בס״ד

פסקאות יסוד בכתבי הראי״ה

אוצר פסקאות מובחרות ומבוארות ממשנת מרן הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ״ל

ערוך ומסודר לפי שישה-עשר נושאי יסוד בהגות, באמונה ובחיי המעשה

עריכה, סידור וביאורי מבוא:

יאיר שטראוס

מבוסס על מאגר ׳דעת אלוהים׳ – שיטתו האמונית של הרב קוק (haravkuk.com)

מהדורה שלמה ומעוצבת להדפסה, לעיון וללימוד • יקנעם עילית

פתח דבר ומבוא

על החוברת, חזונה וסדר עריכתה

בשבח והודאה לבורא עולם, יוצר כל ומאיר עיני מחכים, אנו מתכבדים להגיש בזה לציבור הלומדים, שוחרי הדעת ומבקשי האמת, את החוברת המקיפה: ״פסקאות יסוד בכתבי הראי״ה״. אסופה זו כוללת בקרבה למעלה מארבע מאות ושבעים פסקאות נבחרות, המתוות יחדיו את קווי המתאר של משנתו האמונית, ההגותית והרוחנית של מרן הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ״ל.

משנתו של הרב קוק מתאפיינת ברוחב אופקים אינסופי, בעמקות פילוסופית ומיסטית נדירה, ובראייה הרמונית וכוללת שאינה משאירה שום תחום מתחומי המציאות מחוץ למעגל הקודש. אולם, גודלו ועושרו של ים כתבי הראי״ה – הפרוס על פני שמונה קבצים, ספרי עין אי״ה, עולת ראי״ה, אורות, אגרות הראי״ה, פנקסים ומאמרים – מציב לעיתים אתגר בפני הלומד המבקש לקבל תמונה שיטתית, מסודרת ובהירה של עמדות הרב בנושאי המפתח של האמונה והחיים.

מטרתה של חוברת זו היא לגשר על הפער הזה, ולהגיש לציבור הרחב לקט מובחר, ערוך ומדויק, המסודר לפי שישה-עשר שערי יסוד. סדר השערים נבנה במחשבה תחילה כמסלול עיוני ורוחני מודרג: מבירור מושגי השורש המופשטים של האמונה, הכפירה, האחדות והטוב; דרך שאלות הבריאה, ההשגחה, התפילה והיחס שבין קודש לחול; עבור במעמדה של התורה, המצוות ותנועת התשובה; ועד לגילויים החיים והממשיים של תחיית האומה, תיקון מידות הנפש והקשר העמוק לארץ ישראל.

הפסקאות המובאות בחוברת זו לוקטו מתוך מאגר ׳דעת אלוהים׳ (haravkuk.com), ונערכו מחדש במבנה מוקפד ונוח לקריאה, תוך שמירה מלאה על נוסח לשונו הקדושה והמקורית של הרב. לכל פסקה הותאמה כותרת עיונית ומראה מקום מדויק ומלא, ולכל אחד משישה-עשר השערים הוקדמו דברי מבוא תמציתיים המאירים את הלוז הרעיוני של אותו נושא.

תפילתנו שחוברת זו תהא כלי עזר מבורך לכל לומד ויחיד, לישיבות, למדרשות, לחוגי בית ולספסלי הלימוד, ותסייע להפצת אורות התחייה, הבירור האמוני ואהבת ישראל והעולם ברוח משנתו הגדולה של רבנו הגדול.

יאיר שטראוס
יקנעם עילית

תוכן העניינים הכללי

מבנה שישה-עשר שערי הספר ומספר הפסקאות בכל מדור:

שער	נושא השער	תמצית הנושא וההגות	פסקאות
שער ראשון	**אמונה וכפירה**	הכפירה ככוח מזכך ומטהר, התעלות מציורים מגשימים אל אמונה אינסופית חיה ומאירה.	**פסקאות 62**
שער שני	**אחדות ופירוד**	ההשקפה המאחדת מול השקפת הפירוד; ראיית הבריאה כולה כאורגניזם אלוהי והרמוני אחד.	**פסקאות 40**
שער שלישי	**טוב ורע**	הרע כהעדר ושלב מעבר; חשבונו הכולל של עולם שבו הכל מצטרף לקראת הטוב המוחלט.	**פסקאות 31**
שער רביעי	**שלמות והשתלמות**	המתח המפרה בין השלמות האלוהית הקבועה לבין תנועת ההשתלמות וההתעלות המתמדת של היקום.	**פסקאות 27**
שער חמישי	**טבע ונס**	חוקי הטבע כהופעה תמידית של רצון ה׳, והנס כהבקעת הרובד הפנימי של ההשגחה והמוסר.	**פסקאות 12**
שער שישי	**השגחה פרטית וכללית**	הזרמת חיים ומשמעות לכל היקום; שילוב ההשגחה הכללית בהיסטוריה עם ההשגחה המדוקדקת בכל נברא.	**פסקאות 19**
שער שביעי	**תפילה**	שירת החיים וההוויה; התעלות הרצון הפנימי של הנשמה והשפעתו המרוממת על המציאות כולה.	**פסקאות 27**
שער שמיני	**קודש וחול**	החול כקודש שבכוח וכלי להופעת הקודש; שחרור מן הדיכוטומיה וקידוש כל תחומי החיים והתרבות.	**פסקאות 8**
שער תשיעי	**תורת ההתפתחות**	ההתפתחות והאבולוציה כעקרון קוסמי התואם את רזי הקבלה; תנועת השיבה של ההוויה למקורה.	**פסקאות 8**

שער עשירי	אמיתות התורה	נצחיות התורה מתוך עומק השכל, המוסר הטהור והתאמתה הפנימית לטבע הנשמה הישראלית והאנושית.	6 פסקאות
שער אחד עשר	התורה ומשמעותה	התורה כתוכנית הבריאה כולה; רחבות הדעת, עומק המשמעות והשפעתה על מוסר העולם וגאולתו.	53 פסקאות
שער שנים עשר	ההלכה והמצוות	המצוות המעשיות כצינורות להורדת האורות המופשטים אל קרקע החיים; החיבור החי בין הלכה לאגדה.	10 פסקאות
שער שלושה עשר	תשובה ורצון	התשובה כתנועת חיים אדירה של התנערות, בריאות וגבורה; עוצמת כוח הרצון החופשי באדם.	32 פסקאות
שער ארבעה עשר	עם ישראל	סגולת ישראל, נשמת האומה, והייעוד האוניברסלי של כנסת ישראל להיות כלי לגילוי שם ה׳ בעולם.	50 פסקאות
שער חמישה עשר	עבודת המידות	זיכוך הנפש וההתנהגות המוסרית; הענווה האמיתית, הסתפקות במועט, אהבת הבריות והיחס לעושר ולגאווה.	81 פסקאות
שער שישה עשר	ארץ ישראל	ארץ הקודש כסביבה הטבעית היחידה לתחיית נשמת האומה; מיזוג הקודש והחול במפעל התחייה הלאומית.	5 פסקאות
סה״כ	16 שערים עיוניים	מקיף את כל ענפי ההגות, החיים, האמונה והמעשה של הראי״ה	471 פסקאות

— תוכן מפורט (לפי כותרות ועמודים) —

שער ראשון: אמונה וכפירה

לקט פסקאות נבחרות ומבוארות מכתבי מרן הראי״ה קוק זצ״ל • 62 פסקאות

מבוא לשער אמונה וכפירה

סוגיית האמונה והכפירה תופסת מקום מרכזי ומחודש במשנת מרן הראי״ה קוק זצ״ל. הרב אינו רואה בכפירה רק יסוד שלילי שיש לדחותו, אלא כוח מנער ומזכך שמופיע בעולם כאשר האמונה הדתית שוקעת בקטנות, בהגשמה ובציורים מצומצמים. תפקידה הפנימי של הכפירה הוא לשבור את המסכות והתפיסות הדלות שנדבקו במושג האלוהות, ובכך לחייב את הדור להתעלות אל אמונה עליונה, טהורה, אינסופית ומלאת חיים המאחדת את כל כוחות הנפש.

מפתח פסקאות השער:	
1. משמעות הכפירה כאמונה	32. הכרח הזרחת האור האלוהי הפנימי
2. היחס אל העצם	33. חידוש סדרי הישיבות וחיבור התורה לחיים
3. אמונה	34. אנוסי זרם הזמן והתשובה השכלית
4. היחס אל העצם והאידיאילים	35. ריבוי הגוונים בכרם ד׳ ואחדותם
5. הציורים השונים של האלוקות	36. פנימיות הקדושה בדור עקבתא דמשיחא
6. הספקנות והכפירה	37. בשורת התשובה והתגלות האלוהות בחיים
7. יראת אלוהים והיקף החיים הכולל	38. הרחבת המוסר כדרישת ד׳ נעלמת
8. השכל והרצון	39. הנטייה החומרית כטיהור האמונה מדמיונות
9. ההשערה והמדע באמונה	40. זיכוך מושג האלוהות והכפירה כממרקת
10. אמונת האומות ואמונת ישראל	41. הסתכלות בפעולות מול השתוקקות לעצם הכבוד
11. האמונה הפנימית והחכמה	42. חכמה, תבונה ודעת בבריאה ובאמנות המשכן
12. הכפירה	43. ההשגה העליונה וההשגה התחתונה של האלוהות
13. האמונה האלוהית כטבע נשמת ישראל	44. גבולות הדת ומרחב דרישת אלוהים
14. יצר עבודה זרה וזיכוך קרבת אלוהים	45. התגלות האלוהות מתוך הקודש והחול
15. דעת ד׳ כחסד, משפט וצדקה	46. חי העולמים בחיים ותורה מן השמים
16. טעות ציור המהות ודעת אלוהים המעשית	47. השקפת האין סוף ומנוחת האמונה
17. איסור ציור המהות ודבקות בדרכי המוסר	48. ביקורת הפנתאיזם ועומק האמונה בייחוד
18. תפקיד הכפירה בזיכוך ציורי האלוהות	49. הגודל האלוהי ועוצמת חיי הנשמה
19. ביקורת השפינוזיות ורוממות האין סוף	50. סוד הנסירה: מחיבור טבעי לבחירה חופשית
20. דבקות באידיאלים האלוהיים מול השגת העצמות	51. האמונה כשירת החיים של הנשמה
21. ביטחון האידיאלים לעומת פחד הקישור בעצמות	52. עידון מושג עבודת ד׳ והאידיאלים האלוהיים

התגלות אלוהים בהוויה כולה מעבר לדת .22	ההכרה הפנימית באלוהות וההיגיון המדעי .53
הבו לה׳ משפחות עמים (המשך המאמר) .23	המגמה העליונה של החיים ועבודת ד .54
ההכרה הפנימית באמונה ושורש עזות הכפירה .24	האור האלוהי הכללי והתגלותו בפרטים .55
הפקר העולם המעשי והשבת כוחות החיים לקודש .25	התפרצות הנשמה אל מרחבי הדעת והאמונה .56
הכרת היחש האלוהי להוויה ולכנסת ישראל .26	בריאה מאין, התגלות האינסוף והוודאות האמונית .57
הקישור לכנסת ישראל כתמצית האמונה והמצוות .27	עצם החיים כאור אלוהים .58
אמונות העמים וטהרת דעת אלוהים בישראל .28	השורש הרוחני של ההוויה ועושר האמונה .59
יניקת זיו האלוהות דרך נשמת האומה .29	קריאת ׳אדון׳: ההשגחה המוסרית ותעודת האדם .60
אחדות ההפכים במחשבה העליונה .30	יחס הבורא לנבראים כצייר לצורה .61
בקשת הצדק של הדור וקירובו באהבה .31	היראה כהכרה פנימית ומעלת משה .62

❖ ❖ ❖

פסקה 1 | משמעות הכפירה כאמונה

מקור: שמונה קבצים, קובץ א׳, תרלג

יש כפירה שהיא כהודאה, והודאה שהיא ככפירה. כיצד? מודה אדם שהתורה היא מן השמים, אבל אותם השמים מצטיירים אצלו בצורות כ״כ משונות, עד שלא נשאר בה מן האמונה האמיתית מאומה. וכפירה שהיא כהודאה כיצד? כופר אדם בתורה מן השמים, אבל כפירתו מיוסדת רק על אותה הקליטה שקלט מן הציור של צורת השמים, אשר במוחות המלאים מחשבות הבל ותוהו, והוא אומר התורה יש לה מקור יותר נעלה מזה, ומתחיל למצא יסודה מגדולת רוח האדם, מעומק המוסר ורום החכמה שלו. אע״פ שעדיין לא הגיע בזה למרכז האמת, מ״מ כפירה זו כהודאה היא חשובה, והיא הולכת ומתקרבת להודאת אמונת אומן. ודור תהפוכות כזה, הוא נדרש ג״כ למעליותא. ותורה מן השמים משל הוא על כל כללי ופרטי האמונות, ביחש של מאמר המבטאי שלהן אל תמציתן הפנימי, שהוא העיקר המבוקש באמונה.

~ ✣ ~

פסקה 2 | היחס אל העצם

מקור: שמונה קבצים, קובץ א׳, קסד

אני מלא אהבה לאלהים. אני יודע שמה שאני מבקש, מה שאני אוהב אינינו נקרא בשום שם. איך יקרא בשם, מה שהוא יותר מן הכל, יותר מן הטוב, יותר מן המהות, יותר מן ההויה, ואני אוהב, ואני אומר אני אוהב את האלהים. שוכן הוא אור אין סוף בהביטוי של השם, בביטוי של האלהים, ובכל השמות והכינויים שלבב האדם הורה והוגה, בהנשא נשמתו למעלה למעלה. איני יכול להשביע את נשמתי באותה האהבה הבאה מקשרי ההגיון, מחיפוש אור אל שעל ידי העולם, שעל ידי ההויה, החודרת לתוך העינים. נולדים לנו בנשמותינו אורות אלהיים, אלהים רבים, להשקפת רוחנו, אל אחד אמת. ולפני אחד בעומק אמתו, אלהים מתגלה, שולט בנו. כובש את כל רוחנו, רוח כל היקום. כל מקום שיש רעיון, רגש, מחשבה ורצון, כל מקום שיש חיים אציליים רוחניים, מולך אור אלהי, מושל, כובש, מתנוצץ, מתהדר, מהדר ומפאר, מחיה, מרומם, הכל מתוך הבהירות של אור ההויה. מולך ומת, הממלכה קצובה, כל זמן שהיא באה מתוך העולם, מתוך ההויה. לפעמים מתגבר האור. רוצה החפץ באור יותר עדין, יותר פנימי, יותר אמת שהוא לעצמו, יותר עזיז בתוכן תוכיותו, מופיע האור על הכלי, המחשבה על ההויה, אין המעמד יכול להתקיים. אין התוכן הולם. משתברים הכלים, מתים המלכים, מתים האלים, נשמתם מסתלקת, מרקיעה לשחקים, הגופים יורדים לעלמא דפירודא, ההויה מתיצבת ערומה, בודדה, קרועה, פזורה, בקרבה כנוס, גנוז וטמיר, חשק עולמים לאור עליון. חסד עולמים הניח בכלים הנשברים את אורו, את ניצוצותיו, בכל תנועה, בכל תוכן חיים, בכל מהות יש, יש ניצוץ. ניצוץ של ניצוץ, דק ודק מכל דק. האור הפנימי, אור אלהים עליון, בונה ומיסד, מקבץ נפזרים, מתקן עולמי עד, מסדר ומחבר. מתגלה מלכות עולמים, מאור אין סוף שבתוכיות הנשמה, מהאלהים אל העולם, אור חדש נולד. אור זיו הדר פני אל.

~ ✣ ~

פסקה 3 | אמונה

מקור: שמונה קבצים, קובץ א׳, קסה

בכלל האמונה היא שירת החיים, שירת המציאות, שירת ההויה. והשירה היא ההשגה היותר חודרת, יותר פנימית במעמקי מהות המושג בתוכנו הפנימי, מה שאי אפשר כלל להשגה הפרזית. על כן האספקלריא האמיתית של החיים היא דוקא בתוך שירת החיים, לא בחיי החול המתבטאים ע״י הפרוזה. אוי לו למי שרוצה לאבד מן החיים את הדר השירה שלהם, הוא מאבד את כל התוך של החיים ואת כל האמת שבהם. הפרוזה כולה היא תופסת את ערכה, מפני שהיא נסמכת על שירת החיים.

~ ✣ ~

פסקה 4 | היחס אל העצם והאידיאילים

מקור: שמונה קבצים, קובץ א׳, סד

השממון של המחשבה ממיעוט הלימוד והידיעה, מביאה את האדם לחשוב הרבה במהות האלהות, ואינינו יכול לשער עד כמה המחשבה הזאת היא עזות נוראה וסכלות איומה. וכל מה שיהיה יותר משוקע בבערות, יחשוב שבזה הוא מתקרב אל הידיעה האלהית הרמה, ששמע תמיד שכל גדולי הנפש שבעולם עורגים אליה. ומתוך שמצטבר הרגל של כמה דורות לחשוב מחשבת טעות זאת, כאילו אפשר לחשוב במהות האלהות, מתארגים הרבה הבלי שוא, שתוצאות שלהם הנם רשעות רבות ונוראות, עד שאפילו האדם הפרטי אובד הוא את חילו החמרי והרוחני מרוב צרה ואפילה. כדי לטהר את האויר מזוהמת החוצפה והרשעה הזאת, באה הכפירה המוחלטת, שגם היא אינה טובה מהראשונה, אבל היא מתנגדת לה תכלית הניגוד. ומתוך ההתנגשות של שני ההפכים הללו, תעזר האנושיות עזר גדול, להיות מתקרבת לדעת את ד׳, ידיעה מאירה, ידיעה המקרבת את האדם לאשרו הזמני והנצחי. ובמקום המחשבה השוממה של ההתפרצות אל מהות האלהות, תבא בלבו מחשבה בהירה של המוסר הטהור והגבורה העליונה, המתוה לאדם את דרכי החיים, ומציגתו באור ד׳.

~ ✣ ~

פסקה 5 | הציורים השונים של האלוקות

מקור: שמונה קבצים, קובץ ב׳, קכו

כשההשכלה האלהית היא קטנה, אז הציור שמציירים את האלהות הוא גם כן קטן. וכיון שהתוכן האלהי הוא מבאר את ההקטנה האין סופית של האדם לפניו, אז אין לשער עד כמה האדם נעשה זוחל ובטלן על ידי יראת שמים שאין בה דיעה. ואיך יבוא האדם לידי השערה של הגודל האלהי, באופן שצורתו העצמית של הדר הנפש לא תיטשטש אלא תתרחב על ידי הרחבת כח המדע שלו. על ידי שחרור דמיונו ומעוף הגיונו, על ידי דעת העולם והחיים, על ידי עושר ההרגשה בכל ההויה, שצריך על זה באמת לעסוק בכל החכמות שבעולם, ובכל תורות החיים, ובכל דרכי התרבויות השונות ותוכני המוסר והדת של כל אומה ולשון, ובגדולת נפש ידע לזכך את כולם. ופשוט הוא שכל יסוד מדעו בתור ישראל, יהיה בנוי על יסוד התורה בהרחבתה היותר גמורה, וישתדל תמיד שדרכו לא תהיה מצומצמת, ודיעותיו לא תהיינה דחוקות ומרוסקות, אלא הולכות בהרחבה ובדרך בטוחה. אל ישיא על עצמו פחדים רבים, שמונעים את השכל מעבודתו, ואת הכחות הרוחניים משפעת השפעתם, רק יהיה בן חיל, ידע את העוז, את הטוב ואת הרע, ואת המקוריות העליונה שהכל נובע ממנה בצורה מסודרת, ההולכת ומשתלמת עם השתלמותו. ואז, לפי גדלו הנשמתי, תזרח עליו האורה האלהית, ונפשו תהיה גדולה, והענוה האלהית העליונה, המגדלת את כל הכשרונות כולם, תמלא את כל קרביו, וגבורה שמימית תאמצהו תמיד, ויעשה גדולות ונצורות לעצמו ולעולם כולו.

~ ✣ ~

פסקה 6 | הספקנות והכפירה

מקור: שמונה קבצים, קובץ ג׳, כא

הספקנות היא תוצאה של האליליות, והאחרונה היא תוצאתה של התרשלות המחשבה כשכופה האדם את שכלו לפתור לו את חידת הכל ע״פ אותו החלק של החמריות שהוא סופג בחושיו, בודאי מתקוממת המציאות לעומתו, והחמרנות כשהיא תופשת את האדם בחזקה בצבתיה, אפילו אלפי פעמים יתפלסף, לא ישלים עם המציאות הרחבה להביא בחשבון הקפי את הגשמיות והרוחניות ביחד. את החיים שתחת השמש עם שלמעלה מהשמש. וכשהשירה מנגנת בקרבו לא תועיל לו כל התחכמות, הכל הבל יגזור ולמסקנא של כי זה כל האדם לא יבא, ולא יוכל לבא, לראות חזות הכל בשכלול הרצון, בתגבורת עזוזו, באותו אומץ הנפש, המבוטא באמת במלה הגדולה של יראת אלהים, שהגמדים הרוחניים מוצצים ממנה המון רב של רפיון לב ומחשבה נודדת. זה יוכל רק פילוסוף עליון, שהנשמה הישראלית מאירה את חדרי לבו, התגשמות ותו האומץ והגודל בחיים, המשכתו של חיי הרצון שהם בעצמם נוזלים ממקור קדומים, מחיי כל העולמים וממקורי מקורותיהם, עד עומק היסוד של חיי המעשה, החברה והתרבות, ולמצא ע״י תורה בלתי פוסקת זו את כל עומק האמת, את כל התנחומים והגבורה, זאת היא הפילוסופיה הישרלית, העומדת על המפתן, שבין השכלת החול, ובין הופעת הקודש, חכמתו של שלמה. אופיה ותוכנה, המקיפה את יסוד ההויה, ומסיימת סוף דבר, את האלהים ירא ואת מצותיו שמור, כי זה כל האדם. והלא כל הפסימיות נובעת היא רק מזה התוכן היחידי, של

הספקנות. שמא החיים החמריים הם כל היש כל החיים. ועד כמה יוכל יסוד רעוע כזה שאין לו כל סמיכה מדעית ברורה כ״א אי אמנה עקשנית, לערער יסוד חיים מלאי דעת ואמונה עליונה, האומר בבטחה, שכשם שהחיים העוברים שלנו בימי העיבור היו רק הכנה לחיים יותר עליונים, ואם היה בהם איזה כח של בקורת, וכח זה היה לוקחם לכל החיים ודאי היתה הבקורת ההיא יוצאת מלאה זעם וספקנות, כן החיים הגמורים, שבגוף, האמת היא האמת האמונית, שהם רק התחלת חיים, פרוזדור של חיים. אמנם אם מהפרוזדור יתבע כל התביעות הטרקליניות יהיה רוגז בלי נחת הגורל, אבל אם יערך הפרוזדור לפרוזדור, והטרקלין לעומתו לטרקלין, ודאי יונח החפץ, ולאיחודם של של הפרוזדור והטרקלין אין מתודה אחרת כ״א זאת.

~ ✣ ~

פסקה 7 | יראת אלוהים והיקף החיים הכולל

מקור: שמונה קבצים, קובץ ג • כב

כב. יראת אלהים, ושמירת מצות אלהים. בחיים חלקיים, הנראים רק לעין הגסה החמת אפשר לסלול נתיב במצות אנשים מלומדה, בהגיון אדם מוגבל, אבל בחיים הכוללים את כל היש בחיים שגבוליהם רחבים כרוחב ההויה כולה, שתמונותיהם כ״כ עשירות ומשופעות במדתם עד שגבהי שחקים לא יכילום, אין דרך לפנות כ״א בחק ומצוה אלהית. ומקור האומץ אי אפשר להיות פחות ויתר מיראת אלהים החיה והרעננה, שהיא הולכת ומשפעת את טללי תחייתה על הכבים המעשיים שבחיים, מצותיו שמור. כי האדם כולו צריך שיחונן, שיודרך שיסתגל להההויה הכללית, ולמקוריותה. אי אפשר ליסד מכון של חינוך בעד ניצוץ של האדם, בעד נטף חד מים החיים שלו, כ״א כל האדם צריך שיבא לרוממות שאיפתו, וכל האדם כולו בכל ערכיו, בחייו המלאים כל היש שבחומר וכל היש שברוח, כל החיים שבשעה, וכל החיים שבעולם, כל האדם, הוא רק הוא העומד לספג אל תוכו פתרון גמור ורצוי לחדת העולם והחיים העוקצת ומכאבת כ״כ. אין תועלת בעקשנות ספקנות, האומרת במרמה, שתתנה תנאים של שוא, לבנות עליהם את קולונותיה, כלפי האלהים ועולמו שתתעקש למצא את הנוחם את הפתרון דוקא ברשף הקטן הזה של חיי החושים הבשר והרוח המוגבל, בחיי השעה החולפים כצל עובר, לא זו הדרך, החלק חשוב ונכבד, הבשר עדין וחביב, הרוח ער ומתנשא, אבל כל אלה רק אז לגדלם לזיום יבאו בהיותם שואפים וזורחים אל מרכז מהלך הווייתם, שרק בחקיקה אלהית היא בולטת, רק מהמקור האלהי, שקדושי העולם, אדירי המוסר העליון, אריות הצדק והאמת, מלכי האמונה והתום, מושלי החיים, וכובשי המות, כוכבי במות ההויה בשכלם והרגשתם, ברוח עזוז קודש הקדשים המקשקש לפניהם כזוג, וברעם גבורתם המתרומם מעל כל גבולי זמן ומקום, הם הפוטרים את עצמם ואת כל העולם עמם, מחובות מצרים וגבולים צרים, ועם זה דוקא הם הם המבססים את עדן החיים ונועמו, הם הם היודעים לתן מדה וקצב לכל חיוב ולכל שלילה, לכל עונג של גוף ושל נשמה, לכל חמדת עין ולב, הם הם מחוקקי הצדק רוזני עולם, המתלוננים בצל שדי, הם הם המלמדים לאדם את תוכן חייו, המושלים ביצרם, המחשבים חשבונו של עולם ועצתם אמונה, לכל האדם.

~ ✣ ~

פסקה 8 | השכל והרצון

מקור: שמונה קבצים, קובץ ו׳, פז

השתעבדות השכל והתרדמותו הבא על-ידי איזה השפעה, הרי היא השחתת עולם, וכל מה שהיא באה על-ידי השפעה יותר קדושה ההשפעה הבא יותר מזיקה. דומה היא לנבלה של נבואת שקר בשם ד׳, של עשיית רשע וטומאה, עבודה זרה ושיקוצים. על-כן כשבאה ההשתדלות של התרדמות השכל בשם האמונה, בשם יראת שמים, בשם שקידת התורה ועשיית המצות, הרי הוא שקר נורא וטומאה מזוהמה, שחייבים קדושי עליון, עבדי ד׳ הטהורים, לצאת חלוצים להציל את העולם, את ישראל, את התורה, את האמונה ואת כל קודש ד׳, מיד המחבלים הללו, יהיו מי שיהיו, בין שהם שקרנים שרוצים רק להונות את הבריות, לובשי אדרת שער למען כחש, בין שהם חלושי רוח, קטני דעת, שמפני אטימת האור השכלי אצלם, מפני כהות הרגשתם וגשמיות ציורם, הם רומסים בשקידה ומרץ את החומר המעשי, ומושרשים בהציורים האגדיים של האמונה במובן החיצוני של קליפתם, שמביא לעולם דלות רוח וגרעון חיים. והם בתומתם וחלישתם, ובגאותם וסכלותם ואכזריותם הפנימית, הבאה מתוך גאוה וטפשות ודעות משובשות בענינים יסודיים של הכרת האמונות הגדולות, שכל האמונה מבוססת עליהם, יתאמצו להדריך את העולם ברוח קצר, במשטמה ויאוש, רפיון ידים ומדינים, והשפעתם גורמת להרדים יותר את השכל, לכבות אורה של תורה, להרחיק את העולם והחיים המאושרים, את טוהר המדות וזיקוק המחשבה מן האדם, ועל-ידי זה הנשמות כושלות ונופלות, ובני אדם חיים חיי בהמות שפלות באין דעת ותבונה, באין הכרת כבוד האדם, שהוא הבסיס היסודי להכרת כבוד שמים המלא עולם המחיה עולמים, המעודד רוח ונשמה. אמנם יש מה לקחת גם מתכונה מאופלת זו, סוף כל סוף אצור שמה המון טוב, יש שמה הבעת הזהירות להאדם מבלי השען יותר מדאי על בינתם, הוקרה גדולה למורשת אבות שבה כל יסודות החיים גנוזים. אבל רק במירוק וריחוץ, בשיטוף, הגעלה, ליבון וטהרה, תופשר לקחת את הטוב מהטובים שבמושפעים התמימים הללו. ועל כל פנים לכבד אנחנו צריכים את הטוב שברצונם, את קדושת האמונה, וחוש יראת שמים ואהבת המצות, וההתהדרות בכל הטוב המנוחל בישראל שבהם. ובהתחברותם של היסודות השונים יצא לאור האמת הטוב, האומץ והחיים, וכימי עולם יופיע אור על ישראל, ועולם יבנה וישוכלל ברב פאר, ברב תפארת ואמת, וישב עמי בנוה שלום ובמנוחות שאננות ובמשכנות מבטחים, מציון תצא תורה ותהילה לכל אפסי ארץ.

~ ✣ ~

פסקה 9 | ההשערה והמדע באמונה

מקור: שמונה קבצים, קובץ ו, קלג

האהבה אל המדע הברור צריכה להיות מוגבלת במדה שלא תפריע אותנו מלהיות תמיד שוקקים למה שהוא יותר נשא ונשגב ממדענו הברור, עד אשר לא נוכל להגיע אליהם כי אם על ידי השערות ישרות, והרגשות כמוסות, ולפעמים על ידי הגות לב ודמיונות, כעין הזיה וחלומות בהקיץ, שכמו שהם מזיקים הרבה אם הם באים מתוך עצלות באותם הענינים שהמדע יוכל לרכוש בהם את הכרתו הברורה, כך הם מעטרים אותנו. ומבססים יותר גם את החלקים המוכרים לנו בברור, ומרימים את כל מהותנו, אם הם באים בדברים שהם נשאים כל כך עד שלמדענו אין שום אחיזה בהם. ואנו מתוך חפץ שלם ונפש מלאה תשוקה להזרחה רוחנית, הננו נדחקים לתור גם במה שמופלא ומכוסה מבינתנו המבוררת, ואנו באים לדון בדרך השערה, ולהתעדן במעדנים רוחניים למטרות יקרות, על ידי הגות נפש פנימית, ועזרת הדמיון, שגם הוא מתקדש ונעשה חטוב בחטיבה מדעית, כשהוא משתמש בכחו במה שראוי לו. ועל זה נאמר. במה שהורשית התבונן. ובלבד שלא יתחלף לו התוכן, עד שיחשוב את המושג ההשערי למושג מדעי, והמושג הדמיוני להשערי שכלי. וכיוצא בו, שאז יכולה רקמת הרשת של ההטעאה ללפפו. אבל כשהוא שומר את גבול הכרותיו, ויודע איך לעלות מהחלק הגלוי אל הסתום, ולמה שמפני הגובה והאצילות של הנושא אי אפשר להיות עסוק בו כי אם בדרך השערה ודמיון, אז ימצא האדם בעצמו עז מרומים, והאור העליון יופיע עליו, כי נוכח ד׳ דרכו. ובמשך הזמנים ישובו כמה חלקים דמיוניים להיות משוערים, וחלקי השערה להיות מבוררים בדעה והכרה ברורה, ואז יתעלו הדמיונות וההשערות לענינים יותר נשאים, יותר אציליים ויותר נשגבים. וכה ילך האדם מחיל אל חיל. ואף על פי שהדבקות האלהית מצד המציאות האלהית היא גם כן שכלית הכרית מבוררת במדע, מכל מקום אותם רגשי הלב של ההשגות הפרטיות בהתוכנים הרוחניים שהם בעולם האלהי, תעופת החזיונות של ההנהרה הנבואית, אורת החיים של הנשמה, וההזרחה של הענין האלהי בכבודו. כל אלה מביאים את האדם לאושר גדול, וסעיפיהם תלויים הם בכח ההשערה והדמיון העליון, שהוא יקר מכל שכל והגיון.

~ ✣ ~

פסקה 10 | אמונת האומות ואמונת ישראל

מקור: שמונה קבצים, קובץ ז׳, עו

בכל תוכן של אמונה בעולם, בכל ציור של אלהות באיזה מדריגה שתהיה, יש בה טעם מיוחד תשוקה מיוחדה ותענוג מיוחד, ומזון נפשי מיוחד. ואותה ההתיחדות היא מסוגלה לאותן היחידים או הקיבוצים הנמשכים אליה, יתר הטעמים והתשוקות של החיים, הם גם-כן בכל עם ולשון מעין התוכן של האמונה וציור האלהות שלו, אפילו השפה והארץ, הנימוסים והחקים, יש להם קישור יחוסי עם התוכן האמוני שלו, מצד ציורו באלהות. ונמצא שהתמצית מכל הטעמים שקולטו מאיזה עם או קיבוץ, קשור הוא באותו הטעם שהוא מקבל ביחס אמונתו. והאמונה עצמה, אף-על-פי שהיא מסתעפת לכמה ענפים פנימיים וחיצוניים, מחשבתיים ומעשיים, יסודה העצמי הוא אותו הציור האלהי בסגנון המיוחד, וטעם המיוחד הנאות לאותו היחיד או הציבור, המשפחה או האומה, המפלגה או הסיעה. ברקמת החיים הפנימית, עושה נקודה זו של הציור האלהי את הרקמה הנפשית היותר חטיבית, יותר איתנה ויותר חודרת. כשאנו באים מזה לשפוט על אותו התוכן המיוחד הישראלי ואנו באים מן החוץ אל הפנים, אז בגודל אמת נאמר, כי כל אלהי העמים אלילים וד׳ שמים עשה, לא מיבעי שכל הטעמים וכל הסגנונים, כל החטיבות וכל התשוקות, מצדם היותר רוחני, היותר פנימי, היותר נצחי, היותר עזיז, הכל כלולים הם באותו הציור השלם של השגת האלהות הכוללת הנצחית המקוריות במקורות האמת הנשאה והמתנשאת לעד של ד׳ אלהי ישראל, אלהים חיים ומלך עולם, אלא שהם כולם מאוחדים בתוכן של אחדות בלתי מפורדה, ובעילוי עליון כזה, שהכל מה שמתפצל ומתפרד לא יוכל להחשב, כי-אם כשברירים של נצוצי אורות כהים, המתבזקים מאור להבת אין קץ. וכשם שהפירודים בפירודם, התשוקות והציורים האלהיים בחלקיותם, הם פוגמים את רוח האדם ומעכבים את השלמתו הזמנית והנצחית, אלא שהם משמשים להקדמה נסיונית, שהאדם הולך הלוך וכושל הלוך ותועה, עד אשר רוח הבינה העליונה תשיבהו אל האופי היותר שלם שבהבחנת הרוח, על כן העבודות זרות כולן, עם כל מה שהם נותנות מהלך לרוח עמים רבים, הם עם זה מלקות אותם ברוחם מפגמים את נשמתם, ומשחיתות את המית הנשמה האלהית העלולה לשרות באדם מצד עצמיות יצירתו, כן להיפך, התוכן השלם העליון, שהכל בו כלול בהכללה עליונה בזיו השלמות, הוא נותן את כל היתרון של האדם ושל העולם כולו להגלות בצורה היותר שלמה. ולא עוד אלא שכל התאות הרוחניות כל היצרים וכל העבודות והנטיות האמוניות שבעולם, כל הזיקים הקטנים של ההכרות האלהיות עם כל טעיותיהם הפרטיים, הנם שוכנים בצורה מעודנת בעדן אין קץ בצורה מלאת אהבה ועונג עליון, מלא נחת ותענוגים, ברום עמדת הרוח, בצורה עליונה מאדם, באור חיים המצהילים כל נשמה, באוצר העדנים של נטיית הרוח אל על, אל אור שם אל אלהי ישראל. ומעומק הטעם השמימי של מתק אמונת עולמים, נחלת ישראל, ידע כל רוח ער, כל הנגש אל ד׳ בקודש וטוהר, להבחין עם כל הטעמים הפרטיים של כל מיני התשוקות האמוניות, ידע את הנקודות התוכיות של הטוב שלהם, יקרבו כולם אליו, ברום עולם מלא אהבה וחיים, וידע את הרע והפגום שבהם שעל ידם הנם נזורים כמו דוה, צא תאמר להם. ההסתכלות מתנשאת מרום הררי ישראל אל חזון העתיד, על יום הגמל פרי רוח האדם והעולם יצא מצחנת פירודו. והאלילים כליל יחלוף. וידע כל פעול כי אתה פעלתו, ויבין כל יצור כי אתה יצרתו, ויאמר כל אשר נשמה באפו ד׳ אלהי ישראל מלך, ומלכותו בכל משלה. ויצרא דעבודה זרה אשר משל בישראל, וכל יצרי עבודה זרה שבעולם כולו, כולם יתהפכו לכחות דוחפים

את היציאה לפועל של האורה העליונה גדולת החיים, של הכרת האלהות האמיתית, הכוללת את כל תענוגי הרוח וכל העדנים עמם ברום עוזם. והיה מדברה כעדן וערבתה כגן ד׳.

~ ✣ ~

פסקה 11 | האמונה הפנימית והחכמה

מקור: שמונה קבצים, קובץ ז׳, צט

עומק האמונה בטבעיותה, יורדת מעמקי תהומות, כוללת כל היצורים וכל המעשים כולם, ועולה מעלות עליונות, שפרירי שחקי רום, וסוד שיח קודש קדשים, סוד הכמוס סגור חותם של רז רזי רזים, הקשבה חרישית קול דממה דקה, אשר שם הנה ד׳ עובר. מתחתיה תבא הארת החכמה עם כל מערכותיה, כל הגות כל ספונת הגיון מבריק ברב זוהר זהרי דעה, כל חשבון משקל מפעל ומדה, כל תכנית כל יצור, וכל הדומי עולמים, כל הכרות עמקי עמקים וגבהי רוממים באשר הם שם, במשטר ומשקל, בצורה חטיבה סידור וקצב. הזרחת השקפת כל היש בשני גוונים, מאירים וחיים, אשר זה עולה על זה, אור, ואור מזהיר, חיים, וחיי חיים, הופעת הרצון, העולמים בתור ההתגלות החפצית, רצון אלוה, בכל הודי סגולותיו, וממנה אור מתאצל, הופעת החכמה, העולמים וכל היש בתור חכמת אלהים, ביפעת התגלותה. מעין האמונה, וכל הרזיות הנמזגת עמה, הולך ומפכה ממקור העדן של התגלות הרצון, ומעין ההכרה, ההסתכלות ההשגה והחכמה, לכל סעיפיה, וכל עולמותיה, הרמים רומי רום, והשפלים שפלי שפל, הכל מפכה הוא והומה, שוטף ומתפלג ממקור ההתגלות ההויתית, בתור חכמת אלהים, המתלבשת בציורי צייר עולמים, בינת אלהים חיים, יוצר וצר צורה. לא תוכל החכמה בהתגלותה להתארך בכל אורך הרצון, בהוד אורות יפעתו, שם הנהרה העזה, המכהה כל מאורות, ולא תוכל להשפל ולהמתח כמוה מתח אור אין סוף לעמקי מעמקים. מתעששת העין הרוחנית מרוב נוגה וזוהר, ומעוצם טוהר האויר המצוחצח לא תוכל הגות החכמה לעמוד, ושם הרצון שואף זורח. מתדממת היא החכמה במקום המחשכים, אשר השם אלוה חכמה ולא חלק להם בבינה, ושם הולך הרצון בכל שטפיו ונמשך. האמונה בכל רזיה באור אין סוף היא אחוזה, במגמת הרצון היא אגודה, פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון. אין קץ לדרור העליון, אשר לכתר מלכות העליונה, אשר לשטף הרצון בכל מעמקיו, אין צורך לשום הגבלה ומצרים, אין חושך ואין צלמות, אין חסרון ואין מניעה, לא חק של הכרח, ולא שום העצרה ממלא כל טוב. למטה מיפעתה תופיע החכמה, במקום אשר כבר קדמה התעלומה. לולא חק מעכב, אין חכמה מתבלטת, לולא עצה ותושיה המכוונת נגד מעצורים, החוסמים כיוונם של מגמות אידיאליות, אין אור המחשבה, המלאה משקלי הגיון וקשרי סבות, ואריגת עלילות במסכת עולמים, יוצא ומתנוצץ. האמונה ביפעת הרצון היא קשורה, ומתלבשת בעדי תפארת החכמה להגלות לעין כל נשמה, מקור הרציונליות בהתגלות היצור בתור חכמת אל, ומקור המסתורין בתור הגלותה בתור רצונו, מלא גניזת קודש קדשים, והגנוז בגלוי מתלבש. החכמה בתור גוית הרצון, שהוא נשמתה בקרבה, באה ומשחקת לפניו בכל עת, משחקת בתבל ארצו. האמונה כשהיא אובדת את מקורה, את יסוד התגלותה הרצונית, אם תאחז רק במושג הגלוי של החכמה, הרי היא אובדת את דרכה, ומפסקת את כח חייה העזיזים, המלאים חיי עולמים וזיו אור נצחי נצחים. התגלות האמונה ואור רזי תורה מקפת אור החסד המפורט על כל בשר וכל נשמה. הרצון מקיף אוו כל, ומלא כל. והרציונליות מודדת מדת השגחה כללית ופרטית, ומחלקות מנות לפי מדת ההשכלה שביצורים. אלמלא אור החכמה, החוגר כחוט הסקרא בין תחתית התגלות הרצון ועליונותו, היו טובעים בתהומות הרצון במקום רפשיו באין מעמד, בהגלותו ביצורים לפי עמדותיהם, ואילולי הרצון, המחיה כל, לא היה כל קשר ותמות מוחלטה בכל ההויה, ואפס כל תקוה, וכל אושר כליל כל שכיות חמדה, הנערץ והנקצב ביחד עושים הם את חטיבת כל הגדולות. ורזי שיח כל קודש מתהלכים בהגיוני כל שואף אור דעת, וריח העליון אשר ליראת ד׳ במלא שיגובה מחיה כל חי, ועושה עז מבטחה לכל יציר, ומקוה לכל תקוה. ונחת אין מידה מתמלאת כל נשמה במטמוני חדריה, והלב נשא אל כפים, ושמחת עולמים ורפואת כל מדוה, פרי למאכל ועלה לתרופה, הנה באה ונהיתה. נאמן ד׳ וישר דברו, ידידי ידידות משכן דבירו. נפשי חמדה בצל ידך לדעת כל רז סודך, מדי דברי בכבודך הומה לבי אל דודך, על כן אדבר בך נכבדות ושמך אכבד בשירי ידידות. ומלאות הן הנכבדות הגות חכמה, ומרוות הן הידידות שיקויי אמונת אומן, והיה אמונת עתיך חוסן ישועת חכמה ודעת, יראת ד׳ היא אוצרו.

~ ✣ ~

פסקה 12 | הכפירה

מקור: שמונה קבצים, קובץ ח׳, רד

שתי מדות וסבות ראשיות נמצאות להכפירה בקודש, אחת רוממה ואחת שפלה. השפלה היא באה מתוך גסות הרוח ועכירת החומר, מתוך האדיקות הכעורה של האדם בתאוות חומריות ובציורים חושיים ותוצאותיהם, עד שאינו יכול לסבול שום קישור עליון והארה של קדושה. ומצמיחה היא נטיה עכורה זו, צמחי הראש והלענה של מיני עבודות זרות וכפירות שונות, ובהעצמה לנטות אל השלילה כדי להסתר משפעת אור הקודש, תתקשר ברשת הכפירה המוחלטה, ותטבע בטיט היון של החומריות באין מנוס. והסבה הרוממה היא להיפך מזו, והיא באה מתוך כח נעלם רוחני, מלא עז ושאיפה בלתי מוגבלה, שהנשמה שוקקה היא להיות מוארה באור קודש מלא יפעת אמת מוחלטה, עד שהיא שואלת מעצמה ציורים טהורים, מה שאין בכחה כלל לציירם, וע״ימה שהיא רואה שכל מה שהוא מצוייר במקרא ובמסורת, במנהג ובקבלה, ובכל מה שעולה על לב נאמן באימון דתי וקישור רוחני, הכל הוא עדיין מוגבל חשוך ועכור, לגבי אותה התואר המאווה מתוך צמאונה הנמרץ של הנשמה לשחרור טהור ומרחב נשגב ונאדר בקודש. על כן מבלי דעת, שלא ע״י הנזירה מככר הקודש והרצאת מושגיו, תבא אל אותה הנחלה והמנוחה הרוחנית שהיא שואפת, כ״א דוקא בהתעמקה בהם ובהתרגלה בארחותיהם, שרק אז תלך מחיל אל חיל, והמסגרים יפתחו לפניה, ומחירות אל חירות תצעד. מהעדר

ידיעה זו, ומחוסר סבלנות, תבעט בפעם אחת בכל המצוייר המסור והמקובל מכל ארחות הקודש, ותבקש לה מסילות בתהו ילל ישימון, אשר לא תמצאם לעולם. ואלה שתי מיני הנטיות, מתפלגות הן במהות יצרא דע״ז ודכפירה של ישראל בפרט, ושל אוה״ע בכלל. הנטיה החומרית היא השולטת בכפירת אוה״ע ונטית עבודה זרה שלהם, והנטיה הרוממה שולטת היא ביצרא דע״ז דישראל, ונטיית הכפירה של בני פריציהם. וכשנבחין הדבר יפה, נמצא שכל עז אמונה שמתבצבץ שבאוה״ע אשר לא ממקור ישראל יצא, הרי הוא מרושם ברשמי העכירות של יצרא דע״ז ונטיית כפרנות של המין הירוד. וכל מין יצרא דעבודה זרה ונטיית כפירה שבישראל, אפילו כפי תכונתו היותר נשחתה, אנו מוצאים בו גרעינים מתוך התכונה הפונה אל על שמבקשת לה נתיבות עליונות, ודורשת היא את הסוד האלהי מתוך המחשכים. ומתוך שהאומץ שבאפיקורסות הישראלית הוא הרבה יותר גדול, מתוך שיש בו תוכן נפשי רומם והפניה שמימית עצומה, ע״כ הוא קשה בטבעו, ומי שמתאדק בו קשה להשיבו מדרכו. ועל כך דרשו וסמכו אקרא דאל תען כסיל כאולתו - באפיקורוס ישראל, וענה כסיל כאולתו - באפיקורוס נכרי. ולעומת זה, ע״ז של נכרי נשרפת היא, פסילי אלהיהם תשרפו באש, השחת שרוף וכלה, כי אין תקנה לשאיפת המורד החמרית אלא כליונה, ועז של ישראל נגנזת היא, ושם בסתר כתיב. שסוף כל סוף בהזדככות העולם, בגרישת הצללים ונוסם, יתפרץ שטף האורה, והחירות העליונה תספיק בשפעתה להחיות גם את הנפשות המתעלפות מתוך עוצם מחלת צמאונם הבלתי נאות, אפילו לטבע הרוחני של הנשמה. בני עולפו שכבו בראש כל חוצות כתא מכמר, המלאים חמת ד׳ גערת אלהיך. ובצדק נוכל לומר, שבתוך הכפירה הישראלית, גם של רשעי ישראל הרוחניים היותר מושפלים, מונחת היא סגולת אמונה טהורה, הרבה יותר ממה שהיא נמצאת בכל רוח האימון המתפשט בכל האמוניות המפוצלה של כל המון עמים רבים. ועל כן באחרית הימים, בבא לציון גואל, ישובו שבי פשע ביעקב אל מקור חייהם, והיו לגוי אחד בארץ, ומהם - בהצמדם אל כללות הנשמה הישראלית בשובה להזריח את עושר קרני אורותיה, יחד עם כל הוד החיים העצמיים המלאים הוד תום והכרת אמת אמיצה ובטוחה, הנוזלת כפלגי מים חיים מקרב כל ההמון הגדול של כללות האומה וסגולות בחיריה, שהלכו תמיד באורח חיים למעלה למשכיל - תופע נהרה על כל המון גויים, ויבאו יחד ממלכות לעבוד את ד׳ שכם אחד, ויתרוממו מעמק העכור אשר נפלו שמה, ויתעלו ויתרמומו בהוד חיים ואור תורה אשר תצא מציון, לאור עולם ולמשוש כל גויי הארץ, אשר ישובו כולם לקרא בשפה ברורה בשם ד׳ אלהי ישראל, אשר אלהי כל הארץ יקרא.

~ ✣ ~

פסקה 13 | האמונה האלוהית כטבע נשמת ישראל

מקור: מאמרי הראיה – 74 – האמונה

היחס האמתי, הפנימי, אל יסוד המציאות במקורו, משיב לנשמה את צביונה, וזה מצוי באמונה האלקית ומתבלטת היא בטהרה המחוורת ביותר. כשנשמת היחיד מזדקקת, מאיר עליה אור גנוז של אמונה טהורה פנימית. שהיא סמויה מן העין ורק בעליה יודע את אשרה. בציבור כבר מתגלה תוכן האושר בסדרים והנהגות, ובאומה בצביון אמונה כללי. אומללים הם האנשים, שמהות החיים שלהם ריקה היא מאורה המחיה של האמונה הטהורה. אפילו אם יושר וצדק, כבוד הבריות, גמילות חסדים וכמה מדות טובות וכשרון ודעת יהיו בגורלם, כל אלה אפלים הם, נטולי אור החיים, כל זמן שאין בהיקת אור האמונה האלקית העליונה, המתנשא מכל ערך. הגה ורעיון, חל עליהם. אומלל הוא העם שאין לו אמונה אלקית. אומללות הן נשמות יחידיו, אע״פ שהוא נראה חי, פועל, מסדר וכובש, מנצח ועושה חיל, דוגל בדגל נאה בפוליטיקה העולמית, כל אלה לא יאשרוהו ולא ימלאו את המקום הפנימי של קודש הקדשים הריק בחייו העצמיים. מפני מיעוט אור החיים הפנימיים שבנשמה אפשר לטעות בשבילי האמונה. פני הלוט על הגויים והרסן המתעה בלחיי העמים, מעת האליליות העתיקה, עד הזמן שלא נתבהר עדיין מושג האמונה, וגרעינה הטהור עודנו מונח בגלי אפר, מכוסה קליפות כאלה שאין בהם כדי להחיות נשמות הכל בא מפני מיעוט הסיגול שלהם לתביעת האמונה, מפני מיעוט היקיצה להחיה של נשמתם הפנימית. העם החי במילואו חיים רעננים הוא רק ישראל, היחיד בין העמים אשר תחת כל השמים הוא העם הדבק בכל עומק נשמתו באלקי חיים, בתביעה טבעית עמוקה מתהום הויתו. וכשרון חיים זה, שהוא כוח החיים המתמיד יותר, הוא ההולך עמו בדרך הנוראה של גלויותיו השונות, הנוראות, הוא הנותן לו כח לישא ולסבול, ולצאת בנזר נצחון מכל אשר מררוהו ורבו. נשמת האומה ונשמות היחידים מהות אחת להם, בעם נפלא זה, עם כרות ברית אלקי אמת, וזאת בריתו לעד קיימת. לא בשום הסכמה בעולם יסודה, כ״א בטבע נשמתה העצמית של האומה כולה, זה כחה לאלקיה, ה׳ עולם, אלקי אמת בכל מקום שאור האמת של אמונת אלקים אמת מופיע, מתפשט אור ישראל שמה׳ מאיר ומתודע. דגל האמת האלקית כי יתרומם בתוך לב מבקש אלקים, דורש חיים של אמת פנימית, דגלם של ישראל הוא לא בגבורת הסוס ולא בשוקי האיש לא בחיל ולא בחכ, ולא בעושר ולא בתפארת מנצחים יחיה יחיד ועם, כי אם ביסוד מקור חיי אמת המצוי רק באמונה האלקית, הברורה והטבעית מעומק טבע הנשמה. □□היסוד״, גליון ד׳,ג׳ תמוז תרצ״ב)

~ ✣ ~

פסקה 14 | יצר עבודה זרה וזיכוך קרבת אלוהים

מקור: פנקסי הראי״ה, ראשון ליפו, סא1

לולא הקלקולים שנעשו בעולם, בתחילה בחטא אדם, ואחר כך המבול, הפלגה, ואחר כך בבחירתו של ישראל כשנתבסם העולם, לולא הירידה של חטא העגל והתולדות שיצאו ממנו, היה יצרא דעבודה זרה עומד בתקפו והי׳ מועיל לישוב העולם ותיקונו, כחמרא דיתיב על דורדיא, שהדורדיא פועל לטובה על היין. ותוכן הדבר, כי משמיא פלגא לא יהבי. כי המציאות הכללי שם השם יתברך שילך על ידי הכחות הכלליות, והבחירה האנושית תבא לעזרת הטוב

והמוסר, לצדד את הכוחות הכלליות לצד הטוב. אם כן כמו שיש בנפש האדם נטיות לכמה דברים נעלים, שמהם התרחבה כל חכמת היופי והנשגב, קל וחומר שעצומה בקרבו הנטיה לקרבת אלהים. אמנם כמו שכל הנטיות האנושיות הם נמצאים באדם בכלל, ועל ידי הנטיה הבחירית צריך הוא לפרטם במקום הראוי על פי השכל והתורה, כן הוא גם כן בנטיה של התשוקה לקרבת אלהים, היא רק תשוקה כללית, אבל אם ישביר האדם צמאונו בקרבתו לד׳ אלהים אמת או חלילה לאלהים אחרים, זה לא ניתן בטבע כי אם בבחירה. וכפי הנוהג, הדמיון קודם לשכל, והמושג השטחי באלהות הוא כל כך מלא טעיות ודמיונות, עד שהתשוקה הטבעית מבלעדי עזרת השכל והמוסר הטוב נופלת על תשוקת עבודה זרה יותר מהר מעל קרבת אלהים אמת, שתתבאר לאדם רק אחרי דרישה גדולה ועצומה מאד. והנה כשם שבהיות הנטיה הזאת נוטה מדרכה היא רעה ומזקת עד מאד, ההשחתה של עבודה זרה היא המכלה את כל התעודה של המין האנושי, הכללי והפרטי, ואין צריך לומר שהיא כרקב לבית ישראל. אבל כאשר תצא בזר הנצחון, כאשר יזדכך המושג, וקרבת אלהים אמת תהיה החיה בלב ובנפש, אז מעלת האדם היא גדולה עד מאד, כי יבקש את ד׳ לא כמצות אנשים מלומדה, כי אם כעצם חייו, וממילא יכיר וירגיש יפה כל מה שירוממהו אל קרבת אלהים זאת, ובמנוחה ובשלוה יעסוק בכל הדרכים המוליכים אותו אל מטרתו. ואם יארך הדרך ויתרבו האמצעיים, לא ישגה בדרך להיות מסתבך באמצעיים ושוכח את התכלית, כי הדבר שהוא עצמי וטבעי לא ישכח לעולם, כי אם ירבה חילו בריבוי אמצעיו. וכיון שבאמת השי״ת הוא אדון כל המעשים ומחייה החיים, אם כן כל המעשים כשיתרחבו בדרך נעם וטוב, כל הידיעות וכל הכשרונות וכל חמדות החיים לכשיתמלאו בכל פרטיהם, הם ראויים באמת להיות מרחיבים את חוג דעת אלהים וחשק קרבתו, והתחקקות הידיעה הפנימית של ד׳ אמת בעומק החיים של הנפש השואפת לאור ד׳ ואמתו. על פי מצב כזה אין מקום לחילוקי כתות ומפלגות ושנויי צדדים בדרכי מוסר ויראת ד׳. אמנם נפילות רבות נפלנו. כל כך נפלנו, עד שהמתנה הטובה אשר אלהים חשבה לטוב, היא מתנת יצרא דעבודה זרה דיהיב לן לקבולי אגרא, היה ההכרח נותן למצווח לא איהו בעינן ולא אגריה בעינן, ובמקום ההשגה הטבעית שהיתה מבוססת בעומק הנפש בטבע, היה צריך דעת אלהים להתפשט על פי הכרה שהיא חוץ מטבע הנפש הפשוטה, כי אם על פי הקשי דרישת אמת, פתקא מן שמיא המתאים לחותמו של הקב״ה שהוא אמת. אבל האמת הבא בפתקא מן שמיא אינו כל כך קבוע בלב וחזק עד שיש בטחון שריבוי האמצעיים לא יטשטשוהו, על כן ההתרחבות של כל צדדי החיים היתה מוכרחת להצטמצם. הדברים שעל פי היקף השפיטה הם חוץ ממטרת דרישת קרבת אלהים, יצאו אז ממחיצת החיים התכליתיים. וכיון שהתחילו החיים להתחלק למערכות, אז כבר אין קצב להמון המשערים השונים הקובעים תחומים מתחומים שונים, עד היכן גבול החיים הקדושים מגיע, והיכן מתחיל כבר חיי חול שאין טוב כי אם לצמצמם, בין בעינוגיהם בין בידיעותיהם. וזאת המדה גרמה לשנאת חנם שתשתרש בבית שני, מה שלא היה מקום לה כל כך בהמון בבית ראשון. והשפעת ישראל על העמים לא היתה כבר מוכשרת להיות בלתי אמצעי, כי בהתרחב החיים על פי טבעם לשם ד׳ אלהי ישראל, אז העמים הטבעיים, שתשוקת החיים שלהם איננה מועקת בכל מאסר מוסרי, היו יכולים בהמשך הזמן לקבל איך הרחבת חיים אמיתי יקח מקומו הראוי רק אז בהיותו נטוע על בסיס הנצחי החי לעד, דעת אלהים קרבתו ועבודתו. אבל בביטול יצרא דעבודה זרה ניטל כח החיים הטבעיים מחפץ קרבת אלהים, ואיך ישיגו עמים אשר לא ידעו את ד׳ דעת אלקים של פתקא דנפל מרקיעא. על כן יצאו זמורות שנעשו סורי גפן נכריה וכצנינים לישראל, מה שלא היה כן אם היה הגוריא דנורא קיים, כי שם, בקודש הקדשים, לא היה חלילה בתור יצרא דעבודה זרה, שם היה רק גוריא דנורא גבור ונאור, חי ומתלהב, רק בצאתו לחול אז נעשה יצרא דעבודה זרה. אבל בהעדרו, נעדר גם כן כח חיים מלא, שהיה אפשר לו למלא חלל העולם בחיי נשמות לכשיתנהג כשורה. ועכשיו, נתפזרו נטיות החיים לצדדים שונים, ונחלקו בני אדם, וביחוד בני ישראל, ויותר מזה דורשי האמת ושואפי הטוב שבהם, לכתות שונות, שבקץ הימים, כי עת לחננה, צריכים להכיר שכל נטיה היא ענף מחפץ של תיקון, שאם היה אפשר לעולם לעמוד עם קבלת אגרא דיצרא דעבודה זרה, היה מתראה באורח ישר איך הוא מתחבר עם תעודתו. ועכשיו הדבר עמום ומסתתר, מכל מקום אחרי הבירור בעקבתא דמשיחא, דוקא עם החוצפא דיסגא, ראוי להיות ממשיך כח חורז בכל הנפוצות הפרטיות, ולאחדם יחד בחוברת, ולהגבילם על פי שכל שופט. אז תהפך הקללה לברכה, ותחת נטיה טבעית שעל כל פנים לא היתה יכולה כל כך להתרומם מפני שייכותה אל הנטיה בטבע ויחשה אל הרצון, עכשיו שכבר נתחפשה ממאסר הטבע, תשוב תשוקת קרבת אלהים שכלית כולה. ואחרי הבירור של כל הכחות היותר טובים שעזרו להעמיד את כנסת ישראל ואת כל המדות הטובות בכללות האדם על נכון, ילוו כולם באהבה ורוח משפט אל התכלית הכללי של קרבת אלהים. אז תצא יותר בהירה, וההתיחדות של כתות למקצעות מיוחדים תוסיף בהם עז ושלימות, וכשיתחברו אחר כך בכח בחירה ושכל, יבנה מהם בנין נהדר, שעולה עוד בחזקו ויפיו על הבנין הטבעי. בונה ירושלים ד׳ נדחי ישראל יכנס. הלך ילך ובכה נושא משך הזרע, בא יבא ברינה נושא אלומותיו.

~ ✣ ~

פסקה 15 | דעת ד׳ כחסד, משפט וצדקה

מקור: פנקסי הראי״ה, ראשון ליפו, סג

עיקר דעת ד׳ היא עשות חסד משפט וצדקה, ורשע באמת הוא מי שאינו נוטה לחסד ולמשפט ולצדקה. אבל מי שנוטה לטוב המדות, כיון שהיושר האמיתי פועל על נפשו, אינו צריך כי אם שיסבירו ויבארו לו שהיושר האמיתי איננו יוצא אל הפועל כי אם בקיומה של תורה בישראל.

~ ✣ ~

פסקה 16 | טעות ציור המהות ודעת אלוהים המעשית

מקור: פנקסי הראי״ה, ראשון ליפו, עד

יסוד טעות הדמיונות נובע על פי רוב מההכנה של הכשר לעלי׳ גדולה, אלא שאין האדם מכיר את מקומו ומדרגת שכלו לתן גבולים לחפציו הרוחניים כי אם על ידי חיפוש של חקירה וחכמה. באמת, כל המושגים הנם מושגים רק על פי פעולותיהם, ואפילו מושגי החושים אינם מושגים כי אם כפי אותו הרושם שקרני האור שלהם עושים על כלי ההבטה שלנו, שהם עצבי הראות, אמנם החוש טועה כל כך עד שחושב שהוא משיג את המושג בעצמו. אם כן אין פלא על המושגים הרוחניים כשהם מוטעים בזה. ביחוד החפץ הפנימי, לבקש השגת השי״ת לא מצד פעולותיו כי אם בציור עצמי מהותי, מסבב שיבושים עד אין חקר, והם גרמו ליצרא דעבודה זרה שיתהוה. וענפים ודילדולי מחשבות מזה הם עוד מעורבים בכל מחשבה נאצלת, שאין מקום לזככם כי אם על ידי הכשר של מעשים טובים והגברת חוש הדעת אלקים המעשית, דהיינו עשות חסד משפט וצדקה בארץ במובן היותר רחב. והמובן הרחב הוא ללמוד על מנת לעשות איך שתהי׳ הצדקה עשויה באופן מתמיד, פורח, מתקיים ומתעלה, וזוהי התורה כולה, עם כל הידיעות הדרושות לאדם וכל מכשירי החיים הנלוים להם.

~ ✣ ~

פסקה 17 | איסור ציור המהות ודבקות בדרכי המוסר

מקור: פנקסי הראי״ה, ראשון ליפו, פט1

הציור על דבר מהות השי״ת היא מחשבה אסורה, ומתוך כך היא פועלת גם כן להרע על המעשים. רוב הקלקולים הבאים משום אל תהי צדיק הרבה, מחמת הציור הם באים, שזה גורם לחלק ציור המוסר ומושג הצדק והמשרים מעצם ציור האלהות, ותחת אשר ראוי תמיד להבין דעת האלהים בחסד משפט וצדקה, יקחו להם דרך ציורים אחרים.

והנה לתקן זה הוכן ציור קבלת עול מצות מאהבת כנסת ישראל, שזהו מושג של יושר, והוכן לעומת זה כח הרפיון של הפקפוק ביסודות השגת המושגים העליונים, עד שכל מה שתזדקן האומה נכנס יותר טעם חבת הזקנה בטבע בכל דרכיה ומתחזק מצד ההגיון כח תורה שבעל פה. על כן יש כח לקיום המצות אפילו בלב קטני ההשגה באופן ציורי מוחשי, וזה נותן יד לצרף יותר את ההשגה האלהית להפשיטה מציורי החיוב, שכפי מה שהיא מצטיירת בערך המהות היא משתבשת מחולשת האדם, ולהעלותה יותר מצד דרכי המוסר שהם דרכי ד׳, ובהם ידבק האדם לקונו דביקות אמת.

~ ✣ ~

פסקה 18 | תפקיד הכפירה בזיכוך ציורי האלוהות

מקור: פנקסי הראי״ה, ראשון ליפו, פט2

הכפירה היא גובה את החוב של עליית הציורים הפנימיים של עומק האמת ביחש לכבוד שמים, כשם שראש פסגת עבודה זרה נובעת מיסוד עילוי ציור כבוד עליון עד כדי סילוק מכל יחש לכל יצירה מוגבלת, שבכללם הוא האדם ומוסרו הפרטי והכללי. והענוה האלהית הופיעה על הר סיני, ההר הנמוך, למחוץ רהב בכל מקום שהוא, אפילו במרום עז. אל תבואני רגל גאוה ויד רשעים אל תנידני, שמה נפלו פועלי און דוחו ולא יכלו קום. ואחר כך מתברר שלפני כבוד ענוה, כי כבוד עליון הוא היצירה המעשית בכל צדדיה שתשתלם, וכל זמן שרוח האדם החפשי איננו משתלם במעז ההשלמה היותר טובה ומושלמת שבו, שהוא כח הבחירה בתכלית הטוב על ידי כח עצמי בטוח ונצחי, חסר הוד כבוד החיים ממרחב היצירה בחלק כל כך רשום, שחסרונו לעצמו הוא גם כן רב שם, ויותר באין קץ הוא החסרון הסיבובי שהמום מאבר גדול כזה פועל בגוף המציאות בכללו, ולאידך גיסא צד הטוב, לעצמו ולהכלל. אמנם יש גבול גם כן לענוה, על כן יש גבול להיתר התארים, והם מסומנים לכל הפחות בכבוד דמיוני, דיבור, שמיעה, הליכה, רצון, ויתר כחות שהם מדומות לנכבדים, ולא ישפל הדיבור בהדרכה גלויה נמסרת לרבים עד כדי אכילה שתיה וכיוצא בזה, וכל זה בנוי על משקל נערך של ציור הענוה והכבוד. אמנם המהלך שיש בין הדיבור להציור הוא מדוד, על כן מוכרח הציור להתמודד על פי הדיבור ולכונן את הדברים על פי אמתתו. ציור המציאות הוא היותר מוכרח ויותר נדמה למופשט, אמנם גם כן יותר משגה, כי לא יכבד לכל הוגה דעות גם במקצת להבחין כי חכמה, חיים, ומדות הרוממות האלהית, מובדלות עד לאפס דמיון, ומזיכוך האמת לפי מדרגתו יבאו יתר המדות והפעולה הטובה בחיים. כן יכבד יותר ההבנה של עצם המציאות, והוא מחובר באמת הרבה יותר עם רפיונות כל ההעדרים המחוברים למציאות מוגבל שמצטיירת בקרבנו. על כן כל ההדרכה המעשית והלימודית היא מביאה לזכוך הפנימי, שמפעולותיה החיות יוצאות הטובות הבינוניות, שמצטרפות ועולות ללא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי, כי מלאה הארץ דעה את ד׳ כמים לים מכסים. אבל הזיכוך הפנימי צריך גם כן [לתן כחו יותר, שעבר] עד שהפך ציור המציאות לרועץ באין מרפא. אז יקוצו מזעזעים ותבא הכפירה. אמר נבל בלבו אין אלהים. הנבל אומר אמת ציורית. הציורים של השי״ת כל כך נשפלו, עד שבגבולם הכפירה היא יותר קרובה לקנין האמת, ומכל מקום הנבל הוא נבל, מפני שעם ההתנשאות שהרגיל צריך להמשיך יסוד האין, שהוא יסוד האמת, שאמנם אפסו דיבורים וציורים מצד עצמות כבודו. על כן צריך מאד להשלים בעת המעשה הפרטים מכל פועל וציור בעולם המחשבה הרגש והמעשה, לכוונם כראוי למשל הקדמוני של קדמונו של עולם. אבל מציאות הנבל בא להעיר לב, להתקדש ולהתעלות בדרישת ד׳ עד שלא תהיה מוכרחת ההשגחה האלהית על דבר תוצאות הבחירה האנושית בשימושה את דעת ד׳ לתועלתה ההוית והנצחית להשתמש בכלים בזויים, שבט אף של חושך ואפילה. על כן כל זמן שישנם רשעים ובעלי חושך וכפירה בעולם, צריכים כל אוהבי ד׳ ודורשיו ללמוד וללמד כי יותר

מצדדי המניעה הנמצאים בשלילת הכפרנות, הננו מוצאים באמונת אומן שזוהי הרבותא הגדול של דרך ד׳, ששלמה אמר בחכמתו תעז לתם דרך ד׳ ומחיתה לפועלי און, עד שכל יראו ויבחינו איך הכפירה היא מכון הרשעה שלעד תשאר בשפלותה ונבלותה, ודעת ד׳ בדרשה ואמונת אומן תרומם אף תנשא כל מי שנושא ידיו קודש ומכוין לשמים, אף על פי שלעד יהיה הולך ועולה, צועד ונוסע, ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון. ויבטחו בך יודעי שמך כי לא עזבת דורשיך ד׳. ורשב״י אמר בעוררו בני חבריא והכנה לאדרא לזקק הציורים אלהים, פתח בלא תעשה פסל ומסכה תועבת ד׳ ושם בסתר, בסתרו של עולם, ואמר עד מתי ניקום בקיומא דחד סמכא, כי אמת מלבן לבוני׳ ועומד הכן על שני רגליו להתברר מצד החיוב ומצד השלילה, מצד מלאך טוב ומלאך רע, מלכותך מלכות כל עולמים, האמת הנצח והנטיה האנושית היותר חזקה שהאדם צריך למלאותה בקדושה וכשרון. דורשי ד׳ יחי לבבכם לעד. ועל המניעה מזה על ידי כמה מפריעים, בין השתקעות במקצעות אחרים שהם שיפולי כרמא, בין סתם חרדה או עצלות, אמר מארי דחובה דחיק. כיצד, הרע שביצרי הלב יתבע תפקידו ויגבה חובו בסוף מהעזיבה של כבוד עליון, שהיא צריכה להיות ״עבודה נצחית עדי עד, ואין אנו רשאים להבטל ממנה על צד האמת אפילו שעה אחת, וקל וחומר דור אחד. אמנם יש הפרש בין דוחק לדוחק, ועכשיו בעל חוב דוחק מקרן וריבית. עת לעשות לד׳ הפרו תורתיך. ישמח לב מבקשי ד׳.

~ ✣ ~

פסקה 19 | ביקורת השפינוזיות ורוממות האין סוף

מקור: פנקסי הראי״ה, ראשון ליפו, קיב

השפינוזות שחשבה שהמהות האלהי הוא הסכום הכללי של הכל, הוכרחה לחשוב שאין שום כח רודה, כי אם של מהלך אטי, באפס שום דליגה, מפני שכן מתראה הסך הכללי ברוב. אבל עם הידיעה שהסכום הכללי של כל איננו כי אם איזה גילוי קלוש ומצער בעוצם המיעוט מהכל האמיתי, על כן אין לדון מהסכום המתגלה, כי אם מעוצם הכל העליון, וכיון שבכל המופשט יש דליגה כמו שיש מציאות של איטיות, על כן הכל נמצא במהלך המציאות. ולא עוד אלא שהם מעורבים זה עם זה על פי הפגישות של גילוי כל העליון העצמי, עתיקא קדישא.

וכאשר כל שהדעה הולכת ומתרחבת היא מוצאת את המציאות יותר עשירה, מזה אנו למדים שכל שיתרומם יותר כח הדעת, יבא בעצמו עד אותה האיתניות להכיר את גודל העושר של המציאות, שמתעשרת בעושר של אין סוף, שממעל להסכום של הכל הגלוי והמושכל, שהוא באין ערוך וקץ יותר מרומם מכל הגלוי וכל המתיחש לו, וגם שמכריע את עושר הכחות שבעשיה, שלא רק העוני של ההתפתחות האיטית פועל, אף על פי שהוא ממולא עם כל תנאיו, כי אם גם מה שהוא יותר רחב ממנו, הדליגה שמתממת אותו. נס וטבע, עגולים ויושר. אפס כי לא יהיה בך אביון. ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם, דא ארעא קדישא, כנסת ישראל. [זוהר]

~ ✣ ~

פסקה 20 | דבקות באידיאלים האלוהיים מול השגת העצמות

מקור: פנקסי הראי״ה, ראשון ליפו, קמד

הנטיה הפראית בצמאון לאלהות הוא חפץ ההשגה של עצמות ד׳, וזוהי יסוד דדי בהמה שיורדים לבריאה, כי זהו מבוקש נמנע ומדומה בהמי. על כן הוא שורש עבודה זרה, להדבק בשם אלהות, שהדמיון עושה דבקות עצמית. והשכל צריך לסמן הדברים, שיסוד החשק האלהי הוא להדבק במדותיו, דהיינו האידיאלים האלהיים, ובזה כל זמן שידע האדם שהאידיאלים במלא מובנם הם האלהיים, כל זמן שהוא יותר דבק בשם שמים הוא יותר מתעלה. וכשסובר שתכלית המוסר הוא איזה דבקות עצמית, הרי הוא שוקע ויורד, כי הצורה של עצמית שבדמיון הוא ציור של בערות. על כן צריך לרומם את יסוד הציור האלהי הפנימי ברום חביונו, שהם סוד האצילות, ולהביא הדברים לידי מעשה על ידי התעלות בבריאה יצירה עשיה.

~ ✣ ~

פסקה 21 | ביטחון האידיאלים לעומת פחד הקישור בעצמות

מקור: פנקסי הראי״ה, ראשון ליפו, קנא

הקישור בעצמות, שדוקא מצד רוממותו הוא דמיוני, הוא מביא פחד ואי בטחון. אבל האידיאלים הם מובטחים, וראויים להיות מתפשטים בכל העולם כולו, והם מראים בעין את החסרון של הדיעות המקשרות את איסורי המציאות ומעדנותיו על פי כח זרע וחק הכרח, שממעטים את יקרת האידיאלים, שמכירים את תועפות ישרם כשהם מבוצרים על פי חן ונועם של רצון ואהבה. זאת היא נחלת ישראל המתענגים על ד׳ בקדושת שבת, מנוחת אהבה ונדבה, מנוחת שלום ושלוה והשקט ובטח, מנוחה שלמה שאתה רוצה בה. יכירו בניך וידעו כי מאתך היא מנוחתם.

~ ✣ ~

פסקה 22 | התגלות אלוהים בהוויה כולה מעבר לדת

מקור: [20] פנקסי הראי״ה, פנקס הדפים א

מה שאין אלהים מושג כי אם מתוך הדת, זה הפיל את העולם בעומק השפלות. האלהים צריך שיהיה נודע מכל החיים, מכל ההויה, וממילא יהיה ידוע בכל החיים ובכל ההויה. הדת היא אמצעי עוזר להכשיר את המעשים, המדות, הרגשות, סדרי החברה החיצונים והפנימיים, באופן מתאים המכשיר את החיים ואת ההויה לדעת אלהים. אלהים איננו מתגלה בתוך הדת כי אם באותה המדה שהדת עצמה היא חצובה ממה שלמעלה מן הדת. דת זהו השם הנאות אצל כל עם ולשון, לא כן בישראל. תורת חיים איננה דת לחוד, תורת חיים שלנו היא התגלות אלהים, המתגלה מתוכה ביחד כמכל ההויה. התורה וההויה, בהיותם לאחדים מגלים הם את אלהים בחיים, בתוך הנשמה הפרטית והכללית. הקודש והחול הוא חלוק מצד הדת. הדת תשים משטרה על עניני הקודש, ותניח את ידה מעניני החול. זהו מושג מחוייב ממושג הדת. האלהים הוא מתגלה מן הכל, מתוך הקודש ומתוך החול

~ ✣ ~

פסקה 23 | הבו לה׳ משפחות עמים (המשך המאמר)

מקור: עולת ראיה, רז

לכל גזע מיוחד ממשפחות בני האדם, אשר נמזגו במשך הזמן ונהיו לעמים מקובצים בקבוצים חברתיים, איך כל אחת מהמשפחות הללו, מצד מוצאן וטבע נפשן, מסתכלת על יסוד הקדש, הנכסף לנשמת האדם בטבעו הרוחני.ומפני שלכל אחת מהנה ישנה רק תכונה מוגבלת, מצומצמת באפשריות הבטתה, על כן לא יכלו להתרומם להביט על מקורהכל, אל עליון, ונתעו בשואנתעה אחרי אלילים, כל אחת לפי נטיתה הפרטית, ומזהנסתבך אחר כך הערפל האלילי המחשיך על המוני העמים. רוח הקדש היא מנשאה את רוח כלם ביחד, ואומרת להם: הבו, כל אחת מהמשפחות, ונשאו את רוחכן להכיר, שכל הפרטיות הרוחנית הגנוזה, שכל אחת מכן הוגה, אינה כ״א שביב דק מאור ד׳ העליון, הכולל הכל, ומקור הכל וחיי כל. והנה הציורים האצילייים, ביסודם הרוחני להפעיל נפש האדם ברוממות, עד כדי העלאה של שגוב אלהי, הם מחולקים בכללם: תכונת השיגוב האצילי, שהוא יסוד הכבוד בכל מלא החיים הנותן ברק לתרבות הרוחנית בכלל, בתכן של מחשבה, רגש והגיון, זהו הצד האחד של המלוי הנפשי, והצד השני הוא התכן המעשי, המתגבר במפעלים, ומוציא אל הפעל את כל מחשב וכל הערכה רוחנית, העומד בחזקה נגד כל מפריע ביצירה והתחדשות מתעלה. ומשפחות העמים נחלקו, לסוגיהם הכלליים, באחיזתן הנפשית באחד משני הסוגים הללו, שגרמו להם המון דמיונות פרטיים, בדרך ההתפוררות של הרעיונות כלפי התפיסה של הציור לגבי התכונה של ההערכה האלהית. על כן הננו קוראים להם: אל תחשבו, אל תצירו, להפריד את מושגי הכבוד הרוחני הנאצל, יסוד המחשבה, הרגשוההגיון, מהעז, יסוד המפעל, ההתפשטות כל מצוי בממשיות ובגבורת מעשה, רק שאו למרום עיניכם וראו את המקור הכללי, אשר מאל אלהים אמת הוא נובע, שהכל בו חי ומשפעו הכל הולך ומתעלה, הכל הולך ומתפשט, והכל כלול באחדותובשפעת רוממות קדושתו, העליונה לאין סוף. הבו לד׳ משפחות עמים, הבו לד׳ כבוד ועז.

~ ✣ ~

פסקה 24 | ההכרה הפנימית באמונה ושורש עזות הכפירה

מקור: עין איה, שבת א, פרק שני, קו

כי הא דההוא דאתא לקמיה דרבי, א״ל אשתך אשתי ובניך בני, א״ל רצונך שתשתה כוס של יין, שתה ופקע. כשם שבהכרה החושית ישנם סימנים וטביעות-עין, ואע״פ שההכרה של הסימנים אפשר לספר אותם ג״כ למי שאינו מכיר את הדברים בעצמו, כדי שגם הוא יכיר על ידם את המבוקש, וההכרה שע״י טביעות-עין הלא אי אפשר לה להמסר מפה לאוזן למי שאינו מכיר בחושו הפנימי, מ״מ להמכיר עצמו טביעות עינא עדיף מסימנא, ואילו אמר אייניש לשלוחיה אייתי לי לפלניא דהאי סימניה והאי סימניה ספק ידע ליה ספק לא ידע ליה, ואילו אמר אייתי לי פלניא דאית ליה טביעות עינא בגוויה ודאי ידע ליהי, מפני שההכרה הזאת של הטביעות-עין באה מכח פנימיות עצמיות הבירור שבנפש, שאינה משארת אחריה מקום לשום תנודה רעיונית. כשם שהדברים נמצאים במושגים החושיים, כן הם נמצאים כך במושגים השכליים והמוסריים, בדיעות ישרות ואמונות אמתיות ונכונות. ישנם כאלה שיד השכל ההגיוני והגבורה המופתית תקיפה בהם להכריח אמתתם, ע״פ מופתים חותכים ומבוררים שאפשר להעלותם על שפה וספר, וישנן אמנם ג״כ אמתיות כאלה, שלבד מה שהם מתאמתים ע״י הכלל של התאמתות כללות אמונת התורה לפרטיה ע״י כללה שנתברר לנו בבירור גלוי שאין כמוהו תחת כל השמים, עוד מסייע להם הרבה כח ההכרה הפנימית המכרחת את אמתתם, וההכרה הזאת כחה גדול הרבה יותר ממופתים הגיוניים, כשם שטביעות-עין עדיף מסימנים. אמנם כדי שתשמר ההכרה הגדולה הזאת בצביונה צריכים הרגשות הטהורים והקדושים להשמר בנפש ע״י הישרת המעשים והטבת המדות, שהם קילורין לעיני הנפש ומשמרים את חושה הפנימי באופן שתכיר את המושגים בכח טביעות עינה הבריא. וזאת נדע שאין לך דבר בעולם לבטלה, וכ״מ שברא הקב״ה בעולמו לצורך תיקונו של עולם הוא. הכלל הזה מתאמת ג״כ בכחות הנפש, שכל המוכן במציאות מנטיות נפשיות הכל הוא לצורך, וכיון שישנם מושגים כאלה שהם צריכים לשכלולו המוסרי של אדם, והם נחקקים יפה בעומק הנפש ע״י מה שמצטרפת ההכרה הפנימית להשכל ההגיוני, מובן הדבר שבכאלה צריכה ההכרה הפנימית הטבעית להשתמש בכחה ואסור הדבר להיות נשען על השכל ההגיוני לבדו, כי לא תמצא הנפש מנוחה שלמה כ״א בהצטרף אל כח הכרת השכל כח ההכרה ההרגשית הנובעת מתוך תוכה. שלפי האמת ההכרה העמוקה הזאת היא עצמית, מורכבת מהמון היקשים הגיוניים דקים, שאי אפשר להפה

להסבירם, ע״כ הם מתגלים בעומק הנפש בתור הכרה פנימית. והנה ההתפרצות מפני השכל ההגיוני תוכל לבא מכח טעות שכלית, אבל ההתפרצות מפני ההכרה של היושר הפנימי אינה באה כ״א מעקת רצון של איזה תאוה וחפץ שכפי הדמיון תהיה האמת מונעת השגתו במילואו, אז תמצא הרשעה מקום לעוות אדם בריבו ולעקש בקרבו את כח ההכרה הפנימית עד שחושו הפנימי יתבלבל, והבלבול יתראה לעינים בדמות ספקנות מחקרית המטלת ספק שלכאורה ראוי להסתפק, אבל הראוי הזה אינו בא כ״א מערבוב הדעת ושכחת הערך של ההכרה החושית שהיא דוגמת טביעות-העין השכלית, ובהתחלש כח הנפש מעצם טבעה ורגשה הפנימי נשארת צולעת רק על הכח ההגיוני לבדו, שאמנם יוכל גם הוא להוציא דברים מושכלים לאור, אבל לא בכל אותו החום והודאות הפנימית שהיא עושה כן בהיות החוש הפנימי וההכרה הרגשית משתמרת בבריאותה.

הדוגמא לזה בחיים הפרטיים, אפילו החומריים, היא השקט הנמצא במצב המשפחה, העונג, האימון, האהבה, השלום ונחת הרוח, הנמשך מהיחש הבטוח של כל איש לאשת בריתו, שמזה תוצאות לאהבתו לבניו, וההשפעות הטובות שיוצאות מזה על כל מרחב החיים הכלליים והפרטיים הלא אין להן ספורות. והנה כאשר נחקור אל עמק יסודם במה האימון הזה תלוי גם בבית המלא ביותר צניעות והוד קדושה, אחרי כל החשבונות נמצא שהיסוד העיקרי לזה הוא ההכרה הפנימית, שאמת ההגיון קצרה להכיל את גודל בירורה, המשפט ההגיוני עומד למטה מכח בירור הנעלה הזה כערך הסימנים אל טביעות-עין. ומ״מ דוקא מפני גודל כח הבירור הפנימי שאינו נמדד במדת ההסברות החיצוניות, יש בו שליטה למי שנשמתו נשחתת לגמרי עד שאינו מכיר כלל את הערך והאפשריות של איכות הכרה פנימית בטוחה כזאת, להיות מבטא דברי עזות נגד האמת הברורה והגלוי׳ הזאת. לאותה המחלה של עזות הפנים אין ראוי לבא במשפט הגיוני, כי אין החולי בא מחוסר כח הגיוני בזה כ״א מחוסר כח מוסרי. ע״כ מפני שהוא מ״מ מתלבש בצורת בקורת הגיונית, צריך לגלות את יסוד המגמה. למה באה נטיה משונה והפוכה מדרכי טבע הנפש כזאת, הלא רק בשביל שאיזה נטיה של רצון מעיקה. ע״כ צריך למלאות את הנטיה, אם אפשר בפועל אם אינה משחתת באמת, או לצייר מה יהיה משפט הבקורת הזאת אם אותה התביעה הרצונית לא היתה לה, שבזה יבטל כח העזות המתלבש במסוה המחקר. ע״כ הדיוקן הזה של אותו חצוף המעיז פנים גם בבית מלא קדושה וצניעות כביתו של רבינו הקדוש, לאמר לו אשתך אשתי, וכניך כני, הוא צביון מלא של הכפירה הזוללה המנאצת כל קודש ומטילה מום בקדשי שמים, שהם כ״כ בטוחים ומבוררים לאומה הישראלית כולה בהכרה פנימית חזקה ואמיצה שאין עמה גם צל צילו של איזה חשש ספק כל דהוא. וגודל הבירור הוא מחייב שאינו נכנס בגדרי שפה וסיפור ספרותי, מפני שהחוש הפנימי הוא מכיר יותר בטוח, ממש כאותה הודאות של רבינו הקדוש שאשתו היא אשת כבוד כשרה ובניו הם זרע קודש מצבתם, זרע אמת אשר ממעי יהודה יצאו. שכל מופת הגיוני הוא דל וחדל כח היה להביע על ידו את גודל האימות ושלילת ההסתפקות בזה. הדיוקן הטמא של אפיקורסות ממין זה צריך להכיר את יסוד תביעתה, שאע״פ שהיא מתנשאה לערך של בקורת שכלית, מ״מ הלא לפי האמת כבר לא היה מקום לתביעתה, ויד השכל כבר עשה את פעולתו בהקנינים האמיתיים ע״י הבירור הכללי. ואח״כ בבירור הפרטי, הלא ההכרה הפנימית היא עולה במעלות הרבה יותר מבירור השכלי המופשט, שהבירור השכלי צריך הוא להתמך בחוש ובחיים. וההכרה הפנימית המבוררת, החיים כולם מבררים אמתתה, בריבי רבבות קוים ושרטוטים המלאים על כל סדר החיים, אשר אי אפשר לתן להם סכום ומספר. אבל למרות ההתלבשות בצורה שכלית, יש כאן רצון שפל מאד, כציור הגס שברצונות הראוי לאיש נבזה בפגעו בנכבד. רצונך לשתות כוס יין, בשביל רצון קטן ושפל שכמותו, אין עוד כדאי לעקור נטיעות חזקות מושרשות בעומק הנפש מטבען, שלא יצליח כלל החפץ לעוקרן כי הן חזקות כהררי עד. אמנם טוב לנו לדעת סיבת התגלות החזיון המעציב שנראה למי שמסתכל על ערך החוצפה כאילו יש כאן תביעות גדולות, לא, כ״א קטנות ביותר, כ״א כוס יין, שאינו שוה טיפול והרבות דברים כלל. וכיון שהרצון הפעוט הזה, הלא באמת אפשר להגיעו גם בלא חוצפא עזה והפוכה מדרך היושר והצדק הטבעי כזה, הלא אין כאן צורך להתגברות גם לפי מדת הרשע כסל. אלא שהרשעה סוברת שלא תגיע לכוס יין כ״א ע״י חוצפא, ומתוך שפלות נפשה היא משפלת עצמה לעומק הבוז של החוצפה הכלבית רק כדי להגיע לכוס היין, למשך תענוגי דמיון סואנים בחיים, שמדמה בדעתו המושחתת בחוצפה שלא ישיגם כ״א בהפיכת קערה על פיה ובפריצת גדרות עולם, מה שבאמת אינו כן. אם יש נפש שפלה שסוברת שבאין יין שכרון של תאוות חומריות אין חיים בעולם, יוכל ג״כ ע״פ דרכה של תורה למלאות אחרי חפצו באין מעצור. אלא שההולך בדרך ישרה תורית, מעצמו בוז יבוז לתענוגי הסכלים ובוערים בעם. אבל מי שהושפלה כ״כ נפשו עד שלא ימצא לו קורת רוח אחרת, כבר ישנם דרכי היתר מרובים להיות חי ג״כ בעונג ושמחה. ואם גם בהוללות, אע״פ שאין רוח חכמים נוחה הימנו, מ״מ אינו בגדר פורץ גדרות עולם, ואין כאן מעצור עצמי. ע״כ בהיות האמת מתגלה מסוד הנטיה המופקרת, יורד כח החוצפה מערכו, ממלאת היא את תאותה, ורואה אמנם אח״כ ג״כ איך שאין כדאי הדבר ללחום כ״כ בשביל דבר פחות כזה, ולאבד עולם מלא של הוד קדושה ואמת מבוררת טבעית מושרשת בכל לב טהור ונפש בריאה, שתה ופקע.

~ ✣ ~

פסקה 25 | הפקר העולם המעשי והשבת כוחות החיים לקודש

מקור: אורות, ישראל ותחיתו • ו

הַהֶפְקֵר שֶׁל הָעוֹלָם הַמַּעֲשִׂי, הַבָּא מִתּוֹךְ הַהִתְפָּרְצוּת אֶל הָעוֹלָם הָרוּחָנִי בְּלֹא סֵדֶר וְתִקּוּן שֶׁל קֹדֶשׁ, כְּשֵׁם שֶׁהוּא מוֹנֵעַ אֶת אוֹר הַקֹּדֶשׁ מֵהִתְפַּשְּׁטוּתוֹ בְּמֶרְחַב הַהֲוָיָה, כָּךְ הוּא מוֹרִיד אֶת עֶרְכּוֹ וּמַחְשִׁיךְ אֶת יְפְעָתוֹ בְּרוּם עֶלְיוֹן, וְנִשְׁאַר הַצִּיּוּר הָאֱלֹהִי, שֶׁאֵין קֵץ וְסוֹף, רֵאשִׁית וְאַחֲרִית לְרוּמוֹ, מָדּ וְנִשְׁפָּל. ״אוֹיֵב חֵרֶף ד׳ וְעַם נָבָל נִאֲצוּ שְׁמֶךָ״ 39. ״תַּאֲוַת עֲנָוִים״ 40 הִיא גְּאֻלַּת ד׳, אוֹרָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל מוֹדִיעַ שֵׁם ד׳ בַּמְּרוֹמִים וּבַמַּעֲמַקִּים, וְכָל עִמֶּק הַשָּׂפָלַת הַהַשְׂגָּחָה וְהַשְׁלִיטָה, הַהֲוָיָה וְהַיְצִירָה, מְבִיאָה רוֹמְמוּת הַשְׁקָפָה וְהִתְעַלּוּת-אֵין-סוֹף. אָמְנָם יֵשׁ אֲשֶׁר הָרִשְׁעָה מְקַבָּצֶת כֹּחַ מֻפְזָר בְּכָל מֶרְחֲבֵי הָעוֹלָם הַחִיצוֹנִי, בְּכָל חוּג הַמַּעֲשֶׂה וְהַמִּפְעָל, וּמוֹסִיפָה בָּרָק לְהַהַדְלָקָה הָרוּחָנִית הַצִּיּוּרִית, וְאַף שֶׁהוּא מִקְסָם כָּזָב וְשֶׁקֶר שֶׁאֵין לוֹ רַגְלַיִם 41 מִכָּל-

מָקוֹם הֲרֵי הוּא נָטָל מִזִּיו הַקְּדֻשָּׁה לוֹקַחַת בַּחֲזָרָה אֶת כָּל הָאוֹרוֹת הַגְּנוּבִים 42 הַלָּלוּ, וּמַעֲמִיקֵי הָאֱמוּנָה הַצְּפִיּרִית וְהַתְּאֲרַת אִידְאָלֵי הַמּוּסָר מִתְגַּדְּלִים וּמִתְאַמְּצִים יוֹתֵר וְיוֹתֵר עַל-יְדֵי שְׁבִיַּת הָאוֹיֵב וְהַחְזָרַת כָּל הַנֶּפֶשׁ וְהָרְכוּשׁ אֲשֶׁר לָקַח, בְּהֵעָשׂוֹתוֹ כְּמְצוּדָּה שֶׁאֵין בָּהּ דָּגִים וְכִמְצוּדָה שֶׁאֵין בָּהּ דָּגָן 43.

~ ✣ ~

פסקה 26 | הכרת היחש האלוהי להוויה ולכנסת ישראל

מקור: אורות התחיה, א

הַבְּינָה הַיּוֹתֵר שְׁלֵמָה וּמְתוּקָה שֶׁל דַּעַת הָאֱלֹהוּת הִיא הַכָּרַת הַיַּחַשׁ הָאֱלֹהִי אֶל הָעוֹלָם הַכְּלָלִי וְאֶל כָּל פְּרָט וּפְרָט מִפְּרָטָיו, הַחָמְרִיִּים וְהָרוּחָנִיִּים, יַחַשׁ הַנְּשָׁמָה, הַצַּד הָרוּחָנִי הַמְחַיֶּה וְהַמְמַלֵּא אוֹר קִיּוּם וְהַפְרָחָה, אֶל הַגּוּף, אֶל הַדָּבָר הַנִּדְרָשׁ לְחַיִּים לְאוֹרָה וּלְהַפְרָחָה. הַיַּחַשׁ הַזֶּה כְּשֶׁהוּא מִתְמַלֵּא בְּלֵב וָנֶפֶשׁ, הוּא מְמַלֵּא אוֹתָם אַהֲבָה יוֹתֵר מִיְּרָאָה, וּנְעִימוּת הִגָּיוֹן וְשַׂלְוָה יוֹתֵר מִפְּרִירוּת הִזְדַּעְזְעוּת. הַהַכָּרָה הַתַּרְבּוּתִית שֶׁל הַהַשְׁכָּלָה הַיּוֹתֵר מִתֻּקָּנֶת הוֹלֶכֶת הִיא לְשַׁכְלֵל יָפֶה יָפֶה הַכָּרָה מְתוּקָה זֹאת.

בְּחַיֵּי הַיָּחִיד קַל הַדָּבָר לָבוֹא לִידֵי מַדָּה זוֹ, עַל-יְדֵי הֶטְבַּת הַמּוּסָר הַמַּעֲשִׂי וְהַשִּׂכְלִי וְעַל-יְדֵי הַעֲלָאַת אוֹר הַדַּעַת בְּכְלָל. כְּשֶׁהָאִפְּי הָאֱנוֹשִׁי מִתְיַחֵשׁ בְּסִימְפַּתְיָה אֶל הַנִּשְׁגָּב, אֶל הַטּוֹב הַמֻּחְלָט, בַּשֵּׂכֶל וּבַחַיִּים, מִיָּד הַהַכָּרָה הַזֹּאת הַנִּשְׁמָתִית שֶׁל הָאֱלֹהוּת מִתְאַחֶזֶת בּוֹ יָפֶה, נִקְלֶטֶת בְּכָל רַעְיוֹנוֹתָיו וּמִתְמַזֶּגֶת עִם כָּל חוּשָׁיו וְרִגְשׁוֹתָיו לְעַדָּנָם. הָאוֹרְגָן הַקִּבּוּצִי, שֶׁלּוֹ יֵשׁ פְּסִיכוֹלוֹגְיָה מְיֻחֶדֶת, אִם גַּם הוּא יִהְיֶה בְּעֹמֶק עָמְקוֹ נוֹטֶה לְסִימְפַּתְיָה מוּסָרִית עֶלְיוֹנָה, וְאַהֲבַת הַטּוֹב הָאֲצִילִי תִּהְיֶה חֲקוּקָה יָפֶה בְּעֶצֶם טִבְעָהּ, עַל-פִּי בְּחִירָתָהּ אוֹ עַל כָּל פָּנִים עַל-פִּי מוֹרֶשֶׁת אָבוֹת שֶׁלָּהּ, אָז תִּתְפַּלֵּשׂ יָפֶה בְּקֶרֶב הָאֻמָּה גַּם כֵּן הַהַכָּרָה הַזֹּאת הַנִּשְׁמָתִית, וְיִהְיֶה הַנֹּעַם שֶׁל הָאַהֲבָה הָאֱלֹהִית עִם יִרְאַת- רוֹמְמוּת מְתוּקָה וּמִתֻּקֶנֶת שָׁרוּי בִּכְלָלוּת הָאֻמָּה וּמְיַשֵּׁר אֶת כָּל דְּרָכֶיהָ.

אֲבָל לְפִי מִדַּת רְחוּקָהּ שֶׁל הַפְּסִיכוֹלוֹגְיָה הָאוֹרְגָנִית מֵהַחְבָּה הַפְּנִימִית אֶל הַטּוֹב הַמֻּחְלָט, כֵּן לֹא יוּכַל הַיַּחַשׁ הַנִּשְׁמָתִי לַחְדֹּר בְּקִרְבָּהּ בַּיַּחַשׁ הָאֱלֹהִי, וּמֵכְרָח קֶשֶׁר הָאֱלֹהוּת לִהְיוֹת בְּקִרְבָּהּ קֶשֶׁר נָכְרִי, וְהָאֱלֹהִים יִהְיֶה בָּהּ אֵל נֵכָר וְאֵל זָר, וְאֵל זָר וְזֶה יִקְנֶה לוֹ תְּכוּנוֹת מְשֻׁנּוֹת וְקָרִיקָאטוּרִיּוֹת, הַמְעַוְּתוֹת אֶת הַחַיִּים הָרְבֵּה יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁהֵן יְכוֹלוֹת לְיַשֵּׁר אוֹתָם. לְעֵת עַתָּה עוֹד לֹא בָּאָה הַתַּרְבּוּת לְמַדָּה זוֹ, לְהָכִין סִימְפַּתְיָה אֱלֹהִית שֶׁל הַטּוֹב הַמֻּחְלָט בְּעֹמֶק הַנִּשְׁמָה שֶׁל הָאוֹרְגָנִים הַקִּבּוּצִיִּים, וְעַל כֵּן הִנְנוּ רוֹאִים בָּהֶם עֲדַיִן סִימָנֵי רֶשַׁע וְעָרִיצוּת וּמַהוּת הַמּוּסָר הוֹלֶכֶת וּמִתְמַסְמֶסֶת וְנֶעֱזֶבֶת מִן הַלֵּב הַכְּלָלִי שֶׁל הַקִּבּוּצִים.

אֲבָל מוֹרֶשֶׁת פְּלֵטָה יֵשׁ לָהּ לָאֱנוֹשִׁיּוּת בְּכְנֶסֶת-יִשְׂרָאֵל, שֶׁהַסִּימְפַּתְיָה הָאֱלֹהִית נִמְצֵאת בְּחוּגָהּ הַפְּנִימִי. הֶרֶגֶשׁ מֵעִיד וְהַבִּינָה מְבָרֶרֶת, שֶׁאֱלֹהֵי עוֹלָם הַיָּחִיד וְהַמְיֻחָד הוּא הַטּוֹב הַגָּמוּר, הַחַיִּים, הָאוֹר, הַכֹּל, הַמְרוֹמָם עַל כֹּל וּמְרוֹמָם עַל כָּל רוֹמְמוּת, וְטוֹב מִכָּל טוֹב, טוֹב לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו, מְחַיֶּה הַכֹּל וְשׁוֹמֵר הַכֹּל, מַצְמִיחַ יְשׁוּעָה לַכֹּל, וְהַסִּימְפַּתְיָה הַכּוֹלֶלֶת הַזֹּאת חוֹדֶרֶת בְּאֻמָּה זוֹ לֹא רַק בִּפְרָטֶיהָ, כִּי-אִם דַּוְקָא בִּכְלָלוּתָהּ. אִם נִזְדַּמֵּן שֶׁשָּׁכְחָה אֶת נִשְׁמָתָהּ, אֶת מְקוֹר חַיֶּיהָ, נִסְתַּגְּלָה לָהּ הַנְּבוּאָה לְהַזְכִּירָהּ וְהוּכְנוּ לָהּ הַגָּלֻיּוֹת לְפַשֵּׁט אֶת עַקְמוּמְיוּתֶיהָ, עַד שֶׁסּוֹף כָּל סוֹף תִּנָּצֵת בְּקִרְבָּהּ הַסִּימְפַּתְיָה שֶׁל הַטּוֹב הַמֻּחְלָט.

הַצְּפִּאוֹן הַחַי, הַמּוּחָשׁ, הַזֶּה הַמְמַלֵּא בְּאוֹרוֹ וּמַהוּתִיּוּת גְּבוּרַת הֲוָיָתוֹ אֶת הַחַיִּים הַמַּעֲשִׂיִּים, גַּם הַחֲבָרְתִיִּים וְהַלְאֻמִּיִּים, כְּשֵׁם שֶׁהוּא מְמַלֵּא בָּהֶם אֶת הַכֹּחוֹת הַמֶּטָפִיזִיִּים וְהַחֶזְיוֹנִיִּים, הוֹלֵךְ הוּא וּמְפַלֵּשׁ אֶת נְתִיבוֹ, וְקוֹרֵא לָאֻמָּה בְּבוֹא עִתָּהּ לְהִתְעוֹדֵד, לְהִתְרוֹמֵם, לְהִתְנַעֵר מֵעֲפַר הַשִּׁפְלוּת, לְנַתֵּק כַּבְלֵי הַגָּלוּת וְלִדְרֹשׁ פְּרִיחָה חֲדָשָׁה עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר בָּהּ הַחֶלָּה הַתַּרְבּוּת הַנִּשְׁמָתִית הָאֱלֹהִית, בְּעַד הָאֻמָּה וּבְעַד הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, לְהִתְרַקֵּם. וְהַתְּבִיעָה הַסִּימְפָּתִית הָאֱלֹהִית אֵיתָנָה מִתְגַּלָּה בְּכָל אוֹרָהּ בְּהַתְחָלָתָהּ, אַדְרַבָּא, הִיא מִתְגַּלָּה מִקֹּדֶם בְּאֹפֶן שִׁלִּילִי, בְּגָרְשָׁהּ אֶת הַהַרְגָּשׁוֹת הָאֱלֹהִיּוֹת הַזָּרִיּוֹת שֶׁאֵינָן מְמַלְּאוֹת אֶת הַנֶּפֶשׁ בְּיַחַשׁ נִשְׁמָתִי כִּי-אִם בְּשִׁלְטוֹן שֶׁל אַדְנוּת קָשָׁה וְכַחַ שֶׁל אַלְמוּת, הַבָּאִים מִשְּׁמוֹת הַבְּעָלִים, מְחֹשְׁרֵי הָאוֹרָה הָעֲדִינָה שֶׁל יִרְאַת הָרוֹמְמוּת וְהָאַהֲבָה הַטְּהוֹרָה וְהַקְּדוֹשָׁה שֶׁל קַבָּלַת מַלְכוּת שָׁמַיִם הַמֻּטְבַּעַת בְּיִשְׂרָאֵל, ״זֶרַע אַבְרָהָם אֹהֲבִי״ 1. וּלְפִי תִּגְבֹּרֶת הַשְּׁלִילָה בִּידֵי הַמֻּכְשָׁרִים לָהּ, כֵּן הוֹלֶכֶת וּבָאָה גְּבוּרַת הַחִיּוּב מֵהַמַּחֲנֶה הַגָּדוֹל כְּמַחֲנֵה אֱלֹהִים 2, מֵרָאשֵׁי עַם בַּעֲלֵי נְשָׁמָה שֶׁל עוֹלַם הָאֲצִילוּת, וְהָרֶגֶשׁ הַנִּשְׁמָתִי, הָאֱלֹהֵי הַלְאֻמִּי, הוֹלֵךְ וּמַפְרִיחַ וּמִתְחַבֵּר אֶל כָּל הַמְאוֹרוֹת הַגְּנוּזִים בַּהֶיסְתּוֹרִיָּה הַמּוּחְשִׁית, הַבּוֹלְטִים בְּזֶהֶרָם בַּנּוֹשֵׂא שֶׁל הַהִיסְתּוֹרִיָּה הַהִיא, זֹאת הִיא אֶרֶץ הַיְרֵשָׁה, אֶרֶץ חֶמְדָּה, אֶרֶץ קֹדֶשׁ, אֶרֶץ צְבִי וְאֶרֶץ חַיִּים. גְּאֻלֵּנוּ ד׳ צְבָאוֹת שְׁמוֹ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל 3.

~ ✣ ~

פסקה 27 | הקישור לכנסת ישראל כתמצית האמונה והמצוות

מקור: אורות ישראל, פרק ג

ב. בַּדּוֹר הָאַחֲרוֹן מִתְרַשֵּׁם הַחוֹתָם שֶׁל כָּל הַדֵּעוֹת שֶׁבְּכָל הַדּוֹרוֹת שֶׁעָבְרוּ, וּמַה שֶּׁנֶּאֱמָר בְּדִבּוּר מִתְחַתֶּמֶת בּוֹ הַתַּמְצִית שֶׁלָּהֶם. עַל כֵּן גַּם הַתְּכוּנוֹת הַטִּבְעִיּוֹת, הַיּוֹצְאוֹת מִכָּל עִנְיְנֵי הָאֱמוּנָה, מִתְרַשְּׁמוֹת בְּלֵב כָּל הַדָּבֵק בִּכְנֶסֶת- יִשְׂרָאֵל וְרוֹצֶה בִּתְשׁוּעָתָהּ. וַאֲפִלּוּ הַתּוֹךְ הַפְּנִימִי שֶׁבְּכָל הַמִּצְווֹת, הַמַּעֲשִׂיּוֹת וְהָאֱמוּנִיּוֹת, מְרֻשָּׁם הוּא בְּהַקְשׁוּר לִכְנֶסֶת-יִשְׂרָאֵל וּבְחֶפֶץ יְשׁוּעָתָהּ. אֶלָּא שֶׁהַהַכָּרָה שֶׁל הַמָּקוֹר הַמְחַיֶּה אֶת כְּנֶסֶת-יִשְׂרָאֵל מְבִיאָה אֶל כָּל הַמִּצְווֹת וְאֶל כָּל הָאֱמוּנוֹת. אֲבָל מִכָּל מָקוֹם כָּל הַמְקֻשָּׁר לְחֶפֶץ יְשׁוּעָה לִכְלָלוּת יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל, – שֶׁמִּבַּלְעֲדֵי אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל אִי-אֶפְשָׁר לִישׁוּעָה כְּלָלִית שֶׁתִּבּוֹא, – הֲרֵי הוּא מְקֻשָּׁר בְּגִנְיָזָה לְכָל הַתַּמְצִית שֶׁל כָּל הָאֱמוּנוֹת וְכָל הַמִּצְווֹת כֻּלָּן. וּלְהַדּוֹר בִּכְלָלוֹ רָאוּי שֶׁיִּפְחֲלוּ לוֹ כָּל עִוְּוֹנוֹתָיו, שֶׁנַּעֲשִׂים מֻחְסָרוֹן הַכָּרָה בְּמַה שֶּׁהוּא עַצְמוֹ מְדֻבָּק וְקָשׁוּר בְּכָל לֵב. וְעַל זֶה נֶאֱמַר בַּיָּמִים הָהֵם וּבָעֵת הַהִיא נְאֻם ד׳ יְבֻקַּשׁ אֶת עֲוֹן יִשְׂרָאֵל וְאֵינֶנּוּ וְאֶת חַטֹּאת יְהוּדָה וְלֹא תִמָּצֶאינָה, כִּי אֶסְלַח לַאֲשֶׁר אַשְׁאִיר 65. וְהַמּוֹפֵת הַגָּדוֹל שֶׁדּוֹרֵנוּ הוּא הַמִּיָּעֵד לִתְעוּדָה

זאת, הוּא מַה שֶׁנִּמְצָאִים בּוֹ כָּאֵלֶּה שֶׁרַעְיוֹן זֶה נֶחְתָּם בְּמַעֲמַקֵּי נִשְׁמָתָם, וּמוֹצְאִים בּוֹ קְדֻשָּׁה עֶלְיוֹנָה וּדְבֵקוּת אֲמִתִּית בַּד׳ צוּר כָּל הָעוֹלָמִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בָּרוּךְ הוּא.

~ ✣ ~

פסקה 28 | אמונות העמים וטהרת דעת אלוהים בישראל

מקור: אורות ישראל, פרק ה • ד

כָּל דְּעָה כּוֹזֶבֶת, הַמְהֻרֶסֶת אֶת הָעוֹלָם, נוֹבַעַת עַל-פִּי רֹב מִמְּקוֹר הַחֵפֶץ לְהִתְעַלּוֹת בִּלֹא גְּבוּל וּבְלֹא הֲכָנוֹת הַנְּאוֹתוֹת, שֶׁזֶּה גּוֹרֵם לִנְפִילָה וְהִשְׁתַּבְּרוּת.

עֲבוֹדָה-זָרָה חָפְצָה לְהִתְקָרֵב אֶל הָאֱלֹהוּת בְּחוּשִׁים, וְיָרְדָה לִשְׁפָלוּתָהּ. כִּי רָצְתָה לַעֲלוֹת לִמְקוֹם שֶׁאִי-אֶפְשָׁר לַעֲלוֹת, וְלֹא קָנְתָה הַהֲכָנוֹת הַדְּרוּשׁוֹת, שֶׁהֵן דַּרְכֵי הַדֵּעָה וְהַהַרְגָּשָׁה, הַמַּכְשֶׁרֶת אֶת הָאָדָם לִהְיוֹת מְבַקֵּר בְּהֵיכַל ד׳ 99.

הַנְּטִיָּה מִקּוֹ הַמְּקוֹרִי, מִמְּקוֹרָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, יֵשׁ לָהּ תָּמִיד מֵעֵין עֲבוֹדָה-זָרָה, דְּהַיְנוּ חֵפֶץ וּפַעַל לְצַיֵּר אֶת הָאֱלֹהוּת בְּהַכָּרָה מֻחְלֶטֶת חִיּוּבִית. רַק גְּלוּי הָאֱלֹהוּת שֶׁעַל-יְדֵי מִדַּת הָעֲנָוָה הַגְּדוֹלָה שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם לִמֵּד לוֹ, כִּי ״לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי״ וְ״לֹא תוּכַל לִרְאֹת אֶת פָּנָי״ 100. זֹאת הִיא תַּכְלִית הַהִתְעַלּוּת שֶׁל הַצַּדִּיק הָאֱנוֹשִׁי אֶל דַּעַת הָאֱלֹהִים, שֶׁיֵּדַע אֶת חֵלֶק הַיְדִיעָה וְאֶת אִי-אֶפְשָׁרוּתָהּ 101 בִּמְלֹאָהּ, שֶׁעַל-יְדֵי כֵּן תִּהְיֶה תָּמִיד הַהִתְעַלּוּת שֶׁבָּהּ, עַל-יְדֵי הַחֲלָקִים הַמִּתְגַּלִּים בְּהַכְשֶׁרַת הָאָדָם, הַפּוֹתֵחַ הַדּוֹחֵף אֶת הַתַּרְבּוּת הַיּוֹתֵר נִשְׂגָּבָה.

הַנִּצְרוּת חָשְׁבָה, שֶׁהִיא יוֹדַעַת אֶת הָאֱלֹהִים. הִיא מָדְדָה אֶת הַבַּלְתִּי-נִמְדָּד בְּאַמַּת הַמּוּסָר הָאֱנוֹשִׁי, עַל-פִּי אוֹתָהּ הַמִּדָּה שֶׁהָיְתָה יְכוֹלָה לְהִשְׁתַּעֵר בִּימֵי הִתְגַּלּוּתָהּ. וּמִן הַדִּמְיוֹן שֶׁיֵּשׁ לָהּ יְדִיעָה בְּמַה שֶׁאֵין לָהּ וּלְכָל נוֹצָר כָּל מֻשָּׂג, וְהַרְגָּשָׁה בְּמַה שֶׁאִי-אֶפְשָׁר לְהַרְגִּישׁ, הִתְקָרְבָה בְּטִבְעָהּ לָאֱלִילִיּוּת, וְנִסְתַּבְּכָה בְּמֻשָּׂגִים אֱלִילִיִּים כָּל-כָּךְ, עַד שֶׁלֹּא תּוּכַל לַהֲנָקוֹת מֵהֶם כִּי-אִם עַל-יְדֵי שִׁבָּרוֹן גָּמוּר בְּעַצְמוּתָהּ, שֶׁיִּגְרֵם בְּטוּל צוּרָתָהּ וְהַשָּׁבַת חֻלָּקֶיהָ הַטּוֹבִים לַמָּקוֹר שֶׁמִּשָּׁם לֻקְּחוּ, שֶׁהוּא אוֹצַר הַתּוֹרָה וְאוֹר יִשְׂרָאֵל.

מַה שֶּׁהִיא הַנַּצְרוּת בְּיַחַס אֶל הַחֶסֶד וְהַמּוּסָר, שֶׁהִיא חֻשְׁבָה שֶׁהִיא מְבִינָה בָּהֶם אֶת הָאֱלֹהוּת וּמַרְגִּישָׁתָהּ, כֵּן הִיא הַמֻּשְׂלְמָנִיּוּת בְּיַחַס אֶל הַחָכְמָה וְהַגְּבוּרָה, שֶׁהִיא חוֹשֶׁבֶת שֶׁהִכִּירָה בָּהֶם אֶת הָעַצְמִיּוּת שֶׁל הָאֱלֹהוּת, וְעַל זֶה בָּנְתָה אֶת יְסוֹדָהּ. אָמְנָם חָכְמָה וּגְבוּרָה מַחֲזִיקוֹת אֶת הַמַּעֲמָד בַּלֵּב בְּצוּרָה יוֹתֵר אַמִּיצָה מֵחֶסֶד וְאַהֲבָה, הַמְרַכְּכִים אוֹתוֹ וּמְבִיאִים לִנְטוֹת פָּנִים לְכָל צַד. עַל כֵּן תּוּכַל הַמֻּשְׂלְמָנִיּוּת לְהַחֲזִיק יוֹתֵר מַעֲמָד בְּרִחוּק מֵהָאֱלִילִיּוּת, וְלֹא תִּשָּׂא פָּנִים לְהַרְגָּשַׁת הַלֵּב, שֶׁעַל-יְדֵי שִׁתּוּף שֶׁל צִיּוּרִים וּסְמָלִים וְדֵעוֹת חֲלוּשׁוֹת תּוּכַל לִמְצֹא אֶת הָרֶגֶשׁ שֶׁהִיא חָפְצָה. אֲבָל בְּכָל זֶה לֹא תּוּכַל לְהַחֲזִיק מַעֲמָד קָבוּעַ, וְאֵין בֵּינָהּ לְבֵין הָאֱלִילִיּוּת חַיִץ הֶגְיוֹנִי. כִּי הָאֱלֹהוּת הַמּוּבָנֶת וְהַנִּפְרֶשֶׁת עַל-פִּי מִדָּה נִבְרֵאת, כְּחָכְמָה וּגְבוּרָה, וְכָל מִינֵי מַעֲלוֹת כָּאֵלֶּה, מִמַּה שֶּׁהַפֶּה וְהַלֵּב שֶׁל הָאָדָם הַמֻּגְבָּל יְכוֹל לְדַבֵּר וְלַחֲשֹׁב, הִיא בְּעַצְמָהּ תְּכוּנָה שֶׁל אֱלִילִיּוּת, מִפְּנֵי שִׁקְרוּתָהּ וְהֶעְדֵּר מְצִיאוּתָהּ, וּלְעוֹלָם תִּנָּצַח מִן הַכְּפִירָה הַשּׁוֹלֶלֶת, שֶׁצָּדְקָה מִמֶּנָּה כְּשֶׁנַּעֲרִיךְ אֶת שְׁתֵּיהֶן אֶל הַמֻּשָּׂג הָאֱמִתִּי שֶׁל הָאֱלֹהוּת. כִּי הֶעְדֵּר וְהַשְׁלִילָה הֵם סוֹף-כָּל-סוֹף סִוּבְּיֶקְטִיבִיִּים לָאָדָם, וּבְזֶה הֵם אֱמֶת, שֶׁכָּל מַה שֶּׁהָאָדָם מַשִּׂיג, מְשֻׁעָר וּמֻשְׂכָּל, בְּאֹפֶן חִיּוּבִי, הַכֹּל הוּא שָׁלוּל וְאָפוּס מֵאֲמִתַּת הָאֱלֹהוּת, מִפְּנֵי שֶׁהַהַגְבָּלָה וְהָאַסְפְּסִיּוּת הֵנָּן הַדְּבָרִים הַיּוֹתֵר מְסַמְּנִים אֶת כָּל הַמֻּשָּׂגִים הָאֱנוֹשִׁיִּים, מִמַּה שֶּׁתְּהֵי מוּצֶּצֶת בָּהֶן הַהִתְעַצְמוּת שֶׁל הַהֲוָיָה וְהַיְשׁוּת, שֶׁהֵן בִּמְצִיאוּת הַנִּבְרָאִים רַק מִפְּנֵי הוֹפָעַת הָאֱלֹהוּת עָלֶיהָ וְלֹא מִצַּד עַצְמָהּ.

עַל-כֵּן יְסוֹד דַּעַת אֱלֹהִים הָעוֹמֶדֶת לָעַד הִיא הָאֱלֹהוּת הַמִּתְעַלָּה עַל כָּל הַתְּבוּנָה וְהַהַרְגָּשָׁה, הַחֲתוּמָה בְּתוֹךְ הַתְּבוּנָה וְהַהַרְגָּשָׁה בַּחוֹתָם שֶׁל הָעֲנָוָה, וְשֶׁל אִי- אֶפְשָׁרִיּוּת הַהַשָּׂגָה. וְדַוְקָא מִצַּד זֶה הִיא גְּדוֹלָה בְּפֹעֲלָתָהּ עַל הַחַיִּים. הִיא מְיַשֶּׁרֶת אוֹתָם, מַעֲלָה אוֹתָם תָּמִיד עֲדֵי עַד, וְכָל הַחַיִּים כֻּלָּם, וְכָל הַתְּנוּעוֹת הַחָפְשִׁיּוֹת שֶׁבָּעוֹלָם הָרוּחָנִי וְהַחֹמְרִי, בָּעוֹלָם הַפְּרָטִי וְהַכְּלָלִי, מוֹצְאִים דַּוְקָא אֶת תַּפְקִידָם.

אָמְנָם כְּדֵי לִהְיוֹת אֱמָה שְׁלֵמָה יְכוֹלָה לְהִתְפָּרֵנֵס בְּמָזוֹן רוּחָנִי דַּק וְנֶאֱצָל כָּזֶה, בְּפְנִימִיּוּת נִשְׁמָתָהּ, צָרִיךְ לָזֶה הֶכְשֵׁר גָּדוֹל מְאֹד, הֶכְשֵׁר גִּזְעִי וְהֶכְשֵׁר מוּסָרִי וְהֶכְשֵׁר הִיסְתּוֹרִי, וְכָל אֵלֶּה נִשְׁלְמוּ רַק בִּכְנֶסֶת-יִשְׂרָאֵל. ״אַךְ עַמִּי הֵמָּה בָּנִים לֹא יְשַׁקֵּרוּ, וַיְהִי לָהֶם לְמוֹשִׁיעַ״ 102.

~ ✣ ~

פסקה 29 | יניקת זיו האלוהות דרך נשמת האומה

מקור: אורות ישראל, פרק ה • ה

לִהְיוֹת יוֹנֵק מִזִּיו הָאֱלֹהוּת, בְּמוּבָנָהּ הַטָּהוֹר הָעֶלְיוֹן, שֶׁרוֹמְמוּת מַעֲלָתָהּ הִיא הָעֲנָוָה שֶׁל ״תַּכְלִית הַיְדִיעָה שֶׁלֹּא נֵדַע״, וְעִם כָּל זֶה, לַמְרוֹת מַה שֶּׁיְּדִיעָה זוֹ הִיא שִׁלִּילִית, תִּהְיֶה הַנִּשְׁמָה מְלֵאָה וּמִתְמַלֵּאת תָּמִיד בְּכָל עֵת וְעוֹנָה צִיּוּרִים אֱלֹהִיִּים חֲדָשִׁים, מְעֻדָּנִים וּמְרוֹמָמִים, – לָזֶה דָּרוּשׁ שֶׁיִּהְיוּ כָּל חוּגֵי הַהַרְגָּשׁוֹת וְהַמַּחֲשָׁבוֹת מַתְאִימִים אֶל הַיְנִיקָה שֶׁל הַחֶמְדָּה וְהָעֲרִיגָה הָאֱלֹהִית. וְלָזֶה אֵין דַּי בַּמַּעֲשִׂים הַפְּרָטִיִּים שֶׁיִּהְיוּ רְצוּיִים, וּמְשֻׁקָּלִים בְּשֶׁקֶל שֶׁל מוּסָר מֵאִיר וּמְתֻקָּן, כִּי- אִם גַּם שֶׁהָרְגָּשׁוֹת הַפְּנִימִיּוֹת, הַמִּתְרוֹצְצוֹת מֵאֵלֶיהָן בְּתוֹךְ הַנְּשָׁמָה, יִהְיוּ מְבֻנִּים עַל בְּסִיס הָאוֹר וְהַשְׁלֵמוּת. וְדָבָר זֶה אִי-אֶפְשָׁר כִּי-אִם כְּשֶׁתִּהְיֶה גַּם-כֵּן הָאֱמָה, שֶׁמִּמֶּנָּה הַיָּחִיד בָּא, כֻּלָּהּ מְיֻשֶּׁדֶת בְּרוּחָנִיּוּתָהּ עַל הַטּוֹב וְהָאוֹר הָאֱלֹהִי, שֶׁאָז מַתְאִימוֹת הָרְגָּשׁוֹת הַבָּאוֹת לָאָדָם מִצַּד לְאֻמִּיּוּתוֹ אֶל הָאוֹר הַטָּהוֹר שֶׁל הַמּוּסָר הַיְחִידִי הָעֶלְיוֹן. אֲבָל אִם הָאֱמָה הִיא רְשָׁעָה בְּתִכּוּנָתָהּ, אִי-אֶפְשָׁר שֶׁהַיָּחִיד הַיּוֹצֵא מִמֶּנָּה יִהְיֶה כְּלוּ בַּר וְטָהוֹר, כִּי הָרְגָּשׁוֹת הַלְּאֻמִּיּוֹת מֻכְרָחוֹת לְהָטִיל בּוֹ אֶת זֻהֲמָתָן. לְהַדְרִיךְ נְפָשׁוֹת, שֶׁהֵן מְלֵאוֹת זֻהֲמָא וּטְמֵיוֹת רִשְׁעִיּוֹת, אִי-אֶפְשָׁר בְּאוֹר הַזִּיו הָאֱלֹהִי כִּי-אִם עַל-יְדֵי עִלּוּם גָּדוֹל, וְכָל שֶׁהָרִשְׁעָה יוֹתֵר שַׁלֶּטֶת כָּךְ הָעִלּוּם צָרִיךְ לִהְיוֹת יוֹתֵר מְעֻבֶּה.

הַיְרִידָה שֶׁלָּנוּ מִפְּנֵי הַחֵטְא גָּרְמָה גַּם בָּנוּ עֲבִיבוּת גְּדוֹלָה, שֶׁהַשְׁלִילָה הַבָּאָה בְּעִקְבֹתֶיהָ-דְּמְשִׁיחָא, וְעִמָּהּ הַחֻצְפָּה 103, הִיא מְכֻוֶּנֶת מִצַּד תַּכְסִיס הַהַנְהָגָה הָעֶלְיוֹן לְטַהֵר אֶת הֶמְשֵׁךְ הַזִּיו הָעֶלְיוֹן מִכָּל סִיג שֶׁל צִיּוּרִים חִיּוּבִיִּים בְּתוֹךְ הָעַצְמִיּוּת הָאֱלֹהִית הָעֶלְיוֹנָה, אֲבָל בְּתוֹכִיּוּת תְּכוּנָתֵנוּ נִמְצֵאת הַיְכֹלֶת לְחִיּוֹת בְּאוֹר ד׳ הַבָּהִיר, וּלְהַמְשִׁיךְ עַל יָדוֹ הַדְּרָכוֹת כּוֹלְלוֹת וּפְרָטִיּוֹת, עַל-יְדֵי הַלְבָּשׁוֹת יָפוֹת שֶׁאֵינָן פּוֹגְמוֹת אֶת הָאוֹר כִּי-אִם מְתַקְּנוֹת אוֹתוֹ לְמַרְאֵה עֵינַיִם. אֲבָל בָּעוֹלָם כֻּלּוֹ, בְּמוּבַן הָאֻמּוֹת שֶׁבְּתוֹכוֹ, אֵין גַּם אֻמָּה אַחַת הַמֻּכְשֶׁרֶת לָזֶה. עַל-כֵּן מֻכְרָח הָעֶרֶפֶל לְכַסּוֹת לְאֻמִּים 104.

רַק כְּשֶׁנִּהְיֶה מַה שֶּׁאָנוּ צְרִיכִים לִהְיוֹת, תָּשׁוּב לָאֱנוֹשִׁיּוּת הַסְּגֻלָּה הָעֶלְיוֹנָה, שֶׁהַתַּמְצִית שֶׁלָּהּ תִּהְיֶה מְסֻגָּלָה לָאוֹר הָרוּחָנִי הַגָּנוּז בְּתְכוּנָתָהּ, וּמִמֵּילָא תִּתְרוֹמֵם כֻּלָּהּ וּבְגָאוֹן תַּכִּיר אֶת הָאִשָּׁה שֶׁלָּהּ, בְּמַה שֶּׁזָּכְתָה שֶׁהַחֵלֶק הַיּוֹתֵר מֻכְשָׁר שֶׁבָּהּ יִהְיֶה מְמֻלָּא בְּאוֹר הָאֱלֹהֵי הַזֹּךְ, וְעַל-יְדֵי הַשְׁפָּעָתוֹ תִּוָּדַע בְּכָלְלוּתָהּ אֵיךְ לְהִתְרוֹמֵם לְפִי מַדָּתָהּ.

~ ✤ ~

פסקה 30 | אחדות ההפכים במחשבה העליונה

מקור: אגרות הראי״ה, כרך א, איגרת קי

כעת מונח לפני מכתבו האחרון. ואתפלא, שעל מה שכתבתי בענין אחדות ההפכים, משיב כבודו עלי מהדבר הידוע שאין אפשרות לשני הפכים שיהיו בנושא אחד. ותמיהני, וכי לזו אנו צריכים. הלא עיקר הצד של חידוש שבדברי הוא, מה שמצד המחשבה העליונה, הסוקרת את עמקם של דברים, אין במציאות כלל הפכים, וכ״מ שיש הפכים יש שם בודאי איזה תנאי נעלם, שכשיתפרש נמצא ששני המשפטים, שנראו במבטא ובציור הפכים, שאחד מהם הוא בנוי על צד אחד מהמשפט והשני על צד אחר, ונמצא שע״י שני ההפכים יחדיו אנו רואים את המשפט משני צדדיו, ונמצא שאין כאן הפכים בדרך החלט, ומצדם אין כאן נושא אחד, כיון שהיחושים של הנושא הם שונים. ובענין שאנו עסוקים, דהיינו מה שנוגע למצב הדעות, מתפשט זה המשפט על כל הרעיונות הרוחניים, וניגוד אמיתי לא נמצא כ״א במה שנוגע להעובדות ההיסטוריות שהנן מבונות בידיעתנו ע״י הקבלה והמסורת, שגם הן כל מה שהדעות הרוחניות מאירות יותר, נעשות הראשונות יותר מזוקקות ויותר קרובות אל הלב, עד שמגיע האדם גם בהן למדת המדרגה העליונה שבתמימות, אחר ההרחבה היותר בלתי-מוגבלת של חופש המחשבה, ודוקא על ידה.

וע״ד מציאות האין בדברי הנוטים לבודאיות, נראים הדברים שכונתם היא למציאות הכח השואף להעדיר ולאפס בערך מוחלט. ע״כ הוא בעצמו בפנימיות ישותו הוא הויה ומציאות, אלא שישותו היא שאיפה להעדר, ואפילו להעדר של עצמו. כן אנחנו יכולים לצייר לנו את מציאות האפס שלהם, שעכ״ז הוא אצלם מציאות. ובזה אין אנו נכנסים כלל למיסתיקה בלתי-מובנת. וההכרה הישראלית, בדעת ד׳ כי טוב, מביאה להכיר את המציאות המוחלטת בשאפה להויה גמורה ושלמה, והיא מתענגת על ד׳ ועל טובו, ובוטחת בו בכל לב, ההפך מטענות המתיאשים, שיסודם הוא חזיון הרע שבמציאות, שהוא נשאר אצלם במרירות טעמו..

כ״ז שאינם מתרוממים לנעם ד׳, שעל ידו מתהפך כל מר למתוק. ונמצא שגם הניגוד הזה, שבין הבודאיות והיהדות, איננו ג״כ הפך מוחלט, כי המציאות הנסקרת בשכחת ד׳ היא כולה רעה ומרה, ובקרבה מונחת שאיפה של העדר מוחלט, שסופה להתמלא. ״וחפרה הלבנה ובושה החמה״ דא חמה ולבנה דקליפה, ״והיה אור הלבנה כאור החמה״ וגו׳ דא הוא חו״ל דקדושה, כד׳ הזוהר בתיקונים.

ומה שכתב כבוד ידידי׳ על דברי שכתבתי שהתנועה הישראלית כמעט שלא נשתנתה מימי אברהם וכו׳, ממקרא מפורש של ״ושמי ד׳ לא נודעתי להם״, תמיהני, והרי כתבתי שלפעמים היא מתעלמת, א״כ משמע שלפעמים מאירה באור יותר בהיר ולפעמים באור כהה, ומה יש להעיר מעתה, וכי אין ההבדל בין שמות שונים על מושג נשגב ענין אחר כ״א הגדרות על הארתו, בין מדרגה של אור מזהיר ובין מדרגה של אור כהה, או לפי שינויי המדרגות של פרטי ההארות, אבל התנועה היסודית, שהיא הגעין האלקי, שלא גרעין הוא, כ״א יסוד הלב, הכולל את כל המגמות מראש ועד אחרית במצב לחוץ מאד בתכונת ז״א, זאת לא תשתנה, כ״א תתרחב ותתעלה, עד שתמלא כבודה את כל הארץ.

ומה שהעיר כבודו על ההבדל שבין הכלל להפרט, שאמנם הורגלו הלאומיים שלנו לדון, שע״י שנחלש הרוח הלאומי בתקופות האחרונות הוחל הלימוד של הפרטיות להתחדש מקצת, אמת יש בדבר, אבל לא כדבריהם. הם סוברים, שהנצחיות הפרטיית היא תורה מחודשת, שנולדה מסבת החלישות הלאומית, אבל באמת כבר בימים היור עתיקים, שהרוח הלאומי היה בפריחתו, כבר נאמר ״והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים״, ובדברי התקועית ״ולא ישא אלקים נפש וחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח״, והלשון ״אסיפה אל האבות״, שכבר העירו עכ״ז הראשונים שעסקו באלו הענינים. והם דברים חיים וקיימים לעד, שהיסוד האינדיבידואלי לא יוכל לעולם להיות נשמט לגמרי מכל רוח כביר וכללי, אלא שכשהכלליות מתגברת הוא איננו ניכר כ״כ ואינו בולט, מפני שאיננו משמש כ״א בתור מרכז להעגולה הכללית הגדולה והרחבה, וכיון שהכלליות מתחלשת אז העגולה נעשית יותר ניכרת, והיא מתמלאת בפתגמים ובדרושים רבים, ומחזקת מקום יותר רחב בציור הפרטים הרבים שנתעלמו מהם חיי כלליותם. ע״כ בשקיעת שמש האומה ברוח גאונה נקבעו הלימודים של חטיבת הפרט, של כל אישיות פרטית, ביותר הרחבה ויותר פרסום, וזה הכריח ממילא להתאמץ לגלות כמה סודות פנימיים מהעבר הרוחני של המציאות המוחלטת הרחבה מאד. מתוך החושך של הירידה הזאת יצא אור גדול של התפשטות הידיעות הרוחניות בעולם, שזקקו הרבה את התכונה האישית.

ומה שהעיר כתר״ה על מה שכתבתי, כי ״התכונה הפנימית הזאת אינה נשמרת כ״א ע״י אותה ההדרכה ההיגינית, הצריכה לשמירתה כו׳ לכל המצות המעשיות --שבתורה שבכתב ושבע״פ״, שהלא מסתמא יש מושג רוחני לענין קיום כל התו״כ של אברהם אבינו, ולא כפשוטו. ונראה שכבודו רוצה להוליד מזה, שא״כ גם ענין התכונה הזאת הפנימית, שהוא הגרעין האלקי, ג״כ אין לו יחש כ״א למושג הרוחני של המצות. אני תמה, הלא על אבן מעמסה זו אנו מצטערים

מימי האלכסנדרונים, שע״י הנצרות אתגלי בהתתייהו ביחש לקיום האומה וקישורה. ואיך לא יספיק כ״ז ללמדנו, שעכ״פ איך שהיתה צורת החיים של האבות בכללם, הנה הם מתוארים בדרך יחושי של דימוי מצבם למצבנו, שאז היו מצד אותו הרעיון האלקי שלהם מקיימים את הכל כפשוטו, אפילו עירוב תבשילין, דהיינו אפילו אותם הקוים הדקים שמבדילים בין קודש חמור לקודש קל, שהם יותר נעלמים מאותם שמבדילים בין קודש לחול, ובין טמא לטהור וכו׳. א״כ המוסר היוצא מזה לנו הוא, שיש כח בידינו לפחת ג״כ את הזיק הפנימי, עד שיתרחב ע״פ תכונתו, וישיב את כל החיים ברוחו לכל התכונה השלמה, של המצות המעשיות כולן, שהן תולדה נאמנה ע״פ שינויי המצבים מרוח ד׳ שעל אבות העולם לפי מעמדם הם, לא רק במושגים רוחניים אוריים, כ״א בדרכי חיים מלאים ושלמים.

כן מה שמזכיר כתר״ה אותי, שהציורים של אהבה העליונה אינם מיוחדים דוקא לישראל, כי טובי חושבי אוה״ע גם הם מדברים בזה. לא אמרתי מעולם, שהידיעות הלעיונות חסרות הן למין האנושי. אם היו חסרות בטבע, לא היתה שום תקוה להעלותם למרומי האושר שאנו מקוים לו, אלא שהן עלומות הרבה, ואינן חיות בלב האומות במהותן הלאומית, ובנחלת ד׳ האהבה האלקית היא צביונה הפנימי, שחייה הלאומיים נובעים ממנה. וממילא מוכרח הדבר, שיהיה ג״כ הפרש, בין האישים הפרטיים, אע״פ שההבדל הוא לפעמים מתעלם מאד, שמ״מ רוח הכלל חלק ממנו שורה הוא על כל יחיד, ע״כ אומר גם היחיד בשמחה ״שלא עשני גוי״.

ואל יחשדני כבודו, שהנני הולך אחר הרגש בלא הארת השכל. רק שהנני משנן תמיד, שהרגש הוא יותר שכלי כשהוא עומד במעלתו התמימה, מאותו החזיון הפסיכי שאנו קוראים לו שכל, שאפילו מה שאנו נוטים לאהבת השכל הוא מיוסד ברגש, ואלמלא הרגש הזה לא היו בעלי שבל מתגברים במושכלותיהם, וק״ו שלא היו בעלי מוסר מתגברים במעשיהם הטובים, מפני שהשכל מביא לו את סמוכותיו מעולם אחר, והרגש טובי׳ גניז בגויה, ואינו צריך להביא ממרחק לחמו ; - אבל לעולם לא יבא לתעודתו ״א לפי רוב הארת השכל עליו.

~ ✣ ~

פסקה 31 | בקשת הצדק של הדור וקירובו באהבה

מקור: אגרות הראי״ה, כרך א, איגרת קיג

עברו ימים ושבועות וחדשים מאז קבלתי את מכתבו היקר. אמנם מאד אחרתי מהשיבו, יאמין ידידי, כי דבריו היקרים והצעת צערו הדאיבו גם את לבבי, והייתי נדהם ולא ידעתי מה לענות׳ אמנם אח״כ נתישבתי כי לא יפה היא השתיקה, בפרט כי דעתי העני׳ מסכמת שאין לנו להתיאש כלל וכלל משום בן ישראל, ו״גם כי אשב בחושך ד׳ אור לי״. ע״כ אגלה בזה לכבודו כי אף שבאמת אם היו בניו קשורים לכל-הפחות לאומה הישראלית ברעיונם, והיו מחובבי-ציון או ציונים, הי׳ יותר נקל להשיבם לאיתן דרך ד׳, מפני שיש יחש גדול בין ההכרה הלאומית בישראל אל שורש הקדושה באמונה ובקיום תורה ומצות, מ״מ גם עכשיו שהרחיקו ללכת אין להתיאש מהם כלל וכלל, סוף-כל-סוף כ״כ פעל אור ד״ אשר הופיע בעולם אלפי שנים ע״י תוה״ק, שעכשו כבר אין לנו אותה המינות הארורה, אשר כל באיה ל״י, שהיתה בימים הראשונים. עכשו אפילו הדעות היותר רעות עומדות הן על הבסיס של בקשת היושר והצדק, שבאמת הוא בעצמו הוא דרך ד׳ שצוה אברהם אבינו ע״ה את בניו ואת ביתו לעשות צדקה ומשפט. ונמצא שכל הטעות של הדור היא רק מה שהם אינם יודעים, שכדי לבוא אל המטרות הטובות שהם חושקים, צריכים בני ישראל להיות מכבדים את התורה ודבקים יפה באמונת ד׳ ב״ה, שהיא אור העולם כולו וחייו. ע״כ לדעתי, לנפולים כאלה צריך להסביר פנים בזה האופן, להגיד להם כי יסוד מטרתם היא באמת רצויה, אלא שראוי שלא ילכו ״כסומא בארובה״ אחרי המנהלים ואהרי הדעות המתקבלות בהמון. כי ידוע הוא שכל דעה חדשה נולדת עם חסרונותיה וסיגיה, על-כן הם צריכים לפקח עין לצרף סיגיה, והצרוף של הסיגים יהי׳ קרוב להם ע״י מה שיהיו משתדלים בכל היכולת שלא להתרחק מהיהדות, כדי שיאיר בנשמתם האור הנצחי אור ד׳, ואז יהיו הם עומדים על הבסיס הטבעי שלהם, ויהיו שלמים בנשמתם, ויהיו כל כחותיהם הרוחניים חיים עמהם, וידעו בהכרה פנימית לשום את דרכם, ולתן לכל נטי׳ את מדתה, ולא להיות אדוקים באין קץ דוקא לדעות החדשות של הזמן, על כל סיגן ופרשן. לע״ד בדבורים כאלה ירך לבבם מעט, ואם יתחכם כת״ר להתנהג עמם באהבה ובמדת רחמים יוכל להיות שיעלה אותם מדרגות רבות מרדת שחת. ומה שלא יוכל לפעול אצלם בפעם אחת, יפעול אח״כ, והזמן בעצמו יגלה את העורון, שיראו את הזיוף של הדעות החדשות בכללותן, ובכ״ז לא יזניחו לגמרי את הצד הטוב שבהן, שהוא החשק של רדיפת היושר והצדק הכללי.

כן, ידידי, נתקים בימים הללו בקץ החזון ״והי׳ כאוב מארץ קולך״. כי אנחנו צריכים להרכין את הרגשותינו הקדושות הרבה כדי לספר עם הבנים בלשון שהם נזקקים, ועם זה להאמין באמונה שלמה, שאור ד׳ שורה על כל יחיד ויחיד מישראל, ושכל הנסיגות לאחור אינן כי-אם שגגות גדולות, והם במדרגת טועים בדבר מצוה, שחושבים שכך היא החובה המוסרית, שהיא באמת אמתת חפץ ד׳ בעולמו, כי הוא ב״ה אוהב צדקה ומשפט.

ע״כ ידידי, עצתי היא, שבכל האופנים לא יפקיר את בניו ויקרבם כפי היכולת, וסופם בודאי לתשובה, ואם הם רק יתחילו להתעורר לטובה, ישלימו בניהם אחריהם את פעלם לטובה, ורחמי ד׳ מרובים הם, כי היא נוהג בחסדו כל דור.

~ ✣ ~

פסקה 32 | הכרח הזרחת האור האלוהי הפנימי

מקור: אגרות הראי״ה, כרך א, איגרת קלב

אני רואה, שעיקר מניעת ההצלחה, בכל מה שעושים לחזק את היהדות, ומעמדם של ישראל בכל, הוא מפני שנזנח האור האלקי, נזנח לגמרי מן הלב והמח. הכל פונים עכשו רק לתקן את ה״פראסטע פרומקייט״, כאילו יהי׳ אפשר להחיות את העולם בגוף בלא נשמה. הנני מוכרח לומר לכ׳ שאפילו החסידות, שכל יסוד הוייתה בעולם הי׳ להאיר את האור האלקי בעשירות ובזריחה מבהקת בכל לב וכל מח, שנתה את טעמה, והיא הולכת עכשו רק בדרך החרדות הפשוטה, עד שאין בינה ובין המתנגדות מאומה. ע״כ סר אור החסד מתוך הלב, וכל הפנים הנם נזעמים ומלאים דינים תקיפים, קשים ועצובים, ע״כ הכל נופל. כל אלה הדברים המעשיים, שכת״ר חושב, ימצאו מקום, לפעמים יהי׳ נכון להגן בכח נגד הפסולת היותר גרועה של ע״ר, אשר התעוררו בימינו, ימי עקבא דמשיחא, אבל לא בזה תלוי הנצחון. העיקר הוא שנתאגד אגודה אחת להזריח את האור האלקי בעולם, בחכמה בתבונה ובדעת, ולחזק ישיבות בחו״ל וביותר באה״ק שיהיו הענינים האלקיים נלמדים בהן בקביעות ובשכל רחב, טהור וצלול, ולקחת תחת ידינו את החלק המעשי של ישוב אה״ק, ליסד מוסדות ולא רק של נדבות עולמיות, כ״א של עסקים ושל אומניות, תחת יד יודעי שם ד׳ ב״ה ואוהבי שמו באמת. ותיכף כשנרים זה הנס יותש כחה של הרשעה באה״ק, ויתקלס עילאה, וכל מה שנוסיף פעולות יהי׳ הענין הולך ומאיר, ורבים מפריצי עמנו ישובו בתשובה, והסיגים הגמורים יודחו ויתבטלו.

ומה שנוגע לחלוקה. ודאי מצדנו נעזור כפי היכולת, שלא יותן חלק לכל פריץ ועובר על דת. וכמדומה שעד כה עוד לא הוזז זה היסוד ב״ה. אבל לא ע״ז בנוי הוא יסוד העבודה. הננו סובלים מאותם המואסים בחלוקה יותר ממה שאפשר לסבול מהנזקקים לה. העיקר הוא, שצריך להאיר את האור הפנימי, בין בהרבות לימוד החסידות, בין בכל גנזי סתרי תורה, על דרך העבודה ועל דרך ההשכלה, כדי שיהי׳ האור האלקי גלוי בעולם, ואז יהי׳ ידים לכל התיקונים.

~ ✣ ~

פסקה 33 | חידוש סדרי הישיבות וחיבור התורה לחיים

מקור: אגרות הראי״ה, כרך א, איגרת קלז

הנני רואה, שכת״ר מזרז במכתבו, את רבני אה״ק שלא להפיל אפילו קוצו ש״י מדעתם, כאילו הורגלו הם לבטל את דעתם מפני השפעת חוץ. ידע אדוני שאין הדבר כן. אם נחפש בכל מלא רחב הארץ לא נמצא אנשים כ״כ עומדים על דעתם, בקביעות ודיוק נמרץ, כמו רבני אה״ק, במה שנוגע לשמירת האמונה, וע״ז אין הם צריכים שזם זירוז. אמנם חובתנו עתה היא לאידך גיסא, אנחנו חייבים לראות את הנולד ולדאג בעד מצב היהדות הארצישראלית, שהיא במובן ידוע היהדות הכללית של כל ישראל, שיהי׳ לו בסיס חזק לדורות יבאו. וזה אי אפשר כ״א ע״י מה שנמשיך כחות חדשים אל תוך המחנה המחזקת בעץ החיים של תורה ואמונה, באופן שיהי׳ להם מעמד נכון בחיים, ע״י מה שיהיו מוכשרים לחיי החברה, ע״י הידיעות הנחוצות בלימודי ידיעות העולם והשפות היותר מוכרחות, ועם זה להמשיך אורה עליונה של דעת היהדות במעלתה היותד עליונה, שהיא מגעת עד מרומי דעת ד׳, ע״י התרחבות ידיעת חכמת ישראל לכל מקצועותיה. ולזה צריכים אנו לחדש סדר הישיבות, ושינוי סדר זה לא יעלה בידינו בשום אופן אם נתחיל עם המוסדות שכבר הם קבועים. יוכל להיות בזה רק הוצאת דברים משני הצדדים, אבל לא תועלת וקיום אור ד׳ על ישראל׳ שאנו מצפים לו. עלינו ליסד כעת ישיבה חדשה, ודוקא במרכז הישוב החדש, שהוא יותר נזקק לתחיה רוחנית, פה נוכל להאגד יחד בעצה אחת. תכלית הישיבה תהי׳ בראש, שהמצוינים שיתחנכו בה יוכלו להיות רבנים במושבות, מפני שידעו יפה את העולם ואת החיים, ויוכלו להשפיע רוח דעת ואהבת תורה ויראת שמים של אמת במושבות, ויתר החניכים יהיו ג״כ אנשים שימשיכו עליהם אותו החן והפאר הראויים לבני תורה המעורבים בדעת עם הבריות, המוכשרים ביותר יוכלו להיות מחברים טובים בכל אותם המקצעות של תורה וחכמה, הדרושים לעבודה בדורנו, כדי להשיב לשם ד׳, לארץ ישראל ולישראל, את כבודם הראוי להם, והמוכשרים לפדגוגיה יוכלו להיות מורים טובים ומכובדים על הבריות, מלאים אור של חיים בריאים ורוח איתן של יהדות ואמונה שלמה, שיהי׳ כח בידם לעמד נגד הפרוץ המרובה של הפדגוגיה החדשה, ההולכת לבלע את כל קודש ד׳.

ועם זה עלינו ליסד בתי מלאכה, ובתי ספר לעבודת האדמה, ממולאים ברוח תורה ואמונה, בדעה ושכל טוב, בחפץ טהור להבריא את הנשמה ואת חגויה הישראלית בארץ ישראל. וזה אמנם צריך שיבא אחר יסוד הישיבה הראשית.

ואו כאשר חפץ ד׳ בידינו יצלח, ומן הניסיון יראו הכל איך הדרך הישרה היא באמת אותה שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם, וכאשר יוכחו שכל אותם הפחדים הדמיוניים, שמפחדים מנהלי המוסדות הישנים, מפני כל שינוי לטובה, אע״פ שהוא מוכרח מן התורה ומן השכל הישר, שהוא יסוד הסברא הברורה, שהם פחד לא הי׳ פחד, ולהיפך ע״י שוא״ת שלהם הסכנה היא בולטת, שכיון שכל המתחנכים תחת ידי בעלי תורה ויראה אינם מתכשרים ללכת עם החיים, לא מצד ידיעותיהם ולא מצד הנהגתם ונימוסיהם, ממילא נעשים הם בגדלם לאנשים חלשים, נמוגי רוח, ומוטלים על הציבור, וההולכים בדרך ההרס ההולכים ע״י זה ומתחזקים במפעליהם, אע״פ שסופם הוא הריסה מוחלטת, המורגש יפה למי שיש לו עין צופיה, - ואחר כל אלה הנני להעיר את כבודו, שרק אז כשיהי׳ לנו על מה להראות באצבע, אז יודו לנו גם הישנים שכונתם לשם שמים, וממילא יתפשט החידוש לטובה על כל בתי החינוך והישיבות באה״ק, ויתרבה עז ותעצומות לעם הקודש בדרך אמת, העומד להיות קיים לעד, והעתיד להוציא ניצנים לתפארת, לשמחת א׳ ואנשים.

לכן למה זה נפזר בתחילה את כחותינו ללא הועיל, על דרישה של תיקון ביחד עם אחינו יחידי הסגולה הארטאדאקסים האשכנזים, על המוסדות של הישיבות העומדים בצביונם, טוב יותר שנחל בתחילה ליסד את המוסד החדש לנסיון,

והננו יכולים להיות בטוחים כי נכח ד׳ דרכנו, וכשיצלח פעלנו בזה אז יהי׳ לנו יתד הגון על מה לתלות את התיקונים הנדרשים בכל מרחבי אה״ק.

עם פ׳ נתן דברתי מקופיא, ע״ד יסוד ישיבה פה למטרת חינוך רבנים בישוב החדש. יותר לא יכולתי לפי מצב נפשו להסביר לו. כמובן נקדתי לו, לא פעם אחת, כי ההנהגה הפנימית כולה מוכרחת היא להיות רק בידי שומרי אמונים, וביחוד היושבים בפנים והיודעים יפה את הארץ ואת מחסריה.

~ ✣ ~

פסקה 34 | אנוסי זרם הזמן והתשובה השכלית

מקור: אגרות הראי״ה, כרך א, איגרת קלח

כן, ידידי, הנני מבין הרבה את דאבון לבבו, אבל אם יחשוב כת״ר כרב המון הלומדים, שראוי בזמן הזה לעזוב להפקר את אותם הבנים אשר סרו מדרכי התורה והאמונה על-ידי זרם הזמן הסוער, הנני אומר בפה מלא שלא זו הדרך אשר ד׳ הפץ בה. כשם שכ׳ תוס׳ סנהדרין כ״ו ע״ב ד״ה החשוד, דיש סברא לומד דלא יפסל חשוד על העדות משום דחשיב כמו אונס, משום דיצרו תוקפו, וכה״ג שכ׳ כן תוס׳ גיטין מ״א ע״ב ד״ה כופין, שכיון שהשפחה משדלתם לזנות חשיבי כאונסין, כן היא ה״שפחה בישא״ של זרם הזמן, שנתנו לה מן השמים שליטה טרם שתכלה לגמרי ותנדף כעשן, שהיא משדלת בכל כשפיה הרבים את בנינו הצעירים לזנות אחריה. הם אנוסים גמורים וחלילה לנו לדון אונס כרצון. על-כן יש מכל אלה אחרית ותקוה. הנשמה הפנימית של קדושת ישראל מסתתרת בקרב לבבם בכמה מדות טובות הנמצאות בהם, וכל עיקר מה שיכלה הרשעה לתפס אותם בלבם הוא ג״כ מצד נטיתם הפנימית לטוב ולחסד, ע״כ כאשר הציעה לפניהם את רב העול הנעשה בסדרי-המדינות לפי השקפתם נעשו ללוחמים בעד הכלל, אע״פ שהם טועים בזה לגמרי מצדי-צדדים, מ״מ א״א לדמות אותם לרשעים ההולכים רק אחרי תאותם הבהמית באין שום מטרה של יושר. ואם לא נדחה אבן אחרי נופלים כאלה כ״א נקרבם כפי היכולת, אז כאשר זרם-הזמן יתהפך ויכירו את הטעות הגדולה הנמצאת בעיקר הרעיון, שבשבילו זנחו את בית-חייהם, יהיו מוכנים לתשובה ולהטבה, והדורות הבאים יוכשרו ע״י זה להיות רמים ונעלים מאד, מחזיקים בתפארת ישראל ובאור ד׳ המאיר בקרבו בכל חם ועז.

ע״כ לדעתי, עצתי היא לכבודו, שאמנם יותר מכפי יכלתו ודאי אין שום חיוב להעמיס על עצמו, אבל כמה שיש יכולת בידו יקרבם בסיוע לצרכי פרנסתם וצרכיהם המוכרחים, ויהי׳ לו בזה מקום להביע דברי מוסר בשכל טוב במכתבים. וברית כרותה היא לדברים היוצאים מן הלב, שהם פועלים אם הרבה ואם מעט, אבל גם המעט הוא יקר מאד.

והעיקר של דרך המוסר לצעירים כאלה, הוא לעת-עתה לעורר אותם שלא יעזבו את אהבת עמם, אשר ממנו חוצבו, ולא ישגו בדמיונות כי יהי׳ להם מעמד הגון ומכובד בחיים ע״י קרבת בני-נכר, אשר הם מקרבים אותם רק בשעת הנאתם, ואח״כ בכל עת כשלון הנם שמחים במפלתם. וע״י ההתעוררות של אהבת האומה יובער הזיק של רגש אמונה ונטית קדושה, הטמון בעמקי הנשמה הישראלית, ויוכל לבא הדבר ג״כ עד לידי תקון המעשים, שיוכל להביא באחרית מרפא של תשובה גמורה, ואין להתיאש כלל משום אחד מזרע-קודש, ו״אסא דקאי ביני חילפי אסא שמיה ואסא קרו ליה.

וידע כת״ר, שהתשובה שתבא מתוך הכרת השכל ותשוקת היושר, אחרי הפרץ הרחב והגדול שנפרץ עכשו, אע״פ שאין אנו צריכים לצייר אותה בציור של עצבון נורא ופחד משבר כל העצמות, כפי המובן של התשובה הפשוטה, אלא שתהי׳ שכלית פשוטה, כמו אדם שחוזר בו מטעות בחשבון שנתברר לו ע״י מספרים ברורים, - מובן הדבר שאי-אפשר כלל שלא יהי׳ הלב הומה ממראה הדרך העקום והנלוז שהלכנו בה בתעותנו כ״א לפי דרגה דילי׳, - מ״מ כיון שבאלה שנספחו על גדודי המלחמה של הזמן, בכל צד של אלה הנטיות, היתה להם מטרה שכלית לפי דעתם, כשישובו ישובו ג״כ בשכל, והתשובה השכלית היא באמת תשובה מאהבה, שהיא חזקה ונכבדה מאד, ועל זה נאמר ״לשבי פשע ביעקב״; הפושעים והמורדים, שהם אינם אסירי תאוה כי-אם מוטעי דעת, הם ישובו במעלה אדירה מאד. ע״כ יש תקוה גדולה לכל בנינו, רובם ככולם, ונחזיק בם ואל נרפם, ״ובמקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני א׳ חי״.

~ ✣ ~

פסקה 35 | ריבוי הגוונים בכרם ד׳ ואחדותם

מקור: אגרות הראי״ה, כרך א, איגרת רסו

יאמין אהובי, כי עקרו של דבר, שכ״ג מסמן לי בכמה מכתבים זה כמה, שיש איזה דבר מבדיל בינינו ביסודי הדעות, אנכי לא עמדתי עוד למצא נקודה זו בדיוק. תמיד אני רואה איזה נגודים בינינו בענפים, בדרכי ההרצאה, אבל, מאז החלונו להיות עסוקים בחליפות מכתבים, ומאז דברנו יחד את אשר יהגה רוחנו, לא אוכל לבסס לי איזה נקודה יסודית, לומר שהיא היא המבדלת בינינו, וליחש אליה את סוד כל ההבדלים הפרטיים המתגלים תמיד בינותינו. השערתי היא, שכל אחד מאתנו משקיף על חלק מיוחד של השדה אשר ברכו ד׳, ואותה שורת הכרם, שכ״א מאתנו הוא עובד עליה מיוחדת היא, ואולי עומדת היא במצב שונה מעט זו מזו, שמתוך כך מקבלות התנועות הרוחניות שלנו איזה סגנון מיוחד השונה זה מזה. אבל כשנדון יפה בדבר נמצא, שבכרם אחד אנחנו עובדים; ומי יתן ויאספו לדגלנו עוד מחצדי חקלא, אשר לא ישפילו שבת רק בשפולי כרמא רק יקחו להם כל אחד שורה מיוחדת בתוכיותו של כרם חמד זה, אשר תירושו ישמח אלהים ואנשים. ומה תגדל שמחתנו אם ניגודים כאלה, הנמצאים בינינו, יתרבו ויופיעו על ידם שלל צבעים רבים. ״כמראה הקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם כן מראה הנגה סביב הוא מראה דמות כבוד ד׳ ״

לא פחות מכל צופי ישועת ד׳ הנני שואף לנפלאות, לנפלאות גדולות, נפלאות מעשיות, אשר יגלו מיד ד׳ על עבדיו, בשמים ובארץ, בימים וכל אשר בהם, נפלאות רוחניות אשר יגלו בכל כליות ולב, בכל הדרי רוח ונשמה, של כללות אומתנו ויחידיה כולם, וממנה על כל, על כל גוי ואדם יחד. ולא מחוץ לפרגוד יעמדו גם כל בהמות שדי וחיתו ביער, כל עוף השמים ורמש, כל אשר נשמת רוח חיים באפיו, ועולם הצומח והדומם גם הוא לא יוכל להנתק משרשרת החיים הגדולה המכה גלים, העולה בהגלות נשמת ד׳ בשפע אור חיי העולמים. אבל כדי להכשיר את ההויה, את העולם וכל אשר בו, את החי ואת האדם, את העם אשר נשמתנו היא חלק מהתגלוהו במציאות, את כלליותו פלגותיו ואישיו, לקלוט את הנפלאות לברכה, להכירן וללכת על פיהן בארח סלולה, צריכים אנחנו לפשט את הקמטים שבנשמות, ע״י כח מישר הדורים, ע״י השכלת אלהים מלאתי אור וחם וע״י רגשי טוהר של אהבה נאמנה לעם פלאים אשר ממנו חוצבנו, ולפי-הערך לכל אגפיו שהוא מלא כל היקום, ״כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם, - שהיא מתחברת עם ההתעמקות התדירית בידיעת ערכו ותעודתו ויחושו אל הכל, עד אשר תולד הגדולה התכונית בקרב הנשמה, לדבר בשם הרגש והבינה שלו באורה כללי, מפני שהם הנם באמת הרגש והבינה העולמיים, ולא להתבהל כלל מפני איזה בעלי שם שמחוץ לתחומנו, שמהלך הרגש והבינה שלהם הלכו ארחות אחרות. ממעמקי הנפלאות נחשוף את מעין הגבורה, אשר יורה אותנו ואת כל העולם דעת, להכיר שגם כל אלה גבורי הרוח העומדים ממולנו, אם היו מכירים כמונו, בהכרה של מולדת, כמה נשגב הוא אוצרנו המלא עושר רב וברכת ד׳, אז גם הם נטו בהפץ לב והכרה מלאה אל אותו הצביון, שהרגש והבינה שלנו מסמן את ענינו.

איני מבקש להתנצל לפניך, יקירי, ולומר, שמאמרי ״דרך התחיה״ ב״הניר״ יספיק לכל אותן הנשגבות, אשר רוחנו נגע בהן שמה. לא עבודת יחידים ולא עבודת דור ותקופה אחת היא לברר את כל חזיוני קודש המשורגים אלה באלה, המסובכים מאד ברדתם אל ההגבלה וסבכי החיים, ״שעריה דז״א סביכין דא בדא״. אבל מעולם לא חדלנו לתן את התמציות של סקירות כוללות עולמי עד בריש מילין, אשר יוסיפו חיים תמיד לחכמי לב, וגם בלא הכרה שלמה יעודדו את נשמת הוגה בם. ועם זה ודאי לא נוכל להפטר מכתוב חזון באר על הלוחות, לפרט כל דבר כפי היכולת הנתונה להסביר אלה הצפיות העולות ממעל לשטח ההבנה הרגילה, אפילו של בחירי העם. בהיותנו מדברים בסגנון כ״כ כללי כמובן שהננו עולים תמיד אל שרשי ההופעות במקורם היותר עליון. בטרם הסתמנו בהם ההבדלים בין עם לעם וק״ו בין איש לאיש. כשהננו מסתכלים בספרא דאדם קדמאה אמנם רואים אנחנו דור דור ודורשיו לפרטי פרטים, אבל טרם כל עלינו להעמיד עצמנו על הבסיס, שכל גילוי ספר פלאי זה עומד עליו: צלם האדם הכללי ומהלכיו. אחרי תפיסת הכלל הננו נגשים לדון על אותם השמות המיוחדים, שזרמי הפלג הכללי נקראו בהם. החוש של האמונה האלהית, שהוא כ״כ איתן, כ״כ קדמון לכל, אנו צריכים להגבירו כעת דוקא מצדו היותר רחב, היותר מקיף וכללי. אחר כך נבא לבירור המושגים אשר נסתעפו לימין ולשמאל: לזרות ולחבר את הסיגים, אשר אבדו את חילם בהרחיקם ללכת, ולבור את הבר הפנימי אשר בנחלת יעקב איש תם, אשר לא יחסר כל, גם ציקי קדרה, - לשאב את זוהמתה של הקדרה, אשר דרך בישולה נגרפו בקרבה, - אשר תדע לשמור את כבודה להביאם לה בחשאי, למען תדרך בעז ברוח עולו, היודע את טהרו ואמתו. ובכן למה לי לדבר במקום זה ע״ד החילוקים שבין כללות האדם לעם מיוחד ובין הכלל כולו ליחידיו, - שכל אלה הנם חלקי-דרישה מיוחדים, הנאותים מאד בעת התפרטותם של הפרטים ואין להם מקום בולט בכללותו של הכלל בראשיתו. מתמסמסים הם ההבדלים הפרטיים, כשהכלל המקיף זורח באורו הבהיר. לא הפרטים הם המתמסמסים, לא ההויה יורדת היא מעשרה, כי ״שמש ומגן ד׳ אלהים״ ו״לא תהו בראה לשבת יצרה״, אבל - אותם ההבדלים הניגודיים, שגורמים שכל פרט מעכב על חברו, שכל הגיון סותר את משנהו וכל קבוצה אנושית צוררת את רעותה, וכל יחיד מהאישים מתנשא לאמר: אני אמלוך ואפסי עוד. תוהו זה ודאי שב גם הוא לתיקון ע״י הזרחת האוביקטיביות, ומזיקי עלמא פועלי און המתפרדים אינם יכולים להסתכל באור המקיף והם משתברים מגבורת הריסותם המחבלת.

הקדמות רבות ויקרות אנו צריכים להרצות, עד אשר נכשיר את העולם להבין את יקר ההתגלות האלהית שבנפלאות. הטוב האלהי, העומד איתן בלב האומה היחידה, הנושאת מראשית הויתה את דגלו, בהגלותו מכין הוא את הרוחות להכיר את התכונה של מגמת הנפלאות. אוי לו למשפיע רוחני, שאין נשמתו קשורה באור מפלאות תמים דעים בעבר ושאינו מצפה לאורן לעתיד. אבל דוקא ע״י הישרת הדרך של מעין החיים, הזורמים בטבע הנשמה הישראלית, האמונה מימי נעוריה בנפלאות עד אין חקר, שיוכל לזרם גם ע״פ המהלך של דרכי הסתר והגוי התעלומה של האור האלהי, המתגלה בכל מרחבי ההויה החמרית והרוחנית וכל הליכות התולדה בכל סדריה וסיבוכיה, - דוקא ע״י הסברות כמו אלה נבא לאט לאט אל מטרתנו, להשיב את רוח החיים ללב אומתנו, המתעלפת בצמאונה לדבר ד׳, בשפה ברורה. הסימפטיה אל הטוב לא תחדל מהיות נטיתנו התדירה. הטוב האלהי, אשר יתגלה באורח משפט, עוד יופיע בברקי זוהר יותר מבהיקים מאותו הטוב השטחי, המתגלה באהבה סנטימנטלית, אשר לא תדע לכבוש לפניה את ארחות החיים ולנהל בעצתה את החברה האנושית, בכל חקי חייה. לא נבהל כלל אם תעלה על שולחן המחקר הערה האומרת, שקיום העולם הוא על גזלה ורצח מלחמה וחרב, כיון שגם ההערה הזאת מודה היא, שתכלית כל אלה הלא הוא קיומו של עולם. אם כן גם הם משרתים הם את הטוב האלהי, ולא יאריכו ימים כי-אם כל זמן שהשירות הנמוך הזה נדרש הוא. ואחרי אשר תצייר לה האומה המיוחדת, הנושאת את הטוב העליון במעמקי חייה, לעצמה ולעולם, תכנית של חיים, מעשיים, פוליטיים ואקונומיים, ממולאים בכל יפעה והוד של שירה ונעם, של מנוחה וגבורה, באין כל הכרח לרצח ודם, תשוב ההערה הזאת בעצמה לבלט ביותר את הרושם של הסימפטיה האלהית של הטוב העליון. ומובן הדבר, שהרחבה אלהית כזאת תביא עמה את האור העתיק מראשית ימי נעורי האומה, אשר השגיב בכחו נפלאות, ״עורי עורי לבשי עז זרע ד׳, עורי כימי קדם דורות עולמים, הלא את היא המחצבת רהב מחוללת תנין״.

כל מגמתי ב״דרך התחיה״ היא לשום קו מבדיל בין ההזרמה הנשמתית, שהיא נותנת חיים עצמיים, המסוגלים לאומה בריאה בכל חילה ועז שאיפתה, ובין ארחות הלמוד הנקנים ע״י הדרכה איטית, ברוח של שינון ושימור של ענינים

נלמדים, הנשמעים מפי הורים ומורים. ימי התקופה הראשונה, מיציאת מצרים עד חורבן הבית הראשון, היו שלשלת ארוכה של הזרמה זו. אין לנו לפנות אל הצורה התרבותית של האומה, מצד למודיה וחינוכה המעשי, שזה היה פעמים הרבה בשפל- מצב מאד. אבל הרוח הזורם של עז-אלהים זה היה חובק את הכלל ולא נעדר גם בימי הירידה כ״א בהפסקות קטנות. אלא שאין רוח אלהי זה, הנתון כמו סגולה מתנה, גומר את תפקידו רק לפי אותו הערך אשר יעובד ע״י שכלול לימודי, אבל השכלול הלימודי, הבא בסילוק רוח-הקודש, הוא צעד לנסיגה לאחור, אע״פ שיש בו כמה מעלות טובות. וזהו יסוד הבית השני, שהיה מסולק שכינה ורוח- הקודש וממולא באור תורה וחכמה. עכשיו רוח התחיה מתרוצצת בקרבנו, מפני שנטיות אלו השתים כבר דורשות את תפקידן, ואנו חייבים להחלץ חושים לסול את הדרך לרוח- הקודש, לגילוי אליהו, להופעת הנבואה, כשימלאו התנאים החיצונים יחד עם הדרכת התלמוד והחינוך המודרג, אשר עד כה היו עומדים במצב של ניגוד זה לזה. וכל המסתכל בארחות החיים ודרישותיהם בארץ ישראל ובמהלך כנוס הגליות, והצעדים ההולכים לעומת העתיד הגדול שיש בו, ישכיל שאין דברינו אלה חזון רחוק ולא השערה פורחת כ״א דבר מאומת לקוח מגופם של החיים, כמובן ע״י סקירה עמוקה והרגשה חודרת בתוכיותם היותר עצמית ופנימית. ואלה הם הנם יחידי הסגולה, שרק ע״י המון הנכנסים לבית המדרש יובאו ת״ח שלמים כמו אלה, אשר ההכשר לרוה״ק לא יחסר מהם לעת הדרוש לתחית האומה.

ואיני מוצא את עצמי בזה רואה את חזון השלמות כ״א בחיבורם של כל חלקי הטוב אשר השפעו לנו מכל הצדדים השונים, מאז מקדם ועד הדור האחרון. עבודת הקודש של סלילת הדרך ועשית הגשרים בין התהומות המפרידים, - זאת היא העבודה שהייתי חפץ שתהיה חביבה על כל העוסקים בנשמתא דאורייתא, כמו שהיא חביבה עלי עד לאחת. ובדורות האהרונים יפה לנו מאד כל שיחתם של תלמידי הגר״א יחד עם תלמידי הבעש״ט, שהיו עומדים במצב כ״כ ניגודי זה לעומת זה בשעתם. ולא בלא עמל וכשרון תברא לנו ספרות שלמה, שתכשיר את עצמה לאחות את הקרעים הללו ברוח. אבל מה יקרה היא התולדה, שעתידה לצאת מעבודה זאת, שהיא אחויה של האומה בפועל, בשאיפה ברורה למטרתה המרכזית, תשובתה אל חסנה מרום עילויה. והנשמות הטהורות, המלאות כ״כ אהבה כללית לעמן, אין לתפוס אותן כלל בשביל ביטויים אחדים או סגנוני הלכות. כל אלה מתישרים כשהדברים באים לידי מעשה, ויותר מכל יתישרו כשיבא התור למעשה כללי של הנהגת האומה. הערה אחת מוסיפים, שכל השנאות כולן וחומרי דיניהן הנם נאמרים רק במי שכבר ברי לנו, שקימנו בו מצות תוכחה. וכאשר אין לנו בדור הזה ולא בכמה דורות שלפנינו, ע״פ עדות ר׳ עקיבא, מי שיודע להוכיח, על-כן נפל פותא בבירא וכל הלכות הנוטות לרוגז ושנאת-אחים נעשות הן כפרשת בן סורר ומורה, עיר הנדחת ובית המנוגע, למ״ד לא היו ולא עתידין להיות ונכתבו משום דרוש וקבל שכר. והשכר של הדרישה גדול הוא מאד, כי הוא המלח המעמיד צביון הטוב ע״י תגבורת שנאת הרע בכל ענפיה וכיון שהוא עשה באורח למודי את פעולתו איננו מניח בפועל לרשע משחית באמת להשתרש כלל ועיקר.

הנני מוכרח להפסיק כעת את דברי המעטים, אשר כתבתים בלא סדרים ולא התמותי לבאר כל הנדרש לבאר על הערותיו היקרות, במכתבו מכ״ב אדר תרס״ט. אבל כבר הודעתי, שמגמתי היא כעת יותר למכתב ידידות מלמשא-ומתן של דעות.

ונקוה לד׳ הטוב ב״ה, שיראנו בישועתו ויזכנו לתור בחכמה ולראות טוב על ישראל ועל נחלת ד׳. וימלא כבוד ד׳ את כל הארץ ואור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה, כנפשו היקרה ונפש ידי״ע מלא רחשי אהבה לשמו וזכרו עדי עד,

הק׳ אברהם יצחק ה״ק

~ ✣ ~

פסקה 36 | פנימיות הקדושה בדור עקבתא דמשיחא

מקור: אגרות הראי״ה, כרך א, איגרת שלב

נ״ב: בעת אשר כתבתי בהחפזי את מכתבי לכ״ת לא הי׳ מכתבו היקר למראה עיני. כעת ראיתי ונזכרתי, שהעירני ע״ד אשר אמרתי שכעת יש תקוה בע״ה להציל ג״כ את הנפשות מעם-קדש שנפלו ברשות הכפירה, ר״ל, ולא יעצור זה מ״ש חז״ל ע״ז ״כ״ב לא ישובון״, מפני שאחרי משך זמן גדול כ״כ, שנתבסם אויר העולם מקדושת תוה״ק, אבדה הקליפה את כחה עד שלא תוכל להחזיק מעמד שלא להשיב ולהציל מידה טרף, וידידי שאל ע״ד טעם דבר זה. הנה, אהובי, אלה הם מהענינים העומדים ברומו-של-עולם ומקורם קודש ברזי-תורה. ולאהבת ידידי ארמוז לו בקצרה: כלל גדול הוא, שאע״פ שהעולם יורד תמיד בירידה אחר ירידה, מ״מ אין זה כ״א מצד החיצוניות שלו, דהיינו שהמעשים והמדות נופלים ואינם בערך של דורות הראשונים מצד פרטיות הנשמות. אבל מצד הפנימיות, דהיינו כח-הכלל של כללות קדושת האומה כנס״י, כל דור ודור מוסיף על הדורות הראשונים, מפני שהקדושה מצטרפת, ונמצא שהקדושה של מעוט תורה ומעשים טובים של דורות האחרונים מוסיפה אור לשעבר ג״כ, ועבירה אין לה פירות ולא צירוף, בסוד ״יתפרדו כל פועלי און״. ע״כ כללות האומה בתוכיותה היא מלאה יותר אור ד׳ מכפי הערך של העבר׳ אלא שאין הדבר נגלה לעין עד בא משיח צדקנו, ב״ב, שיצא מ״היכל קן צפור״, כלומר: מכל הקדושות שבכח יגלה בפועל, וראו כ״ב יחדו. וע״כ בזמן שהי׳ רחוק מגאולה הי׳ אפשר לקליפה להתלבש באמונות רעות בפועל כמו ע״ז וכשוף, ומינות היא ג״כ אמונה רעה תמציתה היותר רעה של ע״ז, וכשהיא בולעת איזה נפש סובבת היא אותו במצודים ומוצצת את דם החיים הרוחניים שבנשמתו, רח״ל. בסוד ״שממית בידיה תתפש״. אבל בזמן הקרוב לגאולה אין כח לקליפה להמציא אמתות רעות, כ״א להקליש ח״ו את אור האמונה בלב החלשים. וחלישות זו, אע״פ שהנלכדים בה חושבים שהיא כפירה, והם כמו נתפסים ברשת באין דרך הצלה, אין לה שום ערך ועל מציאות כלל כ״א חסרון הסברה והארת השכל והרגש, ע״כ מיד שמאירין להם בדרך ד׳, ע״פ דרכי שכל ישר והרגשות טובות, הולך האור ומאיד עליהם וסופם לחזור למוטב, והם

שבי פשע ביעקב ואליהם יבא לציון גואל. ע״כ עלינו להיות בטוחים בחסדי השי״ת, הזוכר חסדי אבות להביא גאולה לבני בנים, שכל בנינו, אפילו הנדחים והאובדים לפי מראית-עין, יהיו למודי ד׳, והכתוב אומר (זכריה י׳ ט׳): ״ובמרחקים יזכרוני וחיו את בניהם ושבו״. כי הרע שבהם איננו כ״א חיצוני ובתוכיות הנשמה הכל טוב וקדוש, ע״כ הם מתעוררים לכמה מחשבות של יושר וצדק, אע״פ שהם תועים בדרכם ולא זו הדרך ולא זו העיר, מ״מ הרבה מהם דבקים באומה בכללה ומתפארים בשם ישראל, אע״פ שאינם יודעים בעצמם מפני מה ולמה, ואע״פ שהם מחקים בזה את האומות שהם דבקים עכשיו כל אחד בלאומיות שלו, מ״מ שורש מדתו של עשו הוא פורה ראש ולענה, מקור רשע ושפיכות דמים והורבן, ושורש ישראל הוא קדוש וטוב מוכן לצדק ויושר, שהוא באמת דעת ד׳ בעולם. וזהו סוד ״עני ורוכב על החמור״ שאמרו בתק״ז שהוא דרא דעקבא דמשיחא, דהוא ״טב מלגאו וביש מלבר״, סוד ״כלו הפך לבן - טהור״, וחמור אע״פ שיש בו סמני טומאה יותר משאר בהמות טמאות, שמהן נמצאות שיש להן סמן-טהרה אחד, מ״מ יש בתוכיותו קדושה, שהרי הוא קדוש בבכורה, אלא שהיא גנוזה ומוסתרת מאד, וסופה להגלות ע״י העילוי של פדיון. ואלה הם דברים, שא״א לבארם בכל עמקם כ״א מפה לאוזן בשעת רצון המוכשרת ליושבים לפני ד׳.

עכ״פ הנני על משמרתי אעמודה לקרב ולא לרחק, ולקרב אפילו את המרוחקים בזרע. וזאת תהי׳ כל מגמת תפלת כשרי ישראל, לקשר את כל נשמות עם ד׳ למקוד החיים ולגלות את אור הקדושה הטמון בהם, ואין ערוך ושיעור לשמחת עולמים וחדות ד׳ הבאה מאתהפכא חשוכא לנהורא, וזאת היא עיקר התורה שנאמרת בהיכל משיח, כאמור בריש הזוהר. והיו נא דברי אלה לשמחת לב כ״ת ולב כל יראי ד׳ המצפים לישועתו באמת.

~ ✣ ~

פסקה 37 | בשורת התשובה והתגלות האלוהות בחיים

מקור: אגרות הראי״ה, כרך ב, איגרת שעח

ע״ד אגרת התשובה, גדולה מאד היא תשוקתי לזכות להכינה ולסדרה כראוי, אבל לפי ערך גדולת הענין כן רבו המניעות. ביחוד קשתה עלי מאד ההסברה והכיוון אל השערה, עד כמה להנמיך רזי עולם והיכן הוא הגבול של ״למכסה עתיק״. אל ד׳ ויאר לנו בדרכו דרך הקודש. ביסוד הכל צריכה לבא ההסברה הכללית של בטחון התשובה, ועוצם השלוה, ושמחת-עז, שצריכה להיות מתלבשת הנפש של כל איש אשר אור התשובה מאיר בנשמתו, ולכוין עם זה לבאר איך שמחת-אמת זאת ונועם זיו קודש זה איננו מפר יראה, חלילה, ואיננו מגרע כחוט השערה מכל ההתעוררות הנפשית, הנקנית בנפש מכל מיני ציורים של יראה תתאה, אדרבא עוד הוא מרבה את הכח התמציתי של הזהירות והזריזות הנשמתית. ועם זאת, הגדולה העליונה של בהיקות חסד אור קדמון ממלאת את כל חדרי הנשמה בטחה עצומה, עד שבגבורה נאמנה ובכל מלא-הנשמה יוצאת שירת- קודש מקורית, האומרת בהדר וחיים מלאים: ״הסולח לכל עוניכי, הרופא לכל תחלואיכי, הגואל משחת חייכי, המעטרכי חסד ורחמים, המשביע בטוב עדיך, - תתחדש כנשר נעוריכי״, והבטחון הולך ומתגבר, והשמחה והצהלה וזיו- עדנים הולך ומתרבה, עד שהנשמה מתחילה להרגיש בהרגשה זכה פנימית ועדינה, איך כל הזדונות, לכל מדרגותיהם, וק״ו השגגות לכל מיניהן, מתהפכים לזכיות גמורות, ורכוש גדול ועושר רב מתגלה מחוך אוצרות חושך, ״ונפשי תגל בד׳ תשיש בישועתו, וכל עצמותי תאמרנה: ד׳, מי כמוך מציל עני מחזק ממנו ועני ואביון מגוזלו״. הדעה מתעלה עד לרומי עז, של עולם עליון, עולם שרשי ההויות בצורתם האצילית, בנעמם העליון, ומהלך הסיבוב של כל דבר חטא ועון מתחיל, ע״י התעלות הרצון לטוב ולקודש ד׳, ללכת באורח חיים, המסבב ברכה ושמחת עולמים, בכל היצור כולו, ״תחת כל השמים ישרהו ואורו על כל כנפות הארץ״, והכל פותח שירה, שירת אדם הראשון, בכחה של תשובה, מזמור שיר ליום חשבת: ״כי שמחתני ד׳ בפעלך במעשי ידיך ארנן״. וכל אלה הדברים לפרטיהם, עד כדי להביאם עד מקום המעשה, ולהתאימם לכל המדרגות כולן, להעלות כל בחינה של נפילה של כל אחד מישראל, עם חביב, עם קדוש, מכל מקום שהוא, מכל עמק עמקים, של תחתיות ארץ, בין במעשה בין בדעת, עד הקצה האחרון - לאור החיים, ודוקא להובילם בשמחות וגיל, בלא שום דרך עוצב וברוח עז וגבורת רעם, במסילות-קודש סלולות ומסוקלות, בכח התגלות ניצוצי אורות של יום גאולה, המתגלה לנו בכל עת, בארץ החיים, ע״י קץ המגולה של הרי ישראל הנעבדים ונזרעים, הנושאים פרי וענף לעם ד׳ אשר דרשוהו, - לברר כל אלה באופן מספיק צריך זמן הגון ופנוי, כדי לסלק את כל יתדות הדרכים ולהוציא את האור הגנוז בכל המחשכים הפרטיים, שעדיין איני מוצא לעת-עתה את היכולת לזה. ואם יבא אדם לחדש דברים עליונים בעסקי התשובה בזמן הזה, ואל דברת קץ המגולה ואור הישועה הזרוחה לא יביט, לא יוכל לכוין שום דבר לאמתתה של תורת אמת. כי כל זמן מאיר בתכונתו, ועצת ד׳ אשר יעץ, להחל אור גאולה, מעולפת במטמוני מסתרים, כמו שאנו רואים בעינינו, ומוקפת בהמון נגעים של עניי הדעת סובלי חלאים רוחנים, - ודאי לא יועילו כל חשבונות, העולים בלב אדם שמחשבותיו הבל, נגד עצת ד׳ העליונה אשר דבר טוב על ישראל, לכונן אור גאולה ודרך חיים לשאר עמו, העתידים להיות כולם שבי פשע, וכל חולשת נפש, פחדנות, רפיון- רוח ומוגת-לבב, כליל יחלוף, ורוח מעודד, ממלא חיי ישע וענג ד׳ בגודל לבב ורוחב דעה והגיון עז, יקח את מקומו בכל הלבבות הנגשים אל ד׳ בהר הקודש, להצמיח פדות, בהכשרת החיים, לאומץ אלהי המבשר צבא רב של יצירת נפשות מוכנות לעבודת גאולה וישועת אמת, ההולכות מחיל אל חיל בגבורות ישע ימין עליון, המחשבה ע״ד ההבדל שיש בין כח לפועל, והיחש לזה עם הנבואה בתור הודעת העתיד, שהעיר על זה כת״ר ידיד נפשי שי׳, נכבדה היא מאד. ויש לציין. שכבר נתברר למדי במושגי העיון העליון, שכל תוכן של זמן, אפילו המושג של עבר ועתיד בכלל, הוא רק אחד מדרכי התבונה האנושית, וכלפי גבוה אין כ״ז שייך, ע״כ אין מציאות לשום דבר של כח, החסר פועל, מצד המציאות המוחלטת העליונה. שהרי כל מה שבכח יוצא הוא אל הפועל בהמשך-הזמן. והמשך-הזמן אין שייך כלפי מעלה ; ממילא אנו יכולים לומר: מה שיהיה הוא כבר הוה. ומי שמקרב את חפצו ומעמקי חייו אל מרום הדבקות האלהית העליונה, העומדת ברום עולם למעלה מסדר זמנים, לפי אותה המדה של עילוייו נעשים ההבדלים שבין כח לפועל, וממילא בין עתיד להוה, קלושים עד שאינם חוצצים כלל ו״סוד ה׳ ליראיו ובריתו להודיעם״. ואל תהיה קלה בעינינו כל

תנועה שכלית כלפי עילוי זה, שאפשר לכל הוגה-דעות הולך-מישרים לעלות אליה, כל אחד כפי מעלתו, רק שלא ישים את נפשו למדרס ליראות רעות, היוצאות מצירופי אלהים דקטנות רק יגבה לבו בד'.

וע"ד התשזקה והשמחה והמניעה בהשגה באלהות, צריך להסביר כך: כל זמן שנדמה לנו, שאנו עומדים במצב מהותי מיוחד, נפרד מהענין האלהי, אין האלהות מושגת לנו, ומתוך כך אנו משתוקקים להשגתה השלמה, המעוררת בנו תשוקה של דבקות פנימית, המתגלה בשכל, ברגש, ובמעשה, בדבור ובתנועה. ובדמיון. ומתוך התשוקה התמידית אנו מוסיפים תמיד הכנה לעליה העליונה, שהננו באמת חיים באלהים חיים, וכל פרט של מחשבה, המברר לנו את מניעת ההשגה האלהית שבמצבנו, מוכיח לנו את העורון שלנו, והננו הולכים ומתפקחים, והאור ההולך ומתגלה זהו יסוד הפועל את השמחה, "אור צדיקים ישמח", ושורש השמחה הזאת בא ממקור התענוג העליון, הגבוה מכל תכונות השמות, כאמור "אז תתענג על ד'" - "על ד' ודאי", ולא תפיס בשום מחשבה כ"א ברעותא דליבא, "מה יקר חסדך אלהים".

הבנת הבירורים, כבר דברנו מזה, לצייר שטף החיים, המלא כל מאור חי העולמים, ההולך וזורם למעולה שבמגמות, שכל המטרות האידיאליות, העולות על לב כל חכם-לב וכל הוגה רמות, כאיז נגדה. ומתוך אור אמונת-דעת זו, מתמלא הלב חפץ להיגלות את כל כח חיים ויש למעלה למעלה, ומתחילה ההכרה הפרטית להתגלות בכל פרט מכל פרטי הפעולות והתנועות, שבולם הם עליות של חיים מהחשובים שבהם הם עניני האכילה, שמי שהוא טוב-עין באמת וחפץ בטוב-הכל יכול לאכול בקדושה, ועין טובה זו מוסיפה נעימות בהסתכלותה, וכמה שיש בחלק הרשע שבאדם ממדת רעת-עין ככה משתפל כח-החיים הכנוס במאכל, ונעשה מוכן לסבב את החלק של הרשעה המוכרחת לסדר העולם, כל זמן שהוא צריך לעשות באפלה. זהו סוד מים אחרונים, נגד מלח סדומית, המסמא את העינים, שע"פ הסוד "הנה זה חלק אדם רשע מאל", וטוב-עין מתקדש בזה עד אשר גם אויביו ישלימו אתו, וכל כחות נפשו וגופו כולם עומדים על משמרתם כראוי, הרם והעליון שבהם והשפל והתחתון שבהם, ו"נחש עפר לחמו": וסמיך ליה: לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי" "כי מלאה הארץ דעה את ד' כמים לים מכסים".

בהבדל שבין רוחניות וגשמיות, צריך להעיר, שכל עיקר הבדל זה הוא רק בערך להשגתנו השכלית והחושית, ובעצמיות - וק"ו ביחש להדעה העליונה אין מקום לשום הבדל בזה. וכשאנו רוצים להסביר לנו את הענינים אנו אומרים, שברוחניות אנו מכירים חלק יותר גלוי של הופעה, ובגשמיות - חלק יותר סתור ומחובא, ובמקור האלהי הכל הוא במציאות מלא. מקטן ועד גדול, ומתגלה המציאות לפי הכנת המקבלים. אבל כל מה שמתגלה הוא יש ממש, אלא שמתגלה ניצוץ קטן מן הכל, וע"כ אנו משיגים בו התכונה החסרה, שאנו רגילים לבטאה בשם "גשמיות", מה שאין זה לפי האמת, ומ"מ היא האמת המושלכת לארץ, העולה וצומחת, "אמת מארץ תצמח".

בני עליה, יש להם סדר מוכן לזמן הקטנות, הלקוח מנובלות חכמה-של-מעלה שבגדלות. ומתוך שהם משתמשים בו, כמו שאדם משתמש בלילה לאור הלבנה או לאור הנר, עד שיגיה אור היום, לפיכך עומדים הם תמיד על עצם טהרתם "עבדי ד' העומדים בבית ד' בלילות", "טעמה כי טוב סחרה לא יכבה בלילה נרה"

החלישות, אצל אנשי-הרוח באי", באה לפי מדת התביעה של התקשרותם בכלל נשמת כנסת ישראל כולה. א"א לאדם מישראל שישאב חיים מלאים באי" שלא ע"י הצינור של האומה כולה. וגוש-עפר דארץ-העמים ואוירא דידה מכניסים טומאה, של שכחה של שאיבת חיים ממקור נשמת האומה כולה, בלב כמה יקרים, ע"כ תש כחם, וכל מה שיוסיפו להרגיש בעצמם, שאור חייהם הולך ונשאב ממקור הנשמה הכללית של כנ"י, כן יוסיפו עז "וקוי ד' יחליפו כח".

בענין היחש של ההשגות המופשטות, עם פרטי המעשים, המשל היותר טוב בזה הוא היחש של הגילוי הנשמתי של האדם בכללו, בדיבורו המתחלק למבטאים ולאותיות, שהם נושאים בקרבם את התכונה הרוחנית של המחשבה, אע"פ שעצם המחשבה במקוריותה היא נשגבה מכל מבטא והגיון קולי, מ"מ הערך של המחשבה אל הדיבור הוא ערך עצמי, ואנו רואים שהדיבור מברר לפעמים ג"כ את המחשבה, ובאמת הדיבור הוא המחשבה הגופנית. וכן המעשים כולם, ביחוד מעשה המצות, הנם התגלות המחשבה, החיות האלהית בתכונה המעשית. נמצא שהתביעה היא חזקה לאין-ערך לגלות את המחשבה הגנוזה בגילוי מעשי, כשם שכח החיים יוצר את הגויה לפי תכונתו העצמית. ובעלי ההסתכלות המחשבית משוים נגד עיניהם את המהלך, שאור-החיים המחשבי העליון הולך הוא ובורא באורו העצמי את התכונה המעשית כמו שהיא, וטעמי-מצות הולכים ומשתקפים בשיקוף בהיר לפי ערכה של ההכנה למדת ההסתכלות המקפת והחודרת הזאת "ואת ישרים סודו". וידיעה זו מעטרת את האדם וגדולה, ומגדלת את שמחת המצות למרומי עז. כי רוח-החיים של אור חי העולמים מתגלה בכל מצוה כמאמרה, שהולך הוא ומתגלה לפי מדת ההתקשרות של קדושת חדות ד' שבאהבת המצות. "אשרי איש ירא ד' במצותיו חפץ מאד", - "במצותיו ולא בשכר מצותיו". "ונשמח בדברי תורתך ומצותיך לעולם ועד, כי הם חיינו" - חיינו ממש.

~ ✣ ~

פסקה 38 | הרחבת המוסר כדרישת ד' נעלמת

מקור: מאמרי הראיה, חלק א • פירורים משלחן גבוה • דרישת ד

המהומה הכפרנית כל זמן שהיא עסוקה במגמות מוסריות, הרי היא ממש דרישת ד'. המוסר והרחבתו, הגדלת ערכם של החיים, ענוגם ושאיפותיהם הוא בעצמו דרישת ד' יותר משאר דרישות הבאות ברחשי לב בלבד, שאין בהם הטבה מעשית לסדרי החיים.

מ״מ אמללים הם בני אדם כ״ז שאינם יודעים שכל מה שהם עסוקים בהרחבת המוסר ובקשת הטוב זהו דרישת ד׳. ונהרה רבה תופיע עליהם, כשיגלה להם רז זה.

~ ✣ ~

פסקה 39 | הנטייה החומרית כטיהור האמונה מדמיונות

מקור: מאמרי הראיה, חלק א • פירורים משלחן גבוה • ההשקפה המטריאליסטית

הניצוץ הטוב שיש בנטיה החומרית, שנתגברה הרבה בזמננו והמתאמצת לתת פתרונים לכל השאלות העולמיות מתוך נקודת השקפתה, הוא אותו האימוץ שהיא מוצאת בעצמה, להכיר את העולם המעשי בלא תערובות של דמיונות; וזהו דבר אמת לעצמו, שאנו צריכים לסגל אותו יפה. המושגים הרוחניים מוכרחים הם להתלבש בתחילתם בציורים של דמיון, שאין המציאות מסכימה להם, ושעלולים לשיגיונות. וטובה רבה מביאה הנטיה החמרית, שהיא מטאטאה את הציורים הדמיוניים הכוזבים והחלשים, לפנות מקום להאמונה הטהורה במציאות ה׳ הנעלה מכל דמיון, הודאי שמו 1, יותר ודאי מכל המציאות החמרית. בכלל אין הרוחניות מתגברת להיות משתלמת בשלטונה כ״א ע״י כפירה מוחלטת בכל מעצוריה כפירה הבאה מתוך הכרה פנימית והרגשה מלאה, המתרוממת מעל לכל רגשי פחד ורפיון. מחשק כפירה זו יולד אור האמונה הבהירה, החזקה מכל איתני עולם. ״מי יתן טהור מטמא לא אחד״ 2.

~ ✣ ~

פסקה 40 | זיכוך מושג האלוהות והכפירה כממרקת

מקור: אורות, זרעונים • ה. יסורים ממרקים

כָּל סִבּוּכֵי-הַדֵּעוֹת שֶׁבִּבְנֵי-אָדָם וְכָל הַסְּתִירוֹת הַפְּנִימִיּוֹת שֶׁכָּל יָחִיד סוֹבֵל בְּדֵעוֹתָיו בָּאִים רַק מִפְּנֵי הָעַרְפִּלִּים הַמְצוּיִים בַּמַּחֲשָׁבָה עַל-דְּבַר הַמַּשָּׂג הָאֱלֹהִי, שֶׁהוּא יָם-שֶׁאֵין-לוֹ-סוֹף וְכָל הַמַּחֲשָׁבוֹת כֻּלָּן, בֵּין הַמַּעֲשִׂיּוֹת וּבֵין הָעִיּוּנִיּוֹת, מִמֶּנּוּ הֵן נוֹבְעוֹת וְאֵלָיו הֵן שָׁבוֹת.

תָּמִיד צָרִיךְ לְזַכֵּךְ אֶת הַמַּחֲשָׁבָה, שֶׁתִּהְיֶה בְּרוּרָה בְּלֹא סִיגִים שֶׁל דְּמְיוֹנוֹת כּוֹזְבִים, שֶׁל פַּחֲדֵי שָׁוְא, שֶׁל תְּכוּנוֹת רָעוֹת, שֶׁל הֶעְדְּרִים וְחֶסְרוֹנוֹת. אֱמוּנַת אֱלֹהִים מְאֻשֶּׁרֶת אֶת בְּנֵי הָאָדָם רַק כְּפִי אוֹתָהּ הַמִּדָּה שֶׁהַגְּדֻלָּה הָאֱלֹהִית נֶחְקֶרֶת וְנִלְמֶדֶת מֵאוֹתוֹ הַחֵלֶק הֶחָשׁוּב שֶׁלָּהֶם שֶׁהוּא רָאוּי לְכָךְ. אָז מְאִירָה הַנְּשָׁמָה מֵאוֹר הָעֶלְיוֹן עַל-יְדֵי הִדָּבְקוּת בְּאַהֲבָה וְדֵעָה שְׁלֵמָה לְחַיֵּי-הַחַיִּים, וְכָל הַהַרְגָּשׁוֹת, הַדֵּעוֹת וְהַמַּעֲשִׂים מִתְעַדְּנִים. כְּפִי גֹּדֶל הַזִּכּוּךְ שֶׁל יְסוֹד-הַיְסוֹדוֹת הַזֶּה בְּתוֹכְיוּת הַנֶּפֶשׁ, כֵּן תִּגְדַּל בְּיוֹתֵר הַפְּעֻלָּה שֶׁתִּפְעַל גַּם הַדִּבְקוּת הָאֱלֹהִית שֶׁבָּרֶגֶשׁ וְשֶׁבְּהִתְפַּעֲלוּת הַלֵּב לְנַהֵל אֶת כָּל מַהֲלַךְ הַחַיִּים בְּאֹרַח יְשָׁרָה.

עִקַּר הָאֱמוּנָה הִיא בְּגֻדְלַת שְׁלֵמוּת אֵין-סוֹף. שֶׁכָּל מַה שֶּׁנִּכְנָס בְּתוֹךְ הַלֵּב חֲרֵי זֶה נִיצוֹץ בָּטֵל לְגַמְרֵי לְגַבֵּי מַה שֶּׁרָאוּי לִהְיוֹת מִשְׁעָר, וּמַה שֶּׁרָאוּי לִהְיוֹת מְשֻׁעָר אֵינוֹ עוֹלֶה כְּלָל בְּסוּג שֶׁל בִּטּוּל לְגַבֵּי מַה שֶּׁהוּא בֶּאֱמֶת. אִם אוֹמְרִים עַל-דְּבַר הַטּוֹב אוֹ עַל-דְּבַר הַחֶסֶד, הַמִּשְׁפָּט, הַגְּבוּרָה, הַתִּפְאֶרֶת, וְכָל מַה שֶּׁהוּא חַיִּים וּפְאֵר הַחַיִּים, אוֹ עַל-דְּבַר הָאֱמוּנָה וְהָאֱלֹהוּת, – הַכֹּל הוּא מַה שֶּׁהַנְּשָׁמָה כּוֹסֶפֶת בְּמִקּוֹרִיּוּתָהּ לְמַעְלָה מִן הַכֹּל. גַּם כָּל הַשֵּׁמוֹת וְהַכִּנּוּיִים, בֵּין הָעִבְרִיִּים וּבֵין הַלּוֹעֲזִיִּים, אֵינָם נוֹתְנִים כִּי-אִם נִיצוֹץ קָטָן וְכֵהֶה מֵאוֹר הַצָּפוּן, שֶׁהַנְּשָׁמָה שׁוֹקֶקֶת לוֹ וְאוֹמֶרֶת לוֹ: ״אֱלֹהִים״. כָּל הַגְּדֻלָּה בָּאֱלֹהוּת מְבִיאָה לִידֵי כְּפִירָה, הַהַגְדָּרָה הִיא אֱלִילִיּוּת רוּחָנִית, אֲפִלּוּ הַגְדֻלָּת הַשֵּׂכֶל וְהָרָצוֹן וַאֲפִלּוּ הָאֱלֹהוּת עַצְמָהּ וְשֵׁם אֱלֹהִים הַגְדָּרָה הִיא, וּמִבַּלְעֲדֵי הַיְדִיעָה הָעֶלְיוֹנָה שֶׁכָּל אֵלֶּה אֵינָם כִּי-אִם הַזָּרְחוֹת נִיצוֹצִיּוֹת מִמַּה שֶּׁלְּמַעְלָה מֵהַגְדָּרָה הָיוּ גַּם הֵם מְבִיאִים לִידֵי כְּפִירָה. וּבַאֲנָשִׁים שֶׁנֶּעֱתְקוּ לְגַמְרֵי מֵהַדֵּעָה הַמְקוֹרִית הַזֹּאת מְבִיאִים הֵם בֶּאֱמֶת לִידֵי כְּפִירָה גַּסָּה. אִם הַכָּרַת הַלֵּב קְרוּעָה מִמְּקוֹרָהּ זֶה הֲרֵי הִיא מִתְדַּלְדֶּלֶת וְאֵין לָהּ שׁוּם עֵרֶךְ, וְאֵין תַּקָּנָה שֶׁתִּהְיֶה מְאִירָה בְּצוּרָה חַיָּה, כִּי-אִם עַל-פִּי הַקִּשּׁוּר בְּהָאָרַת הָאֱמוּנָה, שֶׁהִיא הָאָרָה כְּלָלִית לְמַעְלָה מִכָּל עֲרָכִים וּבָזֶה הִיא מְבַסֶּסֶת אֶת הָעֲרָכִים כֻּלָּם. הָעִנְיָנִים שֶׁחוּץ מִזּוֹ שֶׁל גְּדֻלַּת אֵין סוֹף, שֶׁהֵם הַסְּבָרוֹת לְהַגִּיעַ עַל-יָדָן לִמְקוֹר הָאֱמוּנָה, הֵנָּם בְּגֶדֶר ״אֵיבָרִין דְּמַלְכָּא״ 28, וְיֵשׁ מֵהֶם בְּגֶדֶר ״לְבוּשִׁין דְּמַלְכָּא״ 29. וּמַאן דְּבָזַע לְבוּשִׁין דְּמַלְכָּא גַּם הוּא מֵרִים יָד וּמִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ, וּמִכָּל-מָקוֹם צְרִיכִים לְבָאֵר בְּהַדְרָגָה אֶת הַהֶבְדֵּלִים שֶׁבֵּין עִקַּר הָאֱמוּנָה וּבֵין הַסְּבָרוֹתֶיהָ, וְגַם בֵּין הַהַסְּבָרוֹת עַצְמָן – אֶת חִלּוּפֵי הַמַּדְרֵגוֹת שֶׁבָּהֶן.

הַשָּׂמְמוֹן שֶׁל הַמַּחֲשָׁבָה מִמְּעוּט הַלִּמּוּד וְהַיְדִיעָה מֵבִיא אֶת הָאָדָם לַחְשֹׁב הַרְבֵּה בְּמַהוּת הָאֱלֹהוּת. וְכָל מַה שֶּׁיִּהְיֶה יוֹתֵר מְשֻׁקָּע בְּבַעֲרוּת שֶׁל מַחֲשֶׁבֶת עֲזוּת נוֹרָאָה וְסִכְלוּת אֲיֻמָּה זאת, יַחְשֹׁב שֶׁבָּזֶה הוּא מִתְקָרֵב אֶל הַיְדִיעָה הָאֱלֹהִית הָרָמָה, שֶׁשָּׁמַע תָּמִיד שֶׁכָּל גְּדוֹלֵי הַנֶּפֶשׁ שֶׁבָּעוֹלָם עוֹרְגִים אֵלֶיהָ. בְּהִצָּבֵר הֶרְגֵּל כָּזֶה בְּמֶשֶׁךְ כַּמָּה דּוֹרוֹת מִתְאָרְגִים מִתּוֹךְ כָּךְ הַבְלֵי-שָׁוְא רַבִּים, שֶׁתּוֹצְאוֹתָם רְשָׁעוֹת רַבּוֹת וְנוֹרָאוֹת, עַד שֶׁאֲפִלּוּ הָאָדָם הַפְּרָטִי אוֹבֵד אֶת חֵילוֹ הַחָמְרִי וְהָרוּחָנִי מֵרֹב צָרָה וַאֲפֵלָה. אֶת הַמַּעְצוֹר הַיּוֹתֵר גָּדוֹל בְּרוּחַ הָאָדָם, בְּבֹאוֹ לְכְלַל דַּעַת, מֵבִיא מַה שֶּׁהַמַּחֲשָׁבָה הָאֱלֹהִית הִיא קְבוּעָה בְּצוּרָה מְיֻחֶדֶת וִידוּעָה אֵצֶל בְּנֵי-אָדָם, מִפְּנֵי הַהֶרְגֵּל וְהַדִּמְיוֹן הַיַּלְדוּתִי. זֶהוּ נִיצוֹץ מֵהַפָּגָם שֶׁל עֲשִׂיַּת פֶּסֶל וּתְמוּנָה 30, שֶׁתָּמִיד אָנוּ צְרִיכִים לְהַזְהֵר בּוֹ הַרְבֵּה מְאֹד, וּבְיוֹתֵר בְּתְקוּפַת דַּעַת יוֹתֵר בְּהִירָה.

כָּל הַצָּרוֹת שֶׁבָּעוֹלָם, בְּיִחוּד הַצָּרוֹת הָרוּחָנִיּוֹת: תּוּגָה, קֹצֶר-רוּחַ, בְּחִילַת-הַחַיִּים, יֵאוּשׁ, שֶׁבֶּאֱמֶת הֵן הִנָּן הַצָּרוֹת הָעִקָּרִיּוֹת שֶׁל הָאָדָם, אַף הֵן אֵינָן בָּאוֹת כִּי-אִם מִפְּנֵי חֹסֶר-דֵּעָה לְהִסְתַּכֵּל הִסְתַּכְּלוּת בְּהִירָה בְּגֵאוּת ד׳. הַהַכְנָעָה מִפְּנֵי הָאֱלֹהוּת, שֶׁהִיא דָּבָר טִבְעִי בְּכָל נִבְרָא, בְּכָל הֲוָיָה שֶׁפְּרָטִיּוּת מִתְגַּלָּה בְּקִרְבָּהּ, לְהִתְבַּטֵּל בִּפְנֵי הַכְּלָלוּת וְקַל-וָחֹמֶר בִּפְנֵי מְקוֹר הַהֲוָיָה שֶׁל הַכְּלָלוּת, שֶׁהוּא חָשׁ בּוֹ עֶלְיוֹנוּת שֶׁל אֵין-קֵץ לְגַבֵּי הַכְּלָלִיּוּת, – לֹא צַעַר וְדִכְדּוּךְ יֵשׁ בָּהּ, כִּי-אִם עֹנֶג וְקוֹמְמִיּוּת, שִׁלְטוֹן וּגְבוּרָה פְּנִימִית מְעֻטָּרֶת בְּכָל יְפִי. כְּשֶׁמִּתְפַּתַּחַת הַהַכָּרָה הַזֹּאת שֶׁל גְּאוּת ד׳ בְּקֶרֶב הַנְּשָׁמָה בְּכָל דְּרָכֶיהָ הִיא מְרַצָּה אֶת הַחַיִּים בְּשִׁעְבּוּדָם הַטִּבְעִי, מִמַּלְאָתָם נַחַת וְחַיִּים לְפִי אוֹתָהּ הַמִּדָּה שֶׁהַפְּרָט מַכִּיר אֶת גֹּדֶל הַכְּלָל וַהֲדַר מְקוֹרוֹ, וְכָל הָעז וְהַהוֹד שֶׁבְּמַחֲזוֹת הַמְּצִיאוּת הוֹלֵךְ וּמִתְעַלֶּה, מִתְכַּלֵּל וּמִתְאַדֵּר, עַל-יְדֵי הַקְּטָנָתָהּ שֶׁל הַנְּשָׁמָה לִפְנֵי יוֹצְרָהּ. הַהַקְטָנָה הַטִּבְעִית הַזֹּאת

מַצְמִיחָה גַּדְלוּת אַדִּירָה, שִׁלְטוֹן שֶׁל הוֹד-מַלְכוּת וּנְהוֹרָא מְעַלְּיָא, הַמְשַׂחֶקֶת בְּכָל עֵת בְּעֹנֶג עֶדְנַת מְצִיאוּתָהּ וְעֲלִיזָה בְּחֶלְקָהּ הַהוֹלֵךְ וּמִתְרַחֵב, הוֹלֵךְ וּמִתְגַּדֵּל עַד אֵין חֵקֶר, אֵין קֵץ, עַד תַּאֲוַת גִּבְעַת עוֹלָם. אֲבָל מָתַי הִיא טִבְעִית?

כְּשֶׁגְּדֻלַּת הָאֱלֹהוּת מִצְטַיֶּרֶת יָפֶה בְּתוֹךְ הַנְּשָׁמָה, בְּצוּרָה שֶׁל דֵּעָה טְהוֹרָה, שֶׁל שֵׂכֶל מִתְעַלֶּה מִכָּל מַהוּת וְשֶׁל דִּמְיוֹן עָשׂוּי בְּטוּב הַחַיִּים מְמֻלָּא בְּכָל הוֹד וְתִפְאֶרֶת גְּדֻלָּה, שֶׁאָז נִתְבַּעַת הַהִתְבַּטְּלוּת מִכָּל זָוִיּוֹת הַנְּשָׁמָה, מִכָּל כְּלָלוּתֶיהָ וּפְרָטֻיּוֹתֶיהָ.

לְרַגְלֵי הַמְּנִיעָה הַכְּלָלִית שֶׁל הַלִּמּוּד הָרוּחָנִי בָּעִנְיָנִים הָאֱלֹהִיִּים הוֹלֵךְ מֻשַּׂג הָאֱלֹהוּת וְנֶחְשָׁךְ, מֵאֵין עֲבוֹדָה שִׂכְלִית וְהֶרְגֵּשִׁית מְטֹהָרָה. עִם זֶה הַפַּחַד הַחִיצוֹנִי וְהָאֱמוּנָה הַטִּבְעִית וְהַשִּׁעְבּוּד שֶׁל הַהַכְנָעָה נִשְׁאָרִים בִּלְבָבוֹת רַבִּים בְּתוֹר הַשְׁפָּעַת יְרֻשָּׁה מֵאוֹתָן הַתְּקוּפוֹת, שֶׁהַדֵּעָה וְהַהַרְגָּשָׁה הָאֱלֹהִית הָיְתָה מְאִירָה בָּהֶן בְּעֻזָּהּ, עַד שֶׁהָיְתָה רְאוּיָה מִצַּד גָּדְלָהּ לְשַׁעְבֵּד אֵלֶיהָ אֶת כָּל הַנְּפָשׁוֹת. וְכֵיוָן שֶׁנְּקֻדַּת-הַתּוֹךְ שֶׁל הַהַכָּרָה הָאֱלֹהִית עֲמוּמָה הִיא הֲרֵי הַמַּהוּת הָאֱלֹהִית כְּלוּלָה בֶּהָמוֹן, וְגַם בַּיְחִידִים שֶׁהֵם רְאוּיִים לִהְיוֹת לִמְאִירֵי דֶּרֶךְ לָהֶם, רַק בְּתוֹר כֹּחַ תַּקִּיף שֶׁאֵין לְהִמָּלֵט מִמֶּנּוּ וְהֶכְרֵחַ הוּא לְהִשְׁתַּעְבֵּד אֵלָיו. כְּשֶׁבָּאִים לְהִשְׁתַּעְבֵּד לַעֲבוֹדַת-אֱלֹהִים עַל-פִּי הַמַּצָּב הָרֵיקָן הַזֶּה, שֶׁל הַצִּיּוּר הָאָפֵל הַמָּלֵא תֹּהוּ-וָבֹהוּ שֶׁמִּתְהַוֶּה בָּרַעְיוֹן כְּשֶׁחוֹשְׁבִים עַל-דְּבַר אֱלֹהִים בְּלֹא הַשְׂכָּלָה וּבְלֹא תּוֹרָה, יִרְאָה תַּתָּאָה הַנְתוּקָה מִמְּקוֹרָהּ, שֶׁהוּא יִרְאָה עִלָּאָה 31, הָאָדָם הוֹלֵךְ וּמְאַבֵּד אֶת זֹהַר עוֹלָמוֹ עַל-יְדֵי מַה שֶּׁהוּא מְקַשֵּׁר אֶת עַצְמוֹ לְקַטְנוּת הַמֹּחִין. אֵין גֵּאוּת-אֱלֹהִים מִתְגַּלָּה אָז בְּתוֹךְ הַנֶּפֶשׁ כִּי-אִם שִׁפְלוּת דִּמְיוֹנוֹת פְּרוּעִים, הַמְצַיְּרִים תְּכוּנָה שֶׁל אֵיזוֹ מְצִיאוּת בְּדוּיָה מְטֻשְׁטֶשֶׁת, מְדֻלְדֶּלֶת וּקְצוּפָה, שֶׁמַּבְהֶלֶת אֶת כָּל מַאֲמִין בָּהּ וּמְדַכֵּאת אֶת רוּחוֹ, מְטַמְטֶמֶת אֶת הַלֵּב וּמוֹנַעַת אֶת עֲדִינוּת-הַנֶּפֶשׁ שֶׁל הָאָדָם מִלְּהִתְגַּבֵּר, וְעוֹקֶרֶת אֶת הַזִּיו הָאֱלֹהִי שֶׁבְּנִשְׁמָתוֹ. וְאַף אִם יאמַר כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ שֶׁאֱמוּנָה זוֹ הִיא בַּד׳ אֶחָד הִיא מִלָּה רֵיקָה שֶׁאֵין הַנְּשָׁמָה יוֹדַעַת מִמֶּנָּה כְּלוּם, וְכָל עֲדִין-רוּחַ מֻכְרָח הוּא לְהַסִּיחַ אֶת דַּעְתּוֹ מִמֶּנָּה, וְזאת הִיא הַכְּפִירָה שֶׁבְּעִקְבָּא דִּמְשִׁיחָא כְּשֶׁאָזְלוּ מַיִם מִנִּי יָם 32 הַדַּעַת הָאֱלֹהִית בִּכְנֶסֶת-יִשְׂרָאֵל – וּבָעוֹלָם כֻּלּוֹ.

הַהִתְיַשְּׁבוּת הַנַּפְשִׁית הַגַּסָּה, עַל-דְּבַר מְצִיאוּת הַתֹּכֶן הָאֱלֹהִי בְּעֶצֶם הַמִּלִּים וְהָאוֹתִיּוֹת בִּלְבַדָּן, זאת הִיא שֶׁמַּחְפִּירָה אֶת הָאֱנוֹשִׁיּוּת, וְהַכְּפִירָה בָּאָה כְּעֵין צְעָקָה מֵעָצְמַת מַכְאוֹבִים לִגְאֹל אֶת הָאָדָם מִבְּאֵר צָרָה נָכְרִיָּה 33 זוֹ, לְהַעֲלוֹתוֹ מֵחֶשְׁכַת הָאוֹתִיּוֹת וְהַפִּתְגָּמִים לִמְאוֹר הָרַעְיוֹן וְהָרֶגֶשׁ, עַד שֶׁהִיא מוֹצֵאת מָקוֹם לַעֲמֹד גַּם בְּמֶרְכַּז הַמּוּסָרִיּוּת. יֵשׁ לַכְּפִירָה זְכוּת-הַקִּיּוּם הָאֲרָעִי, מִפְּנֵי שֶׁהִיא צְרִיכָה לְעַכֵּל אֶת הַזֻּהֲמָא שֶׁנִּתְדַּבְּקָה בָּאֱמוּנָה מֵאֶפֶס דַּעַת וַעֲבוֹדָה. זוֹהִי כָּל תְּעוּדָתָהּ בַּמְּצִיאוּת – לְהָסִיר אֶת הַצּוּרוֹת הַמְיֻחָדוֹת מֵהַמַּחֲשָׁבָה הַמַּהוּתִית שֶׁל כָּל הַחַיִּים וְשֹׁרֶשׁ כָּל הַמַּחֲשָׁבוֹת כֻּלָּן. כְּשֶׁנִּמְשָׁךְ הַמַּצָּב הַזֶּה מֶשֶׁךְ שֶׁל דּוֹרוֹת מֻכְרַחַת הַכְּפִירָה לָצֵאת בְּצוּרָה תַּרְבּוּתִית לַעֲקֹר אֶת זֵכֶר אֱלֹהִים וְאֶת כָּל הַמּוֹסָדִים שֶׁל עֲבוֹדַת-אֱלֹהִים, אֲבָל לְאֵיזוֹ עֲקִירָה מְכַוֶּנֶת הַהַשְׁגָּחָה הָעֶלְיוֹנָה? לַעֲקִירַת הַסִּיגִים שֶׁהֵם רַק חוֹצְצִים בֵּין הָאָדָם וּבֵין אוֹר אֱלֹהֵי אֱמֶת, וְעַל מַשּׁוּאוֹת הֶחֳרָבוֹת שֶׁהַכְּפִירָה מַחֲרֶבֶת תִּבְנֶה דַּעַת-אֱלֹהִים הַנִּשְׂגָּבָה אֶת הֵיכָלָהּ. כְּדֵי לְטַהֵר אֶת הָאֲוִיר מִזֻּהֲמַת הַחֻצְפָּה וְהָרִשְׁעָה שֶׁל הַמַּחֲשָׁבָה בְּמַהוּת הָאֱלֹהוּת, – הֲצָצָה הַמְבִיאָה לִידֵי עֲבוֹדָה זָרָה 34, – בָּאָה הַכְּפִירָה הַמֻּחְלֶטֶת, שֶׁגַּם הִיא אֵינָהּ טוֹבָה מֵהָרִאשׁוֹנָה אֲבָל מִתְנַגֶּדֶת לָהּ תַּכְלִית נִגּוּד. מִתּוֹךְ הַהִתְנַגְּשׁוּת שֶׁל שְׁנֵי הַהֲפָכִים הָאֵלֶּה תֵּעָזֵר הָאֱנוֹשִׁיּוּת 35 עֵזֶר גָּדוֹל, לְהִתְקָרֵב לְדַעַת ד׳ יְדִיעָה מְאִירָה, הַמְקָרַבְתָּהּ לְאָשְׁרָהּ הַזְּמַנִּי וְהַנִּצְחִי. בִּמְקוֹם הַמַּחֲשָׁבָה הַשּׁוֹמֵמָה שֶׁל הַהִתְפָּרְצוּת אֶל מַהוּת הָאֱלֹהוּת תָּבוֹא בְּלִבּוֹ מַחֲשָׁבָה בְּהִירָה שֶׁל הַמּוּסָר הַטָּהוֹר וְהַגְּבוּרָה הָעֶלְיוֹנָה, הַמִּתְנוֹצְצִים מֵאוֹר הָאֱלֹהִי וּקְשׁוּרִים תָּמִיד בִּמְקוֹרוֹ, שֶׁהִיא מַתְוָה לָאָדָם אֶת דַּרְכֵי הַחַיִּים וּמַצִּיגָתוֹ בְּאוֹר ד׳. הָרוּחַ הֶחָזָק יָבוֹא מֵאַרְבַּע רוּחוֹת 36 וְיָקִים בִּסְעָרָתוֹ בְּעַל-כָּרְחָם אֶת הַקְּבוּרִים בְּקִבְרֵי- הַחַלְחָלָה שֶׁל הָאֱלֹהִיּוּת הַדִּמְיוֹנִית הַחוֹלָנִית: ״וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי ד׳ בְּפִתְחִי אֶת קִבְרוֹתֵיכֶם״, ״וְהַעֲלֵיתִי אֶתְכֶם מִקִּבְרוֹתֵיכֶם עַמִּי וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל אַדְמַת יִשְׂרָאֵל״ 37. יְטַהֵר רוּחַ-הַפְּרָצִים שֶׁל הַכְּפִירָה אֶת כָּל הַסְּחִי שֶׁנִּתְקַבֵּץ בַּשֶּׁטַח הַתַּחְתּוֹן שֶׁל רוּחַ הָאֱמוּנָה, וּמִתּוֹךְ-כָּךְ יְטַהֲרוּ הַשָּׁמַיִם וְיֵרָאֶה הָאוֹר הַבָּהִיר שֶׁבִּתְכוּנַת הָאֱמוּנָה הָעֶלְיוֹנָה, שֶׁהִיא שִׁירַת הָעוֹלָם וֶאֱמֶת הָעוֹלָם.

מִי שֶׁמַּכִּיר אֶת הַתּוֹךְ שֶׁבַּכְּפִירָה מִצַּד זֶה מוֹצֵץ הוּא אֶת דִּבְשָׁהּ וּמַחֲזִירָהּ לְשֹׁרֶשׁ-קְדֻשָּׁתָהּ, וּמִסְתַּכֵּל בְּהוֹד הַקֶּרַח הַנּוֹרָא 38 – כְּפֹר שָׁמַיִם 39.

כְּשֶׁמְּמַצִּים אֶת עֹמֶק-דִּינָהּ שֶׁל הַמְּרִידָה וְהַכְּפִירָה, הָאוֹמֶרֶת לִזְנַח טוֹב הַמְנֻחָל מֵאָבוֹת בִּשְׁבִיל אֵיזֶה חֲזוֹן-לֵב חָדָשׁ, שֶׁהוּא בֶּאֱמֶת רַעְיוֹן- תְּשׁוּבָה כְּלָלִי הַמַּכֶּה גַּלִּים, מוֹצְאִים אֶת הַצַּד הַטּוֹב שֶׁבָּהּ, שֶׁהוּא הַגַּרְעִין הַכְּלָלִי שֶׁל הַתְּשׁוּבָה מִכָּל שִׁפְלוּת וּמִכָּל קִלְקוּל, וּמִתּוֹךְ-כָּךְ בָּאִים גַּם לָשׁוּב מֵהַקַּלְקָלָה הַגְּדוֹלָה שֶׁיֵּשׁ בַּהֲרִיסָה עַצְמָהּ, וְאָז שָׁבִים אֶל ד׳ בֶּאֱמֶת וּגְאֻלָּה בָּאָה לָעוֹלָם. תִּקּוּן-הָעוֹלָם, שֶׁיָּצָא מִמְּקוֹרָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, הוּא הָאִידֵאָל שֶׁל הַתְּשׁוּבָה. כָּל זְמַן שֶׁהָאָדָם קוֹבֵעַ לוֹ בְּתַכְסִיס-חַיָּיו עַל פִּי מִדָּה קְבוּעָה, לֹא יוּכַל לָצֵאת מִיְּדֵי הַחֶסְרוֹנוֹת שֶׁבַּשֵּׂכֶל, בַּמִּדּוֹת וּבַמַּעֲשֶׂה, וְאֵיכָה זֶה יִשְׁתַּלֵּם אָפְיוֹ? לָכֵן חָלִילָה לְהַהֶרְגֵּל לִהְיוֹת הַכֹּחַ הָעִקָּרִי בְּהַנְהָגַת הַחַיִּים, הַכְּלָלִיִּים וְהַפְּרָטִיִּים, וּלְעוֹלָם צָרִיךְ הָאָדָם הַיָּחִיד, וְכֵן הַחֶבְרָה כֻּלָּהּ, לִהְיוֹת מְתַקֵּן אֶת עַצְמוֹ וּמְרַפֵּא אֶת שְׁבָרָיו הָרוּחָנִיִּים וְהַמַּעֲשִׂיִּים. כָּל חִדּוּשֵׁי-הַחַיִּים וְכָל הַשְּׁאֵלוֹת הַמְהַפְּכוֹת אֶת סִדְרֵי הָעוֹלָם כְּדֵי לַהֵטִיבוֹ, הִנָּם אַךְ אֲרָחוֹת שֶׁל תְּשׁוּבָה, וְתָמִיד צְרִיכָה הַתְּשׁוּבָה לִהְיוֹת עוֹמֶדֶת בְּרֹאשׁ הַפִּסְגָּה שֶׁל סֻלַּם הַהַשְׁלָמָה הָאֱנוֹשִׁית.

מִתְקוּפָה לִתְקוּפָה הוֹלֶכֶת וּמִתְבָּרֶרֶת הַתַּעֲרֶבֶת שֶׁל אֱמוּנַת-הַיִּחוּד הַטְּהוֹרָה עִם מַחֲשַׁכֵּי הַהַגְשָׁמָה, וּבְכָל פַּעַם שֶׁחֵלֶק יָדוּעַ מֵהַהַגְשָׁמָה נוֹפֵל – נִדְמֶה כְּאִלּוּ הָאֱמוּנָה נוֹפֶלֶת, וְאַחַר-כָּךְ מִתְגַּלֶּה שֶׁלֹּא נָפְלָה הָאֱמוּנָה כִּי-אִם נִתְבָּרְרָה. בַּיָּמִים הָאַחֲרוֹנִים לְשִׁיבַת הָרוּחַ הָאֱנוֹשִׁי אֶל סְפִירַת הָאֱמוּנָה הַבָּרָה נוֹפֶלֶת קְלִפַּת הַהַגְשָׁמָה הָאַחֲרוֹנָה הַדַּקָּה, שֶׁהִיא יַחַשׂ הַמְּצִיאוּת בִּכְלָלוּת אֶל הָאֱלֹהוּת 40, שֶׁבֶּאֱמֶת כָּל מַה שֶּׁאָנוּ מַגְדִּירִים בַּ״מְּצִיאוּת״ הוּא מֻפְלָג מֵהָאֱלֹהוּת בְּעֵרֶךְ בִּלְתִּי-נֶעֱרָךְ. צְלָלֶיהָ שֶׁל שְׁלִילָה זוֹ דּוֹמִים הֵם לִכְפִירָה, מַה שֶּׁבֶּאֱמֶת הִיא הַמַּעֲלָה הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹנָה שֶׁבָּאֱמוּנָה כְּשֶׁהִיא מִתְבָּרֶרֶת יָפֶה, וּמִתְרַגֵּל הָרוּחַ לְהַקְשִׁיב אֶת קֶשֶׁב הָאֱמוּנָה עַל-פִּי הַמַּעֲשִׂים וְעַל-פִּי הַהַשְׁפָּעוֹת, הוֹפָעוֹת הַהֲוָיָה וְהוֹפָעוֹת הַתּוֹרָה וְהַמּוּסָר, – הַדַּעַת שֶׁהָאֱלֹהוּת מַשְׁפַּעַת אֶת הַמְּצִיאוּת וּמִמֵּילָא הִיא לְמַעְלָה מֵהַמְּצִיאוּת, וְחוֹזֶרֶת הַכְּפִירָה הַדִּמְיוֹנִית הַמִּטַּהֶרֶת מִטֻּמְאָתָהּ לִמְרוֹמֵי הָאֱמוּנָה הַיּוֹתֵר טְהוֹרָה 41. וְאָמְנָם צְרִיכָה הִיא שְׁלִילַת- הַמְּצִיאוּת הַזֹּאת, הַחוֹזֶרֶת לִמְקוֹר כָּל הַהֲוָיוֹת וְאֵיתָנִיּוּת הַיּוֹתֵר תַּמְצִיתִית שֶׁל הֲדַר כָּל הַמְּצִיאוּת, בִּינָה מְהֻדֶּרֶת שֶׁבְּכָל יוֹם צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת אוֹתָהּ לִמְקוֹר טָהֳרָתָהּ.

אָמְנָם נִפְגֶּמֶת הִיא הָאֱמוּנָה עַל-יְדֵי בְּטוּלָהּ שֶׁל הַתּוֹרָה הָעֶלְיוֹנָה, הַמְּבִיאָה לְהַכָּרַת גְּדֻלַּת אֱלֹהִים, הַשְּׁלֵמוּת הָעֶלְיוֹנָה שֶׁאֵין לָהּ סוֹף וְעֵרֶךְ, וְאֵינָהּ נוֹתֶנֶת אֶת הַפְּרִי הַטּוֹב שֶׁהִיא צְרִיכָה לָתֵת, אֵינָהּ מְרוֹמֶמֶת אֶת הַנְּשָׁמוֹת בְּגָלוּי מִשְׁפָּלוּתָן, וּבוֹזֶיהָ וּמְחַלְּלֶיהָ מִתְרַבִּים. אֲבָל אֱמוּנַת יִשְׂרָאֵל נְעוּצָה הִיא בְּאֵין-סוֹף, שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִכָּל תֹּכֶן שֶׁל אֱמוּנָה, וּמִתּוֹךְ כָּךְ נֶחְשֶׁבֶת בֶּאֱמֶת אֱמוּנַת יִשְׂרָאֵל לְאִידֵאָל שֶׁל הָאֱמוּנָה, וֶאֱמוּנַת הֶעָתִיד, ״אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה״ 42, הַגָּבוֹהַּ בְּאֵין-עֵרֶךְ מִתֹּכֶן שֶׁל אֱמוּנָה בַּהֹוֶה. הַרְבֵּה מַדְרֵגוֹת בַּמּוֹרָד יוֹרֵד הוּא הַצִּיּוּר הָרוּחָנִי, עַד כְּדֵי לְהִקָּרְאוֹת בְּשֵׁם אֱמוּנַת יִשְׂרָאֵל בְּעֶצֶם בְּתוֹר אֱמוּנָה מַמָּשׁ וְלֹא בְּתוֹר הָאִידֵאָל הָאֱמוּנִי. בָּאֱמוּנָה עַצְמָהּ חָל הַפְּגָם שֶׁל הַכְּפִירָה, אֲבָל בָּאִידֵאָל הָאֱמוּנִי אֵין פְּגַם הַכְּפִירָה מַגִּיעַ כְּלָל. הוּא לְמַעְלָה מִמַּשָּׂג הַכְּפִירָה כְּשֵׁם שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִמַּשָּׂג הָאֱמוּנָה. הַכְּפִירָה אֵין לָהּ אִידֵאָל אֱמִתִּי, ״אֵל אַחֵר אֵיסְתְּרַס וְלָא עָבֵד פֵּירִין״ 43, הַיְאוּשׁ וְהַתְּהוּ אֵינָם נוֹתְנִים מְאוּמָה, וְעַל-כֵּן אֵין מָקוֹם לְאִידֵאָל הָפוּךְ מֵהָאִידֵאָל שֶׁל הָאֱמוּנָה, אַף-עַל-פִּי שֶׁיֵּשׁ עִנְיָן שֶׁל הִפּוּךְ וְהַקְבָּלָה לְעֻמַּת גּוּף הָאֱמוּנָה: ״שֹׂעַר הַחֲמִשִּׁים״ 44 הָאִידֵאָל הָאֱמוּנִי, שֶׁגַּם אֵצֶל מֹשֶׁה הָיָה לְאִידֵאָל, שֶׁלֹּא נִתַּן לוֹ, אֵינֶנּוּ בַּמְּצִיאוּת בְּקִלְפָּה. וְהַשְׁפָּעָתוֹ שֶׁל שַׁעַר-הַחֲמִשִּׁים הַזֶּה, שֶׁל אִידֵאַל-הָאֱמוּנָה, נוֹתֶנֶת הִיא חַיִּים עֶלְיוֹנִים לְכָל הַשְּׁעָרִים כֻּלָּם וּמַכְנִיעָה אֶת קְלִפַּת הַכְּפִירָה חַסְרַת הָאִידֵאָל מִפְּנֵי קְדֻשַּׁת הָאֱמוּנָה הַקְּשׁוּרָה בְּאִידֵאָל נִצְחִי, ״כִּי עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים״ 45.

לְמַרְאֵה זַעֲזוּעֵי הָאוֹרוֹת כְּמוֹ אֵלֶּה חוֹשְׁבִים שֶׁהָאֱמוּנָה נוֹפֶלֶת, שֶׁהָעוֹלָם מִתְהַפֵּךְ, וּבֶאֱמֶת הַצְּלָלִים נָדִים וְזָזִים, בּוֹרְחִים וּמִסְתַּתְּקִים לְפַנּוֹת מָקוֹם לָאוֹר. הֶכְרֵחַ הוּא כְּדֵי לָשׁוּב לַבְּצָרוֹן שֶׁל הָאֱמוּנָה שֶׁתָּשׁוּב לִתְחִיָּה בְּתוֹךְ כָּל נְשָׁמָה, לְהִתְעוֹרֵר הִתְעוֹרְרוּת חֲזָקָה לַהֲרָמַת דַּעַת אֱלֹהִים בְּכָל רָחְבָּהּ וְעָמְקָהּ, לְהִתְעַסֵּק בְּאָרְחוֹת הַשֵּׂכֶל הַיּוֹתֵר גָּנוּז, שֶׁבּוֹ עוֹלִים לְמַעְלָה מִכָּל הַגְּדָרָה. כִּי כְּשֵׁם שֶׁאוֹלָת וְחֶלְשָׁה הִיא לְהַסְתֵּי דַּעַת וְלִסְגֹּר עַיִן מֵהַגָּלוּי, מֵהַיְפִי וְהָעז שֶׁבְּחַיֵּי הַמְּצִיאוּת הַמּוּחָשִׁית, כָּךְ טִפְּשׁוּת הִיא לְנַעֵר אֶת הַשֵּׂכֶל מִן הַנְּטִיָּה אֶל הַנִּסְתָּר שֶׁבְּמַעֲמַקֵּי הַנְּשָׁמָה, שֶׁאִי-אֶפְשָׁר מִבִּלְעָדֵי-זֶה לְהַכִּיר כָּל נִשְׂגָּב, כָּל מַה שֶּׁהוּא לְמַעְלָה בַּחַיִּים וּבַהֲוָיָה מֵהַחוּשִׁים הַמְטֻמְטָמִים שֶׁלָּנוּ, שֶׁנֶּאֱטְמוּ מֵרֹב טֻמְאָה וְצָרָה. וְדַוְקָא בָּזֶה מִתְמַלְּאָה הַנְּשָׁמָה חַיִּים מְלֵאִים בְּדַעַת וְכִשָּׁרוֹן, וְעַל-יְדֵי מַעֲמִיקִים כָּאֵלֶּה מִתְמַלֵּא הָעוֹלָם אוֹרָה וְטַל-תְּחִיָּה, מְעוֹרֵר נִרְדָּמִים וּמְחַיֶּה מֵתִים. הַצַּדִּיקִים הַיּוֹתֵר מְעֻלִּים, הַגִּבּוֹרִים וְהַחֲכָמִים הַיּוֹתֵר שְׁלֵמִים בְּדַעַת-אֱלֹהִים שֶׁבְּבָנֵי-אָדָם, יִתְחַזְּקוּ מְאֹד לְהַגְבִּיר אֶת תְּשׁוּקַת חֵקֶר גְּדֻלַּת ד׳ בְּכָל הַדְּרָכִים, הַשִּׂכְלִיִּים וְהַמּוּסָרִיִּים. אָז תָּשׁוּב הָאֱמוּנָה לְאֵיתָנָהּ, תֵּלֵךְ וְתִתְרוֹמֵם וְתֵצֵא מֵאֲפֵלָתָהּ לְאוֹר גָּדוֹל וּתְהִי לְמָקוֹר-חַיִּים לְכָל הַנְּשָׁמוֹת הַיּוֹתֵר גְּבוֹהוֹת וַעֲדִינוֹת שֶׁבָּעוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁהוּא בַּטֶּבַע הָאֲמִתִּי שֶׁלָּהּ, וּמִמֵּילָא יָשׁוּב אֵלֶיהָ כְּבוֹדָהּ וְיִקָּרְהּ גַּם בְּכָל הַשְּׂדֵרוֹת הָאֱנוֹשִׁיּוֹת כֻּלָּן. בְּיִשְׂרָאֵל זֶהוּ עִנְּגַן-הַהַצָּלָה שֶׁל הָאֱמֶת בְּעֵת כָּזֹאת – לְהָשִׁיב לָהּ אֶת יְקַר הָאֱמוּנָה הָאֱלֹהִית הַטְּהוֹרָה, שֶׁהִיא כָּל יְסוֹד-חַיֶּיהָ.

אֲבָל דַּוְקָא כְּשֶׁהָאוֹרוֹת מִזְדַּעְזְעִים וּמִפְחָם הַכֵּלִים חוֹשְׁבִים לְהִשָּׁבֵר צָרִיךְ אִמּוּץ אַדִּיר, לְהוֹדִיעַ שֶׁאָמְנָם אֵין הָאוֹתִיּוֹת, הַתֵּבוֹת, הָעֻבְדּוֹת, גּוּפָן שֶׁל אוֹרוֹת 46, אֲבָל כֵּלִים הֵם, אֵיבָרִים שֶׁל גְּוִיָּה חַיָּה, הַנּוֹשֵׂאת בְּתוֹכָהּ אֶת הוֹד הַנְּשָׁמָה, וְאוֹי-אוֹי לְמִי שֶׁמְּסַכֵּל מֵהֶם גַּם אֶת הָעֵרֶךְ שֶׁל כֵּלִים, מִי שֶׁמְּבַעֵר אֶת הַקֹּדֶשׁ שֶׁל הָאוֹתִיּוֹת, הַתֵּבוֹת, הַמַּעֲשִׂים וְהַצִּיּוּרִים, גַּם מִתְּחוֹם שֶׁלָּהֶם. אִלֵּם יִשָּׁאֵר בְּלִעֲדָם בְּאֵין הֶגֶה, נִדְהָם בְּלֹא צִיּוּר מַחֲשָׁבֵי פְּנִימִי וְרָצוּץ כֵּלוֹ מֵאֶפֶס כֹּחַ מַעֲשִׂי, סָחוּף בְּזָרְמִים שׁוֹמֵמִים, הַמְשַׁמְּמִים אֶת כֵּלוֹ, אֶת גּוּפוֹ וְנַפְשׁוֹ, רוּחוֹ וְנִשְׁמָתוֹ.

רוֹמְמוּ אֶת הָאֱמוּנָה, הַעֲלוּ אֶת הָרַעְיוֹן, וְהָבוּ גֹּדֶל לַחַיִּים הַמַּמְשִׁיִּים שֶׁעַל-פִּי הַהִתְלַבְּשׁוּת שֶׁל הָאוֹרָה הָעֶלְיוֹנָה בַּצִּיּוּר הַמֻּשְׂכָּל, הַלָּבוּשׁ בְּכֹחַ הַדְּמְיוֹן וּבְאוֹצַר חַיֵּי הַמַּעֲשֶׂה, עֲבוֹדַת הַחַיִּים הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה כֻּלָּהּ.

מראי מקומות והערות:

• 28 זהר יתרו פה. [ותיקוני-זוהר תיקון ל].

• 29 זהר בהר קי.

• 30 ע' זהר נשא קכז:, תיקוני-זהר תיקון סו [דף צז:] וביאור הגר"א [דף קיג.].

• 31 ע' זהר הקדמה יא:-יב.

• 32 זהר בא מב:

• 33 על-פי משלי כג, כז.

• 34 ע' [בפירוש] תפארת-ישראל חגיגה פרק ב משנה א אות ה.

• 35 ע' ישועות-משיחו [לר"י אברבנאל] חלק ב פרק ה "שבהיות האדם בלתי נוטה אל אמונה מהאמונות משולל מכולן יקבל יותר בנקלה האמונה האמתית".

• 36 יחזקאל לז, ט.

• 37 יחזקאל לז, יב-יג.

• 38 יחזקאל א, כב.

• 39 על-פי איוב לח, כט.

• 40 מורה-נבוכים א פרקים ח, לה, נו, נז. ספר הישר ("לרבנו תם") שער ג "אין דבר אשר צריך להחביר לבורא יתברך, לא כח ולא חיים ולא חכמה ולא מציאות ולא אחדות כי הוא נעלם מכל אלה הכחות וכו'", ועיין שם שער ח. לקוטי הגר"א בסוף ספרא

דצניעותא "סוד הצמצום". ובאר-יצחק ללקוטי הגר"א (ווארשא תרמ"ט) דף קכג: הכל מתחלק לג'. ביאורי-הגר"א תיקוני-זוהר דף צא., ד"ה דאיהו, וע' שיעור קומה פרק א.

• 41 ע' מורה-נבוכים א פרק ה.

• 42 שמות ג, יד.

• 43 זהר משפטים קג.

• 44 ראש-השנה כא:

• 45 תהלים לו, י.

• 46 ע' זוהר יתרו פה:

~ ✣ ~

פסקה 41 | הסתכלות בפעולות מול השתוקקות לעצם הכבוד

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק שישי – כיצד מברכין, יז. ברכות לח/א

ת"ר, מהו אומר המוציא לחם מן הארץ, ר' נחמי' אומר מוציא לחם מן הארץ. ההתבוננות בגדולת השם יתברך כדי להיות זוכה למדת אהבה ויראה אמתית תתכן בשני פנים. האחד הוא בהסתכלות מדעי בפעולותיו ית' השלימות הערוכות בחכמה וחסד וצדק ומשרים. והב' מההסתכלות המדעי תבא הסתכלות הרגשי, להשתוקק לאהבתו ית' ויראת רוממותו מצד עצם כבודו. אע"פ שאין דרך במדע להבין מהותו ית', מ"מ בהשערת הלב וחשק הנפש תתנוצץ חמדה למי שעושה כל אלה המעשים הגדולים. ואיך שיהי' האדם חייב להדריך עצמו, זהו דבר מסופק אם די לו בהסתכלות מדעי בפעולות ד' ית' ודרכיו והתרגשות הנפש הפנימית תבא מאילי', או שמחוייב ג"כ להיות משיב אל לבו כל הערך של המשפט השכלי הבא מהידיעה במעשי ד', ולהוליד בעצמו השתוקקות נעלה מכל מדע וחשבון אל עצם כבוד ד', שלא ניתן להאמר ולהחשב בדעת וחשבון מפני שהוא מרומם מכל חשבון. וזהו החילוק שבין "המוציא" ל"מוציא", ב"מוציא" אין אנו מדברים כ"א על הפועל מצד הפעולה לבדה ואין אנו נוגעים כלל בעצם הפועל, מפני שכל תכלית מדעינו אינה אלא בפעולה. וב"המוציא" בה"א הידיעה, אנו מגיעים ג"כ להרגשת הלב בהשתוקקות הנפש הפנימית לכבוד השם ית' מצד עצמו, שהוא למעלה מכל ההוד המשוער מצד הפעולות. שאובנתא דליבא זאת היא תולדת האור הפנימי שבטבע נפש האדם, היוצאת אל הפועל ע"י מה שמסקלים מפני' את מכשולי הדרכים, והיא עולה מאלי' אל מקום כבודה, כאמורי "צמאה לך נפשי, כמה לך בשרי", וכיו"ב.

~ ✣ ~

פסקה 42 | חכמה, תבונה ודעת בבריאה ובאמנות המשכן

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק תשיעי – הרואה, ל. ברכות נה/א

אר"י אמר רב, יודע הי' בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ, כתיב הכא ואמלא אותו רוח אלהים בחכמה ובתבונה ובדעת, וכתיב התם ד' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה, וכתיב בדעתו תהומות נבקעו ושחקים יערפו טל. הכשרון האמיתי של המצייר האמן כשהוא ברום מעלת כשרונו, ובפרט מי שהגיע למדה זו שכשרונו נקדש ברוח אלהים, הוא להיות מכיר בעמקי טבעי המציאות בין מצד הגשמי שלהם בין מצד הרוחני שבהם. והנה כללות בנין המציאות נאמר עליו "בחכמה ובתכונה וכדעת". והדברים כוללים יחש המציאות כולה בכללה, ויחש חלקיה זה לזה, הרוחניות והגשמיות. ובכלל הננו מכירים את הכוחות הגשמיים לנפעלים ואת הכוחות הרוחניים לפועלים עליהם, לשכללם ולפתחם. החכמה תאמר על העמדת המציאות כולה בעצה עמוקה, שהיא מלאה כח ועז של קיום נפלא והערכה של שיווי ויושר נהדר. אמנם התבונה תאמר על ערך המציאות לא כפי מה שהיא לפנינו, או כפי מה שהוא בתחילת בריאתו, שזה הערך יוכל להאמר גם על המציאות הגשמית לבדה שגם בחוקי' אנו רואים חכמה נפלאה, כ"א תאמר עוד על הכוננויות שנתכוננו בהמציאות בכללה להיות הולכת וטוב, הולכת ומתעלה, עד שתבא לידי ערך רם ומאד נעלה ככל היעודים הגדולים שיהיו לעתיד לבא. "והי' אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים", וברכת הטבע כולה, שאמנם הכל הוכן בחכמת אלהים, שמזה המעמד הירוד יתכונן המצב הנעלה שלעתיד. וההפעלה הזאת פועלים רק הכוחות הרוחניים. ע"כ אמר " ד' בחכמה יסד ארץ", החכמה של העמדת המציאות כמו שהיא נראית ג"כ בגשמותה של המציאות. "כונן שמים בתבונה", הרוחניות של המציאות, הכוחות הפועלים לרומם ולשכלל אותה, היא בתבונה, הבנה של תולדה וחידוש דבר מדבר, כלומר השתלשלות של תולדות חדשות העולות ברום מעלות גבוהות. אמנם קיבוץ החכמה והתבונה הנמצא ע"י הערכת הגשמיות אל הרוחניות לא יושלם לגמרי כ"א בדעת. הדעת היא ההכרה העמוקה, שאינה עוזבת כל פרט קטן מפרטי המציאות היותר קטנים שלא תשלימהו בתכלית שכלולו. וזה בא מצד ההכרה היותר חודרת בפנימיות צרכיהן ורגשיהן של כל בריותיו אשר ברא. ואמר " בדעתו תהומות נבקעו ושחקים יערפו טל", להצמיח פרי לכל גויה וגויה די מחסורה, נפשות רבות וחסרונם וכל הדברים היתירים יותר מכדי ההכרח, והם כדי להנעים את החיים ולהרחיב את הדעת, למלא את משאלות ההרגשות היותר דקות והיותר פנימיות, שהכל גלוי וידוע לפני אל ראי ית'. והנה בכל פעולה וכל כח פרטי שבבריאה צריך לשיתוף של שלש אלה, להעריך את כח החכמה בקיום והעמדה של חוזק המציאות, עם ההכשר להיות מתעלה במעלות ועליות של רוממות שונות, בצירוף

הדיוק הנמרץ של מניעת ההשמטה של כל נקודה קלה וקטנה הדרושה להשכלול הכללי והפרטי. והנה כל אלה הדברים הנאמרים בכללם ביוצר כל ית״ש בהעריכנו את פלאות חכמת היצירה כולה, צריכין להמצא מעין דוגמתן בחכם שלם לחכמת מלאכת מחשבת. ועל ערך היותר נשגב ויותר רם נתברך בזה בצלאל ע״פ רוח אלהים. להשלים ציור אמיתי צריך חכמה גדולה בהעמדת החלקים הגשמיים שבו, בחלוקות אורותיו וצלליו חלקי ציציו ופרחיו וכיו״ב, הכיון והדיוק הנמרץ אל עצם טהרת המציאות הכיוון. אמנם יותר מזה תגדל ערך חכמת הציור בתור חכמה גבוהה ומלאכת מחשבת מצד הרוחני שבה. כי הציור צריך שיהיה מלא ענין, פועל על הכוחות הנפשיים למלאותם כבוד וקדושה פנימית, מרוממם ומנשאם אל הדר כבוד אל עליון לרוממו ולגדלו בלב נאמן ורוח טהור, ועם זה לא יחסר מן הציור כל נקודה היותר פנימית, בין מצד גשמיות הציור כפי שויונו אל הטבע והמציאות, בין מצד רוחניותו כפי הראוי לעשות הרושם היותר חזק והיותר קדוש וטהור בלבבות, ואין ספק שגמר תכלית החכמה בכל שלימותה לפי המטרה הקדושה שהיתה במעשה המשכן א״א להגיע לזה כ״א ברוח אלהים, אשר השי״ת מלא אותו בחכמה, נגד חלק הגשמי של מלאכת המחשבת. בתכונה נגד החלק הרוחני שבה, ובדעת החלק הדייקני היותר פרטי בין מצד הרוחניות בין מצד הגשמיות. ויותר ממה שהי׳ כל אחד מאלה שלשת השלמויות שלם במלאכת הקודש הזאת של בצלאל מצד עצמו, היו נערכים כל אלה בצירוף נפלא באותו הצירוף של הרוחניות והגשמיות והדייקנות הפרטיות שיש בבריאה הכללית עצמה מצד גשמיותה ורוחניותה, ודייקנותה לעומת כל המשאלים היותר דקים שבכל נפש מרגשת. ומצד הרגש הקדוש שפעם בקרבו, הי׳ יודע לצרף את האותיות הפרטיות שנהם נבראו שמים וארץ, לדמות מעשיו בציוריו דומים למעשה בראשית מצד גשמיותם ורוחניותם ודייקנותם. וההערכה של ההשויה הכוללת את שלשת אלה היתרונות אחד מול רעהו, ורק בהכנה של חכמת אלהים כזאת היה ראוי לגשת [אל] עבודת המלאכה של החרשת והמחשבת במשכן, שהיה צריך להשכין בו כבוד אלה נורא הוד, ולהשלים על ידי כל המלאכה את קדושת נפשות כלל ישראל ולהאדיר קרבתם אל ד׳ אלהי ישראל אדון כל המעשים ב״ה.

~ ✣ ~

פסקה 43 | ההשגה העליונה וההשגה התחתונה של האלוהות

[1] **מקור:** פנקסי הראי״ה, פנקס הדפים א

על פי רוב, הצד העליון שבמחשבה האלהית שהוא יותר מאיר ומבהיק, מחשיך הוא את האור של הצד התחתון שבה, ולפעמים כל דרכי החיים נובעים ומתמשכים מצד התחתון הקרוב למעשה ולגבול מסוים. וכשהצד העליון על ידי אורו הוא מכהה את הזוהר וממעט את הכח של צד התחתון שבמחשבה האלהית, אז אם אותה ההארה העליונה לא חדרה עדיין כל כך עד שתתן היא בכוחה הגדול את כל ההמשכות של הרעיון, של המעשה, של המוסר ושל המרץ, שצד התחתון היה נותן אותם, פועל האור העליון הזה להכשלת החיים, למיעוט הכח, לרפיון המוסר ולחולשת הנפש. על כן צריך הדבר להיעשות באופן כזה שהאור העליון כשהוא ממשמש ובא יהיה נתקן לבא על ידי המיצוע של האור התחתון, עד שיוסיף באחרון עצמו את אורו ויתן נשמה חדשה בתוך המעשים, ההרגשים והמחשבות, וכל משך החיים שנמשך מהמחשבה התחתונה. ובזה יקובל מהאור העליון תועלת בלא נזק.

משל לדבר, שני צדדים יש בהשגת האלהות, ההשגה האישית וההשגה הכללית. כלומר, ההשגה הראשונה הוא מה שהידיעה באה למצוא את מציאות האלהות מתוך העולם, להכיר את הבורא מתוך נבראיו, את היוצר מתוך היצירה, וההכרה של המציאות אינה גומרת את עשרה רק במציאות לבד, כי אם היא הולכת ועולה עד השגת השלמות הגמורה באין סוף, ומזה מתילדים המון רב של רעיונות ורגשות, המתחרות זו על זו בהברקתם והתלהבותם העליונה, וכשהם מסתדרים יפה מתילד בהם כח השמחה האהבה והגבורה, ביחד עם הנועם והעדן האלהי, וכל השלמות של המוסר והחיים נובעים מהם. אמנם בעליה יותר עליונה המחשבה עולה עד ההשגה הכללית, כלומר ההשגה שאין שם שום דבר כי אם אלהים לבדו הוא מצוי האמת, וכל ההגבלות והחילוקים, הסתירות והפירודים, אינם אלא ניצוצי דמיון, שלגבי המציאות האמיתית אינם בכלל מציאות, שהם אינם מצד פירודם כי אם פגמים של העדר, מצד היחידיות שלהם. וההכללה הזאת היא בוקעת ועולה בגבהי מרומים. בהתחלתה היא דומה להבנה השפינוזית, האומרת שאין שום דבר כי אם אלהים וההשגות כולן הנן תארי האלהות. אמנם כשהדעה מתקצרת על ידי הגבולים, החולשות והכיעורים, שמתגלים במציאות, והשלמות האלהית מושכת את כל הלב והרעיון להחליטה בתכלית השכלול, אז מתגלה הרעיון הקנטי שאין הידיעות, אפילו החושיות, מתגלות לפנינו בצביונן האמיתי, ואם כן כל מה שאנו רואים הננו רואים רק צל של דבר ולא דבר, ואם כן כל מה שאנו דנים על דבר כיעור, רשע, חולשה והפסד, איננו כי אם מפני שכך נראה לנו הצל המועט המגיע לנו, וכן אנו רואים את עצמנו גם כן מצד צללי הוייתנו הכלולה בכל, אבל לפי האמת הכל שלם, מבהיק, מאיר ומשוכלל, והולך ומאיר [ומתאחד] בשטף של אין סוף. וזאת המחשבה מעלה היא אותנו עד עליוניותה, לדון שמעתה אין לומר על האלהות שהיא רק הכל, שהרי הכל הוא סוף כל סוף הוא קיבוץ של גבולים וצללים בעלמא, אלא שהוא באין ערוך יותר שלם מן הכל, לאין סוף, והשלמות האין סופית בגודל הוייתה אילו היתה מתגלה היה נראה לעין כי אין עוד כי אם השלמות שבפעל, האלהית, המאירה באין עוד, בתכלית כל השלמיות והמעלות. ומפני שהידיעה הזאת היא גנוזה בעמק המחשבה האנושית, על כן יש בקרבה נחל עדנים מהאורה האלהית, שהנשמה האלהית מתגדלת על ידה.

והנה המחשבה העליונה הזאת, הכללית, היא באין ערוך יותר מאירה מהמחשבה האישית, של הכרת השלמות האלהית מתוך היצירה, שאז יש יוצר ויש צורה וכל אחד עומד לבדו, אלא שהיוצר בו מקור החיים והשלמות, והצורה אינה מאירה וחיה כי אם מאורו. אבל המחשבה הכללית מוחקת את הצורה משום הבהקת האור של היוצר. והנה אף על פי שלפעמים אנו מתכשרים לבא גם כן עד גבהה של המחשבה העליונה, אבל זהו רק באישים מיוחדים ובזמנים מיוחדים,

וגם אלה המיוחדים יוכל רק הניצוץ העליון של השכל שלהם להגיע עד רוממות מחשבה זו, ולא כל השכל כולו, ועל אחת כמה וכמה שלא כל ההרגש וכל כח המעשה יוכל לבא עד למדה העליונה הזאת. על כן אם על ידי ההשפעה של המחשבה העליונה יתמחקו כל האותיות של המחשבה התחתונה, הכל יועם ויוכח, המוסר יתנודד ושלמות האמונה תתרופף, החיים יחלשו והמרץ יחלש, והארץ תשאה שממה. לזאת כך היא דרך האורה, שיהיו תמיד יום ולילה בחוברת, והמאור הגדול יאיר בזמנו, ויתן מאור גם כן למאור הקטן ולכוכבים, עד אשר יוכשר הכל להתעלות, והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים. והיה יום אחד הוא יודע לד׳ לא יום ולא לילה, והיה לעת ערב יהיה אור. והיה ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים, חצים אל הים הקדמוני וחצים אל הים האחרון, בקיץ ובחורף יהיה. והיה ד׳ למלך על כל הארץ, ביום ההוא יהיה ד׳ אחד ושמו אחד.

~ ✣ ~

פסקה 44 | גבולות הדת ומרחב דרישת אלוהים

[8] **מקור:** פנקסי הראי״ה, פנקס הדפים א

עצם האמונה, בתור דת, איננה צריכה להקיף את כל החיים כולם, כי החיים הם למעלה ממנה ורחבים הם ממנה, והתורה היא בשביל ישראל. אבל נשמת האמונה, היא אור החיים האלהיים שבתוכה, זה הוא גבוה ונעלה מן הכל, והחיים נערכים רק לפי אותו החלק שהם זוכים מהארתו. מצד זה הננו סובלים הרבה מחסרון ההרחבה של הלימודים המדריכים לדעת אלהים בגבהם. כי כיון שהאורה האלהית מתעלמת, נכלל הכל רק באותו המובן שאמונה ודת מושגת בו. זה המושג, שהוא באמת רק חלק מן החיים והיה ראוי לו להסתפק בחלקו, מתוך שבו גנוז כל האורה האלהית שאינה מושגת בטהרתה חוץ ממנה, כבר חקוקה בקרבה התביעה של ההתפשטות על כל החיים. ונמצא שיש במצב הדת שני משפטים מתנגדים. מצד עצמה וערכה במקומה, שהיא רק הלבשה להכשר דעת אלהים בארץ, ראוי שתקח רק חלק בחיים ולא לכללם כולם בקרבה. אבל מצד הפנימיות האלהית שבה, כבר היא נתבעת שיהיו כל החיים כולם כלולים בקרבה, ושתשים על כל את משטרה. והנה החיים מרגישים בחלקתם את הניגוד, ואינם חפצים להיות נסגרים רק במסגר של הדת כפי הנחתה בתור הלבשתה. על כן כיון שנמצאים אנשים האומרים להכניס את כל החיים אל הדת, מוכרח הוא שימצאו להיפוך גם כן אנשים כאלה שהם מוצאים את עצמם נוטים להשתדל לגרש את הדת מכל גבול החיים. ובאמת שתי הקצוות הנן מפריזים, ולא יבאו למטרתם. אי אפשר להעמיד את החיים בלא אותה ההשפעה החשובה של הדת בחלקים השייכים לה, וכן אי אפשר שהחיים כולם, גם בדברים הרחוקים ממנה, יכנסו במסגרתה. אבל כל זמן שמובן הדת ומובן דעת האלהים הוא במדרגה אחת, לעולם לא ננצל מתוך המועקה של ההפכים והסתירות. דרישת אלהים, שהיא האור היותר רחב מן הכל במדע, והרגש היותר מאיר מן הכל בהרגשה, הוא באמת ברב עצמו מקיף את כל החיים, אבל הלא היא נטיה חפשית העומדת למעלה מכל גבול של דת ואמונה. אימתי יהיה זה – כשתתרחב דעת אלהים ברחבה הראויה לה, שאז יוכר היטב החילוק שבין הנשמה של התורה לגופה, שגוף התורה ראוי להיות מוגדר בחלקים מן החיים, ויתר החיים ישארו לעולם חפשים ממנו, אבל נשמת התורה, שהיא אור אלהים, היא מחיה את החיים, ולא יוסד חופש החיים רק לפי אותה המדה שיהיה הוא מאיר בעולם.

~ ✣ ~

פסקה 45 | התגלות האלוהות מתוך הקודש והחול

[20] **מקור:** פנקסי הראי״ה, פנקס הדפים א

מה שאין אלהים מושג כי אם מתוך הדת, זה הפיל את העולם בעומק השפלות. האלהים צריך שיהיה נודע מכל החיים, מכל ההויה, וממילא יהיה ידוע בכל החיים ובכל ההויה. הדת היא אמצעי עוזר להכשיר את המעשים, המדות, הרגשות, סדרי החברה החיצונים והפנימיים, באופן מתאים המכשיר את החיים ואת ההויה לדעת אלהים. אלהים איננו מתגלה בתוך הדת כי אם באותה המדה שהדת עצמה היא חצובה ממה שלמעלה מן הדת. דת זהו השם הנאות אצל כל עם ולשון, לא כן בישראל. תורת חיים איננה דת לחוד, תורת חיים שלנו היא התגלות אלהים, המתגלה מתוכה ביחד כמכל ההויה. התורה וההויה, בהיותם לאחדים מגלים הם את אלהים בחיים, בתוך הנשמה הפרטית והכללית. הקודש והחול הוא חלוק מצד הדת. הדת תשים משטרה על עניני הקודש, ותניח את ידה מעניני החול. זהו מושג מחוייב ממושג הדת. האלהים הוא מתגלה מן הכל, מתוך הקודש ומתוך החול.

~ ✣ ~

פסקה 46 | חי העולמים בחיים ותורה מן השמים

[24] **מקור:** פנקסי הראי״ה, פנקס הדפים א

כל זמן שאין האדם חושב כי אם על החיים שבחיים, שבחיים שהוא רואה שומע ומרגיש, הכל חי אצלו, וממילא הוא בא למצב של השלמת החיים שבקרבו. אבל כיון שהוא בא למדה זו, להעתיק את חי העולמים אל מקום מיוחד, מסתלק זוהר החיים של כל העולם ממנו, ואיננו שב אליו כי אם כשיבא לידי מדה זו שתשכיל אותו שכדי למצא את חי העולמים איננו צריך להביט באיזה מקום מיוחד. על כן כמקדם יכול הוא בלא שום רפרוף למצא את החיים שבחיים בחיים עצמם, בחיים שלפניו, במציאות המשתטח ביפיו וכל גווניו לעיניו. מדה זו מספקת לפי צד הנשמה שבאדם, שאינה צריכה כי אם לשוט במרחבים רוחניים, לשמח ולהתענג. אבל החיים המוגבלים, שהם מלאים מכשולים רבים, בהם מתוך סיבוכים וחשכים אין חי העולמים מתגלה בהם לעיני בשר. וכשאנו מוכרחים להמשיך חיים לתוך ארחות התבל

שהם כל כך קשות ומלאות זעף, הננו צריכים לשא עין לשחקים, למצא את ד׳ למעלה מעולמנו, ליושב שחקים. ומי שבא לבקש יושב שחקים מצד תביעת הנשמה, הרי זה טועה, כי ד׳ אלהים הוא בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד, וגם בחללו של עולם מקיף וסובב הכל ומלא כל. ומי שבא להסיח דעה מיושבי בשמים ביחש לארחות החיים המעשיים, הרי זה עומד לטבע במצולות הרשעה ולא ימצא מנח, כי לדרכי עולם צריכים אנו לתורה מן השמים.

~ ✣ ~

פסקה 47 | השקפת האין סוף ומנוחת האמונה

[37] **מקור:** פנקסי הראי״ה, פנקס הדפים א

הכל מובן רק מצד אור אין סוף. חלק איננו מובן כל עיקר, כי אם דוקא הכל. הדבר הוא ההפך מהדעה ההמונית, שסוברת שענין הכלל של אין סוף הוא בלתי מובן, וחלקים פרטיים מובנים הם. לא כן היא הדעה הבהירה. דוקא דבר בודד פרטי איננו מובן, ורק הכל הוא מובן. והכל הוא הוא אין סוף באמת, במובנו העליון, שהרי הוא עולה עד אין סוף ונובע ממנו. וכמו שרק אין סוף מובן הוא בכללות ובדרך היקף, כן אין מנוחה לשום נפש, ואין מעמד לשום רעיון ורגש, רק באין סוף. המנוחה באה רק מהשקפת עולם מלאה, הרואה לפניה רק גילויים שהם פרטיים לפי הסקירה הפרטית הסוביקטיבית, וכלליים במצב האמיתי האביקטיבי של אין סוף. אמנם המנוחה המבוקשת בא תבא רק אז, כשיהיה היחש של ההכרה הברורה העליונה מונח יפה בלב, בהכרת כל חמדתו, באותה ההכרה המוחקת בעז האור שלה את כל רע וכל כיעור, כל עצב וכל שנאה מן הנשמה, וממלאת אותה טוב ויופי, שמחה ואהבה, ובמילויים הללו נעשית היא מלאה גבורה ואומץ רב.

היחש הזה איננו בא מתוך ההכרה המונותיאיסטית שאומרת הפילוסופיא הרגילה, וגם לא מתוך ההכרה הפנתיאיסטית של ההכרה השפינוזית המתאימה לרגשי הזמן החדש, כי אם דוקא מתוך ההכרה האלהית הברורה והפשוטה של האמונה. למרות העושר וההוד ורב-כל שיש בתיאורים הללו של מונותיאיסמוס ופנתיאיסמוס, אינם יכולים להוציא את ההכרה האין סופית מכלל דבר וענין פרטי. אף על פי שהפרטיות היא מוכחשת מתוכה, מכל מקום לעולם האדם החושב הוא העיקר בעצמו, וכל מה שהוא חושב הרי הוא לו לקנין הממלא את מאוייו, ויחש הקנין יוכר תמיד, למרות כל רוממות ההגיון של הפילוסופיא המראה את ההפך מזה. ומתוך שאין הדעת מתישבת ברגש הפוך וסתור מתוכו, בהכרה שמורה על עצמה שהאדם מתבטל לפניה לגמרי עד לאפסיות גמורה, ועם זה הוא מוחזק בעצמו, ועושה הוא את ההכרה לחפץ אחד מחפציו השייכים למילוי ספקו, אשר על כן לא תוכל הנשמה למצא את מנוחתה. אבל מה שלא תמצא בכל צלצולים פילוסופיים, תמצא בעומק האמונה. האמונה העמוקה באלהים המוטבעת באדם, מורה לו שהוא בטל הוא במציאות לגבי רוממות האלהות, ואם יש צורך הוא מקריב בעבור הקשר לאלהים את עצמותו ואת חייו, ויהרג ולא יעבור. בזה באה למקור מנוחתה, וממשכת היא בזה על עצמה ועל כל סביבה את האושר הנדרש לסיפוק האמת לאמתה, שהיא התביעה היותר פנימית שהנשמה האצולה מאור האמת דורשת בכל כחה.

~ ✣ ~

פסקה 48 | ביקורת הפנתאיזם ועומק האמונה בייחוד

[38] **מקור:** פנקסי הראי״ה, פנקס הדפים א

חסרון נמרץ יש בפנתיאיסמוס השפינוזי, והחסרון איננו בתוך עצמותו של המאמר כי אם בתוך האומר. הא כיצד, באמת כך נאה לומר ומחוור לומר שאין שום דבר חוץ לאלהות, כי אם הכל הוא אין סוף, וכל הפרטים אינם נראים פרטים מוגבלים ונפרדים כי אם לפי השגתנו, שאיננה נותנת את האמת בקרבנו פנימה. וכבר אמר גם הרמב״ם שאין מצוי אמת מבלעדו, ובידיעת עצמו ידע את הכל. אבל ההשכלה העכורה של האדם, וביותר הרצון העכור, הרוצה בדברים של תוהו ושל חסרון, זהו בעצם חסרון והעדר, שאין חסרון ושלילה שום דבר מצוי, כי אם חוסר הויה. וההכל שהאדם מורה עליו באצבעו הוא תמיד אותו הכל שהוא משיג לפי ערכו, ואם כן ההכל שלו הוא גם כן חסרון והעדר, וחסרון והעדר ודאי איננו כלום, ואם כן הוא גם כן איננו אין סוף ואיננו אלהות. על כן הפנתיאיסמוס צודקת היא רק על פי אותה המדה שיש שלמות באדם, בהכרתו וברצונו. מתוך אותה המדה הוא משקיף על שלמות ומציאות, וכל שלימות ומציאות ודאי איננו דבר אחר חוץ מאלהות. ולפי אותה המדה שיש באדם חסרון וליקוי בשכלו, ברצונו, ברגשו, ובכל מה שגורם פעולה על הכרתו, באותה המדה הפנתיאיסמוס הוא שקר. והעולם המוגבל הוא רק מצד ההעדר שבתוכו מסובב מאלהות, כמובן מתוך הצמצום המתגלה בתוכו ביחש לערך האלהות, שאין שייך לומר בה ערך. נמצינו למדים, שהדיעה האמתית, המנחה את האדם בדרך ישרה, המקרבתו אל האמת ואל הצדק, היא הדעה המונותיאיסטית המובנת לא במובן של הפילוסופיה, העושה את המחקר ואת הנחקר לטפל לתשוקת המדע שבאדם, כי אם לפי הנרגש בעומק האמונה וקבלת עול מלכות שמים מתוך הכרה וידיעה שלמה.

~ ✣ ~

פסקה 49 | הגודל האלוהי ועוצמת חיי הנשמה

[48] **מקור:** פנקסי הראי״ה, פנקס הדפים א

בתוך גלי הנשמה המתנשאים, מתנשאת כל ההויה, והיחש היחידי מתפלש הוא במלא כל. כל מה שההקדמות המוסריות השכליות, וכל הדברים המכשירים את העריגה האלהית שתסול את מסילתה באומץ רב, בזרם של אהבה

נשאה ושל יראת רוממות מרעשת כל נימי הרוח, השבים לפעול גם כן על כל עצם, על כל לב ובשר, על כל קרב וכליות – כל מה שהכשרים אלה רבים הם וגמורים בכל צביונם, כן תגדל הפעולה של ההזרמה בפנימיותה, וכן יגדל פעלה על כל העולם היחושי, שבדרך השאלה הננו אומרים שהיא מחוצה לה, ובאמת כל כך גדולה היא הנפשיות אפילו הפרטיות, עד שקצרה ידנו לתת לה גבולות, ובכל מקום אשר מגעה הרוחני מתפשט, הכל הוא בקרבה ובפנימיותה. בגודל האלהי הכל מתגדל. כל חפץ ורצון יגדל בכביריותו ובערך הערכתו במהותיות של המציאות, לפי הערך של הגודל האלהי המתגלה בקרבו. הגודל האלהי, ביסוד חכמה, רגש, וקניה מעשית אמיצה, הוא מגדיל את מרץ החפץ. וכל שפעת החיים הנשמתיים, אהבה ושנאה, משפט וחסד, כעס ורצון, כל אלה וכל הדומים להם בנטיות הנפשיות העושות את הנפש הפועלת לנפש חיה ומרגשת עונג וצער, גדולים המה לפי הערך שהגודל האלהי מתגלה, ולפי ערך זה מתהוה בפועל השליטה המציאותית בכבירות הרוח על העולם הפנימי והסביבי. ההשלטה הגמורה תבא בקרבנו לעומת המדה שהננו עולים להיות נשאבים בתוך הגודל האלהי, עד אשר נחוש את המהלך האלהי באותה הקורבה והצביון שאנו חשים את מהלכי זרמי נפשנו הרוחנית. המדע יודיענו שחוש זה הוא סוביקטיבי, ואין לנו מדה איך לערך את הגודל האלהי בכללותו, וקל וחומר שאין בנו כח מצייר לדבר בערכיו בפרטיות. אבל הקירוב הפנימי היותר מוחש לנו בחוש נפשי פנימי הוא מנשאנו אל העולם שכולו חיים ואור, והננו נעשים לפי מדת התגברותו בקרבנו מלאי מלכות וגבורה.

~ ✣ ~

פסקה 50 | סוד הנסירה: מחיבור טבעי לבחירה חופשית

[32] **מקור:** פנקסי הראי״ה, פנקס הדפים ג

הענין של חיבור אחור באחור ברוחניות לפני הנסירה, ואחר כך באה הנסירה, היינו הטבעיות הישרה בכל ענין, באמונה, ביושר, בטבע, שהוא דבר טוב שאינו נותן מקום לקלקול. אבל מכל מקום אותו החופש הראוי לתן מקום לתיקונים גדולים גם כן אין כאן, על כן מנסרין, מביאין רגשי חופש שאפשר גם כן להיות נפרדים חד מחד, ובבחירה מתחברן. בזה מופיעים דברים גדולים בעולם ובאדם ובכל ההויה. עקבא דמשיחא הוא בסוד הנסירה. כנסת ישראל הולכת ומתפרדת מהטבעיות של היהדות, מהקישור של האמונה בטבע, והוא הדין לכללות האדם, אבל הוא כדי לשוב למדה יותר עליונה על ידי בחירה ברורה. הנסירה מסוכנת היא במקום פרוץ, מפני התאחזות הקליפות באחורים, אבל כשעולים למעלה בגבהי מרומים אין פחד. כנסת ישראל עלתה בכללותה ברום המוסר, בחכמה ובינה העליונה של תוכן הקודש של התורה שפעלו הרבה דורות וזיכוכי הגליות. אין פחד מהנסירה. הרחק לא תרחיק ללכת. מיד תשוב בבחירה חפשית למעלה עליונה שאין לה דוגמא.

~ ✣ ~

פסקה 51 | האמונה כשירת החיים של הנשמה

[33] **מקור:** פנקסי הראי״ה, פנקס הדפים ג

כלום אינם שוים החיים בלא שירת החיים. שירת החיים הוא התוכן הנשגב האצור באמונה. כל האמת שאינה יכולה להתבטא בשום פרזיות, מתבטאת היא בשירה. השירה היא מכון להאמת העליונה שממעל להחיים, שהיא יכולה לשיר את שירת החיים. האמללים, החיים המגששים קירות האפלים של חיי החול בלא רוממות של קודש, עוקרי האמונה מתוך הנשמה, הם חושבים לדמות חיים בלא שירה שלהם, וזה אינו כלום. כיון שהם רואים שאפסה שירתם, שירת עצמם לחייהם, הם עוגבים אחרי שירות זרות, והן לא די שאינן יכולות לשפר את החיים, לתן להם תוכן, אלא עוד מעלות את כל הסחי שבעמקיו אל פניו, מטמאות את החיים. כשהחיים נעשים חלושים, חולנים, צריך להבריאם על ידי שירה, על ידי שירת החיים שלהם. באו האמונה, אל האמונה שלנו, אל שירת חיינו, אל מכון ששם האמת העליונה שוכנת בכל יפעתה והדרה. שמעו שמוע אלי ואכלו טוב, ותתענג בדשן נפשכם, ואכרתה לכם ברית עולם, חסדי דוד הנאמנים.

~ ✣ ~

פסקה 52 | עידון מושג עבודת ד׳ והאידיאלים האלוהיים

[22] **מקור:** פנקסי הראי״ה, פנקס הדפים ד

גסה היא מאד הקליפה של מושג עבודת ד׳ בלב ההמון, ובימינו כבר הגיעה השעה שצריך לדקדקה, כי עוביה המוזר מנשל מאיתנו אברים רבים ויקרים. המושג של רצון ד׳ צריך להיות מוסבר באופן עדין, וממילא עדין יהי׳ גם כן כל הערך של מלאת הרצון הזה.

מה שמחשבין בדבר עצמיות האלהים, ומכוונים לזה במחשבה למרכז העבודה, כלומר למלא את רצונו של אלהים, מצד עצמותו האישית, היא בזמן הזה מאבדת כל סגולה והוד אלהי, והיא משפלת את הנפשות לשפלותה של האליליות הפעוטה, שהיתה מכוונת לעומת הילדות הפראית של האדם. האדם המפותח עולה הוא בהבנתו להכיר שכל מה שאנו פונים אל ההשלמה של ההכרה, של הטוב, של האומץ, של כל הנשגב, בזה אנו רואים את האלהים. העצמיות היא רחוקה מציורנו, ואין אנו מוכנים כלל לחשוב אודותה בדבר אלהים, ולא ליחש לה קישור מעשי ואמוני. הכל אנו צריכים להפנות לעומת המגמות הטובות הניכרות לנו, שהכל הוא גילוי אלהות. רק הספירות יכולות להכנס במחשבה וכוונת הלב, ולא אין סוף, שהוא למעלה מכל רעיון, והכל מוכיח עליו ושוקק לו בדומיה.

~ ✣ ~

פסקה 53 | ההכרה הפנימית באלוהות וההיגיון המדעי

[87] **מקור:** פנקסי הראי״ה, פנקס הדפים ד

בנשמתנו פנימה נמצאת הכנה לדעת אלהים בצורה נשגבה מאד, בתכונה העוברת כל גבול, המרוממת בשלמותה מכל ציור. וכשם שנמצאת בנו ההכנה לדעת זו, כן נמצא בנו גם כן צמאון כביר לזה, והרגשה אדירה שכל חיינו רק אז הם מקבלים את צביונם ההגון להם – כשהם עולים למעלה זו להיות בהם מאיר ניצוץ זה של ההכנה לדעת אלהים המרוממת. מהכשרון המדעי שלנו, הנוטל את רכושו מהחושים, שבא גם הוא לספק לנו את צרכנו של דעת אלהים על ידי הכרת הבורא על ידי הבריאה, לא נוכל לקבל את כל מה שלבנו שואף וחושק, כי לא יוכל המדע ההגיוני לתן לנו מצד הבריאה אותו הגודל שאנו חשים בקרבנו מצד הכרתנו העצמית. על כן אם נבא לסמך רק על בינתנו, תשאר הנפש בקרבנו ריקה, כי את צמאוננו לגודל הדעה האלהית לא תשביר, וימצא תמיד איזה דבר החוצץ בין צמאוננו הפנימי ובין ההגיון המדעי, עד אשר האנשים אשר יקשיחו את לבם מהכרתם הפנימית ויאמרו למצא בההגיון המדעי הדן מהיצירה על יוצרה את מציאות אלהים, יבאו לסוף לידי טמטום הלב, שאחריתו היא כפירה מנוולת, שהיא נולדת מפני חסרון המנוחה שבנפשם, הנולד מפני הניגוד שיש בין השיגוב של הצמאון הפנימי ובין ההוראה של השכל ההגיוני, שממדד את דעת אלהים לפי ערכה של הבריאה. הדרך הסלולה לתיקון חסרון זה, הוא להודיע בבירור שאין ההגיון בא למלאות את כל צמאוננו. אנו משתמשים בו רק מפני שיש בו גם כן כמה ניצוצות של אורה, ומפני שהוא מתקרב כפי כחו לאותו הרגש הפנימי שעל ידו אנו מכירים את השיגוב העליון. כשהוא נערך בערך זה, לעולם יתן את פריו לברכה, ועם פעלו יעזר עזר עקרי בההכרה הפנימית המתעלה ממנו, הנוטלת את עוזה מכחותיה הרוחניים בקרבה פנימה. וחיבור הכחות הללו, של ההכרה הפנימית עם ההגיון העולמי, יטיב מאד את מעמד הנשמה ביחושה לדעת אלהים, וההקטנה הנמצאת בטיבו של ההגיון יעשה את תכונת דעת אלהים המתרוממת מכל גבול לדבר שימושי, שחיי היחיד והחברה יהיו יכולים להשתמש לאורה.

~ ✣ ~

פסקה 54 | המגמה העליונה של החיים ועבודת ד

[97] **מקור:** פנקסי הראי״ה, פנקס הדפים ד

בפנימיות נשמתנו מרגישים אנו שיש לחיים מגמה, והמגמה מחוייבת להיות נעלה, עדינה וכללית מאד. בסתר הפנימי של השגת הנשגב שלנו, מונחת נטיה להתאים את הוייתנו אל התכונה המגמתית היותר עליונה, שהיא ודאי מצויה, קיימת ועומדת לעד. מסבירים אנו אותה לעצמנו בהסבר מדוייק של עבודת ד׳. וישראל חפץ שהמגמה העליונה של החיים שצפונה בו ובנפש כל חי תגלה ותראה על ידו, תתעלה ותתרומם כפי אמתת רוממותה בגלוי כמו שהיא רוממה ונשגבה בחביון מציאותה. כל ענפי החיים וההויה כולם הם רק ניצוצות קטנים לגלות על ידם, ושמתגלה על ידם בכל גוונא, אור זוהר העליון של המגמה הרוממה מכל קודש, שבלתי אפשרי לבטאה מפני עצמה ואורה אפילו ביטוי מחשבי. אבל תמיד רק לרדוף אחריה תחשק נשמת חיים הפנימית, ועליה בנויה היא כל תורת אמת וכל מוסר טוב שממקור ישראל.

~ ✣ ~

פסקה 55 | האור האלוהי הכללי והתגלותו בפרטים

[2] **מקור:** פנקסי הראי״ה, פנקס הדפים ה

הקדושה הכללית של אור האלהות היא מאירה בכל ההוי׳ה, בעולם הרוחני והחומרי, בתורה ובעולם, על כן בכל פרט מתגלה ניצוץ מיוחד מהאור הכללי, אבל הניצוץ יש בו כח הכל, מפני שאין ברוחניות חלקים בעצם אלא חילוקים של התגלות. אבל הרוחניות מתגלה בטבעה רק למי שמכשיר את עצמו להתגלותה, על כן העוסק בתורה לשמה מוצא בכל פרטיות האור הכללי, והעובד את ד׳ באמת מוצא גם בכל פרט מפרטי העולם את ד׳, את ההויה הכללית בכל אורה. אבל לפי מדת הריחוק מאמתת ענין של עבודת אמת ועסק בתורה לשמה, כן מתקטן הפרט, ונמצא שהוא עומד בתור ניצוץ קטן, ולפעמים הוא קטן כל כך עד שאינו יכול להאיר את מחשך הלב. על כן הכרח הוא להתאזר בדברים רחבים וכלליים, וכשנגבהים על ידם נעשים כל העסקים הפרטיים בתורה מקודשים בכללות קדושת אור התורה, ובעולם – כל העובדות כלולות בכל.

~ ✣ ~

פסקה 56 | התפרצות הנשמה אל מרחבי הדעת והאמונה

[21] **מקור:** פנקסי הראי״ה, פנקס הדפים ה

מעמד האמונה מלא תוהו ובוהו וחושך, קמשונים עלו על כל שדמותיה כי לא עובדו רבות בשנים. ביחוד הופלאו מכותיה בדורות האחרונים, אשר מפני הטירודים והגלויות, הצרות וההעקות של כנסת ישראל, נתכווץ הלב ומורא פנימי עלה בקרבו מפני חופשה של המחשבה. על כן ברחו המחנות כולם אל העבודה הבלתי מסוכנת, אבל גם כן בלתי מועילה הרבה בהיותה מסולקת מנשמתה. כל חכמי ישראל פנו רק אל הדיוק המעשי, והשכל כולו מכל רועי האומה לא

מצא שום ענין אחר כי אם פסקים או שעשוע של דרשות ופלפולים, והנשמה בגבהה העליון יושבת היא ושוממה. כשל כח הסבל, הכבלים מעיקים, ואין יכולת לעצר עוד. הנשמה מוכרחת להתפרץ אל המרחב. כשתתפרץ בלא סדרים, בלא מנהל ומחזיק בידיה, תפנה עורף אל כל עבודותיה הצרות. זאת היא ההתפרצות החולנית של סילוק משקל החיים. כרועה עדרו ירעה, בזרועו יקבץ טלאים ובחיקו ישא, עלות ינהל. שערים נפתח לבא בהם במרחבים, בסדרים, בהשקט ובבטחה. העבודה המוגבלת תכובד לפי ערכה, אבל על גבה תעוטר העבודה הרחבה, שנשמת אלהים חיים מתרחבת על ידה.

~ ✣ ~

פסקה 57 | בריאה מאין, התגלות האינסוף והוודאות האמונית

[94] **מקור:** פנקסי הראי״ה, פנקס הדפים ה

בשכל יש מקום ליחס את ההויות של המציאות מאפיסה מוחלטת, בכח אין סוף, ויש גם כן מקום לצייר שהכל נתהוה לא מאפיסה כי אם מאמתת מציאות של מציאות אין סוף. באופן הראשון אפשר לקחת הכל בדרך המוכר לשכל, ולחוש כי ההויה שהיא דבר בפני עצמו, חוץ מאין סוף, יכולה להיות ממש כפי מה שהיא מושגת ונראית. אמנם בציור השני אין אפשר כלל לומר, שכל ההעדרים, ההגבלות, השינויים והחולשות, יתהוו מאמתת אין סוף, שמשולל הוא מכל אלה בתכלית השלילה, על כן נח הוא להאמר שבאמת יש רק הכנה במשיגים להכיר את כל החלקים של התגלות כל החלקים של ההויה ביחושם להם בתור חסרונות כאלה ובשינויים כאלה, אבל באמת אין השכל, וקל וחומר החוש, רואה אמתתו של שום ענין, ובאמת הכל עומד, והכל טוב, והכל מלא שלמות אין סוף. להבחין בין אלה שני הדרכים, הוא ממעל לשכל האדם כפי מעמדנו, והספיקות הנצחיים הללו מחבקים בעזם את כל הודאות הכללית.

~ ✣ ~

פסקה 58 | עצם החיים כאור אלוהים

[104] **מקור:** פנקסי הראי״ה, פנקס הדפים ה

הצורך לחשוב על-דבר אלהים היא ירידה גדולה, שהיא דרושה לאדם בתור רפואה. הכפירה היא הכנה שלילית לצורך העילוי העליון שלא יהיה שום צורך לחשוב על-דבר אלהות, כי אם עצם החיים יהיה אור אלהים.

~ ✣ ~

פסקה 59 | השורש הרוחני של ההויה ועושר האמונה

[121] **מקור:** פנקסי הראי״ה, פנקס הדפים ה

כשמשכילים בציור הגון, שכל חזיונות החיים והמציאות שהם מתגלים לעינינו יש להם שורש יותר נשגב ויותר עשיר מזה המתגלה, ושההויה הרוחנית האמיתית היא יסוד כל היקום, מתרחבת דעתו של אדם, וצורתו הרוחנית מתעודדת בקרבו. עושר גדול זה נותנת האמונה בטהרתה לבני אדם. וכשהמחשבה מתגברת בבני אדם, שכל עשרה ותפארתה של המציאות איננה כי אם החמריות הגלויה, מיד מתדלדלת הנשמה הרוחנית ממהותה, ועולמה נחשך, והאדם מתמלא עצב ויאוש, וממילא מתקלקלים ארחות המוסר שלו, וכללות האדם הולך במחשכים, ואיש את רעהו חושב לבלוע חיים

~ ✣ ~

פסקה 60 | קריאת 'אדון': ההשגחה המוסרית ותעודת האדם

מקור: עין איה, ברכות א, פרק ראשון – מאימתי, עז. ברכות ז/ב

מיום שברא הקב״ה את עולמו לא הי׳ אדם שקרא להקב״ה אדון עד שבא אברהם וקראו אדון כו׳. יחש האדון אל העבד הוא שישמע העבד בקולו ויעשה רצונו להשלים את העבודה שהי׳ ראוי להעשות מהאדון. והנה הראשונים שבבנ״א לא יכלו להבין איך תתיחש שלמות ההנהגה המוסרית אל הבורא יתעלה הנעלה מכל מקרה ותאר. אבל לא השכילו, כיון שעצם הבריאה והשלמתה ודאי הוא מיסוד ההנהגה האלהית; א״כ אין לנו השלמה יותר נאה בבריאה כהשלמת האדם בכל כוחותיו אל שלמות המעשים המדות והמושכלות. וכיון שהאדם חפשי ברצונו א״כ הדרך המכריע אותו להמשך אל השלמות הוא רצון הבורא שחפץ בשלמות יצוריו, ע״כ כל המכשירין את ההשלמה המוסרית א״א שיהיו חסרים בחק הבורא השלם. עובדי ע״ז שלא השכילו זה, בראותם שע״כ צריך להיות במציאות יחש מכריח מוסרי ומזה צמחו אצלם מיני עבודה זרה שונים, להמציא רוחנים חלקיים שיש להם יחש לענינים המוסרים שבנויים ע״פ מקרים רבים מתחלפים, עד שבא אברהם וקראו להקב״ה אדון והודיע לכל באי עולם שהבורא היחיד ברצונו הכללי בהמצאת הברואים והשלמתם, נכלל בזה כל ההשגחה הפרטית על כל ארחות המוסריות הכלליות והפרטיות ופרטי פרטיות, שהמה סיבות אמיתיות להשלמת הבריאה, וביחוד המרכזי שבה שהוא האדם החפשי ברצונו והשלמתו תבא ע״י הכרתו את השם יתברך בתור אדון שעליו למלא חפצו והוא השלמתו, גם דניאל שבקש על ישועתן של ישראל אין המטרה נגמרת רק בהטבת מצב הלאומי לבדו, כ״א שע״י רוממות קרנם של ישראל תתפשט ותתרשם יותר בעולם תורתם ולימודיה, שיסודה ועקרה היא הרמת בני אדם כולם למעולה שבמצבים המוסרים וגם זה להנחיל האמתיות, ולא ככל הגוים שלא יכלו להוריש לבניהם יסודי המוסר כ״א ע״פ חיפוי דברים של שקר מעניני ע״ז, וזהו ״למען אדני״ למען אברהם שקראך אדון ותכלית מגמתו שתצא ע״י תשועתן של ישראל.

~ ✣ ~

פסקה 61 | יחס הבורא לנבראים כצייר לצורה

מקור: עין איה, ברכות א, פרק ראשון – מאימתי, קלב. ברכות י/א

והיינו דאמרה חנה, אין קדוש כד׳ כי אין בלתיך ואין צור כאלהינו, מאי ואין צור כאלהינו, אין צייר כאלהינו, מאי כי אין בלתיך, ארי״י בר מנסיא, א״ת כי אין בלתיך, אלא כי אין לכלותך. שלא כמדת הקב״ה מדת ב״ו, ב״ו מע״י מבלין אותו והקב״ה מבלה מעשיו. ההוראה האמיתית הצריכה ביותר להרים קרן ביראת האלהים ואהבתו ונועמו, הוא הראות היחש הפנימי שיש בין השם ית׳ ליצוריו. ע״כ בהשכיל האדם שיחשו ית׳ לנפשו היא מצד פנימיותה, ישתדל תמיד לדעת את ד׳ ולדבקה בו, ולרדוף אחרי דרכי היושר שהם דרכי השם ית׳ העליונים. והנה ההוראה האמיתית ליחש הבורא אל הנבראים, הוא כערך הצורה אל הציור. כי הצורה בהכרח עקר מציאותה היא משכל הצייר בנפשו וציורו הפנימי. שאם לא קדמה להמצא בפנימיות נפשו, לא הי׳ אפשר להמצא רושם ממנה על הגליון, א״כ הצורה האמיתית היא דבקה עם הצייר באמת, ומכחה נושמה דוגמתה על הגליון. כמו כ הנבראים כולם, הלא מאין יצרם יוצרם, א״כ בהכרח קדמה ציורם וצורתם האמיתית בכח השם ית׳, ומעיקר הצורה הפנימית ההיא נמשך הרושם אל המציאות. והנה לפי הדעה האמיתית, אין אנו מוצאים דוגמא נאמנה שתוכל להורות לנו קצת ערך אל יחש השם ית׳ מצד כחו אל הנבראים, כ״א כיחש הצייר אל הצורה. שהנה להדעה הכוזבת שיש חומר קדום, נוכל לומר יחש פועל אל פעלו, אבל לפי זה לא הי׳ אפשר להיות גם בנבראים יחש פנימי אל בוראם ית׳, שהרי היסוד החומרי, לפי זה הטעות, הוא נמצא זולתו, והוא יסוד הקיום הפנימי של הנבראים. נמצא שהטועה בדעה זו הנפסדת דומה כמי שאין לו אלה, כי לא יוכל לרומם נפשו להכיר את קונה מאמתת מציאותה וקיומה הפנימי. והנה יסוד ענין קדושה הוא הבדלה ורוממות, עד שבאמת אין שייך יחש וערך לדבר הקדוש. ע״כ קדושת השי״ת מובנת רק לדעת האמת, שאין זולתו כלל ושדי באלהותו לבד, וזולתו ובערכו אין שום מציאות כלל, א״כ הוא הקדוש שאין קדוש כד׳. וביארה הטעם כי אין בלתיך, היינו שזולתך אין שום מציאות נמצא כלל לא צורה ולא חומר. א״כ כל המציאות כולה, אפילו החומרי, לא נתחייבה כ״א מכוחו ית׳ הפנימי, כמציאות הצורה מאמתת כח המצייר. ע״כ אין צור כאלהינו, שהוא כערך צורה לכלל המציאות. ובזה הוא חסנם וחזקם, כי הצורה חזקה באמת במציאות, לא כחומר שיש בו חולשה רבה. ואמתת ההבנה היא שאין צייר כאלהינו, ויחשו לנבראיו יחש הצייר אל הצורה, שהצורה לפי אמתת ענינה אין בה שום מציאות כ״א מכח הצייר, כך אין מציאות לכל הנמצא כולו, חומרו וצורתו, כ״א מאמתת שמו הגדול ית׳. וזהו כי אין בלתיך, היינו לא לבד שאין בלתיך באלהות, כ״א אין בלתיך כלל במציאות.

וזהו אין לבלותך, היינו שאין שייך אצלך לגבי מעשי ידיך ערך הבילוי. דהא לפי הסוברים בקדמות החומר אין שייך לומר כלל שהקב״ה מבלה מעשיו, שיסוד המעשה הוא החומר ולדבריהם אינו מתבלה כלל, א״כ אין זה השבח מיוחד לבורא לדבריהם המוטעים. אבל כיון שלפי האמת אין בלתיך כלל במציאות, א״כ ״המה יאבדו ואתה תעמוד וכולם כבגד יבלו כלבוש תחליפם ויחלפו״, כי אינם מתקיימים בעצם כ״א מרצונו ית׳ וכוחו, ע״כ הוא מבלה מעשיו. וכיון שהוא ית׳ קדוש, יחשו שוה לחיצוניות הברואים כלפנימיותם. וכשנתבונן עוד בדבר אין שייך כלל לגביה יתברך ערך חיצוני לנבראים, כ״א ערך הפנימי מצד המושג אצלם ומורגש להם משפעו ורצונו. ע״כ ראוי שיהי׳ יחש האדם לשמו ית׳ יחש פנימי, כמו שכתוב ״ושכנתי בתוך בני ישראל״, ופי׳ קדמונינו בלבו של כל אחד ואחד. וכמו שאמר הנביא ״נפשי איויתיך בלילה, אף רוחי בקרבי אשחריך״. ומזה תבין, שמה שאמרנו יחשו ית׳ לנבראים, הוא הכל מצדינו, אבל לגבי׳ ית׳ אין שייך יחש כלל, מאחר שאין זולתו לפי אמתת המציאות. וכמו שכתב הרמב״ם בה׳ יסודי התורה׳, שזהו מה שכתוב, ״וד׳ אלהים אמת״, שאין מצוי אמת זולתו, והוא הכל, לפיכך הוא יודע את הכל.

~ ✣ ~

פסקה 62 | היראה כהכרה פנימית ומעלת משה

מקור: עין איה, ברכות א, פרק חמישי – אין עומדין, קח. ברכות לג/ב

קח. אטו יראה מלתא זוטרתי היא, והאמר ר״א משום רשב״י אין להקב״ה בבית גנזיו אלא אוצר של יראת שמים בלבד, שנאמר יראת ד׳ היא אוצרו. יש שישכיל האדם בהשכלות אמתיות אבל ישתדל לציירם לפי מה שהם עומדים מחוץ לנפש, ובזה עוד לא יבא לתכלית העומק של ההכרה האמתית, מפני שאין האדם מוכשר לדעת כל נשגב כ״א כפי הערך שהדבר מצויר ביחושו לנפשו. וע״כ המשכילים בהשגה אלהית, והם קובעים את נקודת השקפתם מחוץ לנפשם, בהם תגדל מעלת החכמה על מעלת היראה. כי היראה תבא רק בקחת האדם את אופן ההנחה שינוחו המושכלות בנפשו ג״כ לענף מענפי ההכרה האמיתית. ובהיותו משיג שנקודת האמת ימצא רק ביחסו הפנימי אל כל השגה, א״כ התכלית של כל ההשגות, שהיא הדעת [את] אלהים, צריכה ודאי להיות נקבעת בתוכו מצד יחסו אליו, וזה יהי׳ עומק האמת בהשגה. וזהו שאין לו להקב״ה בבית גנזיו, עומק ההשגה באמתת ד׳ אינה כ״א אוצר של יראת שמים בלבד, בהיותו מבקש את האמת בנפשו הפנימית ישיגנה. אמנם זאת היא מדת כל אדם, שאין האמת מתגלה אליו כ״א כפי הכרתו ורישומו הפנימי. לא כן משה רבינו ע״ה שעליו נאמר ״בכל ביתי נאמן הוא״, והשגת המציאות והאמתיות הרוחניות נשגבו אצלו בטהרתם גם לפי מה שהם במעמד כלל המציאות, ע״כ יראה לגבי דידיה היא מלתא זוטרתי, ובא ללמד אותנו דבר גדול, שלא נבקש להעפיל להצטיירות האמתיות כפי מה שהם מצד עצמם, כי אין זה מחוק שלימותינו, כ״א לבקש את האמת המצויירת כפי יחושה אלינו, אז יהי׳ לנו כעין אספקלריא אל האמתיות הקיימות מצד עצמם. ע״כ הצד המעולה שלנו, שאנו מוצאים לערכינו בבית גנזיו של הקב״ה, הוא יראת שמים, ואצל משרע״ה היתה ידיעת השם ית׳. ואמר ״ואדעך למען אמצא חן בעיניך ״, לא התפלל על היראה שזאת היתה תחלת מעלתו, ״ויסתר משה פניו כי ירא

מהבט אל האלהים ״, כי כבר היתה בידו באופן נפלא רישומי האמתיות כולם כפי הערך שצריך להצטייר בנפשו. והוצרך שיעביר ד׳ יתי כל טובו על פניו, מחוץ לו, ויקרא בשם ד׳ לפניו, הכל ידיעות מחוץ לנפש. ע״כ עליו נאמר ״כי לא יראני האדם וחי״, כי הידיעה באמתת השם יתי מצד המעמד של ציור האמת חוץ לנפש מנועה, ע״כ א״א לראות באספקלריא המצוחצחת שהיא היתה מעלתו של משרע״ה את ד׳, והיתה אפשרית להאמר אצל ישעי׳, מפני שכך היא מדת כל הנביאים כולם, להגיד רישומי האמת כפי ההצטיירות הפנימית ויחוסה, שהיא מעמד אושר האדם ורוממות הצלחתו בנחלת האמת, וממילא מובן שהמשקיף על יחס הציור כפי שראוי להיות בתוך הנפש המרגשת וחושבת. יש הבדל בין אם אינו משקיף לעולם כ״א מגבול תוכה וחוג ציוריה הפנימיים, ובין המשקיף גם על זה מחוץ לנפש ויחוסה כ״א לפי המעמד האמיתי באמתת המציאות, שאין ערוך לערך הגדולה של הראשון על האחרון. ע״כ גם היראה של משרע״ה שהיתה מלתא זוטרתי לדידיה; והוא דבר לפי האמת, שראוי לדעת שמדרגה שאנו נשאלים עליה מצומצמת היא, ולא כפי כל כחה של האמת מעצמה. מ״מ היראה שלו היא כלי גדול, שההשקפה על יחס הנפש להאמת הבאה מגבול הגדול של כלל המציאות הוא נשגב מאד. וזה הי׳ ציורו של משרע״ה באמרו ״כי אם ליראה״, אמנם יש לו. ובערכנו אנו תהי׳ זאת הבקשה עצמה כלי קטן, אבל אין לנו, וזאת כל פרי מגמתינו שנרדוף להשיגה. והוסיף המשל להחכימנו, כי א״א כלל שיהי׳ דומה ציור עומק היראה מצד סוגה של משרע״ה גם בהשפילו להשקיף על ערכינו כפי מה שהיתה מצוירת אצלו. אלא שבשינוי הערכים תהי׳ התוצאה של האמת כפי המקבלים נכון ומתאים לסידור החכמה העליונה, שזהו רצון אדון כל ״המגביהי לשבת ומשפילי לראות בשמים ובארץ ״.

שער שני: אחדות ופירוד

לקט פסקאות נבחרות ומבוארות מכתבי מרן הראי״ה קוק זצ״ל • 40 פסקאות

מבוא לשער אחדות ופירוד

יסוד היסודות של ההשקפה הקוקיאנית הוא 'ההשקפה המאחדת'. בעולם המעשה והחושים, הפירוד, הניכור והניגודים שולטים לכאורה בחומר ובחברה האנושית. אולם במבט הקודש העמוק, כל המציאות כולה היא חטיבה אלוהית אחת ואורגניזם חי שבו כל פרט, כל נטייה וכל כוח משלימים זה את זה. תפקיד החכמה, המוסר והתורה הוא לחשוף את האחדות הפנימית הגנוזה בתוך הפירוד, ולהביא את העולם אל ההרמוניה העליונה שלו.

מפתח פסקאות השער:	
1. הדבקות כהאזנה להרמוניה העולמית	21. לך ד' הגדולה
2. הרע בעולם	22. איחוד הרצונות לרצון העליון בתפילה
3. השפעת הפרט והכלל	23. ריבוי הדעות כבניין השלום האמיתי
4. האמונה כחיבור להרמוניה של המציאות	24. חכם הרזים: אחדות ההפכים בנפשות ישראל
5. השקפת פירוד ואחדות	25. קדושת השלום כהתאמת הרצונות לתכלית הכללית
6. פירוד ואחדות	26. הצדיק כמרכז הבריאה והאחדות האורגנית
7. ההתאחדות של כל האנושות והיקום	27. ברית המילה כאיחוד כוחות הנפש וההוויה
8. אחדות המציאות	28. תפקיד כוח הניגוד בימות המשיח
9. הנבואה	29. הקשבה הדדית וביסום הדעות להשראת שכינה
10. החול והקודש	30. גבולות חופש הדעות והאמונה כקיום לאומי
11. אחדות המציאות	31. האחדות הרוחנית והשפעת היחיד על ההוויה
12. לאסור מלאכה	32. התמודדות עם הלאומיות החילונית בכוח הקודש
13. ההשקפה הכללית כמקור הסבלנות האמיתית	33. אחדות המציאות הקוסמולוגית והיחס לבעלי חיים
14. ההשגה העליונה כמבטלת כעס וקפידא	34. אחדות המציאות כנגד פירוד הזוגות
15. ד' אלהי ואלהי אבותי	35. תיקון החיים באחדות מול פירוד הכפלים
16. ייחוד ואחדות בפרשיות שמע ותפילין	36. יציאת הנשמה ב'אחד': הפרט ואחדות הכלל
17. ואחד עשר סמנים היו בה	37. שאלת שלום בשם: קדושת השלום האנושי
18. ארוממך ד' כי דליתני	38. מעשה בראשית כאחדות המציאות הכוללת
19. ירעם הים ומלאו, יעלץ השדה וכל אשר בו	39. השלום כהרמוניה של ריבוי ההפכים
20. ד' צבאות עמנו, משגב לנו אלהי יעקב סלה	40. מעגלי ההתעלות: מהפרט אל האחדות הכוללת

❖ ❖ ❖

פסקה 1 | הדבקות כהאזנה להרמוניה העולמית

מקור: שמונה קבצים, קובץ א׳, תתיג

השכלה פשוטה וישרה היא שכל המאורעות שבעולם, כל היצורים, כל מעשיהם, וכל פרטי ענייניהם, טבעיהם, תכונותיהם, מדותיהם, ארחות חייהם, החמריים, וקל וחומר הרוחניים, הכל הוא תמצית מההופעה של כללות ההויה. ויש הכנה בשכל ובכח ההשערה הרוחנית למצא את השרשים במקורם. וזהו יסוד סוד ד׳ ליראיו, והדבקות העליונה ברום ערכה.

~ ✣ ~

פסקה 2 | הרע בעולם

מקור: שמונה קבצים, קובץ ב׳, שטז

החמרנות הגופנית היא עושה את הפירוד בין הנושאים שבמציאות. וממילא גם את הניגודים שבהם. האידיאליות הרוחנית אינה יודעת ממהות הפירוד כלל, היא מכירה רק את הכללות ואת האחדות. אין שום פרט נסקר אצלה כי אם בתור חלק של כלל. ובשביל כך אינה יכולה להכיר שום טוב רק טוב כללי, ושום רע כי אם כשהוא רק כללי. ומתוך שרע כללי לא נמצא כלל, והכלליות הלא היא הולכת גם כן ביחס להופעות שבצורת הזמן, שאין האידיאליות חושבת ומתקשרת בנקודה מיוחדת שבה, כי אם בכל שטפה הגדול, מתוך כך באה היא להכיר שלא יש כלל במציאות רע, כי אם כולה היא טובה. וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד. וכל זמן שישנה עדיין הכרה שיש טוב ורע, אין האדם צריך להתקשר במזגו עם תכונה זו, לא יאכל מעץ הדעת טוב ורע, כי רק עץ החיים שכולו טוב מוכן הוא לו. ומוכן הוא לו גם אכלו מעץ הדעת טוב ורע, אחר שיעמוד במסות הרבות שהוא הולך ומתנסה, וזוהמתו הולכת ומיטהרת, שכלו מזדכך, ומידומיו מיתקנות, ותשוב ההכרה של עץ החיים להתקשר עמו, ואז יהפוך עץ הדעת טוב ורע, לעץ מלא חיים וטוב כולו. ואין דור שהעבודה הגדולה הזאת, של התבררות ההכרה והרצון לבער על ידה הרע ממציאותו, תהיה נפסקת בו, והיא יסוד העולם וקיומו. אמרו צדיק כי טוב.

~ ✣ ~

פסקה 3 | השפעת הפרט והכלל

מקור: שמונה קבצים, קובץ ד׳, קיח

מבינים אנו את שכלול המציאות בכללותה במדה זו, שכל נקודה ממנה תצא אל הפועל בכל מדת ההשלמה שלה - באין פנות למה שמדות ההשלמות של הנקודות האחרות ושל הכלל כולו, הן מכחישות את ההשלמה הנקודתית - ומ״מ תגיע המעלה המושלמת למדה זו, שדוקא עצמיות בדודה זו תשכלל גם את הכללות, ומתוך כך צריכה קליפה להיות קדומה לפרי, נקודות - לעיגולים וקוים של יושר. ולא נירא בהמיר ארץ, במות הרים בלב ימים, בהתנשאות ריבי עמים וברעש מלחמות אדירים. תסיסות נקודתיות הללו שהרשעה מפעפעת אותן, עולות הן בלא שום כונה מצדן ונגד כונתן, אל מרומיה של המטרה העליונה. הכל יכול וכוללם יחד. ומשפט זה נוהג במלא העולמים, בצבאות מרומים, בתקופות התולדות האנושיות ובחליפות החיים הגשמיים והרוחניים, וכל ערכי המוסר אשר לאדם הפרטי בכל הליכות חייו. גלמי ראו עיניך ועל ספרך כולם יכתבו, ימים יוצרו ולו אחד בהם. ומהלך החיים של הצדיקים המקיימים את העולם הוא תמיד להגביר את השאיפה של הכללות, שלא תתפרד ולא תשתשטש מתגרת ידיהן של השאיפות הנקודתיות. ומתוך שעיניהם ולבן של צדיקים פונה תמיד למעלה למעלה, שואבות גם הנקודות הפרטיות את אשרן הפנימי ממקור החיים השלמים ע״י רצונם הטוב. ועד עת קץ עושה היא הרשעה את תעצומתה, מגברת את הפרודים, מעצמת את הנקודיות במקום התחרות של הכולל וההשלמה המקפת, מגדלת את החיצון על הפנים, את הלבוש על התוכיות. ובתפארת עולם אשר לאור תורה הכל כלול, המדות הנקודתיות עד כמה שהן עולות לחשבון שיבורן והעמדת ערכן, והמדה המקפת העולה על כל בכל רכוש, הקרוב והרחוק. הכל מתוקן לסעודה.

~ ✣ ~

פסקה 4 | האמונה כחיבור להרמוניה של המציאות

מקור: שמונה קבצים, קובץ ה׳ א

כשאנו מסתכלים ביצירה כולה, המוחשית, ורואים את האורגניסמוס הכללי שבה, איך החלקים קשורים הם ושלובים זה בזה, בכל צומח, בכל חי, ובאדם איך החלקים העליונים, הנושאים עליהם הוד חשיבות כללות ואידיאליות, הם נזקקים, ביצירתם, בהויתם ובקיומם, להחלקים הפרטיים, השפלים והנמוכים, שלפעמים בגועל אנו מביטים עליהם, והוא הדין בההתחברות הכללית, כמה שאנו סוקרים בסקירה ברורה מתברר לנו בדיוק פרטי, וכמה שאין העין יכולה לחדור שמה אנו מבינים בהבנה בהירה והשערה רוחנית מעמקת, עד כמה כל החלקים שביש צריכים הם זה לזה ותהומות רבה והרירי עד הם זה בזה משולבים ומצורפים, מוסיפה תמיד צנו ההכרה, שאלמלא ההויות התחתונות, החשוכות והכעורות, לא תצאנה ולא תשגשגנה בשיא הודן ההויות העליונות, הנכבדות והמאירות, והחיבור והאיחוד הולך ומתגדל בנפשנו. מהעולם המוחשי באים אנו לעולם הרוחני, למחשבות אדם ותחבולותיו, לדרכי הקולטורות השונות, ואמונות והשיטות. נרתעים אנו לאחורנו כשהננו רואים הרשעה והסכלות, כמה שלטה וכמה שולטת היא במערכי לב בני אדם, בנמוסיהם, בדעותיהם, באמונותיהם, בסדרי חייהם הפרטיים והחברותיים. כשאנו משקיפים על

כל התועבות שנעשו בשם אמונה, על כל קרבנות האדם לאלילים, על כל חללי הנמוסים המתועבים, ועל כל הרשעות, השפלות, החולשות והמחשכים של ההסכמות, ומעבר מזה רואים אנו את הברקים, את עטרות החן של שכל האדם וישרו, את חכמת החכמים, את גבורת הגבורים, את להב אור הקודש של אור האמונה בזיקוקו ועליוניותו, את השאיפות ואת התקוות של העתיד הגדול, ואת עמודי האורה שממלאים את ההוה, מיד אנו מחליטים, הלא כולה, כל החזות הרוחנית עולם אחד הוא. גם הוא תוכן אורגני יש לו, גם הוא בכל הוד נשמתו, בהברקת רוח קדשו, ועז אל אלים אשר בתוכו, נזקק הוא לכל אשר בקרקעיתו ותחתית מצבו, ואלמלא אותם השמרין והרפשים שברוח האדם, לא הצמיח פרי תנובתו, המשמח אלהים ואנשים. ומיד אנו מתנחמים על עפר ואפר, ומקבלים אנו באהבה את העצה העמוקה של האדריכל העולמי, בורא כל המעשים, אלוה כל הנפשות, אדון כל הנשמות, הנותן נשמה לעם הארץ ורוח להולכים בה, והכל מטובו ישאבו טוב, והננו הולכים ונאזרים בקדושה ובגבורה, ומתחילים אנו להכיר את שפלות ערכנו, ואת גדולתנו גם יחד, ומשתעשעים אנו בפרחי החן והפאר אשר צמחו על ערוגות התולדה האנושית, ומכירים אנו על ידה את מה שהוא יותר נשגב ממנה, את מה שהוא למעלה למעלה מכל ערכיה, והננו כולנו שטופי תשוקת שירה, ואזורי גבורה ללכת קוממיות בדרך האורה, לדעת את הגודל אשר להיבול המגמתי שברוח, שכל טוב ויושר. כל אור וחופש עליו צומח הוא. ונוטלים את פרי האמונה בטהרתה ובביכורה, עד כמה שידנו מגעת להגיע אליה באורח מישור של תבונה, ומה שמתנוצץ בנו מלמעלה מאורח שכלנו, יודעים אנו נאמנה, כי גבה מעל גבה שמר, אמיצים הננו בהודעת עצתנו הישרה. ונאזרים בתום הגדולה האלהית. אשר נדע ממורשת קדומים, משיח סוד קודש. מי כמוך חסין יה ואמונתך סביבותיך.

~ ✣ ~

פסקה 5 | השקפת פירוד ואחדות

מקור: שמונה קבצים, קובץ ז׳, ס

שתי השקפות עולם הן, ההשקפה המאחדת, וההשקפה המפרדת. ההשקפה המאחדת רואה את כל החזון של נמצאים מפורדים זה מזה רק בתור טעות החוש, ומיעוט ההארה, אבל אמתת המציאות היא רק אחדות גדולה, והנמצאים הרבים והשונים הם רק גילויים מיוחדים, אברים שונים, צבעים וגוונים שונים של אותה החטיבה האחדותית. ובהשקפת האחדות מביטים על הכל, ואז ממילא מתמצא חשבון הטוב, כי הכל ביחד בודאי הוא טוב בתכלית הטוב, והוא עוד הרבה יותר טוב על ידי התגלות החלקים הרעים שלו, מאילו היה חסר אותם האברים או אותם דרכי הגילוי. וכל מה שאותה ההכרה האחדותית מתעמקת ומתעצמת, ככה מתגלה היא אמתתה בכל החידור התהומי שלה, ובממשלתה על החיים הולכות כל ההרגשות על פי צביונה, ונמצא שהכל מורגש ברגש של טוב, וטוב על טוב מתגבר, וחדוה על חדוה מתעלה, וחיים על חיים מתאדרים. וכל מה שההשקפה האחדותית מכה היא יותר את שרשיה בעומק, היא מביאה גם כן את הטוב המעשי בעולם, את החיים ואת השלום. ולעומתה של השקפה עליונה זו נמצאת ההשקפה המפרדת, הרואה את המציאות המופרדה בתור חזון אמתי, והזרות של כל מצוי אל משנהו היא תופסת לאמתת ההכרה. החושים וכל ההשגות השטחיות עוזרים על ידיה, והחיים הולכים על פיה ומתגשמים, וכל מה שתוצאותיה מתגברות הולכת היא האפלה והרשעה ומתגברת. אין קץ לעומק המלחמה שבין אלו ההשקפות, החיצונה והפנימית, כל הארחות של העלילות שבעולם הולכות הן אל מקום אחד להוציא אל הפועל את השליטה של ההשקפה האחדותית בכל העולמים, ולשעבד את השקפת הפירוד אליה. אמונת האחדות האלהית היא הנשמה, הנושאת בקרבה את כל אוצר החיים, את כל הרכוש הפנימי, שאושר העולמים אצור בו.

~ ✣ ~

פסקה 6 | פירוד ואחדות

מקור: שמונה קבצים, קובץ ז׳, סא

מנהיגי המדינות, וכל הגאונים החברותיים, הם מושרשים ביסוד השקפת הפירוד, בכח המדמה, המראה את המציאות בתכונתה המפורדה, ואין העולם כדאי עדיין להנהגה הבאה מתוך השקפת האחדות בטהרתה. תוכן אורו של משיח, מושב כסא ד׳ בעולם, וזה שמו אשר יקראו ד׳ צדקנו, בנוי הוא על פי יסוד השקפת האחדות המציאותית, כשהיא מתגברת כל כך עד שהיא חודרת בכל הפרטים ובכל העלילות כולם. הסתתרותה של השקפת האחדות הוא דבר מוכרח, כי עם כל האיחוד שבהויה, עם כל שהכל הוא באמת טוב גמור מצד איחודו, אין אותו הטוב של העליה התדירית מתבטל, ואותה העליה התדירית מתגונת היא בהתעדנות של כל מצוי פרטי והתעלותו. כל מה שההארה החדותית מתגלה. אין הדחיפה והבירור להעלאת כל פרט ולהחזרת כל רע לטוב מתעצם כל כך. על כן ההסתתרות של האורה האחדותית היא היא השולחת את החטיבה הפנימית, את המהותיות העצמית של המאור המאחד, אל המעמקים. של הפירודים, והם הם החבלים והמצוקות הגורמים את האורה העליונה להגלות. ניצוצי הקודש המפוזרים בתהומות החושך מתלקטים אחד אל אחד, על ידי הירידה של האורה העליונה האחדותית בתוך מעמקי הסתר של ההשקפה המפרדת. הנס של התגלות האור של חיי האחדות באדם ובעולם, עם תהלוכות מוסרו וכל שאיפותיו היותר עמוקות, מקיפות וממלאות את הכל, חי חי הוא בישראל, ועמו ישראל חי וקים לעד, שם ד׳ אלהי עולם עליו נקרא, ובאור פניו יהלך, ד׳ אלהיו עמו ותרועת מלך בו.

~ ✣ ~

פסקה 7 | ההתאחדות של כל האנושות והיקום

מקור: שמונה קבצים, קובץ ז׳, קט

יש שמתגברת הגדולה הנשמתית, ותוכן האמונה האלהית בעליוניותה מתעוררת בשירתה הכללית, ואז כל היצורים כולם מתאגדים באגודה אחת, וחבה פנימית מאירה לכל היקום, ומדתו של אברהם אבינו, אב המון גויים, מריאה באורותיה המלאים. ויש שההארה הזאת מתעלמת, והארה מצומצמת לפי סדר החיים וההנהגה העולמית באה, ואז כנסת ישראל יודעת שהיא שושנה בין החוחים, וההבדל שבין ישראל לעמים מתבלט וניכר מאד. אמנם השאיפה היא תדירית להאיר את אור החסד הכללי גם על ידי הכינוס והצמצום, אלא שלעולם יש מגמה פנימית העליונה מכל, עצם הזרחתה הסגולית של כנסת ישראל. אבל, מדתו של אברהם הגנוזה בקרבה, הרי היא נותנת תמיד אומץ חסד להטות כלפי זכות את כל העולם כולו, וליקר את ערך האדם הכללי, ובמעמקיה אור הזוהר של אדם הראשון נתון, שמשפט החסד והאהבה והאחוה המקפת, כוללת היא גם את כל היקום, את החיים ואת הצמחים, ומכללת היא את הכל, ועוברת היא הלאה מעל העולם של המוחשים, ומתגדלת בהכרותיה בדרישת טוב ואור לעולמים נעלמים, לנפשות ולנשמות, ולכל המון חיים גנוזים, למלאכים ולאראלי קודש ולכל המוני מעלה. וחוזרת היא ההופעה ומתבססת בצורת חיי חברה מתוקנים ומשוכללים, ודרישת זכות וחופש, אורה וטובה, כבוד והתרחבות, של חיים גדולים ומתעלים, בלא לחץ, בלא קדרות, בלא האפלה של כסל ורשע, חיים של גודל ועז, של אהבה ונועם, של בטחון ואומץ, של כבוד והדר לכל היש, לכל חיל ההויה, ישמח ד׳ במעשיו.

~ ✣ ~

פסקה 8 | אחדות המציאות

מקור: שמונה קבצים, קובץ ז׳, קנו

כשמסתכלים בעולם, בהסתכלות אידיאלית, שאור הקודש מאיר עליה את זהרו, אין רואים דבר פרטי מצד פרטיותו, כי אם בכל חזיון, בכל פלוגה, אפילו הקטנה שבקטנות, מהחלקים הישיים והמעשיים, רואים הופעה תוצאת תנועת הכל. והלימוד הזה הולך הוא ומתבסס על פי המדע ההולך ומתחדש, המתקרב בשבילי החול אל מרכז הקודש, המתעלה מעל הסקירה האטמית אל הכרת התנועה והכח. ובעת אשר יוכל כל אטם להיות נראה לדבר עומד בפני עצמו, לעצם פרדיי, אין תנועה נסקרת כי אם בתור תוצאה מן הכל, נפעלת מכל, ופועלת על כל. ובזה היש כולו מתעלה מהאומללות שבריסוקו, והריסותיו נבנות בבנין שלם, של יוצר כל, בחכמה וחסדים נאמנים. ובזה מקרבת אותנו ההכרה של טבע החומר אל המדע האצילי העליון, שיסוד הקודש, המחיה את הכל, גם את המוסר, היחידי והצבורי, הולך ומתגלה על ידה, והפלוסופיה ביסודה נגאלת ממאסר החושך המלפף אותה, הבונה קיר של ברזל בין העולם והאדם לאביהם שבשמים. אין התגבורת השכלית בצורתה ההגיונית צריכה עוד להיות משברת את עצמתה כדי לקלוט אל תוכה את חיי האמונה הרוממים, המשיבים את הנשמה למקרר חייה, ונותנים לה את עצמתה, הטבעית לה בכל מלואה הרי היא הידיעה של ההשגחה הפרטית, לא בצדה המוקטן, המפרד את הפרטים מן הכללים, וממעט בשביל כך את חייהם, ולא בצורה המבליעה את הפרטים, עד שנדמה לעין הסוקר שמציאותם בטלה היא ונכחדת. הידיעה האלהית, שהפלוסופיה תובעת את הכללתה והאמונה והמוסר תובעים את פרטיותה היא מתבררת על ידי אותה הסקירה ההולכת ומתבררת, החובקת את המדע הנסיוני, וההשערי, את כל תעופות הרגשות היותר פנימיות, וההשכלות היותר חודרות ומובלטות, וההגיון נשאר עומד על בסיסו, ומתאחז באחיזת אמת, ביסוד התום של הקדושה והאמונה אשר בתומת ישרים. המציאות כולה הרי היא עולה בציור האמת שלה, והפרטיות מתגדלת לצורה כללית, והולכת ומתאדרת היא בתוך הכלליות הגדולה הבלתי גבוליות, שדוקא שם היא מוצאה את איתניותה והידיעה האלהית, ברום אמתה, בכלליותה, היא היא גם הפרטית היותר חודרת, המלאה אמת, ומחודרה חטיביות, שלא יפול צרור ארץ. והבינה העליונה, החובקת כל עולמים, והחכמה האדריכלית, המיוחדה לכל עולם, ולכל בריה, הרי הן מתיחדות בחוברת, והענפים מתאחדים בשרשיהם, בשביעת יניקת זיו לשדם לרויה. וברוחו של כל ישר לב, של כל צדיק אוהב צדקות, ההרמוניה הזאת מפעמת את צלצוליה. ורוח הקודש, רוח קודש קדשים, הולך ומתגבר להחיות עולמי עד, וכל אשר בהם.

~ ✣ ~

פסקה 9 | הנבואה

מקור: שמונה קבצים, קובץ ח, קז

האדם אפשר לבא לידי מדה כזו עד שיגלה בקרבו את המרכזיות של כל ההויה שבקרבו . ואז ירגיש ברוחו את כל המתרגש , כל העשוי, כל המוברק, וכל המתנועע בכל מלא היש לכל פרטי דרגאותיו. כי לא יעשה ד׳ א׳ דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים. ההתגלות הפנימית הזאת של הריכוז שבנשמת אדם היא הוצאה מן הכח אל הפועל מה שגנוז בה באמת, ומה שהוא מצוי ועומד. ויכולים אנו להכיר את מעלת האדם בכל מדרגה שהוא, כיון שאור עולם זה ספון בקרבו, מה גדול הוא ערכו בכל אופן גם כשהוא עדיין שוכן במורד, ונשמתו מתגלגלת תחת שואה, אבל הניצוץ האלהי הלא לא ישתנה ערכו. ואסא דקאי ביני חילפי אסא שמיה, ואסא קרו ליה.

~ ✣ ~

פסקה 10 | החול והקודש

מקור: שמונה קבצים, קובץ ח׳, קנג

הידיעה מן העולם והמציאות, שבאה מצד החול, אינה עולה אפילו לחלק אחד מני רבבה בערך האמת, לעומת הידיעה העמוקה של העולם והישות בכלל, שכאה מצד הקודש כי אמתת המציאות והיש הגמור של הכל מתגלה רק בהיות הכל נמשך ובא מצד ההופעה האלהית, מצד הסתעפות חיים וישות ממקור החיים והישות שכל מה שמתגלה בתור עולם והויה הוא רק כעין צל קלוש לגבי הישות הטהורה והאדירה שבמקור האלהי. ונמצא שכל ההון המדעי של האדם יעלה ברוממות פאר גדלו רק כשיאצר ויחסן במקור הויתו, שהיא דעת ד׳ ועזו, הכרת הכל מצד מקור הכל. אך אז יתישרו כל ההדורים כולם, כי רק בהתגלות הגובה העליון האמתי של המדע, אז יערך היחש של המדע באמתת טבעו. וכל זמן שהעולם מתגלה רק על ידי צלליו הכהים, שהם השערת הכרתו מצד צבעיו הבודדים והכרותיו החצוניות, הרי זה כלא נחשב לעומת הקנין המדעי המוחלט. שהוא דעת ד׳ המתבלטת ע״י דעת העולם בתור פועל ד, שאל זה נשואות הן עיני כל חי. וזה כל האדם, כל המצוי. כל המוכר והנודע. וכל עמל העולם ועלוי מדרגותיו הוא מכונן רק כדי שיבא התור העליון של המדעיות להתגלות בשטף מקור אמתתו. וכל המוסר הכללי והפרטי וכל הטבת ארחות החיים. אורח הצדק והישרות שבחיי היחיד והכלליות, הכל תלוי הוא ועומד להגיע אל מכון תמותו ע״י ההתודעות של ההכרה במקוריותה, שהיא הולכת ומתנשאת לפי אותה המדה שיחשף ההוד של אור החיים שבמקור הקודש. שהוא זוהר האמת, אור ד׳ מחולל כל.

~ ✣ ~

פסקה 11 | אחדות המציאות

מקור: שמונה קבצים, קובץ ח׳, רנט

עולם תוהו עומד הוא לפנינו, כל זמן שאין אנחנו מגיעים לידי התיקון העליון של אחדותם של כל זרמי החיים וכל הנטיות השונות אשר להם. כל זמן שכל אחד מתנשא לומר, אני אמלך ואני ואפסי עוד, אין שלום בעצמנו, ואין שם ד׳ מופיע עלינו, שמא גופיה דאקריה שלום, אשר אור האמת רק ממנו ועל ידו מופיע. כל עמל החיים, ביחוד העמל הרוחני של כל המחשבה, מוכרח להיות פונה רק כדי לגלות את אור השלום הכללי העליון, היוצא לא מתוך דחיה של איזה כח, של איזה רעיון, של איזה זרם, של איזה נטיה, אלא מתוך הכנסתו של כל אתד מאלה לתוך הים הגדול של אור אין סוף, ששם הכל מתאחד, הכל מתעלה, הכל מתרומם, והכל מתקדש. חביבים הם היסורים הרוחניים, שכל עובד אמיתי. עובד אלהים אמת באהבה גמורה, סובל על ידי השאיפה הקדושה הטהורה והנאצלת הזאת, אבל דוקא היסורים הללו הם הם הממרקים את הנשמה, ומביאים אותה, ועל ידה את העולם כולו, לידי האושר המרומם, לידי שאיבת רוח הקודש, לידי הגלותה של השכינה העליונה, ולידי הדבקות האמיתית באור חיי כל החיים. ואתם הדבקים בד׳ אלהיכם חיים כולכם היום.

~ ✣ ~

פסקה 12 | לאסור מלאכה

מקור: עולת ראיה ב׳, מז

"תניא רבי אומר דברים, הדברים, אלה הדברים, אלה ל״ט מלאכות שנאמרו למשה בסיני״ (שבת צז:). המלאכות בכללן באות מתוך פרודו של עולם, במצבן שהן עומדות, כל זמן שמלאכת ד׳ העליונה עדיין לא נתגלתה עלינו בכל כבודה והדרה. אור השבת בא להודיע את קדושת האחדות העליונה, המופעת בעולמי עד, מראשית ועד אחרית כל, מכח זיו העליון של אל חי ברוך הוא. למעלה מכל דברים וענינים בכלל מנשאת אותנו קדושת האחדות האלהית הנפלאה, אשר כל לב ובשר אליה תערוג בצמאון אין קץ, ״צמאה לך נפשי כמה לך בשרי״. וביותר מכל תרוממנו סלה, מעל הצד השטחי והמגולה שבדברים, מצד החלש והמתנוון לעינים, הכהות, שההכרות השקריות הנן הפועלות על ידן את פעולותיהן, עד אשר יבא יום ויגלה אור האמת, ולא יכנף עוד מורך, ולא יהיה לך עוד השמש לאור יומם ולנגה הירח לא יאיר לך, כי ד׳ יהיה לך לאור עולם, ושלמו ימי אבלך ״. וק״ו שהפרוד של הדברים, ערכם הניתק מעל הכל, שהוא מכון של כל עמל ויגיעת בשר, שהוא צריך להתעלם מאור קדושת השבת, המופיעה ביקרת כבודה. רק דברים, בסתם, והדברים בגילויים, ואלה הדברים במספרם ופרטיותיהם, נגאלו בתור הכנה לעילוי העולם העתיד לבא, בהתרוממותם של כל ההוויות למקורן, ובאיחודם של כל הנפרדים במקור אחדותם, ע״י מעשה המשכן, שגדול יום הקמתו כיום שנבראו בו שמים וארץ. ועל כן מקושרים הם הענינים ודברים הדברים, אלה הדברים אשר נאמרו במעשה המשכן, שם גנוזים הם ערכיהם הפנימיים של ל״ט המלאכות שנאמרו למשה בסיני, שיתעלו ע״י ראשית קדושת המשכן לאחרית יום שכולו שבת ע״י קדושת השבת בישראל לדורותם. קדושת השבת, הממלאה את כל עולמים ומחדשת מאור הפנים של היקום כולו, ההולכת ושוטפת מנחל עליון, נחל העדנים של יום שכולו שבת, ובאה ומבריקה בזוהר אור יקרתה על נשמת כל חי, מתחדשת היא בקדושת הקודש והמקדש ביתר שאת. ותוכן קודש עליון מתמלא ברז מוספי שבת קודש.

~ ✣ ~

פסקה 13 | ההשקפה הכללית כמקור הסבלנות האמיתית

מקור: אחרון בבויסק, מח

המשקיף על כללות המחשבה הסוקרת מתחילה ועד סוף בצפיה האלהית, רק הוא ישכיל איך כל הפרטים מתאחדים לכלל גדול שאי אפשר שיחסר ממנו מאומה. רק על ידי ההשקפה הכללית הזאת יבא מעמד הסבלנות בלבבות במובנה היותר רחב ויותר רם. הסבלנות הדמיונית היא רק ממעטת את הדמות, מקטנת את כח החיים של כל נטיה. למשל, הוא ירא וחרד לדבר ד׳, כשהידיעה והנטיה הזאת היא עמוקה בלבבו ממילא תבא הנטיה הנגררת עמה, יראת ד׳ שנאת רע, להיות מתלוה עמה, הרי לא יסבול את הרע וישנא עמוק בלב את כל הנוטה מדרכי ד׳, ומכל שכן כל המשולל מכל רגש קודש. והשנאה הזאת הלא בטבעה תלך עד דרכי החיים ותעשה את דרכה גם בהופעה, ובמה איפוא אפשר לבצר את כח ההתנגדות החריפה. כפי הרגיל, חפצים בעלי הסבלנות לקרר את חם רגש האמונה, את עמק רעיון דעת ד׳ והחרדות אל דבריו. אבל לא באופן כזה יבנה עולם. לא ממיעוט כח טוב אפשר להוציא פרי חיים. אמנם הסבלנות שהיא אמתית, תבא רק לרגלי ידיעה הכוללת והברורה איך שכל המצוי כלו מתאחד ומשלים איש את רעהו, כל הרעיונות כולם הם כשלשלת אחת המחרזת את כל פרטי החוליות למציאות אחת. הרע מבחין את הטוב. דברים רבים רעים נעשים בסיס לדברים נעלים ורמים, וכשם שקילוסו של הקב״ה עולה מן הצדיקים כך הוא עולה מן הרשעים. החושב כן, תולד בקרבו נטיה המשימה גבול לכח השולל שלו, וההתקצפות על הרע היותר גדול לא תוציא את נפשו ממנוחתה. בהגיע תור מעשה, יעשה הכל כתורה וכמצוה, והרעיון הלבי יהיה מלא מנוחה, והשלמת החברה לא תפריע את ההרמוניא הפנימית, אפילו כשתהיה מתמלאת גם כן מניגודים היותר אדירים לאמת הגמורה שהיא נחלתו הפנימית העליונה, נחלת שדי ממרומים.

~ ✣ ~

פסקה 14 | ההשגה העליונה כמבטלת כעס וקפידא

מקור: פנקסי הראי״ה, ראשון ליפו, קלט

מצד ההשגה העליונה אין שום כעס וקפידא, שהרי רואים שהכל משמש להתכלית הנרצה והטוב הגמור. אמנם אי אפשר להיות מונהג כולו על פי זאת ההשגה, על כן יש מקום לקפידא. ומכל מקום צריך להיות מושפע לעולם מהרעיון הנשא, לערוג אל הטוב העליון בכל היכולת, ושלא להתקצף משום מניעה וירידה, מפני שהמניעה בעצמה היא משלמת. ידיעה זאת תורה את עומק הסבלנות לכל המין האנושי. אמנם רוב העולם אינו יכול לקבלו, שכיון שהוא רואה שהכל מתקבל ברצון, סובר שאין להשתדל אל השגת הטוב הגמור ושאין לברח מן הרע, מה שבאמת דוקא עם רוממות ההשגה אדם סר מן הרע בכל לב ורודף אחר הטוב בכל נפש, אלא שאין מנוחת נפשו זזה ממנו אפילו רגע, מפני הבטחון הגדול שלו על התכלית הגדול היוצאת אפילו מכל המניעות וכל המפריעים. וכשיש דעת רחבה, יש גם כן סבלנות אדירה, והדעה מתרחבת והולכת עד שכובשת את הכל. משה רבינו ע״ה שהיה דעת הכללי של ישראל, לא היה ראוי לשום קפידא, והדיבור הנח היה פועל כל, כשם שהיה פועל על כחות הטבע. אמנם מפני המיעוט שנתמעט האור מצד הבריאה, כי על בריאה כבר נאמר בן כסיל, ויש בזה איזה העלם, על כן יש מקום לפקיעת הסבלנות ומתחבר כח הכעסני עם הקדושה, על כן כשיוצא בעמים רבים מתכתתים זה בזה במלחמות ושפיכת דמים, על כן יצא דם בהכאת הסלע. ולא היה אפשר שיכנסו לארץ ישראל, כי לפי הירידה היו צריכים להכניס ערך כל דהו של קפידא, שהי׳ אחר כך תופס מקום גדול באומה והיה יוצא מזה תגרת מלחמות בשביל כבישת הדעת, וזה אין ראוי לישראל, כי אפילו דוד המלך ע״ה שנלחם מלחמת ד׳ לא היה ראוי לבנין הבית, שעליו נאמר למען דעת כל עמי הארץ כי ד׳ הוא האלקים, אבל דוקא על ידי שלמה איש המנוחה. על כן זהו דרך נחש עלי צור, ונחש כרוך על עקיבו, על העקב דוקא, כי מצד המעלה אין שום כעס, כי הכל הוא מלא עז ושלוה.

~ ✣ ~

פסקה 15 | ד׳ אלהי ואלהי אבותי

מקור: עולת ראיה, ט

בנשאנו את הדעה למרום העליות, של המחשבות היותר עזיזות, שם הננו מתעלים מכל תוכן חברותי, שם אין הרבוי של הרבים תופס מקום, כשמתעלים הרעיונות מתנשאים הם ממעל לגבולות המקום, המגביל את האישיות הפרטית, שהגבלה זו עושה היא את הרבים בתור רבים מפוזרים. אבל במערכה הבהירה, של ההשקפה השרשית העליונה, כלהיקום ואישיו הפרטיים כולם חטיבה אחת להם, וכשאנו פונים למעלה, להיות מקבילים את ההוד הנורא אשר להיפעה האלהית, אומרים אנו בלשון יחיד, המעורר בנו את המחשבה ע״ד היחידיות של הרבים כולם במובנם האצילי, וקוראים אנחנו בשביל כך: ד׳ אלהי. אמנם המורשה המתוקנת, של הפאר הרוחני אשר לדורות הקדמונים, היא התקינה אותנו אל המעמד הנפלא הזה, להיות צופים ביסוד האחדותי אשר לכל פרטי היצורים כולם, בכל החיל של צבאי צבאות. ומתוך כך אנו מבטאים את יסוד הבעת הרעיון הגדול, המתאים לסגולת הוד הדעה המכירה את ערך האדם בתור שורש אחדותו, שאינו מתרבה בעצם עם כל ריבוי ופירור, ומתוך כך אומרים בלשון יחיד: ד׳ אלהי ואלהי אבותי.

~ ✣ ~

פסקה 16 | ייחוד ואחדות בפרשיות שמע ותפילין

מקור: עולת ראיה, כה

שיש בהן יחודו ואחדותו יתברך שמו בעולם, ושנזכור נסים ונפלאות שעשה עמנו בהוציאנו ממצרים, ואשר לו הכח והממשלה בעליונים ובתחתונים לעשות בהם כרצונו יחוד ד׳ בעולם היא קבלת מלכות שמים שבפרשת שמע ישראל. ההודאה על אחדות ד׳ היא הודאה מוחלטה, לא מצד הצירוף של התגלות האחדות המקפת את העולמים כולם, כ״א מצד עדות ד׳ הנאמנה, שהוא באמת המובן של היחידות האלהית בעולם. כי היחידות האלהית, המוחלטה למעלה מכל ציור של עולם, אין כח בשום שפה לבטאה, ולא בשום שכל ולב להשכילה, אבל מתוך האחדות המוחלטה, שהיא מבארת את היחידות האלהית בעולם, שברוב זהרה היא באה לנו ע״י אור התורה דוקא, אנו באים לקצת הכרה בערך היחידות המוחלטה, שאינה נהגית בשום אופן, מאפס ציור ודוגמא אותיותית איך לתארה. והנה משולבת היא פרשת שמע ליחודו של השם יתברך בעולם, ופרשת והיה אם שמוע לאחדותו בעולם. כי האחדות המופעה בעולם היא מדרגה שניה מול האחדות המוחלטה, שהיא היחידות בערך העולם, והיא מתבארת ע״י הקשור, שיש בין המצוה התורית בכלל ההתגלות של דבר ד׳ ובין כל הסדר העולמי במערכי הטבע וכל מוסדי ההויה כולם, שמזה בא הערך כולו של השכר והעונש, המתבאר בפרשת והיה אם שמוע. זהו תוכן המברר את האחדות האלהית בעולם, שהכל מתאים לתוכן אחד והכל מתקשר לאגודה אחדותית אחת. פרשת קדש מיוחדה היא לזכור את הנסים והנפלאות - שעשה עמנו בהוציאנו ממצרים. עצם הזכירה, קודם שהיא מופיעה למטרה חנוכית שבאה ומעוררת את שאלת הבן, היא מבוטאה בפרשת קדש, והיא בעצמה מרוממת את הנשמה הישראלית ומקדשת אותה באור קדשה. כי זכר ההארה הגדולה של יציאת מצרים, הופעת אלה הנסים והנפלאות, שהם הם הנם היסוד הפנימי של כל הרתוק של האומה הנפלאה האלהית, בפליאת תולדתה, הזכר הזה בעצמו עושה הוא את חותמו חותם קודש בקרב איש ולב עמוק. אמנם בפרשת והיה כי יביאך כבר אנו באים למטרה חנוכית חודרת. שם כבר עסוקים אנחנו בתשובה לשאלת הבן השואל מה זאת. בה כבר אנו באים להוציא את התמצית של הזכירה, בפעולתה על השקפת העולם התדירי, עד שהיא מפלסת לה את נתיבתה גם אל השדרה הקטנה, ההמונית, התמה בעוצם טבעיותה, מרושם מורשת קודש של אבות, מדור לדור. והתמצית הזאת, הספוגה, היא ההכרה הבאה מזכרון יציאת מצרים ע״ד הקישור האלהי עם העולם וכל אשר בו, ע״ד השליטה הרצונית של החפץ האלהי בעליונים ובתחתונים, לעשות בהם כרצונו ברב כחו וממשלתו. הכח והממשלה הם שני ציורים שונים. הכח הוא הענין המתפשט מהוד האצילות האלהית, באין צורך לתאר לנו ענינים מהותיים אחרים וסבות שונות, שהם עושים ע״פ חפצם המיוחד בהכנעם להחפץ האלהי העליון. זהו המבט היותר בהיר מהציור המושכל של שפעת אור ד׳ בכל עולמים, וזהו הערך המתגלה בפנימיות העולמות. אבל מצד הסקירה החיצונה הננו משיגים מצואים רבים, בעלי עצמה מיוחדה וכח מיוחד, אלא שכולם נכנעים במשטרם תחת הממשלה האלהית. ערך הכח נודע הוא יותר בעליונים, ששם ישנה סקירה פנימית, וכח הממשלה - בתחתונים, שהסקירה שם היא חיצונית, לא בדרך האור של החיים העצמיים, כ״א בדרך הכלי המקבל אל תוכו את האור. אמנם כשאנו חודרים לעומק הגדלות של נשמת האדם, ומעלת הבחירה החפשית שלו, שעולה הוא על ידה מעלה מעלה, בדמיון אלהי נפלא, הננו אומרים שסקירתו הפנימית של רוח האדם היא יותר חודרת ופנימית מכל הסקירות המושכלות אשר לכל צבאות עליונים. וא״כ תהיה השגתו של האדם מגעת עד יסוד הכח, והשגתם המושכלת של כל שרי קודש העליונים, היא לעומתו כליית, המשגת את התוכן של הממשלה, ותהיה מתגלית מצד מעלת האדם, המגיע ליקר פנימיותו ע״י קדושת התפילין, המוציאה אלהפועל את הכח הכביר, הספון מאור הנשמה הישראלית, התכונה היחושית של הכח אל התחתונים והתכונה של הממשלה בעליונים, שהצד השוה שבכולם הוא לעשות בהם כרצונו.

~ ✣ ~

פסקה 17 | ואחד עשר סמנים היו בה

מקור: עולת ראיה, קמ״א

יסוד הקדושה בהארתה המושכלת העליונה הוא מתאר את כל הרבויים שבעולם בתכונה מאוחדת. וזהו הענין המספרי של עשר שהוא הרבוי המאוחד לחטיבה אחת, שכל רבוי איננו עומד להתפרד ולהנתק מהכללות, כ״א מתוך ששרש הכל הוא אחד מוכרח הוא כל רבוי להתאחד לכלל אחד. אמנם מפני שירדו הכחות בעולם ההויה, והחיים האנושיים התפצלו לנטיות מיוחדות, והחושים שללו מהשכל את הטהרה של השקפתו הכללית ושאיפתה המיוחדה, נצמח מזה שישנה במציאות הכרה ושאיפה פרטית, העומדת בעולם, ושהיא היא הגורמת לכל מה שמתקלקל ומתפרד מיסוד קדושת האחדות.אבל כאשר גם עומק הרע של מדה פרודה זו שרשה הוא בטוב העליון, ושעל ידה יצמח צמח האורה באחרית ושהצללים יוסיפו זהר על האור ויתבטלו אליו, בגמר שכלולו, דעה נשגבה זו, ושאיפת הקדש העמוקה שבה, היא מובעת רק ברום ההשגה הנשמתית של הארת החיים הפנימיים, רוח החיים האלהיים שיגלה למלכא משיחא, אשר על כל ישראל יתפשט, ״וריח לו כלבנון״. ע״כ להשלמת חזון עולמים זה אחד עשר סמנים היו בה, לקשר ג״כ האחת הבודדת, מצד שרש מקורה, אל החטיביות הכללית של העשר, וממילא יוצא האור העליון לחשוף את הרצון המקודש, להדבק באור מקור חיי החיים וכל אורות האורים העליונים, שהוא לבדו הוא, אך טוב לישראל אלהים לברי לבב״, ״ולפני אחד מה אתה סופר״, ״מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ, כלה שארי ולבבי צור לבבי וחלקי אלהים לעולם. ואני קרבת אלהים לי טוב, שתי בד״א מחסי לספר כל מלאכותיך״.

~ ✣ ~

פסקה 18 | ארוממך ד׳ כי דליתני

מקור: עולת ראיה, קפו

כל התרוממות והגבהת הערך האמתי של האדם אינה חשובה להיות מבוססת, כי-אם כשהיא באה לתפקידה האמתי, אלהרום העליון של המהות העצמית של האדם בקשורו עם כל ההויה כולה, המתרוממת ברוממותו. ורוממותת של ההויה, בצורה אחדותית עם רוממותושלהאדם, החושב ומרגיש אותה, אינה מוצאה את מקומה כ״א ברוממות ההקשבה של מקור ההויה, של חיי החיים, ויסוד היסודות של כל היש, של רוממות הענין האלהי, שממנו תוצאות להופעת האחדות המקורית של ההויה, הכוללת את האדם ואת העולם בהופעה מאוחדת מקיפה. ארוממך ד׳ כי דליתני.

~ ✣ ~

פסקה 19 | ירעם הים ומלאו, יעלץ השדה וכל אשר בו

מקור: עולת ראיה, ט

כשיתחדשו חיי האדם, השכליים והחברתיים, לטובה ולברכה, ע״י ההופעה האלהיתמאורד׳ אשר תבא עליהם, תביא עמה הופעה זו חדוש רב לטובה ולהרמת ערך בכל היקום כולו. גם חיי הים, הרחוקים כל כך מחיי האדם, במושג ובשתוף-יחוסים, יתעוררו בתכן -חיים חדש, מרעים בקול המון, המגיע להקשבת האדם ורגשי לבו, ותתבטל האדישות והנתיקה של חלקי היקום זה מזה. כי אחדות היצירה, ע״י התגלות אור היוצר האחד, המיחד את כולם ביחודו, תחבר את כל החוליות של ההויה בקשר יחוסי, מלא אהבה ורגש, וירעם הים ומלואו, גם בלב האדם ונפשו פנימה. וחיי השדה המקורבים יותר לחיי האדם, מצד שתופם בחיים של יבשה, הם יתקרבו כל כך אל הלב, ההוגה והמרגיש, עד שלא רק רעמם והמיתם הכללית תשמע, אלא גם פרטיות החדוש של אשרם וטובתם המחודשת תמלא את הלב שמחת-נפש חזקה, המתבטאת בעליצות, ויעלץ השדה וכל אשר בו.

~ ✣ ~

פסקה 20 | ד׳ צבאות עמנו, משגב לנו אלהי יעקב סלה

מקור: עולת ראיה, רטו

צבאי צבאות ברא הקב״ה בעולמו. כולם, מראשית העליוניות שלמדרגתם הגבוהה ביותר עד אחרית התחתיתיות של מדרגתם הנמוכה ביותר, מקושרים הם יחד בלולאות הקודש של החכמה העליונה והחסד העליון, הכולל את כל ההויה כולה. הקשר הקדוש הזה, של אחדות כל צבאות עולמים, בצביון האלהי הכולל כל, זהו מעוזם של ישראל. ויעקב, אשר הוריש לבניו את הנחלה של החזון הקדוש, של סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, הוא אשר איחד את ההכרה האלהית הזאת בנשמתו, ואת המשגב הנצחי מסר בתור ירושה לעד לבניו, שומרי אור הקדש בעדם ובעד כל האנושיות ובעד כל היש אחריו, בחיים אשר לנצח לא יתמו, כי גדולת הכלל היא תכונה נצחית בשגובה המקבלת אור חייה ממקור חיי העולמים, אדון הצבאות, ומנצחת עדי עד בחילה את כל הקשור במעוז שם הקדש, אור ד׳ לנצח. ד׳ צבאות עמנו, משגב לנו אלהי יעקב סלה.

~ ✣ ~

פסקה 21 | לך ד׳ הגדולה

מקור: עולת ראיה, רכט

לך ד׳ הגדולה, זו מעשה בראשית. וכן הוא אומר: עושה גדולות עד אין חקר״ (ברכות נ״ח). מעשי בראשית, מעשה ד׳ אחד, יעירו אותנו לדעת, כי כל המציאות כולה היא מעשה אחד, שרבו מאד פרטיו, רבוא רבבות עולמות גשמיים, אשר אין ספורות למו, והמון ברואים רוחניים לאין תכלית, עם המון מסבותיהם, תנאיהם וצדדיהם, שכולם יחד מתקשרים בקשר אחד. ואם היינו יכולים להציץ באור הגדול, של כל המציאות כולה, היתה נגלית לנו איש אחד בגשמיותו ורוחניותו, וכן יאתה לאדון האחד של כל המעשים, להיות כל פזוריו, הנראים לנו ממעשיו, לא ניצוצות אורה נפזרים ונפרדים כי אם אבוקת אורה משולבת ביחס נעלה ונשגב. ותחת אשר ע״פ הידיעה של כל פרט ופרט בפני עצמו, מפרטי היצירה הגדולה, נאמר שרבו מעשיו, ״מה רבו מעשיך ד״, הנה בשומנו אל לב, מציור מעשה בראשית, שכל אלה המוני הפרטים, שכ״כ מתפלאים אנו על הודו ונוראותיו של כל אחד מהם בפני עצמו, הם מקושרים זה עם זה כערך גוף בעל אברים רבים, ומכונה נוראה, שאין קץ לפליאתה, מורכבת מהמון חוליות אין קץ, אז לא נאמר כי רבו המעשים, אבל יותר מזה נשתומם שגדלו מאד, עד שכל הגדולות שאנו מציירים אין ואפס הן לגבי גדולה זאת של כל המעשה אשר עשה ד׳ מראש ועד סוף. על כן הגדולה היא מעשה בראשית. אמנם כאשר יצבור לו האדם בדעתו חלק גדול מהמציאות, וישיג כח התקשרותו בכל פרטיו וכחותיו אלה עם אלה, עם זה לא תדע עוד נפשו לפתור החידות הרבות שיראו לו בהמון חכמת היצירה, כי כל שיוסיף דעת עוד יוסיף פליאות על פליאות. סבת הדבר היא כי הפתרון של המציאות לא יוכל היות כי אם בהבנה שלמה של כל כללה, כיון שהיא כולה דבר אחד גדול, וזה נעלה ממחשבת כל הוגה וכל חושב, על כן בכל מה שנאמר שהוא עושה גדולות הננו מעריכים חלקים מהגדולה הכללית, ואנו משתוממים על גדולתם, והם גדולות עד אין חקר. הננו הולכים מפליאה אל פליאה, מהכרת עצה וגבורה, חכמה וחסד, להכרה עליונה מזאת. הדברים שראינו אותם נפזרים ונפרדים מתחילה, קודם שידענו להם יחש, יתיצבו לפנינו בתור גדולות. אבל הם יאריכו להיות אצלנו באותו התאר, שנוכל לחשב הנה לפנינו מעשה שלם ממעשה רבון כל העולמים, רק עד בואנו לחקור בדברים,

לדעת כל החקים של המציאות הזאת, הנחקרים על מה נוסדו, והנה כמעט נודע לנו חלק מחידותינו הגדולות, ועליהן עולות המוני פליאות עוד יותר מביאות להשתוממות, עד שאנו מחליטים לאמר עוד לא באנו לדבר שלם, רק חלק קטן ראינו ממעשי אדון כל, ולא נוכל לגלות כל חוקיו, על כן הגדולות מתיחסות ל״עד אין חקר״, וכל הגדולות נכללות באמונה, בגדולה. לך ד׳ הגדולה, זה מעשה בראשית.

~ ✣ ~

פסקה 22 | איחוד הרצונות לרצון העליון בתפילה

מקור: עולת ראי״ה, חלק א • עמוד רנז

והנה כמו שקיומו וחזקתו של כל דבר הוא דוקא ממקורו העצמי ולא ממקריו, כן קדושת השי״ת שורה על ישראל בהיותם יחד מכינים לבם למקום א׳, ולכן את ירושלים אוה ד׳ למושב לו, שתהיה תל שהכל פונים אליו. אמנם קודם שנקבע המקום לעבודת קרבן צבור היו מותרות הבמות לקרבן יחיד, שכל זמן שלא נקבע המקום לקדושה הכוללת אז הכללות הקדושה היא רק במחשבה ורצון הלב, וכיון שהיתה כונתו להכלל בכלל עם ד׳ אז בכל מקום שהיה מוקטר מוגש היה נכלל בכלל הקדושה, ולא היה שם מעשה שמנגד למחשבתו. אבל משנקבע המקום לקדושה הכללית נאסרו הבמות, שהתיחדותו במקום, לעומת קביעות המקום הכללית, מורה היא פירוד, ואז גם אם מחשבתו תהיה פונה להכלל בכלל הקדושה הרי המעשה סותר את המחשבה, והוא מוציא מיד המחשבה ואין מועיל בו. והרי הכלי המחזיק את הברכה, שהקב״ה רוצה בה, הוא השלום, שהוא באמת צביונו של עולם, המגלה שכל רבויי הדעות והרצונות כולם פונים לתכלית א׳, וכל המעשים מתקבצים בו להביא לגילוי אור כבודו ית׳ ע״פ הדרכים שחקק הוא ית׳. וא״כ עיקר שבח האחדות והשלום הוא, שבהתאחדות הכוללת אותו ואת זולתו מתגלה איחוד וקישור כל הרצונות כולם לרצון העליון ית׳ לפיכך צריך שיהיה מתחלה שלום בעצמיו, שכל רצונותיו בעצמו יפנו כולם לרצון האחד ית״ש, ואז בכל מה שיתאחד ברצונו יוסיף לגלות את התאחדות הרצונות כולם לראש אחד. משא״כ אם לא איחד רצונו לרצון הקב״ה, אז אם מאחד רצון אחר עם רצונו ומשתדל בזה, הרי זה מראה הוספת פירוד ח״ו. וכמו שלא יאכל קודם שיתפלל על הדם, שהוא הנפש, שלא יקדים רצון אחר נפרד קודם אחוד הרצונות הנפשיים לו ית׳, שהנפש היא הרצון, ״ואשפך את נפשי לפני ה׳״, כן כשהוא נותן שלום לחברו קודם שיתפלל אע״פ שנראה כמאחד אינו אלא עשאו במה, שהוא פונה למקום פרטי לעומת המקום הכללי, ונרגן מפריד אלוף. על כן מקודם ״בשמך אשא כפיי״ והשי״ת ישים לנו שלום שהוא שמו של הקב״ה. ״לא תאכלו על הדם, לא תאכלו קודם שתתפללו על דמכם״ (ברכות י׳:). הדם הוא הנפש, ובו טבוע כח החיים והרצון, שאמנם מצד עצמו הוא בהמי ומשולל השלמות, אבל כפוף הוא אל כח השכל והקדושה הפועל עליו ומטביע עליו את צורתו, בהיות האדם דבק בדברי תורה שהוא עוסק בהם. התפלה היא קישור הרצון בהקב״ה, ועל ידה נעשה הדם מוטבע ברצון אלהי, וההרגשות הראשונות, שבהתחלת כל יום, פועלות הן באדם לכונן על פיהן את כוח הנהגותיו ותהלוכותיו בחיים. אבל כאשר קודם לזה כבר יקדם על דמו עול התאוה החמרית של האכילה, הרי הוטבע בו מקודם הרצון הבהמי, ואז ישוב ויקבע להיות נושא התאוה החמרית, שלא בקשר לעבודת ד׳. על כן לא תאכלו קודם שתתפללו על דמכם, שלא להקדים בו את רגשי הבהמיות, שבהיותם קודמים בו לרגשי הקדש יפעלו עליו להמשיכו בתכונותיו והליכותיו אל שפל ערכם,

~ ✣ ~

פסקה 23 | ריבוי הדעות כבניין השלום האמיתי

מקור: עולת ראי״ה, חלק א • עמוד של

אמר ר׳ אלעזר אמר ר׳ חנינא תלמידי-חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר וכל בניך למודי ד׳ ורב שלום בניך, אל תקרי בניך אלא בוניך. (ברכות ס״ד.). יש טועים שחושבים, שהשלום העולמי לא יבנה כי-אם ע״י צביון אחד בדיעות ותכונות, וא״כ כשרואים ת״ח חוקרים בחכמה ודעת תורה, וע״י המחקר מתרבים הצדדים והשיטות, חושבים שבזה הם גורמים למחלוקת והפך השלום. ובאמת אינו כן, כי השלום האמתי אי אפשר שיבוא לעולם כי-אם דוקא ע״י הערך של רבוי השלום. הרבוי של השלום הוא, שיתראו כל הצדדים וכל השיטות, ויתבררו איך כולם יש להם מקום, כל אחד לפי ערכו, מקומו וענינו. ואדרבא גם הענינים הנראים כמיותרים או כסותרים, יראו כשמתגלה אמתת החכמה לכל צדדיה, שרק ע״י קיבוץ כל החלקים וכל הפרטים, וכל הדעות הנראות שונות, וכל המקצעות החלוקים, דוקא על ידם יראה אור האמת והצדק, ודעת ד׳ יראתו ואהבתו, ואור תורת אמת. על-כן תלמידי חכמים מרבים שלום, כי במה שהם מרחיבים ומבארים ומילדים דברי חכמה חדשים, בפנים מפנים שונים, שיש בהם רבוי וחילוק ענינים, בזה הם מרבים שלום, שנאמר וכל בניך למודי ד׳. כי כולם יכירו שכולם גם ההפכים בדרכיהם ושיטותיהם כפי הנראה, המה כולם למודי ד׳, ובכל אחת מהנה יש צד שתתגלה על ידו ידיעת ד׳ ואור אמתו. ורב שלום בניך, לא אמר גדול שלום בניך, שהיה מורה על ציור גוף אחד גדול, שאז היו הדברים מתאימים לאותו הרעיון המדומה, שהשלום הוא צריך דוקא לדברים אחדים ושיווי רעיונות, שזה באמת מגרע כח החכמה והרחבת הדעת, כי אור הדעת צריך לצאת לכל צדדיו, לכל הפנים של אורה שיש בו, אבל הרבוי הוא רב שלום בניך, אל תקרי בניך, אלא בוניך, כי הבנין יבנה מחלקים שונים, והאמת של אור העולם תבנה מצדדים שונים ומשיטות שונות, שאלו ואלו דברי אלהים חיים, מדרכי עבודה והדרכה וחנוך שונים, שכ״א תופס מקומו וערכו. ואין לאבד כל כשרון ושלמות כ״א להרחיבו ולמצא לו מקום, ואם תראה סתירה ממושג למושג, בזה תבנה החכמה ביתה, וצריך לעיין בדברים איך למצא את החוק הפנימי שבמושגים, שבזה יתישרו הדברים ולא יהיו סותרים זא״ז, ורבוי הדעות שבא ע״י השתנות הנפשות והחנוכים דוקא הוא המעשיר את החכמה והגורם הרחבתה, שלסוף יובנו כל הדברים כראוי ויוכר שאי אפשר היה לבנין השלום שיבנה כ״א ע״י כל אותן ההשפעות

הנראות כמנצחות זא״ז. יהי שלום בחילך. החיל, מקום החיל או הכחות העובדים, הם מתברכים בברכת שלום. ומהו שלומם, לא שיהיו כולם כח שוה, כי דוקא ע״י רבוי הכחות והתנגדותם תמצא פעולת החיים, אלא שערך ההבדל וההתנגדות נערך בערך מתאים, שכולם מובילים למטרה אחת, על כן נמצא שלוה בארמנותיך, במקום הדרוש שקט ושלוה, במרכז התכלית. למען אחי ורעי, שלכולם יהי׳ מקום לעבודה, עבודת שכל ועבודת נטיה ורגש, אדברה נא שלום בך, המצב של ההתאחדות הבא מקיבוץ כחות ודעות נפזרות, למען בית ד׳ אלהינו, התכלית הנרצית, הנקודה שכולם עובדים בעבורה, אבקשה טוב לך, הטוב הנאסף מתוך כלי השלום, שהוא מחזיק הברכה, ד׳ עוז לעמו יתן, יתן להם חיים מלאים ענין, שהוא העז, וכשהחיים מלאים ענין מלאים הם צדדים רבים, ונבנים מהרכבות של כחות רבים, על כן זאת היא ברכת השלום האמתית הבאה מהעז. ד׳ יברך את עמו בשלום. וברכת השלום, הבאה עם העז, היא השלום של התאחדות כל ההפכים אבל צריך שימצאו הפכים, כדי שיהי׳ מי שיעבוד ומה שיתאחד, ואז הברכה ניכרת, ע״י הכח של אלו ואלו דברי אלהים חיים. ועל כן שלום הוא שמו של הקב״ה, שהוא בעל הכחות כולם, הכל יוכל וכוללם יחד, יהי שמו הגדול מבורך מן העולם עד העולם.

~ ✣ ~

פסקה 24 | חכם הרזים: אחדות ההפכים בנפשות ישראל

מקור: עולת ראי״ה, חלק א • עמוד שפח

"ת״ר הרואה אוכלסי ישראל אומר ברוך חכם הרזים, לפי שאין דעתם דומה זל״ז ואין פרצופיהם דומים זה לזה״ (ברכות שם).

כל שיסתכל יותר האדם בתכן הנפשות הפרטיות של בנ״א, יותר ישתומם על ההבדל הגדול שיש בין תכונה לתכונה, בין מצד החנוך והלמוד שהכה שורש בלב כל אחד באורח פרטי, ומשונה משל זולתו, בין מצד התכונה הטבעית הקבועה בטבע היצירה, הפועלת ג״כ על המראה החיצוני של הגוף. ומ״מ דוקא ע״י השינויים הם מתאחדים כולם למטרה אחת, לבנין העולם בתעודתו הראויה לו. והרי יש להתפלאות על החכמה העליונה, שע״פ הרזים הפנימיים, הידועים וגלויים רק לפניו יתברך, מתקשרים ומתיחסים כל אלה ההפכים זה לזה, עד שע״פ צירוף כל הדעות והפרצופים השונים יצא בנין הרמוני מתאים מאד. ואילו היתה ידיעה לבני אדם בדבר השיווי הפנימי שלהם לא הי׳ כל אחד מושך כ״כ לחוגו בקנאה יתירה, והיתה הפרטיות מתבטלת, ומתוך ביטול הפרטיות לא הי׳ חומר לבנות את הכלל. ע״כ שם השם יתברך בטבע, שכל יחיד שבבני אדם אינו מתיחס אל העולם כ״א ע״פ פרטיותו ומתגדר בה, ובזה הוא משלים את הראוי לו, ולפעמים הוא רואה רצונותיו של חברו כאילו הם מיותרים בעולם, ואילו הי׳ דעתו קרובה כ״כ לציוריו של חברו כמו שהוא קרוב לשל עצמו, היתה מתחלשת אצלו התיחדותו לעצמו, והי׳ חסרון בהשלמת פרטו, עד שמזה היתה תוצאה לחסרון השלמה אל הכלל כולו. וע״כ נשארו בגלוי השינויים בכל תקפם, ובפנים בעומק רזי החכמה העליונה, שם המה מתאחדים, עד שלסוף כשיושלם החינוך האנושי לא תהיה צריכה הפרטיות לשמירה מעולה כזאת, ויהפך אל העמים שפה ברורה לקרא כולם בשם ד׳ ולעבדו שכם אחד, אבל כ״ז שהחילוקים וההבדלים יש בהם צורך לעולם, הרזים שעל ידם מתאחדות כל הפלגות הם נתונים בנרתק ומכוסים מעיני בני אדם. ויען כי ישראל יהיו הגורמים, להוצאת הרזים הללו לאורם, מברך בראית אוכלסיהם: ברוך חכם הרזים.

~ ✣ ~

פסקה 25 | קדושת השלום כהתאמת הרצונות לתכלית הכללית

מקור: עין איה, שבת א, פרק ראשון, יג

מסייע ליה לר״ה משמיה דעולא, דאמר אסור לאדם שיתן שלום לחבירו בבית המרחץ, משום שנאמר ויקרא לו ד׳ שלום. אלא מעתה הימנותא נמי אסור למימר בבית הכסא דכתיב האל הנאמן, וכ״ת ה״נ, והא״ר בר מחסיא א״ר חמא ב״ג א״ר שרי למימר הימנותא בביה״כ. התם שם גופיה לא אקרי הכי דמתרגמינן אלהא מהימנא, הכא שם גופיה איקרי שלום דכתיב ויקרא לו ד׳ שלום. השלום צריך שיהיה מושרש בתור מושג היותר קדוש עד שראוי הוא להיות נכנס בכלל שמותיו של הקב״ה. כי יסוד השלום הוא שתהיה מגמת הפנים של כל רצון פרטי הנמצא במציאות משתוה עם החפץ הכללי, שנובע מהתכלית הכללית של כל המציאות כולה. והנה אדון כל המעשים ב״ה שכולל בשלימותו ואחדותו את כל המציאות כולה, כללה, תעודתה וכל פרטי פרטיה, וכשם שהוא אחד יחיד ומיוחד כן מעשהו הוא אחד, ע״כ כל פרטי המציאות הרבים עד אין חקר, עם כל המון הרצונות הפרטיים שבו, שנראים רחוקים זמ״ז בתכלית הריחוק, וג״כ רחוקים מן התכלית הכללית שהוא החפץ להעמיד את כל הברואים כולם על מכון השלמתם היותר עליונה ומוצלחת, שלזאת התעודה הרחבה עד אין חקר, צריכים המון מעשים ותקופות שונות ומסובכות, האור והחשך, הרע והטוב, משתמשים בזה בערבוביא - (ו) כולם עולים לתכלית האחת והמיוחדת, עד שבאמת מצד אמתת המציאות, כל חפץ פרטי מתאים הוא אל התכלית הכללית, אע״פ שבעל החפץ לא ידע אנה פניו מועדות כלל. וזהו יסוד השלום, כי היפך השלום בא תמיד מסיבה שהפרטים אינם מתאימים כאחד בחפצם הפרטי אל התעודה הכללית. ואם כל איש פרטי או סיעה פרטית תאמר שחפצה היא בתיקון הכללי, וגם חברתה המתנגדת לה ככה תאמר, בא אמנם יסוד הניגוד מפני הפרטיות הנמצאת בכל אחת שאינה מכרת את הכלל כולו בכל זהרו ושלמותו, מה שבאמת אינו גלוי כ״א ליוצר כל. והדרך להביא את הכלל כולו אל אותה התעודה, שמונחת בו ויוצאת ממנו לכל פרטיו, אינה באה כ״א ע״י אור התורה האלהית, שהיא ברכת השלום היחידה בעולם, ואין עז אלא תורה שנאמר ״ד׳ עז לעמו יתן ד׳ יברך את עמו בשלום״. אמנם הבלתי מכירים את השלום לדבר היותר קדוש, יוכל להיות משתי סיבות: או שמגמתם איננה כ״א

אהבת עצמם הפרטית, וגם חפצם בשלום איננו מפני שהשיגו שראוי לנפש ישרה לאהוב יותר מכל את הטוב הכללי, כ״א מפני שמצאו את השלום לאמצעי היותר מוכשר למצא על ידו [את] הנאותיהם הפרטיות. מושג כזה שנעוץ באהבה פרטית עצמית אינו יכול להכנס במחיצת הקדושה, וק״ו שאינו ראוי להיות נקרא בתור שם משמות הקודש. או שאינם משיגים שהתעודה היותר נשגבת העומדת בתור מרכז לכל מעלה וכל עבודת ד׳, היא ההצטרפות של כל פרט מפרטי המציאות וכל מעשה ממעשיהם הפרטיים אל התכלית של הצלחת הכלל כולו, החוזרת אח״כ אל כל פרטיו המרובים. ע״כ יסוד דעת ד׳ מוכר לנו בידיעה זאת הנכבדת ששלום הוא שמו של הקב״ה, וחלילה להזכירו במקום שאין הנפש מסוגלת להנשא [בו] אל המרום והנשגב. כי דרכי השלום שתחפש הנפש בהיותה במצב חומרי שפל, לא יתאימו בשום אופן אל השלום האמיתי, שלום העולמים, שראוי לו לצאת רק מתוך הכרה נאצלת ועמקה של תורה ודעת ד׳. אמנם מצע השכל האנושי קצר מהשיג ההוד וההדר, הנועם וההצלחה של השלום הכללי, ועם זה אינו יכול להגיע לתוכן הדרכים שבהם יבור לו הדרך לתכלית הנשגבה הזו. וצריך לזה מהאור האלהי, אור הנבואה היותר נשגבת, אור עולם שבאוצר חיים של התורה, שלכלל האדם אינה נקנית כ״א ע״י האמונה, האמונה כי ד׳ הטוב שטובו מוכר ומושג לנו מבין חרכי המציאות כפי מה שהיא עכשיו גם באמצע דרכה, מורה לנו הדרך לפחד אל ד׳ ואל טובו באחרית הימים, כשיתעלה המצוי כולו, וירומו הפרטים עם הכלל כולו למעלה היותר שלמה, עד שענג ההכרה הכללית שהוא טוב מאד יושכל גם בכל פרט, ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצון קונם אדון השלום בלבב שלם. א״כ האמונה היא הדרך האחת לקניית השלום, כי מבלעדי האמונה בטובו של יוצר כל, המושקפת לנו מדברים המושגים ומושכלים לנו, לא יחדור אור אהבת השלום בפרטים ולא יוכל לעולם לבא אל הכלל, וראוי היה להיות מושג האמונה נקדש כמושג השלום. אמנם בזה ראוי גם להבחין כי הבדל יש בין סבה לתכלית, האמונה היא אמנה סבה נכונה להכרת השלום והליכה בדרך שלום. ע״כ מתרגמינן אלהא מהימנא אבל לא שם גופיה איקרי הכי. מה שא״כ השלום שהוא התכלית העצמית, שם נופיה איקרי שלום, דכתיב ויקרא לו ד׳ שלום. חסרון האמונה בהתעודה הכללית של המציאות שהוא לטוב היותר נשגב, אמנם יכה לרסיסים את כל בנין השלום הנקדש. כי מאין מושג נאצל אדיר הראוי לקחת את לב האדם לתת לאבן פנה לכל מגמותיו, שיהי׳ פונה למעלה, לשלימות כללית ונצחית, יתפוצצו כחותיו על סלע אהבת עצמו, שההכרה בה קודמת ומורגשת לו יפה. ע״כ האמונה כי טוב ד׳ לכל תקשר את הפרטים אל דרך שלום העולמים, והיא האמצעי היותר נשגב לתכלית האחרונה ששם ד׳ בה נקרא, שלום. השלום שהוא כ״כ קדוש ויקר, אי אפשר שיהיה דבק באדם לאהבה אותו באמת כ״א בהיותו מנושא מעל החלאה החומרית הנמצאת בכלל העולם החיצוני ומתפשטת הרבה בעולמו הפנימי של האדם, ששפלותו של האדם בשני המצבים תכריחהו, לבית המרחץ ובית הכסא. הראשון מצד החלאה החיצונית והשני מצד הפנימית, שסבתה היא משותפת ג״כ עם החסרונות הכלליים, שלא ניקתה המציאות בכללה מהם עדנה. ע״כ אל מושג השלום שהוא ההתאמה של העולם החיצוני הכללי כולו עם העולם הפרטי הפנימי, יאתה להזכיר בית המרחץ. אסור לאדם שיתן שלום לחבירו בבית המרחץ. וההימנותא שפעולתה ביחוד היא על המוסר הפרטי, וממנה יבא מאיליו להיות מצטרף לטובה אל הכלל הגדול, ראוי יותר להזכיר שלילת הגדתו, אם הי׳ נכלל בכלל השמות, שיהיה אסור להזכירו בבית הכסא, המורה על חסרונו הפרטי החומרי של האדם. והכלל שבשניהם הוא להורות שאי אפשר להתנשא לפעולות ודיעות שיצאו מהן תוצאות טובות לכלל האומה וכלל האנושיות, ובמובן היותר רחב ויותר עמוק לעמקה של האמת לכלל המציאות כולה, כ״א בהתנשא האדם הפרטי מהחסרונות המושפעים מהעולם החיצוני, ממעשים ומדות ודעות מגונות, וכן בעולמו הפנימי מנטיות ומדות ומעשים בלתי הגונים, שרק אז יהיה ראוי לקרא בשם השלום. ובהתנשא איש או כתה ואומה, לקרא בשם השלום ומצואתם לא רוחצו, לא יבא שלום הבא מקריאה כזאת, שהיא נערכת להזכרה של המושג היותר קדוש ויותר מרום ונשא בבית המרחץ ובבית הכסא, מקום התגלות שפלות החומריות האנושית מצד עולמו החיצוני והפנימי, להביא את הפרי הראוי לו. אמנם עם קדושת המקום, עם התנשאות האדם משפלות מוסריותו והרגלתו בדרכי יושר, עד שהעולם החיצוני לא ישאיר עליו רושם מזוהמתו, ועולמו הפנימי יהיה מחנהו קדוש ולא יראה בו ערות דבר, אז ראוי שישים כל מגמת פניו רק לתעודת השלום, לשמרו מכל משמר ולהרחיבו בכל היכולת, לחזקו ולאמצו בכל האמצעים שיזדמנו לידו, במסיבות הזמן ותקופות הדורות ההולכות ע״פ קורא הדורות מראש. וע״ז שנינו ת״ח מרבים שלום בעולם, שנאמר ״וכל בניך למודי ד׳ ורב שלום בניך״, אלה הם הבנים הבונים, המצרפים כל אבן פרטית שבאיש ושבמעשה למוסד הבנין הקדוש והנערץ, השלום, ״א״ת בניך אלא בוניך״.

~ ✣ ~

פסקה 26 | הצדיק כמרכז הבריאה והאחדות האורגנית

מקור: עין איה, שבת א, פרק שני, צד

רבי אבא ב״כ אמר שקול זה כנגד כל העולם כולו, שב״ע אומר ואמרי לה שמעון כן זומא אומר לא נברא כה״ע כולו אלא לצוות לזה. החיים כשהם הולכים לתכליתם כדי להוציא את הדבר היותר שלם ויותר מעולה, ומתוך שהם עשויים כוננויות אחוזות וסבוכות זו בזו, כל המעשים והמסיבות פועלים זע״ז ונפעלים זה מזה, ממש כגוף אורגני אחד ועצם מיוחד שלם, מתוך כך הוצאת השלם שבאנשים אל הפועל נחשבת על שם כולם. אמנם הציור היותר שלם שבאנושיות לא יצא אל הפועל בכל זמן ועידן, ע״כ כמו שכח ההתאחדות של כל המצוי תאגד את כל מה שנמצא עם השלם בעולם אחד בזמן אחד לאגודה אחת, עד שהציור הבהיר של המציאות כולה הוא מביא לראותה בעסוקה ליצירת השלם ובחיר האנשים בצדק מלא ורום ערך שאינו נמצא כ״א בגבר יראי ד׳ ושומר מצותיו במובן היותר עליון, כן עלינו לדעת שאמנם ההעדר הוא מתנאי ההויה, והיצירה שהולכת לדרכה ע״פ אותו הדרך המותוה מאדון כל המעשים, היא מעדרת ג״כ את הדורות הקודמים כדי להמציא יותר נאותים, לאותה התכלית הרצוי׳ של היצירה היותר מעולה של הצדק השלם בכל. א״כ גם הזמן כולו, עברו וההוה שלו ועתידו, ג״כ צריך שיושקף לנו במבט של יצירה אחת שלמה, ואנו צריכים להבין שכ״כ גדול ונשגב הוא הערך של התכונה הגדולה של יצירת השלם האמיתי, צדיק יסוד עולמי, עד שגם כדאי להעביר

מהעולם המון יצירות וברואים כדי לתן מקום ליצירת המעולה התכליתי, א״כ צריך להשכיל ששקול זה כנגד כל העולם כולו. אמנם לעת כליית כל הקיצים, לעת הציור שתבא ההשתלמות של הבריאה לגרם שלמותה, הנה גם אז תהי׳ העטרה העקרית והיסודית בראש המעולים שבברואים, עתיד הקב״ה להיות לעטרה בראש כל צדיק. ואז אמנם לצורך ההוצאה אל הפועל, לא יהיה צריך זרם החיים ללכת כדי להוציא את המעולה התכליתי שכבר יהיה בשלימות מלואו. אמנם יסוד התעודה שכנן אדון כל המעשים את היצירה כולה בחוברת כזאת שיהיו המון מעשים לאין תכלית נזקקים לתכלית נשגבה ומעולה, הוא כדי להרבות חיים בעולם, ולרומם ג״כ ערכם של החיים בתכלית העילוי, א״כ גם כשיחדלו כבר מלהיות מוכרחים יתר הנמצאים העומדים במעלה נמוכה מערך הנבחר המעולה שבאנושיות, מ״מ לא יחדלו כל המדרגות השונות מלהיות נמצאות. ואז לא ערך ה״בשביל״ יפול עליהם, שמורה על הצורך של ההוצאה אל הפועל. ולא ערך ה״שיקול כנגד כל העולם״, שמורה על ההעדר הנופל במהלך החיים. אבל אז כאשר יבלע המות לנצח ו״כימי העץ ימי עמי״, כל המדרגות יהיו מתנשאות בעילוייהם של היותר שלמים שביצורים מצד אותו כח החיבור שהיה להם עמהם בזמן העבר בהיותם נצרכים בין במציאותם בין בנפלם תחת יד החליפה וההעדר הגופני לתכלית הוצאת הצד המעולה שבאנושיות, מתוך כך יהיה הכח המאחד עומד קיים בהם לעדי עד, עד שבאפס כבר צורך אל תמורה וכליונות, יהיו עומדים כל מי שכבר השתתפו בהבאת התכלית היותר נשגבה, השלמת היצירה היותר חשובה, דהיינו בחירי האנושיות בצדק וטוב אמיתי, לעד לעולם. מפני שאז יתקיים הערך היותר אחרון שכל העולם כולו לא נברא כ״א לצוות לזה, הצוותא מציינת מציאות לתכלית שאינה כבר מוכרחת להשגת מבוקש, ומ״מ היא ראויה ונאהבת מצד ההתחברות הנאותה שכבר קדמו הסבות המוקדמות להשרישה. כל העולם לא נברא כ״א לצוות לזה, כי זה כל האדם.

~ ✣ ~

פסקה 27 | ברית המילה כאיחוד כוחות הנפש וההוויה

מקור: קובץ א, תצז

הטעם העתיק של המילה, המעטת תאות המין, הוא חובק כללים רחבים של המדע. קשר הברית, להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך, של דעת אחדות ד׳, הקשור במילה, משולב הוא עמה קשר עצמי, מבשרו יחזה אדם אלוה. אם יש באדם כח לאחד את כל כחות נפשו וכל נטיותיו למטרה שכלית ומוסרית אחת, כבר רואה הוא את האחדות בעולמו הפנימי, והאחדות של העולם הכללי מתבררת אצלו יותר ויותר. וכשהוא מוצא שכחותיו פרודים הם, כשאינו יכול לצייר שלטון כללי על נטיותיו ותאותיו, אז מחליט הוא, שהעולם הגדול כמוהו מפורד הוא גם הוא, ושאין אחדות במציאות. התאוה המינית כוללת בעצמותה, ובסעיפי התאות החמריות הדמיוניות והרוחניות הכלולים בה, את החלק היסודי מכל הנטיות כולן, אם היא עומדת באדם במצב כזה, שהרוח האצילי שבו יוכל לעלות גם עליה להקיפה, לאחדה עם כל המון הכחות הגשמיים והרוחניים שבאדם למטרה אחת מוסרית עליונה, אז האחדות מתגלה בעצמותו, וגילוי האחדות האלהית מתחזה בו בבשרו. השיקוע של רוח האדם בתוך תאות המין עד לכדי צלילה גמורה, עד לכדי אוטם האידיאליות והמוסריות בחוגה, גרמה את תכונת הערלה, והמעמד הפתלוגי הזה הוא נושא עליו בגויה את האימוץ של נטיה זו בצורתה היוצאת מחוג האידיאליות והמסירה המוסרית המגמתית. מובן הדבר, שההשקפה הפסימית בעולם, שהיא נאותה לירידה מוסרית, היא נותנת כח דוחף להנתקתה של תאות המין מן האידיאליות, שכיון שהמציאות בכללה היא רעה רבה, איך יהיה אידיאל להרבות יצורים אומללים. ולפי זה לכל הנטיה כולה אין שורש באידיאל, רק התפרצות התאוה היא שעושה את דרכה. לא כן היא השקפת הטוב העולמי, ההשקפה האופטימית, של וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד, היא נותנת מקום לאידיאליות להתפשט גם על הנטיה המינית. ואם ירד טבע הבשר ויצר לב האדם עד כדי התפתחותה של הערלה, הנה יסול לו האדם את דרכו האצילית בתיקון ברית קודש, על ידי המילה, ואז ימצא את כל כחותיו נטויים למטרה כללית אידיאלית קדושה, ומבשרו יחזה אלוה, ויקדש את קדוש ישראל, ד׳ אחד.

~ ✣ ~

פסקה 28 | תפקיד כוח הניגוד בימות המשיח

מקור: עין איה, שבת ב, פרק שישי, מו

ופליגא דשמואל, דאמר שמואל, אין בין עוה״ז לימות המשיח אלא שיעבוד מלכיות בלבד, שנאמר ״כי לא יחדל אביון מקרב הארץ״. אם נשקיף על החיים לא בהבטה פרטית, מנקודת חיים של כל יחיד בפ״ע, כ״א בהבטה כללית, אז יתאר [ו] לפנינו כלל החיים בתור מציאות אחת גדולה מחוברת מהמון שלשלאות וחוליות שונות, אשר זרם ושטף החיים עובר בהן דוקא ע״י כח הניגוד הנמצא בכל חלק מחלקיהם ביחש למשנהו. ואותו הכח הכללי, המוציא מתוך כל המון הניגודים את היסוד האחדותי, העושה את כלל החיים לחטיבה אחת, הוא מהפך את הניגודים כולם לטובה, ומוציא מהם את אימוץ כח החיים. באופן כזה אין לנו לצייר שלמות בחיים, כל זמן שהם עומדים על תכונתם בצביונם השלם באותו הסוג שהננו מוצאים בו את חיינו, שיבטל מהם כל יסוד וכח לניגוד, כי ביטול כח הניגוד הוא ג״כ המעטה וכשלון ליסוד החיים עצמם. ע״כ ההפרש הוא בין הימים שהעולם שומם והרשעה שולטת, לימי האורה והטובה, רק במה שכח הניגוד יהי׳ רק שרוי בכח כדי לעורר את יסוד החיים, ולא יצא אל הפועל לבלע ולהשחית. כח היד התקיפה בלא משפט יסור, ו שיעבוד מלכיות הבא על ישראל מרעי גויים יבוטל, וכל הזכיות הטובות שראוי לישראל למצא ע״פ גורלו בתבל ישובו אליו בכל המילוי והטוב, שבהן כלולים כבר ארצו וממלכתו וכל חירותו, קניניו החומריים והרוחניים כולם, חופש השפעתם והכרת כבודם בקרבו, בדגל נשא, ובעולם בכל הרחבתם הראויה להם. אבל מציאות הכח הניגודי בגניזה ובכח מוכרחת להמצא.

מדת העניות צריכה להמצא בעולם לפי המספר המועיל רק לחבר את הבריות זה לזה בקישורי רחמים ואהבה, אבל לא במדה שימצאו מרי נפש אשר יקוו לתשועה ואין. מקרב הארץ לא יחדל האביון, מפני שהארץ בכלל, העולם, צריכה היא למדה זו, אפס כי בך ביחוד לא יהי׳ אביון 1. מצב המיוחד של האומה לא יגרום תוצאה של עניות מיוחדת שהיא בכלל מדת פורענות, אבל כפי אותה המדה הדרושה לארץ, לעולם בכלל, לעורר את הכח של נדיבת לב ושל חמלה טהורה ע״י השפעתה, תמצא, והנה תמצא בכח ולא בפועל. וכן כל הניגודים היסודיים שבין עם לעם, המכשירים את האנושיות בכללה למקצעות שונים של עבודה בחיי המעשה וחיי הרוח, כל אלה ימצאו. ולפ״ז יהי׳ הזיין גם אז משמש לתכשיט, המבצר את כח הניגוד שלא יצא חוץ ממטרתו. המלכיות היא נמצאת והעולם עם ניגודיו הוא הולך וחי, אבל שיעבוד מלכיות אין. הכבדה והמטת צער ויגון ע״י אי שיווי משקל וחסרון מוסר ודעת, המתפרץ מעל לגדרי התקנות שהיושר והצדק המפעם בלב האדם מאור נפשו האלהית, דבר זה לא יהי׳. ובזה מתחדשת צורת העולם לטובה ולברכה, אע״פ שתנאי יסודי החיים עומדים על עמדם, ו אין בין עוה״ז לימות המשיח אלא שיעבוד מלכיות בלבד.

מראי מקומות והערות:

• 1 עפ"י דברים טו, ד.

~ ✣ ~

פסקה 29 | הקשבה הדדית וביסום הדעות להשראת שכינה

מקור: עין איה, שבת ב, פרק שישי, סג

אר״א אמר ר״ש בן לקיש, שני ת״ח המקשיבים זה לזה בהלכה הקב״ה שומע לקולם, שנאמר ״היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך השמיעיני״, ואם אין עושין כן גורמין לשכינה שתסתלק מישראל, שנאמר ״ברח דודי וגו׳״. ההופעה האלהית בהנהגת העולם, מתגלה היא ע״י ההקשבה לכל מהלכי הדעות, באופן שאע״פ שכל אדם יש לו מהלך דעת שלו, שאי אפשר לפעמים שישנה אותו, מ״מ הוא צריך להקשיב ג״כ מהלך דעת חבירו, וידע שגם הוא יש לדבריו מקום. ובזה תפעל דעת חבירו על דעתו לבסם אותה, כפי אותה המדה שהוכנו הדעות לפעול כל אחת על חברתה. וכשם שההקשבה האלהית שברגש הפנימי, ברחשי הקדושה והטהרה העליונה, יוצאת ע״י אותה ההכנה המוסרית של מציאות נחת רוח בהגיוני לב של חבירו, אע״פ שהם רחוקים מהגיונותיו הוא, כן האורה האלהית של הצלחת ההנהגה, יוצאת מההקשבה שכל אחד קושב בשכל טוב את דעת חבירו. ואז בין שהוא מקבל אותה, בין שהוא דוחה אותה, פועלת היא את פעולתה על ההגיון המיוחד של כל אחד, להכשירו להיות ראוי להנהגה כללית כפי הראוי להסדר האלהי, המתפשט על כל החיים החמריים והרוחניים כולם, לפי שינויי פרטיהם. וההנהגה היוצאת מדעות משוקלות בשקל הראוי, הבא אחר קבלת ההשפעה מכל הדעות, היא מכוונת להסדר האלהי שבמציאות, ופועלת עליו ג״כ באופן מתאים. מה שא״כ כשכל אחד רוצה להתיחד דוקא בהגיונו המיוחד, אין ההשפעות הרוחניות הפרטיות מתאימות כלל לפי ההכנה הכללית האלהית השרויה בכללות הנשמות של כלל האומה כולה, היונקת את נטיותיה מהאורה האלהית הטבועה בקרבה, ע״כ גורמין הם בזה לשכינה שתסתלק מישראל.

~ ✣ ~

פסקה 30 | גבולות חופש הדעות והאמונה כקיום לאומי

מקור: אגרות הראי״ה, כרך א, איגרת כ

דע שהסברא הישרה היא לעולם יסוד גדול בדין, וזהו בין בדינים מעשיים בין בדינים עיוניים. ע״כ לעולם אנחנו צריכים להגיע למרכז היושר, ואם תראה לנו סתירה בין אמת לאמת, ע״כ יש כאן דבר המכריע, חה מקום של למוד חדש. ע״כ נראה בענין ההלכה של חופש הדעות, שהיא מתאמת בזמן הזה לרוב בעלי הדעות שבעולם, עד היכן יגיעו גבוליה ע״פ השכל. שמא תאמר שאין לה גבול, לא תוכל כלל לומר כן. האחד שאין לנו אפילו מדה אחת בעולם שלא תהי׳ הקצוניות מזיקתה, ועוד טבע הענין מחייב שיש גבול לחופש הדעות, שאם לא יהי׳ שום גבול, כ״א יפרק עול כל מוסר מוסכם, עד שיגיע בבינתו הפרטית לסוף הדעה על מה הוא עומד, ואז תמלא הארץ נבלה, וצמצום גמור בין הדעות והמעשים א״א כלל לעשות, מפני שהמעטרם נגררים בע״כ ברב או במעט אחרי הדעות, א״כ למשל שיסכים אדם בלבבו שאין שום עול ברציחה הוא ודאי חטא, שאם ההסכמה הזאת תפריח יהרס קיום העולם, וכן כיו״ב. ע״כ אנו למדים שיש גבול לחופש הדעות, אלא הדבר הקשה הוא צמצום הגבול. ומסתבר שאין הצמצום יכול להיות שוה ממש בין כל חברה אנושית, כי למשל ההסכמה הגמורה בלב שאין שום הפסד ללכת ערום בשוק, למי שמסכים כן, וטוען שיתנהגו כן בפועל, הוא חטא אצלנו, וראוי להיות חטא, ואיננו חטא אצל הפראים שבאיי גווניא, למשל. וכיון שע״כ יש הפרש בין חברה לחברה, לא יעמוד ההפרש על מקום אחד, רק יהי׳ הולך ומתחלק לפי רבוי התנאים. וביחש לאמונה יש הפרש גדול בזה בין ישראל לעמים.

אם היה שום עם בעולם, שעיקר הוייתו בתור עם וקיומו יוה׳ תלוי באיזו דעה, אז היתה רשות גמורה וגם חובה שביחש לזאת הדעה לא ימצא בקרבו חופש-הדעות. כי אין זה חופש כ״א עצלות מהגן על עצמה, בשביל איזו נטיה של גירוי עצבים מאנשים פרטיים. אמנם לפעמים ימצאו יחידים, שיוכלו למרוד באומתם, כשימצאו שאותה הדעה, המאגדת ומקיימת את אומתם, היא מזקת לכלל האנושיות, ע״כ יפקירו את האומה בשביל האמת. אבל כ״ז שתהי׳ הדעה המחזקת את אומתם דעה בלתי מפסדת כלל, וק״ו כשתהי׳ עוד דעה מועלת חוץ לגבולה, ולגוף האומה תהיה יסוד חייה, אז אין שום מקום לסבלנות, והסבלן בזה ראוי לבזיון פנימי מכל האומה וגם מכל האדם. ע״כ כאשר אין עוד אומה בעולם, שההודעה של שם השי״ת בעולם, בתור אלהי עולם, שומר הברית והחסד וכל ארחות הצדק, שהם מדותיו

של הקב״ה, יהיה יסוד חייה הלאומיים, ותנאי מיוחד בתקומתה על ארצה וכוננות ממשלתה. וע״כ יש בה תנאים כאלה שאינה יכולה להתקיים מבלעדי הדעות הגדולות הללו, וכל גדולה שבנפש היא כרוכה עם חסרונות מקבילים לה, ובודאי יש לישראל ג״כ חסרונות כאלה המביאים אותם לידי הכרח הגדולה של נשיאת שם ד׳ בתכנם הכללי. ע״כ מי שגורם בדעותיו, ומכש״כ במעשיו, רפיון להדעה שמחיה את האומה, הוא פושע לאומי, שהסליחה להם היא אולת. ובכל העולם אין לנו דוגמא בזה. אין התוכן הלאומי של כל אומה ולשון שבעולם קשור כלל בטבע הוייתם עם דעת שם ד׳ בקרבה ובעולם, ולא עם כללות שום אמונה. ואם ימצא עם בודד, בעל אמונה שפלה, שאמונתו היא לאומית, היא ודאי כל כך קטנה, עד שהתפשטותה בעצמה תביא מכשולות לכל האנושיות, וביותר שא״א כלל בעצמו להתקיים, א״כ העם ההוא בעצמו עומד הוא לכליון שאין לתבע מיחידיו חובות קיומו. זהו יסוד קנאת ד׳ האמתית, שבעליה ראויים שתנתן להם ברית כהונת עולם, בהבדלה בין הקנאות הפחזנית הבאה מחסרון דעה ורפיון כח.

והנה כדי למלא במעשה את השלטון הלאומי, צריכים שיהיו כחות האומה בתכלית השלימות. אמנם למנעו לגמרי ג״כ לא יתכן, כי האופי הרוחני של האומה הוא ב״ה תמיד חי, ודוד מלך ישראל חי וקיים. ע״כ זאת היא עצת ד׳ שהפליא עצה, הגדיל תושיה, שכפי אותו המיעוט שכחות האומה מתמעטים, כן יהי׳ נגרע כח היכולת, ומניעת היכולת היא לנו לעדה על חפץ ד׳, ומניעת החפץ יש לה הרבה דרכים, לפעמים מניעה מעשית, כמו יראת מלכות וכיו״ב, ולפעמים מניעה רוחנית, שמהם היא ג״כ המצוה שלא לאמר דבר שאינו נשמע. וכשישנן מניעות כאלה הננו מרוצים בזה, מפני שאנו מכירים שכך הוא רצון ההשגחה העליונה בעתים כאלה. ואך לזה הננו מוצאים בירושלמי, שרשב״י שמח על נטילת הדינים בישראל לשעתם, משום דלית אנן חכים מידן,

זהו מה שנוגע להבנת לשוני.

ולענין דינא. דע, שאע״פ שאיסור גמור וחולי רע הוא, אפי׳ מי שמסתפק ומהרהר על דברי האמונה השלמה, מ״מ לא מצינו שדנו חז״ל דין אפיקורוס, כ״א על הכופר, דהיינו המחליט ההיפך. וההחלטה של ההיפך א״א שתמצא כלל בישראל ביו שום אדם שלא יהי׳ רשע גמור ומשקר במזיד. כי הרשעה היותר גדולה לא תוכל כ״א להטיל דופי של ספק לחלושי הדעות, וכיון שכן מי שמעיז פנים לאמר שהוא כופר בבירור, הרי הוא רשע מוחלט, שבצדק היה ראוי לדונו בכל הדינים המפורשים, ואין כאן טענת לבו אונסו כלל. ואם היתה הכפירה שבדורנו בעלת אמת, היתה תמיד טוענת טענת ספק, והיו מבררים לה בנקל ספקותיה, אבל היא משקרת בזדון, וטוענת טענת ודאי, בשעה שאפילו ליותר חלושים בדעת א״א כלל שתבא כ״א למדת ספק, והרי היא עסוקה ברשע של רדיפה בעזות מצח, ע״כ היא חייבת כל הדינים, שבידי אדם ובידי שמים, לפי הערך של המכשלה שהיא עושה. ופרטי הדברים מובן שצריכים אריכות גדולה של ספרים רבים לבאר. ודבר זה ברור, שמי שבא לידיעה איך שכל המינות, ביחש לישראל, איננה כ״א טענה של ספק גרועה, המתלקטת מחסרון ידיעה וחסרון רגש ומעוט מוסר, מיד הוא נעשה שלם באמונה ויראת ד׳ באמת׳ וכל מה שיהי׳ יותר דבק בת״ח, דורשי אלהים באמת, כן יתעלה מעלה מעלה, להיות ממולא באמונה של חסן חכמת ודעת. ״כל כלי יוצר עליך לא יצלח וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי, זאת נחלת עבדי ד׳ וצדקתם מאתי אמר ד׳״.

(עה״ק יפו ת״ו, י׳ סיון תרס״ה).

~ ✣ ~

פסקה 31 | האחדות הרוחנית והשפעת היחיד על ההוויה

מקור: אגרות הראי״ה, כרך א, איגרת שא

מכתבו היקר הגיעני. ואשר בעצתי ישאל, ע״ד חיזוק של חיי הנפש לעבודת ד׳ בשמחה ובגבורה, קשה מאד לברר בדברים קצרים גם יסוד אחד מאדני העבודה הטהורה, ובל עיקר זירוזי לדידי ולדכוותי הוא רק לקבע זמנים הגונים על חלק התורה הרוחני, בכל מקצועותיו, שלא יהי׳ מונח בקרן זוית ונתון רק לקריאה ארעית, וממילא יזרח אור הנשמה, ורוח שמחה וגבורה תפעם בלב הדורש את האמת בלא לב ולב. בכ״ז לא אמנע הטוב להציב כלל גדול אחד, אע״פ שגם הוא לא יובן בכל עמקו כ״א ע״י שינון ולימוד מרובה, מ״מ כבר יהי׳ בזה בית-יד לחפץ בחשק אהבת השם יתברך ואור תוה״ק. כי זה פשוט הוא׳ שגם הירוד שבאנשים אם יציעו לפניו שיכול הוא בכל עת לעשות חסד על כל העולם כולו, הכולל בתוכו כ״כ הויות עד אין תכלית, יתעורר בשמחה ובגבורה לעשות טוב, וכל העצלות והרפיון אינו בא כ״א מחוסר אמנה בגודל הטוב שעושים ממש עם כל היקום בעסק התורה, המצות, העבודה, וזכיכות המדות, אשר עבור זה האיר ד׳ את עינינו בדברי קדושי עליון בעלי קבלת האמת, אשר הרחיבו המשכיות להודיע את גודל יקרת העבודה ואיך מעלים על ידה את כללות ההויה וכל פרטיה. אמנם צריך הדבר להתקרב אל הציור השכלי, כדי שיהי׳ הזירוז אמיץ והשמחה מבוססה. חה הציור בא ע״י ההבנה של האחדות הרוחנית, דהיינו להשכיל שאור הנשמה של כל יחיד הוא מקושר עם הנשמה הכללית של כל ההויה כולה, שממנה שואב כל היקום לכל פרטיו את אור השלמתו, ובידינו הוא להוסיף אור בנשמה שלנו ע״י התורה, החכמה, המצות, העבודה, והמדות הטובות, בכל עת ורגע, ובכל רגע שאנו מוסיפים אור בנשמתנו אם רק נשים דעתנו שלא על עצמנו בלבד אנחנו חשים כ״א על כל ההויה, כי ״כל פעל ד׳ למענהו״, מוסיפים אנו השלמה וחיים בכל. והצדיק מוסיף על ידינו אומץ בעבודתו, והרשע מתמתקת רשעתו באיזה מדה, והרהורי תשובה באים לו, ואפילו הבהמות והחיות מתבסמות לפי ערכן, ואפילו היצורים הנוטים להזיק ולהחריב מתעדנים ומזדככים, מזיו הקדושה הנוספת ע״י נשמה אחת השמה לב באמת על הכלל כולו, ואין צריך לומר גודל האור שמתוסף בצחצחות העליונות בנשמות, ובכל המדרגות של העולמות הרוחניים, שאין קץ ליפים והוד קדושתם וחמדתם. וזה נכון והגון לכל איש ביחוד מזרע עם קדוש, וביותר היושב על אדמת קודש׳ ובפרט מי שזכו להסתופף בצלצח של עיר ד׳, שכל ההויה החמרית והרוחנית קשורה בה כקשר הענפים בגזע ושורש.

מובטח אני, שכל מה שזה היסוד יבורר יותר ויהי' נקנה ביותד בינה ודעת ובהדר אמונה שלמה, שהיא מתוספת כל מה שהאדם שוקד יותר על דלתי תורה לשמה בכלל, וביותר על דלתי התורה הרוחנית, דהיינו הספרים העוסקים באור דעת ד', בין ע"פ שכל האנושי בין ע"פ סוד ד' ליראיו, ורזי תורה, שכפי אותה המדה יתגבר בקרב הלב התבשמה אור השמחה והגבורה לאהבת ד' וחשק המצות וקדושת תוה"ק. אמנם לצרף לידיעה זו צריך, שגמר ההשלמה של הוספת האור השלם בכללות ההויה יהי' דוקא ע"י גדולתם של ישראל ורוממות קרנם על אדמת ד" על-כן תהי' ממילא אור צפית ישועה קשורה תמיד בחיי הנשמה. וכשיתפרץ מן הלב הזרם בדיבורים הקדושים הנועדים לזה' בשעות המוכשרות, ובכל עת הכושר, יראה ויגלה אור נעים וחדש, אשר ימתיק את כל הדינים, ואז יוכל האדם בעת רצון להתפלל בהרחבה על כל משאלות לבבו, הרוחניים בדרך עיקר והחמריים בדרך טפל וארעי, וד' יתי"ש לא ימנע טוב להולכים בתמים. - אמנם צריך להזהר מאד בבריאות הגוף והנפש ע"פ הטבע, ולהתרחק מאד מכל מחשבות של פחדנות ושל עצבנות, כי"א להמשיך על עצמו תמיד עז ושמחה, כי "עז וחדוה במקומו".

~ ✣ ~

פסקה 32 | התמודדות עם הלאומיות החילונית בכוח הקודש

מקור: אגרות הראי"ה, כרך ב, איגרת תקמא

הכלל היסודי למגמתה של כל תיאוריה רוחנית, העומדת להאיר ולהחיות. להציל ולגונן על איזו הופעה רוחנית המתגלמת בחיים, נגד זרמים רוחניים אחרים שגם הם מתגלמים בחיים, והם מקטרגים אותה, ממעטים את צביונה ועושקים ממנה כחות, אורות ונשמות, הוא: שהתיאוריה המתעודדת, על הגנתה והשפעתה החיה, צריכה להחזיק בקרבה את כל היקפה, רחבה ורומה, של התיאוריה המנגדת, שממנה האסונות נובעים אליה. היא צריכה למוד את כח האויב בכל הערכים וכל השיעורים, ולהתנשא בכל כח ממעל לו, אחרי שתגיע כבר בכל שיעור-קומתה אליו. במלחמות תיאוריות עיקר כח האויב הוא, כמובן, הכח הרוחני, המוסרי, הרעיוני, הפנימי, וההלך הנפשי. אלה הם העיקרים, ועמהם נגררים ג"כ הטפלים: הכסף, הסידור, הקנינים, וריבוי העוזרים והנקשרים אל הדגל. ואם אויבים רוחנים רבים מגיחים, באמת החובה מתכפלת להתנשא ממעל לכולם. וע"פ זה הדעה נותנת, ש"אגדת ישראל" צריכה היא להתחשב עם כל הכחות הרוחניים השמאליים, העומדים לשטנה על דרך-החיים של ישראל, לשער באומד יפה את העושר הרוחני שלהם בכל המובנים, ולהתאמץ להתנשא עליהם, בכח עליון כזה, שאין לכולם גם יחד, ולה יש ויש, - זהו כח הקודש האלהי.

אמת הדבר שכיון שאנו קוראים בשם ד' הרי הכל בכלל, ואם כן הרי יש לנו כל. אבל אנחנו צריכים לדעת, שכל דבר נערך הוא ע"פ שיעורו, "ואפילו רוח- הקודש השורה על הנביאים במשקל היא שורה, שנאמר: לעשות לרוח משקל" (מדרש), ואם באמת אנו קוראים בשם ד', בצורה שקריאה זו תנצח לפנינו בבית- מלחמתנו, - הננו קרואים לאמר: "הבו גודל לאלהינו". כבימי-קדם עלינו לקרוא לא סתם בשם ד', מה שמספיק לפעמים בעתות-המנוחה, כי"א בשם ד' הגדול, כבימי המלחמה הגדולה על היצרים דע"ז ודעבירה בימי יסוד-המעלה בימי עזרא ואנשי כנסת-הגדולה, והגודל הזה, שאנו צריכים לגדל את התיאוריה הרוחנית העליונה שלנו, צריך שיעלה במדתו הכמותית והאיכותית על כל אותן התיאוריות של חיילי השטנים למיניהם.

לאשרנו נתקבצו בימינו תמציות של תיאוריות שמאליות מרובות בתוך תיאוריה אחת, רבת-כח ועשירת-השפעה, עד שמצב- המלחמה שלנו, בין במעמדים של מגן ובין של תנופה, יהיה על-ידי-זה יכול להיות מרוכז, וזה בודאי מקרב את הנצחון. כמעט כל הכחות הרוחנים, המוסריים והשכליהם, של כל ארחות-ההסתה שעמדו על ישראל מעולם, וצדו נפשות בחלק הטוב שבהם, "כי נופת תטפנה שפתי זרה וחלק משמן חכה", נקבצו יחד בהתיאוריה האחרונה של הלאומיות הכפרנית, האומרת בקול חצוף, שאין לה חלק בכל קודש, מיסודו, מפני שהיא כופרת בעיקר, ופשוט שכיון שבטל העיקר בטלה הטפלה, "שרשם כמק יהיה ופרחם כאבק יעלה", וכל-כך למה מפני "כי מאסו את תורת ד' צבאות ואת אמרת קדוש ישראל נאצו". הרשעה הזאת היא עשירה כ"כ ברוחה, מחומשת בכשרונות רבים, ממולאה הגיון ושירה, והלך-נפש, עד שהיא מטלת עלינו - לא בחנם - אימה בגדלה, ואחר-כ"ז הננו בטוחים, שהיא מוכרחת לכרע ולפול, ולהמס כדונג מפני אש, מאור אלהי אמת צור ישראל באמת. לא נדבר ע"ד ההשכלה, הכללית והעברית, ע"ד הסידור וחפץ הבניה והעבודה. שסגלה לה תיאוריה זו, ע"ד עשרה שהולך ורב, ע"ד ספרותה רבת-הגוונים ההולכת ופורה, - כל אלה היו דומים לגמלים רבים טעונים פשתן שזיק אחד מאורו של בית יעקב אש יוצא ושורפן, אם לא היה לה עם-זה גם כח מוסרי גדול ואדיר, שאי-אפשר לעקור את יסודו ואי-אפשר לגעת גם ברבים מענפיו.

הכח המוסרי היסודי שצפון בקרבה, - דוגמת שם-המפורש שבפי צלמו של נבוכדנאצר, הנותן לה את העצמה של ציפור זו שישבה לה על איקונין של מלך, שאי-אפשר לזרק בה חץ וגם לא לידות בה אבן שלא יהיה כרוגם איקונין של מלך, -- הוא האומר "כללות האומה", הגוי כולה השגור בפיה. לאומיות זו היא אומרת, ולפעמים גם בלא לב ולב, שהיא דורשת את ישועת כלל-ישראל, כולו דוקא, אינה מתחשבת עם פרטים ולא עם סיעות ומפלגות. כי-אם דוקא את הכלל כולו היא חפצה לתפוס בלבבה, את כל ישראל, את האומה, והאומה בערכה הכללי היותר חסון, שאפשר למח אנושי חלוני, שלשל האור האלהי נתיבש ממנו, לתפסו, האומה בערכה ההיסתורי והמוסרי, ועם-זה היא פושטת ידה על ארץ-ישראל וחבת-ציון וכל מקראיה, באומץ-לב וגבורה בלתי-מצויה. ואחרי- כל-זה יודעים אנו ברור, שלא חוכל להצליח, וכי שד מוכן לרגליה, כל-זמן שלא תשא עיניה למרום להשען על קדוש-ישראל. וידיעה זו אנו יודעים מהמקורים היותר נאמנים, המקורים האלהיים, אשר לעד יזרמו באמתם. "והארץ כבגד תבלה ויושביה כמו כן ימותון, וישועתי לעולם תהיה וצדקתי לא תחת", דעותיהם ושרעפי- עשתונותיהם לאפס יהיו, והחוסים בהם יבושו משברם ודבר אלהינו יקום לעולם, וישראל רק בד' יהיה נושע תשועת עולמים. אלה המקורים והנסיונות הרבים, שהראו את אמתם המנצחת

בגלוי, נגד כל העמים, ונגד הסיעות הכושלות, שהיו תמיד אזורות באיזה כח רוחני גם בישראל, הם עומדים בודאי על צדנו אבל זה לא יפטר אותנו מלהכין את כל הדרוש, לפי כל המדה היותר רחבה של הכח והמרץ, בעת אשר אנו קרואים למלחמה, בתחילה להציל ולהגן, ואחר כך להתגבר עד כדי הצדק להריע ג"כ תרועת-נצחון של כבישה ולכידה. ובכן ברור הדבר, שאי- אפשר לנו לזוז ממקומנו לקראת האויב בלא אותו הכח המוסרי העליון, זאת היא האמרה "כללות האומה", ישראל כולו. אסור לנו להפריד ולפרר, אסור לנו לומר: "זהו שלנו ואנו דואגים עליו, וזהו לא שלנו". כשנעסוק לפעמים בפרטים בודאי נפלה בין איש לאיש ובין סיעה לסיעה לפי ערכם, אבל כשאנו מתרשמים אל התוכן היסודי כולל הכל, אין אנו רשאים להבדיל בו בין טובים לרעים, ועל דעת המקום ועל דעת הקהל הננו מוכרחים להתפלל עם העברינים ג"כ, ותקות-לבבנו צריכה להיות מקפת את הכל, את הכלל כולו, ובכל ערכיה "להתפלל עם העברינים" אני אומר, אך לא להתחשב עם דעותיהם העברייניות, לא להזמינם במחיצותינו בתור פועלים ומנהיגים, אבל להתפלל, כלומר: לדרוש בלב ונפש את שלום הכלל כולו וישועתו, במובן היותר רחב, והכלל כולל את הכל: "זרע אדם וזרע בהמה"

והנה כשאנו צריכים להרים את הנם בתוכן המלא של הכלל כולו ולכוין את לבבנו לתל-תלפיות זה, בכל העומק והרוחב שבכל הערכים הנכללים בו, מובן הדבר שבתחילה, מוטל-חוב עלינו, הדוגלים בעז שם ד', העומדים על הבסיס החי והבטוח של האימה עדי עד, להכין בסיס של תוכן כללי בין העדרים השונים שבין עדר-ד' זה כשהוא לעצמו. מיד הרינו קרואים לחפש אחרי דרכי-תעמולה של קירוב הלבבות, ברצונם ובהבנתם, ועל זה אנחנו צריכים שלא לאחר ולהשתמש בכח של ספרות מכנסת ומסבירה. הננו רחוקים זה מזה בדעות ובמהלכי-נפש, מפני שנתחנכנו באופנים שונים, והושפענו מהשפעות שינות. אוצר הרוחניות שלנו, החלק הרוחני שבתורה בכל הרחבתו, לא היה לנו לעסק קבוע עד כדי הכנסת כל גווניו לתוך לבבנו, כמו שעשו המעולים שבת"ח בחילוקי הדעות המעשיות, אלא במקרה הושפעה כל סיעה מהספרים היותר קרובים לחוגה, מן ספר "האמונות והדעות" עד ה"ראשית-חכמה", מן " נפש החיים" עד "תולדות יעקב יוסף", מן "יסוד ושורש העבודה" עז- ה"מורה", מן ס' "קב הישר" עד "אגרות צפון", ישנם קוים רבים מפרידים ומחברים, וסיעותינו השפעו מכל אלה ודוגמתם כל אחת בפני עצמה, בעת אשר הצביון הכללי צריך להיות עשיר וכולל, עד אשר יוכל בעשרו לספוג גם את הטוב, הקודש והאמת, שיש גם באותו הצד הלועזי של ה"פסיעה דלבר", שיש באחרון הנזכר ודוגמתו. בסידור עשיר כזה, ובהחזרת בל הגוונים הפזורים אל מקורם ושרשם, מבאר ישראל, יהיה אפשר לקוות לבא לאט-לאט למעמד-רוח כזה של הקפה שלמה, שעכ"פ רבים יהיו בנו שיוכלו לדבר ולשאוף על השלמות של הנשמה הישראלית כולה, וממילא יהיה הכח היוצא מזה במוסר: שאיפה אמתית לטובת כלל האומה, אפשר להשמע ולהתברר. זהו הצעד הרוחני הראשון, שעלינו לכונן בעדו כוננויות רבים, לפתחו ולהרחיבו, ותיכף כשאנו מקבלים עלינו בזה עול מלכות-שמים שלמה, גם כשלא נתפתחו בנו כ"כ התכנים הפרטיים, כבר אנו יכולים בבטחה להרים את דגל כלל-ישראל, באמת ובצדקה, ואנו יכולים לקוות, שברכת-ד' תעשיר את כל פרטי הגרעינים הטובים, הכלולים בשאיפותינו ובגאון שם ד', בקדושת התורה והמצוה, בגבורת הוד האמונה, בבטחון מסורת אבות קדושים וגבורי-אל, אנו יכולים להרחיב צעדים, לחפש כל הארחות החיים של כל ענפי התיאוריות השונות, להריק אל אוצרנו בגבורה ויושר-לב את כל חמדתן ולהראות לעיני כל ישראל, ולעיני כל העולם כולו, שתחית ישראל תחית-אמת היא, מפני שהיא שואבת את חייה ממקורה האמתי. וישראל בודאי ידע, שכל השאלות הרבות, אשר התיאוריה השחצנית, עם כל עדיה אשר עליה, לא תוכל לתן להן פתרון, תפתרן רק התיאוריה המקורית השלמה, התיאוריה הדוגלת באמת בשם ד' אלהי ישראל, באמונתו ובתורתו, במצותיו ודרכיו, בחכמה ודעת, בעז ותפארת, בחן וכבוד, ובכל גבורה וחיל.

אם נכין לבנו לקראת גבהי-מרומים אלה, ודאי נוכל לקוות שחפץ ד' בידינו יצלח. "אגדת ישראל" תהיה אז אגדת ישראל באמת, שתקח שבי בכחה- לאלהים את לב כל, גם את לב מנדיה, והיא תהיה הסיעה המרכזית, שבידה תשא את הנס לקבץ גאולים, ובקולה ישמע קול השופר לאסוף פזורים. היא תגיד בחכמת- אלהים אשר בלבבה את כל השיבושים אשר נפלו בהספרות אשר נטתה מדרך החיים, והיא תוסיף משנה-כח למרץ-רוחם של כל הבונים בתחית האומה והארץ, בתקוות גדולות, מאזרות חיל ומעוררות ישנים.

~ ✣ ~

פסקה 33 | אחדות המציאות הקוסמולוגית והיחס לבעלי חיים

מקור: אור לנתיבתי, שער אור השלמות – מאמרות • מאמר אחדות המציאות השלמה

"בא וראה כל בריותיו של הקב"ה לוין זה מזה, היום לוה מן הלילה והלילה מן היום, ואינן דנין זה עם זה כבריות, שנאמר יום ליום יביע אומר, הלבנה לוה מן הכוכבים והכוכבים מן הלבנה, וכשהקב"ה רוצה אינם יוצאים שנאמר האומר לחרס ולא יזרח ובעד הכוכבים יחתום, האור לוה מן השמש והשמש מן האור, שנאמר שמש ירח עמד זבולה. החכמה לוה מן הבינה והבינה מן החכמה שנאמר אמור לחכמה אחותי את. השמים לוין מן הארץ והארץ מהשמים שנאמר יפתח ד' לך את אוצרו הטוב את השמים. החסד לוה מן הצדקה והצדקה מן החסד שנאמר רודף צדקה וחסד. התורה לוה מן המצוות והמצוות מן התורה שנאמר שמור מצותי וחיה, בריותיו של הקב"ה לוין זה מזה ועושין שלום זה עם זה בלא דברים".

בזה מתבטאת השקפה שלימה של אחדות המציאות הקוסמולוגית השלמה, של מלא ההויה, הרוחנית והחמרית, "הצותא של כל היצורים" בהבעה נפלאה וברורה. והשלום העליון, החבור השלם של כל באי עולם, ההרמוניה הפנימית והממשית, בכלליותם ובפרטיהם, הוא השלמות האמיתית והבריאות הנכונה.

בהכרה שלמה זו של אחדות המציאות הקוסמולוגית במלא המובן, יש לפתור את שאלת אכילת בשר בעלי חיים באופן כזה: הן יש בה, באמת, בפרישה מאכילת בשר בעלי חיים, יסוד אונאה עצמית או שטחיות, הלא רק על ידי השפעתם של חושינו, או נאמר גסותם של מושגינו, נבדיל בין אלה היצורים שנקראים ״חיים״ לבין אלה שנאמר ״שאינם חיים״. לא מיבעיא לפי תורת האידיאות האפלטונית שיש לכל דבר שבעולם גם כן מין נשמה, המשכת כח של צורה רוחנית, וכידוע בדברי המקובלים על דבר נשמת הצומח והדומם, אלא גם לפי ההכרה הפשוטה שבפשוטות, הריאלית ממש, הלא כמו שאנו עושים עול בהמיתנו את החי, בבטלנו בזה את מהלך כחותיו ותנועותיו, כן גם אנו גורמים בטול והפרעה באופן כזה למהלך כחו של עפר הארץ ברמסנו עליו בדרכנו, של האויר בכל תנועה אשר נגרום בו על ידי כל נשימה שלנו, וכן בכל פנה שנפנה ובכל צעד שנצעד הלא עול מעשינו בדכאנו ביד חזקה את כחם של יצורים אחרים לטובתנו הפרטית. ובאמת אין כל הבדל אמתי בין אכילת בשר בעלי חיים, וצער בעלי חיים בכלל וההשתמשות בהם, לכל עבודה ומלאכה קשה, שגם בזה הלא יש סוף-סוף המעטת הכח ודכדוכו, אלא שיש מקום לחיצוניות ההרגשה להסתפק בזה ולבלי להצטער עוד על זה אחרי שהכחות שנתקו ונדכאו בכח שלטוננו אינם מובלעים ונכנסים בתוכנו פנימה, בגופנו האישי הפרטי. אבל האם זה תירוץ מספק, אחרי שאת הכחות כלינו ודכאנו אנחנו בכחנו הפרטי, ואנחנו עשינו את העולה הזאת הרק בזה שנכנסו הכחות ההם לתוך גופנו הפרטי מיוסדת עולת פעלנו, ובלא זה נוכל לרחוץ בנקיון כפינו ולאמר, שלום עליך נפשי?

במה הוא יסוד קו המדה שלנו המבדיל בין כל היצורים, שבכל תנועות מהלך חיינו מותר לנו לדחוק וללחוץ אותם ולהפוך את סדר מהלך כחותיהם שעל זה מיוסדים כל כוחות חיינו ומהלכיהם, ובין אלה שסדור תנועת חייהם הוא באופן יותר בולט, מסודר ומאורגן, שמהם אסור לנו לקחת ולהשתמש בהם לצרכי חיינו? וקל וחומר בן בנו של קל וחמר בצומח, שאורגניותו וחיוניותו הלא בולטת אף לפי חושינו הגסים גם כן, ובפרט לאור החלטות-המדע האחרונות על דבר סימני ״החיים״ של הצמחים.

ואם כן, אחרי שההבדל הזה בין חיים לצמחים הוא עמום וקלוש מאד ואין לו ערך ממשי במציאות, וכמו-כן מתרחבת ההכרה בנוגע לדומם, לכל היצורים, ותמיד בכל רגע ורגע ממש אנחנו מכלים ומאבדים, משברים ומדכאים את אחרים לצורך חיותנו, (כמובן עד כמה שיש בכלל מקום לכליון ולאובדן וכו׳), אין כל יסוד שכלי ברור לפרישה מאכילת בעלי-חיים דוקא.

אמנם רק בהשקפת האחדות האמתית והברורה, הטהורה והנעלה, יסולק אותו קשי-הרוח שתכביד עלינו ההכרה הזאת, שכל חיינו, כל מהלכם וכלכלתם, הם שלשלת אחת של רציחות ואבודי נפשות, יהיו נפשות חי, צומח או דומם. כי רק מתוך השקפה מצומצמת על פרטיות המעשים כשהם לעצמם נוכל להצטער עליהם ולהוציא עליהם משפט של מעשים רעים, אבל בהשקפת האחדות השלמה לא נראה את עצמנו בתור דבר פרטי מיוחד בפני עצמו, וכן לא את כל אחד ואחד מכל יצורי עולם, לא את החי, לא את הצומח ולא את הדומם, אלא כולם וכולנו דבר אחד ממש, כאורגניות אחת, שכל חלקיה כולם מוקפים מאוחדים ומחוברים יחד בחבור פנימי, מקורי, טבעי, וכולם מקבלים זה מזה ונותנים זה לזה, אז אין מקום לקפידות האלה במהלך החיים, לא זה אוכל את זה כי אם הכל אוכל את הכל, וכשם שבני האדם משלימים זה את זה בכלכלת החיים הרוחנית והחמרית, אף כל היצורים כך. כן ישאף האדם אל תוכו את אויר נשימתו וישלם לאויר בעבור זה במה שהוא מוציא מתוכו, הנצרך למטרות יצירה שונות, או כן משלם האויר הכללי לאדם את היסודות האוריים השונים הנצרכים לו בשביל מה שהוא מקבל ממנו. וכך ישתמש האדם לתועלתו בכל האופנים שהם, בבעלי החיים, ותחת זה יספק להם את צרכיהם הם ויפקח עליהם, בכלל המין, או בהפך, שבמחיר הספקת צרכיהם ופקוחם ישתמש בהם לתועלתו ״ונתתי עשב בשדך לבהמתך״ ואחר כך ״ואכלת ושבעת״.

ולא חשבון הגומלין ״המסחרי״ הזה בלבדו יברר לנו את ציור סדר העולם הכללי הזה וישקיט את רוחנו בזה, ולא נוכל למדוד את מדת המשפטים האלה לפי ההקבלה המדויקת והמכוונת של הקבלה והנתינה, אשר אמנם היא תוכל להיות מכוונת ומדויקת במשקלו של אל דעות, אלא דוקא השקפת האחדות האמתית השלמה, שכל היצורים כולם ממוזגים ועומדים בה בהתמזגות אחת, שכולם מובלעים בהויה הכללית של חשבונות ״מסחריהם״ אלה, מתבלטים בה גם הם מתוך שלשלת המסבות הקוסמית וההיסטורית, על פי ההשגחה העליונה, בתור חשבונות כלליים ודרכי חיים ויצירה שלמים של ההויה הכללית.

אך כל זה הוא מצד ההתבוננות האוביקטיבית בלבדה, אבל מצד ההדרכה המוסרית הסוביקטיבית ודאי שיש ויש מקום להבדיל בין בעלי חיים ואכילתם לבין יצורים אחרים, מכיון שהם מביעים את צערם ודכאותם בהבעה יותר גלויה, שהיא, עם שתופנו החיוני אתם ועם יתרון בליטות ההבדל בין שנויי מצביהם לפנינו, עושה רושם יותר עז ובולט בנפשנו ובארחות מוסריותנו. וזהו היסוד לכך שעיקר אסור צער בעלי חיים הוא כדי להסיר מדות האכזריות מלבבנו. וזה מותאם למה ש״אין צדקה משתלמת אלא לפי חסד שבה״.

ואחרי כל זה יש עוד מקום לחזיון העתידי, שלעתיד לבא אין כלל אכילה ושתיה, שבזמן אחרית-הימים יחד עם ההשתלמות הקוסמולוגית האוניברסלית היותר גדולה ומקפת תתעלה התכונה האינדובידואלית דוקא גם היא בשלמות, ואין מקום אז לקבלת שפע של פרט אחד מחברו אלא לכלכלה בריאה ושלמה מתוך יניקת השפע האינדובידואלי העצמי המקורי בלי זיקת סיוע פרטי אחר רק שמתוך השפע החיוני הכללי, ההנאה מזיו השכינה, שהיא תמלא את ההספקה השלמה של כל החיים וההויה. והיה לך ד׳ לאור עולם ואלהיך לתפארתך.

ומה שבדורות האחרונים מתבררת ומוסכמת יותר אי החשיבות או גם הגריעותא על בשר בעלי חיים לבריאות הגוף של האדם, אפשר שגם זה מתאים למהלך ההשתלמות וההתפתחות הכללי של המציאות והאדם, אם מצד ההתעלות הטבעית העתידית האחרונה או מצד ההשלמה המוסרית.

~ ✣ ~

פסקה 34 | אחדות המציאות כנגד פירוד הזוגות

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק שביעי – שלשה שאכלו, נו. ברכות נא/ב

וארי״א אין מברכין על כוס של פורענות, מאי כוס של פורענות, ארנב״י כוס שני. יסוד התורה הוא להכיר שכל הנמצא כולו הוא מתקשר אחד. תכלית חפץ נשגב ותעודה עליונה הכוללת ע״פ חכמתו של יוצר בראשית ב״ה. ע״כ גם כל הדברים הפרטיים שבהנהגת האדם כולם הם עולים בקשר אחד להיות פרטים של הכלל הגדול של שלימות המציאות כולה. ע״כ ראוי לתת עז לדעה העקרית הזאת השומרת מכל שיבוש דמיוני ושכלי, ולהיפוך הדעה הכוזבת שיש להשים עדרים עדרים לכל מעשה וכשרון, ולבקש שלימות חלקי מבלעדי קישור אל השלימות העליונה הכללית, הוא מקור לכל חטאת ודמיונות כוזבים, שמהם תוצאות לכל ההיזיקות הדמיוניות והמעשיות. ע״כ הזוגות המורות על אפשרות החלוקה וההתפלגות של מערכות כל אחת לעצמה מבלי קישור יסודי, הם מורות היזק ומגרות הפסדים דמיוניים. וביותר ראוי להזהר בזה בכוס הברכה, המורה על הרחבת החיים לכל תנאיהם, שיש בזה טוב נמרץ רק בהקשר הפרטים כולם לאגודת הכלל העליון, לכונן מכל טוב החיים התכלית הכללית של דעת ד׳ ודרכיו, הנהגה טובה וישרה המלאה צדקה ומשפט ומשרים שהם דרכי ד׳, ״כל מעשיך יהיו לשם שמים״. אמנם בהתפרד החבילה, וחפץ הרחבת החיים יהי׳ לתשוקה עומדת לעצמה, אז נכון מידה שבר שלפני גאון. ע״כ הוא נקרא כוס של פורענות, ואין מברכין על כוס של פורענות שהוא כוס שני.

~ ✣ ~

פסקה 35 | תיקון החיים באחדות מול פירוד הכפלים

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק שביעי – שלשה שאכלו, נז. ברכות נא/ב

תנ״ה השותה כפלים לא יברך, שנאמר הכן לקראת אלהיך, והא לא מתקן. גם בזה כלולה הערה, שראוי לעשות כל סעיפי החיים בתור הכנה לקראת אלהים למלא תעודתו וחפצו הנשגב, ואז אין כאן שום כפל, כי הכל הוא עולה לתכונה שלמה וסדר אחד כללי. ע״כ השותה כפלים, מורה במספר הנפרד שמשתמש בו להנאתו, כאלו יש צרכים מקוטעים נפרדים מהתכלית הכללית, ואם יתנהג האדם ככה בדרכיו וברעיוני לבבו, להיות ג״כ מעשיו בלתי עולים בכלל אל תכלית הקשר של אחדות הכללית, שהוא יסוד הכרת ד׳ אחד, אז יבאו ג״כ ציורים דמיוניים בלתי נאגדים עם הכלל בציוריו, והמה יהיו לתוצאות מזיקות, והם באמת מקור לכוחות החיות המזיקות בעולם, שבהיותם קשורים יפה עם הכלל, והארץ תמלא דעה את ד׳ אז לא ירעו ולא ישחיתו. ע״כ רק ע״י ההכרה המשובשת שיש במציאות הכפלים שאינם מתאחדים לגויה גדולה שלמה, היא מאבדת את תכונת ההכנה מכלל המציאות וכל ארחות החיים לקראת ד׳, ואיך יברך, דהא לא מתקן. התיקון האמיתי הוא שלא יהיו נקודות בודדות נפרדות, כ״א סדר קוים מסודר, ״וקו ינטה על ירושלים״. והדברים מקבילים לעומת מה שקראו חכמי הקבלה בשם ״תיקון״, על קישור כל המעשים לקראת התכלית המרומם, כתפילתינו: ״ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם״, שהוא יסוד השלום הכללי שהוא הכלי המחזיק ברכה, מכוון לכוס של ברכה.

~ ✣ ~

פסקה 36 | יציאת הנשמה ב׳אחד׳: הפרט ואחדות הכלל

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק תשיעי – הרואה, רלד. ברכות סא/ב

יצאת ב״ק ואמרה אשריך רע״ק שיצתה נשמתך באחד ואתה מזומן לחיי העוה״ב. האושר הפרטי והכללי מחוברים זה בזה. תכלית הטוב והיושר הפרטי בנוי בערך הכרעתו על הכללי. אמנם תכונת הכלל היא קיבוץ הפרטים, ע״כ סוף כל סוף צריך הפרט להתעלות שיהיה אושרו לבדו ענין נערך ונחשב מאד כאושר הכללי. מושג האחדות ירחיב את דעתינו על ערך המוסר מצד הצירוף אל הכלל, ד׳ אחד יוצר כל, מה רבו מעשיו ומה עצמו יצירותיו. ההליכה בדרך הטובה והישרה תביא ברכה לכל מעשה ד׳ שהם מיוחדים באחדותו, קשורים זה בזה במערכה נפלאה, שעכ״פ תצא ההערכה אם גם יעברו רבבות אלפי שנים. ע״כ אין קץ לתכונת רוממות עבודת ד׳ ואין כל שפה להגבילה כ״א בשם ד׳, עבודת ד׳ וחפץ ד׳. באשר אין אנו יכולים להכניס בציורינו כמה נכבדה היא מדת הצדקה של עשות טוב על כל מעשה ד׳. והטוב הפרטי הנעשה בחוגו של האדם הפרטי יש לו ודאי ערך נערך עם כל הנמצא, כיון שהכל הוא מעשה ד׳ אחד ואין דבר נפרד עומד לעצמו חוץ מקשר האחדות. שאם אמנם עין האדם תקצר מלצייר משאת נפש זאת, אבל הננו מתכנסים תחת הדגל של שם ד׳, ד׳ אחד. אז הננו יודעים בטח שהננו נושאים נפשנו אל הרמה שבתעודות של הצדק, עשות טוב עם כל המצוי. והטוב הזה הולך במהלך נעים, לא ידלג ולא יקפוץ, לא יעלים עין מכל פרט בודד ולא יבליע שום מערכה קטנה וקלה, ולא יהפוך שום סדר וערך, מפני שהוא נערך ע״פ הערכת ד׳ אחד הכל יכול וכוללם יחד. משאת הנפש הכללית תובן באושר של יציאת נשמתו באחד. אמנם המעלה האחרונה, הנקודה הפוגשת את עצם הנושא של הצדק והטוב, היא המעלה של הטוב הפרטי. זהו המובן באושר עוה״ב, שם נאמר ״ונחל עדניך תשקם״, עדנך לא נאמר אלא עדניך, מלמד שכ״א ואחד נותנים לו מדור כפי כבודו. ההצלחה הפרטית הנשגבה מאד שהיא שקולה לעצמה כערך כללי ויותר, היא המדה שראוי להשתבח בה אחרי העליה של הדבר היותר אדיר בכללותו. שם יש אור חדש זרוע, ודעת אלהים מופעת במושגים אמיתים זוהרים ונהדרים, שאין לנו מהם הערכה אף דמיונית, שם יופיע אור הפנימי של הנפש הרוממה בכל עוזה ותפארתה, והעולם הפנימי הלא פרטי הוא בתכונתו. אמנם אשרה הפרטית שהיא גדולה כ״כ במעלה שבאה אחרי

המעלה הכללית, אשריך ר"ע שיצתה נשמתך באחד, ונעלית במעלת הכלל היותר אדירה, ואתה עוד עולה מזה אל המעלה הפרטית "יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך", מזומן לחיי העוה"ב, החיים הפרטיים הגבוהים שעולים עוד על החיים שבהם יש זיקוק הכרחי אל הכללות, "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך".

~ ✣ ~

פסקה 37 | שאלת שלום בשם: קדושת השלום האנושי

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק תשיעי – הרואה, רעא. ברכות סג/א

והתקינו שיהא אדם שואל את שלום חבירו כשם, שנאמר והנה בועז בא מבית לחם וגו', ואומר ד' עמך גבור החיל, ואומר אל תבוז כי זקנה אמך, ואומר עת לעשות לד' הפרו תורתיך, רנ"א הפרו תורתיך משום עת לעשות לד'. דעת ד' האמיתית היא ההליכה בפועל בדרכי ד'. "אביך הלא אכל ושתה ועשה משפט וצדקה וגו' הלא היא הדעת אותי", הסוג העליון הכולל את היושר ותיקון ההנהגה הוא השלום, השלום בין אדם לחבירו, בין משפחה למשפחה, בין עם לעם. שלכונן אותו באמת ובבטחה צריכין אנו לכל ההכנות הגדולות של הלימודים החכמים של דרכי ד' ועבודת ד'. והנה לפי ההשקפה החיצונה הי' עולה על הדעת שיש אפשרות לתורת השלום להתקיים בעולם גם מבלעדי דעת ה'. ואם הי' הדבר כן היתה נשארת התכלית של דעת ד' ועבודת ד' רק בשביל ההרמה הרוחנית של האדם שמגיע לאשרו הנצחי. ובאופן יותר מדוייק אז היתה תורת המוסר נחלקת לשני חלקים, חלק אחד מצד השלום והמדות הטובות הנוגעים לישובו של עולם, וחלק שני עניני התורה ועבודת ד' שאינם נוגעים כלל זה לזה בתכלית, מה שבאמת אין הדבר כן. תכלית עבודת ד' היא מפני שדוקא ע"י עבודת ד' והשגת אלהות הטהורה יבא כל המין האנושי למצב השלום היותר נשגב. וכן העיד הכתוב, "לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי, כי מלאה הארץ דעה את ד' כמים לים מכסים". והידיעה הזאת נוגעת, בין לידיעת איכות השלום, בין לידיעת איכות עבודת ד' וכל התורה השייכה לה. כי בהיותינו יודעים שמבלעדי הידיעות הטהורות האמתיות בתארי השם יתי' ודרכי התורה והעבודה הנלוים לאותם הידיעות הגדולות, א"א למין האנושי לבא לידי מרכז השלום, אז נכיר ביותר בירור את הערך האמיתי של השלום שאנו מבקשים. וכן התכלית של דעת האלהים כשתתברר שהיא צריכה להוציא אל הפועל את השלום הכללי והפרטי, אז תתברר ביותר. ע"כ התקינו שיהי' אדם שואל את שלו' חבירו בשם, שיהי' כח שם שמים מעורב עם השלום והסידור של תיקון האנושי הטוב והמתוקן. והנה הדבר מתחיל בתחלת השאלות של החברה האנושית, איך לתקן את איתן מצב שלומה. דבר ידוע הוא ששאלת פועלים ועובדים, היא שאלה שאם תתנהג בלא סדרי יושר תהי' מהסבות היותר חזקות של הירוס השלום האנושי. ויותר ג"כ עלולה להטעות את האנשים שהם דלים בשכל ובמדות רמות ונאצלות, שאימתי תעמוד להם הצלה להרימם משפלותם, בבעטם בכל תורה וחק ובמאסם ג"כ עול מלכות שמים. אשר באמת רק להותם יועילו כל אלה, כי מבלעדי דעת אלהים האמתית הנקלטת בלבבות רק ע"י הכשר כל סדרי עבודת ד' לפי פרטיה הרבים והשונים, תרבה השערוריה בעולם ויד התקיפים לעולם תהי' על העליונה, ע"י אמצעיים של חמס ושד ופריצת כל גדרי מוסר ומשרים. ומי יהיו הסובלים עול קשה של אדונים קשים, שאין לרוחם מעצור ושתאותם וגאותם לא תדע שבעה, רק אלה עניי עם הנכשלים בדרך החיים ע"י חלישותם הרוחנית והגשמית. ע"כ רק בזאת יתוקן זה החלק הרשום של השלום האנושי, ע"י הרבות יראת ד' ודעת אלהים בעולם, אז לא יתנהגו האדונים, שיהיו יראי ד' ומוזהרים על ההליכה בדרכי ד' ומכירים את חובת הצדק בהכרה שלמה פנימית, עם פועליהם ושכיריהם כ"א באהבה וחבה יתירה. והפועלים מצדם ישיבו אהבה אל אדוניהם, באשר גם הם באמונה יעשו כיד יראת ד' הטובה עליהם, והיא תגן בעד עריצות וגזל משפט משני הצדדים. הנה לפנינו חלק רשום של התועלת של שלום בשם. "הנה בועז בא מבית לחם", נשיא ישראל ובעל בעמיו לא התיחס עם הקוצרים, הפועלים הפשוטים, כאיש רם ונעלה ביחש אל שפל ובזוי, אשר לא יפנה אליו כ"א בגזרת מושל, לומר עצלים ונרפים הוסיפו לעבוד בחריצות. וזה הי' ראוי להמצא אצל עריצי גויים אשר לא ידעו את ד'. אמנם בעז אמר לקוצרים ד' עמכם, שם ד' הנקרא עליו ודעת דרכיו שהי' חפץ, היא הביאתו לידי המדה המפוארה הזאת לומר באהבה לקוצרים "ד' עמכם". והם חיו כ"כ באהבה עמו, כ"כ מצאו את עצמם מאושרים, עד שאמרו לו "יברכך ד'", כי ידעו כי בתוספת ברכתו להם שלו' וברכה. החלק האחר של השלום הוא השלום הלאומי, אשר יוכל איש לתאר כי יתכן שלו' לאומי להיות מתקיים גם מבלעדי דעת את ד', כ"א באמצעות החבה הלאומית המוטבעת בלבו של אדם בטבעו. אמנם זהו דבר שאינו מתקיים, כי מבלעדי דעת ד' ישפל איש, וגם המתעורר ע"פ רגשו הפנימי לעבוד עבודת עמו, יוכל להמשך בתגרת יד תאות ורוחות רעות, אשר יעשו שינויים נמרצים ברוחו, עד שיעזוב את עמו ודגלם. גם עצם ההנהגה הלאומית, כשאור ד' הוא נר לרגלה, היא מתהלכת במשרים. ע"כ גם לשלום הלאומי נחוץ הדבר שיהי' נקרא ונשאל בשם, שנאמר ד' עמך גבור החיל, כשיתלוה עם גבורתך אומץ שם ד', היא ערובה נכונה שגבורתך תהי' מתקיימת, באשר יש לה תקוה נצחית ורבת אונים, שתוכל לעמוד בפני כל המעקשים והמעצורים. מה שא"כ נטיות אחרות, יוכלו להשתבר ולהכנע תחת יד עצומים בהם, המושלים יותר ברוח האדם. כי הממשלה היותר אדירה באדם, שאין ציור לאחרת להתעלות עליה, איננה כ"א אחת יראת ד' ודעת אלהים באמת.

עוד חלק רשום נמצא המכשיר את השלום ומקיימו, אהבת השלום הבא באומה ע"י שיווי המנהגים הנוגעים ליסודות של דיעות אמתיות והמסתעפים מהם. בזה צריך שיהי' שם ד' נקרא, כי כיון שידענו שכל מצות התורה הכוללים את כלל האומה בדרכי החיים שלהם, מצות ד' היא. הוא מטביע עמוק בקרבינו את הזהירות בשמירתם, והרצון לקבל עולם, וממילא יוצא התועלת של האחוה הלאומית באופן נעלה ונשגב. וכיון שאגד הלאומי קיים וחזק, נובעים ממנו הרבה תקנות גדולות שהם עמודים להצלחה גדולה לכלל האומה, מצד ערך השלום של הכנסיה, יש ערך גדול גם לכל מנהגים מוסכמים, מנהג ישראל תורה. ומזה תבא ג"כ הגדלת החיוב של שמירת המרכז הרוחני, כחומר דברי סופרים. ובכלל קדושת כל המצות ופרטי ההלכות המעשיות חובתם מתכפלת בשביל שהם המה אשיות הכלליות לאחות כלל הכנסיה. ומזאת הטעם תצא פעולתם של אלה הפרטים המעשיים וההנהגות הטובות הכלליות, רק כאשר יזדקנו הרבה

באומה ויכבשו להם דרך כבושה בלב בניה, שאז תוכר החבה היתירה לאלה המעשים מכלל האומה, וממילא יהי׳ בכח שיווי מעשים כאלה להרבות אחוה ואהבת אמת בלב כל הפרטים הנכנסים אל הכלל ע״י השיוויים הללו. אמנם אימתי יהיו הדברים הללו מתקיימים באופן המעולה, כשהוא משותף בשם שמים. ע״כ לבד כל דיני התורה המעשיים שהם מן התורה, גם כל מילי דרבנן, וכל מנהגי ישראל הקבועים ומיוסדים ע״פ התורה, הם חתומים בחותם שם ד׳, וכדברי הזוהר עובדין בכנסת ישראל תליין. כי יסוד המעשים הוא אחדות הכנסיה ברוחניותה וגשמותה, עבור התעודות רמות הערך שיש לה ועבור מציאותה היותר שלם ונעלה. אל תבוז כי זקנה אמך, כי הזקנה הזאת היא המביאה את השיווי העמוק שפועל פעולת השלום הנהדר. והזקנה הזאת נחתמה בנו בחותם שם ד׳, ע״י שמירת חוקיו ומצותיו אשר צונו, ״למען הקים ד׳ אותך לו לעם והוא יהי׳ לך לאלהים״. הרי לנו שלשת גדרי השלום האקונומי הפועלים, הפוליטי ״ד׳ עמך גבור החיל״, והדתי ״אל תבוז כי זקנה אמך״, בשם ד׳. כמקרה התורה של היושר הלאומי והנצחית הפרטית של תחית המתים, שכל זמן שהיו הדיעות ישרות הורגש בהרגשה פנימית של תומת ישרים שהכל נקשר יחד. שההשלמה ההקיפית תשתכלל רק בתיקון האומה והכלל ותיקון הרוחני היותר נשלם, לעד ולעולמי עולמים, מה קדוש לעולם קיים אף צדיקים לעולם קיימים. ובהתמוטטות מעמד הדיעות בתגרת יד סבות רעות, הי׳ צריך לקשר לימודי את אשר הי׳ מראש קשור בתכונה וידיעה שוקטה ובטוחה. כן הדבר נוהג במושג השלום וקריאת שם ד׳, כשהדיעות צלולות מושג הדבר יפה, שהאדם צריך שיהיו דיעותיו רמות מזוקקות ונאצלות. וזה הוא התוכן המביאו לדעת ד׳ האמתית לפי ערכו, וצריך ג״כ שיהיו מעשיו ישרים ונאים, מביאים תועלת אל הכלל והפרט, ומרוחקים לגמרי מכל הפסד ושחיתה. הדעה הישרה והתמימה מכרת שהם קשורים זה בזה קשר אמיץ, כל שיהי׳ האדם יותר מכיר את קונו ומשיג האמתיות והאמונות הטהורות, יותר יהי׳ מודרך לדרך התיקון המועיל, ויותר יהי׳ מיושר בדרכיו ומדותיו לתועלת הכלל, וכל אשר יתיישרו מעשיו יפעל הדבר על מדותיו והכרותיו הפנימיות, ויהי׳ יותר דבק בקונו ונוטה לאהבת ד׳ טהורה ולהיות בעל נפש יקרה ועדינה. אמנם משנסתבכו הדיעות, הוצרכו חכמי הדורות ללמד ולפרסם כי השלום צריך שיהי׳ נשאל דוקא בשם, רק אז יגיע לתכליתו ואז ישיג מעמדו הבטוח. ועדיין הדבר צריך הבחנה, את מי נחזק ע״י מי, אם את השלום הכללי נחזק ע״י קריאת שם ד׳ עליו, כי גדולת שם ד׳ ויוקר ערך ההליכה בדרכיו הוא דבר שכ״כ רושמו גדול ואורו מבהיק עד שחיובו ניכר גם לאנשים שעוד לא הוכנו מצד נפשותם להיות הולכים בכל דרכי היושר. ע״כ כיון שעל השלום נקרא שם ד׳, ילך השלום הלוך וגדול. או שגם יש להפך הסדר, קריאת שם ד׳ ועילויו שם אדם בחייו הפנימיים השכליים היא מטרה עליונה ונשאה. ע״כ כשאנו מחברים את כל ארחות הטוב והשלום האנושי אל קריאת שם ד׳, יתגדל שם ד׳ ותתוסף הידיעה האלהית ועבודת ד׳ בעולם, לרגלי כל הדרכים הטובים ששם ד׳ נקרא עליהם. והדבר מוכרע בערך בתלמוד והמעשה, ובאמת שני הצדדים שקולים וראויים להיות כ״א מטרה לעצמו והכנה לחבירו. עת לעשות לד׳, לגדל שם ד׳ בעולם, למען יתעלו הנפשות האנושיות ויגיעו לאשרם ואצילותם בחייהם הפנימיים. הפרו תורתיך, להיות השלום נשאל בשם ד׳ כדי להגדיל את הרושם של דעת ד׳ בעולם, זהו המהלך הפשוט. אבל כשנדון להעמיק בדבר נאמר עת לעשות לד׳, מהי התכלית של הרושם הגדול שאנו צריכים להגדיל הכרת שם ד׳ בעולם, משום דהפרו תורתיך, התורה המעשית ש״דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום״ הופרה, והלבבות נתרוקנו מאור היושר והצדק, במה נחזירם לבריאותם בקריאת שם ד׳ שיהי׳ נקרא על השלו׳, בהיותם יודעים שהשלו׳ הוא שמו של הקב״ה, וברדפם שלום הם עובדי ד׳. בזה יחלצו לרדוף אחר השלום, שהיא תורתיך, כל התורה כולה נמי משום דרכי שלום היא כדברי חז״ל. כי גם העור שאינו מרגיש האור הכהה, ירגיש כי אור גדול ומבהיק זורח נגד עיניו הכהות. רנ״ א מ״ט הפרו תורתיך, למה לנו לעשות את ידיעת שם ד׳ בתור אמצעי בהיותו ג״כ תכלית לעצמו, וראוי לנו גם לצאת לפעמים משורה יחידית כדי להקנות דעת ד׳ בעולם. ע״כ סובר שתכלית קשירת השלום אל שם ד׳ יהי׳ תכליתו, הגדלת שם ד׳ בעולם, שהוא לבדו מאיר את כל מחשכי עולם, ומצליח את המין האנושי בחיים העוברים והנצחיים. ובאמת אין כאן מחלוקת כ״א הבחנת ערך הדבר הגדול הזה מכל צדדיו.

~ ✣ ~

פסקה 38 | מעשה בראשית כאחדות המציאות הכוללת

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק תשיעי – הרואה, דש. ברכות נח/א

נפק לבי מדרשא ודרש לך ד׳ הגדולה זה מעשה בראשית, וכה״א עושה גדולות עד אין חקר. מעשה בראשית, מעשה ד׳ אחד, יעירו אותנו לדעת כי כל המציאות כולה היא מעשה אחד אף שרבו מאד פרטיו, רבוא רבבות עולמות גשמיים אשר אין ספורות למו, והמון ברואים רוחניים לאין תכלית, עם המון מסבותיהם תנאיהם וצדדיהם, כולם יחד מתקשרים בקשר אחד, עד שאם היינו יכולים להציץ באור הגדול של כל המציאות כולה, הי׳ נגלה לנו איש אחד בגשמותו ורוחניותו, כאשר יאתה לאדון אחד להיות כל פזוריו הנראים לנו ממעשיו, לא ניצוצות אורה נפזרות כ״א אבוקת אורה משולבת ביחש נעלה ונשגב. ותחת אשר ע״פ הידיעה של כל פרט ופרט מהיצירה הגדולה בפ״ע, נאמר שרבו מעשיו, ״מה רבו מעשיך ד׳, בשומנו אל לב מציור מעשה בראשית שכל אלה המון הפרטים, שכ״כ מתפלאים אנו על הודו ונוראותו של כ״א בפ״ע, הם מקושרים זע״ז כערך גוף בעל אברים רבים וכמכונה נוראה שאין קץ לפליאתה המורכבת מהמון חוליות אין קץ, אז לא נאמר כי רבו המעשים. אבל יותר מזה נשתומם שגדלו מאד, עד שכל הגדולות שאנו מציירים הכל אין ואפס הוא לגבי גדולה זאת של כל המעשה אשר עשה ד׳ מראש ועד סוף, ע״כ הגדולה היא מעשה בראשית. וכאשר יצבור לו האדם בדעתו חלק גדול מהמציאות, וישיג כח התקשרותו בכל פרטיו וכחותיו אלה עם אלה, ועם זה לא תדע עוד נפשו לפתור החידות הרבות שיראו לו בהמון חכמתך היצירה, כ״א כל שיוסיף דעת עוד יוסיף פליאות על פליאות. ומהי סיבת הדבר, כי הפתרון של המציאות לא יוכל היות כ״א בהבנה שלמה של כל כללו, כיון שהוא כולו דבר אחד גדול, וזהו נעלה ממחשבת כל הוגה וכל חושב. ע״כ כל מה שנאמר שהוא עושה גדולות, הננו מעריכים חלקים מהגדולה הכללית ואנו משתוממים על גדולתם, והם כ״כ גדולות עד אין חקר. הננו הולכים מפליאה

אל פליאה, מהכרת עצה וגבורה, חכמה וחסד, להכרה עליונה מזאת. והדברים הנפזרים מתחילה, קודם שידענו להם יחש, יתיצבו לפנינו בתור ״גדולות״. אבל עד כמה יאריכו אצלינו באותו התואר שנוכל לחשב הנה לפנינו מעשה שלם ממעשה רבון כל העולמים, רק עד בואינו לחקור בדברים לדעת כל החקים של המציאות הזאת הנחקרת על מה נוסדו, והנה כמעט נודע לנו חלק חידותינו הגדולות ועליהם עולות המוני פליאות עוד יותר מביאות להשתוממות, עד שאנו מחליטים לאמר עוד לא באנו לדבר שלם, רק חלק קטן ראינו ממעשי אדון כל ולא נוכל לגלות כל חוקיו, ע״כ הגדולות מתיחסות לעד אין חקר, וכל הגדולות נכללים באמונה, בגדולה, לך ד׳ הגדולה זה מעשה בראשית.

~ ✣ ~

פסקה 39 | השלום כהרמוניה של ריבוי ההפכים

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק תשיעי – הרואה, שסא. ברכות סד/א

ארי״א ארי״ח ת״ח מרבים שלום בעולם שנאמר וכל בניך למודי ד׳ ורב שלום בניך א״ת בניך אלא בוניך כו׳. יש טועים שחושבים שהשלום העולמי לא יבנה כי״א ע״י צביון אחד בדיעות ותכונות. א״כ כשרואים ת״ח חוקרים בחכמה, וע״י המחקר מתרבים הצדדים והשיטות, חושבים שבזה הם גורמים למחלוקת והפך השלום. ובאמת אינו כן, כי השלום האמיתי א״א שיבא לעולם כי״א דוקא ע״י תואר של ריבוי השלום. הריבוי של השלום הוא שיתראו כל הצדדים וכל, השיטות שיש בחכמה, ויתבררו איך כולם יש להם מקום כל דבר לפי ערכו מקומו וענינו. ואדרבא, הענינים הנראים כמיותרים או כסותרים, כשמתגלה החכמה האמיתית לכל צדדיה יראו שרק ע״י קיבוץ כל החלקים וכל הפרטים, וכל הדיעות הנראות שונות וכל המקצעות החלוקות, דוקא על ידם יראה אור האמת והצדק, ודעת ד׳ יראתו ואהבתו, ואור תורת אמת. ע״כ ת״ח מרבים שלום נעולם, מה שהם מרחיבים, מבארים ומילדים דברי חכמה חדשים בפנים מפנים שונים, שיש בהם ריבוי וחילוק ענינים, בזה הם מרבים שלום, שנאמר ״וכל בניך למודי ד׳״ כולם יכירו שכולם, גם ההפכים בדרכיהם ושיטותיהם כפי הנראה, המה כולם למודי ד׳, בכי״א מהנה יש צד שיתגלה ע״י ידיעת ד׳ ואור האמת. ״ורב שלום בניך״, לא אמר גדול שלום בניך, שמורה על ציור גוף אחד גדול, שאז היו הדברים מתאימים לאותו הרעיון המדומה, שהשלום צריך הוא דוקא לדברים אחדים ושיווי רעיונות, שזה באמת מגרע כח החכמה והרחבת הדעת. כי אור הדעת צריך לצאת לכל צדדיו, לכל הפנים של אורה שיש בו, והריבוי הוא רב שלום בניך. אל תקרי בניך אלא בוניך, הבנין יבנה מחלקים שונים, והאמת של אור העולם יבנה מצדדים שונים, משיטות שונות, שאלו ואלו דברי אלהים חיים. מדרכי עבודה והדרכה וחינוך שונים, שכי״א תופסת את מקומה וערכה. והכלל כי אין ראוי לאבד כל כשרון וכל שלימות, כי״א להרחיבו ולמצא לו מקום, ואם תראה סתירה ממושג למושג, בזה תבנה החכמה ביתה. וצריך לעיין בדברים איך למצא את התוך הפנימי שבמושגים, שבזה יתישרו הדברים ולא יהיו סותרים זא״ז, וריבוי הדיעות שבא ע״י השתנות הנפשות והחינוכים, דוקא הוא הוא המעשיר את החכמה והגורם הרחבתה. שלסוף יובנו כל הדברים כראוי, ויוכר שאי אפשר הי׳ לבנין השלום שיבנה כי״א ע״י כל אותם ההשפעות שהיו נראות כמנצחות זא״ז. ״יהי שלום בחילך״, החיל, מקום החיל או הכחות העובדים, הם מתברכים בברכת שלום, ומה שלומם, לא שיהיו כולנו כח שוה דא״כ מנין תהי׳ פעולת החיים, כי דוקא ע״י ריבוי הכחות והתנגדותם, ימצא החיים. אלא שנערך ההבדל וההתנגדות בערך מתאים, שכולם מובילים למטרה אחת, ע״כ נמצא ״שלוה בארמנותיך״, שקט ושלוה במקום הדרוש שקט, במרכז התכלית. ״למען אחי ורע״, שלכולם יהי׳ מקום לעבודה, עבודת שכל ועבודת נטיה ורגש. ״אדברה נא שלום בך״, המצב של ההתאחדות הבא מקיבוץ כחות ודעות נפזרות. ״למען בית ד׳ אלהינו״, התכלית הנרצה, הנקודה שהכל עבורו עובדים. ״אבקשה טוב לך״, הטוב הנאסף מכלי השלום שהוא מחזיק הברכה. ״ד׳ עז לעמו יתן״, יתן להם חיים מלאים ענין, שהם עז, וכשהחיים מלאים ענין, מלאים הם צדדים רבים ונבנים מהרכבות של כחות רבים. ע״כ זאת היא ברכת השלום האמתית הבאה מהעז. ״ד׳ יברך את עמו בשלום״, וברכת השלום הבאה מהעז. היא השלום של התאחדות כל ההפכים. אבל צריך שימצאו הפכים כדי שיהי׳ מי שיעבוד ומה שיתאחדו, ואז הברכה ניכרת ע״י כח אלו ואלו דברי אלהים חיים. ע״כ שלום הוא שמו של הקב״ה שהוא בעל הכחות- כולם, הכל יכול וכוללם יחד, יהי שמו הגדול מבורך מן העולם ועד העולם. ואני תפילתי לך ד׳ עת רצון, הנותן מפיו חכמה דעת ותבונה, אל תצל מפי דבר אמת עד מאד, ותצילני מכל מכשול ושגיאה בהלכה ואגדה, תען לשוני אמרתיך כי תלמדני חוקיך, לך אני הושיעני כי פיקודיך דרשתי. ותזכני להוציא מאויי לבבי, למען כבוד שם קדשך, מן הכח אל הפועל. ותחנני ברוח עצה וגבורה דעת ויראת ד׳, ותזכני לראות בשמחת גוייך, להתהלל עם נחלתיך, בתתך מציון ישועה לישראל תפארתך. והנני חותם דברי בהודאה, בדברי הכתוב׳, ד׳ אלהי אתה ארוממך, אודה שמך כי עשית פלא עצות מרחוק אמונה אמן. ואתפלל על העתיד לבא, וגם עד זקנה ושיבה אלהים אל תעזבני עד אגיד זרעך לדור לכל יבא גבורתיך.

~ ✣ ~

פסקה 40 | מעגלי ההתעלות: מהפרט אל האחדות הכוללת

[52] **מקור:** פנקסי הראי״ה, פנקס הדפים א

כל הרעיונות כולם, כל זמן שהם הולכים בתוך החוג הפרטי, אפילו כשהם מתנשאים לעליוניותה של הספירה הרוחנית הפרטית, הם בכל זה קטנים בשיעורם הכמותי והאיכותי, ונפשנו השואפת לגדולות ורמות לא תוכל להמלא מהם. כיון שהם מתעלים ומתרחבים ונכנסים לתוך החוג היותר רחב של הלאומיות הכללית שלנו, הם מתגדלים, ואנו מרגישים בהם אז יותר חופש רוח ורוממות נפש, וכל הדברים המעשיים והמוסריים הרוחניים שיהיו מתרכזים על ידם ימצאו בקרבנו מקום יותר חשוב ונעלה. אמנם גם גודל זה לא ישאר לאורך ימים. סוף כל סוף המסגרת הלאומית היא גם כן איננה רוחנית טהורה לגמרי, ואיננה מוסרית מופשטת הראויה להתעלות נצחית מצד עצמה. ממילא תדחק אותנו

נשמתנו האלהית, האצולה מגבהי מרומים של ההכללה היותר עשירה, להתעלות עם ספירת מחשבותינו והגיונותינו הלאומיים אל הכללות האנושית. אבל החיץ שבין האנושיות ליתר היצורים גם הוא איננו תחום החלטי. חומת גיטו זאת גם היא עתידה לנפול כשהמאור האלהי הכללי, המלא חכמה וחסד כולל כל, מאיר בקרב הנשמה החיה שבנו, עד שאנו מתנשאים לאגד את כל היצורים הכלולים בתוך חוגנו המורגש והמושכל. ההטבה והאהבה, וההתענינות העמוקה בגורלם, חודרת אל כולם. אבל גם החוג הכללי שלנו, עם כל הרחבותיו, יצר לנו מדי גדלנו, והמרכז הנסתר שבנשמתנו עולה הוא בשאיפתו למעלה מחוגו, וחפץ הטוב מתפשט מעל כל החוגים שנותנים את הארתם הכללית בנשמתנו, עד שאנו מתעלים על ידם אל מרומי הכלליות והאחדות. וחפץ הטוב היחיד מתפרץ ממעמקי הוייתנו ומזריח את אורו בקרבנו פנימה, וכל העולמים כולם ונצחם, התעלותם ויחודם העלז והמפואר, מתהוה בקרבנו למגמה קרובה ובהירה, ונשמתנו היחידה מגלה את ניצוצותיה הנסתרים על כל היש שבנו, ועריגה תמידית ליחודו של עולם הולכת ומתפתחת בקרבנו, ועל כל פינה שתשיג ידנו שמה הננו מלאים אז תשוקה אלהית לצקת את רוחנו הטוב, להיטיב ולהעלות. ובחדות אלהים הננו נגשים אל כל ענף אשר בו נמצא לח של הטוב היחידי הכללי, הלא המה כל ענפי המוסר, הדת, והחיים בפועל, אשר בכל יושר נהגה בהם, ובכל אשר נגע ידינו אל פעלם, ישתפכו על מרכז הוייתנו היותר חיה ופנימית כל אותם זרמי חיי קודש, שחי העולמים צפון בהם. בכוח חיים אדירים הללו, הננו מוכנים להחיות את כל, וראשית מעשה של תחית מתי עולם, אשר אחריתה ההויית המציאותית מי ישורנה, תחל בהתגלות החיים, בבא עת קץ ועת חפץ לתחיית האומה, שהנשמה האלהית אשר נרדמה בקרבה החלה להתנער. וכל המגמות האדירות, היותר חפשיות ויותר כלליות, מוצאות את מקום מנוחתן ותקות התרחבותן ופיתוחן באוצר לאם זה, שיחיד חי העולמים הוא מנת חלקו תמיד.

שער שלישי: טוב ורע

לקט פסקאות נבחרות ומבוארות מכתבי מרן הראי״ה קוק זצ״ל • 31 פסקאות

מבוא לשער טוב ורע

שאלת מציאות הרע בעולם מעסיקה כל לב הוגה. במשנת הרב קוק, אין לרע מציאות עצמית חיובית, אלא הוא בגדר העדר, קוצר השגה, או שלב מעבר הכרחי בדרך אל הופעת הטוב השלם. כאשר מתבוננים בפרטים בודדים נדמה שישנו רע גמור, אך בחשבונו הכולל של עולם – ׳אין מקום לשום רע׳, והכל מצטרף יחד לקראת התכלית הטובה. הצדיקים הגדולים יודעים להעלות אף את כוחות הרע ולשרת באמצעותם את הטוב המוחלט.

מפתח פסקאות השער:	
1. היחס לטוב ורע במציאות	17. נצחיות המידה הטובה מול ארעיות הפורענות
2. היחס את הרע בעולם	18. ביטחון הצדיק והפיכת כוח השטן לטוב
3. היחס אל הרע במציאות	19. הברכה על הרעה כהכרת הטוב העליון
4. תפקיד הרע בהוויה וסוד השעיר המשתלח	20. המוות כשלב בחיים ותיקון מידת הגאווה
5. חסין קדוש, ברוב טובך נהל עדתך	21. ההתבוננות השכלית במוות מול בהלת הרגש
6. ׳ושעיר עזים אחד, לחטאת לד	22. תכלית המזיקים והגנת תמימות האמונה
7. ואני אמרתי בשלוי בל אמוט לעולם	23. ארך אפיים לעוברי רצונו והבחנת הטוב
8. למען יזמרך כבוד ולא ידום, ד׳ אלהי לעולם אודך	24. חורבן המרכז ככור היתוך לחידוש טהור
9. והנצח	25. זעזועי הטבע והכרת הסדר האלוהי הכולל
10. מחילת העוון בחנוכת המקדש והמבט הכללי	26. כוחות הרע הטבעיים במסגרת ההשגחה העליונה
11. סוד התחש ומקום הרע במלאכת שמים	27. רעש הארץ וסוד שתי הדמעות
12. תפקיד הייסורים באיזון השכל ושטף החיים	28. תפקיד הרעמים בריכוך קשיות הלב
13. ירידת חיי שעה ותיקונם בחיי עולם	29. שלילת הפחד והאנחה באמונה בטוב ההוויה
14. מידת הצניעות והבטת ההוד שבמציאות	30. ברכה על הרעה מתוך התבטלות בכלל
15. הכוחות הסוערים בנפש וזריחת התפילה	31. ייסורי הצדיק כמיזוג המרירות בשלמות החיים
16. סוד הקטורת ורתימת כוח המוות לחיים	

❖ ❖ ❖

פסקה 1 | היחס לטוב ורע במציאות

מקור: שמונה קבצים, קובץ ה׳, עא

בחשבונו של עולם ברור אין מקום לקובלנא של רע במציאות. אם המואסים ביש אומרים, ששאיפתם המוחלטת היא האפסיות, אם כן לציורם, ההעדר והשלילה הוא הטוב, שוב אין מה שאינו טוב. כל גריעות בעולם אינו כי אם מיעוט מציאות, או המעטת מציאות התפשטות של עצם המהות, החפץ במציאות והשלמתה, או במה ששייך לו באיזה יחש,

מיעוט קנין, מיעוט דעת, מיעוט כבוד. וכל אלה באים לכלל מכאובים רק מיסוד השאיפה אל ההיות, והשאיפה להשלמת היש. ואם תהיה השאיפה המוחלטה של האושר השקיקה אל האפסיות, אז כל רע הרי הוא טוב, מפני שהוא יותר קרוב אל האפסיות. והדברים הולכים ומתעמקים, עד שאפילו ההרגשות של המכאובים הגופניים משתתקות, וחריפותם נטלת מהם, ובתגבורת הרעיון נעשים גם כן לדברים מענגים. אמנם לא ילך הקו בכל מהלכו. מפני שמוכרח החשבון למצות את מדתו, ולמצא שהיש הוא אושר, והמציאות היא טובה, ומפני שיקול זה כבר נערך כל צער ומכאוב במקומו והסכמתו הרגילה. אבל אז רואים בעין, שכל רע בעולם אינו כי אם טוב מועט לגבי השקיקה אל הטוב המרובה. וההסתגלות של ההבטה בכל חלק היותר דקיק של טוב שנמצא ברע גם כן הרי היא מגלה את אור האמת שבהויה, ורואים כי כל אשר עשה אלהים הוא טוב, וטוב מאד. והרע המוסרי בעולם גם הוא, לולא הטוב הנשאף, להעלות את הכל להטוב המלא, וזהו הטוב המתהוה, הטוב העולה, הפורה, הטוב העצמי, המקורי, הטוב שיסודו וטובו עצור בו ומפכה ממנו במקוריותו, לולא זה האושר הגנוז, אז היתה העין רואה, שגם הרע המוסרי איננו כי אם טוב מועט. וכל רשעה אינה כי אם צדקה מוקטנת, אלא שאם היתה הסקירה הזאת מבוקרת, היה חפץ ההתעלות מתבטל. והיה העולם שמם מאשרו ועילויו, על כן רואים אנו את הרע המוסרי ברעתו, וזה גם כן צירוף של אמת בערכיו מפני התמעטות הטוב, ועמו יחד כבר גבול הוא כל ערך הרע, כל יסורין וכל מכאוב, כל קלון, וכל מיעוט, הבא בעקב החטא. אמנם בשכלול הרוח, בהתקבעות החפץ לעילוי שאינו פוסק מעצמיות תוכנו, אז אין פחד מכל רע, וממילא מוסקר העולם וכל מלואו בטובו השלם, ביסוד מציאותו הרחבה והמלאה, ועץ הדעת טוב ורע נהפך כולו לעץ החיים, מעמק שרשו ויניקת לשדו עד ראש צמרתו, ציציו עליו ופרחיו, והיה פריו למאכל ועלהו לתרופה. והשקפת טוב עליון זה נשקפת מנשמתא דנשמתא דאורייתא, ששולחת בגניזה את ניצוציה לכל הדבקים באור ד׳, המתאוים לגאות ד׳, האומרים יגדל שם ד׳, מעל כל שם פעל ומלה, מעל כל ניב הגה והגיון. מעל כל שרעף מחשב והגיג, לך דומיה תהילה, הודו לד׳ כי טוב כי לעולם חסדו.

~ ✣ ~

פסקה 2 | היחס את הרע בעולם

מקור: שמונה קבצים, קובץ ז׳, סג

מה היא הסבה המקימת את הרעיון של מציאות הרע בעולם, אחרי שההשקפה תוכל לעלות עד לידי חשבון של עולם ברור וכללי, ולסקור את הכללות הטובה המוחלטה. אין זה כי אם מיעוט האורה, שבאה על ידי המדרגות השונות, שהנפש שואלת, למה לא יהיה הכל נשגב, הכל טוב גמור, הכל גדול. ואם נבא לומר, חילוק מדרגות צריך בשביל שכלול העולם, כבר אנו נכנסים בשער הנמנע, כלומר שאי אפשר להמציא את השכלול כי אם על פי אלה התנאים של חילוק המדרגות, והנמנע כבר פוגם את טעמנו העליון, מה שאנו מרגישים ביכולת המוחלטה האין סופית של מחולל כל. אבל כשנבא להעמקת התוכן, הננו עוקרים את כל היסוד המטעה, האומר מאמר מוחלט על דבר חלוקי המדרגות, שבא על ידי כך לקבול אודות הקטנות, משני טעמים. הטעם הראשון הפנימי הוא, שעל פי ההתגלות האמתית של הכללות מתגלה השקפת האחדות, ובאחדות באמת הכל גדול ונשגב, ולא יש כלל קטנות ומיעוט. שמא תאמר על מה שהעין כהה והיא רואה קטנות ומיעוט, על זה אנו באים לבקר את יסוד הטוב הגודל והאור, והננו אומרים, שמה שנקלט בנו שהגודל והאור הוא הטוב והאושר המוחלט, הוא תוכן אמת במקומו, במקום שראוי הגודל והטוב הבלתי ספור להגלות, אבל במקום שהמיעוט ראוי, המיעוט והקוטן הוא הטוב המוחלט והגמור, כמו הגודל במקומו. וחוזר הכל למעמד של טוב גמור, שאינו צריך לנמנע כלל, מוסקר בשתי סקירות, המתמימות זו את זו, שהאחת היא נשמה לחברתה, שהיא כמו גוף לה, והחשכה היא משכללת את הטובה, כמו האורה ולית יממא בלא לילא, והיום והלילה יחד מבססים את ההשלמה הצורתית של הזמן. ואלמלא היתה ההחשכה, שהיא מראה את ההשקפה המפורדה, לא היתה הדחיפה של ההתעלות התדירית, שהיא היסוד המשלים את כל, עד שלא יחסר שום תוכן שלם במציאות, לא התוכן השלם שאין בו יתרון וקל וחומד גרעון, ולא התוכן השלם המוסיף תמיד שלמות, והוא מרווה עונג תדירי שאינו פוסק. אלמלא השקפת הפירוד היה מוסקר רק התוכן השלם, ולא היה שום צעד של הוספת וחידוש התעלות. ונמצא שהמיעוט, הגורם את חידוש ההתעלות, הוא ממש טוב גמור, כמו הטוב המוחלט, שמצד תכלית ההשלמה העליונה האין סופית שלו אין בו שייכות לתוספת והתעלות. נשארה רק ההרגשה של המכאוב והצער, ששואלים עליה מפני מה היא מצויה, וזה כבר מתבסם על ידי קבלת יסורין באהבה, שהיא מדת הדעת העליונה, ועל ידי סקירה עליונה למעלה מכל דעת באמונת מהות הטוב. ונמצא שהכל היא מדה טובה באמת, בלא שום תנאים ודברים מכריחים. וזה יגלה ודאי לעתיד לבא, שיברכו על הכל הטוב והמטיב, והשם יהיה נקרא כמו שנכתב. ומכל מקום אותם הערכים שהם מדברים על דבר הנמנעות, באותה ההרגשה של הכבוד העליון הראוי, יש להם מקום אחרי המצאת ההחשכה, וכל מה שהם מישבים את הדעת תמציתו היא לקוחה מאור האמת העליון הזורח עליהם, וכל המרירות והמכאוב שהננו מרגישים בתוכיותם הוא בא מיסוד ההחשכה, שהולכת ומתהפכת לאורה גדולה.

~ ✣ ~

פסקה 3 | היחס אל הרע במציאות

מקור: שמונה קבצים, קובץ ז׳, רז

הצדיקים הבהירים, שרואים את כל העולם נדון בטוב, הם מזככים את הכל - מצד בהירות רעיונותיהם ומצד הזוהר של הטוב המיושר שבחפצם הטהור, הם מסלקים את כל קלקולי העולם ואת כל הרשעה מיסודם, הם מעמידים את כל התכונה של הסכלות ושל הרשע של העולם בתור מסכים, שהם רק מתקנים את הזרחת האור, מכינים לו מקום שיוכל

להאיר בעולם, אבל לא מקלקלים ולא מהרסים אותו. והדבר תלוי במדת האור עצמה, כי אורה קדושה מצומצמת הלא אינה צריכה סתומים כדי לאפשר את ההנאה מזיוה, וע״כ לגבי ערכה כל גסות, כל נטיות חמריות, וקל וחומר כל רשעה וכסילות, הר כעצמה דבר מקלקל, מעות ומחליא, והנשמה מתטשטשת על ידם, והנפש מתמלאה רוגז חלי וקצף על מציאותם. מה שאין כן גורל הצדיקים העליונים, בעלי ההשכלה האלהית הבהירה, נושאי טהרת הרצון, שהאור המבהיק העליון שוכן בהם. הם מכירים, שהאור הטהור הוא הרבה יותר גדול מכח העולם לשאת אותו, ועם כל זה מוכרח הוא להיות מאיר בעולם, והכרח הוא, מצד טבע העולם, שיהיו מסכים רבים להסתיר את האור, והמסכים הם הם הרשעה ונושאיה, ונמצא שכל אלה ג״כ מכלל תקון סדרו של עולם הם. ולכן כל עיקר גודל צערם הלא הוא ממה שמצטערים בעלי האור המצומצם, שאין בכחם לראות איך כל ההשעה כולה איננה כ״א מסך המתקן את הזרחת האור. על כן אתי משיח לאתבא לצדיקיא בתיובתא, ובהתעלות הצדיקים למדת התשובה העליונה יוכר להם, שהאור הגדול הוא לאין חקר והוא מופיע בעולם כעזוז גבורת חסדיו, ולולא המסכים הרבים שבאים ע״י כל סוגי הרשעות, החמריות והרוחניות, היה העולם מתטשטש מרוב זיו. ונמצא שהכל חוזר לתקון העולם, וכל הרשעים מתתקנים וחוזרים למוטב, בהיותם מכירים את תפקידם, ועיקר ענשם של הרשעים בא על אשר צערו את הצדיקים בעולם המצומצם, והצדיקים העומדים במרחבי יה באים ומוציאים את הרשעים מכל מצרי שאול, והכל נעשה מלא עז וחדוה, ״עוברי בעמק הבכא מעין ישיתוהו, גם ברכות יעטה מורה, ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון״.

~ ✣ ~

פסקה 4 | תפקיד הרע בהוויה וסוד השעיר המשתלח

מקור: עולת ראיה ב׳, שנח

הסליחה העליונה באה ממקור החסדים, מהגדולה הגמורה המרובה לאין קץ, היודעת את הכללות לכל הקיפה, ואת הפרטיות לכל דקדקותה, יודעת את הקודש ואת הטוב לכל עילוייהם, ואת החול ואת הרע לכל שפלותם, ויודעת עם זה שהכל נשקל בצדק בפלס ומאזני משפט, ונטיות הרע, החורבן, הרשעה והשיקוע בשפל, גם להם יש דרישה, ובכללות הכל מצטרף, ועם, זה בדול הוא הרע מן הטוב, השקר מן האמת, השפלות מהרוממות. ההתגלות של הניגוד לכל ארחות עבודה זרה, לכל סעיפיה בפועל וברעיון, המכה כל כך גלים גדולים בישראל, היא הארה כללית עליונה מרום האמת המוחלטה, השוללת כל כיעור, כל טומאה וכל חטאת, ובגדולתה יודעת היא לקחת הכל תחת חסותה וע״פ עצת אל עליון העליונה הכל מתפרנס. התאמצות גדולה צריכה היא הרשעה להחזקת מעמדה, יודעת היא את תפקידה בהויה ומלאה היא זעם לכל, וביחוד למי שבא לדחוק רגליה, ודחיקת הרגל היסודית היא העברתה מהמציאות בכללות, ובזה היא כבר אוחזת במעוז הצדק, מפני שהכללות של הרשעה וכל הופעותיה צורך עולם היא. רק בצורה עליונה מהמדע והמוסר, מקודש האמונה, וחופש הציור המלא זיו בלתי מוגבל, יוכל להכנס הרעיון הגדול הזה ולהתגשם במדתו, איך מסכמים את סך -הכל של כל היש ואיך מסדרים כל כח על עמדתו, ואיך יודעים להחזיק את המעמד, ולתן יד לכל הקצוות ע״פ שעורם ולגבל כראוי את גבול ערכם. בסליחה הכללית של יום הכפורים יש רוממות זו, והובטחה והוכנה בפועל בשעיר המשתלח, שהוא לכאורה נגד השאיפה הכללית של כל העבודה הקרבנית, ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים את קרבנותיהם אשר הם זובחים על פני השדה, הערצת הפראות וטבע האדם והטבע בניוולה, עד שפל תחתיתה, ועם זה מתעלה השלטון העליון עד כדי נתינת כח מוגבל גם לאותה הרשעה, והכל מתהפך לסנגוריה, והאור האמוני והמוסרי מתעלה לסוד החירות העליונה המביא

~ ✣ ~

פסקה 5 | חסין קדוש, ברוב טובך נהל עדתך

מקור: עולת ראיה, קנח

חסינות הקדש היא האידיאליות העליונה הקדושה, של החפץ האלהי הכללי בעולמיו כולם. כנסת ישראל, בתור העדה המיוחדת לקשר את כל ההויה אל החפץ הקדוש העליון הזה, היא קבועה בחייה בתכונה קדושה זו, להשפיע על כל מערכי המציאות, שהם שרויים כעת עדיין במורד, ושמתוך כך מוכרחים כחות רעים, וכחות עורים בלתי חשים ומרגישים, וק״ו בלתי משכילים ובלתי חדורים מרוח הקדושה של החפץ האלהי הטהור, להיות שולטים במציאות; כי אם תנטל הדחיפה הגסה של אלה הכחות מהנהגת המציאות, ותמסר רק לכחות הפועלים ברצון, לא יהיה הרצון די חזק כדי למלאות את תפקידו של היש כולו בכל רחבו, גבהו ועמקו ולא יהיה הדבר מובטח שילכו מערכות ההויה לקראת מטרתן היסודית, שהיא עצת ד׳ העליונה של כללות ההויה. ואנו משתוקקים למלוי כבוד העליון ולהתעדנותה של ההויה בכל חלקיה, עד כדי ההתגברות של כח הקדושה ואור החפץ האלהי הטהור בכל עז גבורתו. בכל פאר חסינותו, שהוא אוצר הטוב, ים החיים החפשיים, שכולו אומר כבוד ואור תהלת רבון כל העולמים, היוצא מתוך מערכות ישראל, המונהג בתור עדת ד׳ המצוינה היחידה בכל מלא העולמים. חסין קדוש, ברוב טובך, הטוב הרב, הטוב המוחלט, הוא מלא החיים, בכל עז ואמץ, בקדושתו ושאיפת טובו, שרק רצון הבורא כל עולמים יעשה בעולמים כולם, ורק החפץ הכביר והקדוש העליון יהיה הרודה והדוחף את כל מערכות המעשים בכל היקום בטבע, ובכל משטרי המציאות, ברב הטוב הזה נהל עדתך, מקדשי שמך, וממלאי תעודתך בעולם.

~ ✣ ~

פסקה 6 | ושעיר עזים אחד, לחטאת לד

מקור: עולת ראיה, קס״ה

בשביל ההתאמה של הקדושה, אל סדרי ההויה, המציאות המוגבלה והזמנים, מוכרח שיהיה מצורף גם כח מהרס ומרעיש בעז, בתוך סדרי ההויה, כדי לדחוף על ידו את המצוי והיש להתחדש בחדוש יותר מעולה, בסדור יותר נעלה, ובעליה יותר פנימית. אשר על כן כח משעיר ועז זה הוא בטהרה, וכשהוא מתגלה לקדושתו הרי הוא מחזיר לטובה את כל מה שירד ונפגם, מראש מקדם, בתהלוכות ההויה, שהקלקולים וההפרעות נתחברו עמה, כדי לשכללה ולהעלותה, עד אשר תבא למעמד העליון, אשר סדריה יהיו במילואם, ושום מעוט צביון והחשכת אורה לא יהיה עוד. הסדור הזה של ההתמעטות וההגבלה, הגוררת עמה הפרעת סדרים, כדי שהנהרס יחזר ויבנה במעלה יותר עליונה, הרי הוא בא מתוך המטרה הראשית של ההויה בכללותה, לכונן סדרים מוגבלים, כדי שיהיו תמיד הולכים ומתעלים, ויהיה תכן התוספת, מעלת העליה, מחוברת עם כל מדות השלמות העליונות, אשר אי אפשר לכל זה להמצא מאפס צד הגבלה, שהוא בא ע״י מעוט וגרעון. וממגמה זו הננו באים להכרת החדוש, המתפשט בכל התולדה, בקדושת ראשי חדשים, ושעיר עזים אחד לחטאת לד׳. ״והיה אור הלבנה כאור החמה, ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים, ביום חבוש ד׳ את שבר עמו, ומחץ מכתו ירפא״.

~ ✣ ~

פסקה 7 | ואני אמרתי בשלוי בל אמוט לעולם

מקור: עולת ראיה, קפח

אחת מהופעות, המתגלות לעיני כל בעל רגש עדין, המבארות לו את הטוב ואת החסד הכללי הנוהג בעולם, מחסדי צור עולמים אדון כל הבריות, אשר חפץ חסד הוא, היא כי הרע והאף הרגעי, הנמצא בעולם, איננו בא כי אם לעדן את הטוב, לטהרו ולרוממו, וזולתזה לא היה הטוב טוב במילואו, ונמצא שהכל הוא טוב, והכל מעוטר בעטרה של חסד, חסד עולמים. כי בהיות האדם שלו, וחושב שטובו בידו, ושכך היא מדתו, שעמדתו היא עמדה בלתי עלולה להמעד, חזון כזב זה בעצמו הוא מוריד את הערך הרוחני של האדם, ומלפפו בחתולי דמיון כוזב, שממנו תוצאותלרגשי חיים נמוכים ואובדי כל ערך נשגב. זהו הצמאון, שהאידיאליות הנפשיתצמאה היא לחזון המציאות, של האפשריות, שיש בתהפוכות המצב, מבטחה להמעדה, והכל מתעלה ברום הבטחון, בעז אלהים סלה, שאז הכל מתעלה, הכל מתקדש ומתפאר, מתוך אותו הערפל, אשר האמת הבהירה בחיים נשקפת על ידו בכל בירורה. ואני אמרתי בשלוי בל אמוט לעולם.

~ ✣ ~

פסקה 8 | למען יזמרך כבוד ולא ידום, ד׳ אלהי לעולם אודך

מקור: עולת ראיה, קצא

כל ההפרעות שבהויה מכוונות הן לחזק יותר את הכח החיוני, החי והפועל. הכבוד של המציאות כולה, הנורא בהודו והדרו, היה משתתק לגבי השגתנו מרוב הרגילות עמו. ההפרעות ואי-הבטחה, חלופי הזמנים ונפילות המצבים, הבאים כולם מהרגע של האף, הם הם המעוררים את זמרת הכבוד, את הרגש החי, של גדלות ההויה ויפי סדורה, בעוצם חסד עליון אשר בה, ורום האידיאליות שבמגמתה הכללית, והזמרה, המכוונת ביותר לגבי הבעת השמחה המתגברת, בהפכה את העוצב ואת המרירות הנפשית לעליזות חיים אדירה. והנה עצמיות ההפרעות גורמות את זמרת הכבוד, ומה שהן מזדמנות בעתים שונים גורם שלא תעבורהדומיה עלינו, והרגש המקודש לא יפול בדממת מות, רק יאיר באור חיים, אשר הוד והדר, ועז וחדוה במעונו. ומשך הזמן, הנתן לרגע האף להיות מתגלה במציאות, שהוא משוער להעמיק את החיים על יסוד הנצח, ההולך לאין שיעור וקץ, ואור ד׳ המתגלה, מתוך המזג הזה, של חסד עליון המתראה לפעמים במדת דין ומשפט, הם הם אשר יסבבו את תכונת ההודאה הנצחית, שאינה בטלה לעולם, ״כל הקרבנות בטלים, וקרבן תודה אינו בטל״. למען יזמרך כבוד ולא ידום, ד׳ אלהי לעולם אודך.

~ ✣ ~

פסקה 9 | והנצח

מקור: עולת ראיה, רל

"זו מפלתה של בבל, וכן הוא אומר: ״ויז נצחם ״ וגו׳ (שם). תנועה נצחית אי אפשר שתהיה כי אם באפן שלא יהיה נמצא כל מנגד ומפריע, וכאשר נפגש בדרך התנועה המון מנגדים ומפריעים הלא בהכרח תפסק. אמנם בזאת תהיה עומדת נצח, אם תהיה ערוכה באפן זה, שכל כח מפריע יהיה דוקא בהפרעתו ובנגודו מוסיף לה כח, אז תלך מחיל אל חיל, ותהיה נצחית לתכלית הנעלה של מעשה ד׳ ונפלאותיו, עם כלל המין האנושי, להביאו לאשרו הנרצה. ישנם מנגדים רבים וגדולים, מנגדים מעמים רבים שחפצים לסמות אורו של עולם. אמנם עצת ד׳ היא נפלאה כ״כ, עד שהוכן מראש, שכל ההסתערות של ההתנגדות אל התכלית הכללית, המתכוננת ע״י ישראל, תהפך לכח עוקר את המתנגד עצמו ומוסיף כח ואור אל חפץ ד׳ שיצא לאור. בזה הוכנה ההבטחה של הנצחיות לעצת ד׳ העומדת לעד, במה שהיא מנצחת את כל מתנגד לה, ופועלת להוציא מעצם הנגוד הוספת כח. המדות והתכונות הנמצאות בעמים, שעמדו מאז כצרים לישראל, ובנצחונם עליהם הטביעו חותמם של תכונותיהם באיזה רשם בישראל, הנה אלו התכונות עצמן צריכות הנה לשמוש הקדושה והשלמות, כמו הגבורה והנקמה במקום הראוי, וכן יתר התכונות, שישראל מוציאים מעמים

הסובבים אותם, וגם מאותם שעמדו לבלעם, שדוקא ע״י כח שליטתם עליהם באו לידי תכונת שלמותם הכללית, שצריכה להקיף כל הצדדים כראוי לעם עולם, שיעמד לנס ואור גוים. א״כ הנצחבא מכח הוספת הכח, שהושפע מצד המנגד עצמו, ובזה יתגבר ישראל ברוחו לגרום מפלתה של בבל, שהתהללה באליליה, ובקשה להגדיל על ד׳ אלהי ישראל. כי הועילה, אמנם, חהתגברות של העמים, המתנגדים לרוח ישראל, עליהם להקנותם אותם הצדדים הנצרכים להם לשכלולם, ״ויז נצחם על בגדי״. הנה זאת היא תכונת התנועה הנצחית, שמכל מפריע ומתנגד לה מוסיפה אומץ להגביר חיל.

~ ✣ ~

פסקה 10 | מחילת העוון בחנוכת המקדש והמבט הכללי

מקור: עין איה, שבת א, פרק שני, נא

על כל הטובה אשר עשה ד׳ לדוד עבדו, שמחל לו על אותו עון. ולישראל עמו, דאחיל להו עון דיוה״כ. במבט הכללי, כשיגיע למרום האחדות להשכיל יסוד השגחת ד׳ העליונה הכוללת את כל המציאות וכל הזמנים, אז יראה לעיני המשכיל כי אין מציאות וחילוק בין רע וטוב, כ״א ביחש היחיד או הפרטיות, פרטיות הזמן או המצב. אבל בערך הכללי כבר אמרו חז״לי: כשם שקילוסו של הקב״ה עולה מן הצדיקים כך הוא עולה מן הרשעים. והעובדות שהן רעות לעצמן ומסבבות רע לעושיהן, אינן כ״א מצד שהעושים הם ג״כ פרטיים וחיים באורח פרטי, אבל ביחש אל הכלל הגדול והנצחי, יש אשר הפעולות הרעות יצמיחו בסוף הימים טובות כמו הטובות. ע״כ בקביעות בנין ביהמ״ק, הבית המורה על קדושת אחדות אדון כל המעשים ושליטתו העליונה, צריך הי׳ שלא יחסר רושם של הבנה זו. והנה הי׳ משל נמרץ לדבר ענינו של דוד, שבא להורות תשובה, והי׳ בערך בחינה שיש מקום במציאות שדבר של קלקול כשחוזר להיות מתוקן יסבב טובות כאלה, מה שלא יוכל דבר מתוקן שלא היה מעולם מקולקל למלאותן. ע״כ עת ההתנשאות הכללית הנצחית כעת חנוכת בית עולמים, היתה מוכשרת יותר להורות בגלוי שמחל הקב״ה לדוד על אותו עון, שבעיקרו היה הקלקול נדרש לתיקון של דורות שיצא ממנו. אמנם כאשר זה הרעיון של הוראת תשובה יש לו עכ״פ ערך מעשי, אבל יותר מזה תתעלה ההשקפה שאינה אפשרית כלל להקלט במעשה, אבל מ״מ האמת צריכה שתובן, שלפי הענין הכללי אין שם כלל חטא וקלקול. כי כל אשר יפעלו כל אנשי רשע להרשיע, הכל נערך בחשבון הכללי שגם זה צריך לתיקונו של עולם הכללי, אלא שמ״מ אין זה פורץ את היסוד המוסרי כלל, כי כל יחיד שבבנ״א דרכו צריכה להיות דרך ישרים, ״אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו״. ועוד תוסיף הדעה הנשאה הזאת אומץ לבטחון הצדק, שהרי לא יעומם ערך הצדק ע״י ציור זה להבין שגם הרשע טוב הוא, כ״א להורות שהרשע כלול ג״כ בהמסיבות שיצר בהן צור העולמים את המציאות הכללית לתכלית השלום והטוב. וכשם שתצא תכלית הטוב הכללי ע״י מה שיחול הטוב על עושי טוב, כן תצא תכלית נהדרת כללית בחול הרע על עושי הרע. אבל ההבנה של חטא, שהוא מובן של הפסד והורדה, זאת אי אפשר לצייר כ״א בערך הפרטי אבל לא בערך הכללי. ע״כ בשעה הרוממה, שהיתה כולה כללית ונצחית, היה צריך שלא יחסר ג״כ הרושם המדעי הרם הזה. ע״כ לא היה אז נהוג יוה״כ בצביונו המלא, להורות שאמנם כ״כ רם הוא המוסד הנצחי והקדוש הזה, מכון הר בית ד׳, עד שהוא מקבץ בקרבו את כל הדברים הכלליים, שאפשר להיות בעבר בהוה ובעתיד. ע״כ בסקירה העמוקה הגנוזה בו אין מקום כלל לחטאים, וממילא שא״צ לכפרה. אמנם מובן שהכונה אינה בזה הענין המעשי, שהרי באמת הכפרה צריכה וגם היא נכנסת בחשבון הדברים הפרטיים שעולים לכלל השלם, אבל מיעוט הצביון של ביטול העינוי דיוה״כ ההוא בא להורות על עומק הרעיון שיש בזה, שרק בעז אחדות השם יתברך אנו בטוחים על נצחון הטוב המוחלט, שעליו נאמר הנני ״מוחה פשעיך למעני וחטאתיך לא אזכר״. ע״כ מה רבה הטובה שעשה ד׳ לישראל עמו דאחיל להו עון דיוה״כ, שבזה ג״כ נעוץ הבטחון הנצחי לבחירתן של ישראל שדבר אלהינו יקום לעולם, לבל נחרד מהמון הקלקולים המוסריים שעברו עלינו, כי ״מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה״. וכשנתרומם למעלה הכללית כפי הראוי למעלתן של ישראל, יוכר האור האמיתי שאין כאן רעות מוחלטות ולא קלקולים יסודיים, כ״א בצירוף אל זמנם ומקומם, אבל מצד ימי הנצח הכל שב וחוזר לתקנת המחשבות הטובות שחושב ד׳ אלהי ישראל על עמו, מחשבות שלום ולא לרעה, לתת לנו אחרית ותקוה. ע״כ הוא רמז אדיר ליסוד קיום הטובה הנצחית, למלאת דבר ד׳ אשר דבר טוב על ישראל, ע״י מה דאחיל להו בשעה האדירה של יסוד הבית הקדוש והנצחי, עון דיוה״כ.

~ ✣ ~

פסקה 11 | סוד התחש ומקום הרע במלאכת שמים

מקור: עין איה, שבת א, פרק שני, עח

מאי הוי עלה דתחש שהיה בימי משה. הטומאה והטהרה מיוחסות לטוב ולרע במציאות. אמנם הם ענינים שבאים יותר לפי היחש, כי בכלל הלא נדע כי כל פעל ד׳ למענהו ואין במציאות רע מוחלט שלא יהי׳ לו טוב תכליתי באחרית. מ״מ יסוד המוסר והיראה הוא להבחין בין טוב לרע, וכמו כן יסוד המדע הוא להכיר ג״כ שגם הרע היותר גרוע אינו נפרד לעצמו מאין כל יחש אל הטוב הכללי, כ״א בחוברת המציאות הכללית יעלה גם הרע לתכלית טוב. אמנם המצות מכוונות הנה ביותר להגדיל את הכרת דרך החיים והטוב בלבו של אדם, שלזה צריך שיכיר מאד את השינאה והבוז להרע והפסד הצדק והמוסר, מבלתי שתפגם שנאת הרע בכל שהוא מפני הצורך הכללי שיש למציאות הכללית במציאות הרע, כ״א ידע לנכון כי דבר זה של מציאות הרע בכלל המציאות לתכלית הטוב הוא ענין אמתי מדעי, אבל לגבול המוסר המעשי לא יגש, כי המוסר המעשי כולו נבנה ע״פ הציור היותר עמוק ונרגש שאפשר להיות משנאת הרע ואהבת הטוב. ע״כ לא הוכשרו למלאכת שמים כ״א דברים טהורים, להורות שאם שבהיות הטמא נמצא ודאי מציאותו בעצמה תעיד עליו שיש לו ערך תכליתי, מ״מ למלאכת שמים, המצות שנתנו לצרף את הבריות, לא הוכשרו להן, כ״א עור בהמה

טהורה בלבד, להודיע שיסוד הצירוף המוסרי יבנה משנאת הרע בתכלית וזרייתו הלאה. אמנם כ״ז יוכל להיות ליסוד מוסד רק בערך המוסר הפרטי, או אפילו המוסר הכללי, אבל רק אם יש לו רק מטרה של הנהגת הצדק בהוה. ואפילו אם ההוה יהי׳ מושקף להכנת העתיד, מ״מ ההוה ע״פ דרכו הרי הרע עומד בו בניוולו ומיאוסו שצריך לזרותו כמו דוה. אמנם לא כן היה ערך דור המדבר, שהוא היה דור שקיפל את התמצית של דורות הבאים כולם. שהרי ע״פ כריתות ברית תורת חיים לעד ולעולמי עולמים שכרתו עלי זבח, דור דעה ההוא, מפיהם אנו חיים ויחיו ג״כ הדורות העתידים לחיות, מטלה של תורה, עד שגם כל הטוב העתיד לבא בעולם לעולם שכולו טוב, שאז יהפך הכל לטוב, וכל הכחות הרעים יהפכו ויצטרפו לפעול בפעולתם העזה והקשה לטוב למשפט וצדק, לחסד ואמת ודעת אלהים, כאן במושג כללי כזה, שביותר היה ראוי שיוכר במערכת קדושת המשכן, שכלל את הוד הסדר הכללי כולו, ומגמת ההשגחה האלהית בהרמת המציאות לעת האושר היותר גדול, כאן במקום שעכ״פ ההיקף היותר חיצוני, עורות תחשים שמלמעלה, ששם נכללו הגוונים המרובים המחולפים בכוחות המציאות לחסד ולמשפט, ולכל שימושיהם ופרטי הכחות הנדרשים למלאותם, ססגונא, שיש בגוונין שלו, שהם מרובים וכוללים הכל, - בערך זה של הבנה כללית המקפת הכנה להישרת המציאות עד עומק תכליתה היותר נעלה, יש מקום ספק גדול איך ראוי שיורשם בו ערך הטומאה, דהיינו רגש יחש מציאות הרע והבחנתו. אם נשקיף לפי הצורך של המוסר הבא בתור ההכנה המצטרכת לטהרתו של עולם , הלא כל נתינת מקום לדבר רע, לפשרה מוסרית הוא מביא, שהוא ראש לכל קלקול, ע״כ ראוי הוא שאותו הרושם של שנאת הרע וזרייתו, לא יוחלש כלל מפני גודל ההשקפה וכללותה המיוחסת למקור הקדושה של דור הדעה, דור המדבר, שהוא בערך ימי עולם, ויכיר ימי עולם משה עבדו. ואם שמה שאנו משקיפים עליו לרע יוכר לנו לעת המאושרה, שגם הוא הועיל לטוב ולשכלול המציאות בכללותו, הלא מה שישאר מתמצית הכחות הרעים יהיה ג״כ אותו הטוהר והטוב הגנוז בהם שרק בצירוף היותר נעלה יתגלה בזהרתו. או שעכ״פ ראוי לתן מקום שאותה ההשקפה המדעית שהיא מסתעפת מדעת אלקים הבהירה והכרת אחדותו איך שאין מלבדו, ושהכל ברא לכבודו, ולהשלים את הטוב באופן היותר נשגב, שמזה תוצאות לכל האורה וכל המוסר הכללי והפרטי, שהיא מוכרת מתוך ההופעה היותר עליונה של נצחיותה של תורה ושלטון אורה הבלתי תכליתי. מצד מבט כזה ראוי להכניס ג״כ במלאכת שמים זאת של מעשה המשכן ג״כ עור בהמה טמאה, להורות כי יש כאן פינה ויתד לנצח כל מה שאנו מכירים לדבר שהוא ההיפוך ממטרתו העליונה של צדיקו של עולם ב״ה במציאות הכללית, וכי ״דבר אלהינו יקום לעולם״. ו״מי יתן טהור מטמא לא אחד״. ע״כ החקירה גדולה היא מאד מאי הוי עלה דתחש שהיה בימי משה.

~ ✣ ~

פסקה 12 | תפקיד הייסורים באיזון השכל ושטף החיים

מקור: עין איה, שבת א, פרק שני, קפח

מר עוקבא אמר רעיא חגרא ועיזי רהטן, אבב חוטרא מילי ואבי דרי חושבנא. ההשקפה הכללית על מה עשה ד׳ ככה שתהיה הלידה האנושית מסובבת בכ״כ מכאובים ובלהות ולפעמים ג״כ עם המות הבא לרגלה, היא באמת ההבנה בדרכי ד׳ העליונים. וכשם שבכל פרט מפרטי בנ״א היסורין הם ממרקין כל גופו של אדם ו״תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם״ כתיב, כן הוא ג״כ בענין היסורין הכוללים העוברים על כלל המין האנושי מגמתם היא לצרף הסיגים הנכללים בקשיות הלב של בני אדם, לרכך את מזגם, ומזה תבא ג״כ ההכנה לצרף דיעותיהם. אמנם פרטי המשקל של מדת היסורין איך הם קולעים את מטרתם, לזה צריך עומק ורוחב דעת גדול המגיע עד הררי עד של החכמה האלהית, הידועה רק לאדון כל המעשים ב״ה, הצופה כל רזי עולם. והנה בכלל יצר ד׳ את האדם שיהיו כחותיו הגופניים חזקים ואיתנים, מהירים במשלחתם וחשים לעבודתם, ומהם תוצאות לנטית התאוות העוברות פעמים רבות את גבול היושר והאמת, והמחשיכות את אור הנשמה האלהית המכינה את אושר הנצח אל האדם והמציאות כולה. והשכל, ההארה הרוחנית שמאור ד׳ המאיר לאדם דרכו, איננו יכול להתחרות במרוצתו עם הכחות הטבעיים, ע״כ ירבו חטאי האדם וירידתו המוסרית, וכאשר סוד היצירה האנושית מחייב כך, שיהיו כחות הטבע וחפץ החושים מהירים ואיתנים, והשכל יעשה דרכו לאטו, שדוקא מאופן גידול כזה יצא צלם דמות האדם וצורתו כפי התעודה שנתן לו יוצרו ; ע״כ למלאות את המדה שהשכל וההכנה המוסרית, שיסודה אור תורה ויראת ד׳, אינה יכולה להגיע עד אותה המהירות של החושים הטבעיים ותולדותיהם שאין עמהם כ״א חפץ הנאתם הפרטי, הוכנו היסורים הכלליים שהם מחכימים את כלל האדם, להבין שאין תעודתו נמצאת בשפלות חיי העונג של החושים והדמיון, כאשר יראה כי שקר נסכם. וממילא יתרומם להסתכל בתעודתו ולמצא מקור חיים לנפשו בעונג נצחי ונשגב שיביאהו לדעת ד׳ ודרכיו ולדבקה באהבתו ובצדק ומשרים וכל מעגל טוב. והנה לעומת הירידה המוסרית של הטבע המתגבר ושוטף במרוצתו באהבת החיים, עד אשר לא יוכל השכל להשיגו לרעות אותו דעה והשכל, נצב כמו נד המחזה של מצרי שאול שבחבלי לידה שהם כוללים את כל המון האדם, שפועלים פעולתם להשקיט מעט את הדמיון השוטף של הנאת החיים העלול להוריד את האדם עד עמקי החומריות היותר גסה. ועם אלה החבלים בעצמם, שלכלל המין האנושי שלא נשפלו הרבה יותר מדאי, מספיק החזון של הפחד והמציאות של הסכנה הכרוכה בעקב הלידה לנשא נפשם כל אחד לפי ערכו למצא חיים יותר איתנים מחיי החומר והנאותיו הפחותות, אמנם למעטים הנטבעים ברשע, שלא תספיק להם אותה ההערה הכוללת, יש שדוקא הצרה בפועל, המות, ישלים את הציור של החרדה להסביבה הסובלת מזה, וישלים את סאת העונש לאותה הנפש החוטאת עצמה, אבל בכלל הענין הוא מוכרח לפי שיקול דעתו של אל דעות ב״ה, כמה מאורעות יהיו שישלימו את ציור הפחד והחרדה בפועל, וכמה יצטרפו עליהם במה שהם נתונים בספק של אותה הסכנה הרובצת לפתח של כל לידה אנושית, עד שמסתעף מכולם יחד הציור הנדרש לתכלית התקומה המוסרית, המשוה את המשקל של השכל המפגר עם זרם החיים השוטף, שדוקא ע״י התנגשות ימצא את שיווי משקלו. ע״כ בהיות השכל הרועה הנאמן של האדם רעיא חגרא, ועזי, כחות החיים, רהטן, הם ששים לרוץ אורח החיים, וממילא עוברים הם את יושר המסילה הראויה, מסובב

מזה, דאבב חוטרא, שהוא המקום היותר רחב בהקיפו, מילי. וציור הבנה, לאותם הרבים שמספיק להם זה, על הצד השלילי שבחיים החומריים שמועיל להסיר קצת את התבלול הדמיוני הפוגע את היסוד המוסרי. ואבי דרי החוג הצר יותר, היחידים, שבין מצד הכללות בין מצד עצמם, הם נצרכים להשלמת אותו הציור המחריד שהוא מצטייר במילואו לפי מדת המרירות שתיקן אדון כל הארץ השופט כל ברואיו בצדק, דוקא ע״י מעשה בפועל, המחריד וממרר את הלב ומשיב עד דכא. עד שמזה ישוב החשבון של החיים להתיצב על דרך יותר ישרה שיוכל השכל להגיע עדיו, עם כל מה שמפגר דרכו לעומת שטפם של הכחות החיוניים. זהו החושבנא, שזהו הציר הכללי שעליו סובב צורך המקרים הנוראים שפרטיהם כמו כללותם, ערוכים בחכמה אלהית נפלאה, במשפט צדק של המלך המשפט. וכיון שכללות הציור של חבלי לידה עם משפטיו תהום רבה איננו נשלם כ״א ע״פ כל אותן הנקודות הפרטיות המתקבצות בתוכו, מובן כי הראויים להיות על ידם נקבעות הנקודות היותר שחורות שבמחזה, הן החייבות ביותר שמגלגלים חובה ע״י חייב, והחסרון הנמצא במקצע המוסר המיוחד ביותר לנשים מתרפא ע״י אותו החלק המיוחד ביותר להן במחזות החיים ומרירותם. והפעולה הלימודית הולכת ופועלת פעולתה בגניזה הראויה עם כל העלמה מעין ההרגשה החיצונה. אבל היא חודרת בעומק הנפש ומפלשת את נתיבתה בתוך החיים.

~ ✣ ~

פסקה 13 | ירידת חיי שעה ותיקונם בחיי עולם

מקור: עין איה, שבת א, פרק שני, רעא

נפקו חזו אינשי, דקא כרבי וזרעי, אמר מניחין חיי עולם ועוסקים בחיי שעה. ימחאו גדולי בני אדם על הרשעה הנמצאת בחיים, המכבידה את אכפה על בני אדם ושוללת מהם את אור חייהם. אבל עם כל המחאות וכל דרכי התיקון אשר יהגה לב חכמים רמים ונשאים, לא יוכלו לסקל את מסילת החיים מכל הרעה הגדולה הטמונה בעמקם. כי יסוד הרעה הנה באה, ממה שעזב האדם את אשרו העליון, והוכרח לרדת מטה ולהיות עבד מכודן לצרכיו ההולכים ומתרבים ומערבבים את שכלו ואת טהרת לבבו. ע״כ החיים כולם עם כל סדריהם, המה רעה אחת גדולה הבאה מירידת האדם. והיא אמנם תלויה ברצונו, כי לו יתעלה האדם להשכיל כי [את] אשרו ימצא בעצמו, בהשלמתו את צלם אלהים שבו באור החכמה והיושר, בהיותם נובעים מנהר היוצא מעדן גן אלהים, שאורו זורח הוא בקרב נפשו פנימה, אז יוכל לחיות בלא כל עמל, כאשר האור העליון של נועם הדעה והצדק יענג את חייו וירומם את רוחו, לא יצטרך עוד לכל העול החברותי, להביא לחמו בזיעת אפו ולהיות עבד לכל הצדדים היותר נמוכים שבחיי גופו וחיי מדינתו. כי גופו יבריא ויגדל ונפשו תרומם ותנשא, מפרי העץ יוכל לשבע די שבעו, ובמיטב האקלימים החמים הממוזגים יוכל להתישב לחיות חיי עונג ושלום. אבל רק אז, בהתרוממו להתענג על ד׳ בהשכלת אמת ודרישת צדק, תוכל המנוחה העליונה להמצא בלבבו, עד כדי לקרבו אל הטבע האלהי בדרך בריאה וישרה, ולא יהיה לו שום צורך בעסק של חיי שעה כי הם ימצאו לו די ספקו ברב ברכה ושמחה, ממילא יסורו גם מהחיים החמריים כל מארה, כל חלי ומדוה, ועצם חלישותם ולקיותם עד כדי אריכות הימים היותר מלאים ואור השמחה והשלום היותר עליונה, ״כי כימי העץ ימי עמי״. ומפני שהאדם נופל הוא ממה שהוא צריך לעמוד עליו במעלתו, ע״כ אין פלא מה שכל החיים לקויים ואין התיקון יוצא כלל מאיזה הטבה פרטית שבסדרי החברה. ע״כ חדלו כבר מהמחאה נגד הרשעה של המלכות הרשעה, שהכירו שהיא ורשעתה אינן כ״א חוליא אחת מהשלשלת של הרעה הגדולה של יסוד הסדר המקולקל, שהכריח את האדם להיות דוקא פולח ובוקע, עובד בעמל בשביל צרכי חומרו, שההשגחה האלהית נתנה לו זה העול כדי להטרידו מהמון שפלות חפציו, בהיותו חי חיים פראיים בלא עמל ויגיעה, ונפשו הגדולה הלא תבקש במה למלא את ציוריה הרחבים, ולא תמצא מצד מיעוט עסקו בדברים הנעלים שהם אור חייו באמת, ע״כ הוכרח ליפול ברשת זו של לבד משא החיים. אבל למה לו כל אלה, הלא יוכל להתרומם כרגע להשליך מעליו חבליו, למלא נפשו מדי יום ביומו בציורי קודש והגיונים עליונים שהם חקוקים בקרבה, ויעלה בכל יום אל רוממות המעלה הטבעית לו, ויתענג על ד׳. אז יבורך הטבע עצמו וכל חיליו, ואור הלבנה כאור החמה יהיה, והשמים יענו את הארץ והארץ תענה את הדגן התירוש והיצהר, באין צורך לעסק חיי שעה. ע״כ המחאה הכוללת היא הדרך האחת שראוי להרים דגלה בין בני אדם, בהיותה אם כל הרעות הפרטיות. והיא מה שמניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה. ע״כ ישפל הרוח ויטומטם הלב, ותפרה העולתה, עד שאין דרך למעט הזדון כ״א בעול המחרשה והאת, דכרבי וזרעי. אבל בשובם אל על, הכל יתוקן כמו רגע, ואין הדבר תלוי כ״א בתשובה עליונה.

~ ✣ ~

פסקה 14 | מידת הצניעות והבטת ההוד שבמציאות

מקור: עין איה, שבת ב, פרק חמישי, ו

ת״ר, מעשה באדם אחד שנשא אשה גידמת ולא הכיר בה עד יום מותה. אמר רבי, כמה צנועה אשה זו שלא הכיר בה בעלה. א״ל ר״ח, זו דרכה בכך, אלא כמה צנוע אדם זה שלא הכיר באשתו. ההוד והתפארת, כל מה שהוא יותר מלא בציוריו של האדם הפנימיים, כן האדם מתעלה, וכח דמיונו, שהוא הבסיס לכח השכל, מתקדש ומתאדר, עד שהוא מוכן יותר לקבל בנפשו את ההוד השכלי והמוסרי. ולהיפך, ציורי הכיעור, המצערים את הטעם הטבעי של הנפש היפה שעשאה האלהים ישרה 1, הם מחלישים את כח המדמה ומטשטשים את ההכרה המוסרית והשכלית. והנה, מעשי ד׳ הם כולם באמת נאים ויפים ואין במציאות בכללה שום דלם 2 וכיעור, כי כולם הלא ממקור התפארת, הנצח וההוד יסודם. אמנם כ״ז היה לו היה אפשר לאדם להכניס בציוריו את כל המצוי, את כל מעשה האלהים מראש ועד סוף, אז היה רואה כל דבר במקומו הראוי והנאות לו, והיה כולו אומר כבוד וחן. אבל הלא רק חלק דל וקטן יראה האדם לעינים מכלל המציאות. ע״כ, יש חילוק רב בין תפארת לכיעור, ולא כל האפשר להראות בעין יעורר ציור של הוד, וישנם

ציורים רבים שיעוררו זועה וגועל נפש. ע"כ, האדם שהוא צריך לכלכל את נפשו המשכלת ומרגשת מזון נאות לה, להרחיב גבול הטוב והאושר שלה, הוא מוצא לנפשו חובה טבעית להתיחש אל המציאות אשר סביבו באופן של זהירות, שרק החלקים שישפיעו עליו השפעה של הוד והדר הם יראו לעיניו, ומה שיקטין את נפשו בציורים שפלים ופחותי ערך, אותם יסיר מנגד עיניו, יעלימם ויכסם, כדי שמה שיהיה בולט לפניו יהיה רק הטוב והנאה, לפי יחוסו אליהם.

כשאהבת ההוד והחן מתמלאת יפה בנפש עד שנעשה כטבע קבוע, מסגלת הנטיה הטבעית את העין לפול רק על ההוד וההדר, והכיעור מתרחק ומתעלם. זה הכלל נוהג הוא בכל אופני ההוד והכיעור, בין בדברים המורגשים, בין בדברים המשוערים והמושכלים, שבכולם אין הכיעור נמצא מצד עצמו אם היה אפשר לאדם לכלול את הכל, ומפני ההשגה הקטועה של האדם, בא הכיעור הנמצא בחלקים המתגלים אליו להעיב את אור נפשו. וע"ז נמצאת מדת הצניעות לעזרתו, להיות סופג בהתגלות רק את היפה והנאה, ומעביר עין מן התוהו והכיעור. אמנם כיון שבאמת אין שם כיעור ומגואל, כ"א מצד קוצר הראות ומיעוט ההקפה, ע"כ אנחנו למדים כי מה שמכוסה, ראוי שיהיה רק מכוסה ולא נעדר, והכיסוי יוליד את המטרה הדרושה לשכלל הוד המצייר והמתבונן, זאת היא מגמתה של מדת הצניעות. אמנם הנטיה שלא לתן מקום למה שהוא כעור, ומעיק על היופי הציורי שיגלה לעין מה שחוץ לו, זאת היא צניעותה של האשה, והנטיה שלא להרחיב את העין כ"א לפי מדת התפארת, זאת היא מדת הצניעות של האיש. אמנם משובחת היא הצניעות, כשהיא נטועה מצד עצם מדת החן וההוד, שבורח מן הכעור והניוול מצד עצמו, ובזה האדם עולה שיברח ג"כ מן הכעור והדומה לו בדברים השכליים והמוסריים. מה שא"כ כשבורח מן התגלות הכעור מפני איזו שמירה של מגמה פרטית, צניעות כזאת תהיה עלולה לתן רפיון לפעמים בנפש. ע"כ עוד איננה בתכלית המעלה, אע"פ שהיא טובה ונאה. אמנם תפול ההצלחה לפעמים, שהעלמת העין מן המום והכיעור תציל את האדם מעצם ההפסד שהידיעה והראיה הזאת היתה מביאה לו, אבל אין זה עומק הצניעות, כ"א במקום שמתפרשת שבאה מצד עצם נטיתה הטהורה ברוח הטהור והנעלה של האדם. אמת הדבר, כי במקום שאין הצניעות קבועה בטבע, לא תוכל להחזיק מעמד במקום המצטרך לה לטובתה הפרטית, ע"כ נתפלא כמה צנועה אשה זאת שלא הכיר בה בעלה. אבל עומק הצניעות, המציירת את טבע הצנוע, המסתכל רק על המעלה והיתרון מבלי כל הכרח, ומתרומם ממעל לכל פגע והפסד היוצא מזה, שבנהוג שבחיים הבינונים היא רעה רבה, זהו הצנוע הטבעי הדבק במקור הצניעות הטהורה, מצד עצם אהבת החן והטוב, הוא לא יחוש מה שהוא מום וגנאי, ולא יבא לעיניו גם אם יהיה הדבר קרוב לו מאד, ונפשו תרגיש את הנמצאים המושגים בחוגו ע"פ אותה התבנית השלמה שהם נמצאים, כפי אמיתת מציאות, ע"פ ההקפה הכללית החובקת עולמי עד, ומתנשאת מעל לכל חק והגבלה, כמה צנוע אדם זה שלא הכיר באשתו.

2 פירוש: דופי, פסחים נז, א. ורש"י.

מראי מקומות והערות:

• 1 עפ"י קהלת ז, כט.

~ ✣ ~

פסקה 15 | הכוחות הסוערים בנפש וזריחת התפילה

מקור: עין איה, שבת ב, פרק חמישי, נ

ר"ג אומר, פללת, חלת, זרחה תפלתך. כאשר בכללות המציאות הכל הוכן לטוב, גם הכחות הרעים הוכנו למטרה טובה ומתוך כך הם נובעים, הכל ממקור הטוב בהכרח, ולא עוד, אלא שכל ענין רע שנמצא בעולם, הוא בא מתוך שיש בפנימיות הענין שאיפה אל טוב נעלה ונשגב שלא גמר לבא אליו, ונתעה מדרכיו מאורך הדרך וגודל הסתעפות הענין, אבל סוף כל סוף יגיעו הדברים למטרתם, והרע היותר גדול יהפך לטוב נשא ונשגב עד מאד, כן הדברים הולכים בנפש האנושית, הכחות הכבירים הסוערים הנם מתפרצים לפעמים שלא כשיטה, מפני שבעיקרם הם נועדים להגדיל פעלים גדולים מהירים ואדירים, וצר להם המסגר של לב האדם והמועקות שבארחות החיים, ע"כ הם לפעמים יוצאים בזעף. אבל כשהאדם מצליח ורואה בחפץ ההתפרצות רק צל של איזה כח נשגב התועה בארח בקשת תפקידו, והוא כובש את חפצו מפני שרואה שמ"מ העולם המעשי זהו אשרו שהוא מסוייג בכבלי הגדרים האיסורים והמוסרים, והם יובילו את האדם אל המטרה העליונה, להרחיב את עולמו באמת, אז ימצא לנכון לפניו את עולמו הרחב בהוה בהתרחבו בלא מצרים גם בחדרי לבבו ורגשותיו הסוערים, שהם קרובים אל החיים המעשיים יותר מהתרחבות החכמה והמדעים. ע"י שפיכת שיחו בעומק ורוחב, בהרחבה של דעת, בעומק רגש, בהתענגות על ד', וביראת רוממות עז עליון, הממלאים את כל חדרי הלב יפעה וגדולה, בזה תזרח התפילה בשמש עוזה כשמש בגבורתה, והכחות הנחבאים שדוכאו מחפצם להתפרץ על גבול המעשה, שם, במערכת התפילה, ימצאו מקומם להגדיל פעלם ולהזריח אורם בהאיר כאור יום חשכת לילה. ע"כ כאשר פללת ו חלת, בהשיבך אחור את פלילות הרגשות הצפונים בעומק אמץ כחותיך, זרחה תפילתך, ותשתמש יפה בהם בעולם הרגש, בעז ד'. אמנם למעשה והנהגה צריך המשקל להיות מסוייג במדתו, כדי שלא לשחת את גבולי עולם המצרים, המוגבל בתכונתו במרבית תכסיסיו.

~ ✣ ~

פסקה 16 | סוד הקטורת ורתימת כוח המוות לחיים

מקור: עין איה, שבת ב, פרק תשיעי, קו

ואף מלאך המות מסר לו דבר, שנאמר "ויתן את הקטרת ויכפר על העם", ואומר "ויעמד בין המתים ובין החיים ותעצר המגפה", אי לאו דאמר ליה מנא ידע. כח המכלה, המחבל והמהרס, הממית והמאפס, הרי הוא מכלל בנין העולם. משכלל הוא כח המעדר את בנין ההויה. ובהיות הקשר שלם, וכל העולמים וכחותיהם הרוחניים והגשמיים הם עומדים בהתאגדותם, אז כל הכחות משלימים את תפקידם, וגם הכח הממית הרי הוא משמש כח לחיים. וזאת היא סגולת הקטורת המאחדת את תמצית כל הפועל בחיים, בחומר ורוח, ע"פ אותו התוכן הנפלא אשר פי ד' קצב אותו בתורה. אמנם להשתמש בכח נפלא זה להעמיד את כח המחבל בהיות השלטון הזמני נתון לו, בטרם בא התור להעביר רוח הטומאה בכללו מן הארץ 1, ולהפך את כל כח המשחית לכח בונה ומקיים, זאת היא הופעה פרטית שנתגלתה ע"י אותה ההתמסרות שכח הרע והממית בעצמו נמסר הוא במסירה פנימית בהכנעו לעומת ההוד השלם אשר זרח על הציר הנאמן בעת עלייתו להוריד עז מבטחה 2, ולגלות אור תורת החיים מרוממי שמי שמים על פני ארץ רבה. ואי לאו דאמר ליה מנא ידע. וההתגלות הזאת היא באה ע"פ התכונה שמביאים את הכח המחבל בעצמו להיות ממלא תפקיד בבנין והויה, שאז הוא מוצא את מטרתו הכללית, שאינה כ"א למען הביא על ידי הריסה וחבול תועלת לבנין ושכלול. ואם כי שלמות המטרה רחוקה היא וליום האחרון היא צפויה, וגם הכח המחבל בעצמו איננו מגיע עד עומק יסודו, אשר על כן השמושים המכוונים להמתקת כל המרירות העולמית בכללותה הרי הם חבויים רק בסתר עליון, ושליט בעולמו 3 הוא הודיע בתוכן של מצוה וחק לדורות עולמים את כל הנוגע להשלמת הכלל כולו, אבל בתור עצה ארעית והופעה פרטית איך לעצור בעד ההשחתה החבולית ע"י הכנסת הסעיף המחבל לתוך שדרת הבנין והתיקון שבתכונת הקטרת, זאת היא התגלות מיוחדה שההתודעות של כח המחבל בעצמו בעומק יסודו ותכונת מגמתו היא היא שהביאה את הידיעה הזאת, אשר היה בה הצורך לאותה השעה, היוצאת מכלל הסדר התדירי של הליכות עולם 4 אשר בתורת ד' התמימה 5. וגם גילוי זה בא מתכונה המתמימה אשר לתורת אמת אשר לא תחסר כל בה 6, שהיא מעלה חן על לומדיה 7. ומקור החן נפתח בכל זליפתו באותה השעה הרוממה של הכנת השליח, רועה נאמן להופיע אור התורה בעולם, מקור השלום, האהבה ומכון החיים והתיקון לכל המון עולמי עולמים וכל צבאי צבאותיהם.

3 חולין נט, א.

4 חבקוק ג, ו.

7 כתובות עז, ב.

מראי מקומות והערות:

- 1 עפ"י זכריה יג, ב.
- 2 עפ"י משלי כא, כב.
- 5 עפ"י תהילים יט, ח.
- 6 עפ"י דברים ח, ט.

~ ✣ ~

פסקה 17 | נצחיות המידה הטובה מול ארעיות הפורענות

מקור: עין איה, שבת ב, פרק אחד עשר, יז

אמר רבא ואיתימא רבי יוסי ברבי חנינא, מדה טובה ממהרת לבא ממדת פורענות, דאילו במדת פורענות כתיב "ויוציאה והנה ידו מצורעת כשלג", ואילו במדה טובה כתיב "ויוציאה מחיקו והנה שבה כבשרו", מחיקו הוא דשבה כבשרו. יסוד ההויה הוא הטוב. המדה הטובה היא המגמה של המציאות בכללה, והיא אחודה בשורש החיים של מקור החיים, מקור הטוב. עומדת היא בשביל כך למעלה מכל צמצומים והגבלות של זמן ושל מקום, ומתוך [כך] אפילו ברדתה למאורעות הזמן והמקום, רשמי העילוי ותגבורת המעוף ניכרים בה והיא ממהרת לבא. מה שאין כן במדת הפורענות, שכל ענינה במציאות איננו אלא טפל ועראי, וכל ערכו אינו כ"א לשמש את הטוב, לצחצח את כלי הקבלה שלו, ולהביא את היצור למעמד של הופעה כזו שיוכל לקבל את שפעת הטוב בכל שטפה. ומתוך כך כל העיכובים הכרוכים בזמן ובמקום הנם קשורים עמה, ומעכבים את מציאותה והגלותה. ועם זה כרוכה היא הידיעה המבדלת בין מדה הטובה למדת הפורענות, שהמדה הטובה היא עצמית זקוקה ומצורפת אל ההויה ואל החיים בפנימיותם, ומדת הפורענות אינה כ"א חצונה נוגעת רק בשטחים החצונים של המציאות, אותן הנגלים לעין בצורה הדמיונית, שהיא ההערכה של הפורענות שמוצגת לגבי מקבליה, לפי אותה המדה שנתרחקו בעצמם מהמציאות האמיתית, ונכנסו להקשר בדמיונות של כבלי החושים בירידתם, בכל אחד לפי ערכו ע"פ ההשלטה של הדמיון המשטח את ההויה, לא ע"פ תכונתה האמיתית כ"א מה שמתגלה ממנה בשטח החיצון.

וע"כ מדה טובה ממהרת לבא ממדת פורענות, אור החופש שלמעלה מן הזמן ומכל ערך מוגבל מופיע בה, "והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק" 1. וכאן, בראשית הצעדים של ההעמדה על האמת מה הוא אורן של ישראל, וכמה נורא ואדיר הוא הערך הפנימי העליון, עד שכל תיאורים חיצונים לא יוכלו לחצוץ בעדו, בא החזון של ההנמכה של המדה החיצונית של

הפורענות, לגבי המדה הפנימית של הטובה, דאילו במדת פורענות כתיב "ויוציאה והנה ידו מצורעת כשלג", לפני ההוצאה, לפני ההתגלות לעינים, לא יש מקום כלל לשום רע ולשום פורעניות לנגע לפי העצם והאמת, רק מה שהיא באה בהופעה אך מראות עינים היא, "ויוציאה והנה ידו מצורעת כשלג". ואילו במדה טובה, שהיא עצמית, כתיב "ויוציאה מחיקו והנה שבה כבשרו", מחיקו הוא דשבה כבשרו. המדה הטובה, היא חודרת בעצמיותם של הדברים, בהקשר העצמי שיש לה עם שורש ההויה המתעלה מכל לחצים ועכובים של זמנים ושל מקומות, והיא ממהרת לבא. "כי זה אלהים אלהינו עולם ועד הוא ינהגנו על מות" 2. "חסד אל כל היום" 3. "כאור בוקר יזרח שמש" 4, בוקרו של אברהם, מכון הזריזות 5, "וישכם אברהם בבוקר" 6, אוצרה של המדה הטובה הממהרת לבא, "אני ד' בעתה אחישנה" 7.

1 יחזקאל א, יד.

2 תהילים מח, טו.

3 שם נב, ג.

4 שמואל ב כג, ד.

מראי מקומות והערות:

- 5 עיין יומא כח, ב.
- 6 בראשית כב, ג.
- 7 ישעיה ס, כב.

~ ✣ ~

פסקה 18 | ביטחון הצדיק והפיכת כוח השטן לטוב

מקור: עין איה, שבת ב, פרק שנים עשר, מב

זע חס טן, ואין אתה מזדעזע מן השטן. הבטחון המלא שיש לו להאדם העולה במעלות הקודש, שהוא מתעלה ע"י הנהגתו את חייו על פי המדה של הבושה העליונה, שהוא כבר מוגן על ידה בהחציצה שבינו ובין האף הזועף של העולם החיצוני, וסדרי החיים המקולקלים של הבריות השקועות בהבלי העולם וברשתות השקרים, שבאו על ידי הציורים ההפוכים מן האדם, הנקלטים על ידי רשמי התעיה של החושים הגסים, המאפילים על האדם את האור הטהור של נשמתו העליונה בטחון זה מביאו לידי בטחון יותר נמרץ. זהו הבטחון מפני כל הכובד של הרע, שנמצא בעולם בשביל המטרה הכללית אשר יצר בורא כל עולמים, שיהיה גם כן הצד השלילי נמצא בעולם בכל הערכים, בין ברוחו של האדם פנימה ובין בכל הבריאה כולה, החמרית והרוחנית, זהו השטן, שהוא גם היצר הרע והוא גם מלאך המות 1, ההורס והמכלה, שמטרת הוייתו היא כדי שהטוב המוחלט יתגבר עליו בכל הערכים כולם, וכדי שסוף כל סוף יהפוך אותו לעבודת הטוב ולאימוץ הקודש והאמת. הנה החציצה הזאת שבין האדם אשר בחר לו בחייו את דרך האמת, שהיא מוליכה אותו למשכנות השאננות הנצחיים, הרי היא נוטלת ממנו ג"כ את הפחד והזעזוע מכל הכח הכללי של הרע, בין אותו שהוא בהכרח טמון ברוח הפנימי של האדם, בין אותו שהוא מתפשט בכל ההויה כולה, שאע"פ שאין שום חציצה מועלת להפסיק את השפעתו לגמרי, שהרי הוא נדרש להיות מצוי בכל השטחים כדי להגביר את כח הטוב עליו ולהפכו גם כן באחרית לתכונת הטוב המוחלט, אבל כל זמן שמלאכת הקודש הזאת לא נגמרה עדיין בפועל, ביצורים כולם ובכל העולמים, הרי כח השטן הוא עצום מאד. אמנם "מגדל עז שם ד' בו ירוץ צדיק ונשגב" 2, ואין הזעזוע הנורא הזה של השטן, שמציאותו כ"כ מוכרחת במציאות, חל עליו כלל, ואין אתה מזדעזע מן השטן.

1 בבא בתרא טז, א.

מראי מקומות והערות:

- 2 משלי יח, י.

~ ✣ ~

פסקה 19 | הברכה על הרעה כהכרת הטוב העליון

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק שביעי – שלשה שאכלו, לו. ברכות מח/ב

רמ"א, מנין שכשם שמברך על הטובה כך מברך על הרעה, ת"ל אשר נתן לך ד' אלהיך, דיינך בכל דין שדנך בין מדה טובה וכיו מדת פורעניות. ההכרה השלמה בהנהגת השם יתברך את עולמו היא לדעת שהיכולת הגמורה הבב"ת בידו הוא, וע"כ הי' בידו למנע כל חסרון וכל רע מהמציאות. וכל הרעות שלנו הם מתדמים לרעות אינם נראים כ"א לפי קוצר הקפתינו את הידיעה האמתית לרעות, אבל באמת הכל הם טובות גמורות תתגלנה לעתיד בכל הדרם. אמנם לפי דיעות הפילוסופים הטוענים בהכרח הכח החומרי, שאין יכול לקבל טובות מבלי רעות, אם שניקו מהרעות את כבוד הבורא יתעלה לפי דעתם, אבל הלא אין שייך לברך על הרעות. אבל לפי הדעה הנכונה התוריית, שכל אשר חפץ ד' עשה, אנו יודעים שכל הרעות הם מיועדים ממש לטוב ואין כאן דבר של הכרח כ"א משפט צדק כפי החכמה האלהית, וכיון

שנתן לך ד׳ אלהיך, דיינך. תואר הדיינות אינו בא מצד דבר שבא בהכרח והעדר יחש יכולת, כי״א מצד ההנהגה הבאה מצד משפט היושר והחכמה, והיא עצמה היא הטובה השלמה, וכיון שהוא טובה עליונה ודאי ראוי לברך עלי׳ כשם שהוא מברך על הטובה הגלוי׳. והערה זאת נסמכת יפה לברכת המזון, שהרי אם באנו לדקדק עצם הכרח המזון הוא רעה, שבאה לאדם מחבור החומר וצרכו למזון. מ״מ כיון שידענו ברור שכה גזר השם יתברך הטוב והמטיב א״כ ודאי יסוד הדבר בכלליו ופרטיו הוא הכל לטובה. ומזה אנו למדין לכל הרעות המתדמות לנו בצביון ותואר רעות, שהם טובות גמורות, שהם עצות מרחוק מפלא יועץ לתכלית הטובה שראוי לברך עליהם בנפש חפצה.

~ ✣ ~

פסקה 20 | המוות כשלב בחיים ותיקון מידת הגאווה

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק שביעי – שלשה שאכלו, נ. ברכות נא/א

אריב״ל שלשה דברים סח לי מה״מ, אל תטול חלוקך שחרית כו׳, ואל תפול ידך ממי שלא נטל ידיו, ועל תעמוד לפני הנשים בשעה שחוזרות מן המת, מפני שאני מרקד ובא לפניהם וחרבי בידי ויש לי רשות לחבל. ממציאות המות הנמצא בעולם בעקב החטא, ילמד החכם דעת את החיים ואת הטוב. אמנם צריך שתובן תכונת המות כמו שהיא לאמתתה לא בהבנה משובשת של השכל הגס. והנה באמת לא הי׳ ראוי שיחריד המות כ״כ את החיים כמו שהוא מחרידם באמת, כי איך אפשר שמציאות טבעי הכולל את כל החי יהי׳ רע ומחריד. והרי אנו מוצאים את כל מעשה האלהים שהם טובים ונוחים, סיבות מרגיזות ומחרידות יזדמנו רק לעתים רחוקות. אבל הדבר הכולל את כל המציאות הוא תמיד טוב ויפה, וצריך שיהי׳ ציורו ג״כ מתקבל על כל לב בהתקבלות נוחה טבעית. אמנם לו היו עינינו רואות מחזה המות ע״פ רוב באורח טבעי, הי׳ הרושם ג״כ הרבה נח וטבעי עלינו ג״כ. אבל יצר לב האדם מטעהו לאחוז בדרכים נלוזים שעל ידם הוא מקצר את ימיו ומביא עליו מות בלתי טבעי, והבלתי טבעיות הזאת היא המרגיזה באמת את כל לב. והנה ראש לסדר הבלתי טבעי היא הגאוה והשררות שאינם ראויים לאדם בהפרזה כלל, ואוי לה לרבנות שמקברת את בעלי׳. ערבוב הציורים הטבעים שמביאה התרגשות של רדיפת הכבוד ואהבת הגאון, היא נותנת באדם תשוקה בלתי טבעית להתרומם יותר מחוקו, שמביאתו בזה לידי שפלות נפש. וכיון שהוא מאבד את יושרו הטבעי, נוטל הוא מחייו את כל הסדר הטבעי, ומביא עליו מות בלתי טבעי. ע״כ, מצד החזיון שהוא מסעיפי הידיעה הברורה בשיחתו של מלאך המות אנו למדים, הרי חוק הראוי להאדם שלא תתעצם בו אהבת הרבנות. ע״כ סח לו אל תטול חלוקך שחרית מיד השמש ותלבוש, ואז תבין אחרת את מושג החיים והמות. ובהשקיפך עליו ע״י השקפה של מדות הגונות, המודיעות את האדם את ערכו באמת לבל יחפוץ יותר מחוקו, שזה ירשם ע״י מניעה זאת כמש״כ לעיל. אז יצייר את המות באופן ראוי לטבעו, וינהל את החיים ג״כ בסדר טבעי באופן שיהי׳ מותו מות טבעי, ויבא בכלח אלי קבר זקן ושבע. אמנם מציאות המות כולו בא להכרח, באשר הגוף האנושי עוד לא הוכשר לקבל רוב טובה של כוחות חזקים הראויים לחיים בלתי כלים ע״י המות, ועם זה להשתמש בהם ע״פ המעלה והצדק, כי לולא זאת הלא אין מעצור להיכולת האלהית להחיות את האדם חיי נצח ג״כ בהיותו בגופו. אמנם בהיותו נוטה אל תכונות בלתי הגונות בהיות בו כוחות יותר גדולים ממה שהם בו כעת, ע״כ המיתה מוכרחת. ובאשר באה רק לרגלי אי השתלמות האדם בבחירתו, ע״כ עוד יקום חלד ולעת תחיית המתים יבנה הגוף באופן משוכלל ונאות, להתנהג בכל טוב ומעלה עם כוחות אדירים וחזקים מאד שלא יוכל המות לעשות עמם כלה. והנה נמצאים פרטים מבני אדם שכבר זככו דיעותיהם ומדותיהם עד שהם ראויים למדת תחיית המתים, ושעל כן מנה רפב״י במאמר הברייתא של מעלות החסידות ג״כ את תחיית המתים לשם מעלה נשגבת קנויה בבחירה והדרגה של קנין שלימות. אמנם לפועל ״מי גבר יחי׳ ולא יראה מות״, וגם היחידים המתעלים עד שאין המות נחוץ להם מצד עצמם, יחושו בו תועלת מצד מה שפעל עליהם היות כוחותיהם לקוחים מהורים בלתי נשלמים, שלא תגיע ידי בחירתם לשכללם כולם. ע״כ הננו למדים מזה כמה גדולה היא ההקפדה להשקיף על כל דבר שלוקח האדם ממנו להשלמתו, בין בהרגל, בין בדיעות, בין במדות, לא רק על עצם הדבר כי״א ג״כ על מקורו ופועלו. שהרי אין האדם יכול לטהר את כל כוחותיו שהם ברשותו ובחירתו, עד שלא יהי׳ צריך לתקנת המות, לא רק מצדו כי״א ממה שפועלים עליו מקורי הכוחות מאין שלוקחו. ע״כ ראוי להחשיב בהנהגתו רושם הלימוד של הפעולה המביאה לזאת, והוא שלא יטול ידיו ממי שלא נטל ידיו, שירשום לעצמו שיהי׳ ג״כ הכח המטהרו בא מכח טהור במק;רו, ויהי׳ זה לקו בכל הליכותיו, החומריים והמוסריים. וזאת ג״כ למדנו משיחתו של מה״מ ותכונתו בפעלו.

~ ✣ ~

פסקה 21 | ההתבוננות השכלית במוות מול בהלת הרגש

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק שביעי – שלשה שאכלו, נא. ברכות נא/א

ואל תעמוד לפני הנשים כו׳. אמנם הסבות שהצטייר המות בחזון מחריד כ״כ הוא ג״כ לטובה כדי לפשט עקמומיות שבלב, לגרש את הרעות שהדמיון הכוזב הי׳ פועל בהתמכרו אל התאות החושיות, שהמות עם מרירות ציורו ישימם לחלושי כח. אמנם ראוי להשתמש גם בזה באופן מושכל ולא יקח מהרושם הזה את הציור המושג מחזיון המות לפי ההשקפה החלשה, המניעה רק את הרגש ע״פ החוש החיצון לבד, שממנו לא יבנה האדם לכונן הליכותיו. כי ראוי שיקח מחזון המות ציורים כאלה, שעל פיהם יוכל לחזק דרכיו לחיות חיים שיש בהם יראת שמים ויראת חטא. אבל אם המות יפעל עליו בציורו, [ב] אופן מבהיל כ״כ שיש בו כשלון כל כח החיים, א״כ כשישוב כח החיים לפעמו לא יהנה כלום מהדרכת המוסר שראוי שיפעול עליו מחזה המות. כי הוא יסבור שהכרח החיים דוחקו לשכח את חזיון המות כליל, כיון שבזכירתו לא יוכל עמוד ולהתקיים בחיים של אומץ רוח ולב מתנה. והנה השכל ראוי שיצייר את המות באורח טבעי, שהיא אחת מפלאי היצירה של יוצר בראשית האל הטוב והמטיב. א״כ הוא קשור בחרצובות עם זרם

החיים כולו, והוא אחד מתנאי החיים וקץ חזיונו. אמנם הנשים שדעתן קלה ויד ההרגש החיצוני לבדו עליהן חזקה, בשעה שחוזרות מן המת, רוחן נעכר ומחזה המות לא יעיר בלבם ענין של סדר המביא לידי כובד ראש ומחשבה עמוקה לחשוב על תוצאות החיים ותעודתו, כי״א שאני מרקד ובא לפניהם יאמר מה״מ, כי״כ יבהלו ממראה המות, עד שלא תוכלנה להמשיך על ידו דברים של השכל וחכמת לב בענין סידורי, כי״א בחזרתן מן המת והן מוכרחות להתגבר על הריסות הרגש שלהן שנהרס משמחת החיים כולו, תביאם ההשתוממות הבלתי סידורית לידי חפץ חיים של הוללות ותענוגות תפל של שעשועי הדמיון. א״כ מה״מ עצמו מרקד ובא לפניהן להרנין לבן בשמחה של הוללות, המתנגד מאד למחזה המחריד הנפרז של המות לפי פעולת הרגש לבדו בלא עזר השכל. השיבוש השכלי היוצא מזה הוא אבדן החשבון שגם המות מעשה ד׳ הוא. א״כ ראוי החזיון הזה להוסיף על ידו ביראת ד׳. וכמו שאמר דוד המלך ע״ה בהסתכלו ביום המיתה ״ד׳ אלהי גדלת מאד״. אמנם הנה באבדן החשבון מרוב המהומה והסתערות הרגש היתירה, לא יוכלו לשא דין למרחוק לתן צדק לפועל כל יתברך, כי״א יציירו שהחרב הוא ביד מלאך המות עצמו. ע״כ יאמר מלאך המות ע״פ חזיונם וחרבי בידי, כאילו מקום המות במציאות נפרד הוא מהיכל החיים, שכולו אומר כבוד ליוצר כל מחי׳ החיים יתברך שמו. ומזה תצמח ג״כ דעה משובשת ביחש אל מות האדם, באשר לפי הידיעה מהוד נשמת האדם, ועד כמה לא תשיג יד המות לחבלה, ישוב אז זכרון המות למראה של גדולה והדרת קודש. אבל הנה הנשים שדעתן קלה וע״פ הרגש ישפטו שיגוע האדם ואיו. א״כ יראוהו כאלו יש בידו רשות לחבל, חבל נמרץ לעקור עד השורש כל המציאות כולה של האדם. וכ״ז בא רק ע״י ההשתתפות עם קלות הדעת של הנשים והדומים להן מהאנשים, שכשל כחם להיות חיים חיי אומץ וגבורה המלא חדות ד׳ גם עם זכרון המות. ע״כ ראוי מאד להזהר מהפגשם אז, ותוסף הזהירות תת כח על הפעולה השכלית הבאה בגללה לפי המשפט ההגיוני המחייב: ובחזירתו מן המות יקח ללבו דברי שכל, כי קץ כל האדם הוא דבר סידורי ערוך מיוצר כל לטובה ולברכה, הולך בפסעות סדורות לא מרקד ובא. והחרב חרב לד׳ היא שבידו להמית ולהחיות, ואין הרשות נתונה לחבל כלל כי״א להתיק את הנשמה המשכלת למעון החיים המלא זיו והוד אלו-ה נורא אור פני מלך חיים.

~ ✣ ~

פסקה 22 | תכלית המזיקים והגנת תמימות האמונה

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק שביעי – שלשה שאכלו, נג. ברכות מג/ב

אר״ז בר טובי׳ אר״י אבוקה כשנים וירח כשלשה. מציאות כל הדברים הנפלאים בעולם, לפי מה שהורונו חז״ל בחכמתם האלהית, המה דברים חיים. וכך היא המדה, שהרי יסוד הבריאה הוא לקבל אור ד׳ וטובו, ומי יוכל לקבל חסד וטוב הלא רק החיים, היודעים את מציאותם ומרגישים את טובם. ע״כ אין מדריגה היותר נמוכה בכל המציאות, שרק אפשר להתכנס שמה כח של חיים, שלא יהי׳ נמצא, כי חסד ד׳ מלאה הארץ. ולא די בכוחות הפועלים טוב, כי״א גם הכוחות הרעים כיון שנצרכים לכלל הבריאה, ע״כ גם להם ישנם כוחות ובריות פועלים ע״י חייהם, כדי שאפי׳ ע״י החלק הרע שבמציאות, שבא להשלים את הטוב ולשכללו, ג״כ תמצא מקום מדת החסד העליונה להשביע מטובה. ויותר טוב הוא שעכ״פ כל זמן שהרע נצרך בעולם יהי׳ נעשה ע״י כוחות ובריות חיות נהנות מחייהן ופעולתן הרעה, עד שאפילו הבריות שמביאות לעולם חליים רעים ונאמנים, המקרובים והבצילים ודומיהם, הם חיים לשעתם, וגם הם נהנים מזיו החיים אע״פ שסופם להכרת, כי לא יתקיימו בהנשאם להפסיק כח חיים חשוב יותר מהם, אבל לשעתם הם נהנים ממציאותם, וכך היא מדתו של הקב״ה להשפיע טובו וחסדו בכל מקום האפשרי ובכל רגע האפשרי. ע״כ גם בעולם השכל והרעיון, הוצאות השכליות מן הכח אל הפועל, יפה השכילו כבר גם הפילוסופים הקדמונים שראוי להאמר כי סיבה שכלית מוציאה שכל האדם מן הכח אל הפועל. וכך נאה לפי הכרת חסדו הגדול של צור העולמים, שלפעולה חשובה כזאת של הוצאת השכל האנושי אל הפועל ימצאו מטובו הגדול סיבות שכליות נהנות מפעולתן, מק״ו מהפעולות היותר קטנות ובלתי חשובות. שכיון שמ״מ יש מקום להשפיע שמה עונג וחיים, לא יחסר הדבר. א״כ הדבר ק״ו במקום שיש אפשרות וחיים של שלימות ושל כבוד שימצא, שלא יחסר. ובכלל הורו חז״ל על סדר המציאות, שנראהו בעין יפה ולא נצמצם בכח חיים, כיון שהכל יצא מאור פני ד׳ למען טובו ושפעת חסדו. א״כ מובן הדבר כי אין בצע לנמצאים שאינם מרגישים את חייהם במציאות שלהם מצד עצמם, וע״כ כל מקום שאפשר להיות מקבל חיים והרגשה אי אפשר שיחסר שמה. והדבר דומה למי שמיסד בית חרושת גדול מאד, מרובה בסעיפיו וחלוקת עבודתו, אשר אם יצמצם להעמיד על כל פועל כל הפעולות שבכחו למלאותם, יהי׳ די לו באלף פועלים לפי גודל המלאכה וריבויה. אמנם אם יראה רק למצא מקום לכל פועל שלא ישב בטל ויהי׳ ממלא איזה מקום בבית המלאכה, אז ימצא מקום גם לאלף אלפים פועלים. א״כ יהי׳ הדבר תלוי לפי יסוד התכלית על מה הי׳ חפץ האדון לכונן את בית המלאכה הגדול ההוא, אם הוא לצורך עצמו ופרנסתו או לאהבת בצע והון אז מובן הדבר שיצמצם בפועלים, ואם יוכל להשתמש בכוחות דוממים שיעלו לו בזול יעשה כן, ומה שלא יהי׳ לו אפשרות להנהיג העבודה כי״א ע״י עזרת אדם חי שמה יפנה מקום לאדם, ובמקרה יהנה האיש ההוא מטובו ויתפרנס מעמלו. אבל אם האדון ההוא אין לו צורך וחפץ לא בבצע כסף ולא בשום תועלת צדדית מהמלאכה כולה, וכל מגמתו אינה כי״א שימצא מקום לתן עבודה לעניי עם, באופן שלא יאבדו את כבודם ע״י קבלתם נדבה וצדקה, ולא יגיע להם הפסד מוסרי ע״י הרגילם בלחם עצלות. אז ודאי יחרץ האדון למצא בחפש מחופש רק איזה מקום שאפשר למלא שמה בפועל חי הנהנה מיגיעו, ודבר זר יהי׳ לו להשתמש בכחות דוממים הבלתי מרגישים טוב וקורת רוח מעמלם ומציאותם. ממוצא המשל הזה נשכיל, כי כאשר אדון כל העולמים בורא כל יתברך שמו, יצר את עולמו בהמון נבראים לאין תכלית רק כדי להשביעם מטובו וחסדו כי״א כפי הראוי לו לקבל החסד והטובה, ע״כ הדבר מובן כי בכל מקום שאפשר שיושפע שמה כח חיים והרגשה עצמית לא יחסר לעולם. ע״כ לא די שבכחות הטובים כמו השכל ודומיו שכל הדברים המשמשים לזה הם נמצאים חיים, יקראו נשמות, מלאכים, אורות, נצוצות, או כחות שכליות, סבות, עלולים, וכל שם שתרצה, רק שתשכיל ענינים שהם חיים ונהנים מחייהם לפי ערכם

ומצבם, יודעים פעולתם וערכה ג״כ לפי אותה המדה שהוא טוב להם לפי מציאותם, ובזה יש מקום לחסד ד׳ להיות מושפע. אפס גם הכוחות הדמיוניים גם הם צריכים לפעולות פועלים ואפילו הרעים שבהם. ע״כ גם לזאת מלאה חסד ד׳ את סאם החיים, ומציאות השדים, המזיקים, מלאכי חבלה וכיו״ב, כולם המה מעשי ידי יוצר כל יתברך שמו הטוב והמטיב לרעים ולטובים. ע״כ ראוי לדעת שהאדם בהיותו מכונן שכלו על טהרתו, בהכינו לזה מדותיו והשתדלותו ועיונו בהשכילו את המציאות לאמתתה, הוא נפעל מכחות חיים מלאי חסד וטוב אורה וחכמה. ובהיותו נמשך אחרי דמיונות כוזבים, בהיותו גורם לזה בדרכיו הנלוזים, במוסרו הנפסד, בהתרשלו בידיעה אמתית, הנהו מכין ציורו להיות נפעל מכוחות חיים הדומים לאותו הזיוף וההפסד שהוא מוכשר לקבלו. כי אין כל פעולה ריקה מפועלים חיים, מגדולת הפעולות היותר מקיפות וגדולות כתנועת הכדורים הגדולים, שאם בכללם כח טבעי בלתי מרגיש מניעם, אמנם שימת משטרם שמירתם ופעולותיהם הנמשכות ע״פ ארחות חכמה יושר וצדק, שמה יש מקום לפועלים חיים להתגדר בהם, וכיון שיש מקום להם, נמצאים הם עד הפעולות היותר נמוכות ובלתי חשובות, של הרקבון ואיבוד בשר החיים ע״י מחלות רעות וכיו״ב שצריכות ג״כ לשכלול המציאות החומרי והמוסרי, חיים כולם. ע״כ ראוי לאדם להיות משתדל שיכנס ציור המציאות בנפשו באופן היותר מסכים אל האמת כפי שאפשר לו, שבזה לא יהי׳ מקום לכוחות השכליים המטעים וכוחות הדמיוניים להטביע עליו פעולתן. והנה האדם הוא מדיני בטבעו, והחברה נחוצה לו לחייו הטבעיים והשכליים. ע״כ אם שבהיותו ביחידות עלול הוא שיעלו ציורים כוזבים על לבו ויחליטם ג״כ לאמיתים, עד שיוכלו להזיקו ג״כ בחוזק ציורם ובפעולות בלתי הגונות היוצאות מהם. אמנם בהיותו בשנים, הלא חבירו יזכירהו, כי הדיעות הדמיוניות לא יסכימו הרבים על דרך אחד, ויעזר מחבירו באותו הציור שבמקרה נשתבש הוא בו. ע״כ חק ניתן לכוחות הדמיוניים שלא יפעלו לרעה בשנים. אמנם לא יעבור מנגד עיניו כל מחזה המרעיד לפעמים ומפסיד ג״כ, כי לא יהי׳ מוכרע אצלו ציור חבירו האמיתי יותר מציורו המשובש, אבל עכ״פ יועילהו שלא ישקע בציורו באורח מוחלט. אמנם בהיותו בשלשה, הרבים יכריעוהו למחות הציורים הכוזבים הפרטים, שזהו יסוד תועלת החברה האנושית בדיעות מוסריות. ע״כ באחד נראה ומזיק, בשנים נראה ואינו מזיק, בשלשה אינו נראה כל עיקר. והנה ההגנות שישתמש בהם האדם להנצל מהחושך, שעל ידו יוכלו ציורי המציאות להכנס בנפשו בשיבוש. ומהם תוצאות להמון דמיונות רעות מזיקות ומפסידות, עד שלפעמים יגרמו ג״כ פחד בהלה והזיקות בגוף ונפש, כי גם הפחד הוא המון מחשבות המתפרצות על הדעת, כאמור בחכמת שלמה. הנה הגנה טבעית והגנה מלאכותית, ההגנה המלאכותית היא האבוקה, שתגרש את החושך מחוג ידוע מוקף לו, ויוכל להסתכל בעין יפה על הנמצא אשר סביבו אבל עוד החושך ישופהו חוץ מחוגו, ואם לא יגיע לו הפסד קרוב בהיות הציור המשובש רחוק מחוגו, בכל זאת ציור משובש גם בהיותו בלתי פועל על הרגש והמעשה יש בו איזה הפסד. אמנם ההגנה הטבעית היא מקפת את את הנמצא בגבול חושיו כולו, היא הגנה טובה ובטוחה. ע״כ אבוקה, הגנה מלאכותית היא כשנים, ירח, שהיא הגנה טבעית כוללת, כשלשה. הדברים השכלים מגבילים את הדברים החושיים, ע״כ הגנת הטבע והגנה המלאכותית נמצאת ג״כ בחשכת הדיעות, כמו שנמצאות הנה בהחושך של העדר האור המוחש בחוש הראות, ומקריהם דומים זל״ז. ההגנה המלאכותית נגד החושך של דיעות רעות בנוגע למוסריות, היא החכמה ההקישית הבנוי׳ מהרכבת הקדמות עיוניות, שהם אמנם אין בידם למחות כליל כל רעיון מזיק ומהרס אשיות השלום הנפשי, אבל מועיל עכ״פ שלא יזיק דעת רע בפועל, כי עכ״פ בירור דברים של החלשת הכח המטעה יושג לעולם ע״פ הקישי הגיון ישר. זאת האבוקה, המורכבת מאורים בודדים להאיר את הלילה, שהיא כשנים. אמנם ירח הוא האור הטבעי, חום הלב, בלבת אש יראת אלהים ואמונה תמימה טהורה כנסת ישראל נקרי׳ על שמך, א״ל קוב״ה לירח!. הדבקות האמתית בכנס״י ובקבלת עול מ״ש, חום התמימות, אור הירח, אספקלריא דלא נהרא. זוהי כשלשה, המוחק מהלב כל צל ציור רע וכל נדנוד מחשבה רעה, עד שאינו נראה ולא מזיק, כי ״לא יראו ולא ישחיתו בכל הר קדשי״, קודש ישראל לד״ו ו״יעקב איש תם״, ״והנה ד׳ נצב עליו״ לשמרו מהזבובים כמשל חז״ל בל״ר, וכד׳ העקידה שם.

~ ✣ ~

פסקה 23 | ארך אפיים לעוברי רצונו והבחנת הטוב

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק תשיעי – הרואה, קיג. ברכות נז/ב

ת״ר הרואה מרקולים אומר ברוך שנתן ארך אפים לעוברי רצונו. מדת הסבלנות היא נחוצה ברוב, להיות כל איש ירא ד׳ וגדול באהבת שמו הגדול יתברך סובל גם את כל הנסוגים מאחרי ד׳, כ״ז שאינם קמים ביד רמה לרדוף ולהדוף את ישרי דרך מדרכם הטובה. ע״כ אנחנו מוזהרים בכל דיני דרכי שלום גם נגד רשעים עובדי ע״ז. אמנם מדה זו תוכל לגרום לאדם שפלות רוח הקדושה, כאילו חלילה משוא פנים יש בדבר, לומר שגם הדרך של רשע וכסל יש לה פנים, והיא דרך רעה מאד המעכרת דעתו של אדם ומורידה את ערכו בתמימות דרך ויראת ד׳ טהורה. ע״כ צריך שתהי׳ הסבלנות קנויה מצד אחר, לא מצד נשיאת פנים של שקר לשקר והכפירה חלילה, כ״א מצד ההשקפה השלמה שההשגחה העליונה עושה היא את שליחותה בכל, ״עושה שלום ובורא רע״. וכשם שהתכלית העקרית היא ודאי שישובו בנ״א להכרה האמיתית, ״וימלא כבוד ד׳ את כל הארץ״, שרק בידיעת ד׳ השלמה יבאו בנ״א לתעודתם הרוחנית וגם למטרתם הגשמית. כי יוטבו ע״ן המדות והשלום יתרבה בעולם, והאהבה הטהורה ותגבורת ההשכלה הצרופה תוסיף פרי קודש הלולים. אבל הדרכים שבהם יבא מין האנושי כולו להכרת האמת הם שונים ומסובכים, ומהם נמצאים דרכים רבים שעצם הרע והשקר הוא עצמו הדרך להביא אל הטוב והאמת, כי הרע מבחין את הטוב כדאי׳ בספר יצירה, וע״י כל המהומה והמבוכה היוצאת אל הפועל בעולם ע״י כל התרבותיות הרעות של דיעות זרות במושגי האמונה והדרכות רעות שבדרכי המוסר, ידע המין האנושי בסוף להודע בהכרה נאמנה מה טוב ומה נאמן הוא דרך ד׳, וכמה ראוי הוא להיות רודף לדעת את ד׳. א״כ צריכים כל המדות הרעות וכל דרכי ע״ז ושיטות של כל מיני כפירה לצאת אל הפועל. והוא הארך אפים שהקב״ה נותן לעוברי רצונו, שהם עוברים הרצון התכליתי. אמנם מפני אריכות הגדולה של

הפנים השונים שהרצון האלהי הכללי יושג על ידם, הם נסבלים, והם ג״כ נאחזים בכללות הסבות של הבאת טובה לעולם. וכשם שקילוסו של הקב״ה עולה מן הצדיקים כך הוא עולה מן הרשעים. ע״כ ראוי לברך בכל ראותו ע״ז הנסבלת מרב טוב ד׳, להיות נותן טהור מטמא, ברוך שנתן ארך אפים לעוברי רצונו, ותתברר מזה ג״כ מדת הסבלנות ע״פ איכותה האמיתית, עם ההבנה השלמה בדרכי ד׳ הגדולים, חסדך ד׳ מלאה הארץ.

~ ✣ ~

פסקה 24 | חורבן המרכז ככור היתוך לחידוש טהור

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק תשיעי – הרואה, קיח. ברכות נח/ב

א״ל הכי א״ר יוחנן מיום שחרב ביהמ״ק נגזרה גזירה על בתיהן של צדיקים שיחרבו שנאמר אם לא בתים רבים לשמה יהיו כו׳. ההשגחה העליונה ענשה את האומה הישראלית בחורבן המרכז הלאומי, בנטילת נשמת האומה הכללית ע״י חורבן בית המקדש, שהוא גאון עוזם ומחמד עינם של ישראל!. וכ״ז הוא לכלות פשע ולהתם חטאת, והיינו שחטאת הציבור שנאחז בכלל האומה עד שאין דרך לתקנה כ״א באבדן המרכז והקשר הלאומי. כי ע״י גלות ופירוד אפשר שיתוקן כל יחיד בפ״ע בדרכיו ומעשיו, ואח״כ בקיבוץ גליות יבנה מרכז חדש מלבבות צרופות ונפשות מזוקקות ע״י כור הברזל של הגלות. אבל כ״ז שהמרכז עומד בכל תקפו, גם כל החסרונות הכלליים ממעשים וממדות ומדיעות רעות, הולכים הם ומתנחלים ותופסים מקום גדול בחיי האומה עד שאין דרך לתקן. וע״כ אמר הנביא ״היהפוך כושי עורו ונמר חברבורותיו גם אתם תוכלו להיטיב למודי הרע״. והנה כשמשתרש הרע וההפסד בקרב האומה, אז לא רק המרכז הכללי היחידי הלאומי הוא מעכב את התיקון הנמרץ שצריך להעשות דוקא ע״י ביטול וחורבן, כ״א גם המרכזים הפרטיים כל זמן שהם מתמשכים כסעיפים מהמרכז הלאומי הכללי, הם מקיימים את שרידי כחות הקיבוץ הלאומי ע״פ הצביון שהי׳ לו בהיותו בתוקף חסנו הלאומי. ואם בכח הכללי נדבקו חסרונות שצריכין צירוף וזיקוק של סיגים ע״י היתוך בכור, כמו פולח ובוקע בארץ נפזרו עצמינו לפי שאול. האדם ג״כ נוצר בתעודה שיוכל להיות חי לעולם בגוף ונשמה, הגופניות והרוחניות צריכים להיות מחזקים זא״ז. אמנם חטא והשחית דרכו, ע״כ לא יוכל להיות עוד בא לידי השלמת תיקונו כ״ז שיעמוד הגוף בצביונו ותכונתו שבה נקלט ג״כ רושם עמוק של ההפסד וחסרון ההשלמה. ע״כ רק ע״י התמותה, ההרקבה הפיזור והניפוץ, רק אח״כ יתרומם כח החיים הכללי לקבץ את הנפוצות, ולבנות הגויה הנשתה, מורכבת מחלקים הראויים כעת לקבל האורה וההשלמה האמתית והנצחית, להיות רב אונים להשוות את הכחות הגופניים היותר איתנים עם הכחות הנפשיים היותר עדינים ונעלים במשקל אחד ומטרה אחת. ע״כ הרפואה המרה שהיא מוכרחת לבא גם בכללות האומה ע״י ביטול המרכז הלאומי היחודי, לא תסתפק בזה לבדו, והיא מוכרחת ג״כ לנפץ כל דבר הנושא עליו את יסודי המרכזיות העתיקות אפילו באופן פרטי. ע״כ הבתים הגדולים שתפסו מקום גדול בחיי האומה, ומפני חשיבותם הם ממשיכים עליהם כח של מרכז, וממילא המשמעת הלאומית, ועי״ז ג״כ הצביון הלאומי הישן מתנחל באותו צביון ממש שהיה בעת החוסן הלאומי, וממילא ממשיך עמו ג״כ את המגרעות הצפונות שעבורם גזרה ההשגחה האלהית לבלע את כל נאות יעקב. ״מי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזזים הלא ד׳ זו חטאנו לו ולא אבו בדרכיו הלך ולא שמעו בתורתו״. ע״כ מיום שחרב ביהמ״ק נגזרה גזירה על בתיהן של צדיקים שיחרבו.

~ ✣ ~

פסקה 25 | זעזועי הטבע והכרת הסדר האלוהי הכולל

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק תשיעי – הרואה, קכה. ברכות נח/ב

על הזיקין ועל הזועות כו׳ אומר ברוך שכחו מלא עולם. כשיסתכל האדם במציאות, ימצאהו טוב והגון, כל דבר על מכונו וענינו, שיופי הסדר מורה על המסדר אדון החכמה, הטוב והתפארת. השמש בצאתה בהדרה, הכוכבים בהזהירם ממסילותם, הירח יקר הולך, כל אלה ינעימו את כל נפש המתעוררת אל חזיונם. אמנם לפעמים יפריעו חזיונות טבעיים את הנפש מהתרוממות ומכנסת בלבבה אופל וציורים של פרעות ואי סדרים לעיני בשר, כזיקין, זועות, רוחות הסוערות וכאלה. אמנם צריך האדם לשום אל לבו, כי הנה רק חלק קטן מכל השלשלת הגדולה של הבריאה תחזינה עיניו, רב לו רב כל הטוב והסדר הנפלא, המלאה אור חיים וחסד המתראה לעיניו תמיד בכל מרחבי הבריאה שנגד עיניו, להיות נפשו מתענגת על ד׳ ועל טובו. אמנם הפרעות, חסרון הסדרים וזעזוע ההרגשות הבאות ממראות הנראות זרות, המה רק באות מצד קטנות חלק הקיפו אל ראות עיני האדם, וחלק הבלתי נערך של רגשותיו הנפשיים לעומת העולם המלא, שכחו של אדון כל ב״ה מלא אותו. אבל כשישא דיעו אל המרחב הגדול של המציאות הנפלאה ואיך כל המעשים כולם אחוזים בחוברת, ואם הם מרעישים ונראים כפורעים סדר פה לערכינו, מה נהדר הוא ערכם בכללו של המצוי. ומזה נשכיל שגם בעומק ההכרה אף לערכינו הנה מלאי הוד וסדר. ע״כ יברך בראותו זאת, מעמק לב חושב ברוך שכחו מלא עולם.

~ ✣ ~

פסקה 26 | כוחות הרע הטבעיים במסגרת ההשגחה העליונה

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק תשיעי – הרואה, קלא. ברכות נח/ב

וגמירי דאי לאו עוקצא דעקרבא דמנח בנהר דינור כל מאן דהוה טרקא לי׳ עקרבא לא הוה חיי, והיינו דקאמר ליה רחמנא לאיוב התקשר מעדנות כימה. כשם שחיבורם של הכוחות המתנגדים וסותרים זא״ז פועל על הרגשתינו והבנתינו בהשכלת דעת יוצר כל המסדר כל בחכמתו מצד הערכים המוחשים, כן עולים אנחנו מזה גם אל הערכים

המוסריים בחוש ההנהגה הכללית והפרטית. שכיון שהחכמה העליונה וההשגחה המופלאה מטפלת באחדות כל היקום בכחותיו החומרים, על אחת כמה וכמה שיש שם אחדות נפלאה פועלת בהכחות הרוחניים, שמהם להנהגה תוצאות שמגעת ג״כ עד גורל האדם והמון רגשותיו ונטיותיו לטוב ולרע. והנה הדבר הנוגע ביותר להבנת האחדות וההשגחה האלהית באופן חודר, להעמדת מוסר הצדק האנושי ללכת באור ד׳, בדרך צדקה ומשרים כתורה וכמצוה והשכל וידע, הוא הידיעה הברורה ע״ד כחות הרע שבמציאות. שהאדם מתחרד על פעולות של הכחות הנכונים להזיק והם אינם בעלי שכל ובחינה, הטבע עושה את מעשיה ומשפעת בשוה את חלק הרעות על כל המוכשר לקבלם כטוב כחוטא. בזה דומים הם כחות הטבע ביחוסם אל ההפסד כההיזק הנמשך מהעקרב, שמזיק בעוקצו מבלי התכוין, הארס קבוע בעוקצו החד והוא הולך ומניע אותו, ומי שיפגע על דרכו מוכשר לקבל עקיצה הוא נעקץ מבלי חשבון. אמנם לעומת זה ישנם מערכת של כחות רעים, שבהם יש תבונה ודעת ואור ההשגחה האלהית מורגש בהם, הם נפגשים דוקא במי שראוי לכך לפי מוסרו הפחות, ״פועל אדם ישלם לו וכאורח איש ימציאנו״. זה החלק הוא הדומה ביחוסו לציור נהר דינור,.כולו שריפה ומוכן לכלות ולהזיק, אמנם הוא נגיד ונפיק מן קדמוהי בהשגחה נפלאה ומורגשת למעמיק ומסתכל. ובאשר לפי האמת, גם עומקן של הכחות הרעים המוכנים לחבל, שאפשר לדמות שהם עזובים ומוכנים לפעולה של שלילת חשבון ודעת כעוקצא דעקרבא. אבל גם הוא מנח כנהר דינור, גם הם נאחזים במשפט ישר ובשקול דעתו של אל דעות, ״רוח סערה עושה דברו״, ושרק משום זה החק של קשר הכחות והתאחדם, הטבעיים עם השכליים, רק דבר זה גורם שיש תרופה ותקנה לכל קלקול ותקלה, כי הוכנו כולם לתכלית הטוב היוצא. אבל לולא זה החק המיוחד, מאן דהוה טרקא ליה עקרבא לא הוה חיי, לא הי׳ אפשר כלל להנצל מפגישת המקרים שע״פ חוקי הטבע הבלתי יודע ומרגיש. אבל העוקצא דעקרבא גם הוא בנהר דינור מנח, ונהר דינור הלא הוא נגיד ונפיק מן קדמוהי בהשגחה, כדחז״ל להיכן אזיל על ראש רשעים, שנאמר ״הנה סערת ד׳ חמה יצאה וסער מתחולל על ראש רשעים יחול״. אבל הצורך המביא שיהיו הכוחות הטבעיים פועלים בזעף ומדה גדושה ומרודפת כזאת מבלי שום הבחנה בעצמות פעולתם, והם יתרכבו עם הכחות החיוניים והשכליים, ורק בהרכבתם יצא סוד החיים במשקל המכוון והמשוער מפלא יועץ יתי׳. זאת היא מדת ההנהגה העליונה, דרכי אלהים חיים, שעליהם אמר איוב ״התקשר מעדנות כימה ומושכות כסיל תפתח״, לדעת לעמקו את סוד החיים היוצא מהרכבה ממוזגת של כוחות שכ״א מונח בטבעו לפעול בפשע רב יותר מקיומו של עולם, וממילא הוא מביא בכחו הריסה וחורבן וכן השני, וע״י התחברם והתמזגם נמצא החיים וכל המונם נצבים לפנינו וקיימים ונהנים מזיו החיים. וזה יהיה לעדה לאיש חוקר לכל תכלית , כי יסורי הצדיקים מתגרת יד הכחות הטבעיים הבלתי מרגישים, שנראה כעוקצא דעקרבא, אינם עזובים ולא מקרים כ״א נמשכים מנהר דינור ; שנמשך משום דעתיק יומין יתיב וספרין פתיחין, ומתוך שהכל הוא בחשבון ובדעת עליון, אנו מובטחים על הטובה השלמה והחסד הגמור שיהיה נשפע ע״י המון כל אלה ההרכבות, שעינינו הטרוטות לא יוכלו להביט אל עומק ערכם. ״מה יקר חסדך אלהים״.

~ ✣ ~

פסקה 27 | רעש הארץ וסוד שתי הדמעות

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק תשיעי – הרואה, קלז. ברכות נט/א

רב קטינא הוה קא אזיל באורחא, כי מטא אפתחא דבי אובא טמיא גנח גוהא, אמר מי ידע אובא טמיא האי גוהא דגנח מהו, א״ל כו׳ כשעה שהקב״ה זוכר את בניו ששרויים בצער בין אוה״ע, מוריד כביכול שתי דמעות לים הגדול וקולם נשמע מסוף העולם ועד סופו, והיינו גוהא. א״ר קטינא אובא טמיא כדיב הוא ומיליה כדיבין, א״ה גוהא מבע״ל, ולא היה גוהא עביד, והאי דלא אודי ליה דלא לטעו כ״ע בתריה. כאשר כל הדברים המתהוים בעולם, אפילו הענינים הקטנים, המה מקושרים על כלל המציאות ומתקשרים אל תכלית רם ונשא בספר הכללי ספר ד׳, ומצטרפים כצירופן של אותיות הפרטיות אל בנין מערכת ספרים רוממה ונשגבה. על אחת כמה וכמה, הדברים הגדולים, וביותר הדברים שהם נראים כמכשולות בדרכי המציאות ומגרעות בבריאה, ודאי ראוי לדעת ״כי כל אשר יעשה האלהים הוא יהיה לעולם, עליו אין להוסיף וממנו אין לגרע והאלהים עשה שיראו מלפניו״!, כלומר המעשים המתדמים לנו למכשולות, יתבארו כשנעריכם בתור חוליות לבנות את בנין המוסר האנושי וההשלמה הרוחנית היותר נשאה, שהיא צריכה לשימושה. כל אלה הדרכים המסובכים, הדברים היותר מחרידים את לבב המשקיף על התולדה, הוא מחזה רעש הארץ שלפעמים יהפך משורש עמים וגלילות ויעשה שמות רבות, ורבבות אדם ירדו שאול חיים לפעמים. ומהפכה נוראה כזאת כשתזדמן תעשה רושם גדול בכל החברה האנושית, שהיא מתקשרת עדר אל עדר, להבין שורש החכמה בכללות, למה משמשות מהפכות נוראות כאלה, לא יתבאר לנו אלא כשנשכיל שיש צרכים רבים להעמיד על מכונו את המוסר הכללי. ויש ג״כ חסרונות רבים קבועים בחוק החברה האנושית שאי אפשר לה לקבל תיקון בעמידתה שוקטת על שמריה. וחק דעתו של אל דעות אשר לו נתכנו עלילות, היא המכרעת אימתי צריכה התרבות האנושית הכללית להעזר ע״י מהפכה גדולה, שעוקרת משורש חלק גדול של המין האנושי עם חיי חומרו ועמהם ג״כ מצב רוחו ומוסרו, כדי לבנות על שאיות חורבנם יסוד לשכלול של תיקון הראוי להצטרף אל התיקון האמיתי, שראוי לכסוף אליו בחק הכלל. אחת מהאותות, להתגלות של החסרונות הדבקים בכלל החברה האנושית, היא באמת מצבן של ישראל. אומה זאת, שראוי היה לה לעמוד בפיסגת ההצלחה בין גויי הארץ, לפי חלקה במאור הרוחני ואור התורה והדעת ויסודי כל מעגל טוב שהשפיעה לעולם ע״י דעת ד׳ אחד. אם לא החסרונות הקבועים בכלל האנושיות, שעמהם לוקחת גם האומה עצמה ודאי את חלקה, היה הדבר מוכרח שישוב המצב לאיתנו הראוי ע״פ היושר האלהי וע״פ המדה ההגונה. עכ״פ שום אדם אינו יכול לומר, שהדבר ראוי שתהיה אומה כזאת בעלת יתרון רב נתונה במצב מורה ואיום המרגיז כל לב, ושאין זה חלי באבר חשוב מאברי האנושות הכללית. וההתגלות של החסרון המוסרי המתראה לנו ע״י מצבם של ישראל המורה, הוא אות ג״כ על עוד המונים המונים של רעות וחסרונות קלוטות בעובי טבעה של האנושות, עד שההנהגה האלהית מחייבת לדרך התיקון גם מהפכות גדולות. ואחת מהמהפכות היותר מורגשות היא הבאה מרעידת

הארץ, שאמנם יש שתעשה רושם קטן, אבל לפעמים תגדיל לעשות ותשאיר רושם עמוק בעקרה חלק גדול מהחברה האנושית, ועוקרת ענפים רבים רוחניים וגשמיים. ובודאי לפי הנהוג אחרי מהפכה נוראה כזאת תבא ירידה כללית בחברה האנושית, ירידה חמרית הגוררת אחריה ג״כ ירידות מוסריות. כי ע״פ הנוהג כל מקום שכבר התישבו בנ״א בסדר ובניוס, כבר כבשו להם חלקים רבים מארחות הטוב והחיים. א״כ כשהתעודה הגדולה הכללית מחייבת עקירת חלק רשום מהאנושיות, יש כאן שתי ירידות, חומרית ורוחנית, לכלל האדם אשר על פני האדמה. אמנם התכלית האחרונה שהיא הטוב העתיד הנשגב, הוא. ים גדול ורחב ידים, נבנה מריבוא רבבות סבות לאין קץ, וערך מהפכה אחת לא תהיה ניכרת כלל לעין האדם הקצרה. איך תתקשר עם התיקון הכללי. אבל ידענו אל נכון שסוף כל סוף תתקשר אל המטרה הכללית ותצטרף לחשבון הגדול. האי גוהא מאי הוא, סיבתו הרוחנית המוסרית ע״פ עצת ד׳ העליונה, מאי היא, איזה מטרה תחייב מהפכה נוראה, המאבדת ומורידה לטמיון חלק חמרי ורוחני מרכוש האנושיות הכללית. אמנם התשובה היא, המהפכה מתחייבת לרגלי עקירת חסרונות קלוטים ומוטבעים עמוק בגוף החברה, המתראה ממצב ישראל בעמים, הבלתי טבעי כלל מצד ההנהגה הישרה השכלית וההגיונית, כשהקב״ה זוכר את בניו ששרויים בצער בין אוה״ע. החסרון הכללי הזה מחייב להנחות תיקונו בכל האמצעיים שבעולם וגורר עמו ג״כ הכרח של מהפכות, ״נוע תנוע ארץ כשיכור וגו״, ״והיה ביום ההוא יפקוד ד׳ על צבא המרום במרום ועל מלכי האדמה באדמה״, המהפכות והירידות החמרית והרוחנית המה כשהם לעצמם נגד השאיפה האלהית, שחפץ בטובתן של בריות ואושרם הגופני והחומרי, ״כי לא תחפוץ בהשחתת עולם״. ע״כ המה שתי דמעות, ואלה שתי הדמעות אמנם לא ישאירו רושם לעין האדם הרואה, כי הם נופלות לים הגדול, ורק מי שהוא כ״כ חכם שיודע לשער כמה טפות יש בים הוא יוכל להבחין את ערך שתי הדמעות שנוספו על הים הגדול, אבל העין הקצרה של רוב בנ״א לא תבחין כלל בדבר. אמנם הרושם קיים ועובר, לא רק בחלק אחד מהחברה ששם נעשתה המשמה, כ״א מסוף העולם ועד סופו, כי האנושיות כולה היא מחוברת בלולאות, והפעולות החלקיות עושות רושם חודר בכולן. וסופן לעשות את תפקידן. ההנחה אמנם [היא] שלפעמים מהפכה בעולם, שנראית לחורבן עולם לשעה, מביאה תיקון וטובה נצחית ע״י המון סבות, היא הנחה של אמת, אבל להשתמש בה ראויים רק גדולי חכמי וישרי לב. אבל כשתכנס באהלי רשע יהיו לכלי משחית, להשחית ולחבל כל טוב גשמי ורוחני, מאלה יצמחו בעלי הרס בחומריות וקנינים ורוחניות ומושגים [בקנינים חומריים ומושגים רוחניים], שהם מבלי עולם. ע״כ זה האיש המושחת, שלקח לו ההגיון הנעלה הזה להתחזק בחבלי חטאתו, שלא טהר את נפשו להיות הצדק והאמת אזור חלציו, כשדורש בשבח המהפכות, איהו כדיב ומיליה כדיבין כאמת. והדחיה הנראית לעין היא שאין לנו חשבון גלוי איך גרמו המהפכות החומריות, כערכם של הזעות, מהפכות רוחניות. ועוד כשיבא הטוב ע״י מהפכה, צריכה המהפכה לגמור פעולתה להרוס, אבל ע״מ לבנות ולא לשלול ולא לחייב. א״כ צריך הפיכות רבות בחלקים רבים עד להקים דבר חדש ומבונה, וזה לא יוכל האדם לעשות, ע״כ לא לאנוש אנוש להשתמש בכלל זה לכלי מעשה. אמנם הדחיה היא אמיתית ביחש החזקת ההרס למעשה מוסרי בחק האדם, אבל ביחש ההגיוני לכלל ההנהגה האלהית המקפת רבבות דור, היא ודאי אמתית דגוהא גוהא עביד, מהפכה אע״פ שיש הפסק בנתים כי ״לא ישוב חרון אף ד׳ עד עשותו ועד הקימו מזמות לבו, באחרית הימים תתבוננו בה״ בינה , והאי דלא אודי ליה כי היכי דלא לטעו כו״ע כתריה בפועל וחק המוסר המעשי, שדעות כאלה המה מחליאים את המין האנושי ומביאים רעות רבות לעולם. וכבר נוקשו רבים ונלכדו ע״י אלו הדרכים המסוכנים, ודומים המה אלה המהרסים השונאים את החיים כמו שהם ומנתקים את מוסדות הסדרים, לבעלי אוב הדורשים אל המתים ומניחים את החיים. אשר רק עם החיים וסדריהם ימצא האדם מקום להוציא אל הפועל כל טוב וצדק, ומה שהוא נוגע לסתרי ההנהגה העליונה, ע״י דרכים מופלאים שלרגלם ילך דבר ויצא רשע לפניהם, המה כבשי דרחמנא והמשפט לאלהים הוא. אבל האדם צריך לדרוש תמיד להתהלך לפני ד׳ בארצות החיים ולהיות דבק בחוקות החיים אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. וראוי ומוכשר ביותר, למושגים כאלה המסוכנים להשתמש בהם שלא כראוי, הוא איש כאובא טמיא, בעל מדות פחותות ודורש תמיד במופלא, הוא ראוי לבקש בפועל דרכים של הרס ומהפכה, ולהתמך במושגים מוטעים ע״פ הנראה מתולדות ההנהגה האלהית הכללית, אשר בכלל לא לאדם דרכו. ע״כ וביחוד כשיצאת מפי איש העלול להשחתה, ע״כ ביחוד מפני ראיהו כדיב מיליה כדיבין. שראוי להשתדל בכל עז להודיע את האמת המעשית כי היכא דלא לטעו כו״ע כתריה.

~ ✣ ~

פסקה 28 | תפקיד הרעמים בריכוך קשיות הלב

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק תשיעי – הרואה, קנג. ברכות נט/א

א״ר אלכסנדרי אר״י ב״ל לא נבראו רעמים אלא לפשט עקמומיות שכלב, שנאמר והאלהים עשה שיראו מלפניו. ההשקפה היותר ברורה על תעודת המציאות בכללה היא התעודה המוסרית, כי מציאות נפשות יקרות פועלות צדקות ועז היא המציאות היותר מפוארה ונשגבה בעולם. כי מה בצע בכל שכלול [הגזרה] והבניה העולמית בכל היכלי תפארה ושכיות החמדה, בכל מלאכת חרש וחושב ובכל פלאי ספוני טמוני כחות הטבע שנשימם לתשמישי האדם, אם החיים בעצמם לא יהיו חיי צדק מלאים אורה, חכמת אלהים ושלות צדיקים. ע״כ באשר כל דבר וענין מהנהגות המציאות נתכוין בשביל תעודות שונות, תחתיות שניות ושלישיות ורבות כהנה, ראוי לנו לחשב את המעולה שבתעודות, את החפץ שיש בהמה לשכלול הכח המוסרי שבאדם. וכאשר אנו רואים בעינינו שרבים המה בנ״א, שקשיות לבם וגאותם השובבה תפריע פרעות במוסרם, ואם ירך לבבם יהיו יותר מוכשרים לנטיעות המוסר, המביאות לכל מעשה טוב ומדה הגונה שיכנסו בלבבם. ואנו מוצאים שרבים המה האנשים שהרעמים יחרידו אותם ברב או במעט. ע״כ חלילה לצו מתת את הפגישה המוסרית עם החק הטבעי לדבר מקרי, ביחוד באשר אנו מוצאים לו תכלית נעלה. כי אין אנו יכולים כלל לשער עד היכן הדבר מגיע, וכמה גדול הוא החלק שרוך הלב הבא ע״י ההתרגשות של הרעמים פועל על ההכנה המוסרית, אשר תגמר באין ספק רק עם הלימוד וההאזנה. אבל הסבה המכשרת את הלב והאוזן לשמע ולהקשיב ולהפרד מעט

משרירות לב היותר קשה, הוא הרכת הלב הבאה ע״י המקרים החיצונים המחרידים את האדם, והרעמים הם אחד מהם היותר קבועים ומיוסדים. וגם כאן אנו פוגשים שווי ערכין בין ההפעלות הטבעיות אל הרשמים המוסרים, כי גם לענין הפעולה החומרית של הרעמים, היא להכשיר את הארץ להוצאת כחותיה בזרעים וצמחים, כעין הכשר הרוחני שבנפשות.

~ ✣ ~

פסקה 29 | שלילת הפחד והאנחה באמונה בטוב ההוויה

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק תשיעי – הרואה, קעה. ברכות ס/א

יהודה כר נתן הוה שקיל ואזיל בתריה דרב המנונא חזיי׳ דקא מתנח, א״ל יסורין בעי ההוא גברא לאתויי אנפשיה וכו׳.שורש הפחד והאנחה שונים המה בנפש. האדם צריך להסתכל בעין יפה במציאות כולה כמו שהיא ובההנהגה האלהית המקפתה, וכל אשר ישוה את נפשו ביותר אל כלל המציאות, באשר יתברר לו שגם הוא עצמו אינו דבר אחר כ״א חלק אחד מחלקי המציאות הגדולה, לא יתאנח ולא יפחד. לא יפחד ממקרים בלתי תכופים המתרגשים במציאות מפני שכבר יבורר לו שכן הוא חק המציאות ותנאיו, ושראוי לשמח ולהתרצות בכל תנאי המציאות, באשר המה מונהגים ע״פ הסדר השלם האלהי, ולא יאנח על ההנהגה המתמדת, שלא תמצא חן רק בעיני קצרי הראות, שלא למדו לעצמם לחפוץ רק את הראוי. והנה בתחלת רפיון רוחו של אדם תתחיל בו תכונת הפחד מרעיון מפחיד, המצייר את אפשרות המקרים הרחוקים שהם שלא כחפצו, ודכאות רוח זו תביא למעמד האנחה על המציאות כולה, ואז נשלמו לו יסורין. כי היסורין בכללם עיקר מציאותם הוא באדם הפנימי. הלב השמח הרואה את העולם כאשר הוא ולבו מלאה אורה ובטחון גם יסוריו אינם יסורין, כי הוא מתענג ושמח בהם. ולעומת זה, מי שהרגיל עצמו שלא למצוא קורת רוח במציאות כמו שהיא, כל ימיו יסורין מוכנים לו. כי לא יתכן לאדם להיות יושב בשלוה ושמחה בעולם זולת כשילמד רוחו להלוך עם החיים ותנאי המציאות. ואז, באשר לא יוציא את נפשו מסדר המציאות ע״י חטא, לא יפחד. ובשמרו רוחו להיות שוה עם המציאות ונאות לו לא יתאנח. זולת בד״ת, בקנין ההשלמה הרוחנית, יש מקום לתכונה של העדר הריצוי כדי שיתחזק להשלים עצמו ולכוננו, באשר אין להשלמה תכלית. אבל כיון שיכיר האדם תעודת מציאות ההערה הזאת של חסרון הריצוי בנפשו, שהיא למען יבא על ידה להשלמה עליונה, לא ישתמש בה באופן המקטין את כחות נפשו והמעיב את יפעת רוחו, כ״א כפי המדה הדרושה לגרש את צללי העצלות, שלא יסתפק בקניניו הרוחניים שקנה לו, ולא יהיו רבים בעיניו, אבל נפשו תהי׳ תמיד מלאה אורה שמחה וגבורה, אז ישכיל ויצליח.

~ ✣ ~

פסקה 30 | ברכה על הרעה מתוך התבטלות בכלל

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק תשיעי – הרואה, קפב. ברכות ס/ב

חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה, שנאמר ואהבת את ד׳ אלהיך, ככל לבבך בשני יצריך כו׳, בכל נפשך אפילו נוטל את נפשך, ובכל מאדך בכל ממונך, דבר אחר בכל מאדך בכל מרה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו במאד מאד. כל זמן שאדם שקוע בפרטיותו, בהנאותיו היחידיות מצד חושיו המוגשמים והמוגבלים, אז מדת הטוב והרע מצומצמות אצלו רק כפי הנוגע לעצמו ובשרו. אמנם כשיתעלה למצב שכלי, לאהוב את אשר השכל הטהור והיושר האמיתי נותן, וימצא זאת בנפשו כשיהי׳ באמת דורש את אלהים ופונה בכל לבבו את ההשכלה הטהורה. אז ימצא כי האהבה והעונג אינם ראויים כלל שיהיו לו מוגבלים רק ביחס לנפשו ולחוג הקרוב לו, כ״א כגבור ירוץ אורח שכלו להיות מודד את כל חפצו לפי ערך הכלל כולו, ואצל הכלל כולו אין רעה במציאות הכל עשה האלהים יפה בעתו, והרעה שנדמית להיות רעה פרטית היא מסבבת טובה רבה אל אוצר הכלל. והאיש שהתנשא ברוחו לאהבת השכל והיושר האמיתי הוא יתענג, כי במה שנוגע לעצמיותו הפרטית יש לו מצב של הפסד ורעה. אבל הלא הוא סובל כדי להיות תוצאות לטובת הכלל מזה, כי הלא ההנהגה הכללית של המציאות היא ודאי טובה. וכל אשר עשה ד׳ הוא טוב, א״כ ודאי תצא מרעה זו טובה גדולה שקולה הרבה נגד מרירות הרעה. והטובה, אם גם יהיו מקבליה בחוג קרוב או רחוק בזמן ובמקום לו הכל שוה. ונפש נדיבה האוהבת את הטוב והיושר אין מרכז המשקל נפשו הפרטית כ״א הכלל, החשוב לעולם נגד הפרט ועומד לעולם, ע״כ יהיה באהבה מברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה. וכן בהשקיפו תמיד אל התוצאות הכלליות כבר אפסו מנפשו ההתפלגות של נטיות טובות ורעות, יש לקרא בשם טוב ורע בנטיות, למי שמבטו הוא צר ואינו יכול להסתכל כ״א על ההוה והמקום של הרגש והעובדא. אבל מי שהגבה לבו בדרכי ד׳, הנטיות כולם עולות להתכלית המקובצת הכללית הנבנה מהם, הוא אוהב את ד׳ אדון השלום בכל לבב, ביצה״ט וביצה״ר. גם אינו מסתכל כלל על הפטיותו, כי אהבתו, עדונו וענגו האמיתי הוא שיהיה הטוב והיושר נעשה. ואם הטוב והיושר, שהוא לפי ההבנה היותר אמתית חפץ ד׳ ית׳, מחייב שיתן את נפשו, בשמחה יתנדב לזה, יתנדב ויתענג, כי נפשו חשה את החיים הכלליים בכל שאונם. שכאור לפני אבוקה בטלה אצלו ההשתעבדות לחיים הפרטיים אע״פ שהם חייו. אמנם יש שמצעיר את רגשות חייו ומקטין מאויי נפשו, מקוצר רוח וחסרון ידיעה והרגשה בנועם החיים, איש כזה אינו פועל גבורות ואינו יודע את ערך החיים. ע״כ רק בזאת תבא האהבה השלמה לגבולה, בהיות רגשי החיים וחפץ הרחבתם כשהדרכים המובילים אליו המה מתאימים לחפץ ד׳, להתכלית הכללית המאושרת והטובה, יקרים בעיניו הקניינים המה המושג של הרחבת החיים. הנפש המואסת בהרחבת החיים, ושאינה יודעת את רגשי החיים לעמקם ולאמתתם, לא תוכל להתפשר עם השכל הישר והבריא באהבת הקנינים. כמה יש צורך לאדם לחיי נפשו, אם יביט רק אל צמצום החיים. כהמתרחבים החיים בכל משאלותיהם הרחבים ע״י הקנינים. ע״כ הם נקראים מאד, ״מאדך״. שהם בנויים רק על ההפרזה והמאודיית שבחיים. ע״כ האיש שהוא גדל דעה וכביר כח לב, איש חי רב פעלים, הוא לא יזעיר נפשו בשביל

התכונה של מסירות נפש באהבת השם יתברך הטהורה, כ״א יהיה מלא חיים בכל הרחבותיה. ומתוך שהוא מכיר את החיים וחשיבותם, הוא מכיר את רוממות ערך הכלל וערך המשפט הראוי לאהבת השכל והיושר, ע״כ יתנדב לאהבת ד׳ אפילו נוטל את נפשך. וממוצא דבר בא לידי המדה הנפלאה, שבכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו במאד מאד, הודאה מאודית תבא מנפש מרגשת ושואפת. הנפש שהקמיטה כוחותיה לא תתעורר בהודאה של מאד, כי הולכת היא כצל בנותה ולא תרגיש לא את עומק הטוב ולא את עומק הרע, לא את העונג ולא את הנגע. ולא זאת היא תכונת המסירת נפש הבאה לקדושת השם ית׳ מגבורי כח עושי דברו, ולא מנפש שאופלו השקפותיה על החיים יתכונן המין האנושי ברוממות מוסרו, כ״א מנפש חיה ערה ובהירה המרגשת בהרגשה חודרת את הטעם של הטוב והרע, את העדן והשמחה ואת המרירות של הרע והמות, המחסר והשפלות, אשר כגדולת ההרגשה כן תהי׳ גדולת הגבורה ואהבה אל הצדק האמת והמשרים שיסודתם בטובה הכללית. שם באוצר הכלל ימצא האדם השלם אשרו חייו ושמחתו. ואוצר הכלל לעולם הוא מתעלה והולך לטוב בכל מסיבותיו הפרטיות המתכנסות אל תוכו, ככל הנחלים [ההולכים] אל הים. ע״כ בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו מאד מאד, בהודאה טהורה ושלמה לאדון כל המעשים, מלך שהשלום שלו, שהכל ברא לכבודו, וכבודו מלא עולם.

~ ✣ ~

פסקה 31 | ייסורי הצדיק כמיזוג המרירות בשלמות החיים

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק תשיעי – הרואה, רלג. ברכות סא/ב

אמרו מלאכי השרת לפני הקב״ה רבונו של עולם, זו תורה וזו שכרה כו׳, א״ל חלקך בחיים. החיים בכלל הם מחוברים ממחזות שונים, מחזות של צער ושל שמחה, יגון וששון, שרק בהתמזגם הם מקבלים את תכונתם האמיתית, ששם חיים יקראו להם. ע״כ החכם האמיתי המכיר את החיים לכל פרטיהם לא יכבד לו לשאת את כל צדדי החיים, כי יודע הוא שרק במיזוגם הנערך הם נמצאים ע״פ תכונתם. למשל אפלת הלילה כשהיא לעצמה אינה מקובלת, בהתמזגה אמנם עם אור היום וישקלו זה לעומת זה היא נכונה. כן הצער מתמזג עם השמחה והנחת וכיו״ב. אמנם לפי ערך גודל החיים כן יהיו גדולים רישומי ההפכים שלהם. מובן הדבר שתכלית הכל הוא הטוב והנחת, העדן והעונג, הצער היגון והמרירות אינם באים כ״א לשימוש, כדי להמתיק על ידם את ערך הטוב והעידון, ע״כ מי שלא ידע את גדולת ערך החיים בכללם, וכמה גדולים הם במושגם העמוק של האושר והשמחה לפי האמת הנצחית, הוא כשיסתכל על חלק אחד של צער ויגון ישתומם על מעשה ד׳. אבל החותך חיים ב״ה, שלפניו נגלו כל צפוני החיים לכל עמקם ארכם רחבם וגבהם, הוא יודע שאותו החלק של הצער שנראה נורא מאד, אינו כ״א כערך גרגיר החרדל והמלח הבא לתבל את הקדרה שמבלעדה היתה מחוסרת תבלין. ע״כ הפתרון השכלי, למה צריכה העמדת התורה בישראל להביא יחידי סגולה למצב מחריד ואיום של קבלת יסורי גוף נוראים כזה, זו תורה וזו שכרה, התשובה האלהית, הרחבה מני ים, היא שהוא נערך יפה מאד לפי ערך חלקם בחיים. ואם לכונן המזג של הטובה הנפלאה הקיימת והארוכה, שתהיה ניכרת בהכרת החיים בהשקפה מפולשת, צריכה למצב של גרעין מר כזה הנורא מאד בהיותו נערך לבדו, נדע כמה ענוגים דשנים ומעודנים הם החיים, ״מה יקר חסדך אלהים״.

שער רביעי: שלמות והשתלמות

לקט פסקאות נבחרות ומבוארות מכתבי מרן הראי״ה קוק זצ״ל • 27 פסקאות

מבוא לשער שלמות והשתלמות

אחד מחידושיו הפילוסופיים המרכזיים של הראי״ה הוא היחס העמוק שבין השלמות להשתלמות. השלמות המוגמרת והסטטית כביכול אינה יכולה לכלול את המעלה העצומה של ההתעלות, הצמיחה וההתחדשות – מעלת ההשתלמות. על כן ברא הקב״ה עולם חסר, המשתלם והולך תמיד. תנועת ההשתלמות מעניקה משמעות נצחית לעמל האדם, לעבודת ה׳ ולתנועת החיים כולה, שהיא שותפות פעילה בהוצאת שלמות הבריאה מן הכוח אל הפועל.

מפתח פסקאות השער:	
1. מטרת המציאות – שלמות והשתלמות	15. התעלות הטבע ושכלולו בארץ ישראל
2. האלוהות העולמית	16. הציפייה לישועה וההשתלבות בטוב הכללי
3. שלמות והשתלמות	17. מיראה לשלווה בחירות קבלת התורה
4. שלמות והשתלמות	18. ניסוך המים וקישור הטבע לנשגב
5. התעלות והשתלמות העולמות	19. ערך האמצעים וההליכה המיושבת לתכלית
6. התעלות המציאות	20. תחיית המתים כהתפתחות הרוח והמוסר
7. תכלית המציאות	21. ייעוד האדם ברוממות עולם החי
8. השלמות וההשתלמות	22. תחיית המתים וריבוי העולמות הקוסמיים
9. שלמות והשתלמות	23. שמחת הדרישה וענוות גבולות ההשגה
10. הכרח וחירות בשאיפת קרבת אלוהים	24. כוונת המצוות כהתעלות נפשית ולאומית
11. לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה	25. משטף עולם העשייה לשלטון הרוח
12. יגדל אלהים חי, וישתבח	26. חפץ הטוב הכולל ותחיית הרוח
13. תשוקת ההתעלות ויסוד אהבת החיים	27. סכנת השובע החומרי ושאיפת ההשתלמות
14. שכלול הטבע והתרחבות כוח החיים	

❖ ❖ ❖

פסקה 1 | מטרת המציאות – שלמות והשתלמות

מקור: שמונה קבצים, קובץ א׳, תמג

מה אנו חושבים על דבר המטרה האלהית בהמצאת ההויה. אומרים אנו, שהשלמות המוחלטת היא היא מחויבת המציאות, ואין בה דבר בכח, כי אם הכל בפועל, אבל יש שלמות של הוספת שלמות, שזה אי אפשר להיות באלהות, שהרי השלמות המוחלטת האין סופית אינה מניחה מקום להוספה, ולמטרה זו שהוספת שלמות גם היא לא תחסר בהויה, צריכה ההויה העולמית להתהוות, ולהיות לפי זה מתחלת מתחתית היותר שפלה, כלומר ממעמד של החסרון המוחלט, ושתלך תמיד הלוך ועלה להעליה המוחלטת. וההויה נוצרה בתכונה כזו, שעדי עד לא תחדל מהתעלות, כי זאת היא פעולה אין סופית. וכדי להבטיח את העליה בעצמותה של ההויה נוצרה כולה בעילוי עליון, והעילוי היה יותר מכדי השעור שתוכן מוגבל יכול להיות בפועל, אף על פי שהוא יכול להיות בכח, על כן בהופעת ההויה בפועל נתקלקלו

הדברים, והכחות נסתבכו זה בזה, והנם עוסקים במלחמה חריפה, עד שתנצח המחשבה המוחלטת האין סופית של הטוב, ויתוקן הכל, בצירוף העילוי של נתינת מקום להשלמתה של עליה בלתי פוסקת, שזהו עדן מיוחד, שבזה הבריאה משלמת את כבוד בוראה.

~ ✣ ~

פסקה 2 | האלוהות העולמית

מקור: שמונה קבצים, קובץ ב׳, רמט

האלהות העולמית, כלומר ההויה של העולמים, החיות שלהם, הקיום, המציאות. הרוחניות והעצמיות, המעדנתם, הממלאתם ישות, המעלתם תמיד ממדרגה למדרגה, הכל הוא בכלל אור מלכות, ה״א האחרונה של שם הויה, המתגלה בשם האדנות. אמנם המטרה האידיאלית של הוית הכל, האורה העליונה שבגללה ראויים כל העולמים להימצא. שהיא הרבה יותר ויותר עליונה בקודש מגופם של כל העולמים כולם, היא מידת התפארת, שכל זיום של כל העולמים תלוי רק כפי אותה המידה שהם מתעצמים עם האידיאל של הוייתם, ועד כמה שהם מתאחדים בו, ושמחתם ועינוגם, פדותם וגאולתם, הם רק באותו הערך שהזיווג והייחוד העדין מצוי בין תפארת ומלכות. וכל מגמתנו בכל פינותינו אי אפשר שתהיה אחרת כי אם ליחדא שמא דקוב״ה, אידיאל הכל, ושכינתיה, שהיא הכל, שבא על ידי הנועם השופע ממקור הכל, המקבל לשדו משורש מקור הכל, המתעלה עד למעלה מכל עומק של שורש ועיקר, ולפני אחד מה אתה סופר.

~ ✣ ~

פסקה 3 | שלמות והשתלמות

מקור: שמונה קבצים, קובץ ב׳, שטו

יחוד, ברכה, קדושה. באור אין סוף אין שייך הוספה והתעלות מצד עצמו, אבל באמת אי אפשר שהיתרון של ההתעלות הנצחית תחסר מהשלימות המוחלטה, וזאת היא תורת ההויה, הופעות אורות חיות הוייתיות, על ידי רושם של ירידה, במידה כזאת שלעולם תהיה אפשרות לתוספת ועלייה. שהיא בעצמותה סילוק מכל ירידה ושפלות. והפירודים בעולמים יתייחדו כאחד במקורם האחדותי, וההתאחדות תוסיף אור ויתרון בלא הפסק, ברכה תמידית, ותוכן הברכה היא התעלות והבדלה מכל פחיתות ורשעה, מכל חושך וצמצום קדושה.

~ ✣ ~

פסקה 4 | שלמות והשתלמות

מקור: שמונה קבצים, קובץ ב׳, שיח

האיטיות שבסדר המציאות, ההגבלה שבטבע, הרשלנות החיצונית שלו, הצמצום שבעליות רוחניות, הארעיות שבניסים, כל אלה מחזיקי היסוד של ההתעלות הבלתי פוסקת, שהוא היסוד הפנימי של המציאות, שיש לו גבול בתוך גבולו, שתספיק הירידה של התגלות המציאות העולמית, עד עמקה היותר ירוד, ועד מחשכה היותר אפל, לעלייה נצחית בלא שום הפסק. וכל תקופה איטית, מכינה כח לתקופה יותר מהירה בעלייתה, עד המהירות היותר עליונה. ינהגנו עלמות, בזריזות, כהדין עולמתא, רצוא ושוב כמראה הבזק. ולעד לא תכלה הופעת ההתעלות, ותוספות האור, העדן והחיים, ההולכים ומתבסמים, ומתמלאים תמיד ערך יותר גדול ונשגב, עד שישתוו יחד צורת ההשלמה הגמורה, וצורת ההשתלמות הבלתי פוסקת, הבאה מסיבת החסרון הקדום. ויספיק הזכר של חסרון העבר, ליתן דחיפה תמידית להשתלמות הולכת ונוספת, ותהיה הצורה של ההשתלמות הבלתי נפסקת מתעלה על ההשלמה הגמורה, אשת חיל עטרת בעלה, וצדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנין מזיו השכינה, ההולכת ומתגברת תמיד, עלייה אחר עלייה, לאין קץ ותכלית. ברוך ד׳ לעולם אמן ואמן, וישתבח שמו לעד ולנצח נצחים. וכל ניצוצי החיים, כל הנשמות, הרוחות והנפשות, וכל זיקי החיים שבכל היש, הרי הם אחודים עם יסוד ההשתלמות הבלתי פוסקת, שהיא אור ד׳ המהווה הישות, זרוע ד׳ אשר נגלתה, והם תמיד עולים בעלייתה, כמו שהם יורדים וירדו בירידתה, שהיא ירידתם המבלטת ירידתה. והנה הכל כוסף לעליית אור עולמי עולמים, להארת זיו שכינת אל, הדר כבוד אל הכבוד, ההולך ומשתלם, יוצא מההעלם אל הגילוי, בכל התנועות השונות של ההויה, ובכל מיני התסיסות שברוח האדם וכל היצור כולו, ההולך להיעשות אגודה לעשות רצון קונו בלבב שלם.

~ ✣ ~

פסקה 5 | התעלות והשתלמות העולמות

מקור: שמונה קבצים, קובץ ה׳ קיח

בחזיון כל כח הולך ומתעלה, אין מהלכו לבטלה, כי אם עילוי הוא לו. וערך יש להעילוי בין מצד עצמו, בין מצד צירופו אל הישים האחרים. את התוכיות העצמית של כל מצוי וכל כח ודאי אין אנו מכירים, ויכולים אנו לצייר, כי גם במקום האילמות הגמורה הנראית לנו, שם בפנים חיים מפכים. כל מה שיש בכל אטם, ובכל מה שהוא קטן מהם, בכל ניד כל דהו, קל וחומר בכל דומם מצויר בצורה בכל דבר משוכלל איזה שכלול, וקל וחומר עוד יותר בכל האורגנים, בכל צמח, ובכל חי למינהו, הכל הולך ושוטף, הכל מתעלה. חילוף הצורות לא במעגל סובב הוא לבדו, כי אם גם בקו עולה, שאין קץ לעליותיו. וכל חודר פנימי, כל משורר נאמן, כל מקשיב ברוח הקודש פוגש הוא את כל היש בעליותיו, וקל וחומר

לאדם, וכל שכן ללאומים ונשמותיהם, ועל אחת כמה וכמה לעולמים שלמים, ובכל תוקף ויתרון לכללות כל העולמים וההויות, העליות הולכות בלא הרף, בכל עולה, גם הירידות עליות הנה בפנימיות. ולפי התום והיושר, ולפי איזון החכמה והמשרים, הקדושה והדבקות האלהית הטהורה, לפי רום הנשמה ועז חביונה, ככה מוקשב הוא קול העולים, קול קולי קולות של עולמים עולים, עולים בהויתם, עולים בבנינם, עולים בשכלולם, עולה פנימיות חיתם גם בחרבנם ונתוצם, הכל עולה, הכל מצטרף ומזדכך, הכל נותן פאר לחי העולמים. וקשב תהלה זו ישראל קושב, עם כל העולמים הרי הוא עולה, חיות שרפים ואופני קדש הם חבריו, עמם, עם כולם יחד, גאון ד׳ ישא. הרוח החיה בתולדתו, בעומק נשמתו, המתראה בתורתו, באמונתו, בכל נפלאות עולם אשר חזו עיניו ואשר עוד יחזו, ריכוז כל מלא עלית עולמי עולמים הוא. עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו.

~ ✣ ~

פסקה 6 | התעלות המציאות

מקור: שמונה קבצים, קובץ ו, קסז

את ניצוצות הקדושה אנו שואפים תמיד להעלות. יודעים אנו שבפועל לא נתגלה עדיין בההויה הסובבת אותנו אותו הכח האיתן של האידיאליות האלהית, כל התפארת, כל ההוד שביסוד המציאות, אבל התנועה כולה האיתנה של היש הולכת היא לקראת האידיאליות הגמורה. מתבשלת היא האידיאליות ברוחנו, לפי אותו הערך שאנו מתרוממים, משאנו באים לידי הכרת שיטת האידיאליות הכללית, מתוך שאנו שואבים אותה מאוצר החיים שלמעלה מההויה המוגבלת, הננו מחיים ומשיבים את כל הקטעים שאנו לוקטים מתוך החיים וההויה כולה, מכל תנועה, מכל כח, מכל שיח מכל שיג, מכל רגש, מכל תוכן קל וקטן עד נשגב וגדול, את האור הפזור שמגמגם הוא בכללות, מוציא הוא הברות בודדות לצרפם לפרק שירה איתן, ומזליף זליפה זרמית של אור חיים, אציליים גבוריים ומלאים עז וקודש, עז קודש, קודש הקדשים, קודש קדשי הקדשים. את הניצוצות הפזורים אנחנו מעלים לכלל שיטות שלמות, כלומר עולמות מלאים, מבונים בבנין שלם, יבנו ברוחנו, יתכוננו בכליותינו, יבוצרו בחיינו הפרטיים ובחיי חברתנו כולה, יתערו וינטעו, ילכו מהם פלגים יבלי מים, ישלחו שרשיהם להעשות ארזים אדירים, ישבעו עצי ד׳ ארזי לבנון אשר נטע. איש כפי ניצוציו אשר העלה חייו מתעשרים, הכל לפי רוב המעשה, לפי גודל השאיפה תגדל הפעולה, ולפי רוב הבינה תגדל השאיפה, ולפי רוב הפעלים יתאדר הבנין.

~ ✣ ~

פסקה 7 | תכלית המציאות

מקור: שמונה קבצים, קובץ ז׳, נח

כל מטרה צריך להקדים לה איזה מניעה, על כן אין מקום לחקר התכליתי של ההויה בכללה כי אם על ידי יסוד של איזה מניעה קדומה. וכאשר הנמנע בחק אין סוף הוא גם כן דבר שאינו הולם כלל, יש לנו על זה רק שני דרכים, דרך אחד הוא שיבואר. שבעצמיות יסוד המניעה יש מעלה עליונה. הראויה להיות הולמת למושג השלמות העליונה, שהננו יכולים על כל פנים לסמן לנו בו איזה רשימה של השלמות המוחלטה, והדרך השני הוא לצייר את המניעה הקדומה בתור יצירה והויה. ומובן שהדרך השני לא יסלק את השאלה התכליתית לגמרי. אלא הוא מרחיק אותה, שהרי אנו באים אחר כך לשאול גם כן שאלה תכליתית על הוית המניעה עצמה. אבל בעומק הדבר הננו רואים, כי מה שאין הנפש מתקררת בפתרון שאלת ההויה, והיא זקוקה לאיזה מניעה, הוא רק מצד השלילי שלה, מפני מציאות הרע שבמציאות, אבל מצד החיובי שלה אין צורך לשום מניעה, שהרי הטוב ראוי מכל שלם להיות נפעל תדיר. וכשאנו גוזרים, שהנראה לנו מצדדי השלילה שבמציאות אינו אלא כהות ראיה מצדנו, שוב המציאות ראויה להתהוות בלא שום צורך של הגבלה ומניעה. המניעה באה רק כשאנו רוצים לגון את הטוב המוחלט. למשל, כשנשאל מהו הטוב של המציאות בכללותו, אז באמת אנחנו אומרים, שהיא שאלה רק לגבי דידן, והיא גם כן מנועה מלהיות נודעת לנו על בוריה, אם כן אם גם נצטרך להכללת הגון לבא לידי מניעה, אנו אומרים, שהיא רק מניעה הסברית.אמנם ההסברה גם כן ראויה להיות באופן היותר בהיר ויותר מכובד. על כן הננו מרויחים הרבה, כשמעמידים אנו את המניעה על בסיס השלמות היותר עליונה מצד אחד, ומצד השני אנו מעטרים עוד יותר את הסברתנו, כשנדע לצייר, שעצמיות המניעה ההיא עם כל כבודה היא מחודשה לכונה מגמתית עליונה, שההרחקה, שהשאלה נתרחקה מאתנו על ידי התרבות האמצעיים, נעצה אותה בכללות ההטבה שאינה צריכה, והכללות אינה צריכה גם כן, למניעה, כי היא טובה מוחלטה, הראויה להפעל מצד השלמות המוחלטה. והתוכן המפורט. היותר נאה במגמה התכליתית. שיהיה מבוסס על יסוד השקפת השלמות המחויבת האין סופית, היא השכלת מגמה של הטוב המתעלה תדיר, מפני שאף על פי שתנאי השלמות המוחלטה היא האי אפשרות של הוספה, מכל מקום גם התוספת התדירית וההתעלות היא גם כן ברכה ועדן מיוחד, וכיון שזה אי אפשר באין סוף מצד עצמו, מתהוה הוא מצד פעולותיו, ונבנה העולם בצורה כזאת, שעדי עד יתעלה. ונמצא, שהשלמות כלולה משני הצדדים, מצד אין סוף, הבלתי מתואר בתוספת מצד שלמותו, ומצד ההויה, ההולכת ומשתלמת ומתברכת תמיד. וזאת היא ברכת הקודש עצמה, הקדש טעון ברכה. יהי כבוד ד׳ לעולם ישמח ד׳ במעשיו.

~ ✣ ~

פסקה 8 | השלמות וההשתלמות

מקור: שמונה קבצים, קובץ ז', עא

כשההתעלות הצפיית מתגברת בנו, הננו מתגאים ברום ענוה, לדבר הגות שיח קודש, ומתעלים אנו ממעל לאותו התוכן הנשא, של רזי רזים, מקור הברכה של התוספת ממעל לה, וכשאנו אומרים ביטוי אין סוף. לבנו מלא רגש שאלה ושקיקה פנימית אל ביטוי אין ראשית, והננו חשים, שאין ראשית אינו נהגה גם בהגות ביטוי המחשבי היותר כמוס וגנוז. באין סוף מונחה היא השלילה של אפשרות התוספת, כי מה יוסיף על אין סוף, על השלמות המתעלה מכל עומק הדר עז. ויש מכון לריכוז מלכותי, לכונן השלמה בלתי פוסקת המתעלה, בגרעון המכשיר את התוספת, בצמצום המכשיר את ההרחבה. וכיון שההתאצלות העליונה בטויה, הננו כבר מורשים לומר, שעומק ההתעלות הבלתי סופית הרי היא מתעלה בשחרור עליון בהבדלת האורים, שדין התוספת נוהג בהם, מהמקוריות, העוצם שאין בו ערך של התעלות מרוב תעצומו. ורק בשביל היכולת הבלתי סופית הזאת לחולל סופים והגבלות, שיהיה כלי ברכה לעדנת שעשועי עולמים, בשביעת טוב מתק תענוגים עדינים, בספינת אחדותם. יש כח הבטאה, קול דממה דקה. אבל באין ראשית לא יחוקה ערך נורא זה. ומה יושיט לנו, אם נסכיל לחשוב על מרום התעצומה, על עומק מקור כל מקור, נעלה מכל הוית הויי הויות, שם אין שרעף, גם בערכי הערכים הבלתי נערכים. אך לאלהים דומי נפשי, כי ממנו תקותי.

~ ✣ ~

פסקה 9 | שלמות והשתלמות

מקור: שמונה קבצים, קובץ ח', מג

מגמת ההויה כולה, מצד החפץ הכמוס האין סופי, היא כפי הגלותה לנו, עצה גדולה של התעלות והוספה נצחית, שאם אין מציאות של קוטן וחסרון לא יוכל להיות רק גודל ומילוי, אבל לא התגדלות, ודריכה תדירית לתוספת ברכה. ואף על פי שאין קץ להעילוי של השלמות המלאה, שאין בה עילוי מצד אין סופיותה, מכל מקום כלול בה גם כן זה הכח הנשגב של התעלות תדירית, וזה נחשב כאלו השלמות המוחלטה משתלמת על ידי ההשתלמות, הבאה על ידי הופעת הקוטן הבא אל הגודל, ועבודה זו היא צורך גבוה.

~ ✣ ~

פסקה 10 | הכרח וחירות בשאיפת קרבת אלוהים

מקור: מאמרי הראיה, עמ' 34

ב. ("קרבת אלהים" בכל ההויה)

כשאנו דנים על עצמות השאיפה של קרבת אלהים שבנפש האנושית ונטית ההשתלמות אשר בקרבה אנו מוצאים כאן התגלות של שני חזיונות, הנראים כסותרים זה את זה והם הם מתאחדים לגלות יחד את צביון החיים השלמים. נראים הם כסותרים זה את זה, שהרי עצמות הנטיה לקרבת אלהים עצמה ושאיפתה הוא חזיון של הכרח מלא, שאי אפשר להיות חלופו בחיים, כתבנית עצם החיים בכללם "על כרחך אתה חי"; ולעומת זה הננו מוצאים את מהלך ההשתלמות וההשתכללות שלה, הגנוזה בעמקה ויסודה, דוקא לצד החירות הגמורה אל השתלמות שלטון רוח האדם על עצמו ועל העולם. "אי בעו צדיקי ברו עלמא"; "עתידים צדיקים באותו זמן לברא עצולמות" (מדרש הנעלם). וההתאחדות המתאימה של שני החזיונות הכלליים האלה היא הנותנת לחיים את כל מרחב פעולתם. הצרופים הפרטיים, של הניצוצות, האורות והאותיות, המתילדים תמיד מאותה ההתאמה הנפלאה של שני הצדדים האלה, של עצמות השאיפה היסודית של קרבת אלהים, הקבועה והמוכרחת, עם יסוד ההשתלמות והשכלול, החפש השלטון והיכולת הרחבה, שהם עולים ומתחברים תמיד בכל פרטי היסודות של החיים המוכרחים בשאיפתם האלהית, אין קץ ותכלית להם. את פריה: ל התאמה והתאחדות זו אנו רואים בכל פנות שאנו פונים, גם בחיים החברתיים, הקולטוריים הכלכליים והמדיניים, וגם בחיי המעשה והרוח שבל האישים הפרטיים. אין אנו צריכים כי אם לחדור מעט מבעד לצעיף, המכסה על התכנית הפנימית של כל החפצים כולם. אמנם לפעמים הוא עב וחשוך הרבה, אבל בכל זה לא יוכל לעולם לעכב ולעמוד בפני חדירת השכל הטוב, המשקיף באור ברור אל פנימיות החזיונות שסוף כל סוף הכל הוא חפץ החיים וההשתלמות. וכשאנו עומדים על אפיו האמתי הננו מוצאים את השאיפה של קרבת אלהים בשני חזיונותיה. בזה הננו עומדים כבר על אותו המרחב, המביא אותנו "לשקוד על דלתות הפתח" לפתיחת התחלת הפתרון של "חידת החיים", שהיא מתיצבת לפנינו בגלויים שונים של תנועה ותגברת, צרוף ופרוד, התאמצות והתחלשות, חבור והפסק, וכולם באותה ההדרכה של הכרח ההולך במהלך של עליה וחפש, של שכלול והשתלמות, פנימית וחיצונית, שמקור מקורה הננו רואים בסקירתנו הפנימית בשלמות האלהית המוטבעת בנו בצורתה של שאיפת קרבת אלהים. אנו מוצאים בקרבנו פנימה את ההכרה, שעל השלמות המוחלטת, איננו נזקקים לשאול: מאין היא מצויה? "חיוב המציאות" של הפילוסופיה העתיקה מתבאר יפה עם הרעיון, שכל שאלת הסבה שלנו לא נולדה בקרבנו אלא מפני שאנו עסוקים תמיד במציאות חסרה, שבטבעה היא זקוקה לסבה. המציאות המוחלטת, אלמלא תהיה נשקפת פעם לעינינו נכיר מיד שאין עמה מקום כלל לשאלת הסבה. היא ראויה להיות, והיא הנה סבת כל הסבות, ואינה זקוקה בעצמה לשום סבה. ואם לא ההרגל אשר הרגלנו את עצמינו לראות תמיד דברים שאי אפשר להם להמצא בלא סבה, לא היה עולה על לבנו כלל הרעיון שאיזה דבר צריך סבה להוייתו. והשלמות המוחלטה האלהית הזאת, לא די שהיא מספקת לעצמה, אלא שהיא מעוררת תמיד תשוקה לשאוף לקרבתה, והתשוקה השאיפית הזאת היא מתלבשת בגודל המוחלט ובקטן המוחלט ובכל השלבים שביניהם, וההויה הולכת כך ועולה בכללותה ובתעודת חלקיה להתפתחות

הכללית, שכח הדוחף שלה היא השאיפה לקדמה זו, של קרבת אלהים. ועל כן בהתבוננות עמוקה אנו אומרים שהשאיפה לקרבת אלהים מוכרחת והיא מלאה בכל, מתחתית כל תנועה גשמית או רוחנית עד עלית כל ההקפים החמרים היותר גדולים וזרמי הכחות והחיים הרוחניים והשכליים היותר נאדרים. הכח הדוחף לכל אלה, הוא הכח הטמיר מכל טמיר במעמקי הכל וגלוי מכל גלוי בהתגלות הנשמה ההוגה והמרגשת של האדם, בשאיפתה לקרבת אלהים. ההכרח מקיפו בכללותו בעצם יסודו, והחפש מתלוה עמו על דרכו בעליותיו ובפתוחיו התמידיים, עד אשר כשאנו נשאלים: מהו מהות החיים במקור ההויה, ומהינן החיים מתגלים בתור סגולה של כחות מרכבים העושים את חטיבתם יחד ברוח פנימי ומקורי? נאמר: יד השאיפה של קרבת אלהים, שהיא מתגלה בכל היש בתור סדר הכרחי בשאיפתו הכללית, הכוללת בקרבה חופש מלא בפרטי מסלוליה, היא עושה זאת. ובאופן זה היא מניעה את ההויה בכל דרגותיה ומדרכת את מהלך המציאות להתגלות בצורה של הרכבת הכרח וחופש, בצורות שונות, בזעיר שבזעירים שבילדי ההויה ובאריך שבאריכים שבהם. עתה אנו מוכנים כבר לצאת מתחומיה של התכונה הפסיכית העצמית הפנימית שלנו, שבקרב נפשנו פנימה, אל העולם החיצוני הכללי. נקל לנו מאד להבין שההתגלות הפנימית שבנו באה בקרבנו מפני שפגשה בהרגשתנו. אבל באמת איננה אלא המשך מהשאיפה הכללית שבכל המצוי, שהיא נעשית בנו מתגלה ומורגשת כשבאה לתחום הרגשתנו, כמו שהתגלות חוש הראות שלנו הוא רק המשך קטן מהתפשטות כללות קרני האור המשתרעים על פני המרחב העולמי הכללי. על כן כשדעתנו מתחוללת עלינו, הננו מוצאים את עצמנו כבר שרויים בעולם האור. הננו מתעלים מעל המון החשבונות הרבים, הקטנים והגדולים, שבני אדם צוללים בהם, על דבר יסוד הוית החיים ומציאותם, מאחר שאנו מכירים אותם בציור שכלי, שהוא יכול להלום את תכונת המחשבה הפנימית שלנו בעצם טבעה. אין אנו מפסיקים עוד את החוט, כי אם ממשיכים אותו הלאה גם מעל לגבול החיים, בהוסיפנו לחטוט וללכת, לטפס ולעלות, לשחות ולשחות עם הזרם ולמצוא את השאיפה גם בחדרי חדריה בטרם באה לידי התגלות לנו. הדחיפה לשאיפת קרבת אלהים אינה מוציאה מכללה כל "יש". היא מקפת את כל ומלאה בכל, ואחת היא ויחידה בכל חזיונותיה. "ד' מעון אתה היית לנו בדר ודר, בטרם הרים יולדו ותחולל ארץ ותבל ומעולם ועד עולם אתה אל". האפסיות, התהו ובהו והמשך, העולם האתירי, הערפלי, הנוזלי והמוצק וכל הקודם וקודם דקודם של כל אלה, הכל נמשך ובא מן הדחיפה הכללית עמה ועל ידה, עד בואה אל הסדור האורגני ועד העולם החי. באדם כבר היא מפותחת בגלוי בשני חזיונותיה: עצמותה המוכרחת בעז החיים והשכלול שלעומת החפש של הסתגלות להתגלות הבחירה המוסרית בשלמות צביונה, העומדת לפנינו בנפש האנושית. הננו נגשים בזה לתפוש במדענו את "החומר והצורה" של החיים בחוברת: ההכרח העצמותי בתור "חומר" החיים, וחפש ההשתלמות בתור "צורה" מטבעת צביונות חדשים ומפותחים מזמן לזמן ומתקופה לתקופה, ששניהם יחד, כמו ההכרח והחפש, החשך והאור, כן המציאות היסודית והשכלול הולכים בקו ארוך ומקיף ומסבבים את כל המצוי העולמי ועושים הויה שלמה דוקא על ידי התבדלם נעצם והתחברם בפעל. כל תנועה בההויה, בין בתנועה הראשית של דריכת ההויה אל המציאות ובין התנועות התדיריות בכל מקום שהן מתגלות, בין בכל המערכות שבמרחב הטבע הכללי ובין בנתיבות הנשמה החיה היא בשאיפה לקרבת אלהים. ואין הפרש כלל באיזה צורה התנועה מתלבשת ואיך הוא ערכה ביחש הערכים המוסריים. ההכרח הוא מלא כל, מתנועע הוא התוהו ובהו בתוכיותו, מתעלמת בו השאיפה לקרבת אלהים ואינה יוצאה אל הפועל. השאיפה הזאת בדריכתה לצד ההשתכללות של החופש מאירה היא אל כל האופק של ההויה. בצאתה מתוך מעמק ההכרח הפנימי אל מרחב החפש, כבר יש מקום לבסיס ההערכה המוסרית, לחלק בין "מעשיהם של צדיקים" ל"מעשיהם של רשעים", בין ההתגלות של החיים בתכונה המקימת את העולם ובין התגלותה בתכונה שמאבדת אותו: "בעשרה מאמרות נברא העולם, ומה ת"ל? אלא להפרע מן הרשעים שמאבדים את העולם, ולתן שכר טוב לצדיקים שמקימים את העולם". בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ. והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום, ורוח אלהים מרחפת על פני המים. ויאמר אלהים: "יהי אור". ויהי אור, וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל אלהים בין האור ובין החשך. ויקרא אלהים לאור: "יום", ולחשך קרא: "לילה", ויהי ערב ויהי בקר יום אחד". לאור יום" אלו מעשיהם של צדיקים, "ולחשך קרא לילה" אלו מעשיהם של רשעים"... זהו הפתח ליסוד ההתגלות של ההויה כולה, של כל החיים לגוניהם הקוסמיים והמוסריים וכל הרכוש הרוחני של האנושיות ששאיפת חייה נוסדת עליו. ואידך פירושא הוא "זיל גמור"!

~ ✣ ~

פסקה 11 | לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה

מקור: עולת ראיה, י"ג

המחשבות, הרצונות והשאיפות, הנובעים מהמעין העליון של אור החיים האלהיים במדתם העליונה האין -סופית, המתעלית מכל גבול וסדר של מהות עולמית, חיים הן בקרבנו ומנשאים את נשמתנו למרום החופש העליון, להתעודדות המאושרה המתעלה מכלרעיון ומכל הקצבה מחשבתית, וק"ו מכל סדר מדותי ומכל תכונה מעשית. והנה הם פוגשים בקרבנו את הנטיות המקוצבות, המתאימות לסדרים מעשיים ומעמדים מסודרים, המתאימים לצרכי חיי הגוף והנפש, בהתקשרם לעולמם המיוחד. וכל אלה באים הם אצלנו מיסוד ההופעות האלהיות, הבאות להחיות אותנו ולרוממנו בשני ערכיהם, בערך ההוד העליון של האורה האלהית, שכל העולמים כולם מתבטלים במהותם להתעלם בחביון הסתר של הוד כבודו, וכל סדר וקצבה עולמית מתבטל כשרגא בטיהרא ומתעלה בעילוי עליון הנעלה מכל מדה ועולם, ובערך הזיו המתנוצץ מברק היפעה המתגלה על כל המון הברואים, היצורים והנעשים, בכל הקצבת מהותיותם, השוכן עליהם ושומר את צביונם. ושני פארי ההופעות מתאגדים הם ביחד ע"י פעולתנו המעשית במפעלי המצות, שיסודם החבוי העליון הוא הארת הרצון, המתעלה מכל גבול וסדר עולם, המעדן בהשפעתו את כל אורי החיים המוגבלים בכל מלא עולמים. התכונות הללו, שיש לכל אחת מהלך מיוחד, האחת להרחבה של אין קץ, והשנית להגבלה

והערכה מקוצבת, הנן מתאחדות ע״י המעשה של המצוה, שהיא מאחדת גבהי שמים עם תחתיות ארץ, שמים עם תחתיות ארץ, ובזה מתבסמות כל הנשמות, העורגות להתאמה של החיים היותר פנימיים אשר בכל מלא עולמים, ואור החיים שבכל היקום הולך ומתעלה ע״י ההתאחדות הזאת, שמקור הברכה, הקדושה והתפארת, הוא מתאחד עם היסוד העולמי, המקבל אל תוכו את כל עדנת ברכת שמים, להשכין בעולמים את האור של נשמת אלהים חיים. ואנו מכוונים את לבנו לאותו הרז העליון, שלאותההתאמה אשר לתכסיס המוקצב עם התכונה המתעלה מעל כל גבהים, שבדבר ד׳ אדון השלום הם מתאחדים ומתיחדים יחד, לאגד שמים וארץ בכל ערכיהם, להיותם כלי מחזיק ברכה וחיים עד העולם: לשם יחוד קודשא ב״ה ושכינתיה.

~ ✣ ~

פסקה 12 | יגדל אלהים חי, וישתבח

מקור: עולת ראיה, נ

הברכה היסודית של העולם היא ההתעלות התדירית של דעת ד׳, בגדלה, ביפעתה ובטהרתה, והיפעה והטהרה יחד עם הגדולה - הלא אין סוף וערוך לה. על כן מוכרח העולם לצעוד תמיד קדימה בדעת אלהים אמת. גדולות המעשים הולכים ונחשפים לפני כל חוקר ודורש, ופלאי היצורים בעולמים, החמריים והרוחנים, מוסיפים אור להגודל העליון. והתכונה של הגידול הבלתי פוסק זאת היא עצמיותה של תכונת החיים. החיים שאנו קוראים למעמד של עמידה הם רק חיים בשם מושאל, כלומר שוללים בפנים ידועים את מר המות, וק״ו החיים של הירידה, הם רק חיים בתיאור פרטי ומוגבל. אבל תאר החיים בשלמות צביונם, התאר חי באמת מונח הוא על תכן שיפעת החיים הולכת ומתוספת בו תמיד, והולך הוא מחיל אל חיל. וברכת החיים הזאת ומקורה בעולמים כולם הוא רק אור אלהים חיים, ההולך ואור הולך ומופיע בכל אשר תחשף יותר בנשמת היקום, ובלב כל הוגה, חוקר ומסתכל, גדולת הפליאות של מעשה אל עולם הנורא מאד, הגדול לאין חקר, וידיעה זו בעצמה, שתכונת החיים והתוספת התדירית לה, היא מתגדלת לא רק בגודל המון רבה של הכמותיות אשר לפליאות, אלא שהתכן הרוחני שבהן הולך הוא ומתעלה, בהגלות אורו, והוא הולך ומשתבח בגלויו הנפלא, עד שכל כבוד היקום יחד אומר עמנו תמיד: יגדל אלהים חי וישתבח.

~ ✣ ~

פסקה 13 | תשוקת ההתעלות ויסוד אהבת החיים

מקור: עין איה, שבת א, פרק שני, לו

ל״ק הא דקאמר דוד לא המתים יהללו יה, ה״ק לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות קודם שימות, שכיון שמת בטל מן התורה ומן המצות ואין להקב״ה שבח כו, והיינו דאר״י מ״ד במתים חפשי, כיון שמת אדם נעשה חפשי מן התורה ומן המצות. כל תשוקה טבעית באדם שאינה מקולקלת, צריכה שתתאים עם היסודות המוסריים, שכפי האמת הם ג״כ טבעיים לאדם שעשהו האלהים ישר. ע״כ צריכה תשוקת החיים ג״כ להיות בנויה על יסוד מוסרי הגון, אבל בכל אופן אי אפשר שתהיה התשוקה הטבעית החזקה הזאת סותרת ליסודי המוסר האמיתים. ובאשר לפי הנראה הפשוט הנה הגוף הוא מסך מונע את האור האלהי מלחול על הנפש החכמה, א״כ ראוי לכל חכם לב, שירצה בחילוץ מסגרות הגוף מנפשו. וע״פ זאת ההשקפה, תהיה כל התכונה של תשוקת החיים המוטבעת באדם בכללו בנויה שלא ע״פ הצדק וההגיון של החכמה האמתית, א״כ היא ג״כ תשוקה בלתי מוסרית. אבל דבר זה אי אפשר, תשוקה כללית שהיא מקיימת יסוד העולם ודאי בנוייה היא על עומק הצדק והמוסר. אמנם נקודת הצדק שיש באהבת החיים היא מתבארת על שני דרכים: האחד הוא שיש שני מיני תשוקות נכבדות שכ״א מהן נכבדת, תשוקת ההתעלות, דהיינו להתרומם ולהשתלם ביותר, לעלות ממעלה למעלה, ותשוקת היות במצב מעולה ונכבד. ע״כ אף שהוד מעמד הנפש במצב נקי מן החומר בנוי ע״פ ההויה במצב נכבד, אבל ההשתלמות וההתעלות היא אפשרית ע״י כחות החומריים שפועלים על הנפש הרוחנית. ההילול האמיתי לשם ד׳ הוא מה שאנו מכירים הוד כבודו ושלמותו משלמות מעשיו ופעולותיו. ע״כ אמתת ההילול היא מה שיגלה בחיים תמיד צד יותר עליון מהשלמה, מה שלא היה לפני זה, ובזה יתואר הילול מגזרת ״יהל אור״, הארה חדשה, הברקה חדשה, הוספת שלמות חדשה, זהו ההילול לשם ד׳, הילול זה מקומו בחיים ששם הוא מקום ההתעלות והוספת שלמות. ע״כ יסוד התשוקה לחיים הוא בנוי ע״פ היסוד המוסרי האדיר הצפון בנפש, תשוקת הוספת מעלה, וממילא תתן התשוקה הזאת עצמה כח להיות מזורז בהוספת מעלה, כ״ז שיש כח זה בידו של אדם. כיון שזה הוא יסוד תשוקת החיים העזה שבו, שהיא מכרעת יותר מהתשוקה למעמד נכבד קבוע. כי התחדשות הוספת מעלה, אע״פ (שמועד) [שמצד] הפעולה עצמה לא יהיה המצב כ״כ נכבד, מ״מ הוא בפנים ידועים יותר נאהב ממצב יותר נכבד, שבו אין עוד אותו היתרון של הוספת המעלה. ע״כ ״לא המתים יהללו יה״, ״ביה ד׳ צור עולמים״ אמרו חז״ל ג״כ העוה״ז והעוה״ב, חיבור הרוחניות והחומריות ופעולתן זע״ז, שחיבורן פועל אפשרות ההתעלות, וזה אפשר רק בחיים, וזהו יסוד הפנימי של תשוקת החיים הנטועה בנפש האדם. ע״כ יעסוק אדם בתורה ובמצות, שהן פועלות עליו את ההשתלמות וההתעלות שהחיים דוקא מטביעים על הנפש החכמה הקיימת. וזה יעשה בהתעסקות והזדרזות עד שלא ימות, שכיון שמת אדם בטל הוא מן התורה ומן המצות ואין להקב״ה שכח בו, אינו הולך עוד ומשתבח, והשבח, העליה ממעלה למעלה עליונה יותר ממנה, זהו יתרון שאי אפשר למוצאו כ״א בחיים, ועל יסוד זה ראוי לבנות אהבת החיים. אמנם עוד יתרון יש למדת ההתעלות על מדת ההויה במצב נכבד ומעולה: ההתעלות היא דבר שעולה ומוסיף, הנה אי אפשר לו לאדם לתן בקרבו ציור אמיתי למהות היתרון שיבא אליו הפרט, ומכש״כ הכלל כולו שהוא מצטרף מיחידיו הפרטיים, כך שהוא הולך ומתעלה. העליה והוספת המעלה יכולה להיות כ״כ נשגבה עד שאי אפשר גם לצייר בשכל האדם את יקרת ערכה, וא״כ אי אפשר כלל שיהיה שם בעומק תשוקת ההתעלות את תכלית תשוקותיו, כיון שאי אפשר

לו לצייר אותו העומק הגדול והנשגב. אבל הלא אי אפשר כלל שלא תהי׳ הפניה הראשית בכל פעולות החיים וכלל התשוקה של החיים נעוצה כ״א ביסוד התכלית, בתשוקה של העליה היותר גבוהה, וזה הלא אי אפשר כלל לצייר. ע״כ המעלה הציורית היותר שלמה היא שהאדם ראוי להיות במעשיו בחיים כולו עבד ד׳, היינו משתוקק אל הטוב של תכלית ההתעלות, לא כפי אותו הציור שיוכל להכנס בציורו, כי איך אפשר להכנס בציור, שלא עלה ולא נשלם, ערך של התעלות נשלמת שאין קץ לה לערכנו. ע״כ המעלה היותר עליונה היא, להיות נושא את העול של עבודת ד׳. אמנם במצב שההתעלות נפסקת בו, אף שיש דעה ותשוקה, אבל היא מתקוממת במרכז המצב הנמצא, אין כאן עול ועבדות, כ״א חופש ונטיה לאותו הטוב שמצייר ושמשיג. ע״כ יקרה היא מאד מדת ההתעלות שהיא אפשרית רק בחיים, ממדת המציאות של המצב היותר מעולה של הנפש הרוחנית המופשטת מן הגוף, מפני שבמצב ההתעלות יש מציאות לנעיצת יסוד התמצית של הנטיות לעבודת עבד לד׳, אדון כל המעשים, הטוב ומטיב, באין קץ. וכיון שמת אדם וכח ההתעלות פסק ממנו, אע״פ שיש לו ערך מעולה, אבל אין בו אותו היתרון של נעיצת פינת חפצו בתור עבודת עבד, כלומר נעוץ רק בחפץ צור העולמים, שלפניו צפוי ערך ההתעלות באין תכלית. אבל כיון שמת אדם נעשה חפשי מן התורה ומן המצות, עוד אין שם עבודת עבד, שאיפה למה שהוא נעלה מציורו, כ״א מפני שצפויה היא לאדון כל, מפני שהוא פועל להכין את עצמו ואת חלקו במציאות הכללית לאופן נעלה המתעלה יותר מציוריו היותר נעלים. ע״כ ראוי שתהיה חזקה תשוקת החיים באדם מצד עומק הצדק, חוץ ממה שהיא ראויה מצד התשוקה הצודקת של ההתעלות, עוד נוסף עליה תולדתה, שתשוקת ההתעלות גורמת שתהיה הפניה היותר עמוקה בחיים על דעת אל דעות, על יסוד אותו הטוב המושקף לריבון כל המעשים, שהוא יותר נאהב ונחשק מכל ציור פרטי גם אם יהיה יותר נשגב ונכבד מכל מה שאפשר לציירו. ע״כ ראוי לאהוב את החיים, להרבות בהם עבודת עבד, בניגוד למיתה ופשיטת החומריות מהנפש הרוחנית, שעמה מתגרר מצב החופש מן התורה ומן המצות, כ״א התגדרות במצב המצוייר ומורגש בציור הנפש. אף שנעלה ונחמד הוא, מ״מ במה נחשב הוא נגד שאיפה שמשלכת היהב על כללות אור ד׳ וטובו, ״אני עבדך בן אמתך פתחת למוסרי״.

~ ✣ ~

פסקה 14 | שכלול הטבע והתרחבות כוח החיים

מקור: עין איה, שבת א, פרק שני, קט

בד״ת מאי היא, כי הא דיתיב ר״ג וקדריש עתידה אשה שתלד בכל יום, שנאמר הרה ויולדת יחדיו. לגלג עליו אותו תלמיד, אמר אין כל חדש תחת השמש, אמר ליה בא ואראך דוגמתו כעוה״ז, נפק אחוי ליה תרנגולת. כשם שבמציאות של הצרכים החומריים יש הבדל גדול בין איכות כבדות וקלות ההשגה, בין הדברים שהם דרושים ומוכרחים ביותר לקיומם של החיים והשלמתם במציאותם ובין הדברים שהם באים להשלמה עודפת ויתרון, שהראשונים הם מזומנים ומוכנים כדי שלא תעמוד מכונת החיים במהלכה, והאחרונים כל אשר לא יהיו כ״כ קשורים בעיכוב תנאי הקיום, אע״פ שיש בהם חפץ רב וחשק גדול להוד וליופי בטבע כל נפש עדינה להגעתם, מ״מ לפי ערך אפשרות המציאות החומרית לעמוד מבלעדם, כן יהיו רבים התנאים התלויים המעכבים את כל אדם מהגיע אליהם, כהבדל שבין קלות ההגעה אל אויר הנשימה עד הכובד הנמצא להגיע לקנין אבן החן היותר מפוארת ומברקתי. מה שבאמת גם אותה הכבדות שיש בההשגה של הקנין הסגוליי החביב, גם היא תסייע להשלים באדם את רושם הערך הראוי להנתן לדבר יקר ונפלא, מה שהיה ג״כ נעלם וניכר רק בהכרה חלושה אם היתה המציאות של ההשגה קלה ומצוי׳, שהיתה אמתת הערך מתטשטשת מצד תכונת כח הכרת האדם שאינו יכול לדון על ערך כל דבר מצד עצמו כ״א בצירוף ליחושיו ומקריו הסובבים אותו. כמקרה הדברים המשלימים את החומר כן הוא מקרה הדברים המשלימים את הרוח, את השכל ואת ההכרה המוסרית הטהורה. אמנם היסוד העקרי לכל פרי הרוח האנושי שיעלה למעלה למשכיל לטובתו ולהפרחתו והרמת ערך חייו, הוא באמת הכרת דעת ד׳, כחו וגבורתו, חכמתו וחסדו של אדון כל המעשים, מחיה החיים, ברוך הוא. כל אשר ירחיבו ויגבירו את רשומם על לוח לב האדם לכל הרחבתם ואמתתם הנאדרה והעמוקה, כן תגדל נפשו וכן ירומם אף ינשא בתכונות רמות וגדולות, וכן יגשים את אותה הרוממות במעשים טובים רמים ואדירים דוגמת החותם העליון של מלך עולמים החקוק על מרכז חייו פנימה. אשר על כן לשום מקום אל אותה החקיקה הקדושה, הנה יד ד׳ היתה על העבר האנושי, והיא נטויה ג״כ על העתיד, ובינות לידי מחולל כל, עובר ההוה קשור בלולאות הסיבות והמסובבים הערוכים בחכמה רבה וחסד כביר.

השמירה מהמעדת הרגל של היצירה היותר עדינה ויותר מפוארת הוא רוח האדם, הכולל כל חמדה וכל הוד גבורה ותפארת בהשתלמותו, היא מיועדת להתמך בחותם בתוך חותם, בחותם השכל האנושי הטהור והצלול המשתלם ע״י הסתכלותו בהתולדה הגדולה בצדדיה הגשמיים והרוחניים, ומציץ עד מקום שידו מגעת מעומק ראשית עד עומק אחרית. אז יחוש שהוא צף על פני נחל עדנים, על מי מנוחות של החכמה האלהית והחסד המתנוצץ בנגוהות זהריו ממקור האור החסד והחיים, יתברך שם כבודו. אז יכיר הנלבב שבבני אדם איך הוא יצא מפרטיותו הצרה והמוסגרת, והוא חובק זרועות עולם, מתאחד עם כל הכלל כולו, המצוי החי והנאור, ועמו יחד מתקדש ומתעלה עד מרומי הזוהר ואומר שירה נעימה וקדושה למי שככה לו בעולמו. אבל לתן יד להולכי חשכים, לאדם הסגור בעבטיט של מעבי חומרו ותאוותיו הגסות והנמוכות, שלא ישתקע בקטנותו, ושכחת אל ה נורא הוד שלא תגביר על אור נפשו הזכה, הנה זאת עשתה יד ד׳ בחותם שני, בהתנוצצות האורה האלהית על היותר מעולים שבאנשי הרוח שבאדם. וביותר נגלתה יד ד׳ על אבותינו הקדושים אורי העולם, מאז האיר ממזרח צדק איתן העולם אברהם אבינו ע״ה, ששב לחק על לב האדם את החותם המקורי והטבעי שתגרת יד הנטיה לחיים הפרטיים המוגשמים והנמוכים טשטשו את צורתו הטבעית, ויתאמץ להחזיר לאדם את הוד צלמו, צלם אלהים החקוק בנפשו, עד אשר באה התפתחות הרוח למדה זאת של העמדת ישראל לגוי, למען יקיים הוא בתולדתו הנפלאה, במאורעותיו ובתורתו, את החותם המקורי הראשון אשר נטשטשה צורתו ע״י המון המים הזדונים שצללו בהם בני האדם בבחירתם לרדת למטה מטה. והנה שני החותמות יחד, חותם השכל הטבעי

המתפתח לרגלי ההסתכלות והדרישה וחותם הגילוי והפרסום המתקיים לזכרון לדור דורים, הם מפכים מהעבר והולכים ומתרחבים על יד העתיד ההולך ואור. כי לא על עמדה תעמוד המציאות, יכירו המעולים שבחושבים כבר בעת ההוה, כ״א הולכת ושואפת היא להיות הולכת וטוב, הולכת ואור. היד הנטויה האלהית המושיטה חיים חסד ואהבה ליצורים היא הולכת ומרחבת את מתנותיה, בהכשרתה את המקבלים להיות ראויים לשמור את טובם ולהתענג עליו עדי עד, ומעבר ההכשר עובר דרך כל הרי נשף, כל דרכי חושך הצרים והסבוכים, שהמקבלים לפרטיותם בהם נחיתים ויורדים. ועד עמק תחתית לא תסיר ימין ד׳ הרוממה את שאיפתה לרומם ולגדל, לנשא ולקדש, את כל המעשים שברא למען עולם חסד יבנה. ימין ד׳ אשר נגלתה על ישראל עם קרובו, במסות באותות ובמופתים, ביד חזקה ובזרע נטויה, הסירה את המסכה הנסוכה על פני ערך המציאות וחוקיה, אשר האדם מפני קטנות הסתכלותו ומדת היקף שכלו הפעוט והצעיר יוכל לחשבם לחוקים איתנים וקיימים בקיום צביוני על מעמד אחד ותכונה אחת, מפני שלחוש ולהכיר את מהלך היד האלהית המנהגת את המצוי למטרתו ע״י עלילותיו הגדולות, הלא צריכה לזאת הסתכלות של רבבות אלפי שנים, שימי אנוש וגם ימי גוי טבעי כרגעים נחשבו לעומתם. ע״כ רק התנועה הפתאומית, האפשרות המתגלה להעתיק איתני הטבע ממשמרתם למען תכלית מוסרית נשגבה ואדירה אשר נגלתה בעולם ע״י העמדת ישראל ופעולתו בעולם, רק היא תתן עז להכיר את אמתת כח התנועה שבמציאות הנראית דוממת ועומדת, למען הוסיף על עושר רוח האדם, על ההסתכלות האפשרית לו מהעבר וההוה, את התוספת המרובה על העיקר, את ההסתכלות על העתיד ההולך ואור. ״ואורח צדיקים כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום״. ע״כ בהסתכלותינו, עד העתיד הגדול הרחב והנהדר, לא יעיקו לנו חוקי המנהגים הטבועים במעמד הטבע של ההוה. הננו מכירים ברור שאותן הצביונים הפרטיים המתגלים לפנינו כדמות מנהגים איתנים בחוקי הטבע הקיים לפנינו אינם קיימים באמת, ודמות קיומם על מעמד אחד איננה כ״א כדמות עמדת הגוף ההולך וגדול בחי ובצומח, אשר ברגעי מספר שאנו עומדים ומביטים עליו ידמה לעינינו כאלו הוא עומד על מעמד אחד, באשר עינינו כהות מהביט בחוש אל כל המהפכות המתחוללות בלא הרף בקרבו פנימה, ואין אנו מרגישים ג״כ שהוא הולך וגדול עד אשר באותם הרגעים ג״כ שעמד לפנינו הנחנוהו במדה יותר גדולה וקרובה למטרתו בצעדים ידועים מאשר היה בראשונה בעת אשר נגשנו אליו. ע״כ כח החיים האמיתי, כח התעודה האלהית להעלות, להרבות, לעדן ולהשלים, היא תתגלה לעין חושב מחשבות של אמת בכחה המופשט מעל כל מצרי הזמן הקצרים, והנראים כארוכים לפי מדת ההשערה האנושית הלקוחה מאמת גופו הקל החלש והקטן, הנערך בערך אינסקט~א לעומת הנצח והגודל הכללי, שהם הם המטבע העצמית של החיים, של חיי הרוח, שהאדם חי בו לעד באמת, בהיותו נקשר בצרור החיים את ד׳ אלהיו, שלאור ההשקפה הרחבה והברורה הזאת, יתגלו לפנינו כל חקי המציאות הקיימת בתור הלבשות ארעיות לעצם כח החיים הכללי. והשינויים של ההתעלות הנם עומדים אחר כתלו, בין מצד השינויים האיטיים של מהלך ההתפתחות הקבועה והולכת, בין מצד האפשרות של צעדים גדולים ועלילות פתאומיות שגם הם הנם מתנאי כח החיים המתגלה מאור חי העולמים ברוך הוא. וכאשר נדע שכח חילוק הצביונים הפרטיים וההבדלים הסוגיים והמיניים הנם רק קבועים ועומדים כתור הלכות מדינה המשמשות לתכלית חברתית ומוסרית, שרק כח הכללי שבהם הוא עומד נצב לעד, כח האמת והצדק, השאיפה לטוב ולאושר, אבל החזיונות הפרטיים כפי עליית המצבים הם מלאים חליפות, וכל דבר אשר יראה לנו זר ובלתי אפשרי מצד המצב ההוה, הוא בנוי רק על יסוד הסביבה והמקרים החיצונים, לא [ב] ערך המציאות האיתנה הקיימת הכללית, ע״כ אמת המדה בהשקפתינו אל העתיד צריכה להיות רק השאיפה אל החיים והטוב, בחופש גמור מכל מעיק מנהגי אשר יתהפכו כחומר חותם ויתיצבו כמו לבוש. אמנם כי החיים הם הטוב, הוא מושג נאמן לכל לב ישר, וכי הטוב, כל אשר יתרבו נושאיו והמתענגים עליו, כן ירחב וכן יגדל, גם הוא מוחש וברור. אבל עם כל זאת, הצללים, הצדדים הרעים המתגלים לפנינו בחיי ההוה, לא יתנו לנו להרים ראש, גם להיות בנו רושם של איזה חפץ להתרבות החיים בשפע אדיר יותר ונפלא באין גבול ממה שעינינו הכהות הורגלו לראות במהלך החיים ההוים. ההרגל פעל עלינו כ״כ עד שהתוצאות היוצאות מרשמי הראות של ההוה עם כל מגרעותיו, יתראו לפנינו ככללים קבועים וקיימים העומדים לעד. ע״כ לא זאת שלא נוכל להתרומם עד השכלת המציאות מצד תכונתה העצמית כפי הראוי לה מצד מושג היושר הפנימי, שהוא יסוד החיים המצוי ועומד בגבורה העליונה של האל הגדול הגיבור והנורא יתברך, בשעה שאין אנו מוצאים רשמים כאלה בחיי ההוה; אלא שאפילו אותם הציורים שאפשר לנו להגיע להם ע״י רשמים של דוגמא מחיי ההוה, לא נוכל להתגבר על ההרגל לצאת מפרט לפרט, ולא נשכיל כ״כ מהרה כי יסוד החיים הוא כח החיים הכללי, והפרטים המשתנים בחילופי המינים אינם באים כ״א מערכים נצרכים לפיתוח כ״א מהם לתעודתו, שעל כן מוכנים התנאים להשתנות למצב היותר טוב והיותר מתוקן כשיסורו הגורמים המוסריים [= כלומר: הזמניים] הנעוצים בעומק תכלית ההתעלות הכללית, אז הלא ירוץ כח החיים ארחו כגבורתו הפנימית שאליה הוא הולך ושואף.המצבים הפיזיולוגיים, חבלי לידה והמון חקי העוברולוגיה מעבר מזה, תנאי הכלכלה הקשורים בערכי המקום והזמן מעבר מזה, אהבת החיים העמומה והרופפה שנשבתה מטהרה לרגלי המון הרעות הבאות מרוח הטומאה המלפף את החיים ואת המין האנושי בפרטו ביותר לפי גדולת רוחו והמון תביעותיו, כל אלה יחד יציגו לפנינו בתור אוטופיה זרה גם את המחשבה של השתנות יסודית, ומונעים את כח הרעיון מהשאיפה להתגברות כח החיים והרחבתו עד למדה כזאת שיוכל לצאת מעומק הנפש, אפילו בערך שירי וק״ו בערך ממשי, עתידה אשה שתלד בכל יום. ובאשר אלה המצרים שנטבעו לרגלי הרשמים של ההוה אינם שולטים כ״א באנשים המוטבעים ונצללים ברפש ההוה השפל והחסר, אבל ענקי הרוח, הצועדים בצעדי גאון על הררי הזמן והמאורעות המקריים, החודרים אל עומק יסוד החיים במקורו, העומדים לפני ד׳ ואור פניו מופיע אליהם באור ברור, המוציא אל הפועל את המושגים השכליים ומדריך את כל הרגשות הפנימיים בדרך העולה ״למעלה למשכיל למען סור משאול מטה״, הם אינם קשורים באלה הכבלים שקטני כח הלב אסורים בהם. ע״כ קולם כקול ד׳ בכח~ן יוצא מגבורת האמת, וכקול רעם בגלגלי הוא חודר והולך עד החוג היותר רחב ויותר רחוק אשר כל עין טרוטה מתעששת מהביט שמה. אשר אמנם לפי הכבידות שיש בההתרוממות הזאת, כן אין היסוד ההכרחי של אשיות המוסר הכללי המוכרח להתרחב על כל החברה האנושית תלוי בזה, כ״א היסודות של החותם האלהי המוכרח להיות מוכר בחקיקה מובלטת

לכל אדם אשר נשמת שדי תחייהו, המה בנויים על אדני העבר וההוה אשר אין צריך עמם כ״א לב אדם החפץ להנזר מרשע וכסל, אשר המתנכר להם ומתגבר נגדם הוא אות כי עופלה נפשו בו, ובידיו איבד את משקלו הטבעי וינקר לו כל עין ימין, ע״כ לא יוכל לחזות נכחות גלויות׳, ע״כ לא את שכלו אנו צריכים לרפא, כ״א מוסרו וחלי נפשו, והמוסר וחולי הנפש דורש מרפא יותר מעשי ויותר מתון מהמענה השכלי היוכל להברא בניב שפתים. ע״כ על הכסילים כאלה, שהם המתמוטטים מחמת הנטיה הרצונית הרעה, המוכללים בכלל הא במילי דעלמא, עליהם נאמר ״אל תען״. אבל אלה הכושלים, שלא יוכלו רק להתגבר על החזיונות של ההוה ולהכיר בהכרה מופשטת את עומק האמת הבנוי ע״פ ההבטה החודרת והאמיתית בתהום העתיד, אשר נגלה רק לאשר עיניהם כעפעפי שחר, הבאים עד נבכי ים ובחקר תהום יתהלכו. נטיה של התנכרות לעומת אור בהיר כזה הגדול הרבה ממדתם לא תבוא מתכונה של רשעה, כ״א פשוט מקוצר דעת לעומק המושג, עליהם ראוי לחמול ולהעלותם לאט למעלה שכלית יותר גבוהה ע״י הסברות ודוגמאות. הם כסילים נחשבו רק לערך דברי תורה, ואנחנו מצווים לענותם כאולתם. ואם באמת ישרה נפשם בם יכירו עכ״פ באיזה הכרה שתהיה המתחלפת באיכותה לפי ערך כח השכלי שלהם. ולמדוה שכלי המענה היא רפואה בדוקה. ע״כ הדוגמא של ד״ת היא מאירה. כי הא דיתיב ר״ג וקדריש עתידה אשה שתלד בכל יום. חבלי לידה המה רק תוצאה מנפילת המוסר למען חבב את הילד על יולדיו, אשר לא יספיק לזה המאור המוסרי של אהבת חסד אפילו בהיותו מקושר עם הנטיה הנפשית של אהבת הורים, לעומת הטורח הגדול של הטיפול הנצרך לגידול המין האנושי הבא ג״כ ע״י התכווצות עז החיים לפי אותו הערך שיוכל האדם לבצר את יצר לבו הרע, אשר הוכפל ביותר אחרי הנסיון הראשון של דורות הענקיים המושלמים ביותר בחוקיהם הפיזיולוגיים וכל התלוי בהם, המה הדורות שלפני המבול, אשר אמנם גם הם לא באו גם אז לאותו הכח המרומם שהתרחבות כח החיים דורש ושואף לו מיד חסד עליון הפותח יד ומשביע לכל חי רצון. ע״כ המעצורים הגופניים המוסריים והאקונומיים הם עתידים ומוכרחים להיות חולפים ועוברים מבלי השאיר אחריהם כ״א את רישומם הטוב של ההטבה המוסרית המשלימה את אור החיים באמת, והמשלמת את האדם לשאוף במלא נשמתו עז דעת ואהבה את שם ד׳ אלהים חיים. וכשנסתכל אל החפץ הראוי להקבע בלב בהיותו מתנשא מעל כל המעצורים ההוים, שאי אפשר שיעצרו את היד הגדולה האלהית מהשלמת פעולתה במילואה היותר גדול ורחב, אז תתגלה גם לעינינו איזה רשימה קלה כשערה דקה, וכנקודה קלה במרחבי אין קץ, מאותו הוד של גבורת אהבת החיים הטהורה הכלולה בגזירה מוחלטת זאת של עתידה אשה שתלד בכל יום, אשר רק חוזי יה, נביאי ישראל, המה באו בסוד ד׳ להשאיר לנו רשימות המספיקות לבעלי העינים הבהירות המפיחים לקץ ולא יכזבו, ״הרה ויולדת יחדיו״. אבל התלמיד הרחוק רחוק מאד מפסגת גיא חזיון דנא, א״א כלל שלא ילגלג על הגזירה המוזרה, שלא יוכל לתאר את תוצאותיה לא מצד שאיפתה ולא מצד אפשריותה ותכונתה, כי בים דרכה ושבילה במים רבים ועקבותיה לא נודעו. ע״כ לגלג עליו אותו תלמיד, בהיותו ג״כ מסתייע מההשקפה הקיימת שהיא ג״כ דרושה מאד, כדי להקים את היסוד של העמדת הרשמים החיצונים בעומק הנפש במצב המנוחה, כדי שיהיה העז אח״כ ביד האנושיות דוקא על ידם להתרומם למצב התנועה, ההליכה, הריצה והעפיפה; מה שאי אפשר כלל היה לבא לזה אם היה הרושם החיצוני מתגלה ג״כ בשטחיותו בתור מראה להט החרב המתהפכת, שעל ידי המהירות הנוראה וההתחלפות התדירה לא יוכל כלל האדם החלש להחזיק מעמד לבא עכ״פ בסוף לגן אשר נטע ד׳ מקדם בעדן. על כן גם זאת היא השקפה של חכמה הצריכה למלא בזמן הגון את חלל הלב של המין האנושי, עד אשר יקלט יפה הצבע המדעי והמוסרי הפנימי, ע״י החזיון התכוף המתגלה עכ״פ לפי הערך של ההסתכלות האנושית, שהיא באמת ״הבל הבלים הכל הבל״. אבל ההבל הזה הלא בתוכו כל האדם שרוי עם כל חושיו ורגשותיו, וממנו תוצאות לצאת לאור החיים. ולאט לאט יצעד האדם מראשית הסקירה של ״הבל הבלים הכל הבל״, עד האחרית של ״סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם״. ומעומק ההוה הנקלט יפה ע״י החזיון של ״מה שהיה הוא שיהיה ומה שנעשה הוא שיעשה״, יקח לו אבן למוסדות לבנין העתיד, שכל העוסק בתורה לשמה כאילו בנה פלטרין של מעלה ופלטרין של מטה, שנאמר ״ואשם דברי בפיך ובצל ידי כיסיתיך לנטע שמים וליסוד ארץ ולאמר לציון עמי אתה״. אמנם נקראו כאן ישראל בשם ציון, על שם הציונים הניצבים על הדרך הרחוקה, למען השמר מכל טעות ומכשול. ״פנו דרך ד׳ ישרו בערבה מסילה לאלהינו״, ״והיה העקב למישור והרכסים לבקעה״, ״קול אומר קרא ואמר מה אקרא כל הבשר חציר וכל חסדו כציץ השדה״, ״יבש חציר נבל ציץ ודבר אלהינו יקום לעולם״, ״על הר גבוה עלי לך מבשרת ציון הרימי בכח קולך מבשרת ירושלים״. כן הוא הר ד׳ גבוה ותלול הוא העתיד הגדול והנהדר אשר זרע ד׳ בו נגלתה, ורק בכח אדיר יוכלו חרשים לשמע קול אלהים זה מתגרת יד המון תשואות, ההבלים היוצאים מקול המונה של רומי בעלת ההוה, היודעת בעומק רוחה גם בימי אשרה היותר גדול לסיימי: ווי לדין כד יקום דין. אמנם זכר ד׳ דור לדור יביע וזכר עשה לנפלאותיו, כהעבר כן העתיד ימצא לו רתוקות בההוה. כי כך היא מדת החיים האורגנים, לבלי היות שום דבר עומד בודד וקרוע כ״א נכלל ומתייחד וחי עם הכל ובעד הכל. ע״כ גם הגזירה של ״אין כל חדש תחת השמש״ מתקיימת בשליבת יד עם ההתבוננות אל השמים החדשים והארץ החדשה א, אשר לעומתם ״השמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה״, ״כלבוש תחליפם ויחלפו, ואתה הוא ושנותיך לא יתמו, בני עבדיך ישכונו וזרעם לפניך יכון״. ע״כ עלינו גם מתוך ההוה, להכיר את הערך הכללי של החיים, ומה שמתחלפת התמונה לפי המינים והערכים זה נקל להודע ג״כ מתוך סקירה סוביקטיבית וניסיונית מעשית, שהם באים רק מסיבות מקרים חיצונים שאינם נעוצים כלל ביסוד הטבע העצמי של החיים. ע״כ הם עתידים להיות משתנים לצד הטוב, כשתבא היכולת להמדה היותר רחבה של הטוב להיות מתקבלת ממקבליה. ע״כ אמר לו בא ואראך דוגמתו בעוה״ז, בא אלי, התקרב למושגי הפנימיים כפי כחך, אז תשכיל על הערך של הלימוד היוצא מההכרה של כללות כח החיים העומד ממעל לפרטיהם, ותראה דוגמתו בעוה״ז, א״כ תחרץ ג״כ לדעת שאמנם אין הכח הכללי מתחדש כלל ואינו צריך להתחדש. אמנם הרושם של התולדה שצריכה הסקירה של המנוחה לפעול הוא ג״כ תחת השמש, וכן היה צריך כלל המעמד שתחת השמש להצטייר בראשיתו במצב המנוחה להניח את הדעת האנושית, שהמנוחה וציוריה מישבים אותו והתנועה מסערתו. זאת היא מטרת מהלך הדרישות של המדעים המוחשים ההולכים בצעדיהם ע״פ ד׳ יחנו וע״פ ד׳ יסעו, מיד עליון אשר עמו עצה ותושיה, לו שוגג ומשגה, כולם כוננו, והכל עשה יפה בעתו.

נפק, יצא ממצבו מערכיו הקבועים, רק אז הועיל לו מה דאחוי לו תרנגולת. ראית שבמקום שהתנאים החיצונים אינם מעיקים כמה נאות הוא קלות ההולדה ותכיפתה, וראית ג"כ התדירות האיטית המתראה בהולדת הביצים אחת אחת, בתור הכנה להופעה הפתאומית של הולדת האפרוחים היוצאים כולם יחד מחנה כבד, לאות על רושם המציאות בכח החיים הכללי באין מעצור בשני היסודות יחד, [ההופעה] האיטית והפתאומית, שכל אחת משמשת לפי ערכה ועתה, ע"פ מדת השפעתה בקו המדה בפלס ומאזני משפט, זה לעומת זה. "כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכון, כי הולך לפניכם ד' ומאסיפכם אלהי ישראל" '. ואף גם זאת כי "פתאום יבא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים ומלאך הברית אשר אתם חפצים", "ויחיו ויעמדו על רגליהם חיל גדול מאד מאד" מעבר מזה, "ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל" מעבר מזה. אלה הם הרשמים הגנוזים לדורשי רשומות המשכילים בעם להכיר את יד ד' כי חזקה, ושהוא נוהג בחסדו כל דור. ושהתולדה איננה בור שאון של מי מערה מכונסים העומדים להתעפש ולהעלות באשה וצחנה, כי"א מים מפכים, מים חיים, אשר מימיו מן המקדש המה יוצאים, ופלגי מים המה ביד ד' לכל אשר יחפוץ יטנו. "ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה כל עץ מאכל, לא יבול עלהו ולא יתם פריו לחדשיו יבכר, כי מימיו מן המקדש המה יוצאים והיה פריו למאכל ועלהו לתרופה", ודברו חכמים מאי לתרופה, להתיר פה אלמים, "מי עור כ"א עבדי וחרש כמלאכי אשלח". "אז ידלג כאיל פסח ותרון לשון אלם".

~ ✣ ~

פסקה 15 | התעלות הטבע ושכלולו בארץ ישראל

מקור: עין איה, שבת א, פרק שני, קיא

ותו יתיב ר"ג וקדריש, עתידה א"י שתוציא גלוסקאות וכלי מילת, שנאמר יהי פיסת בר בארץ, לגלג עליו אותו תלמיד ואמר אין כל חדש תחת השמש, נפק אחוי לי' כמהין ופטריות ואכלי מילת נברא בר קורא. מהיסוד העקרי שחקי הטבע המה באמת חקי ד', חוקים מוסריים, נועדו למטרתם, גם היתרונות גם החסרונות שבהם, כולם למטרה מוסרית רמה ואדירה נוסדו, וממילא עומדים הם להתעלות ולהשתנות לפי ערך המטרה הכללית. זהו תוכן ההתפתחות הטבעית המיוחשת תמיד, בין ע"י כחותיו העצמים בין ע"י מעשה האדם, שהשכל האנושי ורכישת נסיונותיו גם הם בחשבון נועדו להיות מצטרפים אל התכלית העקרית, שביחש האדם הצד המעולה שבמטרה הוא הטבת חיי האדם בחומר וברוח. שלמען ילכו אלה יחד באחדות שלמה, אי אפשר אלא א"כ יתרומם האדם במעלתו השכלית והמוסרית יחד, שתכן התרוממות זאת איננה אחרת כ"א לשוב אל ד' ודרכיו באהבה. ע"כ ודאי שהמגרעות וההכבדות שאנו מוצאים בהטבע הכללי אינן נועדות כ"א מפני שאין האדם יכול לקבל רוב טובה, ובעמדו בשפל מצבו צריך הוא הרבה ליגיעת דרך ארץ להשכיח ממנו עון, וצריך ג"כ להזמנתו לפגעים רעים לרכך לבבו שלא תוסיף הרשעה והעריצות על מדתה. ע"כ הטבע כולו צריך לעבודה מרובה "בזיעת אפיך תאכל לחם". הפגעים השכיחים מצריכים אותו לבגדים, לא רק להיות לו לתפארת בתור עדי של יתרון כ"א כדי להגן עליו מפגעים גופניים, וגם לכסות ערוה, להגן מפגעים רוחניים, שרק ע"י צאתו מדרך הישרה הכינם לעצמו להיות לו למוקש. וע"ז נוסדה רפואתו, שעכ"פ העול הגדול אשר נטל עליו, ירתק מוסדי החברה האנושית וחקי הצדק יקחו מקום, אם לא ע"פ הנטיה הפנימית הטובה ההולכת ישר באופן אשר חקקה יוצר האדם בנפשו, כ"א ע"פ ההכרח של קיום הקיבוץ. אמנם כאשר מחבא רוח האדם יוצא אל הפועל, וכל מגמתו תהיה רק להשכיל ולהיטיב, אז הלא הכרח העבודה והיגיעה רק ענין המונע אותו מעלייתו והתפתחותו יהיה, ע"כ לא תוכל עוד להמשך. וכפי עילויו הפנימי, כן יתרומם בהכרח הטבע לעומתו. תחת החטה והשעורה הצריכה עבודה ועמל רב עד אשר תהיה ללחם, כח הצמיחה יפתח מחרצובותיו אשר למטרה מוסרית רק עד זמן מוגבל נתן עליו אדון כל המעשים צדיקו של עולם יתברך, ותוציא א"י ביחוד אשר משם תצא תורה ודבר ד' לכל יושבי תבל, גלוסקאות, שאינן צריכות עבודה בהכנתן, ואופן היציאה תהיה ג"כ מבלי הכרח לעבודת אדם באשר לא תמצא להעמל והיגיעה החומרית כל מטרה, וכלי מילת. אמנם בעת הנאורה ההיא אשר כה יתרומם האדם וינשא עד שלא יהיה צריך למתג ורסן של העבודה בזיעת אף, כ"א במנוחה שלמה ישאף לטוב ולחסד, לאור ד' ולחכמת אמת וצדק, אז גם הפגעים החיצוניים הבאים מהסביבה הטבעית שבהבגדים ימצא מחסה לא יהיו נצרכים, אבל מ"מ אותו היתרון של היופי המלאכותי המעטר את ההוד הטבעי כשהוא נוסף עליו אין ראוי לבצר. ע"כ כלי מילת, שהם לפי ציורינו הכלים שנושאים עליהם תכנית הכבוד וההדר, לא תכנית ההגנה וההכרח, הם אמנם יקחו מקומם בשלימות האנושית. וזהו הצד היתרון שישאר לאדם חלף כל מה שסבל בעקב החטא, שאמנם יציאתו מהתכונה הטבעית גרמה לו רעה רבה, אבל עם זה נתוספו לו ציורים נעלים ונכבדים שיסודם מדעת טוב ורע, שאחרי אשר יוסר מהם כל סיג, יהיו גם הם קודש לד' וראויים לעמידה נצחית. "והסירותי דמיו מפיו ושיקוציו מבין שיניו ונשאר גם הוא לאלהינו", אלו בתי תאטריות וקרקסאות של אוה"ע שעתידין שרי יהודה שילמדו בהם תורה ברבים. ולעומת שאלת אין כל חדש תחת השמש, אמנם תשובה נצחת היא כי אנו רואים כח הצמיחה בצדדים רבים שהוא יותר מהיר ויותר שלם ממה שנראהו בדברים העקריים שעליהם יחיה האדם. הכמהין ופטריות יצמחו על נקלה וינקי מאוירא בלא סיג וקליפה, בלא עמל ויגיעה, והנברא בר קורא העשוי כלבוש הלא יצמח ויפרה. האם רק מקרה הוא שהטבע יוציא את חריצות כחו דוקא במקום שאין התועלת להאנושיות כוללת וגדולה, וכי אין אותה המהירות והעדר הסיג וכח הגמר והשכלול המלא המתראה בכמהין ופטריות יוכל היות ג"כ בדברים המזינים ומספיקים לחייו של האדם. ואותה ההרחבה וההתפשטות המתראה בצמח הנברא בר קורא, האם לא תוכל לצאת יותר חזקה ועדינה באופן שתוציא תועלת הלבוש לאדם, אם לא כי מטרה מוסרית יש כאן, כי עונותיכם מנעו הטוב מכם. והאם יש אחר הסקירה הפנימית להסתפק בדבר כי אלה החקים שרק לצעירות ימי חיי האדם, ומהומת הדמיון המעורת את עיניו, נראים כה איתנים ובלתי מתחלפים, שהם ישונו, הכל לפי הצורך, אם בהתפתחות איטית או בדילוג וחפזון, לפי ערך התעודה הכוללת שלהם, לרב מעלה ויתרון, לעת אשר אור ד' יגלה לעין כל. וגם באותן הצדדים שבמציאות, שעיור הדמיון את עיני הבריות לדון שאין יד המוסר שולט שם כל עיקר, יראה

שרק צדקת ד' היא תעשה כל. והעשבים שדרכם לצאת בערבוביא, רק ע"י כח של הגיון ק"ו, יצאו למיניהם. ובשדרות היותר נמוכות של כח התנועה והחיים נגלתה יד ד', והנהגת הצדק והחכמה התכליתית, שזה הוא אות על מה שעתיד לצאת מכל המון הברואים. "וראו כל בשר יחדיו כי פי ד' דבר", ותתקיים תהילתו של שרו של עולם שאמר מכח ק"ו של הדשאים, "יהי כבוד ד' לעולם ישמח ד' במעשיו".

~ ✣ ~

פסקה 16 | הציפייה לישועה וההשתלבות בטוב הכללי

מקור: עין איה, שבת א, פרק שני, קסד

ציפית לישועה. האדם באשר הוא אדם פרטי, הוא מוגבל בהגבלה צרה, בכל ישותו ומציאותו, נגד אותו הערך שצריך הוא להשכיל בנפשו במה שהוא אבר מן הכלל הגדול של כלל האומה, שהיא ג"כ מסתעפת לכלל המציאות, ושכל פרט מפרטי הטוב והאור המה הולכים ומצטרפים אל החשבון הכללי, באין השקף אם הפעולות נראות לשעתן או יבאו לאחר זמן, אבל נדע נאמנה כי בא תבאנה. וכל חלק מן הטוב שבאוצר כל איש פרטי מצטרף הוא עם החיים הכלליים, ההולכים לכונן את ישועת ד' הכללית בבא עתה. ע"כ התביעה היותר שלמה היא על כל מהלך החיים [של האדם], אם ניתן לו ערכו הכללי בתור צפיה לישועה. והצפיה כוללת שימת עין תדירית, גם באין שום הכרה גלויה חיצונית אל הישועה, כמו שהמצפה עומד על המשמר ימים על שנה, לפעמים גם באין לפניו דבר מחודש, ולא יעזוב עמדתו. ועוד כלול בזה שבכל עת מצא של איזו הערה שיראה שראוי לעשות איזה דבר לישועה יחיש פעולתו ולא יעזוב, כמו שהמצפה בראותו ע"פ צפייתו שבאה שעת מעשה, [ל] בריחה או הגנה מאיזה אויב וכאלה, עליו החובה לעשות מה שדרוש לטובת המצב, כן יזרז לעת הנכון, בלא איחור רגע וזמן. על אלה שתי התכניות הנראות כמתנגדות [זל"ז], ההתמדה בצפיה מחשבית והזירוז בעת הכושר, הוא הדבר הצריך להתרומם בעומק העיון של צפיה לישועה.

~ ✣ ~

פסקה 17 | מיראה לשלווה בחירות קבלת התורה

מקור: עין איה, שבת ב, פרק תשיעי, ע

אמר חזקיה, מאי דכתיב "משמים השמעת דין ארץ יראה ושקטה", אם יראה למה שקטה ואם שקטה למה יראה, אלא בתחלה יראה ולבסוף שקטה. כל מה שיוצא בבהירות גלויה אצל השכל היותר עליון, היותר צח ובהיר, המעוטר ברצון היותר עליון, מקודש ואדיר, שביחד עושים הם את צביון החיים היותר שלמים, מונח הוא בגניזתו בכל השדרות של היש כולו מתחתית מדריגתו עד רומה, אושר המציאותו 1 במגמתה התכליתית, רום נשמת האדם ובהיקותה, אומצה וחסנה הטהורים, במעמדים הנצחיים החובקים כל אושר, כל שאיפה וכל עדנה, שאל הפועל אינה יוצאה כ"א ע"י האגד האלהי והתגלות אורו בברית עולמים בישראל, ומיסוד כנסת ישראל לאדם ולעולמים כולם, בחטיבה אחת, חוברת עליונה מתאימה עדי עד. והחוסן הרוחני המיוסד [הוא מיוסד] על יסוד החירות הבחירית, אשר יסודו העצמי ברום המעלה הרוחנית העליונה הוא גנוז. השמים מספרים 2 את הכבוד העליון של הוד נשמת כל היקום המפוארה בנקודת ציון המצויינת, אומת עולמים, כלילת יופי. והארץ הרי בחביונה כל התיאור המסופק בהתחלת צמיחתו, והמובטח בגאון התעלותו, אחרי אשר ילך ואור שיש בתכונתה של חפשיות הרצון, עזה וחסנה של נשמת היקום, הוא כלול בה. והחרדה מלפפת את היסודות הארציים כולם, פחד פנימי מגורל נעלם, מה יהיה אם זה החופש לא יבא למגמתו. כל שאיפה הרי בטלה היא, כל מגמה הוייתית אפס ותוהו נחשבה 3.

ובתוך אותה ההתפשטות הפחדותית, עלומה היא בטחה עליונה אשר לא תוכל להתגלות בארץ כ"א בזמן התגלותה והראותה לעין כל, בזמן שכבר התבטאה ועמדה במרחב, אחרי שהד קול הסכמת עולמים אשר לעם ד', הנושא עליו את אחריות כל היקום ואור חייו, התבטא בנעשה ונשמע, שאז החטיביות הרצונית החפשית בהתפשטות ענפיה עלתה עד מרום שרשה העלום שהוא כולו איתן בל ימוט, מוכרח ומחוייב באומץ ספירי, "כפטיש יפוצץ סלע" 4, בתחילה יראה ולבסוף שקטה.

1 כן הוא בכתי"ק. ואולי צ"ל: המציאות.

מראי מקומות והערות:

• 2 עפ"י תהילים יט, ב. וכאן מלשון ספיר.

• 3 עפ"י ישעיה מ, יז.

• 4 ירמיה כג, כט.

~ ✣ ~

פסקה 18 | ניסוך המים וקישור הטבע לנשגב

מקור: עין איה, שבת ב, פרק שנים עשר, א

תניא, רבי יהודה בן בתירה אומר, נאמר בשני "ונסכיהם" בששי "ונסכיה" בשביעי "כמשפטם", הרי מ"ם יו"ד מ"ם, מים, מכאן [רמז] לניסוך מים מן התורה. חג האסיף, חג הסוכות, הוא החג המקשר את הטבע עם אותו הכח הפלאי

שלמעלה מן הטבע, אשר הופיע בעולם בהתגלות תולדתית ע״י הופעתם של ישראל על במתה של התולדה האנושית. הדעה העליונה המוארה באור אלהים חיים של חדוש העולם בכח אלהי עולם למטרה של צדק עליון, המוארה בכל ההויה, היא קשורה עם מציאותו של עולם גמור, משוכלל וקשור בחקיו הקבועים, ועומדת ממעל לכולם. הדרך אשר בה עבר ישראל מיציאת מצרים עד כניסת הארץ, זהו הרתוק אשר חבר את הסדר העליון של הויית הבריאה, את אוצר הפלאים, עם הסדר הקבוע, הרגיל במהלך הטבע וחקיו הקבועים ומוצקים, כדי לשא עין למרחקים למצב הבריאה לפני הוסדה, בעת אשר רוח אלהים היתה מרחפת על פני המים 1 וכל העולם כולו היה מים במים 2, להודיע שגם מאז עד לא גבעות חוללו 3, עד לא חוקק חוג על פני תהום 4, יד אל עושה פלא סדרה כל בחכמת עולמי עד, להביא את כל היצור למגמתו העליונה. והאסיף, הבא מתוך העבודה המסודרת, המתאימה עם חוקי הטבע כולם, המתחבר בזכרונו עם הסוכות הנפלאות של התקופה הרת כל פלאי עולם, הנועדה להאיר את כל מחשכי היקום, את כל חגוי החיים, באור חזון אלהי אמת, עולה הוא ברשמי הזכרתו לראשית היצירה. ואם כי אי אפשר להגיד מעשי בראשית לבשר ודם, אבל רושם של רמז בראש מילים מוכרח לבא על יסוד ההויה בראשית הגלותה, בעת אשר החלה הפעולה היצירתית לפעול ברוח אלהים המרחפת על פני המים. וע״כ נאמר בשני ״ונסכיהם״ ובששי ״ונסכיה״ ובשביעי ״כמשפטם״, מ״ם יו״ד מ״ם, מים, מכאן רמז לניסוך מים מן התורה.

2 ירושלמי, חגיגה פ"ב, ה"א. שמו"ר טו, כב.

מראי מקומות והערות:

- 1 בראשית א, ב.
- 3 עפ"י משלי ח, כה.
- 4 עפ"י שם שם, כז.

~ ✣ ~

פסקה 19 | ערך האמצעים וההליכה המיושבת לתכלית

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק שישי – כיצד מברכין, נט. ברכות מג/ב

ואל יפסיע פסיעה גסה, דאמר מר פסיעה גסה נוטלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם, ומאי תקנתיה להדר לי׳ בקידושא דבי שמשי. פעולות הגוף ותנועותיו מורים על תארי הנפש וכוחותיה, וכן הם מטביעים פעולתם על הנפש. והנה משתנות דעות בנ״א ע״ד העמל באמצעיים המגיעים אל כל תכלית. האדם הבלתי שלם בשכלו ומדותיו ולא קנה דעת את ד׳ על מדה נכונה בנפשו, יהי׳ בנפשו רב המרחק בין התכלית להאמצעיים, עד שאם ישא נפשו לאיזה תכלית תהי׳ כל מערכת האמצעיים עליו למשא כבד, ותקצר נפשו מסבלם, וימהר בהם בחפזון נמרץ ונפשו לא תדע שלו. כי אם הומה הוא אל קיבוץ ההון, הנה ישים תכליתו בקיבוץ איזה סכום שמתאוה, יאבה לחתור בכל עז להגיע אל תכליתו, והעסק באמצעיים יהי׳ לו לדבר שבא לו שלא ברצונו. ממצב נפשי כזה בא גם בתנועות הגוף פסיעה גסה, שנפשו המורגלת לבלתי מצא חפץ בעסק האמצעיים, מורגלת היא ג״כ לצייר כל מטרה בסגנון כזה בערכם של האמצעיים, ע״כ ייגע את עצמו להפסיעה פסיעה גסה כדי להסיר מעליו עסק האמצעיים. אמנם האיש השלם, שיודע אמיתת מציאותו באשר הוא אדם מצטרך אל המון פעולות, יכיר בכולם תכלית נשגבה, והוא העסק בההבאה את עצמו אל שלימות נפשי וכל מין שלימות. כי העסק והעבודה שהוא פועל על מהלך השלימות ראוי שיהי׳ חביב ורצוי אל האדם מצד עצמו, ע״כ הוא מוצא תמיד מנוחה בכל פעולותיו, וע״ז נאמר בכל דרכיך דעהו, ומזה בא מעמד תנועת הגוף ג״כ במנוחה, שאינו מפסיע פסיעה גסה. ע״כ הפסיעה הגסה היא גנאי לת״ח, אם שאינה כדאי להיות גנאי לע״ה, שבאמת לפי השקיעה הבהמית שאפשר להמצא בחק ע״ה, היא הגנה נאותה מה שעכ״פ מרגיש הוא בפנימיות נפשו שהתקשרו אל התשוקות הבהמיות מצד עצמם אין זה מטרה אנושית, ולהגיע למדרגה הגבוהה שתתישב נפשו בעסק האמצעיים מצד שהוא צועד אל התכלית זאת אינה ביכולתו. ע״כ העדר המנוחה בעסק האמצעיים, שמזה בא מעמד נפשי המביא ג״כ לידי פסיעה גסה, אינו גנאי לו כפי מדת השכלתו. אמנם הדעה הברורה שהשגת אמתת התכלית היא מנועה מחק האדם וציורו, ע״כ זאת היא שלימותו, חבת הקודש של העבודה המביאתו להשתלם יותר. ע״כ כל עבודה, תהי׳ קרובה או רחוקה, היא חביבה לו בנעימה קדושה. אמנם הסובר כי רק לתכלית המשוער לו בבאו ישיג מנוחתו, הוא טועה במהות התכלית שהוא חושב שהוא הדבר שמצייר הוא בדמיונו מצד היותו רחוק ממנו, ולא יבין שבבאו אליו יושקף לו עוד חוג גדול של תכלית יותר נשגבה, עד שיחכם להשכיל כי אמתת התכלית הראויה שימצא ממנה עונג ומנוחה היא העבודה וההשתלמות. ובאשר מספר החמש מאות מצוייר אל מרחק הרקיעים, משמים וארץ ת״ק שנה, והוא מושאל ממספר אלף שהוא ציור מהגדולים מהמספרים והוא משותף ג״כ בלשון למוד אאלפך חכמה׳, ומורה כי ההגעה אל המבוקש תהי׳ עבודת האמצעיים ערך מחצה מהעושר של הדעת המגיע מעצם הידיעה שאליו מכוונים בתור תכלית, והידיעה עצמה היא המחצה השני. ע״כ בין הארץ לרקיע ת״ק ועוביו של רקיע ת״ק, הזמן שנה נערך אל הצד הגדול הראוי להיות התבוננות גדולה של איזה ענין בעיון מיוחד לוקח לו זמן, והוא מושאל ג״כ עם לשון שונה, המורה לימוד. א״כ הצעד האחרון של הת״ק הוא המביא לציור התכלית. ובאשר התכלית לפי האמת יצייר רק אותו שהבין ערך השיווי של עצם העסק בהשתלמות שהוא מבין ג״כ עכ״פ ערך תכונת התכלית. ע״כ הפסיעה גסה נוטלת אחד מת״ק ממאור עיניו של אדם, שמחסרת אותו מהסתכלות שלמה בהגעת עוצם התכלית, שבא ע״י הקירוב אליו ע״י השלמת האמצעיים. אמנם, גם למי שלא בא לידי מדה גדולה זו של הבנת החבה של העסק באמצעיים מצד הבאתם אל תכלית של שלימות, מ״מ בזרע הקודש נתנה סגולת השבת לאות ולברית מנוחה, להורות שעכ״פ יש צד ציור מעלה רמה זו לכל ישראל. ע״כ עונג

הגופני שבשבת למצוה נחשבת, המנוחה והעידון הם המעלות היותר רמות, ע״כ העורון של פסיעה גסה מהדר לי׳ כקדושא דכי שמשא, ושב ורפא לו.

~ ✣ ~

פסקה 20 | תחיית המתים כהתפתחות הרוח והמוסר

מקור: בויסק א׳, ו

תחית המתים גם היא באה לרגלי התפתחות רוח האדם באמת. רגיל הדבר אצלנו להפריד ההשגה מהמוסריות, מפני שאין ההשתלמות גמורה. במעלה העליונה של האדם יובן שהשגת האמת אי אפשר שתלקח לחצאין, ואי אפשר שיהי׳ אדם חכם ומשיג באמת אלא אם כן ישיג עמה גם כן בעיקר כל ההשלמה של הרוח בהגיון ובמעשה, אז יצא אל הפועל כל ההכנה לחכמת לבבו המעשית גם כן. על כן עתידין צדיקים שיחיו את המתים. אין קץ לחפץ הטוב. כשיבאו הימים הטובים יעלה על לב האדם מחשבה האדירה, האם אין דרך להשיב כח החיים בכל תכונותיו אל הגופות, האם אין אמצעים להשליט כח המחי׳ והמחבר שישוב לעשות מעשהו, ולהעמיד גם כן האורגנים שעברו בצביונם, אמנם ביתרון מעלה, והחכמה ודעת ד׳ תלמדהו האמצעים כולם. אז נדע כי ד׳ הוא החושב מחשבות לטובה מראשית ועד אחרית, ודבר אלקינו יקום לעולם. וידעתם כי אני ד׳ בפתחי את קברותיכם, ובהעלותי אתכם מקברותיכם עמי. והבאתי אתכם אל אדמת ישראל.

~ ✣ ~

פסקה 21 | ייעוד האדם ברוממות עולם החי

מקור: בויסק א׳, ז

הדעת נותנת ששלום הממלכות ואושר כל האדם ושלומו, גם שלום ורוממות כל החיים, מאשר ישים האדם כל השתדלותו לרוממם, כי לא ימצא עוד עבודה בהטבת האדם, כי אין חולי ולא פגע רע, ולא אמלל וקשה-יום, ואין חסר דעת וצדק, כי כולם ידעו אותי מקטנם ועד גדולם וכו׳. ומה תהי׳ העבודה – לעבור מן שדרות בעלי חיים האלמים, ולהשתדל במה להרימם מקצב שפלותם למותם למצב יותר נאור ומתוקן. אז יחל הצדק לעבוד עבודתו, ותהי׳ ראשית מעשיו בתיקון החיים של הטורפים, ללמד את האריות והזאבים והנחשים ללכת כל אחד במשעול הטבע הישרה.

~ ✣ ~

פסקה 22 | תחיית המתים וריבוי העולמות הקוסמיים

מקור: בויסק א׳, יא

תחית המתים מתאחדת עם כל החדשות של בחירי החוקרים. ערך ההתפתחות עד אין תכלית צריך שיעבור גם כן עד המעשה והכשרון והמוסר. הדאגה של דחיקת המקום אינה מבהלת, כשנודעו ריבוי העולמות הגשמיים אשר ברב השתלמות אין חזון רחוק שלא יבצרו עצות להתישב בהמון כוכבים, ולהתרגל גם כן בשינוי התנאים של דרכי החיים על ידי עצות רבות, ובפרט שתנאי היצירה של תחית המתים יוכלו להתאים ביותר עם התנאים ההם. ובתיקוני זוהר אמר שש״י עולמות הכונה כוכבים.

~ ✣ ~

פסקה 23 | שמחת הדרישה וענוות גבולות ההשגה

מקור: בויסק ב, ח

אם יחשב אדם שיוכל להשיג כל האמתיות, יתעצב בהשגה, כי יכבד עליו שלא הגיע לתכליתו, והעצבון הוא נגד טבע השלימות. אמנם בהיותו מחליט כי ההגעה להאמתיות אי אפשר לו בהחלט, כי אם ציור היותר נאות לפי חוקו, אם כן כל שלימותו הוא עסק הדרישה, על כן הוא תמיד בטוב לבב. אלא שבמדה היותר גבוהה יש ציור לשמחה ומנוחה עם הציור שיש אפשר להגיע להשגה, והוא בהבנה שגם האיחור והכבדות והמניעה שעומד לשעה, הכל מכוון לשלימות בסוף, ואם כן כשם שההשגה היא שלימות מוחלטת בשעתה, כך מניעתה בזמן המניעה טובה מוחלטת, אלא שלטובת מניעת ההשגה אין ציור בהשתדלות כי אם להיפך, להשתדל בהשגה, וכל מה שלמעלה מגבול היכולת הוא צד הטובה שראוי לעמוד בה בשמחה. וזה מבא לענוה על פי אמת.

~ ✣ ~

פסקה 24 | כוונת המצוות כהתעלות נפשית ולאומית

[23] **מקור:** פנקסי הראי״ה, פנקס הדפים א

הכונות כולן של כל פעולות העבודה צריכות שיפנו בציורן המעשי אל פני הנפש הפנימית של הפועל, כלומר שהנפש העושה תתגדל ותתנשא על ידי אותו שפע החיים הרוחניים הגנוזים באותם המעשים הטובים, בהם, בהוייתם, ברמזי תכונתם וכל קשוריהם, שבמצות הנם כוללים את כל הכונות כולן לפרטיהן ולפרטי פרטיהן, המבוארות וגלויות לכל

חכם לב ולכל בעל רגש, והגנוזות ועומדות ברום הגיון, ומתגלות לאטן לעין כל הוגה, כל חוזה, וכל מלא רוח ד׳ מדור לדור. אמנם העליה הנפשית לא תגמור את חשבונה רק בחוגה פנימה. השיטה הרוחנית תכונן תמיד להבין ולהרגיש את מהותה המרוחב של הנפש האנושית, ואת גדלה ויפעתה של הנשמה, ואז תדע להעריך את חלקה הנשא ביחש של הכלל כולו, של כלל האומה. וכשחלק אחד מחלקיה מתעודד, מתנשא ומתרומם, הרי כל הכלל כולו מתעלה ומתרומם בהתרוממות מהותית, לא רק מקרית ציורית ויחושית. והכלל כמה הוא מיוחש אל כל העולם, אל כל האנושיות, והאנושיות אל כל החי, ואל כל המצוי תחת החוג של מה שאנו רשאים לקרא עולמנו, ועולמנו כמה הוא מיוחש באין ספק באותו הערך אל מה שהוא חוץ לו, ממעל לו ומתחת לו, ובהתעלות הכל מתעלה. על כן החשבון מתפלש ומתברר, שהטוב הוא טוב כללי, והחפץ להיטיב כשהוא מחובר אל הנשמה הוא מתאדר ומתגדל לפי רוב הטוב, לפי כללותו והיקיפו. אבל רק כשלא תהיה פסיחה ברעיון, כשלא ידלג אדם מפעולתו הפרטית תיכף אל גבהי עולם החיצוני, רק אז ילך בדרך נועם, ואור המדע יהיה לרגלו, והאמונה תנחה אותו במסילה ישרה ובטוחה. אבל אם בדרך קפיצה יאבה לצייר את מעשיו בגבהי מרומים ובעליית העולמות, והסולם הנפשי שלו נשמט מתחת רגליו, אז את החסרון המציאותי ימלא על ידי דמיונות והזיות, אשר יובילוהו בארחות חושך וצלמות בלא סדרים. על כן ראש דבר צריכה להיות העליה הנפשית, ויחושה ללאומה במקור ישראל, ואחר כך חיבורה הכללי וצירוף הכל לכלל אחד, עד מחזה שדי במלא עולמי עד.

~ ✣ ~

פסקה 25 | משטף עולם העשייה לשלטון הרוח

[26] **מקור:** פנקסי הראי״ה, פנקס הדפים א

עולם העשיה וכל הכחות השולטים בקרבו הולכים וזורמים, זורמים בקרבו פנימה מן הקצה אל הקצה ברב כח. המגמה איננה מצויה בתוכו, כי אם הוא הולך ופועל לפי טבעו, על פי חפצו הפנימי, למען חייו העצמיים. הכחות כולם הולכים ושבים, מתכנסים במרכזים שהם מתעלים שם, עד שהם באים אל האדם וקונים לו בקרבו את החפש, את השלטון על עצמו ועל העולם ברצונו, בדעת והשכל. אין מספר להמוני כחות עולמיות כלליות המכונסות בתוכיותו של האדם. בהתעלות האדם באוצר הכנוס עמו, נותן הוא השכלה ושלטון בכל אוצר החיים, בכל העולם המתעלה עמו. מכוסה הוא עדיין כח עילוי זה, מפני שמעט הוא השלטון התבוני שזכה לו עדיין האדם בכללותו. כשיתגמר יותר צורתו של האדם, יראה שלטונו לא רק באורח מעשי על פרטי העולם, כי אם באורח נפשי עצמי על הכלל כולו, על המציאות אשר יכשירהו לצורה שכלית, תבונית, מוסרית, מגמתית. ואת העבודה הזאת הננו עובדים בלא הרף.

~ ✣ ~

פסקה 26 | חפץ הטוב הכולל ותחיית הרוח

[33] **מקור:** פנקסי הראי״ה, פנקס הדפים א

ההארה הנפשית היותר גדולה שאפשרית היא שתהיה שרויה בלבו של אדם לטובה, היא שיהיה מוצא את עצמו תמיד שהוא חפץ להיות פועל מצדו טוב עם כל המציאות כולו. כל מה שתהיה דעתו יותר מקפת את המציאות, בכלליות ובפרטיותיו, ברוחניותו ובגשמיותו, וכל מה שסדרו ומשטרו יהיה לו יותר מובן ומבואר, כן תהיה יותר מיוסדת אהבתו העליונה ונטיית רצונו להיות מצדו פועל טוב עם הכל. המחשבה הזאת, כל מה שהיא מתגברת יותר, היא יותר אלהית, ואור העליון האלהי שורה, החסד מתגלה באור החכמה ומאיר את פני האדם ומגדל את נשמתו. כשהמחשבה העליונה הזאת מתגברת עם כל תנאיה, כשהולכת היא כסדרה, היא סוללת מסילות בלבו של אדם איך לנטות בפועל אל הטוב הכללי. וכשאין כל מדע ושכל מספיק על זה, מיד חל עליו רוח הקודש ואור אלהי עליון, וכשמתגברת הרבה מאד נותנת כח לחולל ניסים ונפלאות בשמים ובארץ.

כשהכללות נקבעת באדם יפה יפה, עולה הוא עד מרומי הרוחניות. מאזין ומקשיב הוא אז את גודל הוייתם של הענינים הרוחניים, את חוזק מציאותם, ואת המון החיים והפועל שבהם, והוא נעשה כולו עליון ורוחני. כיון שהוא בעולם הרוחני, כבר המרחקים בטלים אצלו, אינם חוצצים עוד בעדו, והמציאות כולו מסוקר אצלו בסקירה וטיסה אחת, והחפץ להיטיב עם המעשה כולו הוא בענין אחד. המחשבה הכוללת היא מנשאת את הכל, ובאור המחשבה הכוללת את הכל הוא באמת מאיר על הכל. כל ההויה מתמלאת אור על ידי אורו, הכל מתעלה על ידי עילויו.

כשיורד האדם ממרומיו, ועולם המעשי, המוגדר והמוגבל, חוצץ לפניו, מסדר הוא אז את מעלותיו בשלבים, יודע הוא שהוא צריך בגודל נפשו לעילוי עצמי, כדי שיהיה הוא מעולה, שלם ונשגב, כדי שיהיה בעל יכולת לפעול את כל הטוב בתכלית ההתפשטות היותר רחבה. הולך הוא עם הקו, נפשו, משפחתו, שבטו, עמו, מינו, סוגו, כל המצוי בעולמו, כלומר בכוכבו החמרי. אחר כך הולך הוא וחוזה, משתוקק ומתרומם, שכל אלה ישותפו אל הטבת הכל, אל כל מה שהוא נעלה מן המקום ונשא מן הזמן. והמחשבה עצמה מאמצתו, מגדלתו ומרוממתו על כל המעשים. ויוצא הוא אל עמו, ומדבר ופועל, רושם את פעלו בדורו, ומשאיר זכרון עולמים לדורי דורות. הוא חי עם הנצח. מה שיעשה בעודו בחוג החומר הוא התחלה קלה בהטבה עם הכל, אבל מסודרת ומכוננת יפה למצב העולם החי וההוה בגדרי הזמן והמקום. ואלה הדברים בעצמם, בתמציתם ועילוים, יהיו נקחים עם ההויה הנצחית שלו, של עצמיותו החיה עם הכל, ותשוקתו האלהית תתגלה בכל דור ודור, מהמרום העליון גם עד עמק תחתית. ועמו ישאב רוחו, רוח הטוב, אל הכל, ברגש אם לא כל צרכו בשכל, וגם הוא יערוג אל האלהות, אל טוב, ומעל השחקים הללו יברקו להם ברקי נוגה תדירים. אם לא הוכשרו להתנשא לאלה המרומים, הנה ירדו ירידות רבות, יכשלו בהליכתם, שבע יפלו, אבל יקומו. הרוח העליון,

במרומי הנצח והעז, משיב עליהם רוח אלהים חיים, עד אשר הקברות יפתחו, וגם עצמות יבשות מפוזרות יקומו ויחיו, ויעמדו על רגליהם חיל גדול מאד מאד.

~ ✣ ~

פסקה 27 | סכנת השובע החומרי ושאיפת ההשתלמות

מקור: עין איה, ברכות א, פרק חמישי – אין עומדין, מג. ברכות לב/א

מאי ודי זהב, אמרי דבי ר״י, כך אמר משה לפני הקב״ה, בשביל כסף וזהב שהשפעת לישראל עד שאמרו די, הוא גרם שעשו את העגל. יסוד עבודת ה׳ הטהורה היא מטבעת באדם החפץ הפנימי להיות תמיד הולך ומשתלם ולהכיר באמת שתכלית ההצלחה היא רק בהיות האדם תמיד קשור בחפץ של הוספת שלימות. כי הלא תכלית החיים היא קרבת אלוהות והוא ית׳ אין סוג לשלמותו, ע״כ כל מעלת האדם הוא שבכל עת יוסיף מעלה בקרבתו אל השם ית׳, וזאת השאיפה שאין לה תכלית ולעולם לא יוכל האדם לומר בזה די. כי כל מעלה שיעלה בהשלימות האמיתי תעוררהו לדעת איך לקנות עוד כמה מעלות הסמוכות לה. ומתוך השאיפה של עבודת ד׳ יכיר שאין תכלית ההצלחה להאדם לומר שהשיג כל השלמות הראויה לו להשיגה כ״א שהוא תמיד שוקק להוסיף שלימות. ע״כ יוסיף באמת העובד האמיתי מעלות יקרות דבר יום ביומו, ובזה האדם מתרומם לתכליתו האמיתי ונשכר בשתים, במה שמוסיף תמיד מעלה ועוד שממילא הוא נשמר מירידה ופחיתותי, שמאחר שבקרבו בוערת תשוקה פנימית להוסיף יתרון ודאי משמרתו תשוקה קרושה זאת מרדת אל שחת הפחיתות באבדת המוסר והמעלות. אמנם בתועבת ע״ז יאבד כל הטוב הזה שהוא מעלת מציאות האדם מאחר שהוא דבק בדבר מוגבל. כי כל נמצא זולת היחיד האמיתי ית׳ יש לו גבול ולשלימותו תכלית. א״כ תהי׳ ע״כ המגמה הפנימית לא להיות תמיד משתוקק להוסיף שלימות כ״א לבא עד גבול השלימות. והתכלית תצוייר אצלו לא בבקשת יתרון תמיר כ״א בהסיר מעליו המשא של בקשת מעלות. וממילא כיון שחשק בקשת יתרון בטלה, שוב האדם עלול לרדת לפי טבעו הגופני בעמקי הפחיתות. והנה כדי לעזור להטביע באדם ציור זה השלימות האמיתית, שראוי לו לא לבקש מעמד ששוב אין עליו להשתדל להתרומם, כ״א לבקש דרכים תמיד במה לעלות וכי תעודות מעלתו אין לה קץ, הטביע הטוב האמיתי ית׳ בטבע האדם ונתנו במצב כזה שאפי׳ בדברים הגופניים שבאמת ראוי לתן להם גבול וקצבה, ותכליתם אינו (רק) להוסיף בהם תמיד, כ״א לבא ער גבול ההכרח ולנוח אח״כ כדי להתעסק בשלימות האמיתית. אבל כדי שיהי׳ טבוע באדם חשק בקשת הוספת מעלה, שם השם ית׳ בטבע נפש האדם שאל יסתפק בשום קנין ואפי׳ בקנינים המדומים עינו לא תשבע עושר, וכל מה שיתרבה עשרו יתרבו מחסריו ומזה יהי׳ נח להשכיל שימצא את כל תעודתו רק בתשוקה של הוספת יתרון ומעלה. אמנם התשוקה להרבות תמיד קנינים המדומים שעל ידה יבא האדם להשכיל ג״כ בהרבות תמיד קנינים האמיתים, שזה מביא לזכות לעבורת ד׳ השלימה ולהתרחק מע״ז, יתכן בהיות העם במדינה מיושבת, שכפי ריבוי הקנינים ירבה הישוב והשכלול המדיני שאין לה ג״כ קץ מיוחד ומסומן. אבל בהיות ישראל במדבר וכל צרכיהם בא להם בדרך ניסי, מן ובאר ״ושמלתך לא בלתה מעליך וגו״׳, ודאי אבדו זאת התשוקה ומכש״כ שלא היתה מתגברת בהם השאיפה להוסיף קנינים רבים. והם בהיותם להם כסף וזהב רב יותר מצרכם אמרו די, וזה גרם להחליש בקרבם חשק הקבוע של הוספת יתרון, ונצמח בלבם רצון בקשת תכלית לא בהוספת שלימות כ״א בנתינת קצבה לכל התשוקות והמחסורים, ובזה גם למחסור הרוחני בקשו לתן קצב וזה אינו נמצא כ״א בעזיבת מקור מים חיים. ע״כ גרם להם שיעשו העגל רק אמירת די. אמנם היתה מעלתם ראויה להיות גדולה עד שלא יצטרכו מעורר חיצוני להכיר שהאושר האמיתי הוא רק בקשת השלימות ואל יאמר לעולם שכבר מצאו כולו, ואם הישירו דרכיהם באופן זה הי׳ להם יתרון גדול במה שלא היו צריכים להטריד כח נפשם המתאוה תמיד לתוספת מעלה על הדברים השפלים, כ״א על השלימות האמיתית, שהוא מרכז מעלת מציאות האדם.

שער חמישי: טבע ונס

לקט פסקאות נבחרות ומבוארות מכתבי מרן הראי״ה קוק זצ״ל • 12 פסקאות

מבוא לשער טבע ונס

במשנת הרב קוק אין תהום המפרידה בין חוקי הטבע לבין עולם הניסים. הטבע עצמו אינו אלא הופעה קבועה וסדירה של הרצון וההשגחה האלוהית – ׳הטבע הוא נס תדירי׳. הנס אינו שבירה שרירותית של הטבע, אלא התפרצות של הרובד הפנימי, המוסרי והעמוק יותר של ההוויה, המעידה שהטבע כולו כפוף לאידיאלים הרוחניים, ונועד להתעלות ולהתקדש יחד עמם לקראת גילוי מלכות שמיים.

מפתח פסקאות השער:	
1. הטבע והנס	7. מעלת חיי הפעולה וההשפעה
2. הטבע והנס	8. אחדות הנס והטבע בהנהגה
3. השקפת הקודש	9. תכלית הנס בהתעוררות הנפש
4. עבודת ה׳ מנצחת את המוות	10. תלות הסיבות הטבעיות במצב המוסרי
5. תורה שבכתב ותורה שבעל פה	11. מעלת ההשתלמות ביגיע כפיים
6. הסדר וההדרגה כדרך השלמות	12. הנס כמכשיר לבחירה והכרה פנימית

❖ ❖ ❖

פסקה 1 | הטבע והנס

מקור: שמונה קבצים, קובץ ז׳, לא

סוד ד׳ ליראיו הוא הוא המלמד את הכבוד אשר ירחש האדם אל הטבע, וע״י הכבוד האמתי שלו הרי הוא מעלה אותו, משגבו ומרוממו. כמו בהליכות המוסר של חיי האדם היחידי כן בהליכות עולמים. העליה המעולה בחיי המוסר היא ההתיצבות הישרת בכל הכחות, ״רגלי עמדה במישור״, ההתאמה המפוארה של כל נטיות החיים עד שהשכל העליון נמצא בתור גלוי עליון של סכום החיים כולם, וכל אשר מתחת לו הרי הם ענפיו המתפשטים ממנו, שבים אליו ומתרפקים עליו, מוכנים לרצונו, ולעבודתו כסופה ירדופו, וכל המהלכים הטבעיים של הנפשיות והגופניות מוארים הם באור עליון ובמהות הקדש המנצח, המלא הוד ויפעת קדשים של זיו ההשכלה הטהורה המאירה באור חכמה ודעת יסודית. התוכן הזה עומד למעלה מהאופי המוסרי המוכרח לאסור מלחמות פנימיות, או להסיח דעה ורעיון ממהותו הטבעית ומכל תפקידיו, אשר אז המוסר מוסר צולע הוא, מיסר מסוכן לנפילה למהמורות. על כן האידיאליות של העין הצופיה של המוסר העליון, לפחות, היא העלאת כל התוכן, התגלות כל היש, הופעת החיים בפנימיותו וכל מקיפיו. היא אמנם כלולה בתוך המערכה העליונה, מערכת הקודש, שהיא באמת כבר עולה ממעל לכל ערכים מוסריים, והיא תוכן התם, התמימות השלמה, שאין בה דופי פיסוק וקיצוץ מכל ההופעות, יושר השכל, יושר הלב, יושר הרגש, יושר הרוח, יושר הטבע, יושר הבשר, יושר ההופעה, יושר ההקשבה. וקול אלהים חיים דובר אז מכל מרומים ומכל תחתיות, והעינים למישרים חוזות והמעוף מתחת לרום הוא תדירי, והחזרה חלילה בשביל הופעה והארה, בשביל העלאה והתממה, היא ג״כ תדירית, קלה ובטוחה. ״הקב״ה עושה להם כנפים כנשרים ושטים על פני המים, שנאמר על כן לא ניירא בהמיר ארץ במוט הרים בלב ימים, ושמא תאמר יש להם צער תלמוד לומר וקוי ד׳ יחליפו כח יעלו אבר כנשרים, ירוצו ולא ייגעו, ילכו ולא ייעפו״. בפרטיות מתגלה חזון העולמים בכל תקופה שהקב״ה מחדש בה את עולמו, שהכל לקוח הוא מאלף השנים של ההחרבה הכללית, שענפיה מתפשטים בכל עת אשר תחיל ארץ ותנוע, ״יהמו יחמרו מימיו ירעשו הרים בגאותו סלה, נהר פלגיו ישמחו עיר אלהים קדוש משכני עליון, אלהים בקרבה בל תמוט, יעזרה אלהים לפנות בקר״. ואור הבקר גם בראשית קדרותו מבהיק הוא מתוכו את האורה העליונה, שהמוסר העליון דורש מהפרטיות על כללות היש ושורש המציאות, הנהגת העולם ועז החיים, סבוב העמים ותהלוכות הממלכות, ״אתה הוא האלהים לבדך לכל ממלכות הארץ״, והנס והטבע מתאחדים באחדות מאירה. מאור הנס העליון מתגלה איך סעיפי הטבע כולם, הבלתי מובנים מצד עצמם, הם הם ענפיו והתפשטות אורו, וכל הטבע כולו המתגלה בכל תפקידיו, בעולם ובאדם, בנפש היחיד ובנפש העמים, בדאגות החיים היומיים ובהתגדרות הלאומים והממלכות, בעליותיהם וירידותיהם

בנכלי הפוליטיקה, בשגעונות המשתגעים, בערמת הערומים ובישרת לבב הישרים, בחכמת החכמים, בבינת הנכונים, בגבורת הגבורים וברוח החלש של החלשים, בכל, רק יד האורה העליונה, אור חכמת כל עולמים, רוח ד׳ נשמת חיי העולם היא מופיעה. והיד נטויה, והזרוע מושלת,״למשפטיך עמדו היום, כי הכל עבדיך״. וצפית הישועה חודרת היא אז ממעל לשחקים ועד עמקי תחתיות ארץ, עולה היא ממעמקים, וערבות היא רוכבת ומכרת בסקירה אחת את כל הנפלאות ואת כל המפעלות, את כל האמת ואת כל השקר, את כל הצדק ואת כל הרשע, והנה הכל התיצב ומתיצב הכן לפקודת אור דבר אלהים חיים, והארת העולם באור ישראל, היא נשמת ההיסטוריה האנושית בגלוי, ונשמת כל היקום בחביון עוזו, ״עד לא עשה ארץ וחוצות וראש עפרות תבל, בהכינו שמים שם אני, בחוקו חוג על פני תהום. באמצו שחקים ממעל בעזוז עינות תהום״. ההכרה הזאת ע״י אספקלרית הקודש מתהפכת היא לכח פועל, לכח סוקר, לכח מחיה, וכל המפעלות הסבוכות אשר בקרב כל משפחות העמים מתגלות בתור מערכה סדורית, אמנם מעורפלת ומאופלת, התובעת נהרה, והנהרה תבוא ממקום אשר האורה תצא לאור עולם, מציון מכלל יופי אלהים יופיע. ורוח אלהים אמת, המתפשט על כל מערכות האדם, הרי הוא מעלה את הטבע מתחתיותו אל מרומי הקודש, ומכשיר את כל הנסיות להופיע ולהגלות, מתמם את חזון העבודה האלהית בכל הסתעפיותיה על הבסוס הריאלי של החיים, עולה ממעל לאספקלריא הבלתי מאירה, ומביט באור הקודש של אור התורה העליונה, תורת משה, ״במראה ולא בחידות״, המבססת את המוסר ואת הדעת על יסוד החיים והמעשה ועולה עם כולם יחד למרום הנצח והשלום, אל מקום התפארת ואמת העולמים, אל יסוד החכמה העליונה שתחיה את בעליה בכל הדרות חיים מלאים, המנצחים בת כל התמותות, אל מקום הגבורה העליונה שכל הנעימות וכל החסדים מסוכים בה. התנוצצות אורה זו בעקבות משיח היא מופעת ובצרות העולם האחרונות היא מוצצת. וכבירי כח נתבעים לברר ולהסביר, לאחוז בכל כח חוסן, בכל יפעה, בכל מפעל וכל תכונה, בכל אמצעי וכל יכולת, בכל התעודדות וכל התעוררות רוח, בכל עת כושר ובכל תכונה אפשרית, לתמם את החזון העליון ההולך ומתגלה, זה החזון אשר אלפי דור הם צעדיו, והקיפו הוא אותו הרום והשפל אשר לעולם ולאדם, האחוז בהרום והשפל אשר לסגולת האדם, לסגולת העמים, לאישון האדם, ״כי לד׳ עין אדם וכל שבטי ישראל״, ורוחב הדעת, מעמק דרך ארץ, התיצבות לפני מלכים, הבעת המבוקש האדיר בכל הבלטתו, שעבוד המחשבה לרום העליון, הבעת הבטחון האלהי בכל עזת קדשו, הבטחה, שהופעת הממלכה העליונה של אמרת ד׳ לא תחסר את התגלותה ובכל עת שתדרש הנסיות כולה היא מוכנה על צדה, הם תכסיסיו. וקול אלהים חיים בהגלותו בלבבות הרי הוא עומד אחר כתלנו להתגלות בעולם ובכל עולמים. שרעפים הללו מביאים אורו של משיח, וחכמת ישראל המנוחלת תנצח את העולם, תעטר את התורה בעטרות עליונות ותטהר את ערפלי האמונה הכללית והפרטית מכל סבוכיהם, כאש מטהר וכבורית מכבסים, אור השלום בישראל יופיע ואור התשובה יאיר בת כל נאות יעקב. ומגדל עז שם ד׳ בו ירוץ צדיק ונשגב, ונשגב ד׳ לבדו ביום ההוא. וקרוב הוא היום, ובידינו לקרבו, רק אם נטה אוזן לשמוע קול שיח קודש ואור תורת אמת וחכמת ישראל העליונה תהיה לנו למורשת פלטה.

~ ✣ ~

פסקה 2 | הטבע והנס

מקור: שמונה קבצים, קובץ ז׳, לה

הכל עשוי במשקל עליון, הכל עשוי בטבע. גם הניסים יש להם אותו הטבע הניסי, אותם החוקים הניסיים והגדרים הנפלאים, המקשרים את עלילותיהם. והכל עשוי בעצה של החירות העליונה, שאין עמה שיעבוד והכרח, אמנם קבעה עצת עולמים זו את חוקיה, מידי אביר יעקב, משם רועה אבן ישראל. זאת המארה של כבוד הטבע הירוד, של ההשתעבדות אליו בצורתו השפלה, הירודה והקודרת, שהוא נעשה בימוס לעבודה זרה, והתוכן המוריד את כל העולם וכל החיים, את האדם ואת רוחו, למעמקי תהום האבדון, היא בעצמה העולה ממעמקי שאול, מיטהרת ומתקדשת, וחוזרת לאיתן העליוניות הטהורה, מתחברת למקור שרשה, ושואבת את מעינותיה ממרומי קודש קדשים. וזילזול הטבע בכלל, הוא מקור המארה הדלולה, המקיים את תכונת העבודה זרה בצורה של מינות מתועבה, שנותנת ארכה להרשעה, ומזהמת את החיים בדלדולה הנמאס. כפירת הטבע גרמה אטימת הלב מהוקרת החק הכתוב, אמרת ד׳, שמיוסדת בחוקות שמים וארץ, אשר נתנה למורשה לישראל. ענו לד׳ בתורה (-אולי צ״ל בתודה), זמרו לאלהינו בכינור, המכסה שמים בעבים המכין לארץ מטר, המצמיח הרים חציר, נותן לבהמה לחמה לבני עורב אשר יקראו, השולח אמרתו ארץ עד מהרה ירוץ דברו, משליך קרחו כפיתים לפני קרתו מי יעמוד, מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל, לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום הללויה. והרשעה המינית בסכלותה וגאותה ההוללה, אטמה עיניה וסתמה אזניה בלי דעת כל זאת, ואל שדי התגברה, לרדות בחוקי ד׳ ומשפטי עליון כרודה בעבד שפל לכל אשר יחפוץ, ועצת עליון נאצה. ופרצה זו היא מקור רשעתה, אשר הזקיקה אותה לעבודה זרה נתעבה, לבושה בעדיים חיצוניים, ותוכה נמאס, נבאש ונסרח. קדושת הטבע, קשרי הסיבות בעלילותיהן כעצת אדון עולם אשר לתבונתו אין חקר, הוא דבר ד׳ד אשר רק לנאמן ביתו נגלה, תורת משה אמת, העומדת עדי עד, וחודרת כל סתרי עולמים וכל גילוייהם, אהבת חסד ותורת חיים וחק ומשפט, לעולם זאת על ישראל, ומזיו אורה יואר תבל ומלואו. ההשגה האלהית, הדבקות, הקדושה, היראה, האהבה, המצוות וכוונותיהם, התקוה והבטחון, כולם אחוזים בשלשלאות סיבתיות, פועלים הם את פעולותיהם לאור ולחיים ברתוקות נאמנות, וכאלה נאמנות הן הסיבות ההולכות בחיים כולם, העוברות על גוי ועל אדם יחד. ובתוך העלילות ותחבולותיהן אצור אוצר החיים הפנימיים, אשר לפי המדע העליון המתגבר בתוכם, לפי אור הקודש המתגבר בהם, ככה מתגלה השלטון העליון לקשר את כל אלה בצורות יותר חזקות, יותר עליונות, יותר עדינות, ויותר מטרתיות. והגבורה הרוממה הולכת ומוארת, יתן לך כלבבך וכל עצתך ימלא, ותגזר אומר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור.

~ ✣ ~

פסקה 3 | השקפת הקודש

מקור: שמונה קבצים, קובץ ח, פה

ההשקפה הטבעית של הקודש, היא ההשקפה היותר עמוקה ויותר אמתית בעולמנו. מצד העולם בכללו ובפרטיו, בגשמיותו ורוחניותו, בטבעיו ובנסיו. כל זמן שמתדלדל הבסיס של ההשקפות, הערך הטבעי, מתכונת החיים הרוחניים, הרי הוא מאבד את הכל. מובן הדבר, שאין הטבעיות הזאת, עם כל קדושתה, קיימת מצד חי העולם, מצד האלהות, מצד המקור ההויה בעומק תוכן רומו, ששם הוא קודש הקדשים. אבל הדבר הגורם לנו לחשוב, להגות, לשיר ולהאמין, הוא יסוד העולמים. ויסוד זה הוא כולל חוליות של שלשלת גדולה, ארוכה ומסודרת, שכל אחת נאחזת בחברתה, במערכה טבעית, של קודש. גם הנסים הם טבעיים, הם טבעיים בערך שלהם. גם להם יש יחס בחלקיהם, בפעולותיהם, בהשפעותיהם, בעצמם, ובהפעלתם, על העולם, על הנפשות, על הדעות ועל המעשים. חלילה למסמס את היסוד המקומי, את הכלי המחזיק את כל האור והחיים, מכל פנת החיים, וקל וחומך מהפנה הראשית של החיים הראשיים. אורו של משיח גם הוא מוטבע, בטבע הקודש, וקשור הוא בשלשלת הגדולה של העולם, של היצור ורוחניותו, מגמת הוייתו, ואידיאליות עתידו. אין העולם קרוע ומרוסק, עומד הוא בנין איתן. ושמים ושמי שמים יחד עם תחתיות ארץ עושים הם חטיבה אחת, עולם אחד, וישות אחת. מגדלים את כח הנשמה, מאמצים את יסוד חיי הרוח, מעוררים בזה שפעת חיים, בכל חדרי הבשר, בכל חגוי החומר, מחזקים את חיי הגויה, מאמצים את היסוד הכללי של החיים. מרחיבים ומגדילים בזה גם את זהר הנשמה. כשמתאמצת האנושיות להתגדל במפעלותיה, סוף האורה הרוחנית לבא בתקפה. וכשישראל מתאזר, להגביה גם את חילו החמרי, אור קודש הולך ומקרין בעולם. ואור גאולת עולם, וחיי עד הולכים ומתקרבים.

~ ✣ ~

פסקה 4 | עבודת ה׳ מנצחת את המוות

מקור: שמונה קבצים, קובץ ד׳, עח

המות בא בעקב החטא, לולא החטא הקדמון, לולא הלך האדם אתרי תאותיו הבהמיות, היתה התחושה הרוחנית מופיעה עליו ברוב אורה. אין אנו מתחילים את התולדה האנושית מהגשמתו הגלויה של האדם, שבאה אחרי נפילה עמוקה יסוד המציאות מתחיל באדם בהויתו העליונה, בהיותו מואר הארה רוחנית לפי תכונת עצם נשמתו. והמשמה במילוי החיים מוארה היא חוצה לגויתו ופנימה, היצירה הגופנית המרתקת את מאורה של הנשמה אל הגוף, והיא פועלת בו את פעולתה. לולא נפל האדם ברשת השכחה, ושאיפתו אל הגדולה העליונה, שהיא העבודה האלהית, עבודת גן עדן לעבדה ולשמרה, לא חדלה, והיא רק היא היתה מכשרת את המשכת החיים, אז החיים בעצמם, בהתאימם אל המטרה הנשאה הכללית, של הויתו של האדם האצילית, אינם צריכים להפסק. מדוע זה לא תתקשר הנשמה בגויה להחיותה תמיד, מדוע לא תמצא את כל מרחביה, בהיותה מנצחת על עבודתה החיה במרכזה הנשא, הגויה וכליה. רק מפני שכרע הרצון תחת המחשך של השעבוד השפל של העבדות הבהמית הגופנית, ורפש זה נטבע בו האדם עד אין מנוס. לא שאיפה רוממה ונצחית של יצירת חיים נשאים פועל בהעלאת נר החיים ביצירות גופיות, אלא כח אחר מעורב, יצר סוכן, והתעוררות שפלה סמויה, על כן אין הקישור אמיץ, והמחשכים רבו. כפי ערכו של הזיכוך הרעיוני, תעלה יקרת הנשמה המופעת, ושלטונה על הגוף יגדל, אבל לנצח את המות לא תוכל, עטיו ש ל נחש מפעפע ומחלחל, עד אשר יפוח היום, והשאיפה העליונה תלך ותתגשם, הרצון הנשגב, של שכלול חיים שלמים ונשאים, יגדל ויגבר על כל נטיה, וההשפלה העבדותית, אשר לחומר ותנאיו הנלחצים, לא תהיה מעורבת בכח היצירה. הנשמות שבגוף תכלינה, נשמות חדשות, שהן למעלה מן הגוף, יוצרות אותו, מתרכזות בו, ושואפות ממנו ועל ידו למרומים נשאים מאד, הן יופעו, והתולדה שהקריאה אל חייה נובעת בפועל מחפץ רומם זה של שאיפת יקיצה לחיים עליונים, היא תהיה המנצחת בעולם. לפניה יכרע המות ברך, ולא יזכר ולא יפקד, ובולע לנצח. המות מום הוא ביצירה, ישראל נועד להעבירו, חרפת עם הוא לנו, וחרפת עמו יסיר מעל כל הארץ, כי ד׳ דבר

~ ✣ ~

פסקה 5 | תורה שבכתב ותורה שבעל פה

מקור: שמונה קבצים, קובץ ז׳, לב

כאחיזת הפשט והסוד זה בזה, יסוד אחדות תורה שבכתב עם תורה שבעל פה, ההסתכלות היותר פנימית עם ההסתכלות החצונית בעולם, בחיים, במציאות, במסבות, בסגנון, באדם ובהויה, כן היא התאחדות הנס והטבע. בהנהגה וכמו כן באמונה. ההתעמקות החודרת מאחדת את הנפרדים, מה שהשביל הבינוני מפרידם. אורו של משיח, שיסודו רם ונשא וגבה מאד, מואר הוא מהתוכן העליון שהנס והטבע מאוחדים שם וכל העלילות של הטבע מקטן ועד גדול פועלים בעדו ועמו, על ידו ובהשפעתו, כמו העלילות הנסיות. המעשים כולם עומדים בצורה עוברית, כל ההויה כולה נשמות אפרוחים או ביצים, ורוח אלהים מרחפת עליהם, ומשיח גנוז הוא בקן צפור, זהו היכלו, והאפרוחים מתפתחים ומתגדלים והביצים מתחממים, והולכים ומתקרבים לצורת הוית החיים והמפעל, ובכללות הכל הכל כלול, הכל פועל, לא יחסרו גם כל הכחות השוללים, שגם הם מצטרפים להוציא כלי למעשהו, כמו הכחות החיוביים. והכחות השוללים, שהם מצטרפים אל הכל לעשות את הצביון של המטרה העליונה, שם בעומק ירידתם אורה חיובית עליונה גנוזה. תחת העוני הנורא עושר עליון גנוז וחי, קוב״ה וחד מסכנא הם המה יושבים בהיכל קן צפור. וטהורי לב היודעים רזא דמלא דשטותא, ואיך היא מצטרפת להאיר רזא דחכמתא, כרב המנונא סבא, הם דרים בהאי מגדלא ומסתכלים

הם במפלאות תמים דעים באור ישועתו. וחבלי משיח הפנימיים, הם חבלי משיח עצמו: הירידה למעמקי הסבות של כל מוחין דקטנות הם הם יסורי חנק לרוחא דמלכא משיחא דבגלותא בתראה בסיפיה, המתקן את הצעדים האחרונים, ״אשר חרפו אויביך ד׳ אשר חרפו עקבות משיחך, ברוך ד׳ לעולם אמן ואמן״ יסורי סקילה היו בכל התקופה של עבודה זרה, וכל הרעות, הירידות והטמטומים, הפרעות הפנימיות והחיצוניות,שהם ענפיה יסורי שרפה, החורבנות והגזירות המלכותיות על התורה, שרפות התורה והשמדות הנוראות שהיו מכוונות לעקירת הנשמה והפנימיות, שרפת נשמה וגוף קים יסורי הרג הם הם כל ההרגות, המיתות המשונות, וכל הרדיפות החיצוניות במעמד הכלכלה, ״ואכל קצירך ולחמך יאכלו בניך ובנותיך״ יסורי חנק הם הם היסורים האחרונים של ירידת האור למעמקים לחשוף סבות קטנות וקלות, לנעוץ תקוות במרחקים ומאורעות זמניות בנטיות לב של מושלים, ובמהלכים של השתדליות פוליטיות, לעורר גם קטני רוח, שאין להם כ״א מטרות קרובות מגושמות ומצומצמות, והקטנות מחוללת את החוצפא, וחבל המחנק אחוז על הצואר, מונע את הדבור וסותם את האויר. רק רוח ד׳ אשר על עמו, אור התורה הפנימית יופיע להשיב רוחא דמשיחא, ומתוך האפלה יבוא אור גדול.

~ ✣ ~

פסקה 6 | הסדר וההדרגה כדרך השלמות

מקור: עולת ראי״ה, חלק א • עמוד רסח

"תנו רבנן שמעון הפקולי הסדיר י״ח ברכות לפני רבן גמליאל על הסדר ביבנה״ (ברכות כ״ח:). אמנם מצד יכולת הבב״ת יתי אין שייך סדר והדרגה, אבל הרי אנו רואים שרצונו יתי הוא לתן סדר למציאות והדרגה לתהלוכותיהם של הנמצאים, ודוקא בסדר והדרגה נשיג חכמתו ושלמותו יתי. אפילו הנסים, שהם למעלה מן הטבע, ג״כ יש בהם סדר מיוחד ראוי להם, ואינם בלא יחס למהלך כלל הבריאה והמציאות, כאשר באר מוהר״ל מפראג ז״ל בס׳ גבורות ד׳. ועל שינוי סדרי בראשית לצרך היחיד אמרו חז״ל ״כמה גרוע אדם זה״ (שבת נ״ג:), כי הדרך שבחר בה ד׳ להנהיג עולמו, בסדר והדרגה, היא דרך השלמות המובילה אל התכלית העליונה. ואם לפעמים יהיה הצרך מגיע לעשות בה דבר, שנראה לנו כשינוי סדר, אין זה כי-אם לפי ראות עינינו ולא לפי האמת, אלא שיש סדר למצב המוסרי של המציאות, כמו שיש סדר למצבה הטבעי, והסדר של המצב המוסרי פועל הוא בעקר הסדר של המצב הטבעי, ולפעמים

נעלם כחו ולפעמים יתגלה ויראו לנו נסים. על כן ניתן הסדר לתפלה, כי שלמותה של המפלה, שאנו צריכים לגלות בה חפצנו, שיעשה רצונו בעולם, היא להיותה על הסדר וליחס את בקשותינו בה ג״כ אל הסדר הנערך להדרגה.

~ ✣ ~

פסקה 7 | מעלת חיי הפעולה וההשפעה

מקור: עין איה, שבת א, פרק שני, קצה

א״ר חנין מאי קרא, קטנתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך. האדם הוא מתגדל לפי ערך רוב פעולותיו לטובה, וכל מהי שהוא בהם משולל מפעולה אם מגיעה לו טובה על זה האופן הוא מתקטן, כי הנס והטבע שניהם מעשי ד׳ המה. אמנם הנס יבא בהכרח כשאין האדם יכול להיות פועל, א״כ זהו אות כבר על קטנותו. והטבע הוא מעשה ד׳ עם האדם עצמו, כי כל מה שהאדם עושה הלא הוא ג״כ מעשה ד׳, ואין הפרש בין אם יהיו האמצעיים כחות המציאות או זריזות האדם, שכלו וחפצו, כשהוא ג״כ משתמש בהם, הוא ג״כ חלק מהמציאות שהיא כולה מעשי ד׳, ״גם כל מעשינו פעלת לנו״. אלא שבהיותו פועל הוא מתגדל ג״כ מצד פרטיותו, ובהיותו נפעל הוא מתקטן, חי חיים של קבלה, לא של השפעה. וראוי לאדם לאהוב חיי השפעה, שהם חיי פעולה, שהוא חפץ ד׳ היותר עליון, הרוצה בשלמות היותר עליונה של בריותיו. ולשם זאת התכלית העליונה לא חיסר כל דבר וענין המביא לידי הכשר תכלית זו, שצריך לפעמים ג״כ מדת ההקטנה, כמו שהגידול צריך הוא ג״כ לקטנות. אבל המטרה היא שתבא ממנה ועל ידה הגדלות, ע״כ אמר קטנתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך. אמנם באה לו אח״כ הגדלות ע״י חיים של פעולה, ״כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל״.

~ ✣ ~

פסקה 8 | אחדות הנס והטבע בהנהגה

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק תשיעי – הרואה, א. ברכות נד/א

הרואה מקום שנעשו בו ניסים לישראל, אומר ברוך שעשה ניסים לאבותינו במקום הזה. ראוי להכיר את הנס עם הטבע בערך של אחדות, שהרי מעשה ד׳ כולם אחד הם, ומה שמחסר הטבע בההנהגה הכללית הנס ממלא אותו. ע״כ אין ערך הנס בלתי שייך אל הטבע כ״א הוא מצומד ומחובר לו, וזה ג״כ מכלל הכונה של דחז״ל תנאי התנה הקב״ה עם מעשה בראשית דהיינו שהנס יש לו יחס בהנהגה עם הטבע. ובזה מובן ענין הנסים בלא שאלה של שינוי רצון, מאחר שהמה חלקים מהשלשלת הגדולה של ההנהגה הכללית כמו הטבע. ע״כ באשר יסוד הטבע הוא המקום, כי הוא מקיף את הנמצא המוגבל, שהוא מוגבל ג״כ באיכות בחוקיו הטבעים כמו בכמות במקום, והדברים שהיו צריכים להורות שהם נעלים מן הטבע בכללה הורו לנו חז״ל שהם למעלה מן המקום, מקום ארון וכרובים אינו מן המדה, א״כ אין להם יחס נערך למקום בדרך פרטי.

אמנם כדי להראות יחש הנס אל הטבע, כדי.להכיר שהכל הוא מעשה ד׳ אחד ואין הטבע עזוב מההשגחה הפרטית כמו הנס. ע״כ חברו בברכת ההודאה של הנסים יחש המקום, שהוא הנושא של הטבע, ברוך שעשה לאבותינו נימים כמקום הזה, להורות שהניסים הם מחוברים ומשלימים את הטבע המתקומם במקום. ונכללת בזה ג״כ ההערה שאנו למדים ממציאות הניסים, שאין לנו דברים של מקרה במציאות כ״א כל הדברים המזדמנים הם נערכים בהשגחה של החכמה העליונה, שאם הי׳ נוהג רק הטבע היינו דנים, שאע״פ שכללות הטבע נערך בחכמה והשגחה מ״מ אפשר שישנם דברים שהמציאות הכללית מחייבת את מקריהם בלא שום תכלית נמצא, אלא שהם מתחייבים מהתכונות הכלליות. אבל כיון שנמצאים הניסים בהנהגה שהם אינם קשורים אל תכונת הסיבות הכלליות, א״כ ראינו שאין זה דבר מוכרח כלל שיהיו הדברים נמשכים מצד חיוביהם, שהרי אין חיוב נמצא כלל, שאם הי׳ חיוב נמצא לא הי׳ מקום לדבר יוצא מסדר הסבות הקבועות. א״כ ראוי לנו להשכיל שכל דבר יש לו תכלית מכוון מוסרי, ואפילו אותן הפרטים שאין אנו משכילים להם תכלית, עלינו לדעת שיש להם ערך שיבא הזמן ויגלה תכליתם. ע״כ אפי׳ דיוק המקום שבו נעשה הנס, אע״פ שאפשר לתלות הדבר במקרה שאם לא הי׳ במקום זה הי׳ במקום אחר. אבל הניסים מלמדים אותנו שאין לנו דבר קטן נעזב מהשגחה ודיוק, ע״כ גם הדבר שאפשר לדון עליו דין מקרה ראוי להשכיל שיש בו תכלית של טובה. ע״כ כוללים אנו גם הזדמנות המקום עם מציאות הנס, להורות שכשם שיש תכלית נשגבה לעצם הנס, כן יצא ג״כ תכלית טובה מהתיחדו בזה המקום דוקא ולא התיחד במקרה כ״א בכונה תכליתית טובה. והברכה אמנם ראויה לניסים, אע״פ שגם מעשה הטבע כמעשי הניסים מלאים הוד ד׳ וחסדו הגדול, אבל יש הפרש בין כח הדיבור לכח המחשבה. כח המחשבה משוטט לחשוב ג״כ אל מה שיהי׳ באחרית הימים, ואין ההוה פועל עליו כ״כ כמו העתיד היותר נשגב. אמנם כח הדיבור פועל באדם לפי טבע התרגשו למראה עיניו בהוה. ע״כ באשר מעשה הטבע הם ערוכים במערכה כזאת שתכלית יושר שלהם יתראה לקץ הימים, אבל לשעה הלא דרך רשעים צלחה לפעמים, ואין ניכר טוב ד׳ ויושרו בהשקפה הראשונה. ע״כ ראוי לברך רק על היצירות הכלליות בפועל, שבכלל אנו מרגישים שהטוב מרובה ו״חסד ד׳ מלאה הארץ״, ו״עולם חסד יבנה״. אבל בתהלוכות הפרטיות אנו מכירים את הצדק שבארחות הטבע רק ע״י השקפה מאד עמוקה המקפת עולמי עד, שהיא נעלה מן הדיבור. אמנם הנס יעשה לעולם לתכלית שיש בו צדק גלוי ויושר מפורסם, ע״כ ראוי לברך על פרטו בפועל בדיבור פה. אמנם החפץ לראות גמר כל תכלית גם במעשה הטבע, הוא פוגם את הוד החכמה העליונה, כי אי אפשר כלל להנהגה מסודרת במערכה של חכמה נפלאה, המתרוממת על שמי הנצח שתתראה בכל פרט ממנה בכל עוזה וצדקה. ע״כ הקורא הלל בכל יום ה״ז מחרף ומגדף׳, כאילו היתה ההנהגה ערוכה בחוליות קטנות שבכל חלק קטן נראה תוצאותיהם הטובות, ודבר זה היא הקטנה לאין ערוך אל מעשה ד׳ הגדולים. ״מה גדלו מעשיך ד׳ מאד עמקו מחשבותיך״.

~ ✣ ~

פסקה 9 | תכלית הנס בהתעוררות הנפש

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק תשיעי – הרואה, ג. ברכות נד/א

אניסא דרבים מברכינן אניסא דיחיד לא מברכינן, והא ההוא גברא דהוה קאזל בעבר ימינא נפל עלי׳ ארי׳ איתעביד לי׳ נימא ואיתצל מיני׳, אתא לקמי׳ דרבא וא״ל כל אימת דמטית להתם בריך ברוך שעשה לי נס במקום הזה, ומר ברי׳ דרבינא הוה קאזל בפקתא דערכות וצחה למיא כו׳ אברי לי׳ עינא דמיא ואשתי, ותו זמנא חדא הוה קאזל ברמתקא דמחוזא ונפל עלי׳ גמלא פריצא איתפרקא לי׳ אשיתא על לגבה, כי מטא לערבות בריך, ברוך שעשה לי נס בערבות ובגמל. כי מטא לרמתקא דמחוזא בריך ברוך שעש״נ בגמל ובערבות, אמרי אניסא דרבים כו״ע מחייבי לברוכי, אניסא דיחיד איהו חייב לברוכי. החילוק הפשוט שבהשקפה הראשונה בין רבים ליחיד, מפני שכך היא המדה שאין לרבים לברך על ניסו של יחיד והרבים כולם בכלל הנס שאירע לרבים, עוד לא הי׳ מספיק אם נבא אל תכלית של ברכת הניסים, שיש עמה ג״כ התעודה להודיע שמו הגדול של פועל הניסים יתברך בעולם, וזה התועלת מגיע ג״כ מנס היחיד לכל היודעים בניסו. אמנם הניסים בהיותם מכוונים לבד תכלית ההצלה שהם באים להוציא את הנתון בצרה מצרתו, גם לתכלית התשועה הנצחית של הגדלת הכח המוסרי אצל הכלל או אצל הפרט, שצריכים התבוננות על איזה מקצע של המוסריות הם מכוונים ביחוד, למען נדע איך לקבל מהם את התועלת הרצויה. כי הנה הטבע כמו שהוא הוא ג״כ אמצעי ישר לכל מסתכל לבא על ידו לדעת השם יתברך ויראתו. וע״פ המדה שלמדונו חז״ל תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם, עלינו להכיר כי המדה של השלימות שנקנית מהטבע היא עוד נעלה מהקנויה מהניסים, שהרי הטבע מתמיד ותדיר ואין הניסים תדירים. אמנם להשלמת השכל הישר הטבעי, מועיל הטבע מאד לכל מעיין בו בדרך טובה וישרה, ״שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה״, ״כי שמחתני ד׳ בפעליך במעשי ידיך ארנן״. אמנם האדם צריך להתרוממות הרגש הנרדם בו, כדי לעורר כוחותיו השכליים, וזה הוא כעין אמצעי אל התכלית הנשגבה של מעמד השכל בדרך אמת. לזאת יבאו שימושי הניסים, בעתם ובזמנם כפי אשר יודע רבון כל המעשים שיהיו לברכה ולתכליתם הרצויה. והנה דבר הבא להשלמת הרגש של התעוררות השכל ישלים פעולתו דוקא בחסרון התמדתו, כי ריבוי התמדת הרגש תבטלהו. ע״כ זכרון הניסים ראוי שיבא רק מזמן לזמן כמו שהם נפעלים רק לזמנים מופלגים ע״פ העצה העליונה, ״עצת ד׳ היא תקום״. ע״כ אם שהניסים שנעשו לרבים, ודאי כשם שהמשקל של פעולתם הרוחנית היתה לפעולה של התעלות הרגש השכלי לשעתם, כן הנחתם לזכרון באומה ובכלל הי׳ ג״כ כדי להשלים את המשקל של הרגש הנעלה ההוא החסר, כפי הראוי בכל דור ודור גם להפרטים שהם אברי הכלל, וההזדמנות של היחידים לבא במקום ההוא שאין דבר זה ג״כ במקרה. ע״כ החובה להשתמש בהמקרה ההוא המכוון להשלמה הרוחני׳ המכוונת מראש. אמנם אם הניסים הפרטיים של היחידים, ישתמשו בהם ג״כ הרבים זולתם לברך עליהם בבאם במקום ההוא, יצא הדבר המכוון בעקרו להתעוררות הרגש, ושתהי׳ פעולתו בלתי תכופה לתכופה ומתמדת, וזהו נגד הכונה השלמה שראוי שהשאיבה הקבועה של הרוח הטהור לדעת את ד׳ ואהבתו ויראתו, תהי׳ מהידיעה האמתית של ההנהגה הקבועה הטבעית, וכאשר הורו

בזה חז״ל באמרם: הקורא הלל בכל יום ה״ז מחרף ומגדף. כי מזה שמטביע המקום של המשכת התועלת הרוחנית הקבועה שהיא ידיעה השלמה של השכל השוקט, שזה צריך להיות באדם השלם בכל עת ובכל שעה, ושתהי׳ נובעת מהשקפה מובהקת תמידית ממעשה ד׳ הנפלאים בההנהגה הקבועה. וזה שמפנה את ההשקפה התמידית למדרגה של התעוררות הרגשית, נוטל הוא מן טבע השכל הקבוע את זיוו והדרו, ותמעט הבנתו לדעת מפלאות תמים דעים מההנהגה הקבועה. אמנם היחיד ודאי כל מקריו מכוונים ע״פ אותה המדה של ההשלמה שהוא צריך אלי׳, וכיון שהזדמן לאותו המקום ששם הותקן לו לחדש את ערך הרגשתו הנעלה, להיות לבו ובשרו מרננים לאל חי, חייב הוא לשלם חובתו שמשלמת אותו באמת. אמנם גם ההשקפות הפרטיות לא תוכלנה להיות דומות לכל אדם, כי איש כפי תכונתו ומעלת נפשו יקח לו שכל ושאר רוח מהמקרים הבאים לידו בימי חייו במה שיראהו ד׳ חסדו בניסים ונפלאות. השכל ההמוני יקיף רק שהמקום שבו נעשה הנס, הרי הוא עומד לעולם לזכרון לפניו בעת פגעו בו להודות לד׳ חסדו. אמנם המשכיל החודר יותר יתבונן ויכיר שבודאי יש ערך מיוחד לאותו המקום, שבו בחרה ההשגחה העליונה להטות אליו חסד מופלא יוצא מסדרי הטבע. ואם כמה ניסים יזדמנו לו, לא יסתפק בכולם בהערה אחת, כ״א יכיר בכל אחת מהנה הבנה פרטית, ויתבונן על המקום ועל הנושא של הנס, ומכל אחד מהפרטים יכיר איזה הבנה שכלית מוסרית שתהי׳ לו להועיל. ע״כ ההוא גברא, שאינו מאנשי השם די לו בזכר ניסו במקום הזה, בלא קריאת שם המקום, בלא השכלה מיוחדת על ערך המקום ויחשו אל ניסו. אמנם מר ברי׳ דרבינא הוא הזכיר את המקום בשם, ברוך שעשה לי נס בערבות, כי על יחידי הסגולה להתבונן מכל דבר באורח פרטי יותר, לקחת תוצאות טובות מכל אשר יזדמן לידם. ובאורח כזה יוציא את כונת ההשגחה העליונה אל הפועל כפי המדה שהם ראויים לכך. ולא עוד שבהזדמן לו עוד נס אחר, הכיר שעליו לעבור מהשקפת המקום אל השקפת הנושא של הנס הפרטי, שהוא מוגבל יותר מהמקום הכללי, וממנו ישאב ידיעות מוסריות שכליות ראויות לו. ע״כ בנס השני השכיל לומר בגמל, נושא הנם היותר פרטי מהמקום. וכ״ז היא המדה הפרטית הראויה לאותם שהנס אירע להם כ״א לפי מעלתו. אמנם אניסא דרבים כו״ע מחייכי לברוכי בההשגה הכוללת, שהיא הכונה של ההשגחה העליונה ״זכר עשה לנפלאותיו חנון ורחום ד׳״.

~ ✣ ~

פסקה 10 | תלות הסיבות הטבעיות במצב המוסרי

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק תשיעי – הרואה, קמא. ברכות נט/א

ר״ א בר יעקב אמר דוחק את רגליו תחת כסא הכבוד כו׳. כלפי הסבות הטבעיות המתחקרות בזה, שכבר אמרו רבנן הבנת הדבר בבעיטת הרקיע, המכונה בכלל עולם החיצוני בערך אל עצם הכדור הארצי, שבו תמצא הסבה הגלויה אל הרעידה. אמנם זהו דבר ברור, שאי אפשר שיצאו אל הפועל הסבות הטבעיות כ״א כשיהיו הסבות השכליות המתאימות אל ההשגחה הכללית נכונות לזה. ע״כ עיקר הדבר תלוי רק במעמד הסבות הרוחניות השכליות, שהם נתלים הרבה מאד במעמד המוסרי האנושי. והסבות השכליות יש להם יחושים אל הסבות הטבעיות כולם, להיות מזדמנות כפי הראוי למערכתם. וכבר ביאר הר״מ במו״נ שיתוף רגל אל סיבה, כלומר עיקרי דחיקות הסבות המחוללות מהפכה נוראה כזאת, אין ליחשה אל דרכים קבועים בטבע המת, שלא יתכן בהם השינוי מצד יחש החיים השכל והמוסר, אלא שהדברים תלויים בסבות העקריות שיש להם יחש אל מעמד השכל והמוסר וע״פ הם משתנים בפעולתם. והסבות העליונות הרוחניות שמתחת כסא הכבוד של ההנהגה האלהית השכלית, הנה נפגשות בשלשלת הבריאה לפעול על ההתועדות של הסבות השפלות שמוכנות בכחם מאז מעולם, אבל קשורים עם תנאים רבים שהם עולים שמים ויורדים תהומות.

~ ✣ ~

פסקה 11 | מעלת ההשתלמות ביגיע כפיים

מקור: עין איה, ברכות א, פרק ראשון – מאימתי, קא. ברכות ח/א

גדול הנהנה מיגיע כפו יותר מירא שמים. דאילו בנהנה מיגיע כפו כתיב יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך.ואילו בירא שמים כתיב אשרי איש ירא ד׳ ואילו וטוב לך לא כתיב. ההרגשה המעולה של נהנה מיגיע כפו ו;יא היותר שלמה וטובה של כל ההרגשות המוסריות שבאדם. כי בהיות חקוק בטבעו של אדם ההרגשה הטובה, שכיון שהוא חפשי בפעולותיו ויכול ע״י חריצותו להשתלם בעצמו בכל ענייניו, אין מהראוי שישב בחיבוק ידים ויחפוץ שאחרים יעשו עבורו. וגם על ההשגחה האלקית ראוי שיקבע בנפשו שלא יאתה להיות סומך כ״א במה שאין ירו מגעת להשתדל בעצמו. כי כל מה שידו מגעת, זוהי השלמות שהשפיעה ההשגחה האלהית לתן לו כח לעשות חילי, כדי שיהי׳ בידו טובו. הכח המוסרי הזה יוביל את האדם אל רוממות מעלתו, כי ישתוקק ג״כ להשתלם בתורה בחכמה ובמעשים טובים, הכל כדי להיות נהנה מיגיעו, ולא יצטרך להיות מהניזונים בצדקה, ותדריכהו למעלות רמות יותר מההרגשה של יראת שמים המופשטת, שאף שתמריצהו לאחוז בעבודה, אבל יוכל להסתפק כמה פעמים במיעוט השתדלות, ולצאת ידי חובותיו ברעיונות טובים וקדושים הממלאים לבבו. ובאמת עיקר נועם העוה״ב הוא ההנאה מיגיע כפו, שזוהי השלמות האמיתית והטובה השלמה שידועה באמתתה ליוצרה, אע״פ שהאדם אינו מרגיש אותה בשלמותה. ע״כ ביראת שמים נאמר ״אשרי איש ירא ד׳״, שהאושר הוא דבר מורגש בנועמו, כ שלמות יראת ד׳ היא דבר שיוכל האדם להרגיש נועמה ויקרתה. אבל היתרון של נהנה מיגיע כפו, של השלמות האמיתי שהוא משלים עצמו, זהו הטוב האמיתי, שהוא טוב מצד שהוא מסכים להיושר העליון של החכמה האלהית. ע״כ זוהי באמת טובת עוה״ב, ששם מכירים מה היא הטובה האמיתית. ע״כ מהות הטובה שנמשכת מצד יראת שמים היא הטובה של העונג המורגש, שאע״פ שהיא בתכלית המעלה, אבל מ״מ היתרון שבה הוא מצד העונג, א״כ הוא דומה לאושר של עוה״ז. אבל הטובה שבאה מצד המדה הקדושה של אהבת

ההנאה דוקא מיגיע כפו, ולהשתלם מעמל ידיו, היא תלוי׳ בחלק הטוב האמיתי של עוה״ב, ששם אך שם יוכר הוד זה השלמות. ויש לנו לדעת שכיון שזאת המדה של נהנה מיגיע כפו, היא בהיותה מגעת לקץ גבולה, היא כוללת כל חמדת המעלות, ע״כ היא נכבדה מאד גם בהתחלתה. וראוי ליקר וכבוד הוא האיש שקנה מדה טובה זו לנפשו גם בהתחלותיה הקטנות, לפרנס גופו ונפשות ביתו מעמל נפשו בצדק ומשרים. והמדה הזאת תרוממהו אל על לפי ערכה הנשגב ג״כ, באוצר החיים המוסריים בדרך ד׳. כי כח היושר שיש בההרגשה הטובה הזאת, היא יסוד כל התורה כולה. וזה חלק אדם מאל להיות נידון ע״פ מעשיו בבחירה חפשית, ותכלית ירידת הנשמה והסתבכה בכוחות הגוף. שההשתדלות הנמרצה הזאת נקראת בפי חכמי לב הבריחה מנהמה דכיסופא. ותוכן הדבר הוא שהטובה האמיתית היא להיות נמצא ומונהג, ע״פ קו היושר האמיתי, שהוא הצדק האלהי.

~ ✣ ~

פסקה 12 | הנס כמכשיר לבחירה והכרה פנימית

מקור: עין איה, ברכות א, פרק ראשון – מאימתי, קיח. ברכות ט/ב

למה אמר אלי׳, ענני ד׳ ענני ב״פ, ענני שתרד אש מה״ש כו׳, וענני שתסיח את דעתם שלא יאמרו מעשה כשפים הם. תכלית האמונה האמיתית היא השלמות במעשים ובמדות הבאות לרגלה. והנה הערת השכל היא מעולה מאד כד׳ החוה״ל, והיא באה גם בלא ניסים, כ״א ההכרה הטהורה ביראת אלקים וחמדת המדות הטובות וזוהי תכלית מעלת הנפשות. ע״כ ראתה תמיד ההשגחה האלהית, שיתנהגו הניסים בשעתם באופן שיכשירו את הנפשות להתנדב לדרך הישרה מהערה שכלית. ע״כ כל מקום שיספיק, יותר טוב שיהי׳ הנס שלא באופן פלא נפלא, כ״א באופן הקרוב באיזה צד לטבע. שמצד עצמו עדיין ישאר מקום למתלונן לומר שנעשה בלט וכישוף וכיו״ב, כדי שתצא אל הפועל ג״כ ההכרה השכלית לעזור לבחור הדרך הטוב והנכון, שהיא דרך ד׳ שכולה דרכי נועם ונתיבות שלום. רק באופן המוכרח נעשו ניסים שלא יהי׳ עליהם מקום לדון כלל. ע״כ אלי׳ ע״ה נשתמש בזה הנס אע״פ שהי׳ מקום לומר מעשה כשפים הוא, כדי שישתמשו ישראל ג״כ בהערת שכלם לעזוב דרכי חושך של ע״ז, ולשוב לעבודת ד׳ מהכרה פנימית שהיא שלמות אמיתית ועומדת לעד, מה שא״כ חזרה שתעשה רק מפני מופת שאי אפשר לדחותו בשום עילה, אין הלב משותף בטהרתו, רק מפני החשבון היבש של השכל המכריח, אין לדבר קיימא. ע״כ בקש שיעזרם ד׳ לכונן לבבם לאהבת ד׳ ולהשכיל באמתו, ורק להעתיקם מההרגל הרע של ע״ז יועיל הנס של אש מן השמים, וממילא מתוך שיבחרו בטוב בהכרה פנימית, לא יעלה על דעתם כלל מחשבות רעות, לחשוב תועה לאמר שמעשה כשפים הם, כי הדבר שמסכים אל הטוב והיושר וההרגשה הפנימית לצדק ומשרים, מתקבל בלב כל נבון ומבקש דעת.

שער שישי: השגחה פרטית וכללית

לקט פסקאות נבחרות ומבוארות מכתבי מרן הראי״ה קוק זצ״ל • 19 פסקאות

מבוא לשער השגחה פרטית וכללית

ההשגחה האלוהית אינה מתמצה בראייה מכנית של העולם, אלא מהווה הזרמה מתמדת של חיים, משמעות וייעוד לכל היקום. הראי״ה מברר כיצד ההשגחה הכללית המקיפה את סדרי הבריאה וההיסטוריה, וההשגחה הפרטית המדקדקת בכל נברא ונברא עד דקויותיו, שלובות זו בזו לאין הפרד. כל מאורע, קטן כגדול, מכוון בחשבון עליון אל תיקון המציאות כולה והשלמת תכליתה.

מפתח פסקאות השער:	
1. ההשגחה האלוקית	11. הכרת ההשגחה בסיבות הרחוקות ובתכלית
2. השגחה כללית ופרטית	12. היצירה האנושית כהמשך מעשה הבריאה
3. השגחה אלוקית	13. שילוב הביטחון וההשתדלות בגבורת ישראל
4. והגבורה,	14. הופעת הנס במצרי היכולת האנושית
5. הביטחון בישועה הכללית מול חרדת היחיד	15. הבחירה החופשית בפרט לעומת מהלך הכלל
6. חיבור הטבע והבחירה ביצירת האדם	16. סוד כפרת התמיד בהנהגת הכלל
7. מיזוג ההכרח והחופש בהשגחה העליונה	17. נצחיות הכלל ונצחיות הפרט בברכות המקדש
8. השתקפות האידיאל העליון בדיוק המעשה	18. קריאת השמות והתאמתם להשגחה העתידית
9. מהות הזכות והבחירה הגנוזה בהוויה	19. ביטחון והשתדלות לפי המדרגה הרוחנית
10. הצדק האלוהי העליון ועוצמת העקדה	

❖ ❖ ❖

פסקה 1 | ההשגחה האלוקית

מקור: שמונה קבצים, קובץ ז׳, כז

הסקירה הרואה את הכח האלהי החי ופועל בתועפות גבורותיו ורוממות קדשו בכל מסבות הטבע, בכל הליכות רוחות האדם, בכל סבוכי המלחמות, בכל תכני תעתועי האישים והעמים, היא מסדרת אור קדוש על מלא כל העולם. היא מחברת את הנפש העולמית עם רוחה ונשמתה, מאגדת את כל המפעל והמעשה המסותר בחגוי סלעים וסתרי מדרגות אל כל הגלוי והמופיע בפליאות נוראות, ביד חזקה ובזרע נטויה, באותות ובמופתים, בגלוי שכינה ובנבואה מאירה. והחבור הזה, השכלי, מתמם את צביון האדם ומחיה את העולם, כשאור ישראל מתגלה על ידי עמק הדעת ומעמקי האמונה לראות, איך כל העלילות מראש ועד סוף, מראש מקדמי תבל עד אחרית ימים אחרונים, מתועפות תנועות רוחניות אדירות, הופעות שכליות ומוסריות מלאות וטובות, חדושי חכמות ומדעים נשגבים ומשוכללים, כל הארות תוריות בכחות כלליים ופרטיים, כל זהרי רוח הקחש וכל השפעות צדיקים יסודי עולמים, הם וגורמיהם העליונים והתחתונים, הכל תנועת-עולמים גדולה אחוזה בהם, תנועת הארת אורו של משיח, שנברא קודם שנברא העולם. בכל עת שמתגלים מקרים ומאורעות, רעיונות ומחשבות, להרים נס של קירוב גאולה וישועה, בין שהיא גשמית ובין שהיא רוחנית, הדעת מכרת את אור ד׳ החי המופיע בהם ואת קול ד׳ הדובר וקורא מתוכם, וכל אשר תיטיב הדעת להכירו ולהבינו כה תגלה את האורות של המסבות, כן תישרם אל מטרתם וכן יתחברו האורות העלומים עם הגלויים, יתאגד הטבע עם הנס אגד עליון וחזק, ״אז ירד שריד לאדירים עם, ד׳ ירד לי בגבורים״. כל ההשלמה השכלית הזאת, המתממת את האמונה ומאזרת כח את החיים לפעול ולעשות, לתור ולדרוש, לצפות לישועה ולעבוד עבודת ד׳ וישראל עמו, עבודת שמים ועבודת ארץ, ליחדא שמיא וארעא, היא באה בהשתלמותה על פי אותן המדרגות, שאורו של משיח

זורח ומתגלה בהן, שהוא כולל ביחד את כל הרוחות: "רוח ד', רוח חכמה ובינה, רוח עצה וגבורה, רוח דעת ויראת ד'". ואור התחיה הרוחנית הולך ומתגלה, וצץ ופורח הוא אור התחיה המשיחית העזיזה, הבאה לטהר את סרחון הבשר, את זוהמת הנחש ואת שורש כל חטא, לשמח את העולם ולמלאותו אהבה וחדוה, בהסרת העצבון הבשרי המקושר עם הסרחון התולרתי, הסותם כל הופעת רוח טוהר. "והריחו ביראת ד' ולא למראה עיניו ישפט ולא למשמע אזניו יוכיח, ושפט בצדק דלים והוכיח במישור לענוי ארץ. והכה ארץ בשבט פיו וברוח שפתיו ימית רשע" התחיה המוסיפה חיי דעת להכרת הנצח להכרת עמדת מעז חיי הרוח, את הכרת שקרות המות, את הסרת כל פחד שוא וכל עצב נתעה, התחלת תקופת הזרחת אור תחית המתים בכל מלא חסנו. אורות עולמים אלו כלולים הם בהופעת האחדות של הנס והטבע, אשר יאוחדו על ידי משכילי טוהר, החוזים בבטחה ובגלוי גמור את יד ד' אלהי ישראל בכל חליפות העתים ומכירים את התסיסות ההיסטוריות, כמו הטבעיות והעולמיות, מראש קדמות היצירה, "בטרם הרים יולדו ותחולל ארץ ותבל, ומעולם עד עולם אתה אל. תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם". לא נעזבה היא הטבעיות במהלכה, לא אלמנה היא ההיסטוריה הסבוכה במסבותיה, בתוכה חי גואל חזק, צור ישראל וגואלו ד' צבאות שמו, אלהי כל בשר, אלהים לכל ממלכות הארץ, אדון כל המעשים, צור כל העולמים צדיק בכל הדורות. לא עשתה הנבואה שום נס כי אם כשקשרתו לאיזו טבעת טבעית, אפילו קלושה וקטנה. חשבו בזה חושבים סימבולנים מחשבות, שכצללים נהלכו, והאמת המסרתית תביע אמריה בכל הוד גבורתה רכוס מהודק דרוש תמיד להיות מעולם העליון, מהופעת השליטה הנשמתית, אל העולם התחתיתי המוגבל ומצומצם בטבעיותו, גם שם גם פה המהלכים קבועים ומסודרים, בחכמה, בחפש, במלא קדש, והכל הולך הלוך ואור. כפי ההפריה של זיו ההכרה של חכמת ישראל העליונה, של עטרות הנבואה ואספקלריא המאירה הנותנת עליהן את זיון מהוד קרניה, ככה תזרח הדעת להכיר את המגמה של כל המון המסבות וללכת עם כולן ולברך את שם ד' המאיר ומחיה, מסדר ומטיב את כל, "אברכה את ד' בכל עת, תמיד תהלתו בפי". השם המשולב של הויה ואדנות מאיר ומופיע ביקר תפארתו בכל אורותיו, מקורותיו, מבועיו ומעיניו, בכל צירופיו ולבושיו, בכל טעמיו ונקודותיו, תגיו ואותיותיו, ובלב ישראל חרותה אש דת, מטרת עולמים לכל תנועת החיים, לכל היש בעבר, הוה ועתיד, ומבעד כל מפלשי העננים אור הקדש יחדור, "הנה ד' אלהים בחזק יבא וזרעו מושלה לו, הנה שכרו אתו ופעולתו לפניו". הכל לפי רוב המעשה ולפי הרחבת ההקשבה, לפי הגדלת התורה ולפי הפצת המעינות אשר לתהומות הרוחניות, לפי השלטת הגאון של חכמת ישראל המנוחלת הדוברת רק אמת בשם ד' על כל מחשבות אדם אשר המה הבל. יבש חציר נבל ציץ ודבר אלהינו יקום לעולם.

~ ✣ ~

פסקה 2 | השגחה כללית ופרטית

מקור: שמונה קבצים, קובץ ח', קנד

הפילוסופיא היתה מעולם נוטה להכרתה של ההשגחה הכללית, והיא רחוקה ביסודה מנטיה אל ההכרה של ההשגחה הפרטית, שבה מתגדרת ביחוד הדת. אבל בשרשם של דברים מתרכזות הנטיות הללו, הנראות מתנגדות זו לזו, למרכז אחד. ההשקפה החודרת תדין, שכל עיקר המושג של הפרטיות אין לו מעמד אמתי מצד עצמו. האמת העליונה היא מתארת לנו את הכלל, בחטיבה אחת, כל מה שנראה לנו פרטי, איננו באמת כי אם הופעה אחת מהכלל המאוחד. רזה הוא דבר ברור, שההשגחה האלהית מתקשרת היא עם האמת העליונה, וביסודה אין לנו כלל מושג של פרטיות.

אבל ההשגחה הכללית הזאת הרי היא יותר חודרת אל כל הפרטים כולם, שהם מצד חשכנו מיתארים לפרטיותם, של עולם הזה ושל עולם הבא, של עתיד הפרטי ושל העתיד הכללי, הכל נשקף בהשקפה אחת, והכל מעורה זה בזה. והאמונה שהעולם הזה הוא כפרוזדור בפני עולם הבא, שמביאה לידי הבינה האמונית המפורטה, מתאמצת, וכל ערכי המוסר מתעלים בעילוי אלהי, ולא עוד אלא שיש צפיה ומגמה מובטחה, ככח הצפיה כך הוא כח הגבורה. ונמצא שהיסוד של התעלות מעל כל חקי הטבע הוא דבר מובן באפשריותו והתאמתו לכל דרכי הדעה המיושבת. ההשגחה הכללית והפרטית

~ ✣ ~

פסקה 3 | השגחה אלוקית

מקור: שמונה קבצים, קובץ ח', רנו

כשנמצה את עומק הרעיון של רז ההשגחה, הננו צריכים לסדרו בסידור של כמות, ושל איכות. הסידור הכמותי הוא שלא יש שום דבר בעולם שאיננו נעשה בדבר ד' ועצתו העליונה, כל אשר חפץ ד' עשה בשמים ובארץ. והצד האיכותי הוא שהעצה היא העצה היותר אצילית, היותר מגמתית, ויותר אידיאלית, מכל מה שהלב יכול לחשוב. והעצה הזאת שרויה באידיאליותה בכנסת ישראל, המצוינת בעולמנו בתור גוי אחד בארץ, ובשרשי הויתה במעמד האצילי, עד אין קץ ותכלית. אבל לעולם מוכרחים אנו להשקיף את ההדר העליון, על ידי ההתאחדות הנפלאה של שני אופני ההשגחה הללו, שהשניה המבוטאה בכנסת ישראל מגלה היא את כל האור והעילוי של הראשונה, ומחשבתן של ישראל קודמת לכל, וחותמת את הכל. הרעיונות המתיחסים להשגחה בכלל, אפילו בכל מעמק הפרטיות שלה ובכל ערכי דיקנותה, אפשר להם להגלות בהופעה של השכלה בהירה בשכל האנושי, וקל וחומר בערכי רוח הקודש ונבואה. אבל ההופעה האיכותית, המצבינת את כל הוד האידיאליות של העולם, והתרכזה בכנסת ישראל, בכל תועפותיה, מרום עליון עד עמק שפל, זה אינו מתגלה כי אם על ידי אור התורה, נבואתו של משה, לא בחידות, ולא בחלום, ולא במראה נבואית מודרגת, כי אם דוקא בהתודעות של פה אל פה אדבר בו, המיחדת את כנסת ישראל בעולם מכל גויי הארץ, ומיום אשר ברא אלהים אדם על הארץ מקצה השמים עד קצה השמים. ומזה האור האיכותי, הנפלא בטהרתו, בחוזק הראותו,

ובהוד חותמו הריאלי בחיים, המבטא בכל את הדר אמתת אצילותו, נשאבת כל נבואה וכל רוח הקודש, בכל הדורות ובכל הזמנים, עד עולמי עד. וכל החכמה וכל התרבות האנושית הכללית היא תמיד פונה בפנימיותה להגיע אל המעין העליון הזה, להספג מרוחו, ולהיות מואר מאורו, אור החיים מעולם עד עולם, עד אשר יבא היום הגדול אשר בו ינהרו עמים רבים אל הר ד׳ אל בית אלהי יעקב, בשאיפה של ויורנו מדרכיו ונלכה בארחותיו, כי מציון תצא תורה ודבר ד׳ מירושלם.

~ ✣ ~

פסקה 4 | והגבורה,

מקור: עולת ראיה, רל

"זו יציאת מצרים. שנאמר: וירא ישראל את היד הגדולה״ ברכות שם). לעומה הגדולה שהיא ההצטירות הכללית של כל המעשה אשר עשה האלהים, תבא הגבורה להודיע שעם כל הכללות הגדולה הזאת יש השגחה מפורטת, שכל פרט ופרט בפני עצמו מוצא מקום בערכו המיוחד, ורק ע״פ הגבורה הגוברת, מכח הגדולה הכללית הרחבה עד אין קץ, להשפיע שלמות להשלים את כל דבר פרטי, ע״פ צביונו המיוחד לו, מתפרד כל דבר להיות לו מקום וערך בפ״ע. זאת הגבורה היא הפועלת להציב גבולות עמים, להבדיל גוי מגוי, ולהוציא גוי מקרב גוי, להפלות בין ישראל לעמים, אשר יוכל כל עם למצא ערכו הפרטי, ע״פ כשרונותיו המיוחדים שבגבורתו הפרטית. זאת התכונה באה להעשות ע״י יציאת מצרים, כשהורמה מעלת ישראל בתור עם לבדד, מושגח במספר ומנין לפרטיו, שיהיה בה למופת על שמירת הסגולה בדרך ישרה לכל עם ועם ע״פ ערכו, וכדי להצטרף יחד ג״כ לעבודת הכלל כולו, כל ברואי בצלם אלוהים. בהבנה כזאת יראה את יד ד׳, היד המחולקת לאצבעות, שכולן פועלות כל אחת מהנה לשמושה המיוחד לה, והכל עולה אל מקום אחד ומטרה אחת. כללו של דבר, אם היו הפרטים נבלעים, באין הכרה של השתלמות רחבה לכל אחד בפני עצמו, כי אם מצורפים היו אל תכלית הכלל, היתה זאת גדולה, אבל לא גבורה, כי אם חלישות, חלילה, נראית בפרטים שאינם מגיעים לתעודה תכליתית הראויה למדתם הפרטית. אמנם כאשר נתגלתה במין האנושי התגלות יקרת הפרטיות, ע״י חילוק עם מעם, וההוקרה הפרטית לכל אחד בפני עצמו, כל נפש אחת מישראל כעולם מלא, הוכרה יד ד׳ בגבורתה.

~ ✣ ~

פסקה 5 | הביטחון בישועה הכללית מול חרדת היחיד

מקור: עולת ראיה, חלק א • עמוד שלב

לולא האמנתי לראות בטוב ד׳ בארץ חיים. קוה אל ד׳ חזק ויאמץ לבך וקוה אל ד׳. הבטחון בישועת ד׳ הכללית, שיעשה לעולמו, ורק היא היא הממתקת את כל החיים כולם, ואין השמחה נפרעת כלל ממה שאין היחיד בטוח בעצמו על דבר גורלו ביחש לאושר הגדול ההוא, מלא חפץ לב הוא בידעו שהטובה עתידה לבוא, שהעולם הוא מתוקן לאושר, שהמציאות כדאית היא להברא. לולא האמנתי לראות בטוב ד׳ בארץ חיים, ״למה נקוד על לולא, אמר דוד לפני הקב״ה מובטח אני בך שאתה משלם שכר טוב לצדיקים לעתיד לבא, אבל איני יודע אם יש לי חלק ביניהם אם לאו, שמא יגרום החטא״ (ברכות ד׳), ובכל זאת הוא

מאושר אושר ודאי, אושר הבא מתוך שאיפה אצילית, התופסת תמיד את המציאות, את התיאוריה הכללית.

~ ✣ ~

פסקה 6 | חיבור הטבע והבחירה ביצירת האדם

מקור: עולת ראיה, חלק א • עמוד שצב

אשר יצר את האדם בצלמו בצלם דמות תבניתו, והתקין לו ממנו בנין עדי עד, - יוצר האדם. המין האנושי משתלם, מחיוב חכמתו ית׳, במהלך גדול דורות מתוך חבור יסוד הטבע ויסוד הבחירה. הבחירה היא מיוסדת על יסוד הטבע, ואם לא היסוד הטבעי, שבחסדי השי״ת ששם ביצירה לשכלול העולם, לא הי׳ אפשר לבחירה להתקים, אמנם תכליתו הוא היסוד הבחירי, שמצד שכלו הוא בוחר ומסתכל במעשיו לעשותם ע״פ היושר והתקון. כמו כן מהות עצם הנטי׳ לשלו׳ וריעות היא כמו דבר מחויב כדי שתבא הבחירה ותחול, אך אם מנהגה הי׳ בהכרח כמו שהוא בבע״ח הי׳ זה בטול לבחירה, על כן אין בה כ״א רושם טבעי, כדי שהפעולות תהיינה שולטות מצד הבחירה. כח הבחירה שבאדם מתגלה הוא בודאי מצד הפנים, בראית העין ואופן פנית הלב והמוח, ולעומת זה משכן הכח הטבעי הוא בצד האחורים, והחבור באחורים, מקום שליטת הטבע, בא להשריש את הריעות מתוך היסוד הטבעי, שהוא מוכרח להיות יסוד ושורש לצד הפנים וגם מתחיב ממנו ונלוה לו. התרדמה, שהפיל ד׳ על האדם בלקיחת הצלע, היא קבעה את ערך הטבע בזה, שיהי׳ רק בתור רשם, ולא בתקף של שליטה בפעל, ובאין ידיעה ממשית שתוכל לפעול בכח הזכרון את קביעות ציורי הדברים כהויתם, אלא שנודעה לו בהבחנה של השכל, המבחין שוב את ערך הטבע שהוא רק לרושם כדי שיבנה עליו שכל הבחירה את בניניו. וזהו כמו ירידת הנשמה לגוף, שבא מלאך וסוטרו על פיו ומשכחו (נדה ל:), ומ״מ פועל הרושם של היסוד הטבעי, שמראים לה נעם הצדיקים כמ״ש בזוה״ק, כדי שיהי׳ יסוד ועזר לבחירה. והנה מצד הטבע ניכר וגלוי בבחינת השכל, שהשי״ת פועל בכל עת ומחדש בטובו, אבל מצד הבחירה משקיף השכל כאילו כביכול עזב הנהגתו העליונה כדי לתן מקום לבחירה. מ״מ בברכה של יצירה הראשונה, שלשם השרשת הטבע, אנו אומרים רק יוצר האדם בלשון הוה פועל, שהטבע בכל עת מוצרכת להנהגתו העליונה ומושגחת ממנה. ולעומת צד הבחירה שראשית ציורה

המוטבע היא היצירה בצלם של מעלה לפעול בבחירה ושקול דעת, אנו אומרים אח״כ אשר יצר, בלשון עבר, כי את הפעולה שבבחירה בהוה אנו מחויבים ליחסה לאדם, והתקין לו ממנו בנין עדי עד, שזוהי התקנה מיוחדת של הבנין הנצחי כדי לבסס את יסוד הבחירה, ומצד הידיעה העליונה, שהכל יד ד׳ עשתה, וגם השכל אלמלא הקב״ה עוזרו ומכוננו לא היתה הבחירה עולה בידו, חוזרין ומסיימין יוצר האדם, לשון הוה ופועל תמידי.

~ ✣ ~

פסקה 7 | מיזוג ההכרח והחופש בהשגחה העליונה

מקור: עין איה, שבת א, פרק שני, רד

תנא דבי ר״י כי יפול הנופל ממנו, ראוי זה ליפול משנת ימי בראשית שהרי לא נפל והכתוב קראו נופל, אלא שמגלגלין זכות ע״י זכאי וחובה ע״י חייב. ההתבוננות בסדרי המעשים הנהוגים בעולם מביאה את החושב לידי שאלה אם השלשלת של כל המון העלילות הנהוגות בחברה האנושית הנן ג״כ כרוכות בטבעות של הכרחים מסבות ומסובבים התכופים ורדופים זה אחר זה, או שיש מקום ג״כ להמעמד החפשי של הרצון האנושי כמו שהוא מתראה לפנינו לכונן מעשים באין סיבות קשורות ומכריחות. אף [] שלפי הנראה יסוד הבחירה הוא בנוי על החופש הגמור של הרצון האנושי, מ״מ אין זה מכריע את כללות השאלה, מפני שאפילו אם הדברים מגיעים להכרחים של סיבות, מ״מ אין זה מונע משום שאיפה של השתדלות לשכלל את החיים ולהסיר מהם כל מעיק ומזיק. וכשם שאין ההכרח מונע שום השתדלות של תיקון חברותי וחומרי, כן איננו מונע ג״כ לכל ההשתדלות של תיקונים מוסריים ואלהיים, וכשם שהמתרפא או ההורס דרכי החיים של תיקון החברתי הוא פועל רע לעצמו ולכלל, כן העושה רע במובן היותר נעלה ויותר כולל ונצחי, וכן להיפוך במערכת הטוב. ע״כ אין מעמד השאלה נוגע למעשה כלל, ולא לדעת האמיתות האלהית של השכר והעונש הנמשכים מדרך הטוב והרע, שיכולים להיות תמיד אחוזים בעקב המעשים בקשרים קבועים וקיימים. וגם הדילוגים הפתאומיים, לפי כל הצורך להם לשכלול החמרי והרוחני, גם הם יכולים להיות מסודרים במערכה קבועה אלהית בחקי אמת וצדק. אמנם העין הבוחנת רואה שני הצדדים שקולים, לפעמים אנחנו רואים קשר הסיבות מסבבים ומכריחים עלילות חברותיות, ולפעמים הננו רואים ג״כ עקבות רצון חפשי פועל ומנצח. והדרך היותר מאירה היא הדרך של התרחבות המציאות, בין הרוחנית בין החמרית לכל צדדיה, ״מה גדלו מעשיך ד׳. ע״כ כל העלילות הן מצויות, וכל הכחות משתתפים להנהגת כלל המציאות בחכמת יוצר כל ב״ה, ״הכל יכול וכללם יחד״. רחבה היא ממשלת הסיבות המכריחות, ורחבה היא ג״כ ממשלת החפש שהיא ג״כ כח אדיר ונערץ, ונאמנים הם בהתלכדם יחד לפעול למטרה הכללית העולמית, ״עולם חסד יבנה״, ובחסד ואמת יוכן כסא. המקומות שבהם תהיה הסקירה נופלת על ההכרח או על החופש והבחירה, יחולקו לפי מערכות הדברים התכליתיים והאמצעיים הנפוצים בכלל החיים שג״כ א״א להסב עין מהם, אע״פ שא״א לקבע מסמרים בפרטיותם. כי מה שהוא אמצעי הוא לפעמים תכליתי מצד אחר, ומה שהוא מצד אחר תכליתי יהיה מובן בתור אמצעי במערכה אחרת, מ״מ בסידור הכללי הם מתחלקים.וידענו שישנם דברים אמצעיים ותכליתיים, האמצעיים אינם עושים חותם מיוחד על המציאות הכללית הקבועה מצד עצמם, שהעיקר הוא מה שיהיו מסבבים, והתכליתיים עושים רושם עצמי על הכלל. ע״כ האמצעיים מתיחסים לכח החופש והם מרובים בגוונים שונים, ואם לא יפעל אמצעי אחד הדבר התכליתי יפעלהו אמצעי אחר, והתכליתיים נעוצים יותר בכח ההכרח. הטוב והרע נמצא ג״כ בסדר הדברים התכליתיים, מפני שמובן הרע איננו כ״א יחוסי וחלקי, אבל בכלל המציאות ״וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד״. והם אמנם חומר להטוב והרע הפרטי שממנו יבנה הצדק והרשע. ראוי זה שיפול משנת ימי בראשית, חלק גדול ממערכת המעשים הם נעוצים בקשר של הסידור הקיים מחכמת אדון כל ב״ה, ואם החלק של החופש המעשי מצטרף בזה, לו יש ערך מיוחד פרטי רק מצד חלק האמצעות שיש במאורע זה, אבל מצד החלק התכליתי כבר הסדר מוכן. אמנם מגלגלים זכות ע״י זכאי וחובה ע״י חייב. הגלגול, האמצעות של המסבבים את הדברים הרשמיים, בהם נעוץ כח החפץ הגמור, הנכלל בכחות המציאות שלא לחסר ממנה את מושגי המוסר, והרשע והצדק, וכל העלילות הגדולות המסובבות מהם ועל ידם באין שום גרעון, ״כי כל אשר יעשה האלהים הוא יהיה לעולם, עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע, והאלהים עשה שיראו מלפניו״. וההכרה המחברת את מושג המשפט הקבוע, עם מושג החופש, להתאימם עם העז והמשפט המלא את כל היקום, כי ״אלהים שופט צדיק״, היא הבחירה הכמוסה הגלויה רק ליוצר כל במקור החכמה האלהית. ואם היתה ראויה להתפשט במלא חופשתה היתה קובעת חותם אחר על המציאות. אמנם העצה העליונה קבעה את תחומיה, כמה תצא אל הפועל במלא מובנה וכמה תשאר בידיעה עלומה, ותסובב בסיבות של חקים מכריחים. והידיעה הכוללת כל והבחירה החפשית בפועל המעשי, מתלכדות בין הדברים האמצעיים והתכליתיים, ומתמזגות מיזוג חלקי בכל נושא וענין לפי ערך מקומו, בידיעה הגנוזה ובחירה הגלויה, ולפי ערך שעתן ביחש אמצעי ותכלית. ואין לך אדם שאין לו שעה ואין לך דבר שאין לו מקום, והשעה המכוונת בערכה משנת ימי בראשית מתחברת במקומה המיוחד לה. כי יפול הנופל ממנו, לגלגל זכות ע״י זכאי וחובה ע״י חייב, ״גדול אדונינו ורב כח לתבונתו אין מספר״.

~ ✣ ~

פסקה 8 | השתקפות האידיאל העליון בדיוק המעשה

מקור: עין איה, שבת ב, פרק שישי, סא

אמר רבי חיננא בר אידי, כל העושה מצוה כמאמרה אין מבשרין אותו בשורות רעות, שנאמר ״שומר מצוה לא ידע דבר רע״. כגבוה שמים מארץ וכרחוק מזרח ממערב כן רחוק הוא האידיאל העליון, החודר את כל החיים המוסריים כולם, לעומת הפרטים שבהם, שהם הולכים ומשתרשים בחיי המעשה. זהו אמנם רק לפי החוש הכהה שלנו, אבל לפי

המציאות האמיתית, הכל קרוב הוא, אין גובה מפסיק ואין מרחק. התכנית היותר עליונה של מקור הטוב, היא מכוננת בצורה כזאת, שבמעשה הפרטי כשהוא נעשה על פי הדיוק היותר נמרץ שבו, משתקפות כל המגמות היותר עליונות של כללי הכלליות של האושר והטוב, המאיר את הטוב והאור בעולם, והמכריע בעז טובו להסיר כל רע וכל חסרון. החיים הקרובים המעשיים והחיים הרחוקים העליונים, העיוניים והשכליים, באמתת עצמותם הם אחוזים זה בזה. וההתאמה שביניהם בפועל, המעשים הטובים, המבונים כמאמרם ע"פ המגמה הנראית רחוקה ועליונה, מה שבאמת היא קרובה ומאוחדת עם המעשה וכל סעיפיו, היא מטבעת את צורת ההכללה והקירוב גם כן על כל מצבי החיים ויחושיהם, הקרובים והרחוקים, עד שהמצבים היותר רחוקים במקום וביחש, שהם בכל זה מתיחשים לאדם, אינם צריכים להטבתם נשיאת עין למרחקים עצומים וחשבונות רבים, כ"א ההטבה המדוייקת במעשיו הקרובים אליו לעשותם כמאמרם, הם מקשרים ברוחם העליון הכולל את ההיקף היותר רחב ויותר גדול של החיים והמציאות את כל היחושים כולם. וכשם שהמגמות העליונות, הנראות רחוקות ועליונות הרבה משטח הדיוק המאמרי של המצוה כפשוטה, הנן בכל זה מאוגדות עמה ומתעלות על ידה, כן מתמלא אורה והצלחה כל גבול היחשים היותר רחוקים, אותם היחושים שלדעת אותם צריך האדם להתבשר ממרחקים, הכל מתאגד להטבה וקישור נעים, עד ש העושה מצוה כמאמרה אין מבשרים אותו בשורות רעות, כי היחש הרחוק, כמו היחש הקרוב, אחוזים הם זה בזה בהשרשראות הפנימיות שחיי המציאות כולם אחוזים בהן, ומתפעלים הם כולם לטובה ע"י הליכת תום, שהאדם שומר את צעדיו, באין צורך לחשב חשבונות רבים הנעלים מחוגו המעשי, בשביל הטבת הדרך המובילה לתקנת כל יחושיו, כי "את פני מבין חכמה" 1. והאדם צריך לתקן את כל צעד שהוא צועד לפי החוג הנראה לו, ומובטח הוא שהיחש הרחוק הוא הולך ומתאגד לטובה ע"י ההטבה 2 הנוחה הקרובה אליו, כשם שהמגמות העליונות הנראות בכלל רחוקות, הולכות ומתמלאות ע"י ההדרכה הקרובה הנקנית על ידי תום לב, ההולכת ומתקשרת בחיים המעשיים, שתכונתה השלמה היא עשיית מצוה כמאמרה.

2 מלה זו מסופקת בכתי"ק.

מראי מקומות והערות:

• 1 משלי יז, כד.

~ ✣ ~

פסקה 9 | מהות הזכות והבחירה הגנוזה בהוויה

מקור: אגרות הראי"ה, כרך א, איגרת רפג

כדי להאיר יותר מעט את האופק של הכרת זכות אבות, נכון הדבר שנשוט מעט במהותו הכללית של ענין הזכות בכלל. מצד משפט הצדק אנו מקשרים תמיד את הזכות עם הבחירה. כשאדם בוחר בטוב ומעשיו מצליחים ע"פ מדת אורח טובו, אנו מוצאים מחזיון זה הנאה לחוש-הצדק שבנו. אבל הלא ישנן זכיות רבות מאד, עוּאינן תלויות בבחירה, לא-מבעי זכיות חיצוניות, כעושר, כבוד, גבורה, יופי וכיוצא בהן, אלא גם זכיות פנימיות כחכמה, יושר-לב, תכונות טובות במדות, חבדה טובה, לאם טוב, שע"פ ערכו מתעלה האיש הפרטי הנולד מגזעו, וכיוצא באלו.

השקפתנו יכולה היא להתעלות, לדרוש מאתנו טעמו של דבר, מפני מה אנו מכירים את הצדק בהטוב המתיחש לבחירה החפשית. אז אנו משיבים לה: מפני שמכירים אנו, שהחופש הגמור, המחולל בקרבו רצון שאין בו שום מועקה מבחוץ,-על ידו מתגלה העצמות של מהות החיים, המקבלים את התכנית של הגורל הטוב או הרע. ועל-כן רק כפי ההתגלות העצמית ראוי שיהיה נמשך הטוב או הרע לנושא אותו בחיים.

מיד כשאנו עומדים על מכון זה הננו גוזרים לאמר: כל טוב שאיננו בחירי איננו טוב גמור, מפני שאין העצמיות של נושאו מתיחדת בכל מילואה עם טובו, וכל טוב הוא נמדד רק באותה המדה שהמקבל אותו סופג אותו אל תוכו. ועפ"ז אנו למדים, שהחופש המחולל את נטית הבחירה ע"פ העצמות הוא הנושא את כל מדת הטוב שבחיים. אמנם כשאנו באים למוד את הבחירה החפשית, כמו שהיא נמצאת בפועל בחיים המתגלים לפנינו, לעולם לא נמצא אותה במילואה. בכל תנועה חפשית נמצא המון הכרחים, המעכבים את חופשה והסוללים לה בעל כרחה את נתיבתה. ההשקפה על פני הטוב האלהי, המוכן להיטיב במילואו השלם, תדריכנו להכיר, שיש במציאות חופש נעלם, שאיננו יוצא אל הפועל כ"א בחלקים קטנים מאד מכל שיעור-קומתו, זה החופש הנעלם הוא המסגל את העצמיות שבחיים והוא הנושא את סגולת הטוב, והחופש הגלוי הנראה בפועל איננו כ"א גילוי קלוש מכללותו. כשאנו עולים במרחבי ההויה למעלה ממדתם של הזמן והמקום, אנו יודעים שהצפיה העליונה חובקת את החופש הגמור, ועל פיה מתעצם הטוב בנושא המקבל אותו. רק החלק הקטן, המתגלה בתור בחירה מעשית, מתוה לפנינו בגלוי את ארחות הטוב והרע' אבל עקרו הוא למעלה מזה כשאנו באים לדרוש פתרון ע"ד כל מערכות הטוב והרע, שאינן מתאימות אל הבחירה הגלויה הרי אנו מוצאים אותו בבחירה הגנוזה של הצפיה הכללית, העומדת ממעל לכל ההכרחים המעשיים, אשד רק מטרה של טובה מחלטת גורמת, שתשאר מדת-בחירה כזאת בגניזתה ותתגלה בחיים רק בצורה של מסיבות מכריחות. החופש הצפוי, של הטוב, העתיד להתגלם בבנים, מופיע הוא באבות בתור בחירה חפשית גלויה, מה שנושא בזה את העצמות היותר מיוחדה של הבנים, ו"יעקב פדה את אברהם" ובכללות האומה "המתים יורשים את החיים": ואותה הבחירה עצמה הגנוזה, המתגלה באבות בגילויה, חוזרת בצורה של גניזה בבנים, ומתמדת את החזיון של זכות אבות, שבאמת הנה זכותם של הבנים שבאה לידם דרך הצנור של האבות. וכשמתעורר רוח מלא אור באחת התקופות של החיים באומה, לכונן מעשה היסתורי אדיר, המקיף בחילו עתיד גדול וארוך, מתנוצצת הבחירה של הצפיה העליונה במלא חופשה, מכח ההתגלות העצמית של החיים העתידים, מצד תכונת ההויה העומדת למעלה ממסגר הזמן, "את אשר ישנו פה ואת אשר איננו פה". לא האבות מקבלים על חשבונם של הבנים כל עול, כ"א מיטב העצמיות של הבנים מתגלה לעת רצון באבות, לעת

הופעת נהרה, והכרת-החובה מפתחה את צורתה הבהירה, שהבנים מוצאים על פיה את כל מלא עצמיותם, אשר רק הכחש בה יוכל לעשות המדחה להתיקם מזה ולנתקם ממיטב מקור חייהם.

הנה העצמיות הגנוזה בעצם חופשה חיה היא באבות, ולפעולתה היא מוכנה בין לטוב בין לרע. אמנם מרובה היא מדת הטובה ממדת פורענות, ״אחד מחמש מאות״. הרע הוא רק בגלוי שבהויה, בשיקוף הפרטיות, אבל בהכללה הכל מצטרף לטובה. המשל הגלוי, שמעשים מכוערים של האבות פועלים גם על האופי של הבנים, לא יאריך יותר מארבעה דורות. אבל עד שחקים עולה הגילוי של הגניזה הטובה, שבצאתה לפועל ע״י האבות היא שוטפה בבנים בזרם חפשי ואדיר. השקפה ברורה היא, שהשלמת האדם יש לה טפוס מיוחד. הדורות הולכים לעלה את הטפוס ההוא עד גמרו בתכלית שלמותו. כל דור מסגל לו טוב יותר אופיי; אע״פ שלפעמים מזריח דור אחד אור מרובה, המספיק להיות למעין לכמה דורות הבאים אחריו, אין זה כ״א הזרחה ארעית, אבל בהסדר הקבוע כל דור מוסיף אומץ ומתקרב בכללותו את הטפוס הנרצה של הצפיה העליונה של ההשלמה הגמורה, המינית והאישית. כשיבוא הגמר של עילוי זה, אז הוא הסוף של כל הדורות. כל זמן שהצורה היותר שלמה לא נקבעה ההשלמה מתנודדת, פעם צועדת היא לפנים ופעם לאחור, הזכות והחובה אינן מוכרעות, ומקושרות הן במעשה הדורות. ההוים והעוברים, עד סוף כל הדורות, והצורה משתכללת לעמוד על איתן מצבה, ״דבר צוה לאלף דור״. יודעת היא הצפיה העליונה, כמה יאריך הרושם של החקיקה הצוויית, שמדדתה באלף דור, ואחריה באה החקיקה של משאת הנפש לאותן המגמות בעצמן המונחות בצוויים, שהן אינן מאריכות פחות מהצוויים, ומדת האהבה מתפשטת על שתיהן. ״ועושה חסד לאלפים לאוהביי״, ו״ליראיו״ בעלי הצווי - ״לאלף דור״.

והנה כל זה הוא בדבר האופי הגנוז. אמנם בתכונות המתגלות, שהרצון הפרטי הוא הגורם העיקרי בהן, שונות הנה ההשקפות עד כמה כח ההורים מגיע. לדעת חכמים ״ רק קודם ההתבגרות, - שהעמידה על הרצון האישי נוטלת אז את מקום השלטון בהנהגה, - פועלת היא השפעת האב, ודמותו הרוחנית מקפת את הבן, וממילא היא מופיעה עליו בכל תכונותיו; אבל בהגמר כח הרצון במילואו נשארה סגולה זו חבויה, עד ארבעה דורות לרעה, ע״י כח החקוי, ועד אלפים ע״י סגולת הצווי והשאיפה המגמתית. אמנם גם כשכלה הרושם של גילוי הטוב, לא יוכל לכלות לנמרי מבלי להשאיר אחריו ניצוץ גנוז, העלול להיות מתעורר לתחיה ע״י התעוררות רבה היוצאת וממפרצת ממעמקי הנשמה, ותחון זכות אבות ע״י רחמים גם כשעבר זמנה הקבוע לה. העצמיות הגלויה הולכת היא מהאב אל הבן. הבן מרומם את ההויה העצמית של האב, הקבועה בקרבו כעת בגילויה. אבל האב, שההויה של הבן היא בו בגניזה, לא יוכל לנשא את הבן כי-אם ע״י אותן הדרכים שדולים בהם ניצוצות ממעמקים, כרחמים, וזכות עצומה של אב-המון-גוים, המשקיע את כל הויתו רק בהעתיד המשתלשל ממנו על כללות החיים, שתכונתו האופית התדירה היא באותה הצורה של מעמד מלא חיים אלהיים של תפילה שלמה, המעלה גם בן נדח משבעה מדורי גיהנם למיסק לגן עדן. וזכות אבות מתגלה בסגולת הגזע, העולה למעלה מכל בחירה גלויה ומכל לימוד, עד שגם מעלת התורה תוכל לרומם רק את הנפילה של קלקול תולדתי של חטא שבתוך הגזע, - שהסגולה אף שנתעותה לא פקעה, - אבל לא תוכל להעביר את חשכת הגזע, המתחלת מנתין והלאה, אע״פ שישנן ג״כ סגולות כאלה, שגם נכרי העוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול, מ״מ לא תמוש ממקומה העליה הגזעית, עד שלא תחשב מעלה עצמית הגוררת אחריה את קדימת הערך.

ובהיות זכות אבות הסגולה הצורית היותר עצמית, מתגלה היא בתכונת הכלל ביחוד, שצורת האומה היא בכללותה; אבל בפרטיות ״שכר מצוה בהאי עלמא ליכא״, שמגמתן של המצות כולן להקים את הצורה הרוחנית, שהיא נקודת החיים העומדת לעד, מ״נפילתה המטויה״, ומתוך שהצורות הרוחניות של הפרטים מאירות יפה ועומדות בהארתן באופי נצחי, הגורם להם אושר רוחני, בהוה ונצח, עומדת על ידה האומה בשלמות תבניתה ודרכיה מצליחים. אמנם גדולי האומה, מאירי דרכה, הם יכולים לגולל לפניה אור מיוחד, וכאשר במקום האור שם גם הצל, על-כן בהיות שטף החיים של האומה עובר על פני כללותה, אמיץ הוא הקשר בין הדורות העוברים וההוים, ובהכרח הדוגמא פועלת גם להרע, אע״פ שטובה מרובה מרעתה. יחזקאל בעת התמוטטות האומה ראה, שהפרוד הרוחני יפה לה, הרושם שחשבון העבר יהיה נפסק מפעולתו, אע״פ שבעל-כרחו יפסקו ע״י זה ג״כ כמה חמודות סגוליות באיזה ערך, כי יש יחש גדול להסגולה עם שימת-הלב הרצונית. אבל כך דורש המצב, וכשצדיק גוזר גזרה מקיימים אותה מן השמים, והמסלה החדשה נסללת היא אז בכל מרוץ חיי האומה לעמוד כל יחיד על השלמת נפשו, ומהרסיסים הללו מתקבץ אח״כ הרכוש הכללי, החוזר ומתקשר לחטיבה אחת.

והנה כללו-של-דבר של הבחירה החבויה הוא מה שהיא פועלת על כל אותם הצדדים, שאין הבחירה הגלויה.מגלה בהם את כחה. ביותר שולטת היא בחילוק המדרגות, בין החמריות ובין הרוחניות, ואפילו בחילוקי המינים והסוגים הרחוקים מחוג החיים, שגם בהם הצדק האלהי מוכרח הוא שירוץ את ארחו. האמונה הישרה בהטוב האלהי ובצדקת צדיקו-של-עולם, הקוראה את כל מעמקי לבבנו לברכו בכל לב: ״ברוך הוא״, היא מאירה את שכלנו באור חופש זה, המעדן את כל חושנו, בראותנו שאנו יכולים למתח את קו הצדק על מלא כל, על כל המפעל וכל היצור, כי ״הכל צפוי והרשות נתונה״. אמנם אין הרשות כוללת כל-כך הרבה כמו הצפיה הכוללת הכל, אבל הלא זאת היא מדת הטובה, שלא תנתן הרשות כי-אם ע״פ המדה שהטובה תהיה עתידה לבא בסופה, והקב״ה צופה לטובה ואינו צופה לרעה.

והבחירה הצפויה היא מחוללת את שורת הצדק, הממרקת את הזוהמא של הנטיה החפשית, כשנטתה להרע, ע״י יחושים כאלה שאין להם מבא בבחירה הגלויה, והכל כדי לתת אחרית ותקוה טובה לכל. ״בערב ילין בכי, ולבקר רנה״.

~ ✣ ~

פסקה 10 | הצדק האלוהי העליון ועוצמת העקדה

מקור: אגרות הראי״ה, כרך ב, איגרת שעט

העירות, יקירי, על מבטאי ״השקפתנו יכולה להתעלות לדרוש מאתנו טעמו של דבר מפני מה אנו מכירים הצדק בטוב המתיחש לבחירה החפשית״, והנך אומר: ״מכיון שאנו מודים בבחירה חפשית מושכל-ראשון הוא, שאך משפט-צדק הוא, שטוב יהיה לעושה הטוב ולרשע - רע כרשעתו״. משפט-צדק זה, יקירי, כבר יש בו מכהות הרעיון של ההרגל, אשר בשכל המעשי, ביחוד המתיחש להמוסר המדיני, אבל איננו מספיק וחזק כשאנו עולים בחיפוש המדע אל הכללות, למען דעת צדקת ד׳. כי אע״פ שעצם הבחירה חפשית היא, מ״מ הלא לא חפשית היא ההויה והאדם נוצר שלא בבחירה, והוא יכול לטעון כלפי הצדק: ״את הבחירה הזאת, שהנני נתון בה שלא בטובתי, איני חפץ לקבל״, וממילא אין הרע המסובב מהרע שבה בנוי על זה חשוד הנופל של המושכל הראשון, הרגיל בחיי החברה האנושית. היא לא העמידה את ההויה כי-אם נזדקקה להנהגתה אחר שמצאה אותה. וכיון שאין להרע של גורל-החיים אחיזה באותו הצדק שעל-פי המושכל-הראשון החברותי, ממילא גם הטוב איננו מבונה עליו. כמובן אין הטוב צריך פתרון. כי ״זכין לאדם שלא בפניו״, אבל אין זה אותו הטוב היוצא מהמשקל המכוון כנגד מדת-הצדק של הרע. על-כן לא רק טעם חקי מוסכם ישביע את רעבוננו במחקר זה כי-אם טעם עצמי השרוי בתכנם של הענינים עצמם.

על-כן הנני מבאר, כי הצדק הנראה לנו ביחש להטוב והרע המסתעף בבחירה החפשית איננו כ״א הצד השטחי של החזיון, אבל הצד הפנימי שבו הוא יותר נעלה, יותר עצמי, באופן שלא תחול עליו שום שאלה מוסרית, מפני שהוא גבוה מן המוסר וכל ערכיו. הצפיה האלהית עסוקה לחולל את ההויה את תכנה היותר עצמי וראוי לשם זה, על-פי הנקודה היותר עליונה שבו, ע״פ המציאות היותר מלאה ומציאות מלאה היא אותה שהתגלות המהות היא מלאה בקרבו של המצוי פנימה. ואותה ההתגלות המהותית, בעמק תהומה, היא דוקא באה כפי אותה המדה שהבחירה החפשית מגלה את תכנה. וזהו העושר של המדע האלקי, שאומתנו נושאת את דגלו, להודיע את החופש המוחלט שבמציאות המוחלטת העליונה ״כל אשר חפץ עשה ד׳ בשמים ובארץ״ לא עילות ועלולים נמשכים, כדמות האור מהשמש, גם לא בדמות המושכלות השניות מהראשונות. מציאות גמורה אנו מבקשים, שבכח המוחלט שלה משאלת היא מעשרה לכל מציאות תנאית, והמציאות התנאית מודרכת היא לעילויה, למרומי המציאות המוחלטת, והעילוי הזה צומח הוא בהתגלות העליונה של ההויה, זה דמות-חיים של רוח בוחר חפשי. ״צלם אלהים״. א״כ עיקר האידיאל של המציאות היא המהותיות המוחלטת, המתגלה בחופש הבחירה, וחופש-בחירה זה איננו מצויר כי-אם כשהן טוב ורע, ואז הטוב הוא טוב מהותי עצמי והרע - רע מהותי עצמי, והגורל הוא טוב לטובים בהחלט ורע לרעים עד כדי ההשלמה של הצביון העצמי אשר לטוב, שזוהי המגמה של המצאת מציאות אופית שלמה, בנקודתה היותר גבוהה. וזה הוא חפצי בדברי: ״מפני שמכירים אנו, שהחופש הגמור, המחולל בקרבו רצון שאין בן שום מועקה מבחוץ, על ידו מתגלה העצמות של מהות החיים, המקבלים את התכנית של הגורל הטוב או הרע״. ואין אני בא לעסוק כעת בשאלות פסיכיות, לברר מה היא עצמות זו של מהות החיים, המתגלה ע״י הרצון החפשי. אם עצמותו של ״בעליו הפרטי״, כלשונך, יקירי, היא אך מתגלה ע״י הרצון החפשי ונראית על ידו, אבל המהויות הן שתים: המהות העצמית לבד והרצון החפשי לבד, או אולי הרצון החפשי הוא הוא עצמותם של החיים, - לנו אחת היא. אנו חפצים רק לראות בחזיון של זכות וחובה חק חסון, המתאים עם חכמת ההויה, וצדקת צדק-עולמים, לא באורח שטחי כ״א באורח עמוק העולה עד הררי אל ויורד עו לתהום רבה. האם שכלולה של ההויה לנקודתה העצמית תלוי בעצמותה הפנימית, או שהוא תלוי באיזה אמצעי שאנו קורין לו בשם ״בחירה חפשית״, שסגולתו היא להבליט ולגלות את ההויה בעומק עצמיותה. אין לנו לענינו שום הבדל. כמובן הננו יותר נוטים לאחדות הענינים, ואין לנו שום צורך לתן את המהותיות לענין אחר חוץ מהרצון החפשי. אבל זהו ענין בפני עצמו. אני חפץ רק לבאר, שהשאלה של הצדק על הבחירה החפשית היא שאלה כלפי הענין האלהי, שדברינו הולכים לחקרו. ובתשובתנו צעדנו צעד נכבד לפנים, להעמיד את תוכן המשפט האלהי בצורה הראויה ליוצר כל עולמים, ולא בצורה פעוטה רגילה, הראויה רק למנהיג של איזה קבוץ חברתי ע״פ המוסר המוסכם, שאיננו נאות כלל לאל עליון קונה שמים וארץ.

ומעתה כמדומה, שיכולים אנחנו עוד הפעם לומר, שהננו עומדים במכון זה שהזכרתי במכתבי הראשון, ואנו אומרים, שעצם המהותיות שלנו היא הבחירה החפשית הגמורה. כלומר: העצמיות שלנו, שהיא בתוכן הפנימי שלה, במהלך נטיתה ברצונה החפשי, משוחררת מכל דבר מעיק, שהוא תמיד מתלוה עמה במציאות המעשית. אשר על-כן המציאות של אופי-הרצון המתגלם בבחירה המעשית הגלויה היא רק צל ורושם מאותה העצמיות המוחלטת של עומק הרצון ביסודו הגנוז, שעיקר עולם הבחירה והחופש תלוי עליו. ואין אותו התוכן של הבחירה הגנוזה דבר שהוא חוץ ממנו, כ״א המיטב והעיקרי שבהויתנו, וההויה הזאת מתגלה היא בכל מלואה בצפיה העליונה, שהיא משכללת את ההויה לפי מדתה, וקובעת ג״כ תחום מצומצם מאד לבחירה הגלויה, שגם היא לוקחת גורל בההויה הכוללת, אבל במדרגה ירודה מאד לגבי הגורל העליון של הבחירה הגנוזה, הגלויה בכל עשרה רק לצפיה העליונה, והזמן והמקום גופו - כלל ההויה המוגבלת - גם הוא הנהו צל מוגבל בהשגתנו מההויה החפשית העליונה, כמשפט הבחירה החפשית הנערכת לעומת הבחירה הגנוזה.

נקל להבין, שההתקרבות האופיית אל החפץ הטוב הגמור והחפשי המוחלט של האלהות היא המפתחת את ההויה כולה. היא מגלה את האור שבנשמות הפרטיות, מסוללת מסלות לארחות החיים היחידיים והקבוציים היותר רמים ונהדרים, מפקחת את כל החושים הרוחניים והמעשיים להקשבת כל מרום ונאצל. וההתקרבות הזאת הולכת ומנחת את חתומה בתכונתה של מורשה אצילית, והרמה העליונה האפשרית לאדם ע״י השכלול של כשרון הנבואה, שאין לנו עכשיו די כח להכירו על בריו, היא מטבעת בכל העומק הראוי את החפץ הטוב המותאם להחופש האלהי. אשר על-כן הדבקות האלהית באהבה המתגלה בחיי היחיד ויותר מזה בחיי הצבור המורשתיים - היא הערובה היותר בטוחה אל

השכלול של החפץ הפרטי, שיהיה נוהה בכל מהותיותו אל הטוב האלהי. ואע"פ שהמוסר המעשי יוצא הוא בתור תוצאה מההתרוממות אל הענין האלהי, מ"מ עצמות ענינו כבר בארתי שהוא נעלה מכל מוסר, ואין שום פלא אם תהיה מתלבטת הנטיה היוצאת מתוך הכרה ואהבה אלהית גם בפעולות שהן הפכיות מהמוסר המוסכם: אבל הן הן רק התגליות ארעיות, והתוכן התדירי שבחיים מתגלם דוקא בנועם המוסר, "דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלו".

אותה ההתמכרות העמוקה של עבודה-זרה, שראה בה האדם הפרא חזות הכל, עד שנצחה גם את רחמי הורים, ותשים את האכזריות על בנים ובנות למדה קבועה בעבודת. המולך, וכהנה, היא תוצאה ערפלית מההכרה הגנוזה שבעמק לבב האדם, שהענין האלהי יקר הוא מכל וכל נחמד ואהוב כאין נגדו. כאשר הוצרכה ההארה האלהית להופיע בטהרתה, נתגלתה בעז התלהבותה בנסיון העקדה, שהראה לדעת שאותו החום וההתמכרות לענין האלקי אינו צריך דוקא שתהי ההשגה האלהית כ"כ מעולפת בלבושים בזויים כאותם של העבודות-הזרות, שהניצוץ של הטוב האלהי אובד בהם לגמרי את דרכו, אלא גם בהשגה טהורה, אע"פ שאין לדמיון הגס כ"כ חומר להזדעזע בתור הזדעזעות חמרית הקרובה לתכונתו של האדם, - שאין צריך לומר כמה שהיא מאירה את כל דרכי חייו של האדם, כמה שהיא מתקנת את החיים החברותיים וכמה היא מעמדת על בסיס איתן את מצב-הרוח של האדם, ביחס לשאיפותיו הנצחיות, המתגלות בענינים שהם "למעלה מן השמש". כל אלה הם דברים גלויים. הרבותא המצויינת היא, שלא יחסר חם ההתמכרות ביחש להתקשרות האלהית בצורת ההשגה המוארה. זה יצא לפועל ע"י ההחלטה של נסיון העקדה, שנשאר חק טבעי לדורות עולמים, שגם בהקישור העדין אל הדעה המורמה מכל רעיון חושי יש חדירה לכל חדרי לב ; ולולי זה היתה האנושיות עומדת או ברגש עכור ופראי, אמנם פועם בחזקה ביחושו לאלהות, או ברוח קריר מסונן קצת מבלעדי תכונה של חיים עמוקים. ע"כ גדול הוא ונשא זכיון העקדה, לדורות עולמים, ולא רק במטבעות תפלה כ"א המקרא במקומו הוא אומר: "יען כי עשית את הדבר הזה ולא חשכת את בנך את יחידך ממני". ומה נהדרת היא תפילתנו, להזכיר זכותו של האב הראשון הלוחם נגד הפראות הדמיונית במערכה האלהית, שכל זכותה הקלושה היתה בצד הפפולרי שלה בחידור עומק הלב, שהיו האלילייים טוענים שא"א לתרבות אנושית מבלעדיו, מפני שהרושם של האלהות הטהורה ההא מרום יותר מדאי וזך יותר מדאי מלהיות בו כדי מרעה להמון גוים. בא " אב-המון גוים" והורה מה שהיה צריך להורות, עד אשר איך שירדו הדורות - יש מקום לחדירה וצל האור הטהור, ועקדת יצחק נזכרת ברחמים לזרעו לדור דורים.

כמדומה אני, שדי בבאור זה להשיב לכל אלה רפויי-הרוח, הנוטים ממסלת- עולמים בשביל איזה דימויים הנראים בשדות-אחרים, והם לא יבחינו לראות את התכונה הכללית של מבטים נצחיים, החובקים עולמי עד, ונושאים דעם, על גוי ועל אדם יחד, באור ד' אמת .

ובעצם ענין ירושת המדות של האבות על הבנים, זהו דבר פשוט ומושג בשכל ובחוש, ואין כל פלא שידעו מזה גם העמים הקדמונים. וכבר אמרו חז"ל שלפיכך נברא אדם יחידי, שלא יאמרו צדיקים: "אנו בני צדיק", ורשעים -: "אנו בני רשע", והוצרכו להזהיר על קנין התורה: "שאינה ירושה לך", ולתן טעם על ת"ח שאין בניהם ת"ח - "כדי שלא יאמרו: התורה ירושה היא".

כל אלה עדים נאמנים עד כמה חדר הרעיון הבריא הזה בימים קדומים ללבות בנ"א. אמנם יש להבר את הגרעין הפנימי באורה מדעית, אף שאין יכולת גמורה להגיע לקץ גבוליו ולהגדיר, מהו התוכן המיוחד הבא בזכות אבות או חובתם, ומהו התכן התלוי בעצמיות הבחירה החפשית של הבן, שנגד ההפרדה של כח אבות בין לזכות ובין לחיבה באה הנבואה של יחזקאל: "בן לא ישא בעון האב". כל זה הוא מקצע הגון ללב נבון.

~ ✣ ~

פסקה 11 | הכרת ההשגחה בסיבות הרחוקות ובתכלית

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק שביעי – שלשה שאכלו, ב. ברכות מה/א

מנה"מ, אר"א דאמר קרא, גדלו לד' אתי ונרוממה שמו יחדיו. ר"א אמר מהכא, כי שם ד' אקרא הבו גודל לאלהינו. יסוד הכרת דרכי ד' הוא ידיעת ההשגחה העליונה ודרכי ההנהגה הרוממה. ובזה יש בהכרח חלוקה של שלש השקפות: השקפה על התחלת כל המעשים כולם, איך הם ערוכים בחכמה ובחסד-אל, אלהים חיים, הטוב והמטיב ב"ה. והשקפה שני' על כל הסיבובים הגדולים שהם בתור אמצעיים להפיק תכלית נחמד העליון, שאנו משיגים אותו בתור השלמת כל הברואים כולם לטוב להם בתכלית המעלה והטוב. והשלישית גמר תכלית המטרה העליונה שהיא עולה על הכל ונשגבה באין תכלית. וזהו חותמו של הקב"ה אמתי, ראש תוך וסוף. ע"כ יסוד הקיבוץ נחשב במספר שלשה, שבזה יכוון הדבר ליסוד שלש ההכרות הראשיות, שבהם תסויים הצלחת הידיעה האמיתית, וממילא כל הטוב של ההנהגה ביחש האדם ודרכו המסתעפת ממנה. והנה ההכרה תמצא אפשרות מצד הגיון חקירת השכל והניסיון מהקודם אל המאוחר, בחקור האדם תכלית המעשים, וימצא שגם המעשים הטפלים שחשב שרק מקרים המה, כולם היו ויהיו יסודות להכנת טוב נעלה. ומהחלק ישכיל על הכלל ויבין כי מעשינו יד ד' בם שולטת להנהיגם לתכלית ראוי' לטוב עליון. וזה יקרא גדולת ד', שלא רק בחוג דברים והנהגות נעלות שבהם המובן השכלי בראשית ההשקפה מיחשם למעשה ד', כ"א גם הדברים הרחוקים והפעולות הנראות זרות, גם הנה מעשה ד' הנה, לתכלית נשגב היוצא מהם. למשל כשיסתכל האדם בכל הסיבובים בהנהגות האבות וכל הדברים הקטנים שגרמו להיות מכשירים ליציאת מצרים וצמיחת מלכות בית דוד. כתונת הפסים דיוסף וחלומות של פרעה ושל שר המשקים והאופים, הליכת יהודה לגוז צאנו וכיו"ב. וכבר התעוררו ע"ז חז"ל במד"ר ודרשו בפסוק "כי אנכי ידעתי את המחשבות אשר אנכי חושב עליכם", להתבונן ארחות ההשגחה העליונה מהפעולות שבשעתם לא הי' עולה על דעת שיש להם תכלית נשגבה. וזאת היא גדולת ד', שיכיר איך הוא גדול אדונינו, עד שאפי' המקומות הרחוקים והמעשים הנעשים מנח סיבות אנושיות בחיריות ולפעמים ג"כ 'משרירות לב הותל אשר

לאדם, לכולם יש מערכה של הנהגה שמובילה יד עליון להציב מהם מטרה של טובה רוממה לאין חקר. והנה אחרי ההכרה שכל הפעולות הרחוקות נעשות בהשגחה עליונה מדוייקת, אז יגיע האדם להסתכל כמה רוממה ונאה היא המטרה שהוא הים הגדול שגם נחלי הפעולות הולכים אליו, וזוהי רוממות שם ד'. ע"כ אמר דוד: "גדלו לד' אתי", כלומר המשיג את סוף התכלית יכיר איך היו הסבות נאותות כולם להוביל אליו וכמה גדולה היא יד ד' שהלכה לאין ערוך במרחק רב במקום וזמן ובמדריגות רחוקות לפי ההשקפה מהבאת התכלית העליון על ידם. ע"כ גדלו לד' אתי, הכירו כולכם על ידי גדולתו יתי' ורוב חסדיו שהכל הכין לטובת יצוריו העליונה. ונרוממה שמו יחדיו, הכרת עוצם חשיבות התכלית באיכות זו, יהיו מכולנו יחדיו. כי בבא הזמן המאושר "לא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו לאמר דעו את ד', כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם". ע"כ בהיות רוממות שם ד' מכוון לעומת הקדושה העליונה של הכרת ערך איכות התכלית העליונה של כללות ההנהגה העליונה, לא יתכן להיות בה עיקר וטפל כ"א אחדות הידיעה מפולשת בכל הכתוב לחיים. והנה זאת היא המדרגה הנאמרת ע"פ השגת רוה"ק, שלפעמים מתנשאת הנפש מעל להמושגים הפרטיים ומכרת את קונה ודרכיו העליונים. ע"כ בהיותה משערת שהיא רוממה אז ממצבה הרגיל, תקרא לעומת זה ע"פ הכרתה רוממות שם ד' ההשערה של הוד התכלית העליונה. אבל למעלה מזה היא השגת אדון הנביאים, והיא התעודה של התורה שאלי' נבא כולנו יחד עם ד', כבקשת וברכת האדון. "מי יתן כל עם ד' נביאים כי יתן ד' את רוחו עליהם", וברכת חכם ודאי תבא לעתה הראויה. הוא ע"ה בהיותו תמיד עם ד' לא הי' אצלו ההשערה העליונה, שהיתה ידיעתו האמיתית, ברוממות ערך התכלית העליונה, דבר של רוממות. ע"כ לא אמר ארומם שם ד', כ"א שם ד' אקרא, בקריאה השוה לכל רגשות חייו התדירים, ולא מכח קיבוץ ההשקפות הפרטיות בא לידיעת איכות התכלית, כ"א בידיעה אמיתית מצד עצמו, ע"כ הבו גודל לאלהינו, בהיותכם מכירים ע"פ ערך התכלית העליונה הכרח הסיבוב הגדול שצריך ע"ז להמון הפעולות הרחוקות, שכולם מעשה ד' הגדול הוא. והנה המעלה הראשונה של "גדלו לד' אתי" תבא ע"י הדרישה השכלית. והמעלה הגדולה ממנה של "כי שם ד' אקרא הבו גודל לאלהינו" תבא ע"י הבנת האמונה ביסודה, שלשני אלה יביא הקיבוץ השלם של יראי ד' וחושבי שמו. וכשם שבההנהגה הכללית יובנו כל הארחות הרחוקות בהיותם מקושרות לתכליתם הנעלה, ונעשים כולם חביבים. כך בההנהגה הפרטית של האדם, תישר כל דרכיו בהיותו מתדמה לקונו, לעשות כל דרכיו הרחוקות לפי ההשקפה ההמונית כאכילה והרחבתה כולה מחוברת בלולאות החכמה העליונה, עד שלא תקוץ בה גם הנפש החכמה מאד, כ"א תתענג על ד' ועל טובו, וזאת היא מטרת המוסר הנעלה הקבוע מזימון של שלשה. כי בהתאחדות ההשקפות השונות של בנ"א, ע"י הידיעה של האופן המחבר את המושגים הרחוקים יושקף האמת לאמתתו, ואין ב"ד שקול. ושולחן כזה הוא המביא תכליתו להקרא "זה השולחן אשר לפני ד'". וכשנתבונן ביותר תבא לנו השקפה יותר מופלאה, שהמסתכל בידיעה ברורה בכל דרכי המעשים כולם איך הם מתרתקים לשלשלת אחת נכבדה, הוא לא יפלא עוד בין המטרה אל התכלית, וכל מעשיו כולם קדושים לו כי הם חלקים מחלקי התכלית העליון, ע"כ הוא תמיד רק קורא בשם ד'. אמנם המקבלים, שאינם ראויים להידיעה הברורה הזאת, יכירו הבדל בין תכלית לאמצעיים, ותהי' מעלת המשיג האמיתי בתור קדושת ההנהגה שאין עמה הכנה וחולין כלל, וזאת היתה מעלת אנשי הסגולה אוכלי חולין על טהרת הקודש בזמן ביהמ"ק. אמנם המקבלים הדרכה עליונה כזאת יבאו עלי' ע"י שהם באחזם דרכם יאמר עליהם: הבו גודל לאלהינו, וכפי מעלתו העליונה לא יוכל לעולם להשתתף ב"הבו גודל", כי מעלתו היא קריאת שם ד', ויהי שם עם ד' וקרן אור פניו. אמנם המעלה הכוללת לכל שלמי המעלה, אם לפעמים יתרומם האדם אל מעלת הקדושה אבל לא יוכל לעזוב תמיד מעלת הגדלת שם ד', שהיא מעלת הטהרה וקשר המעשים להשגת תכליתם. ע"כ בכתבי הקודש נאמר: "גדלו לד' אתי ונרוממה שמו יחדיו". וזאת היא יתרון האמונה, שעלי' נאמר: "וצדיק באמונתו יחי'" כי יוכל על פיה להתקדש בדרכיו בהיותו הולך בעצת ד' גם במעלה שלא יוכל להגיע עדיה מצד שכלו.

~ ✣ ~

פסקה 12 | היצירה האנושית כהמשך מעשה הבריאה

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק שמיני – אלו דברים, א. ברכות נא/ב

בש"א שברא מאור האש וב"ה אומרים בורא מאורי האש. יסוד ברכות מאורי האש הוא להורות שלא לבד הבריאה האורגנית וכל יצורי בראשית הטבעים מעשי ידי ד' המה, והם ממלאים את תפקידם כפי שגזרה חכמתו הנעלה. כ"א גם כל הדברים המלאכותיים שהם ממעשי אנוש ותחבולותיו, שכל דור ודור מחדש בסתרי הטבע להוליד דברים חדשים ותולדות חדשות, כולם מעשה ד' המה. שיצר את הטבע באופן הראוי להתחבר עם שכל האדם, שגם הוא הנהו חלק אחד מחלקי המציאות, שבכוחו להשלים ולהוציא אל הפועל את השלמת המציאות הטבעית, כל דבר בזמנו הראוי. ע"כ אנו מברכים על הדבר הראשון שהוציא האדם בחכמתו, והוא אב גדול לכל ההתחדשות של כל הדברים המלאכותיים שהאדם ממציא בחכמתו, הוא יצירת האור והאש. שכבר הורו חז"ל בפרק מקום שנהגו, שנתן הקב"ה באדם מעין (בינה) [דוגמא] של מעלה והקיש שני (רעפים) [גובנים] והוציא אש מבניהם. א"כ האור הוא יצירה מלאכותית מבינת האדם, ואנו מודים ומכירים שהיא מעשי ד' שיצר את שכל האדם על זאת התכונה. וכל הדברים הפרטיים שבכל דור ודור הם יוצאים אל הפועל אנו צריכים להכירם למעשה ד', כצמחי השדה היוצאים כל אחד בזמנו כן צמח השכל האנושי המלאכותי יש לו זמנו הקבוע, ובמלאת ימיו שכבר ראויה היא המציאות להיות משתלמת על ידו בכללה, אז מזדמנות הסיבות שיתעורר האדם בשכלו וברצונו, להוציא כל דבר בעתו, וזאת היא מעין קדושת השבת שאנו מכירין בששת ימי המעשה. ע"כ כאשר ביום השבת אנו מעידים על היצירה הכללית שלא נמצא עמה שיתוף שכל פרטי, אנו מעידין אח"כ בהתחלת ימי המעשה, שגם כל מעשינו פעלת לנו ד', עד שגם הדברים המלאכותיים, כמאורי האש, מעשי ידיו הם, "אתה הכינות מאור ושמש".

~ ✣ ~

פסקה 13 | שילוב הביטחון וההשתדלות בגבורת ישראל

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק תשיעי – הרואה, ז. ברכות נד/ב

ואבני אלגביש, מאי אבני אלגביש תנא אבנים שעמדו על גב איש וירדו על גכ איש, עמדו על גב איש זה משה, דכתיב והאיש משה, וירדו על גב איש זה יהושע, דכתיב איש אשר רוח בו. המלחמה דרושה לפי מעמד האנושיות שלא נגמר עדיין בהשלמתו, וצריכה ביותר לצורך הגנה לאומית או תקומתה. והנה לפי הרגיל תלוי׳ הצלחת כל אומה בהתגבר רוח האמץ בלב אנשיה, והאומץ מתגבר במה שהידיעה מתבררת להם שעזרתם תלוי׳ בעצמם בכחם ועז גבורתם. ע״כ יוכל הטוען לטעון כי מושגי דעת יראת אלהים יחלישו את אומץ העם באשר לפי האמת מתבאר ״כי לד׳ המלחמה״, ולולא עזרת ד׳ שוא זרע אדם. אבל זו טעות מוחלטת, כי אין גדר הבטחון וההתלות אל ישועת ד׳ בא למעט את כל כחות הגבורה האפשריים, כ״א להשכיל את העם שלא בכח הגבורה הבשרית לבדה ישיגו מאויים, כ״א צריך לזה גם הגבורה המוסרית שהיא ההליכה בדרכי ד׳, שאז העם זכאי שתעמוד לו גבורתו ושיצליח בה, מאחר שיש להצלחתו תכלית במציאות האנושיות. אבל כשישים רק אל הגבורה הגשמית פניו וע״ד הכשרון הרוחני לא יביט ולא יתבונן, הלא ירד במעלות רוחו ואין תועלת נמצא בהצלחתו, ודאי לא יצליח כי אין ד׳ עמו. נמצא שיסוד הבטחון ותכלית ההוראה שהראה השם יתברך ע״י ההנהגה הניסיית עם ישראל, כי לד׳ המלחמה, היתה לא להחליש את הציור שצריך התאמצות האדם להקמתו הכללית והפרטית, כ״א לשכללה שתהי׳ שלמה מכל צדדי׳ היינו שלא תסתפק רק בגבורה פשוטה, כ״א תפנה על כל הצדדים של שלימות הפרטי והכללי. וזהו יסוד הדקדוק המוסרי שהיו צריכים להתנהג במלחמותינו לפי הדרכתה של תורת ד׳ תמימה. והנה אין לך מלחמה מורגשת שבאה מן השמים, כנפילת אבנים מן השמים, שאין בה שיתוף כח אנושי כלל, וניכר. לכל שמן השמים נלחמים באויבי עם ד׳, לא תאמר שבזה יש הוראה שצד הבטחון מרשל את ההשתדלות האנושית. לא כן כ״א אותן אבנים הם באו על ידי שעמדו על גב איש, וירדו על גב איש, שע״י שנמצא איש שכבר התאמץ להשלים עצמו בכל ארחות הצדק עד שעליו יאמר ״ותגזר אומר ויקם _לך״, באו אלה האבנים. א״כ מורים הם צורך החריצות לכל כשרון שאך בידינו הוא, ובכללם ג״כ ההתגברות לחוזק האומה וכל צרכיה שהם מתנאי החובות המוסריות והתוריות, שהשקפת הבטחון תזרז להם ותאמצם. שהרי למדנו שאפילו כל הדברים הניסיים שאנו רואים שאין בהם שום צד השתדלות אנושי, מ״מ הם ג״כ תלויים בכשרון האדם וחריצותו המוסרית, א״כ מזה נלמד כמה גדולה היא ערכה של ההשתדלות בכל ההשתלמות שבעולם. וכאשר למד לנו רב סעדיה גאון ז״ל בס׳ האמונות, שכיון שאנו רואים שלצורך ההשלמה הרוחנית הנצחית אנו צריכים ודאי.להשתדלות של תורה ומע״ט, א״כ ראינו שכך היא מדתו של מקום ב״ה להנחיל לאדם טובו ע״י ההשתדלות מצדו. מזה נבין שגם הטוב הגשמי לא נשיג כ״א ע״י השתדלותינו, והבטחון מועיל רק למלא את כח החריצות מכל צדדיו, שלא יכשל בהתמלאו רק מצדדים הגשמיים לבדם. ע״כ לעתיד לבא שתהי׳ מלחמת גוג ומגוג בסוף וגמר תשלום עמדתם של ישראל, בתור עם גדול ועצום, קדוש וחכם, ירדו אלו האבנים אבני האלגביש לנצח מלחמתם, להישיר דרכי השתדלותם שתהי׳ מכוללת בהשתדלות רוחנית בדעת אלהים וכל דרכי היושר שהם דרכי ד׳ ביחד עם עזם וגבורתם, ולא יטעו לא בטעות של שכחת ד׳ לאמר ״כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה״ ״ולא ד׳ פעל כל זאת״ שגורם נפילה רוחנית שגוררת אחריה תקלות רבות, ומונעת ג״כ מטעות אפשרי לבא מקוצר דעת שיסוד הבטחון יגרום התרשלות ומיעוט חריצות. ע״כ יבאו לעזרה אלה האבנים שכבר נקרא להם שם אבני אלגביש. ונרמז בהם שהם באו על גב איש. הרי שכל עזרת ד׳ תבא על גב איש, באשר זאת היא הטובה האמתית, ועיקר החיים שיגיע האדם לטובתו הכללית והפרטית בהשתדלותו ועמל נפשו.

~ ✣ ~

פסקה 14 | הופעת הנס במצרי היכולת האנושית

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק תשיעי – הרואה, צט. ברכות נו/א

א״ל אקראן הללא מצראה כחלמא, א״ל ניסי מתרחשי לך. יסוד הניסים צריכים להמצא, על שם שיש במציאות מצבים כאלה מזדמנים לכלל ולפרטים, שהצרה גדולה באין לאדם יכולת להושע, כאשר הגבול של היכולת, של התאזרות כל הכחות האנושיים עובר שם, יש מקום צורך לנס. ע״כ נקראת ג״כ ארץ מצרים כשמה, כדדרשינן שמות, ״אשר שם שמות בארץ״, גם השמות אינם מקרים עזובים, אע״פ שבאים ע״י מקרים חולפים קרובים ורחוקים. אמנם שמה נפתח מקור למציאות הניסים בהמון, בעבור המצרים שהם הגבולים, גבול הוא מצר של היכולת האנושית להושע. אז תקום עזרה שמימית, והנהגה זאת דרושה מאד מחכמת ההנהגה האלהית, יען כי צורך גדול יש לכלל האנושיות שתהי׳ ההכרה המוסרית חזקה מיתר כחות הנפש האנושית כולה. ע״כ צריך בהנהגה הכללית מקום ששם לא יהי׳ אפשר לכל כח מכחות הנפש האנושית להושיע לאדם הכללי או הפרטי, רק יעזר כפי ערכו המוסרי וקרבתו אל האלהים. ע״כ הלל מצראה הוא שם הגון להלל המיוסד על הודאת ניסים, מצד יחש מצרים לכלל הניסים, והיחש יש לו ערך ידוע בעצם השם המבאר את תוכן הניסים ושימושם שהם רק בהיות האדם בא עד מצרי יכולתו, והוא ראוי לעזרה ניסית אז תגלה יד ד׳ על עבדיו.

~ ✣ ~

פסקה 15 | הבחירה החופשית בפרט לעומת מהלך הכלל

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק תשיעי – הרואה, רנט. ברכות סב/ב

אם ד׳ הסיתך כי, אר״א הקב״ה לדוד מסית קרית לי, חייך שאני מכשילך בדבר שאפי׳ תשכ״ר מכירין כו, שנאמר כי תשא את ראש בנ״י לפקודיהם ונתנו איש כופר נפשו, כו׳ וכיון דמנינהו לא שקל מנייהו כופר. שאלת הבחירה היא

לעולם היותר כבדה מצד שרשי התורה והסכמת השכל והמוחש. הנה לפנינו הרעות מוכרחות בכלל ההנהגה, וכמה דברים גדולי התועלת בעולם לא יצאו אל הפועל אם לא קדמו להם סבות של בחירה רעה, של בני אדם המכונים להרע, הציור הזה שהרע מוכרח לשכלולו הכללי של עולם, הוא סועד לב רבים לחשוב שא״א להחליט שתהי׳ הבחירה חפשית. אמתת הדבר הוא, שיש הבדל בין חק הכללי לחק הפרטי, ודאי הוא שהבחירה בחק הכלל אינה חפשית, הכלל צריך בהכרח להמציא רעים כמו שהוא ממציא טובים. אמנם עבור זה הלא בערך הכלל אין כל דבר רע בהחלט, כי הרעה הפרטית בצירוף הכללי תהי׳ מסבבת טוב. ע״כ כשם שקילוסו של הקב״ה עולה מן הצדיקים כך הוא עולה מן הרשעים, שנאמר ״כל פעל ד׳ למענהו וגם רשע ליום רעה״. התערובות הזאת של חסרון הבדלת הגדרים שבין הבחירה הכללית להפרטית, תביא עמה שאלות בלתי נפתרות במהלך הבחירה האנושית, שמעבר אחד נראיה חפשית כולה ומעברים נמצאיה מוכרחת וחיובית. הלשון ״אם ד׳ הטיתך״ מורה על העדר חופש הבחירה ביחש האיש היחיד הפרטי. והנה הכופר הניתן במנין, היא הוראה לענין פתרון המוכרח הזה, כאשר בלא מנין פרטי תעבור לפנינו האומה בכללה, אף שידענו שיש בה ג״כ אנשים רעי לב ובעלי חסרון. אמנם הלא הכרח הכלל יחייב ככה, ואין האומה מפסדת מפשט הקיום בשביל יחידיה אלה, בשגם גם מהרעים הללו יוציא הכלל תועלת. אמנם במנין הפרטי, שם כל חסרון הוא נערך בערכו לפי הבחנת חופש הבחירה והרעות החפשיות, ודאי צריכות לכופר. ע״כ באשר הרעיונות הם מסובבות אלה מאלה, וההסכמות מניעות מאליהם המון רעיונות בתור אבות של תולדות. כאשר הביע דוד בלשון ״אם ד׳ הסיתך בי״, הקטנת חופש הבחירה הפרטית, שבאמת הוא יסוד גדול בתורה, אם כ״ לא מלבו, כ״א יצאו הדברים מתוך צערו ונודו מפיו, היו לסבה גורמת שנחלשה אצלו ההכרה הפנימית של קחת כופר. במנין המורה על אותו ההבדל שיש בין חופש הפרטיות של הבחירה אל החיוב הכללי שבה, שע״פ הבירור הזה אין ליחש למעשה ד׳ כל מעשה בחירי של איש פרטי כאשר בפרט תהי׳ להרע. כי הדרכים הפרטיים חפשים המה, והכתוב אומר ״ובחרת בחיים״, בחירה חפשית לגמרי בערכו של כל יחיד.

~ ✣ ~

פסקה 16 | סוד כפרת התמיד בהנהגת הכלל

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק תשיעי – הרואה, רס. ברכות סב/ב

מאי ועד עת מועד, אר״ש סבא חתני׳ דר״ח משמיה דר״ח, משעת שחימת התמיד ועד זריקתו. הדעה של כפירת חופש הבחירה הפרטית, היא אבן נגף ומכשול עון גדול.להפר יראה. כאשר השיבו חביריו לאיובי על טענתו הכוזבת בראת שור פרסותיו סדוקות, בראת חמור פרסותיו קלוטות בראת צדיקים בראת רשעים, והיא משתברת ע״י רושם הצרכת השקלים כופר בעת המנין. אמנם בתמידות ניכרת היא בשוברה ע״י התמיד, שכפרתו אמנם תמידית, כדחז״ל תמיד של שחר מכפר על עבירות הלילה ושל בין הערביים על עבירות היום. הכפרה התמידית מדי יום ביומו מורה כאילו יש איזה חק מוסרי בעצם החטאים שראויים לכפרה, וזה יצדק ביחוד בערך הרבים והכלל, שהבחירה מצדה הכללית אינה חפשית, גם אינה מתגלה הפעולה רק להרע כי גם תוצאות טובות יוצאות מכלל תנועות הרבים איך שיהיו. ע״כ מהשקלים הפרטיים, שיסודם הוא בערך מנין, מתכנסת הקופה שממנה יקחו התמיד המכפר הכללי, להורות שאמנם מצד יחש הכלל אל הפרטים ראויים הפרטים לכפרה מצד שחופש הכלל אינו מוחלט בבחירה, ורעת התוצאות של כל דבר חטא אינה מוחלטת לרעה בערך הכלל כולו. היחיד כשהוא לעצמו הוא ג״כ יוכל להחשב בתור הכנה אל הכלל, מפני שאין הכלל נבנה כ״א מפרטים ויחידים. אמנם בתור הכנה יוכל להחשב לעולם גם מצד התיחדותו בפרטיות, כי סוף כל סוף יעבוד לצורך הכלל או לא, הכלל נבנה עכ״פ מיחידיו, אמנם מצד ערך ההכנה אין הכפרה ראויה לו. אמנם כשנבא לחקר התכלית, שם מתיחד הפרט בפועל עם הכלל והפעולות תגלינה בערך הכללי המשותף. אז יתגלה ג״כ חשבון הכפרה, ״הן אל כביר ולא ימאס״, ״פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי״. שחיטת התמיד היא הכנה. והתכלית מתראה בזריקתו, ע״כ השתלמה הרשימה הזאת להפרצה שנפרצה, להגדיר את ערך חופש הבחירה, ומושג המוסרי של הטוב והרע שלא יהיו הדיעות בזה נבוכות יותר מדאי, שמולידות רישומים בלתי הגונים במצב ההדרכה הישרה הכללית, ארך הנגף, משעת שחיטת התמיד, הכנתו, עד שעת זריקתו תכליתו, להורות שרק בהשלמת התכלית הכללית ושיתוף היחידים לו בפרטיותם, יהיו ראויים להיותם נשואי עון. אמנם כ״ז שלא נתגלה בפועל הטוב היוצא מצד ההכללה של הרע עם הטוב, עד אותה השעה של צמיחת אלו הזרעים הכלליים, יש הבדל גדול בין הטוב ובין הרע, ו״אוי לרשע רע כי גמול ידיו יעשה לו״, ״אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו״, רק לעת שכל משברים וגלים של המים הזדונים יעברו, והתכלית הכללית המשותפת יוצאת לאור בגלוי, אז נאמר ״מחיתי כעב פשעיך וכענן חטאתיך שובה אלי כי גאלתיך״, ״וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל חטאתיכם״, ערך זריקת התמיד.

~ ✣ ~

פסקה 17 | נצחיות הכלל ונצחיות הפרט בברכות המקדש

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק תשיעי – הרואה, ער. ברכות סג/א

כל חותמי ברכות שהיו במקדש היו אומרים עד העולם, משקלקלו המינים ואמרו אין עולם אלא אחד, התקינו שיהיו אומרים מן העולם ועד העולם. היסוד שראוי לתלות עליו כל מעשה טוב וכל הדרכה ישרה ראוי שיהי׳ דבר נצחי. והנה במקום שיש בו קשר כללי לאומי, כבר יש שם הנצחיות, שהרי הכלל לעולם הוא קיים, ״דור הולך ודור בא״י. א״כ כל הדרכה, שתתברר שהיא מוסיפה טובה למצב הנצחי של הכלל, היא ראויה להשמר באהבה. א״כ כבר יש מקום שתחול כל התורה כולה, עם כל המון מצותיה ופרטיה, כשיתברר שכולם יש להם ערך אל אושר הכלל ונצחיותו. א״כ אותו הלימוד של הנצחיות הפרטית שבאה באמונת השארת הנשמה ותחיית המתים, אינו צריך להתלמד בכלל האומה, בתור

יסוד שעליו בנין הצדק ושמירת התורה תלוי עליו, שהרי כבר יש לאלה מקום לתלות בערך הצדק מצד הכלל שהוא נצחי גם בעולם האחד. והנה דבר ידוע הוא שבהיות הצדק הפרטי יסוד נאמן אל הצדק הכללי, ע״כ חייב הדבר שיהי׳ מקום מוכרח במציאות אל הצדק הפרטי ג״כ. והצדק הפרטי א״א לו להיות מיוסד בחוזק ויסוד מוסד, כ״א בלימוד הנצחיות הפרטית שהיא באה ע״י תחית המתים והשארת הנפש. והנה בהיות הדורות דורות ישרים, שלא הושחתו בדיעותיהם של מאשרים מתעים, אין צריך בפני האומה להשתגר תמיד ענין הנצחיות הפרטית, שהיא צריכה לעיונים עמוקים ולציורים מופשטים. ולפעמים כשאין המשיג מוכשר לציירם כראוי יביאוהו לידי עצב ורוח כהה, כי די להשריש יפה חובת הצדק מצד חיובה הכללי, וממילא ירגיש השכל הפשוט והברור, כי לא יתכן שהפרט, שהוא היסוד אל הכלל, לא יהי׳ לו שום תוכן בעבור הזמן של חיי הגוף. והדעה הישרה מחייבת שהאיש שמלא את חלל חייו בעבודות נכונות של הצדק הכללי, ימצא ג״כ בבא עתו להתיחד בעולמו הפנימי את אשר פעל ועשה, ויתענג על ד׳ בעולם שכולו טוב וכולו ארוך. וראוי הדבר שלא יחלקו כלל שני המצבים לגדרים חלוקים, כי ברכת ד׳ היא החיים המלאים צדק ע״פ תכונתם ואופיים. א״כ כאשר אם נמלא את החיוב של צדק החיים לפי המושג ההוה, המושג הגופני, שאז אין אנו מוצאים שום ציור לצדק החיים, כ״א בהצטרף עמו מערכת הכלל, אז נמצא לנו הגבלה על הצדק, לומר שכל דרך בחיים שמסכים אל הטבת הכלל, בהוה ובעתיד, הוא דרך צדקה, דרך ד׳, וכל הפונה מאושר הכלל היא דרך חטאים שראוי לסור ממנה. ואותו הצדק עצמו יורנו, שכשיבאו חיים שלהם פנים אחרים מאותו הפנים שאנו מכירים כעת, ישמשו לנו אלה דרכי הצדק להעבירנו בדרך בטוחה ממצב אל מצב באופן הגון, ע״כ די באמירה אחת, עד העולם. אמנם כל אלה הדברים הפשוטים וברורים הם בנקלה מובנם, רק אם דרכי החיים לא נושחתו, והדיעות לא התערבו בסיגים ודיעות זרות וילדי נכרים, שאז ההשקפה על החיים היא בעין בהירה מלא צדק ומוסר. א״כ ישים האדם אל לבו, שמוסר החיים יחייב שיש תכלית טובה אל כל המציאות, וכיון שישנו. היא ודאי נמשכת מהצדק הכללי, ואז הרעיון האחד של הנצחיות כולל את הצדק הכללי עם הצדק הפרטי. ע״כ הוא פועל ג״כ שכשם שהמוסר הלאומי מועיל לעשות את הכלל לבנים [לעמם], נאמנים לכל דבר שיש בו הצלחתו והרמת קרנו. כן פועל הוא ג״כ על הצדק הפרטי להתנהג בכל דרכיו באורח צדקה ומשרים, ויצר הרע לא יוכל להתגבר עליו לומר שישליך את ההשקפה המוסרית הכללית, ויראה להוסיף לו גם בעול טובות פרטיות. שהרי הצדק הפרטי הנצחי הוא נמשך ממילא מהידיעה של הצדק הכללי באורח ישרה, שאם אין צדק פרטי נמצא, שאם תקוה אין לאדם להיות נשאר בעצמותו קיים לעד, מה הוא המוסר הכולל היוצא מן החיים בכללם, הרי הם עוברים מהר, ומה יתרון לרודף צדק ומשרים על הרודף מעשקות, שאף אם אמת הדבר ששכר מצוה מצוה, ואהבה הטהורה אל חיי צדק היא דבר נעלה וטוב, מ״מ כ״ז ניתן להאמר רק כשיש יסוד נכון על מה לבנות חיי צדק ולהגדירם בשם הצדק. אבל אם לחיי הפרט אין תכלית כ״א עוברת, הלא בטל מצד ההכרה הפנימית עיקר רושם של חיי צדק, כי איזה צדק הוא שהעובד העוסק בכל טוב לא יראה ולא יחוש מטובו לפי ערך קיומו של עצם הטוב. ע״כ כ״ז שהיו הדורות שלמים להשקיף על החיים בהכרה מוסרית, הי׳ די לכלול ב״עד העולם״ במאמר כללי, נצחיות היא תכלית הברכה של ד׳ אלהי ישראל, את כל מיני הצדק לפלוגיהם. אבל משהשחתו הדיעות ונטמטמו הלבבות, ומושג החיים הכלליים, מתוך שיבושי המעשים, איבד את ערכו המוסרי, וכבר החלו רבים להתפתות שיהי׳ אפשר שאין כלל תכלית מוסרית אל החיים. א״כ אפשר שרק צדק כללי נמצא וצדק פרטי אינו במציאות, אף שהוא מגינת נפש וחק עול, מ״מ לא יחושו לזה. ובזאת ההשפקה הנשחתה, לא הכיר עוד האדם את ההשארה הרוחנית במערכה אחת עם הצדק הכללי. ע״כ הוצרכו לתקן להבדיל בין העולם הגופני, שבו תבנה התעודה של הצדק הכללי, עד העולם הרוחני ששם יש מקום לחזות ג״כ בצדק הפרטי. וע״י התלמדות הפרטית, מצאו מקום להעיר אוזן ולהשמיע בדרך אמונה, מה שחדל השכל הפשוט כבר להרגיש במילואו. ביותר הי׳ הדבר נחוץ להתעתד צידה רוחנית אל הנדידה הגדולה של הגלות הארוכה, שאם רק התעודה הכללית היתה בולטת באומה, אז במה מצאו כח הפרטים הרבים שכבר לא ראו זיו חיים כלליים לאומיים, להיות עובדים עבודת ד׳ בעול התורה והמצות, אשר מבלעדם כבר נמחה חלילה שם ישראל, ואז הלא כבר לא הי׳ מקום לאור גדול מן העולם על מה שיחול. ע״כ הוצרכו חכמים ז״ל לעורר את הידיעה הטהורה של מציאות הצדק הפרטי, שהוא עולה על כל צדק כללי, ונבדל ממנו בזה שגם בעת יכסה חושך ארץ, והצדק הכללי הלאומי לא יהי׳ יכול להתראות, מ״מ יאיר אור הצדק הפרטי של נצחיות הפרט, העולם האחר לישר את נתיבות החיים. ע״כ תחת אשר בהיות חיים הלאומיים מלאים כח וקיום גדול, אז העולם של המציאות כולה אינו ראוי להבדל למערכות שונות, כשירדו החיים הלאומיים מערכם, הוצרך הדבר להבדל כדי שישמר אור ד׳ ג״כ בהסתר פני החיים הכלליים, ע״י האור של החיים הפרטיים, מן העולם ועד העולם. והדברים מתבררים יותר כשנשים אל לב, שכמו שבאדם הפרטי יתראו לעינינו תכונות הרגשיות ותכונות שכליות. התכונות של הרגש כשהם מתנהגים כראוי במשרים, הם מכריעים את האדם לכף זכות למעשים טובים ולמדות טובות, אע״פ שאינו בא לידי חשבון ודעת מפני מה הוא עושה את המעשים הטובים ההם ומה תכליתם, ואינו יורד לעומק הדברים במה יקראו אלה המעשים בשם טובים, מהכרה שכלית. אבל הרגש הישר הטבעי יורהו דרכו ללכת במשרים, ״תומת ישרים תנחם״. מ״מ צריך שיהי׳ נמצא גם העילוי השכלי שיעלה האדם ממעלת הרגש אל מעלת הדעת והחשבון, שידע מבלעדי רוח השירה והפיוט גם ברוח שכל ומשפט, למה הוא עושה את הטוב והתוכן שעבורו הטוב נכלל בשם הטוב. ואם לא הי׳ במציאות מקום למשפט.השכלי לברר את היושר והצדק הנמצא במשפט הרגש, אז לא הי׳ אפשר כלל לקרא את הרגש ההוא בשם היושר והצדק שאנו קוראים לו. אלא מפני שעומק החכמה והמשפט החד הוא חותך ג״כ בטעמים נכונים את הצדק שיש בכל הדרכים הטובים של נטיית הרגש הטוב. ע״כ אנו מכבדים מאד גם את הנטיה בעצמה גם אם לא באה אל מעלתה מצד החכמה, מפני שעכ״פ הטוב ההוא הוא טוב מקורי שנוהג בחכמה. וכאשר הננו מוצאים הדבר בפרטיות בהדרכה האנושית, בכל דרכי חייו, מובן שהנהו נמצא גם בכלל ההנהגה הכללית, ובמקור של הצדק האנושי, שאף אם מפני החשבון של הטוב המסודר שיגיע אל הכלל ממעשים טובים. כשנצרף עמו את נחיצות התכנית הלאומית של כלל ישראל, נמצא כבר די השב לנימוקים של רגשי יושר על כל ארחות המוסר. וכל דרכי התורה, באשר בהם חיינו והוא שעושה אותנו לעם, והיא המרוממת את כללינו לעד לשם ולתהלה ולתפארת, אף אם החשבון של ההשארה והחיים הפרטים הנצחים לא יהיו ידועים כ״כ. אבל כ״ז

אינו כ״א מצד הרגש והנטיה הטבעית, שהאדם נמשך אחרי היושר והטוב כשמטהר את נפשו. וכל דבר הגורם הצלחה ניצחית לדורות רבים הבאים וכל דבר שמקיים ומחזק ומגדיל את ערך עמו הפרטי בחומר וברוח, הוא נכון למצא בחושו שיש חובה קדושה ונטיה מוסרית שיכנס בעולם של כל המעשים המסתעפים מכל אלה. אבל כשיבא החשבון לעלות על הרגש, ולשאול מה הוא המשפט והצדק השכלי שיהי׳ איש עובד ימיו הקצובים עלי ארץ, למען יהי׳ נמשך טוב ליוצאי חלציו ולדורות גם של זרים שבאים אחריו, והוא לא ידע ג״כ לחוש את הטוב אשר עשה. אמת הדבר כי המשפט השכלי יחייב ג״כ שלא נאה לאדם להעמיד את מרכז הנטיה לטובה רק את עצמיותו. אבל צדק נכון הוא מאד להיות מתאוה לחוש ולראות את הטוב אשר הוא עושה במערכת הכלל. ואם אין עולם אלא אחד, אף שנצבור משפטים כלליים לכל דרכי התורה מצד הכללות והלאומיות, לא ימצאו לרוות רק את צמאון הרגש, ולא לשכך את תביעת המשפט והחכמה, שגם הרגש ראוי להיות נדון על פיה. ע״כ בעת שהנטיות הטבעיות התחילו להתמוטט בפעולתן הטובה ע״י סכסוכי דברים וסיבוך דיעות, ראו חכמים ז״ל להודיע לכל את הנודע בסוד ד׳ ליראיו, מן העולם ועד העולם, למען דעת כי גם למעלה מן הרגש הישר יש חשבון נעלה שהצדק הפרטי מתמלא בו. ואם שטוב הוא הרגש ללמדינו, שהתשוקה היותר מפוארה היא הטוב הכללי. אבל צדק ג״כ החשבון בתביעתו, שהמשפט המוסרי הוא מחייב שהעובד הפועל טוב יאריך ויתקיים, לראות ולהתענג על ד׳, לשמח בראותו שהצטרף בטוב הכללי, ״למען יזמרך כבוד ולא ידום ד׳ אלהי לעולם אודך״.

~ ✣ ~

פסקה 18 | קריאת השמות והתאמתם להשגחה העתידית

מקור: עין איה, ברכות א, פרק ראשון – מאימתי, פ. ברכות ז/ב

מנא לן דשמא גרים. חכמי האמת ז״ל הורונו לדעת, כי אין מקרה גמור במציאות, ביחוד ביחש האדם ושכלו, שיחו ושיגו. ע״כ לא יפלו הדברים במקרה, וההרמוניא הכללית מקפת את העבר ההוה והעתיד. ע״כ אע״פ שבמקרה ינתן שם לאדם, אבל אין המקרה ההוא חפשי כ״א מתאים הוא אל העתיד. ובעתים רחוקות, ביחוד באנשים רשומים שמהם תוצאות כלליות, יוכר בהכרה בולטת, ובאנשים פרטיים א״א להתבונן כ״כ בדבר. ודרכי דרשתם ״מאשר שם שמות״ נפלאה, כי הקלקול והחורבן אפשר לתלות לעולם במקרה, מה שא״כ השכלול והבנין. אבל כשאנו רואים שאין כאן קלקול מוחלט, כי ע״י הקלקולים היותר נוראים תצמחנה הטובות היותר גדולות, נדע אז מראש כי מפעלות ד׳ הנה גם השמות. וכמ״כ כשיתאים השם עם התולדות הרחוקות, עלינו לדון שהי׳ כאן רצון נעלם שסבב את השם לפי ההוראה העתידה, להיות גם רושם השם והוראתו לעזר, להוציא אל הפועל הכוחות הצפונים בבא עתן.

~ ✣ ~

פסקה 19 | ביטחון והשתדלות לפי המדרגה הרוחנית

מקור: עין איה, ברכות א, פרק ראשון – מאימתי, קמג. ברכות י/ב

מאי והטוב בעיניך עשיתי. אר״י אמר רב שסמך גאולה לתפילה, ר״ל אמר שגנז ספר רפואות. דרכי הבטחון הם השלמות האנושי, אמנם הם נחלקים, הבטחון הפשוט אם השעה צריכה לכך שיעשה נס, או מצד האדם המעלה שראוי לכך, אבל הבטחון התמידי הוא להיות בוטח בד׳ שיעזרהו בהשתדלותו. והנה אצל עניני הכלל מצינו סתירות, לפעמים ההשתדלות משובחת ומחוייבת ולפעמים תחשב חסרון. למשל מצינו במלחמת העי היתה כולה מלאה השתדלות ע״פ ד׳ ולעומת זה במלחמת גדעון נאמר לו ״עוד העם רב למען לא יתפאר עלי ישראל לאמר ירי הושיעה לי״, והוצרך למעט בהשתדלות טבעית. והדברים ניכרים שתלוי במצב המוסרי של העם, שתכלית כל סיבוב ההנהגה כולה היא להביא את אור דעת ד׳ במילואה לעולם, למען ימשך מזה כל הטובות הזמניות והנצחיות הנמשכות מידיעת ד׳ לאמתתה. והנה כשהאדם או העם בכללו עומד במצב מוסרי גבוה, אז הלא מהנהגה הטבעית שהולכת אחוזה עם סדרי החיים האנושיים, יכיר ביותר יד ד׳, כדברי הר״ן בדרשותיו ע״פ ״ואמרת בלבבך כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה וזכרת את ד׳ אלקיך כי הוא הנותן לך כח וכו״, שבהתבונן האדם כי החיים הטבעיים וכל מסיבותיהם, הכל ערוכים מאת ד׳ יתי לתכלית הנשגב של השלמות האנושית, הנה יותר יכיר את קונו כשמספיק לו צרכיו בדברים טבעיים, שצריך ע״ז השתדלות רבה מצדו בחכמה ובדעת ובכח גופני ונפשי. והנה יד ד׳ אתו על כל פרט מפרטי תנועותיו וימינו תסעדהו, הלא יתקרב יותר בזה אל ציור השלמות, מאלו יעשה לו נס בפעם אחת להמצא לו מחסורו. ע״כ אמר ״ואמרת בלבבך כחי ועוצם ידי״. ובציורך בהבנה אמתית כמה כח וכמה עוצם יד צריך עד כדי לבא לידי חיל זה, ולכל תנועה קלה עזרת ד׳ דרושה, אז ע״ז ימשך מה שאמר ״וזכרת את ד׳ אלקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל״. אמנם בנפול העם ממעלתו ונשקע בהבלי החומר ואל פועל ד׳ לא יביט, אז בהרבותו השתדלות לא יכיר כלל יד ד׳ ויאמר כי ידי הושיעה לי, ולא יבא בהנהגה טבעית אל שלמותו. ע״כ היו הניסים מחוייבים ומוכרחים בתחילת הכרת דעת ד׳ בישראל ״כי נער ישראל ואוהבהו״, אהבת הנער והילד הוא הנהגה כזאת שלגדול אינה בכלל הנהגת האהבה. למשל אהבת הנער תהי׳ כשיתן אביו מחסורו משלו, ושל הילד הקטן תהי׳ כשיתן ג״כ לתוך פיו, ושל הגדול תהי׳ האהבה כשימציא לו מעמד שיוכל להנות מיגיע כפו וחריצותו. ע״כ משובחים מאד הם הניסים בזמן ילדות האומה, והביאו את התכלית של דעת ד׳ וקרבתו, מה שלא היתה ההנהגה הטבעית יכולה להביא בשום אופן. אבל בהיות העם נעלה בהכרתו, אז טוב מאד שיתרגל בהנהגה שתביא אותו להחליף כח ולעסוק בשלמות וחריצות, בהרמת קרנו בכל הפרטים החמרים והמוסרים, מפני שיוכל כבר לשאוב דעת את ד׳ ממקור הטבע התמידית, ״שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה וגו״. ע״כ במלחמת העי, שכבר היו ישראל מלומדים בניסים, ודעת ד׳ היתה קרובה ללבבם, היה דבר טוב ושלמות במה שעסקו הם עצמם בהצלחתם. כי בודאי שלמות גדול הוא לאדם בהיותו עסוק לבדו בהצלחתו, כדברי הג״ר סעדי׳ ז״ל שאם הי׳ שלמות

להשיג שלמות בלא השתדלות היתה הנהגת השי״ת לנו ג״כ שלמות הנפש בלא השתדלות של תורה ומע״ט. אמנם בימי גדעון שירד העם פלאים במצבו הרוחני ושכח אל מושיעו, לא היתה ההנהגה הטבעית לישועתו מביאה אל המטרה, ע״כ הי׳ צריך למעט בהשתדלות טבעית, וכביאור הפסוק ״למען לא יתפאר עלי ישראל לאמר ידי הושיעה לי״. ומעתה נבין שלפי מצב המוסרי של ישראל אחר ימי אחז, שהיתה רבה העבודה ע״י השתדלותו הרעה לשכח את העם את שם ד׳ ית׳ ואת תורתו, מצא שאפי׳ ההשתדלות הלאומי שהיא משובחת בכל עת, הזמן גרמא להנהיג שיהי׳ כל הבטחון על השי״ת כי לא יטוש את עמו, למען ישוב העם להרגיש יד ד׳ אשר עליהם, ע״כ במפלתן של סנחריב אמר אני אין בי כח לא לרדוף ולא להרוג אלא אני ישן על מטתי ואתה עושה. ומניעת הכח היתה מניעה של כח מוסרי שבכלל ישראל בעת ההיא, שלא ישיג תכליתו כ״א ע״י נס גלוי של מניעת כל השתדלות. והנה גאולתן של ישראל בכל דור בעת צרתם, וכן הגאולה העתידה, אפשר היא שתהי׳ התחלתה בניסים ונפלאות, כימי צאתך מארץ מצרים, או שתהי׳ ההתחלה טבעית כדחז״ל בכמה מקומות, שתהי׳ הצלחתן של ישראל קמעא קמעא. ולפי דברינו הדבר תלוי במצבן של ישראל הרוחני, כי בהיותינו דבקים ביראת ד׳ בשמירת המצות ותלמוד תורה, שמזה יתיישרו המדות ונועם האמונה ודעת ד׳ ימלא את הלב, אז הוא שלמות גדולה תחשב אם נהי׳ אנחנו העוסקים במצוה זו של הרמת קרן ישראל. ובודאי תפארת גדולה והדר לאומי הוא לנו בהיותינו אנחנו העסוקים בבנין בית ישראל, מצד שלמותינו הלאומי שנמשך מזה ושלמות העולם כולו. אמנם אם מצב ישראל הוא בשפל, בהיותם רחוקים מתורה ומדעת ד׳, אין התכלית נמצא ע״י גאולה טבעית כלל, וצריך הטוב המעותד לבא בהתחלתו ג״כ ע״י גאולה ניסית. ודברים טבעיים לא יצליחו במצב כזה, פן יגרמו הריסה יתירה במצב המוסרי שהוא התכלית. והנה סמיכת גאולה לתפילה תלמדינו כי גאולתינו תבא רק מיד ד׳, ועלינו לדעת זאת מפני שידיעת ד׳ הנשגבה הבאה מן הגאולה היא הנקודה התכליתית שלה, ע״כ עלינו לדעת שהגאולה סמוכה מן התפילה והפקת רצון מד׳. אמנם בהיותינו במעלה רמה בעבודה ושלמות, הגאולה סמוכה בדעתינו לתפילה, כמו שהיא באמת גם בהיותה בדרכי הטבע והשתדלותינו. אבל בהשפל מצבינו בעונינו וריחוקינו מהשלמות של דעת ד׳, אז אין הגאולה סמוכה לפי ערכינו לתפילה רק בהיותה בדרך נס. ע״כ חזקי׳ השתדל לעשות הטוב בעיני ד׳, דהיינו מה שמפיק אל התכלית המוסרי, אע״פ שלפי המובן האנושי אינו טוב, דהיינו שסמך גאולה לתפילה, ובזמנו היתה הסמיכות הזאת מחייבת למעט ההשתדלות הטבעי לגמרי, עד שעלתה בידיו המדרגה העליונה של הבטחון. ורבי לוי מוסיף שלא זה שהתאמץ עבור הטוב המוסרי לפי הזמן בדברים הלאומיים, כ״א גם במצב החיים הפרטיים השתדל להשלים את החסרון העקרי של ההתרחקות מדעת את ד׳ באופן כזה שאינו ראוי להנהגה תמידית, והוא במה שגנז ספר רפואות, והוא כדי שיבקשו רחמים כדברי רש״י, אף שהרבה הרמב״ם י להשיב ע״ז, כי השתדלות הרפואה אינה מעוט בטחון, כ״א תוספת בטחון והכרה למי שהכין בחכמתו וחסדו את השכל לחקור ואת היסודות הרפואיים להשתמש בהם. אבל בראותו ששם שמים נשתכח ע״י מעלו של אחז, מצא כי יותר ירויח העם בהטבתו המוסרית ע״י שיתרגל לבקש הצרכים הנוגעים עד הלב, שהיא רפואת חולי מאת ד׳ ע״י תפילה, ממה שיפסיד מחסרון החיפוש בדרכי הרפואה בטבעיים. ע״כ זהו הטוב בעיני ד׳, ומקבלת מאד לבקשתו להתרפא בדרך נס למעלה מן הטבע, למען יהי׳ הוא לאות לישראל לשוב לבקש את ד׳, עד שיתרומם שכלם לדעת את ד׳ ג״כ בדרכי הטבע שהיא כולה פועל ד׳ ומעשה ידיו. והנה אם נהי׳ זכאים, לפ״ז תוכל להיות מצדינו הגאולה טבעית ובאה ע״י השתדלותינו, והניסים יבאו עכ״פ להשלמת האנושיות הרחוקה בכללה מדעת ד׳, טרם תגלה לה הניסיות. או גם להשלים אותנו במעלה יותר גבוהה ונכבדה.

שער שביעי: תפילה

לקט פסקאות נבחרות ומבוארות מכתבי מרן הראי״ה קוק זצ״ל • 27 פסקאות

מבוא לשער תפילה

התפילה במשנת הרב אינה רק בקשת צרכים גשמיים או ניסיון לשנות את הרצון העליון, אלא היא ׳שירת החיים וההוויה׳. בעת התפילה, האדם מעורר את הרצון הפנימי הטהור של נשמתו, מזכך את מעמקי הווייתו ומתחבר אל המקור האינסופי של כל הכוחות כולם. בכך פועלת התפילה שינוי מהותי באדם עצמו וממילא בעולם כולו, ומעלה את הבריאה אל מדרגת הקדושה, הברכה והדבקות.

מפתח פסקאות השער:	
1. ׳תפילה ושינוי רצון ה	15. השפעת תפילת הרבים על עולם הטבע
2. אמונת ההגיון ואמונת ההרגשה	16. תום הרגש בתפילה מול העיון המופשט
3. הרצון והתפילה	17. גדרי התפילה בסדרי הטבע והשכל
4. התפילה והרצון	18. צמצום היחיד למען הכלל במטבע התפילה
5. התפילה הרצון	19. טהרת התפילה מהגשמה והשפעתה על ההוויה
6. רצון ותפילה	20. מבנה התפילה ושעבוד הבקשה לשבח
7. התרוממות לעולם השלמות בכוח התפילה	21. רוממות התפילה ותיקון הבחירה המוסרית
8. ׳התהללו בשם קדשו, ישמח לב מבקשי ד	22. סוד עת רצון בתפילת הרבים
9. ואני בחסדך בטחתי, יגל לבי בישועתך, אשירה לד׳ כי גמל עלי	23. שורש החטא בהימנעות מתפילה על הזולת
10. רינה ותפילה בקדושת בית הכנסת	24. הקדמת השבח ושלילת שינוי רצון בתפילה
11. חובת התפילה על הזולת ואחדות הנפשות	25. התקווה כשלמות עצמית והתמדת התפילה
12. שמירת המעשים כהגנה על הקדושה הפנימית	26. קישור רגשי התפילה אל חיי המעשה
13. רפואת השבת בהתעלות הדעת והביטחון	27. שורש התפילה על הזולת בנפש המתפלל
14. התפילה כמגן מפני עזות פנים	

❖ ❖ ❖

׳פסקה 1 | תפילה ושינוי רצון ה

מקור: שמונה קבצים, קובץ א׳, תרסד

החושב בתפילה שמשנה את הענין האלהי, ה״ז מחרף ומגדף, והחושב שאינו משנה אלא את עצמו, ה״ז מקטין את ערך התפילה, ועמה יחד את כל הערך של העבודה האלהית. אבל המכוין, שהוא פועל לשנות את עצמו לטוב, וע״י היחש שעצמות הוייתו משתנה, משתנה כל הערך של כל ההויה אליו לעילוי ולטוב, כי ההויה כולה מתפעלת מאחד מחלקיה הרוחניים ביחוד. וכל מה שהתוכן הרוחני המביא את החליפות הוא יותר נעלה ויותר כולל, כן השינויים הם יותר עצומים ויותר פועלים בשפעת טובתם. זהו העובד בכוונה הראויה שהנפש מתמלאה ממנה והעולם מתברך.

פסקה 2 | אמונת ההגיון ואמונת ההרגשה

מקור: שמונה קבצים, קובץ ז׳, צב

התפילה כשהיא נעזבת מן התורה, היא דומה בטבעה לתכונת האמונה כשהיא נעזבת מהמצוה והמוסר הפעולתי בהליכות החיים, ששם מארת המינות רובצת. בעמקי היסוד התחתיתי שבנפש מוצאים אנו את האמונה בשני ערכיה, בהכרה והרגשה, ובנטיה ורצון, ובשניהם הולכים הסיגים הנפשיים עמם עד שהם באים למדת הזיקוק, שאז מקבלים הם את חותם שלמותם, והאמונה מצטיירת בצורת קדשה המלאה כל שפעת ברכה. במעמק היותר שפל של נטיית האמונה, נמצאת אותה התכונה השפלה של יצרא דעבודה זרה, שבשעתה היתה תכונה מועלת לעולם, מרחם משחר לך טל ילדותך, מה הטל הזה סימן ברכה לעולם אף אותם השנים שעבדת עבודה-זרה סימן ברכה הם לעולם נאמר לאברהם אבינו ע״ה. מעמק האמונה ביסוד המאופל של הנפש, שאינו זז מן האדם משחר טל ילדותו, זהו סימן לבריאות נפשית שהקשבת האמונה היא בו חזקה וטבעית, רצינית ואמיתית, אינה מנוגעה משום נטיה זרה, ולא נחלשה משום מורך לב ויראה עשויה בצורה של רפיון רוח, והעז הנפשי, בעומק החטיבות שלו הולך וזורם, עד שבאה ההכרה ומזדווגת עמו, ואז מתחילה היא האורה של האמונה העליונה להופיע. בתיקון הישר של העולם, צריכה היא האמונה הכללית של העולם להזדקק מעט מעט, להיות בכללותה שרויה בסיגיה וזוהמתה עד שהצדדים המוסריים והמדעיים של הנפשות יובילו את התוכן הנשמתי, עד לידי אותו גובה הטוהר של אור השכינה בתמימות הקודש השורה בישראל. ונלוו גוים רבים אל ד׳ והיו לי לעם, וידעת כי ד׳ צבאות שלחני אליך. נלוה אמנם יצר הרע עם חולשותיו לתאותה של האמונה הטבעית, ויצאה המינות אל המפעל במקום האליליות. אותו היחש הנפשי, שבהיות העולם הרחב של האנושות שקוע בתרדמתה הליטרגית של עבודה זרה, לא פגע בעצם את הקודש הטהור מפני הריחוק העצום שביניהם, ומפני הקיר העב החוצץ ומבדיל בין הקודש ובין הטמא, באה המינות ופרצה שם פרצות. היא גחה מתוך התאונות של זרם האמונה בעוצם הטבעיות שלו, ורצה לקרא בהמון של עולם שקוע בחושו כולו, בכל הלך נפשו ובחשכת מוסרו בתהום האליליות, בשם אמונת הקודש, וקריאת שם ד׳ במקום אשר אל זר שולט בכל ערכי החיים, הרי הוא חילול השם מעבר מזה, והפסקת הזיקוק האמונתי מעבר מזה. ומתוך הקרבה של החפץ הצווחני הזה של פירוץ טבעיות האמונה הבלתי זקוקה אל תוכן הקודש, מצד איזה תוכנים שליליים שביחש לערכי החיים החומריים והחברותיים של האליליות העמוקה, שישבה על שמריה, נגע פרץ זה גם במקום הקודש, לטמא את משכן ד׳, ולהביא מחשכים גם באיזה מנאות הקודש. ותקע כף ירך יעקב בהאבקו עמו. התפילה שהיא נחלה משותפת לכל תוכני הטבעיות של האמונה, הרי היא מחזקת את האופי הנפשי כמו שהוא, כשהיא באה על ערכים חיים מוסריים, אידיאליים מזוקקים, מגבירה היא את הקודש והטוהר, וכל החיים היחידיים והחברתיים הולכים הלוך וטהר, וכשהיא מתחברת לערכים נפשיים רשעתיים, הרי היא מגברת את כח הרשעה, שהוא מתכפל בהיותו עטוף בלבוש קודש, ואזור בהבעה של תאות אמונת קודש. אמנם אחרי כל הקלקולים הרבים והשמות הנוראות שעושה המינות וכל הרע אויב בקודש, חודר הוא רוח האמונה שבשטף הרפש והטיט שבמעמק הזוהמא הנפשית שבחיים האליליים, הוא מביא גם-כן גרגרי טוהר, והם הולכים ומתכנסים ביסוד הנפשי הטהור אשר לאדם, שהוא כולו אצול מיסוד היצירה הרוחנית הפועלת בלא הרף בכנסת ישראל, ומטמא יתן טהור. ואותה המינות בעצמה גרמה לעורר אחר-כך כח אחר, שעומד בצדה, והוא פחות נפשי ממנה ויותר רחוק משאיפת האמונה במעמקיה, פחות טבעי ותאוני, אבל עם זה פחות אלילי, שממנו יצאה האישלמיות והסתעפותיה. ועם כל מה שאלה שני עניי החושך מחשיכים את האור הצח המזהיר ושופע בכנסת ישראל, הנם גם-כן מנתקים המון רב מתוך התהום האלילי ושרשיו הגסים, והקודש בכל אשר הוא, נפגע מתוך הקורבה של הסעיפים הזרים הללו, הרי הוא מתחמש בהגנה, וחותר לגלות את טבעיותו הבודדת בהבעה והבלטה מיוחדה, עד שיבא התור המכריח להציג את הטהרה הישראלית מראשית מקורה לנס עמים, ומאורה המזריח בחסינות המוחלטה של שאיפה הסתורית שלמה, שכח ד׳ אמת נגלה בה בכל ההכשר היותר עמוק וחודר, עומדים העבים המעכירים להתפזר, ובסורם מעל מרכז הקודש יכפל הכח הזורם בפנים המורשה אשר נעצר ממהלכו. ועל-ידי כל המכשירים שהכשירה כנסת ישראל את עצמה ואת העולם, ואשר הכשיר העולם כולו את עצמו על-ידי כל מכונותיו בקודש ובחול, יובא במרץ גדול אותו התוכן המבוקש למנוחת העולם ולהישרת דרכו, לפקח עינים עורות, ואזני חרשים תפתחנה.

~ ✣ ~

פסקה 3 | הרצון והתפילה

מקור: שמונה קבצים, קובץ ז׳, קב

מיסוד התעלות הרצון בתור תוכן כל היש של כל העולמים נובע מעין התפלה בצורתה האידיאלית והמעשית, שהיא חותם האידיאליות. אותו האור המזהיר זיו חיים ועמדה לכל היקום, הוא משלח את קרני הודו בלב כל יצור, ובלב האדם הוא חוזר למעין הנובע של תפלה, שהיא בעצמה מאדירה את הרצון ומאצלת אותו. הרצון האלהי, בתור נשמת כל עולמים, שהוא יסוד כל טמיר ונעלם, המופיע על כל גלוי ונראה, הוא המחיה את אור האמונה ביקר טבעיותה האצילית בפנימיות הנשמה, והוא העושה את אותה החטיבה של הדבקות האלהית, הפועלת אור וחיים ברצונה, המזלת ברכה לכל פלגיה.

~ ✣ ~

פסקה 4 | התפילה והרצון

מקור: שמונה קבצים, קובץ ז׳, קכ״ד

התפלה, במציאותה ובאמונתה, מבססת היא את היסוד של גדולת הרצון של האדם וקדושתו. הרצון הוא היסוד לכל החיים, לכל ההגוי, ולכל הנפעל, הרי הוא מתעלה, מזדכך מתקדש ומתרומם ברוממות קדושה אלהית על ידי התפלה. גרעין חד של תפלה נושא עמו משך של חיים רצוניים אדירים, לפניו ולאחריו. כל שטפי הרצון הקדום וענפיהם, לפני התגלותה של התפלה בנפש, הרי הם הולכים ומתרכזים במרכז הטמון של התפלה. עיקר בנין הרצון, שהוא הולך ונבנה, הולך ומשתלם, מתעלה לבא לכלל תיקון בנין ושכלול, הוא בא מיסוד התפלה. התפלה גם בעודה בכח הרי היא מעלה את הרצון, את נקודת החיים היותר עליונה ועשירה. הרעיון, הציור של התפלה, האמונה של התפלה, הדבורים המבוטאים של התפלה הנם יחד חטיבה עולמית גדולה. החזון העולמי היותר נשגב, יותר אידיאלי, ויותר תהומי בתהום ההכרה של הביטוי היותר נשגב ויותר חסון בחסינות האמת, הוא העולם בתור הצגה של רצון ד׳, התגלות רצון להים עליון קונה הכל, ורצונו של האדם הנגש אל ד׳ הוא כבר רצון מתעלה, רצון מתאמץ לבא לתוכן מהותיותו האמיתית. אותו הגודל האמיתי של הרצון הולך ומתגלה על ידי מה שהוא מפנהו אל ד׳. והרי חוזר הוא משך החיים, משך העולמים, הד המציאות, אומץ ההויה אל יסודו, משתגב בשיגובו האלהי החסון והנערץ, והרי הוא היסוד היותר אמיץ לכל בנין, לכל מבוקש. והמבוקשים בעצמם הרי הם מתעלים על ידי התפלה, הם עושים בעד התפלה והתפלה עושה בעדם, וביחד מתעטרים הם עטרות אל חי העולמים. רצון ברצון נגש, שאיפה בשאיפה, שכל בשכל, חיים בחיים, והכל מתמלא ברכה עדי עד.

~ ✣ ~

פסקה 5 | התפילה הרצון

מקור: שמונה קבצים, קובץ ז׳, קכה

והנה נמצאת התפילה, אותה שפעת הרצון בעצמה של יצירת עולמים, של קיום עולמים, של חיי העולמים, ואיך זה לא יושגו על ידה כל המאויים, והיא יוצרת כל, מחוללת כל. ואותה ההופעה בעצמה נערכת היא בהזרחת פעולתה, לפי מעמק הרצון, ולפי חידור העריגה האלהית שעמה, ההולכת ביחד עם ההתבטאות. אבל בתור סעיף של קו אור מאותו אור החיים השוטף בלי הפסק להחיות כל, הרי הוא יונק ומשתרש בשורש קיומו, בתהום החפץ העליון, המלא אושר וטוב לכל. בוטש הוא הרצון הנגזר באורו, ופוגש את כללותו בשורש הוייתו, ומטבילת הסעיף בגזעו החי, הכל חוזר ברב חוסן לאיתניות מלאה. ויודע הוא וחש הוא המתפלל הרענן, למתח את רצונו, לרומם את מאוייו, במדה ובמשקל, בשיעור הנדרש לאותה הפגישה והבטישה. לא באימוץ עקשני של הפצרה חסרת דעת, ולא ברפיון המביא עצלתים, נמיכת המקרה ודליפת הבית, אלא בעז ובגבורה, בגילה וברעדה. כחץ מקשת יצא דבר ד׳ הנבטא בניב שפתים, וקולע הוא את פעליו אל המטרה הרצויה, חושף הוא את המטמונים, את גנזי החיים ורזי הרצונות. ועולמים מלאי חן, חסד ותפארת, מלאי עליזה וגודל, מלאי יפעה והוד והדר, בזיו מתחדשים, מתעלים ומתרוממים, בסלם המוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, המתפלל בכל שיעור קומתו.

~ ✣ ~

פסקה 6 | רצון ותפילה

מקור: שמונה קבצים, קובץ ח׳, עז

צריכים להסביר את היסוד של התפלה. התפלה במובנה הרגיל, הבקשה, פעולתה היא טכנית אידיאלית, במובן מקודש עליון. הרצון הפרטי איננו דבר בודד, סעיף הוא מהרצון הכללי, משפע הרצון המתעלה מעל לכל לראש, משפעת הרצון המחולל כל, הבורא כל עולמים, המחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית. חלוש הוא הרצון המסועף, אפס היא מדת היכולת שלו, מפני שהוא בציורו נפרד מהחפץ הכללי, לפי אותה המדה של עז הדבקות אשר להרצון הפרטי בהרצון המקודש הכללי, לפי מדה זו הרי הוא מתעלה, ויכלתו מתגברת. בעת התפלה, שהאדם פונה אל ד׳ מעומק רצונו, מתעלה העז המהותי של הרצון הפרטי שלו. וכפי ערך הדבקות האיכותית הזאת, הרצון הזה הפרטי, שנשתחרר מפרטיותו, והוא הולך, רץ מדות, עף וטס, ומתגבר מתוך חזרתו ליסוד חייו, למקור מחצב מהותיותו, לעומק רצון ד׳, אדון כל, הרי הוא פועלאת פעולתו, כפי רצונו וציורו.

~ ✣ ~

פסקה 7 | התרוממות לעולם השלמות בכוח התפילה

מקור: עולת ראיה הקדמה, עמוד י״ג סעיף ו

הולכים ושוטפים, הננו חפצים מעצמנו ומהעולם שלמות כזאת שאין המציאות המוגבלת יכולה לתן לנו, ומתוך כך הננו מוצאים את עצמנו שרויים בצרה גדולה, שדאבונה יכול להעביר אותנו על דעתנו ועל דעת קוננו. אבל קודם שיעבור זמן גדול, שיוכל שרטון זה להתגלם בקרבנו הננו באים ומתפללים. שופכים אנו את שיחנו ומתנשאים אנחנו לעולם של מציאות שלם בתכלית השלמות, ואז נעשה עולמנו הפנימי באמת שלם בתכלית השלמות, ודעתנו מתמלאת נחת, ואותו המשקל שהכרעתנו הפנימית פועלת על המציאות, שגם פנימיותנו היא אחת מחלקיה, מכריע גם את כל העולם כולו לכף זכות.

~ ✣ ~

פסקה 8 | התהללו בשם קדשו, ישמח לב מבקשי ד

מקור: עולת ראיה, ר

קדש ד׳ הוא התכן של המחשבה העליונה, מגמת כל המגמות, שבכללותה של ההנהגה האלהית בכל ההויה כולה. השם של הקדש והוא המקור החפצי, המעולה ביסוד קדושת בחינת הרצון הנקדש, שממנו נובע כל מה שיש לו יחש למהותה של מגמת ההויה. הבהירות הנשמתית באה מתוך שקיעת החפץ והרעיון המעולה בזהר עליון זה, עד שאנחנו נעשים ע״י זה מלאי אור קדש, ואור הקדש הזה פועל הוא בקדושתו על מהותנו העצמית להיות מלאה עז וחדות עולמים בדעת ד׳ הפנימית, ששופעת תמיד בזרמי קדשה בתוכיות מקור נשמותינו. וע״י קדושה עליונה זו אנו באים לידי ההכרה, שהחפץ הפנימי של בקשת ד׳ הוא העולה על כל החיים ועל כל האושר, ושהבקשה בעצמההיא התכונה המבוקשת, לא המציאה, שהיא תמיד בלתי אפשרית, כי הננו צועדים מגודל אל גודל, ומבקשה לבקשה, מבהירות לבהירות ומודאות לודאות יותר עליונה ע״כ רק כאשר נתהלל, אנו בפנימיותנו, בשם, של כל הקדש האלהי המתעלה בתור המבוקש האחרון של כל היצור, אז נגיע למדה עליונה זו, שנדע, כי. לא מציאת ד׳ יהיה החפוש שלנו, שהרי הוא מצוי לנו בכל עת, ומי גוי גדול אשר לו אלהים קרבים אליו כד׳ אלהינו בכל קראנו אליו, אבל עם כל המצאו לנו הננו תמיד עסוקים בבקשה, לבקש את ד׳, ולהתעלות בעלוי אחר עלוי, בחוזק הגלותולנו, ומבלי קץ ותכלית למבוקש הננו מלאי עז ושמחת עולמים. התהללו בשם קדשו ישמח לב מבקשי ד׳.

~ ✣ ~

פסקה 9 | ואני בחסדך בטחתי, יגל לבי בישועתך, אשירה לד׳ כי גמל עלי

מקור: עולת ראיה, רכ

יסוד הבטחון, המעלה את האדם לתכונת קדושה עליונה, רוממות נפש וגדולת קדש, הוא לא אותו הציור, שהאדם יצייר בעצמו שהא בטוח, שמה שהוא דורש ומבקש, וחושב שהוא דרוש לו, ימלא ד׳, כי אפשר שמה שהוא חושב, שהוא הטוב, הוא ההפך מהאמת. אלא שהוא בטוח בחסד עליון, שברא את העולם ובנה אותו, וכוננו, ומשגיח עליו ברב חסד, ועל כן אין מקום לשום דאגה, לשום עצבון רוח, כי הלא יודעים אנו, שחסד אל נטוי על כל יצוריו, והננו נכנסים תחת כנפי חסדו בכל רגע. אבל כאשר מתגלה לנו איזו ישועה המורגשת לנו, אז התכונה הלבית, השקויה מטל הבטחון הכללי, יוצאת אל הפעל, והשמחה בהגלותה, במדרגת גילה, היא תבא אז להופיע את האור הכמוס של הבטחון התדירי. אמנם הבטחון בהיותו כללי, וגילוי הישועה בהיותו כבר מקושר יותר אל הפרט מקבל הישועה, אין בהם עדיין הכח להשרות על הנשמה את רוח השירה הקדושה, מפני כי סוף כל סוף אור התורה בהכרה המוסרית הפנימית אומרת לאדם, כי אשרו האמתי הרי הוא תלוי בבחירתו. ומתוך שאנו יודעים שבקו המשפט מנהג צור עולמים ב״ה את עולמו, על כן הישועה המתגלה, ואור הבטחון הכללי, הבא לידי בטוי בגללה, הם ג״כ מאשרים את הנשמה מצד הידיעה, שסוף־כל סוף הכרח הוא לומר, שאיזה כשרון מעשה נמצא במקבל הישועה, כי אחרי מפעל החסד, וכל ארחות צדקת ד׳ הגדולה לאין חקר, הלא מדת הצדק אי אפשר לה שלגמרי תהיה נלקית. אם כן יש כאן גם כן פיוס להכרה המוסרית שבאדם, התובעת את השלמתה העצמית, והיא לא תנוח ולא תממלא אשר פנימי בכל מושג כ״א כשיצורף לה החשבון, שכבר היא עומדת על איזה בסיס בהשלמתה הפנימית, עד אשר היא רואה מתוך מערכת חסד ד׳ עליה, ומתוך גילוי הישועה, איזו הארה של תשלום גמול לה, בעד צדקה ותומה. ״יגמלני ד׳ כצדקי וכתומי עלי״. זה הרגש כשסומך אותה, הוא ממלא אותה זיו חיים, ורוח הקדש של השירה מתחיל לפעם בקרבה. ואני בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתך, אשירה לד׳ כי גמל עלי.

~ ✣ ~

פסקה 10 | רינה ותפילה בקדושת בית הכנסת

מקור: עולת ראי״ה, חלק א • עמוד רס

"תניא אבא בנימין אומר אין תפלתו של אדם נשמעת אלא בביהכ״נ, שנאמר לשמוע אל הרנה ואל התפלה״ (ברכות ו׳.). חלקי התפלה העקריים הם שנים: רנה ותפלה, דהיינו שבח ובקשה. האחד הוא, ששם השי״ת חק בעולמו, שע״י תפלת האדם ימלא לו משאלות צרכיו, ותפלת ישרים רצונו ואת שועתם ישמע ויושיעם. והשני, שיוציא האדם שלמותו מן הכח אל הפעל בהיותו מסדר דבריו לספר בגדולתו ית׳, ומרגיל בזה את דעותיו וכל כחות נפשו לחזות בנעם ד׳, שהוא פרי החיים ותכלית השלמות. ובכלל סוג זה הוא הדבר העקרי של הודעת כבודו של מקום בעולמו, וקרבתו לבני אדם, וביותר לדבקים בדרכיו. אמנם ראוי שיהיה חקוק בלב, שגם חלק התפלה של בקשה הוא ג״כ מכוון זה, שיבא האדם בכלל יותר לשלמותו האמתית, הנמשכת מהכרת כבוד ד׳ ית׳ כי על כן קבע השי״ת חק זה בעולמו, כדי להכשיר את האדם לשלמותו בזה עצמו מה שהתפלה מועלת, שכל מה שהאדם קרוב יותר לרוממותו ית׳, ע״י מעשיו הטובים וכשרון חכמתו ומדותיו, הרי הוא קרוב יותר שתועיל תפלתו ודבריו יעשו רשם, ״ותגזר אמר ויקם לך״, שזה מעלה ומביא יותר את המין האנושי בכללו אל קרבת אלהים. לכן יש בתנאי חלק הבקשה של התפלה, שהיא תהיה תמיד משועבדת וקשורה לחלק היותר עליון של התפלה, שהוא מצד הודעת כבודו ית׳. והנה מציאות קדושתם של בתי כנסיות בתור מקדש מעט היא, שעל ידם יפורסם ענין מציאות השי״ת וכבודו, ויסוד תפלת ביהכ״נ הוא מיוסד על החלק המעולה של התפלה, שהוא הכרת גדולתו ית׳ וקרבתו, ועל כן גם חלק הבקשה של התפלה, משועבד הוא ומכוון אל התכלית של

החלק העליון של התפלה, ואין תפלתו של אדם נשמעת אלא בביהכ״נ, שהוא מקום הרנה, ״לשמע אל הרנה ואל התפלה״.

~ ✣ ~

פסקה 11 | חובת התפילה על הזולת ואחדות הנפשות

מקור: עולת ראי״ה, חלק א • עמוד רעה

"ואמר רבה בר חיננא סבא משמיה דרב כל שאפשר לו לבקש רחמים על חברו ואינו מבקש נקרא חוטא, שנאמר גם אנכי חלילה לי מחטא לד׳ מחדול להתפלל בעדכם״ (שם י״ב:). משרשי האמונה ויסודי החכמה האלהית הוא לדעת, שכל דבר שבעולם, שממנו תוצאות לגורל חייו, המוסרי או החמרי, של האדם, אינו נעשה במקרה, כי כל המקרים כולם, בהזדמנות פגישתם, מכוונים הם לתכליתם. וכשהם נפגשים ומקושרים עם בחירת האדם, שיוציאם אל הפעל לתכלית הטוב, והוא מתעלם מבלי להפיק את התכלית הוא חומס את חק המקרה ההוא, מהטוב העומד להיות נפעל על ידו. וכאשר אדון כל המעשים שם חק- עולם זה של התפלה, שתהיה מכוננת עמודי המוסר והדעת את ד׳, ולפיכך מועילה להפיק תכלית בקשתה, א״כ בהפגש יחד הצרך של התפלה עם ההתעוררות הראויה לה, ותנאי המצב המתאימים לה, נדע את היותה דרושה בזה לתוצאות שלמות תכליתה. והנה ההרגשה הטובה שבאדם בהתפללו על חברו היא מחוברת משתים: ידיעת השגחת השי״ת ותכלית ההנהגה האלהית בבריאה לצד המעלה המוסרית - עם האהבה האמתית הפנימית לחברו, שגם היא מגיעה לשרש הקשר המאחד את כל האדם, ע״פ צרכיהם החמריים וע״פ רגשותיהם הנפשיים, אל רוממות התכלית הכללית. על כן כל שאפשר לו לבקש רחמים על חברו, הרי הגיעו המקרים במסבותיהם לידי כך, שיהיה לו יחש ידיעה וקירוב אל הצריך לרחמים, ואם אז בשעה המוכשרת יחסר את הטובה של מילוא חק ההרגש הקדוש הזה, שבבקשת התפלה, נקרא הוא חוטא ומפסיד גם לעצמו וגם לחברו, בהיות מציאות המצב המתאים מורה את הצרך, שיעזר חברו ע״י התפלה היוצאת מלבבו הוא דוקא.

~ ✣ ~

פסקה 12 | שמירת המעשים כהגנה על הקדושה הפנימית

מקור: עין איה, שבת א, פרק ראשון, לט

תנא דר״י יוצא אדם בתפילין ע״ש עם חשיכה כו׳. התפילין הם מיוחדים לימי החול, יצאו שבת ויו״ט שהם עצמן אות. והדבר נערך בכלל, כי לאדם נחוצה התקדשות חיצונית כדי לבא על ידה אל [ההתקדשות] הפנימית העצמית. תכלית מעשים תוריים רבים היא כדי לשמור את נקודת הקדושה הפנימית, שגלוי וידוע לפני יוצר האדם ב״ה שלא תהי׳ נקנית לאדם כ״א ע״י אותן הפעולות. ולפי ערך התגברות הקדושה הפנימית העצמית באדם, תוכר פעולת הדברים שמסמנים הקדושה החיצונית בפעולות מעשיות שהביאוהו לכך. כדי להורות שהקדושה העצמית היא העיקר, אמרה תורה באות התפילין, שהוא יסוד להוראת ההרשמה החיצונית של קדושת המעשים, למען יבא האדם על ידם לקנות הקדושה העצמית הפנימית, ״למען תהי׳ תורת ד׳ בפיך״, ששבת ויו״ט א״צ אות, כלומר בהם צריך האדם להתעלות מצד פנימיותו, עד שלא יהי׳ צריך סעד חיצוני לתומכו. והוא לאות על פרטי דברים בהליכות היחיד והציבור, שכפי הנפילה הפנימית כן צריך שיתמלא המקום לתן סעד שלא יפול האדם הפרטי או הכללי בנופלים מקדושות חיצוניות. ע״כ מצד הנפילה הגדולה של כלל האומה, שגרם בעונינו פיזורנו הגדול וריחוקנו מבית חיינו, יחד עם זה עצמו גרם שנשתכחה תורה והלכה ברורה ונתרבו הספיקות, ועם ריבוי הספיקות יצאו בהכרח תולדות של חומרות, שבכלל נתרחב החוג המעשי. ומאת ד׳ היתה זאת, שההתרחבות המעשית היא משיבה את האבדה הרוחנית של עצם זוהר הנפש שהועם ע״י הירידה הגדולה של האומה. ואלה הדברים שהם חיצוניים בערך יסודה של תורה ועיקרה, הם מקיימים את האומה בקדושתה ואמונתה לשם ד׳ אלהי ישראל. והנה צריך האדם להזהר להוקיר מאד כל הדברים החיצונים שגורמים לשמור הקדושה הפנימית, [בכל חומרות הספיקות שבהם ולדעת] כ״ז שעוד לא שבו לנו כל מחמודינו מימי קדם, כ״ז שאין לנו מלך ונביא, וסנהדרין גדולה במקום אשר בחר ד׳, בביהמ״ק, שתצא מהם תורה לכל ישראל בלא שום ספק בהוראה. [כל הזהירות הזאת בכל החומרות הבאות מצד הספיקות הם הם יסודי חיינו,] וכי (חלילה) בעזיבת אלה הדברים, שע״פ ההשגחה הוכנו מראש לשמור את הקדושה הפנימית הישראלית, במצב הירידה תוכל לגרום תוצאות רעות ומרות מאד. דומה לדבר שהתפילין שהם מיוחדים לימי החול. אמנם בשבת ויו״ט, ימי העליה והקדושה [ש] הם עצמם אות, (ו) אין צורך בלבישתן. אמנם חלילה לדחוק בזה את קיצם, ויוצא אדם בתפילין ע״ש עם חשיכה. וכך היא המדה שהרי עוד לא זרחה שמש הקדושה העצמית, וצריכים התפילין לפעול פעולתן למען תהי׳ תורת ד׳ בפיך, עד שיופיע אור קדושת השבת, והקדושה החיצונית של התפילין תתמלא ע״י קדושת השבת הפנימית. וכן בעניני כלל האומה, שהדברים החיצונים, הרחבת התורה בקיומה שניתוספו כמה דברים מצד הספיקות, שתולדתם היא הגלות והפיזור, וחסרון שופטינו ויועצינו. אמנם בין כה וכה הרי האומה מתעסקת במדה יותר רחבה במעשים של עבודת ד׳, מדקדקת במצוה לכל צדדי ספיקותיה, שומרת שני ימים טובים בגליות, מפרשת שתי חלות בסוריא, שעליהם אמרו חז״ל ״שמוני נוטרה את הכרמים״, מפני שכרמי שלי לא נטרתי, בשביל שלא שמרתי יו״ט אחד בארץ הריני משמרת שני ימים טובים בגליות. אבל לאחר שגרם המצב ובאה הירידה, היתה התרחבות הקיום המעשי אע״פ שבאה מצד ספיקות שסבתם היו קלקולים לאומיים, גורמת קיום והצלה, והשבת רוח (הקדוש) [הקודש] הראוי להיות מלא בעם ד׳ בלבותם. והזמן שישוב המצב לשנים קדמוניות, שתהן׳ התורה כולה מבוררת יוצאת מן המקום אשר יבחר ד׳ , הספיקות יתבררו, ויחסרו לפי זה כמה ענפים מעשיים שהיו מורגלים באומה מפני הספיקות, [ש] (ו) בהיותם נעשים המשיכו והגדילו את הקדושה הישראלית באומה, כי ריבוי המעשים לשם ד׳ מקרב את הלב לאבינו שבשמים. אמנם אז

בעת המאושרה, יופיע אור ד׳ וכבודו, סגולת הקדושה הכללית, אור ד׳, הנבואה ורוה״ק, שהיא סגולה מיוחדת לישראל ישובו לנו, ותמלא הקדושה הפנימית מקום הקדושה החיצונית של אלה המעשים, שהם בערך תפילין לימי חול לעומת קדושתם של שבתות וימים טובים עצמם, אבל עם חשיכה יוצא אדם בתפילין, וחלילה להניח את הפרט או הכלל בלא מגן של הקדושה החיצונית עם כל פרטיה והרחבותיה, כ״ז שלא באה בכל תקפה ועוזה הקדושה הפנימית, יום שבת קודש, שרומז ג״כ ליום שכולו שבת, שפדויי ד׳ ישובו ציון ברינה ושמחת עולם על ראשם.

~ ✣ ~

פסקה 13 | רפואת השבת בהתעלות הדעת והביטחון

מקור: עין איה, שבת א, פרק ראשון, מג

ת״ר הנכנס לבקר את החולה בשבת אומר שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא. מציאות התחלואים פועלת פעולה טובה על תכונת האדם, על ידם האדם נכנע מלפני ד׳, והידיעה של אפשרות החולי למין האנושי פועלת לטובה לרכך קושי עורף של קשי עורף ולבצר זדון רעי לב. אמנם להשלים את הלקח הטוב שמקבל האדם ממציאות החלאים הוא מה שעל ידם האדם מזדקק בטבעו לתפילה, לחלות פני ד׳ להושיעו בעת צרה ויום רעה. ע״כ רבה היא מאד פעולת התפילה בחלאים, כי מתוך התכונה האנושית אנו מכירים שאחת מהמטרות ההשגחיות בהמצא החלאים היא שישוב האדם אל פני ד׳, ״תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם״. ע״כ פעמים רבות כאשר פעלה המחלה את תעודתה המוסרית כראוי, ע״י שבהתגבר האדם בתפילה, החולה ׳עצמו או קרוביו ומיודעיו, הטיב עכ״פ למצב המוסרי בכלל, ונתקרבו לבבות רבים אל ד׳ ונתרככו ומדותיהם נזדככו, הנה הגיעה למטרתה ובזה תלך לה והאדם ישוב לאיתנו. והנה שני דרכים ישנם למקרי צרה שיפעלו על לב האדם להטיב דרכו. הדרך האחד הפשוט, כי מצרתו יתעורר רגשו לשוב אל ד׳ וע״ז יתחזקו כחותיו הרוחניים ויתיצב על דרך טוב. ולפעמים יעלה האדם ע״י יסוריו למעלה יותר עליונה, שלא ישתמש בהם מצד הפעלתם על הרגש לצעוק ולהתחנן להעזר מצרתו, כ״א יזככו את דיעותיו להבין ולהשכיל כי ראוי לאדם לשא נפשו אל ד׳, טוב יחיל ודומם, לדעת ולהשכיל כי לא אשר יראה אדם בעיני בשר את הטוב זהו טוב לו, כ״א גם הרעות המדומות בהן יש טובה צפונה, וזה יעורר לב האדם לבא למעלה זו שלא לחפוץ כ״א שיעשה חפץ ד׳ בעולמו. וזאת היא מעלת החסידים הבוטחים בשם ד׳ באמת שלא יבקשו דבר, כי הנם בטוחים שחפץ עליון ינהגם לטוב להם, ואף אם יתיסרו ביסורים וחלאים ידעו כי גם בזה טובה נמצאת, להם בפרט ולמציאות בכלל. והנה זאת הדעה תמנע חפץ התפילה מן האדם, כי מה יזעק ומה יעתיר והנה הוא שמח ברצון ד׳ איך שיהיה. והנה המדה הראויה לאדם היא המדרגה הראשונה, שיניח את משאלות לבבו וחפצו הטבעי, החפץ בחיים טובים בבריאות גופו ושמחת לבבו בכל טוב על מכונו, ועל פיהם ישתמש בעת צרה לטהר רגשי לבבו ולקרב לבבו לאביו שבשמים, ובזה תצמח ג״כ ארוכתו. אע״פ שאינה עוד המסילה היותר גבוהה במערכות הלב, מ״מ לפי מדתו של האדם היא קרובה אליו וראויה לפעול עליו לטובה זולתי הסגולה שבבני אדם שלא יחפצו כ״א חפץ צורם, שהם אינם צריכים לטהר את רגשותם ע״פ מערכת התפילה שמתוך צרה, ע״כ אצלם ישתמש כל מצב של יסורים וחלאים רק להגביר את הדעת להכיר מה רם ונשא הוא חפץ העליון המתקן כל דרכי היצורים להטיב להם. ולפי עומק הצרה וגדלה הם מרגישים יותר את עומק הטוב הצפון בה מהאב הטוב והרחום. והנה בימות החול אין האדם ברוב מוכשר כ״א למדת הגברת טהרת הרגש ע״י תפילה וצעקה. אמנם בשבת הנפשות מתעלות והלבבות נטהרים, ע״כ אז התעודה הכללית היא לכל צרה ומחלה לא להעיר הרגש לזעוק כ״א להאדיר את הדעת והבטחון בעז ד׳ וטובו, ע״כ הזעקה אסורה. אבל לא יחשוב האדם, כי רק בזעקה המרשמת את פעולתה ע״י חפץ האדם החזק להנצל מחליו, וכיון שפונה אל התפילה הרי היא נכונה להשלים פעולתה למהר הרפואה, אבל בהיותו מתהלך במעלת הדעת והבטחון לשא אל ד׳ נפשו, להשכיל באמתו ולקבל בשמחת לב כל אשר נטל עליו, א״כ כשם שלא תתעורר בו התשוקה בכל עזה להנצל מחליו, כי חפצו מכוון לחפץ קונו ומסור הוא בכל נפש להנהגתו העליונה, שע״י זה תתאחר הרפואה לבא, לא כן הוא, שיסוד קרבת הרפואה שבאה ע״י תפילה באה אמנם לפי אותה המדה שפעלה המחלה את פעולתה המוסרית שלכך נוצרה, א״כ כשם שבפעלה את פעולתה המוסרית הנמוכה על הרגש ע״י הזעקה היא קרובה להרפא, ק״ו הדברים שבפעלה פעולתה הטובה על המדע והבטחון, שהם ענינים מוסריים יקרים וקבועים המביאים טובה רבה לכלל האדם ופרטיו בהתהלכם בהם, ודאי שהרפואה קרובה לבא לפי אותה המדה שפעלה המחלה את פעולתה הטובה להחזיק הרושם של הדעת את ד׳ ואומץ הבטחון בנפשות המוכנות מצד המצב לקבל אותם הרשמים. שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא.

~ ✣ ~

פסקה 14 | התפילה כמגן מפני עזות פנים

מקור: עין איה, שבת א, פרק שני, קח

א״ר חייא אהני ליה צלותיה לרבי דלא לישוייה בני ממזירא, דרבי כי הוי מצלי אמר יה״ר מלפניך ד״א שתצילני היום מעזי פנים ומעזות פנים. תוכן התפילה היא לחזק ביותר ההכרה ההרגשית בדברים השכליים, באמונות הברורות והדיעות הטהורות, באופן שימלאו לא לבד את השכל הקר שאינו ממלא את עצמיותו של האדם בחייו בעולם החומרי, כ״א שימלאו ג״כ את הלב והנטיה הטבעית והרגשית, ורק בהיות מצטרפת בריאות הרגש וההכרה הפנימית הבאה מכחה של השרשת התפילה עם התורה, עם הכח השכלי המשפטי, רק אז יוכל עמוד לנצח כל מסטין ומבלבל. ע״כ לא מיבעי לענין ההגנה מפגיעה של העזות בענינים המקובלים המתיחשים לעבר, כהא דר״ח, שודאי התפילה תופסת בהם יד גדולה, שפיתוח הרגש הטוב והנטיה של אהבת שם השם יתברך ודבר קדשו ודרכיו הם מגבירים כחו של אדם לחסום פה כל מקטרג, אלא גם לצורך הדברים העיוניים המתבררים לאדם בקנין עצמי, כיון שהם סמוכים על יסוד ארחות

המוסר והצדק האלהי, כבר הם צריכים להשפעה של כללות בריאות הנפש, שמשתלמת בבריאות ההרגשה הפנימית נוסף על השלימות השכלית שהיא משתכללת בכחה של תפילה, ״תפילת ישרים רצונו״, והקב״ה מתאוה לתפילתן של צדיקים. ע״כ אהניא ליה צלותא דלא לשוייה לבני ממזירא, לבירור אימות כזה וחזקת ההכרה בדומה לערכו בחיי הרוח, כח התפילה, היסוד הטבעי של חזקת הנפש ובריאותה, פועל הרבה. דרבי בתר צלותיה הוה אמר יהר״מ שתצילני היום. האדם הוא אורגן חי, כשם שיסודות הגוף הם מתחלפים וצריכים למזון מבריא לתן כח ואומץ להספיק היסודות המתאכלים, כן בחיי הנפש אע״פ שהאמיתיות לכאורה טבועות כבר באדם שזכה להשיגן כראוי, מ״מ להשלמת ציורן בחוזק הכח הפנימי צריך בכל יום שמירה מכל פגע ע״י הוספת כח חדש במזון מבריא, בחידוש וחילוף כח הרוח ע״י הגיון תורה ודעת ד׳, בצירוף תפילה טהורה וזכה המרהבת את הנפש ומאמצה בגאון שם ד׳. ע״כ בכל יום צריך בקשה מיוחדת להצלה מרגשת פועלי און, מעזי פנים העומדים מחוץ למעמד הנפש הטהורה וקיימי עלן כי כסלא לאוגיא, ופוגעים בכח הטהור של הטביעות-עין הטהורה של הנפש ע״י עכירתם את האויר בדרכי לבם הזונה, בהיותם מתאמצים לספק את האמיתיות המבוררות. אמנם אע״פ שלא יגיעו לחפצם לשחת לב טהור מטהרתו, מ״מ הלא אפשר שיכניסו בו איזה חשכה קלה המקדרת מעט את זוהר גבורת הוד האמת, זאת היא פעולת עזות פנים שהיא מבצבצת בעת רפיון הנפש, כרגע בטרם תתנער להכיר את חזקתה העצמית ורפיון הכחות הרעים וחולשת השקר המתעטף בטליתה של הבקורת המדעית, תחת היותו רק מועק מתגרת יד איזה תביעה זוללה וקלת ערך המספקת להרום את יסודי המוסריות של נפש חלושה. ומפני שהאדם צריך להארת אור פני עליון להתגבר על כחותיו השפלים, ואלמלא הקב״ה עוזרו אינו יכול לו, ע״כ זאת היא תפילת צדיקים להצילם בכל יום מעזי פנים, מהשפעתם החיצונית אע״פ שתשאר בלא רושם פנימי מ״מ גם גועל הנפש הארעי הוא דבר רע ומגועל לחוש הקדוש של נפש טהורה, וגם זאת להנצל מהשפעה פנימית היותר קלה, מעזות פנים, כדי שחושי הנפש ישארו בריאים להכיר את ההכרות הדורשות לשכלול אמתתן בחוזק ובמילוי הצביון, את הכח המלא של הרגש הבריא, ההכרה החושית הנפשית, הטביעות-עין השכלית, בצירוף לסמני המדע, לכח המשפט, ״רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ד״״. ותוכן אלו הציורים הוא מכוון לעומת ההריסות המתילדות מסיבת קלקולי הנפש הקדומים שנוטלים את הטעם הטוב מהאדם, עד שהיסוד הטבעי, שצריך הוא מאד להיות בסיס להכרה השכלית הטהורה, ניטל ממנו. ע״כ אי אפשר להחזירו מטעותו ע״י הארות שכליות לבדן, כ״א הוא צריך מתחילה ליסר עצמו בהדרכה מוסרית עד שיוכל הרושם של הרגש הטוב שבו תלויה הפעולה של ההכרה הפנימית של איכות טביעות-העין לחול עליו, רק אז ״באזניו ישמע ולבבו יבין ושב ורפא לו״. אבל כל זמן שחושב שאפשר להעמיד את מה שחסר מעצמיות הכח הנפשי בכללו, שהשכל ההגיוני הוא רק חלק אחד ממנו, ואע״פ שהוא החלק היותר חשוב והיותר נכבד, אבל לא יוכל להחזיק מעמד כ״א בתיקון הסביבה של יתר כחות הנפש באופן הנאות לו. וכ״ז שהכסיל אוחז באולתו ולא יאבה לתקן השחתתו המוסרית שנטלה ממנו את זיו החיים, לא יוכל לחזות נכחה. והרי סיבת כל אשר יבקש להתעקש עליו, לא ממקור דברי תורה שיסודם כח השכל, כ״א מיסוד מילי דעלמא שיסודם כח הנטיה וחפץ הלב, שעליהם נאמר ״אל תען כסיל כאולתו פן תשוה לו גם אתה״ ברצותך להעמיד כל בנין ההכרה רק [על~ השכל המתפלפל בהגיונו לבדו, ותשכח את המהלך הטבעי הכולל את כל שיעור הקומה. אלא שאם אדם מקדש עצמו מעט מקדשים אותו הרבה, מלמטה מקדשים אותו מלמעלה, וביהמ״ק שלמטה מכוון כנגד ביהמ״ק שלמעלה, שנאמר ״כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו״.

תפילה מסטית ורציונלית

שתי שיטות הן לערכה של התפילה: השיטה המיסטית והשיטה הרציונלית.

הראשונה מבארת את קשר העולם עם האדם ועם תנועותיו כולן, ומראה בעליל שהבעת הרצון הנפשי של האדם בהתדבקו באלקים, הרי היא פועלת ויוצרת מתוך המעמד הרוחני עלילות רבות ערך בההויה בכללה, וממילא באה הפעולה לטובה בהנוגע לחלקו של האדם ומבוקשיו.

השיטה הרציונלית אינה מכרת את הסתרים הנפלאים הללו, והיא מכנסת את התפילה כולה לתוך המערכה המוסרית, הפסיכית, הפיוטית. האדם יתרומם ע״י ציורי תפילתו, נפשו תזדכך מדותיו יתעלו. התוכן המוסרי הוא בודאי אחוז עם הגורל של האדם, בההטבה המוסרית יוטב הגורל, ההויה כולה שואפת לקדמה לטוב, הרשעה היא נפלטת מהמציאות, ובזה הננו מכירים את סיבת הפגעים כולם מהרשעה. ההטבה הנפשית שע״י חיקוי השירי של התפילה, היא התכלית. אין לקשר את התפילה בפרטיות של הפעולה המבוקשת, ע״פ השיטה המדוברת (=התפילה המיסטית הפועלת ויוצרת בעולם), אלא מצטרפת היא מתוך הכלל.

היא מכרת שהאדם שלא יתפלל, יצטברו בתוכו הרבה תכונות קשות מחוסרות תיקון ועידון, ומצבו המוסרי יסבול מזה הרבה. ולהיפוך ע״י התפילה יתעלה האדם, ויהיה יותר מואר ברוחניותו וממילא יהיו חפציו יותר ממולאים. בכלל יקרה היא האידיאליות [ההבעה הרוחנית] של התפילה, הבעת הנשמה, יותר מעצם התכלית הפרטי של המבוקש שבתפילה. מובן שלשיטה זו [=שהבעת הנשמה חשובה יותר מהשגת המבוקש עצמו], צריך המצב האידיאלי [המציאות הרוחנית בחברה] להיות יותר מזוכך, כדי שתהיה התפילה מוכרת לדבר של חובה גדולת ערך.

אמנם השיטה השניה (הרציונאלית - התעלות המבקש), היא ממולאה מאידיאליות פנימית המוזרחת מההויה כולה בתוכה [מעידה שהתכן הרוחני בעולם משמעותי יותר מהחומר], אבל היא מספקת (ממעטת) להמשיך לבבות אל קביעותה [הרוב מתפללים להשגת המבוקש - השיטה הראשונה].

החושב בתפילה שמשנה את הענין האלוקי, הרי זה מחרף ומגדף, והחושב שאינו משנה אלא את עצמו, הרי זה מקטין את ערך התפילה, ועמה יחד את כל הערך של העבודה האלקית. אבל המכוין, שהוא פועל לשנות את עצמו לטוב, ועל ידי היחש שעצמות הוייתו משתנה, משתנה כל הערך של כל ההויה אליו לעילוי ולטוב, כי ההויה כולה מתפעלת מאחד

מחלקיה הרוחניים ביחוד (התפילה צריכה להתבטא מתוך התאחדות עם הכלל - כך הממד הרציונאלי: התפילה כמחנכת ומתקנת את המתפלל - מתחבר לממד המיסטי: התפילה כמשפיעה - תיקון היחיד המחובר לכלל מביא תיקון כללי ומשפיע על הכלל) . וכל מה שהתוכן הרוחני המביא את החליפות הוא יותר נעלה ויותר כולל, כן השינויים הם יותר עצומים ויותר פועלים בשפעת טובתם. זהו העובד בכוונה הראויה שהנפש מתמלאה ממנה והעולם מתברך.

~ ✣ ~

פסקה 15 | השפעת תפילת הרבים על עולם הטבע

מקור: עין איה, שבת ב, פרק שישי, צז

הא אין בו משום רפואה יש בו משום דרכי האמורי, והתניא אילן שמשיר פירותיו סוקרו בסיקרא וטוענו באבנים. בשלמא טוענו באבנים כי היכי דליכחיש חיליה, אלא סוקרו בסיקרא מאי רפואה קא עביד. כי היכי דליחזייה אינשי וליבעי עליה רחמי, כדתניא ״וטמא טמא יקרא״, צריך להודיע צערו לרבים ורבים יבקשו עליו רחמים. הדברים שהצורך ידוע בהם ויש להם יסוד בההויה הגלויה, אע״פ שנתפתחו באיזה עם מן העמים, אינם קובעים עליהם את חותם הזרות, ואינם נובעים מיסוד הנטיה הנפשית המיוחדת לו, שלפעמים הם בנויים על יסוד שהוא לגבי ישראל מהרס ומטמא. אבל מה שאין הצורך מוחש ומובן, אע״פ שאיזו השקפה נסתרת תוכל לחדור בו, למצא לו יחש של צורך, לעולם הדבר מתיחד בתכונה הפרטית של החושב והמוציא אל הפועל את הענין הנסתר, עד שיוכל להיות שהוא מובן ומסודר ביחש אליו, ומשולל הבנה ומלא עקמימיות ביחש לאחרים. וזה תלוי בעומק הטבע הנפשי המתיחד לאותה האומה, שכל מה שנובע מעולם זר בעומק שרשו, צריכים ישראל להיות נשמרים ממנו. אמנם רוב טובה שיביא לידי קלקול איננו מהדברים הנעלמים, כי הוא דבר גלוי ונוהג בכל סדרי ההויה. ע״כ, האילן המשיר פירותיו מרוב שפע לחו, טוענו באבנים, כי היכי דלכחוש חיליה. והשפעת גילוי רצון הרבים על כל חפץ פרטי, כשהוא בא בתפילה, שהוא מכשיר תיקון, גם זה הוא דבר שאין ראוי למונעו, אע״פ שהוא דבר נסתר מ״מ הוא כולו לישראל, המכירים בעצמם את שלטון הפנימי של האדם היחיד, ושל הרבים ההולכים במשאת נפשם אל האור הכללי שיופיע בעולם על כללות ההויה, מפני שחפצם הפנימי ביחש לכללות יסוד האומה, הוא ענין אחד עם החפץ האלהי בהויה בכלל, המתגלה ע״י סגולת הנשמה של כנסת ישראל, שמתגלה ביותר בהיקות באור התורה, עד אשר תכונת נפש העולם בכל דרכי המציאות היותר פרטיים ויותר מסתעפים, קשורה היא בקשר אמיץ בתכונת נפש יחידי האומה.

וגילוי הרצון להטבת איזה פרט, כשהוא פונה דרך תפילה לאדון כל, ומתנשא ליסוד חפץ חסד עליון, הוא עושה את רישומו להיטיב לאותו הדבר הפרטי שאליו הדבר נוגע, בהזרמת שפע חפץ הרבים, עד שעל כל ענין ראוי להודיע צערו לרבים, ורבים יבקשו עליו רחמים. והתעוררות חפץ הרבים להיטיב, היא ממלאת את אור החיים המאושרים לטובה, בחפץ ההטבה ומילוי כל המחסורים. וקישור הנפשי שבין איש לאיש הוא נכבד מאד, עד שתנועה נפשית של אחד מפעלת שינויים על חבירו, המתגברים לפי מדת הכונה לזה גם בכלל המציאות. הפעולה הרושמת את חותם חפץ האדם, מקשרת היא ג״כ את הצומח וכל ההויה לפרטיה, עד אשר גם תיקון קלקול של תוספת טובה לא יבצר לבא ע״י הכרעת חפץ הרבים, ורבים המבקשים רחמים על העץ אשר כרוב 1 לשפע ברכתו ישיר פריו, יוכן כח צמיחתו לפי מדת יכלתו, ממש כאותה המדה שהרפואה קרובה לבא ע״י ההשתתפות של יחידי הכלל בעד הכלל כולו, ״וטמא טמא יקרא״, בהודיעו צערו לרבים שיבקשו עליו רחמים.

מראי מקומות והערות:

• 1 עיין הושע י׳, א.

~ ✣ ~

פסקה 16 | תום הרגש בתפילה מול העיון המופשט

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק תשיעי – הרואה, כג. ברכות נה/א

המאריך בתפלתו מעליותא היא והאר״ח בר אבא אריו״ח נו׳ המאריך כתפילתו ומעיין בה סוף בא לידי כאב לב, שנאמר תוחלת ממושכה מחלה לה, ואר״י שלשה דברים מזכירים עונותיו של אדם ואלו הן קיר נטוי, ועיון תפלה ומוסר דין על חבירו לשמים, הא לא קשיא, התם דמאריך ומעיין הכא דמאריך ולא מעיין, והיכי עביד מפיש ברחמי. התפלה צריכה להיות מובנת בדעה שלמה אז תפעל את פעולתה הראויה לה, שבשביל כך היא חקוקה במציאות ע״פ חכמתו ית׳ העליונה, ואז תביא עמה את התועלת החומרית והרוחנית שיש בה. הצלחת האדם היא שישכיל שכל כוחותיו וכל הדרכים שצריך שיתגלגל בהם בסדרי חייו, מפני מזגו וטבעו הגופני והנפשי, כולם הם ערוכים מיוצר כל בחכמה, וכולם מתאימים להצלחתו הפרטית והכללית, הזמנית והנצחית. ע״כ כאשר יתחמץ לב האדם בקרבו, מעוצר רעה ויגון שפוגע בעולמו מצד מצבו הפרטי, או מצד המצב האנושי הכללי, ומרגש לב טהור ישא תפילה לד׳, תהי׳ תוצאות התפלה הטבה גדולה במצב מוסרו וחליפת כח חיים לכל רגשותיו. ואין צריך שיבהלוהו שאלות הפילוסופיא אם אין לפני השם יתעלה שינוי רצון איך תועיל התפילה, כאלו כל תועלת התפלה היא רק להפוך רצון עליון. זאת השאלה באה רק מקוצר דעת להבין, כי כל מערכות לב-כל-נוצר וכל פרטי וכללי הדברים שיביאו את האדם לידי השלמתו, הנה זאת היא מכלל החכמה האלהית שלא יחסר כל בה. ע״כ באשר האדם כשימצא קרבת אלהים לפי רגשותיו הפנימיים, אז תפרח נפשו וכוחותיו המוסריים יתפתחו ע״פ טבעם הנאות. ע״כ כל הדברים הצריכים להזמין את המערכה הפנימית של נפש האדם שתהיה מכוונת להשלמתה הם מכללי סדרי הבריאה. המבין כן לא יבקש בתפילה כ״א תעודת הרגש, שיהיה לבו הישר פועל בו ע״פ טבעו. טבע האדם הישר הוא שתהי׳ נפשו משתפכת מגעגועים לאלהי ישעו, ובזה תצא התפילה לפעלה ובזה

תמצא ג״כ פעולתה. ע״כ צריך שתהיה התפילה מעורבת רק ברגש הלב הבריא והישר, ולא יערב עמה שאלות של חקירות מדעיות, שלפי משפט שכל האדם הקצר והנקצב רק על חוגו הקצר לא ישיג לעולם את מגמתו בענין התפילה, כי לא נוצרה סגולת התפילה בכלל המציאות ובכחות נפש האדם בשביל חידוד הכח השכלי, המתבודד חוץ מרגשותיו, כ״א בעד לבו של אדם ונפשו שצריכה להתהלך עם אלהיה כפי טבעה ותכונתה. ע״כ המאריך בתפילתו ומעיין בה, אריכות העיון המופשט, להשוות לפי שכלו ההגיוני את אפשרות שינוי רצון האלהים ע״י התפילה, מה שלא ישיג לעולם דבר זה, היא תוחלת ממושכה מחלה לכ. רק סגולת טבעו הכשר והבריא הטהור הראוי להיות מתענג על ד׳ בלב שלם ונפש חפיצה ושוקקה יאבד, ומאומה לא ישיג בעמל הגיונו, ומה בצע לו לאדם בהיותו כולו שכלי, וחסר לב מלא חיים ועז. השם יתברך שהוא אדון כל המעשים לא יצר את האדם רק בשביל שכלו לבדו, כ״א בשביל כל כוחותיו הנפשיים והגופניים, והוא התקין בחכמתו שאין לה קץ ותכלית, שגם הכוחות הרגשיים שהם עיקר חיות לבבו של אדם, יהיו מוצאים בקרבת אלהים ושפך שיחם לפניו, את בית חייהם תענוגם ומשושם ומעוז צורם בעת צרה. ואז כשינצל מהדייקנות הפילוסופית היתירה, שבאה לאדם רק מפני הרצון הנכזב להביא את מערכת כל ההנהגה האלהית רק בפרטיות של אחת מנטיותיו ורעיוני רוחו, שאצלו הוא דבר גדול דהיינו משפט ההגיון לפי ערך השכל המופשט. אבל עצת עליון שכוללת הכל אינה מתעסקת כ״א בחוק הצר של השקפת האדם הפילוסופית כי הוא יתברך הוא אלהים חיים ומלך עולם, ונותן חיים לכל בריותיו, חיים גשמיים וחיים הרגשיים יחד עם החיים השכליים. ע״כ רק לפי הרגש הטבעי הקצר והישר שאינו צריך להצעות ארוכות של חשבונות רבים, בתם לב ונפש תבא התפילה ותתן פריה אשר נועדה לזאת, וכל המאריך ומעיין בא לידי כאב לכ. כללו של דבר, האדם צריך לדעת כי ההנהגה הריבונית לא תחסר כל, וצריך שישכיל כי אין צריך ליחש שינוי רצון לאדון כל המעשים, שהכל צפוי לפניו מראש מקדם ע״י פעולת התפלה, כ״א צריך להשכיל שכל השלמת האדם עבודתו ודיעותיו הישרות המה לפי ערכו ותכונתו, וכל המהלך באורח חיים ומשתמש בתפילה ובכל הדיעות האמוניות לפי צד ההשלמה שבהם למעמדו של אדם במדותיו וכשרונו המרומם, הוא מצליח ועושה אותם על זה הצד שכוננם יוצרם. אבל המשתמש בהם לא כפי הערך שראוי להכירם בתור ענינים שצריכים הם לפעול עליו הפעולה המוסרית, כ״א בתור חוקים יבשים איתנים כחקי הכבד של הטבע וכיו״ב, הוא מוציא אותם מתכונתם. ותחת אשר לא ישמשו אצלו תפקידם להיטיב עניני המוסר, כ״א עוד יביאוהו להמון דיעות בלתי נכונות הגוררות אחריהן ג״כ מעשים רעים, ומחזירים אותו אל מצב מוסרי פראי כאילו לא למד צדק, והן מזכירין עונותיו של אדם. והנה הבטחון, המדה היקרה הזאת הונחה באדם ונוסדה בחפץ עליון בכלל המציאות שתועיל הרבה לאדם בהיותה מוכרחת להעמדת מצבו הרוחני והחומרי, לבל יהי׳ נבהל להון ושטוף בתאוותיו. כי ידע כי לא אשר יראה האדם שהוא טוב הוא הטוב המוחלט, כי עניני האדם מונהגים הם ע״פ עצת ד׳ הקיימת לעד. גם שלא תפול עליו רוחו בעת צרה ומצוקה. כי ישים אל לבו כי אין מעצור לד׳ מהושיע. אבל מעולם לא נוסדה מדת הבטחון כדי שעל ידה יקנה האדם לעצמו מדת העצלות, שלא לעשות ולהשתדל בכל אשר תשיג ידו, בין בעסקי הכלל בין בעסקי הפרט, ומכש״כ שלא נוצרה כדי שיכנס האדם ע״י בסכנות הגוף והנפש. ע״כ המכיר את המדה כפי ענינה שהיא נוצרה לפי מדתו של השלמת האדם, לא יקח אותה לקו במקום שאינו ראוי, כאילו היתה מדה חוקית מחוקי הטבע המת חלילה. והנוהג ע״פ זאת הסכלות של הוללות הבטחון והולך תחת קיר נטוי, ע״פ הבנתו המשובשת בגדרי הבטחון, ואיך שהיא צריכה להיות מובנת רק כפי ערכה של הפעלתה על האדם לטובתו הזמנית והנצחית, יהי׳ לו למזכיר עון. כי תביא דעה זו המשובשת עמה כמה דעות רעות ומשובשות וההבנה הגסה הזאת תכחש על נקלה. והאדם ישוב על עקב מצב של שרירות לב וחסרון מוסר, כי עד ארגיעה לשון שקר, ורק יראת ד׳ הטהורה המובנת לאמתתה היא עומדת לעד. והדומה לזה עיון תפלה כאשר בארנו מבלי הבן, וצריכה התפלה שתמצא ברגש הלב והמית הנפש ושם מקומה ולא במשפט שכל הגיוני, שאין עמו חיים טבעיים כחיי האדם החי והמרגיש. והמוסר דין על חבירו, אמנם ההשגחה האלהית יסדה בעולם מדת המשפט, אבל גם היא צריכה שתובן שהיא נקבעת לפי המדה העליונה כדי להגביל את רעת יצר לב האדם, הכל במדה ומשפט כללי אלהי, הבא לפי הדעה העליונה ע״פ הידיעה האלהית הבלתי בעלת תכלית המקפת את כל היקום. אבל מה נואל האדם כשיקח את המדה הזאת לשימושו הפרטי, מה נואל הוא לדמות שראוי הוא שהמשפט האלהי ימשך אחרי מאויי לבבו וחפצו המצומצם. מושג כוזב כזה ביחש המשפט האלהי לא יתן פרי טוב להשכיל את האדם ולשפר מעשיו, כ״א להביאו לידי מדות רעות ומושגים כוזבים רבים אחרים המטמטמים את הלב, ומביאים אותו לרדת לכיעור טבעו והזכרת עונותיו. כי הפעולה המוסרית הפועלת מהבנה ישרה בהדיעות האמוניות תסתלק בהתערב בה מושגים גסים מכוערים כאלה. אמנם האדם ראוי לו לשפוך שיחו לפני קונו, וכל אשר ירבה להתפלל ודאי תהי׳ פעולתו נכונה ושכרו אתו. אבל רק ע״י העירו את מדת רגשות לבבו וכוחות נפשו הטבעיים לכל צדדיהן, לפרש היטב את כל מחסוריו הרוחניים והגשמיים ״כגמול עלי אמו כגמל עלי נפשי״. וכל צדדי החיים המרובים יפרשו לפני השם יתברך החפץ בחיים, ולבקש ממנו ישע ועזר מקודש בלא התעמקות שכלית מופשטת, שאין לה מקום כאן, אז תהי׳ התפילה רצויה ומכשרת את האדם להמעלה הזאת שבשבילה יסד העליון יתי׳ מדת התפילה בחקי הנפש ומשפטי התורה והמוסר. ואשר בשביל קיום המעלות הללו נוסדו חקי התקבלות התפילות בערכן לפי מעשיו של אדם ולפי הזמן, לך ד׳ עת רצון. ע״כ יהי׳ מפיש ברחמי, ושומע תפילה לפניו כל בשר יבא.

~ ✣ ~

פסקה 17 | גדרי התפילה בסדרי הטבע והשכל

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק תשיעי – הרואה, קסז. ברכות ס/א

הצועק על מה שעכר ה״ז תפלת שוא, כיצד היתה אשתו מעוברת ואמר יה״ר שתלד אשתי זכר ה״ז תפילת שוא, הי׳ בא בדרך ושמע קול צוחה בעיר ואמר יה״ר שלא יהא בתוך ביתי ה״ז תפילת שוא. התפילה אע״פ שיסודה הוא ברגש, מ״מ צריך שתהי׳ מושפעת ג״כ מהדעת וההגיון כפי אותה המדה שהרגש צריך אליו. ותכלית התפילה ופעולתה הלא נועדה

להיות מסייעת להשלמת האדם ושכלול רוחו, ע״כ מראש מקדם הוכן ע״פ חכמה העליונה, הנותנת כל דבר בעתו, גם אלו המקרים שבאים במצבו של אדם שבהם יתעורר אל התפילה. ואותה ההתרוממות המוסרית שיקנה ע״י התפילה תתאים אל התכלית הכללית שע״פ זה האופן יהי׳ נכון אותו החפץ הפרטי להועיל לפי האופן הרצוי. ע״כ תיקר ערך התפילה כשתהי׳ נשלמת ע״פ שני תנאים, האחת שתהי׳ מכוונת לפי מנהג העולם התדירי, שאז תכיר התפילה מקומה ג״כ בתור אחת מהשלשלאות המאחדות את המציאות כולה ע״פ הסדר הנעלה של החכמה האלהית. והשנית שתהי׳ מתאמת אל ההגיון והשכל הבריא, אז תוציא אל הפועל את הכשרון הפנימי בנפש, ותכוון ג״כ לפעמים אל המטרה של הבקשה הפרטית. ע״כ בהחסר התנאי הראשון, כשיבקש דבר שאינו לפי מנהגו של עולם התדירי בחיי שעה, אין לזה יחש אל תעודת התפילה שהיא צריכה להיות קרובה תמיד אל האדם, לעודד רוחו ולהעמידו בקרן אורה של קרבת אלקים, או שאין בה יחש אל ההגיון והשכל הישר. כעין שתי אלה השנויים, הבקשה אל השתנות העיבור היוצא ממנהגו של עולם, והבקשה על עבר מוחלט שאין לו מקום בהגיון, לא די שאינם ראויים להעשות, אלא שאינם בנויים ע״פ כחות הנפש להיות מושגת על ידם אותה המעלה הנפשית שהתפילה פועלת על האדם, שהיא באה דוקא כשמתנהגים עמה ע״פ מדתה. ע״כ נקראות תפילת שוא, להורות שלילת כל תועלת, לא לבד הפרטי המבוקש כ״א גם הכללי הרוחני שהיא הסבה החזקה במציאות התפילה.

~ ✣ ~

פסקה 18 | צמצום היחיד למען הכלל במטבע התפילה

מקור: עין איה, מסכת ביכורים, מ. ביכורים ג/ז

בראשונה כל מי שיודע לקרות קורא ומי שאינו יודע לקרות מקרין אותו, נמנעו מלהביא, התקינו שיהיו מקרין את מי שהוא יודע ואת מי שאינו יודע. הענין הראשי להתכללות הכלל מכחות פרטיים שהתגלה במילואו ע״י הביכורים, הקיף את כל צדדי ההתאחדות, עד שלא הניח ג״כ את הנחת הכבוד ויתרון המעלה שהי׳ מקום ליחידים באומה להניח לעצמם לפי ערכם ברשות עצמם. וגם אותו החופש יניחו מידם באהבה כשיראו שבחק הכלל יביא לתוצאות לא טובות. ישנם ענינים כאלה שהם נעשים בדין תורה ע״פ מטבע קבועה, והנה כיון שהמטבע נקבעה כבר, שולל מיחידים התגלות לבבם ע״פ ערכם והשקפתם הפרטית. אמנם כ״ז וסלא הויק הדבר אל הכלל כולו, טוב הוא שכל יחיד מצויין ימלא את הנהגתו בענינו הרוחניים ע״פ מדתו לעצמו. אמנם כיון שבערך הכלל מאין מטבע שוה ומסויימת ירד הרוח ויבא למצב מורה ועזוב צריכה המטבע להיתקן, וכיון שנתקנה הכל חייבים לעבוד עבודת הכלל, גם אלה היחידים שלא הוצרכו לזה מצד עצמם. למשל התפילה, לפי המצויינים בעלי רגש ודעה יותר הי׳ לבבם קרוב להתמלא רגשי קודש אם היו מתפללים כמו קודם תקנת הנוסח, כ״א כפי רוח בינתו ורגשי לבבו. אמנם למען הכלל, שמבלעדי התפילה הקבועה הי׳ יסוד התפילה נעזב לגמרי, והוצרך הדבר לבא לידי תיקון מטבע כוללת, ועכשיו שנתקנה חלילה ליחיד לפרוש מן הציבור. ואם תעלה על לבבו מחשבה שצמצום המטבע עושקת ממנו הרחבת הרגשת לבבו ע״פ רוחו, עליו להשכיל כי עבודתנו לצורך הכלל היא כוללת ג״כ כמו כל התנדבות גם את שאר רוחנו אע״פ שהיא הגדולה שבנדבות לאיש אשר רוח בו. ויפה נתגלה לימוד זה כאן בביכורים, וגכ״ז שלא בא הדבר למדה זו שמי שאינו יודע לקרות ימנע מהבאה בשביל שירצה לדמות עצמו להיודע, הי׳ נכון חילוק המדות, ובודאי קורת רוח היא לבעל לב רגש שקורא בעצמו ומוציא אל הפועל רגשותיו הסוערות באהבת ד׳ ועזו בדיבור פה. אמנם כיון שנמנעו מלהביא, כבר יש צורך בענין מרכזי אע״פ שמצמצם את הרעיון והרגש קצת אצל היודע, הנה תגדל שמחתו השכלית בידעו שבמה שהוא מחסר התגלות לבבו ברגש הוא עובד את עבודת הכלל ע״י שגם בעלי המעלה הנמוכה יבאו ויביאו ביכוריהם. התקינו שיהיו מקרין את מי שהוא יודע ואת מי שאינו יודע, והיתה ההשואה הזאת אב להרבה דברים מוגדרים, שכל חכם לב הי׳ מצד עצמו יכול ללכת באורח יותר רחבה ע״פ מדתו הפרטית, אבל זאת היא הצדקה היותר נעלה ומדת הקדושה היותר רוממה שחייבים ראשי העם להתנדב בצמצום רוחני לפעמים לטובת הכלל הגדול, ובהשכילם את הטוב היוצא מכח אחדות הכלל, הם עומדים כבר בצמצומם על יסוד רחב המרהיב את הלב הטוב של החכם הרואה את הנולד! וחפץ בשלום עם ד׳ הגוי כולו. ״שאלו שלום ירושלים ישליו אוהביך״, ״למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך למען בית ד׳ אלהינו אבקשה טוב לך״.

~ ✣ ~

פסקה 19 | טהרת התפילה מהגשמה והשפעתה על ההוויה

[75] **מקור:** פנקסי הראי״ה, פנקס הדפים ד

כשהדעות הן מגושמות מפני מיעוט ההסתכלות השכלית, מתגשמת העבודה ותפילה, והרעיונות המתדבקים עמן מטמטמים הם את הלב, עד אשר הדבר מביא שבעלי שכל ימאסו בעבודה. וזהו חטא חילול השם הנורא ואיום מאד. התפילה כל זמן שהיא אינה מובנת כלל, כי אם מורגשת, הרי היא טובה ורצויה. אבל כיון שההבנה מתחלת, צריכה שתהיה הבנה ברורה, וכיון שהיא הבנה מטושטשת, משפלת היא את הנפש ומחלשת גם כן את כח הגוף, ומביאה גם כן לידי כאב לב, כחק לעיון תפילה. אמנם העיון הטוב והבהיר שבתפילה מביא לידי ההבנה של הרגש, וכשמבינים עד היכן עומק הרגש מגיע ועד היכן הוא מעלה את האמת, אז מתרוממת התפילה, והיא מרוממת גם כן בכחה את האדם המתפלל. ההבנה ההרגשית אינה צריכה ליחש להתפילה פעולות בעולם החיצוני, דיה שהיא מחוללת רב טוב בעולם הפנימי, מעדנת את הרגשות, מעלה את החפץ לאידיאלים רצויים מאד, ומשיאה את הדעה לאור האלהות. אבל ההבנה של הבינה, מכוונת את דעתה לצד יותר ריאלי. היא מסתכלת איך העולם החיצוני מקושר הוא עם העולם הפנימי, ואיך השינויים לטובה שבעולם הפנימי מחוללים הם שינויים בעולם החיצוני. ולא עוד שבאים על ידי זה למדת ההסתכלות

היותר עליונה, עד שאין שם חילוק כלל בין העולמות הללו, החיצוני והפנימי, ונמצא שכל מה שנפעל לטובה נפעל הוא בכל אמתת המציאות.

~ ✣ ~

פסקה 20 | מבנה התפילה ושעבוד הבקשה לשבח

מקור: עין איה, ברכות א, פרק ראשון – מאימתי, מח. ברכות ו/א

תניא אבא בנימין אומר אין תפילתו של אדם נשמעת אלא בביהכ״נ, שנאמר לשמע אל הרינה ואל התפילה. יסוד הדברים, כי הנה תכלית התפילה הם שני דברים, שלעומתם נחלקו חלקי התפילה, שהם רינה ותפילה, דהיינו שבח ובקשה. האחד הוא ששם השי״ת חק בעולמו שע״י תפילת האדם יעשה לו צרכיו. ״ותפילת ישרים רצונו״, ״ואת שועתם ישמע ויושיעם״. והשנית, שיוציא האדם שלמותו מן הכח אל הפועל, בהיותו מסדר רעיונו לספר בגדולתו ית׳ ולהרגיל דעותיו וכל כחות נפשו לחזות בנועם ד׳, שהוא פרי החיים ותכלית השלמות, ובכלל סוג זה הוא הדבר העיקרי של הודעת כבודו של מקום בעולמו וקרבתו לבנ״א וביותר לדבקים בדרכיו. והנה ראוי שיהי׳ חקוק בלב, שגם חלק התפילה של בקשה, היא ג״כ נמצאת בעולם, כדי שע״ז יבא האדם בכלל יותר לשלמותו האמיתי, הנמשך מהכרת כבוד ד׳ ית׳. שע״י מה שהתפילה מועלת, וע״י מה שכל שהאדם קרוב יותר לשלמותו ית׳, ע״י מעשיו הטובים וכשרון חכמתו ומדותיו, הוא קרוב יותר שתועיל תפילתו, ודבריו יעשו רושם לגזר אומר ויקם לו. דבר זה מביא את המין האנושי אל קרבת אלקים, וע״כ המציא השי״ת חק זה בעולמו כדי להכשיר את האדם לשלמותו. והמשכיל יבין בזה שורש מציאות התפילה, באין צורך לחשבונות הרבים של הפילוסופים. ע״כ יש בתנאי חלק הבקשה, שתהי׳ תמיד משועבדת לחלק היותר עליון של התפילה, שהיא מצד הודעת כבודו ית׳. והנה מציאות בתי כנסיות וקדושתן בתור מקדש מעט, היא מפני שהם הבתים שעל ידם יפורסם מציאות השי״ת וכבודו. ע״כ ראוי להראות שגם חלק הבקשה משועבד ונמצא בשביל זה התכלית, כדי להנצל משיבוש הדעת של שינוי רצון חלילה לאדון כל ית׳. ע״כ אין תפילתו של אדם נשמעת אלא בביהכ״נ, שהוא מקום רינה, שיסוד תפילת ביהכ״נ הוא מיוסד על החלק המעולה השכלי, שהוא הכרת גדולתו ית׳ וקרבתו. והנה באלה שני החלקים הכוללים של התפילה, נכללו שלשה חלקים לפי האמת. דהיינו, תכלית מילוי הבקשה של צורך האדם, הוא החלק התחתון של התפילה. החלק היותר עליון מזה, הוא להכשיר את האדם להתענג על ד׳. והחלק היותר עליון ונשגב, הוא להודיע גדולתו ית׳ בעולם. וע״ז נתקנו שלשה חלקי התפילה, של ג׳ ראשונות וג׳ אחרונות ואמצעיות. הג׳ ראשונות להכשר מעלת האדם, ומזה יהי׳ האדם נכון לבקשה בלא שיבוש דעת. והג׳ אחרונות תכליתם להכרת גדולתו ית׳ ע״י התפילה ופעולותי׳ בעולם, ע״כ אלה הב׳ ענינים הרוחנים אינם מקבלים חלוקה׳, כי יסודם דבר שכלי שאינו מורכב כלל בחומר מפאת תכליתם. ע״כ חשובים הם כ״א הג״ר וג׳ אחרונות. מה שא״כ האמצעיות, שהן לתכלית חמרי בהם יש חילוק מדרגות לפי הצרכים.

~ ✣ ~

פסקה 21 | רוממות התפילה ותיקון הבחירה המוסרית

מקור: עין איה, ברכות א, פרק ראשון – מאימתי, נז. ברכות ו/ב

מאי כרום זלות לבנ״א, אלו דברים העומדים ברומו של עולם ובנ״א מזלזלים בהם. התפילה היא עומדת ברומו של עולם, אמנם תוכן רומו של עולם הוא, כי העולם יש בכללו הנמצאות הטבעיות הגשמיות והרוחניות. אבל הצד הרם של העולם, הוא רק שהנמצאים שהם בעלי בחירה יבחרו בטוב, ויקנו להם בחכמתם והנהגתם שלמות גדולה, וע״ז מיוסדת תפילה. ומפני שרוב בנ״א מסתכלים רק על המציאות מצד עצמה, לא מצד יקרת הפעולות היוצאות ממנה ע״י הבחירה הטובה, ע״כ אין להם מושג נכון בהתפילה ומתבלבלים בה, ושואלים מה צורך יש בה ואיך תועיל, היוכל האדם לשנות רצון יוצרו. אבל כיון שרומו של עולם הוא התכלית הנשגב של הטבת הבחירה, ולהטבת הבחירה התפילה פועלת הרבה א״כ מונח הדבר ביכולת שלמותו ית׳ להמציא הנהגה זו לכל פרטיה, באופן שתוביל אל הדרך הטוב והישר את הבריות. ע״כ מפני שהתפילה היא עומדת דוקא ברומו של עולם, ומצד ההשקפה התחתונה הנמוכה אנו מוצאים את ענינה, ע״כ בנ״א שרובם לא יתנשאו להשקיף לרומו של עולם הם מזלזלים בה, ומקושר יפה עם תחילת הפסוק ״סביב רשעים יתהלכו״ עפ״י מה שכתבתי לעילי. וביותר מובן תיבת ״סביב״, ע״פ ד׳ האר״י ז״ל בחילוק שבין הנהגה דיושר לעגולים, וע״פ [מה] שביארו בו המקובלים, דהעיגולים רומזים להנהגת המציאות כמו שהיא בטבעה, ע״ד אין מרובע בבריות. והיושר, ההנהגה שע״פ ההדרכה המוסרית שהיא התכלית של המציאות. ע״כ הרשעים הם מתהלכים סביב, אין להם הכרה כ״א בעגולים, בסדר הטבעי, ולא ישכילו שהתכלית העקרי הוא היושר, ע״כ כרום זלות, מזלזלים בתפילה, כי לא יוכלו להבין עוצם ערכה ואמתתה.

~ ✣ ~

פסקה 22 | סוד עת רצון בתפילת הרבים

מקור: עין איה, ברכות א, פרק ראשון – מאימתי, פח. ברכות ח/א

איזהו עת רצון בשעה שהציבור מתפללים. ביארנו כבר, שיסוד התפילה, ועיקר הטעם שחקקה החכמה האלהית שתועיל להשלמת בקשת האדם וצרכיו, הוא מפני שהיא מועילה מאד להטבה המוסרית של האדם, לרומם נפשו ולישב דעתו, לחזק כוחותיו הרוחניים. ובכלל עיקר הדאגה המוסרית שיהי׳ האדם מונהג בה, לא היתה כלל גדולה כ״כ בערכה אם הי׳ האדם יחיד ומתבודד. כי היסוד המוסרי הוא מפני שהאדם משותף אל זולתו מבני האדם בהוה ובעתיד,

בחיי ביתו ומשפחתו, ובכלל החיים החברותיים שלו. ע״כ צריך שתכה המוסריות שורש גדול בלבבו, שלא יזיק את זולתו בנטותו לחפצי עצמו יותר מדאי. ע״כ עיקר התפילה ותכליתה הוא רק מפני הקיבוץ הציבורי, כי להשלמת האדם בשלמות עצמו, להקנות לו מושכלות אמתיות, היתה די׳ התורה מבלעדי התפילה אבל החיים המוסריים שהם נחוצים לחיי החברה, נפעלים ע״י התפילה. נמצא שתפילת רבים היא התפילה העיקרית, שגם תפילת יחיד תתן פרי׳ ותועלתה רק בהיותו אח״כ מתחבר עם הציבור. ע״כ עיקר העת רצון וקירוב התכלית של התפילה, וממילא יתרון פעולתה, הוא בשעה שהציבור מתפללים, שאין הקב״ה מואס בתפילתם של רבים. תפילת יחיד, אם לא תהי׳ מגמתו כ״א חפצו ותאות לבו, מאין פנות אל אחיו ועניי עמו הנתונים בצרה, אפשר שתמאס, כי היא רחוקה ממטרתה האמיתית. אבל תפילת רבים, שכ״א חפץ בהטבת הציבור, הרי תועלת החיים המוסריים קרובה מאד, ואין הקב״ה מואס בתפילתן, כי ההכנות המוסריות הם הצעות לדעת ולהוקיר יקרת ערך הרבים, שבכללם ימצאו מקום כל חיי השלמות של האדם המעולה.

~ ✣ ~

פסקה 23 | שורש החטא בהימנעות מתפילה על הזולת

מקור: עין איה, ברכות א, פרק ראשון – מאימתי, קסז. ברכות יב/ב

כל שאפשר לו לבקש רחמים על חבירו ואינו מבקש נקרא חוטא. משרשי האמונה ויסודי החכמה האלהית הוא לדעת שאין דבר שנעשה בעולם ויש ממנו תוצאות לגורל האדם המוסרי או החומרי שנעשה במקרה. כי כל המקרים כולם כשמזדמנים בפגישתם לתכלית מכוון הם, ומאחר שמתדבקים ג״כ אל בחירת האדם, שיוציאם אל הפועל לתכלית הטוב, א״כ בהתעלם האדם ולא יפיק את התכלית, הוא חומס חק המקרה ההוא מהטוב העומד להיות נפעל על ידו. וע״כ באשר חק העולם שם אדון כל המעשים, שתהי׳ התפילה מכוננת עמודי המוסר והדעת את ד׳, וע״כ היא מועלת להפיק התכלית והבקשה, שבזה ישלם תכלית המוסרי שלה. א״כ בודאי בכל מקום שתפגוש צורך התפילה, וההתעוררות להיות ראויה שתמצא, שם ידענו ברור שכבר היא דרושה עבור התכלית המוסרי המתפשט ממנה. ע״כ כל שאפשר לו לבקש רחמים על חבירו, הרי הגיעו המקרים במסיבותיהם שיהי׳ לו יחש ידיעה וקירוב זמן ומקום להצריך לרחמים, כבר נודע לנו מזה, שהטובה שתצא ע״י מילוי חק ההרגש הקדוש של בקשת התפילה חסרה היא, ואם לא ימלא נקרא חוטא, שבודאי ישאר חסרון זה השלימות לעצמו, וגם אפשר שיחסר לזולתו, בהיות המצב הכללי מורה שצריך שיעזר חבירו ע״י תפילה היוצאת מלבבו דוקא. קצרו של דבר צריך לדעת שאין כל רגש דומה לחבירו בפעולתו, כמו שאינו דומה לו בפעולותיו. והחובה להשתמש בכל רגש טוב להגדיל הטוב, ואז הוא מפיק את תכליתו הפרטי והכללי, ובהיות שמתעוררת צורך של רגש טוב, ומונע אותו האדם מהשלימו בבחירה, הוא דומה למונע צרכי הגוף לקיומו, שהעד על ההכרח הוא הרגש הטבעי הנקי. אלא שצרכי הגוף מגיעים אל הגוף, ורגשי הקשר שבין איש לחבירו מגיע בשורש הקשר המאחד את האנושיות לתכלית נשגב המיוחד, ע״פ צרכים החומרים שלהם וע״פ רגשותיהם הנפשיות. והנה ההרגשה הטובה הבאה להאדם ע״י התפללו על חבירו, היא הרגשה מורכבת מידיעת השגחת השי״ת ותכלית ההנהגה האלקית בבריאה, שהיא לצד המעלה והמוסרי שבה, ורגש האהבה האמתית הפנימית אל זולתו, שהוא אחד משרשי המוסר הנדרש לתורה ולשכלול כל טוב. ובהיותו מונע עצמו מהשתמש מהרגיש את נועם הרגש המורכב הזה בשעה המוכשרת, ודאי יהי׳ אבוד ממנו, וגם הטוב המוסרי שהי׳ נקנה ע״י צערו שהוא חסרונו של זולתו, הי׳ סבה חזקה ודבקה להשלים את החסר, ובהיותו מונע את הטוב ההוא הוא מפסיד לעצמו ולזולתו.

~ ✣ ~

פסקה 24 | הקדמת השבח ושלילת שינוי רצון בתפילה

מקור: עין איה, ברכות א, פרק חמישי – אין עומדין, עא. ברכות לב/א

דרש ר״ש, לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואח״כ יתפלל כו׳. צריך שהתפילה תצא נקי׳ מכל רעיון המורה שינוי רצון והתפעלות בחק השם ית׳ לפי פשוטה. ובאשר זאת היא דעה כוזבת ומביאה ג״כ, כחק כל דעה כוזבת באלהות, להשחתת סדרי השלימות האנושי, גם לעומת זה ערך התפילה ובטחון פעולתה בקיבוץ תנאיה, גם לבד פעולת השגת המבוקש, רוממות הנפש וזכותה הבאה ע״י התפילה ההגונה היא פינה גדולה בהשלמה האנושית. ע״כ צריך שיבין כל מתפלל שהתפילה היא חק נפלא שחקק הקב״ה בעולמו להשלמת יצוריו בכל דרכי השלימות, לתכלית השלמתם המוסרית ביחוד הנצמח ממנה, ואינה בגדר ענין מוטבע בחוקו ית׳ חלילה לו. ע״כ ראוי שקודם כל תפילה תוקדם סיפור שבח, להורות שראוי לשבח הרבה על המצאתו חק התפילה שלא כפי הטבע המושג, בדרך השאלה בשם טבע באלהותו ית׳. והראי׳ ממשה חשובה מאד, שהוא ע״ה בהשגתו הגדולה הי׳ ודאי בטוח שלא יבא לחשוב צד התפעלות ושינוי רצון בחק השם ית׳ ע״י התפילה, מ״מ הרבה להקדים שבחו להורות מן הכח אל הפועל אמתת הדעה הראויה להיות רשומה בלב ע״י התפילה. וק״ו כל האדם כוזב שאפשר לו להיות טועה בדיעות כוזבות שראוי להקדים מה שירומם נפשו ויעמידה על הציור האמיתי.

~ ✣ ~

פסקה 25 | התקווה כשלמות עצמית והתמדת התפילה

מקור: עין איה, ברכות א, פרק חמישי – אין עומדין, עט. ברכות לב/ב

אר״ח בר״ח, אם רואה אדם שהתפלל ולא נענה יחזור ויתפלל, שנאמר קוה אל ד׳ חזק ויאמץ לבך וקוה אל ד׳. תכלית התפילה והשגת המבוקש שבאה על ידה היא ביחוד כדי להוציא שלימות מיוחדת מן הכח אל הפועל, לגדל כחות הנפש

בציורי קדושה ושלימות. ודרכי הציורים רבים הם ורחבים ומסתעפים לפרטים רבים שאין להם קץ. וצור העולמים לפניו נגלו כל תעלומות איזה ציור מיוחד ראוי וחסר לכל נפש פרטית שתשתלם בה, וכפי אותו הציור שראוי להיות נשלם מזמין לפניו בראשי מסידור חכמתו העליונה, אותו חסרון וצורך תפילה. ולפעמים, כשלא יספיק הציור להשתלם כראוי בכל עמקו בנפש ובכל גופו, עד שיהי׳ נשנה ונכפל כמה פעמים, כערכו תתאחר התקבלות התפילה. ע״כ האדם שלא נענה, עליו רק לחזור ולהתפלל ולא לאמר נואש חלילה, כי הקצר קצרה ידו יתי׳ מפדות. אלא שהוא חושב מחשבות לתן לאדם אחרית ותקוה, ושכל הדברים הזמניים יוסיפו לו ערך נצחי ושלימות גמורה וחשובה. והנה כך היא המדה באדם כשהוא עושה פעולות ואינו בא למטרתו מתחלש לבבו, אבל כשיודע שכל פעולה תקרבהו למטרתו אלא שלפי רוממות המטרה צריך המון פעולות, לבבו מתאמץ להוסיף בעבודתו. ע״כ אמר ״קוה אל ד׳״, והתקוה היא שלימות בעצמה, ויסוד התקוה היא השלימות הראוי׳ להמשך מכשרון המעשים המוקדמים לה וזהו כל יסוד ההנהגה ותכלית פעולת התפילה. ע״כ נאמנה תדע כי בכל ציור של תקוה לד׳ נתקרבת אל המטרה, אלא שלא הגיעך עדיין מצד שעוד לא השלמת, ע״כ ״חזק ויאמץ לבך״ להשלים, ״וקוה אל ד׳״.

~ ✣ ~

פסקה 26 | קישור רגשי התפילה אל חיי המעשה

מקור: עין איה, ברכות א, פרק חמישי – אין עומדין, פז. ברכות לב/ב

ואריב״ל המתפלל צריך שישהה שעה אחת לאחר תפילתו, שנאמר אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך. כבר ביארנו, שפעולת התפילה צריכה להתפשט לא רק על זמנה בלבד, כי״א שע״י התרוממות והתקדשות הנפש שבתפילה יתקדשו כל ארחות החיים, שכולם יהיו קדושים והולכים לתכלית האמת והצדק, ״בכל דרכיך דעהו״. וע״ז תשמש ישיבת השעה שלאחר התפילה, לקשר ציורי מדעו ורגשותיו הרמות בשעת התפילה עם דרכי חייו הגשמיים כולם. וזוהי מדרגת הישר שאינו פורש מעסקי עוה״ז כי״א עושה בהם ומרחיבם, מגדילם ומאדירם, לתכלית ההצלחה האמתית. והיא היתה מדת האבות כפי שמסופר בתורה מעסקיהם הגשמיים, כד׳ חוה״ל בשער הפרישות. וכבר אמרו חז״ל שאברהם יצחק ויעקב נקראו ישרים. כי זאת היא מדריגת הישר, שלבו שמח בכל טוב שהשפיע ד׳ הטוב בעולם, ״ולישרי לב שמחה״, וטהרת נפשו ותומתו תנחהו להיות משתלם מכל דבר, ומוסיף בישובו של עולם ושכלולו ועם זה יוסיף שלימות והצלחה אמיתית, והיינו מפני שארחות חייו קשורים יפה בציוריו המדעיים ורגשותיו הנעלים. ״אך צדיקים יודו לשמך״, אמנם הצדיק צדקות אהב, אבל המדה היתירה צריכה להיות שתתפשט הצדקה בכל הארחות שנראו רחוקות מצדקה. לזה התכלית ״ישבו ישרים את פניך״, ולאור פניך יהלכו בארצות החיים ומקום שווקים׳ להראות כי ישר ד׳ צורי, ושקילוסו של הקב״ה עולה מעולם משוכלל בכל חן ויופי לענג הרוח האנושי ולעדנו, ומזה תוצאות להשלמות האמיתי.

~ ✣ ~

פסקה 27 | שורש התפילה על הזולת בנפש המתפלל

מקור: עין איה, ברכות א, פרק חמישי – אין עומדין, קכה. ברכות לד/ב

קכה. אר״י אר״ח כל המבקש רחמים על חבירו א״צ להזכיר שמו כו׳. פעולת תפילת כל אדם על עצמו היא נערכת כפי הערך שתפעול התפילה עליו, על הטבתו המוסרית, ככה יוכן יותר לקבל המבוקש. והכרח המבוקש שמעוררו לתפילה הוא תמיד מכוון ע״פ החכמה העליונה, להוציא אל הפועל אותו הרגש שהמתפלל צריך להשלמתו האמתית. אמנם התפילה על חבירו צריכה שתוכר כפי הערך של יחש המתפלל אל מי שמתפללים עבורו, כי כל נברא יש לו ערך יחש ידוע אל כלל המציאות. והיחש היותר קרוב הוא בני אדם זה לזה, וזרע ישראל זל״ז באופן יותר נשגב ומוכן בפועל. ע״כ אין פעולת התפילה של זולתו בא מצד ערך הזולת כי״א מצד הערך הנמצא במתפלל עצמו, כמו שהנצרך לרחמים נמצא מצד המתפלל, א״כ אין שייך להזכיר שמו של הנצרך. ובהיות זה הדעת נכון ומקובל להשכיל את יסוד תפילת הזולת, שהיא חלק מחלקי המוסר הנחוץ, ולהבין תכונת הדבר מבלי השתבש בתוצאות משובשות שאפשר להיות נדון מפרטי התפילה ותועלתה, היא [נכבדת] שתהי׳ עצם התפילה שלמה ופועלת במילוי תנאיה המשלימים את דעת אלהים האמתית.

שער שמיני: קודש וחול

לקט פסקאות נבחרות ומבוארות מכתבי מרן הראי״ה קוק זצ״ל • 8 פסקאות

מבוא לשער קודש וחול

הרב קוק מוביל מהפכה תודעתית ביחס שבין הקודש לחול. הקודש אינו בורח מן החול ואינו דוחה אותו, אלא רואה בחול את הבסיס, הכלי והנושא שבו הקודש צריך להתממש. אין בעולם חול מוחלט; החול הוא ׳קודש שבכוח׳, הממתין להתגלות ולזיכוך. ככל שהקודש נעשה עליון ומקיף יותר, כך גדלה יכולתו לרומם ולקדש את כל תחומי היצירה, המדע, החומר, האמנות והתרבות האנושית.

מפתח פסקאות השער:	
1. אחדות הקודש והחול במנוחת השבת	5. קידוש ההנאות הגשמיות בכוח הברכה
2. רוממות שם ד׳ מעל קודש וחול	6. זיכוך כוחות הגוף וגילוי אוצרם הפנימי
3. אחיזה בכסא הכבוד וערך החומריות באדם	7. הניצוץ הטוב שבחומריות ושלום הכוחות
4. הארת קדושת השבת בימות החול	8. קריאת שמע ותפילה כהעלאת כוחות החיים

❖ ❖ ❖

פסקה 1 | אחדות הקודש והחול במנוחת השבת

מקור: עין איה, שבת ב, פרק רביעי, ה

א״ל רבי יונתן ב״ר אלעזר, כך אמר ר״ש ברבי יוסי בן לקוניא, כנגד מלאכה, מלאכתו, ומלאכות שבתורה, ארבעים חסר אחת. יש הבדל בין קודש לחול, אבל זה ההבדל עצמו יביאנו לחשוב כי רק החסרון שבמציאות, חסרון ההתאחדות וההשלמה, מביא אותו ההבדל. אבל כשכל הכחות כולם, וכל הפועלים, מתקבצים למרכז אחד רם ותכליתי, כשהחיים כולם מכוננים למילואם הגמור, אין כאן הפרש והבדל, אז החיים כולם הם קודש קדשים. וכיון שהם כולם, בכל צדדיהם ובכל פינותיהם, קודש קדשים, הם כולם צריכים לבא לידי אותה התעודה העליונה של המנוחה הגמורה, שאין עמה עמל ויגיעה, ואין עמה הכשר והכנה, כ״א כולו אומר כבוד 1, כולו תכליתי, כולו אורה עונג ושמחה. ע״כ, עוד למעלה מאותו הכיוון המיוחד שלעומת עבודות המשכן, הוא הכיוון הכללי הכולל את הקודש ואת החול, את הטבע ואת התעשיה, כולם יחד באגודה אחת הנם עומדים להתקדש בקדושת יום השבת, ליום שכולו שבת 2. לא רק המרכז יתעלה, כ״א כל הענפים כולם, כולם יתענגו על אור המנוחה הברכה והקדושה של השבת בבא עתו להגלות, בכבוד הדר אל עליון ב״ה. והמנוחה מכוונת על כל השדרה הרחבה של המלאכה לכל פינותיה, כנגד מלאכה, מלאכתו, ומלאכות שבתורה, ארבעים חסר אחת.

2 סוף מסכת תמיד. סנהדרין צז, א.

מראי מקומות והערות:

• 1 עפ"י תהילים כט, ט.

~ ✣ ~

פסקה 2 | רוממות שם ד׳ מעל קודש וחול

מקור: עין איה, שבת ב, פרק שישי, עג

וכתוב עליו בשני שיטין יו״ד ה״א מלמעלה וקודש למ״ד למטה. אמר ראבר״י, אני ראיתיו ברומי וכתוב ״קודש לד׳׳ בשיטה אחת. מצד העיון הטהור, צריך מקור הקודש להיות תמיד מתעלה על עצם הקודש, וכיון שיסוד הקודש הוא מובדל מן החול, והרי הוא מורה שמגמת החול היא הכשרת הקודש, אנו מתעלים מיד למדה של השגה יותר עליונה, שמצדה אין הבדל בין קודש לחול, מפני שהכל בא לתעודתו, והתעודה העליונה אינה עוזבת כל דבר. אמנם אין המוסר האנושי יכול לקבל את השפעתו מאותה ההכרה של אי הבדלה בין הקודש ובין החול, אבל עם כל מה שהוא קורא בשם קודש, שמשמעותו היא להוציא את החול, צריך שידע כי הוראת שם ה׳ היא למעלה מכל ההגדרה הזאת. ורק הקודש,

וגם צדו המתעלה לקבל את ערכו מצד העילוי האלהי הכללי שהוא מרומם מכל גודל, שם [ה] הבדל שבין חול וקודש יוכל להגדר במערכה מיוחדת, אבל ההכרה של שם ד׳ עולה על גביהם, מצד ההכרה היותר עליונה ופנימית, המתרוממת אפילו [מ] הדרכים הנדרשים לצרכי ההכרות המוסריות. זה הדרך נכון הוא מצד העיון הנשגב, אבל במעשה לא בא העולם לידי מדה זו, ואי אפשר לו להכיר הכרה שהיא למעלה מגדריו הנדרשים לו לבסס על ידם את יסודי המוסר אשר לו, אם לא שתזיק את הבסיסה המוסרית שברוחו. על כן מוכרח הדבר להקשר יחד, אע״פ שיורדת היא ע״י זה ההכרה העליונה ע״ד שם ד׳, ומנמיכה את עצמה לעמוד בשיטה אחת עם רגשי הקודש שלב האדם יוכל לרחש אותם, כך היא המדה, להנמיך את האמת העליונה בשביל השלום, שהוא התקומה המוסרית של האדם, ובפועל היה כתוב ״קודש לד׳״ בשיטה אחת.

~ ✣ ~

פסקה 3 | אחיזה בכסא הכבוד וערך החומריות באדם

מקור: עין איה, שבת ב, פרק תשיעי, צז

א״ל, אחוז בכסא כבודי והחזר להם תשובה, שנאמר ״מאחז פני כסא פרשז עליו עננו״, וא״ר נחום, מלמד שפירש שדי מזיו שכינתו ועננו עליו. אם כי אין כל כח מוגבל, גם אם תופיע עליו ההארה היותר עליונה, יכול להעריך את כל הגנוז והחבוי בכחות הנסתרים שבההויה, לשער את המדידה הבלתי משוערת, את המדריגות האפשריות להתגלות בצאת כל חבוי וכל גנוז מכל כח צפון, מן הסתר אל הגלוי, מן הכח אל הפועל כל המניעה הזאת נכונה היא רק בהיות המכיר והמשיג המוגבל 1 במדריגת הגבלתו, ומה שהוא מבחין עליו לשקול באותם המאזנים של השכל ה [מאי] ר [המואר] עליו לפי כח קיבולו, אבל בהיות המבחין עולה במעלת מהותיותו עד כדי התאחזות מהותית בכסא כבוד של מעלה, בהגלות בפנימיותו עוצם מעלת הוייתו העליונה הסוקרת סקירה בלתי גבולית, על כל היש ועל כל העתיד להיות יש, על כל נסתר ועל כל גנוז, כמו על כל נגלה וכל מוחשף, שם אין מקום לתעלומה, שם ההברקה האלהית מאירה באור קדשה, מראש מקדם עד אחרית כל תכלה, עד עדי עד. והכבוד העליון מתגלה להראות שעד סוף כל העתיד, הריכוז הכללי של כל בנין כל עולמי עולמים, אחוז הוא דוקא בתנאי ההסתרה והעלמה, התמעטות ההופעה, המביאה לידי תיקון ולידי הגלות האורות הצחים והמצוחצחים. לא מיעוט, לא ירידה היא החמריות אשר באדם. וכל העביביות והערפליות שהיא גורמת בכל ההופעות הרוחניות העליונות, בחוג ההכרה, בחוג החפץ, ובחוג היכולת, אינן כ״א תיקונים. הכשרות, ממלאות את עז החיים המרוממים מרוממות שגב קודש עליון ענן כבוד, המבליט את הכבוד המלא אורות נגוהים דוקא בעננויותו. ״מאחז פני כסא פרשז עליו עננו״, פרישה הממלאה את הזיו ומבלטתו במדה היותר עליונה שאי אפשר לה להגלות מבלעדי העננויות. לא ירידה היא האחיזה האנושית בחגוי הגופיות כ״א עליה, הארת השכינה המודדת עולמי עד במדידת ההגבלה, הזמנית והמקומית, שרשיהם ושרשי שרשיהם, כדי להבליט את הודם ונצחם, את עליוניותם וחופש עצמתם, מרחבי טיסתם ואין סופיות הערצת פאר קדושתם. מלמד שפירש שדי, האומר לעולמים די 2, את זיו שכינתו ועננו עליו.

1 אולי צ"ל: מוגבל.

מראי מקומות והערות:

• 2 עיין חגיגה יב, א.

~ ✣ ~

פסקה 4 | הארת קדושת השבת בימות החול

מקור: אגרות הראי״ה, כרך ב, איגרת תקמ

יקירי הנחמד, מה חשקה נפשי להרצות לפניו פניני-חן משעשעי-נפש, לעומת הערתו היקרה, בדבר רוממות רוחב עדן הקודש של קדושת שבת קודש, חמדת הימים באמת, ויחסו לימות-החול. אבל כעת ישנם עדיין מעצורים מהגלות כמוסים כאלה על הכתב. ולד׳ הישועה, כי אל ד׳ ויאר לנו, לשלח לנו מטה-עז, דא קולמוסא, מציון, לרדות בקרב אויבינו גם ביומין-דחול, שנקודת אור חדות השבת בזוהר יפעת גבורת דישון אהבתה ושלות-מנוחתה בתענוג אהבת-עולם תגלה ותראה גם בהם בעה״י. והי׳ לב כת״ר ידיד-לבי בטוח שכן יהי׳ בעהשי״ת, ויגל וישמח בחדות-ד׳ תמיד בכל עת-חפץ, כי תהל״י הלא הוא גברא דאית ליה, וראוי הוא שתהי׳ ברכת קדושת ידידות שבת-קודש שורה עליו בהארתה המענגת לעתים תכופות בכל ימות-החול. רק חזק ואמץ, ואל ירך לבבך, ואל תירא ואל תיחת כלל וכלל, כי ב״ה ד׳ עז לנו, ואל יקטין את דעתו, ולא יסיח אותה בכל יום, מהשיטה העליונה, של גודל התרחבות אור הדעת בנועם הקודש, ע״י העסק התדירי בתורת-אמת ברזי-תורה, ככל אשר ימצא את רוחו הטהור נכון, ומעלה אחר מעלה יעלה, בעז ד׳ וגבורת נועם ימינו. אף כי הגדולה העליונה התלויה בזה, היא מדת רב המנונא סבא, שאינה שוה לכל נפש גם מאנשי-המעלה, בעבודה העליונה, שהיא דוגמת הקטרת המעשרת, המגעת עד המדה של לימוד פרקי דמילי דשטותא, כדי למילף מינייהו רזא דחכמתא, כל חד לפום דרכו, שכת״ר חביבי א״צ לזה. מ״מ המדה השניה התלויה בזה היא לקבל ארוחת יום יום מבי-מלכא, ולהתפלל על המזון פשוט, בכל יום גם בהיות הסעודה מוכנת, ולפעמים יותר טוב בהיותה מוכנת ועומדת, בשמחת-לב, ובשלוה פנימיתי וכפי טוהר התגלות החפץ בתפילת- ישרים יעלו כחות-החיים הצפונים בכל סעודה, בהריחם ריח עונג שבת קודש, בכל יום ויום כפי מדתו, מבתר שבתא, ומקמי שבתא, ובמשך-הזמן תבא

ההרגשה הפנימית, המחוברת בדעת ושכל צלול עם נעימות הדר תפארת כח-המדמה בנגהו וטהרתו, עד כדי צעדי-קודש של אתהפכא חשוכא לנהורא.

כל הכבדות שבדרך ישרים סלולה זו של קדושת ימי החול, ועלייתם ב״טוב לב משתה תמיד״, באה רק משורש הבשר, שלא שאלו כהוגן בדור-המדבר, שהיא שאלה הוגנת לימי ש״ק, ומועדי ד׳, ש״אין שמחה אלא בבשר״. ומ״מ בא השלו, ושטו העם ולקטו, ומתוך מלין-דשטותא הללו לוקחים כח עליון ותמים הנהו נונין רברבין דשטין בימא רבא, ״לויתן זה יצרת לשחק בו״, ו״צדיקים אוכלים אותו בשלוה״. וגם על רבנו הגר״א זצ״ל, זכותו י״ע, ואורו יאיר לנו, אומרים שבא לו השליו כמו שהיה להאמוראים ז״ל, ״ומסקי ליה אתליסר ריפי ואחרונה איננה נאכלת אלא ע״י תערובות״. ופשוט הוא דהיינו לדידן, אבל מי שבאו בשבילו היה אוכל בדישון-עונג גם קמייתא, בלא תערובות כלל, הכל לפי בחינת הזמן, והכל מתישב יפה לשמים דרכיהם לפי הסדר וההדרגה מסוד ד׳ ליראיה והתוכן של הידיעה השרשית באור המוסר העליון ׳ שהאדם הוא בריה מורכבת, ונפש הקדושה האלהית היא ההולכת במסלולה ביסודה דרך הנצח וההוד הגבה למעלה, ולעומתה נפש הטמאה, תמצית כל הכיעור והסיג, היא מוכנת בעצת-ד׳ לקבל בתוכה את כל המחשכים, וצדיקים ישרי לב ישמחו כי יחזו נקם, וכל רעיון של עצבון ופחד, וכל מיני סיגים, זורקים אותם על ראש השעיר, וסופגת הנפש הטמאה בקרבה את מחיתה, - תוכן זה הוא יסוד קבוע שבכל עת מימות-החול שסופי-דרגין של ״דל״ה, כבד - טחול - מרה, מראים את רושמם להפריע רוממות חדות ד׳ ועזו, מיד מסלקים את חלקם מיסוד מלח סדומית של ״מים אחרונים חובה״ ואינם טעונים ברכה, ועז-ד׳ ושמחת-ישרי-לב מתגברים בכפלים. ולהתמים את השמחה בדוגמא עליונה ממש, באין צורך, ״למשדי אומצא לכלבא״, זה יגלה במהרה בימינו בביאת גואל צדק מלך ביפיו, תחזינה עינינו ארץ מרחקים. ודוגמת נעימת חזיון תפארת עטרת קודש זאת תעודדנו עצמה, בהגלות אור קדושת שמחת יום הקדוש העליון, חג השבועות, יום הבכורים, ויום מתן תוה״ק תורת-אמת וחיי- עולם, דבעינן לכו״ע ביה ״לכם״, ובמקדש ד׳ - ״חמץ תאפינה״, בעז-כחו של רעיא מהימנא ודאתיין מסיטריה בכל דרא, שעלה למרום ושבה שבי״ והכל נעשו אוהביו, וגם מסרו לו דבר ומאי ניהו - קטורת,

~ ✣ ~

פסקה 5 | קידוש ההנאות הגשמיות בכוח הברכה

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק שישי – כיצד מברכין, ה. ברכות לה/א

ר״ל רמי, כתיב לד׳ הארץ ומלאה, וכתיב השמים שמים לד׳ והארץ נתן לבנ״א, ל״ק כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה. ראוי להכיר את הענינים הגשמים כולם כמכשירים את השלימות הרוחנית, שאמתתה היא הדעת את ד׳. והמכיר כזה לא ימצא תכלית לחיזוק הכוחות הגשמיים והרחבתם כ״א כפי ההכרח, שמבלעדיהם לא תכון ההשלמה הרוחנית, וזה יובן במאמר ״לד׳ הארץ ומלאה״. אבל באמרו ״והארץ נתן לבנ״א״ יורה שיש יתרון בעצם התגדלות הכוחות הגשמיים והרחבתם בקנינים רבים והשתלמם ע״י חכמה וכשרון מעשה. והמדה הישרה שבזה היא, שאם לא ישקול האדם את ערך הנאותיו הגשמיות לקחת מהן הערך הראוי להשלמה הרוחנית שיש בכל דבר גשמי, אז הגדלתו את הכוחות הגשמיים תמשכהו להתבהם ולרדת כרוח הבהמה למטה. אמנם בהיותו יודע להוקיר את הצד הרוחני שיש בכל הנאה גשמית, כפי שימושה אל הצדק ואל השכל האמיתי כראוי לפי היושר האלהי, שהיא כללות הנהגת התורה ביחוד, אז לא זו [בלבד] שלא יעיקו ההרחבות הגשמיות להשלמה הרוחנית, כ״א יוסיפו לה אונים. ע״כ קודם ברכה, שעוד לא הרים מכסת ההערה הרוחנית שיש באותה ההנאה הגשמית, ראוי שיכיר כי ״לד׳ הארץ ומלאה״, וכפי המדה הראויה אין נכון להשתמש בהנאות חומריות כ״א לפי ההשתמשות האפשרית לצד המעולה שבאדם. אבל לאחר ברכה, שצייר היחש הרוחני שיש לו עם ההנאה ההיא הגשמית, אז בהרחבתו להשתמש בהוספת כח גשמי, תרחיב דעתו תמיד, וכוחותיו הגופניים בהתגדלם יהיו תמיד מוכנים לפעול צדק וטוב כפי ההערה הרוחנית אשר תפעול עליו כל פגישה של הנאה גשמית. ע״כ במעמד כזה ראוי לשון ״והארץ נתן לבנ״א״, ולהביט בעין טובה על העוסקים בישובו של עולם לשכלל את העולם המעשי גם מכל צדדיו הגשמיים. ע״כ ישועות ונחמות היעודות לנו ע״י הנביאים משובצות בהרחבות גשמיות רבות, שהן לעדה על רוממות המצב הרוחני שאליו נקוה, שכל אלה הגדולות החומריות יהיו ראויים להיות לנו לתפארת, ״ושמתי כדכד שמשותיך ושעריך לאבני אקדח, וכל גבולך לאבני חפץ, וכל בניך לימודי ד׳ ורב שלום בניך, בצדקה תכונני רחקי מעושק״. שלא יהי׳ צורך לעשוק כל כח וכל חפץ מחוקו, כי הכל יפנה ישר אל הראוי והטוב.

~ ✣ ~

פסקה 6 | זיכוך כוחות הגוף וגילוי אוצרם הפנימי

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק שמיני – אלו דברים, ט. ברכות נג/ב

הנהו תרי תלמידי, חד עבד כשוגג ככ״ש ואשכח ארנקא דרהבא, וחד עבד במזיד כב״ה ואכלי׳ אריא. ההחזרה אל הציור של הגברת הגופניות כשכבר נתרחק ממנה ע״י עסקים אנושיים אחרים, תביא את העוסק בזה לשם שמים כדי להוציא את הטוב הנמצא בעומק חוזק כוחות הגוף, שבאמת גם הגוף עם כל נטיותיו וחזקתו הוא בריאה טובה הוכנה להשלמה והצלחת אמת, אלא שהטוב הפנימי הוא צבור ומכוסה ברוב נטיות בהמיות עד שלא יראה לעין בנוגה זהרו. והאדם השלם צריך לזקקו ולצרפו, כמשל הזהב הנמצא במעבי האדמה, שצריך הצורף לזקקו בכור ואז יצא זהב טהור. והנה זאת המעלה הדומה למציאת גרעיני זהב מפוזרים שמהם יעשו כלי זהב נחמדים, היא מגעת למי שמהלך ע״פ הטבע הישר, משתמש בכוחות הגוף לחזקם ושומר תורה ומצוה, שע״י קדושת התורה המחוברת לכל הדברים החומריים, יזדקקו כל התכונות הפרטיות ויצרפו כזהב. וע״י הוספת הכח הגופני, יחזק באומץ השלימות והעבודה, ויחזק השכל ותגבר ג״כ התכונה הטובה בהוספת כוחות חומריים המוסיפים כח בגויה הפועלת על יד נשמת ד׳ אשר תנהלהו ברוחה.

אמנם יותר מזה יארע לאיש אשר בשוגג התרחק מהתכונה הגופנית, שאמנם כשיברך בהמ״ז במצבו שכבר נעשה יותר טהור ועם זה יותר רחוק מהניסיון, איך יפעל עליו הרגש הטוב בעת תגבורת כח הגוף. האיש הזה כשנדבה רוחו לגבר עליו כוחות הגוף וציור החיים הגופניים בכל עוזם, כדי שיוכל לקחת כלים חזקים אל התכלית המעולה, שהוא נזר חייו ומטרתו הכוללת, הוא יגבה מאד שלא רק גרעיני זהב ימצא, לא רק כוחות קטועים שעוד רבה העבודה לצרפם לכלי מעשה, כ״א ימצא כוחות שלימים גופניים שהם כבר מוכשרים להעשיר את התכונות הרמות הנפשיות, אם שהם מכוסים בתואר גופני בחיצוניותם, דומים המה לארנקא דדהבא, הכוללת זהב צרוף מוכן לכל חפץ עם שהיא מכוסה בארנקא, במדת השגיאה הזאת הקטנה יעלו בעלי תשובה על הצדיקים הגמורים, כדברי החסיד בחוה״ל, שלפעמים תועיל חטאת אחת לשב, הרבה מרבות מצדקות הצדיק, שיוסיפו על תכונת מוסרו ענות צדק ושפלות הרוח. ע״כ אם שלא יתכן לאדם שיאמר אחטא ואשוב חלילה, אבל כאן ישוב המקרה של שגיאה קטנה לטובה, לחזק הכח הטוב, שבשובו לצייר את ההרגשה הגופנית כדי לרומם אותה ע״י קדושת ברכת המזון, ישתמש בה באופן יותר בהיר מאלו לקחה במקומה בעת התגבורת הגופנית הטבעית. כי עם זה יתלמד ג״כ כל ארחות הדרושות לו להגביר חזקתו המוסרית נגד השליטה הגופנית כשתבא לפרוץ גדריה.

~ ✣ ~

פסקה 7 | הניצוץ הטוב שבחומריות ושלום הכוחות

[154] **מקור:** פנקסי הראי״ה, פנקס הדפים ה

הניצוץ הטוב שיש בהנטיה החומרית שנתגברה הרבה בזמננו, שעל כן היא מתאמצת לתן פתרונים על כל השאלות העולמיות מתוך נקודת השקפתה, הוא אותו האימוץ שהיא מוצאת בעצמה להכיר את העולם המעשי בלא תערובות של דמיונות. וזהו דבר אמת לעצמו שאנחנו צריכים לסגל אותו יפה, ולקבל מהמחנה הרחוקה את הטוב הראוי לקבל ממנה. המושגים הרוחניים מוכרחים הם להתלבש בתחילתם בציורים של דמיון שאין המציאות מסכים להם, מפני שאין אנו יכולים להשיג כל ציור במושגים רוחניים בפרטיותם באיכותם ואפני הוייתם. אנו יכולים רק לדון על יסוד מציאותם ולהסתייע ממשלים של העולם המוחשי והמורגש לדעת את העושר ורוחב המציאות של העולם הרוחני ושלמות סדריו וחקיו, אבל עצם הגוונים הפרטיים שהם באים בדמיונינו, הנם רק תולדות הדמיון העושה לבושים לכל ציוריו לפי כחו. וכשאנו יודעים שזהו דרך הכרתו של הדמיון, כבר אנו עומדים על מעמד מבוסס, אבל תמיד יפול טעות בפרטים, ובין הדמיון והשכל קשה מאד לסמן קו מדוייק, על כן מועלת היא מאד החמריות, המרגלת להביט על המציאות כפי הבחינה המעשית שבו, ושלא לתן ערך להרוחניות הדמיונית בעולם המעשה. מובן הדבר שעצם השיטה החמרית, ככל דבר שעיקרו נוסד למטרה טובה, היא מפריזה על מדתה, אבל כל שלטונה להרע לא יתגבר כי אם כל זמן שלא יודו המנגדים לה את החלק הטוב שיש בה, שעל ידי מה שמתעורר החפץ לבטל כליל את תועלתה המורגשת ואת החלק הרשום של אמתתה הגלויה, מתעצמת היא להדיח את כל כח הבא בגבולה, ואוחזת דרכה בסופה ובסערה, לבער את הקודש מן הלב והמח. אבל תיכף ומיד כשנותנים לה את המגיע לחלקה, היא מוכרחת להיות מלאה רצון, ושבה למנוחתה. וכשהאמת מתגברת, מתודע אחר כך שהחמריות עצמה לא תבא למטרתה היסודית, שהיא הסתכלות מעשית טובה בעולם, על ידי מה שתטול מן הרוחניות את חלקיה הנאותים לה. אז יוסר הניגוד היסודי שבין החומריות והרוחניות מעיקרו, ואור השלום שהוא שמו של הקב״ה יגלה בהודו..

~ ✣ ~

פסקה 8 | קריאת שמע ותפילה כהעלאת כוחות החיים

מקור: עין איה, ברכות א, פרק שני – היה קורא, יט. ברכות טז/ב

א״ר אלעזר, מ״ד כן אברכך בחיי בשמך אשא כפי. כן אברכך בחיי, זו ק״ש. בשמך אשא כפי, זו תפילה כו׳. הכוחות והנטיות כולן שבאדם, יש בהם מדתן שהם מתהלכות ע״פ דרכי טבעם שמתעורר לפעול ולעשות כפי תכונתו. [ותחת] שאם האדם הוא חמרי, כל הליכותיו הטבעיות פונות רק להוציא לאור תשוקות חומריות, וכשמקבל עליו עול מלכות שמים, אותן הכוחות הטבעיים שבכח החיים שלו עצמם, פונים לתכלית עליון מעולה. והנה גם זאת היא מעלה עליונה, שכפי המדה שהכוחות החיוניים פונים לתכלית השלימות, אף שאינם מוסיפים עצמה לעסוק לתכלית השלימות יותר מאילו היו עסוקים לתכלית הטבעי החמרי. אמנם המעלה היותר עליונה היא, שבהכיר האדם כי הפני׳ לתכלית שלימות עליונה, היא נעלה ונכבדה בערכה באין ערוך.

ע״כ מתעורר הוא לתכלית העליון, לעסוק ביתר זריזות בכל פעולותיו, מאילו היו לנגד פניו רק התכלית הטבעי לבדו. ועל אלה שתי המעלות, שהן זו למעלה מזו, יבאו ק״ש ותפילה, כן אברכך בחיי, כפי כח החיים שלי, כפי ערך שכחותי הטבעיים פונים לאהבת החיים החומריים, פונים הן לתכלית העליון שהוא לברך את שמך, ע״י עשות הטוב והישר. ועשות כל המעשים אל תכלית המעולה, שהיא ברכת ד׳ באמת, זו ק״ש, שמקבל עליו עול מלכות שמים ומשעבד כל כוחותיו החומריים והרוחניים לעבודתו. אבל עוד לא התרוממה נפשו עד זאת המדה. כי בהכירו את ערך החיים ע״י ברכת ד׳ שבהם, ע״י מטרתם הנעלה לעשות חפץ ד׳ בעולמו, שעוד יתגברו כוחותיו הטבעיים ביתר אומץ. על זאת באה התפילה. התפילה היא התרוממות הנפש במעלה עליונה, שתתבונן על יקרת ערך החיים בהיותם ממלאים רצון ד׳, שהם יקרים יותר משאר חפצים ותכליות, ומזרז ע״י הכרה זו יותר את פעולותיו כולן, כיון שמכיר רוממות מטרתם. בשמך, ע״י שאכיר שם ד׳, אשא כפי, ביותר עז ואמץ. ההתעוררות הטבעית לתשוקת החיים זו תפילה, שנפשו מתרוממת למעלה מהכשר טבעה. והנה בהיותו משלים חק ק״ש ותפילה, בהיות כוחותיו הטבעיים, וגם כח ההתעוררות שהוא למעלה מגדרי טבעו הקבוע, בנויים ע״פ חפץ ד׳ מהכירו רוממות ערכו. אז יתעצם טבעו להיות העבודה תענוג לו, ולא

יהי׳ עוד זקוק לכוף טבעו לעבודת ד׳. כי הלא ימצא עצמו מוכן ברגשותיו הפנימיים לתכלית השלימות. א״כ כמו חלב ודשן תשבע נפשי, זה הפירות בעוה״ז מהתענוג שירגיש בעבודתו. אבל עצם שכרו הוא שנוחל שני עולמות, עוה״ז, ע״י שהשוה כוחותיו החיוניים לחפץ ד׳, ראוי הוא לעוה״ז הטבעי. וע״י שהתעלה, שע״י שם ד׳ עוד יוסיף אמץ יותר מכוחותיו הטבעיים, ראוי הוא לעוה״ב שהיא עודפת על הטבע. תוכן הדבר הוא, שהעובד ד׳ החכם השלם, הוא מכבד את החיים מאד. ע״כ יסדר את דרכיו להוסיף אומץ גופני ג״כ, ולאסוף קנין ועושר שהם אמצעיים להגדיל ערך החיים, יותר מהמכיר את החיים רק מצד טבעם, שהוא לא יוכל להכיר רוממות ערכם כלל. וע״ז נאמר בשמך אשא כפי, שהפעולות יתרוממו לפעול דרכי החיים בכח מלא יותר מאילו הי׳ בהם כח המושך הטבעי לבדו, מפני שהכירו את שם ד׳, שהוא נעלה באין ערוך מההכרה הטבעית וכל כוחותיה ומטרותיה.

שער תשיעי: תורת ההתפתחות

לקט פסקאות נבחרות ומבוארות מכתבי מרן הראי״ה קוק זצ״ל • 8 פסקאות

מבוא לשער תורת ההתפתחות

תורת ההתפתחות (האבולוציה), שעוררה סערה וחששות רבים בעולם הדתי של זמנו, זכתה אצל הראי״ה לקבלת פנים מעמיקה, מאירה ואוהדת. הרב לימד כי רעיון ההתפתחות, הרואה את העולם כהולך ומתעלה משפלות למרומים, מתאים להפליא ליסודות חכמת הקבלה. העולם אינו נוטה לנסיגה ושקיעה, אלא צועד בהתמדה אל גילוי אור אלוהי עליון ושלם יותר בכל רבדי המציאות.

מפתח פסקאות השער:	
1. תורת ההתפתחות	5. תורת ההתפתחות וסודות מעשה בראשית
2. תורת ההתפתחות	6. בניין ארמון התורה מעל הדעות הסותרות
3. הכפירה מול האמונה	7. הרחבת המדע וחירות החקירה באור התורה
4. אחדות התום והמדע בהתפתחות האמונה	8. סדר ההתפתחות ההדרגתי כגילוי חכמת הבריאה

❖ ❖ ❖

פסקה 1 | תורת ההתפתחות

מקור: שמונה קבצים, קובץ א׳, תקצד

להשוות סיפור מעשה בראשית עם החקירות האחרונות הוא דבר נכבד. אין מעצור לפרש פרשת אלה תולדות השמים והארץ, שהיא מקפלת בקרבה עולמים של שנות מליונים, עד שבא אדם לידי קצת הכרה שהוא נבדל כבר מכל בעה״ח, וע״י איזה חזיון נדמה לו שצריך הוא לקבע חיי משפחה בקביעות ואצילות רוח, ע״י יחוד אשה שתתקשר אליו יותר מאביו ואמו, בעלי המשפחה הטבעיים. התרדמה תוכל להיות חזיונית, וגם היא תקפל איזה תקופה, עד בישול הרעיון של עצם מעצמי ובשר מבשרי. והודיע הכתוב שקדושת המשפחה קדם להבושה הנימוסית בזמן, וכן במעלה, שאחר ההתעוררות מהתרדמה הוחלט דבר זאת הפעם, ומ״מ היו שניהם ערומים ולא יתבוששו. ולמדנו, שלא רק עבירה נמוסית היא פרצת העריות, שפורצים בה כשאין רואה, ועין נואף שמרה נשף, אלא דבר עמוק מוטבע בשורש נשמתו של אדם, שחוטאו חומס נפשו, והפורש מהם נקרא קדוש בעצם.

~ ✣ ~

פסקה 2 | תורת ההתפתחות

מקור: שמונה קבצים, קובץ א׳, תקיא

גדולתה של הצדקות וחדותה הפנימית תלויה היא במה שהיא מוכשרת להיות צופיה את הטוב העתיד. אין הזמנים חוצצים בפניה, כל העובר הרי הוא כקצף על פני מים, וכל הרע והכיעור המקצר את הדעת הכל עובר הוא. הנצח הוא מובטח אל הכלל כולו, והטוב המוחלט הוא מלא עולם גם בהוה, ומוכן להתבלט ביותר בכמה שדרות בעתיד. ההתפתחות, שרגילה היא להיות נשואה על כל לשון, כשהיא מרחבת את תכנה, הרי היא מקור של כל צדקות ישרות וקדושה, והיא משרה את הנועם האלהי על כל נשמה. החשבון הוא פשוט, מאחר שהכל מתפתח לטובה, אם כן הכל מתעלה, ובכן הכל מתוקן לסעודה, ולטוב הגמור, והרי שביעת הרצון מהמציאות היא גלויה, וחסד עליון הולך הוא וניצוק בכל מילואה של הנשמה. וזו היא מגמת מדת הטוב של צדיקים, שממלאתם אהבת ד׳ ואהבת העולם והבריות כולן.

~ ✣ ~

פסקה 3 | הכפירה מול האמונה

מקור: שמונה קבצים, קובץ ה׳ ריט

בכל מקום שפקרו המינים תשובתם בצדם. כשם שהדבר מתקיים במובן התיבות והאותיות של תורה, כך הוא מתקיים בעצמיותן של הנטיות הנפשיות והשכליות. כל אותן ההרצאות והדרכים המביאים לדרכי מינות הם בעצמם ביסודם מביאים, כשמחפשים את מקורם, לעומק אמונה יותר עליונה ויותר מאירה ומחיה, מאותה ההבנה הפשוטה שהאירה לפני התגלות הפרץ. ההתפתחות היצירתית, שנוטים אליה כל ההולכים אחרי מוסרי השכל המופע מהחושים, גורמת בראשיתה לקצץ את ההמשך של אור האמונה, המלא כח ד׳. ובאמת אין ערך לכל התוכן במקום שאין שום חסרון ביסוד ההמצאה העולמית, כי די באלהותי לכל בריה, וכח ד׳ הבלתי סופי מספיק הוא על הכל, מכל מקום מאחר שצביון כזה מתגלה בשכל, אף על פי שראשית שביליו נעו, ומרחיק בשטחיותו את האור האלהי מן הרעיון, בעומקו הרי הוא המקור היותר נשגב ליסוד ההשגחה. כי דוקא ההתפתחות ההולכת בקישור כל כך נמרץ, ממטה למעלה, מיצור שפל לעליון, ואינה סרה ממסלתה, היא המורה אותנו על ההבטה מרחוק, עד אין תכלית, ועל תכלית נועדה לכל ההויה. ובזה הגודל האלהי מתפאר, וכל המגמות האמוניות מתאשרות ביותר, ומקום האמונה, הבטחון, והעבודה האלהית מתרחב. מאחר שהכל הולך למגמה הרי עין צופיה על כל, ומאחר שהכל מתעלה, ויש בשכלולו של האדם את עצמו ואת עולמו גם כן כדי להעלות מדרגות, הרי הוא עושה בזה ממש את רצון קונו. והמעלה הרוחנית המתעלה מעל כל מתראה היא ליותר מרכזית ביסוד ההויה, ונמצאת עליתו של האדם אליה מוכרה, ולא עוד אלא שאחריתיותה של המגמה, והצפיה המוקדמה שלה, מראה דרך להארה של אחרית מראשית, ועצות של דליגה ושל ישור דרך נתבעות. טוב וישר ד׳ על כן יורה חטאים בדרך, ידרך ענוים במשפט וילמד ענוים דרכו. והננו ממילא עולים למעמד המחשבה, שהיצירה העולמית, של עולם הזה ושל עולם הבא, של עתיד הפרטי ושל העתיד הכללי, הכל נשקף בהשקפה אחת, והכל מעורה זה בזה. והאמונה שהעולם הזה הוא כפרוזדור בפני עולם הבא, שמביאה לידי הבינה האמונית המפורטה, מתאמצת, וכל ערכי המוסר מתעלים בעילוי אלהי, ולא עוד אלא שיש צפיה ומגמה מובטחה, ככח הצפיה כך הוא כח הגבורה. ונמצא שהיסוד של התעלות מעל כל חקי הטבע הוא דבר מובן באפשריותו והתאמתו לכל דרכי הדעה המיושבת.

~ ✣ ~

פסקה 4 | אחדות התום והמדע בהתפתחות האמונה

מקור: מאמרי הראיה, עמ׳ 243

על השניות (תום ומדע) שיחה עם הרב קוק

ההתפתחות התרבותית הרוחנית של הנוער הדתי כיום יונקת גם מהמדע הכללי וזה בולט בקלסתר פניו: שניות בעולם אחד. הוא שואף לאמונת תום, ומכאן שמירת המצוות המעשיות והשאיפה להתלהבות חיה של קדושה. ובמציאות עמוק בנפש מנקר... המדע ערער את הטבעיות והתמימות שבאמונה, ומכאן נראה כאילו נפגמה ונגרעה במדת מה ההתלהבות התמימה המתחברת עם קיום התורה ומעשי המצוות כולם ״. הפתרון - אמר הרב קוק (לפי מה שתפסתי את דבריו) - לכאורה הוא כך. אבל בעצם השאלה היא העברת דרגות ההתפתחות מהאמונה הטבעית התמימה ע״י המדע להתפתחותה המלאה והשלמה של האמונה, שאז תפעול ביותר הארה. שעת המעבר קשה. צריכים התחזקות והיא ישנה. הדברים צריכים להיות ברורים. לא רק בעולם האמונה והקדושה בלבד ואף גם לא בעולם הרוחני והמחשבתי ישנה התערערות היסודות לרגלי המדע, אלא בכלל ערערו המדע, התרבות וההתפתחות, את היסודות הטבעיים הטבועים בחיים מעצם יצירתם והויתם. וכאן אותה השניות: הכל וכלם בעד התרבות וההתפתחות, בהיות הכל מחיב כי בתרבות וההתפתחות העתיד, בו טמון וצפון אושר האדם, גאולת האנושיות ותקון כל העולם; ובמציאות התרבות וההתפתחות הביאו לכאורה רעה לעולם ומתוך כך השאיפה, שישנה בתרבות החדשה, לחזרה לפרימיטיביות עד כדי מצב פראי. ויש כאלה שהם מאמינים ובטוחים למצא ע״י הנסיגה הזאת את האושר אבל כל הטוב והאור שנמצא בהתפתחות המדעית עומד בנגוד לשאיפה הזאת. התרבות והתפתחות במהותן הלא הן הולכות להעלות את הכחות הטבעיים המונחים בשורש החיים למדרגה יותר מעולה ולהתפתחות יותר עליונה, לגלות את כל הטמיר והצפו בכחות הללו, שע״י מצבם הפרימיטיבי הנם בהסתר ובהעלמה וע״ז היקף פעולתם מצומצם ויכולים לספק את הנפש בזמן שאדם עומד על מדרגה תרבותית נמוכה. בהרחב היקף התפיסה והמחשבה של האדם אין ביד הכחות האלו להעלותם ממדרגה למדרגה. בשעת העברה ממדרגה למדרגה, עד הגיעם לידי השתלמותם והתפתחותם המוחלטת נעתקים היסודות והכחות הללו משרשם, מתמוטטים עמודיהם. מטבעיותם יצאו ולידי השתלמותם לא הגיעו. בכחם הטבעי הפרימיטיבי אינם יכולים לפעול, כי ערערנום ועוררנו וגלינו בהם עוד כחות צפונים שגם הם התחילו כבר לפעול, וע״י רבוי הפעולות הללו נפרעה ההרמוניה והאחדות. ומתוך כך ישנה השניות, עד שעת הגיע ההתפתחות המלאה שאז תגלה שוב האחדות, שתפעול כבתקופה הפרימיטיבית אך ביתר אורה, ותביא להרמוניה שלימה ומקיפה. השניות תחלוף, ההתפתחות והתרבות תביאנה אך אושר וטוב לעולם. מי שאינו יכול להבחין שהשניות הזאת מקורה בעצם ההתפתחות ובעצם ההעברה ההדרגתית מחיים טבעיים לחיים תרבותיים, תולה את הקולר בתרבות ובהתפתחות וחושב כי תור הזהב זאת אומרת: הפראות, אי המדע ושלילת ההתפתחות הרוחנית של האדם. אולם הדבר בעצם לא נכון; בזמן שהאדם היה במצב פראי הכחות שבו לא פעלו כראוי וחסרו בהם שלמות והרמוניה, ודוקא התרבות וההתפתחות תביאנה אורה לעולם. צריכים רק לדעת שההתפתחות ההדרגתית מוכרחה להביא בעקבה התערערות היסודות הקודמים ותלישתם, במדה ידועה, משרשם, ושעה זו קשה היא. אולם בדעת האדם, כי לא התרבות גורמת לזה אלא להיפך, המצב הטבעי שעד עכשיו, וכי צועדים קדימה לשלמות ולטוב יתחזק ויתנחם ויתגבר וזה יוסיף לו אומץ להרגיש אושר גם בשעת ההדרגה. וכגורל התרבות וההתפתחות הכללית והרוחנית כך הוא גם הגורל

של התעלות רגשי הקדש וארחות האמונה והקדושה ועילוים. בעצם ההויה של נפש האדם טבוע היסוד של ההכרח הנשמתי והאמונה באלקים יוצר העולם ומשגיח על כל, יראת הרוממות והאהבה ושאיפת הדביקות האלקית העליונה. ואמונה זאת היא תוכן החיים ופועלת על האדם בכל ימי חייו ובפעולותיו. והיסוד הטבעי הזה שבמעמקי הנשמה, בהתפתחותו המוחלטת והמלאה, יפעול בקדושת קדושתו בחיים ובזיו אורו ביתר שאת וביתר עז. החובות המעשיים, הנובעים מאמונה זו ומחויבים מעצם היסוד הטבעי הקדוש הזה הטבוע באדם, יפעלו את פעולתם ויתמלאו ע״י האדם ביתר שלמות וביתר שמחה. ההתפתחות הרוחנית והמחשבתית אינה יכולה, איפא, להוות יסוד לגזול מהאדם את מנוחת נפשו ולגרום לשניות בחייו, להרוס את יסודות אמונתו ולערער את תמימותו ואחדותו. להיפך, כל מה שהאדם מתפתח יותר וצורתו הרוחנית משתלמת יותר, צריכה האמונה, באורה הבהיר ושלמותה, למצוא קן בלבו באופן יותר יסודי, יותר אחדותי ויותר הרמוני. כי הלא יסוד האמונה טבוע באופן טבעי בחיי נפשו, וההתפתחות הרוחנית שלו עוזרת רק לגלות את כל הטמיר והצפון בכח הקדוש הזה, החלק האלקי שבו, השואף לשרשו, המתעלה והמעלה את האדם אתו. ואם כך, כל מה שהוא למראית עין ואפילו הרגשת הנפש שניות, הנגרמת ע״י המדע הכללי והתפתחותו הרוחנית של הנוער גם במובן הכללי, הנהו כתוצאה משעת המעבר, שעת ההתפתחות ההדרגתית, שאז היסוד הטבעי הפרימיטיבי נעתק משרשו ועד הגיעו לידי השתלמות נדמה שישנה שניות. העצה היעוצה: ההכרה הברורה והמוחלטת, שההתפתחות המקודשת בהגיעה לקצה תביא בכנפיה לידי השתלמות מלאה גם את יסוד הטבעי הקדוש שבנו, האמונה וההכרה האלקית. הידיעה התמידית, שאנו נמצאים, ע״י התקדמותנו וצעדנו לקראת השתלמות, במצב של מעבר והדרגה שזה מוכרח לגרום שהיסוד הטבעי הרוחני שבנו איננו יכול לפעול באופן פרימיטיבי כמקדם, אבל טרם נתגלתה הפעולה החדשה של ההתפתחות, וזה גורם שמצד אחד אמונתנו תהיה יותר צרופה, הולכת ומתעלה ותהיה באמת יותר אמיצה ויותר מזוקקה, ולא נפחד אם מצד אחד ירמה אותנו הדמיון הכוזב לחשוב שלכאורה פעולתה עלינו נחלשה באיזו מדה ידיעה והכרה זו תחלוץ אותנו מן המיצר והמבוכה. הדבר הזה יתן לנו כח ועצמה להתחזק על הנפילות הזמניות הבאות מתוך הדרך לעליה וכמדרגות ממנה, ובהן העליה. המדע אינו צורר לתום. בהגיע המדע להשתלמות המוחלטת התום יהיה תוצאה ממנו, וזאת נחמתנו ! מהאור האלקי הנצחי, אשר נתגלה בהופעות קדושות על אבותינו ועל רבותינו הקדמונים רוויי שאיפת הקודש העומדת ממעל לכל סדרי הזמנים וארחות ההתפתחות, הננו יונקים את לשד חיינו ואומץ בטחוננו. לרום הפסגה הזאת הננו שואפים, להעלות גם את תחיתנו הלאומית לכל ערכיה שיזדרחו ביותר פה, בארץ תקותנו, אדמת האבות והבנים. ואורח צדיקים כאור נגה הולך ואור, עד נכון היום. נרשם ע״י ש״ז שרגאי, נתיבה שנה ז׳ חוב׳ ד׳ תרפ״ט)

~ ✣ ~

פסקה 5 | תורת ההתפתחות וסודות מעשה בראשית

מקור: אגרות הראי״ה, כרך א, איגרת צא

וע״ד המדרש, הפי׳ הפשוט הוא, שלולא שהאדם בבחירתו איננו יכול לקבל רב טובה היתה הבריאה יותר מבורכת, והי׳ טעם העץ דומה לפריו, שזה הוא אב לכל יתר הכחות, שהיו יותר מבורכים, אבל מתוך שהאדם עתיד הוא לצאת מגדר היושר ברוב טובה ע״כ זה היה המעצור המוסרי, שלא תשתכלל הארץ כראוי. וזהו פתרון לכל המגרעות התכוניות הנמצאות בבריאה, שמבקרי היצירה עמלים בהם, ורק לכשישכילו את התאחדות כח המוסר עם יתר כחות המציאות יבינו תוכן הדברים. וזה נקרא חטא הארץ, שפירשו יותר במדרש כמקלל שדי אם רשע.

וע״ד מנין שנות היצירה ביחש להחשבונות הגיאולוגיים בזמנינו. כך היא הלכה רווחת, שהיו כבר תקופות רבות קודם למנין תקופתנו הוא מפורסם בכל המקובלים הקדמונים, ובמד״ר ״שהי׳ בונה עולמות ומחריבן״, ובזוהר פ׳ ויקרא שהיו כמה מיני אנשים חוץ מאדם שנאמר בתורה; אלא ששם צריך להשכיל יפה את המליצות העמוקות, הצריכות ביאור רחב מאד מאד. א״כ אותן החפירות מורות לנו, שנמצאו תקופות של ברואים, ואנשים בכללם, אבל שלא היה בינתים חורבן כללי, ויצירה חדשה, ע״ז אין מופת מוכיח, כ״א השערות פורחות באויר, שאין לחוש להן כלל. אבל באמת אין אנו נזקקים לכל זה, שאפילו אם הי׳ מתברר לנו שהי׳ סדר היצירה בדרך התפתחות המינים ג״כ אין שום סתירה, שאנו מונים כפי הפשטות של פסוקי תורה, שנוגע לנו הרבה יותר מכל הידיעות הקדומות, שאין להן עמנו ערך מרובה. והתורה ודאי סתמה במעשה בראשית, ודברה ברמיזות ומשלים, שהרי הכל יודעים שמעשה בראשית הם מכלל סתרי תורה, ואם היו כל הדברים רק פשוטם איזה סתר יש כאן, וכבר אמרו במדרש ״להגיד כח מעשה בראשית לבו״ד א״א, לפיכך סתם הכתוב בראשית ברא אלקים״. והעיקר היא הידיעה העולה מכל הענין לדעת ד׳, וחיי המוסר האמיתי, והקב״ה נותן במשקל אפילו הרוח שחל על הנביאים, הוא צמצם שדוקא כשיכנסו הדברים הגדולים שבאלה הענינים באלה הציורים יוכלו בנ״א לשאוב מהם, עם כל השתדלותם, את כל היותר מועיל ונשגב להם, ואור יקרות וקפאון, שהם סתרי תורה, שבעוה״ז הם יקרים ויהיו קפויים לע״ל, רק הוא יגלה לנו פרטי הדברים. אבל עכ״פ אין שום סתירה לשום דבר מן התורה מכל דעה מחקרית שבעולם כלל, אלא שאין אנחנו צריכים לקבל השערות לודאיות, אפילו יהיו מוסכמות הרבה, כי הן כציץ נובל, שעוד מעט יתפתחו יותר כלי הדרישה, ותהיינה כל ההשערות החדשות ללעג ולקלס, וכל החכמות הנעלות שבימינו לקטנות המוח, ודבר אלקינו יקום לעולם. ״כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה, והסדי מאתך לא ימוש וברית שלומי לא תמוט אמר מרחמך ד״״. כי יסוד הכל הוא מה שאנחנו מלמדים בעולם, שהכל פועל ד׳, והאמצעיים, רבים או מועטים, לרבבי רבבות, הם הכל מעשי ד׳, שלא חיסר מעולמו כלום, ושאין קץ לגבורתו ועז חכמתו ותפארתו ב״ה וב״ש לעדי

עד. ופעמים שאנחנו מזכירים את האמצעיים ג״כ בשם, להרחיב את הדעת, ולפעמים אנו אומרים בדרך דילוג ״ויצר ד״״ ״ויעש ד״״ כמו שאנו אומרים ״ אז יבנה שלמה״, ואין אומרים ששלמה צוה לשרים והשרים להנמוכים מהם, והם

להאדריכלים והאדריכלים לאומנים והאומנים לעושי המלאכה הפשוטים, מפני שהוא דרך ידוע, וגם איננו עקרי. כן כל מה שיחקר בהרבה רבבות שנים בהגדלת הדרכים והאמצעיים, עוהם מוסיפים לנו דעה והשכל בגאון ד׳, המה ברב הפעמים מקוצרים, ותוכן הדבר שיש משקל מיוחד לכל רעיון ומחשבה לזמן לידתו ופעולתו, באין שום מקרה והזדמנות בלתי-מכוונת כלל. למשל אנחנו יכולים להבין, אם הי׳ נודע דבר תנועת הארץ לפני כמה אלפים שנה למפרע בהמון הי׳ המין האנושי מתירא לעמוד על רגליו, פן יפול מכח התנועה, וק״ו שהי׳ מתירא לבנות בנינים רמים, וזה הי׳ מביאו לרפיון-לב למניעת-פיתוח שאין לשער, והחשבון של כח המושך לא הי׳ יכול להבטיחו, אחרי ראותו בעיניו שכל דבר העומד על דבר מתנועע איננו בטוח מנפילה. רק אחרי בגרות של הרגל יפה היה מקום לצאת ההכרה של תנועת הארץ, שלא תקבל האנושיות מזה אך טוב.

כן הדבר נהוג ג״כ ביחש הרוחניות, למשל השגחת השי״ת היא יסוד המוסר האנושי והצלחתו, ולכשיתברר יפה בעולם בדעה גדולה ובהירה הוא יהיה יסוד האושר, ״לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי כי מלאה הארץ דעה את ד׳״. והנה כנסת ישראל היתה צריכה להתעמל הרבה עם כל עובדי ע״ז, להבינם שעם גודל הבריאה אין עכ״ז האדם מבוזה עד שלא יהי׳ ערך להנהגתו המוסרית, כ״א היצירה המוסרית של האדם היא חשובה מאד יותר מהברואים היותר גדולים בכמותם לאין ערך. אבל לא בנקל עלה הדבר להטביע במקצת חותם ידיעה זו עם השמירה של ההכרה הפנימית של כבוד ד׳, שהוא ג״כ בעיקר היסוד היותר הגדול להשתלמות האנושית, וכל היצירה הכללית בהוה ובנצח, בחיי חומר וחיי רוח. וכ״ז העמל היה נדרש, איך להתאים בלב הקטן של האדם את המחזה של גדולת היצירה ושפלות האדם עם חזיון הכרת יד ד׳ הגדולה, ואיך שהוא נעלה ומרומם מכל הערכים ההסכמיים של כל נוצר, מה היה אם היה אז ידוע ג״כ מכל המון העולמות המעשיים שבציורי המדעים כעת, אז היה כדק נחשב, ומוסרו כאין, ולא היה אפשר להקים בקרבו רוח חיים של גדולה ותפארת כלל. רק עכשיו, אחרי שגם עם הציור ווהיה גדול אז לעיניו כבר נלחם ויוכל, שוב אין מבעתים אותו בשום גדולה כמותית לפי האמת. אבל כל אלה צריכים זמנים והכנות, והציורים הסיפוריים, בין הנמשכים מכח הסקירה על הבריאה מדרך המושכל, בין הבאים מהתגלות יד ד׳ על ידי נביאיו, צריכים תמיד להיות נושאים עמהם את הכח המאדיר את החיים ואת ההצלחה לאמתתה, ולא להביא לאדם ציד של ידיעות קטועות להשתעשע בהן בשחוק ילדות. וכשתשכיל בזה תבין, שיש ערך נשגב למה שמתגלה וכן למה שמסתתר, ודרכי ההסתרה הם רבים וגדולים מפליאות נתיבות חכמה העליונה של אדון כל המעשים פלא יועץ ב״ה. וכשתלך בדרך זה הנני בטוח בע״ה שלא תכשל, ותעש חיל בישראל, את האלקים ירא ומצותיו שמור כי זה כל האדם. ותשמח ותעלז בגאון שם ד׳, ובמתת חבלנו להיות לברית עם לאור גויים, ונזכה לשוש במשוש ארץ צבי, לספר בציון שם ד׳ ותחילתו בירושלים, בהקבץ עמים יחדו וממלכות לעבוד את ד׳ בתתו מציון ישועה לישראל תפארתו. ״והולכתי עורים בדרך לא ידעו, בנתיבות לא ידעו אדריכם, אשים מחשך לפניהם לאור ומעקשים למישור, אלה הדברים עשיתים ולא עזבתים״, אמרו חז״ל כבר עשיתים לר׳ עקיבא וחביריו.

~ ✣ ~

פסקה 6 | בניין ארמון התורה מעל הדעות הסותרות

מקור: אגרות הראי״ה, כרך א, איגרת קלד

בכלל הנני מוצא לעצמי חובה להעיר את רוחך הטהור, ע״ד הדעות הבאות ע״י המחקרים ההדשים, שהם ברובם סותרים את פשטי דברי תורה. דעתי בזה היא, שכל מי שדעותיו ישרות ראוי לו לדעת, שאף שאין כל אמת מוכרחת בכל אותן החדשות, מ״מ אין אנחנו חייבים כלל להכחישן בבירור ולעמד נגדן, מפני שאין זה כלל עיקר של תורה לספר לנו עובדות פשוטות ומעשים שהיו. העיקר הוא התוך, ההסברה הפנימית שבהענינים, וזה יתרומם עוד יותר בכל מקום שנמצא כח סותר, שאנו מתעודדים להתגבר על ידו. עקרם של דברים נאמרו כבר בדברי הראשונים ובראשם במו״נ, והיום הננו מוכנים להרחיב את הדברים יותר. אין לנו שום נפ״מ אם באמת היה בעולם המציאות תור של זהב, שהתענג אז האדם על רב טובה גשמית ורוחנית, או שהוחלה המציאות שבפועל מלמטה למעלה, מתחתית מדרגת ההויה עד רומה, וכך היא הולכת ומתעלה. אנו צריכים רק לדעת, שיש אפשרות גמורה, שהאדם אפילו אם יתעלה במעלה גדולה, ויהיה מוכן לכל כבוד ועונג, אם ישחית דרכיו יוכל לאבד כל אשר לו, ויוכל להרע לעצמו ולתולדותיו עד דורות רבים מאד, וזה הלימוד יוצא לנו מהעובדא, של מציאות אדם בגן עדן וחטאו וגירושו. ואדון כל הנשמות יודע עד כמה צריכה להיות עמוקה הרקשימה בלב בנ״א להיות זהירים מן החטא, וכפי אותו העומק ממש באו כ״כ אותיות ע״ז בתורת אמת. וכשאנו באים לידי מדה זו, אין אנו נזקקים עוד ללחום דוקא נגד הציור המתפרסם בין החוקרים החדשים, וכאשר אין אנו נוגעים בדבר נוכל לשפוט משרים, ועתה נוכל לבטל את החלטותיהם במנוחה במדה זו שהאמת תורה לנו את דרכה.

עיקר תפארת חיינו, הוא האמת, של האחדות ברום גבהה ופארה הנצחי, והצדק הנצחי ההולך עמה בלא פירוד. זאת היא נשמתא דאורייתא שדוקא מבעדה נוכל להציץ גם על גופא ולבושין דידה. ובכלל הרעיון של ההתפתחות האיטית עומד הוא גם הוא בראשית התפתחותו, ואין ספק בדבר שישנה את צורתו, ויוליד חזיונות שבהם נראה ג״כ דליגות, המשלימות את חזיון המציאות, ואז יובן אורם של ישראל בעצם בהירותו.

הדבר הוא ההפך ממחשבת החוקרים באוה״ע, ובישראל ההולכים בעקבותיהם, הלוקחים את התנ״ך ע״פ ההסברה הנוצרית, שעל ידה נעשה העולם הזה בית כלא. אבל ההבנה הטהורה, של שמחת החיים ואורם, אשר בתורה, היא דוקא ע״י הערובה הבטוחה של העבר, שהיה האדם מאושר מאד, ורק מקרה של חטא הרחיק את דרכו. מובן הדבר שמכשול מקרי מוכרח הוא להיות נתקן, והאדם ישוב למעלתו לעד. אבל רעיון ההתפתחות בלא סיוע מהעבר, יפחיד לעולם שמא יעמד באמצע דרכו, או שמא יסוג לאחור, כיון שאין אנו מוצאים מקום בטוח לומר שהאשר הוא טבע קבוע לאדם, וק״ו

להאדם החמרי כמו שהוא בגוף ונשמה יחד. ע״כ רק הוית האדם בגן-עדן מקיימת לנו את עולם האור, וממילא הרי זה ראוי להיות אמת מעשית והסטורית ג״כ, אע״פ שאיננו מעכב לנו.

ובכלל זהו כלל גדול במלחמת הדעות, שכל דעה הבאה לסתור איזה דבר מן התורה, צריכים אנו בתחילה לא דוקא לסתור אותה, כ״א לבנות את ארמון התורה ממעל לה, ובזה הננו מתרוממים על ידה, ובעבור ההתרוממות הזאת הדעות מתגלות, ואח״כ כשאין אנו נלחצים משום דבר, הננו יכולים בלב מלא בטחון להלחם עליה ג״כ. יש ע״ז דוגמאות מוכיחות, אבל קשה לי להאריך, ולחכם לב שכמותך יספיק הקיצור, למען דעת איך לדגול בשם ד׳ ממעל לכל הרוחות המנשבות, ולהשתמש בכל לטובתנו האמתית, שהיא גם טובת הכל.

~ ✣ ~

פסקה 7 | הרחבת המדע וחירות החקירה באור התורה

מקור: לנבוכי הדור, פרק נב

ההשכלות הכלליות המעשיות, ודאי המה קנינים נחוצים לכל אדם ולכל אומה, ואין צריך לבאר חובתם הכללית בכלל האומה. אמנם, צריך לעולם לדעת כי יסוד ההשכלה הוא קיבוץ ידיעות נכבדות מאיזה מקצע שיהיה. על כן, ראוי לנו לטול חלק בראש בהשכלתנו אנו, שהיא דעת תורתנו לכל צדדיה, והרחבתה בחלקיה המעשיים והעיוניים.

מעצור בענין התרחבות הדעות מצד התורה אחרי הבירור הגמור של עומק ההבנה בתורה ודרכיה, לא נמצא כלל. כל דרכי הבקורת לא יוכלו להניא שום כח מכחותיה של תורה, ושום חכמה מדעית לא תוכל להצר צעדיה. ובאמת, אין אנו אחראים אפילו להשוות פרשת מעשה בראשית עם המחקרים הניסיוניים. כי אפילו אם נאמר שהנבואה לקחה ללימודיה את חזיון היצירה כפי המפורסם אז18 להיות ליסוד לציור הכללי של יחש הבורא לבריאה, כדי שיכיר האדם את קונו, ועל פיו מיוסד יום השבת כפי אותו הציור שהיה אז - שודאי גם איכות הציורים המוסכמים המה גם כן יש להם ערך בסדרי הבריאה ודרכי ההתפתחות האנושית, שמהחכמה הכללית האלהית נערכו לפי מדותיהם וחילופי זמניהם - אין בכך שום הפסד. וקל וחומר שהננו רואים שיש יכולת לפרנס את כל דבריה של תורה גם על פי עומק המסקנה של הדרישות האחרונות.

על כל פנים, אין שום מעצור מדרך אמונה שלמה לפני כל הרחבה מדעית באמת. על כן, המלחמה שחדשו אחדים מהסופרים על האמונה, אין לה שום אידיאה מוסרית כלל. ועל חנם יעשו ערבוביא וביטול הסכמה באומה. ׳לתאוה יבקש נפרד, בכל תושיה יתגלע׳

.

~ ✣ ~

פסקה 8 | סדר ההתפתחות ההדרגתי כגילוי חכמת הבריאה

מקור: לנבוכי הדור, פרק ה

שאין מעשה בראשית שבתורה כולו כפשוטו כי אם יש בו גם עומק משל, כבר כתב הרמב״ם1. על כל פנים אין זה מעקרי תורה. הוא ז״ל אמר2, שאם היה לו מופת על הקדמות היה מפרש כתובי החידוש כאותו צד שפירש כתובי ההגשמה. אמנם, במקום אחר3 אמר שאין בריחתינו מהקדמות רק מפני תואר הפסוקים, כי אם מפני סתירת יסוד התורה שבה. שהרי אין עם הקדמות נס ושינוי מנהג, אם כן, העמוד שיסודי הדת נשענים עליו היה בטל חלילה.

והנה מובן היטב, שדרכי הדרישות החדשות שטוענות רק בהתפתחות אין בהן ביטול כלל ליסודי התורה, ואף לא לתואר הכתובים של מעשי בראשית. אם יאמר הטוען, שכיון שנתפתח למשל חומר הכדור במשך רבבות שנים, אם כן אינו רואה כאן יד ד׳. ועוד יטעון: האורך הזה למה? ולמה לא יצאה הבריאה ברגע אחד אל הפועל? על זה נשיב לו בטעם ודעת, שדרכי ההתפתחות וההליכה של הדרגה בסדר המציאות לא הרחיקו אותנו מעולם מדעת את האלהים, כי אם קרבונו אליו באהבה ורוממות נפש. שהרי אנו רואים דרכי הסיבות והמסובבים לעינינו מעשים בכל יום, ומכל מקום כיון שאנו רואים שעושים מעשיהם בסדר נפלא, בחכמה רבה וחסד ורחמים גדולים, אנו מכירים את הפועל המחיה את הכל שהוא אלהים חיים, שלו עצה ותושיה4, חסד ורחמים. מה בין התפתחות כדורי הכוכבים והעולמות לפי גדלם ברבבות שנים5, להתפתחות העובר במעי אמו במשך ירחים? ובכל זאת אנו מכירים כי ׳נפלאים מעשיך ונפשי יודעת מאד... אשר עושיתי בסתר רוקמתי בתחתיות ארץ, גלמי ראו עיניך ועל ספרך כולם יכתבו׳6. ומכל שכן, אם נמנה סדרי ההתפתחות שעלו בהם החלקים האורגנים מעת היותם ליסודות פשוטים עד בואם למצב אדם שלם חי ומשכיל, גם צדיק וישר ורב כח ועז. הנה התקופה גדולה והדרכים הולכים לאטם, והן הן שיעידו לנו על כח ה׳, בבואם לכלל תכלית נכונה.

והנה, זה פשוט אצל כל יודעי תורה, כי לא נתבארו מעשי בראשית בתורה כי אם מעט מזעיר. ואמרו ז״ל במדרש רבה7: להגיד כח מעשי בראשית לבשר ודם אי אפשר, לפיכך סתם הכתוב בראשית ברא אלהים. ויסוד הדבר, שלא דברה תורה כי אם במה שנוגע לכדור ארצינו, וגם זה רק לפי התוכן שיובן הצד המוסרי8 שנוגע להישרת דרכי האדם בהליכותיו החיצוניות ורגשותיו הפנימיים יפה יפה.

כשנעמוד על סדר הבריאה של הכדור הארצי שלנו ממקום שהתחילה התורה לספר, נמצא שהיה בלא סדר, ומרוב הקיטורים והאדים העבים והלחים היה מלא מים וחושך. והצעד הראשון היה שנטהרו קצת האדים עד שהיה קצת אור

שולט, אבל לא היה בהיר כל כך האויר, עד שיהיה אפשר לראות ממנו גוף המאורות. אם כן רק האור נברא, לגבי כדורינו, ועצם המאורות אינם נחשבים לברואים מצדו, שאלו היה אדם עומד עליו לא היה מכיר כלל שישנם מאורות במציאות. אמנם, בוקר וערב היה על כל פנים מסיבוב הכדור. ואחר זה בא האויר לציור הראוי להקרא בשם רקיע, אף על פי שהלחות היתה רבה מאד, למעלה מחוג האויר המורגש בראיה, אילו היה אדם עומד אז עליו. ואחר כך התכנסות מימי הארץ למקום אחד, והתפתחות הכח של הצמיחה. ואחר כך זיכוך האויר עד למדה זו של ראיית המאורות יפה, באופן הראוי גם כן להתפתחות שכלית לאדם לחקור על סיבוביהם. ורק אז נעשה האויר מוכשר לנפש חיה ונבראו בעלי חיים המעופפים שפורחים במקום שהאויר דק, ודגים שאינם צריכים לטהרת האויר כל כך. ואחר כך שנטהר האויר ביותר, ראוי היה ליצירת בעלי חיים הולכים על הארץ והאדם.

והנה, אין כתוב בתורה ׳ויעש אלקים ביום הראשון׳, ׳ויעש אלקים ביום השני׳ וכו׳, כי אם נסדרו המעשים בסדר נכון והדרגי, ועל כל חלוקה הזכיר ׳ויהי ערב ויהי בקר יום אחד׳, ׳יום שני׳ וכו׳, שהוא אחת לנו אם נפרש שהיה המעשה ההוא מכוון ביום תמים של כ״ד שעות, או שסתמה התורה כמה עלה זמן לכל שכלול. (כי אם) ההבנה הראויה להצטייר היא שנערך הכל על פי סדר וכונה והכנה נאותה לתכלית החכמה והצדק האלהי, שבפועל יפעלו הרשמים על השלימות האנושית. בהיות יום השביעי קודש לזכרון מעשי בראשית, על כן מובנות הנה שש החלוקות הכוללות כערך ששת ימים ממש. גם אין כל מניעה בזה לא מצד הכתובים, ולא מצד חובת קדושת השבת שמכוונת כפי הציור הפנימי של האדם.

ואפילו אם נפרש עוד יותר על פי משל, את הסידור של בריאת האדם, שימתו בגן עדן, קריאת השמות, בנין הצלע, אין דבר מתנגד ליסודי התורה אם הכונה היא שאחרי שבא האדם קרוב למעלת ההכרה האנושית, ורגשותיו התחילו להתפתח באופן נאות אל הטוב והצדק וגם כן אל הנעם והיופי, מצא את הארץ גן עדן לפניו, ומטבעו ורגשו הפנימי הכיר יחש בינו לבין קונו. והסכימה דעתו על פי הכרתו הפנימית - שהתגברה גם כן ברב תוקף כפי חוזק הנפש הטבעית של האדם9 שלא הוטמאה בחשבונות רבים - שראוי לדבק בהדרכה הטבעית לא לעורר יותר מדאי את תשוקותיו. ובפועל נגלה לו, במה שכפי טהרת נפשו הטבעית היתה דרך השגת הדרכה מוסרית קרובה להיות מושגת כפי תכונתה השכלית גם כן בכל עז הכח המדמה, שבהשתלמות שניהם יחד תמצא הנבואה השלמה. אם כן תיכף, בהתנער היחש שבינו לבין יוצרו המדריכו בדרך טובים - זה היה דבר ד׳ שנגלה לו ׳מכל עץ הגן אכל תאכל׳10. (רק) [חוץ] מעץ אחד, עץ הדעת טוב ורע, שהכיר בו בהכרה טבעית כח להגדיל סערת תשוקותיו לצאת ממנוחתו הטבעית. ומזה תבא המכשלה שלא להאמין במנוחה, במורה הדרך הישרה, כי אם לבחון את הרע אולי אינו רע, ולסור מן הרע רק אחרי הודעו בידיעה והרגשה שהוא רע. ומזה תבאנה כל העלילות ההסתוריות שהנה הדריכו את האדם על ידי מה שהרגיש את הרע בכל עומק מרירותו, אבל כמה רעות יסבול מזה באין חקר, מה שלא היה צריך לזה במצב המנוחה הטבעית, הוא היה ראוי לדעת רק את הטוב - (ו)הנה התחיל האדם להרגיש צורך יחש בינו לבין קונו, באורח ישר מאד בשמירת טהרת טבעו, ועוד לא קנה מושג חיי משפחה, ולא יחש נכון עם שאר הבעלי חיים.

אחר כך התפתחה השגתו להבין יחש שאר בעלי חיים, ׳וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו׳11, והכיר יתרונו עליהם. אז התחיל להרגיש צורך בחיי המשפחה. ׳ולאדם לא מצא עזר כנגדו׳12. בהיותו שקוע בשרעפיו, נפלה עליו תרדמה, ובמחזה ראה כי האשה אשר עמדו מצלעותיו לוקחה13. יסוד חיי המשפחה הוא להכיר שרק על ידי שניהם ישתלם הבנין, ולא להיות רק ל׳עזר׳ לבד לתועלת היחיד, כי אם להשלמתם שניהם - ׳כנגדו׳. וזה השיג באופן רשמי על ידי פעולת המחזה שבתרדמה. מאז התחיל אותו היחיד להכיר ערך חיי המשפחה בטהרתה.

אמנם, המצב הטבעי והריעות עם בעלי חיים הביאם להבין שיחם ושיגם, וגם בעלי חיים, בפרט הערומים שבהם, הבינו גם כן חלק רשום מהלך נפש האדם. על כן, הנחש14 בחפצו להזיק, התחיל כטבעו לעורר רגשי תאוה בלב האשה אל פרי העץ הידוע, ופרץ חומת המנוחה, ונתגבר בתחילה כח התשוקה על חפץ המנוחה הטבעית, ומזה נולדו כל סכסוכי החיים.

במצב המנוחה, אין צורך לעמל ולא להערות של מכאובים לחזק המוסריות, כי האמת והצדק ודעת אלהים הם מושגים מבוררים, פשוטים וקרובים, למי שלא פרץ חומת הטהרה של המנוחה הטבעית בנפשו, ולא היה צורך לא לחלאים, ולא למיתה. ואולי היה הגוף הולך ומשמש את הנפש עד זמן שישלים את חוקו והיה מניחה אחר כך בשמחה וטוב לב, או מצב המנוחה וטהרת החיים הטבעיים הרוחניים והגשמיים, היה גורר אחריו העדר הצורך כלל בשום פירוד של הרוח מעם הגוף. המקום ודאי לא יהיה צר לבני אדם15. כי ברב ההשתלמות ההדרגית יתגלו עוד בנקל דרכים להתיישב בכוכבים רבים ועולמות אין מספר16. אהבת הבנים היתה באה מטעם השכל וההכרה של הצדק והיושר הטבעי, ולא היה צריך לסעדה על ידי חבלי הלידה, כטבע כל דבר שיהיה יקר על ידי הכבידות שיש בהשגתו.

אמנם, בהפרע מצב המנוחה התחילו הכוחות להתפרץ מגבולם, לשאוף כפי התשוקה של ציור ההנאה ולא כפי המנוחה הטבעית. אז הכירו כי ערומים הם, והתחילו להרגיש הנוחם בכל מכאוביו. והרגש החזק וכח השכל הטבעי, שהיה עודנו איתן עם כח המדמה שלא נטשטש עדיין, היה מעמד הנבואה מוכן מיד, והם ברגשם הטבעי עשו להם חגורות, התחבאו מפני קול אלהים. אז התחיל מצב הריחוק של הבעלי חיים מן האדם, כי נתרחק מהם הרבה ביציאתו ממנוחת הטבע שהמה עדיין נתונים בה, והוכרה השינאה במין הנחש ביותר, לרעתם ולרעת הבעלי חיים, כי בהיות האדם קרוב להם היה מוכן לרוממם. ומצב האשה הוכרח להשתנות לתת גדר לתגבורת הפרעת המנוחה על ידי תשוקת החמדה של השעה, ועול החיים הוכרח להיות כבד מאד, ועמו המיתה המוכרחת גם היא, לשום על כל פנים קץ להמצב הבלתי טבעי. ומהשתלמותם בדעת והכרה, יד ד׳ היתה זאת לעשות להם כתנות עור, שבזה הותחל השבר להתרפא. אך בדרך רפואה ארוכה מאד, מסובלת ממכאובים רבים וקשים.

והנה, מַעבר זה עבר אחד מכל החיים שהשתלם באופן ראוי לשם אדם, ועל ידי אלו הסיבות הנפשיות נעשה פרץ גדול בינו לבין החיים. וזהו היחיד הוא האדם ההיסטורי, שמכאן ואילך תספר התורה תולדותיו בדיוק נמרץ.

אם כן, אין בכל דרך הדרישה החדשה אפילו לפי דעת דרווין, אף על פי שהיא רק השערה, סתירה לפינות התורה. שיסודה רק שנכיר, שכל הסיבובים הגדולים מאחר שהם ערוכים בחכמה ופונים לחסד ולרחמים, עשויים הם בחכמה ודעת, ונובעים ממקור החיים והשלימות. והחכמה האלהית, או קרא הענין האלהי, או טבע האלהות, הוא שמחייב ההדרגה כולה. אבל, אי אפשר כלל שיחסר איזה דבר שצריך להשתלמות היותר שלמה, היא השתלמות רוח האדם והכרתו השלמה, עד שישוב למנוחתו הטבעית וגן עדנו, אך באופן יותר שלם עוד, עדן שלא ראתה עין כל בריה. והוכן הכל מראש - כח הנפש והכשרה לנבואה, אפשרות לניסים לשעתם ובכל עת - כפי הצורך של השלמת הרוח האנושי וכל ארחות חייו. ואך מקצר דעת יחשבו נבוכי דורינו, כי שיטת ההתפתחות על דרך קאנט לאפלאס ודרווין ועוד מחכמי הזמן, תביא עמה הריסת התורה, חלילה וחלילה. תורתנו הקדושה כולה, עם כל מסורותיה ההסתוריות וקבלתה הנאמנה, לא תנוד אף נדנוד קל מפני כל בקורת. ואם ההכרה ההגיונית תביא לאמת אותן ההשערות, ומכל שכן אם מופתים מכריחים יולדו להם, יהיו רק עוזרים לבאר ארחות סיפור מעשה בראשית שבתורה כפי המוסכם אל השכל. אבל האמת ההסתורית ודעת האלהים ועמה חובת השמירה של כל התורה כולה, לא תתחייב להשתנות אפילו שינוי קל, מחמת רושם של הידיעות והדרישות החדשות17. אבל עוד ירחיבו את הלב, ויגדילו את מושגי דעת האלהים ואהבתו ויראתו, והחשק ללכת בדרכי הטוב והצדק שהם דרכי ד׳ ביתרון רב18.

כללן של דברים, אף על פי שעוד אין שיטת הפילוסופים והחוקרים האחרונים דבר של הכרח, אבל כיון שהדור נוטה להשערותיהם שנראות ישרות לפי תולדות איזה דרישות ומופתים קרובים, כבר הספיקו להרס את אמונת התורה מלב צעירים נכשלים, ובאים בימים הדומים להם ברפיון כח הבינה והכרה הישרה. על כן עלינו החובה לבאר, שאם יהיו גם כן כל אלה החקירות מאומתות, אינן נוגעות מאומה ליסודות התורה וסעיפיה, כי אם הם מעירים לפרש פרשת מעשה בראשית הסתומה, שכבר אמרו חז״ל: להגיד כח מעשה בראשית לבשר ודם אי אפשר, לפיכך סתם הכתוב ׳בראשית ברא אלהים׳19. וכבר ביארו המקובלים ביחוד20 וסמכו גם כן על דברי מדרש21 שהיה הקב״ה בונה עולמות ומחריבן22, שעברו כמה תקופות על הבריאה עד שבאה לזה המצב, אבל, היסוד העקרי הוא רק להשכיל כי הצדק והיושר הניתן ביד האדם בבחירתו, נמצא בכלל כוחות המציאות כל הדרכים הצריכים להשלמתו. ודרכי ההשלמה של הצדק האנושי, הם כערך תכלית עליון להמציאות שהולך ונבנה על פי כל סדרי החיים, והליכות ההיסתוריא הכוללת, ושל ישראל ביחוד.

1 מורה הנבוכים, ח"ב, פרק כט.

2 שם, פרק כה.

3 שם, פרק כה.

6 תהילים, קלט, יד-טז.

7 לא נמצא במדרש רבה. לשון דומה מופיעה ב'בתי מדרשות' לרב שלמה אהרון ורטהימר (מהדורת א"י ורטהימר, ירושלים תשמ"ט), ח"א, מדרש שני הכתובים, פ"א, עמ' רנא: 'להגיד כח מעשה בראשית לבריות ולהודיעם אי אפשר, אלא שסתם הכתוב'. אמנם, מופיעה לשון הרב ברמב"ם 'מורה הנבוכים' בפתיחה, וברמב"ן, בראשית א, א. במורה הנבוכים ציין הרב אבן שמואל לתנחומא ישן, בראשית, א, סי' יא.

8 אגרות: א, צא, קלד; עין איה, שבת ב, פ"ח, מד.

9 ע"ע ש"ק, ג, סג.

11 שם, יט.

12 שם, כ.

13 ע"ע ש"ק, א, תקצד.

14 בכתב היד נוספה ההערה הבאה בצד העמוד: 'ואין קפידא אם נצייר הנחש כולו ציורי, וכן עץ הדעת על התגלות הנטיה לצאת ממצב המנוחה והתמימות העדינה'.

16 ע"ע קמי"ק, ב, עמ' יז, יא.

18 ע"ע ש"ק, ה, ריט. וכן ע' רמב"ם, ה' יסודי התורה, ד, יב; מורה הנבוכים, פתיחה, ד"ה ודע כי אשר; שו"ת רמ"א, ז; 'מור וקציעה' לרב יעקב עמדין (ירושלים תשנ"ו), עמ' שז, ד"ה וכן ספרי רפואה.

19 לשון דומה מופיעה ב'בתי מדרשות' לרב שלמה אהרון ורטהימר (מהדורת א"י ורטהימר, ירושלים תשמ"ט), ח"א, מדרש שני הכתובים, פ"א, עמ' רנא: 'להגיד כח מעשה בראשית לבריות ולהודיעם אי אפשר, אלא שסתם הכתוב'. אמנם, מופיעה לשון הרב ברמב"ם מורה הנבוכים בפתיחה, וברמב"ן, בראשית א, א. במורה הנבוכים ציין הרב אבן שמואל לתנחומא ישן, בראשית, א, סי' יא).

20 ע' בפירוש על התורה לרב מנחם בן בנימין רקנטי (מהדורת א' גרוס, ירושלים תשס"ג), בראשית, ד"ה ספר הזוהר; באור הגר"א לספרא דצניעותא (ווילנא והורדנא תר"ב), פרק א; עבודת הקודש לרב מאיר גבאי (ירושלים תש"ע), חלק ד, פרק ה; עמק המלך לרב נפתלי הירץ בן יעקב אלחנן בכרך (בני ברק תשל"ג), שער ה, פרק ל, מו.

מראי מקומות והערות:

• 4 עפ"י משלי, ח, יד.

• 5 לעיל פרק ד. ע' אגרות, א, צא, עמ' קה-קו; ש"ק, ה, ריט.

• 10 בראשית, ב, טז.

• 15 ע' תנחומא, צו, פרק יב.

• 17 ע' אדר היקר, עמ' לח.

• 21 מדרש רבה: בראשית, פרשה ג, ז; פרשה ט, ב; קהלת, פרשה ג, יד; ילקוט שמעוני, קהלת, פרק ג, רמז תתקסח.

• 22 ע"ע בהסבר הראי"ה לדברי הרמב"ם בזה, אוצרות הראיה, ב, עמ' 263, סע' יא.

שער עשירי: אמיתות התורה

לקט פסקאות נבחרות ומבוארות מכתבי מרן הראי״ה קוק זצ״ל • 6 פסקאות

מבוא לשער אמיתות התורה

בירור אמיתות התורה מתוך המבט הפנימי של האמונה והשכל הישר. התורה אינה עומדת על מסורת היסטורית חיצונית בלבד, אלא על התאמה מהותית ופנימית בין חוקי התורה ומוסרה לבין נשמת האדם וההוויה כולה. הראי״ה משיב לספקות הדור ומברר את נצחיות דבר ה׳ מתוך הכרת עומק המאור שבתורה, המאיר את החיים ומכוון אל האמת המוחלטת.

מפתח פסקאות השער:	
1. הגנת התורה מול ביקורת המקרא	4. הראשית והאחרית כיסוד חיי התורה
2. ארבע טענות הכפירה ותשובתן באור האמונה	5. יצירת השביתה בשבת והשותפות במעשה בראשית
3. כוח המאור שבתורה לתיקון האדם והעולם	6. ל״ט מלאכות מפירוד העולם לאחדות השבת

❖ ❖ ❖

פסקה 1 | הגנת התורה מול ביקורת המקרא

מקור: פנקסי הראי״ה, ראשון ליפו, פז1

בעקבא דמשיחא נאמר ועמדו רגליו, ומטו רגלין ברגלין, וכן נרמז ותגל מרגלותיו. והיינו המצב היותר שפל, והוא מכוון כנגד ההגנה הצריכה לדורות מתגרת דיעות רעות, שעל ידם מחבלי כרמים מחבלים את כרם בית ישראל. וכבר מצינו הגנות שפלות ערך לפי ערך הירידה בימי החורבן, שאמר ירמי׳ עברו איי כיתים וראו וקדר שלחו והתבוננו מאד, ההימיר גוי אלהים, וכן רמוז בתורה בענין מסית, אשר לא ידעת אתה ואבותיך, ופירשו חז״ל דבר זה גנאי הוא שאפילו אומות העולם אינם מניחים מה שהנחילום אבותיהם. והנה זאת ההגנה השפלה שהיא משתמשת כשכבר ירד המצב של הרוחניות עד שמטענות שכליות אין להבנות, יספיק הדבר המוסכם, וגם מזה הענין השפל אם אך יתקבל לענין שמירת התורה ולימודה כבר המאור שבה יחזיר למוטב, והוא בכלל הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו. אבל בימינו ירד המצב באופן כל כך מסוכסך, עד שכל טענות שבעולם אינם מספיקים לשפלי הערך הנטבעים בתאוות או הנמשכים אחרי מסיתים, כי הם אורחים לחברה למהרסי אמונה בכלל העולם גם כן, ולומדים מזה דרך הגויים. ולהרימם עד כדי דעת ההבדלה שבין ישראל לעמים, הרי זהו ענין העלי׳ שאי אפשר לבא לה כי אם על ידי גבורתה של תורה. והנה כל כלי המלחמה צריכים לגבורת השכל, אם כן יש מקום לשכל להשכיל ולהבין, לשנן וללמד, עד כדי הכרת הטעות. אבל דבר אחד יסודי של כפירה בימינו צריך לו חיפוש של מזור איך להציל ממנו גם כן באופן נמוך, באופן שעל ידי זה האופן נוכל להעלותו ממעלה למעלה. הירידה היא הכפירה בתורה מן השמים הבאה לרגלי בקורת כתבי הקודש, שמנקף לב כל כושל ורפוי הרחוק מתורה ודעת את ד׳. שכל זמן שמצייר כתיבת התורה על ידי משה רבינו ע״ה ובזמנו, כבר עומדים כל הנפלאות שבה לימינו לסעדו. אבל כיון שמחליט מה שאי אפשר גם להעלות על הלב עם הלימוד האמיתי בתורה, שכל התורה נכתבה חלילה בזמן מאוחר, שוב נופל אצלו כל היסוד של חיובי השמירה, והולך מדחי אל דחי. לזאת הנגע אין עצה אחרת נמצאת כי אם לדרוך על פי דרכן של רבותינו הראשונים, הרמב״ם והחובת הלבבות, האחרון בענין כמה דעות של כפירה שעמד לנגדם על דרך המניעה וגם על דרך ההסכמה, כלומר שבירר חיוב קבלת עול תורה גם אם יוסכם חלילה לדעתם. וכיון שאין מקום לפריקת עול, שוב מסתלקת הפריקת עול, ואור האמת נראה בטהרו, והמאור מחזיר למוטב. וכן עשה הרמב״ם ז״ל בענין שאלת מציאות השי״ת וחידוש העולם, שהניח יסוד המציאות של השי״ת גם לדעת הקדמות, מפני שלדעת החידוש הענין מבואר בגלוי יותר, ואחר כך השכיל לרפף יסוד הקדמות גם כן. כן אנחנו צריכים להראות חיוב שמירת התורה וקדושתה אפילו עם קבלת כל טענות של מבקרי כתבי הקודש. מכל מקום אומה זו הישראלית שכל כך פעלה להודיע שם השי״ת בעולם על ידי מציאותה, והיא עומדת בקיומה, ראוי לקדש ברגשי קודש את כל מה שהוא מתוצאת רוחה, וכל מה שהוא יותר נמזג ברוחה ודבק בחיי נפשה ראוי לכל אחד מבאיה לקדש ולקיים. וזהו בודאי חפץ עליון והנהגה מוסרית עליונה ומצלחת, תראה שכן אנו מרגישים, שהרי אנו מקיימים גם כן דברי סופרים ואפילו מנהגי ישראל שאין בהם משום הלכה למשה מסיני כלל, כי אם מפני שיסוד אמונת השי״ת הבא לנו ולכל העולם על ידי מציאותנו ויחוסינו הדתי המוסרי, הוא פועל עלינו להשכיל שכל מה שהננו נוטים להרחבה של זהירות בעניני הדת והתורה, שזה מורה ביותר שאנו מכירים את ערך פעולתנו על ידי זה לעצמנו ולעולם, הרי אנו

מקדישים ומקושרים לה בשמחה ולב מלא גאון לאומי מיוחד לנו. נפש אדם מישראל ישתלם בזה. הוא שומר תורה ומצות באהבה רבה, וכיון שהעילה של פריקת עול מתבטלת, הוא מתקרב יותר אל התורה ולימודה, ואז הוא מכיר את האמת הגדול כי דבר ד׳ עמנו, וכי אמת היסטורית היא כל מפלאות תמים דעים אשר הגדיל לעשות עמנו, בחסדו ואהבתו וחמלתו הוא גאלנו, וממילא יסורו מלבבו כל המון מחשבות טעות ושקר, ויכיר וידע אמתתה של תורה ודרכיה, ורוחו יתקדש להגיד לו הרשום בכתב אמת, ותבא חכמה בליבו ודעת לנפשו ינעם, ואור תורת השי״ת ואמונה שלמה תהי׳ מעוזו מלב מלא אהבה. והי׳ אמונת עתיך חוסן ישועות חכמת ודעת, יראת ד׳ היא אוצרו.

~ ✣ ~

פסקה 2 | ארבע טענות הכפירה ותשובתן באור האמונה

מקור: פנקסי הראי״ה, ראשון ליפו, צא1

ארבע טענות מזויפות יש לה להכפירה:

האחת, שקבלת עול תורה ומצות גורמים לפי דמיונה קדרות הנפש ועצבון.

הב׳, סכסוכי הדיעות שיש מסיבת חילופי הדתות, שכל אחת טוענת שהיא אמיתית, ומזה מתרפה אצלם יסוד האמונה בכלל.

הג׳, מפני המדעים החדשים שנראים משונה מציור הבריאה שבתורה, וכיוצא בזה.

הד׳, מכח בקרת כתבי הקודש שנחלש על ידי זה יסוד תורה מן השמים ח״ו.

והתשובות עליהם המה:

לטענה הא׳, באמת הצדיקים הגמורים והחכמים האמיתים הם מלאים עז ושמחה וגבורה, אם כן החסרון הוא רק במקבלים שמתרשלים בשלמותם. על כן צריך להוסיף יראת ה׳ ודעת, ויזכו לגבורה ולצהלה.

הב׳, באמת כל דת יש לה איזה ערך וניצוץ אלהי, ואפילו עבודה זרה יש לה ניצוץ טוב מפני המוסר המועט שיש בה, אלא שהמדרגות הולכות ועולות, כמו שמדרגת בעלי חיים מתחילים מחיי הרמשים היותר נמוכים עד האדם הגדול והחשוב ביותר, כן מתחילים ערכי הדתות משפל ההערה הקטנה של איזה נטיה מוסרית עד שלמות הנבואה של אדון הנביאים עליו השלום, ובינתים ישנם מדרגות רבות. אם כן אין כאן סתירה כלל, ובאמת רוב הדתות אפשר שהם טובות לפי מצב האומות שלהם. שהאומה שהיא נמוכה בערך שלמות נפשה במוסר והכשר להשגת אלוהות בטהרה, צריכה דתה גם כן להיות נמוכה לפי מדתה. וכח האלהי המלא התגלה בסגולת כל העמים, עם ד׳ אלה, אשר לא היה כדבר הזה ולא נשמע כמוהו. הניסה אלהים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי במסות באותות ובמופתים ובמלחמה, ביד חזקה ובזרע נטויה ובמוראים גדולים, ככל אשר עשה לכם ד׳ אלהיכם במצרים לעיניך.

הג׳, צריך לדעת צורת הנבואה לאמתתה. נדע שאין לה עסק כלל עם מדעים שאפשר לחקרם במשך הזמנים עם השכל האנושי, וכל מה שנמצא בתורה הוא לשבר את האוזן מה שהיא יכולה לשמע, לפי מה שהוא מפורסם אז, כדי לשכלל דרכי המוסר. ותחת הדברים הפשוטים גנוזים דרכים רחבים לעיונים אלהיים שהם יסוד התורה ומגמתה, ויכולים אנחנו ללכת במרחב בכל דרכי החקירה.

הד׳, אף על פי שהאמת הוא ככל קבלתנו שלא נשלחה יד בתורה הנשמרת תמיד בזהירות רבה, מכל מקום אפילו לדעה הנפסדה שנכתבו איזה פרשיות בזמן מאוחר או שנפלו חלילה איזה טעיות סופרים, אין זה נוגע כלל לכלל התורה וקיומה, כי כללות קיום התורה תלוי בקבלת האומה, והאומה קבלה ומקבלת עליה באהבה, והאומה שמה את התורה ומצותיה כמו שהם נמצאים אצלינו לאות ברית אמונתה לאלהים. על כן אי אפשר כלל ליחיד להוציא עצמו מן הכלל, כי כן כל ענין קשר ברית שנערך לפי ההסכמה הכללית, והמעשים המוסכמים דומים להסכמת הלשון והמוסר המוסכם, שהיחיד אינו יכול לשנות נגד כלל החברה, וכשישנה יהיה חומס נפשו. על כן אנו מבינים יפה שהקישור האלהי שבתורה הוא לפי כל אותן הענינים ממנה שהגיעו לנו, ואין הבדל כלל איזה סיבות שיהיו בדבר עד שהגיעו לנו הדברים בצורה הזאת, מכל מקום כיון שהדברים נארגים בתורה הם נכללים בקדושה האלהית, שבזה ישראל מצוין מכל העמים שמציאות האומה היא קשורה בקריאת שם ד׳ אלהי עולם שעליה נקרא. על כן כל המצות כולם שהם נקשרים בקשר אלהי, כיון שהם קשורים בתורה ונכתבים בה, הם כולם אחוזים בברית ד׳, והשומרם הוא שומר הברית והעובר עליהם הוא מרשיע ברית. ואם ישנם דברים שימצא צורך להחמיר או להקל באופן אחר קצת, הלא הדבר מסור לבית דין כשיש טעמים נכונים אפילו לעקור דברי תורה בקום ועשה, ובלא בית דין מוסכם כללי לאומה כולה בצירוף מעוז לאומי כבר ודאי אין ראוי לשבור המרכז הרוחני של האומה במאומה. וכיון שאין מקום להריסה ממשית אפילו עם הדעות היותר רעות, שוב אין מקום להתגברותם כלל. וכשמתקיימת התורה בישראל נעשה ההרגש כל כך זך וטהור, והקישור לתורה גם כן גדול, עד שמשכילים בהשכלת אמת בידיעה פנימית שאין מקום כלל לכל אותן הערעורים, כי מכירים את יד ד׳ הנטויה עלינו, ואשר הפליא עמנו מאז ועד עתה להדבק בו באהבה. ומתוך ההכרה בגדולתה של תורה מכירים אלהיותה, עד שכל הגמגומים מתבטלים מעיקרם, וישראל עושה חיל, ותורת ד׳ מעוזו.

אלה הם ארבע שרשי הכפירה, שכל ענפי הכפירות כולם מסתעפים מהם. והנך רואה שהם דברים בטלים, שאין בהם כח להקליש שום קשר של קדושה ושום חיוב מעשי. שבאמת עיקר כריתות הברית היא קבלת האומה, שהוא יסוד תורה שבעל פה. וזה הוא השער לד׳, שכאשר כח של תורה שבעל פה קיים, באים ממנו לכח תורה שבכתב. ותורה שבעל פה התלויה בקבלת האומה כבודה מציאותה וחפצה האדיר בכללותה, זהו ברית עולם גלוי לישראל נגד כל באי עולם.

מובן הדבר שהיקר והקדושה של קבלת כל אומה יוכל להיות יקר אצל בניה, מכל מקום הכל נערך לפי היחושים האלהיים שיש לאומה, ואין אומה בכל העולם כולו שיחושה האלהי כל כך אדיר ונשגב כישראל. על כן הוא עם קדוש לד׳, ודרכיו הם דרכי קודש והם מושרשים בקדושה, ומכל שכן כשהם נכתבים בתורה ומתפשטים ממנה שמוסיפים בזה תוספת קדושה על הקדושה הקבועה בעצם האומה. והתקדשתם, והייתם קדושים, כי קדוש אני ד׳ אלהיכם. ועל זה אמרו חז״ל שהקב״ה נתן שתי עטרות בראש בניו, עטרת קדושת התורה וקדושת האומה מצד עצמה, והיא שמירה של חותם בתוך חותם המובטח ממגע זרים ופריצים המחללים את הקודש, כי דרך הקודש יקרא לה, ופריץ חיות בל יעלנה.

וחוץ מכל אלה, דברי הכופרים המעלילים הם דברי חלומות והבאי בעיקר הענין, ואינם עומדים בפני הבקורת הישרה והחופשית באמת. ואמתתה של תורה כפשטה, שנכתבה מרועה נאמן על פי ד׳, היא אמת גלויה לעינים, שהיא עומדת לנזר ותפארת ישראל, נוסף על הערכים של החיובים המעשיים שהם חזקים ועומדים באין שום אפשרות לכל רוח שבעולם להזיזם ממקומם אפילו כמלוא נימא.

הנה נכבשו לפנינו בקצרה יסודי שרשי הכפירה, וההירוס הגמור לכל סורי הגפן הנכריה הזאת האוכלת את ישראל ואת כל העולם בקלות דעתה. צריך לזה עבודת דורות קיבוצית, בצירוף חכמים ישרי לב ונבונים, דורשי אמת באהבה גמורה. אז על נקלה יותץ המגדל של זוהמיות הכפירה ממסד ועד הטפחות, לפרטי פרטיותיו, בדעה ובהשכל. בשומו כל אבני מזבח כאבני גיר מנופצות, לא יקומו אשרים וחמנים. עדותיך נאמנו מאד, לביתך נאוה קודש, ד׳ לאורך ימים. ומכל מקום לנבונים מספיקים הדברים המעטים שדברנו לעקור גם כן את כל פרטי הפרטים הנוגעים בנחלת ד׳. עדותיך נאמנו מאד, לביתך נאוה קודש, ד׳ לאורך ימים.

~ ✣ ~

פסקה 3 | כוח המאור שבתורה לתיקון האדם והעולם

מקור: פנקסי הראי״ה, ראשון ליפו, צא2

הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו, שמתוך שהם מתעסקים בה המאור שבה מחזירם למוטב, בזה יכלל שמירת התורה בין בלימוד בין במעשה, מכלל שיש פנים בשמירת התורה ולימודה אפילו בעזיבה היותר נוראה שיוכל כל רשע וכל כופר להעלות על דעתו להרעיל על ידה לבבות. ומכל מקום כיון שתהיה התורה נשמרת, הננו בטוחים שיתבטלו כל החלומות הרעות של המחשבות המקולקלות, ואור ה׳ הבהיר המלא חיים יופיע להחיות לב נמהרים. כי כמו שבמלחמה חומרית תחילת נפילה ניסה, כך גם כן במלחמה רוחנית. ואם לא יבואר איך על המשמר יש לעמוד בכל אופן, בכל עז, ושאין שום כח כלל שיזיז את ישראל משמירת התורה, אז אין כאן ניסה, וכיון שאנו עומדים במערכה הננו יכולים להתראות פנים גם עם האויב היותר מסוכן, ובטוחים אנו בעז ד׳ שנכריע קמינו תחתינו, נשחקם ולא יוכלו קום, יפלו תחת רגלנו. ומניעת הצורך בניסה נובעת תמיד משני הצדדים של הגבורה, שהיא חרב פיפיות, היינו מצד המניעה, ומצד ההסכמה, שעשה כן החסיד בחובת הלבבות וכן עשה הרמב״ם במורה נבוכים, איך לאמת את הדברים העקריים אפילו לפי דעת האויבים הרוחניים, ואחר כך באים לבטל את הטענות העיקריות הרעות עצמן, שהוא כענין גידוע עבודה זרה וההשרשה אחריה, שתחילה צריך לגדע, ואחר כך לרדוף ואחר כך לשרש. הא כיצד, הרי גם הרע שברעים כשבא להסית לסור מדרך ה׳ בין בעל פה בין בכתב, צריך על כל פנים שיקדים לעצמו הודאה ביסוד המוסר של היושר הטבעי, ובזה ישראל כבר עושה חיל. אפילו אם יבא נבל האומר בלבו אין אלהים לומר מה צורך יש בכל העבודה המקושרת לשם שמים, להודיע שיש אלקים בארץ, שזהו עיקר מגמתם של ישראל, נאמר לו אפילו לפי דעתך הנבערה כבר השגנו שהלמוד שיש אלקים בעולם מביא לעולם טובה ותיקון, כי האדם הוא עיר פרא, ורק מיראת אלהים ימנע בתחילה מכל דבר רע של גנב רצח ונאף וכיוצא בזה. גם הרעיון האלהי יש בו המון רגשות מעדנות את רוח האדם, על כן מוסיף לו הרחבת דעת ועדינות רגש, גם מניח את רוחו בכל עת צרה בתקוה ובטחון. וכיון שישנם טובות כאלה לכלל האדם מזה, הלימוד הזה הוא דבר טוב, וכיון שבכל המופתים המדומים של המינות שיהיו עולים על הדעת להיות בעולם הלא גם הנבל בעצמו יהיה מוכרח להודות שלא יוכל לעשות מזאת הידיעה כי אם לספק עליו את האמת הברורה, אם כן אם דרוש מסופק יש בו כל כך דברים מועילים, כדאי הוא להכריעו בתור ודאי ולהרחיב בו לימודים ומעשים שישרישוהו בלבבות בשביל הטוב הכללי הגדול היוצא מזה. ועל זה לא יוכל לטעון שום מין שבעולם דבר.

וכיון שכבר אין טענה מעשית, שוב האמת עצמו הוא עד לעצמו, כי איך יתכן שדברים טובים לכלל האנושי, שהם כל כך נאים, יהיו נשפעים דוקא מציור שהוא נגד המציאות, על כן ההכרעה הזאת עצמה גם כן מטה היא כלפי הודאות של הכרת מציאות השי״ת. ואחר כך תצרף לזה כל המחשבות הטובות והמופתים המוכרחים של כל הפילוסופים הטובים, שכשהם מצטרפים עם הנטיה הטובה הקבועה הם מאירים מאד. אחר כך תצרף לזה בתור נזר ועטרה עדותן של ישראל, שהיא עולה על כולם, וחזור לאחוריך לראות את החשך ואת האפלה, את היאוש והרשעה, שתהיה מוכרחת לבא לפי דעת המכחישים, שאין להם כלל על מה להיסמך כי אם על מה שאינם מרגישים בחושם הקטן את הנשגב והקדוש מכל. אז יסור כל צל כהה מכל לב מדעת אלהים ואמונה שלימה באהבה ובבירור. וכיון שדעת אלהים יקרה כל כך, ומביאה טובה לכלל האנושי, וביחוד היא מביאה טובה לישראל שהם נקשרים בידיעה זו בעבותות אהבה עמוקה ובה כל קיומם, על כן כל מצות התורה ודרבנן הם או הרחבות ודרכים שהאמונה בשם השם יתי״ש תחקק יותר עמוק בלב ושכבוד שמים יהיה מצוייר יפה יפה, או דברים המחזקים את כח האומה בחומר או ברוח, בהוה או בעתיד, ועל פי רוב בכולם יחד. על כן תשמור באהבה רבה כל דברי תורה, וכיון שהשמירה באה מתוך תלמוד, תרבה בלימוד, וכיון שטובת הכלל הוא שיהיו רבים מבניו מודרכים על פי הדרך הטובה לו, תרבה גם כן להגדיל תורה. וכן תלך ממדרגה למדרגה, עד שיזרח עליך האור הבהיר של כבוד השי״ת, אמונתו ואהבתו, באופן נעלה מכל מופת וידיעה, ויתקים בך ובו תדבק.

ושמא יאמר לך הנבל כי זאת הנטיה שהנך נוטה לחקק על לבביך אמונת אמת, יסודה הוא ברפיון או ביראת עונש מדומה, שאין בה שלמות וגבורה, אף אתה אמור לו שתוכל לצייר בנפשך סילוק כל פחד וכל עונש, ומכל מקום אינך חפץ להנתק מעם ד׳ אלהי ישראל, כמו שאין אתה חפץ להנתק מאומתך בכלל, ומהוריך אשר אהבוך בפרט. אם כן זאת הנטיה היא נטיה טובה, ישרה ואנושית, והיא מסייעת לאגור ולאסוף את כל ניצוצי אור האמת, שיאירו את מחשכי לבביך לדעת את ד׳ ודבר קדשו ומצותיו.

על כן אהבת שם ד׳, דהיינו אהבת הלימוד והידיעה של מציאות השי״ת ודרכיו, וכל המכשירים המביאים לזה, הם קודמים בזמן לאהבת ד׳. ומשאדם קונה לעצמו בחשבון ודעת וקנין אהבת שם ד׳, יבא גם כן אחר כך לאהבת השי״ת בעצמו, דהיינו בהכרת האמת של המציאות האלהי מצד עצמו, שזהו המקור לשמו הגדול ב״ה.

~ ✣ ~

פסקה 4 | הראשית והאחרית כיסוד חיי התורה

מקור: אגרות הראי״ה, כרך ב, איגרת תעח

מאז הנני רואה חוב קדוש להשריש בלב כל מעמיקי דעת, שהבסיס של היהדות הוא הראשית והאחרית, וגופי-תורה, שהם ראשית- כל פשטי תורה שבכתב ביחוד, עומדים הם ומשתלמים מלשד הראשית והאחרית גם יחד. הראשית היא העריגה האלהית שכל בעל רוח כביר משתוקק אליה וחפץ להרשימה בכל תכני-חייו, שהיא מושרשת בצורה מאירה הרבה בחיי האומה המיוחדת מני אז לנשיאת דגל-קודש זה ברמה, בחרף-נפש ומלחמה כבדה, וכל השאיפות הרוחניות העדינות הנן קשורות לעריגה עליונה זו בקשר- של-קיימא ובעילויה הן מתעלות. והאחרית - סדור החיים המעשיים וההסתכלות העולמית הפנימית, המיוחדת לישראל, שהיא צריכה המון מעשים, מצות ומנהגים מיוחדים, המשתלשלים מתוך השורש הכביר העליון של הראשית, מקבלים ממנו השפעה ומשפיעים ג״כ עליו, כדרך שבריאות-הגוף משפיעה על חיי-הרוח. התורה בכל מדרגותיה, בתורה נו״כ, בחלק הספורי שלה ובחלק המוסרי והחוקי, היא משלמת את כל זה. המסורת בכללה מביעה אמת גדולה המיוסדת על חבור הראשית עם האחרית, ומתוך הכלל הפרטים מתבארים. ואם לאותם שהם מדקדקים רק בפרטי-דברים נעשים כמה דברים קשים, מוזרים וסותרים, מה לנו ולהם ? וכי דבר גלוי ופשוט הוא מהלך הנבואה ורוה״ק ? וכי יודעים אנחנו את כל צפונותיהם, או אפילו איזה חלק מהם בברור הראוי לערך השגוב שלהם ? או אם יכולים אנו להגביל את עמקי מטרותיהם ? אנחנו עמלים לישב עד כמה ששכלנו מגיע, אבל מה שנשאר סתום בפנינו - היוכל מקום-מאפל זה, שיסודו בעינינו הכהות, להחשיך את אור השמש בגבורתה הכללית, שמכללותה דוקא אנחנו לוקחים חיים ועז ? לא יקירי, כלך מדרך זו, אל יבהלוך רעיונות כאלה. ואם אין כל יחיד יכול להציב גבול מדויק בין מה שהוא בדרך משל בתורה ובין מה שהוא ממשי,-בא החוש הבהיר של האומה בכללה ומוצא לו את נתיבותיו לא בראיות בודדות כי-אם בטביעות-עין כללית. ואם נמצא בתורה כמה דברים, שחושבים אחרים שהם לפי המפורסם מאז, שאינו מתאים עם החקירה של עכשו, הלא אין אנו יודעים כלל אם יש אמת מוחלטת בחקירה הזמנית, ואם יש בה אמת, ודאי יש גם מטרה חשובה וקדושה שלצרכה הוצרכו הדברים לבא בתיאור המפורסם ולא המדויק, כמו שהוא פשוט במושגים הרוחניים ובכמה יסודי מעשים, ש״דברה תורה כנגד יצה״ר״ או ״לשבר את האזן״, ועל כולם חכמה אלהית״ חיה וחביבה מופיעה.

במטותא מנך, חביבי, השלך מעליך בבת-אחת את כל העבותות של דמיונות- שוא, שמסבבים החיטוטים והניקורים שבלא רוח-חיים, שנספגו בנו מטיפולם של גויים שטמאו בידי עשו את שמנינו הטהורים. השכל הבהיר המקיף ולבת-אש- קודש ההרגשה הטהורה, המקושרים בקשר המעשים והתורה, בחבתה ותלמודה באהבה, בגמרא. וסברא, בהלכה ואגדה, במקרא משנה תלמוד ופוסקים, יאירו תמיד את דרכך בחיים, ובחבל מלא חיים ואורה זה תמצא הרבה יותר את האמת והיושר הטהור, שכ״כ נפשך היקרה צמאה אליו.

נאמנת היא לנו האומה בכללה, במסרתה המשומרת עמה, המתאימה עם גודל-רוחה ואומץ-לבבה, לעמוד בפני כל דגלים כולם. ובמה נחשבו כל ההשערות הבאות מעולם חול ומגושם לעומת הצחצחות האלהיות ברום-עוזן? וחוץ מכל אלה, להתורה והמצוה, המעשית ההרגשיה והשכלית, והזנה של הדמיון הטוב, ההולך כעמוד-אורה גם הוא בחיי הכלל והפרט, כבר מסומנים הם הראשית היותר עליון: תורתו של אברהם אבינו, שקדמה לכל המאורעות המאוחרים שהשלימו את צביוננו בקהל רב, והאחריות המעשי, ההולך ומתחבב בחבת-קודש, לפי הדר- שיבתו וריבוי הדורות, שאצרו וחסנו בו את תכן חייהם האציליים. את הכללות אנו מכירים בבירור ובעז, והיא מחיה בנו, בצירוף החינוך והחפץ הרוחני המקורי, את הפרטים. אבל את הצביון הפרטי של הנבואה ושל רוה״ק אין אנו מכירים עדיין, ואין אנו יודעים אם הסתירה אי-אפשר להיות בהרצאותיהם, כשם שאינה צריכה להיות בהרצאות הגיוניות משובחות, או שמא ההופעה העליונה מכל מה שבתיאור- שכלנו היא גבוהה ג״כ מתנאי-השלמות שלנו, וכל הסתירות הן מיושרות אצלה, בלא שום צורך בישובים הגיוניים. כי המציאות אינה מפחדת מהסתירות כמו המדע, מפני שהיא גדולה באין ערוך ממנו. זאת היא גאותה של האמונה, הבאה אחרי ההסתכלות היותר חפשית, המבקרת את החופש באור-הדעת העליון. ע״כ, חביבי, איני רואה שום צורך להכנס בפלפולים של ישובי הסתירות, אע״פ שבודאי גם זה מקצע נכבד הוא ״ודרוש וקבל שכר״ אבל אין כאן עיקר נקודת החיים כ״א במעמד הכללי השואף לרוממות-אין-קץ, ומחיל אל חיל ומאור לאור ילך בתוקף גבורתו, ו״צדיק באמונתו יחיה״.

~ ✣ ~

פסקה 5 | יצירת השביתה בשבת והשותפות במעשה בראשית

מקור: עין איה, שבת ב, פרק תשיעי, ק

שוב מה כתיב בה, ״זכור את יום השבת לקדשו״, כלום אתם עושים מלאכה שאתם צריכים שבות. התכונה שעל ידה האדם הוא משלים את העולם ומשכלל את ההויה, היא מתגלה בכשרונו המלאכותי, שבזה הרי הוא כח פועל בהבריאה, וכמו שותף להקב״ה במעשה בראשית ע״י כח המחדש והמצייר שחקק בו אדון כל המעשים ב״ה. והחידוש הזה שבתכונת האדם, שנתגלה בקרבו ע״י מעין בינה של מעלה בפעולותיו הגופיות, הרי הוא מעיד על כשרון רוחו ופעולותיו המוסריות שבהן הוא משכלל את היצירה באופן יותר נעלה ונשגב מאותו השיגוב שהוא משכלל אותה במפעליו המלאכותיים בשליטתו על החומרים והכחות שבטבע. וזאת היא תעודת השבת, שהיא שביתה חמרית המשיבה את כל הכחות המעשיים וכל ענפי כשרונותיהם אל עצמותה של הנשמה, וכח יצירתה הפנימית הולך ע״ז הלוך וגדול. ובריאתה העליונה של המנוחה הרי היא היצירה היותר אדירה השקולה במשקל כפול באין ערוך לריבוי ועילוי, נגד כל היצירות המלאכותיות שמפליא בהן האדם לעשות בחכמתו המעשית הנפלאה. ולתמם את החזון הנשגב של מנוחת עולמים שבסוד היצירה, בא השבת בתור המקור של כל ברכה, של כל שפעת חידוש ומקור חיים המיוחד לישראל ברוממות קדושתם, ״לדעת כי אני ד׳ מקדישכם״ 1, אשר עז בידם לשכלל את ההויה כולה, לחדש את כחה, להוסיף אורה ויפעתה ממעין החיים של הברכה העליונה. והשביתה של השבת היוצרת את היצירה המובחרת שמרכז התורה תלוי בה, הרי היא מאוחדת בכשרון המלאכה אשר לאדם שהיא מתעלה בישראל למלאכת ד׳, להשתכללות כל היקום והוספת יפעתו ועלייתו התדירית העליונה העולה למעלה למעלה. אבל המלאכים, כשם שהם אינם בני מלאכה, כשם שאינם עלולים לחדש כלום בההויה והיצירה, הם הנם רק משרתי ד׳ עושי דברו 2, להמשכת החיים שביצירה ע״פ סדרם וחוקותיהם הקבועים, כן אין בידם להוסיף שכלול ויפעה בכל המון עולמים העולים למעלה, העומדים בסולם הישות למעלה ממדרגת היצירה. וכשם שאין בהם מלאכה כך אין בהם שבות, ואין התורה שכתוב בה ״זכור את יום השבת לקדשו״ נאותה להם. כלום אתם עושים מלאכה שאתם צריכים שבות.

מראי מקומות והערות:

• 1 שמות לא, יג.

• 2 עפ"י תהילים קג, כ.

~ ✣ ~

פסקה 6 | ל״ט מלאכות מפירוד העולם לאחדות השבת

מקור: עין איה, שבת ב, פרק אחד עשר, יט

תניא, רבי אומר, ״דברים״, ״הדברים״, ״אלה הדברים״, אלה ל״ט מלאכות שנאמרו למשה בסיני. המלאכות בכללן באות מתוך פרודו של עולם, במצבן שהן עומדות, כל זמן שמלאכת ד׳ העליונה עדיין לא נתגלתה עלינו בכל כבודה והדרה. אור השבת בא להודיע את קדושת האחדות העליונה המופעת בעולמי עד, מראשית ועד אחרית כל, מכח זיו העליון של אל חי ברוך הוא.

למעלה מכל דברים וענינים בכלל, מנשאת אותנו קדושת האחדות האלהית הנפלאה, אשר כל לב ובשר אליה יערוג בצמאון אין קץ, ״צמאה לך נפשי כמה לך בשרי״ 1. וביותר מכל תרוממנו סלה מעל הצד השטחי והמגולה שבדברים, מצד החלש המתגוון לעינים הכהות, שההכרות השקריות הנן הפועלות על ידם את פעולותיהן, עד אשר יבא יום ויגלה אור האמת, ״ולא יכנף עוד מוריך״ 2, ו״לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם ולנגה הירח לא יאיר לך [...] כי ד׳ יהיה לך לאור עולם ושלמו ימי אבלך״ 3. וק״ו שהפרוד של הדברים, ערכם הניתק מעל הכל, שהוא מכון של כל עמל ויגיעת בשר, שהוא צריך להתעלם מאור קדושת השבת המופיעה ביקרת כבודה. רק ״דברים״ בסתם, ו״הדברים״ בגילויים, ״ואלה הדברים״ במספרם ופרטיותיהם, נגאלו בתור הכנה לעילוי העולם העתיד לבא, בהתרוממותן של כל ההוייות למקורן, ובאיחודם של כל הנפרדים במקור אחדותם, ע״י מעשה המשכן, שגדול יום הקמתו כיום שנבראו בו שמים וארץ 4. ועל כן מקושרים הם הענינים, ו״דברים״, ״הדברים״, ״אלה הדברים״, אשר נאמרו במעשה המשכן, שם גנוזים הם ערכיהם הפנימיים של ל״ט המלאכות שנאמרו למשה בסיני, שיתעלו ע״י ראשית קדושת המשכן, לאחרית יום שכולו שבת ע״י קדושת השבת בישראל לדורותם.

1 תהילים סג, ב.

3 שם ס, יט כ.

4 מגילה י, ב.

מראי מקומות והערות:

• 2 ישעיה ל, כ.

שער אחד עשר: התורה ומשמעותה

לקט פסקאות נבחרות ומבוארות מכתבי מרן הראי״ה קוק זצ״ל • 53 פסקאות

מבוא לשער התורה ומשמעותה

התורה אינה רק ספר חוקים או הדרכה מוסרית מוגבלת, אלא תוכנית האב הרוחנית של כל היקום כולו. שער זה, מן הגדולים והעשירים בקובץ, פורס את משנת הראי״ה על רוחב התורה, עומקה הקוסמי, השפעתה על מהלך הדורות, ועל הצורך להחיות את לימוד התורה מתוך שאיפה להרחבת הדעת, אהבת הבריות, והבנת המגמות האלוהיות בהיסטוריה.

מפתח פסקאות השער:	
1. התור ה כנסיון להיטיב לכל המציאות	28. ערכו העצמי של המעשה במצוות
2. המצוות הם מימוש השלמות של המציאות	29. רוממות התורה בעמקי הארץ
3. החטא הוא התגשמות האידיאלים	30. סגולת האדם כמאחד כל העולמות
4. דעות החול מול התורה	31. איחוד המעשה עם תעופת הרעיון
5. משמעות החטא	32. הקריאה לעיון בפנימיות התורה
6. מצב האומה בגלות ובגאולה	33. ביטול המצוות לעתיד לבוא
7. קדושת השבת וביצור הרוח הלאומי	34. בניין החינוך והישיבה בארץ ישראל
8. אחדות הרגש הדתי והמוסרי	35. התוכן הרוחני של שמות הנסתר
9. שילוב אהבת החיים והעולם הבא	36. חיבור התורה עם החיים בחינוך
10. קדושת הכהונה ואהבת החיים	37. לימוד חכמת הקבלה והתפילה בכוונות
11. אחדות המטרות וריבוי האמצעים	38. נחיצות תורת האמונה ופנימיות התורה
12. פעולת רמזי המצוות במעשה	39. שלוש דרכי החינוך ביישוב החדש
13. והתפארת,	40. קדושת ספר הזוהר ופנימיות התורה
14. תורת חיים ואחדות הבריאה	41. ביאור ביטול המצוות לאחר התחייה
15. מקור האחדות באור הפנים	42. יסוד הישיבות הגדולות כמקור ההצלה
16. סייגי חכמים וערך הדקדוק המעשי	43. גדרי החינוך המקורי בארץ ישראל
17. כבוד המצוות ותכליתן הנשגבה	44. מהות לימוד תורה לשמה
18. מקור תוקפן של מצוות דרבנן	45. תורה לשמה בלימוד המעשי
19. פיקוח נפש וערך החיים בתורה	46. המוסר הטבעי כמצע לתורה
20. כלל התורה מול עמל הפרטים	47. הרחבת המוסר הטבעי באור התורה
21. אהבת הבריות כיסוד התורה כולה	48. איזון סגולת התורה וידיעתה
22. סדר נזיקין כיסוד הישועה החברתית	49. טעמי דיני העבדות בתורה

23. בירור חטא ראובן וצדקת האבות	50. שלמות שמירת המצוות בעת צרה
24. התביעה המוסרית מגדולי האומה	51. התורה כייעוד לאומי ולא כדת פרטית
25. נועם תלמידי חכמים ואחדות הדעות	52. אחדות המעשה והעיון במצוות ביכורים
26. איחוד הגילויים מזיו החכמה העליונה	53. הכוונה האלוהית בביאורי התורה וחז״ל
27. מצוות הגבלה והקירוב האלוהי	

❖ ❖ ❖

פסקה 1 | התור ה כנסיון להיטיב לכל המציאות

מקור: שמונה קבצים, קובץ ה׳ פא

המקור העצמי של המוסר מוכרח להיות מונח ביסוד מה שהוא טוב לכל, במובן היותר רחב, דהיינו טוב לכל המצוי, ומוכרח על פי זה להיות מציאות למהלך מעשי ומחשבתי כזה, שתולדותיו מביאות את הטוב לכל, במובנו היותר נרחב. השאלה היא רק איך יתגלה לאדם המוגבל הטוב לכל המצוי, שהוא כל כך נעלם ממנו. ועל זה התשובה מוכרחת לבא, שבעולם תמצא נקודה מאירה, שמפי הגבורה ישמע בה תורה ומצות והתורה מן השמים צריכה להיות מכוונה לטובת הכל, מראשית עד אחרית. וכל סדרי המוסר שהם נערכים בכל השדרות, לפי כל המצבים השונים של כל היצורים, של כל היחידים וכל הקיבוצים, הנם באמת שלבים, שיעלה על ידם העולם למדה זו של הקשבת קול ד׳, שיגלה לו מזיו האורה של נקודת עולמים זו את היסוד המוסרי בכל מילואו, איך לעשות טוב עם הכל, בכל מעשיו ובכל דרכיו. זאת היא התורה אשר תצא מציון ודבר ד׳ מירושלם, שכל העמים ישתוקקו לה באחרית הימים, והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ד׳ אל בית אלהי יעקב ויורנו מדרכיו ונלכה בארחתיו, כי מציון תצא תורה ודבר ד׳ מירושלם. וחכמת ישראל הסודית נועצת היא את כל רישומי מוסרה להמטרה היותר כללית, של תיקון העולמות כולם, ושל תיקונם היותר אידיאלי, רדיקלי, של תיקון שרשם העליון, של יחוד האורה האלהית העולמית בכל ענפיה עם האלהות האידיאלית הרוממה מכל ציור עולמים, יחוד קוב״ה ושכינתיה, מקור הציווי המוחלט.

~ ✣ ~

פסקה 2 | המצוות הם מימוש השלמות של המציאות

מקור: שמונה קבצים, קובץ ו׳, רפז

המצות הן הן האדם העליון הכללי בעצמו, כלומר המהות האיכותית של הצורה הכללית של היש הרוחני ברום המוסר, ורוממות המגמה שלו. ותיאור החיים שמתהוה על פי המילוי של המצות הם הם החיים האידיאליים, שאינם אידיאליים רק לאדם הפרטי והחברותי לבדו, אלא הם הם אידיאליים בעד כל היש. כל ההויה שואפת לאותו התוכן האידיאלי המגמתי, שבשבילו נברא העולם, בשבילו מתקיים, ואליו הוא שואף, להיות הולך ומתפתח, הולך ומתהוה. ואי אפשר לצורה רצונית אידיאלית להיות כי אם כחטיבה זו, ניצוץ מלהבת הגדולה.

~ ✣ ~

פסקה 3 | החטא הוא התגשמות האידיאלים

מקור: שמונה קבצים, קובץ ו׳, רפח

עומק הלאוין תלויים הם בחטא הארץ, כלומר היצירה יצאה בגשמיותה בצורה כזאת, שיש בהשפעותיה דברים רבים מד שישפיעו על עומק רצונו של אדם, שהוא עצמיות נקודת ישותו, את ההפך ממה שראוי לו להיות שואף אליו מצד רוממות מעלת אצילות נשמתו העליונה האלהית, השואפת להאחד בכל העולמי, להשלמות של ההויה כמו שהיא בהתכנית האלהית העליונה. ועל כן צריך האדם להיות בודל ונפרש מכל אותם המצויים והתנועות, השייכות לאותו התוכן של החטא הכללי, ואי ההתאמה של המוסר הכללי העליון שיש במציאות, והם כל איסורי תורה וענפיהם. וכל האיסורים המוסריים, וכל מיני המניעות שהתוכן הנימוסי הישר מונע מהם, גם הם הנם מסתעפים מהתוכן הכללי הזה בכל מלא שיעור קומתו, מראש עד עקב, מכתר עטרת המלוכה עד פעמים בנעלים.

~ ✣ ~

פסקה 4 | דעות החול מול התורה

מקור: שמונה קבצים, קובץ ז׳, ח

בדעות היונקות מן החול, כשהן מתרוממות אל התוכן הרוחני, הרי הן עוזבות את התוכנים המעשיים והממשיים לגמרי, מפני שאין כחן יפה לכלול הכל באגודה אחת, באשר הן עצמן הולכות ממקור שכבר הופרד, מסיגים שהוצאו

מחוץ למערכת החיים המלאים. הכוללים כל עולמים, ובאותן שהן יונקות ממקור הקודש, כל מה שהן יותר מתעלות, הכל מתעלה עמן, והגויות וכל כחותיהן, מכשיריהן וצביונן, מתעלה ומתקדש על ידיהן, והעולמים בכל ממשיותם הנם מתעדנים על ידן, ד׳ חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר. וכל מה שהחוט הנמשך ממרומי הקודש הוא מכוון יותר לעומת ישרו. הולך הוא שיגובו ומאגד את כל התוכנים המעשיים בחיים, את כל הבריות בפועל, את כל העולמים בציור. את כל התקוות ומשאות הנפשות הכלליות והפרטיות. ומחברם יחד לטפוס כללי, שלא יפול צרור ארץ. ונשארים עומדים מחוץ לגופא קדישא הכללי, הנראה כמראה אדם, רק אותם הצללים הכהים, חלושי החיים והמציאות, שלא יעצרו כח בפנימיותם להכלל בהחטיביות המיוחדה ומאוחדה, והם מראים בהפרדם ביותר את החטיביות העליונה של האחדות הרעננה, המחיה כל ומתעלה בכל, ומרוממת ומעלה את כל בחיים התולדתיים, החברותיים, האמוניים והמחשבייים. מופרדים על כן משלמות הצביון אותם הרעיונות, הנלחצים מתוך רוחניותם החולנית, לטשטש את הממשיות המאוששות, איתניות המציאות בכל ערכיה, בנין האומה הישראלית ותקותיה, השלמת העולם, העמדת החיים בכל ערכיהם על בסיסם, עד כדי עומק האמת של שיבת ישראל לארצו, תיקון העולם בתחית המתים, והעברת רוח הטומאה מן הארץ, גדולת היש כולו מעשה ידי יוצר כל, יהי כבוד ד׳ לעולם ישמח ד׳ במעשיו. והם הם תולדותיהם של אותם הרוחות, המפחידות ומסערות את הרוח המיושב, שאין להם גוף, ויסוד הכללה גופנית בעצם מהותיותם, לא מפני עילויים, אלא מפני חסרון השלמתם. והעקא הפנימית של חסרונן היסודי היא המארה הדבקה בהם, שתכונת ההיזק והחבלנות היא קשורה בצביונם, הם הם מזיקי עלמא. ושכלולם של ישראל בבנין בית המקדש, האמנם ישב אלהים את האדם על הארץ, שכלל את צביון הדעה המתנשאת למעלה מן הגיון מצומצם, ובשיר של פגעים נתקדש, לא תירא מפחד לילה מחץ יעוף יומם, מדבר באפל יהלך מקטב ישוד צהרים, והכל סייעו בבנין בית המקדש, נויו של עולם ושכלולו. אותן הדעות עצמן. שכשהן הולכות לצד הרוחני שבציור, מתוך צמצום החול שלהן. אינן יכולות לאחד את כל היש בחוברת, והתוכנים המעשיים והיסודות הגופניים משתלפים מהן, כמו כן כשהן יורדות אל העפר, מתקשרות בסדרים המעשיים ובהערכות הגופניות, מיד נשפטים מהן כל תוכני הרוח, והשיקוע העפרי מתגבר עליהן, עד כדי שנאה והכחדה של כל קדוש ונשגב. ושני ההפכים מתגלים בעומק צורתם. ושניהם להפסד וחבלה, להפרדתה של שלמות החבור הכללי של שמים וארץ, של כל עז וכל הדר. ואור הקודש מתאדר על הכל, מתגדל על כל כל, ובמקום ירידתו לעמקי התחתיות שם הוא מוצא את כל מרום וקדוש, ובמקום עליתו למרומי שפרירי גבוהים שם הוא מוצא שורש כל אשר ירד ונשפל. אם אסק שמים שם אתה ואציעה שאול הנך, אשא כנפי שחר אשכנה באחרית ים, גם שם ידך תנחני ותאחזני ימינך. והסקירה הזאת, הרוויה מטללי האמת הנצחיים, היא העומדת לעד ומעמדת עדי עד את שם ישראל. כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה עומדים לפני כן יעמד זרעכם ושמכם.

~ ✣ ~

פסקה 5 | משמעות החטא

מקור: שמונה קבצים, קובץ ד׳, כד

כל חטא מחשיך את האור השכלי, מפני שההגיון הקישורי נמשך בכל המצוי מכל עובדא, מכל יש. וכשם שהמשפטים השכליים בציור השכל קשורים הם זה בזה, עד שאנו יכולים ללכת במסילה של תולדותיהם ותולדות תולדותיהם - עד הדיוק הסופי שבאמת אין לו סוף, כי אם הוא הולך ונמשך, הולך ומוליד תולדות ופירות ופירי פירות - כן הוא בכל עובדא ותוכן בעצמיותה של המציאות. וכשם שכל מצוה ומעשה טוב הוא תולדה של שכל טוב, של חכמה וישרנות, כל אחת לפי מדתה, כך היא העבירה וכל עובדא רעה - תולדתה ההגיונית של משפט רע, של סכלות ורשעה. ועל פי זה הולכים הדברים ומתהוים, האמרה התדירה של הקדושה, של הצדק והטוב, הולכת ונאמרת מתוך עובדא שלה, והאמרה הרשעה הולכת ונאמרת ג״כ היא מתוך העובדא שלה. וחלק החיים הנתפס בתוך העובדא המרשיעה, הולך ופורט פרטיות תולדתיות ומשפטים שלמים, השקפות והרגשות, לפי אותו הקישור האפל של הרשעה, אשר אין קץ לכל התלאה. תחלת פיהו סכלות, ואחריתו הוללות רעה, חוטא ילכד בה וטוב ימלט ממנה.

~ ✣ ~

פסקה 6 | מצב האומה בגלות ובגאולה

מקור: שמונה קבצים, קובץ א׳, תשט

כשרוח האומה הוא חזק, אז אינינו צריך פרנסה רוחנית מרובה, כי הוא כולו מושרש יפה בשרשו הרוחני, ועצמותו מאירה יפה, וכל מעשיו שהוא עושה, משוקים הם טל של חיים רוחניים אמיצים שהתוכן העליון חי בהם. הקישור שבין חלקיו של רוח האומה הוא גדול ועצום מרוב שלמות אחדותו, עד שמה שנעשה בבית חייה של האומה, בבית מקדשה, מהעבודות האלהיות, מהשירות המקודשות, וכל ההוד וההדר האלהי שהוא מלא תמיד, כל אלה פועלים הם בפועל על רוח האומה בכלל, ועל ביסום כל נפש פרטית מפרטיה. והיא צריכה רק שמירה מקלקולים, מוסריים וחברותיים מהרסים, כע״ז, וחטאות האדם החמורות, כרציחה וניאוף ועיוות משפט, והשחתת המדות באופן פרוע. וכשאלה יהיו נשמרים אז רוח האומה החזק ימשיך את האורה המתגלה בקודש ובמקדש, לתוכיותו של כל יחיד ויחיד. אמנם בהתחלשותה של האומה ובירידת רוחה, צריכה היא חיזוק תדירי, תורה מרובה, בקביעות עתים מצד כללותה ושקידה תדירית מצד יחידיה, תפילה תכופה כמשפטה, וכל עבודות רוחניות של ברכות והודאות, כל אלה הנם דרושים לחזק את מזגה הרוחני, שלא תקלקל אותה ההגשמה המציאותית. וכשהענין הולך וחוזר לאיתנו, באה התביעה לתגבורת הרוח הפנימי, בתכונה קובלת על ההזנה התכופה וצורותיה השונות של הזנה נחוצה זו. ובאמת כל מה שרוח החיים

הפנימיים של האומה הולך ופועם, כך ההכרח מביא לבאר יותר לכל, שכל פרטי חיזוק ההזנה הרוחנית בשיעורים שלהם, פועלים הם לטובה גם על מצב הרוח הכללי בהתעוררותו.

~ ✣ ~

פסקה 7 | קדושת השבת וביצור הרוח הלאומי

מקור: מאמרי הראיה 137

השבת

מצוות הזכרון. כמה עז וגבורה יש בהן לאמץ את הרוח הלאומי, כמה הוד ותפארת יש בהן לשכללו ולפארו, לחבבו ולעדנו בלבות כל בני עמנו, כולם הם אותות היסטוריות מלאות יופי וחיים. וכל פרטיהם ודקדוקיהם הרבים, וכל המון הלימודים והדקדוקים שיש בהם, עד שרחבו ונסבו לחכמה רבה מעונפת ופוריהכמה רב כחם לשפוך רוחם הלאומי והנהדר על העם הזה, החי ברגשות קודש השפוכות על פני כל תולדתו הנפלאה. כשם שהמעשים פועלים את פעולתם הלאומית, כן הלימודים, שנוסדו דוקא על התכונה הנפלאה של המון הדיוקים המכוונים, מפתחים את הרגש הלאומי, ביחד עם התפתחות השכל והחריצות, ועוד ביתר שאת מהמעשים עצמם, וכדברי חז״ל: ״תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה״. התלמוד מבאר את הסדר והמשטר המעסיק את השכל של חכמי העם על ידי דקדוקי הדינים שיש בתכונת אלה המצות, קובע את הידיעה הנאמנה כמה רב ורם הוא ערך הרוח הלאומי וכמה שוה הוא להשתדל על הפצתו וקיומו. הפרטים הרבים באמת הם מתוארים במחוגה אלהית, לפי ערך רוח העם והרושם שצריכים לעשות אלה הדברים שחייו הכלליים, חיי רוחו וקיומו תלויים. ע״כ כולם צריכים להיות חביבים, כולם צריכים להיות אהובים, לפי גודל האהבה אשר ירחש לבנו לעמנו האהוב ולרוחו הכביר. השבת! כמה לאומיות רעננה יש בשמירתו ובקדושתו! הזכרון למעשה בראשית, הזכרון המורה כי לתעודה ולכונה של האושר וההשתלמות נברא העולם, ושד׳ האחד ברא את כל הנמצא, וממילא מובן שהוא לתעודה רמה ונשגבה, אשר אנו מכירים אותה בתור סידור חיי המין האנושי כולו ע״פ דרכי האהבה והאחוה, וכדי להביא את תכלית נשגבה זו, נבחרה האומה האחת המסוגלת לקבע בה סדרי החיים כולם ע״פ חפץ ד׳, באופן שישתדל רוחה לחיי האהבה והחסד להיות למופת לכל העולם. זכרון למעשה בראשית וזכר ליציאת מצרים. בזכרון למעשה בראשית אנו מכירים התעודה הכללית שהיא כמרכז לתעודתנו הפרטית, ובזכר ליציאת מצרים אנו מכירים את תעודתנו הפרטית, תעודת לאומנו, וחובתנו הקדושה לסדר דרכי חיינו על האופן המביא שלום ואהבת אחים בעמנו, עד שנהיה ראויים לברכת ד׳ על תעודתנו. השיווי הנפלא, שמביא אהבה נאמנה בטבע, שיווי המעשים שמביא את שיווי הדעות, כמה הוא בולט ומורגש בשביתת השבת לכל חוקותיו ופרטיו. כמעט כל פרטי דרכי החיים כולם שוים הם בכל האומה הישראלית באין הבדל בין איש לרעהו ביום הקדוש והנערץ הזה. בהיתר המלאכה אמנם מתבטל חק השיווי של הפעולות, אולם באיסור המלאכות כולם, הננו משקיפים על כל העם כעל איש אחד גדול, כחברים ורעים המתעלסים באהבים במסיבה אחת שכל אחד משתדל להשוות כל הליכ+ותיו להליכות רעהו כדי שימצא ממנו קורת רוח. ובאמת הבט נא אל הפעולות שכל עדת ישראל כולה תפעל ביום השבת: התפלה, הקידוש, הסעודותמה רב כח השיווי הנפלא הזה להרשים אהבת משפחה בקרב העם הגדול הזה. אשר גדולתו הוא כחו הפנימי לאהבתו הנאמנה הרשומה בתוך חייו הפנימיים. כמה אהבה לאומית ורוממות הרוח יש בשמירת שבת כהלכתו! כמה פועלת השמירה הזאת לרומם את יקרת ערך האומה בלבב בניה, בהיות הזכרון חי בינינו, כי לאומנו הוא העם הנושא את התעודה הזאת של שכלול רוח האדם ועלומו האמיתי. ואמנם היוכל בן אדם להכיר ולרדת לסוף עומקה של ההכרה הזאת? היוכל אנוש קצר רוח להשוות בלבבו ערך הדבר הגדול הזה של חיי השלום האנושי, וכמה גדולה היא החובה וכמה קדושה היא המשמרת של כל ההכנות הדרושות להפיק התכלית הנשגבה הזאת?! המלה האחרונה של כל רוממות וכל תעצומות, היא באמת רצון ד׳: אם יודעים אנחנו את רצון ד׳, כי הכל הכין לטובתנו האמתית, אם יודעים ומכירים אנחנו כי הטוב האמיתי הוא הטוב הכללי הוא רגש היותר נעים ונחמד המושג לנו. אמנם הדרך ההיא ארוכה מאד. רוח בני האדם עמוק עמוק הוא, וההכשרים לשכללו דורשים עצת ד׳, שהיא כל הליכות התורה הלאומית מורשה קהלת יעקב. אבל האם יכולים אנו ליתן לו את כבוד ערכו האמיתי? לא בהשערות ולא במליצות נודיע את ערך הכבוד האמיתי הראוי לרחוש להדברים שהם מכשירים את רוחנו הלאומי, כי כח השערתנו כאפס, ומוצא שפתינו ילבט להגיד את רום תפארת התעודה הזאת אשר לעמנו. רוממות נפש אמנם אנחנו מרגישים לכל פועל טוב אבל רק לתשועה של נפש נכאה אחת. אולם להרגיש ערך הרוממות של ההכנה הטבעית, לשכלל את רוחנו הלאומי, כדי שיגיע למטרתו ואשרו, למען יפיק תעודתו ביחש האנושיות כולהעל האוצר הנשגב הזה עניה היא דעתנו לתת ערך! רק בהראותנו בפועל, עד כמה אנו חרדים לקיים את כל הדברים המתיחשים ליסד את תכונת הרוח הלאומי בנו, בקיימנו אותם באהבה ובחבה לכל פרטיהם ודקדוקיהם, בשימנו לב למלאותם, לפי עומק תכונתם, ולשמור את רוח העם מחלל קדושתם כל אלה יציירו בנו רק קצת מרוממות הרגש הנשגב שצריך להיות לקראת כל השתתפות של תכלית המרומם הזה שהוא יסודו של עולם. הלימוד וההתבוננות, הדרישה והחקירה של כל הפרטים והענפים, כמה יקרים הם ופועלים את פעולתם הנפלאה, לדעת מה אדיר ונשגב הוא התכלית היוצאת מכל אלה! איסורי המלאכות דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים שבהם, סייגיהם וגדריהם, והדברים הנאסרים מפני מראית העין, שלא יביא הדבר לידי הפקר וזלזול, כולם כאחד מרוממים את רוחנו הלאומי, ומשלימים את הרגש המכובד והנערץ שצריכה שתעשה על הנפשות התכלית הנכבדה הזאת, שהיא מטרת הלאומיות בישראל. תורתנו תדריכנו לדעת שחפץ ד׳ יעלה ביד האדם רק ע״י מעשים, מעשים טובים ומפיקים אל התכלית, התכלית הקרובה אל ההרגש הפשוט, הוא הרגש הלאומי, לחזק בנו רוחנו הפנימי, למען נהיה את אשר אנו צריכים להיות, וזהו חפץ ד׳. המטרה הבאה מיד אחריה היא ההשתדלות ללכת בדרך המביאה את ההשלמה הטובה לכל המין האנושי, אלא שתורת ד׳ תלמדנו כי הדרך המיוסדה ע״ז מיוצר בראשית, קורא הדורות מראש, היא ע״י שנשתלם אנחנו כראוי בחינוך התרבותי, היוצא לנו מדרכה של תורה. גם תכלית

האמונה בפנים ידועים הוא החינוך הטוב והשלום האמיתי שמוכרח לבא על ידה בעולם, בהיות אחדות ד׳ יתּ׳, השגחתו ודרכיו הטובים מאירים בעולם, ועושים רישומם הטבעי על כל דרכי החיים של בני האדם. אז יבאו בעולם חיי עונג, חיים של נחת רוח ומנוחה, חיים שכל מטרתם הגלויה לא תהיה כ״א שלום ואהבה והגיון דעות אמתיות. וזה אמנם יבא ע״י שיתגלה כבוד ד׳ באופן מבורר, ע״י שיתאמת בלב כל בני האדם שאין ראוי לעשות דבר כ״א המתאים לחפץ העליון, ובהכירו כי חפץ העליון הוא האהבה והשלום לכל יצוריותהיה זאת כל מעשהו ושמחתו. והנה כל זמן שעוד לא באה ההתפתחות הזאת, הנה כל עמל וכל כשרון מעשה הוא רק קנאת איש מרעהו. המלאכות כולן מתכוננות רק מאהבה הפרטית של כל אדם אל עצמו ואל הרגשותיו הבהמיות, וכל שאיפותיהם בכלל המין האנושי אינו כי אם לתכלית זאת, וע״כ בהכרח יוצא מזה מצב המוסרי ההרוס העומד בעולם כעת, המלא משטמה וכח האגרוף. אשר בגללו כל המין האנושי רובץ תחת משאו. הנה שביתת השבת תלמדנו מה גדול ערך התעודה הלאומית שלנו, שתביא תקופה חדשה בעולם, תקופת מעשים חדשים, אשר כל אלה המעשים בשאיפותיהם אינם דומים להם כלל, כי יבאו מעשים שתכליתם תהיה שלום ואהבה, ואהבת ד׳. וכ״ז רק על ידי התפתחות לאומית, להיות גוי אחד, לחיות בקרבנו בתחלה חיי אהבה ואחוה, חיים המורים דעה באשרם הגדול, מה הוא הטוב שתנחיל האמונה והידיעה באחדות ד׳ ובשליטתו על כל דרכי החיים, אשר בהכרח תשכיל כל האנושיות ללמדם וללכת בעקבותם, כדי לכונן את שלום העולמים הנחמד הזה. אמנם כח המוסרי הפרטי צריך שישתלם כפי עוצם יחוסו אל הכלל. האידיאל הנשגב הזה שהוא טבעי וקרוב אל הלב, הוא בעצמו מכונן את מצב המוסרי שבאדם על יסוד נכון, ובמה תמצא את עצמך מחזיק באמת במשאת הנפש הגדולה הזאת? רק בהיותך משלם את המס המגיע מחלקך, היינו בהשתתפך עם כלל ישראל, בהנהגה השוה של שמירת קדושת יום השבת. אז הנך יוצא ידי חובתך, לכונן את רוחנו הלאומי הנשגב מצדך ובזה הנך באמת עובד ד׳, פועל חלקי, בהתכלית הכללי שהנך חלק מחלקיו, כי רק על ידי ההנהגה השוה של כל הכלל כולו יוצאת התכלית. על כן חלילה לך, אחי, לשחת את נפשך, להוציא את עצמך מן הכלל, גם בדבר קטן המסתעף לקדושת יום השבת, שהוא האות בין ד׳ ובין בני ישראל, אות על התעודה הכללית, שאינה נגמרת כי אם על ידי ההנהגה המתאימה של כל האומה בכללה. כל הדברים שכבר הסכימה עליהם האומה כולה ע״פ הסכמת בוניה, חכמי תורה שבע״פ, שכבר רכשו להם את רוח העם, להיות על ידם מתאמץ ומתחזק יותר להכרת תעודתו, כולם קדושים המה, וכל הנוגע בהם שולח יד במרכז החיים של הרוח הלאומי. ואף אם לא יעלה ביד הפורץ ההוא כי אם מעשהו לבדו, הרי הוא עוקר את נפשו מהתעודה המוסרית, ומונע ממנה הטוב הגדול של ההשתתפות בבנין הרוח הלאומי. ע״כ, אחי, חלילה לך לחלל את קדושת השבת בשביל מצבך ופרנסתך, ומכל שכן בשביל השקפותיך החפשיות על החיים. והלא תוכל להכיר מחומר הדין של התורה, שהיא רוח ד׳ אשר על האומה בכללה, מה גדול ההפסד הלאומי המגיע משליחות יד בקדושת שבת. ומשום זה, אחי, תהיה זאת ראשית מעשיך, לכונן אורחות חייך בתור בן נאמן לעמך, ע״פ האופן המתאים לרוחו הנשגב. שמור את נפשך, מתוך הכרה לאומיתמכל חילול שבת, ע״פ כל התכנית המתבארת בתורת ד׳, מתורה שבכתב ובעל פה, וע״פ כל התכנית שכבר קנה זכות אזרח בקרב עמנו. חלילה לך להשליך נעל על הסכמת הגוי כולו במה שמגיע להכרה האמתית ברוחו וכחו הפנימי, ושמור את השבת כהלכתו בכל פרטיו ודקדוקיו, ואם מעט יכבד עליך, טרם שהורגלת, זכור כי הנך קונה בזה החבה הלאומית שהיא הראש לכל ההרגלים המוסריים, החביבים על כל בעל נפש עדינה. אז, בהתרגלך להיות אח ובן אהוב לעמך ע״פ מעשיך ודרכי חייך, רק אז תקנה את המושגים הטהורים ההולכים לאור האמונה הטהורה, ואור ד׳ יאיר עליך, לשמוח בפקודי ד׳ הישרים. רק אז תשכיל ותבין כי דבר ד׳ הוא היסוד לכל האושר והשלמות אשר יוכל הרוח לכסוף אליו בהיותו במרום מעלת התפתחותו... השבת תתן לך מושג נאמן מה היא עבודת ד׳, שהיא באמת מטרת החיים. היא תצליל את הדעת ותזכך את הרעיון מהמון המושגים המוטעים שרכשו להם בני אדם בדבר עבודת ד׳. עבודת ד׳, היא העבודה שעליך לעשות בתור חלק אחד מכלל המציאות, בהוה וגם בעתיד לתכלית השלמתו. אולם בתור איש יהודי עוד לא יספיק לך גם הביאור הזה. ע״כ אתה צריך להבינו בתור בן לעמך, שעליך החובה לקחת חלק בעבודת עמך כדי להביאו להשמתו, כדי ללכת בדרך אשר התוה ד׳ לכלל עמך, אשר בהיות כל הפרטים מתאמצים לצאת ידי חובתם, רק אז יוציא הכלל כחו הנשגב אל הפועל. ואם חלילה תעלה על לבבך מחשבה לא טהורה לאמור: ״ומה מני יהלך אם מצדי לא אמלא אחרי כל הפרטים, שעמי מקדש אותם? האם על ידי זה תבטל התעודה הישראלית״? דע, אחי, כי טענה זו יכול לטעון גם הגנב אשר יגנוב שקל כסף, מאיש שאיננו עני: ״האם בזה יהרס מצב האיש העשיר״? ובכ״ז הלא תודה, אחי, כי לא ינקה גם הגנב הזה וכי הוא משחית את נפשו המוסרית, והצדק תובע את תפקידו לענוש אותו כדי רשעתו כי שלח יד בבנין הצדק אשר בכללו הוא יסודו של עולם. ומה תאמר, אחי, בהיותך נמנה בין האנשים אשר אם ירבו כמותם בהנהגתם יועם הזוהר הלאומי, כי השבת הוא המחיה את הרוח הלאומי, ברוממות קדושתו הניכרת מכל פרטי הלכותיו, מכל המוני הלימודים שעליהם, מכל דקדוקיהם ועומק כוונותיהם שמכל אלה יאיר אור הנוגה של גודל ערך הרוח הלאומי, ובסתירת אבן אחת מהבנין הגדול הזה, אם כי לא יפול הבנין בכללו, אבל הסותרו הלא הוא נותן יד למהרסי אושר האומה, ואיה איפוא חובתך בתור בן נאמן לעמךלכבדו ולעשות כל אשר יש לאל ידך לרומם אשרו ושלומו? ע״כ דע בצדק, כי בהיותך מחלל גם סעיף אחד מקדושת השבת, הנך ממרה את פי ד׳, בדבר הנוגע להיות המטרה של תעודת עמך. ויחד עם כל אלה הנה השבת הוא העמוד ההיסתורי היותר נאמן להבטיח לנו את נצחיותנו הלאומית, כי הוא זכר ליציאת מצרים: ״וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויוצאך ד׳ אלהיך״. הנה אדון כל המעשים, אביר הטבע, ששם חק ההתפתחות בהטבע הכללי, ובתוכו גם לרוח האדם, אשר בהכרה יבוא לתעודתו, כי הוא צוה ויעמוד, הוא הוא אשר הוציאך מארץ מצרים מבית עבדים והוא הראה לך לדעת כי אין תעודתך להיות עבד, וכי תמלא את תעודתך רק בהיותך לעם החי חיים של חירות. בהיותך מקדש את השבת לתכלית הידיעה הזאת, תרומם רוחך הלאומי ובכל עת מצוא אשר תמצא מקום לעבוד לטובת עמך ואשרו תמלא רוח ד׳ לעסוק בזה ברוח נכון, בלב שמח המכיר את ערך פעולתו. והנה יסוד התורה היא עצת ד׳ לכונן את רוח ישראל בכללו למטרתו, כמו שאמר הנביא: ״ואשם דברי בפיך ובצל ידי כסיתיך לנטע שמים וליסד ארץ ולאמר לציון עמי אתה״. האדם הרואה לעינים יחשב שיצייר לו מושגים נכבדים וישרישם בלבבות מי שרוצה בהדרכתם ע״י מליצות

וספורים למודיים והצעות, אבל ד׳ יתׂ פעולתו אמת, הוא יוצר רוח האדם בקרבו, והוא יודע תעלומות לב, איך יתפתח ויתקיים, ואיך ישקע וירד; הוא מצוה על מעשים, שהמה מפתחים ומעמידים את המושגים מעצמם. יד ההשגחה האלהית שמה משטרה גם בתהלוכות ההיסטוריה האנושית, למען יבא רוח האדם אל השלמתו, ולעם ישראל שהוא הנושא את דגל השתלמות רוח האדם צוה לעשות מעשים שתמיד יגדילו וישפיעו לשלמות מלוי תעודת העם על ידם. ״ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים, אשר ישמעון את כל החקים האלה ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה״, גוי גדול וחכם הואמי שיש לו חוקים שהם מישרים את רוחו לקראת תעודתו. ותחת אשר בכל העמים היו צריכים המושגים בעצמם להמסר, וכפי ילדות האדם בהכרח העלו קמשונים ושיבושים אצל עם חכם ונבון החוקר לכל תכלית אין צורך למסור לו מושגים עצמם, כי אם לקבע לו חקים שעל ידם יבא להשכיל את המושגים הטהורים. עם חכם;ונבון יוכל להיות רק מי שיש לו חוקים ומשפטים צדיקים ככל התורה הזאת. ע״כ אחי בתור בן נאמן לעמך שמור נא מכל משמר את אוצר הלאומיות, את קדושת החוקים והמשפטים; וכפי גודל ערך כלל התורה כולה בשמירתה תגדל קדושת השבת שהוא מרכז חיי הרוח של עמנו ומקדש תעודתוכל שומר שבת מחללו ושומר ידו מעשות כל רע.

~ ✣ ~

פסקה 8 | אחדות הרגש הדתי והמוסרי

מקור: אחרון בבויסק, כד

בקטרוגם של מלאכי השרת על משה רבינו ע״ה בקבלתו את התורה, צר הקב״ה קלסתר פניו של משה דומה לשל אברהם, ואמר להם לא זהו שאכלתם אצלו. מדתו של אברהם אבינו ע״ה להודיע שם ד׳, שהיא פעולה רוחנית, היתה מפולשת בגלוי לברכת החסד, שמתוך ההכרה של אחדות אדון אחד ומיוחד בעולם, נמשכת הטבת המדות, והאחוה הכללית שבין המין האנושי מתגברת. על כן תורה זו אף על פי שהיא רוחנית ושכלית, מכל מקום לא יטענו עליה מלאכי השרת שאינה מתיחסת לילוד אשה. אבל תורת משה שהתרחבה כל כך בקיום מצות רבות דתיות, שנראות כאילו דבר אין להן עם המצב האנושי, על כן טענו שהם מיוחסים רק למלאכי השרת, בעלי הציורים הרוחניים המופשטים. אבל באמת, אם שדרכי התורה מפרטים לרומם הציורים הרוחניים המופשטים, מדותיהם של מלאכי השרת הם בעיקרם מכוונים גם כן לאותו התכלית העצמי של שלום הבריות ותורת החסד של אברהם אבינו ע״ה, אלא שיסוד תורת החסד המתפשטת מתורת אבות הנכללת בז׳ מצות בני נח מתגלה הוא מיד בעולם, ואותו יסוד החסד של הרצאת התורה כולה עם פרטי מצותיה והלכותיה מתגלה רק בטוב האמיתי הצפון והגנוז שלעתיד לבא, שיכלול בחוברת כל החי וכל המצוי, ומפני שהוא כולל את החסד הגדול והכללי בעתיד היותר גדול, הוא צריך בשביל כך לאותן ההקדמות המרובות של כלל התורה ומצותיה כולם. אם כן ממש אותם המצות של תורת משה, המה המכוונות בתורת אבות, על כן כשם שלא יכלו מלאכי השרת לקטרג על תורת אבות, לאמר שהרעיונות הרוחניות של אחדות ד׳ והכרתו המתלוים עמהם הוא נאות רק למלאכי השרת, כי אם אכלו בביתו של אברהם אבינו, שהרי הכירו שמתוך הרעיונות האלהיות הנאצלות זכה העולם במדת החסד הרחמים והחנינה, אהבת המשפט והצדקה – כמו כן על ידי כל הרחבת דברי תורה יזכה העולם בכללו, על ידי אורן של ישראל, לאותן המסקנות עצמם הכלולות בתורת חסד של אברהם אבינו, אלא שצריכות המצות כולם להטביע חותמם של ישראל ולהרחיב פעולתן. אם כן ממש אותו קלסתר של אברהם אבינו הוא קלסתר פניו של משה ע״ה, וכשם שנטייתו של אברהם אבינו היא מיוחסת לבני אדם, בעלי עולם היושר, הכי נמי נטייתו של תורת משה אמת, שיסודה עיקרה ומסקנתה היא תורת חיים ואהבת חסד, ואהבת לריעך כמוך, ואידך פירושה. ומה שמחלקים בין רגש הדתי לרגש המוסרי, אינו כי אם בהשקפה שטחית, והדבר מאומת ביחס לדיעות אחרות, אבל לא כאלה חלק יעקב, דיסוד רגש הדתי בא מהגעגועים אל הקדושה ורוממות הנפש לאהבת ד׳ וכבודו. יסוד הגעגועים שאינם נתפסים במעשים, הוא מפני שלא הגיע העולם עדיין להיות מוכן להוציא דברים מוסריים נשגבים, על כן נשארו הגיונות רבות בתור געגועים פנימיים, ומכוננים בלב את רגשי הדת. אבל המוסר הוא בא מהטוב המעשי שישנו לשעתו. אמנם בכל העמים אין בדתם אותם האמצעיים שעל ידם יבא העולם להתעלות גבוהה עד שיהיה באמת ראוי לעילוי אותם השאיפות שעליהם מיוסדות הגעגועים הפנימיים שבנפש, אבל בתורת ישראל כל התורה כולה היא הכנה לזכות את העולם לאותן הדרכים בפועל, שעליהם מיוסדים טבע הגעגועים אל הטוב. אם כן כיון שהחוקים שהם רק מדרכי עבודת שמים מכוננים הם את האושר של המציאות בעתיד הרחוק, הרי הוא מצד ההשקפה של העתיד עבודה מוסרית כמו שהחסד הפשוט הוא עבודה מוסרית בהשקפת ההוה. אם כן אין רגש הדת ורגש המוסר נחלק לגמרי, כי אם באחדות גמור הנהו, ופרצופו של משה ע״ה הוא דומה לשל אברהם לגמרי. ותורה העליונה, עם כל עליונותה והגיונותיה המופשטים, ראויה היא על שם העתיד, שבני אדם עושי הטוב המעשי ביחוסם אל העתיד הנצחי. שמתוך שקטנה היא רגשת האדם לקבל ציורו הפנימי, על כן אי אפשר להיות דבק בו כי אם מצד שכך הוא מצוייר אצל־־־ אדון המעשים, שלפניו העתיד היותר רחוק כמו העבר וההוה נצב חי, השמים החדשים והארץ החדשה שעתידים להבראות, הם עומדים לפניו יתׂ, כדחז״ל בפסוק עומדים לפני נאום ד׳. על כן יסוד העבודה המוסרית המאחדת רגש הדת עם המוסר, הוא לעשות באהבה רצון קונינו, אדון כל המעשים, רבון כל העולמים ב״ה.

~ ✣ ~

פסקה 9 | שילוב אהבת החיים והעולם הבא

מקור: אחרון בבויסק, לט

לפי המורגל בלימוד המוסר, לא יתכן שיתקבץ באדם אהבת עולם הזה ואהבת עולם הבא, כמו שלא יתקבצו האש והמים בכלי אחד, כדברי חובת הלבבות. אמנם ישנה דרך שלמה יותר, שאהבת עולם הזה עומדת במילואה ומקומה וערכה הראוי לה, ואהבת עולם הבא, אמנם מתוך הבנה שלמה בערכה היתר והנעלה, היא מבטלת בגודל יפעתה את אהבת עולם הזה בכל דבר שאם תבא שם תפגם אותה. זה היה דרך אבות העולם שנקראו ישרים, שאהבו כפי המסופר בתורה את החיים, והתעסקו בצרכיהם בנפש חפצה, וזאת המעלה האנושית השלמה שראוי אליה לשאוף.

~ ✣ ~

פסקה 10 | קדושת הכהונה ואהבת החיים

מקור: פנקסי הראי״ה, ראשון ליפו, כה

טעם איסור טומאת מתים בכהנים, מפני שהם מורי העם, ומרוחם נאצלת ההשפעה על הסגנון המוסרי, והמוסר שבתורה הוא מיוסד על אהבת החיים, שהרי מצינו אפילו במשה רבינו ע״ה שבקש והתפלל על החיים, והיינו שהתשוקות הטבעיות הטהורות הן הן השלמות מצד עצמן, וכן אהבת החיים היא השלמה עצמית באמת. והמוסר שממנו יוצא שנאת החיים יתכן להיות רק בתור רפואה מרה הניתנת לפעמים למחלה רעה שלא תתגבר, אבל אין זה היסוד הקבוע שבאורח החיים. על כן הרחיקה תורה את כהני ד׳ ממעמד המות, שלא ישפיע על רוחם, הנח יותר לקלוט השפעה רוחנית, סגנון הדרכה לשנאת החיים. ובאמת הדרך לאהבת החיים המלאה, היא רק היא תעורר את האדם לאהבת חסד וטוב, כדי להיות החיים ממולאים כראוי, והם מעירים את האדם גם כן להשביע נפשו באור ד׳ כדי שישפע עליו חיי עולם באמת.

~ ✣ ~

פסקה 11 | אחדות המטרות וריבוי האמצעים

מקור: פנקסי הראי״ה, ראשון ליפו, פח1

המטרות מתאחדות אצל כל בעלי נפש נדיבה. אין מחלוקת כי אם בדרך האמצעיים. על פי רוב נובעת תמיד המחלוקת ממה שהמעמיקים יודעים שצריך להרבות באמצעיים כדי שנבא אל התכלית בטח, לטרח בערב שבת כדי שיהי׳ לנו מה נאכל בשבת, והבהולים אומרים שתיכף נבא אל התכלית, ונחלה מבוהלת בראשיתה גם אחריתה לא תבורך. חופש הדיעות וחופש המעשים למשל, מי לא ידע שהוא מקור ברכה למין האנושי, שהשלמתו היא חופשו, וכל כך עמוק מונח הדבר בעמק התורה עד שהכרת ד׳ היא בחופש, באפס הגבלה, כי אם כל יכול, אמר ויהי, יהי אור ויהי אור. ושלימות הדיעות צריכים גם כן להיות נקשרים בשלימות המעשים, אבל צריך להכין את האדם שיהי׳ מוכן אל זאת המעלה לבא לעלמא דחירו, על כן צריך עבודה בתחילה. אי אפשר להעמיד חוקר מתהלך ברחבה כי אם כשיוקדם לו תחילה שיעבוד של האותיות, הדקדוק והסגנון, ואז יתפתח להיות מתהלך ברחבה בחקרי חירות, והחירות תניחהו ליסוד האמת השלו׳ וההצלחה. על כן כל כמה שתהי׳ ההכרה מתגדלת יותר איך הכל שואפים לתכלית אחד, כן יתגדל כח השלום והאחדות להיות כל אחד מתלמד מחבירו הרחוק ממנו במדותיו דיעותיו ותכונותיו, עד שיסורו המדות הרעות שיסודם הוא הכעס והגאוה, שכמו שהם רעים ביחידים, הם יותר רעים ומזיקים בעם שלם. בהידיעה הכוללת שיש בכל נטיה דרכי יושר אלא שצריך לברר ולזכך, והאמונה הבאה מתוך הכרת השי״ת אדון כל איך שכלל הענינים הם מעשי ד׳ שראוי לחפש בהם צד הטוב, והכל עושים שליחותו, והמאור מתגלה על הצירוף של המון האורות שכללותם היא התורה, אבל היא מתבארת בין על ידי גילוי אותיותיה וענייניה וגילוי יד ד׳ שבהיסתוריא ושבטבע ובמוסר, במדע במלאכה ובחיי החברה, בצדדים הטובים והרעים, וכשהם מתקבצים יחד ומקימים את הכל במערכה, מתגלה האור המאחד ומשיב הכל לתכלית השימוש של הטוב האמיתי. אז ממילא יוסר כח הכעס מכלל האומה. וכשם שביחיד הכעס מעכב את מעלות הנפש ומונע רוח הקודש, והשקט מביא לידי חכמה ודעת ד׳, כן באומה ביותר. ונופל כח הגאוה, שלא יאמר כל אחד שרק בו צבור כל הקדושה, כי אם אדרבא, הקדושה האלהית מתפשטת אצל כל אחד חלק, ומכלליות הכל יבנה בנין שלם. ממילא מתקרבים ישראל זה לזה ומשפיעים זה על זה רב טוב, והולכים בדרך ההצלחה, ופועלים טובות לכללות האומה בכל הצדדים, בין בחיי שעה, בין בחיי עולם של המצב הלאומי, בין ברוחניות של מצב הקדושה והמוסר. וממילא מתגדלים הפעולות, וכחם של ישראל הולך משתלם עד שמתגלה אפילו לאומות העולם האור הגדול הצפון בישראל ותורתו, ואומות העולם מתעוררים לכבד את ישראל. וממילא ההשתדלות מתרבה, והלבבות מתרחבים, ואהבת ד׳ אלהי ישראל מתגדלת, ושבים הכל מאהבה, והקב״ה מגלה חסדו ומשיב את עמו לארצו ומטיב להם ומרוממם, ונודעה יד ד׳ את עבדיו, ובאים כל העמים לשאוב מים חיים ממעין ישראל כדברי הנביאים, וישראל פוגשים את הכל באהבה ורב חסד וכבוד, ונלוים גויים רבים אל ד׳ ומתרוממים בעולם, ומתגדל שם שמים וכבוד ישראל והתורה בכל העולם, עד שגם רחוקים באים ומודים ונותנים נזר מלוכה לצור ישראל, ונותנים הוד למלכנו. ושפט בצדק דלים, ורעה זאב עם כבש, ככל אשר דבר ד׳ שדברו אחור לא ישוב ריקם. ועלינו לקיים דברו הטוב אשר בהכרח יקויים. וכל האמצעים כשרים לזה כל זמן שהם נעשים בכבוד ויושר, בנחת ואמונה ושלום, והכל עושים השליחות אפילו המזיקים. ואם לפעמים היאוש ואפילו הכפירה הדמיונית מעוררת הכחות לעבוד, גם היא מאת ד׳ יצאה, הפליא עצה הגדיל תושיה, ומלכותו בכל משלה. וכל הפרטים היותר רחוקים עולים הם להתאחד ולהתקשר באחדות אמיתית, והיה ד׳ למלך על כל הארץ, ביום ההוא יהי׳ ד׳ אחד ושמו אחד. והמון הדיוקים והדקדוקים שיש בכל צד ופינה צריכים

להשלמת כלל התמונה בשלימותה, כי ערך כ״ז אלף שרטוטים צריך מצייר פשוט לעשות לשלימות תמונה אחת מוחשית, וקל וחומר שאין ציור להמון השרטוטים הפנימיים הצריכים להעשות להיות הצלם האלהי השורה עם עם ד׳ שלם ויפה עד שכל רואיהם יכירום שהמה זרע ברך ד׳. ועם זה יהיו נאזרים בעז וגבורה ובכח פועל אדיר ונשגב, עד שיהיה כח העבודה וכח האמונה יוצא מציור חלישות הנפש שנפל בו מעומק הגלות, שעם זה נפל גם כן הציור של הכרת ד׳ ושל אהבת ד׳ ושל יראתו, שאיננו לפי גודל הכח הגבורה וההוד שהוא צריך לצייר בנפש, כענין אותה הגדולה המתנשאת בלב החוקר החפשי כשבא לידיעה השלמה, שאומר ברוך אשר נצחנו בנעימתו. וישראל עם קרובו צריכים עוד ביושר לבב יותר הדור להיות נאזרים בגבורה. וזה יתגדל יותר על ידי האהבה והשמחה בדעת ד׳ ויחושו לישראל בפועל והנהגה, וזה יצא לאור על ידי שיתוף כל הכחות כולם דוקא, בשם כל ישראל.

~ ✣ ~

פסקה 12 | פעולת רמזי המצוות במעשה

מקור: פנקסי הראי״ה, ראשון ליפו, קלג

הרמזים הנשגבים היותר רחוקים, שהם נמצאים בטעמי מצות, פועלים את פעולתם על ידי המעשה וההסכמה הכללית גם בלא הידיעה, מפני שיש קישור קבוע בין המעשה והתגלות הרמז בפועל, אלא שאצל מי שגמרו ידיעותיו ורגשותיו בנדון זה הם יוצאים בגילוי. ועל כן כל מה שיש ביותר גדול שבבני אדם בגילוי, ישנו ביותר קטן בהסתר והעלם, ככח האילן בגרעין. על כן פועל גם כן הגרעין השכלי גם בלא דעת מפותחת, אלא שאינו דומה לאותה הפעולה הגדולה שדעה מפותחת פועלת. גם מפני שבכללות האומה ושׂרש נשמתה הכל כבר גלוי, וכל אחד אינו כי אם ניצוץ אחד מהכלל, על כן מתגלה על ידי הפעולה והצירוף אל הכלל אפילו באופן מעשי מה שימצא אצל היחידים היותר גדולים בגלוי. ודרכי ההתגלות של הציורים הוא כל מה שיוכל על פי הסכמת התורה והשכל לפול ביסוד טעמי מצות וציוריהם, מצד כל ההוראות שבעולם ומצד כל הדימויים שבעולם, אפילו אחר סוף כל החילופים והצירופים והפעלת הרעיונות. אף על פי שנראים רחוקים לגבי קיצור דעת ההמון, סקירה אחת היא לגבי החכמה, והמציאות היא על פי החכמה העליונה. ד׳ בחכמה יסד ארץ. ומזה תדע את האופן הבטוח שיש בדרישתה של תורה, שנקראת תפארת, זה מתן תורה. כשם שאין הצייר מסופק על ציורו אם הוא מאוצר היופי, כיון שכשרונו מעיד לו שהוא יפה, הרי כבר יש לו עולם מלא ויש רבים דומים לו שמקבלים מזה, בין הנמוכים בין הגבוהים ממנו. ובאופן מדוייק אי אפשר שלא יפעל על כל המציאות כולו, מפני יסוד האחדות והחיים הסובב את כל וממלא כל. ברוך חי העולמים.

~ ✣ ~

פסקה 13 | והתפארת,

מקור: עולת ראיה, רלג

"זו מתן תורה״ (שם). יסוד הנוי הוא הכוון והיחש שבין החלקים. ותחת אשר האדם הרואה לעינים יסתפק ביחש נערך ומשוער, בין חלקים חצוניים הנראים למראה עיניו, הנה החכמה האלהיח תיסד את התפארת הכללית, דהיינו חוקי חיים שיהיו מועילים לסדר הנהגה שלמה ומשוערת בין כל הכחות הנפשיים האנושיים, בין השכל והרגש, בין הגשם והרוח, בין העבר, ההוה והעתיד, בין הפרט אל הכלל, בין ההכרות הבאות מחובות האדם לרעהו אל ההכרות הבאות מיחש האלהים לברואיו, הכל בערך משוער, שהוא הפאר האמתי. זה א״א להשקל בכל נימוס שכלי שבעולם, שא״א שלא יעבור באיזה פרט את הנקודה הרצויה, כי אם מאת אדון כל המעשים, שהכל גלוי וצפוי לפניו, והוא מסדר את הערכין של חסד ואמת ומשפט וצדקה. עז וגבורה, רחמים ונקמה, כל אחד במדתו. וכיון שהחלק החי שבעולם מתנהג בתפארת, כיון שנפש האדם מיוסדת על ערכיה הראויים לה, היא כבר ראויה לפעול פעולות רבות על התפארת החצונית, בכל מקום אשר תפנה תשכיל. על כן התפארת היסודית היא מתן תורה.

~ ✣ ~

פסקה 14 | תורת חיים ואחדות הבריאה

מקור: עולת ראי״ה, חלק א • עמוד רפט

ברכנו אבינו כולנו כאחד באור פניך, כי באור פניך נתת לנו ד׳ אלהינו תורת חיים ואהבת חסד. ע״פ ההשגה המשגת את הבורא ב״ה מצד בריותיו לבד, נקראהו בשם מלכנו, שעיקר השלמות המצויר בו הוא לא מצד עצמו כ״א מצד ערך המלוכה. וע״פ ההשגה, המשגת אותו באור הנפש, הנעלה והנשגב מכל ציורי השלמות הנכרים ע״י הברואים, נקראהו בשם אבינו, שעיקר שלמותו שמצד עצמו אינו בטל לערך האב. ובודאי ראוי לנו לחשוק ולהמשיך ברכה מזאת ההשגה הקדושה הבאה מטהרה של הנפש להראות פני ד׳, שלא מצד הכרת הברואים לבד רק מצד הכרה עצמית באורו יתּ׳, בהשגת זיו העליון של אור פני המלך המתנשא לכל לראש מעל כל ענין העולמות. אבל זאת ההכרה של עצם הטוב העליון הנשפע בנבראים ג״כ תושג דוקא ע״י השגת תכלית כללות הבריאה ועומק טוב הרצון המתגלה בה. התגלות זו שבבריאה יש לה שני פנים: גם כל איש וכל נברא יחידי, בתור דבר שלם לעצמו, מקבל הוא אורה וחסד לתכלית הטוב והרצון, ועל ערך רבוי המעשים הבודדים נאמר ״מה רבו מעשיך ה׳׳, ולעומת זאת לאין ערך תגדל הופעת התכלית המתאחדת בכל הבריאה, בראותנו את כולה כאיש אחד, ולפי תכלית הנשגב, שלמענו נעשו כל המעשים, כולם הם כמעשה אחד בגדלם הכללי, וע״ז נאמר ״מה גדלו מעשיך ד׳׳, ורק על ידה אפשר להבחין באמת טוב ד׳. אמנם עיקר התקשרות כל חלקי הבריאה לתכלית אחת אינה כ״א ע״י התורה, שלפני מתן תורה היו ב׳ אלפים תוהו (ע״ז ט.), בלא

סדרים וחוקים מקושרים, ואך מתוך שהתורה מאחדת אנו רואים מה רב טוב ד׳ המתגלה בבריאה ונולד מקבוץ כללות המציאות, ומזה יהיה לנו סולם לעלות בו לשער יתר חשק ואהבה רבה למרום ההשגה של טוב השי״ת ממש, המתגלה לטהרת הנפש מצדו ית׳ שלמעלה מכל הגלוי בנבראים. ומפני כח הקישור הזה שע״י התורה, לתכלית הנשגב היוצא אחד מכללות המעשים והעולמות, לכן נקראת תוה״ק תורת חיים, שמחיה כל העולמות בשלמותם ע״י הקירוב עצם אל עצמו, ובזה היא כוללת כל המציאות וקושרתה יחד, כמו שכל גדר החיים לא ייוחס כ״א לשלמות עליונה של סגולת הרכבת החלקים וקשורם, ומה שהוא שלם לעצמו מבלעדה לא יחול עליו שם מות ולא שם חיים. ועל כן מתוך שהנהגה זו של התורה נמסרה לנו לקיימה, בהכספנו בכח השגת תכלית הנשגב הכללי להדמות לו ית׳ וללכת בדרכיו ברוממות מעלה של הטוב הכללי, הרי אנו מכירים את מדרגתנו, שהיא למעלה מכל השגת תכלית הנשגב הכללי שמצד עולמות, ואת חפצנו להתברך רק באור פני ד׳, ״אנן בעינן למיהוי קדם מלכא״ (תי״ז חמישי) ממש, ומבקשים ״ברכנו אבינו כולנו כאחד באור פניך״. והנה כל מה שמתקרב האדם אל אור השי״ת יותר שופע עליו שפע השלמות האמתית, עד שיהיה ערך חכמתו ורצונו בפרטיותו קרוב לערך כח המעשה וכל מה שירצה לא ירצה כ״א ע״פ חכמתו, ויגזר אומר ויקם לו. ואי בעו צדיקי ברו עלמא, שנאמר ״כ״א עונותיכם היו מבדלים בינכם ובין אלהיכם״ (סנה׳ ס״ה:), ואם היה לצדיקי כ״כ רצון של אהבת חסד, עד שירצו מצד כח החסד, כמו הבורא ית׳, להיטיב לברא עלמא, היה השי״ת משלים להם חפצם, אלא שקצרה דעת האדם להגיע למדת חסד זו של רצון קדוש זה, ואין לנו משל לדמות מדת חסדו ית׳ המושג מצד הבריאה ואצ״ל בענינה שלמעלה מזה הכלול בה. לפיכך כל מה שמתגברת יותר בלב האדם אהבת חסד, ורצון ההטבה לכלל ולפרט, הוא יותר קרוב אל הקב״ה, וממילא תתקרב יותר חכמתו להקשר בערך המעשה, בהתקשר רצונו בדעת עומק החסד שמצד רצונו של הקב״ה שלמעלה מכל העולמות. אשר על כן ״ואהבת לרעך כמוך״ היא ממש כל התורה כולה (שבת ל״א.), שהשגת תכלית הטוב הכללי, הנקבעת ביראת ד׳ וברגילות ללכת בדרכיו, היא מחייבת מתוך אחדות התכלית את אחדות ההנהגה באין חילוק בין עצמו לזולתו באהבה, הנמשכת מאהבת חשק התכלית של רצון השי״ת.

~ ✣ ~

פסקה 15 | מקור האחדות באור הפנים

מקור: עולת ראי״ה, חלק א • עמוד רצ

באור פניך דוקא, ולא מצד הגלוי של העולמות, ששייך בהם עכ״פ איזה פירוד וחילוק, כי באור פניך נתת לנו ד׳ אלהינו תורת חיים, המקשרת ומחייה את כל המציאות מתוך מקור תכלית טובה הכללי, ואהבת חסד, של קיום כל הכלול בה והליכה בדרכיו מתוך מקור הרצון העליון. וכיון שזיכה אותנו הבורא ית׳ בתורת חיים ואהבת חסד זאת, להמשכת כל מהלך הבריאה וטוב ערכה הכללי מתוך מקורה העליון שלמעלה מענין הבריאה עצמה, הרי באה ונמשכת הברכה האלהית ברוממות עוזה, באין תנאי אבוד ובטול, ובאין פירוד וחילוק של זמנים ומצבים, כ״א בשלום נצח ואחדות מוחלטת עליונה, ד׳ עז לעמו יתן ד׳ יברך את עמו בשלום. לכן העולמות, שהם כלים לכלול בהם אור השי״ת בכח השגת הערך הכללי המתגלה בהם, אין ישראל, אשר משך חייהם הוא ממה שלמעלה

מהשגה זו, צריכים להם כמו אומות העולם, כי ברכתם של ישראל גדולה היא כ״כ עד שאין הכלים של העולמות מחזיקים את האור אלא השלום בעצמו, שהוא שמו של הקב״ה. לא מצא הקב״ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום (סוף ש״ס משנה).

~ ✣ ~

פסקה 16 | סייגי חכמים וערך הדקדוק המעשי

מקור: עין איה, שבת א, פרק ראשון, עג

א״ר יהודה אמר שמואל, בשעה שתיקן שלמה עירובין ונטילת ידים, יצתה ב״ק ואמרה בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני, חכם בני ושמח לבי ואשיבה חורפי דבר. התורה האלהית היא בנוייה על יסוד חיוב האדם בעבודת ד׳ בדברים מעשיים, שהם דוקא בונים את בנין הרוחניות של הדעות הטהורות והמדות הקדושות באדם, בכללו ובפרטיו. והנה לולא החכמה האלהית שהאירה עינינו במה לזכות את ארחנו ולמדה אותנו דרך חיים, שדוקא בעבודת ד׳ במעשה נזכה לאושר הקנינים הנעלים הרוחניים, ואם נחפוץ לאנות את עצמנו ולאמר שנזכה לקניני הדיעות האמיתיות והמדות הטהורות מצד עצמן, מצד היושר והמאור שיש בהן עצמן במושכלן ואופין הרוחני, לא תעלה זאת בידינו. כי האדם בכלל כל ימי חלדו הוא דומה בערך תכלית השלמות לנער, שצריך חינוך מעשי בהנהגותיו בנימוס ובד״א, וכל (כל) שלימות הטעונה חינוך מעשי היא טובה לאדם להשריש עצמו בהם בימי הנערות דוקא, כלימוד אומניות וכתיבה וכיו״ב. ורק בהתרגלו בחינוך מעשי ע״י דקדוק פרטי באומנות המעשית, רק אז יעלה במבחר ימיו וזקנותו להשכיל להרחיב את אומנותו ע״פ דרכי שכל של הרחבה, עד שימציא כלים חדשים נאותים ליהנות בהם הבריות. כן בכלל כל ימי חיי האדם כשמתרגל במעשים טובים, והמה מצות התורה כולן, שהן עצות עליונות להחרית על ידן עמוק עמוק בנפש האדם כל דבר אמת וכל מדה קדושה וחשובה, רק אז יזכה לעצמו לשלימות הרוחניות, ויזכה את העולם בעתיד בהקנינים הנשגבים של המדות והדעות, שהן אורו של עולם הגנוזות באור תורה, עד אשר ע״י העליה היוצאת מתוך ההרגל המעשי יבא העולם למצב הנכון והנשא, שלא ילמדו עוד איש רעהו ואיש את אחיו לדעת את ד׳ כי כולם ידעו אותו מקטנם ועד גדולם~. אמנם לולא תורת ד׳ שהאירה לעולם בהדרכה זאת, היתה דעת האדם החלושה נוטה שצריך לקבוץ ולאחוז בתכליות עצמן, בשרשי הדעות והמדות החמודות, ולפנות עורף חלילה אל המעשים הרבים שהם נועדו ע״פ עצת ד׳ להכין הדרך לכל אלה. חלושי הדעות הללו נמצאו ג״כ בהרבה דורות, שהתאזרו בגילוי פנים וחוצפא סגיא,

לגלות פנים בתורה שלא כהלכה, ומרשיעי ברית כאלה פשטו יד בנטיעות המעשיות לבטלן. ועוד הוסיפו סרה לאמר שהעסק במעשים ודקדוקם יעתיק את האדם מלכת עד השורש של הדיעות והמדות עצמן, וישתקע במעשים שהם עומדים עוד הרחק מהמכוון הפנימי של יסודה של תורה. אמנם יד ד׳ עשתה זאת שבאה המציאות וטפחה אותה על פניהם, שהרי במי אנו מוצאים כל מדה קדושה וטהורה, באיזה אומה אנו מוצאים דעת אלהים אחד בטהרתה וברורה, הלא באומה הקדושה ובבחירי בניה ששמו להם דרך התורה לקו, והרבו לדקדק במצות ובפרטיהן, ואלה הדקדוקים היו להם למחיה לרומם נפשם, לקדשם ולזככם במדות נעלות וקדושות, בקדושה, ענוה, אהבת צדק ואהבת הבריות, וכל מדות מפוארות שהן תפארת לו לאדם. והנה הרעיון שמביא את האדם להוסיף אומץ ודקדוק במצות בפרטיהן ועוד לדקדק ולהרחיב המעשה בחוג היותר מרווח לעשות סייג לתורה וכדומה, הרעיון העקרי הוא בא בזה מצד ההכרה הפנימית בגודל החשיבות הראוי להנתן מצד האדם לדברי אלהים חיים. ״במה יזכה נער את ארחו לשמור כדברך״, ובמה איפוא יראה האדם בפועל שדברי תורה חשובים בעיניו חשיבות אלקיית, רק במה שמרחיב ומדייק הרבה ועושה סייג לתורה ופורש מן הדומה לכיעור. ״לשמור כדברך״, דברך לא נאמר אלא כדברך, אע״פ שעצמותם של המעשים הולכים בעיקרם אחר התכליות הנפלאות הגנוזות בהם, מ״מ בכלל יש תכלית המקיפה את כל המצות כולן, והיא ההכרה העליונה המשתרשת בלבו של אדם בהגדלת שם ד׳ יתׂ המביאה לכל טוב. א״כ הסבה המביאה להוסיף דיוקי תורה במעשה הוא הרעיון היותר נאצל ויותר גדול המקיף את כל החמודות כולן. ואע״פ שאין האדם יכול לצייר בלבבו את עומק האמתיות של התכליות הגנוזות בכל מצוה בפרטה, מ״מ דבר זה עצמו, מה שמצד נערותו של האדם בעולם הזה מצד חומרו, הדרך המשריש בלבבו גודל כבודן של מצות ואלהיותן בא ע״י הריבוי של הדיוק הנמרץ שהוא מתנהג בהן, א״כ החכמה הזאת שמביאה לאדם להרבות דקדוקים מעשיים, היא עצמה ע״כ מתאמת היא לכל הדיעות היותר נשגבות והמדות היותר עליונות. שהרי הצד הכולל כולן הוא הכרת כבוד ד׳ וגדלו, שזאת ההכרה תביא את העולם כולו לשכלולו ותיקונו העתיד, ״לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי, כי מלאה הארץ דעה את ד׳, כמים לים מכסים״. ע״כ ברור הדבר שהסיבות שמביאות להרחיב דיוק המעשים במצות, יביאו ג״כ לכל החמודות המכוונות במעשי המצות כולן, ומתוך שהסיבה שמביאה לדיוק המעשים היא כ״כ גדולה ועליונה, ע״כ התוצאות היוצאות משמירת הדיוקים מביאות בפועל להשריש ג״כ עמוק בלבבות שומריהן את כל החמודות של הקדושות התכלית~ות. וכשהדברים מתבררים בניסיון הם מטפחים על פניהם של חורפינו שאומרים: הרי אנו משתקעים יותר מדאי במעשים ודיוקים שעל ידם הננו נעתקים מהתוך והתכלית, כי אדרבא, הננו רואים בפועל שכשם שהסבה הגורמת להרשים את האלהיות שבמצות וכבודן ע״י דיוקי המעשים, היא סבה אדירה ופנימית המרוממת את הנפש ומקדשתה, כן המעשים עצמם והמון הדיוקים היוצאים מנטיה קדושה כזאת הם דומים לשרשם להגביר את הרוחניות וכל חמדת הקדושה בנוצריהם. ״חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך״, דרשו ע״ז חכמים ז״ל: הרבה דברים גזרו סופרים עלי וקבלתים באהבה. באמת רק מצד אהבת ד׳ הגדולה הנטועה בישראל נטתה האומה תמיד לבקש שמירה דיוקית והרחבה רבה במעשי התורה והמצוה, ע״כ באהבה קבלה האומה עליה גזירות חכמים, שהרי לקיימן ולאשרן צריך הגוי כולו, אי איכא הגוי כולו אין. וע״כ נתפשטו גזירות חז״ל וסייגי התורה בישראל, מפני שהם נאותים לנפש האומה, האוהבת את ברית אלהיה באהבת שמו יתׂ הנקרא עליה, והיא מבלטת את אהבתה הפנימית הזאת שרשפיה רשפי אש שלהבתיה, ע״י הוספת דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים בפועל. עירובין, בהם ניכר הרבה הצד של גדולת הערך של המצות ואלהיותן, שע״כ צריך להרחיק ג״כ מדבר שיוכל הציור הנערותי של האדם לטעות ולומר שכשם שאין איסור בהוצאה מרשות המיוחדת למשותפת, כן אין איסור מרה״י לרשות הרבים. בנטילת ירים, ניכרת יפה הפעולה של הקדושה הצריכה להיות נמשכת בהליכותיהם של ישראל. הקדושה המעשית הזאת של טהרת הידים מעירה על טהרת הפעולות בכלל, ומביאה בזה לטהרת הלב והנפש. על ערכה של הסבה שהביאה להרחבת הדיוקים אלה המעשיים נאמר ״ בני אם חכם לבך״, ולפי המצב הראוי לבן צעיר הכרח לאחוז בהרחבת המעשים כדי לגלות על ידם האהבה הקדושה הגנוזה בנפשך, תדע שזאת הסבה עצמה תביאך לעוצם התכליות עצמן, שהן גנוזות בלבי. כלומר סוף שבזה הדבר עצמו יתרחבו יותר הכונות העליונות שהן עצמן הלב והתוך של התורה ומצותיה, כפי המדה היותר גבוהה שהיא ידועה ליוצרן ונותנן יתׂ. ״אם חכם לבך ישמח לבי גם אני״, לפי מדתי. ולענין הדברים המסובבים מהמעשים, אמר ״ חכם בנ״, התחכם בפועל, לא רק בחכמת הלב לבד, לא רק בעוצם הרגש הפנימי שמלהיבך להרחיב הדיוקים שבתורה הנך חביב עלי, כ״א גם בחכמה המעשית שבה תבנה אותם הדקדוקים, ותילי תילים של ההלכות שילווך בכל מצעדיך. ״חכם בני ושמח לבי״, כפי מה שתוסיף להיות מדקדק במעשים בפועל, כן תתגדל ותתאדר אצלך קדושת נפשך הפנימית שהם שמחת לבי. ״ואשיבה חורפי דבר״, המחרפים ואומרים שההשתקעות במעשים תרחק מהכונה הפנימית, והם מחרפים בזה בכלל מערכות אלקי ישראל, שהרי שורשה של תורה היא שמירת המעשים בפועל. אמנם כאשר ע״י חכמתך הילדותית, כלומר הרחבתך את הדברים המעשיים שהם ממשיגי החומר שמקומם נאות רק במצב הגוף שהיא ילדות לגבי עצמותה של ידיעת האמת המופשטת. תשמח לבי, ושמח לבי כלומר שתוסיף יותר קדושה ויותר נדיבות, יותר אהבת חסד ויותר התקדשות המדות והמעשים כפי אותה המדה של התחכמותך במעשה, שהיא המדה החינוכית, ״חנוך לנער ע״פ דרכו״. ובזה ״אשיבה חורפי דבר״, ראו כי שקר אמרתם שהדקדוק המעשי מפסיד את התוך, כי ראו נא אלה הבנים מרבי הדקדוקים, כמה הם קולטים בקרבם דוקא ע״י דיוקיהם את התוך והכונה הכללית שבתורה ומצותי׳ לאהבת חסד ותורת חיים, שמאור פני עליון. ונאות מאד ״ואשיבה חורפי דבר״ לנטילת ידים, שמחרפינו אמרו שהדיוק של הטהרה החיצונה הביא לזלזל במדות הרחמים והחמלה וכיו״ב. וכיון שאנו רואים שבמי אתה מוצא מדת החסד הרחמים והחנינה, בעם ד׳ אלה המצויינים בדקדוקיה של תורה, הרי החורפים מוכרחים להיות נאלמים, כי יראו שהמה מהבל יחד ודבר אלהינו יקום לעולם. ע״כ כשתיקן שלמה עירובין, להרחיב דקדוקי תורה במעשה בעניני שבת, ונטילת ידים, שהיא טהרה חיצונית מעשית, יצתה ב״ק ואמרה: בני אם חכם לבך ובאת להרגיש שיש חובה להראות את ההדר האלהי של התורה והמצוה ע״י הרחבת דיוקיהן בפועל, ״ישמח לבי גם אני״, אע״פ שמחשבותי גבהו ממחשבותיכם ודרכי מדרכיכם י, מ״מ חכמת הלב שלכם מכוונת היא בערך של יחש אל לבי ותכלית הנשגבה שלי בתורה ומצותיה.

ואמר עוד ״ חכם בנ״, כלומר לך בדרך חכמה זו של הרחבת המעשים בעיון דיוקי תורה ושמירת גדריה, ״ושמח לבי״, מזה יתגדלו אצלך הטובות הרוחניות שהן שמחת לבי. ״ואשיבה חורפי״, הטוענים שאין יתרון לעבודה מעשית, וק״ו המחרפים ואומרים שהיא מזקת את התרוממות הרוח והגיון הלב, אשיבה אותם ״דנר״. הנה לכם משל חי, ״בני בכורי ישראל״ י, השומר את הצד המעשי שבתורה ומדקדק בהרחבתו, וראו כמה נאים דרכיו וכמה נעלות הנה תכונותיו, עד שהוא משמח את לבי, כלומר נטיותיו הפנימיות הן הולכות לדרך העולה לתיקון היותר שלם לעולם כולו, עד שיביאו את המצב הנעלה של שמחת ד׳ במעשיו, מצד גודל ההשרשה המוסרית שפועלים דקדוקי תורה הרבים והרחבים, מה שלא יוכלו להביא לזה המון הגיונות מופשטים, ״חכם בני ושמח לבי ואשיבה חורפי דבר״.

~ ✣ ~

פסקה 17 | כבוד המצוות ותכליתן הנשגבה

מקור: עין איה, שבת א, פרק שני, טו

אמר רב יהודה אר״א אמר רב, אסור להרצות מעות כנגד נר חנוכה, כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי וכי נר קדושה יש בה. מתקיף לה רב יוסף וכי דם קדושה יש בו, דתניא ושפך וכיסה, במה ששפך יכסה שלא יכסנו ברגל, שלא יהיו מצות בזויות עליו, ה״נ שלא יהיו מצות בזויות עליו. הבדל שבין מצוה לקדושה תלוי בזה שמטרת הקדושה היא להשריש באדם את הרוממות והכבוד שראוי לו שישער בלבו בכל דבר הנוגע לכבודו של מקום ב״ה, למען תחקק בלבבו האמת הנעלה שהוד האדם ותפארת נשמתו היא נערכת באותה המדה שכבוד ד׳ הוא מושג ומשוער בנפשו פנימה. ובאשר זו היא התכלית האחרונה, הכרת כבוד שמים, שאין לומר עליה שהיא אמצעי לאיזה תכלית אחרת, ע״כ ההנאה היא אסורה בכל דבר קדוש למען דעת כי לא ההנאה הפרטית, והמשכת איזה טוב אחר היא תכלית הקדושה, כ״א עצם רישום הוד הקדושה בנפש הוא עצמו התכלית היותר נשגבה, שגדול הוא מכל טוב שנוכל לצייר ומכל הנאה שנוכל לדמות. המצות אמנם הן עצות עליונות מכשירות את האדם בכללו ובפרטיו לתכליתו הנעלה, להכשיר נשמתו, כחותיו ומדותיו, אל הטוב הנשגב שהוא עתיד להשיגו באחרית השלמתו. ע״כ אין להשריש במצות אותו הערך שיש בקדושה, שאז לא היתה עשיית המצות מביאה לידי הסתכלות והתבוננות בתעודתן ותכליתן. כ״א צריך לדעת כי המצות מובילות אותנו אל דרך החיים והטוב, אל האור העליון שגנז צור העולמים בתורתו תורת חיים, והן קדושות מצד קדושת התכלית המושגת מהן. ע״כ אין להרחיק ציור ההנאה מדברי מצוה, כאותו הציור של קדושה. אלא שהתכלית של המצות הלא תוכל להצטייר באופנים נמוכים, תוכל להצטייר כאילו נועדו להביא את האדם לתעודתו החומרית לבדה, או לרומם את האדם רק ממצב הפראות לבד. שע״פ אלה ההשקפות תהיה חלילה תכלית המצות נמוכה מאד, ומבוזה, לאותם הדורות שכבר הם עולים בהרבה מעלות אנושיות, ורחוקים הם מתועבות של עבודה זרה ואביזרהא. אלא שצריך להכיר שמצות ד׳ שהן עצותי נפלאות ממפלאות תמים דעים להצליח את האדם לעד, יש בתעודת תכליתן דברים נשגבים ונעלים, דברים רמים כאלה שגם בהיות האדם במצב שלמות מדותיו, השכלתו והכרתו הנכונה, ימצא בהן הוד ותפארת נצחית. קיום האומה שהיא ניכרת במצות נר חנוכה וזכרון הנס, לא יצייר האדם תכלית עמדת האומה בכללה רק כמו הכשר ובית קיבול להתנאה הפרטית של כל יחיד ע״פ מדתו. תכלית נמוכה כזו משפילה היא לרדת עד החשבון השפל של הפרוטה. האיש הגס שחושב שכל תכלית קשר האומה היא בשביל צרכיה החומריים, מה יחשב לתעודה היותר רמה של נר חנוכה, כ״א להרצות מעות כנגדה, כלומר, להגיע כל יחיד על ידה לחפציו הפרטיים, שהיסוד שבהנטיה הזאת הוא המעות. כ״א צריך להכיר כי תכלית קיום האומה הוא ענינה הרם והנשגב, שם ד׳ שנקרא עליה, וברית תורתה העליונה שהיא נושאת בלבבה. שרק בשביל כך הכין ד׳ לה כח קיים אדיר ונשגב נעלה מכל עם ולשון. השפלת תכלית נשגבה, כמו תכלית קיומה של האומה בכללה, למדרגה נמוכה, יכולה היא להתפשט בנקל על המצות כולן ג״כ, יהיה לנו ביטוי הדם למקור משל נמרץ. ההשקפה הפשוטה תדון שתכלית כיסוי הדם היא להרחיק את האדם מאכילת הדם, או על הדם, לתכלית הזאת שהיה נהוג אצל עובדי האלילים בימי פראות האדם, שגם מאותה השפלות היתה כונת התורה ודאי להוציאם. אבל האם בזה תגמר התכלית של מצוה-אלהית-נצחית, לא כן. האדם צריך הוא עודנו לעלות מדרגות רבות, תקופות של רוממות וקדושה נכונות לו. לא נוכל לבאר בפרטיות את אור המוסר האנושי שיהיה לעתיד לבא, בתקופות של ימות המשיח ותחיית המתים, אבל יכול נוכל לשער כי אותה ההנהגה של שפיכת דם בעלי חיים, שאין האדם מוכשר כלל להיות נאסר בה כפי מצבו, עתיד הוא לעלות אל מצב רם כזה שמעצמו ישכיל שאי אפשר כלל שישאר לעולם במדרגה מוסרית כזאת, ולא על חנם ספרה תורה שהיו ימים שבהם נאסר האדם בהריגת בע״ח, ורק ירק עשב היה לו ולהם לאכלה. אל המעלה הזאת יבא אמנם האדם רק מצד הדרכת התורה, לא שידלג האדם בפעם אחת על קצה החסידות הזאת שכעת איננה הולמתו כלל. ע״פ חסידות כזאת, שהיא יותר ממה שאסרה תורה, יפול במוקשים רבים. עוד יש כר נרחב לאדם לתקן את הקלקולים והרעות הרבות שהם גם מרים ממות המוצאים את בני מינו, מאשר שלט האדם באדם לרע לו. אמנם כאשר יופיע ד׳ בכבודו בעולם, ופני הבריאה יחודשו לטוב, ״אין שטן ואין פגע רע״, אז יתרומם האדם וישא עיניו אל יוצרו, ״וכל בניך למודי ד׳״, וידע להתקדש ע״פ דרכה של תורה שתהיה אז ראויה לו, וישכיל דרכי ד׳ ממוצא טעמי תורה שיהיו גלויים וקפויים, כדברי חז״ל בפסחים, ״אור יקרות וקפאון״ אלו טעמי תורה שיקרים הם בעוה״ז, קפויים יהיו לע״ל, המה יובנו אז בנקל ובבירור גמור, עד שההלכות שיתחדשו על פיהם יהיו מורגשות לכל שאינן חדשות כ״א הם הם גופי תורה. כיסוי הדם משריש לאטו במשך שנים של דורות מרובים, כי ראוי לו לאדם להתבושש בשפכו דם בע״ח לצרכו ותועלתו, וכי הסבה שלא נאסר בזה היא שפלותו המוסרית, שעדיין לא הגיע בכללו למדרגה זו. ע״כ נרשם רגש בושה זה בשפיכת דם החיה והעוף, שהם אינם צריכים למזונותיו של האדם וטובתם בל עליו, כי בהם יחל הרגש להוציא פריו, ואח״כ ילך ״כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום״. הדם אמנם אין בו קדושה, מצות הכיסוי מכוונת לתכלית היותר נשגבה, אבל מ״מ היא אמצעית אל התכלית, אלא שהתכלית נבנתה ע״פ המחוגה האלהית, ע״פ הידיעה של יוצר רוח האדם בקרבו בעמקי נפשו וסדרי

תהלוכותיה, באיזה אופן היא צריכה להתעלות בקניניה היותר מוצלחים לה לעד. נמה ששפך יכסה, למען יהיו ההרגשות הנולדות מהכיסוי מתקנות את הגרעון של השפיכה. זאת הפעולה הקדושה מוכרחת וראויה היא להעשות בידים, שהן מתרוממות למעלה רמה ונשגבה, עד שאפשר גם לרוממן למעלה מן הראש, כלומר להגיע במעשים לתעודה רמה כזאת שיד השכל החושב כבר לא תוכל להשקיף שמה מפני רום ערכו וקדושת ענינו. אבל לא יכסה ברגל, שירמז הנה תעודת הכיסוי עומדת במקום של תכלית של המדרגה השפלה שבאנושיות, הנאות בעצמו רק בראשית עלייתו, שלא יהיו מצות בזויות עליו. כי תכלית כל המצות היא רמה ונשגבה במדה עליונה ע~ שהאדם צריך לרדוף תמיד אחריהן ללכת בהן אחרי ד׳ ודרכיו, עד שיגיע על ידן לאור ד׳ וכבודו, לעת אשר ישפך ד׳ רוחו על כל בשר, ואת רוח הטומאה יעביר מן הארץ, וכל פרץ וכל צוחה לא ישמע עוד בעולם, עד אשר מצב הבע״ח יתרומם לעומת רוממות האדם בכללו, ״והאלפים והעירים עובדי האדמה בליל חמיץ יאכלו, אשר זורה ברחת ובמזרה״ י. אז יגלה אור טעמי תורה, מה שאנו לא נוכל לשער גם קצה קצם. ורק אז תודע לנו תעודת מציאות קיומן של ישראל בעולם איך הוא נעלה ונשגב יותר מכל תכלית חומרית, מכל תשוקה שיסודה ברוח אנוש, שרוחו נבוכה ודעתו קצרה. ע״כ לא ירצה מעות נגד נר חנוכה, לבלי השפל תעודת כח הקיום הנפלא הנמצא באומה זאת הנפלאה. וכן לא יכסה~ ברגל, למען לא להשפיל תעודת כל מצוה, באופן שלא יהיה העתיד היותר נעלה נכון לפניה, כ״א לדעת כי המטרה של המצות כ״כ רמה ונשגבה, עד שחקר כבודן כבוד הוא לעד לעולם. וכאומה כן מצותיה הם עמודי עולם נפלאים, ואורות יקרים, שרק בבא עתם יופיעו בכל נגהם. ההולך במדת חכמה כזאת, במחשבותיו על דבר ישראל בכלל וע״ד המצות בפרטן, ידע שנרות חנוכה אמנם קדש הם, מפאת תכליתם, ולא יהיו מצות בזויות עליו כ״א מכובדות וקדושות.

~ ✣ ~

פסקה 18 | מקור תוקפן של מצוות דרבנן

מקור: עין איה, שבת א, פרק שני, כה

והיכן ציונו, רב אויא אמר מלא תסור, רב נחמיה אמר שאל אביך ויגדך וגו׳. המצות כולן הן מיועדות לתכלית האלהית הנשגבה שהיא כוללת את כל הטוב העתיד. והדרכים שעל ידם הוא בא לעולם, אלה הארחות הם נמצאים במצות התורה הנתונות בפרטן מאת השם יתעלה, אדון כל המעשים, קורא הדורות מראשי. מצות דרבנן ודאי הן הולכות בנתיב הסלול למצות התורה. אבל להגיע בשכל אנושי, ואפילו היותר שלם, עד סוף כל התכלית הנהדרה של העתיד, באופן שיהי׳ אפשר על פיהו לקבע מצות דוגמתן של מצות התורה זהו אי אפשר, א״כ עלינו להשכיל מה הוא המקור של מצות דרבנן. אמנם המעבר אל העתיד היותר נהדר הכללי, ידענו שהוא העמדת האומה בשלמותה החומרית והרוחנית. ע״כ מצות דרבנן, נשאבות הן מבאר מים חיים של האומה עצמה, של כנסת ישראל, יסוד תורה שבע״פ. בזה יש כבר הסתכלות לשכל האנושי, ובהתחבר אליו רוה״ק צופה הוא ג״כ העתיד עם פרטיו, ועל פיהם יהיו נקבעות מצות דרבנן. אמנם החזקת האומה יש לה שני ענינים, האחד הוא החזקת האומה לשעתה ברוחניותה וגשמיותה, והשני הוא שתהי׳ האומה מקושרת בכל צביונה אל העיקר הגדול שלה, ואז אנו בטוחים שהיא עומדת בתמותה. אמנם בהפרד יסוד האומה מן העיקר האלהי שלה, שוב אין מצבה ההוה מגן בעדה כלל, מפני שאינה זאת האומה שאנו מבקשים אותה, וגם אינה בטוחה כלל מהרס גמור ופירוד יסודות. נגד התכלית של קיום האומה בהוה, שכפי מה שראו חכמים שהשעה צריכה לכך, לשעה או גם לדורות, כן תקנו והעמידו מצות. ע״ז מורה ״לא תסור״, שנאמר ג״כ על כל ב״ד שבימיך, שיהי׳ עיקרי ומרכזי לכלל האומה. ונגד היסוד השני, שאליו צריכים חכמי דורות להשקיף בתקנותיהם, הקשר שיפעלו התקנות לקשר את האומה בקשר אמיץ עם העבר, שאז היא עומדת בצביונה וקדושתה האמתית, נגד זה נאמר ״שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך״, כלומר תהיה תמיד קשור אל העבר שלך, מפני שהעבר שלך הוא נשגב ואלהי וממנו מקור להצלחתך. ״בהנחל עליון גויים בהפרידו בנ״א, יצב גבולות עמים למספר בנ״י, כי חלק ד׳ עמו יעקב חבל נחלתו״. אבל כאשר תפנה מבטך מהעבר, שוב אי אפשר כלל שימצא קשר קיים לאומה בכללה גם בהוה. כי שוב ישוב ע״פ זה מצב האומה לעדר אישים בודדים שכל אחד אין לו עם זולתו קשר רוחני כלל. ע״כ מצות חכמים מיוסדות הן, כדי לקיים את האומה הישראלית בהוה, ולחזקה ולקדשה בעתיד ע״פ גודל קישורה אל העבר, ״לא תסור״, ו״שאל אביך״.

~ ✣ ~

פסקה 19 | פיקוח נפש וערך החיים בתורה

מקור: עין איה, שבת א, פרק שני, סג

ולענין שאילתא דשאילנא קדמיכון נר קרויה נר ונשמתו של אדם קרויה נר, מוטב שתכבה נרו של בו״ד מפני נרו של הקב״ה. כלל ההבנה על מה שכל מצות התורה נדחות מפני פקוח נפש, צריכה להיות מתבארת שאין בזה דבר הסותר לערכי תורה חלילה, כ״א ההשקפה על החיים המוסריים והחומריים במלא מובנם, בכל שלמות קדושתם הם יכריעו למשפט זה, באשר מגמת מצות התורה היא להרים את מעלת הכח האנושי המוסרי במה שנוגע לבחירה החפשית בתכלית קדושתו. אמנם החיים עצמם, המציאות בכללה בתור כלל מעשה ד׳, הלא היא רחבה וגדולה הרבה מאותו החלק המיוחד ממנה שהוקצע לבחירה החפשית האנושית, כי רק חלק אחד אחוז בחיים שע״פ ההנחה של החכמה העליונה תהיה אז מצורפת לתכנית כלל המציאות בעילויה כשתהיה בנויה ע״פ הבחירה החפשית שבאדם. אבל עצם המציאות של החיים, כמה כחות אדירים יש בהם שהם למעלה מכל ענין של בחירה ונטיה חפשית. ע״כ רק אז צריכות המצות כולן להשמר בפרטיהן בכל תוקף, כשאין בהן דבר השולל את כלל החיים, שאז רק הן בשמירתן וקדושתן ישכללו את המציאות של החיים, אבל במקום שהן דוחות את החיים, אז אמרה תורה: ״וחי בהם׳ - ולא שימות בהם״. מפני שאנו צריכים להכיר שעצם סוד החיים הוא מעשה ד׳ הכולל כל, הוא הרבה רחב מחוג הבחירה החפשית שעליה

תשתרע חלקת הבחירה החפשית של האדם, שעליה בנויה שמירת התורה כולה. ובאשר כי החיים ביחש של אותו הקיבוץ של הנשמה האלהית הרוחנית עם כחות הגוף החמריים לאותו משך הזמן הנקצב שהם צריכים להיות שייכים זה לזה, רק אז בהצמדם יחד ימלאו תעודת החיים. ע״כ לא יואל אדם לחשוב כי עם הידיעה של חיי הנפש העצמיים, החיים הרוחניים גם מבלעדי הגוף, הם יכולים להחליש את הערך הגדול של הזהירות בחיי הגוף והתמדתם כפי הערך הראוי האפשרי להם. לא כן, אנו צריכים להכיר את הנשמה של האדם בתור נר, שהיא חלוקה בזה משם אור, שהאור כולל מושג האור גם מבלעדי קישורו לחומר חשוך, והנר רק אז יפעל פעולתו, רק בהיותו מחובר לחומר חשוך, שמן וחלב וכיו״ב, ורק אז יקרא נר. לעומת זה מושג האור הכולל בעקרו את כח הפעולה האנושית ביצירה, ע״פ התוכן של חידוש האור ע״י אדם הראשון בהקשת אבנים כדחז״ל, וכדפירשנו במק״א ערך ברכת בורא מאורי האש ביחוד בעת המעבר שבין הקודש ובין החול. אמנם בכלל האור ישתמש האדם לכלל צרכיו החומריים המעשיים, אבל הנר תופס מקום דוקא יותר בחיי הרוח, לצורך ההסתכלות, הראיה, הקריאה, ושמחת הנפש המתרחבת ע״י שמחת האורה יותר ממה שתשמש לכל מלאכה מעשית. ע״כ גם נשמתו של אדם קרויה נר, להורות על ערכה בחיבורה עם הגוף, שרק דוקא מפני חיבורה בגוף חמרי תוכל להתעלות לתכלית ההארה הקיימת שלה בעתיד הגדול, שכולו טוב וכולו ארוך. איסור המלאכה בשבת המורה בכללו על אות הברית, על ההמסר בבחירתו החפשית של האדם, שאפשר לו מצדה לפעול ולעבוד ולתאר את הברואים כפי חפצו, והוא מוסרה בידיעה לצור העולמים בהכרה שמידו הכל, פועל הרבה לרומם אותו הכח הבחירי עצמו למעלתו היותר קדושה ועליונה. אבל סוף כל סוף, כל הצד הבחירי שבאדם הוא נרו של בו״ד, רק חלק קטן מן החיים שנמסר בגורלו של האדם כלול בזה. אבל כל משך החיים כולו, שבו נכללו כל הכחות החושיים, הטבעיים, הנפשיים והשכליים, שהם אוצר גדול ואדיר, מעשי ידי יוצר, אין ערוך להשיעור המרובה שהוא מתרבה ומתרחב יותר ויותר על אותה הנקודה הקטנה הבחירית שבאדם, וכלל החיים מעשה הקב״ה הם, ע״י נר ד׳ המקשר את רוח האדם החי הפועל אל הכחות הטבעיים שבגוף. ע״כ במקום שאותו החלק הפרטי שבו מתייחסים החיים רק לצד הבחירה האנושית לבדה הוא דוחק את רגלי כלל החיים, יכבה נרו של בו״ד הפרטי המוגבל מפני נרו של הקב״ה כלל החיים, שאמנם לא יתמו חיי הנפש בהירוס הגוף, אבל אותו הצד הנרי שלה, אותו החלק המתלהב ויוצא לפועל ע״י אותו החיבור של הכחות הגופניים עם הנפש, שהוא ג״כ עולם מלא, הלא הוא יהרס ויפסד. ע״כ כמו שבדרך של רגש לב מתאמת התשובה הפיוטית לפרטיות השאלה של כיבוי הנר בשביל חולה בשבת, כן היא ג״כ מתאמתת בתור תשובה עיונית על כלל המציאות של הכלל הגדול שממנו נובעת ההלכה הגדולה והכללית ״וחי בהם ולא שימות בהם״. מוטב שתכבה נרו של בו״ד, הצד הבחירי המסור בכחו של בו״ד ע״פ ההנהגה האלהית, מפני נרו של הקב״ה כלל החיים, שבהם כלולים כחות הרבה הכוללים תעודות רמות ונעלות, לא רק מצד הפעולה הבחירית שבהם לבדה, כ״א מצד שאר הצדדים המרובים שבמציאות החיים הגלויים וידועים לחיי החיים המחיה חיים יתברך שמו. רק במקום שהמכשול יפגע את היסוד הכללי שבחיים, הוד העולם הכללי בהזנחו חלילה, עבודה זרה, והדרת המוסר המעמיד את סידור חיי המשפחה האנושית שרק על ידה יזכה האדם למעמד החיים הטבעיים הטהורים, איסור ג״ע, ואין צריך לפרש יסוד ענין של שפיכות דמים, שהרי הוא ערך החיים עצמם, באין צורך להשקפה פרטית של נטיה עצמית הפרושה רק על פני האיש הפרטי, ומאי חזית דדמא דידך סומק טפי כו׳ כדחז״ל. אבל כלל התורה כולה, שהיא לאשר את הצד הבחירי שבחיים, היא מודיעה בזה שיש ערך לחיים שהם למעלה מערכה של הנטיה הבחירית שעתיד הדבר לצאת אל הפועל ע״י המשך החיים, ימות המשיח שאין בהם לא זכות ולא חובה׳, דהיינו התעלות כללית בכלל החיים, למעלה מערך הבחירה הפרטית, כ״א ההבהקה ע״י נרו של הקב״ה. ״והיה לך ד׳ לאור עולם ואלהיך לתפארתך״.

~ ✣ ~

פסקה 20 | כלל התורה מול עמל הפרטים

מקור: עין איה, שבת א, פרק שני, קמ

שוב מעשה בעובד כוכבים אחד שבא לפני שמאי, א״ל גיירני ע״מ שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת. הרגש הטבעי שיש באדם לטוב ולצדק, שהוא באמת נובע מהאור האלהי שבנפש האדם, באמת כדי לשכללו ולפתחו יפה יפה זהו יסוד התורה. אמנם מפני שהאדם הוא קצר רואי, אינו יכול כלל להקיף את המון המעשים הצריכים להעשות או להעזב, כדי להפיק את התכלית של הטוב והיושר האמיתי. ע״כ צריך הוא להדרכה אלהית שנתונה בדעתו של אל דעות ב״ה, שמקפת את כל המציאות מתחילה ועד סוף כדי שיהיו הפעולות מותאמות אל עומק היושר היותר כולל ויותר מקיף, ונכון עם העתיד היותר עמוק ורחוק כמו עם ההוה היותר קרוב. והנה מתוך שזה נשרש יפה בלבו של כל אדם משכיל, שראוי שתהיה תכלית התורה הצדק והיושר, שהיסודות הללו הוא מכיר כללותם בשכלו והרגשתו הטבעית, מפני כך הטעות קרובה לבא, שכשם שהוא מרגיש את היסוד הכללי כן הוא צריך להרגיש ג״כ את היחש של הפרטים אליו. ובאמת היסוד הכללי הוא נטוע בעצם טבע הנפש, אבל היחש וכל~ הפרטים אל הכלל זהו תלוי בעמקה של תורה, שצריך לימוד מרובה, ואחר כל היגיעה אי אפשר שישיג האדם דבר זה התלוי בדעת עליון בכל אורה הגדול. והנה השכל והרגש המה שני רגלי האדם במובן הרוחני, בהם יתהלך בארצות החיים לחוש את הטוב ולהשכיל את האמת. והנכרי הזה, אשר חכמת יון משכתו אל הרגש של טוב ונשגב, חפץ שירגיש את כל התו״כ לפרטיה ע״פ תורת הרגש, רגל אחת, למדני כהת״כ כשאני עומד על רגל אחת.

~ ✣ ~

פסקה 21 | אהבת הבריות כיסוד התורה כולה

מקור: עין איה, שבת א, פרק שני, קמב

בא לפני הלל גייריה, א״ל דעלך סני לחברך לא תעביד, זו היא כל התורה כולה ואידך פירושא הוא זיל גמור. השקפה אחת לטובה [ש] יש לסבול חסרונות המתגלים באדם הבא לפנינו, בשביל שכדאי לקבל הרע המועט מפני הטוב המרובה שאפשר להולד ממנו כשיצא מן הכח אל הפועל. אבל מעלה היותר גדולה היא להשכיל שלפעמים בהחסרון עצמו נמצא יתרון של טוב. וזה הורה לנו הלל בענותנותו עם הגר הזה יותר ממה שלמדנו ממי שקדם לו, שכאן הראה לדעת שאע״פ שע״י התביעה לצמצם את כל התורה כולה אל הרגש האנושי, אפילו יהיה טוב וטהור, יכולים לצאת מכשולים, אבל המכשולים אינם באים מפני שאין לדבר התביעה של מציאות יחס לרגש האנושי הטוב המבונה ע״פ עומק הצדק והיושר עם התורה כולה, אלא מפני שהרגש האנושי צריך לימוד מרובה, וכפי עומק תכליתו הוא צריך דוקא לאור האלהי ותורת אמת מאת ד׳ אדון כל המעשים, שהוא קורא הדורות מראשי ולפניו נגלו כל המון נסתרות מתחילה ועד סוף ומראשית עד אחרית, שהרי אמת שיסוד התביעה הנמצאת בלב אדם ישר להיות מתהלך בתומו לפעול טוב וצדק היא נטיה יקרה, ועל בסיס שלה ראוי שתנתן תורה תמימה, אבל כיון שהגיע האדם לנטיית הטוב והצדק, מיד צריך שישכיל כי לא רק הטוב הקטן והדל שיוכל לעשות עם רעו אשר לנגד עיניו זהו כל הנכלל בעומק הנפש בכח אהבת הטוב שלה, כ״א אהבת הטוב היא כוללת כל האדם אשר על פני האדמה, בכל הזמנים ובכל הדורות וכל היקום. ובודאי יש יחס אל נטיית הטוב הקטנה המתעוררת לעשות חסד עם רעהו אשר לעיניו יתמוגג במכאובו, אל שאיפת הטוב הגדול להיטיב גורל האדם בכלל בחומריותו ורוחניותו, לעשות את עצם חייו ליותר מאושרים ומוצלחים, להרבות בו מדות טובות וחיי שלום נועם ושלוה, שע״ז צריך מערכה גדולה של סדרים והשרשה גדולה בנפשות, שאי אפשר שתתבונן כ״א ע״י הקלטה יפה באומה שלמה המוכנת לגשת בכללה לעבודת הקודש, להיות ״ממלכת כהנים וגוי קדוש״. והאומה הזאת צריכה הכשר מרובה ותיקון גדול עד שתגיע למצבה הרם, עד שתהיה ראויה לתעודתה. א״כ כל המכשירים שמרוממים את כח האומה המיוחדת לזה המה המכשירים של הרגש הטוב הטבעי שיצא לפעלו במובנו הרחב. וההשרשה העמוקה מתגלה לעולם ע״פ צד השלילה של מניעת ההיזק. שלענין הפעולות החיוביות יוכל אדם לעורר נפשו בזמן מן הזמנים לעשות טוב אע״פ שטבע נפשו עוד לא בא למדה זו, אבל להשמר ממכשול עשיית רע, דבר זה הוא תמידי, כי השלילה צריכה להיות תמיד דבר זה א״א כ״א ע״י השרשה גדולה של הפיכת הטבע לטובה, ע״ז צריך כוננויות רבות ועצומות מאד. והנה כיון שמתגבר האדם בנטיה הטובה של הצדק, יתחייב לדאוג שלא תשאר נטייתו רק טבעית כ״א שיוכל ג״כ לבססה על מוסדי השכל והחכמה העיונית. ובודאי שיסוד הנטיה הטובה לטוב וליושר נובע באדם מאוצר הטוב של חסד ד׳ וטובו על מעשיו. א״כ הוא מוכרח להכשיר עצמו בדעת אלהים לאמתתה, וא״א לדעת את ד׳ כ״א ע״פ מעשיו, והידיעה השלמה תהיה לפי הערך של הקפת המעשים המתגלים מחסד עליון. וכיון שהמעשים הטבעיים אינם כ״א חלק אחוז ממעשי ד׳, אינם מספיקים לתן הכשר להבנה שלמה בדרכי ד׳ כ״א כשיצורף אליהם הכשר דעת ממעשים הניסיים שנעשו לתכלית הכללית והנשגבה המוכנה לבא ע״י ישראל. ע״כ תלמוד תורה וקיום המצות כולן והוקרתן, והשרשת קדושתן כראוי לדברים נשגבים אלהיים הכוללים את אוצר החיים של העולם כולו, שע״פ רגש זה מוכרחים לצאת דקדוקי תורה ומצות בדיוק עצום והרחבה גדולה, כולם מסתעפים ומוכרחים להתפשט מהשורש היסודי של רגש הטוב שבנפש האדם להיות חפץ לעשות טוב וחסד יושר וצדק. ע״כ באמת הרגש הטוב הוא הבסיס לתורה, וא״א כלל לחלק את המוסר הטבעי מכלל התורה כולה, כ״א לדעת שמה דעלך מני לחברך לא תעביד, המוסר הטוב, השולל את הרע, שתובע הכשר מעולה בנפשות להשכיל ולהיטיב תמיד, זהו כל התורה כולה, ואידך פירושא הוא , איך להשריש כח הטוב ואיך לפשטו באומה כולה לדורות עולם, ואיך להעלותו בעילוי הכשר חכמה והשכלת אמת שלא ימוט לעולם מתגרת רוחות רעות של רגשת פועלי און, שונאי טוב ואוהבי רע, שמתרגשים לפעמים לבא לעולם. שהשמירה לזה היא דעת אלהים אמת, שאהבת ד׳ ויראת רוממותו וחקר כבודו ומעשיו ונפלאותיו, הם קשורים בכל התורה כולה, לפרטיה ופרטי פרטיה, א״כ איך פירושא הוא זיל גמור. והלימוד הזה הוא מעיין שאיננו פוסק, המשתרע למטה ולמעלה, למטה בדברים המעשיים המביאים את התכלית של מילוי הטוב של ״דעלך סני לחברך לא תעביד״ במובן האנושי הכללי במילואו באחרית הימים, שכיון שבא האדם למדה זו להשכיל שהטוב איננו מה שנוגע רק לעצמו ולבשרו כ״א גם לזולתו, א״כ שוב אין הבדל ג״כ בין מה שנוגע לדורו או להרבה דורות שלאחריו. ולמעלה לפתח [את] הכח השכלי כדי שיהיה הרגש הזה הולך ומתרחב ומתחזק במעמד קבוע שלא יזח ממקומו. ע״כ אין ראוי לקנתר את הרגש הטוב ולא את התביעה של מציאות יחס לתורה עמו, כ״א לדעת שרק ניצוץ מן הרגש הזה מתגלה בלב ע״פ הטבע הפשוט, ובכל מילואו ימצא רק לפי ערך פעולת התורה על הנפש בתלמודה ובמעשיה. א״כ המעשה והתלמוד יחד המה פירושים ל״מה דעלך סני לחברך ל״ת״, היסוד הטבעי של המוסר האנושי, וכיון שכן באמרו ואידך פירושא זיל גמור, היינו ללמוד ולקיים, ״שמור ושמעת״.

~ ✣ ~

פסקה 22 | סדר נזיקין כיסוד הישועה החברתית

מקור: עין איה, שבת א, פרק שני, קנו

ישועות, זה סדר נזיקין. כאשר נתבונן ברוב הפגעים הבאים לאדם בפרט ולחברה האנושית בכללה, נמצא שצד המכריע שבהם בא מפני שליטת האדם באדם לרע לו. שאם היו כל בני אדם מבינים שההצלחה האמיתית אפילו בחיי ההוה תבא לכל פרט רק בהשתדלות [ל] טובת הכלל, שמתפתח והולך לפי ריבוי המעשים הטובים הנעשים בהמון להטיב את המצב הפרטי של זולתו, ועל אחת כמה וכמה שלא לגרום לו מועקה והכבדה בעול החיים, היו החיים הולכים ומתעלים בכל פרטיהם, וכמו שיהיה לעתיד לבא כשתמלא הארץ דעה את ד׳. אמנם מה הוא הדרך המביא אל עומק ההכרה של

הצדק הכללי, הנה כל דרכי התורה והיושר הם מביאים לו ומכשירים אליו. אבל המשפט המיוסד ע״פ ״תורת ד׳ תמימה״ שפרטיה משולבים לכללה הגדול, הוא אוצר בקרבו את יסוד הישועה הגדולה הכוללת ישועות רבות למין האנושי ולכל היצור כולו. ההדרכה המעשית שבמשפטי תורת אמת הנובעים מעצת ד׳ העליונה, היא משפעת את כח הישועה הכללית היותר גדולה על כל פרט ופרט שבחיים. שכפי הגברת שליטת כח המשפט האלהי כן יקטן כח הרשע, האון והתרמית. וכפי מיעוט כחו בפועל כן הוא מתמעט מן הלב מעט מעט, ותחתיו נכנסים רגשי המוסר הצדק והיושר. והם אינם נבדלים רק ברצון ונטית רגש לבד, כ״א ע״י כח המשפט הם בפועל עומדים בחיים, מנהיגים אותו ושולטים עליו, ע״כ הם פועלים הישועות הרבות הנובעות ממעיני הישועה. ובאשר כל אלה הם יסוד תורת נזיקין לכל פרטיהם, ע״כ ישועות, זה סדר נזיקין.

~ ✣ ~

פסקה 23 | בירור חטא ראובן וצדקת האבות

מקור: עין איה, שבת ב, פרק חמישי, מד

א״ר שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה, שנאמר ״ויהיו בני יעקב שנים עשר״, מלמד ששקולים כאחד, אלא מה אני מקיים ״וישכב את בלהה פילגש אביו״, מלמד שבלבל מצעו של אביו, ומעלה עליו הכתוב כאילו שכב עם בלהה. הרשימות הקדושות שכל המאורעות שע״פ החכמה האלהית העליונה צריכות הנה להכתב בתורה, איך הן ראויות לעשות עלינו, שקול הכל בפלס וקו משפט אלהי. וכאשר אותו המובן של הסיפור, היסוד הפנימי שבו שהוא צריך לרשום בנפש, אם יתואר כפי פשוטו, לא נוכל מרחוק לפעמים להבין את עיקר ערכו, אז נשקל בשקל הקודש ע״פ אל דיעות באיזה לבוש יתלבש הסיפור, באופן שכאשר יגיע אלינו, יהיה ערכו ממש אותו הערך הראוי שיעשה רישומו עלינו. ובזה המהלך תתאחד תורה שבע״פ עם תורה שבכתב, שאם במהלך הזמנים ימצא שאותו הרושם שהמעטפה של הענין פועל עלינו כבר יצא מגדרו מצדנו, והדבר פועל עלינו שלא כפי המובן הראוי, ע״כ תגלה אז לנו האורה של תורה שבע״פ, ע״פ רשומי הדרשות, להוביל את רעיונינו אל עצם המאורע כמו שהוא, שאז בקבצנו יחד את הרושם הפשטי הנראה מדברי תורה בחיצוניותם, ואת הרושם החיפושי הבא מעומק הדרשה, שכל אחד מאלה יש לו נטיות מיוחדות לפעול על הנפש, המובן הפשטי מצד פשטותו והרגלנו בו מנעורים, והרושם המדרשי מצד חידושו ורוממות מחקרו, בהתחברם יחד ישמר הרושם הנרצה כפי המחוגה האלהית הראויה לדרכי תורת חיים על ישראל.

פעולת האבות, הגדולה מאד על ישראל, היא כוללת ג״כ שכל פרטי סדרי חייהם פעלו את פעולתם על האומה בהוה ובעתיד, וק״ו בעבר. הרוח השורר בבית יעקב, שעל שמו נקראנו כולנו, הוא מתהלך גם עתה בקרבנו, וכל האור שבתוכו הוא מאיר בלבבנו עדי עד. ואם עבר על הבית איזה רושם ערפלי, הנהו עושה גם עלינו את רישומו, ואנו סובלים ומתעודדים להאירו, כיד ד׳ הנטויה על עמו ונחלתו. רוחו הגדול והתמים של אבן ישראל, יעקב אבינו, כפי אותה המדה אשר מלא את הבית, אנו מלאים גם אנו מהודו, ואם איזה רוח עבר, וע״י איזה סכסוך פנימי נתכווץ מעט אורו של ישראל מהופיע בכל עזו בבית פנימה, הנה ליקוי אור זה מגיע לנו ממרחקים בתור פגימה גדולה ורבתי ערך. ע״כ, במחוגה אלהית נשערה אותה ההשתנות של הופעת כחו של יעקב אבינו במלא עזו במשטר הבית ע״י הפגעתו של ראובן, ע״פ פעולתה בחלישות החיל של קדושת אמת המגיע לנו מזה, דוקא כאילו שכב עם בלהה. אמנם בחפצינו לתאר את ערכו של ראובן ע״פ זאת המדה, עלינו לשוב לאחור ע״פ אור הדרש שבתורה שבע״פ, שהשאירה לנו תורה ברישומיה הנאמנים, עד ש כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה, ודוקא ע״י עומק הדרש אנו באים להמטרה של הצגת הענין במעטפה זאת למען התוכן הפנימי הנוגע לנו, ש מעלה עליו הכתוב כאילו כך היה.

~ ✣ ~

פסקה 24 | התביעה המוסרית מגדולי האומה

מקור: עין איה, שבת ב, פרק חמישי, עה

אלא כדתניא, ר״י אומר ״ואת הבמות אשר על פני ירושלם אשר מימין להר המשחית אשר בנה שלמה מלך ישראל לעשתר (ו) ת שקוץ צדונים וגו״, אפשר בא אסא ולא ביערם, בא יהושפט ולא ביערם, והלא כל ע״ז שבא״י אסא ויהושפט ביערום, אלא מקיש ראשונים לאחרונים, מה אחרונים לא עשו ותלה בהן לשבח, אף ראשונים לא עשו ותלה בהן לגנאי. עיקר המטרה של הידיעה ההסתורית, שבשביל כך היא דרושה להיות בישראל מבורכת בברכת רוח הקודש, היא לא להציג לבד את פרטי המאורעות שהיו בעבר, כ״א את עז החיים הנמצא באותן הפעולות, שאותו הכח לא ימוט ולא יבטל, ורק מתחלף הוא בגונים שונים לפי הדורות. ואותו הטוב שנתגלה בצורות מיוחדות של מעשים מיוחדים, שהיו אפשריים רק בזמן מיוחד, אותו הטוב הפנימי בעצמו לא ימוט ולא יכלה, כ״א יבקש לו צורות וכלים להתקבל בהם בכל דור ודור לפי ערכו. והרע שיצא אל הפועל וקלקל והרס באיזה דור בתמונות אשר כבר אין להם בדורות הבאים, הוא מ״מ מסתתר תחת תמונות אחרות וחותר ומקלקל, עד שצריך הרבה טורח ועמל עד להביא את הסדרים על כנם, והעיוות מגלגל יסורים ומכאובים כלליים שדורות רבים חוצים עד צואר בבוץ שלהם, אין לך פורענות שאין בה אחד מכ״ד בליטרא מעון העגל 1, ״אבותינו חטאו ואינם ואנחנו עונותיהם סבלנו״ 2, ״והתודו את עונם ואת עון אבותם״ 3, ולצד הטוב, ״ואכרתה לך ברית עולם חסדי דוד הנאמנים״ 4. ע״כ, צריך לפי האמת סיפור מאורע של העבר, בהיותו מסופר לאמתתו, לחדור לסוף הדיעות של הדורות הנפעלים ע״י הסיפורים, ולדעת באיזו צורה יבאו הדברים, למען אשר יוכלו לקבל את הרושם כפי אותה האמת הראויה להם.

אותו הצעד הרחב והגדול, שחפץ שלמה לצעוד בדילוג עצום, להרים את עצם תכונת העבודה זרה עם המחזיקים בהם יחד מעומק שפלותם, ולהעלותם עד אותה המעלה של הכרת אור החיים הזורח ממקור צור העולמים אלהי ישראל, כשלא הצליח, אע״פ שלא יצא לפועל כפי הנטיה שחשב, מ״מ פעלה המחשבה שהיתה הרבה יותר גדולה מהמדה שהיה העולם יכול לקבל, לרעה, כאילו היו הדברים יוצאים אל הפועל. הטבע הקבוע בנפש האנושית לרגלי חלישותה, שאי אפשר לה להתרומם בשו״א (=בשום אופן) אל האור והטהר ע״י דמיונות של ע״ז, ואפילו אם יזוקקו ויצורפו, ואין לע״ז תקנה כ״א השחת שרוף וכלה 5, זה פעל הרבה. ואותה ההארת פנים ומיעוט ההקפדה שיצאה מחכמתו של שלמה שנשאה דעתה למרחוק, מה שלא יכול העם בשו״א להתרומם לזה כאילו היו הדברים בפועל.

והלימוד לדורות צריך דוקא שיצא ממה שלא נעשה ונחשב כאילו נעשה, לדעת עד כמה תוכל נטיית הלב לפעול אם תצא חוץ לגבולה, אפילו לצד העילוי והרוממות, כי כל רוממות ושאיפת תיקון לא תחסר מדרכה של תורה. ואם הדעה העליונה לא מצאה דרך של זיקוק לע״ז, אנו חייבים להתבונן שאם אנחנו נמצא שאפשר הדבר, הוא רק מפני שאין אנו יורדים לסוף הנפש הכללית, לדעת את מכאוביה והעלילות שלה אל החטאת והכיעור, אל הרשע והטומאה. רק ד׳ הוא בוחן כליות ולב 6, שאין חושך ואין צלמות 7 להסתר מפניו ב״ה.

ולעומת זה, כשגבר יאשיהו והרים קרן עזה של תורה, יצא כ״כ בעז וגבורה עד שהכרתו הפנימית ללחם מלחמת ד׳, לטהר את הארץ מכל רע וכיעור מימים שעברו, גברה עד אותה המדרגה של בלתי נשיאת פנים לשום אבטוריטט, ואם היה מוצא בנינים היוצאים נגד אור קדושתה של תורת אמת היה סותרם, אפילו אם היו להם מעמד ע״י שלמה מלך ישראל. כי הוא ביטל כל חכמת אנוש לעומת תמימת דרך ד׳ ואמונת אמן, וממילא גרם בהשפעתו שנקלש ג״כ אותו ההפסד שהנטיה של האפשרות לזכך ע״ז, שנתגלתה בימי שלמה, גרמה בירידתה אח״כ אל העם בשדרותיו הנמוכות ביחוד. ע״כ היתה ממש פעולתו ניגודית בתמימותה מפעולתו של שלמה בזה, בהתרחבות תעופת חכמתו, מה אחרונים לא עשו ותלה בהם לשבח, אף ראשונים לא עשו ותלה בהם לגנאי.

2 איכה ה, ז.

5 סנהדרין נה, א.

מראי מקומות והערות:

• 1 עפ"י סנהדרין קב, א.

• 3 ויקרא כו, מ.

• 4 ישעיה נה, ג.

• 6 ירמיה יא, כ.

• 7 עפ"י איוב לד, כב.

~ ✣ ~

פסקה 25 | נועם תלמידי חכמים ואחדות הדעות

מקור: עין איה, שבת ב, פרק שישי, נט

אמר רבי ירמיה אמר רבי שמעון בן לקיש, שני תלמידי חכמים הנוחים זה לזה בהלכה הקב״ה מקשיב להם, שנאמר ״אז נדברו יראי ד׳ איש אל רעהו ויקשב ד׳ וישמע וגו״, ואין דיבור אלא נחת שנאמר ״ידבר עמים תחתינו״. ההשכלה העליונה, שהיא המגמה היותר עליונה של כל העסקים האנושיים בכלל וכל עסקי הרוחניות בפרט, היא גורמת שכל הענפים הרבים של פרטים ופרטי פרטים יתפלגו ממנה. והפרטים הם הולכים ומסתעפים, הולכים ומשתנים אח״כ בסיבוכם, לפי השקפותיו של כל אחד ואחד מהעוסקים בהרחבה הרוחנית. ומתוך ההתפלגות תולד ההתנגדות, שכל אחד צופה בצפיה אחרת, ולפעמים מנוגדת, מצפיית חבירו. אבל ההתנגדות והחיפוך בעצמם אינם כ״א חלקים של ההקשבה העליונה הכוללת כל, מקור החכמה (האלהים) [האלהית] המושפעת בכל סעיפי התורה והחכמה לפי שינויי מקבליהם. על כן, לפי אותו הערך שהאורה האלהית הכללית שרויה היא בלבם של הדורשים בענפים המשתרגים, כך תולד בלב יותר נחת הרוח להשקפות המשונות ומתנגדות מהה [ש] קפות הפרטיות שלו, וידע איך להשתמש בהרכבה של הדברים היותר מנגדים, כדי לבא על ידם אל האורה האלהית הכללית, שהיא חבויה בכל הפרטים כולם. וכשם שהמדה העליונה הזאת, של הקבלה בנחת רוח כל מחשבה הבאה מכח דרישתה של תורה, גם כשהיא רחוקה מדעתו הפרטית, היא באה מצד האורה האלהית הכללית, הפועלת את פעולתה העדינה בתוך כל חדרי הרוח, לכל סעיפיו והלכותיו הפרטיים, כך רוח עליון זה הוא מתרבה ומתגדל ע״י הסכמת המדה העליונה הזאת, הבאה בתור תולדה ממנו, עד שההרגל המוסרי הנעים שב ת״ח הנוחים זה לזה בהלכה, הנובע מתוך שלום העולמים העליון, שהקב״ה עצמו איקרי שלום 1, השופע על כל פרטי הלימודים וההלכות לפי שינויי הרצאותיהם, המסודרות באופנים שונים ע״פ הלך רוח של כל יחיד, שסוף כל סוף איננו כ״א גילוי שביב אחד מאבוקת האור הכללית של נשמת ה׳, המאירה בכללות ההופעות הרוחניות כולן לפי שינויי גווניהן, זה ההרגל בעצמו מכשיר את הנפש להקשבות עליונות, העולות בכללותן על כל היחש הניגודי שיש בנתוח הפרטי של ההלכה. ומתוך שהם נוחים זל״ז בהלכה, הקב״ה מקשיב להם. וההארה האלהית הכללית ממלאה את כל חדרי לבבם, ופותחת להם פתחים רחבים של נחת רוח לקלוט

~ ✣ ~

פסקה 26 | איחוד הגילויים מזיו החכמה העליונה

מקור: אורות שונים, ולאחדם בעדן נעים של נחת הרוח הבאה מזיו החכמה העליונה, הנובעת מאוצר אורה של מעלה, מחי העולמים, הקב״ה

1 ויק"ר ט, ט.

~ ✣ ~

פסקה 27 | מצוות הגבלה והקירוב האלוהי

מקור: עין איה, שבת ב, פרק תשיעי, מח

מה אמר לו הקב״ה למשה ומה אמר להם משה לישראל ומה אמרו ישראל למשה ומה השיב משה לפני הגבורה, זו מצות הגבלה דברי ר׳ יוסי בר׳ יהודה. כשההדרכה העליונה המתכונת לרום המעלה היותר עליונה שבמגמות, להביא את העולם ואת החיים, את כל הנשמה ואת כל הקיבוציות שבאדם וכל היש, למטרתה הנשגבה המצויירה ברום החביון האלהי ע״י כח החיים מלאי עז ד׳ שבתורה, ובשביל אותה המגמה שאין קץ לעליוניותה, מוכרחת היא דוקא המדה המעשית והציורית, הקרובה להיות מתגבלת עד כדי אותה התפיסה בחיים, שתוכל על ידה לרוממם ולשגבם, צריכה היא הציוריות של המגמה לבא מאותו הגובה האלהי של התגלות אור ד׳ העליונה, באותו התוכן השלם האיכותי, שהנשמה התמציתית, שאור חיי העולמים שרוי) ים (בה, נשמתו של משה, יכולה לקבלו. ע״פ אותו הציור הנשגב יכולים הדברים להגיע בתור העתקה שניה לישראל. לא כמו התוכן של החיובים וההוראות המעשיות שהם עצמם הדברים בעינם, בין שעומדים בגובה בין שעומדים במורד, אבל המגמות הציוריות כשהן מצויירות בנשמה הגדולה, הן עומדות במלא עשרן, ומשם באות הן אל ישראל כפי אותה המדה הראויה להם. והשאיפה, לולא שבכחה הפנימי הכמוס יש בה כל אותו שיעור הגובה האידיאלי שיש בציור, לא היה אפשר לבא על ידה אל אותה המגמה הציורית גם באלפי דור. אבל מפני שהשאיפה וחשק הרצון להתכליתיות העליונה קבוע [ים] (הוא) [הם] באומה הקדושה שקודש העולם הוא מנת גורלה, ואם הביטוי מוכרח להיות חסר מפני אי האפשרות לסכם את התוכן הכמוס שבשאיפה שהנשמה צמאה אליו, ובינת הלב לא תוכל לבררו לפרטיו, ע״כ נמסרים הדברים בעינם לאותו האומן הגדול שמביא את המגמה לפיתוחה הגמור, ובזה מתחברת השאיפה עם הציור האלהי ברום גדלו. וההתאמה הזאת של הציור האלהי במבוקשה של תורת חיים , והשאיפה הפנימית של נשמת ישראל לגשם את המגמה האלהית, נפגשה פגישת ציור במגמה ומגמה בציור ע״י התחלפות המעמדים הנאצלים, ע״י משה שקבל את הארת הציור ומסרה לישראל לפי כח ציורם, וקבל את התמצית השאיפתית והרים אותה לפי הכח הכמוס בה, שהיא אז נמצאת מתאימה אל הציור האלהי וזה הגובה העליון שבמבוקש ההדרכה התורית בא להוציא אל הפועל בחיים ובעולם את תעודתו ע״י ההגבלה המדוייקת שהיא מעמדת את החיים מול האלהים בכל דרישותיהם, ומפנה את כל תנועותיהם וערכם העצמי אל המגמתיות האלהית העליונה, המובאה לתכליתה בגבורה של מעלה, לא כמו החלישות הרוחנית שאינה כ״א מבטאה ומציירת ואינה מגשמת דבר בחיים, שזהו אות על חלישות החיים ודלדול האמת שבמבוקש המגמתי, ״לא כאלה חלק יעקב״ 1.

השאיפה ברורה היא ומקושרת עם החיים המעשיים, ועם זה הגובה שלה הוא עליון מכל מה שיוכל על לב כל יצור לעלות. ודוקא גובה זה גורם לאותה ההגבלה, המעמדת את החיים במעמד של ריחוק מעם האור האלהי בתביעותיו מהעולם, לא לפי הגבלתו הירודה אלא לפי העצמיות של הרוממות. זאת היא מצות הגבלה שמרום החביון ירדה, מה א״ל הקב״ה למשה, ונתקשרה עם החיים באמירת משה לישראל בתור ציור מגמתי שחדר אל רוחם, אחרי שעמד בעינו וגדולתו, גם אחרי הצטמצמו לפי תוכן החיים שלהם. ולעומת [זאת] מה אמרו ישראל למשה, בהביעם את איווי נשמתם לאותה השקיקה המגמתית, ומה השיב משה לפני הגבורה, הגבורה האלהית, שאין מעצור יכולת לפניה, היא מוציאה אל הפועל את ההתגלמות של התשוקה הפנימית הנאדרה בקודש אשר בנשמתם של ישראל. ו זו היא מצות הגבלה, המגיעה למטרת הקירוב האלהי ע״י ההתרחקות המשוערת באותו השיעור האלהי, שהוא יסודה של תורה ואור עולמים שבה.

מראי מקומות והערות:

• 1 ירמיה י, טז.

~ ✣ ~

פסקה 28 | ערכו העצמי של המעשה במצוות

מקור: עין איה, שבת ב, פרק תשיעי, עט

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, מ״ד ״לבבתיני אחותי כלה לבבתיני באחת מעיניך״, [בתחילה באחת מעיניך] לכשתעשי בשתי עיניך. כשמבינים את כל התוכן המעשי שבתורה רק בתור דברים סימבוליים, שעל ידם האדם מתעורר אל הדברים המחשביים, את 1 הקדושה הצפונה השוכנת בלב ובמח, אז אין ע (י) קר יסודו של המעשה נחשב לדבר המשלים את הפרצוף השלם של האומה, שע (י) קר הפרצוף הרי הוא נשלם כבר בהתיאוריה הרצונית והשכלית, ובאותו הגובה שכבר עמדו עליו ישראל במ״ת (=במתן תורה), שאמירת נעשה ונשמע יצאה מתוך עומק רצונם הנשמתי, מתוך גדלות הכרתם וחבת הקודש העליונה המעטרתם. אם היה התוכן המעשי באמת רק משמש ערך סימני, בתור מעורר

לכחות המחשביים לבד, לא היה כלל שום רעיון לומר שהפרצוף השלם שהושלם בתכונתו בהבעת נעשה ונשמע, צריך הוא להשתלם ע"י המעשה שבפועל. אבל השיר של קודש בא ומלמדנו כמה גדול הוא ונשגב הערך המעשי, שהוא סוד ד' העליון, המתגלה בתורת אמת, עד שגם בעת שאנו מציירים גובה רוחני נשגב, עומק רצון נאדר בקודש, הכרת אמונה עליונה חודרת עמקי תהומות החיים כולם, אין הפרצוף של האומה עדיין שלם, עד שתטביע התורה את חותמה בפועל המעשה ממש, עד שתרד אל החיים ולכל פרטיהם ושם תשרה את מילואה וטובה. אז יודע בבליטה היותר מוארה הגודל הכללי שאור ד' האצור בתורה מפעיל על כל החיים וכל העולמים. והתיאוריה בעצמה בכל שלמותה, הקשבת הקודש וקבלת מלכות שמים בכל עז החדוה ומסירות הנפש המאירה את כל נשמת האומה כולה, היא תשתלם ותצטרף להעלות למדרגת פרצוף שלם אשר לא יחסר כל בו, רק בעת אשר היבול התיאורי ישפיע את חילו על התוכן המעשי בכל מלא דיוקו. וזה לנו לאות, כי אין המעשה התורי רק ענין סימבולי להכניס על ידו רעיונות כבודים בנפש, כי אם עצמות חיי עד, המאירים את כל היקום במלא חיי קדשם, כי עין בעין יראו בשוב ד' ציון 2, בארץ אשר עיני ד' בה 3 , המכון של המעשה והמפעל המנהיר את אורו גם על השמים מעל, על העולם המחשבתי היותר מכולל ויותר שלם.

ו אחותי כלה, אשר לבבה באחת מעיניה, בגודל הבעתה האידיאלית, תרומם ותנשא ותתעלה ברום כלילת יפיה השלם, אחר שכבר חדר אל תוכה כל אותו האור התיאורי, ואחרי שרוח קודש האמונה העליונה חי בתוכה בכל מילואו, דוקא בהשלימה את החק המעשי, שהוא דבר ד' אל עולם , האומר ועושה, בכל מילואו ויקר טובו. ותשתלם רק אז הצורה האלהית של האומה בגדלה ותמותה, לכשתעשי בשתי עיניך.

1 אולי צ"ל: אל.

מראי מקומות והערות:

• 2 ישעיה נב, ח.

• 3 עפ"י דברים יא, יב.

~ ✣ ~

פסקה 29 | רוממות התורה בעמקי הארץ

מקור: עין איה, שבת ב, פרק תשיעי, קד

מיד הודו לו להקב"ה, שנאמר "ד' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ", ואילו "תנה הודך על השמים" לא כתיב. יפעת אור התורה, ההולכת ומתפלשת מרום המעלות השכליות העליונות עד עמקי תחתיות הארץ, לכונן את אור הצדק האלהי המאיר בגבורתו בכל מלא עולמי עד, בתוך עבי המחשכים של שפלות האדם, בכל יצריו הרעים והגסים, היא היא המאדירה את שם ד', המגלה את עז הגבורה האלהית הפועלת את הכל למען הרוממות האצילית, המסוקרת אך לפני כסא כבודו של בורא כל העולמים ברוך הוא. ועל ידי ההופעה העזיזה החודרת מרום הגובה העליון עד שפל המדרגה של אדם על הארץ, אור נעלה ויפעה אצילית, מתוספים הם בכל המון החיים העדינים של עולמי הפאר של צבאות מרומים. ומתוך התוספת המבריקה הזאת באה להם אותה ההכרה העליונה המביעה את ההודאה להקב"ה, כלומר הוספה של הכרה בתיאור התכליתי של כללות ההויה מראש ועד סוף, לא רק ע"פ אותה התכונה הקצובה של מלאכי שחק, אלא על פי היפעה הנוהרת שאין לה קץ ותכלית של ההכרה העליונה אשר בחכמת אלהים חיים בורא כל לבדו, ומיד שבאה היפעה הזאת, ועמדו על מעמד המרומם של הכרת הקודש אשר לעומק הרז שבחפץ העליון אשר אדיריות הודו היא היא המניעה את המפעל המגמתי לצאת אל הפועל בעומק שיגובו, שענינו המרכזי היא הורדת אור יקר התורה בחיי ארץ, לרומם רוח האדם למעלה למעלה, להשלים דוקא על ידו את זיו כל היקום כולו, ועל ידי הכרה זו כבר ראו חזות הכל רק בארץ, בנבכי החומר ובמעמקי מסילותיו המסובכות, שהם הם מתארים, בהיותם מוארים מאור זיוה של תורה, את כל הוד הגבורה הכללית של מעלה. ולא שאלו עוד את ההוד האלהי שינתן על השמים, כי הכירו לדעת כי האדיריות של שם ה' אשר בארץ, ע"י עוזה של תורה, היא תכלול הכל, ותשכלל ג"כ את ההוד השמימי בכל מילואו. על כן רק "מה אדיר שמך בכל הארץ" אמרו, ואילו "תנה הודך על השמים" לא כתיב.

~ ✣ ~

פסקה 30 | סגולת האדם כמאחד כל העולמות

מקור: עין איה, שבת ב, פרק תשיעי, קה

מיד כל אחד ואחד נעשה לו אוהב ומסר לו דבר, שנאמר "עלית למרום שבית שבי לקחת מתנות באדם", בשכר שקראוך אדם לקחת מתנות. התגלותה של תורה בכל מלא עולמים, היא שהביאה את כל היקום החמרי והרוחני לקשר של אחדות הרמונית. והאחדות הזאת יסודה בסגולת האדם, שדוקא בהשתפלותו אל המורד הארצי הרי הוא רוכס את כל ההויה מראש היש עד סופו. והקשר הזה הוא מגלה את רז האהבה והיחש ההתאגדותי בכל מלא עולמים, והקשר הזה הוא קשר מלא חיים, קשר של אהבה, הבא מתוך ההכרה שהארת התורה המאירה בתחתיות המעמד החומרי של האדם, הרי היא הארת חיים וברכה לכל המון עולמי עד, וממילא הרי היא מחברת את כל כחות היצור להיות נותנים ומשפיעים משפעת אורותיהם הרוחניים, לעומת קבלתם התדירה משפעתה של תורה. וזאת היא סגולת האדם, המציינת את רוממותו הבאה בעקב שפלותו. יצור מושפל עד עמקי החומר, ועם זה כונס בקרבו את כל סגולת ההויה הרוחנית המלאה.

וכיון שזה הסוד נתגלה בהארתו בכל צבאי צבאות מיד קם הקשר המאגד, ו כל אחד ואחד נעשה לו אוהב, ולא רק אהבה מופשטה בלבד, אלא אהבה המביאה לידי השפעה, ומסר לו דבר. וזהו הנצחון הנעלה של איש האלהים 1, משה רבינו עליו השלום, שנאמר ״עלית למרום שבית שבי״, שכל כחות היצור בכל מילואו נתכנסו תחת המשטר האלהי הכללי, המתגלה ע״י זיוה והדרה של עז התורה.

וההתגלות הזאת הסבה את האהבה ואת היחש ההרמוני עד כדי השפעה, ״לקחת מתנות באדם״. והסבה של ההשפעה הרי היא מתוך ההכרה של השפלות, שהיא הוכיחה את הרוממות של כח האגד של כל המוני מעלה ומטה, הנמצאת בסגולת האדם כשתעוטר ברום מעלתה, שהיא באה ע״י האור האלהי המבהיק ע״י הופעת כתרה של תורה, בשכר שקראוך אדם, והכירו עד היכן המורד מגיע, באו לידי הכרה עד היכן כח האיגוד והכינוס של כל סגולת עולמים מונח בכח הצפון בנשמת האדם הנפלאה, שהיא מזהירה את אורותיה על ידי הופעותיה של התורה התמימה בכל דרגותיה, בשכר שקראוך אדם לקחת מתנות.

מראי מקומות והערות:

• 1 דברים לג, א. תהילים צ, א.

~ ✣ ~

פסקה 31 | איחוד המעשה עם תעופת הרעיון

מקור: אורות התחיה, ו

חַיִּים אָנוּ עִם הַצִּיּוּרִים הָרוּחָנִיִּים שֶׁבַּשְּׁאִיפָה שֶׁל נְשָׁמַת הָאָמָּה. כָּל מָקוֹם שֶׁנִּיצוֹצוֹת אוֹר הַלָּלוּ גְּנוּזִים שָׁם הִנְנוּ מְקֻשָּׁרִים אֵלָיו בְּקֶשֶׁר שֶׁל נְשָׁמָה שֶׁל חַיִּים שֶׁל כָּל הֲוָיָתֵנוּ, בֵּין שֶׁיִּהְיֶה מָקוֹם זֶה מָקוֹם מַמָּשִׁי, מִדַּת אֶרֶץ, בֵּין שֶׁיִּהְיוּ מַעֲשִׂים שֶׁהַצִּיּוּרִים הָאֵלֶּה מְמוּסָּדִים בִּיסוֹדָם, בֵּין שֶׁיִּהְיוּ מַחֲשָׁבוֹת וְרַעְיוֹנוֹת מֵאֵיזֶה מִין שֶׁיִּהְיוּ. מִי שֶׁבָּא לָקַץ סְעִיפִים הַלָּלוּ, מִי שֶׁמְּמַעֵט אֶת חֵילָם, אֶת כְּבוֹדָם וַחֲשִׁיבוּתָם אֶצְלֵנוּ, חֲרֵי הוּא מְמַעֵט אֶת לְשַׁד חַיֵּינוּ וּלְנֶגְדּוֹ אָנוּ מִתְקוֹמְמִים בְּכָל מְלֹא כֹחֵנוּ.

בְּכָלְלוּתָהּ שֶׁל הַתּוֹרָה הַכְּתוּבָה וְהַמְּסוּרָה וּבְהִשְׁתַּרְגוּת כָּל עֲנָפֶיהָ סָפוּן הַצִּיּוּר הָרוּחָנִי הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹן וּמְקוֹרִי שֶׁל חֶפֶץ הָאֱמָּה, מִצַּד מְגַמַּת חַיֶּיהָ הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹנִים, בְּצוּרָה מְאִירָה, – בְּכֹלֶל הֲבָנָתָהּ וְהַרְחָבָתָהּ, בְּהֶיְוֹנוֹתֶיהָ, בְּסִגְנוֹנֵי הַרְצָאוֹתֶיהָ, בְּתוֹצְאוֹת הַשְׂקָפוֹתֶיהָ, עַל הֲוָיָה, עַל הָעוֹלָם עַל הָאָדָם, עַל הַיָּחִיד, עַל הַחֶבְרָה, עַל הַטּוֹב וְעַל הָרַע, עַל הַחַיִּים וְעַל הַמָּוֶת. כָּל מַה שֶּׁהַהֲבָנָה וְהַהַכָּרָה הַתּוֹרִית מִתְגַּלָּה יוֹתֵר בָּאֱמָּה, מִתְבַּסֶּסֶת יוֹתֵר וְיוֹתֵר נִשְׁמָתָהּ בְּקִרְבָּהּ וְכֹחַ-חַיֶּיהָ מִתְעַלֶּה וּמִתְאַדֵּר. וְהַמַּעֲשִׂים הֵם הַבְּסִיסִים הַחֲמָרִיִּים, הַנּוֹשֵׂא הַמַּמָּשִׁי, שֶׁהַתֵּאוֹרְיָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת מַנַּחַת בָּם אֶת אוֹצְרוֹתֶיהָ, וּכְפִי אוֹתָהּ הַמִּדָּה שֶׁתִּתְגַּדֵּל הַהֲבָנָה הַתֵּאוֹרִית, בִּגְדֻלַּת עֶרְכָּהּ, כֵּן יוֹסִיף לְהִתְנוֹצֵץ בְּקֶרֶב הָאֱמָּה כֵּלָּהּ הָאוֹר הֶחָבוּי אֲשֶׁר בַּמַּעֲשִׂים כֻּלָּם וְתִתְגַּלֶּה מִדַּת הַתִּפְאֶרֶת שֶׁבַּיְהֲדוּת הַמַּעֲשִׂית בְּכֹחָהּ לֵאלֹהִים.

יֵשׁ אֲשֶׁר יִכָּשְׁלוּ הַחַיִּים בְּמַהֲלָכָם וְלֹא יַעַצְרוּ כֹּחַ לָלֶכֶת עִם הַצִּיּוּרִים הָרוּחָנִיִּים, וְיִיעַף אָז הָרוּחַ הַשּׁוֹאֵף לְהַגְשִׁימָם בְּמַעֲשֶׂה. אָז תִּוָּלֵד מְבוּכָה וְהַדַּעוֹת מִתְפַּלְגוֹת. אַמִּיצֵי הָרוּחַ יֹאמְרוּ: הַחַיִּים הֵם עֲלוּלֵי מַחֲלָה, אֲבָל גַּם עֲלוּלִים לָשׁוּב אֶל הַבְּרִיאוּת הַשְׁלֵמָה. וְכָל אֲשֶׁר יֶחֱבַּד אֶל הַחַיִּים יֵשׁ בְּטָחוֹן. הָאִידֵאָלִים הַיְקָרִים, הַגְּנוּזִים בְּחֶבְיוֹנֵי הַמַּעֲשִׂים, מְחֻיָּבִים הֵם לָצֵאת אֶל הָאוֹר דַּוְקָא עַל-יְדֵי הִתְגַּלְמוּתָם בְּמַעֲשִׂים. הֵם צְרִיכִים לְהָאִיר אֶת כָּל חֶשְׁכַת הַחַיִּים, וְהַחֹשֶׁךְ עֲדָנָה גָּדוֹל הוּא וְרַב מְאֹד, לֹא נוּכַל לֵאמֹר עֲלֵיהֶם, שֶׁכְּבָר גָּמְרוּ אֶת מְלַאכְתָּם, נִגְמְרוּ וּבָאוּ לִתְעוּדָתָם. לֹא נַעֲזֹב אֶת הַדֶּגֶל, נִשָּׂא וְנִסְבֹּל בְּאַהֲבָה, נְגַלֶּם בְּפֹעַל בְּמַעֲשִׂים אֶת הַמַּחֲשָׁבָה הַגְּדוֹלָה שֶׁל הַנְּשָׁמָה הַיִּשְׂרְאֵלִית, כַּאֲשֶׁר הֵחֵלָּה הָאֱמָּה לַעֲשׂוֹת מֵאָז הִתְחִילָה לִרְאוֹת חַיִּים כְּלָלִיִּים שֶׁלָּהּ. וְאִם הַסֵּבֶל כָּבֵד יוֹתֵר מִשֶּׁכָּבָר הַיָּמִים, הֲלֹא כְּדָאִית הִיא הַמַּגָּמָה לָשֵׂאת בַּעֲבוּרָהּ עֹל, הֲלֹא זֶה כְּבָר יָצָאנוּ מֵהַחוּג שֶׁל עַמִּים-יְלָדִים קַלֵּי-דַּעַת, הַקְּצִים בְּפְעֻלּוֹת רְצִינִיּוֹת שֶׁאֵין הֲנָאָתָן בְּצִדָּן, הִנְנוּ מְבֻגָּרִים בְּדַעַת וְרֶגֶשׁ אִישִׁי מָלֵא, יוֹדְעִים אֵיךְ לְחִיּוֹת וְאֵיךְ לִשָּׂא בְּמִנּוּחַת לֵב וְחֶפְץ כַּבִּיר אֶת עַל הַחַיִּים לְשֵׁם מַטָּרָה גְּדוֹלָה, אַף-עַל-פִּי שֶׁעוֹדֶנָּה כְּמוּסָה סוֹפָהּ לְהִגָּלוֹת. יַחַד עִם שְׁאִיפָתֵנוּ לַמְּגַמָּה הָעֶלְיוֹנָה וּלְהַחֲזִיק לְעֻמָּתָהּ אֶת הַיְסוֹד הַמַּעֲשִׂי, אִם יִכָּשֵׁל כֹּחֵנוּ וְהַמַּשָּׂא הַמַּעֲשִׂי, הַמְּחַכֶּה לְמִלּוּי כֹּחַ בְּהִגָּלוֹת בּוֹ וְעַל-יָדוֹ הָאוֹר הָאִידֵאָלִי הַגָּדוֹל, יִהְיֶה בְּמֶשֶׁךְ הַזְּמַנִּים כָּבֵד יוֹתֵר מִדַּאי מִפְּנֵי כִּשְׁלוֹנָהּ שֶׁל הָאֱמָּה, נָתוּר לָנוּ עֵצוֹת נְכוֹנוֹת עַל-פִּי רוּחָהּ שֶׁל נִשְׁמַת הָאֱמָּה עַצְמָהּ, עַל-פִּי דַּרְכָּהּ שֶׁל תּוֹרָה גְּדוֹלָה, לְהָקֵל אֶת הַמַּעֲמָסָה בְּסִגְנוֹן כָּזֶה, שֶׁלֹּא יֵחָדֵל הַצִּיּוּר הָרוּחָנִי מִפְּעֻלּוֹת שְׁאִיפָתוֹ גַּם רֶגַע בְּגֹלֶל הַהֶקֶלָּה הַמְּכָרַחַת.

כְּשֶׁפּוֹגְמִים אֶת הָרַעְיוֹן, כְּשֶׁמִּתְרַחֲקִים, עַל-יְדֵי הַשְׁקִיעַ בְּקַטְנוּת הַחַיִּים הָרְגִילִים, מֵרוֹמְמוּת הַמַּחֲשָׁבוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת, שֶׁהֵן מְחוֹלְלוֹת אֶת הַמַּעֲשִׂים הַגְּדוֹלִים וְשֶׁהֵן גְּנוּזוֹת בְּתוֹכָם בִּגְנִיזָה אֱלֹהִית עֲצוּמָה, מִפְּיָלָא הוֹלְכִים הַמַּעֲשִׂים וְנִפְגָּמִים. עֶרְכָּם מִשְׁתַּפֵּל וְהֶדְרָם הוֹלֵךְ וּמוּעָם, עַד שֶׁהֵם מִתְגַּלִּים בְּצוּרָה קְצוּפָה הַמְעֹוָרֶרֶת קְפִידָה וְשִׂמְמוֹן, תַּחַת שֶׁהָעז וְהֶהָדָר הוּא לְבוּשָׁם הַטִּבְעִי לָהֶם. וּכְשֶׁהַמַּעֲשִׂים נִפְגָּמִים לְעֻמַּת-זֶה הוֹלֵךְ הָרַעְיוֹן וּמִתְרַחֵק, עַד שֶׁהוּא נֶהְפָּךְ לְמִין מַחֲשָׁבָה קְלוּשָׁה, הַמְעֹוָרֶרֶת גַּם הִיא בּוּז מִכָּל אִישׁ-מַעֲשֶׂה מִצַּד מֻרְחָקָהּ מִן הַחַיִּים וּמִצַּד רְפְיוֹן כֹּחָהּ לִפְעֹל עֲלֵיהֶם.

כְּדֵי לְמִצֹא תְּרוּפָה לְעֻמַּת מַצָּב אָיֹם זֶה, לְעֻמַּת מַחֲלָה כָּזֹאת, הָאוֹכֶלֶת אֶת שְׁתֵּי הַקְּצָווֹת אֲשֶׁר לַחַיִּים וּמְמַלֵּא נִחָר תּוֹכָם, אָנוּ צְרִיכִים לְהִתְאַמֵּץ בְּכָל הַיְכֹלֶת בְּשִׁמְרַת הַמַּעֲשִׂים, לְחַבְּבָם וּלְאַמְּצָם, אֲבָל לֹא לַעֲמֹד עַל תְּחוּם זֶה בִּלְבַדּוֹ. מְאוּמָה לֹא נְשָׂא בַּעֲמָלֵנוּ, אִם לֹא נְצָרֵף אֶל רוֹמְמוּת הַמַּעֲשִׂים אֶת הַהֲשָׂבָה אֶל תְּעוּפַת הָרַעְיוֹן הָאָצוּר וְגָנוּז בָּהֶם. אִם יְשָׂאֲרוּ הַמַּעֲשִׂים מִצְוֹת אֲנָשִׁים מְלֻמָּדָה, לֹא לִבֵּד שֶׁלֹּא יוֹעִילוּ אֶלָּא גַּם יַשְׁפִּילוּ עוֹד אֶת הָרַעְיוֹן, וְסוֹף שִׁפְלוּת הָרַעְיוֹן לְהִגָּמֵר בִּבְטוּל הַמַּעֲשִׂים. אֲבָל לֹא נִבָּהֵל כְּלָל מֵהַמַּפְחִידִים אוֹתָנוּ מִתְּעוּפַת הַמַּחֲשָׁבָה, הָאוֹמְרִים שֶׁאָנוּ מִתְאַמְּרִים לַעֲלוֹת מְרוֹמֵי שְׂחָקִים בְּאֵין סֻלָּם. לֹא כֵן, יֵשׁ לָנוּ סֻלָּם מֻצָּב אַרְצָה וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ הַשָּׁמַיְמָה: הַמָּאוֹר שֶׁבְּנִשְׁמָתֵנוּ, בְּנִשְׁמַת הַכְּלָל וּבְנִשְׁמַת הַפְּרָט, אֲשֶׁר יִתְעוֹרֵר יָפֶה עַל-יְדֵי אוֹר גְּנָזֵי תּוֹרָה.

~ ✣ ~

פסקה 32 | הקריאה לעיון בפנימיות התורה

מקור: אגרות הראי״ה, כרך א, איגרת מג

ידע כבודו, שכל עיקר כונתי בחוברותי, ובכל מה שאני כותב, הוא רק לעורר לבב ת״ח, זקנים וצעירים, לעסוק בעיון בפנימיות התורה, בין במוסר בכל הדרכים הנמצאים עמנו כקדושי עליון, בין במחקר בכל הספרים הקדושים שהנחילונו רבותינו הגאונים בעלי המחקר, בין בקבלה ע״פ כל הדרכים שהם מורשה לנו מאבותינו זי״ע, בין ע״ד הראשונים, בין ע״ד האחרונים, בין ע״ד החסידות, בין ע״ד רבינו הגר״א והרמ״ח לוצאטו ז״ל. וללמוד את כל הספרים עם דברי זוה״ק וספד״צ, ספר הבהיר וספר יצירה, וכל מדרשי חז״ל, בעיון ובבקיאות, צריך ע״ז התמדה גדולה, ממש כהתמדת הש״ס ופוסקים, אמנם לא הכל מוכנים לזה מטבע נפשם, ע״כ כל מי שאינו מסוגל, ולבו לב חריף, ודאי שעליו להאריך בעומק פלפול גפ״ת ופוסקים, אבל מי שמוכשר לעסוק בעיון חכמתא וקבלה ע״כ הוא צריך לסדר לו סדרים קצרים, לעומת גודל האריכות של חידוש ופלפול, ומ״מ גם הוא לא יניח ידו מפלפולא של תורה, דקוב״ה חדי בה, אבל עיקר לימודו צריך שיהי׳ להכיר את קונו. וכ״כ בהק׳ ע״ח, ועיין ״אור נערב״. ובזמן הזה, שבעוה״ר רבים מהצעירים הולכים ונפתים אחרי חלקת לשון נכרי׳, של בני פריצי עמנו, צריך ג״כ להראות לכל באי עולם, כי גם ת״ח העוסקים בקדושה כתורת אמת לא תחסר להם גם כח המליצה וצחות הלשון. וזו היתה כונת החסיד רמח״ל ז״ל במעשיו בספרי מליצה וצחות, וגם אני הקטן הנני חפץ למנקט בשפולי גלימי׳ ז״ל, וללכת בעקבותיו כפי מעוט יכולתי. ויען שלשלימות תוה״ק צריך ג״כ ידיעות של חכמת העולם, בכמה ענינים. וביחוד כדי להשיב לאפיקורס, שהוא דבר נחוץ בזמננו מאד, ע״כ אני מזכיר את מה שאמרו רבותינו הגר״א ז״ל ומוהר״ל מפראג, ב״נתיבות עולם״ נתיב התורה פי״ד, אקרי הזהירות של התמדת התורה ונקיון המדות והמעשים, ביחוד מהכעס, מהגאוה והעצבות, שהם ראשי המדות הרעות, ועם הקביעות התמידית בכל יום בפנימיות התורה כ״א לפי השגתו. ובזה בדוק ומנוסה הוא, שאחרי כל אלה ההקדמות לא יזיקו לו ח״ו כלל ידיעות החכמות, כשילקחו בשיעורים לש״ש, אדרבא יוסיפו לו אומץ בעבודת השי״ת בשמחה רבה ובגדולת המוחין. ואם ח״ו נמצאים איזה אנשים, שהם טועים בדברי, ומגלים בהם פנים שלא ככונתי, בשביל כך אין למנוע את הטוב מהראוים לזה, וכדכתב הרמב״ם ז״ל באגרותיו כי ישרים דרכי ד׳ וגו׳. וע״י התמדת הלמוד בקביעות בנעם פנימיות תוה״ק, יאיר על נפש העוסק בה לשמה אור שמחה ואהבה עליונה, בתענוגים רוחניים מעין עוה״ב, ולא יהי׳ צריך להשתמש כלל ביראה רעה של רצועה בישא, כ״א בשיעור מועט מאד ובזה ימצא בנפשו עז ואמץ, ולא יפחד משום פגע רע, לא בעוה״ז ולא בעוה״ב, כי גם כי אשב בחושך ד׳ אור לי. זהו בקירוב תוכן כונתי בדברי, שהעיר עליהם כת״ר. דמה טוב ומה נעים הוא לדון לכ״ז איש את רעהו, ועי״ז יתקלס עלאה ויתגדל כבוד שמים, וכבוד אה״ק וכבוד ת״ח שבא״י בכלל. ואנכי כשאני לעצמי הנני ב״ה רחוק מלהיות נהנה הרבה כשמשבחין אותי, ולא להיות מצטער ומקפיד הרבה כשמבזין אותי. שבח לשמו ית׳, שהעסק התמידי בלמוד המוסר ופנימיות תוה״ק פעל עלי זאת התכונה ע״כ איני מוצא שום צורך להתנצל לפני כת״ר מצדי, רק בשביל לשכך את לבב כבודו שלא יצטער, כי כל ישעי וחפצי הוא לשמח את הבריות ולקיים כפי יכולתי ״יראיך יראוני וישמחו״. ע״כ אמרתי יהיו נא דברי אלה למנוחת לבב לכת״ר. והשי״ת יברכהו בשיבה טובה, אותו ואת כל אשר לו, ונזכה לראות בשמחת ציון ובנין ירושלים בגילוי כבוד מלכותו יתב׳ עלינו לשם ולתהלה בכל עמי הארץ, ותמלא כל הארץ דעה את ד׳, כנפשו היפה ונפש הצעיר אסקופה הנדרסת, המצפה לאורה וישועה,

הק׳ אברהם יצחק ה״ק

~ ✣ ~

פסקה 33 | ביטול המצוות לעתיד לבוא

מקור: אגרות הראי״ה, כרך א, איגרת קמ

כבודו מרים על נס את ביטול המצות של לע״ל, ומשמע מדבריו שאני חולק על יסוד זה, משום שהנני יותר נוטה למ״ד אין מצות בטלות לע״ל. לא כן ידידי, בזה כמו בכל המחלוקות יצדק מאד ״אלו ואלו דברי א״ח״. הננו כולנו מבחינים, שאותו המרחב של לע״ל הוא כ״כ בלתי-מוגבל, כ״כ רחב ומקיף, עד שאין המקום צר להכניס בו שתי הדעות זו אחר זו. יש לע״ל שאין מצות בטלות בו, ויש לע״ל שמצות בטלות בו, ועל החפצים להיות מעיינים בתלמודה של האמונה, בכל טהרה, גבהה והרחבתה, החובה מוטלת רק להגביל יפה את התנאים, הסימנים והגדרים, המגבילים את שני מיני ״לעתיד-לבא״ אלו, ולהבין בשכל מפותח ומיושב איך הדברים מתאימים לכל אחד לפי ערכו. והנני סובר, שעל זה אין ראוי שיפול חילוק בין הוגי דעות. עיקר הדבר, מה שהנני מוצא חיוב להבליט במכתבי לכבודו, הוא על מה שנראין דבריו לפעמים, כאילו הוא דוחק את הקץ של אותו לע״ל הרחוק שמצות בטלות בו, ולהעמידו דוקא בתקופה שלנו, המלאה שברון והתמוטטות, שהיא צריכה בנין ממשי ואימוץ מעשי דוקא. ע״ז אני חולק, וראוי לדעתי שכל ישר-לב יסור מסברא זו, שדוגמתה ראינו כבר בתקופות שונות. להחליט, שכבר עלה העולם במוסרו, עד שאיננו צריך עוד לשום צירוף, לשום הדרכה של אמונה, ושל חיוב של מסורת והסכמה, מאיזה צד שיהיה, בין ממקורות עליונים, נבואיים רוחניים, בין ממקומות לאומיים, חברותיים מעשיים, בשעה שאין לנו ע״ז שום אות ומופת, והננו רואים ממש ההפך, זאת היא פשוט טעות בחשבון של תקופות רבות מאד.

והטעות הזו, לחשוב את העולם מתוקן בשעה שהוא עדיין מלא סיגים, הצריכים לצירוף, וצירוף אחר צירוף, עלה לנו בשכר-לימוד הרבה. בכמה תקופות כבר אירע הדבר, שיחידי סגולה, שהיו באמת בעלי מוסר נעלים, דנו מעצמם על כל העולם, או מנקודה מאירה אחת, באיזה זמן של התרוממות באומה, על המצב התמידי, ורצו בשביל כך להחיש את הקץ, לבטל את החיובים הקבועים במעשה ובמסרת, במדה ובמשקל לפי הערך הנקצב של מצעדי עולם. אבל תמיד נגלתה הטעות ע״י מכאובים רבים, והעולם שב לסובב על מעגלו, והתולדה המעשית והרוחנית שבה למהלכה הרגיל,

לקבץ על יד חסן ויקר, ע״י שמירת מנהגים ומסרת, אמונה ומצות, לעלות דוקא ע״י מהלך אטי זה אל נקודת-פיתוח יותר גבוהה.

השכל המיושב יורה דוקא אחרת. לא די שאין לדון את כל העולם כולו באותה אמת המדה של יחידי הסגולה, שיוכל להיות שנתעלו מתוך החיובים הקבועים והקצובים עד למרום המוסר הפנימי הנעלה, ואת כל הזמנים ע״פ איזה זמן מיוחד, המוכשר ביותר להתעלות נפשית, אלא להיפוך, שראוי לדעת תמיד שהפרט אע״פ שהוא מתעלה מ״מ קשור הוא באלפי קשרים אל הכלל, וכל אותן המחלות המוסריות, השולטות בדרך קביעות וזרם מהיר בהכלל, יכולות הן לשלוט ג״כ בו באיזה מדה, והזמן המאושר, גם בעודו בחסנו, עלול הוא למפגע מכל זרם החיים של מהלך הזמנים הקבועים לפניו ולאחריו. ע״כ ראוי לעולם שלא להיות קופץ להירוס ולהקלשת חיובים קבועים, אפילו ביחס ליחידים המעולים ולזמנים העוברים המאושרים, כ״א לסבול באהבה כללית את עולם ולמוץ מהם טל של חיים לימי הטובה, אשר בא יבאו בבא עתם, בעת אשר האור כ״כ יהיה מלא ומזהיר, עד שלא יפול ע״ד ספק, אם כבר בא הזמן המאושר או לא, עד שכל תבנית החיים כולה, בחיצוניותה ובפנימיותה, תעיד הנה זה היום שקיוינוהו בא, והארץ וכל צאצאיה תעטה גיל ושירה. אבל כל זמן שהרע מרובה על הטוב, והחושך על האור, על כל צופה באמת החובה מוטלת להזהיר את העם ואת הסגולות בכל דרכי אורה ושכל, לאהבת המצות הקבועות והחיובים המקיפים את כל הכלל, חיובי המוסר הכלליים, המקיפים את כל האנושיות, וחיובי האומה הפרטיים, מקטנם ועד גדולם, כדי לבא על ידם אל האגד השלם הלאומי, שיוכל להאיר בקרבו ביותר האור הפנימי של המוסר החפשי והעליון, אשר אותו אנו מבקשים.

ואותם הנסיונות, שעשו בני אהרן, ואח״כ באופנים אחרים האלכסנדרונים, ובפנים נפולים ושקועים בעומק-הרשעה השבתאיים, שראינו את פרים, יהיו לנר למורי דרך להיות יודעים מהי אחריותה של המהירות.

כבודו מוצא סימנים להאנארכיזם הליברלי המוסרי ביהדות. טוב, כל הרעיונות אפשר למצא במקור של אמת. האמת אי אפשר שתהיה חלקית, האמת מוכרחת להקיף את הכל, אבל סגולתה היא שתהיה מהפכת את הכל לאורה האמיתי המאיר. לא רק האנארכיזם הרצוף בליברליות ימצא לו מקור ביהדות, באור ישראל, כ״א גם האנארכיזם הגשמי האינדיבידואלי ג״כ, אבל גם הוא יטהר בבאו אל גבול הטוהר. ההכרה העליונה של האחדות, כשהיא מתבודדת בעליוניותה, היא מוכרחת להוציא משפט, שכל הפרוצס של פרטים הוא רק דמיון כוזב, קוצר חוג הראות. האברים שלנו יחד הנם קשורים בקשר אורגני, ע״כ כשאחד נלקה כולם מרגישים, ובכן יש לנו אהבה עצמית אנארכיית חלקית, שגם היא מופשטת לסעיפיה, ״עור בעד עור״, ע״י אותם הצינורות המוליכים את ההרגשה מאחד לחברו. יחושים כאלה הנם נמצאים במובן רוחני נסיוני בקישור של נפשות אהובות, שמהם נוסדה המשפחה, עד אשר, אם רק לא יהיה קשה לנו להשתחרר מן ההרגל, לא נתן ערך רב להבדל הנמצא בין אותה ההרגשה המתפשטת, לעונג ולצער, מאבר למשנהו או מהבן אל האב ומאהוב לאהובה. כשהצינורות מתרחבים ביותר נעשות ההרגשות יותר זורמות, ויותר מוחשות ובולטות. כשהאורגן הלאומי הוא במילואו ושלמותו, מתארג גם הוא בדוגמא של משפחה. ההתפתחות צריכה רק להרחיב את הצינורות, והאחדות האינדיבידואלית מתרחבת עד גבול הלאם. מהלאם עד לאנושיות רק צעד. מהאנושיות לכל החי עוד צעד. מהתענינות במילויו של כדור אחד, עד כדי ההתענינות הפנימית והרצינית למלא המציאות בכל רחבו, איננו כ״א מהלך, מהלך אמנם רחוק. אבל הנצח איננו צריך לחפזון. והדבר הולך ובא עד כדי התעלות אינדיבידואלית של כל היקום. א״כ אין לנו צורך כ״א באנרכיא, באהבה עצמית רבה וגדולה, כבירה ומפותחת, אבל הדרכים המובילים לה הנם ארחות החיים הנובעים ממקור האחדות של יחיד חי העולמים, שהיא היהדות. וכשניצוצות גבוהים כאלו נופלים למטה הם יורדים ושוקעים, שוקעים בעמק הרפש של החיים, המה הנפילים אשר מעולם. ע״כ מה עלינו לשנן, כי היהדות אוצרת את כל במובן היותר רחב, היותר טוב, אבל היא מדרכת למעשה ע״פ דרכיה המיוחדים לה, החיים וקיימים לנו ולבנינו, אשר בהבקע אורם הפנימי לא נהיה עוד צריכים לחקר דבר, כ״א לילה כיום יאיר לנו וכאור בוקר יזרח שמש.

ו״התפתחות היהדות״ המורגלת כ״כ להאמר בימינו, הלא היא רק צד אחד של המטבע. נח לדבר על אותו הצד שיש שיווי ליהדות עם כל העולם שחוצה לה, אבל מתי נעשה גם אנו לביתנו, לדבר בחופש ג״כ על אותו הצד המובדל, שהננו בו נבדלים מכל העמים אשר על פני האדמה. עד מתי נהיה כ״כ בטלנים, עד שנחשד תמיד רק את עצמנו, שכל השבחים והמעלות הרמות הנאמרים ממקורות כ״כ חשובים עלינו, שלו היו דברים כאלה נאמרים על כל עם ולשון היו מתנשאים בגאון ורהב נורא על כל, היו יודעים תמיד להתוות יפה את היתרון המיוחד שלהם, ואנו משעה שפעפע בנו הארס של הליברליות החיצונית, אין אנו יודעים אחרת כ״א למחק את כל התוים הבולטים כ״כ, המבדילים אותנו בהבדל כ״כ עצמי מכל העמים, הבדל כזה אשר אין לפחות אותו אפילו נימא אחת מגדרו של הכוזרי ״סוג חמישי״. לא, הכל נתפתח, - האנושיות הכללית עד באה לתכונתה, אבל לא היהדות. היהדות היא התמצית הפנימית של האנושיות ושל המציאות במובנה הרחב, וההתפתחות איננה שולטת כ״א על הסגנון, על הלבוש, ולא על התוכן הפנימי. האחדות העליונה, כשהיא מבהיקה מסוף העולם ועד סופו, מאחדת היא ג״כ את הפסיכולוגיה עם הקוסמולוגיה הכללית. הראשונה צריכה לבא לידי הכרתה, עד שתדע את אחדותה במקורה העליון, מקור החיים והכח, ששם החופש והמוסר היותר מזהיר גלוף בכל צבעי חמדתו. אותה ההארה הפסיכולוגית הלאומית בזקה בבת אחת בחפזון, בהעליה הנפלאה של יציאת מצרים, אשר אין לה דוגמא היסתורית בכל מלא העולם, העליה הפסיכולוגית העזה, שהיתה כ״כ חזקה עד שהוכרה ג״כ על המהלך הקוסמולוגי, סדרי העולם, של דור המדבר כולו, שהיא אפיזודא היסתורית בפני עצמה, עלבון הוא לנו אם נזייף את תולדתנו הכבירה כ״כ בכוחה המיוחד. היצירה הפסיכית הלאומית המיוחדת היא באמת הישראלית, אחת היא לאמה״. אמנם אח״כ, כאשר זוהר ההברקה הפסיכית הרוממה, שהיתה מושפעת בכחו של רועה נאמן, שקעה, שב מהלך ההתפתחות להמצא ביהדות כמו שהוא מצוי בכל עם ולשון. אבל לעולם אין התוים היסודיים, של ההתרוממות העליונה, האלהית, נמחקים ממנה. ההתעלות הפתאומית נשפלה, ע״י העגל, שבירת הלוחות, והם ישובו לאורם לעתיד. מובן, שכל ארחות החיים יהיו נראים בצורה יותר מאירה, וממילא יותר חפשית ויותר קדושה בקדושה של אמת,

הטהורה מכל אותם הערפלים המכהים שהם מכסים כעת את המובן של הקדושה. עכ״פ הננו יכולים להבין, שכעת הננו עומדים על אותה החלקה של התקופה, שעלינו להראות בה את כל המאורות הגנוזים באוצרנו, גם אותם אשר שימושם המעשי יהיה דוקא לעתיד רחוק מאד, אבל עם זה לבצר את כח התכנית המעשית, שהיא מחזקת מאד את אופינו הלאומי המיוחד, הצריך בטבעו מזון תמידי לגידולו, וחלילה לנו לדרוש שנוכל עכשו לשאוב את האורה הפנימית שלנו ברוח בלא בשר, ברעיונות מופשטים בלא הגשמה מעשית.

צחוק יעשו לנו אלה המדברים עכשו ע״ד ביטול הנביאים והכתובים, מפני שהמוסר שלהם הוא מוגבל וצר להם, - בעולמנו זה, שהוא כ״כ רחוק הרבה ממוסר בינוני. אמת, שכמה גרעיני טוב נמצאים בתוכו, אבל כמה פיתוח הם צריכים, והפיתוח ההוא האפשר לו שיבא בדרך אחר כ״א ע״פ אותו המוסר הנעלה של הנביאים, שלא נסתגל העולם עדיין אפילו להבינו כראוי, וק״ו לקנותו, וק״ו אבי אביו של ק״ו שיחלום עוד ע״ד הגבול העולה עליו. יחידי סגולה יכולים לדבר על הכל, ולא עוד אלא שלפי התפתחות הסגנון של הספרות יכולים הם ג״כ לבאר המון רב של משאות-נפש גנוזים, בתור דברים של צפיה, המוכשרים לרומם את הנשמות, אל אותו הגובה שהם שואפים אליו, אבל יחד עם זה דוקא לבצר את עמדת ההוה, כדי להכשיר יפה את הדרך אל העתיד. יש לנו הרבה מה לבנות לפני חורבנו של העולם הישן, רב עז וחיים עוד ישנם לכל התהלוכה המעשית, כשתתחבר האידיאה האלהית עם הלאומית, ושתיהן יחד עם המוסרית והרילגיונית בחיבור אורגני יפה, הכל לפי רום המעלה, ולפי גודל הכמות והאיכות של זרם-החיים שיזרם בהם, יקיצו לתחיה כל הרוחות המלאים חיים הנמצאים בכל החקים, אשר המביטים עליהם מרחוק יאמרו עליהם ״יבשה עצמם״. ועד אותו הזמן הארוך הרחוק, שבו יהיו המצות והקרבנות בטלים, עוד זמן גדול וארוך, שבו עולם גדול ומיושב, מלא הוד ויפעה, ימצא לנו, שנראה בו מלך ביפיו, ארמון על משפטו, שירות היכל הקודש במלא נועמם והוד קדשם, וסדר העבודה בכל משטריה ודיוקיה, לשמחת לב האומה ולרוממות קרנה, אפילו אותו הניצוץ המסותר, של מחייתה של ע״ז, שפעלנו ע״י ריקון כל העבודות לשם גבוה, כשיתפשט בכל מרחבו ועשרו, הוא לבדו כדאי הוא להאיר אור מרהיב על עולם מלא, המתמלא שלל צבעים המשמחים חיים, וק״ו שישנם עוד מרחבים יותר רחבים וענפים, שיש להם עסק מלא חיים עם ההוה והעתיד, בכל הכוננויות החוקיות הללו. לא מתוך חרבן והתמוטטות הכח תבא תקופה עליונה ומזהירה, שבו יעמד העולם ממעל לכל חק ולכל מוסר קצוב, כ״א מתוך עולם מיושב מלא נעם, מוכתר בכל בניניו המעשיים והמוסריים, ממולא בכל נועמי שירי קודש ובכל עדני עדן עליון. כשתשאב הנשמה האנושית יפה יפה אל קרבה את כל הטל הפנימי, הכמוס בכל מלא חק ומשפט, אז רק אז תשא אבר אל החופש העליון המעודן, העומד ממעל להשמות האלהיים הנקראים בעולמנו, המעולף בקדרות. ומה דמיון ידמה כבודו את משא הנפש של ביטול המצות והקרבנות, המקודש והמיושב, לאותה התנועה החולנית והמסואבת של מאיסת החוקים, שהננו נפגשים בה בדורנו, שאנו מוצאים את עצמנו מחוייבים ללחם בה ברב כשרון ועז-חיים. והננו מצפים לתשועה, שכל טהר לב ומלא דעה וחירות של אמת ילוה על מחנינו, לבא לישע עמנו, לישע את משיחנו, לעזרת ד׳ בגבורים, - ובמרץ של חיים נשליך את אותה ההשכלה, חורת הפנים וחסרת הדם, היודעת רק להחליש ולא לאמץ; כי חיים כח וגבורה אנו צריכים.

וע״ד היאוש, כבודו מפריז על המידה, אמת הדבר, שירדנו הרבה, ההמון ויחידי הסגולה גם יחד, אבל כשנסתכל יפה נמצא פתרון הירידה בעצם תכונת התחדשות החיים היותר טובים ונעלים הצפויים לאומתנו. מעמד השינה באורגן החי, ביותר באדם, מכניס את כל כחותיו פנימה, ההגיון לא יפעל, החושים לא יעבדו. לעומת זה יעבוד כח הנמוך שבחי את עבודתו בזריזות, והדמיון הולך בלא מפריע. לחכמי לב ולישרים המציעים יגלו חלומות עליונים, מחזות רבי-ערך ומראות מרהיבי לב, העומדים ממעל לאפשרות המוחשית. כשהיקיצה מתחלת והאדם הוא נים ולא נים, תיר ולא תיר, מעוף הדמיון פוסק, המחזות העליונים מתעלמים, וכח החיים הנמוכים החזקים חדל מתעצומתו. אמנם עבודת ההגיון וזריזות החיים הערים, פיקוח החושים וחלוץ העצמות, טרם באו, ע״כ האדם אז הוא מרופרף ומלא רגשות דומים לטירוד ויאוש. הזריז אמנם יתגבר כארי ויעיר שחר, אבל גם הגבור שבאנשים לא יוכל להמלט מרגעי חולשה, והרגעים בחיי עם הנם תקופה ניכרת. ישננו בגלות שנת תרדמה, החושים הלאומיים לא שמשו לנו כמעט מאומה, כלי המעשה והעבודה, ההגיון והדעה, ביחש לאומה בכללה, לא היו להם כל תפקיד, אמנם כח החיים הנמוכים התבצר יפה, הדבקות הלאומית, שהיא באה בתור נובלת מאור האלהי העליון שנגנז באמונה, פעלה בחזקה את פעולתה בצורה נמוכה. בהמון התעלל הדמיון בכמה חלומות נעימים ומרים. יחידי סגולה חזו מחזות עליונים, שיסודתם באמת נצחית המנצחת על כל. כה עברו עלינו חיי התרדמה שנות מאות, ועתה הקיץ הקץ. אבל רק החל להקיץ, נפקחו העינים לחוש יפה את העולם המסבב אותנו. כח החיים הנמוכים של נחרת השינה פסק כמעט. הדמיונות ההמוניים גזו וחלפו להם. מחזות עליונים של אנשי קודש נתעלמו. וברגע זה הננו מרופים. אבל מי לא יבין, כי מצב זה לא יאריך, הוא ילך ואור. אומות אחרות לא היו נזקקות למצב של שינה, מפני שלא האריכו כ״כ ימים עד שיכבדו עליהם החיים וכאשר עיפה נפשם ישנו שנת עולם. אבל אנו - ״אני שכבתי ואישנה הקיצותי כי ד׳ יסמכני״. אחרי יגיעה גדולה, במלחמת החיים החמריים והרוחנים, ישננו, אמנם שינה בלתי נעימה, ״הכונו בל חלינו הלמונו בל ידענו״, אבל בפנים נשאר אוצר חיים גדול של מקור חיים לאומיים רשומים ומיוחדים לנו. עתה בעינים פקוחות נבא השבון, והחשבון יהיה תמיד על צדנו. זקן העמים יקיץ ויתעורר, יזכר את ארצו, את חסנו וכבודו, יזכר את שפע החיים אשר השפיע ואשר ישפיע על אדם רב, ישוב לעבודתו לקומם הריסותיו, ויחד עם ההתפתחות האיטית הנה תופיע הזרחה פנימית עליונה פתאומית, שהיא מיוחדת לו, לא ע״פ הסגנון שהוא הצד השוה שבו עם כל העמים, כ״א ע״פ התוך הנבדל. אין עם בכל עמי התבל, שיקרת הטוב של האורה היותר עליונה תהיה גנוזה במהותה של שורש נשמתו, כ״א ישראל. ישנם חסידים וחכמים, יחידים, אבל אין בארץ ״גוי צדיק״ כ״א ישראל, והיסוד הזה הוא מתפשט ועובר על פני כולו. הבנים אשר נתרחקו מאתנו, רובם הוא מפני שהנם מחפשים את היסוד של הצדק המוחלט, אשר לא ימצאוהו. דומים הם, שאיננו בתוכם, מפני שאינם רואים את פעולתנו על שדה המערכה העולמית, והם אינם יודעים שהחסרון הוא לא ברוחנו פנימה כ״א מפני חסרון האמצעיים, הארץ והממלכה אשר אבדנום, והננו מתעוררים לשוב אל הדרך אשר נכונים נהיה שישובו לנו. והיחידים

החכמים, יותר מן הכל הנם לקויים בחולשה גופנית ממש, המביאה לחולשה נפשית, אבל אינם טבועים, כמו בעלי הרוחניות שביתר העמים, בבוץ החמריות, המשכחת כל קודש עליון. לזאת הננו יכולים להחיות את עגומי הלב, לנחמם מיגונם, כי אמנם שבורים ונדכאים אנחנו, אבל כח חיים עליונים, נצחיים ואדירים, מפעם בנו. ודאי צריכים אנו להגביר את זוהר הדעה, הכלולה כעת ברובה בהכרת עצמנו, ועמה יחד לחזק את הצד החמרי העזוב, העומד להחלש בימי הבינים, במצב שבין התרדמה והערות. יוכל להיות וקרוב לודאי הוא, שעוד יבאו משוגות חדשות, אבל כל אלה יעברו ויהפכו לטובה. המכשולים, שאמנם ביוקר יעלו, יהיו למורי דרך. אין אנו צריכים לנעוץ את נקודת החיים באיזה דבר מיוחד. התרכזות ודאי אנו צריכים. ארץ-ישראל ודאי תשאר ותהיה הבסיס לכל. הר ציון יהיה מקום האורה. אבל התנועות הרבות בכל מקום שהן פונות יפעלו ויעבדו. את המרכז אנו צריכים להגדיל בכמות ובאיכות, וממילא יבא כל אושר וחיל להלות אליו. רעיונות פזורים יתקבצו ויהיו יחד למערכה שלמה, וכמו במובן החמרי כן במובן הרוחני שוש תשיש ותגל העקרה בקיבוץ בניה לתוכה בשמחה. אמן כן יאמר ד׳ במהרה בימינו.

~ ✣ ~

פסקה 34 | בניין החינוך והישיבה בארץ ישראל

מקור: אגרות הראי״ה, כרך א, איגרת קמט

מכתבו הנכבד דמר הדר״ג שי׳ מיום כ׳ תמוז הגיעני לשמחת לבבי. והנני רואה כי הננו הולכים ומתקרבים אל המטרה, כי רוב חילוקי הדעות שבינינו אינם נוגעים לעצם הענין כ״א תלויים הם בשמא בעלמא. ומזה אקוה, כי גם הענינים שעדיין עצמם מחולקים, ג״כ יתבררו יותר עד שמה שיהי׳ נוגע למעשה נעמד בעה״י על נקודה אחת, לעבוד עבודת הקודש לד׳ ולעמו על חבל נחלתו.

אבאר דברי מעט:

הנני רואה מתוך דברי כ״ג, שגם הוא שי׳ מסכים על הצורך הגדול, שיש לנו כעת, לעשות את הבנים, המגודלים בתורה ויראת שמים, חמושים כפי ההכרח בזיון של הידיעות השמושיות, הנוגעות לצרכי החיים, למען לא יהיו הם בגדלם החלק היותר חלש מהאומה, כ״א יוכלו בעז-רוח להרים קרן בדעותיהם הטהורות ומעשיהם הטובים לעמד במעמד של כבוד והדר נגד המשחיתים המהרסים את כל חומות בית ישראל, השורפים את כל מועדי אל בארץ. ההבדל בינינו איננו א״כ אלא בשם: אנכי קורא לאלה המחלקות, שבהן נהיה מושיטים לתלמידים את הידיעות השמושיות, ביחד עם היסוד העקרי של תורה ויראת שמים במדה היותר רחבה האפשרית, בשם ״המחלקות התחתונות של הישיבה״, וכ״ג קורא לאלה ״בתי ספר נמוכים״ או ״בתי ת״ת״. הנני בכל לב מסכים לשינוי-שם זה, רק שהדבר יעשה ביסודו, והמחלקות הללו תהיינה כפרוזדורים, להביא את הטובים שבתלמידיהם אל הישיבה, שאליה עינינו נשואות.

בעצם הישיבה, כבר אמרתי במכתבי הקודם, שכל מגמתי היא שבה יהי׳ מקום רק לתורה, אבל לתורה במובן הרחב והמקיף שלה, הכולל את כל חלקיה, בין מצדה המעשי, בין מצדה העיוני והרוחני. וע״ז כנראה אין כ״ג מסכים, ומה שאני קורא גופי תורה, ועורג להכניסם בסדר הלימוד הקבוע, כפי הנראה שקורא אותם כ״ג ״דברי חקירות ישנות שאינם לא מעלים ולא מורידים בימינו אלה״. ובזה הנני מוצא את עצמי מחוייב לברר מעט את דברי, למען נתיצב, כאשר אקוה, גם בנקודה עיקרית זאת על מצב אחד.

כשאני אומר, שהננו צריכים ללמוד גם את הצד הרוחני שבתורה בדרך תלמוד קבוע, ושבזה תלויה היא ישועת הדור, אינני חושב כלל לצמצם את מגמתי על איזה ספרים מיוחדים, לא אחרונים ולא ראשונים. אין כונתי ללמוד את ״האמונות והדעות״ לרס״ג, את המו״נ והכוזרי ודומיהם, כשהם לעצמם, כדי ללמוד את הדעות שבהם, למען שנקח מהם זיין ללחום מלחמתנו. ידעתי גם אני רוב הענינים שבספרים היקרים הללו שעבר זמנם, הרבה מהם באמת נתבטלו מפני שנתבטלו יסודותיהם הפילוסופיות, וחלק גדול מהם, אע״פ שבאמת ראויים הם ללמוד וללמד, מפני שהם רעיונות נצחיים שאינם יכולים להתבטל מפני כל תמורה מדעית שבעולם, אבל העולם נעתק מכל המרחב העיוני הזה מפני שעזב את כל המחשבות הרוחניות, ויבחר לו את חכמת החיים והמעשה תחתם. אמת הדבר, שהחסרון של השמן הרוחני שבמחשבותיו מעיק עליו הרבה, ומאבד את כל החן והעדן של חוג החיים, אשר על כן ברור הוא שסופו לשוב ולחפש בנרות את האוצר הרוחני אשר זנח, בהחפזו לתפש בידו את חומר החיים, אבל דבר זה הוא חזיון שרק יחידי סגולה יראו אותו, ולא נוכל עדיין לצאת עמו בפומבי אל שוק החיים. ע״כ אינני מדבר בשביל טנדנציה מעשית, כ״א בשביל חובת תלמוד תורה במובנה הגבוה, שסוף הכבוד לבא, ובזה אינני מוציא מן הכלל שום צד, מכל הצדדים שנמצאו אתנו באוצר הרוחני שבתורה, בתורה שבכתב ובתורה שבע״פ, מן הראשונים ומן האחרונים, בין מן הפילוסופים, בין מן המחקרים, בין מהמקובלים, כין מבעלי האגדה והדרוש, בין מבעלי המוסר והעבודה. כולם יחד הם לנו מקצע גדול בתורה, שחובת ת״ח בזמננו גדולה היא לדעת אותם. כמובן נכנסים גם בכלל זה כל צדדי החקירה של המדע ההיסתורי לכל צדדיו, שספרי כתר״ה המה בימינו הראשים שלהם. וכשם שהעושר של ההלכה משתלם הוא ע״י ידיעת כל השיטות כולן, בין שהן מוסכמות להלכה ובין שהן דחויות, מפני שרבוי הידיעה והכרת הגוונים המרובים והשונים מחכים את הלומד להיות עושה את עצמו, שיעשה בעצמו אדם מקורי׳ היודע לזרות ולהבר, להכריע ולחדש, - כמו-כן העושר האגדי, לא במובנו השטחי, כמו שעשו חכמי אשכנז, וכשם שנוהגים בעלי הסימינארים, כ״א במובנו העמוק והפנימי, הנקנה ע״י יגיעה ותלמוד קבוע, המחובר עם קדושה ויראת שמים טהורה של עוסקים בתורה לשמה, הוא מכשיר את האדם להיות בעצמו איש חי חיים רוחניים וקדושים, באופן שיהי׳ יכול לחדש מעצמו דרכים רבים ונשגבים, להאיר באורה של תורה, בכל הצדדים שהדור צריך להם בימינו, ממש כאותם הענינים והפעולות שעשו הגדולים הקדמונים וחשובי האחרונים בזמניהם.

אין אנחנו יכולים להעלים עין מכל הצעקה המרה, שצווחו גדולי העולם, בין המקובלים, בין הפילוסופים, בין בעלי המוסר והעבודה, על העזיבה הרוחנית, שיסוד הקובלנא הננו מוצאים בתורה, בנביאים ובכתובים, ובדחז״ל כולם. דעת אלהים, אהבתו ויראת הרוממות, הבאה מתוך הכרה וידיעה המשובצת ברגשות חיים ומלאים המתחדשים לבקרים, הוא היסוד הפנימי, לכל העולם כולו, לכל החיים, לכל המטרות של כל התורה והמצות, של כל התלמוד וההלכה, אשר אם הוא כאן הכל כאן. הסבה, אשר הניעה את לב מהרסי העולם לקצץ בנטיעות ולהפוך את הקערה בהכחשת הקבלה, בפנימיותה היא רק מה שנחשך העולם מדי דור ודור מכל מאור פנימי, הבא דרך צינורות הרוחניות. ע״כ חדלה האהבה מתוך מיעוט הידיעה, ומתוך יבשת הרגש פסקה החבה, ומתוך שנתבטלה האהבה יצאה הרשעה לקצץ את חבלי היראה, שנעשו למעמסה, ולא מצאה ע״ז יכולת כ״א בהכחשות רשעיות ובוריות. ואם היתה האהבה נמשכת מתוך קדושת הנפש וחיבורה לאורה של תורה, ע״י כח ההגיון הרוחני, המתחבר עם עומק ורחב של ההלכה המעשית, לא היתה באה כלל לידי מדה זו, וממילא היתה מרגשת שהפיכות הסדרים שלה בהצעת הדורות, שעשתה אותם פלסתר, לא יועילו כלל להפר חק ולנתק מוסרות. למשל, כשם שלענין קדושת שמירתנו את יסוד שיעורי התורה אין לנו שום הפרש אם השיעורין הם הלל״מ, כמסקנת הבבלי (יומא פ׳), או שבאמת הם תקנת ב״ד של יעבץ, וכפשטם של דברי הירושלמי דריש פאה, לדעת רבי יונה ורבי הושעיא, מפני שעיקר הכל היא קבלת האומה, ומתוק קבלת האומה הננו מקיימים בטהרה גם דברים שהם באמת תקנות של דורות אחרונים, כחדר״ג ותקנות שו״ם וכיו״ב, כן אין לנו הפרש בדבר יחושנו בקדושת אמונתנו לתורה שבע״פ, בין אם נחתמה המשנה בדורות קדמונים או אחרונים, וכיו״ב התלמוד. אלא שהלב הכשר המלא קדושה ואהבה לתורה ומצות, הנובעת מתוך אהבת ד׳ ודרכיו, המחוברת באהבת ישראל ובצפיה לישועתו ולכבודו על אדמת הקודש, אשר הפליא לו צור עולמים לנחלת עולמים, הלב הזה הוא רואה את הדברים בחוש ישר, ומוצא בקרבו בהבנה פנימית את הסקירה הנאמנה בשלשלת הדורות והשפעותיהם הרוחניות. ע״כ לא יעלה על דעתו כלל לאיר את המוקדם, אע״פ שלא הי׳ נוגע לענינו כחוט השערה. והלב אשר נתרוקן מכל קודש מבקש תואנות, וחושב במהומת זדונו, אולי יקל לו לבא למטרת ההריסה ע״י הפיכת סדרי המעשים והדורות. ואם נעזוב את הלב בריקניותו ולא נחייהו במאור הפנימי, הנובע מקדושת טל של תורה, המחיה את הנשמה בעדן אהבת שם ד׳ ואהבת עמו ונחלתו, ע״י התגבורת הרוחנית של שביעה גדולה מכל הצדדים הרוחניים שבתורה. כשהם דוקא מחוברים לכל התלמוד המעשי הרחב והעמוק, ע״פ הסדרים של רבותינו הראשונים והיותר מובחרים של גדולי האחדונים, כדברי כ״ג, אם הריקניות תשאר במעמדה, אז אם גם עשרת מונים נחסם לפני הרשעה את הדרך של הפרצות התאריכיות, תמצא לה חבלי שוא אחרים במה להמשך אל כל דחי. ע״כ יחד עם הדרך הסלולה, אשר הישיר כתר״ה בחקר ההיסתוריה, ע״פ סדר הלימוד הישר בגופי תורה, של תורה שבכתב ושבע״פ, במשנה ובתלמודים וכל אבזרייהו, מוכרחים אנו לצרף את כל הצדדים הרוחניים אשר אמרתי, לדעתם, להבינם ולהרגישם, ולהוציא על פיהם לקח ותלמוד להחיות לב דור אחרון. וחלילה חולין הוא לנו לדמות בית נכון ונשא, המיוסד על פי רוח קדוש וטהור זה, לבתי הסימינארים המערביים, שאפילו הטובים שבהם עשו את מלאכתם לחכמות חיצוניות ולנימוסי הטרקליניות המערבית עיקר, ותורתם ויראתם טפלה. ולא המיסדים כולם אשמים בדבר, כי הלא היו מהם ג״כ צדיקים וגדולים בתורה לפי הערך אלא שכבר נשחתה היהדות האשכנזית והמערבית בכלל, בתחילה, ע״י המאשרים המתעים שקדמו בדור שלפני פנינו, עד שלא מצאו להם גם ישרי-הלב ידים וחומר נבון על מה לבנות את היסודות היותר עקריים, לקומם את התורה ואת היהדות בכלל על יסודות נאמנים. והננו זוכרים אותם לטובה על החלק אשר הצילו מכליון חרוץ, אע״פ שרחקה מאד עבודתם מהמגמה של החזרת עטרה ליושנה, כדרך שעשו אנשי כנה״ג, שברכו את שם ד׳ הגדול, מ״מ עשו מה שהי׳ ביכלתם לעשות. ואנחנו, אמנם אם לא נאחר את המועד, אם נחיש את מעשנו פה באה״ק, כעת בעוד יש לנו ת״ל חומר הגון וטוב, יהדות בריאה ורעננה, אלפים ורבבות שלמי אמוני ישראל , אוהבי תורה ומסורים לברית ד׳ לעמו ונחלתו בכל לב ונפש, נעשה ונצליח. אנחנו לא נהי׳ כעת צריכים לקשט את ת״ח העומדים בראש היהדות דוקא בכל קישוטי הבל של נוסח אשכנז, אשר ממילא מוכרח הוא ע״פ רוב שיתרוקן מתורה ומיראה, כ״א להעמיד לנו ת״ח מובהקים, שעיקר יתרונם הוא גדולת תורתם ויראתם, אלא שעם זה יהיו אנשים מן הישוב, אנשים חיים ומלאים עז וחיל, בעלי שפה ודבור, בעלי תרבות ודרך ארץ, לא באופן מגוהץ ומבורק של דקדוקי עניות תורה, כ״א באורח תפארת הראויה לת״ח, שהיתה מעולם נחלה לישראל, טרם כסה החושך ארץ אחרי הגזירות האחרונות האיומות והבלבולים הרוחניים העצומים, של שנות ת״ח ות״ט ותקופת הש״צ שר״י וכל הנגעים אשר נמשכו אחריהם.

העיקר בהישיבה צריך שיהי׳ הרוח השלם והמלא, רוח הקדושה והעז. לפעמים נמצא כמה מקצעות, שא״א ללמד אותם בעצם היכל הישיבה, מפגי שאינם שוים לכל נפש, ויוכלו להמשיך ולחקות את הראויים אותם שאינם ראויים לכך. זה מסור כמובן למנהיג ראשי, הנותן לבו לעדרים, אבל שכל המגמה תהי׳ להעמיד לישראל על בסיס היהדות הנאמנה אנשים שלמים בכל מלא אור התורה והחיים, דבר זה מוכרח.

והלימוד הרוחני של התורה, בתור חלק רשום הנדרש כראוי, אף אם לא הי׳ נהוג בדורות הראשונים, שלא היתה המחלה הרוחנית גדולה כ״כ, גם אז היינו חייבים לחדש אותו ולקבעו, אבל באמת קבוע וקבוע הי׳ מראש מקדם. וכי יוכל לעלות על דעתנו, שכל ההגדות כולן והמדרשים, שבהם גנוזים אוצרות חיים של גזעי תורה, חכמות רוחניות ונשגבות, אלא שנתעלמו במעטפות מפני כמה מטרות, אשר כבר בארו אותן הראשונים האפשר הוא שלא היו למדים אותם עם הראויים להם בכל הודם וזהרם הפנימי. ובדורות האחרונים למדו כמה מגדולי ישראל באורח קביעות את התלמוד הרוחני, אם בדרכים של חכמי הקבלה, או בדרך המחקר והמוסר, אבל למדים היו בדרך הרחבה הראוי לעשות פירות ופרי פירות, אלא שאז עוד לא הי׳ המצב מחייב להרחיב כ״כ את הדברים, כמו שלא הי׳ המצב מחייב כ״כ להסיר את המעקשים מדרך התולדה וסדרי דברי הימים, מפני שלא היו הדברים כ״כ מסוכסכים, טרם באו פריצים ויחללום.

אין אני אומר, שכל בני הישיבה יהיו מלומדים גדולים בכל המקצעות. זהו דבר למעלה מן היכולת. יחידי סגולה יכולים להולד בכשרונות כאלה, שיוכלו להיות סופגים את כל הצדדים, אבל הרוב יתפרדו כ״א למקצע שלו, ואין אדם לומד

כ״א ממקום שלבו חפץ. אבל בכללות הישיבה חייבת היא לתן לאומה כל מה שחסר לה, וכיון שבין כל הדברים המושכים את הלב בזמננו, והפועלים הרבה על החיים, היא הספרות והשירה מוכרחים אנחנו לראות שגם בזה המקצע יהי׳ לנו משלנו, ולא תהי׳ עוד ברית כרותה שכל בעל כשרון ספרותי, וכל משורר מפורסם, מוכרח הוא להיות כופר ופושע-ישראל למפרע. את מגדל-תרמית זה אנו חייבים להרוס, ולהראות לכל באי עולם את ההוד השירי והנועם הספרותי, אשר יפרחו בהיותם משוקים ממקור חיי האומה הטבעיים והנאמנים, מקור מים חיים ד׳.

ובמה שנוגע לרבנים במושבות, אע״פ שא״א הדבר שתעגנה המושבות, עד אשר יוכלו לצאת מהצעירים שבחניכי הישיבה ראויים להוראה ולרבנות הישוב החדש, מ״מ אפשר לתקן הדבר ע״י מה שניקח מבחירי תלמידי הישיבות מירושלים, מצפת ומטבריא, אחדים ת״ח הגונים, וע״י שימוש של שנה ושנתים יהיו כבר מורגלים בההנהגה, הדרושה לרבנות המושבות, ובתהלוכות החיים המתקבלות בהן. ואם ימצא לנו ע״ז די יכולת נוכל לבוא במשך זמן קצר אל המטרה, להושיב רבנים הגונים, שיהיו לחן ולתפארת במושבות, ושדבריהם ונימוסיהם יהיו מתקבלים יפה, ויוכלו לפעול הרבה להרמת קרן היהדות, ויהיו סוללי דרך לחניכי הישיבה הגמורים, אשר יצאו חמושים בכל אותם דרכי הזיין, שבני הדור החדש הבאים לכבוש את א״י מתגדרים בהם, באופן יותר שלם ומשוכלל בעה״י.

כללו של דבר, אין אני מוצא בין השקפותינו מחיצה גדולה. ובדבר אשר יהלמני צדיק חסד, להיות שומע לעצה, הנני מודיע בזה לכ״ג, שהנני רחוק מאד מהעמיד על דעתי שום דבר בחפזון, וכל מה שהנני מכריע, ביחוד בעניני הכלל שהם עומדים ברומו של עולם, איננו בא כ״א ע״י עיון גדול בכל הצדדים וצדי צדדים, ובכונה מיושרת לשם שמים, בלא שום פני׳ חלילה, ואחר כל אלה הנני מוכן להרכין ראשי לפני כל ראשי עם ד׳ העסוקים גם הם בכל לב ונפש בשאלות הנוגעות להקים תורת ד׳ ובריתו בישראל, כדי לכונן יסודות אשר יבנה עליהם היכל ישועת ד׳ לעמו על ארץ חמדתו.

~ ✣ ~

פסקה 35 | התוכן הרוחני של שמות הנסתר

מקור: אגרות הראי״ה, כרך א, איגרת קעח

ע״ד השמות שבפרגמנט, אין בהם כל חדש, ובאחדים נראה להגיה קצת. אדירירון מצוי בתקוני-זוהר, ודרשו אותו ע״פ הוראות ״בי׳ אדיר בי׳ ירון״, כלומר הרננה האדירה של ההויה, כמו שהפיתגוריים היו אומרים ע״ד ההרמוניאה של המוסיקה הכללית, שודאי חזיון נצחי הוא בעמקי הרוחניות. הדרניאל הוא ג״כ מצוי אפילו במדרשים, ונמצא בספר הקבלה השימושית ״רזיאל המלאך״, בסופו. וכן נמצא שם ג״כ אנסיפיאל, ואולי צריך לנסח כן את אנסיסיאל שבפרגמנט, וההוספה ״אנס״ היא הוראת הנצחיות בכפל אמן נצח סלה בר״ת, והיוד להוראת היחש והיחוד. פתחיאל ג״כ נמצא בספר הנ״ל, והכונה היא ההויה המתחלת ופותחת פתח לכל המציאות, הכללית והפרטית, המורגשת ומושגת מההברקה של האמונה והידיעה באור האלהות ועזוזו. זגנזיאל נראה לנסח זגזגאל, שהוא מצוי הרבה, והכונה היא ההלבשה החיצונה של כל המהויות הרוחניות והחמריות בכללות המצוי, כמו זג שהוא הפך החרצן הפנימי, ולפעמים מתאים הדבר ג״כ על ההצטיירות של התוכן הפגימי בנגוד להמתודיקה החיצונה, לאותו מ״ד שהפנימי קרוי זג, כמבואר נזיר ל״ד ב׳, והכל ע״פ העז האלהי חיי החיים. במקום מכורתאל נראה להגיה אכתריאל, המצוי גם בגמרא. צב צביב נראה שצ״ל צבצביה, והכונה: צבי מצבאות, שהוא השרש של צבא, כלומר מקור החיל להכחות וההויות המרובים שבמציאות, וקשרות הרוחניות עם החמריות והפעול בפועל, והוכפל לכונה של חיזוק הרושם, וכמו שמכפלת הפילוסופיא את המושגים האביקטיביים והסוביקטיביים. הבהביב ג״כ יותר טוב צ״ל הבהביה, כלומר: כח התביעה למלא כל חסרון ולקבל תמיד שבמציאות, כמו שהשכל מקבל מושכל והחומר - כח, ויתר האיכויות, שכח-התביעה ״הב הב״, שהוא ההעדר המקביל את ההויה, עומד ופועל תמיד, והמסתכל עליו בעין חמושה באור אמונה בהירה רואה ומרגיש את האלהות הפועלת שבמציאות ובכל פרטיה. הקבוץ הכללי של כל ההזרחות וקשר הכחות בכל מלא העולמים, בחומר וברוח, במוסר ובחברה, - זהו מובן השם הגדול הכולל כל. וההסתעפות של המובנים לפלגות של כחות הפעולה וההנהגה בריבוים, שהם שבעים, - משבע של יסודות הכמות המעשית, כמו ששה קצוות של החומר והכללות שלהם, וכיוצא בזה דימויים רבים בריבוים ע״י עשר, - הם הסך-הכל המתגלה במרחק אופק ההסתכלות. וראויים האורות הללו למסור ציור הוד מלכות למלך עולמים, ע״פ חזון ברואי מטה הקוראים בשם המלך הגדול, לאשר הוא למעלה מכל שם ותאר, אבל מקור חיי כולם. - תחת צורנוק צ״ל צורתק, והוא שם מצוי בספ״ר הנ״ל ובכתבי האר״י ז״ל והכונה היא: אור האלהי שבהויה הנגלית, ״צור עולמים״, ת״ק הוא מחצית מספר האלף, הרביעי שבמספרים, הנחשב כסמל הריבוי, ״בין ארץ לרקיע ת״ק שנה״, ״עץ החיים מהלך ת״ק שנה״, כלומר: הגלוי שבכל וכח הפועל והמחזיק שבו, המטביע את החותם על אופני ההתגלות וגוניה המיוחדים, הכבירים מאוד.

בספירה כזאת, שהיו הלמודים המטפיזיים מצוים, נעשו מבטאים כמו אלה שגורים, ובאוצר מלים של חביונות כאלה השתמשו בו, ובאמת יש כח-פועל נפלא לכל מבטא מהם, העשיר בתכנו וקצר בביטויו. זהו כח דינמי המחולל נפלאות. בכחות הנפש אנו רואים את גבורת הכח של ביטוי קצר ועשיר, בחיי החברה ובחיי המוסר. יש סגולה פנימית לפעמים להרגיש את עזוז עשרו של איזה מבטא, אפילו בלא הכרה שכלית, כ״א ע״י איזו הרגשה סמויה, וכשאוצרות דעה והרגשה כבירים מאד סגורים בתיבה אחת, כשהיא מתלוה להכנה רוחנית אדירה מצד המבטא אותה. היא פועלת על ההויה כפי אותה מכסת הכח הרוחני, שנצבר בה לצורך התהוותה. כדי לבא לענין זה בכל עמקי תכניותיו צריכים לגשת אל הערפל, המלא אורה ויפעה למוכשרים להציץ בתוכו, של המיססטיקה בכללה, ולכל הערך הכללי של החכמות הנסתרות, באדם בכלל ובישראל בפרט, שרק נשמות קטנות יכולות לזקוף חזיונות-עולם הללו, שספחו אבירי דעה וגבורה רוחנית בכחם, על החשבון של הדמיון הכזבני, שההשכלה המודרנית היא פודה ממנו את מחזיקיה. אבל האמת היא, שהעולם הנסתר, בחומר וברוח, עשיר הוא באין ערוך יותר ויותר מהעולם הגלוי עם כל הופעותיו, ואותה התשוקה

לנסתר, הנמצאת ביחידי האנושיות בכל דור ודור, היא נטיית האורה היותר גדולה, שבמקורה היא נטיית החרות העליונה, החפצה לנתק כל חבל מצמצם ומתיש כח. ביחוד תגדל השאיפה להיות נפדה מהצמצום הדלותי בעולם הרוח, ברגשי המוסר, האהבה, היופי, העז והצדק, ונשמתו של אדם מתרוממת אל האור האלהי ומורידה ממרומי עוזה סדרי חיים כאלה, הרגשות עדינות כאלה, שרעפי גבורה כאלה, שהם משחררים את החברה הצבורית כולה מגסותה ומופיעים עליה אורה. הנובלות שבאלה הנטיות הנצחיות הנן פזורות בכתבים בלים ומפורדים של בעלי הקבלה השימושית, בהמשך הזמן רבו הממשמשים בקליפתם של המושגים העשירים הללו, אשר מעולם לא הציצו בתכנם הפנימי. סגולה יש לאוצרות כאלה, שבלא דעה ג״כ הם שופכים על הנשמה איזו הפעלה; כשהיא לפחות ישרה, כשהרגשותיה הנן נורמליות, תוכל ההפעלה להיות עדינה. רגשי האמונה, שהנם הסימנים היותר מובהקים לנשמה בריאה, מתגברים, ונטיית האצילות מתחזקת, והבחילה בגסות החיים מתאדרת, גם ע״י סגולת הצלצול המבטאי של אוצרות חן הללו. אבל אם הדברים באים לשדרה שפלה, שהגאוה הטפשנית מצויה בה, והרשעות והשפלות, שהבערות מחוללתן, לא יחסרו לה, אז עלולים אוצרות כאלה להתהפך לרועץ, לטוות קורים שחורים במעמקי הנשמה, אשר יוכלו להיות למקור משחת של השקפות-עולם הפוכות ומדולדלות, שבכחן להרעיל נשמות רבות ולחלחל אה ארסן גם בירושה של דורות, עד אשר תקום נטיה של חיים ריאליים, שאינה חפצה בשם נסתר, ובמטאטא השמד תטאטא את הקורים הללו. ובראותה שהגדילה את האורה, תדמה כי רמה ידה וכי אין חביון ואין סתר במלא ההויה. אבל מיד תרגיש את חולשתה. אחרי אשר תרגיש רק מעט, כי אותה המלאכה של פינוי הקורים כמעט צלחה בידה, תמצא את עצמה עלובה עם כל אוצרה הרוחני הגלוי. שלא יוכל למלא את נפשה, ואז תרגיש את הטוב הגנוז באוצר הסתר, כשהוא אך ינתן לת באופנים הגונים, בשיעורים מתאימים, באופי נערך ובתכסיס מלא של דעה שלמה ומוסר מעשי בריא וחסן.

תחיית הנסתר בעולם הקולטורי, תחיית ישראל בלאומים, תחיית ארץ ישראל בארצות, המלאות כולן רזי עולם, דופקות בקרבנו את דפיקתן בחזקה. ההילניות עשתה את השכלת המערב, ההולכת אחרי עיניה, החפצה להיות שבעה בגלוי שבהויה. אבל כל זמן שהבלתי-מוגבל לא יגבל לא תאמר הנשמה די בגלוי. הציבור האנושי יחל כמאז להרגיש את מכאוביו, כי חסר לו הכל, כי חיי החברה, הממלכה, הדת והמוסר שלו, כולם הם רק גולמים מוגבלים. ואיה הוא העושר הגדול, המעין שמימיו מפכים תמיד, הגנוז בנסתר, בסתר עליון? אז יבקע אור ״אל מסתתר אלהי ישראל מושיע״. ו״עם ענני שמיא כבר אנש אתה״. ״ומלכותא תתיהב לקדישי עליונין״. והנה החזון מתחיל להתנוצץ. האומה הרזית שבה לארץ הרזים, ארץ הפלאות מתחלת להיות נודעת בחיים, והחיים בבאם אל תוכה אינם יודעים את עצמם, כי הם נתעלו, כי קודש קדשים הם. אבל עלילות לעלילות יצטרפו והאור יבקע מציון, וגור אריה יהודה יחל לחוש את רעם גבורתו.

נפשי ערגה מאד לדעת מכל פרטי עבודתך הספרותית, ומתי תצא לאור בעה״י וע״י איזה אמצעיים. והעריכה של ״התחכמוניי״ ג״כ הייתי חפץ לדעת בפרטיות מי משתתף בה ביחוד, ותוכן המאמרים שיבאו בו, וכמה תהיה כמותו. והאגודה שלכם האם היא מתקדמת, אם נתוספו לה חברים ואם היא מסמנת את מטרותיה ברוח נכון. בעת כזאת הננו כולנו קרואים לעבודה, כל אחד ממנו צריך לתן יד לבנין האומה ולהחזקת מלחמתה הפנימית והחיצונה. ועיקר-הכל: החודרת היא האגודה אל התוך הנשגב שבאהבת-ציון; היודעת היא איך לשגב את בנין הארץ, שהוא הבסים לכל האור ההחיים לנו ולכל היודעת היא, כאשר אקוה, שלא להתבהל מפני הרבים הנסוגים אחור, מזה ומזה, מהקשר הגדול אשר לישראל בארצו, שכל צפיית ישועה וכל קדושה ואמונה וכל דחיית דופי וכפירה רק בצירופה יצלחו.

~ ✣ ~

פסקה 36 | חיבור התורה עם החיים בחינוך

מקור: אגרות הראי״ה, כרך א, איגרת רעד

ומה שהעירני כת״ר ידי״נ ע״ד מצב הדת כעת. מה אומד לידידי, מה רבו פצעי לבבי מכללות המצב, שאפס עצור ועזוב, לשא ביד רמה דגל שם ה׳ ותורתו באה״ק. וככל אשר אשקיע את עצמי ברעיון זה כן לבי הומה וסוער, ולא אמצא דרך ישרה איך להתחיל במעשה כי קשה לי מאד לבא לעמק השוה עם רוב גדולי הזמן, ד׳ ישמרם, שהם חפצים ללכה רק במסלול הישן, להתרחק מכל כשרון ומכל תנועה של חיים מה שהוא לדעתי ברור נגד דרך ד׳ לגמרי, ובזה נותנים יד לפריצים ומחזיקים ידי מרעים, ואוי לנו מענותנותם של אלה, אע״פ שכוונתם רצויה. ואין לי דרך אחר כ״א לחזק את ידי החינוך הנותן חלק לידיעות העולם והחיים, והמדריך את הילדים ברוח צהלת החיים, בעז ואמץ לב, ובנקיון וסלסול הגון, שכל אלה כשהם מצטרפים אל הדרכת התורה ויראת שמים של אמת, מעטרים הם אותה ומאמצים את חילה, וסוף כל סוף מלאך רע בע״כ יענה אמן, ומה אעשה שבדרך זו, שאין לי כל ספק שרק בה אנו צריכים ללכת, הנני נתון בסבך המלחמה מימין ומשמאל. אמנם תקותי לשמו יתי״ש, שיחזקני לשאת ברמה את דגל האמת, למען יצדק קודש. וידע ידידי שכל הענינים הגדולים הם תלויים זה בזה, כי מתוך שאין רוב הלומדים, אפילו הגדולים שבדור, משימים לבם להיות גדולים בהלכות יראת שמים, בהרחבה גדולה הראויה למנהיגי הדור, על כן אין כחם יפה ללכת בשבילים חדשים הראויים לפי הזמן, ולכוונם כלפי הקודש, והם אנוסים לפי דעתם לעמוד על הנקודה של הסגנון הישן, בלי לקחת כל נקודה טובה מהדרכים החדשים, לתקן על ידם את מעמד הדור, ובשום אופן לא ירצו לתן תודה, שמקצוע עקרי, שהוא כולל כל התורה וכל האמונה כולה, הוא עזוב מהם, ושבשביל כך הננו מגששים בצהרים, כאשר יגשש העור באפלה. ועל כן הולך ההמון ותועה, הולך ומתפקר, והם אינם אשמים כלל, כיון שאין מי שיראה להם דרך ישרה, בחיבור קדושת ההורה והאמונה, עם החיים, הולכים הם ומתפקרים. אע״פ שיש בהם כמה ניצוצות של טוב, וכמה עדינות נפש, ומהם רבים החפצים בכל לבם בישועתם של ישראל, ובתחיית ארצנו הקדושה, שאיך ששפלה תהיה הבנתם בזה, עומדת היא הכוונה על יסוד קדוש, מפני שישועתם של ישראל היא באמת כוללת כל מדת הקודש שבעולם.

וכל אשר נראה פנים יותר להשכיל לדון לכף זכות אפילו את החייב שבחייבים, אם רק אינו רוצה להיות נפרד מכלל האומה, להיות נוסף על שונאינו, וכל אשר נצרף אל החינוך כל מדה טובה, ונלמד את בנינו את הלימודים הנותנים פרנסה וכבוד לאדם, מצורף אל התורה. יתחזק ויוסף אומץ יסודה של תורה. אבל עם מי נדבר, מי יסכים לי, מי ירצה להפקיר את כבודו, בשביל כבוד השי״ת ותורתו וקדושת ארץ חמדתנו. נקוה כי למענו יתי יעש, ויתן בלבב כל חכמי תורה להבין דרך ד׳ הטהורה, ויושע ישראל ויהודה במהרה. והי׳ ז״ש, כנה״י ונפש ידי״ע דוש״ת באה״ר, מצפה לתשועת ד׳,

~ ✣ ~

פסקה 37 | לימוד חכמת הקבלה והתפילה בכוונות

מקור: אגרות הראי״ה, כרך ב, איגרת תיד

ע״ד אגודת ״שער השמים״ בעה״ק ירושת״ו, הנה בעצם אין זה דבר חדש, כי זה יותר ממאה שנה קיימת חבורה כזאת מחכמי הספרדים, בשם ״בית-אל״, שנוהגין ללמוד חכמת הקבלה, ביתוד כתבי האריז״ל בכינופיא, ולהתפלל ע״פ סדדי-הכוונות שסדר המקובל מוהרר״ש שרעבי ז״ל. גם כבר הי׳ לעולמים שהתירו פרושים ללמוד חכמת-הקבלה ברבים, והרמ״ע מפאנו ז״ל מעיד על עצמו בספריו, שלמד בישיבה את ספר ה״פרדס״ להרמ״ק ז״ל לפני הפרק שהגיעו לידו כתבי האריז״ל, ונראה שאח״כ קבע לימוד בהם. ועיקר הדבר נראה שסמכו ע״ד בעל ״שערי אורה״ שמבאר ״מעשה-בראשית ומעשה-מרכבה״ דוקא על שימושי השמות למעשה, שהיו נוהגים בימים הקדמונים לעסוק בהם העולים בעליית הכניסה לפרדס, והיו משתמשים בגילוי מלאכים ונשמות בדרך חזיון הקרוב לנבואה, וע״ז באו, לדעתם, כל האזהרות הנוראות. אבל עצם דברי החכמה הם כמו לימוד דברי האגדה ומוסר בבינה יותר עמוקה מהדרך הפשוט לכל, ואין זה בכלל מע״ב ומע״מ כלל לענין האיסור. ודיוקו של בעל ״שערי אורה״ הוא נכון: מדנקיט תמיד בלשון ״מעשה״, ״מע״ב ומע״מ״ ש״מ דבדרך השימוש המעשי מיירי, וכה״ג דעסקי בספר יצירה וברו גברא או עג״ת. ומ״מ גם מוסר-השכל ואורח- לימוד כזה, בפרט כונת התפלה על פיהם, צריך הוא ג״כ הכנה ראויה עכ״פ במדות טובות ויראת-שמים טהורה וקבועה. אבל לא נפלאת ולא רחוקה, ללמוד ביחד ע״פ הכתוב בספרים הנאמנים, בצירוף הידיעות הקדומות שקלטו כבר המתעסקים בזה איזו שנים בחשק אהבת קדושה ויראת ד. ותמיהני מש״כ כתר״ה, שהבעש״ט לא גילה עניני הקבלה להמון העם, - והדבר מפורסם שהוא ז״ל הי׳ אומר, שלימוד הקבלה ע״פ הספרים אין זה בכלל נסתר כלל, ואם אולי לא י׳ חפץ לדבר בזה בפני ההמון הפשוט, אכל לפני קיבוץ של ת״ח הלא גילה הרבה מאד ומפורסם הדבר שהיו לו עשיריות תלמידים שלמדו אצלו, ובודאי לא הי׳ מעכב מללמדם דרכי-הקבלה לפי שיטתו גם בהיותם מקובצים, ולא חש משום הא ד״אין דורשין״, משום דגם הוא ז״ל כשיטת בעל ש״א הנ״ל ס״ל, דאין זה הלימוד שבדרך הבנה שכלית בכלל מע״ב ומע״מ. ותמיהני ביותר ממש״כ כה״ר, שגם הגאון בעל ה״תניא״ ז״ל לא פרסם את הענינים הנסתרים לפבי המון עם, אלא למי שנחשב בעיניו: וכי אלה יחידי-הסגולה היושבים לפני ד׳ בהר הקודש בירושלים אינם אנשים נחשבים שראוי להוציאם מכלל המון העם ?. ואם התירו בעלי-החסידות לעסוק בהסברים ברזי עולם הללו, מה שהסברא בהם באמת מסוכנת כד׳ הרמב״ן ז״ל בהקדמת נמוקי- תורה שלו, ק״ו שאין קפידא לאותם שרוח ד׳ שבקרבם תשאם לעסוק בלימודים הללו ע״פ ההקדמות המקובלות, עם ידיעתם שהכל הוא בדרך חדת-חכמים, והדברים רמוזים למפלאות תמים-דעים, שמסוגלים להוסיף קדושה ויראת רוממות כבוד אל ב״ה להוגים בהם בלב תמים וחשק פנימי. ובודאי שאין זה יסוד ראוי להאמר שישתנה דין המשנה בשינוי הזמנים מצד עקבתא דמשיחא, אבל זה פשוט שערך המדרגות של הענינים הנקראים בשם ״נסתרות״ הולך הוא ומשתנה ע״פ הפרסומים שהרעיונות הכמוסים הולכים ומתפשטים בין הלומדים הרגילים, וכשאנו רואים בדברי הגאונים, למשל בפירוש ר״נ גאון ז״ל על דברי חז״ל: אמר לו הקב״ה למשה: החייתני בדבריך״, חשבו אז גם הסבר פשוט בעניני הגיון באלהות, לענין נסתר, ואח״כ נתפשטו כמה ידיעות גנוזות, עד שחדלו דברים כאלה מלהיות כמוסים. והרמב״ם במו״נ לא השביע בהקדמתו כ״א למי שיפרש דבר שלא ביארו כבר חכמי ישראל, אבל מה שכבר כתוב בספר חדל להיות נסתר. ונראה שזהו טעם ההיתר שנהגו לדרוש בעריות בלא שום הגבלה כלל, - ואולי על זה באמת ראוי להתעורר ולגדור, - וחוץ מהרמב״ם״ לא הביאו הפוסקים כלל דין סת״מ זו לענין אין דורשים בסתרי עריות בשלשה.

ולענין התפילה ע״פ הכוונות, אין פלא אם גאון-עולם כהחת״ס ז״ל, שהיה טרוד בטרדת ישיבה ועול הציבור והעולם והשבת תשובות לקצוי ארץ, כתב על עצמו שלא יוכל להתפלל ע״פ כונת האריז״ל בתמידות. גם הגאון בעל ״או״ת״ ז״ל התנצל לפני הגאון ר׳ ליב ז״ל בעל ספר ״הפרדס״ על ההכרח שלו לקצר בסידור הכונות, שמוכרח היה לזה מפני טרדת הישיבה והציבור, ומ״מ היה מכוין ע״פ סדרי האריז״ל אלא בסדר מקוצר. ומ״מ יוכל להיות, שאנשים שאינם כלל במעלת הגאונים הללו בתורה אם הם קובעים עצמם, ע״פ נטיית- לבם, להיות עיקר עסק שלהם באלה הלימודים ובדרכי התפילה והעבודה שבלב, שיוכלו להתפלל כל אחד ע״פ השגת לבבו בסדרי- הכונות, שכבר הוברר ונסדרו יפה ע״פ הגרש״ש ז״ל ויתר בעלי הקבלה והעבודה האחרונים, ו״אחר כוונת הלב הן הן הדברים״. גם פשוט הדבר, שראוי לתן ערך גדול לקדושת המקום ואויר הטהור של א״י בכלל ושל העיר אשר בחר ד׳ בפרט ו״חביבה כת קטנה שבא״י וכו״.

~ ✣ ~

פסקה 38 | נחיצות תורת האמונה ופנימיות התורה

מקור: אגרות הראי״ה, כרך ב, איגרת תפג

מאמרו היקר הגיעני, ובעוצם טרדותי המרובות עברתי עליו, ונהניתי מאד מסגנונו הספרותי, העשוי בטוב טעם, ומדעותיו הצודקות בכללות דבריו. מאמרים וספרים כאלה הם בודאי בדורנו אחת מהרטיות היותר טובות למכתנו

האנושה. אמנם לעולם לא נוכל להתעלם מהתרופה הכללית הכוללת את הכל, ושעזיבתה היא שגרמה לנו את נפילתנו, והוא הדבר מה שאני בעניי ובמר נפשי רגיל לקרא, לשנות ולשלש מאות ואלפים פעמים, עזבנו את נשמת התורה וזאת היא הצעקה הגדולה המקפת בעזה דורות רבים, מימי הנביאים, הסופרים והחכמים, גדולי הדורות הראשונים והאחרונים. גדולי הכשרון שבנו, פנו להם בעיקר אל הצד המעשי שבתורה, וגם שם רק במקצועות מיוחדים, עבדוהו והרגילוהו בחינוך, והצד ההגשי, ייותר מזה הצד העיוני, ומה שלמעלה ממנו ובא אחריו ממילא, הקדשי ההופעי, שבו הגאולה והישועה גנוזה, אותו עזבו לגמרי, ולגס-רוח ומשוגע יחשב גם מי שבא ותתבע את העלבון הגדול הזה, מרועי האומה. הקול הגדול של חוקרינו האלוהיים, של חסידינו העליונים, של המקובלים הטהורים באי בסוד ד׳, קדושי המבט ואדירי הרצון, חוכי ישועה וצופי גאולה, היה לקול קורא במדבר. ועד כה, אחרי אשר כל כך הוכינו, אחרי אשר הכפירה מגיחה עלינו מעברים, בעביה המנוולים בשחרותם המזוהמה, השמד כקטב ישוד לחטוף ממנו אלפים נפשות בכל שנה, ובקרב המחנה שהתורה והאמונה היא דגלה, שמה ושעוריה צלמות ואין סדרים, אין חפץ ברור ולא אידיאל מחוור ומסודר. עוד המחשבה חזקה היא ש״בסגולות״ ירפאו את שברנו, ב״סגולות״ שהנשמה אינה מתמלאה מהן, כל זמן שאין ממלאים אותה במה שהיא ההכרח היותר נמרץ לסיפוק חייה. בשום אופן לא תקום ולא תהיה עצה, המורדת בקול ד׳ הקורא מתוך מעמקי נשמותיהם של קדושי עליונים מני אז ועד עתה. לתשובה גדולה אנחנו נקראים, לתשובה מאהבה ולכל מכשיריה, דוקא בעת משבר גדול וסכנה עצומה, צריכים לקחת את המעולה שבתרופות, רדיקלים אנו מוכרחים להיות, בפשרות למחצה לשליש ולרביע מאומה לא נתקן. האמונה אבדה, הולכת ומתדלדלת, מפני שהופרה תורתה, אין דורש ואין מבקש. האורתודוקסיה במלחמתה השלילית כעת משפיקה את עצמה בהבלי שוא ובדמיונות כוזבים, שהחיים והמציאות מחריבים אותם, ומחריבים עמם את נושאיהם. לא זאת היא נחמתנו מה שהצד האפיקוורי שבעמנו, הוא יותר צפוי להרס וכליון. צרת רבים כזאת אינה חצי נחמה, כי-אם צרה כפולה. ההוראה באצבע שנראה על ליקויים של חושבי המחשבה שבאומות, לא יתנו לנו עז וחיים, כשאלה הם רק דברים שליליים. ולמה נלך בדרכים רחוקים, בעוד שהדרך הכבושה והישרה לפנינו היא. כל התורה בפירושיה הרוחניים כולם, צריכה היא להתעלות אצלנו. כל מי שיש אומץ בלבבו, כח בעטו ורוח ד׳ בנשמתו, קרוא הוא לצאת אל המערכה ולצעוק הבו אור. מחזה אחר, לגמרי אחר, היינו רואים בדורנו, אלמלי נתנדבו חלק רשום מבעלי הכשרון, הממולאים בתורה ובשכל טוב, לעבוד את כרם ד׳ בתוכו פנימה, לעסוק בטהרתם של מושגי האמונה והעבודה, בבירורן של הדיעות בעניני האלהות, הנבואה, רוח הקודש, הגאולה והצפיה לתשועה, תשועת האומה ותשועת העולם, תיקוני הנשמות של היחידים ושל הרבים, תיכון הרוחות של הדורות העוברים, העתידים, וההוה על גביהם. גבורה אחרת היתה פורחת ועולה בעדר ד׳ הנפוץ. הוד נורא ועליון היה מתפרש ומתגלה על המון רב של חכמי תורה, וזוהר עליון היה משתפך מהם על האומה כולה ועל העולם כולו. הספרות המתדלדלת, ההולכת ומתחשכת, מתנוולת ומתטמאת, במובנה החדש בישראל ובעולם, היתה לה תקומה ופדיון על ידינו, על ידי הגיונותינו הענקיים, ע״י הבעותינו הברורות שהיו ראויות להיות יסודות לחיי עמים רבים, להוציאם ממחשכים לאור, והרשעה והסכלות, האויליות שבאמונות הדופיות, היו הולכים ומתבערים, ואנחנו היינו המתחילים במלאכת-שמים הגדולה של ביעור רוח הטומאה מן הארץ, ושל התחלת הופעת תיקון עולם במלכות אל עולם. ועל זה אנו נתבעים ולזה נוצרנו. ובכל זמן שאנו נדדים, נשחטים ונטבחים, כצבאות וכאילים, על אשר אין אנו מכירים את תפקידנו, באים אנשים קטנים ומצומצמים, ומרפאים אותנו ברפואות קרות מכל המינים ואת סם-החיים העיקרי, אותו מניחים בקרן זוית. אלה מתוך טמטום הלב וקטנות-אמנה, ואלה מתוך גאוה וחסרון-ידיעה, ועוד הפעם חושבים שהגדלת תורה והאדרתה, כשתהיה באותו המובן הצר והיבש, שלא היה בכחו להחזיק את עמדתנו מעת אשר השתערו רוחות קולטוריות, והמון תביעות רוחניות נגדנו, שזו תהיה גם כעת התרופה הכוללת לכל מכאובותינו הרבים. לא יחשדני כבוד חביבי, ואקוה ששום אדם לא יחשדני, במיעוט אהבה, חלילה, לתורה המעשית, להתמדת לימודה ולהרחבתה בפלפול וסברא, בחריפות ובקיאות. אבל בעת שהדבר בא עד לידי הפרת תורת אמת, תורה דלעילא, עד לכדי הדעכת נשמת הנשמה, עד כדי החלשת כח המחשבה, ועד כדי הבאת מעמד החיים הרוחניים שלנו, ושל כל העולם כולו התלוי בנו, למצב של פרפור ועילוף נורא, ״והעם לא שב עד המכהו ואת ד׳ צ׳ לא דרשו״, ואם יבא אחד ויאמר שישועתנו מונחת היא בנשמתה של תורה, בהגדלתה והאדרתה העליונה והאמיתית, יבאו כל הטוענים מעברים וימטירו עליך מבול של השגות: מה אתה חפץ, בקבלה, במוסר, בחקירה, בפילוסופיה, בדרשנות, בספרות, בשירה, הלא כל אלה פשטו את הרגל, ולא נתנו לנו את מה שהבטיחו בעת שהתחילה תסיסתם, וטענות כאלה מספיקות כבר להחניק את קול ד׳ הקורא בנו מקרב מעמקי נשמתנו וממלא העולמים כולם, דרשוני וחיו, - בעת כזאת אנו חייבים להפגין על הגדול שבחסרונות. אין אני מדבר כעת ע״ד הפרוגרמות הפרטיות, איך באים לסדר סדרי לימוד וסדרי מחשבה, סדרי ספרים, סדרי ישיבות ערוכות, שבעצם דאגתן להרחבתה של תורה במובנה הפשוט, תהיינה משמשות לנו למגדלי עז ומבצרים לרוח ד׳, שמהם יצאו גבורי אל, כימי עולם. כל אלה העצות הפרטיות ילכו ויתיצרו, אחרי שהעיקר יוכר, אחרי שכל השאלה תהיה על דבר האמצעים והסדרים.

~ ✣ ~

פסקה 39 | שלוש דרכי החינוך ביישוב החדש

מקור: אגרות הראי״ה, כרך ב, איגרת תרב

מכתב כת״ר עם מאמרו היקר הגיעני. סופם של דבריו ע״ד החשדנות הכללית, לכל מי שבא לתבע בזמננו עלבון פנימיותה של תורה, הדאיב מאד את לבבי. וכי נעלם מכבודו, שכל גדולי הקבלה פה אחד צועקים ככרוכיה, שכ״ז שמסלקים מאורייתא את רזיה, ואינם עוסקים בסודותיה, מחריבים את העולם. אזלו מים מני ים ונהר יחרב ויבש, אינון דמסלקן רזא וחוכמתא מאורייתא ומשוין לאורייתא יבשה, הוא מאמר מפורסם בתקו״ז. והגר״א בסי׳ רמ״ו סקי״ח בביאוריו השיג על רמ״א על דעתו בפירוש פרדס, שהיא כדעת הרמב״ם הפילוסופיא האלהית והטבעית, אלא

שבאמת היא פנימיות התורה המקובלת, וכ׳ ע״ז איך אמר אבל לא בשאר חכמות, שסיים שאין ללמוד אותן כ״א באקראי, הרי עיקר קיבול שכר אין לך יותר מזה, שהוא ״דבר גדול״. הרי שפשוט הוא, שמי שכבר מוכן עכ״פ, ע״י מילוי כרסו בבשר ויין, הרי הוא קרוא לשום לימוד קבע ולא ארעי בפנימיותה של תורה. ומובן שהקביעות חייבת להיות, בבינה ובעומק בחריפות ובבקיאות, כדרך גדולת הלימוד שבהלכה ללומדים המובהקים, כ״ח וחד לפום חורפיה.

אמנם נשתנו עלינו הענינים בשני עקרים חשובים.

העיקר האחד הוא, לעשות הנחות וקולות בעניני ההכנה שהחמירו כ״כ הראשונים בה, מפני שהמדה של מילוי כרס בבשר ויין היא מדה הצריכה לשיעורים הרבה. הדורות הראשונים היו נוהגים להחמיר בה הרבה, והמקובלים היותר אדירים החלו כבר מאז להקל בזה, ולהעמיד את תוכן הדבר על מדתה של לומדות בינונית, כמפורסם מדבריו של הרמ״ק בספרו ״אור נערם״. ובדורנו, שהעריגה הרוחנית מצד אחד מתגדלת היא בכלל, עד שאנו קובעים יסוד לומר, שהחלק היותר גדול מתחלואי הדור הוא בא מתוך צמאון בלתי- מרווה זה, לא משתבשים כ״כ אותם הנתבעים ממעמקי רוחם לצדד כדברי המקילים בזה, שהיו גדולי עולם. עכ״פ לאותם המרגישים בקרבם גם הם צמאון רוחני גדול, ומתחילים עכ״פ להרגיש שע״י מילוי רוחני, של דברים גדולים קדושים אלהיים עליונים ירגישו בקרבם הרוחה אצילית, והם הם העומדים תמיד על מעמד של זירוז לעשות עיקר גדול מהתורה הנגלית והמצות המעשיות, אלא שהם חפצים שלא יסתפקו בזה לבד, מבלעדי האור הגנוז המחיה את הכל ומעודד את כל.

העיקר השני הוא לאידך גיסא, ההכשרה המדעית, כלומר הידיעה הרחבה בכל ענפי החכמות הרוחניות שהן מצרניות להחכמה האלהית, וידיעה עכ״פ באיזה צד של חשיבות ביתר החכמות. הכשר זה לא הובלט כ״כ בדורות הראשונים, כ״ז שהקבלה היתה באמת חכמה עלומה, לא נכתבה ולא נתפרשה והוכרחה להמסר מפה לאוזן ״מפי מקובל חכם לאוזן מקובל מבין״ (הרמב״ן). אז היו המוסרים כבר מכלילים את כל התמצית הנדרשת לרוממותה של הנשמה, לסיפוגה את יסודות החיים הרוחניים העליונים הללו, את כל הפרקים הנדרשים, מהחכמות הרוחניות כולן, וחלקי החכמות העולמיות הכלליות, המעורבים בזה. אמנם בימינו, ימי שלטון העט, הלוקח הרבה את מקום הפה, אי-אפשר כלל שיוכשרו הלבבות להגיונה העליון של תורת אמת, בדעת ד׳, כ״א עם ההכשר המלא של כללותן של החכמות הרוחניות, שכל המקצע הרוחני שבתורה, המחקר, הפילוסיפיה, המוסר, המדות, הפיוט והשירה, וחלקים רחבים מחכמת הנפש כבר הוא רצוף בזה. ונמצא שהננו נתבעים לעליה תרבותית גדולה, שהיא רצופה כולה בקדושה ובטהרה.

מהו הלימוד היסודי של חכמת האמת, אם לא הפירוש המקובל של אמונת ישראל, בכל מרום קדושתה וטהרתה, שבכל מה שהעזיבה הולכת ומתרבה, ותורה דלעילא מופרת, הולכים קוצים וברקנים וצומחים מאליהם, סביב סביב לנקודת האורה של אמונת אלהי אמת. הצמתים הרעים אינם צריכים עבודה, מתוך עצלות מעצמם הם גדלים. והדור הזה הלקוי כ״כ במחלת הכפירה, שהיא רפיון האמונה, האם אין לנו יסוד לומר, שלתשועתו אנו צריכים להרבות בתורת האמונה. וכ״ז שהארטודקסיה אומרתי בעקשנות דוקא, לא, רק גמרא ופוסקים לבדם, לא אגדה, ולא מוסר, לא קבלה ולא מחקר, לא דעת העולם ולא חסידות, ועם כ״ז אנכי אחזיק את מלחמתי, נגד כל הקמים עלי מעברים, - הרי מדלדלת את עצמה, וכל האמצעים שהיא לוקחת בידה להגן על עצמה, מבלי לקחת את סם-החיים האמיתי, אור התורה בפנימיותה, הם לה לא לעזר ולא להועיל, והיא מתמלאה ע״ז בקצף אין-איל, ומתמלאה מחשבות של משטמה, ומדנים, גם בינה לבין עצמה, וכחה הולך וכשל. לא חלילה על נקודת התם, קשר הקודש של התורה והאמונה בכללות, לא על דבקותה הגדולה במצות המעשיות ובאהבת התורה הנגלית עכ״פ, אמרתי ״שהיא משפיקה את עצמה בהבלי שוא ובדמיונות כוזבים שהחיים והמציאות מחריבים אותם״, אלא על התולדה העניה שהיא מוציאה מידי נקודתה זו, שהיא עומדת בתוכה במצב של צמצום וקדרות, שע״פ זה היא שוללת את כל הרחבת אורה, מצפוני צפונות עד גלויי גלויות, מהארת אש קודש לתפילה ברוח מלא חסון קדוש, עד הארת חכמה בחשבון ברור ממקורה של תורה ונשמת אל חי אשר בקרבנו ומזה באה התוצאה של הצמצום המקוצף, שכל תיקון עולם, וכל כח חיים מתגלה, הכל הוא נראה לה כבא לבלע אותה, להוריד עז מבטחה. עמידתה על יסוד רעוע זה, מבלי פנות אל אשר הרו והגו כל החכמים והקדושים היותר עליונים, שבכל הדורות בישראל, וגם באדם, עד שהיא מוכרחת להאחז תמיד במלחמה שלילית לבדה, חוץ מהדבר הגלוי ומוחש, הנגלה שבתורה ובמצות לבד, שאינו יכול בשום אופן לבא ולהביא למטרתו, בכל הדורות וביותר בדורנו, כ״א ביחד עם התרחבותם של שרשיו המרובים הרוחניים, - שלילה זו היא באמת מולידה השפקה של הבלי שוא ודמיונות כוזבים, שהחיים והמציאות, הגשמי והרוחני, מחריבים אותה. ואם נבא לחשוד את כל מי שהוא טוען בעד הרוחניות של העולם, ושל התורה, שהיא באמת יסודנו הישראלי, גדל האליליות החמרנית בכל הופעותיה, - כשהוא משנן תמיד שהבסיס לכל גובה זה, לעולם מוכרח להיות, הגלוי והמוחשי ״הנגלות לנו ולבנינו״, - בנטיות זרות או במחלות רוח, לא נוכל למצא לנו איש ישר בעל רוח פנימי, דורש ד׳ באמת, שיוכל לדבר איזה רעיון לחקנת הדור. כי על מי לא יוכלו החושדים לומר כאלה.

ואנחנו רואים, שבדורות שהיו טובים מאלה, קרא הרח״ו בהקדמת ספר עץ חיים את הקריאה הגדולה נגד יבשות התורה, ע״י המתגדרים רק בנגלות לבד, והתנצל על הקריאה בשם ״שפחה״ ו״קליפין״ אל המשנה, מפני שעסק המשנה כפי פשטו אין ספק שהוא לבושין וקליפין חצונים בתכלית אצל סודות התורה הנגנזים ונרמזים בפנימיותה. כי כל פשטיה הם בעוה״ז בדברים חומרים תחתונים, אמנם הם קליפין טובים למאכל, כקליפת קנה הבושם, ולכן בהיותם מבינים פשטי המשנה בהלכתה, בלחי טעות, נקראת ״עץ הדעת טוב״. ונסתיימה שם ההקדמה בהערתו של הגאון מוהר״י צמח, ע״ד הבדלי המצבים של הדורות, ״כי גילוי חכמה זאת עתה בדורות גרועים, הוא כדי שיהיה לו מגן לאחוז בלב שלם באבינו שבשמים. כי באותן הדורות (הקודמים) היו אנשי מעשה וחסידים, והמעשים הטובים היו מצילים אותם״, וחתם ״שהנסתרות נעשו עתה כמו נגלות, כי בדור הזה מושל הזנות ומלשינות ולה״ר ושביה שבלב״. א״כ הרי לנו הערה של חשובי דורות, קדושי עליון, שהיא חוזרת ונתבעת מאתנו בדורנו בצורה עוד יותר בולטת.

ובליטתה של צורת התביעה, הבאה מהאיחור של התשלומין של החוב, של ״מאריה דחובא דדחיק״, שהיא מליצה טפוסית בספר האידרא על התביעה לאורה רוחנית, הטבועה בנשמת ישראל ובעולם הכללי, וכשאין הספוק מתמלא עושים החיים את פעולתם ליבש ולהרס, ואח״כ צריכה הרפואה לבא בצירופם של כמה מיני תבלין, שלא היו נדרשים כלל אם היתה הרויית הצמאון באה בעתה בלא התנגדות.

עוד הפעם אני חוזר, ידידי, טוב למעט בחשד על שלומי אמוני ישראל, ת״ח שוקדי תורה, המתכונים רק להועיל. וכבר צווחו ע״ז קמאי דקמאי, שחובת הוי דן את כל האדם לכף זכות סובבת היא ג״כ את הירודים שבעם, וק״ו ליחידי הסגולות, עכ״פ באיזה דרגא שנתארם. ובמקום הטלת מומין וראיית פגמים, יותר טוב ללמוד ולשנן את אותם הענינים עצמם שאודותם אנחנו מדברים. ולא יפול לב אדם לומר, שמקצע אחד שבתורה ידחוק את רגליו של השני׳ כי ד״ת הם רעים זה לזה ודודים זה לזה, וכ״א ממלא את אורו של חבירו.

~ ✣ ~

פסקה 40 | קדושת ספר הזוהר ופנימיות התורה

מקור: אגרות הראי״ה, כרך ב, איגרת תרכו

הנני בזה לגלות את דעתי העני״ עי״ד השאלה אודות קדושת ספר הזוהר וספרי המקובלים מבאריו ושותי מימיו, שכבר הלכה רווחת בישראל מגאוני הדורות, ראשונים כמלאכים וגדולי וקדושי האחרונים עד דור אחרון, שדברי הזוהר הקדוש הם קודש קדשים, ומקורם מקור מים חיים, של רזי אמונת ישראל הקדושה והטהורה. אלא שע״פ רוב הדברים הם סתומים וחתומים, מפני שאי-אפשר לדבר בדברים נשגבים כאלה, כי-אם ע״פ משל וחידה, יבינו מהם הראויים לזה כל אחד ואחד לפום דרגיה, וגדולי המקובלים ז״ל ביארו כמה ענינים מרזי קודש הללו, והסבירום קצת, וגם דבריהם הקדושים צריכים תמיד ביאור, מגדולי הדורות וקדושיהם ברוח ד׳ אשר עליהם. אבל חלילה חולין היא לנו, ומוקצה מן הדעת ומן האמונה הטהורה מורשת אבותינו הקדושים מדור דור, לחשוב מחשבת פיגול על קדשי-שמים הללו. וכבר נתבררו הדברים למדי זה כמה, וכל הטענות ששתו על הדברים הקדושים שבספרי-קודש הללו הושמו לאל, והסכימו על קדושתם וצדקם, ואמתת האמונה שבהם מנאמן לנאמן עד יסוד הלכה למשה מסיני, ואור איתן האזרחי אברהם אבינו ע״ה, ולמעלה בקודש מקדמי עולם מיום היות אדם על הארץ ודבר ד׳ אליו הופיע. וגאוני עולם וקדושי עליון מוסכמים לכל ישראל, לגדולי הדורות בתורה ובחסידות בקדושה ובטהרה, מסרו נפשם על הלימודים הקדושים של ספרי הקודש הנ״ל, וכן לא ימוש מפינו ומפי זרענו עד דור אחרון, שיופיע אור ד׳ ע״י משיח צדקנו וכל קדושים עמו, כתקות כל אסירי התקוה, הקשורים באמונת אומן בכל לב ונפש. על-כן האיש אשר יזיד לבזות את ספרי הקודש הנ״ל ואת גדולי עולם שעסקו ועוסקים בהם, וידבר עליהם דופי חלילה, דינו פסוק כדין מבזה ת״ח, ואנו חייבים להזהירו בדברים טובים, שיסור מדרכו הרעה, וישמור פיו ולשונו מדבר עתק על גדולי ישראל וקדושת תורתם, שהיא חיי עולם ונשמת תוה״ק. ואם אחרי ההזהרה עוד ח״ו יוסיף סרה ויחזיק באולתו, להוציא דבת שקר ולדבר תועה על קודש ישראל לד׳, הספרים הקדושים הנ״ל, והעוסקים בהם מדור דור, חייבים כל חכמי ישראל לצאת נגדו בקנאתה של תורת אמת מורשה קהילת יעקב, לכבוד קדושי עליון שבכל הזמנים והתקופות מקדם שדמתה, עד דור עני זה דור אחרון, אסירי הגולה המצפים לתשועת ד׳, על עם ד׳ ועל כל מעשיו אשר עשה ברב חסדו ורחמיו, כדת מבזה תוה״ק וחכמיה ומלעיב במלאכי אלקים, ולהחמיר עליו לפי ראות עיני חכמי המקום שלומי אמונים שופטי צדק, עד אשר ישוב ורפא לו, ויקבל עליו את הדין, וביחוד להחזיק במוסר על להבא שלא ישוב עוד לכסלה אז תהפך שמאל הדוחה ותהיה לימין מקרבת שלו׳ שלו׳ לרחוק ולקרוב אמר ד׳ ורפאתיו.

~ ✣ ~

פסקה 41 | ביאור ביטול המצוות לאחר התחייה

מקור: אגרות הראי״ה, כרך ב, איגרת תרל

שאלתך אודות מאמרו של רב יוסף (נדה ס״א) מצות בטלות לעתיד לבא, שהוא נגד היסוד העיקרי של נצחיות תורתנו הקדושה, היא שאלת הראשונים, והרבה דברים נאמרו בזה. והמחוור בענין הוא, שאין הענין של נצחיות התורה במעשה הגשמי של חובת המצות נוגע כי-אם כל זמן קיום עולם הזה, וגם ימות המשיח הם בכלל זה, שהם לכל האופנים ימים שהעולם עומד במעמדו כמו שהוא, והגופים הם הם אותם הגופים הנהוגים מימות עולם שכל מעשי המצות שייכים בהם, אבל לאחר תחיית המתים, שהעולם הוא אז עולם חדש לגמרי, אז יש לומר שאינו עוד זמן של עבודה ועשיית מצות, כי-אם של קיבול שכר, ״היום לעשותם ומחר לקבל שכרם״. ועם זה מבינים אנחנו שאין הפקעה של חובה זו ענין כלל לביטול התורה חלילה, כי-אם שהוא ביאור שתנאי החיים, העתידים לבא לעולם הבא לאחר התחיה, יהיו כאלה שהרבה ענינים ממעשה המצות לא יהיה להם שייכות מצד תכונת החיים. למשל, אמרו חז״ל, העוה״ב אין בו לא אכילה ולא שתיה, ופירשו זה גדולי הראשונים על העולם שלאחר תחיית המתים, וכיון שאין בו אכילה ושתיה מובן הדבר שאין מקום של חובה לקיום כל המצות התלויות באכילה ושתיה, כאכילת מצה, פסח וקדשים ושתיית ארבע כוסות ויין קידוש והבדלה, האין זה נקרא חלילה ביטול של מצות התורה בעצם, רק בלשון מושאל. וכן הדבר אצל מאמר הגמרא דנדה הנ״ל. השאלה היא אם לפי הטבע, שיחדש הקב״ה במעמד הגויות אשר יזכו לתחיה, יהיה שייך בהם איסור כלאי בגדים או לא, וגם בזמן הזה קיימא לן דבעינן בכלאים הנאה של חימום, ואם תהיה היצירה החדשה באופן כזה שהנאה של חימום לגבי בגדים לא תהיה לה מקום, ממילא בטל דין כלאי בגדים. ומהפרט הזה נוכל לדון על הכלל כולו, שלא רק טבע הגוף שמתיחס למצות כלאים ישתנה באופן שהיחש יתבטל, אלא הוא הדין לעוד כמה מצות. וממילא מוכרחים אנו לומר שתכלית החיים אז תהיה לא. העבודה וקיום המצות, כי-אם

העונג הגדול והאושר הנצחי אשר עין לא ראתה אלקים זולתך, של שכר המצות שאנו מקיימים באמונה שלמה, באהבת השם יתברך ויראתו בעולם הזה, ואז יהיו צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה, ומשתעשעים בהעידון הגדול של החיים הטובים והמאירים, שיופיעו אז עליהם מאור פני מלך חיים, מפני שדבקו בחקי תורת חיים, שהם דברים חיים וקיימים, נאמנים ונחמדים לעד ולעולמי עולמים.

~ ✣ ~

פסקה 42 | יסוד הישיבות הגדולות כמקור ההצלה

מקור: אגרות הראי״ה, כרך ב, איגרת תרמד

איני מוצא מקום של צורך לבאר כי מוסדים כמו ה״תחכמני״, כמה שיהיו מכוונים כדי לעשות סיג לתורה, מפני התפרצות המינות והכפירה, לא על ידם נבנה לקומם את פלטת ישראל. מקור החיים וההצלה הנצחית ישאר לעולם בבתים הגדולים, שמגדילים בהם אך תורה ויראת שמים, כמובן תורה בהרחבתה וגדלה, לפי כח המקבלים ולפי הכרח הדור, ויראת שמים בטהרתה ועזוז קדשה. מעדרי קודש כאלה, שמקום מרעיתם הוא הישיבות האיתנות, רק מהם יקומו לנו שרי קודש, גדולי תורה, רבי פעלים בעבודה ובמדות תרומיות, כאשר מעולם זאת על ישראל. מיסדי ה״תחכמני״ ומנהליו בעצמם עומדים תמיד הכן ליעץ לכל אב דורש עצתם, אם יתן את בנו למוסדם או למוסד שהוא כולו קודש, שאם אך יש כח בידו אל ינתק את בנו אפילו לשעות קציבות ממקור החיים, של תורה שבכתב ושבע״פ. רק לאלה האנוסים מאיזה טעם וסבה, הדוחפת את גלגל חייהם, לחנך את בניהם בחינוך שיש בו למודי חול, הנם עומדים מוכנים להצילו ממקומות כאלה שיחד עם חינוך כזה, יכנס בו, במתכוין או גם שלא במתכוין, זרם של כפירה ופריקת עול התורה בכלליה ובפרטיה.

איך שעומד המצב בירושלים לא אוכל לדעת. פשיטא שהדבר מסור לגדולי התורה שידונו בכבד ראש, עד כמה הסכנה מגיעה, ועד כמה הסיג נחוץ, באופן שלא יהיה הפסדו מרובה משכרו. אבל מה שנוגע ליפו והמושבות ולישוב החדש בדרך כלל, הלא אנכי יודע ועד, עד היכן הדברים מגיעים. וגם במושבות הלא יודע כת״ר חביבי את אמרתי הקבועה, ששלשת דרכי חינוך עלינו לסכם כשאנו באים לחפש דרכי תיקון למצבו הרוחני של הישוב. אותה המחשבה שחושבים אחרים להשריש, שהישוב צריך להיות מחונך בחינוך בעל גון אחד, עליה מוכרחים אנו להלחם. שונים הם המעמדים הרוחניים והחמריים, שונים הם הכשרונות, ושונה מוכרח להיות החינוך. אין אנו פטורים מפיקוח נמרץ, גם בעד אותה השדרה, שבתי-ספר הקבועים עם כל השלילה שיש בהם כלפי הדת והיהדות הנאמנה עדים לה. עד כמה דאפשר אנו חייבים לדאוג אולי נוכל גם שמה להכניס איזה זיק של אור, לגרש עכ״פ באיזו מדה את ההדיוטיות הגמורה ואת הנכריות שהם ממלאים את לב חניכיהם, להשפיע כמה שנוכל לפחות שיהיה החומש נלמד ממקורו ובאיזה רגש של קדושה ואמונה, שימצא מורה ומחנך שידאג בעד ההרגל של המצות המעשיות, תפילה, ציצית, תפילין, נטילת ידים, ברכות, קדושת שבתות וימים טובים, וההדרכה המוסרית ע״פ התורה והמדות הטובות, שהם מורשה וסימן לזרע קודש. אבל יודעים אנו ברור, שכמה שנשתדל לצרף קודש אל חול זה לא נצליח הרבה בכל מקום שהחול הוא העיקר והקודש טפל לו, וק״ו כשיד מורים מזלזלים בכל קודש שולטת, לא יוכל הריוח להיות מרובה, ומ״מ גם מהמעט שנוכל להגיע אליו אסור לנו לסלק את ידינו. למעלה מזה הלא נמצא בכל מושבה הורים רבים, והם הרוב, שעם כל מה שהם מוצאים את עצמם מוכרחים לתן לבניהם חינוך מרוצף עם צרכי החיים המוסכמים בזמננו בישוב החדש, שהם כוללים חלק מהידיעות השמושיות, ולפחות השפה הערבית, יחד עם הדבור העברי המנצח בדור הצעיר באי״י בישוב החדש לפחות, הם רוצים בכל זאת שהקודש יהיה העיקר, והילדים יתחנכו בידיעה הגונה, בתורה, במקרא במשנה וגמרא, ובהשפעה חשובה של אהבת תורה ומצות והדרכת אמונה שלמה ויראת שמים. בעדם הכרח הוא ליסד בתי תלמוד תורה, כטפוס ״ נצח ישראל״, או קרוב לו, לפי שינויי הזמן והמקום ולפי התרבות הנסיונית.

אמנם כ״ז לא יביא עדיין מרפא גמור בכנפיו, כל זמן שאין לנו מכון כזה שיוכל לקלוט את השרידים היחידים שבבעלי הכשרון, שרוחם נכון בקרבם להיות מוקדשים כולו קודש לד׳ בהתמדה גדולה בתורה, בעומק הלכה בגפ״ת ובפוסקים, במוסר וביראת שמים, בשכל טוב ומדות מפוארות הראויות ליחידי סגולה. וילדי חמד הללו, הם עומדים למעלה מכל הערכים המחודשים. לא די שאינם צריכים לבלות את זמנם היקר בלמודי חול, ביחוד בראשית טל ילדותם, אלא שגם את ההסתגלות להדיבור העברי בלמודם ג״כ אינם צריכים. אע״פ שהנסיון הראה שההבנה של הסוגיות, אפילו היותר עמוקות, אינה נפגמת מפני הדבור העברי, אם אך המלמד הוא מי ששפתו שגורה יפה בפיו, אבל סוף-כל-סוף איזה קצת מועקה עדיין מוצא כל ילד וכל גדול בדיבורו העברי, שעדיין לא נצח לגמרי את הבית ואת השוק, ואיננו עדיין שפת-אם ממש. ואם אנו מוותרים על מועקה זו בשביל התכסיס הרגיל בעד הרוב, הבינוניים, אין אנו רשאים לרצפו גם על היחידים העילויים, אם ימצאו לנו, והדומים להם. ומהם נקח דוקא את הטפוס החביב של הת״ח העתיק, הממולא בתורה ויראת שמים מאירה וברה, וכל ידיעותיו הנחוצות לו ביותר ירכוש לו ע״י תלמודו כשיהיה מסודר יפה, בתנ״ך, במשנה, בגמרא, במדרשים ובספרים טובים וקדושים, שכל ת״ח מצוין מצוי אצלם, והם ירחיבו את דעתו עד שיעלה למעלת איש דגול מרבבה, הראוי להיות מורה הוראה בישראל באמת ובצדקה, ובאלה תתפאר ארץ ישראל. והאחוז העליון הזה, לפי מדת כמותו בפחות או יתר, הוא הגורם העקרי ביחש לשמירת הצביון העתיק בסדרי החינוך.

ואחרי שכת״ר, וכבוד הרבנים שכולנו יחד היינו בחבורת קודש במסענו והתעסקנו בשיחה קדושה זו, כמה פעמים, יודעים זה, מה מקום יש לתרעומות, ומה מקום לטעות בכונתי. ומי יוכל לחשוב שאני בא להתפרץ להורות הוראות וביחוד כלליות בירושלים, בשעה שאני בכבדות בא רק להגן על הענינים השייכים לישוב החדש וליפו והמושבות בפרט, בזהירות גדולה, כשהדבר נוגע עד הנפש.

חושב אני שדברי אלה, שממעמקי לבבי הם יוצאים, יספיקו כשימסרו באמתתם להסיר מעלי כל תלונה, של ת״ח הגונים, בעלי תורה ויראה באמת, שאני מצטער מאד בצערם הרוחני. וזה אני מוצא את עצמי מחוייב להעיר את כבוד חביבי כת״ר שליט״א, שכשם שהגאוה והכעס וענפיהם הם סורי הגפן נכריה, ובכלל המדות הרעות האסורות, שאנחנו חייבים להטהר מהן עד כמה שהיד מגעת, וכבר מנויה וגמורה מפי חכמי-תורה גדולי-עולם, שהעצבנות היא מכלל המדות האסורות, ״קינא דמסאבותא״, עומדת במערכה אחת עם הכעס והגאוה. וכבר גליתי לכת״ר כמה פעמים כי העיפות הנפשית והגופנית הגורמת לה, היא שריג ממדת העצבות, המבלבלת דעתו של אדם ומעברת אותו על דעת קונו, מאבדת הונה של תורה וכל חיי נועם של עבודת הקודש. הנני רק רואה להוסיף כי מורך הלב, הוא ג״כ בכלל המדות האסורות, תולדות העצבות והעיפות שהננו חייבים להזהר מארסה. חמושי גבורה אנו חייבים להיות כשאנחנו מכירים שכל כונתנו היא טהורה, ישרה ונכוחה ונגד ד׳ דרכנו. חלילה לנו, להיות חפצים דוקא להיות יוצאים ידי כל הבריות, אפילו היותר חביבות ומשובחות. ובכלל זה נוכל לקוות להצלחה ולברכת ד׳ בכל הגות לבבנו ופועל כפנו, לשם ד׳ וישראל עמו, ולעשות נחת רוח ליוצרנו, יוצר כל, ב״ה, באמת.

~ ✣ ~

פסקה 43 | גדרי החינוך המקורי בארץ ישראל

מקור: אגרות הראי״ה, כרך ב, איגרת תרנד

ממכתב כת״ר הכרתי, שמבינים את מכתבי לד״ר ענגל שלא ככונתי. מעולם לא עלה על דעתי לצאת במעשה נגד גדרי הראשונים בא״י ולעסוק ביסוד בתי ספר שיש בהם לימודי חול ושפות זרות, אפילו על טהרת הקודש, ואפילו ע״י מורים יראים ושלמים, ואשרי אדם מפחד תמיד, דבדברי תורה ודאי כתיב, הוא לנגד עיני תמידי רק כאשר ראיתי שבאו אנשים נכבדים ומחשבתם לשם שמים, והם מיסדים מוסד כזה כדי למעט את התפלה, מצאתי שאנו צריכים להתנהג בזהירות שלא למחות בידם, וג״כ משום זה הכלל עצמו של אשרי אדם מפחד תמיד. מובן הדבר שלא נחליף את מוסדותינו הקדושים, המיוחדים לקדושת התורה, במוסדותיהם המעורבים בטרכסיד של חול, ולא ניעץ שום אב שרק אפשר לנו לפעול עליו שיקדיש את בנו כליל קודש להתגדל בתורה בטהרתה, שיעתיק אותו ללימודי חול גם לשעה או לשעות ביום, בשחר טל ילדותו ביחוד. אבל לא נצא ג״כ להזכיר ולעורר את האיסורים והחרמות של הראשונים על אלה שהולכים לתומם, ובמר נפשם חפצים הם להגן על בניהם ועל הבנים של בני גילם, שהם חושבים עכ״פ את עצמם שהם אנוסים, או שלא יוכלו לעמוד בנסיון, או שהבנים או האמות לפעמים לא יקבלו מהם, ויתנו את הילדים למקומות שהסכנה למינות וכפירה כבר היא בוערת בכל תוקף מדורתה. וממילא כשישחרוני לפקח על בית כזה, שלא יתקלקל מתכונת היהדות שלו, לא אוכל לדחותם, וחייב אני לסייע בהצלה. והדבר הזה כ״כ פשוט אצל מיסדי ה״תחכמני״ ומנהליו, עד שגם הם בעצמם היו תמיד מיעצים לכל שוחר בעצתם, שיותר טוב הוא לתן את הילדים לת״ת, למען ישארו בני תורה במלא המובן, וחשבו את המוסד לקיבול של הצלה בשעת משבר ודחק סכנה. ולולא יצאו כעת בזילותא כ״כ גדולה על אנשים יקרים ות״ח מצויינים בתורה ויראת שמים, לתתם למחללי שבתות וכופרים, בלי שום נימוס, לא הייתי עומד על צדם, אבל כאשר נעשתה שגיאה זו (בודאי שלא מדעת גדולי התורה הנודעים שיחיו) והלבינו ברבים פניהם של אנשים יקרים, והרפו ידים עובדות לשם שמים, שזה גורם רק לחזק את ידי המהרסים והמחריבים השמחים לאיד, הוכרחתי לחזקם ולנחמם, כדי שלא ימסר גדוד שלם של צעירים שעומדים להיות מוצלים ממלתעות הכפירה, לרשות העלוקה הזאת האומרת הב הב. ולא עוד אלא שחרדה גדולה תקפתני על התוצאות של סגנון הדברים, שהם יכולים להתפשט גם על בתי הת״ת שבמושבות מיסוד ״נצח ישראל״, שהוסכם כבר להתיר בהם לימוד השפה הערבית, וקצת מדעים נחוצים, והנהגנו את הלימוד בלשון הקודש, ואנו רואים ב״ה מדי שנה בשנה כמה מצליח דרך קודש זה, ורבים לוחמים לנו מהצד החיצון שבפנים, ומה יהיה עוד אם יוסכם הדבר שאנו צריכים לבטל את הכל, אם לא נרצה להיות עבריינים חלילה, ולמסור כעת אחרי רוב העמל את כל החינוך שבישוב החדש לידם של שוללי כל קודש ד׳. דאגה זו הניעה אותי לדבר דברי, ובשיטתי זו אני מחזיק. ואין ספק שאלו ראו בעיניהם את מצבנו גדולי הראשונים, קדושי דור שלפנינו, גם הם היו אומרים ככה, שאין כח בידנו למחות בידי העושים לשם שמים, רק שאנחנו נשמור על שלנו, בכל כח ודעה שיחננו השי״ת.

ואע״פ שדעתי העיונית להלכה היא, שעם השמירה על החלק שאפשר להחזיקו מיוחד לקודש, חייבים אנו ליסד בפועל מכונות חינוכיים לאלה שהם מוכנים כבר לצאת ללמודי חול, כדי לקרבם לתורה עד כמה שהיד מגעת, מ״מ לא הרהבתי עז להורות כזה למעשה. רק הסכנה הנשקפת מתוך הרעש שהסבו הדברים שבמלחמתה ש״ת, היא הניעה אותי לגלות את דעתי, על מה שכבר נעשה. ועל מה שעדיין לא נעשה הנני עומד גם כעת בדעתי, שלא לעשות בפועל שום דבר נגד המהלך הישן. רק אם ימצאו מיסדים לש״ש לא אמחה בידם, כדי שלא אהיה אנכי הגורם למסור ילדי קודש לידי אותם המשכחים שם ד׳ ותורתו מאתם. ואם יוסד מוסד כזה, ואצטרך לפקח עליו שלא יתקלקל יותר, ודאי שאין שום היתר לומר שאפשר להמנע מזה, ולהניח דבר העלול להתקלקל בלא פיקוח.

ועל עניני ירושלים אינני אדון בדבר זה להורות כמובן, ולו היה דורנו מאושר באישור זה שהגדולים ישמעו לקטנים, הייתי אומר שעל מה שכבר נעשה והדברים מוכיחים שנעשה לשם שמים, שהרי עכ״פ זהירים הם כמה דאפשר בהדרכה הגונה לחינוך הדת והיהדות הנאמנה, אין כדאי להרעיש עולם, להחרים ולאסור, רק על להבא יסוייג הדבר, שלא יעשה שום דבר חדש נגד הסכמת איסורם של ראשונים, בלא הסכמת גדולי התורה ורבני הבד״צ יושבי כסאות למשפט. רק אם יראו הם בצירופם של גדולי הדור שבחו״ל, שיש איזה סייג לתורה ראוי להתיר, יעשו כרוחב דעתם. אבל חלילה שכל יחיד יקפוץ לומר שהוא עושה סייג לתורה, לשבור בזה גדרי עולם של רבותינו הקדמונים ז״ל.

ובכלל אני מוצא, שגם על אחינו הרחוקים, שאנו מוכרחים לאסור עליהם מלחמה של מגן או גם של תנופה, הננו מ״מ מוזהרים להתנהג בדרך כבוד ונימוס, להלחם על הרע והחטא ולא על רעים וחוטאים, שאולי אינם במציאות אחרי הצירוף הגדול של גלותנו הארוכה, אולי הם שוגגים, אנוסים או מוטעים, ואולי יש בעומק החושך והרע ג״כ גרגירי אורה וטובה. וע״י דרכי נועם ונתיבות כבוד ושלו׳ נוכל הרבה יותר לתקן ולהציל מאשר ע״י משטמה וקינטוריא, ובכלל ע״י עבודת חיוב לשפר את מחננו בפנים, להוסיף תיקון וסידור, לשכלל כמה דאפשר בהיתר את מוסדותינו הקדושים בשכלול חיצוני ופנימי, ולא לכונן עיקרי המבטים על צד השלילה שיש בפעולות החדשות, אע״פ שהן מכאיבות את לבנו, כ״א לתור דרכים של השפעה בעדנו. זו היא הדרך היותר ישרה שפרטיה הם רבים לאין חקר, שאלמלי נרצה לקבע ע״ז שימת לב, ודאי נמצא דברי חפץ, לעשות ולהצליח בעה״י.

~ ✣ ~

פסקה 44 | מהות לימוד תורה לשמה

מקור: אורות התורה, פרק ב – תורה לשמה • א

עִנְיַן תּוֹרָה לִשְׁמָהּ - לְשֵׁם הַתּוֹרָה 10. כִּי מְצִיאוּת הַחָכְמָה הוּא רְצוֹן הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שֶׁתִּהְיֶה בְּפֹעַל, וְהִיא מְצִיאוּת יוֹתֵר נֶחְמָדָה וּמְעֻלֶּה מִכָּל מַה שֶּׁאֶפְשָׁר לְהֶחָשֵׁב, וְאֵין הַחְסָרוֹן כִּי-אִם מִצִּדֵּנוּ, שֶׁמִּצַּד הֱיוֹתֵנוּ שְׁקוּעִים בְּגוּף אֵין אָנוּ מַכִּירִים כָּל עִנְיַן גֹּדֶל וְחוֹזֶק וְעִלּוּי מְצִיאוּתָהּ. וְחָכְמַת הַתּוֹרָה חֲרֵי הִיא הַגִּלּוּי הָאֱלֹהִי כְּפִי רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ הַבָּא מִצַּד עֲבוֹדָתֵנוּ וְתַלְמוּדֵנוּ. וְהִנֵּה כָּל הַלּוֹמֵד תּוֹרָה הוּא מוֹצִיא מֵהַכֹּחַ אֶל הַפֹּעַל אֶת מְצִיאוּת חָכְמָתָהּ מִצַּד נַפְשׁוֹ, וּבְוַדַּאי אֵינוֹ דּוֹמֶה הָאוֹר הַמִּתְחַדֵּשׁ מִצַּד חִבּוּר הַתּוֹרָה לְנֶפֶשׁ זוֹ לָאוֹר הַנּוֹלָד מֵהִתְחַבְּרוּתָהּ לְנֶפֶשׁ אַחֶרֶת, וְאִם-כֵּן הוּא מַגְדִּיל הַתּוֹרָה מַמָּשׁ בְּלִמּוּדוֹ, וְכֵיוָן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רוֹצֶה שֶׁיַּגְדִּיל תּוֹרָה, הַדֶּרֶךְ הַיָּשָׁר הוּא שֶׁיִּלְמַד הָאָדָם מִצַּד אַהֲבָתוֹ אֶת הָאוֹר הַגָּדוֹל, שֶׁרוֹצֶה הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּגִלּוּי מְצִיאוּתוֹ, שֶׁיִּתְגַּדֵּל יוֹתֵר וְיוֹתֵר. וּמִכָּל-שֶׁכֵּן לְחַדֵּשׁ בַּתּוֹרָה, שֶׁהוּא וַדַּאי הַגְדָּלַת הַתּוֹרָה מַמָּשׁ בְּאוֹר כָּפוּל.

~ ✣ ~

פסקה 45 | תורה לשמה בלימוד המעשי

מקור: אורות התורה, פרק ב – תורה לשמה • ב

עִקַּר לִמּוּד תּוֹרָה לִשְׁמָהּ, בָּעִנְיָנִים הָרוּחָנִיִּים מִתְקַיֵּם הַדָּבָר כְּפִשׁוּטוֹ, כִּי קִרְבַת ד׳ וְרוֹמְמוּת הַקְּדֻשָּׁה גִּלּוּיָהּ בָּהֶם, וְהָאָדָם מִתְרוֹמֵם עַל יָדָם, וּבָעִנְיָנִים הַמַּעֲשִׂיִּים צְרִיכִים לְהָבִין שֶׁהֵם כֻּלָּם סְעִיפִים וּלְבוּשִׁים שֶׁל אוֹר הַיָּשָׁר וְהַצֶּדֶק הָאֱלֹהִי, וּבְתוֹךְ כָּל הַפְּרָטִים יַחַד נִמְצֵאת הַנְּשָׁמָה הָאֱלֹהִית שֶׁל שִׂכְלוּל הָעוֹלָם, בְּחַיִּים בְּחֹמֶר וְרוּחַ, בַּחֻבָּרָה וּבְיָחִיד, וּמִמֵּילָא נוֹקֵב הָאוֹר וְיוֹרֵד גַּם כֵּן בְּכָל פְּרָט וּפְרָט. וְכֵיוָן שֶׁרֶגֶשׁ הַלֵּב וְהַשֵּׂכֶל הַפְּנִימִי נָתוּן לַהֶאָרָה הָאֱלֹהִית הַכְּלָלִית, הַמִּסְתַּתֶּרֶת בְּכָל הֲמוֹן הַלִּמּוּדִים הַמַּעֲשִׂיִּים, מִתְהַוֶּה עַל יְדֵי זֶה גִּלּוּי פְּנִימִי בְּכָל פְּרָט וּפְרָט, שֶׁיּוֹצֵא לָאוֹר לְפִי כִּשָּׁרוֹן רוּחוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד. לִפְעָמִים מִתְרַחֵב הָרַעְיוֹן וּמִתְגַּלֶּם עַד שֶׁאֶפְשָׁר גַּם כֵּן לְבַטֵּא וּלְבָאֵר אֶת נִיצוֹץ הָאוֹר הָאֱלֹהִי, שֶׁנִּתְפָּס בְּאֵיזֶה מִן הַפְּרָטִים, וּבְרוֹמְמוּת מַעֲלָה בְּכָל הַפְּרָטִים, וְלִפְעָמִים מִתְגַּלֶּה הַדָּבָר רַק בְּתוֹר הִתְנוֹצְצוּת עֲדִינָה בְּחַדְרֵי הַלֵּב, אֲבָל מִכָּל מָקוֹם הִיא מַעֲלָה אֶת הַנְּשָׁמָה לְמַצָּב נַעֲלֶה, שֶׁהַחַיִּים כֻּלָּם מְזַדַּכְּכִים עַל יָדָהּ. וְזֶהוּ ״כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לִשְׁמָהּ זוֹכֶה לִדְבָרִים הַרְבֵּה״ 11, וְהַהֶאָרָה הַכְּלָלִית לְעֻמָּתָהּ נֶאֱמַר ״וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁכָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ כְּדַאי הוּא לוֹ״.

~ ✣ ~

פסקה 46 | המוסר הטבעי כמצע לתורה

מקור: אורות התורה, פרק יב – התורה לישראל ולעולם • ב

"דֶּרֶךְ אֶרֶץ קַדְמָה לַתּוֹרָה״ 101. הַקְּדָמָה זְמַנִּית מֻכְרַחַת לְדוֹרוֹת. הַמּוּסָר בְּטִבְעִיּוּתוֹ, בְּכָל עֻמְקוֹ הוֹדוֹ וְכֹחוֹ הָאֵיתָן, מֻכְרָח לְהִקָּבַע בַּנֶּפֶשׁ וְיִהְיֶה מַצָּע לְאוֹתָן הַהַשְׁפָּעוֹת הַגְּדוֹלוֹת הַבָּאוֹת מִכֹּחָהּ שֶׁל תּוֹרָה. וּכְשֶׁם שֶׁהַיְרֵאָה הִיא בְּחִינַת הַשֹּׁרֶשׁ הַקּוֹדֶמֶת אֶל הַחָכְמָה, כֵּן הַמּוּסָר הַטִּבְעִי הוּא בְּחִינַת הַשֹּׁרֶשׁ הַקּוֹדֶמֶת אֶל הַיִּרְאָה וְכָל עֲנָפֶיהָ. וְהַכְּלָל הַזֶּה הוּא נוֹהֵג בָּאָדָם הַפְּרָטִי, וְכֵן הוּא גַּם כֵּן נוֹהֵג בִּכְלָלוּת הָאֻמָּה וּבְכָל הָאֱנוֹשִׁיּוּת. וְאִם יֵשׁ הֶכְרֵחַ לְפְעָמִים לְהָבִיא אֶת שִׁפְעַת הַתּוֹרָה בְּלֹא הַקְדָּמָה שֶׁל הִשְׁתָּרְשׁוּתוֹ שֶׁל הַמּוּסָר הַטִּבְעִי בְּטָהֳרָתוֹ, זֶהוּ דֶּרֶךְ שֶׁל הוֹרָאַת שָׁעָה, וְהַחַיִּים מֻכְרָחִים לִהְיוֹת מְסֻבָּבִים שֶׁיָּשׁוּב הַמַּהֲלָךְ לְסִדְרוֹ הָאֵיתָן: הַקְּדָמָתוֹ שֶׁל הַמּוּסָר הַטִּבְעִי בְּכָל שְׁלֵמוּתוֹ, כְּדֵי לִבְנוֹת עַל מַצָּעוֹ אֶת הַטַּרְקְלִין שֶׁל הַתּוֹרָה וְהַיִּרְאָה הָעֶלְיוֹנָה.

~ ✣ ~

פסקה 47 | הרחבת המוסר הטבעי באור התורה

מקור: אורות התורה, פרק יב – התורה לישראל ולעולם • ד

הַתּוֹרָה נִתְּנָה לְיִשְׂרָאֵל, כְּדֵי שֶׁשַּׁעֲרֵי-אוֹרָה יוֹתֵר בְּהִירִים, יוֹתֵר רְחָבִים, יוֹתֵר קְדוֹשִׁים, מִכָּל שַׁעֲרֵי הָאוֹרָה שֶׁל הַבִּינָה הַטִּבְעִית וְשֶׁל רוּחַ הַמּוּסָר הַטִּבְעִי אֲשֶׁר לָאָדָם, יִפָּתְחוּ לָנוּ, וְעַל יָדֵינוּ לְכָל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ. וְאִם אֲנַחְנוּ אוֹטְמִים אֶת אָזְנֵינוּ מִשְּׁמֹעַ לְקוֹל ד׳ הַפָּשׁוּט הַקּוֹרֵא בְּכֹחַ עַל יְדֵי כָּל שַׁעֲרֵי-הָאוֹרָה הַטִּבְעִיִּים, שֶׁהִיא נַחֲלַת כָּל הָאָדָם, מִפְּנֵי שֶׁאָנוּ חוֹשְׁבִים, שֶׁנִּמְצָא אֶת אוֹר הַתּוֹרָה בַּתּוֹרָה הַקְּרוּעָה מִכָּל אוֹר הַחַיִּים הַפְּרוּשִׁים בָּעוֹלָם בִּפְנִימִיּוּתוֹ וּבִנְשָׁמַת הָאָדָם בַּהֲדָרָהּ, אֵין אָנוּ

מְבִינִים בָּזֶה אֶת עֶרְכָּהּ שֶׁל תּוֹרָה, וְעַל זֶה נֶאֱמַר עַם נָבָל וְלֹא חָכָם 103, כְּדִמְתַרְגֵּם אוּנְקְלוֹס עַמָּא דְּלַבְּלוּ אוֹרָיְיתָא וְלָא חַכִּימוּ.

~ ✣ ~

פסקה 48 | איזון סגולת התורה וידיעתה

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק שביעי – שלשה שאכלו, ד. ברכות מה/א

א״ר שמעון כן פזי מנין שאין המתרגם רשאי להגביה קולו יותר מן הקורא שנאמר משה ידבר והאלהים יעננו בקול, מה ת״ל כקול, כקולו של משה. תנ״ה אין המתרגם רשאי להגביה קולו יותר מן הקורא ואם א״א למתרגם להגביה קולו עם הקורא ימעך הקורא את קולו ויקרא. נראין הדברים מסיום לשון הברייתא שהשיווי של המתרגם עם הקורא הוא העיקר, וכשם שאין המתרגם רשאי להגביה קולו יותר מן הקורא ה״נ אין הקורא רשאי להגביה קולו יותר מן המתרגם, דכן נראין כונת הדברים של ״ואם א״א למתרגם להגביה קולו עם הקורא״, דהיינו שהוא מנמיך קולו מהקורא ונמצא קולו של קורא גבוה יותר, ע״כ ימעך הקול וקורא, היינו ינמיכו. מיהו התחילו ביסוד הדבר שלא יגביה המתרגם קולו מהקורא כנראה שבזה יציין דבר יותר עקרי או יותר מוכרח, להזהר מהצד השני המובן ג״כ יותר בפשיטות. הערת הדבר, נראה באשר תכלית תורת ד׳ התמימה ותועלתה בישראל תצא משתי אלה. מיסוד הסגולה והקדושה שיש בתורת ד׳ שתרומם את כל נפש הנהנה לאורה להיות קרוב אל הקדושה והמאור האלקי, לא לבד לפי עצם הידיעה הנקנית, כ״א בסגולת הדר קדושתה תקנה לבב הדברים וההוגים בה לרומם אותה במעלה עליונה, כסגולת העוסק בתורה לשמה שמגדלתו ומרוממתו על כל המעשים, שהוא בעוצם קדושתה. והגדולה והרוממות הזאת הבאה מקדושת סגולת אלהיותה של תוה״ק מצד שהיא תורת ד׳ ודבר פיו, תקנה כל נפש לפי ערכה בעסק תורתינו הק׳. והתועלת השני׳ בא מצד הידיעה, שידיעת התורה תלמד לאדם, ליחיד ולציבור, נתיב יושר ללכת בדרך חיי עולם וחיים טובים ומאושרים ג״כ בעוה״ז. ונגד אלה ב׳ הסגולות ששתיהן יקרות מאד, הם הקורא והמתרגם. פעולת הקורא על העם הבלתי יודע ומבין בלא תרגום, להפעיל עליהם קדושת סגולת התורה, ופעולת התרגום לרשם עליהם נחיצות ידיעת התורה כ״א כפי מעלתו. והנה הנטי׳ לאחת הקצוות לבכר יסוד אחד מאלה על חבירו הוא דבר גורם תקלות, והדרך המביא אל ההצלחה האמיתית היא ההכרה להחשיב שתי הסגולות בשקל אחד, באופן שלא יזיז אחד מחבירו. דהנה אם יטה לבבו רק לתועלת הידיעה ותקטן בעיניו סגולת התורה, הלא אז יהי׳ כאותן שלא ברכו בתורה תחילה, שעליהם אמרו חז״ל שאבדה הארץ. כי הדימוי את ידיעת תורת ד׳ לכל ידיעה וחכמה אנושית הוא הגורם הקרוב לכבות חלילה נרה של תורה ולסמות העינים מהשקיף אל זוהר קדושתה. אמנם אם יטה האדם רק אל תכלית הקדושה מצד סגולתה, וירף לבבו מעבוד עבודת התורה בשום שכל ועומק הגיון בכל חלקי׳, בהלכה ואגדה בלשון וסגנון בדקדוקה וכל סעיפי׳, הנה גם סגולתה מעט תעלה בידו, כי סגולת תוה״ק תוסיף תת כחה רק כפי ערך רב העבודה בידיעתה. ע״כ המתרגם, שיסוד תיקון התרגום הוא מפאת הידיעה, לא יגביה קולו יותר מן הקורא, לבלי להעדיף כח הידיעה על הסגולה, לבלי להשוות ידיעת תורת ד׳ לאיזה ידיעה של חכמת חול. וכמו כן הקורא מובן שלא יגביה קולו יותר מהמתרגם שלא לבטל ג״כ ערך הידיעה לגבי הסגולה, שלא יזיק חלילה ציור אהבת התורה מצד סגולתה מלהגדיל תורה ולהאדירה. ורבותא גדולה היא זו שאם א״א למתרגם להגביה קולו עם הקורא ימעך הקורא את קולו ויקרא, שלפעמים ניתן רשות בתור עת לעשות לד׳, שאם יכבידו על הדור להגות רק מצד סגולת התורה כפי ארחות [מוסרה], יתרחקו מן התורה מפני שהמה רחוקים מדעת אלקים לפי האמת. אז נאמר הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו, ולעולם ילמד אדם אפי׳ שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה, והמאור שבה יחזירם למוטב, וסופו שיתבונן ג״כ על הוד קדושת סגולת תוה״ק. אבל דבר גדול דברו, שחובה למעך קול הקורא ובלי להכביד ערך ידיעת הסגולה אם אינם יכולים לקבל, כדי שלא תתבטל הידיעה. כי יסוד קיומה של תורה תלוי עכ״פ בידיעה, למען דעת מה יעשה ישראל בפועל. ויסוד הדבר שהסגולה והידיעה נושאים תמיד בד בבד, וכן הי׳ במתן תורה, דבר ד׳ הוא נגד הסגולה הפנימית, וקולו של משה על ידו באה לנו הידיעה, וכפי כח ההשתדלות של הידיעה כן נשפעת קדושת הסגולה, והאלהים יענינו בקולו של משה. והוא לימוד לדורות, שכפי ערך ההשתדלות בעומק הידיעה תהי׳ נשפעת ג״כ להועיל יתרון הקדושה וסגולתה, לרומם העוסקים בה, כדבר שנאמר ״סלסלי׳ ותרוממיך תכבדך כי תחבקנה״. ושרשי אלה הדברים שבין הסגולה והידיעה תלויים ביתרון שבין הכונה השלימה אל המעשה. והדבר נוגע בין מוסד השלמת הפרט ההשלמה הלאומית. כי ההשלמה הפרטית תעלה ביתרון הכונה, וגעגועי נפש האדם השלם לאהבת יוצרו יתי׳ הם דרכי השלימות הפרטית, וההוספה בכל המגיע לבא לזה הוא יתרון גדול, אמנם ההשלמה הלאומית תבנה ותכונן ביותר בחיזוק המעשים ודיוקם. ובאשר צריך לעולם לחזק אמץ ב׳ הענינים, כי בשקוע האדם עצמו רק בענינו הפרטי, יקטן ערכו ולא תבא ממנו התכלית המעולה שבאה רק מכלל הציבור. ובהיות האדם משקיף רק על יסוד הציבור לא יוכל להרגיש את תוכן פעולותיו והנהגתו המוסרית הפרטית עד כמה יקרה ונכבדה היא. ובאמת בשפל ערך השלימות הפרטי גם אוצר הכלל הלא יחרב וייבש, כי אין הכלל כ״א קיבוץ פרטים ברב יתרון. ומה מכוון הוא הדין במצות צריכות כונה, שלמדונו הפוסקים ז״ל שמצות דרבנן אין צריך כונה ודאורייתא צריכות כונה. כי יסוד חיוב שמירת דברי סופרים בנוי בעקרו על שלימות הכלל, הנמשך בהנהגה מיוסדת ע״פ גדולי העם וחכמי התורה האמיתיים, עיני ישראל. ע״כ זקן ממרא קיי״ל דאין מוחלין לו גם אם רצו ב״ד, כדי שלא תרבה מחלוקת בישראל, ע״כ הדבר נמשך אחר עיקרו, שיסודו המעשה שהוא הניכר ברב עם, אמנם חיובי התורה המה כוללים אושר הכללי עם הפרטי. ע״כ אף שמצד ההשלמה הכללית עשה מצוה עכ״פ במעשהו, אבל לא השלים עדנה נפשו הפרטית כיון שלבו ריק מכונה נכונה, ומכוונים דברי הכתוב ״יען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני וגו׳ לכן הנני יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא ואבדה חכמת חכמיו וגו׳״. בהיותם סמוכים על המוסד הכללי לא יחושו להשלמה הפרטית לכוין לבבם לעבודת ד׳, אמר אמנם מוסד הכללי ג״כ תלוי הוא בהשלמה הפרטית, וכי ידל מעינו הפרטי גם הכללי לא יהי׳ ולא ימצא. ע״כ כדי להורות ע״ז יהי׳ העונש אבדת חכמת החכמים, שזה הוא

מעוז הכלל ויסודו, וברבות ההשלמה הפרטית יהיו המצויינים קרובים ברב מעלה של חכמה ודעת האלהים, ע״כ יוכלו להגדיל אושר הכלל בפאר ומעלה רוממה.

~ ✣ ~

פסקה 49 | טעמי דיני העבדות בתורה

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק שביעי – שלשה שאכלו, כג. ברכות מז/ב

והארי״ כל המשחרר עבדו עובר כעשה, שנאמר לעולם בהם תעבדו. יסוד הרעות שנמצאו בעבדות בא רק מתגרת יד האדונים הרשעים שהתאכזרו בעבדיהם ולא חסו על חייהם ורגשותיהם, אבל תכלית התורה הוא שיהיה עם ד׳ מצויין במדותיהם הטובות. ואז העבדות תהי׳ אחת מעמודי העולם וישובו, קודם שתבא התעודה היותר מאושרת שתמלא הארץ דעה את ד׳ באופן היותר גבוה, כי אז בההפך אל העמים שפה ברורה לקרא כולם בשם ד׳ וכולם יהיו נלוים אל ד׳ כעמו בית ישראל, הלא לא ימצא במציאות דין עבד כנעני. אבל דבר ידוע הוא שזמן יש לעולם, שעם ד׳ יהי׳ לנס במדותיו ותכונותיו וממנו תעבור השלימות וההישרה היותר גדולה לכל עמי תבל. א״כ כיון שנמצאים בבנ״א ירודים במעלה, מפני מיעוט הכרתם וחלישותם הגופנית או הנפשית, הדבר נכון מאד שיהיו משועבדים לאנשים רמי מעלה שיהיו בידם להשגיח על כל דרכיהם ושתהי׳ אימתם עליהם, ובזה יתישרו. ולא עוד שאם ימצאו באנשים המוצלחים כאלה, שבהיות ידם גוברת והם משעבדים בעניי עם בשכר פעולתם, אינם דואגים עבורם שיהי׳ להם לחם חוקם די ספקם, ושיהיו באים לנוח כפי הכח הטבעי שתתמיד בריאותם, מפני שני דברים, האחד שאין רגש היושר מפעם כ״כ בלבבם לומר שהם עושים עול, שהרי אין מזונתם עליהם, ועבור עבודתם יקחו להם מה שירצו. וכיון שאינו מכריחם לעבוד אצלו הוא חושב שנקי הוא מעניים, אע״פ שבאמת הם מוכרחים לקבל עליהם תנאים קשים שאי אפשר להם לעמוד בהם מפני עניים: גם אם יקצרו ימיהם או יחלשו, אין האדון המשעבד בהם מפסיד מאומה, כי ימצא לו פועלים אחרים. אבל חק העבדות הוא מגן לזה, כיון שהעבד הוא קנין כספו ע״כ יחוס על ממונו. זולת אם יהי׳ האדון איש רע מעללים ואכזר, אז רק אז תהפך העבדות לצרה. וגם אז בהיות מסחר העבדים הולך ונפרץ אז בידי הסוחרים יעשו רעות בחיי המשפחה של העבדים, כאשר נראה בשנים האחרונות שגרמו ביטול העבדות במדינות רבות. אמנם ע״פ דין התורה שלא נסגיר עבד אל אדוניו אשר ינצל אליך מעם אדוניו, אין מקום להרחבת מסחר העבדות ואפי׳ אם הוא רק מחו״ל לא״י, כיון שאי אפשר לסחור בהם במדינות רחוקות שוב אין המסחר מתרחב. ודי בהערה כזאת לפי המדות הטובות שהם בטבע אצל זרע ישראל לשמור את העבדים מרעה גדולה, ולזכותם בטובה רבה ע״י חינוך מתוקן והגנה כוללת מרעי בנ״א, שאם אותם העבדים יהפכו למשועבדים-בני-חורין יהי׳ חלקם יותר גרוע. וכבר ביארתי דבר זה בפ׳ הי׳ קורא בס״ד. ע״כ המשחרר עבדו, שגורם עכ״פ בהמשך בביטול העבדות גם אצל ישראל, הוא עובר בעשה שנאמר לעולם בהם תעבדו, ומראה בזה שאינו מכיר יתרון המדות הקדושות שראוי שיקבעו בישראל ע״פ התורה הקדושה שאז תהי׳ העבדות ברכה להאנושיות כולה, וביחוד שע״פ ההשגחה העליונה שביחוד התגלתה בישראל, נזדמן תמיד, ויזדמן שהגרועים שבבנ״א יהיו העבדים, ותחת שבהיותם בני חורין הם הפושעים הגדולים שדנין אותן באסורים קשים ולפעמים ביסורין או במיתה, אז בהיותם עבדים אימת הרב הישר ותכונתו הטובה היתה מונעתם מכל זה.

~ ✣ ~

פסקה 50 | שלמות שמירת המצוות בעת צרה

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק תשיעי – הרואה, שכג. ברכות סג/א

אר״א ב״מ אמר שמואל אפי׳ מצוה אחת כו׳. הצדדים של כל המצות כולם, יש לכל אחת מהנה אופן מיוחד שמקשר את האדם אל הדיעות הקדושות והנשגבות שהם יסודי המצות. ע״כ כל מצוה פועלת על חלק רשום לעצמו בכחות נפשו, שלעת צרתו ימצא פינה מיוחדת של נחם ועז. ורק בשמרו את כל מצות ד׳ ולא סר מכל אורח צדק, בצירוף העשירו קניניו הנפשיים ע״י אור תורה, אז ימצא עצמו מאושר מכל צד להיות בטוח גם ביום צרה, אבל כשיפנה לבבו להתרפות גם ממצוה אחת, ע״י הטעותו את עצמו בדמיונות כוזבים של תאות המדומות. אז בבא עת צרה, יסיר התבלול של ההשען אל הדמיונות מעיניו, ויחרידהו מאד הרע הגופני העומד לבלע את כל הטוב הדמיוני לעיניו. אבל בבטחו בשם ד׳ ואינו נשען כ״א על עז ד׳ וטובו, בהיותו מתעלה מכל ההשענה על דמיוני תאות משכרות, אז ימצא אשרו גם ביום צרה. אבל יבחן האיש בהיות שכלו שלם ובלתי נתעה ע״י דמיוני כזבים, רק אם לבבו יתמם באמונה שלמה לאהבת כל המצות כולם. ואותו הדבר החוצץ שיביאהו להתרפות גם מאיזה מצוה פרטית, כבר יש בה קשר מתעה להמשך דמיוני ובטחון שוא בהבלי החושים הגסים, לפי ערך ההטעיה לא יוכל עמוד בעת צרה. ״אשרי איש ירא את ד׳ במצותיו חפץ מאד״ והוא יודע חוסי בו. ותוכן הדבר הוא כדי הרלב״ג בפי׳ איוב, שהאדם מצד ענינו השכלי אינו עומד למפגע וכל ההפסדים באים ביחש לענינים החומריים. ע״כ כ״ז שעצמותו של אדם מוטבעת בעניני החומר והוא בא לו בהתרפותו מד״ת, אז הלא הצרה הבאה ביחש הדברים שהם עצמותו פוגעת בו עד מאד, ואין בו כח לעמוד. אמנם בהחזיק האדם בד״ת בכל עז, מוצא הוא את עצמו כולו עומד במעמד השכלי שמצדו אין צרה ואין פגע, וכיון שבאה עת צרה הוא מתחזק במצאו את עצמו עומד למעלה מאותו הערך שיהיו הדברים החומריים פוגעים בו לעכרו כולו, והדבר המחודש הוא שהעיכוב להתעצם בעצם מעמד שכלי יבא מכל הפרעה מוסרית במעשה, אפי׳ מהתרפות המצוה אחת, כי במקום שהמעשה לא יסכים עם השכל, שם ימצא האדם את כולו עומד במקום מעשהו לא במקום ציוריו, שלא גברו בו עד לגבול מעשה. ע״כ אפי׳ במצוה אחת ג״כ נאמר ע״ז התרפית מכל מקום.

~ ✣ ~

פסקה 51 | התורה כייעוד לאומי ולא כדת פרטית

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק תשיעי – הרואה, שכט. ברכות סג/א

והם שגרונו אצלך וכך אמרו לנו כו׳, ואמרו לאחינו שבגולה אם שומעים מוטב, ואם לאו יעלו להר, אחיה יבנה מזבח, חנניה ינגן בכנור, ויכפרו כולם ויאמרו אין להם חלק באלהי ישראל, מיד גענו כל העם בבכיה ואמרו חם ושלום יש לנו חלק באלהי ישראל. לעולם צריך שיהי׳ נשמר העיקר, כי טעם היות ישראל חטיבה בפ״ע ומובדל מכל העמים בגדרי תורה חקים ומשפטים, אינו נובע כ״א מיסוד רגש של דת פשוטה, המתבארת לאדם ע״פ השתדלותו להיות יותר קרוב לבוראו בדרכיו מעשיו ודיעותיו. כי אם היתה התכלית נגמרת במשפטו של כח יחיד, באין זיקה לצד לאומי כללי, כבר לא הי׳ צורך לאותה הבדלה הגדולה שבין ישראל לעמים, והי׳ די להשריש רוח התורה בכללו בעם, ולצרף רגשי קודש כפי הנהוג בכל עם, ולעבוד עבודת ד׳ באופן משותף לכל העמים. העליה להר מורה על ההתבוללות והשיתוף הכללי עם כל העמים. כי באמת יסודם של ישראל הוא מיעקב שקרא בית, מובדל לעצמו במחיצות והבדלים. וההבדלים הללו מכוונים לא בשביל התכלית שתגמר בתור דת שתנחיל לכל יחיד בפ״ע את אשרו הנצחי הרוחני לבדו, כ״א בתור עצת ד׳ להעמיד שם ישראל לעולם בצביונו וסגולתו המיוחדת לו, ודוקא ע״י זאת הסגולה, והצביון המיוחד כשישתלם בכל דרכיו ופרטיו, יבא האור הגדול לעולם כולו על ידם באחרית הימים. ע״כ חלילה מהשתתף עם כל עם ולשון בעבודת ד׳, אפי׳ אם קלטו אליהם את יסודי עקרי תורה בכמה מקצועות אמוניות. אבל אם תכה שורש הדעה הכוזבת, שאין להכיר את התורה כ״א בתור דת הדואגת לעולם הרוחני לבדו של נפשות יחידיה, תצא מזה לסוף ע״פ משפט הגיוני הנטיה לתכונת עבודת ד׳ דומה ומכוונת לאותן של עמים אחרים, ורגשי הדת ע״פ ההתפעלות החיצונית מבלי העמקה וידיעה ברורה אל מוסד תורת ישראל, יוכלו להביא ג״כ לכנין מזבח בחו״ל, כשתכונת הנפש נוטה לקרבת ד׳ ע״י קרבנות, ונגינה בכינור, הכל כתביעה הפנימית מצד רגש הדאגה היחידית הדתית, מבלי הבין כי רק למעלה למעלה מכל אלה הפרטיות היא יסודה של תורתינו, העומדת להאיר לכל העולם כולו באורן של ישראל, ״והי׳ אור ישראל לאש וקדושו ללהבה״. והתכונה העמוקה שבזה יזכה כל יחיד את נפשו לפני קונו, היא מסתעפת רק מהצדקה הגדולה שיעשה עם ישראל ועם כל העולם כולו, בהעמדת ישראל לגוי איתן ע״פ כל סגולותיו, שישובו אליו דוקא בארץ אבות הנתונה למורשה לו בדבר ד׳ שיקום לעד. א״כ החלק שיש לכל אחד מישראל בד׳ אלהי ישראל, הוא יוצא לאור רק ע״י ההשתתפות שיש לכל יחיד בעבודת ד׳ הפרטית שלו, באשר היא נערכת ע״פ מדת הכלל כולו שהיא עולה מכוונת להמטרה הכוללת והקדושה הזאת, אשר בהנתק תכלית התורה מעומק העצה הזאת, שוב לא יוכר כל תכלית באותה ההבדלה הרבה של ישראל מעמים. ואותו החלק שיש אל הפרט בד׳ אלהי ישראל מצד מעשה ד׳ הגדול שיעשה ע״י העמדת ישראל לו לעם, לא תבנה כ״א בידיעה וקיום של התורה, באמונה ותקוה לאומית נצחית המתקשרת עם ברית ד׳ וארץ ד׳. וכאשר הדעה הנעלה הזאת עם כל גדלה ועמקה, היא מורשה קהלת יעקב, ע״פ הרגשה טבעית מקדושת אבות ובריתם ד׳ אשר אתנו, ע״כ התרגש מאד העם, ובבכיה גענו ואמרו חם ושלום מרגישים אנו הפינה הגדולה הזאת, מרגישים אנו חבת לאומינו בכל לב ונפש, חלילה לנו להעתיק מגמת פנינו בעבודת ד׳ מהמטרה של רוממות קרן ישראל בארץ חמדתנו, להיות עם קדוש לד׳ ועומד לאור עולם עדי עד, ויתברכו בו גוים ובו יתהללו. לזאת המטרה עולה כל רגשנו הישר והנאמן לתורת ד׳ אשר אתנו יש לנו חלק באלהי ישראל.

~ ✣ ~

פסקה 52 | אחדות המעשה והעיון במצוות ביכורים

מקור: עין איה, מסכת ביכורים, לח. ביכורים ג/ה

עודהו הסל על כתפו קורא מהגדתי היום לד׳ אלהיך עד שגומר כל הפרשה, ר״י אומר עד ארמי אבד אבי הגיע לארמי אבד אבי מוריד את הסל מעל כתפו כו׳, וכהן מניח ידו תחתיו ומניפו וקורא מארמי אבד אבי עד שהוא גומר כל הפרשה. הקדושה הכללית שמתמלאת ע״י האחדות המושג ע״י פ כל דרכי ד׳ היא מצטיינת בשני ענינים, במעשה וברעיון. האחדות המעשית מביאה לאחדות הדעות, כי רק ע״י התיסדות חק ומשפט התורה בכלל האומה יזדככו הדיעות לבא לקדושת המחשבות שסגולת ישראל בהם תלויה להאיר באור ד׳. החילוק הנמצא בין המעשים והדיעות הוא שהמעשים הם יותר תלויים ע״פ הוראת הכהן המיוחד להורות תורה כאשר ביארנו, ע״פ המשפט אשר יאמרו לך. אע״פ שאין ההכרה הפנימית של הפרט מכרת את ערך הדבר על ימין שהוא שמאל שמע לוי, מפני שכך הוא חפץ ד׳ למען אחדות הכלל, וזקן ממרא שרצו ב״ד למחול לו אינם מוחלין אמרו חז״ל כדי שלא ירבה מחלוקת בישראל. אמנם החלק העיוני ממילא הוא מתישר ע״י ישרת המעשים, אבל תלוי הוא ביותר בההכרה העצמית, כאשר האריך בחובת הלבבות בהקדמה, שלא נאמר בפרשת כי יפלא ממך דבר למשפט שום דבר מתוצאות השכליות בחובת הלב, מפני שע״ז לא נסמך העיון אל המרכז וחכמי הסמך, כ״א ע״פ יושר מעשה התורה כבר ימצא השכל העצמי מסילה לדון דין הדיעות הרוחניות ע״פ דרכי יושר וצדק. ע״כ נחלקה כאן ההגדה, בתחילה יאמר הנדתי היום לד׳ אלהיך מכוון כנגד האחדות המעשית, ובזה פונה הוא אל הכהן ומיחד עליו שם שמים. כלומר ע״פ ההדרכה הכוללת היוצאת מההשפעה הכללית ע״פ התורה, אשר יורו מורי התורה יושבים במקום אשר יבחר ד׳, בזה אמצא מגמת ביאתי לארץ. ואין בענין המעשה מבוא לרגש העצמי, כי אפי׳ תהי׳ התחייבות המעשים ע״פ הוראות ב״ד נגד הכרתו ודעתו הפרטית מחוייב הוא לבטל דעתו נגד שלמות הכלל של האומה בכללה שצריכה להתנהג ע״פ מוריה. אח״כ יפנה להעיר לבבו בצד העיוני של האחדות, בזכירת העבר דרך ה׳ והשגחתו, מארמי אבד אכי. פה יאמר ד׳ אלהי אבותינו ולא ייחד שם ד׳ דוקא על הכהן, כי שלמות המעשה גורמת שההשגה הפרטית מכרת כבר בעצמה את הדיעות האמתיות, לא רק מצד הסמיכות על הכהן המורה. והנה ביחש הדיעות עם המעשים ישנם שני דרכים, דרך אחד הוא, שהמעשים יהיו נשמרים בכל תוקף זהירות ביראת ד׳ תמימה וטהורה, מבלי נגע כלל אל האוצר של הדיעות ורעיוני הלב. כי המעשים צריכים שיהיו כלולים ע״פ

מרכז האומה המעשי, שהוא צריך שווי גמור באין חילוק כל דהו הגורם למחלוקת והתבודדות. אמנם שדה הרעיונות רחב הוא, והרבה פנים לתורה לעבוד את ד׳ במקהלות ממקור ישראל, כ״א ואחד כפי כחו ושכלו. ע״כ צריך שיהי׳ השיתוף שיש לכהן עם הבעלים הפרטיים בביכורים נגמרים בעודנו עסוק בהצעה המעשית בשעה שקורא את שם ד׳ על הכהן. וזהו דעת ר״י שקורא עד ארמי אבד אבי, ומשם משתתף עם הכהן במעשה התנופה. אמנם אח״כ ע״י אמירת הענין המענין את הרעיון אז כ״א קובע ברכה לעצמו, כ״א כפי שכלו יהולל, ואין לשתף בזה ענין המעשה שתלוי בהוראה והסכמת ב״ד קבוע. ולפי פשטן של דברי ת״ק שאחרי גמר כל הפרשה היתה התנופה המשותפת בין הישראל והכהן, נראין הדברים שמ״מ המעשה פועל הרבה על המחשבה, ועם הרכוש המחשבי ראוי שישתמש גם בחלק המעשי שבו הכהן משותף. כי יש ג״כ דרך נכון שיפעלו לטוב ולרומם בכח העיוני על המעשים כולם. ועם התרוממו להשכיל בעיון כפי שכלו, יבא אח״כ להשתתף עם כח ההוראה לפרטי המעשים, אז ימצא בהם עצמם אוצר רב דעת, ע״כ נכון הדבר שאחרי גמרו ג״כ ההצעה העיונית ישוב להיות משתתף עם הכהן במעשה התנופה. והדברים נוגעים אם יש מקום להשכלות עיוניות עם פרטי המעשים בהלכות ופרטי המצות. שלפי דעת הרמב״ם במו״נ אין העיונים השכליים מוצאים מקום כ״א בכללי המצות, ובקשת עילה לפרטיהם בעיניו ז״ל הוא שגעון ארוך, א״כ אין יד העיון מגעת כלל למעשים שבהם יש שיתוף לכהן. אמנם כפי מחקרי חכמים רבים יש לצייר אוצרות תבונה ודעת ד׳ בכל פרטי המצות בסוד ד׳ ליראיו. וכן מטין דברי חז״ל בענין טעמי תורה שיקרים בעוה״ז קפויין יהיו לע״ל, וכמה מאמרים בזוהר מורים כן. ולפ״ז יש יחש גדול לפרטי המעשים עם הצד העיוני שבתורה ע״פ ההכרה העצמית, וראוי להורות ע״ז בהשתתפות עם הכהן במעשה אחר שכבר הקדים הצעתו בהכרת ההכרה המדעית, שאם שהיא פרטית ותלויה בבינת כ״א בפ״ע, היא כללית, שהיא בטוחה שכבר יביא יושר המעשים שכל האומה תכיר את המאור האמיתי שבדיעות שאליהם פונה התורה בכוונתה הכללית, ״כי נר מצוה ותורה אור״.

~ ✣ ~

פסקה 53 | הכוונה האלוהית בביאורי התורה וחז״ל

מקור: בויסק א׳, כא

יסוד ביאורי תורה ודברי חז״ל, בזמן שהביאורים מורים אותנו ידיעות ישרות ומועילים להרחיב חכמה וכשרון, אינו בנוי על כונת האומר בפרטיות, דהיינו כונת הנביא בהנבאו וכן כונת חז״ל בעת אמירתם. והראי׳, שאפילו ביאורי תורה הקדושה אמרו על רבי עקיבא שחידש דברים שלא נתגלו למשה רבינו ע״ה. אלא שבנוי על תכלית רצון העליון שמאתו היתה נסיבה שנתישר ונשתלם. על כן לא נעזוב שום סבה שבעולם שמביאה אותנו להשתלמות ולא נשתמש בה להוציאה מן הכח אל הפועל. על כן לפעמים אמרו חז״ל ביאור על שם עיר, כמו טבריא שטובה ראייתה, לשלימות של שבח עיר בארץ ישראל, אף על פי שקרא אותה טיבריאוס על שמו. והוא ענין דייק בשמא דרבי מאיר, כי אין דבר שלא יהי׳ אפשרי להמשיך ממנו תועלת, והתועלת מכלל הכונה האלהית בודאי, על כן באמת גם בלישני דעלמי ובידיעות שונות יש למצא חפץ. מכל מקום מובן שאין להם דוגמא וערך עם מה שימצא בתורה הקדושה. ויש לומר שבהתפשט השלימות להתבונן בכל התורה כולה שאין לה קץ כמו לעתיד לבא, אז תמלא הארץ דעה את ד׳ ותתגלה מעלת תורה בכל דבר, כי כל פועל הוא מעשה ד׳, וכן כל התורה כולה שמותיו של הקב״ה, דהיינו פעולותיו, כי השם הוא באמת פעולה, כביאור הפילוסוף בגיה״מ דהפעולות הפעלם שמם.

אלא שקודם בזמן הוא ודאי הדרישה הפשוטה הבנוי׳ בכונת האומר, ומכל מקום אין לגנות הדרישה הרחוקה מכונת האומר, שאם מכונתו היא רחוקה אבל אינה רחוקה מכונת השם ית׳ שסבבה הסיבות שיבא מאמר זה לידינו ויעירנו על תועלת, וכל תועלת רוחני הוא קנין חביב מאד. ואם ראוי הוא להשכיל שהסבה שהוזמנה להרויח דינר אחד לא באה במקרה, כי השם ית׳ הוא נותן לחם לכל בשר ומשביע לכל חי רצון, איך אפשר שתבא במקרה סיבה מועלת תועלת רוחנית. אלא שהדברים מחולקים לענין שימוש התוצאות לענין מעשה, שלזה צריך בינה יתירה. ורבי מאיר שהי׳ נעלה מאד עד שלא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו, הי׳ ראוי לדרש בשמא אפילו למעשה. וממוצא דבר נאמר, שהר״מ ז״ל קבל על מחלת הדור לדרוש במאמר דברים שלא כיון אומרם, המחלה ההיא יש לה גדרים, ולפעמים היא מעלה גדולה ועליונה, ומצאנו שלמעלה זו עלו חז״ל, והוא בנוי על פי אמתת דעת אלקים, וד׳ אלקים דבר מי לא ינבא.

שער שנים עשר: ההלכה והמצוות

לקט פסקאות נבחרות ומבוארות מכתבי מרן הראי״ה קוק זצ״ל • 10 פסקאות

מבוא לשער ההלכה והמצוות

ההלכה והמצוות הן הגשר החי שבין שמי מרום לארץ תחתית. המצוות המעשיות הן הצינורות המזרימים את האורות והאידיאלים הנשגבים אל תוך החיים הקונקרטיים, הגופניים והיומיומיים. הרב מדגיש במיוחד את החיבור ההכרחי שבין גופי ההלכה לבין נשמת האגדה – ההלכה שומרת על הכלים והסדר, והאגדה נוסכת בהם חיים, רוממות והשראה רוחנית עמוקה.

מפתח פסקאות השער:	
1. הלכה ואגדה	6. האריגה האורגנית של טעמי המצוות
2. הלכה ואגדה	7. הסוד הפנימי של איסור ערלה
3. מצוות בין אדם למקום ובין אדם לחברו	8. סוד טומאת הנידה וקדושת הטהרה
4. עניין המחשבה הפנימית והרצון	9. קדושת המצוות המעשיות מול המינות
5. יראת שמים כמפתח לתורה	10. סגולת אוהלי התורה לטהרת הנפש

❖ ❖ ❖

פסקה 1 | הלכה ואגדה

מקור: שמונה קבצים, קובץ ה׳, א

ההלכה והאגדה צריכות הן להתאחד זו עם זו. ההכרח המביא לעסוק בשתיהן יחד, מוכרח הוא להביא גם כן את ההתאחדות הרוחנית שלהן. מה שמרגיש העוסק בהלכה כשנכנס באגדה. וכן להיפך, שהוא נכנס לעולם אחר, נוטל את החלק היותר גדול של ההפריה הרוחנית, הבאה מתוך מנוחת הנפש, שיסודה באחדות הפנימית. הננו קרואים לסול מסלות כאלה בארחות הלימוד. שעל ידיהן ההלכה והאגדה תתחברנה חיבור עצמי. הרעיון של קירוב עולמות רחוקים, זהו יסוד בנין העולם הרוחני ושכלולו, הוא כח יסודי עובר כחוט השני בכל גילויי החיים, בכל פנותיהם, והוא צריך להתגלות תמיד בצורה יותר רחבה. התכונה האנליטית, אחרי שפועלת את פעולתה המנתחת כדי לברר כל מקצוע על פי חוגו, צריכה היא להניח מקום להתכונה הסינטטית, להופיע באור הנשמה המאחדת, שכל המדעים, כל המקצועות הרוחניים לגווניהם השונים, יראו על ידה כאברים שונים בגויה אחת מחוטבה ואיתנה, שנשמה אחת מחוטבה ואיתנה וחיה, רבת האונים, מאירה בה. והתחלת צעדנו על ככר ההלכה והאגדה תגרור אחריה המון חיבורים והרמוניות לאין חקר. והעולמים השמימיים והעולמים הארציים, האנושיות הבשרית והאנושיות הרעיונית, עם כל העושר הצפון בכל אחד מהם, יתאחדו יחד לפעול זה על זה את הפעולה הרצויה לגודל ושכלול גמור. ומתוך הדעה הזאת יופיע אור חדש על המקצוע המיוחד שאנו באים לשים בו את עינינו ולבנו בחקרי התורה, חיבור ההלכה והאגדה. החיבור הזה אינו כי אם התגלות האחדות החבויה בהן מאז ומעולם. כל מי שלא טעם טעם הלכה לא טעם טעם תורה, וכל מי שלא טעם טעם אגדה לא טעם טעם יראת חטא. והתורה והיראה מוכרחות הן תמיד להתמזג. והעבודה הלימודית צריכה להתגלות, בתור צורה פועלת באופן מתודי על היסוד המאחד הלזה, שתוצאותיו כבירות מאד.

~ ✣ ~

פסקה 2 | הלכה ואגדה

מקור: שמונה קבצים, קובץ ה׳, ב

באמת יש בתוך האגדה תמיד תמצית הלכותית, וכמו כן בהלכה תוכן אגדי פנימי. על פי רוב מונח התוכן האגדי בצורתה האיכותית של ההלכה. והתוכן ההלכותי בתיאורה הכמותי של האגדה. ובלא חיפוש והרגשה מיוחדה מושפעים אנו בעת הלימוד ההלכותי מתכונתה האגדית המסותרה של ההלכה, ובלימוד האגדה, מקיצובה של ההלכה המעורב בתוכן האגדי. אמנם אין כל אחד מרגיש בבליטה הגונה את הזרמים הללו, שהם מלאים מציאות תדירית כל אחד

במקצע של חברו. ההתנכרות של אלה העולמות, שהם כל כך דבקים ומותאמים בעצמותם זה עם זה, מביאה לידי פירוד חולני בטבע העיון והרחבתו, ומצמצם הוא בעוגה צרה את שני החוגים יחד, בין החוג ההלכותי, ובין החוג האגדי. חייבים אנו להבליט מאד את ההתודעות של אלה שני הכחות בצורה מתוקנת, שכל אחד יבסס יותר את תוכן חברו ויעזור ביותר לברר את פרטיו, ולהאיר אור יותר בהיר על תאוריו הכלליים, ועל עומק סברותיו והיקפן. ההלכה צריכה היא להתבסם מריח האגדה בשיעור מוטעם והגון, והאגדה צריכה גם היא להערך בתכנית של קצב, של משפטים קבועים והגיון מבורר ומוגדר, כתבניתה של ההלכה המאוששת, ועם זה יכפל כח שתיהן ורעננותן. הצורך שהביא את בעלי הפלפול בדורות שעברו, לנסות לפעמים לשלב את האגדה עם ההלכה, הוא באמת נובע מתביעה זו של אחדותם של אלה הכחות הפועלים כל כך יחד. ואנו שהננו כבר דרושים לקבץ כמה כשרונות וידיעות לברורם של תלמודנו, ושל כל ארחות חיינו, ובפרט שגם עצם הלימוד ההלכותי מוכרח הוא להיות מורכב מהרחבה של כמה שיטות, של ראשונים ושל אחרונים, שנתרבו במשך הדורות, וההתעמקות וההרחבה היא מוכרחת לנו ביותר, צריכים אנו כבר להתהלך בהרחבה גמורה גם ביחש לאיגודם של תוכני ההלכה והאגדה, שהם כוללים כבר כל השימושים ההגיוניים וההיסתוריים, המוסריים והאמוניים, ההרגשיים והנימוסיים. ועל כולם הופעה זכה, ספוגה מטל החיים של כללות אור התורה, שהיא ראויה לבא כלוית חן על כל העוסק בתורה לשמה, לתן לו עדן מיוחד ואושר של שמחת תורה, מעודדת לב.

~ ✣ ~

פסקה 3 | מצוות בין אדם למקום ובין אדם לחברו

מקור: שמונה קבצים, קובץ ז׳, סו

היחש הערכי של המצות המוסריות החברותיות, מצות שבין אדם לחברו, אל המצות הרוחניות, שהן מצות שבין אדם למקום, מתחלף הוא על פי ההארות השוטפות בביסוס הבנת התורה. המדע העליון הרציונלי מצד אחד, והרזיות הקדושה מצד השני, היותר פנימי ויותר מאוגד בתוכן העצמי של הופעת הקודש, הם באים עד לידי המסקנא האחרונה של ההויה, שהחברותיות היא רק אחת מחוליותיה, והרוחניות העליונה, האושר הנצחי, הוא היסוד, המגמה התכליתית. ועל פי זה יהיו המצות שבין אדם למקום היסוד העקרי, שהמוסד החברותי הוא רק סולם לעלות אליו, ויהיו המצות שהן עשויות למגמת התגלות האורה האלהית בנשמות, בחיי היחיד והצבור, באומה ובעולם, בטבע ובהויה בכלל, הצינורות היותר עליונים, שואבי החיים המגמתיים, ועמהן הן מקושרות כל המצות החברותיות בתור דרך ד׳ לעשות צדקה ומשפט. אמנם העין המוגבלה באידיאליה אינה יכולה להציץ יותר הרבה מהתוכן החברותי בפירוט גמור, ומתהוות המצות החברותיות אצלה ליסוד עקרי. אך אף על פי שאינה יכולה להציץ את הפירוט האורי של הגניזה האלהית של אוצר הנצח, התלוי באישור המדע העליון, יודעת ומכרת היא את כללותו, על כן הנבואה אחדה את הלהב המקנא נגד עבודה זרה מצד אחד בכל כללותו, ונגד הפרעות חברותיות מצד השני בעומק הפירוט. וחכם עדיף מנביא, מפני ששאיפת החכמה היא מיסוד התורה, שהיא ההתגלות העליונה, המאירה באספקלריותה המצוחצחת של הנבואה האבית של משה רבינו, היא עסוקה כבר בכל פירוט המצות הרוחניות לסעיפיהן, ותורת החיים שבין אדם למקום בכל המילוא הישראלי מסתעפת לנחליה הרבים, ונבנה הבית העליון, שהיסוד התחתיתי, הוא המכון החברותי, נעשה לו לבסיס חזק, וממילא גם הוא מתאדר למאד. ובאו הישועות לסדר נזיקין מאוגדות עם יסוד החסידות אשר לאבות ולברכות. והרוצה שיחכים יעסוק בדיני ממונות, שאין לך מקצ וע בתורה יותר מהם, שהם כמעין הנובע. ומתעלה יסוד הנבואה בהארתו בהצטרפות החכמה התורנית, חכמת סופרים אליו. ותורה ונבואה וחכמה יחד בונים את שכלול העולם, ובית ישראל הולך ומתכונן על ידי עמודיו השלשה, תורה ועבודה וגמילות חסדים, ודין ואמת ושלום שלעומתם.

~ ✣ ~

פסקה 4 | עניין המחשבה הפנימית והרצון

מקור: שמונה קבצים, קובץ ה׳ קמב

לפי הבירור החי שהמגמה מתבררת בחיים, הולכים הם המעשים והמחשבות המסתעפות בעצמם ביפים ובגבורתם. הבירור המחשבתי הוא אחד מהבירורים היותר עקריים להמגמה התכליתית של החיים. אבל אותו המושג, שאנו קוראים מחשבה, איננו כולל עדיין את כל מניות החיים לכל עמקם. אותה המחשבה היסודית, שהיא באמת ראשית הכל, היא מחשבת החיים בעצמה, המחשבה שהיא יסוד החיים וכל המפעל, וכל המגמה והנטיה של החיים, המחשבה העליונה והמקורית שבנשמה, שממנה החיים נשאבים, ושעל פיה החיים מסתגננים. זאת המחשבה לבירורה לשמירתה ונקיונה צריכה היא לכל אותן העצות העליונות, שכל התורה כולה עסוקה בהן, ושבשביל כך המצות נקראות לבעלי הרזין תריג עטין דמלכא קדישא. המחשבה, שהתורה, שרוח הקודש מדבר עליה, היא אותה המחשבה היסודית, שאמנם כל מיני מחשבות ורעיונות הם קויה וניצוציה, צלליה והסתעפותיה, סופגים הם ממנה את לשד חייהם כל אחד ואחד לפי מדתו, ערכו וכחו. לפי אותה המדה של טהרתה ונקיונה של זאת המחשבה היסודית, גבורת החיים מתגלה, סוד אריכות החיים בה הוא גנוז, יראת ד׳ תוסיף ימים. בה חבוי סוד היראה הטהורה, יראת ד׳ טהורה עומדת לעד. כפי רוב הטוהר של נקודת שוהם זאת, של אור אש שמים זאת, טהרת החיים ועז החיים מתרומם, כל מה שהוא מסתעף מבחוץ מכחה הוא בא. היא אינה צריכה סיוע ואימוץ מהערות והתעוררות, ממפעלים ותנועות, כדי יאמץ את כחה, כי מקור גבורה היא. אמנם המפעלים כולם, לפי רוב דרגותיהם, התנועות החיצוניות כולן, התפקידים הבאים מפועל ורגש, מסידור הגיוני ומכל מבוע ומעין רוחני שהוא, הכל הוא להכין המון רב של כלים לשטף מי שפעתה. מעינה של גבורת נשמה זו לעולם מפכה הוא, מים חיים ונוזלים מן לבנון. ולפי רוב הכלים המוגשים יש אשר תשטוף ברכה בתוספת מרובה, תלך למרחקים, תרד במורד, נטישותיה שלחו עברו ים. כמשפט הנשמה ביחש להכרתה העצמית, כן הוא

המשפט ביחש להכרת עמדתה אל הכלל, אל האומה, אל העולם, אל העולמים, אל היש, אל ההויות, אל כל אשר ממעל וכל אשר מתחת. לפי רוב עוצם הטוהר של הנקודה המחשבתית רבו הנטישות, רבי המעש, עצומי החיים. אמנם לפי אותה המדה שאין העצמה המחשבותית בנקיונה, צריכה היא בירור ואימוץ חיצוני, באים המעשים המסודרים, המחשבות העשויות והמסומנות, הציורים הדוגמתיים, הרננות והזמרים, וכל הפעולות המסייעות ופועלות את חשיפת החיים, מעוררות ונותנות אומץ, פותחות את צינורות הנביעות הפנימיות, ואור החיים וגודל הטוהר הולך ורב. מובן הדבר, שבאופן זה השמירה נחוצה על כל שעל, האורב יושב בחדר, והסימנים צריכים להיות תמיד נגד העינים, אל תט ימין ושמאל, הסר רגלך מרע. חסד עליון עשה אל למושעות לעולמו, באור תורת ד׳ תמימה, הנובעת ממקור קדומים, ממקור הנשמתי של המחשבה העליונה, ממקור הגבורה של בריאת כל עולמים, מצות ד׳ ברה מאירת עינים. המניות של עזוז החיים אשר להמחשבה העליונה נזרקות הן במזלפת המצות האלהיות בתוך הדם הרוחני של הנשמה לעומק תמצית ראש פסגת מקור כחותיה, ומתנת חיים נכונים ממרום באים, ולעומתה תתנשא נקודת המחשבה הפנימית, וממאסרה תצא, תקום לתחיה בעז חפש ודרור, והקודש העליון, אשר במצוה, החיה חיי חי העולמים, יתן לה עצמת חיים. והכל לפי רוב המעשה, ולפי טוהר הכונה, לפי הדבקות הרצונית שבנקודת המצוה ומחוללה. אבל הברות המחשבה העליונה, התגלותה של הנשמה בנקודת גבהה, בשוהם פנימיותה, מקבלת היא אל תוכה את הברכה לפי הכנתה באומה כולה, בחיים המסתעפים, ההומים ופועמים לחיי ציבור וסדריו. האיתניות המיוחדה תלויה היא ביחוד, בנצחה והודה, בערך התבררות סוד המחשבה העליונה שבאומה, בהתיחדותה עם שרשה, שהיא מחשבת רז עולם אשר בצל שדי, מגמת החיים ויפעתם, מהותם ופרים, ציצם ופרחם. היקיצה לתחיה ולגאולה תלויה היא בהתעלותה של הנקודה הנשמתית הכללית, המרוכות ביותר בשרידים אשר ד׳ קורא.

~ ✣ ~

פסקה 5 | יראת שמים כמפתח לתורה

מקור: עין איה, שבת א, פרק שני, קסט

אמר רבה בר״ה, כל אדם שיש בו תורה ואין בו י״ש דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות ומפתחות החיצונות לא מסרו לו, בהי עייל. השליטים שבנפש הם השכל והרגש, כח המופת להעמיד כל דעה וכל מחקר על בירורו ההגיוני וההמשכה הישרה אל היושר והטוב לחוש בחוש הפנימי ההולך למשרים, מהי הדרך הטובה הנאותה לאדם למען יהי׳ עולה למעלה למשכיל. והנה ודאי שהשכל הטהור הוא יותר מזוכך ופנימי מהרגש שהוא משתתף מעט עם טבע הגוף. יסוד התורה הוא השכל הטהור האלהי, שעם עמלו של אדם בעסקו בתורה לשמה היא מתכוננת בלבבו בדעה שלמה. ויסוד היראה הוא הרגש הטהור ההולך למשרים, שבזה יש יתרון רב בין מעלות הנפשות לפי מוסרם ומעשיהם הטובים המכשירים אותם להיות לבותיהם נכונים לחיים של קדושה. היראה המושפעת מהרגש הכללי המתמלא בלב מההשקפה הגדולה על פלאותיו של צור העולמים ב״ה, ״כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך״, היא נקראת יראת שמים. והנה באמת הטעם הפנימי המונח ג״כ בעמקי המשפטים ההגיוניים הקרים והיבשים ביחש אל רגש הלב המתפעל והנרעש בקול רעש גדול, לפי ענין הידיעה האמיתית, הוא תלוי ברגש הלב הפנימי, בשמיעה הפנימית, להבין את הערך של השכל הטהור אל הרגש הקדוש החי בלב האדם ההולך למשרים בדרכי ד׳ וטובו. ע״כ מי שאין לו רגש טהור, אע״פ שהוא ענין חיצוני לגבי המושכלות הצחים, מ״מ לא יוכל להשכיל ולחוש ג״כ את ענין המשפטים המופתיים בהשגת אלהות. א״כ אע״פ ששליט יהיה לכאורה בדרכי המופתים והעיונים המופשטים, מ״מ אל תוכם הפנימי לא יקרב. כי תעודת כל המושכלות היא להגיעם אל האדם המשיג בתוך נקודת עצמיותו, שאז תדבק נפשו באמת באור החיים. ע״כ רק בדרך ציור שטחי ישכיל את המושכלות הצחים, אם רגש לבבו לא התעלה בדרך קדושה וטהרה. אבל לא יוכל להיות שליט על פיהם על דרכי חייו ועל מעשיו להיטיבם. א״כ השליטה תהי׳ לו רק ציורית אבל לא מעשית, נהי עייל. כי התכונות והמדות הנה מקרבות את האדם להאיר אור שכלו בקרב נפשו פנימה כשהן כתיקונן, אע״פ שהם דברים חומריים וחיצוניים לגבי הפנימיים, אבל המה חוצצים בעדו כשהם משוללים. ע״כ מי שיש בו תורה, אע״פ ששכלו וצורתו המופתית האיר יפה, מ״מ כיון שאין לו יראת שמים, באשר לא קנה הרגש הצח והישר, דומה לגזבר. קלישות הקנין גם בשכל מפני חוסר הרגש, עושה את קניניו לא לעצמיות, להיות הוא בעליהם, כענין ״יהיו לך לבדך״, כ״א ״כמו זר נחשבו״. עד שעם שיש לו קנינים שכליים איננו אדון עליהם כ״א גזבר. ולו הי׳ גזבר שיכול להשתמש בכחו היה הדבר עוד ממוצע, שאם היו המושכלות יכולים להכריע עכ״פ את ענייניו המעשיים, אע״פ שבקרב הלב לא היו פועלים לבער כל מדה רעה ולהרים את הקדושה והמוסר הטהור בנפשו למדרגה עליונה מפני חסרון הקניה הפנימית, מ״מ השליטה המעשית היתה ג״כ טובה ויקרה. אבל בהיותו כגזבר שנמסרו לו מפתחות הפנימיות ומפתחות החיצוניות לא נמסרו לו, נדע שאין בכחו להשתמש במושכליו שום שימוש מעשי נגד הכחות הרעים המתעוררים בקרבו פנימה, ואם כי יפליא לעשות לדבר נשגבות ורמות, שזאת היא מסבת מסירת המפתחות, שעכ״פ רושם גדול פועל גם הלימוד המופתי, בפרט בדברי תורה, מ״מ בערך מה שהם צריכים לפעול לא יוכלו, כי סגר עליו הדרך. שכ״ז שהמוסר הפנימי איננו דבק בלב ברגשי קודש, לא יוכל להשכיל ג״כ בעומק של אמת את המושג הצח של השכל הקדוש ההולך למשרים בכל חדרי תורה, שהיא מלאה כולה בדרכי ד׳, בצדק ובמשפט, שהם הם הנם מפתחות החיצוניות. וכיון שהם לא נמסרו לו, בהי עייל.

~ ✣ ~

פסקה 6 | האריגה האורגנית של טעמי המצוות

[2] **מקור:** פנקסי הראי״ה, פנקס הדפים א

המצות כוללות בכללותן ובפרטן את כל הטעמים כולם, מפני שהן אריגה אחת אורגנית מפרטים הצריכים זה לזה. על כן הננו צריכים תמיד למצא בכל מצוה את יסודות כל הטעמים כולם וכל פרטי הרכבותיהם, דהיינו יסוד הנטיה הפרטית הנמוכה, שמזה נובעים כל הטעמים ההגיניים שבמצות וכל מה שהוא מביא קורת רוח והרחבת הדעת פנימית, והנטיה היחידית העליונה המכללת את ההויה כולה כאחד, שמזה נובעים רעיונות גדולים ומגמות נצחיות למעלה למעלה. וארבע הנטיות הממוצעות ביניהם, שהנן – הנטיה האלהית בתורת דרישת ד׳ הבורא כל ומחיה כל, רבון כל העולמים ואלהּ כל הנשמות, והנטיה המוסרית המוחלטת השואפת לצדק, לחיים, ליושר ולמשפט בכל, והנטיה הדתית החפצה להתקדש בכל תכסיסי מעשים ומנהגים קדושים, הממולאה ביחש אלהי ומוסר אלהי על ידי השפעה קיבוצית המתהוה על ידי כח נשגב של אדם עליון המתנשא ממעל לכל העם כולו, והמרומם אותם אל האלהים בכחו הרוחני העליון השופע מבהירות העליוניות של הנטיה האלהית, והנטיה האנכית העליונה העומדת על גבה, בצירוף הנטיה הלאומית המוצאת קורת רוח וחיים שלמים בהשתתפות הגמורה עם כללות האומה, עם קיומה והמשכת חייה לדורותיה בצביונה וברוחה הפנימי. שקוטב הנטיה הוא להבליט את כל הנטיות כולן, של האנכיות ושל האלהות, של המוסריות ושל הדתיות, הכל בצורה המיוחדת הנאותה לטבע האומה, הרוחני והחומרי, דהיינו לפי הטבע הפסיכולוגי של האומה, ולפי טבע התולדה והמורשה של האבות והגזע, ולפי הטבע הגיאוגרפי של ארץ נחלתה, ולפי הערך של מצבה בכל אלה בין העמים כולם שעל פני כל הארץ. אלא שאנו צריכים לכוין בכל מצוה ביותר את המניות, שישנן מצות כאלה שצד אחד מן הצדדים של אלה הנטיות גובר בה והצדדים האחרים הנם כנטפלים לו, וישנן מצות כאלה שמתבלטים צדדים שונים בה. וזה החילוף הוא תלוי גם כן בשינויי הזמנים, שלפעמים מתגלה במצוה אחת או מצות רבות צביון של נטיה אחת ויתר הצביונות הנם עלומים בקרבה, ואחרי עבור משך דורות מתחלף הדבר, ונטיה וצביון אחר מתגלה בה, והצביון הראשון נעשה נעלם ובלוע. והחילוף הזה נותן גם כן לחקר עיונים בחלקי המצות ובפרטיהם לפי הזמנים. ביחוד מתגבר חילוף הנטיות במעבר שבין מצות התורה למצות מדרבנן, שישנן מצות כאלה שהנן בשורשן מן התורה, אלא שעל ידי מסיבות וחילופי המצב של האומה נעשות דרבנן, ואז מתגלים בהן הצביונות בהרכבה אחרת ממה שהיו בתחילה.

ששה צדדים יש לנו לפי זה לבקש בכל מצוה, ולפעמים נמצאים כולם בגלוי, ולפעמים נמצא רק חלקים מהם גלויים ויתרם מכוסים. הא׳, צד האנכיות, הטובה הפרטית. הב׳, הצד העליון של הכל, עילוי ורוממות ההויה הכללית. הג׳, הצד האלהי המטה את ההשפעה של החיים לרוממות שאיפת דעת אלהים בשכל או בהרגשה. הד׳, הצד המוסרי, הרבות היושר החסד הצדק וכל הטוב. הה׳, הצד האמוני, הרבות דעת האמונה והרגשתה, התגלות תמציתה העליון המכוון מהוייתה, וזיכוך הלב הבא על ידי חיזוקה ואומץ הופעתה. הו׳, הצד הלאומי המקשר את האומה בצורתה הרוחנית ובמעמדים הרוחניים הנדרשים לה.

להציב לדוגמא מצות אחדות. למשל:

א. מצות פריה ורביה. בה אנו מוצאים את כל הצדדים מאירים. לאדם הפרטי – אשרו בעולם בשמחת החיים על ידי זרע חיים אשר יראה בעולמו, חברת חיי המשפחה וחוגה המאיר את מחשכי הלב לעת מצא של זקנה, של מחלה ופגע, כמה נכבדים הם זרע האדם וקשר החיים המאחדם. זהו מצד האנכיות.

הצד האידיאלי העליון, ההויה בכללותה – מי שלבו מלא אהבה אל המציאות, מי שמוצא את האושר והטוב הנמצא בכללות ההויה כשהיא משתקפת לא רק מצד אחד כי אם מכל ערכה, מכל עברה, מכל ההוה שלה ומכל עתידה, מכל חומריותה ומכל רוחניותה, מכל מזגיה, מכל היופי, מכל העונג, מכל הזוהר שלה, שבכללה הכל מזהיר, הכל מאיר, שהרי גם הכיעור והחושך מתהפך לאור על ידי ההכללה, במעמד כזה מתלקחת אש קודש, אש מאירה בכבוד ומחיה לב בנחת, לאהבת החיים, להגדלת מציאות החיים, להרבות את הדמות, להוסיף אור חיים בעולם, למען תהיה ההויה יותר רחבה ויותר מתפשטת, והמבט העליון העדין בהוד של האדם סוקר על כל המצוי באנכיות עליונה, מרגיש את הצנורות המחברים אותו אל הכל, שמח באושר הכל ומתענג בנועם הכל. על כן מתגלה כל הצד העליון הזה גם כן במצוה זו.

הצד האלהי – האושר של דעת אלהים, הרבות החכמה, התרחבות השאיפה העליונה שהיא צריכה לריבוי גוונים. ודאי כל נפש חיה יש לה תיאוריה מיוחדת. כל התגלות של חיים מוסיפה דעת ורגש אלהי בעולם ומבלטת חותם חדש על החיים, גם במקום שהיא ניכרת רק מעט מכל מקום היא נמצאת, היא מצטרפת לחשבון גדול.

מצד המוסר – כיון שהחיים הנם אהובים ויקרים, כיון שיש להם ערך השוה לסבול את העולם באהבה כל כך אדירה, ראוי להרבות להם משכללים ועוזרים. כל מה שהעוזרים ירבו, יוסיפו החיים בעצמם שלמות, עד שיעלו למרום פסגתם. על כן קורא המוסר בצדק להרבות את החיים, למען הרחיב את גבול הצדק והטוב.

מצד האמונה – התוכן העליון המתגלה על ידי המון המעשים, המון [--], על פי סדרי התורה והמצוה, המה צריכים לעובדים. כל מה שתתרבה האגודה, ניכרת יותר השפעתה, וכל מצוה שתעשה בעולם ממשכת היא על העולם את הזוהר האלהי המתגלה על ידה בגניזה העליונה בצורה יותר מובלטת ועשירה. על כן מלא מאוד הוא [ערכה] של מצוה היסודית הזאת בתוכן האמונה והחזקת התורה המעשית והלבית.

מצד הלאומיות – אין זה צריך ביאור מה גדול הוא הערך של תוספת כחות עובדים באומה שכל יסודה הוא התאגדות הפרטים לכלל אחד, ברוח אחד, בדעה אחת ומגמה משותפת, בכל המצבים, הכלליים החמריים והרוחניים.

ב. מילה. החופש הטהור הוא מקור השלמות העליונה. כל נשמה בריאה שואפת לחופש כמה שתוכל. החופש נמצא כשתנועות החיים הולכות אחרי ההכרה הברורה בטוב שנמצא בנטיה שהן חפצות לנטות לה. הננו תמיד רגילים לראות עם החופש של הרצון את הרפיון ואת החולשה, מפני שבכל מקום שהננו רואים חזיון אדיר וכביר בכח שם אין חופש, על כן מתערב בציורנו חופש זה של הרפיון עם בהירות האור של החופש. אבל הוא בא מחולשה של הכרתנו, שהננו יכולים להתרומם עליה ולהכיר את החופש המוחלט בעצם חזקו ובעצם עדינותו יחד, ואז הננו ממולאים חשק לנטות אליו ולראות בו את השלמות היותר עליונה. יצירת החיים, מפני חשיבותה לקיום העולם, לא תוכל להמסר ביד החופש המוגבל שלנו, המחולש עם חולשתנו, על כן נמצא בנטיה זו מקור העבדות של האנושיות, שהחולשה הבהמית שבו מתגלה על ידו. וכאשר לא רק יצירת החיים לבדה היא הפעולה הבודדת במאורע החיים, כי אם כל טעם החיים הגנוז בתוכיות הנשמה הנהו כלול מחביון שאיפת הופעת החיים, על כן כפי המדה של העבדות הנסוכה על הנטיה של יצירת החיים כן מתפשטת העבדות השפלה על כל צורת החיים. ובאותה המדה שנטיה זו מתלבשת ומתעטרת בחירות, כה החיים מתעלים בכללם ומשתלמים בשלמות החופש. אמנם המועקה העבדותית מוכרחת להופיע בראשיתה. לא חמדת חפץ הארת אור החיים מצד הכרה פנימית ועריגה עדינה להם תחולל בפועל את ההויה הממשית של החיים, כי אם העבדות של חולשת הנטיה, עד שיסודה האידיאלי נשכח ממנה ונרמס תחת רגליה הגסות. התכונה הפסיכית והפתלוגית הגסה הזאת פועלת על היצירה הבשרית את צורת הערלה. העליה המאירה, להכין את החופש העליון להאיר על כל מחשכי עולם באומה המוכנת כבר שהאורה האידיאלית תהיה בה כל כך חזקה עד שתופיע בבהירותה גם בפינת נטיית הויית החיים ויצירתם, עד שברוח עליון ובהיר תכניס את קוי אורותיה, מלאים זיו ועדן מדושן, גם בכל מערכת החיים, במקום שהעבדות של החולשה המזוהמת ממלאתם – לזה צריך העברת הערלה וחותם אות ברית קודש. הפעולה בזכרונה ובפעלה הטבעי מכשרת את האפשרות לחיים אידיאלים חזקים, המכניסים את אורם גם בתוך התכונה של נטיית הויית החיים הממלאה חם ואור את כל החיים כולם. הערלה הגמורה משימה את האידיאל של העלאת אבוקת החיים למרמס ולטפל, אשר רק במקרה הוא נמשך מתוך השכרון של החולשה של הנטיה הבשרית המהוממת. המילה תתן מקום גם להאידיאל של העלאת אור החיים להזריח כמעט, אבל לא תוכל להשליטו כולו, ורב לה אם לא ישכח מתוך מהומת השכרון לגמרי מתוך הרגש והלב. הפריעה מופיעה את האידיאל של הופעת החיים במילואו, באופן שיוכן הרוח להיות הוא כח הפועל בהמשכת החיים, ובכח כל כך שלם עד שכל אותם הזיקים המסותרים שליבוב החיים כולם הולכים מהם, ימלאו על ידי האידיאליות השלמה של חפץ הופעת החיים בשביל הכרת יפים ורב טובם בצורה היותר בולטת, שזהו האידיאל של הקדושה הנעימה המיוחדת לישראל, האוהבת את המשפחה ואת ההפריה המתוקנת בכוונויותה המוסרית העדינה, ושונאת הזימה בכל מלא הנפש.

א. מצד הנטיה להאניות הרוממה הכללית – מובנת יסוד המצוה הזאת. שאיפת ההכללה של הפרט עם הכלל כולו, פתיחת הצינורות המחברים את היחיד עם כל המציאות על ידי התגברות ההכרה העליונה וכל עדינות ההרגשות העליונות, הנם מטים את האדם להרבות את התפשטות החיים למען יוסיף כח האושר להתרחב, למען יתוספו שלהביות של אורה בתוך האורה הכללית של המציאות, המבהיק מאד בחייו הכלליים מרובי הגוונים ותאומי ההרמוניה. והפעולה להטביע בקרב הנשמה את רוממות שאיפת ההכללה העליונה, מתאמת עם מצוה זו, המקרבת את השאיפה החזקה והמושכת הנמזגת בכל השאיפות כולם בנימים נסתרים מאד אל האידיאליות הכללית, על ידי נתינת האפשרות להשחרור האידיאלי מתוך מועקת העבדות של הנטיה במעמדה הטבעי הבלתי מואר.

ב. מצד האנכיות בצורתה הנמוכה – תשיג מצוה זו את מטרתה להרחיב את הנפש ולהשקיטה, בהיות התשוקה המינית איננה מתנגדת לתשוקות העדינות הנמצאות בנפש, כי אם היא מתקשרת בכולם על ידי אגד חיובי ממקור אלהי. והסרת המלחמה הפנימית מיסודה, מביאה שלוה ומעמד של נחת בחיים.

ג. מצד הנטיה אל דעת אלהים – ודאי אי אפשר להשכל העליון של ההכרה האלהית לרוץ את ארחו, כל זמן שתוכן החיים הוא כולו סגור בתוך תשוקה עורת שאין לה כי אם פרטיותה ועבדותה החלושה. על כן גדולה היא המילה, שעושה את האדם לתמים ולמוכשר לתשוקה פנימית של עונג דעת אלהים, המנהיג בחסדו כל דור וכוללם יחד.

ד. מצד המעמד המוסרי – אין שום ספק בדבר שההשקטה הנפשית וההתאמה הטבעית אל הצדק העליון של הויית החיים. על ידי הסרת הערלה מתרחב גם כן רגש המוסר והכרת הצדק המוחלט המונח ביסוד אהבת החיים כשהיא מעודנת ומוסרה מזוהמתה הזימית.

ה. מצד הדת – השויית הנטיה הטבעית עם האידיאל העליון על ידי מעשה קצוב ומתואר, מכשרת את הרגש ואת השכל ללכת בכל אורח המעשה התורי, המקשר תמיד את הפעולות עם הרעיונות הצפונות בהם.

ו. מצד הרגש הלאומי – דבר פשוט הוא שהשיווי האופי הוא מחזק את הקישור הלאומי. והשיווי המיוחד, הבא על ידי הצטיינות של שינוי מעמים אחרים, פועל להבליט ביותר את חותם האומה בכללותה. על כן יש לאות ברית קודש החלק היותר עקרי של קיום האומה וקישורה הרוחני והמעשי.

~ ✣ ~

פסקה 7 | הסוד הפנימי של איסור ערלה

[13] **מקור:** פנקסי הראי״ה, פנקס הדפים ה

יסוד הנסתר של איסור ערלה הוא, שהכח המתגלה בצמיחה של האילן בשנותיו הראשונות הוא מוכן להשפיל את הנפש המאירה באור החיים הרוחניים העדינים, וכשמתחברת לזה הנטיה הבולמוסית של הנאת החיך, ביחוד המוטבעת עמוק על ידי עסקנות קבועה, לעסוק בנטיעה בדברים שאין המחיה ההכרחית דורשת, כמו פירות בכלל, שהם מסוג

המותרות, יחד הם מטמטמים מאד את הלב המרגיש ואת המח החושב, המעלים את האדם לשלמות יצירתו, להיות עלול להרגיש עדינות ולחשב גדולות ועדינות.

המותרות מוצאות את תפקידן בחיי הכלל. על כן מתאגד הכלל על ידי הנטיעה במרכזו הרוחני, בהיות פריו קודש הלולים לד׳ בשנה הרביעית. התעלות הנשמה הכללית, והוספת כחה על ידי ההתעלות הרוחנית של יחידיה, מוסיפה בקרבה כח הפועל בכח ממשי בפועל גמור גם על יבול הארץ, ״להוסיף לכם תבואתו״. האחדות הזאת בין היחידים להכלל, ובין הרוח של האומה לטבע הארץ, הוא דבר מיוחד לתכונתם של ישראל, שנוצרו בצורה כזאת שרוח האלהי והלאומי, המוסרי והאמוני, ואפילו הטבעי הפרטי של כל יחיד, ותכונת הארץ מראשית כוננותה, הכל הוא חטיבה אחת שלא יתפרדו לעד. ואף אם יתרחקו החלקים הללו ויתפרדו זה מזה, יהיה פירוד של שעה, אבל מונח בכל אחד מהם כח מושך המחברו אל הכל. וסוף שישוב הכל לאיתן המערכה המורכבת הרכבה תואמית, המצומדת מכל אלה יחד, באופן אחדותי הפועל ומתפעל.

~ ✣ ~

פסקה 8 | סוד טומאת הנידה וקדושת הטהרה

[15] **מקור:** פנקסי הראי״ה, פנקס הדפים ה

האשה היא הנשמה היותר עדינה שבאדם, והיותר שפלה. שני הצדדים נמצאים בה. על כן כל אשר ספרו כל הרומנטים בשבחה אמת הוא, וכל מה שדברו שונאי הנשים גם כן אמת הוא. חליפות רוחה מתגלה גם כן בחייה הטבעיים, ימי טהרה וימי טומאה. בימי טומאה מתגלה בתוכה הצד החלוש שבנפשה, וכל הכיעורים שבטבעה, הפנימים, מלאים אז בסתר רוחה. אמנם בעצמה היא מקבלת גם אז שפע מהצד הטהור, מהאיתנות של צד טהרתה, אבל היחש המיני הוא רק נפעל מהתכונה הזמנית. על כן אין קץ לטומאת גו ורוח שמחוללת טומאת הנדה, על ידי הזיווג, לשניהם. המטבע הקבועה של האיש מטבעת בקרבה קביעות טומאת וכיעור הנדה. רק על ידי טהרה של זמן ושל פעולה סגולית, שהציור, הירושה, האמונה וההרגל ההיסטורי, מועילים יחד עליו, טהרת מים בתכסיס של ההלכה המסורית, עוברת היא הטומאה הזאת, ורוח טהרה וקדושה בא ומתנוסס תחתיו, לקומם דורות של חיים מלאי עז ואור, מלאי רוח אהבה צחה, וגבורה טהורה ועדינה, זרע ברך ד׳.

~ ✣ ~

פסקה 9 | קדושת המצוות המעשיות מול המינות

מקור: עין איה, ברכות א, פרק ראשון – מאימתי, קסב. ברכות יב/א

עשרת הדברות, אף בגבולין בקשו לקרות כן אלא שכבר בטלום מפני תרעומות המינים. המינים טועים באמרם שהתכלית הוא רוח התורה, דהיינו הדעות האמיתיות שלה והמדות הטובות. ועפ״ז יעשו הבדל בין דברים עקרים לדעתם המיוסדים בדעות לשאר מעשים ומצות. אבל טעותם גדולה, בזה שהם חושבים שהדעות כבר הם תכלית האחרון. אבל אין התכלית שלמות האנושי נגמר באמת כ״א כשיוכל לחיות ולהתנהג בכללו ובפרטו ע״פ אותן הדיעות והמדות הטובות שבתורה, וע״ז צריך כל המעשים התוריים כולם, שהם מרגילים את העם כולו בדרך החיים. ובביטול חלק קטן מן התורה בפועל, ישארו הדעות בפ״ע והחיים ילכו כפי רצון האדם ושרירות לבו, ותבטל חלילה תכלית התורה בכללה, מה שלא יעלה כלל בידם, כי ד׳ דבר, שדברו יקום לעד לעולם. והמינים הם שמתרעמים על המצות המעשיות, שנראים לטעותם כמשא ומותר, מאחר שהעיקר אצלם הדעות. אבל הוא טעות, שהמעשים כולם מכוונים את האדם בכלל ובפרט לדרכי חיים, ובהיות המעשים הפרטים בלתי מוגדרים ע״פ תורת ד׳, לא יוכלו הדעות לפעול פעולתם כלל, ובהמשך הזמן תגדל ההתנגדות מצד הרגל המעשים לפי הרצון החפשי, שהוא הפך הדעות הטהורות, עד שגם הדעות ישתכחו ולא יתקיים דבר מהם, כ״א בשומרי תורה שעליהם נאמר ״רוחי אשר עליך״, ע״ד הענינים הכללים שהם כערך רוח התורה. ״ודברי אשר שמתי בפיך״, הם כל המעשים הפרטים, כשהם בפרטם ״לא ימושו מפיך״, דהיינו הפרטים שצריך לשננם בפה, שאין הלב זוכרם מעצמו בטבע, כערך הדברים שהם מתיחסים לרוחי אשר עליך, אז ״מעתה ועד עולם״ יתקיימו, ברית עולם.

~ ✣ ~

פסקה 10 | סגולת אוהלי התורה לטהרת הנפש

מקור: עין איה, ברכות א, פרק שני – היה קורא, יד. ברכות טו/ב

למה נמשלו אהלים לנחלים, לומר לך מה נחלים מעלים את האדם מטומאה לטהרה, אף אהלים מעלים את האדם מכף חובה לכף זכות. טהרת האדם עם יסוד המים מכל הטומאות שבתורה, יש בו רמז, באשר טומאות המעשים והמדות והדיעות כולן באות מחסרון השקפתו של האדם על ענין היותו בעוה״ז מצד פרטיותו, כגר ולא כתושב, ועליו להשתמש בדברים שמוצא [רק] להפיק על ידם תכליתו הנצחי המעולה. ע״כ כשיבא במים, שמה יצויר גירותו. כי האדם אי אפשר לו להיות קבוע ותושב במים, רק על זמן מועט, ע״י איזה הכנה, ויבין מזה דה״ה בהיותו על הארץ, שהיא על המים, הרי הוא כגר בתוכה, ויכסוף לשום עקר מגמתו אל הטוב והחכמה הצדקה והמשרים, שהם קיימים לעד. כמו כן אוהלים, נקראו אהלי חכמה בשם אהלים, לשון ארעי, מפני שהדבר המביא ליקרת ההנהגה המעולה, הוא בהיות הציורים הגסים של קביעותו בעניני עוה״ז החומריים יסורו ממנו ורק ע״י לימוד התורה והגיון החכמה, ישתלמו דעותיו בזה,

ויצא מכף חובה לכף זכות, לשום מעיינו בדברים שהם קיימים לעד. כי מלבד הטבת התכונות, שבא ע״י הלימוד, בהיותו משכיל לדעת את הטוב לעשותו, יש בקביעות האהלים, להמשיך רגש קדוש טבעי לכל הבא להסתופף בצילם, עד שרגשותיו יתהפכו מגסותם לצד עילוי וקדושה, כענין הטהרה של הטומאה ע״י הטבילה, שבאה בסגולה ע״י חק תורת ד׳ תמימה.

שער שלושה עשר: תשובה ורצון

לקט פסקאות נבחרות ומבוארות מכתבי מרן הראי״ה קוק זצ״ל • 32 פסקאות

מבוא לשער תשובה ורצון

אחד מפסגות הגותו של הרב קוק היא תורת התשובה והעצמת הרצון. התשובה אינה פעולה של חולשה, אשמה או שבירת הנפש, אלא תנועת חיים אדירה של התנערות, גבורה ושאיפה לשוב אל הטוהר, הבריאות והחירות המקורית. התשובה פועלת בכל רבדי ההוויה – בקוסמוס, בחברה, בגוף ובנפש היחיד – ומעמידה את האדם במרכז כוח הרצון היוצר והבוחר בטוב.

מפתח פסקאות השער:	
1. השפעת הקדושה על הרצון	17. העצבות האושר והרצון
2. התשובה כדחיפה של אחדותיות המציאות	18. כח הרצון
3. כח הרצון	19. עילוי הרצון ועילוי העולם
4. התפילה והרצון	20. רצון
5. התשובה היא התאמה להרמוניה העולמית	21. נקודת יראת ה׳ והתיקון הפנימי
6. החטא כהרס ההרמוניה	22. הפיכת הרע לטוב בעוצמת התשובה
7. משמעות החטא	23. הכרחיות התשובה להתפתחות החיים הרוחניים
8. לעשרת ימי תשובה: שיר המעלות ממעמקים	24. טעם העץ כטעם הפרי בתשובה
9. משמעות הרצון	25. מרכזיות הרצון הטוב בכוח התשובה
10. השפעת הרצון על המציאות	26. הרחבת אופק המבט בכוח התשובה
11. השפעת רצון האדם על המציאות	27. הכרת האחריות והבחירה החופשית בתשובה
12. כח הרצון	28. אושר הנפש בצער התשובה העדין
13. חשיבות המחשבה	29. הסרת היראה החיצונית ושחרור הרצון
14. תיקון הרצון	30. מבחן הרצון בציור הבלתי מוגבל
15. מצבו הרוחני של האדם משפיע על המציאות כולה	31. החופש הבלתי מוגבל ביצירת האומה
16. משמעות הרצון	32. זיכוך הרצון לאהבת הטוב המוחלט

❖ ❖ ❖

פסקה 1 | השפעת הקדושה על הרצון

מקור: שמונה קבצים, קובץ ב׳, ו

הקדושה העליונה, כשהיא מופיעה על היחיד ועל הציבור, היא מעמידה אותם על המעמד של הרצון העליון, המופיע בכל ההויה כולה, וממילא זורח גם כן בם אותו האור המקורי, שמחיה את אותו הרצון הקדוש והנשגב. הרצון הפרטי אינו אז מצומצם ומאופל, סגור במצרים של ההשגות והמאויים שעל פי התנאים המצומצמים של ההויה, כי אם הוא בוקע ועולה, הולך ומזהיר, לאין חקר, ומתאחד הוא בפנימי פנימיות עם העונג העליון, העדן האלהי, בכל מילואו וטובו,

היורד להההויה כולה בשפע אורו. התעלות הרצון למרומים עליונים הללו, היא מחדשת את כל טפוס ההויה לצד מעלה. חוקי החיים. חוקות שמים וארץ, מאירים באור עליון, באור של גדולה, באור של הופעת חיים בכל היש בצורה עליונה, בצורה רחבה ומליאה, באור חי העולמים, ומקור חיי החיים. כל התורות, הדינים, הרעיונות, המוסרים, הטבעיות, הסדרים, הנימוסים, החכמות, השירים, הרצונות, זעזועי החיים, תנועות ההויה, התקדמותה, אחיזתה במהות הישות, אינם אלא אוצרות מלאי אושר, שהרצון המתעלה מכל, בעדנו, בגבורת עוזו ובהוד נצחו, ביסוד תפארתו וברום חשק תפארת מלכותו, ייגלה ויייראה בהם בזוהר מלא. מהתנועה היותר תחתונה, הולכים הדברים כסדרם בלא הפסק, עד מרומים העליונים. הישוב המדיני, החיים הפרטיים, המאויים, הדאגות, צרכי הקיום היותר ירודים, החפץ לרומם את הכלל, את האומה כולה, את כל העולם, את כל ההויה, את הנשמות כולן, את כל החושים, הנטייות, לאחד את כל העולמים, לנצח את המוות, להעשיר את חיי החיים ממרומי מקוריותם כל החפצים ההם, וכל מה שלמעלה מהם, בלא פירוד וקיצוץ, קבועים בנשמת הכלל, בצורת כנסת ישראל, בדמות דיוקנו של יעקב. וכל מה שיש לחלק באלו ההדרגות בין עליון לתחתון, בין פרטי לכללי, כל אחד נעשה בסיס לחברו, וחברו העליון נעשה לו תוך, נשמה, ואור. הכרח הוא לפתח את סגור הגניזה. אור הגנוז מוכרח הוא לשלח קרני אורו להחיות רוח שפלים. אי אפשר להישאר במעמד נורא מצומצם כזה שהעולם עומד עליו. אמנם, השאיפות היותר עליונות לא ידלגו שום דרגה, הכל צריך להתבסם על ידן ומהן. כשרוצים לתקן הכל, כשרוצים להכשיר את נשמת כל היש לעדן עליון שבעליונים, צריכים לתקן את המידות האנושיות כולן, צריכים להכשיר את חיי הפרט וחיי החברה בהכשר הראוי. השכל הישר, התורה, אור ההופעה האלהית, החיזיון שבקדושה, הטוהר שבקדשי קדשים, הדמיון הנאצל, היונק משמי שמי קדם, הכל יעזור לשכלל ולתקן, להפיץ עננים מחשיכים, למול ערלות כל לב ובשר, להרחיב גבול הדיעה והשכל, לשחרר את הרוח מכל כבלי סכלות ורשע, לרומם את כל הקטן והנמוך, ברעיון ובחפץ, בהכרה ובנטייה, אל מרום העושר של הגודל והגובה, אל המרומים הנעלים מכל שם ותואר, אל העליוניות המוחלטת, שכל זיו וכל זוהר יעומם מול זהרה. לכל מגמה עליונה שבעליונות צריכים להשתמש בכל האמצעים, ולשלב את כל הדרכים יחד, לזווגם זה עם זה באופן שכל דרך יוסיף לחברו אומץ וחיים, אמנות ומלאכה, גבורה וחיל, שירה ויופי, תפילה ותורה, כשרון מסחר ועבודה ועוז אמת, אהבה וחסד מלא, ואומץ רוח מלא עוז, בהירות דיעה וביקורת רחבה ועשירה, ותום לבב, באמונה עליונה, באוצר החיל והחוסן, באוצר הטוב ומקוריותו ועליוניות כל היש. כל התארים, כל הניצוצות, הכל בחוברת והכל בסידור, הכל בהבלטה והכל בהתאמה, הכל בחיזיון ובכח, והכל בפועל ובשליטה ממשית, במלוא מובן המציאות והישות, הכל בכלל, הכל יוכל וכוללם יחד. זאת, ויותר מזאת, היא צפייתנו תמיד.

~ ✣ ~

פסקה 2 | התשובה כדחיפה של אחדותיות המציאות

מקור: שמונה קבצים, קובץ ב׳, צא

התשובה העליונה באה מדחיפה פנימית, היוצאה מדחיפה חיצונית עליונה. כל העולם כולו, החמרי והרוחני, מושג הוא בצורתו האחדותית. המוסר הישר והטוב הוא המרכז הרצוני של היש. המרכז הזה בפרטיות החיים. מוכרח להתאים עם כל המקיף, עם כל ההויה, בין בתכונתו הפנימית. בין בגילוייו החיצוניים. על ידי הכרה פנימית במעמקי הלב מהיושר והטוב, נודע חלק רשום מהמוסר המופע בכל ההויה בצורה אידיאלית, ממשית, חיה במציאות, ועל ידי התורה מתגלה באור קדושה, לכל קיבוץ לפי ערכו, ולישראל בצורה מאד מסוימה. ההתאמה המוסרית בכל התגלויותיה. והאישיות המוצאה בארחות חייה ותכונות רוחה פגמים ודיסהרמוניה לגבי הכל המוחלט, הפנימי והמגולה, היא מצטערת צער אין גבול, ומשתדלת לשוב למקור החיים והישות. מתחרטת היא על תעייותיה. ושבה בלב נוהם, ובשמחת הצלה. תעיתי כשה אובד, בקש עבדך, כי מצוותיך לא שכחתי.

~ ✣ ~

פסקה 3 | כח הרצון

מקור: שמונה קבצים, קובץ ה׳, סט

מסתכלים בצורה הנפלאה של רצון האדם, זהו האור הרוחני העשיר, החובק בכחו המון כחות, והמון תולדות, זהו האור המעופף במרץ כל כך נפלא, יורד תהומות ועולה שחקים, זהו המתקטן ומזדער עד אין גבול ותפיסה, והמתגדל ומתרחב עד אין קץ למרחב. כשרואים את זהרוריו הרבים, את סעיפיו, עולמיו הנפלאים, כל החן ההוד והתפארת, כל הגבורה החכמה והמלאכה, כל הישות והעצמות, איך הכל בו קשור וחבוק, מיד עומדים על שייכותו העצמית למקורו, למרום הקודש. והננו משיגים, כי רצון זה, שאנו פוגשים אותו בתוכיותנו בצורתו הזעירה, ספוג הוא בצמצומו מרצון של מעלה, מרצון אור העולמים, ובהיותו עומד בקרבנו חבוש במאסריו, שרשו נטוע אלי החופש והאור העליון, הרינו מתעלים עמו ומעלים אותו, הרינו אוחזים דרכי חיים, דרכי מחשבה ותאורי הגיון, ארחות פעולה, לרוממו ולשגבו. הבעת הרצון במבטא מלא עולמים הוא חודר, נפלא הוא הדבור, ברק החפץ, נורא הוא בפעולתו, המון חביונות, רזי יצירה בו כלולים. וסוף האדם להתעלות עד כדי הכרת רצונו, עד כדי התודעותו אל עצמו, עד כדי התפיסה העליונה של האושר אשר בעשיית רצונו כרצון קונו, מפני שרצונו איננו כי אם רצון קונו. וכל מה שההכרה הזאת היא יותר חודרת, יותר היא מגלמת את הויתה. בישראל נטוע הוא חפץ זה, מוסר עולמים זה, אור יראת שמים, ואהבת שמים, אור היכולת וכבוד הביטוי, הקול קול יעקב, פעולת התפלה והברכה. והעולם עוד יאזין וישמע, כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל, יעקב ידבר בקולו, ויגיד לאדם את ערכו, ימצא את האדם האבוד אחרי אבדו, יקים את הנופל, את הנכשל,

אחרי נפלו והכשלו, ישכיל ויוכיח, וגוים רבים יזה, תפלתו תפלה וברכתו ברכה, ונברכו בך כל משפחת האדמה ובזרעך, כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים.

~ ✣ ~

פסקה 4 | התפילה והרצון

מקור: שמונה קבצים, קובץ ז׳, נד

ודאי הוא שתכונת התפלה שהיא פועלת הוא מפני התעמקות הרצון, ורצונו של אדם הוא שביב מהרצון העליון הכללי, רצון היוצר, אשר נעשה בחפצו כל. אבל זאת הסגולה של הרצון היצירתי לא תופע כי אם לפי אותה ההשתקעות שהרצון הפרטי משתקע בשרשו. על כן אותו החפץ העמוק של השגת המבוקש המובע בתפלה, המתלקח ביותר על ידי רגשי הלב והסתערות הנפש, על ידי התפרצות החפץ וההעתרה, מצד עצמם לא היו יכולים לפעול, כי אם מצד שמקרבים את הרצון אל הבורא, אל יוצר כל, בזה הם מתגלים בטבעם, ו~רטי החפצים חוזרים לכלליהם, והכל נעשה בסגולה העצמית להם, מתעצמים אז בתכונתם היסודית, שהוא החפץ האלהי, שכחו הוא כח פועל כל הפעלים, מהוה כל ההויות, יוצר כל היצירות, ממלא כל החפצים, כל אשר חפץ ד׳ נעשה בשמים ובארץ, והוא מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלים, ותגזר אמר ויקם לך, ועל דרכיך נגה אור.

~ ✣ ~

פסקה 5 | התשובה היא התאמה להרמוניה העולמית

מקור: שמונה קבצים, קובץ א׳, שע

העולם כולו מלא הוא הרמוניא. ההתאמה המאחדת מפלשת בכל חדרי המציאות וחגויה. המוסר הפנימי ותביעותיו החזקות הנם נמשכים ובאים מהד קולם המאוחד של כל חלקי ההויה, שכולם חודרים זה בזה, והנפש כולה היא מלאה בכולם ומאוחדת בכולם. כל קציצה מוסרית, ברעיון ובמעשה, בתכונה ובמזג, גורמת חתיכות רבות שמביאות יסורים רבים פנימיים לכל מערכי הנשמה, שיסודם של יסורי רוח אלה הוא כח המרעיד של סלוק אור החיים של הסדור הכללי של ההויה כולה מצנורי החיים של הנשמה החוטאת. וכל מה שהנשמה יותר טהורה היא מרגשת יותר את הרעדת מכאוביה, עד שתשקיט את כאבה בזרם של חיי התשובה, הנובעת ממקור העליון, שהיא מאחה את כל הקרעים כולם ומזלת טל חיים ההולכים למישרים מכל שדרות ההויה, אחד באחד יגשו, עד חלקי הנשמה השבה לתחיתה העליונה ברחמים רבים ובחדות עולמים

~ ✣ ~

פסקה 6 | החטא כהרס ההרמוניה

מקור: שמונה קבצים, קובץ ג׳, סח

החטא סותם את ההארה של החכמה העליונה, שדרך גלויה בא מצד יחס ההרמוניה המתמימה של הנשמה המכרת אל כלליות ההויה כולה ומקורה העליון, שהוא מתגלה באותו הצנור של הנשמה, שהדעה והרצון הם בו באחדות מחוטבה. כל חטא מעשי קורע הוא את האחדות האידיאלית הזאת, מעמיד הוא את מעגל החיים מחוץ לה, אין ההופעה המפכה כמעין זך הולכת שוב להשפיע לאותו הרצון המחולל, עד אשר ישוב ונחם, ואור התשובה, לפי ערך כהירות הכרתה ועומק הסכמתה, ישיב את ההרמוניה לאיתנה, השיבה לי ששון ישעך ורוח נדיבה תסמכני.

~ ✣ ~

פסקה 7 | משמעות החטא

מקור: שמונה קבצים, קובץ ד׳, סח

החטא סותם את ההארה של החכמה העליונה, שדרך גלויה בא מצד יחס ההרמוניה המתמימה של הנשמה המכרת אל כלליות ההויה כולה ומקורה העליון, שהוא מתגלה באותו הצנור של הנשמה, שהדעה והרצון הם בו באחדות מחוטבה. כל חטא מעשי קורע הוא את האחדות האידיאלית הזאת, מעמיד הוא את מעגל החיים מחוץ לה, אין ההופעה המפכה כמעין זך הולכת שוב להשפיע לאותו הרצון המחולל, עד אשר ישוב ונחם, ואור התשובה, לפי ערך כהירות הכרתה ועומק הסכמתה, ישיב את ההרמוניה לאיתנה, השיבה לי ששון ישעך ורוח נדיבה תסמכני.

~ ✣ ~

פסקה 8 | לעשרת ימי תשובה: שיר המעלות ממעמקים

מקור: עולת ראיה ב׳, שמב

כשאנו אומרים אחד, שהוא ההוראה שאין במציאות שום רשות אחרת ורצון אחד שולט כלל כ״א רצון הבורא ית׳, ומלכותו בכל משלה, אנו מגביהים קול, שזה ראוי להיות בפרסום, אבל מלכות לעומת זה רומז כענין נפרד אלא שההכרה לעשות גזירת המלך, וזהו בחשאי שא״א להגלות. והפנימי בזה התכלית, מהפירוד הנראה, כדי שיגיע אמתת

האור הגדול של המעלה המיוחדת לנפש האדם שקנתה דוקא ע״י אפשרות טיבועה ברע, הוא יין המשומר באמת ממגע זרים, כי מי יעלה בהר ה׳, וערל וטמא לא יבא אל הבית. ברוך החונן לאדם דעת. רק ע״י ענין התשובה יהי׳ הפירסום של תיקון זה, הנולד מאור החדש של ריחוק מקום המתקרב ממעמקים, בסיוע מסותר שלא בגילוי כלל. ע״כ ביוה״כ שהוא מיוחד לתשובה אז לא יזיק פרסום ענין הפירוד ותכליתו בהחזרתו לטוב גמור ממעמקים. וע״כ כתב האריז״ל לומר בעשי״ת ממעמקים קראתיך. ממעמקים באה התשובה, מעומק גדול זה שאין הנפש היחידית האישית לגביה חטיבה בפני עצמה, אלא המשך מהגדולה ההויתית הכללית. הרצון של התשובה נוגע ברצון העולמי, במקורו העליון, וכיון שהזרם הכביר של שטף החיים הרצוניים פונה להיטיב, מיד נחלים רבים שוטפים בכל מלא היש לגלות את הטוב. ולהיטיב לכל. גדולה תשובה שמביאה רפואה לעולם, ויחיד שעשה תשובה מוחלין לו ולעולם כולו. בצנור הגדול, שלשד החיים העצמיים שוטף שם, מתגלה האחדות של כל היש במקורו, וברוח החיים המרחף של התשובה מתחדש הכל לטובה עליונה, מאירה ומצוחצחת. התשובה באה משאיפת המציאות כולה להיות יותר טובה ומזוככת, יותר חסינה ומעולה ממה שהיא. בתוך חפץ זה חבוי כח חיים של התגברות על המדה המוגבלת של ההויה ועל חולשותיה. והתשובה הפרטית של האדם היחיד, וק״ו של הצבור, שואבת היא את כוחה ממקור חיים זה, שהוא פועל תמיד בעוזו פעולה בלתי פוסקת. התשובה היא תמיד שרויה בלב, אפילו בעת החטא עצמו התשובה גנוזה היא בנשמה, והיא שולחת את קויה, שהם מתגלים אח״כ בעת שבא הנוחם הקורא לתשובה. בעומק ההויה של החיים המציאותיים מונחת התשובה, מפני שהיא קדמה לעולם, וטרם שבא החטא כבר מוכנת התשובה ממנו. על כן אין דבר בטוח בעולם כמו התשובה, וסוף הכל לשוב לתקון, וק״ו שישראל מובטחים ועומדים לעשות תשובה, להתקרב אל הרצון המקורי שלהם, להגשים בחיים את טבע נשמתם, למרות כל קירות הברזל העוצרים החוצצים בעד התגלותו של טבע איתן זה.

השפעת הרצון על המציאות

~ ✣ ~

פסקה 9 | משמעות הרצון

מקור: שמונה קבצים, קובץ א׳, תרמה

העולם מחכה הוא להתגלות הנפלאה, איך שהאדם והעולם קשורים הם זה לזה, ולפתח על ידי גילוי זה את ההרגשה המאחדת את השנים הללו, על ידי ההופעה שתלך ותתפשט לבאר על ידה את גודל ההפעלה שהראשון פועל על האחרון והתוכן ילך הלוך ואור, עד שההפרדה הדמיונית, שנקלטה כל כך ברוחנו מצד חושי הבשר הקצרים, בהיותם מנותקים מחושי החיים הרוחניים, תכלה כולה, ובמקומה תבא הקשבת האחדות השלמה, ורוח האדם ברצונו יתגלה בהוד גבורתו הרבה יותר ממה שהתגלה עד כה בפעולותיו הטכניות. והכל תלוי בתשובה, בשכלול הרצון, שאימוצו הוא אחד מתנאיו, ועדנו וקדושתו הוא עיקרו ומהותו, וקישורו עם הדעה היותר עליונה הוא אור חיים, ועומק הופעתו בתכנית האמונה, הבאה מתוך הכרה פנימית נשגבה מאד, הוא מקור אורו, שממנו יוצאות ההשערות הנשגבות, שעל ידן מתישב העולם הרוחני כולו, עם כל ודאותיו הנפלאות, העומדות ממעל לכל הודאיות שבעולם, בגודל עז רעננותן, במעמקי הנשמה היחידית, השואבת את לשד חייה על ידי צירוף הקיבוציות הכללית, שהיא מקבלת את שפעה מיסוד ההויה כולה, שחכמת אלהים שופכת עליה תמיד את רוחה, בחזון ובפועל. צדיקים, חכמים, גבורים, נאים, עשירים ושליטים, לא יתפרדו עוד במהותם, כי אם כולם יחד ימציאו את התמצית העולה מהופעת כולם יחד, על כל הרכוש החיצוני והפנימי שבחיים, שעצם החיים מתהוה מהם ומתעשר ומתמזג על ידם. העז הנמצא בכח החיים העליונים, המגלה את כשרונו בתור נצוצות פזורים, בכל בעל כשרון ובכל פלוגה לאומית ומפלגתית, יגלה על ידי אור הרצון בכל כללותו, והכללות תופיע באורה השלם, שכל הפרטים ברוב עשרם הם כלולים בה בפועל, ובכל תנועת רוח קלה עולמות מלאים נוצרים ומתפתחים, מחוללים ומולידים ברב תעצומות.

~ ✣ ~

פסקה 10 | השפעת הרצון על המציאות

מקור: שמונה קבצים, קובץ א׳, קנ

כמה רוממה היא, כמה אמת ושירה כמוסה היא, המחשבה הרזית, שהאדם מצד כחו הרוחני הוא פועל על כל ההויה כולה. אור החיים שבתוך החפץ החפשי, שיוכל להתעלות ע״י בחירת הטוב, בעז גבורה וחכמה נשאה לחוג נעלה מאד, אין די מקום לצמצם את ערכו. מה נהדרה היא ההשקפה המוסרית, היוצאת מצורה אחראית גדולה כזאת, אחריות של ההויה כולה, של כל העולמות, שהנם בידו של אדם להרבות בהן חן ואור, חיים שמחה וכבוד, כשהוא הולך בדרך ישרה, כשהוא מתחזק ומתאזר בגבורה טהורה לכבוש לפניו דרכי חיים טובים ונערצים, והוא הולך ומתעלה מחיל אל חיל. ובידו להכאיב בהם כל חלקה טובה, בהשפילו את נפשו, בהשחיתו את דרכיו, ובהחשיכו את אורו הרוחני, בהשביתו את טהרו המוסרי. הפסגה הרוממה המוסרית הזאת, הבנויה על פי חשבונו של עולם, גדול ונהדר זה, היא מעדנת את הנפש בהופעתה, עד אשר לא תוכל כלל להשפל, היא משתגבת בחומות ומגדלים של כל ההויה כולה, של כל המציאות, של כל נצחם והודם של כל העולמים, להשמר על ידם מכל רע. איך זה תוכל תכונת הרע להתרומם לקחת חלק בחיי האדם ובמעשהו, כשחשבון נשא ומרומם כזה ערוך לפניו. אמנם ההשחתה המוסרית הקודמת תוכל לעצם את העין עד אשר לא תעצר כח כלל לראות את האור הבהיר של חשבון עולמי זה, האוזן תוכל להיות ערלה ע״י טמטומי החטאים, עד אשר לא תקשיב כלל את קול אלהים הקורא בכח מתוך ההצעה המוסרית הנשאה הזאת, החובקת מלא עולמי עד. אבל אך רעיון טוב לשוב להתקדש להטהר מכל חטא יעלה על לבו של האדם, והעין נפקחת והאוזן מתפתחת מערלתה, וקול

אלהים בכח קורא אל האדם מכל מלא עולמים להעלות מעל משכני אופל, ולהתרומם באותה ההתרוממות הרוחנית הגדולה, הנאותה לפי גודל האחריות של כל ההויה כולה, המוצעת לפניו.

~ ✣ ~

פסקה 11 | השפעת רצון האדם על המציאות

מקור: שמונה קבצים, קובץ א׳, תתס

ההתגלות על דבר גודל ערכו של האדם, על השפעתו הגדולה בשפעת החיים שלו, בגודל רוחו, ברצונו והופעת שכלו על ההויה, על כל היש, זאת היא חטיבה מיוחד לישראל. רחוק רחוק מאד הוא העולם כולו מהכרה זו. הכל חושבים, שהאדם ביחש למציאות הוא רק פסיבי, מושפע אבל לא משפיע. אבל הקטנה זו אין לה כל ערך באמת. ודאי שההארה הרוחנית של סגולת הרוחניות ההויתית של עצמיות המציאות קשורה היא הרבה עם הידיעה בעצמה. כל מה שהאדם יודע יותר את ערכו ככה ערכו באמת גדול הוא, וכל מה שיכיר יותר בשפעת החיים, ששדרות ההויה השונות מקבלות על-ידי ההויה המרכזית שלו ככה תגדל עצמותה של ההשפעה זו. מובן הדבר שידיעה כזאת אי-אפשר לה שתהיה רק ידיעה גרידא. מהות החיים, הרצון, וההתמשכות הנשמתית, צריכים להתקשר בקישור אורגני בידיעה זו. וקישור זה צריך שיתהוה על-פי סגולה היסטורית ארוכה, וזה הוא אחד מהדרכים שכנסת ישראל היא מצויינת בהם. ההתגברות הנשמתית עד כדי ההפעלה על ההויה, אל הפועל יצאה בישראל ביחוד. המוסר הישראלי הוא לא רק מוסר אינדווידואלי, ולא גם רק משפחתי ולאומי, ולא גם רק אנושי כללי, אף-על-פי שהכל כלול בו, אבל בעקרו הוא אלהי, תורת ד׳ בורא עולם, תורה שהיא המשכה של היצירה, לא פחות מזה. גדולת הכרה זו היא מורשת ישראל מעולם, והיא גאותם ועזם עדי עד.

~ ✣ ~

פסקה 12 | כח הרצון

מקור: שמונה קבצים, קובץ ד׳, צז

כשמשתחררים מכל דמיון מהבל, הנותן אסוריו על השכל החפשי, משערים נאמנה את אחדות החיים, ואת פעולתו של הכח המרכזי של החיים, פעולת הרצון, שהוא היסוד המניע את כל גלגלי החיים, והאוצר הגדול של הרצון, הספון בנשמת האדם, כמה מכריע הוא, וכמה אחוז הוא עם הערך הכללי של החיים. כמה פשוט הוא הדבר, שבעיית רצונו של אדם, כל הברואים מתעלים, ובשפלותו כולם נשפלים, האחריות המוסרית הקוסמית הרזית הזאת כמה פשוטה ישרה וטבעית היא. צריכים רק שלא להיות נבעת מגודל אור האמונה, ההולך ונשפע על ידי חשבונו של עולם ברור זה. אז מתברר החשבון והולך, והבסיס המוסרי של החיים הפרטיים, החברתיים, הכלכליים והדתיים, הזמניים והעולמיים, הולך ומתחזק, מסתעף יפה לענפיו, ומתאחד באחדות מתאימה עם שרשו. הרצון והבעתו, הגלותו על ידי מעשים, על ידי ביטויים, על ידי רגשות, על ידי ציורים ואמונות, כמה אדיריות יש בו, כמה כח ספוג בו, כמה יופי כלול בו, וכמה אמת הוא אוצר, ההולך ומתברר, כפי המדה שכל האמצעיים, המעשיים והמוסריים, הצריכים להגשמתו, הם מזדווגים עמו, גבורה, אמונה, תפלה, הכרה והרגשה, סילול מסלה לחיים מתאימים אל האידיאלים היותר מזהירים, שמסתייע על ידי כל אוצרות מחמדים גנוזי הרוח של האדם בגדלו, כשהכל מתחבר ביחד, הולכת היא גבורת האמת קוממיות, מתאדרת היא ומתגדלת, מעטרת את החיים, ומכבשת אותם, מסדרת את עבודתם, ומכוונת את שאיפתם ברוח ובהתגלמות. ברכו ד׳ מלאכיו, עושי דברו לשמוע בקול דברו, רז שמלאכי השרת משתמשים בו הוא נעשה ונשמע, והקדמת נעשה לנשמע, מי גילה רז זה לבני, רז שמלאכי השרת משתמשים בו, אמר הקב״ה בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע. משוחרר הוא השכל המעשי, המתאחד עם בינת הלב המקורית, החפשית והרחבה, מכל כבל של שכל עיוני, שהדמיון ההולי מתעלל בו כחפצו, וסוף מעשה במחשבה תחלה.

~ ✣ ~

פסקה 13 | חשיבות המחשבה

מקור: שמונה קבצים, קובץ ח׳, סב

רגילות גדולה צריכים להתרגל, כדי להרגיש את עוצם כח החיים והישות של הכח המחשבתי, להכיר את העיזוז של הרעיון ואת השלטת החיים וחוסן המציאות של המחשבה, ולהבין על-פיה של הכרה זו, שכל מה שהמחשבה מתרוממת, מתעדנת ומתצחצחת, הרי האדם והעולם מתרוממים, מתעדנים ומתצחצחים. וכל צדדי המציאות הם תמיד למטה מכח המחשבה, עליותם וירידותם תלויים הם בעליתו וירידתו של הכח המחשבתי של האדם. ומזה יבא האדם להכיר את האושר הגדול שהוא מביא לעצמו ולעולם ע״י האלהיות של המחשבה. המחשבה הקשורה בהציור האלהי היא המחשבה היותר מעודנה, יותר עזיזה, גבוהה וחסינה שבעולם, ועז תקפה נותן הוא חוסן ועז לכל המפעלים. התנועות, ההוויות והחיים, כל הלימודים והחינוכים שבעולם, אינם כי אם כלים מכשירים את הכח המחשבתי שיהיה היוצא אל הפועל תדיר, במעמדו היותר עליון דהיינו הציור האלהי.

~ ✣ ~

פסקה 14 | תיקון הרצון

מקור: שמונה קבצים, קובץ ח, קעב

כח היצירה וההנהגה העולמית יצאה אל הפועל בתכלית השלמות, כל אשר עשה אלהים הוא טוב מאד. אמנם רק חלק קטן עומד הוא מחוסר תיקון, שלכאורה הרי הוא כלא נחשב לגבי כל המעשה הגדול אשר עשה ד׳, ובאמת בהשלמתו תלויה היא השתלמות כל היצור כולו. החלק הקטן הזה הוא הנפש האנושית בצורתה הרצונית ובחיקויי רוחניותה. חלק זה מסור הוא לאדם לתקנו ולהשלים בו את היצור כולו. נוצר האדם להשלים את מלכות שמים שהיא מופיעה בכל היש בהדר גאונה, והולכת היא ומשתפלת בהעולמים המעשיים, בתהומות מאד עמוקים, בירידות מאד חשוכים. וברצונו הטוב והאיתן של האדם, שיצא אל הפועל בהיותו מתעלה להיות אוחז במשטר האלהי בהמון עולמים - שבפליאות נוראות נתגלה ע״י הבהקת אורם של אדירי הקודש שבדורות הקדמונים, ויצאה במלא יקרתה בהתגלות האלהית שבאור התורה ונשמת ישראל הפרטית והכללית, בין כל עמי הארץ - בכח חסון זה יתקן האדם ויעלה את החלק הירוד שבמלכות האצילות האלהית, שירדה להיות מנהגת עולמי עד, בצורתם המוקצבה. ובזה יקשור נזר ועטרה למלכות שדי בכל העולמים כולם, והמגמה היצירתית תצא אל הפועל בכל יפעת אידיאליה, מראשית המחשבה עד סוף המעשה כולו אומר כבוד. ומזה יסתכל האדם מה רבה היא האחריות של מעמדו המוסרי, ויראה מה בין צדיק לרשע, ובין עובד אלהים לאשר לא עבדו.

~ ✣ ~

פסקה 15 | מצבו הרוחני של האדם משפיע על המציאות כולה

מקור: שמונה קבצים, קובץ ג׳, צה

כשאנחנו אומרים, שהאדם לא לבד שהוא מושפע מהעולם כולו, אלא הוא משפיע עליו, והשפעתו היא השפעה כבירה עצמית, כללית ורוחנית חיובית, כלומר לא רק אותה ההשפעה החלקית, שאנו רואים שהאדם מכריח כחות הטבע להשתמש לרצונו, הקיטור, האש, המים, החשמל, וכאלה עושים דברו, כי כל זה הוא רק בחלק מוגבל ושטחי, כי אם העצמיות אשר להעולם, בכל מילואה ובכל הקיפה, מתיחשת אליו יחש של שעבוד ושל קבלת השפעה, ככה תאמר תורת הרזים, ובהיותנו אומרים ככה, הרינו גוזרים לומר שיש מזיגה עצמית בין הנשמתיות שהיא פועלת בעולם כולו לנשמיותו של האדם. וכשאנו אומרים, שהאדם בהתעלותו, כשרואים ששם ד׳ נקרא עליו, יראים ממנו, שבעלי חיים וכחות הטבע מוכנים לעבדו, עם אבני השדה בריתך וחית השדה השלמה לך, כשבני אדם פראים חזקי מצח נכנעים מפני הוד אצילות שבנשמה מלאה חכמת אלהים, וכבוד מוסר שדי ויראת שמים, הכל מוליך אותנו למקום אחד, שלא יש נשמה בודדת, גרגרית, גדועה, בהויה כולה, אלא הכל מחובר משורג וארוג. וכשהגודל מתבלט, הניצוצות הקטנים מתלבים, מרגישים הרגשה טמירית מעצמיותם, שיש כאן נשגב ונערץ. אם לא היו בקרבם קוים יחושיים להנשגב והנערץ, לא היו מרגישים כלום. אין אנו לפי זה דנים לומר, שנשמת הבהמה כלה היא לגמרי ולא שאור החיים, שבדומם הוא נרדם, ובצומח ניעור קצת, ובחי יותר מעט, הוא דבר קרוע מגודל הכל, אלא הכל הולך ומצטרף, ועץ החיים גדול ונשגב הוא עפיה שפיר ואנבה שגיא תחתוהי תטלל חיות ברא וצפרי שמיא הגלגל הגדול של החיים, של האושר והטוב, זרוע הוא על כל גדותיו כוכבים מאירים גדולים וקטנים, לרבי רבבות אין קץ, וסדר נעלה ומשטר ויחס נפלא ביניהם נמצא החכמה הגדולה שזקוקים אנו לגדולה מוחלטת, שהוד אלהים מיוחס לנו. הוא כולל את הכל, והיחס בכל ערכיו, בחבתו, בהערצתו, בחידור הבנתו, בהתפעלות החיים הרוחניים מיוקר ערכו שלמעלה מכל הגה של ערך שמתבטא בתפארת של עבודת שמים, של יראה ושל אהבה, של סילוד ושל חרדה, לכל מה ששם ד׳ נקרא עליו, הכל עולה בסדר שלם ומחוטב.

עיקר התיקון הוא עילוי הרצון – ונושאי תשובה

~ ✣ ~

פסקה 16 | משמעות הרצון

מקור: שמונה קבצים, קובץ א׳, תשצ

מכירים אנו את הרצון הטוב ליסוד ההויה, והמציאות כולה היא מיוסדת על תמציתו, מתגלה יסוד עולם זה ברצונו של אדם, השפעתו מתגדלת כל מה שהוא מפתחו יותר. אותו הטוב הרצוני, המונח בעומק אמונת ד׳, זהו הגרעין שהכל צומח ממנו, שרשיו, גזעו, ענפיו, עליו ציציו ופריו, הנם המעשים, והתורות, הם הם המרבים כלים להוסיף לשד חיים לכל ההויה כולה, לכל הנשמות, ולכל המעשים. נקודת הצדקות שבכל לב היא מכון החיים ויסוד קיום העולמים. וכשהנקודה משתלמת בלב יחידי סגולה, עד שהיא מתרחבת על כל המאויים, ומתעטרת בכל שטח המדע והדמיון של הנפש, זהו באמת האדם היסודי, שכל טוב העולם בידו, ואור ד׳ לאמץ כח החיים של כל היקום על ידו מופיע. והקב״ה קרא ליעקב אל, שנאמר ויקרא לו אל, ומי קראו כך אלהי ישראל. כל דבור היוצא מנקודת הטוב של הרצון, שהמוסר האלהי שרוי בו, לפי עומק אמתתו, לפי גודל התפשטותו במעשים, ולפי רום הכרתו בשכל, כך הוא יוצר ופועל. משך החיים של ההויה, יצירת ברואים, עגלא תלתא, וגברא, הנם באים על ידי התעלות החפץ של קדושת נקודת הרצון לרום גבהו. הלימורים הרזיים, דבספר יצירה, עוזרים הם לבסס את הרצון, להוציא כלי למעשהו.

~ ✣ ~

פסקה 17 | העצבות האושר והרצון

מקור: שמונה קבצים, קובץ ג ׳, נא

שנואה היא העצבות, מפני שהיא נובעת ממקור היותר משחת שבדעות וברגשות. הידיעה, שהאדם בהתגלותו בתור בעל רצון, אופיו משתלם כולו בנקודת רצונו דוקא, האושר שלו הוא רצון טוב, כל קוי האושר וההצלחות הרוממות, שלב כל אדם כל כך עורג להם, אינם כי אם תולדות מנקודת חיים מלאים זו, נקודת הרצון הטוב הקדוש והבהיר,ובתוכן זה דומה האדם בחופשו ליוצרו, ליוצר כל, בחפצו המקיף והחפשי מכל מועקה, כשידיעה זו מתבררת, מיד מוצא האדם את עצמו מלא חדוה, מסולק מכל עצבות. הוא מכיר שהוא אינו צריך כי אם לאמץ את רצונו לטוב, וזה מסור בידו בכל עת ורגע, ותיכף כשרצונו מתעלה, הרי הוא מתעלה, וכל הספירות העולמיות התלויות בו מתעלות עמו. ואיך לא יהיה האדם מלא תמיד עז וחדוה, אם טובת הטובות, עושר העשירות, הצלחת ההצלחות, מסור ונתון בידו, והוא מושל בכל המכמנים הנפלאים האצורים באוצר נחמד ושמן זה. המחשבה שהאושר תלוי במה שהוא חוץ ליכלתו של האדם, ממה שהוא חוץ להוייתו, וחוץ לרצונו, מחשבת פגול הוא, רשעות וסכלות היא מרופדת. והיא מעוררת את כל התכונות השפלות וכל המדות הרעות שביסוד הרשעה, שכחת ד׳ וטובו, אורו וישעו, חכמתו חסדו וגבורתו. על כן ישרי לב שמחים תמיד, שמחו בד׳ וגילו צדיקים והרנינו כל ישרי לב.

~ ✣ ~

פסקה 18 | כח הרצון

מקור: שמונה קבצים, קובץ ד׳, עז

יבא האדם לידי הכרה עמוקה במהות רצונו, בעומק החיים שלו, בדרך שיגובו וקדושתו, ובנוראותה של הסכנה האורבת לו, כשיטה מהמליה. והרצון, במלא המובן, איננו הרצון המפורט, על איזה דבר מעשה וענין מיוחד, אלא הרצון הכללי, הסכמת החיים, הנובעת מעצם מהות החיים, הצומת, ששם מתקשר הכל, כל החזיונות, הרעיונות, החפצים והדמיונות. וכח זה זורם והולך הוא, שוטף ומתרומם, מכה גלים ומשלח פלגים בלא הרף, וכשכח זה זקוק הוא, בהיר ומלא יושר, כל מה ששופע וזורם הכל ישר וטוב הוא, המאויים הגלויים והנסתרים הכל נכבד ומרומם ערך. וכשהוא מעוכר, כל מה שהוא מחולל משפעיו, הכל הוא רשע ועול, הכל נמאס ומעוות. ערך החיים האידיאליים הם מותנים הרבה יותר מהשפעים התדיריים הללו, ממה שהם מותנים מערכי המעשים, שהם רק ל רקים מתגלים. הלב המלא אור קודש, שלום, יושר ומוסר, בטהרה פנימית בעומק תמותו, הוא אוצר של חיים, שכשהוא לעצמו אין ערוך לסגולתו, לא יערכנהו כל הון עתק. ועילוי הרצון, זיקוקו, הקבעתו בקביעות עליונה מאירה, שיהיה ערך החיים העליון קבוע תדיר בו, דורש הוא חיים רצוניים, מלאים אורה אלהית. זאת היא מגמתה של עבודת התפלה, יסוד העבודה הלבית, מי יוכל להגיע עד מרום ערכה. התפלה היא מסכמת את החיים כולם, בכל כללותם, בכל עומק עצמות טבעיותם, אל הסכום המרומם, של אוצר הטוהר העליון, הצמאון האלהי המובע על ידה, הגעגועים ההומים לזוהר הצחצחות הנשמתיות, החפיצה הפנימית להתעלות, להשאב בחיי חיי מקור חי כל חיי העולמים, בסקירת עוזם וכבודם, בהבחנת הערצתם הבלי גבולית, בהתנפלות פנימית, לעומת כל קוצר יד, המונע את ההתגשמות של קדושת החיים והמוסר המואר על ידי האבוקה האלהית בתכלית שלמותם, העליזה הפנימית החודרת, על האור האלהי השלם, המעיד המלא עדני עד ותענוגים עזיזים טהורים נשגבים וקדושים באין קץ, התפשטות החשק, במיזוג הגבורה העליונה, להעדין את כל היקום, למלא חסד אורה ושמחה את כל היש, לרומם את כל השפל, להקים את כל הכושל. חיי הטוב, היושר והטוהר למעלה מכל מדה, מופעים על ידי הצינורות, מרווי האורה של הנוכחיות האלהית, באים לשכלולם על ידי התפלה ההגונה, והיא היא ממטרותיה העליונות, העלאת הרצון, האישי והעולמי הכרוך עמו, לאחדות השלמה, לקודש ד׳, קדוש ישראל.

~ ✣ ~

פסקה 19 | עילוי הרצון ועילוי העולם

מקור: שמונה קבצים, קובץ ז, מג

עילוי העולם בנקודת הרצון הפנימית הוא תלוי, בהעדינות של המבוקש הכללי המגמתי של החיים המעשים והעלילות, שהם האמצעיים לחיים, הם ממלאים את השטח החיצוני של החיים. ויכולים הם לבא מתוך רצון עכור ומזוהם, ואז הם בתכלית הקלקול והתיעוב, והם מאבדים את העולם, מרבים בו רשעה ומשטמה, מלחמות ופרעות, והעולם הולך ומתמוגג בעניותו הרוחנית והחמרית. והם יכולים גם כן לבא מתוך רצון עדין, קדוש וטהור, ואז הם מכובדים ומפוארים, וגוררים אחריהם תיקון עולם מלא, ומצב נשמתי מרומם ונשגב. כל האור העתיד, הופעת כבוד ד׳ בעולם, תגלה את העוז לשבר את הנקודה המבלת בין עומק רע לעומק טוב, תכניס תחת החפץ הרע והשפל, חפץ טוב ומרומם, והחמץ העולמי יהפך למצה. ואותו הקנה, של חית קנה, המשתמש בכחו הספרותי לרועץ, להמם את החברה, ולבצר את מקלטי הרשעה, יכרת ממנו חלקו הירוד, המשתפל לאותן התהומות האפלים, ויתקדש להראות בכחו את מה שראוי להראות בעולם, שהאדם העשוי בצלם אלהים חי בו. ואותו הקנה שהעלה שרטון וכרך גדול שברומי עליו הוא בנוי, שלקח עוצם כחו מפני הירידה הישראלית, אשר באה מאז הוגלם החפץ לנטיה החצונית של ההתהדרות הגויית, ביום שנשא שלמה את בת פרעה, גער חית קנה, ויאמר, הנה, ראשון לציון הנה הנם ולירושלים מבשר אתן.

~ ✣ ~

פסקה 20 | רצון

מקור: שמונה קבצים, קובץ ח׳, קפו

הישרות הטהורה אומרת, שכל עמל המדע צריך שיהיה מכוון אל היסוד האידיאלי לתן לרצון האנושי את הפנים היותר טהורים הראוים לו, לעדן את הרצון, לאמצו, לקדשו, לטהרו, להרגילו בחנוכים שונים שתהיה שאיפתו תמיד רוממה ושגיבה. יתעסקו המדעים איך להוציא מן הכח אל הפועל את כל הפרטים, שהרצונות הטובים והישרים השולטים בעולם שואפים אליהם, והם הם כל צרכי החיים ההגונים החמריים והרוחנים, אבל מרום פסגת מטרתם הכללית צריך להיות עדינותו של הרצון עצמו, בהירותו השכלית של הרצון והתאדליות עצמיותו. ואוי לה לאנושיות כולה כשהיא סרה מדרך הישרה, ותחת ליסד את המרכז של כל ההשלמות על הבסיס של עלוי הרצון תניח את הרצון עצמו בגסותו, בלא עבוד ועלוי. וכל עמלה יהיה רק למלא את התאוות הרצוניות. שהן זורמות כנחל גפרית וכל מיני גיהנם שולטין בהן. אז נופלת היא אנושיו בכללותה ברשתה הנורא והמכוער של זוהמת עבודה זרה, אשר דם ירדפנה. וממעמקים תקרא אל אל אלהי אמת, לשוב אל התכונה הקדושה של יסוד ההשתדלות הכללית לעלוי הרצון, ואז תקרא וד׳ יענה תשוע ויאמר הנני, כי קרוב ד׳ לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת. וזהו כל יסוד התשובה: התעלות הרצון והשתנותו לטובה, לצאת מחושך לאור ומעמק עכור לפתח תקוה. ועמי תלואים למשובתי, שובה משובה ישראל, שובה ישראל עד ד׳ אלהיך.

~ ✣ ~

פסקה 21 | נקודת יראת ה׳ והתיקון הפנימי

מקור: קובץ ח, קצח

הננו נזרעים זרע אדם וזרע בהמה. כל הנטיות, אפילו הטובות, שאינן עוברות את הגבול של חיי החברה ושל חיי היחיד החמריים, ומושגי המוסר המקושרים רק בתוכן ההוה הזמני, הנם עומדים רק בגבול הנפש הבהמית של האדם. ואין הצורה הפנימית, מהתוכן העצמי של האדם, מתגלה כ״א ע״י צלם האלהים שבו, האצור כנקודה התוכית של יראת ד׳ שהיא סגולת ישראל. מתוך הנקודה הפנימית הזאת מסתעפים כחות רבים, שהם משמשים לכל מכשירי החיים כולם. מפני שהם כולם צעדים ושלבים לעלות היחיד והצבור על ידם אל אותו רום עולמים. שהנקודה העליונה הזאת. פנת יקרת של כל חמדה, נקודת יראת ד׳ הטהורה עולה שמה, ומעלה עמה את כל הקשורים בה בקשר של אמת. כל מקום שאין האור של הנקודה התוכית הזאת מגיע שמה, כל מקום שאין הקריאה בשם ד׳ באמת ובצדקה נשמעת. אין שם חיים פנימיים. חיי אדם באמת. כי אם חיי בהמה שוררים שם כל התקונים היותר טובים. שאפשר לתקן בחיי החברה, אפילו על פי התכונה היותר מלאה שיון ויושר. לא יוכלו להביא את האדם להצלחתו. אמת הדבר. כי המכשולים שבדרכי חיי החברה, בשעה שהרשעה מושלת בגאותה, הם ודאי מכשולים ג״כ על הדרך של השלמות האמתית, וההצלחה העצמית של האדם ג״כ לוקה היא על ידם אבל לא בתקוני חיי החברה החצוניים יתוקן האדם צריך תקון פנימי. וזה יהיה קנוי לו ע״י נקודת יראת ד׳ בעוצם טהרתה, שהיא תשפיע מאורה על כל היושר החברתי. שהוא משוער ג״כ ע״פ התכונה הבהמית של האדם. אדם ובהמה תושיע ד׳.

~ ✣ ~

פסקה 22 | הפיכת הרע לטוב בעוצמת התשובה

מקור: עין איה, שבת ב, פרק שנים עשר, כח

ומאי טעמא מהדר תגיה דקו״ף לגבי ריי״ש, אמר הקב״ה, אם חוזר בו אני קושר לו כתר כמותי. חק עולם שם הקב״ה ביסוד ההויה, שהטוב הנועד מוכרח להשתלם מכחם של כל המעשים כולם. ובשביל כך כח נפלא יש בכל מעשה אשר יעשה האדם, למרות מה שהבחירה היא בידו של האדם, ויכול הוא גם כן לעשות מעשי רשע נוראים, בכל זאת כל המעשים כולם והשפעותיהם היותר רעות, הנן רעות ביחש לכללות ההויה רק עם קשר של תנאי, דהיינו כל זמן שהאדם עצמו איננו משנה את האופי שלו מרעה לטובה. אבל אם האדם חוזר בו, ומגמת פניו הוא שם מעתה אל הטוב, אז יש קשר נפלא עם כל היש לכל המעשים כולם, גם אלה אשר כבר עשה, עם כל היותם לשעתם בתכלית הרוע, שהם ישובו ויתחברו עם גורמים רבים, המוכנים בכללה של ההויה כולה, להוציא מכולם מגמות טובות ורצויות מאד, כפי הכיוון של הקודש העליון, של מחשבתו של יוצר בראשית ברוך הוא, אשר הכל ברא לכבודו 1, למטרה היותר טובה קדושה ומפוארה, שהמגמה הכללית המקודשת היא נזר הבריאה, כתרה ועטרתה. ומתוך שפעת הקודש העליונה, פונה נזר קדושה גם כלפי כל הרשעה, להחזיר אותה ואת כל מפעליה לתכלית הפאר והכבוד, התיקון הכללי והמטרה הרוממה בתפארת קדשה. ומ״ט מהדר תגיה דקו״ף, קדוש, לגבי ריי״ש, רשע, אמר הקב״ה, אם חוזר בו אני קושר לו כתר. הנה הכתר העליון, המגמה הקדושה העולה מכל המציאות כולה על פי מחשבתו של אל דעות, תצא אל הפועל גם מתוך כל המעשים היותר רשעיים. אם רק האיש הרשע חוזר בו ומשנה את אופיו כולו לטובה, אני קושר לו כתר כמותי.

פרק ד - התשובה הפרטית היחידית והתשובה הכללית הצבורית העולמית, בעולם ובכנסת ישראל

א שוטפים הם זרמי התשובה, הפרטית והכללית, דמיונם כגלי שלהבות שעל גוף השמש, אשר כמלחמת-עד הם מתפרצים ועולים, והם נותנים חיים להמון עולמים וליצורים אין ספורות. אין כח לקלוט את ההמון הרב של הצבעים הרבים אשר לשמש הגדולה הזאת המאירה לעולמים כולם, שמש התשובה, מפני שטפם וריבוים, מפני מהירותם הנפלאה, מפני שהם באים ממקור החיים בעצמם, שהזמן בעצמו הוא רק אחד מהתבניות המצומצמות שלו. הנשמה

היחידית והציבורית, העולמית ועולמי-העולמית, כלביאה נוראה צועקת בחבליה לתיקון גמור, למציאות האידיאלית, ואנו חשים את המכאובים והם ממרקים אותנו, כמלח זה שממתיק את הבשר הם ממתיקים את כל מרורותינו. בהגות מלין אי אפשר לנו לבטא את המחשבה רחבת השחקים הזאת, יחודים אנו מיחדים, בשמות אנו מכוונים: נקודה - שמים וארץ חדשים ומלואיהם אצורים שם, אות - ועולמים מתגלים, תבות - ורבבות עולמי עד והמון יצורים, שליו ועלז מלא חדוות אל אלים, מלא שלום ואמת. והנשמה הולכת ומתתקנת.

מראי מקומות והערות:

• 1 ברכות הנישואין, עפ"י ישעיה מג, ז.

~ ✣ ~

פסקה 23 | הכרחיות התשובה להתפתחות החיים הרוחניים

מקור: אורות התשובה, פרק ה – הכרחיות מציאות התשובה ופעולתה באדם בעולם ובכנסת ישראל • ו

מבלעדי מחשבת התשובה, מנוחתה ובטחונה, לא יוכל האדם למצוא מנוח, והחיים הרוחניים לא יוכלו להתפתח בעולם. החוש המוסרי תובע מהאדם את הצדק והטוב, את השלמות, - והשלמות המוסרית כמה רחוקה היא מהאדם להגשימה בפועל, וכמה כחו חלש לכוון מעשיו אל הטוהר של אידיאל הצדק הגמור ! ואיך ישאף אל מה שאיננו ביכלתו כלל? לזאת התשובה היא טבעית לאדם, - והיא משלימתו. אם האדם עלול תמיד למכשול, להיות פוגם בצדק ובמוסר, אין זה פוגם את שלמותו, מאחר שעיקר יסוד השלמות שלו היא העריגה והחפץ הקבוע

~ ✣ ~

פסקה 24 | טעם העץ כטעם הפרי בתשובה

מקור: אורות התשובה, פרק ו – מציאותה ופעולתה הפנימית של התשובה בעמקי גנזי האדם והעולם וכנסת • ז

ז מתחלת הבריאה ראוי היה טעם העץ להיות גם הוא כטעם פריו. כל האמצעים המחזיקים איזו מגמה רוחנית גבוהה כללית ראוים היו להיות מוחשים בחוש נשמתי באותו הגבה והנעם, שעצם המגמה מורגשת בו כשאנו מציירים אותה. אבל טבע הארץ. התנודדות החיים, ולאות הרוחניות כשהיא נסגרת במסגר הגופניות, גרם שרק טעמו של הפרי, של המגמה האחרונה, האידיאל הראשי, מורגש הוא בנעמו והדרו, אבל העצים הנושאים עליהם את הפרי, עם כל נחיצותם לגדול הפרי, נתעבו ונתגשמו ואבדו את טעמם. זהו חטא הארץ, שבעבורו נתקללה כשנתקלל גם האדם על חטאו. וכל פגם סופו לתקון. ע״כ מובטחים אנו בברור, שיבאו ימים שתשוב הבריאה לקדמותה, וטעם העץ יהיה כטעם הפרי, כי תשוב הארץ מחטאה, וארחות החיים המעשיים לא יהיו גורמים לחוץ בעד הנועם של האור האידיאלי, הנתמך בדרכו ע״י אמצעים הגונים, המחזיקים אותו ומוציאים אותו מן הכח אל הפועל. התשובה עצמה, המזרמת את הרוח הפנימי, אשר נטבע במצולות תהום של ההעדר והפך המגמה האידיאלית ע״י נתינת רוח לרוח הצדק, שנתן בתחלה במועקה, תתן עז. לרוח האידיאלי לחדור בתקפו גם בחלקי כל המכשירים הרבים, ומכולם יוטעם טעמו של הזיו המגמתי, ולא ישא עוד האדם חרפת העצלות בדרך החיים האמתיים.

~ ✣ ~

פסקה 25 | מרכזיות הרצון הטוב בכוח התשובה

מקור: אורות התשובה, פרק ט – ערך הרצון המתגלה ע״י התשובה • א

א קביעות המחשבה של התשובה היא מיסדת את אפיו של האדם על יסוד האצילות, והוא סופג אז תמיד אל תוכו רוח עדין, ומעמידתו היא בזה על הבסיס הרוחני בחיים ובמציאות. התשובה השרויה בלב תמיד, מודאת לאדם את הערך הגדול של החיים הרוחנים, והיסוד הגדול, שהרצון הטוב הוא הכל, וכל הכשרונות שבעולם אינם אלא מלואיו, נעשה תוכן מוטבע בנפשו ע״י אור התשובה הקבוע בו, וממילא חל עליו שפע גדול של רוה״ק בתדירות, ורצון נשגב בקדושה, למעלה מהמדה הקבועה של בני אדם רגילים, הולך ומתגבר בו, והוא בא להכיר את הטוב האמתי של ההצלחה הגמורה שאינה תלויה כ״א באדם עצמו, ולא בשום תנאי חיצוני, והוא רק הרצון הטוב. והצלחה זו היא האושר הגדול מכל אוצרות וסגולות, ורק היא מאשרת את כל העולם ואת כל המציאות. כי הרצון הטוב, השורה בנשמה תדיר, מהפך הוא את כל החיים והמציאות לטובה, ומתוך העין הטובה, שהוא מביט אז על ידה באמתת המציאות, פועל הוא על המציאות ועל ארחות הסבוך שבחיים שיצאו מכלל קלקולם, והכל פורח וחי באושר, מתוך העושר והשובע הנשמתי שברצון הטוב. ותורה זו, שכל שאלות העולמים תלויות רק ברצון הטוב, מתפשטת בעולם ע״י מארי דתיובתא, שתוכן התשובה היא משאת נפשם התדירה, ומתוך כך הולך באמת הרצון ונעשה עדין וטוב, והעולם הולך ומתבסם. הרצון הבא מכחה של התשובה הוא הרצון העמוק של עומק החיים, לא הרצון השטחי שהוא תופס רק את הצדדים הרפים והחיצונים של החיים, כ״א אותו הרצון שהוא הגרעין היותר פנימי ליסוד החיים, והרי היא העצמיות הגמורה של הנשמה. ומתוך שהרצון קבוע לטובה ע״י עומקה של תשובה, נקבע הטוב באמתתה של הנשמה ומהותה, וממילא כל ההמשכות התולדתיות, כל זרע שבעל תשובה של אמת מביא לעולם, נשאב אור החיים שלהם מיסוד הטוב. והם הם בעלי הנשמות המאירות, שהאור האידיאלי של הקדושה העליונה ספוג בהן.

~ ✣ ~

פסקה 26 | הרחבת אופק המבט בכוח התשובה

מקור: אורות התשובה, פרק ט – ערך הרצון המתגלה ע"י התשובה • ב

ב אופק ההבטה מתרחב ע"י התשובה, היסוד הרצוני האידיאלי מתארך ומתפשט, מראש מקדמי תבל והולך ומקיף עד אחרית, עד סוף כל הדורות. ומתוך גדלו וארכו, רחבו, רומו ועמקו, של מבט חודר זה, מתגלה הטוב והחסד האלהי באמתתו, והחיים הפרטיים והכלליים הולכים ומתבססים על יסוד היושר הגמור. הפגימות, הנראות בסדרי החיים, נעשות מוכרות בתור קמטים המתישרים ומתפשטים, בגודל החיים של הרצון הטוב, השוטף כנהר גדול מאד למשך דורות ותקופות, שרק גלויי חיים קטעיים מתגלים בכל דור מיוחד והשלמתם באה במרוץ כל הדורות, שהרצון החודר והמקיף של התשובה מביא לכולם חיים שלום וברכה מלאת עדנים בהגלותו מתגלה, שהאושר והעליזה הצודקת קובעים את מקומם מתחילתו ומעיקרו, וכל מה שהיה נראה למצער, וכל מה שהיה מן הכעור בעבר, - מתגלה שרק הוד וגודל הוא מלא בתור חלק מהגדולה העליונה של התקדמות התשובה.

~ ✣ ~

פסקה 27 | הכרת האחריות והבחירה החופשית בתשובה

מקור: אורות התשובה, פרק טז – שרשי התשובה ופנימיותה. • א1

מהיסודות של התשובה, במחשבתו של האדם, הוא הכרת האחריות של האדם על מעשיו, שבא מתוך אמונת הבחירה החפשית של האדם. וזהו גם כן תוכן הוידוי המחובר עם מצות התשובה שמודה האדם שאין שום ענין אחד, שיש להאשימו על החטא ותוצאותיו, כי-אם אותו בעצמו. ובזה הוא מברר לעצמו את חופש רצונו ועוצם יכלתו על סדרי חייו ומעשיו, ומתוך כך הוא מפנה לפניו את הדרך לשוב אל ד', לחדש את חייו בסדר הטוב. אשר יכיר שהוא מוצלח בעדו כאשר ישאב ממקור הדעת, המתחבר אל קדושת אור התורה, המשיבת נפש. ואחרי הידיעה הבהירה, שהשאלה על-דבר שני הפכים בנושא אחד היא רק תכונה יחסית לנו, לגבי שכלנו המוגבל, ואינה שייכת כלל בחק בורא כל, אדון כל החקים, וסבת כל הסבות, מקור החכמה ובונה התבונה, ברוך הוא, הננו נכונים להבין שיש מקום גם להשקפה של בחירתו של האדם וחופשו וגם לאי-בחירתו ואי-חופשו, והדברים נמשכים מכל הזרמים שבהויה. אך כל זמן שלא שב האדם מחטאו, לא סידר לו את ארחות תשובתו, הרי הוא מונח תחת הסבל של בחירתו והאשמה של כל מעשיו, וכל תוצאותיהם הרעות מוטלות עליו. אמנם אחרי הארת התשובה מיד נמסרים למפרע כל המגרעות שבחייו, וכל המעשים, שלגבי ערכו של האדם אינם טובים, ותוצאותיהן הן מרות לו, לרשות הגבוה, וכולם נערכים מחוץ ליסוד חופשו ובחירתו, ומצטרפים הם לרשות ההנהגה העליונה, רשות הגבוה, אשר כל מעשינו פעלת. וכל זה הוא ביחש להצד הרע שבמעשיו, מה שאין כן הצד הטוב כולו הוא קשור עם חופשתו של האדם, וכפי אותה המדה שתוכן התשובה מתגבר, והצד הרע שבמעשיו הולך וניתק מרשות הבחירה החפשית שלו, ונמסר לרשות העליון, ששם כולו הוא טוב, ולא יגורך רע, ככה מתקשר יותר הצד הטוב שבמעשיו וכל תוכן חייו לרשות בחירתו וחופשו, להגדיל אורו ועשרו לשעה ולנצח, והאדם וכל עולמו ובמדה ידועה כל העולמים מתעלים בזה, ומתבהרים בההכרה העליונה של הטוב העליון, שהמדה הטובה היא היסודית הכוללת, והראשית וגם האחרית של כל ההויה, "

~ ✣ ~

פסקה 28 | אושר הנפש בצער התשובה העדין

מקור: אורות התשובה, פרק טז – שרשי התשובה ופנימיותה. • ג

ג אין לשער ואין להעריך את גדולת האושר, שצריך האדם לחוש בעצמו, ברב קורת רוח, מתוך אותו הצער העדין המצער אותו בעת אשר רוח הקדושה והטהרה של התשובה חל עליו, בעת שהוא הולך ומשוטט ברעיון הבוער באשר של חרטה גמורה על כל חטאיו ועונותיו ופשעיו, בעת שנשמתו מתרפקת באהבה על הוד הקדושה והשלמות, מתרפקת על דודה יוצרה ומחוללה מחולל כל ברוך הוא, בעת שבכל לב ובכל נפש רוצה האדם בעומק של חפץ אדיר להיות הולך בתם וביושר, להיות צדיק פועל צדקות, להיות ישר הולך נכוחות. אע"פ שהוא מתלבט מאד איך להוציא את רגליו מתוך הבוץ של החטאים, אע"פ שלא נתברר לו כלל וכלל איך מתקנים את העבר כולו, אע"פ שהדרכים המעשיים אינם עדיין כלל סלולים לפניו, ואבני נגף הם מלאים, אבל הרצון להיות טוב - זהו רוח גן עדן אלהים, המנשב בנשמה וממלא אותה אושר אין קץ, עד אשר גם אש הגיהנם של הצער העמוק מתהפך גם הוא לנחל עדנים.

~ ✣ ~

פסקה 29 | הסרת היראה החיצונית ושחרור הרצון

[25] **מקור:** פנקסי הראי"ה, פנקס הדפים א

בחזקת היד צריכים אנו להסיר את היראה החיצונית, המטלת אימתה על השכל שלא ללכת בחופשו. זאת היראה אוסרת את רגלי הנשמה באזיקים, שלא להגביה עוף כי אם על פי אותו הקצב שיתנו לה ההסכמות המוגבלות של השכל האנושי, המסובב בדעות קדומות, תולדות של דמיונות חלושות. כנשרים נמריא לשמי שמים, נקיף עולמי עד, נצייר את החיים הפנימיים של מלא העולמים ואת שילובם מראש עד סוף. החפשיות שבמציאות, המבקשת את התפקיד לסכם את כל הכחות אל מגמה עליונה, יגלה לפנינו בכל גילוי אם נשחרר את עצמנו מכבלי הדמיון הרואה לעינים רק הכרח. הכרח שהוא מסודר ומגיע לתפקידו הוא יליד חופש גמור, וכשם שבא מחופש מוחלט ונצחי כן ישוב אל החופש, החופש

המוחלט, שאיננו צריך כל כבל מפני שהוא מתרומם מעצמו לגבהי החיים. זרמי המציאות, כחות החיים, מוצאים הם באדם את תפקידם האחרון. מוכרח הוא שכשם שהוא מושפע מהכל, כן משפיע הוא על הכל. הכחות האיתנים הפועלים בטבע, עושים את משטרם בכל, באים באדם ושם מתעלים למרום חופשם. השלשלת מוכרחת היא ללכת רצוא ושוב, רק שידע האדם בחופשו להתרומם אל מטרת החופש, המתמם את פעולות כחות הטבע באופן יותר מלא שכלול ממה שהם במצב השיעבוד, בטרם שחדרו אליו. רצונו המשוכלל של האדם, מוכרח הוא שיהיה רודה בכל המציאות המוכרח והמשועבד. שכלול הרצון מקושר הוא עם הרעיון של שאיבתו במקור החופש. זהו הצמאון הבריא של מקור החיים, של ההשאבה באלהות, במקור הרצון החפשי המלא כל. וכפי מדת החפץ, וכפי ריבוי ההדרכות המעשיות המגלות אותו, כן תגדל הרדיה האנושית על כל המציאות. צדיק מושל יראת אלהים.

חלק ההויה המתגלה בנשמת החיים בכלל, ובנשמה האנושית בפרט, הוא רק חלק מהחזיון של מהלך כח המציאות, בתבנית המיוחדת, אשר נתגלה בגוף על ידי קישורו לאותם תנאי ההויה שמכשירים אותו להתיחש אל גוף מיוחד ולפעול עליו ועל ידו. החופש המתגלה בגוף באופן מוגבל, ישלים בהיותו הולך במהלך השכלול את תכונת זרמי החיים הנארגים במסכת ארגנית, ועם שכלולם ישתכלל גם כן כל האגד של ההויה ההולך עם זרמם, הגורם לגלותם והנפעל מהם. בכלות החיים הגופניים לא יתמו, כי אם יחלו עוד מערכה של פעולות בכמה גווני התגליות של חיים, שחלק גדול מגורלן תלוי במהלך החיים של זמן הקישור עם הגוף.

בתבנית מיוחד של קשר החיים המיוחדים הכלולים באומה כולה, יהיה המקום היותר רשמי לנשמה הפרטית בעבודתה לעתיד. הפעולות של הנשמות העוברות על הגוף הלאומי לא יוכלו לחדול. אמנם כללות הנשמה הלאומית פועלת על הנשמה האנושית כולה בתור חלק חשוב ומרכזי ממנה. כל שהמגמה הלאומית תופסת מקום יותר גדול בנשמה בחיי הגוף, וכל שהמעשים שנעשים על פי מגמה זו מתגברים, כך הנשמה משתרשת ביותר במקור חייה, והיא מתקרבת אל אשרה הנצחי, שיסודו העיקרי הוא תוספת גבורה, השכלה וחיים, לפעול לטובה הלאומית הכללית באורח נצחי. סילוק הרעיון של החיים הנצחיים ביסוד הנשמה הלאומית נוטל את זיו הלאומיות וכח חייה משרשה. בימים שהיתה ההרגשה בריאה, היה דבר נצחיות החיים ואשרם על ידי מקור האומה בלתי צריך לפירוש מיוחד. אבל אחר כך בדלדול האומה, היה הדבר המבואר מאיליו הזה צריך פירוש, על כן פירשוהו חכמינו ז״ל על דבר עולם שכולו טוב ושכולו ארוך. אם אחרי כל עמל החיים לא תהיה כל תקוה וכל שאיפה, מוכרחת כל אנרגיה להתפקע ולהתבטל. רק לזמן קצר ימצאו מוחות נלהבים שלא יבקשו חשבון, אבל לאורך ימים, כשישקטו המחשבות, מוכרחות הרעיונות הנצחיות לצאת אל הפעל, לתת כח בהשאיפות הלאומיות שלא תכבה גחלתן. מובן הדבר, שהאומה שהטוב האלהי הוא מגמתה ומהות נשמתה, יש לה המעלה העיקרית של צרור החיים בעומק כללותה. זאת היא נחלת לאומנו עדי עד, היוצאת אל הפועל בארץ חמדתנו. אשר על כן כל פעולה המקרבת, באופן קרוב או רחוק, את בנינה של האומה בארצה, מכשרת את היחיד לחיי העולם הבא, חיי הנצח במרום עוזם. וכאשר כל יחיד שבישראל הבא לארץ ישראל, נוטל חלק בבנין האומה, בהשלמתה, בשכלולה בהיותה בתקפה ובהתישבותה והבנותה בהיותה בשממותה, אין לך אדם שאין לו חוג של אנשים אשר הם קשורים אליו ברב או במעט, על ידי יחושו לארץ ישראל יתיחשו ביותר חבה אליו כל המתיחסים אליו, נמצא שהוא קושר בהוייתו בארץ ישראל עוד כמה נפשות מישראל לארצם, ומגדל בזה את פעלו של הכח הלאומי, על כן הוא מתרומם בזה לחיים נצחיים ונשאב ביותר במקור ישראל, ומובטח לו שהוא בן עולם הבא. רק חיי עולם הבא מסבת ההטבה הכללית בחיי שעה, והמשכת צורתם הפנימית, אלה הם חיים של אמת.

~ ✣ ~

פסקה 30 | מבחן הרצון בציור הבלתי מוגבל

[45] **מקור:** פנקסי הראי״ה, פנקס הדפים א

האדם יכול לראות את צלם חייו באופן בלתי מוגבל, ומזה יוכל להבחין את מעמדו בסולם המוסר הכללי, שהוא התכסיס של השתלמות הרצון. הוא יכול לצייר בעצמו איך היה רצונו נוטה אם לא היה יכלתו מוגבל, אם כחותיו היו מגיעים עד גבול הענקיות היותר מגוזמת, ושום איום ופחד ממעלה וממטה לא היה לו על הדרכת רצונו. אז, בעת אשר תחול עליו רוח חן ונעימות עליונה, ימלא רצון וחשק ציורי להיטיב לכל, להעמיד הכל בחסד, ביושר, למלא הכל עדן ונחת, לבער כל עול וכל רשע, ולמלא עולם רוממות ואידיאליות נצחת. אבל אם נפשו טבועה בבוץ של רשע עצמי, אז יהיה מרוץ הציורים הבלתי מוגבלים הרג ואבדן, שממה וחרם לכל, האבדת והכחדת כל, והשתערות הוייתו העצמית חמושה בכח עצום ורב, מלאה שכרון של עז ונצחון, והלאה לא תוכל לחדור, הרי חושך מחשיכים את עיניה, כי כך היא אופיים של נפולי החטאת. אסור ימצא את עצמו בכבלי רשעו. מגמה צוהלת בצהלה טהורה לא ימצא לכל פינות חופשו הבלתי מוגבל, אבל חרון אש וזעם מרעל ימלא את כל חושיו. אז ידע שנתגלה אליו כל שיעור הקומה של הרשע שבנפשו, וידע בדעה וכשרון איך לאסור כח איתן זה ברסן צדק עולמים, עד אשר יהפך כולו לאור חיים וחפץ טוב, אשר ישוב להגלה עליו בפנים מלאי רך ונחת. בעת אשר יאבה לנסות את ציור כח הבלתי מוגבל בקרבו פנימה, אשר לפי מרבית הטוב המסודר אשר יגלה בקרבו פנימה, ידע כי כן עלה בידו להיות עולה בסולם ההתפתחות המוסרית הבהירה.

~ ✣ ~

פסקה 31 | החופש הבלתי מוגבל ביצירת האומה

[46] **מקור:** פנקסי הראי״ה, פנקס הדפים א

השתערות הציור בצורה חפשית ולא מוגבלת, פועלת היא גם בהיותה גנוזה בחדרי חדרים, גם על היחיד גם על הציבור היותר גדול. תכונה לאומית אמיצה יכולה גם היא להתברר על ידי חפצה המתגלה ביצירותיה היותר פיוטיות, היותר מתרוממות אל הגבול העליון ששם אין מצרים לחפץ. כפי עומק הטוב שבנשמת האומה כן יהיו יצירותיה היוצאות מבחירי כחותיה, וכפי עומק הרע שבה יגלה כלל החזיון בכח יצירתה החפשית גם היא. אין דבר המוציא לאור את הטוב המלא נצח ועיזוז שבתכונתה העצמית של כנסת ישראל, כחזיון הטוב המלא השגור בפי הנביאים, שהם בחירי בניה, שרק על ידם התגלם הצביון הפנימי של החפץ הבלתי מוגבל שבקרבה. בשביל זה הטוב המוחלט הננו חיים, עמלים ונלחמים, ומובטחים לנצח. ההגבלות, ההכרחים, הנם דברים קצרים, מוגבלים כפי תכונתם שהם מפעילים עלינו. אבל החופש הבלתי מוגבל, הוא ישאר לעד, הוא האפי הפנימי, שכל המעמדים מכסים רק חלק קטן מהווייתו שהוא מתגלה בהם. והחופש שהוא שואף רק לטוב, לחסד, ליושר ולצדק, זה ינצח ויגלה תפארתו לעד. בצורה הבלתי מוגבלת, החובקת עולמי עד, מתגלה הבטחון של ההויה הנצחית המוסיפה תעצומות לעם אשר אלה לו. בטחו בד׳ עדי עד, כי בי ה ד׳ צור עולמים.

~ ✣ ~

פסקה 32 | זיכוך הרצון לאהבת הטוב המוחלט

[25] **מקור:** פנקסי הראי״ה, פנקס הדפים ד

כל זמן שלא נזדקק רצון האדם לאהבת הטוב המוחלט בקרבו, בצדו הפנימי של הרצון, לא יוכל לבא לשום עבודה טהורה. הצד הפנימי שבחשק הטוב הוא, שיהיה משער שהטוב היותר נחמד לו הוא, שבלבבו ימשל ציור ההטבה לכל, לכל יחיד שבכל ולכללות הכל, ושיהיה ברור לו שחשק זה הוא היותר נעלה והמרכז העקרי שבנטיותיו הרוחניות. והצד החיצון הוא, שימצא בעצמו אזירת כח והתעוררות מעשית לגשם את כמה שיוכל מהטוב הכללי הזה בפועל, בעולם החיים והמציאות. וכל מה שיעלה במחשבה שמימיית זאת ידע שכל מעשיו הם לשם שמים.

שער ארבעה עשר: עם ישראל

לקט פסקאות נבחרות ומבוארות מכתבי מרן הראי״ה קוק זצ״ל • 50 פסקאות

מבוא לשער עם ישראל

סוד נשמת האומה, סגולת ישראל והקשר האורגני שבין היחיד לכלל. הרב קוק מבאר את התפקיד ההיסטורי והאוניברסלי של כנסת ישראל כחטיבה רוחנית המיועדת להופיע את דבר ה׳ ומוסרו בעולם כולו. הקשר בין ישראל לקב״ה הוא קשר עצמי ונצחי, הפועם בכל שדרות העם ומניע את גאולתם ותחייתם הלאומית בעת החדשה.

מפתח פסקאות השער:	
1. האנושיות מול עם ישראל	26. האידיאה האלוהית בנשמת האומה
2. ׳עם ישראל מגלה את השגחת ה	27. השאיפה לטוב האלוהי המוחלט
3. האמונה בעתיד והתעלות העולם	28. הכרת ׳אתה בחרתנו׳ וייעודנו הנצחי
4. התורה ככוללת את כל שאר הזרמים	29. החפץ להיטיב לכל כשורש הגאולה
5. זכרון למעשה בראשית – זכר ליציאת מצרים	30. המגמה המוסרית של כנסת ישראל
6. שני המשיחים ואיחוד כוחות האומה	31. דבקות באור כנסת ישראל והאנושות
7. עם ישראל כלב האנושות	32. מאהבת אלוהים לאהבת ישראל והארץ
8. ישראל מול שאר האנושות	33. השפעה וקבלה בין ישראל לאומות
9. מידת הענווה של עם ישראל	34. צמצום מעשי והרחבה אוניברסלית
10. עם ישראל מגלה את הטבע	35. הסגולה האלוהית בנשמת האומה
11. עם ישראל מחיה את החברה	36. התחדשות הרוח ותחיית האומה
12. הגלות והגאולה של עם ישראל	37. אהבת חינם ובניין היישוב
13. עם ישראל מאחד את המציאות	38. איחוד הישן והחדש בבניין האומה
14. עם ישראל נפרד מן האומות כדי לתקן אותם	39. כנסת ישראל כתמצית האידיאלית של האדם
15. בא״ה אמ״ה אשר בחר בנו מכל העמים, ונתן לנו את תורתו	40. מושג כלל ישראל ואחדות האומה
16. והנצח ״זו ירושלים. וההוד, זו ביהמ״ק״ (שם)	41. ליקוט ניצוצות הקדושה וקירוב רחוקים
17. אהבה רבה	42. סגולה ובחירה בעקבתא דמשיחא
18. האחדות האמיתית ומקורה האלוהי	43. אחדות האומה ושמירת מנהגי אבות
19. דרכי השפעת ישראל על האנושות	44. תחיית האומה בתורתה על אדמתה
20. תכלית מלכות ישראל וחכמתה	45. חטיבת החיים הישראלית השלמה
21. טהרת הנשמה הישראלית ופך השמן	46. חיבת הארץ וחיזוק כוחותיה החומריים
22. שערי ציון והתעלות פתחי עולם	47. התכלית הלאומית ודקדוק המצוות

23. השפעת ישראל על העמים בגלוי ובעקיפין	48. סדר הברכות ושלבי בניין האומה
24. תכלית שיבת ישראל לארצו	49. מדרגת ישראל ומדרגת יעקב
25. אחדות האומה ומלכות בית דוד	50. זכות אבות וטביעת מידותיהם באומה

❖ ❖ ❖

פסקה 1 | האנושיות מול עם ישראל

מקור: שמונה קבצים, קובץ א׳, תתח

ראויה היא האנושיות שתתאחד כולה למשפחה אחת, וחדלו אז כל התגרות וכל המדות הרעות היוצאות מחלקי עמים וגבולותיהם. אבל העולם צריך להעידון התמציתי, שהאנושיות משתכללת על-ידו בעושר הצביונים המיוחדים של כל אומה. וזה החסרון תשלים כנסת-ישראל, שתכונתה היא כמין אוצר רוחות גדול הכולל בקרבו את כשרון וכל נטית רוח עליונה. ובמילואה הגמור של כנסת-ישראל יהיה שמור לעולם, ביחוד על-ידי קישורה עם כל העולם כולו, כל הטוב שיוצא מפלוגת עממים, ושוב לא ימצא צורך בהתפלגות הממשית, והיו כל העמים הכלליים חטיבה אחת, ועל גביהם בתור אוצר קדוש, ממלכת כהנים וגוי קדוש, סגולה מכל העמים, כאשר דבר ד׳.

~ ✣ ~

פסקה 2 | עם ישראל מגלה את השגחת ה׳

מקור: שמונה קבצים, קובץ ז׳, כח

התגלות תפארת ישראל, אומה שכולה היא כסיס ונר למאור העליון של ההתגלות האלהית העליונה הטהורה המאירה ממעל לכל עולמים, ומחיה כל עולמים, באור עולם, המביאה ע״י הויתה, מציאותה, תכונתה, אצילותה, המתגלם בכל סעיפי פרטיותיה, אישיה, מאורעותיה, עליותיה, ירידותיה, כשרונותיה, מגרעותיה, כינוסה, פיזורה, הארתה וחשכתה, בכל מכל כל, כל אשר בפנימיותה וכל אשר מחוצה לה, הכל מסונף עמה, והכל מוביל ומחיה מנהיג ומרכז, מאיר ומתמם על ידה את החזיון העליוני, את אור חי העולמים תאות כל נפש, חמדת כל עולמי עולמים, תשוקת כל בריה, ותקות כל מעשה וכל מפעל, אומה שכל התולדה העולמית אשר לעמים כולם, ושכל יצירת עולמים מראש ועד סוף ברוחה הם ספונים, שעדנת עדני עדנים אשר ברוח כל יציר וענוגי חיי עולם אשר בכל נחלי עדנים, והמערכות הולכות בהוה כמו בעבר ובעתיד ברוח אחד ומיוחד, ובקרב כל נשמה מבניה הכל פועם, הכל מתרכז בגלוי ובסתר, התגלות אור ישועתה ישועת עולמים, ישועת חיי עולמים ויפעת בהירת אור כל נשמת היקום. פדיית גוי ואלהיו המתגלה בצפיית ישועתה, מחיה היא כל מקום אשר שמה תגיע, כשהיא מאחזת את הטבע, את ההגיון, את החריצות המועצית את משטרי עם ועם ואת חוקי החברה האנושית, המיוסדים גם הם בחוקים אחוזים ביסודות עולם אשר ממעל ומתחת להם. הרי היא מחיה ומעודדת מטהרת ומקדשת את כל שורש עיוות החיים הולך ומתישר, המציאות מתאחדת ומתכוננת לעתידה העולמי, והעולם הולך ונגאל. הרצון הפנימי של כל חי וכל אדם, של כל עולם וכל יצור, מתאזר בכל גבורתו בחופש עליוניות אשר לממשלת עולמים. וההקשבה אמיצה היא, וריכוז נפלא, בתנועה אחת, ברעיון אחד, בציור אחד, במילול חי, ובסידור טמיר, הכל עולה וכולל. בתוך המון רבה של פועלים רודפים ונרדפים נחפזים והומים, כואבים וצוהלים, בהירות אור חיים נוצצת מנשמת כל החיים, ובהתבלטה הכל שב וחי. יצירת אורו של משיח מראש מקדם, והתגלותו מתוך כל פלגות המסיבות הטמירות והגלויות, מאגד ומקשר את העולם למכונו, וכל תבואת הדורות בעבר צצים ופורחים בשדה אשר ברכו ד׳, הטבע וחוקותיה מקשיבים, שומעים קול הקורא, בפנימיות רוחו חי אור פנימי של ראשית המחשבה, וברוח אמונה מתקדש כל המרחב, שמאמין בחי עולמים וזורע. בדיבור אל הסלע שיתן מים להשקות עמו בחירו, הכל קושב רב קשב, ובהכאתו התסיסה מתהוה, הציורים סותרים זה את זה, ומערכת המלחמה מתיצבת. ויקציפו על מי מריבה וירע למשה בעבורם כי המרו את רוחו. אמנם באר ישראל שוטף ונוזל, והפלגים השוטפים יביאו כל הרפואות, על גוי ועל אדם, על גויות ועל נשמות גם יחד, ורוח אלהים חיים המפעם בחכמת ישראל, אשר כל נפש ישראלית היא חלק בהתגלותו, יקום ויפוח ברוח אדיר וחזק, ודבר ד׳ החי, יחדור ויתעודד, וההקשבה הכללית של כל היקום תקום ביפעתה. אזנים כרית לי עולה וחטאה לא שאלת, אז אמרתי הנא באתי במגילת ספר כתוב עלי, במטה אלהים דא קולמוסא, וחכמת סופרים תפרח ותגאל מסרחונה, מריח מים תפריח, לריח שמניך טובים שמן תורק שמך על כן עלמות אהבוך.

~ ✣ ~

פסקה 3 | האמונה בעתיד והתעלות העולם

מקור: שמונה קבצים, קובץ ה׳, רלה

כל נתיקה שבמערכי הלב מהקוים העליונים הארוכים, במרחקי אידיאליהם העליונים, כשהיא באה בין ביחיד ובין בצבור הרי היא מערערת את יסוד האושר והטוב כולו. גם בצורה כהה וזעירה, כשחל בה רוח העליון, המאוגד לאידיאליות המאושרה באושר בלא גבול, הרי יש בה מעין חיים ההולך ומתגבר, מחיה דורות, מאשר תקופות, ומישר

דרך לעמים רבים, מדריך עולמים לחיי עולמי עד ומפנה להם את המכשולות שבארחות חייהם הקטנים והזמניים. אורו של משיח, האושר העליון בחיי החברה והכלל, בצרומו העמוק אל האושר הפרטי, מחובר הוא עם האושר וההצלה המוחלטה של כל היש בתחית המתים. לגודל העתיד הזה מוכרחת כל עין לצפות, הצפיה האידיאלית היא מגונת את הגונים העליונים החיים, היא מקבעת את חותם ההויה בגורל מאורותיה. נתיקה כל דהי מראשית הרום, מאחרית העדן המעולה, נפילה היא לעמקי שחת, ושעירים קמים ומשחקים במקום זמירות שרי קודש ונעם שיח סוד המוני מעלה. האמונה העליונה היא בעצמה המנהגת את החיים אל המרומים שהיא שרויה שמה. היא בעצמה, בחטיבותה העליונה, בצורתה המשוכללת באמונת ישראל, נותנת את האומץ ומפתחת את החוב העמוק לאשר את החיים כולם וכל הפרטים שבהם, מעומק ראשית עד עמק אחרית, לאותה השאיפה המאושרה, הבלתי פוסקת מלפעום בלבבות הקדושים מאושרי אלהים חיים, ומהם הולכת היא הזליפה השירית ומתגברת על החיים כולם, וכל עדינות שבלב כל איש וכל בריה מאושר העדן היא לוקחת את רכושה. כשמתגלמת שאיפה, כשמתקרבת אל המציאות, והמציאות מציאות קרובה היא ובאפלה היא שרויה, צריכה היא תמיד הגנה שלא תאבד את ברק עומק חייה, אורו של משיח באמונה נעוץ, והאמונה באור קדוש ישראל בחיים וחובותיהם היא מבוססת: ההמונה לא בסגולה פורחת באויר לבד היא מביאה אל מרומות מציאיותיה את כל חוסי בה כי אם בהתוית הדרך לכל מערכי הלב, לכל משאות הנפש, לכל מפעלי כפים, על פי עזה וחסנה המרום וקדוש. לפעמים נופלים רבים מההתבססות המציאותית ונשארים תלוים ברפיון רק בציור האמונה. מדה זו היא של אומות העולם, שבאו רק להסתכל באיזה ציור אידיאלי ולא בוגרו עד לכדי הגשמתו בפועל, וממילא נדע שגם ההסתכלות לקויה ורפויה היא. ההסתכלות הבהירה שולטת על הכל, על כל סדרי החיים והחברה ועל כל האישיות היחידה, על כל מזג ותקופה, על כל חפץ ושאיפה. אבל תלויי הרפיון, אשר ממקור ישראל יצאו ובאחדות האומה הם כלולים, יש בהם ברק אור קודש, ניצוץ שיוכל לעלות ולבא, לידי לבת אש קודש: אור הצדק, האמת, החסד והמשפט בחיים החברתיים, אורו של משיח בגודל תעצומו מלבבם. עיני-החול של האדם כהות הנה, בשום אספקלריא חקרנית אי אפשר להגיע לרום רז חבוי דנא. אבל גם צל צלה של אורה צחצחה זו אורי אורים יש בו, והאורה האוירית משוטטת היא, נעה ונדה, מסוכנת היא שלא תפול ממדרגתה שלא תטמע בין בשר המורים ונפשות אשר עמק חפצם הוא דם ורצח ולעיטה של נזיד עדשים. אבל אורו של משיח אחוז הוא בישועת ישראל, ראיתניותו של גוי איתן זה, חטיבה אחת בעולם, אשר בורא כל עולמים משתבח ביקרם מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. אור עליון זה, שהוא כתגא על רישא דספר תורה, שלא נתן מרוב עוזו ופארו לשמוש ומפעל ידים, באחרית הימים ימצא לו שבילים ודרכים רחבים, נתיבות חדשות לבא אל תפקידו המפעלי, והגדל יתעלה על כל קטן, וכל המכשירים בו כלולים. קמה באחרית הימים תנועה חרישית מלאה אונים וחפצים, מלאה נגודים וסתירות, מלאה אורות ומחשכים, וחושבת לחתור אל החוף לישועת ישראל. אורו של משיח הכהה בה. רבים ממחזיקיה של אבוקת אודים קטנה זו בגדו לכאורה באותה האורה הגדולה, האחוזה בקו הארוך אשר לאור עולם, נמוטו הפעמים ממעמד הנבואה הצופיה צפית עולמים. אבל ישועתם של ישראל תמיד היא ישועת ד׳, אני והו הושיעה נא, וכאשר פדית ממצרים גוי ואלהיו כן היא כל ישועה, גדולה שבגדולות וקטנה שבקטנות. העולם רועש, ההרים מתקלקלים, ארץ כשכור תנוע, עמים עפים בדי ריק, ישראל עומד בתוך. בתוך סערת הגלים חותר הוא אל חופו, ושרי קדש באים ויבואו ואת הדגל העליון יחזיקו, למרחוק שעות דעה, והשלום בא יבא מכל עברים, ממזרח וממערב, מצפון ומים, ובתוך החלקה המעשית העלובה, החרבה מכל לשד עליון, יפתחו נהרות רחבי ידים לאורו של משיח, לתקון עולם מלא ברעיונות נצחיים מובטחים מראש אמנה הבטחה אלהית כתובה בברזל ודם, בברית בשר וברית לשון, בברית ארץ וברית עם, בברית עולם וברית חיי עולמים. הקו הולך ישר, אחד באחד מוגש עם הצפיה שממעל לכל צפיות, הסרת המות ומארתו בראשית הצעדים, אותו המות המעשי שידי אדם יוצרות אותו באולת ורשעה ואחריה המסלה ישרה היא להעמיד את הכל על עומק רום הטוב, רוח הטומאה יבוער מן הארץ ובלע המות לנצח. אם תדמה לנו הדרך דרך רחוקה, אל נבהל. רק היא קרובה היא. רק האחיזה באותו הקו הארוך מגבירה את הכל ומכשרת את הכל. ברכת הענוה תשוב אלינו, גודל העליון ממעל ומתחת יפרס עלינו את הודו ואת סוכת שלומו. כל המארות, כל הנגודים, לברכות ולעזרים יתהפכו, כל הרוחות אשר בלאומים וכל הנטיות הדתיות, אשר נחשבו לזעוה, אשר אמרו: לכו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד, הן הן עצמן אל מקורן ישובו, יבושו ואחרי כן ינהרו. האחדות הישראלית בכללותה וההתעלות של גרעיני החיים שבה, הרוממות של קשב קול תורה, ההגה העמוק של דורשי רשומות של חכמי חידות, וחכמת החיים של יודעי בינה, הדם הרותח של בני הנעורים רווי רגש ושירה עליזה ועמק רוח של צופי קדש, דכאות פנימית של שבי פשע וגבורת רעם של שמחי חיים, יצרי כל לב ומערכי רוחות של כל בשר, והכל יאגדו באגד הקו העליון, ששם אור קודש קדשים. ובתוך הפעולות הפעוטות אור משיח יזרח ונהרת תחית עולמים ומחיית המות תסול מסלתה, ויעבור מלכם לפניהם וד׳ בראשם.

~ ✣ ~

פסקה 4 | התורה ככוללת את כל שאר הזרמים

מקור: שמונה קבצים, קובץ ו, קמחה

כשנסלול מסילות לכנס את כל הרכוש המפוזר שלנו מכל האומות, כל התורה שנעשקה ביד החיצונים, ישוב אלינו רכוש גדול, שנתעבד בכל העמים ועל ידי כל הקולטוריות השונות. מובן הדבר שנטהר את הכל, ונחזיר יוצר על מכונו, אמנם על ידי זה יתרחבו כלינו, עד שנוכל לקבל את כל הזרמים כולם מכל העולם ממש. וסתירת זרמים שונים אינה שייכת כלל בישראל, מאחר שיהיה צפוי הכל, איך כל הענפים וההרגשות השונות, השקפות העולמים המרוחקות זו מזו, הכל יוצא ממקום אחד ושב למקום אחד. ואם שנדמה לעולם, שכל אחד חטיבה בפני עצמה היא, וכל חלק קרוע הוא מחבירו, זהו מפני מדת הקטנות ונטיית הקצפון שהעולם נגוע בה, בין במדות היחיד בין במדת העמים. אבל ברכת אברהם, שהיא ברכת יעקב ותפארת ישראל, אינה רואה לה הגבלה זעופה, ולא זרמים סותרים. מה שהיא עבודה זרה

היא רק עצמות הסתירה עצמה, שעל זה אנו נחלמים לכלותה ולאפסה למען יזרח שם ד׳ שלום בעולם, ושם גופיה איקרי שלום.

~ ✣ ~

פסקה 5 | זכרון למעשה בראשית – זכר ליציאת מצרים

מקור: עולת ראיה ב׳, מג

הזכרון למעשה בראשית, המחיה כי לתעודה ולכונה של האושר וההשתלמות נברא העולם, ושד׳ האחד ברא את כל הנמצא וממילא מובן שהוא לתעודה רמה ונשגבה, אשר אנו מכירים אותה בתור סדור חיי המין האנושי כולו ע״פ דרכי האהבה והאחוה; וכדי להביא את תכלית נשגבה זו, נבחרה האומה האחת המסוגלת לקבע בה סדרי החיים כולם ע״פ חפץ ד׳, באופן שישתדל רוחה לחיי האהבה והחסד להיות למופת לכל העולם.

~ ✣ ~

פסקה 6 | שני המשיחים ואיחוד כוחות האומה

מקור: פנקסי הראי״ה, ראשון ליפו, סה1

ביום ההוא יגדל המספד בירושלים כמספד הדדרימון בבקעת מגדון. חז״ל אמרו שיונתן בן עוזיאל תרגם נביאים ונזדעזעה ארץ ישראל ד׳ מאות פרסה על ת׳ פרסה, משום דאית מילי דלא מפרשן, והיינו האי קרא, דאמר רב יוסף דאלמלא תרגומי׳ לא ידע מאי הוא, ואמרו שעמד יונתן בן עוזיאל על רגליו ואמר גלוי וידוע לפני מי שאמר והי׳ העולם שלא לכבודי עשיתי ולא לכבוד בית אבא, אלא שלא תרבה מחלוקת בישראל. וצריך להבין מהו גודל ההסתר שיש בפסוק זה שגילה תרגומו, כמספד אחאב דקטל יתיה הדדרימון, וכמספד יאשיהו דקטל יתיה פרעה חגירא בבקעת מגידו, ולמה היה זה סייג שלא ירבה מחלוקת בישראל, ומה יחש הוא לענין הסתרים המיוחדים לשם יתברך.

והנה חז״ל אמרו שהספד זה יהיה על משיח בן יוסף שנהרג. וצריך להבין בכלל למה אנו צריכים לשני משיחין, משיח בן יוסף ומשיח בן דוד, והרי התכלית המכוון הוא שנשיא אחד יהיה לכולם, ודוד עבדי נשיא להם לעולם. אמנם כשם שיצר השי״ת באדם הגוף והנשמה, ולעומתם הכוחות הנוטים להחזיק קיום הגוף על מכונו, לשכללו ולפתחו, וכן הכחות המחזקים כח הנשמה הרוחנית ומעדנים ומשכללים אותה, ותכלית השלמות הוא שיהיה הגוף חזק ואמיץ ומפותח כראוי, והנשמה בריאה וחזקה ומשוכללת, מושכת אחריה בכחה האדיר את כל כחות הגוף האמיצים והחזקים לתכלית השכל הטוב והטהור, חפץ העליון ב״ה בעולמו, כן הכין בישראל ביחוד שני אלה הכחות, הכח המקביל לערך הגוף האנושי, השוקק לטובת האומה במעמדה ושכלולה החומרי, שהוא הבסיס הנכון לכל התכניות הגדולות והקדושות שישראל מצויינים בהם, להיות עם קדוש לד׳ אלהי ישראל, ולהיות גוי אחד בארץ לאור גויים, והצד השני עצם הכח לשכלול הרוחניות בעצמה. וההבדל שביניהם, שלהצד הראשון יש דוגמא בין כל עמי הארץ לישראל, כמו שאנו שוים להם בגופניות, כאשר האדם שוה בכח החיים שבו לאחד הבעלי חיים, והצד השני הוא הענין המתיחד לישראל עצמן, שעל זה נאמר ד׳ בדד ינחנו, ובגויים לא יתחשב, מצד תורת ד׳ והקדושה העליונה המיוחדת לישראל עם קדוש. והנה מתחילה הוכנו ב׳ הכחות הכלליות בשני השבטים שהוכנו למלוך בישראל, אפרים ויהודה, שהוא כלל יוסף ויהודה. וכמו בתחילה, מעשי אבות סימן לבנים. יוסף היה המשביר, ששלח אותו אלקים לפליטה גדולה להחיות עם רב, והחיה את יעקב ובניו בחיי החומר לחם לפי הטף בעת שגם כן כל הארץ באו למצרים לשבור. והיה נבלע בין האומות, וידע שבעים לשון, שהוא מורה על הצדדים שיש יחש שיווי בין ישראל לעמים כולם, ומכל מקום ידע כח קדושתו. ודוקא על ידי זה היתרון אין עשו נופל כי אם ביד בניה של רחל, כענין מיניה ובי׳ אבא ניזיל ביה נרגא. ויהודה מיוחד לכח ישראל המיוחד, היתה יהודה לקדשו, ועל אהל יוסף נאמר אוהל שיכן באדם. והנה תכלית בחירת מלכות בית דוד היה שיהיו ב׳ הכחות נכללים כאחד, ולא די שלא יהיו סותרים זה את זה כי אם עוד עוזרים זה לזה. ואמרו ז״ל במדרש שנאמר בדוד אדמוני, כמו שנאמר בעשו, אלא שנוסף בו יפה עינים, ומדעת סנהדרין הורג, קיבוץ הגבורה החומרית וכל התלוי בה לתוקף עם וממלכה גדולה ואדירה, רבתי בגוים, עם העילוי הרוחני היותר מרום וקדוש. ולולא שגרמו עוונות וישראל מאסו במלכות בית דוד עד שנחלקה האומה, עשרת השבטים שאפרים שהוא כח יוסף בפני עצמו ויהודה בפני עצמו, היה הכל מאוחד בכח אחד על ידי עץ יהודה שהיה כולל גם כן כחו של יוסף. ידבר עמים תחתינו ולאומים תחת רגלינו. יבחר לנו את נחלתנו, את גאון יעקב אשר אהב סלה. ועל ידי קיבוץ ב׳ הכחות יחדיו היו שניהם מתעלים, הכח החמרי היה מתעדן ומתקדש מצד קרבתו אל הקדושה המיוחדת לישראל, והכח הרוחני היה מתחזק ומתאמץ בכח חיים מלא ואדיר כדי לגלות הודו ותפארתו על ישראל, עד שקרני הודו היו מאירים גם כן על העולם כולו, וכמו שיהיה לעתיד לבא. והיה שורש ישי אשר עומד לנס עמים, אליו גויים ידרשו, והיתה מנוחתו כבוד. לא מלחמה בין שני כחות מתנגדים, כי אם מנוחה שלמה, שהוא הכבוד היותר עליון ונשא. אמנם עונותינו הטו אלה, שנתחלקה מלכות בית דוד, וכל אחד מן הכחות השנים שהיו ראויים להתאחד דוקא, התחיל להתפתח בפני עצמו כאילו דבר אין לו עם משנהו, ומזה יצא מה שיצא להפסד כללי לשני הענינים בעונותינו הרבים. אפרים, שנוסד על ידי ירבעם שהופקד מתחילה על סבל בית יוסף מפני כשרונו המעשי, וירא שלמה את הנער כי עושה מלאכה הוא ויפקד אותו לכל סבל בית יוסף, פנה לגמרי מהקדושה העליונה המיוחדת לישראל. ואותי השלכת אחרי גיויך. ומזה יצא הסילון הממאיר, חטא עבודה זרה, שגרם להתפתחות הנטיה של השווי שיש בישראל לעמים לצד הרע והגרעון, עד מדת אפרים בעמים הוא יתבולל אפרים היה עוגה בלי הפוכה. ויהודה בחסר לו הצד המעודדו בחומריותו, היה צריך להשלמה רוחנית גדולה ואדירה, שתספיק להמציא גם כן את הצד החסר החומרי, וכיון שלא עלה למעלה זו, נתבזבז הכח הרוחני גם כן עד שלא החזיק מעמד, וכשל גם יהודה עמם, ורצונם ומעלליהם אל ד׳ היו למרות עיני כבודו. והנה גם אחרי הפירוד, אם היו על כל פנים

מתאחדים לדעת שכל אחד יסגל לו את נטייתו הפרטית, אבל באופן שיקבלו זה מזה את הצדדים הטובים, ויהודה יקבל מאפרים את הדרכים והנטיות המוכשרות בו לשכלול האומה בתוקף חומריותה ואנושיותה הכללית, ואפרים יקבל מיהודה את הכח העליון המיוחד לישראל בדרכי קדושה, מתורה ומדות קדושות, והכשרה לנבואה ורוח הקודש למיוחדים לזה, היה המחץ הולך ומתרפא. אלא שכיון שנחלקו חילוק ממלכה, ועל ידי ההשפעה המאחדת הלא הדבר מחוייב שהצד הגובר יהיה לעולם הצד העליון הרוחני המיוחד לישראל, שהיא הנשמה המאחדת ומחיה את הגוף, וזה לא רצה ירבעם, על כן היתה התכנית הפנימית של ציור אפשרות ההתאחדות עם המניעה מצד חפץ ההתנשאות שלא במשפט, מה שאמרו חז״ל שתפסו הקב״ה לירבעם בבגדו ואמר לו חזור בך ואני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן, יחדיו תשכללו את האומה הישראלית להביאה לתכליתה להיות לעם לד׳ אלהי ישראל, להיות גם כן ראויה להיות לאור גויים, שהצדדים השוים לכל האדם אשר על פני האדמה גם כן ראויים להכנס בבנין, אמנם על שאלת מי בראש מוכרחת התשובה לבא בן ישי בראש, כי מבלעדי הכרת השליטה העליונה של הצד הרוחני, כי חלק ד׳ עמו יעקב חבל נחלתו, אז אפסה כל תעודה לישראל חלילה, והנם המעט מכל העמים וראויים יותר מכולם להרס וכליון חלילה. אבל שרירות הלב גרמה שאמר אי הכי לא בעינא, ומזה נמשכה השלשלת של צרותיהן של ישראל ופיזורם, ותכלית מירוק הגלות עד עת קץ. על כן עומד בכל משך זמן הגלות המצב הכללי של האומה בדרך ניגודי של אלה שני הכוחות, שלפעמים מתגלה נטיה לחוזק הלאומי החומרי ויתר הצרכים האנושיים הכוללים, שנובע בעיקרו מיסוד הנטיה המיוחדת ליוסף ואפרים, ולפעמים מתנערת הנטיה הרוחנית לקיומה של תורה והפרחת הצד הרוחני המיוחד לישראל, להרים קרן ביראת ד׳, באהבתו, ובאהבתה של תורה ודרכיה. ובאשר שכמו פולח ובוקע בארץ נפזרו עצמינו לפי שאול, והכח המאחד המקיף את פועלי הנטיות ליסוד אחד, להיות משפיעים ומושפעים ביחד כל אחד לפי ערכו, ולאחד ההנהגה בהגברת הצד הרוחני באופן שהוא יהיה המחזק והנותן חיים לכל יתר החלקים, ככח חיי הנשמה המחיה את הגוף לכל חלקיו, ובאשר אי אפשר לאומתנו שתבא לתעודתה הרוממה לשא בגאון עז שם ד׳ הנקרא עליה כי אם בהשתלמה בתכלית ההכשר בשני חלקיה, הכללי, חלק יוסף, והפרטי, חלק יהודה, מלכות בית דוד, שמחוזק כחו הפרטי כולל הוא גם כן את הצד הכללי, אדמוני עם יפה עינים, הנה מתנערים באומה כחות לכל צד. וכמו שהכוחות המגבירות את הרוחניות הם מכשירים למדת משיח בן דוד, שהתעודה התכליתית היא עיקרו ויסודו, כי באמת מרכז החיים הוא ההתעלות הרוחנית, אלא שאי אפשר שתהיה הרוחניות מפותחת כראוי אם לא יהיו שלמים עמה כל הקנינים החומריים הנדרשים לאומה שלמה ומשוכללת, כן ההתנערות לבקש חוזק לאומי, חומרי, ויתר מכשירי החיים הכלליים, הם הכשרת משיח בן יוסף. וכשהם משתמשים בערבוביא מצרת הגלות ומקוצר הדעות ופיזור הכוחות, הם הם חבלי משיח, הכוללים חבלי שני משיחים, אשר חרפו אויביך ד׳ אשר חרפו עקבות משיחיך, שתי העקבות של תרין משיחין. והנה פעולת משיח בן יוסף, שתהיה ההכשרה הכוללת, אף על פי שודאי תהיה עם זה ממולאת בדעת ויראת השם, שנמצאת הרבה גם כן לתכלית הכשרת כלל האנושיות, מכל מקום כיון שהיסוד העיקרי המרובה באיכותו, שהוא התיחדות הצורה הפרטית הישראלית בהתגברה אינו בולט בו כל כך, אי אפשר לו להתקיים, על כן עתיד משיח בן יוסף להיות נהרג. אמנם כשיהרג יכירו הכל העיוות, שאמנם לא היה הדור ראוי להכיר הערך של הנטיה לתגבורת כוללת איך לקבל ממנה רק הטוב, ואת הטוב באמת לקבל, ולשעבדה לתוקף הצד העליון שבתעודת ישראל, למשיחות משיח בן דוד. והנה יספדו עליו כמספד על היחיד, והמר עליו כהמר על הבכור. המספד הוא ההתרגשות לשעתה ממחזה מדאיב, המכניס קודר ויאוש בלב, דומה כמספד על היחיד שאין תקוה נשקפת להבנות עוד, כמו הורים זקנים שאבדו את יחידם ל״ע. אמנם המרירות היא באה כבר בסיוע השכל המתבונן את ערך המצב, השכל ישכיל, כי אמנם כוח האומה בכללה מוציא מכללה נשמת המשיחין, על כן אמנם במרירות אבידת הבכור, המזדמן לרוב אצל הורים צעירים שלא חונכו בדעת גידול בנים, ומחסרון הכרה לא שמרום כראוי ממחלה ועל כן מתו, כן האומה מתבוננת כי לא הכירה את ערך הנטיה של ההשתלמות הכללית איך להשתמש בה בתור דבר גדול, המצטרף ומסתעף ליסוד התכלית העליון, שעמו היתה התעודה הלאומית מתמלאת, וממילא היתה זוכה לקיום והצלחה של הפרחה. והנה כל זמן שמתדמה, מפני הפירוד השורר בגלות, שב׳ הכוחות המה נפרדים באמת זו מזו, עד שמי שנחלץ להגביר את הצד הכללי באומה נעשה בעונותינו הרבים צר ואויב לתורה ולקיום המצות וכל דרכי הקדושה המיוחדים לסגולת ישראל הפרטית, וכן מי ששם מגמתו ליסוד ההתיחדות הישראלית נעשה על ידי זה עצמו מנגד ומפריע לכל תיקון חומרי כללי, שעל ידי זה מעבר מזה נעשה פרצים, ומעבר מזה מתגלה חולשה ועצבות ודכאות לב. אמנם אחרי הניסיון האחרון של סיבת מניעת הקיום של משיח בן יוסף, יתבוננו הכל שבאמת אין כאן כחות מתנגדות, ושראוי להכניס הכל בחוברת אחת ולסדר דרכי האומה באופן שכל שכלול כללי יהיה בסיס לשכלול הישראלי המיוחד, ותהיה ההכרה בחסרון ההצטרפות משני הצדדים בין מהנוטים אחרי החומריות והכללות, בין מהנוטים אחרי הרוחניות והפרטות. על כן יהיה המספד גדול מב׳ הצדדים, שיכירו שיש טעות ביסוד הנטיות שהם בנויות להיות מתאחדים, וכל כך גרמו קלקולים בנטותם לפירוד, לחבל איש מעשה רעהו. והנה התכונה של החבה הלאומית בתור כללות וחומריות נתגלתה באחאב שחבב מאד את ישראל. ואחז מעשה אבותיו, עמרי, שהוסיף עיר אחת בארץ ישראל, ודורשי רשומות אמרו כולם באים לחיי העולם הבא, לי גלעד, זה אחאב שנפל בגלעד, וכדברי תנא דבי אליהו שהי׳ מעמיד פנים במלחמה גם אחר שנחתו בו החיצים, שלא להבעית את ישראל. אומץ רוח כזה בא מאהבה יתירה ונפלאה. גם כבד את התורה מפני שעל כל פנים כבוד האומה תלוי בה, על כל פנים כלפי חוץ, לפני בן הדד, ועם כל זה לא הכיר ערכה של תורה וקדושת השי״ת המיוחדת שבה כל יתרונם של ישראל, על כן הלך בדרכי איזבל ובחוקות התועבות של גויי הארץ לפי המדה שהיתה שולטת אז ברוח הזמן. לעומת זה יאשיהו הגביר את הצד הרוחני עד אין דומה בכל המלכים, כעדות הכתוב וכמוהו לא הי׳ לפניו מלך אשר שב אל ה׳ בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאודו, עד שלא רצה כלל להיות יחס ישראל עם אומות העולם, ובזה ויתר על דברי ירמיה הנביא שצוה מפי ד׳ להניח לעבור בארץ ישראל את חיל מצרים. על כן באחאב ויאשיהו התכנסו ב׳ הנקודות של יוסף ושל יהודה, כח משיח בן יוסף ומשיח בן דוד. על כן בהסרת העיוות הבא מחסרון הכנת האומה שלא תשתמש בכחותיה המתגלים ביחידי הסגולה לטובה כראוי לעת קץ, תכיר כי היה אפשר לאחד ב׳ הכחות יחד בהיות ההכרה שלמה, אם כן יגדל ההספד

בצירוף ב׳ הנטיות. כפי תכלית ריחוקם בפועל, כן תהיה קרבתם והכרת זיקוקם זה לזה, ויכפל כמספד אחאב ויאשיהו גם יחד, לתן לקח להבא לאחד את הכחות, להשכיל להעמידם במערכה הגונה המביאה לטובה כללית. והנה באמת כל זמן הפירוד, שהאומה אינה מוכשרת לאחד הכחות וכל אחד מחליש את חבירו, ההנהגה הולכת שאין כל נפש מסוגלת לקבל כי אם נטיה אחת, על כן לפעמים יבא הפסד מוסרי או מדעי אם נעמול להכניס ב׳ הנטיות בבת אחת. אבל ההתפרדות העמוקה הלא היא שורש המחלוקת בישראל, על כן אף על פי שהנביא דבר ברמז, מכל מקום תרגם יונתן בן עוזיאל וגילה הדבר יותר, ועל ידי זה נזדעזעה ארץ ישראל ת׳ פרסה על ת׳ פרסה. כי כל זמן שלא הוכשר הדור להשוות הנטיות ולכוללם, כל אחד נכוה מחבירו. ומכל מקום התחזק יונתן בן עוזיאל ואמר גלוי וידוע לפניך שלא לכבודי ולא לכבוד בית אבא עשיתי כי אם שלא ירבה מחלוקת בישראל, והפתח השכלי יכשיר הדעות לבקש עצות איך ללכת בעקבות שתי ההכנות, ששתיהן נחוצות.

והנה בתור עקבא דמשיח בן יוסף, נתגלה חזיון הציונות בדורנו, הנוטה לצד הכללי ביותר. ומצד חסרון הכשרתנו אין הכחות מתאחדים להשכיל מעבר מזה איך שההכשר הכללי לישראל אינו כי אם בסיס ליסודו המיוחד, ועל כן צריך שתהיה ההנהגה מכוונת לתכלית ההתעלות המיוחדת, ולהיות מושפעת הרבה מהסגולה של יחידי הדור, צדיקים וחכמי תורה הרבה, ולעומת זה ההכרה שהחפץ לחזקם של ישראל והתנערותם בתור אומה חיה, עם כל צרכיה החומריים, שהוא דבר נכון כשמצטרף לכל התכונה הראויה, גרמה עד כה שלא הצליחה במעשיה, עד שחסרון ההצלחה גרם לסכסוכי דעות וריב אחים שהלכו בדרך מסוכנה כזאת עד שהמנהיג הראשי נפל חלל מעוצר רעה ויגון. על כן ראוי לנו לשום אל לב, להשתדל לנטית ההתאחדות של עץ יוסף ועץ יהודה, לשמח בהתנערות חפץ החיים הבריאים האנושיים המפעם בכלל באומה, ולדעת שהתכונה הזאת אינה תכליתם של ישראל, כי אם הכשר הגון כשיגודל על פי דרכו, וכשאינו מתנהל למטרת ההכנעה לצד הרוחני והשאיפה אליו, הלא ערכו נחשב כערך מלכות אפרים שנעשו עוגה בלי הפוכה, מפני שעזבו מקור מים חיים, ומצרים קראו אשור הלכו. על כן זאת תהיה תועלת המרירות שראוי גם כן למי שנוכל לחשבו בתור עקבא למשיח בן יוסף, מצד השפעתו על החפץ הגדול הכללי של תחיית האומה במובן החומרי והכללי, מכל מקום אם לא היה כח זה נעזב, לא מצד התגברות ההפקרות ושנאת התורה בעונותינו הרבים, עד שמתגרשים יראי ד׳ וחושבי שמו מנחלת התנועה, ולעומת זה מחסרון אומץ הלב לבקש שכל כח שהוא מצד עצמו טוב יתחזק, ואם חסר לו השלמתו הרוחנית, עלינו להשתדל על התרבות אור הדעת ויראת ד׳ במעלה רמה, עד שיוכל לכבוש ביותר כח חיים אדיר ולהבנות ממנו, אז יתקים בנו מקרא שכתוב ונתתי בציון תשועה לישראל תפארתי. כי הכנת התשובה הלא צריכה להיות מצדנו, ואין התשובה מתקימת באמת כי אם כשהכוחות המצויות באומה, ושאפשר להם להיות נמצאים, יהיו בכל תקפם, ועם עז החיים יהיו מוסבים אל הטוב. אז נהיה מוכשרים לחפץ העליון, להיות עטרת תפארת ביד ד׳ וצניף מלוכה בכף אלקינו.

ורב יוסף עצמו, שאמר שעמד על מקרא זה על ידי תרגומו, קבל על עצמו לראות בחבלי משיח, תחת אשר אחרים מחכמי ישראל אמרו ייתי ולא אחמיניה, בתגבורת החבלים הרוחניים, שבהכרח יבואו בתגבורת התביעות לבצר את החומריות שנעזבה הרבה במשך הגלות, שעיקרו בא לחזק ולהציל את הרוחניות, לכלות פשע ולהתם חטאת, על כן אמר ייתי ואזכי דאיתיב בטולא דכופיתא דחמריה. חמריה, הנטיה לעניני החומר הלאומי, הוא גם כן מחשיך ומונע לפי המצב הנהוג את ההתעלות הרוחנית. אמנם אם לא היתה הנטיה יוצאת בזעף גדול, עד כדי להתפשט בנטיה חומרית יתירה ובלתי הגונה כלל לישראל, היה נח לקבלה. אבל כופתא דחמריה קשה יותר לקבל, ואם לא הנטיה הקיצונה, לא היה רוח התורה מעיק לה, ולא היתה יוצאת התנגדות חצפנית על יסודה של תורה, לבקש לסמות עינו של עולם. אבל הכופתא, הנטיות הגסות שהם חרפת האדם גם באומות העולם, הם גורמות לעשות טולא להחשיך את המאורות הצחות השכליות הנובעים ממקורה של תורה. אמנם התחזק רב יוסף שסוף כל אלה הוא להכנע מאורה של תורה ודעת אלקים, על כן ייתיב בטולא דכופתא דחמריה, ובעצם חושך הצל, השית כליל צילו בתוך צהרים, ידליק הוא נר מצוה ואור תורה, ומעט מן האור דוחה הרבה מן החושך, ויהפך גם כן הרע לטוב והקללה לברכה. על כן אמרו בזוהר בראשית דרב מתיבתא אשר בהיכלא דמשיחא אמר, מאן דלא הפיך מרירו למתיקא וחשוכא לנהורא לא ייתי הכא, כי יסוד הכשר דורו של משיח הוא להשתמש בכל הכחות היותר גסות, לצד הטוב והקדושה היחידית שנתעטרו בה ישראל.

~ ✣ ~

פסקה 7 | עם ישראל כלב האנושות

מקור: שמונה קבצים, קובץ ב׳, כח

כנסת ישראל היא הגילוי הרוחני העליון שבההויה האנושית. כשם שאין להתפלא על אשר במוח ובלב ישנם גילויי חיים כאלה, שדוגמתם אין אנו מוצאים בכל הגוייה כולה, כן אין להתפלא על גילוי החיים של הפליאות, הניסים, הנבואה, רוח הקודש במעלתו העליונה, התקוה הנצחית, הניצחון על כל מפגע, שהם מתגלים בישראל בצורה עליונה, המפליאה את כל לב הוגה וכל מוח חושב. כנסת ישראל היא גילוי זרוע ד׳ בעולם, יד ד׳ בהויה, בבנין הלאומים, ויש לה בודאי יחש גדול עם כל מה שהוא יותר נשגב ונערץ, קדוש ומרומם, במצוי כולו, בכל היקפו, הגשמי והרוחני. באופן אחר אי אפשר לחשוב.

~ ✣ ~

פסקה 8 | ישראל מול שאר האנושות

מקור: שמונה קבצים, קובץ ה׳ קצו

הבנת ההתקשרות שבין התרבות העולמית ובין התורה, היא עצמה ההכרה של היחס הנפשי שבין ישראל לעמים. כשמכירים את הצלם הכללי, צלם אלהים, שבו עשה ד׳ את האדם בכללותו באופיו, והחטיבה המיוחדה של בנים למקום שנקראו בו ישראל, בעומקו משכילים אל הקישור שביניהם בצורה כללית ופרטית, מבינים אז, שהתוכיות היותר תמציתית של צלם אלהים היתה בלועה תמיד בכללות האנושית, זרחה בסגולות העליונות של אנשי האצילות, של המשכילים האלהיים, בעלי המוסר, הנקיים והגבורים. כאשר בא התור להצבת גבולות עמים, וזרח אור ישראל בעולם, נתרוממה האומה המיוחדה להיות אומה מובדלת מצד אחד, ואומה כללית מצד שני, כלומר תמצית של המין האנושי, הפועלת עליו בלי הרף בעיבוד צורתו הרוחנית. כשאנו מסתכלים אל הצורה העולמית כמו שהיא, בהתפרשותו של הכח הישראלי ממנה, נעשה העולם כתבואה שניטל ממנה חלבה, ונשאר החומר היותר גס, ומזין את החומריות הבהמית הגסה. בצירופם של ישראל, העולם כולו הוא מעולה. מי שמחבר את העולם הכללי עם העולם הישראלי, אחרי שמערב יחד את החשבון של התערבות הופעת ישראל בעום, ירויח מבלילה זו, ויוכל לבוא עד לידי החטיביות העליונה הישראלית בפני עצמה. אבל מי שנוטל את העולם כמו שהוא אחרי ציור ההבדלתי, אחרי ההרמה הישראלית ממנו, ומערב אחר כך את התוכן הישראלי ומחברו עמו, הרי הוא פוגם את האצילות העולמית, ומחבר מינים שאינם נקלטים זה בזה, ענבי הגפן בענבי הסנה. בהדיעות הפנימיות, התופסות את החיים בפנימיותם, ההכרה הזאת היא יותר נכבדה. עומדת היא הצורה הכללית עם הצורה הישראלית כשני פרצופים שאינם מתערבים זה עם זה, והחיצון יוכל להיות לפעמים לבוש ושומר אל הפנימי. אבל במהלך העליון, באופי של אדם הראשון, הרי הכל מתעלה, ואז באה הופעה כללית, תוצאת יום שכולו שבת.

~ ✣ ~

פסקה 9 | מידת הענווה של עם ישראל

מקור: שמונה קבצים, קובץ ו, ריב

מי שהוא ממדת המלכות לית ליה מגרמיה כלום, והיא מדה שהחסרון והיתרון מתחברים בה בנושא אחד. ראוי הוא אדם זה לספוג לתוכו את הכל, וכשהוא פונה אל הטוב ומכיר איך דלית ליה מגרמיה באמת כלום, הרי הוא מוכן להיות ממולא מכל טוב, של כל המדות, כל התכונות, כל הצדדים, ואין בו שום סתירה. ויש בו עומק העצמיות כל כך עד שהדברים המתקבלים בתוכו הרי הם עצמיותו ממש, כיון שעצמיות מיוחדת גדרית בפני עצמו אין לו כלל. הוא אינו ראוי להיות עסוק בבטלה, ולא להשתקע בשינה, הוא צריך להזהר כמה דאפשר מטעמא דמותא. וחיבורו ויחושו לארץ ישראל הוא יחוש עצמי, וחק הוא את התוכן של כל הדר בחוץ לארץ דומה כמי שאין לו אלוה, כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ד, לאמר לך עבד אלהים אחרים, ונפשו עורגת בעומק התשוקה לאהבת קדושת הארץ וצפיית ישועה. ומדה זו היא מדת כנסת ישראל בעצם, שהיא הטבעיות העצמית של האומה הישראלית, שהם ממעטים עצמם תמיד, והם מרגישים בקטנותם, מרגישים איך שכל המילוי שבהם אינו עצמי, שאינם אלא כלי לקבל אור ושפע מברכת ד׳ העליונה, וגם המגמה היא תמיד מגמה השפעית, לתן טרף לביתה וחק לנערותיה. ומחשבתן של ישראל עומדת בראש כל המחשבות, משורשת היא ומבוססת באור הימין של החסד, שלזה היא עריגתה, אבל יושבת היא על עלין תקיפין, יודעת היא את הצורך ואת הערך של כל תכני הגבורה, יודעת היא את הרע, עד כדי שנאה עמוקה, המעמקת את אהבת הטוב.

~ ✣ ~

פסקה 10 | עם ישראל מגלה את הטבע

מקור: שמונה קבצים, קובץ ז׳, לד

הטבע בעצמו צריך שיתקדש על ידי מחשבתן של ישראל, כל מה שחדירת הבינה, המוארה באור האלהי, חודרת יותר אל הבנת העולם וכל תכונותיו, במעמדיו חחומריים והרוחניים, וכל שלשלותיהם, מזדרחת אורה של שמש צדקה, וההכרה, איך יד אל עליון קונה שמים וארץ מובילה הכל בעצה ובתבונה, בחסד וברחמים, בגבורה ובמלכות מלאתי צדק, היא מתגברת. והאדם מתעלה, והעולם מתעלה עמו, העולם מזדקק על ידי מחשבת קודש זאת, עד שהוא מקבל הכשר של חידור לאור היותר עליון. וההופעה של הנסים והנפלאות הגדולות נעשית מותאמת לתכונתו. וכל מה שיותר יופיע האור של הנסים העליונים, כה יגדל העז של החשיבות הפנימית של הטבע, היונקת מחכמה של מעלה. וזאת תורת האדם תמיד, להעיר את נפשו, לרוממה ולשגבה, לזככה ולהאירה, עד שהאור העליון של הנשמה העליונה יהיה חודר בכל חגויה. וכן היא תורת העולם, לחדור במעמקי הנפש העולמית, במסתרי החיים של היצור, בתחבולות ויצרי לב האדם אל האדם, אותו האור העליון, אותם הגוונים הנאים, של הקשת העליונה, ברית עולם בין ד׳ ובין כל נפש חיה, להכיר ולהבין, כי אלהי הרוחות לכל בשר ואלהי כל בשר הוא, יוצרנו יוצר בראשית, וכל מעשינו פעלת לנו.

~ ✣ ~

פסקה 11 | עם ישראל מחיה את החברה

מקור: שמונה קבצים, קובץ ז, סח

כשאנו נשאלים על החיים החברותיים מה היא מגמתם, אין לנו תשובה מאותם החיים עצמם, כי אם זקוקים אנו לבא לשאיפה של עולם גדול ונשגב מהם, שמקצת מזהרירותיו מתראים לפנינו בעולם הדעת, ובכל המרחבים של העולם הרוחני. ובזה כבר אנו באים בהסכמה, שאי אפשר כלל שתהיה כל השאיפה האנושית שקועה רק באותם החיים החברותיים לבדם, ולא עוד אלא שהדבר מוכרח הוא, שאם יחדלו החיים החברותיים מיניקת לשדם מאותם החיים העליונים שהם למעלה מהם, ושהם עושים את הויתם להויה מטרתית, יפחת מאד הערך החיוני שלהם עצמם, וממילא יתגלו בקרבם מגרעות גדולות, עד שיהיו יורדים גם בערכם. ובשביל כך תיקון העולם דורש צפיית ישועה עמוקה ממעיני הישועה העליונים. ותקותם של ישראל הנצחית לאורו של משיח, לאור ד׳ בעולמו, היא היא בסיסו של עולם, של כל מצביו, גם של העולם החברותי, עם כל הסתעפותיו. ומוכרח הדבר, שאנשים צופים ימצאו, שכל מעינם יהיה שקוע באותן המגמות העליונות, וחזיונם יהיה עולה ומרעיף על גבי החזיונות החברותיים, הנוטלים כל כך מקום כמותי גדול בעולמנו. אותו הרוח המחיה את החיים החברותיים צריך שיהיה בעצמו לקוח מאצילות הרוח העליון של החיים העליונים, החיים הקדושים השמימיים, חיי החכמה, חיי העדן הקדוש של נועם ד׳. וממילא הוא מוכן להיות עושה בחיים החברותיים מעין דוגמתו, מעין דוגמא של מעלה, להשכין את שלום המרומים בארץ, ושכינה בתחתונים. זאת היא המגמה היסודית של נשמת ישראל, לחיות חיים אלהיים במובן החברותי, כמו שהחיים הללו הנם מצויים למעלה מן החברה, וכמו שהם נסקרים במשאת נפשם של יחידי סגולה המקודשים. נחלת ישראל היסודית היא מתנה זו, שהחיים החברותיים שלהם היא דוגמא של מעלה, מלכות בית דוד היא דוגמת מלכות שמים העליונה, והסגולות השמימיות גנוזות בה, והן מוכרחות לצאת לאור בכל מילואם, במילוי המלכותי, בהתכוננות כסא ד׳ על מכונו, על כסא דוד ועל ממלכתו, להכין אותה ולסעדה. והמשיחיות בעצמותה סגולת ישראל היא, סגולת האומה, שהיא צריכה להתפתח בקרבה, ומוכרחה להגאל ממציריה וכל המציקים לה, השושנה העליונה צריכה שיפנו מכל צדדיה הקוצים והחותים העוקצים אותה, ותתיחד עם דודה באהבה, מלכות שמים ומלכות הארץ בחטיבה אחת, האידיאל החברותי והאידיאל הרוחני המרומם הגדול מעל כל חיי חברה וקיבוץ, החובק במתי שחקים בגדלו ותעצומות הפשטתו, המלא הוד נצח נצחים, מתאחדים ומתמזגים יחד. ד׳ אחד ושמו אחד.

~ ✣ ~

פסקה 12 | הגלות והגאולה של עם ישראל

מקור: שמונה קבצים, קובץ ו, קא

הנחנו את הפוליטיקא העולמית מאונס שיש בו רצון פנימי, עד אשר תבא עת מאושרה, שיהיה אפשר לנהל ממלכה בלא רשעה וברבריות זהו הזמן שאנו מקוים. מובן הדבר, שכדי להגשימו אנו צריכים להתעורר בכחותינו כולם, להשתמש בכל האמצעים שהזמן מביא: הכל יד אל בורא כל עולמים מנהלת. אבל האיחור הוא איחור מוכרח, בחלה נפשנו בחטאים האיומים של הנהגת ממלכה בעת רעה. והנה הגיע הזמן, קרוב מאד, העולם יתבסם ואנו נוכל כבר להכין עצמנו, כי לנו כבר אפשר יהיה לנהל ממלכתנו על יסודות הטוב, החכמה, היושר וההארה האלהית הברורה. ״יעקב שלח לעשו את הפורפירא״: ״יעבר נא אדוני לפני עבדו״, אין הדבר כדאי ליעקב לעסוק בממלכה, בעת שהיא צריכה להיות דמים מלאה, בעת שתובעת כשרון של רשעה. אנו קבלנו רק את היסוד כפי ההכרח ליסד אומה, וכיון שנגמל הגזע הודחנו ממלוך, בגוים נתפזרנו, נזרענו במעמקי האדמה, עד אשר עת הזמיר הגיע וקול התור ישמע בארצנו.

~ ✣ ~

פסקה 13 | עם ישראל מאחד את המציאות

מקור: שמונה קבצים, קובץ ו׳, רצא

אליהו הנביא בעשיה, להעלות אל מרומי הקודש את כל הערכים המעשיים, וזאת היא התכונה המשיחית באמת, ובזה מתאחדים כל העולמים. ותכונת ברית הקודש לישראל, לקדש ידיד מרחם, וצאצאיו חתם באות ברית קדש, להציל ידידות שארנו משחת למען בריתו אשר שם בבשרנו. הרדיקליות האלהית, שלא לפסוח על שנתי הסעיפים, היא תוצאה מהשלמות האופיית, קנאת הקודש, לקשר את כל העולם הירוד, את עולם העשייה כולו, לברית ד׳. וזאת היא עבודתן של ישראל, שתהיה מוכרת באחרית הימים, וגם כעת כל האומה כולה היא עובדת את עבודתה, עבודת ממלכת כהנים וגוי קדוש, בהכרה פנימית ובאמונה נאמנה. האחדות הטהורה, דעת עליונה וזקוקה זו, מוכרחת היא לשאת בתוכה את האידיאליות הרדיקלית של כל ההויה. והתקדשתם והייתם קדושים, כי קדוש אני ד׳ אלהיכם. וזכויותיהם של ישראל שנכתבות תחת עץ החיים על ידי אליהו ומשיח, כוללים את כל המעשים שנעשו על ידי ישראל מראש ועד אחרית. גם ביחיד המגיע לחסידות כתב בחובת הלבבות שסופר המעשים הטובים כותב הכל בכלל הזכיות, קל וחומר לאומה כולה, זה גוי צדיק שומר אמונים, שכל מאויה הפנימי הוא רק הרוממות של קודש העליון, שהוא מתלבש בכל שאיפת חיים ובכל מחשבה, ואפילו בכל פרשת העיבור צרכיהם לפניך, וכל קנין ישראלי, וכל אומץ פרטי וכללי, הכל אור קודש שרוי בו. אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בד׳, מגן עזרך ואשר חרב גאותך, ויכחשו אויביך לך ואתה על במותימו תדרוך. יבחר לנו את נחלתנו, את גאון יעקב אשר אהב סלה.

~ ✣ ~

פסקה 14 | עם ישראל נפרד מן האומות כדי לתקן אותם

מקור: שמונה קבצים, קובץ ז׳, סט

שני קוים עוברים לפנינו בהדרכת הכלל והפרט, קו המבדיל, וקו המחבר. הקו המבדיל היא ההתכנסות האישית, שהיא באה מתוצאת השאיפה להשלמה רוחנית פנימית, מחשבתית והרגשית, ומזה גם כן טבעית ופעולתית, המסתעפת ממנה, שרק איש המעלה בהתבודדותו יוכל להשיגה, לציירה ולקנותה וכל אשר ירבו עליו חברים ומתחברים הנם עושקים ממנו את האושר העליון של הבדידה האצילית, ושטף המעין המקיר כל כך חיים עליונים, טהורים ועזיזים, קדושים ונאצלים, הוא מזדער ומצטמצם. בהדרכת הכלל באה במקומה הבדלה כתתית, הבדלת שבט לוי ביסוד האומה, והבדלת הכהונה מתוכו. בזמנים המאוחרים, הבדלת חברים מעמי הארץ, ובכלל הרי הוא התוכן הרחב של הבדלת ישראל מן העמים, ובהרחבה יותר קדומה, הבדלת האדם מכל הבהמה והחיה, על ידי הגדרה של חלקים מיוחדים, תורות ומשאת נפש מיוחדות, שבהם עומד עולמו הפנימי האנושי, המתנשא למעלה למעלה. אבל בתוך עמקה של הבדלה זו התחברות והכללה גנוזות הן, כלולות הן בכללותה. הכחות המפוזרים בכל המרחב, שמהם יבדל הנבדל, הולכים הם ופועלים לטובה בעצמיות העליונה של הצביון השלם הנבדל, והשאיפה מזיזה הזזה פנימית אדירה אצילית ומקודשה את כל המרחב. האדם, בהתבדלותו מכל החי והתרוממו בספירתו העליונה הוא מתכשר דוקא על ידה להתעלה ולהאדר עד היותו צביון כללי, הנושא בתוכו את ההתעלות הרחבה של כל העולם כולו. האומה המיוחדה, סגולה מכל העמים. בשמרה את כל סגולותיה הפנימיות, בהתבדלה מכלם, הרי היא מוכנה להתכשר להעשות לאור גוים, ותשועת אפסי ארץ. השבט הלוי, בהתיחדותו בתנאיו המובדלים הרי הוא מתאצל והולך ושומר את צביונו, מתקדש ומתנשא עד היותו לברכה לכללות האומה. והכהונה, בקדושה המיוחדה הרי היא מתעלה עד כדי שאיבה עליונה של רוח הקודש, לאושר הכלל כולו, ועילוי מהותו היותר פנימית. החברים, יחידי הסגולה, בהבדלם מעמי הארץ, הרי הם שומרים את שאיפתם הרוממה, העולה למעלה למעלה מכל הערכים הרגילים, ומתחטבים להיות לנושאי כשרונות ורעיונות, שבהתפשטם הרי הם למקור ברכה לרבים, ובעמידת צביונם בחיים הרי החיים בעצמם מתבססים, מוצאים את ערכם, והולכים במסלה הקולעת אל מטרתם הנצחית והזמנית. וזאת היא נחלת ד׳ בכל דרך הקודש, הפרדה על מנת התחברות, להיפך מההכללה הגסה, המדברת גדולות ואומרת לאגד הכל בחבילה אחת, ומאבדת את כל הוד רוחני ואצילי. וסוף כל סוף על ידי החשכת החיים נעכר אור הדעת הצלול, והאהבה הגסה המיוחדה של כל בריה מתגברת ונעשית מזוהמה, עד שהכל מתפרד, והארץ כולה תנוע כשכור מכובד פשעה. סטרא אחרא שרי בחיבורא וסיים בפירודא, וסטרא דקדושה שרי בפירודא וסיים, בחיבורא, ושם גופיה איקרי שלום.

~ ✣ ~

פסקה 15 | בא״ה אמ״ה אשר בחר בנו מכל העמים, ונתן לנו את תורתו

מקור: עולת ראיה, ס

הבחירה האלהית בישראל, זאת היא סגולתה המיוחדת של כנסת ישראל, שהוא דבר העומד ממעל מכל למוד, למעלה מכל הבנה ומכל הסתגלות מעשית. בחירה עליונה היא זו מתוך הכרה של סגולת הויה מיוחדת באומה זו, המחטבת אותה ביחוד מכל העמים, אשר הם ראויים להשתמש בשמושים אחרים של סגולת האדם, בסגולת השכל האנושי, בסגולת מוסרו, בסגולת חושו העדין ליופי ותפארת החושים, אבל לא בסגולה העליונה האלהית, בסגולתה של תורה, של הארת המגמה האלהית בכל יצוריו, בפרטיהם ובכלליהם, המובלטת באותיותיה של תורה, במצותיה, חוקיה ומשפטיה, וכל התגלותה האלהית האין סופית, - זאת היא מתנת ישראל הנבחרת. הסגולה הזאת היא היא הבסיס לכל הלמוד ולכל הקיום הפעולתי של תורה, והיא היא המשלימה את כל העולם האנושי של כל העמים, שרק אז יש לכל התכסיסים של סגולת האדם אחרית ואחיזה אידיאלית אמתית אלהית במציאות, ע״י מה שמתוך כללם נבחרה אומה קדושה זו, המופיעה באצילות קדושתה של תורה, להאיר את כל המחשכים ולהגיה אור יקרות על כל האורות הרוחנים והמעשיים אשר לכל העמים תחת כל השמים. אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו, זאת התורה שהיא שלו, שהיא הארתו האלהית מאור החיים של חפצו הגבוה מכל היקום כולו: ״תורתו״, ״אנא נפשי כתבית יהבית״, חמדה גנוזה שמשתעשע בה, החכמה האלהית העצמית, המזהרת את אור כל היש, המאירה באורה העליון על ההויה מראש ועד סוף, אשר רק לאל בורא כל היא גלויה, ומשם מופעת תורה שלמה זו: תורתו.

~ ✣ ~

פסקה 16 | והנצח ״זו ירושלים. וההוד, זו ביהמ״ק״ (שם)

מקור: עולת ראיה, רלג

תכונת עמדתם של ישראל היא מושלמת בהיותה ממולאה בעז מלכותם, באפן הראוי להם להתעלות כפי ערכם, בתור עם גדול וקדוש, עם חכם ונבון, כשהם לעצמם. העז הלאומי של המלוכה מקושר עם ירושלים, ששם יש בו כסאות לבית דוד. החוסן הלאומי הישראלי פגש בדרכו מכשולים רבים, ועוד הוא עלול לפגש, וכולם ינצח בעז ד׳ ויעמד לנצח. נבדל מזה הוא רוח ד׳ אשר על ישראל, שהוא עתיד להיות לאור עולם, בו אין תכונת הפגישה של התנגשות להתפשט בכחו, כי לא נצטוינו לשאת חרב ומלחמה ולקרא בשם ד׳ לעמים לא ידעוהו, כי אם כאשר יגדל שם ישראל, ועמים רבים יראו את ההוד והתפארת הקדושה, ושלום העולמים הנמשך מהוד דעות נשגבות כאלה, שבהם רפודה קדושתן של ישראל, בלא פגישה של התנגשות, ובלא התגברות, ירוצו לבקש את ד׳ אלהי ישראל. א״כ ב״המ״ק, מקום האורה, לא בנצח יתגבר, לא בהוראת נצוח, המורה התגברות של פגישה על ההתנגדות, כ״א בהוד הנתון עליו, ברוח החן והקדושה,

לפניו יכרעו איים, ועמים רבים יבקשו פני ד׳ בהר ציון, ע״פ תביעה הבאה מהכרה פנימית מצדם, שזהו ערך פעולת ההוד, כהוד מלכות הנתון על מלך רב צדק ואביר חכמה, שמאהבה ורוממות נפש ירוצו הכל להכנס תחת דגלו.

~ ✣ ~

פסקה 17 | אהבה רבה

מקור: עולת ראיה, רמ״א

כל חשק עבודה, שמחת מצוה, התמדת תורה, ברק חדושים והתנוצצות רוח הקדש בלב השרידים אשר ד׳ קורא, כונתהתפלה ואור שלהבתה, כל אלה, ותולדות הנשמות בשלמותן, בכללותן ותמותן, מוכרחים להפגם אם באה הכנסת יסוד פירוד בכללות כנסת ישראל, חלילה. ואוהבי ד׳ ויראיו באמת וחושבי שמו הם הם העומדים בנסיון לסבול כל צער ועלבון מכל צד ועבר, ולעמד הכן נגד כל כחות עליונים ותחתונים החפצים לבלע נחלת ד׳ ולהפריד את האומה האחדיית, היחידה במלא עולמים, הם הם בנים דכנסת ישראל שהאם רובצת עליהם, מחצדי חקלא״ הבאים בסוד ד׳, ת״ח האמתיים המרבים שלום בעולם, ומשימים ומטילין שלום בין ישראל לאביהם שבשמים, בהוציאם מן הכח אל הפעל את אור הקדש הגנוז בכל אישי האומה, בכל אשר בשם ישראל יכנה, ובפרט בכל אשר ישא את דגל תקות האומה וחפץ תחיתה, את חותם אהבת ארץ אשר עיני ד׳ בה, וחבת ציון וירושלים על לבו חקוקה, באיזו צורה ואיזו הסברה שתהיה. כל המעקשים ייושרו, ואחדות האומה להכשרת גאולתה וגאולת העולם כולו תצא אל הפעל ביקר שגיא, ״כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחננו, ויראו גויים את שם ד׳, וכל מלכי הארץ את כבודך, כי בנה ד׳ ציון נראה בכבודו, פנה אל תפלת הערער ולא בזה את תפלתם, תכתב זאת לדור אחרון ועם נברא יהלל יה, כי השקיף ממרום קדשו ד׳ משמים אל ארץ הביט, לשמע אנקת אסיר לפתח בני תמותה, לספר בציון שם ד׳ ותהלתו בירושלים, בהקבץ עמים יחדו וממלכות לעבד את ד׳״. ״וזרעתי את בית ישראל ואת בית יהודה זרע אדם וזרע בהמה״, זרע אדם לחוד וזרע בהמה לחוד״, שמתאחדים יחד על ידי אלה הנשמות שהן ממדרגת ״אדם ובהמה תושיע ד׳״, - ״אלו בנ״א הערומים בדעת ומשימים עצמם כבהמה״, ״ואני בער ולא אדע בהמות הייתי עמך, ואני תמיד עמך אחזת ביד ימיני, בעצתך תנחני ואחר כבוד תקחני, מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ, כלה שארי ולבבי צור לבבי וחלקי אלהים לעולם, כי הנה רחקיך יאבדו, הצמתה כל זונה ממך, ואני קרבת אלהים לי טוב, שתי בד׳ אלהים מחסילספרכל מלאכותיך ״.ומלאכות ד׳ היא היא כדבר ד׳ ביד׳ מלאכי: הלא אח עשו ליעקב, - ואהב את יעקב״, שהיאתשובה נצחית מספקת לכל תאנתם של מתאוננים קטני-אמנה, האומרים בכל דור ודור, וביותר בדור התגלות אור ישועה: ״במה אהבתנו?״. ובאמת - ״אהבת עולם ואהבה רבה אהבתנו ד׳ אלהינו חמלה גדולה ויתרה חמלת עלינו״, ״אבינו מלכנו, בעבור שמך הגדול ובעבור אבותינו שבטחו בך ותלמדם חקי חיים, כן תחננו ותלמדנו, והביאנו לשלום מארבע כנפות הארץ, ותוליכנו מהרה קוממיות לארצנו״. ואומר: ״כי אל פועל ישועות אתה, ובנו בחרת מכל עם ולשון, וקרבתנו לשמך הגדול סלה באמת, להודות לך, וליחדך באהבה״, וחותם: הבוחר בעמו ישראל באהבה״, להיות הקדמה ליחוד ד׳ ב״שמע ישראל״ ו״ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד״, הנאמר בחשאי ואע״פ שהגלויסותר זה לפעמים אין בכך כלום, כי האמת הברורה הוא מאמר השבטים כולם: ״כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד״, ״ויעקב אבינו לא מת״, ד״מקיש הוא לזרעו: מה זרעו בחיים אף הוא, בחיים ״, והרי זה בא ללמד ונמצא למד: מקיש זרעו לו: מה הוא כולו בחיים, ״וישא יעקב רגליו ויאסוף רגליו אל המטה״, אף זרעו, כולו בחיים, ״ואתם הדבקים בד׳ אלהיכם חיים כלכם היום ״, ״בימים ההם ובעת ההיא נאם ד׳ יבקש את עון ישראל ואיננו ואת חטאת יהודה ולא תמצאינה, כי אסלח לאשר אשאיר״.

~ ✣ ~

פסקה 18 | האחדות האמיתית ומקורה האלוהי

מקור: עולת ראי״ה, חלק א • עמוד רנז

"אמר רב כל הנותן שלום לחברו קודם שיתפלל, כאילו עשאו במה״ (ברכות י״ד.): יסוד השלום והאחדות בין בני אדם יצויר עפ״י שני אפני הדרכות. האחד, שהאדם מכיר שהוא חברתי בטבעו, ובהתבודד כל אחד בבקשת תועלתו לא יעלה בידו חפצו, ורק בהתאחד הרבים ע״י השלום ישיגו חפצם, וגם כל איש פרטי ימצא בזה את חפץ לבבו. האפן הזה, מצד הטבעיות הפשוטה, נמצא גם אצל שכחי אלוה. למעלה מזה היא ההדרכה מצד ההכרה הפנימית בחפץ עליון, שהוא לתכלית השלום והאחדות בין בני אדם, מאחר שכולנו אחים אנחנו מיוחסים לאבינו שבשמים, וע״י השלום והאחדות יצאו לאור כל החמודות הגדולות של שלמות החכמה הצדק והמישרים. והאפן הזה יתכונן רק ע״י ההכרה בכבוד שמים וברוממות ההשגחה האלהית. וכן גדול ההבדל בהמשך הקיום של שתי הדרכים האלה. האחדות, שבאה מפני דרישת טובתו של כל יחיד, למטרת אהבת כל יחיד לעצמו, היא אחדות מקרית, שיסודה היא אהבת הפרט העצמית, ואין סופה להתקים, כי אין לה מרכז אמתי, וגם כשהאחדות לכאורה מתגדלת סופה לשלהבת שנאה ומלחמת אחים, בהיות כל יחיד מושך להנאת עצמו. אבל האחדות, שבאה מצד ההכרה בערך התכלית העליון שבא רק ע״י שלום הבריות, יסודתה באהבת הכלל באמת וסופה להתקים, וכרבות ימיה כן תוסיף להתגדל ולהתחזק. על כן בהיותנו על אדמתנו, ובית עולמים בבנינו היה מקום מרכז האחדות, נאסרו הבמות הפרטיות, כי גם ההתאחדות שיכולה להיות ע״י קבוצים קטנים שבבמות מפסידה היא את יסוד אחדות האומה הכללית שבמרכז הגדול, שרק על ידה תתגלה ותתקים תכלית חפץ ד׳ הגדול. והנותן שלום לחברו קודם שיתפלל מראה הוא לדעת, שאינו מכיר שיסוד השלום וקיומו תלוי הוא רק בהכרת דעת ד׳, שהיא הסבה האמתית המקימת את השלום לא באפן מקרי כי אם בקיום עצמי, וחושב הוא ליסד השלום מצד ההכרה הטבעית בלבדה, שענינה הוא רק אהבת עצמו, וחיבורה מביא לידי פירוד. על כן הוא כאילו עשאו

במה, שנראה כאילו עושה חבור וקבוץ לעבוד ד׳, אבל הוא מפריד מן התכלית הכללית הגדולה ; וכן היא ההתחברות האנושית, מבלי להזכיר שם שמים ולהורות שיסוד השלום בעולם הוא שמו של המלך שהשלום שלו ב״ה, ואע״פ שהיא מביאה התאחדות לשעה, אבל ע״י מעוט הכרה בכבוד שמים יתגדלו בהכרח כחות התכונות הרעות, ואהבת כל אחד לעצמו תתרבה, עד שלא יתכן מצב השלום ויהיה חבור שסופו לפירוד והפסד.

~ ✣ ~

פסקה 19 | דרכי השפעת ישראל על האנושות

מקור: עולת ראי״ה, חלק א • עמוד שטז

"חזר ואמר שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד, מי הוא זה מלך הכבוד ד׳ צבאות הוא מלך הכבוד סלה״ (שם). כאשר נפסול את דרך ההובלה אל ההשלמה הכללית, היוצא ממקור ישראל להאיר לעולם כולו ולעמים רבים, אם תהיה בדרך רעש וסערת מלחמה, בהוראת עזוז וגבור מלחמה, נשאר לפנינו רק שתעשה הקדושה האלהית המתפשטת מאורן של ישראל את דרכה בנחת ובמתינות, בצעדים איטיים. והנה יש הבדל בין אלה הדרכים השנים ביחושם של פתחי עולם אל השערים, פתחי העולם הכללי הם מקבלים יסוד השלמתם ונשיאות ראשם משערי צדק המיוחדים של כנסת ישראל, מקום ביהמ״ק שמשם האורה יוצאת לעולם. אם היה מוטל על ישראל להכריע את העולם לשכלולו האמתי ע״י סערה וגבורת מלחמה, לכתב על דגלה זה ד׳ גבור מלחמה, היו פתחי העולם מתנשאים לא בכח עצמי להם כ״א בכח דחיפה מהשערים המיוחדים הישראליים. ע״כ בתחילה אמר שאו שערים ראשיכם, כלומר אתם השערים המיוחדים לכח הישראלי הרוחני, תהיו הפועלים הנושאים ראש בכחם העצמי, זה כחם לאלהי ישראל, ופתחי עולם נפעלים תהיו ע״י זה, הנשאו ע״י כח המעורר החזק של שערי ציון. אבל כאשר זה הדרך נזנח, ולא נרצה מאת ד׳ הבוחר בציון, וקרא שמו ד׳ שלום בקרית שלם, הנה נשאר לכאורה רק דרך המתינות, והוא שישראל יפרח בכחו העצמי, יתגבר בשם ד׳ אלהיו, ובהמשך הזמן יחדרו קרני האורה אל כל גויי הארץ, ובכח בחירה עצמית יסכימו גם פתחי עולם לשאת ראש, להתרומם אל המטרה הנעלה הקדושה, דעת שם ד׳ אלהי עולם, הנוהג בחסדו כל דור. באפן כזה, כשכל אומה תקבל את יסוד האמתיות ע״פ כח הכנתה העצמית, יהיו הגוונים המוסריים מרובים, כי כל אומה תטביע ע״כ איזה חותם על ההבנה הנמשכת מאור תורה, ע״פ הכרעותיה הטבעיות והתולדתיות. אמנם גם בזה האפן יותן הכבוד למלך הכבוד ב״ה בהכרה שלמה, שהוא דעת ד׳ צבאות, אדון הצבאות, שהם כ״כ רבים ושונים, שכ״א שואף לתכלית נשגבה מצד תכונתו, ומ״מ מתאחדים לתכלית כלל אחד ומיוחד כרצון יוצרם ומכוננם. אבל ההבדל בין מעלת ערך האפן של בירור המושגים הרוחניים של הדעת את ד׳, כשיהיו נפעלות בכחם של ישראל באפן גלוי, לבין שיהיו נפעלות ע״י כח מתלבש ברוחה הפרטי של כל אומה, שרק ע״י הרקה של כלים שניים תשאב אור האמת ממקור ישראל, גדול הוא מאד. ע״כ בתכונת המצב של גבור מלחמה, באפן של ״הנשאו פתחי עולם״, נאמר ״מי זה מלך הכבוד״, בערך של נוכח, כדרכם של ישראל לאמר זה אלי ואנוהו, המורה על קרבת אלהים ודרכיו, והטבעת חותמם המלא על דרכי החיים. אמנם בהנהגה האטית, אף שחודר האור מבינות לחרכים, אבל גדול הוא ההעלם, וביחש נסתר ישאלו מי הוא זה מלך הכבוד. כי אין מהלכים לדרכי ד׳ העליונים בין העמים בחייהם המעשיים, באפן בולט ומורגש, כ״א באפן כהה, שמ״מ ע״י הסבות שנתגלגלו מכחם של ישראל הופצה הידיעה שיש מנהיג לבירה, ושהתכלית הנעלה הראויה להחמד היא ההתעלות המוסרית. אמנם רבה התועלת של ההכשרה, ששאבו העמים ע״י השאיבה מאור ישראל בדרך רחוקה, ע״י הכח של נשיאת פתחי עולם בכח עצמי להם, והאפנים המפוזרים, שקבלו צורות משונות ע״י ריחוק המקור, יפעלו סוף סוף תכלית טוב ע״י שיהיו יותר מוכנים להיות ראויים לשאוב מהמקור הראשון. ומ״מ עוד לא יוכל ע״פ זה הדרך להגמר הצביון, עד שיופיע ד׳ מציון, ורק אז תגמר התכלית והתעודה המחייבת להיות האומה הישראלית עומדת בצביונה, לא רק בשביל ערך עצמה בלבד כ״א גם בשביל הערך הכללי, שזהו היסוד המחבר את הנטיה הלבית עם השכל השופט ברוח משפט. אבל רק בשביל אותו המצב של נתינת מקום ממקור ישראל, להסתעף סעיפים שונים, מפוזרים, בין עמים רבים וצבא רב, בשביל זה לבדו לא יוכל עוד הארון הברית להכנס לבית קה״ק, והשערים לא יכלו בזה להפתח, כי צביון הפירוד, שאינו מוכן ומוכרח להתאחד, אם שייטיב ויועיל לאנושיות, אבל לא יעשה עדיין את המגמה האחרונה. כיון שאמר ד׳ אלהים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דוד עבדך, מיד נענה (שם). הקשר הפנימי האמתי שיש בין רגש הלב הטהור, שהוא מקור העבודה, שבלב זו התפלה, לבין הכרת השכל הטהור, שאוצרו נמצא בתורה האלהית, שהיא אורו של עולם, מתגלה הוא בחיבור הידיעה של ערכם של ישראל הזמני, ההוה בכל דור ודור, אל ערכם הקיים הנצחי, שהוא יצא לפעלו לעתיד לבוא ויהי קים לעד ולעולמי עולמים. כח הרגש מופיע באהבה המורגשת, שכל איש ישר-לב אוהב את עמו, אשר ממנו חוצב, ולפי מה שיהי עמו ממולא ביתרונות קדושים ככה תגדל אהבתו, עד שהאהבה הנאמנה, שראויה להיות נקשרת בין כל איש ישראל לכנסת ישראל כולה, דיה היא להרים גם את היחיד למעלת החסידות, ״איזהו חסיד המתחסד עם קונו, עם קן דיליה, - מקור מוצאו, מחצב גופו נפשו ורוחו ונשמתו, - דא שכינתא״, דכנס״י (תיקוני זהר). ההסתכלות הזאת תתרומם למעלת השכל הטהור, בהיותו עולה להשכיל, שמצד חבתם של ישראל ההווית הזמנית תתמשך האורה היותר עליונה הנצחית לעולם, שרק בשבילה הננו ראויים להיות לחטיבה אחת מיוחדת בעולם לנצח, ואז יכיר כי החיבור של קדושת ישראל הזמנית עם קדושת ישראל הנצחית צריך הוא לכל

התכסיס המפורט של התורה והעבודה גם יחד. ומתוך זה נדע, כי אמנם יש מקום לפעולתם של ישראל בעולם בזמן ההוה באופן המוסתר, ע״י צבא רב המתפלג בפרטיות צביונות שונים לרום התכלית העליון, בשאיבתם מאור תורת ישראל, ואשר מפני כך נקרא שם ד׳ צבאות לשם ד׳ אלהי ישראל, וכל דבור ודבור שיצא מפי הקב״ה נתחלק לשבעים לשונות, שנאמר ד׳ יתן אמר המבשרות צבא רב״ (שבת פ״ח:), - אבל אותה הידיעה המביאה לחשוב, שאפשר לשאוב ממקור ישראל דעת אלהים ודרכיו, מבלי להוקיר מעלתם של ישראל בהכרת בחירתם האלהית, הקימת ונצחית, תוכל

להיות רק כמו מעבר ואמצעי אל מצב קביעות ההכרה האמתית. על כן אם ע״י זכר שם ד׳ בכל דור ודור, שבא ע״י ישראל במצב הזמני, יתרומם כח הרגש לעבודת ד׳ במקדשו, הנה בהיותו מושכל בחיבורו אל המצב הנצחי יתפרש ויתפשט כח התורה, באורה החובק את כל המציאות והזמנים, ורק בחיבור שני אלה יחד ראוי הוא ארון הברית, נושא האורה האלהית, להכנס ולהקבע בבית קדש הקדשים, והשערים הננעלים הללו, בתור פתחי עולם, ראויים להפתח. והנה זאת היא בחירתו של דוד, שכוללת כח המלוכה שבישראל בין בהוה ובין בנצחיות, ועל כן גם בעת הקלקול לא אבד נירו, ו״לא יסור שבט מיהודה״, אבל היסוד הנצחי הוא ״ודוד עבדי נשיא עליהם לעולם״, שאז באחרית הימים יופיעו גם צבאי הצבאות באור האמת של הדגל האחד, בהפיכת שפה ברורה לקרא כלם בשם ד׳ ובהכרת ערך מעלתם של ישראל, ״ואתם כהני ד׳ תקראו, משרתי אלהינו״. אלה המה ״חסדי דוד הנאמנים״, בהתכוננותו ״לעשות שם״, שם עולם, להכנת החפץ האלהי היותר נשגב בעתיד מתוך מצב ההוה עצמו. אמנם אם אחרית התכלית לא היתה נשאבת מן ההוה לא היתה התיחסות למלכות בית דוד אל ההוה כלל, כי אם היתה מתנה גנוזה לעתיד, אבל מתוך שהאור העתיד, שיצא בזמנו כנגה, מתקבל מהאור ההוה ההולך ומאיר, הרי קבוע הוא החיבור של מלוכת ההוה עם מלוכת העתיד הנצחית, הנקראת ע״ש דוד. ד׳ אלהים, אל תשב פני משיחך בהוה בתפקיד טוהר הרגש, הראוי למלאות באהבת הקדש הראויה מכל איש מישראל להצלחת כנסת ישראל, ובהסכמת כל מהלך חייו למטרה זאת, שמוצאה הוא מקיום התורה ביראת ד׳ ואהבתו באמת, ומזה תתכונן רוממות התכלית העליונה היותר נשגבה ונצחית, זכרה לחסדי דוד עבדך, אשר ״ברית עולם לו ערוכה בכל ושמורה״.

~ ✣ ~

פסקה 20 | תכלית מלכות ישראל וחכמתה

מקור: עולת ראי״ה, חלק א • עמוד שפו

"תנו רבנן הרואה חכמי ישראל אומר ברוך שחלק מחכמתו ליראיו, חכמי אוה״ע אומר ברוך שנתן מחכמתו לבו״ד, מלכי ישראל אומר ברוך שחלק מכבודו ליראיו, מלכי אוה״ע אומר ברוך שנתן מכבודו לבו״ד״ ((ברכות נ״ח.).

התכלית הלאומית של ישראל מיוחדת היא בתור חטיבה אחת בעולם, שהיא מצוינת בתקותה לעצמה לא בשביל עצמה, כ״א בשביל הטוב הכללי שהוא חן השכל הטוב, המוסר והיושר האמתי, שא״א שיבנה כי אם על ידי תיקון עולם במלכות שדי. וכשם שמושג ידיעת האלהות הטהורה בעולם היא באה ע״י אותה ההכרה השלמה, שגוררת אחריה ועמה כל המעשים הטובים בכלל האנושיות, להאיר את העולם כולו באור האמת והשלום, כן תכלית מציאותה הפרטית של ממשלתם של ישראל ומלוכתם היא לשם התכלית הכללית, והתכלית

הפרטית כאילו בטלה היא בצורת המלוכה הישראלית לגבי התכלית האנושית הכללית של מקור הטוב. וא״כ אין מגמת מלוכת ישראל בתור אבר פרטי מתוך כל האנושיות כולה כ״א בתור ערך הכלל כולו, שצריך שיתכנסו אליו כל הפרטים, להתעלות עמו להשפיע עליו ולהיות מושפעים ממנו. ע״כ כבוד המלך, שהוא האמצעי של ההנהגה הטובה המלוכיית, הוא בערך חלק מהכבוד העליון, הכולל בתוכו אותה התעודה עצמה, המושפעת מכבוד של מעלה, וניכרת ביותר במה שהיא מגברת את הערך המוסרי באומה יותר מכל יתר הקנינים הלאומיים, לפי שהתכלית המוסרית היותר נשגבה הוא רכושנו הלאומי היותר גדול ואחרון ברום מעלת תקותינו. שחלק מכבודו ליראיו. אמנם כל העמים יש לכל אחד מהם מטרה ותעודה, המצטרפת בתור מקצע מיוחד הנצרך לתקון העולם, שכל אומה מתיחדת בה, ע״פ תכונותיה, גזעה, ע״פ דעותיה וכח ההיסתורי שלה, ומנחלת למין האנושי כולו את קניניה הפרטיים, כפי מה שהיא מערכת אותם ביחש עצמה, לפי תכונותיה וציורי לב בניה, וע״כ היא אמנם מתנת ד׳, אף שאין זה עומד בערך כללי, ואין התכלית בלאומיות הפרטית אותה התכלית הגלויה שבה אנו מכירים את כבוד ד׳ בעולם, שהיא באין ספק התכלית המשותפת הכללית למין האדם כולו, כ״א תכלית ערך פרטי, מצד מזג התכונה הפרטית המובלע בבשרה ודמה של האומה ע״פ אפיה המיוחד לה. וכתכלית המלוכה כן תכלית החכמה. כל עם יש לו כשרון מיוחד להרחיב חכמתו וכשרונו הרוחני. אמנם רבות הנה הנתיבות הפרטיות במקצועות שונים, שכל העמים צריכים לעבוד יחד בעבודה האנושית, איש איש לפי המקצע המיוחד לו לפי טבעו. אבל הדבר המיוחד בחכמת ישראל, חכמת התורה, הוא להשכיל איך כל עבודות העמים כולם בשדי החכמה מתכנסות למקום אחד, לדעת ד׳ ולישר דרכים במעגלי צדק כלליים, שגורמים להביא שלום בעולם לרגלי האמת היותר רחבה ועמוקה שיש בהם. ע״כ תכלית חכמת ישראל היא כתכלית החכמה העליונה, שהיא מכוונת לשכלול כל היקום כולו, ותכלית חכמת כל עם ועם היא לשכלל את כשרונו הפרטי הלאומי ע״פ תכונה המיוחדת לו לפי מזגו וגזעו.

~ ✣ ~

פסקה 21 | טהרת הנשמה הישראלית ופך השמן

מקור: עין איה, שבת א, פרק שני, יב

וכשגברו בית חשמנאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כה״ג, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, ונעשה בו נס והדליקו ממנו שבעת ימים. טומאת השמנים, השחתת המדות והדיעות, שבאה למחנה ישראל מסבת התגברות היונים ושלטונם, היא הצרה היותר איומה הנוגעת עד נפש האומה. זאת היא אמנם ממפלאות תמים דעים, שאם הדיעות המסתעפות מן עומק יסוד התורה, אחדות השם יתברך ואמונתו, נפגמו מתגרת עול יונית, הנה כשם שהכהן הכללי שבעם ד׳ הוכן להורות חוקי ד׳ ומשפטיו, להראות בפועל תוכן של חיים קדושים וטהורים למען היות למופת לעם כולו, כן יש בכל אדם מישראל צד כהונה, מפני שבכללם המה ממלכת כהנים וגוי קדוש. התשוקה

הפנימית, לקדושת החיים ולדעת התורה וללכת בדרכיה, היא גנוזה בעומק הלב הישראלי. וכבר ביארנו בע״ה בתעודת מעשר שני הנאכל לבעלים, שהוא בא לעורר את יסוד הכהונה העצמית הנמזגת בנפש כל אדם מישראל. והנה הכהונה בכללה מתפשטת על דרכי החיים ועל כל מרחב הדעה הטהורה, גם היא היתה כבר מוכנת להתחלל מכחה של יון. אבל עוד יותר עמוק בלב שוכן אור הנשמה הישראלית, ששם גנוז הקשר הפנימי של האיש הישראלי, המופיע בכל עז בכלל האומה, עם האמונה העקרית בשם ד׳ אלהי ישראל, והרצון החזק והנערץ שלא להפרד מבית חייהם, מהאמונה בכללה. זהו העולם הפנימי הישראלי, שדוגמתו בתוך הכלל הוא הכהן הגדול הנכנס לפני ולפנים לשרת בקודש ביום הקדוש המובדל מכל עסקי החיים הגשמיים. אותו הפך הקטן שמונח בחותמו של כה״ג, לא יוכלו היונים לטמאות, לעקור מכלל ישראל קישורם הפנימי העמוק עם ד׳ אלהי ישראל, זה לא יוכלו כל בעלי כח וז״ל, ״מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ונהרות לא ישטפוה״. אמנם כאשר הפך נשאר בקטנותו, כאשר האמונה רק בלב תהיה גנוזה ועל החיים בפועל לא תראה את כחה, במה זה תוכל עמוד, כיון שהחיים בפועל כבר לקחו להם דרך אחרת שלא ע״פ היסוד של האמונה הפנימית, הלא תוכל חלילה שארית הפליטה להכבות מערימת הדשן של החיים המוזרים המוצברים עליה ומונעים את אורה מלהתפשט, ״באפס עצים תכבה אש״. אבל זהו הכח הנפלא שיש ברשף האור הגנוז, שאע״פ שימצא לפניו דרכי חיים הפוכים מתוכנו, דיעות המתפשטות העומדות מנגד לו, מבלי דעת של אותן בעלי הדיעות שהם בזה הולכים בדרך הפוכה מאשר טמון בפנימיות היותר עמוקה שבנפשם. והנה תגלה יד ד׳ ע״י עלילותיו עם עם זו בחר לו, והניצוץ הקטן יתלהב ויעקור משורש את כל ארחות החיים הזרים, ואת כל הדיעות ההפכיות אשר נערמו עליו חמרים חמרים, ויתפשט על כל ארחות החיים להשיב לבן של ישראל לאביהן שבשמים, עד שיספיקו כחות החיים המעשיים שהם כבר הולכים לדרך התורה והמצוה, להחיות את ישראל ולהאיר אורם, עד עבור כל הזמן ההוה ועד בא התקופה החדשה של אור חדש על ציון, עד בא שנת גאולה ויום רצון לד׳. ״ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב״. ע״כ בעת ההיא, בעת המהומה והמבוסה, אשר סדרי החיים היונים נתפשטו בארץ ישראל למכביר, ונשאר רק זיק האמונה הפנימית השוכנת עמוק בלב הישראלי, הי׳ האות בדוגמתו, פך שמן קטן המונח כחותמו של כה״ג, שאותו לא יטמאו זרים. אבל היוכל להתמיד אורו בהיות סדרי החיים ההולכים במרוצת זמן ההוה, בלתי נמשכים אחריו לחזקו ולפשטו, לעשותו ידוע ומובן ומוחש בלב. פך השמן קטן הוא ואין בו כ״א להדליק יום אחד, שעה אחת, שעת התרוממות [שבה] ירום האדם משפלות החיים, ע״י אור הפנימי של קשר האמונה בשם ד׳ אלהי עולם, ומהר ישוב לרדת באין לו קשר חיים קיימים בכל מעשיו בדרכה של תורה. אמנם נעשה בו נס, אע״פ שלא היו כלל החיים אז מוכנים שיתפשט בהם אור קודש של האמונה העיקרית, אבל מכח יד ד׳ ואמונתו שלא יעזוב את עמו בעבור שמו הגדול, הנה יספיק זה הפך הקטן להדליק ממנו שמנה ימים, הרומזים על הארכת הזמן עד עבור כל תקופת ההוה ובא תקופת העתיד הנאדרה בקודש, שהארץ תמלא ״דעה את ד׳ כמים לים מכסים״.

~ ✣ ~

פסקה 22 | שערי ציון והתעלות פתחי עולם

מקור: עין איה, שבת א, פרק שני, מד

חזר ואמר שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד, מי הוא זה מלך הכבוד ד׳ צבאות הוא מלך הכבוד סלה. כאשר נפסול את דרך ההובלה אל ההשלמה הכללית, היוצאת ממקור ישראל להאיר לעולם כולו ולעמים רבים, אם תהי׳ בדרך רעש וסערת מלחמה, בהוראת ״עזוז וגבור מלחמה״, נשאר לפנינו רק שתעשה הקדושה האלהית המתפשטת מאורן של ישראל את דרכה בנחת, במתינות, בצעדים איטיים. והנה יש הבדל בין אלה הדרכים השנים ביחושם של ה״פתחי עולם״, אל השערים. פתחי העולם הכללי הם מקבלים יסוד השלמתם ונשיאות ראשם משערי צדק המיוחדים של כנסת ישראל, מקום ביהמ״ק שמשם האורה יוצאת לעולם. אם הי׳ מוטל על ישראל להכריע את העולם לשכלולו האמיתי ע״י סערה וגבורת מלחמה, לכתב על דגלה ד׳ גבור מלחמה, היו פתחי העולם מתנשאים לא בכח עצמי להם כ״א בכח דחיפה משערים המיוחדים הישראלים. ע״כ בתחילה אמר ״שאו שערים ראשיכם״, כלומר אתם השערים המיוחדים לכח הישראלי הרוחני תהיו הפועלים הנושאים ראש בכחם העצמי, זה כחם לאלהי ישראל, ופתחי עולם נפעלים תהיו ע״י זה, הנשאו ע״י כח המעורר החזק של שערי ציון. אבל כאשר זה הדרך נזנח ולא נרצה מאת ד׳ הבוחר בציון, וקרא שמו ד׳ שלום בקרית שלם, הנה נשאר לכאורה רק דרך המתינות, והוא שישראל יפרח בכחו העצמי, יתגבר בשם ד׳ אלהיו, ובהמשך הזמן יחדרו קרני האורה אל כל גויי הארץ, ובכח בחירה עצמית יסכימו גם פתחי עולם לשאת ראש, להתרומם אל המטרה הנעלה הקדושה, דעת שם ד׳ אלהי עולם, הנוהג בחסדו כל דור. באופן כזה כשכל אומה תקבל את יסוד האמתיות ע״פ כח הכנתה העצמית, יהיו הגוונים המוסריים מרובים, כי כל אומה תטביע ע״כ איזה חותם על ההבנה הנמשכת מאור תורה ע״פ הכרעותיה הטבעיות והתולדתיות. אמנם גם בזה האופן יותן הכבוד למלך הכבוד ב״ה בהכרה שלמה, שהוא ד׳ צבאות, אדון הצבאות, שהם כ״כ רבים ושונים שכ״א שואף לתכלית נשגבה מצד תכונתו, ומ״מ מתאחדים לתכלית כללית אחת ומיוחדת כרצון יוצרם ומכוננם. אמנם ההבדל בין האופן של בירור המושגים הרוחניים מדעת את ד׳ כשיהיו נפעלים בכחם של ישראל באופן גלוי, לבין שיהיו נפעלים ע״י כח מתלבש ברוחה הפרטי של כל אומה, שרק ע״י הרקה של כלים שניים תשאב אור האמת ממקור ישראל, גדול הוא מאד. ע״כ בתכונת המצב של ״גבור מלחמה״, באופן של ״הנשאו פתחי עולם״, נאמר ״מי זה מלך הכבוד״, בערך של נוכח, כדרכם של ישראל לאמר ״זה אלי ואנוהו״, המורה על קרבת אלהים ודרכיו, והטבעת חותמם המלא על דרכי החיים. אמנם בהנהגה האטית, אף שחודר האור מבינות לחרכים אבל גדול הוא ההעלם, וביחש נסתר ישאלו: ״מי הוא זה מלך הכבוד״. אין מהלכים לדרכי ד׳ העליונים במורגש בין העמים בחייהם המעשיים באופן בולט ומורגש, כ״א באופן כהה, שמ״מ ע״י הסבות שנתגלגלו מכחם של ישראל הופצה הידיעה שיש מנהיג לבירה, ושהתכלית הנעלה הראויה להחמד היא ההתעלות המוסרית. אבל מ״מ עוד לא יוכל ע״פ זה הדרך להגמר הצביון, עד שיופיע ד׳ מציון. ועם שרבה היא

התועלת של ההכשר ששאבו העמים ע"י השאיבה בדרך רחוקה, ע"י הכח של נשיאת פתחי עולם בכח עצמי להם, ע"י אור ישראל, והאופנים המפוזרים שקבלו צורות משונות ע"י ריחוק המקור יפעלו סוף סוף תכלית טובה ע"י שיהיו יותר מוכנים להיות ראויים לשאוב מהמקור הראשון, אבל בכ"ז, רק אז תגמר התכלית והתעודה המחייבת להיות האומה הישראלית עומדת בצביונה, לא רק בשביל ערך עצמה בלבד, כ"א גם בשביל הערך הכללי, שזהו היסוד המחבר את הנטיה הלבית עם השכל השופט ברוח משפט. אבל רק בשביל אותו המצב של נתינת מקום ממקור ישראל, להסתעף סעיפים שונים, מפוזרים, בין עמים רבים וצבא רב, בשביל זה לבדו לא יוכל עוד הארון הברית להכנס לבית קה"ק, והשערים לא יוכלו בזה להפתח. כי צביון הפירוד שאינו מוכן ומוכרח להתאחד, אם שיטיב ויועיל לאנושיות, אבל לא יעשה את המגמה האחרונה, ע"כ לא נענה.

~ ✣ ~

פסקה 23 | השפעת ישראל על העמים בגלוי ובעקיפין

מקור: עין איה, שבת א, פרק שני, פח

ולפשוט מינה דמין בהמה הוא, כיון דאיכא קרש דמין חיה הוא ול"ל אלא חד קרנא, איכא למימר מין חיה הוא. ההשלמות העתידות למין האנושי ע"י אורן של ישראל, יש לציירן בשני אופנים כאשר ביארנום כבר במק"א: או ע"י האופן היותר נעלה שיהיה לע"ל שיתרומם קרן ישראל במעלה רוממה וגם הערך האנושי יתנשא בכללו, עד שכל בני אדם יהיו מוכשרים לקבל הוד האמת כפי מה שהיא נשאבת מבאר ישראל בדרך ישרה. ולפי זה יהיה כל המין האנושי באמת נכלל בשם ישראל ושואב ממעיינו. אע"פ שההדרכות הפרטיות הלא על פי התורה עצמה צריכות להיות משונות בעמים אחרים מבישראל, כפי הפרטים שצריכים להתברר במשפטי גר תושב, שיסוד הדבר הוא דעת שם ד' אחד ודרכיו, מ"מ כ"ז שאין שם מבוע אחר כ"א ממקור ישראל ועל ידי ישראל, הרי הכל נכלל באופן גלוי באורח טפל לישראל, וזהו ערך מליצת מין בהמה, על הכללת הגוונים השונים שאמרנו. אמנם עד הזמן שעדיין לא הוכשרו ישראל בכללם, ולא נתקן ג"כ העולם כולו שיהיה גם הוא ראוי להיות שואב מי דעת-את-ד' מכלי ראשון ממעיינם של ישראל, עד העת ההיא, הנה חליפות וצבא תלך התולדה בדרכה, ותקרב בזרע עמים רבים ליסודי תורת אמת ועיקריה, מוסריה הנעלים והרבה מדעותיה האמיתיות, ע"י שאיבה של כלי שני, הנה המה יסודי הדתות שנסמכו על דרכי תוה"ק, שעיקר הדבר נעשה בהשגחה מופלאה ע"פ חכמת אדון כל המעשים ה"מגלה עמוקות מני חושך". ואלה ההדרכות הנכללות בשרשי הדברים שנלקחו ממוצא התורה האלהית, אע"פ שנתרחקו הרבה מהמקור, וכפי ריחוקן נשתנו, עד שאלה העמים ההולכים בדרכיהם אינם מכירים איך אור ישראל רודה בם ומנהיגם. ולפעמים, והפעמים הן תדיריות הרבה בימי מרודינו בגלות החיל הזה~א, הדברים נהפכים לנו לרועץ, למקור משטמה ובוז, מאותם עצמם שמתחממים כנגד אורנו, מ"מ סוף כל סוף שההנהגה הזאת תכשיר את הלבבות להיות מוכנים להאור היותר מזוקק ויותר צרוף, שבו יהיה בגלוי "אור ישראל לאש וקדושו ללהבה"". אבל כ"ז שההליכה להכנת המעלה העתידה הולכת באורח מסותר, כמסתיר פנים ממנו, "נבזה ולא חשבנוהו", הרי המונהגים, המון גוים, דומים לחיה ביחש האדם הפנימי, שאף שבאמת היא טפילה אליו ונזקקת להשפעתו לעתיד לבא כאשר ביארנו במק"א, מ"מ אין הדבר ניכר, והיא מדברית ורחוקה מחוגו, לא כבהמה הביתית הנטפלת לקונה ואבוס בעליה. והנה בהיות הדבר מסופק ע"ד התעודה שהוכנה ברישומה ע"י המשכן, אם ההכללה הכוללת עוברת היא את הגבול היותר אחרון ויותר נשגב, דהיינו נשיאת אורם של ישראל בגלוי, והטפלת האומות כולם בריבוי כוחותיהם ונטיותיהם להאומה האלהית באופן לאומי ג"כ, או שזה החזון העליון הוא התכלית בעצמה שאינה צריכה מצדינו לשום הכנה ופעולה, וכל פעולתנו, גם היותר רוממה, היא רק להישיר את הדרך לבא לתעודה זו הרוממה, והישרת הדרך הרי היא עסוקה במצב שקודם המטרה האחרונה אלא שהיא סמוכה לה ומביאה אליה, ע"כ בתעודת המשכן וכללות גוניו נרשם הדרך המביא לידי התכלית האחרונה והוא מצב מין חיה העומדת לעצמה, ומ"מ היא מושפעת מהאדם הפנימי שבמציאות ותתעלה על ידו, עד ש"לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי", "ואריה כבקר יאכל תבן". ובאופן זה נרשמו ג"כ הדרכים שנתנו מקום להההדרכות שנתרחקו מהמקור הראשון האלהי ומ"מ הם מביאים אליו, כדברי הר"מ המפורסמים, ביחש להדברים שיצאו ע"פ ערכה של תורה להשפיע לעמים רבים ע"פ מדותיהם, שיש בזה מן ההשגחה וההכנה לאורו של עולם העתיד לבא בתכלית האמת והטוב, והרחיב הדברים הרמב"ן בדרשתו. והנה אותו הרושם שהונח בצביון ההכללה, שאין להזניח ולהכיר באופן הראוי להשלל כ"א הדברים שעומדים לשטן באורח מכוון לבלע כל יסוד הטוב, קרן אחת שבמצחו, אבל מקום רחב ראוי להניח להדברים הצדדיים, מפני שסוף כל סוף שינויי הדרכים יביאו את העושר היותר גדול בהתאחדות כל הכחות השונים לתכלית היותר טובה ויותר עליונה בהיותם חוזרים להכרת האחדות האמיתית הנובעת מדעת ד' אחד יחיד ומיוחד ב"ה, ע"כ אין שם הקרנים הצדדיות. והנה לפי הנראה הכרה עליונה כזאת של השארת מקום לכל דבר וענין גם הנראה רחוק ויוצא מגבול האמת והשלמות, מפני כח האחדות השולט שהכל יוחזר לטוב השלם, היא נובעת רק מעומק העתיד שאז ימלא כבוד ד' אלהי ישראל את כל הארץ, "ועמדו זרים ורעו צאנכם", "והיו מלכים אומניך ושרותיהם מניקותיך"; א"כ כח הטפילה לישראל בגלוי, צריך שיהיה כלול עם נטיה הרוממה הזאת שהיא בעצמה התמצית של התכלית האחרונה, א"כ תפשוט מינה דמין בהמה הוא. אבל השיב שעדיין הדבר שקול, שאולי זה היסוד היותר אחרון שחוזי קודש חזו עליו, הוא עצם יסוד המעלה ותכלית העליונה שאותה אין אנו צריכים להתקינה בפועל ידינו, כי היא כבר עומדת מוכנה, רק האמצעיים של הדרך עלינו להתקין, אשכחן תורה דאיקרי דרך. וגם המשכן בהיותו ממצותיה של תורה, ויסוד ההדרכה המעשית היותר קדושה, הוא צריך להבליט מתוכו את יסוד העבודה האלהית. העבודה היא הפעולה, ולא הפועל והתכלית עצמה, שהוא כבר מדת קיבול השכר והמטרה העליונה. ע"כ י"ל שהדרכים הוכנו ג"כ לרשום אורח זה שהוא מוקדם להתכלית היותר אחרונה. ואורח המנהל לדרך מקור האורה הלא הוא גם מדת חיה, שאמנם יתנהלו לאומים ע"פ נטיותיהם ולא יתכנסו עדיין להכלל לגמרי גם בלאומיותם של ישראל וכללותם; אבל עם

שהם מדמים שעומדים הם ברשות עצמם במושג הרוחניות והשפעת המוסר והאלהות, אינם מכירים שממקור ישראל הם עושים כל היסודות הנכונים שרכשו להם. והנה באשר זה המצב המצוייר במושג החיה, עם שאינו היותר תכליתי ושלם, מ״מ בהיותו מביא אל התעלות היותר שלמה הוא ג״כ ראוי להיות נשמר, וביחושו יש ג״כ אותו הענין בעצמו של מניעת ההתנגדות הצדדיית מפני ההכרה הכללית שהדברים החיצונים ישמשו בסוף לתכלית הטוב. והיותר מובלט בזה הוא, כי הנה יסוד האמת חותמו של הקב״ה היא תורתינו הקדושה, וישראל הם ״זרע אמת״ ״בנים לא ישקרו, ויהי להם למושיע״ י, אדון כל המעשים, ״השומר אמת לעולם״, הוא לבדו ״ואין עמו אל נכר״, אמנם כדי להכשיר לב המון עמים אל דרכי האמת, ״ניתן הסכל במרומים״, ורשות נתנה ג״כ לתערובות השקר להתפשט בעולם כדי שע״י ההכנה של התלבשות יסוד האמת בסעיפי שקר, יכנסו דרכי האמת בלבבות ערלי לב רבים שלא יוכשרו כלל להציץ באור האמת המזוקק, אור ישראל והדרו. והנה בכללות האותיות כבר נרמזו אתוון דשק״ר במציאותן, אמנם השקר בהיות ג״כ מקרבן מיליה~, וע״ז היא קרובה ורחוקה, מ״מ האותיות הסמוכות כסדרן, קר״ש, אינן מבליטות את השקר, שמצד השפלות ההמונית שבאומות היה מ״מ צריך שאמר הרוח אצא ואהיה רוח שקר, א״ל הקב״ה צא ממחיצתי כי לא יגורך רע וכת שקרים אינם מקבלים פני שכינה. אבל השקר שמצד השפלות ההמונית שבאומות היה מ״מ צריך להתכונן, הוא מוכרח להחליף האותיות ממתכונתן. אמנם להשאיר הנקודה האמצעית היסודית על מכונה, אבל להשפיל את הגבה ולהגביה את השפל, לעשות האחרון ראשון וראשון אחרון, היפוך מהאמור בישראל שנקראים תרומה, שנאמר ״קודש ישראל לד׳ ראשית תבואתה״, ״מלאתך ודמעך לא תאחר״, שלמדנו מזה שלא לאחר את המוקדם ולא להקדים את המאוחר. כך הוא משפט זרע אמת, הכולל הכל, ראש תוך וסוף כסדרן האמיתי והנכון, שהכל בכלל מיד ד׳ אלהי אמת עליהם השכיל. אבל השקר יקח לו אותיותיו שהן הוכנו לבנינו כפי ההכרח, קר״ש, ויקדים את המתאחר ויאחר את המוקדם, יסרס ויהפך הענינים, ויניח ג״כ מקצת אמת מקור הראשית, שאמנם יוכל להיות ג״כ ע״י דרכי עקלקלות יסוד הרשע על מכונו, ויצא עגל השקר. אבל מה שהוכן ע״ז בקדושה ביסוד המשכן ע״י מדת אריכת אפים לכל הדברים היותר זרים שמ״מ יתעלו וישמשו לתכלית הטוב והמקודש, הוא היחש למצב ההכנה שאפשר לקחת יסודות לבנות בהם ע״י הקילקול והפיכת הסדרים בנין של שקר, אבל בעצם כפי הראוי הוא רק קר״ש אתוון דשקר שכבר נגנזו באלפ״א בית״א היסודית הקדושה. ״ישרים דרכי ד׳ וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם״. והנה הקרש ג״כ אית ליה חד קרן, וכיון דאיכא קרש דמין חיה הוא, האופן שיתפתח ע״י הבנין שנבנה מאותיות כאלה שעכ״פ בסירוסן אפשר לבנות בנין של שקר, שמ״מ בהיותו קבוע בסדרו בשרשו, יהרסו כל בניני השקר וישובו הסדרים לאיתנם, כי ״שפת אמת תכון לעד ועד ארגיעה לשון שקר״. מ״מ ע״י היותו מתדמה בסגנון לתחש הכולל גוונים רבים במה שעם דמין חיה הוא, וע״י היסודות ששבשום יצאו להם למחיצה בפני עצמם, כיכולים לשאוב מכלי שני מבלי זקיקה אל המבוע ומקור החיים, אבל מ״מ לית ליה אלא חד קרנא, כי גם מצד המושג של הכנת מציאות כזו ראוי לסבול כל ההתנגדויות הצדדיות, ולחכות באורך רוח על התקנת הטוב שיהיה יוצא מעומק ההסתרה שכבר קלטה עמה מ״מ איזה יסודי אורה. ע״כ א״א להכריע על יסוד התחש ומה שהוכן ממנו במטרת המשכן וא״ ל מין חיה הוא. ע״כ עד עת קץ כך הוא תיקון הדברים שישאר הדבר בלא הכרעה, למען יהיה מקום ג״כ לאלה ההסתעפויות שיתרחבו. ועם שרבו הסיגים המעורבים, הרי אין ההמון האנושי מוכשר עדנה לקבץ את ההדרכה הטובה לפרטיה ע״י האמת היותר טהורה, חוץ מזרע אמת, החיה האחת שישראל שמה שיש ברקיע, שאמת ואמונה על מצחה חקוק והיא היא קרן אורה ומעוזה. ״ונגה כאור תהיה קרנים מידו לו ושם חביון עזו״ כי ע״י מה שהעז הוא חבוי יופיעו הקרנים, והנגה המעורב במחשכים יהיה לאור גמור, ויכירו הכל וידעו את הנעוץ במערכת ההבדל שבין הטמא לטהור שחיה בכלל בהמות, שור בר מין בהמה הוא כדברי הירושלמי ביכורים מהכא הוא וערק לתמן, ״ואני בער ולא אדע בהמות הייתי עמך. ואני תמיד עמך אחזת ביד ימיני. בעצתך תנחני ואחר כבוד תקחני. מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ. כלה שארי ולבבי צור לבבי וחלקי אלהים לעולם. כי הנה רחקיך יאבדו הצמתה כל זונה ממך. ואני קרבת אלהים לי טוב שתי בד׳ אלהים מחסי, לספר כל מלאכותיך״.

~ ✣ ~

פסקה 24 | תכלית שיבת ישראל לארצו

מקור: עין איה, שבת ב, פרק שלישי, ב

דאר״י, כל העולה מבבל לא״י עובר בעשה, שנאמר ״בבלה יובאו ושם יהיו עד יום פקדי אותם״. תכלית חיבור ישראל וארץ ישראל היא שתהיה אומה אחת בעולם שכבוד ד׳ אלהי עולם חופף עליה, ע״י התגלות יד ד׳ בה, במאורעותיה ובכל שלשלת תולדתה, ותהיה היא המקור היחידי למין האנושי לשאוב ממנו דעת ד׳ ודרכיו בארץ, בתור מוסר אלהי שיוכל למלא אומה שלמה, למען יהיו דרכיה לקו לא רק בהליכות החיים הפרטיים של איש פרטי, כ״א גם בהליכות עמים וממלכות ויחוסם זה לזה, ע״פ עומק דרכי ד׳ המלאים חסד משפט וצדקה. לזה התכלית מוכרח הוא שחותם האלהי הכללי יהיה מונח על האומה בכללה, שתדע שהיא מצויינת מכל העמים בהיותה עם ד׳, ושארצה היא ארץ ד׳. אמנם בעת עזב ישראל את צור מעוזו, אע״פ שהפרטים היו מקיימים איזה מצות, מ״מ כיון שמהכלל נפקע החותם המיוחד, מבלי להכיר את הארץ לארץ ד׳, ואת הגוי והממלכה לעם ד׳, בהיותם מוצאים בעצמם שגם להם ישנם ענינים אנושיים כלכל העמים, ארץ ותוקף ממשלה, ע״כ גלה ישראל מארצו, כדי שיהיה נודד בגולה בין עמים רבים, בלא שום קניינים פרטיים לאומיים, ומ״מ ימצא את עצמו מצויין ומופרש מכל העמים, בזה ידע כי לו יש ענין מיוחד שנושא עליו את נושא עצמיות לאומיותו, והוא שם ה׳ אשר עליו נקרא. ע״כ, כאשר בבבל גבר ישראל לרוחו, ומרכז היהדות נוסד רק על הבסיס של קדושת התורה, בה נוסדו המרכזים הגדולים להפצת תורה בישראל, ע״כ ממנה צמח צמח ד׳ לתשועת האומה, להשיב לה עומק הכרתה בעצמיותה, וכאשר ההכרה הזאת תתמלא בכל עומק הדרוש לה, אז רק אז תוכל לשוב אל מכונה ולארצה ולכל תוקף קניניה, אבל אז הלא יבא מועד שיפקד ד׳ את עמו באורח כללי, לשא נס לגויים 1,

ושורש ישי אליו גויים ידרשו 2. אבל אישים פרטיים, אע"פ שכבר השתלמו בעצמם כפי הראוי לקדושת א"י, אבל לא על השלמת הפרטים נוסד הגלות, כ"א על הכלל כולו, ע"כ צריך שלא יטושטש כח זה ע"י ההמשכה של הפרטים להשכיח עיקר התכלית, שהוא תיקון הכללי, בתור אומה נושאת ברמה דגל צור ישראל, בתור עמו ונחלתו, היושבת ומושלת על ארצו אשר בחר לו לנחלה עדי עד. וכאשר כלי השרת אינם ראויים לתעודתם כ"א בהיות כללות ביהמ"ק וקדושתו על מכונו, כן האישים הפרטיים רק אז יהיו מצורפים להראות כחן של ישראל על אדמת הקדש, בצירוף הכלל כולו שיאגד ע"פ פקודת ד'. ע"כ ס"ל לר"י דכל העולה מבבל, ששמה מצאה היהדות מרכזה הרוחני אז, וסויימה בערכה הנכון הפרטי, שכשיקלט היטב יהיה ראוי להחתם דוקא בא"י, בצירוף כל הקנינים הכלליים הראויים לאומה שלמה ומבוססת, לא"י עובר בעשה.

מראי מקומות והערות:

• 1 עפ"י ישעיה יא, יב.

• 2 עפ"י שם שם, י.

~ ✣ ~

פסקה 25 | אחדות האומה ומלכות בית דוד

מקור: עין איה, שבת ב, פרק חמישי, ע

א"ר יהודה א"ר, אלמלי קבל דוד להי"ר, לא נחלקה מלכות ב"ד, ולא עבדו ישראל ע"ז, ולא גלינו מארצנו. התכלית העליונה המקיפה את כל האמצעיים המובילים אליו, בתכונתם של ישראל, בכח אור הנשמה האלהית השורה בקרבם, "ושכנתי בתוך בני ישראל והייתי להם לאלהים" 1, הוא החותם הגדול של האחדות, החובק [ת] את כל צדדי החיים השלמים והמאירים בכל גווניהם המתחלפים והנראים כמתנגדים וסותרים זה לזה, הכל בחטיבה אחת מכח האור של האחדות העליונה המאירה עליהם, "אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ" 2. ע"כ, כל מה שהוא מיוחד בשלמות הצורה והכשרון המוסרי והמדעי, המתלוה לטובה של כל הנהגה וכל סדר, אע"פ שכפי הנהוג בכל עם שיש להם אופי מוגבל וקבוע, וכל עיקר הוייתם תלוי הוא ביסוד צמצומם זה, והתיחדותם ההעדרית לעומת דברים אפילו טובים שבסגולת אומה אחרת, "לא כאלה חלק יעקב כי יוצר הכל הוא, וישראל שבט נחלתו" 3, "יצב גבולות עמים למספר בני ישראל" 4, ע"כ בשורש נשמת מלכות הקיימת לעד, מלכות ב"ד, הוכן הכל.

אמנם ההכשר להתנגדות של איזה כח (על) [אל] הטוב הכללי, שנמצא כפתחו של מחט ויצא אל הפועל בראשית השורש, גרם שיתרחב אח"כ. התכסיס הזה, של קושי ההתכללות של פרטים רבים שונים וחלוקים לאחדות עליונה חטובה ומתאמת, והולכת למעלה למעלה בקודש, זה גרם החילוק הראשי של חלוקת המלוכה. התקטנות הכחות גרמה עוד, שתחת אשר כל כשרון, כל שלמות, כל רגש טוב ונעים, כל רעיון מחיה משמח ומרטיב את כל רוח ונפש, בין בחיי הזמן בין בחיי הנצח, בין בחיי הפרט בין בחיי הכלל, כל מה שהוא מאיר ומפאר, כל מה שיש בו אהבה, תפארת, חן וכבוד, עז וגבורה, הכל נכלל ונשאב ממקור החיים, מעבודת ד' אחד. כיון שהוקטנו הכחות ולא יכלה ההרחבה

העליונה של גדולת הנשמה הישראלית הפנימית להרחיב את כחותיה העליונים כפי עצמות סגולתה, והחפץ הגדול נטוע הוא באומה אל הכל, אל ריבוי פרטים של אורות חיים, שרק בהתרחבות הגדולה של האמת העליונה של אורן של ישראל היא מתגלה באחדותה העליונה, ממקור חיי החיים ב"ה, " דודי צח ואדום דגול מרבבה" 5. אבל כיון שנחלקה התיומת, התחיל יצרא דע"ז למצא מקום, זה הקלקול גרם באמת שכ"כ הוקלשו הכחות ונפלו, כ"כ נתקלקלו הנפשות שהוכנו להיות במעלה כ"כ רמה ועליונה, כ"כ מקיפה וכוללת, עד שבעמידת האומה על מכונה לא תוכל להרפא, והוכרחה להגלות מארצה, להתפרד בין עמים רבים וממלכות שונות, להפעיל את כולם באורה, ולשאוב מכולם את פרטי אורותם. ורק אחרי נסיון כביר וארוך תבא אל מטרתה, להכיר שכל הכינוס שתמצא ידה, בין ע"י עצמה, בין ע"י פעולתה על אחרים, בין ע"י פעולות אחרים עליה, הכל נובע הוא ממקור קרן ישעה, ותשוב באהבה אל אישה הראשון.

אבל אלמלי קבל דוד להי"ר, ולא היה שום מקום התרחבות למניעת התאמה של כל מה שבפנים וכ"מ שבחוץ להיות מתאחד ונכלל, חי ומתענף, לטובה ולברכה, לשם ולתפארת, לא נחלקה מלכות ב"ד, הלאומיות החולית והמקודשת היתה מאוחדת בברכה כלולה בתוכה פנימה, והמון הנטיות הרעיונות וגווני החיים היו מתרחבים ברחבה ממקור האחדות העליונה, ולא עבדו ישראל ע"ז. וכל מה שהוא טוב ונשא בכל עם ולשון היה צץ ופורח בישראל ממקורו השופע על אדמת הקודש, ולא גלינו מארצנו, ו"אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ד' אלהיהם ואת דויד מלכם, ופחדו אל ד' ואל טובו, באחרית הימים" 6.

2 מנחה של שבת.

5 שיר השירים ה, י.

6 הושע ג, ה.

מראי מקומות והערות:

• 1 שמות כט, מה.

• 3 ירמיה י, טז.

• 4 דברים לב, ח.

~ ✤ ~

פסקה 26 | האידיאה האלוהית בנשמת האומה

מקור: אורות התחיה, ב

הַטֶּבַע מוֹצֵא אֶת רְדִיָּתוֹ בַּקִּבּוּץ הָאֱנוֹשִׁי יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר בִּפְרָטָיו. הַפְּרָטִים הִנָּם יוֹתֵר חָפְשִׁיִּים, וְהַטִּפּוּס שֶׁל הַחֹפֶשׁ הַמְיֻחָד לָאָדָם מִתְגַּלֶּה בָּהֶם יוֹתֵר. אֲבָל הַחֶבְרָה, הָאֱנוֹשִׁית וְהַלְּאֻמִּית, עוֹמֶדֶת בְּיוֹתֵר תַּחַת הַשְׁפָּעַת הַטֶּבַע, וְהַהוֹפָעָה הָאִינְסְטִינְקְטִיבִית מִתְגַּלָּה בָּהּ יוֹתֵר.

דַּרְכֵי-הַשְּׁמִירָה הַמְכֻוָּנוֹת לִשְׁמִירַת הַמִּין וְהָאִישׁ, הַמִּתְרָאוֹת בְּבַעֲלֵי-חַיִּים הַטִּבְעִיִּים יוֹתֵר מִבָּאָדָם הַתַּרְבּוּתִי, הִנָּן מִתְגַּלּוֹת בִּכְלָלִיּוּת הָאֱנוֹשִׁיּוּת בָּאֲפָנִים יוֹתֵר קְרוֹבִים לַטֶּבַע הַחַי. הַהַכָּרָה הַפְּנִימִית, הַכּוֹלֶלֶת בְּקִרְבָּהּ אֶת הַנְּטִיּוֹת לְהִשָּׁמֵר מִכָּל מַזִּיק וּלְהַכִּיר אֶת הָאוֹיֵב, בְּלִי כָּל צֹרֶךְ לְחָכְמָה וְנִסָּיוֹן, מִתְגַּלֵּית בְּחַיֵּי הָעַמִּים בְּיִחוּסָם זֶה לָזֶה, עַם לְעַם, דָּת לְדָת, גֶּזַע לְגֶזַע.

הָאֱלִילוּת הִרְגִּישָׁה בְּיִשְׂרָאֵל, בַּיַּהֲדוּת, אֶת אוֹיַבְתָּהּ הַיּוֹתֵר גְּדוֹלָה, אֶת הַכֹּחַ, אֲשֶׁר לְפִי מִדַּת הִגָּלוֹתוֹ יֵצַר לָהּ הָעוֹלָם, וַתֵּצֵא שִׂנְאָה אִינְסְטִינְקְטִיבִית עַזָּה לְיִשְׂרָאֵל מִכָּל הַגּוֹיִים. הַמִּינוּת, אַף-עַל-פִּי שֶׁהִשְׁתַּדְּלָה לְהִנָּזֵר מִן הָאֱלִילִיּוּת הָרִשְׁמִית, מִכָּל מָקוֹם נוֹסְדָה עַל בְּסִיסִים קְרוֹבִים לֶאֱלִילִיִּים. לֹא הָיְתָה יְכוֹלָה לְהִתְפַּלֵּשׁ בְּתוֹךְ אֻמּוֹת אֱלִילִיּוֹת, אֲשֶׁר הָאֱלִילִיּוּת חָדְרָה בְּתוֹכִיּוּת נִשְׁמָתָן, דָּמָן וּבְשָׂרָן, כִּי-אִם בְּקַחְתָּהּ לָהּ סִגְנוֹן אֱלִילִי לִרְפִידָתָהּ וְהַשְׁטָחַת סִגְנוֹנָהּ. יוֹדַעַת הִיא יָפֶה, שֶׁאִם בְּאֶפֶס יָד יִתְמַסְמֵס וְיִכְלֶה הַסִּגְנוֹן הָאֱלִילִי, הָרָפוּד לָהּ, לֹא תִּמְצָא עוֹד מַעֲמָד בַּחַיִּים לְמַטְבְּעָהּ הַמְיֻחֶדֶת וְתֻכְרַח לְהִבָּלַע בְּלִיעָה רוּחָנִית בַּיַּהֲדוּת, מְקוֹרָהּ, עַל כֵּן עוֹמֶדֶת הִיא גַּם כֵּן עַל נַפְשָׁהּ, וַתִּמָּלֵא שִׂנְאַת מָוֶת לַיַּהֲדוּת וּלְיִשְׂרָאֵל מַחֲזִיקֶיהָ.

וְכֵן הַדָּבָר הוֹלֵךְ בְּכָל הַשְּׂדֵרוֹת וּבְכָל הַמַּצָּבִים. מִלְחֶמֶת הַקִּיּוּם עוֹשָׂה אֶת דַּרְכָּהּ כְּבָעוֹלָם הַחָמְרִי גַּם בָּעוֹלָם הָרוּחָנִי, בְּעוֹלַם הַדֵּעוֹת וְהָרַעְיוֹנוֹת. בְּכָל תֹּקֶף וְהַכָּרָה פְּנִימִית מְלַמֶּדֶת הִיא קִבּוּצִים רַבִּים, הָמוֹן בִּלְתִּי מְלֻמָּד, לַעֲמֹד עַל נַפְשָׁם בִּבְחִינָתָם הָרוּחָנִית, כְּשֵׁם שֶׁהִיא מְלַמֶּדֶת אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת אֶת פְּרָטֵי בַּעֲלֵי הַחַיִּים וְאֶת הַקִּבּוּצִים הָאֱנוֹשִׁיִּים בִּבְחִינָתָם הַחָמְרִית. רַק אַחֲרֵי אֲשֶׁר הַנְּטִיּוֹת הַלָּלוּ יוֹצְאוֹת אֶל הַחַיִּים וּמְחוֹלְלוֹת מַעֲשִׂים כַּבִּירִים, בָּאִים פִּילוֹסוֹפִים, חוֹקְרֵי הַנֶּפֶשׁ וְטֶבַע הָעַמִּים, וּמְגַלִּים אֶת חָכְמָתָהּ שֶׁל הַהַכָּרָה הָאִינְסְטִינְקְטִיבִית אֲשֶׁר הִקְדִּים הֶהָמוֹן, הַהוֹלֵךְ אַחַר רִגְשׁוֹתָיו, לְדַעְתָּהּ, וּלְפַלֵּס עַל-פִּיהָ אֶת נְתִיב חַיָּיו.

הַמַּדָּע יְבַסֵּם אֶת הַנְּטִיּוֹת הַטִּבְעִיּוֹת וּכְפִי הָאֶפְשָׁרִי יִתֵּן לָהֶן צוּרָה תַּרְבּוּתִית וּמוּסָרִית, אֲבָל לֹא יַעַקְרָן מִמְּקוֹמָן, כִּי עֲצוּמוֹת הֵן מִמֶּנּוּ, וְגַם הַמִּשְׁפָּט וְהַצֶּדֶק עַל יְמִינָן. כִּי הֲלֹא הֵן הֵן מַעֲמִידֵי הַחַיִּים הַקִּבּוּצִיִּים, וְכָל זְמַן שֶׁיֵּשׁ זְכוּת קִיּוּם לְקִבּוּץ לְאֻמִּי וְחֶבְרָתִי בְּאֵיזוֹ צוּרָה שֶׁתִּהְיֶה יֵשׁ לוֹ הַמִּשְׁפָּט לְהָגֵן עַל קִיּוּמוֹ, מִכָּל דָּבָר אֲשֶׁר יְבַלְּעֵהוּ, וּבְתַחְבּוּלוֹת יַעֲשֶׂה לוֹ מִלְחָמָה 4.

הַיַּהֲדוּת מַכֶּרֶת אֶת עַצְמָהּ גַּם הִיא בְּהַכָּרָה טִבְעִית, – קֹדֶם שֶׁיְּבָאֲרוּ לָהּ כָּל פִּילוֹסוֹפְיָה וְכָל הִגָּיוֹן מַה הִיא, – לְהַהֶאָרָה שֶׁל הָאֱלֹהוּת בַּצּוּרָה הַיּוֹתֵר טְהוֹרָה וּמְאִירָה בְּקִרְבָּהּ פְּנִימָה וּבָעוֹלָם וּבַחַיִּים בִּכְלָל, וְהַשְׁלָמַת טִפּוּסָהּ הַלְּאֻמִּי הַזֶּה עַל-פִּי רוּחָהּ הָעַצְמִי בְּאַרְצָהּ הַהִיסְתּוֹרִית, זאת הִיא כָּל מְגַמָּתָהּ. הַכּוֹנָנִיּוֹת הַמַּעֲשִׂיּוֹת שֶׁלָּהּ בָּאוֹת לְמַלֹּאת אֶת מְלֶאכֶת הַצִּנּוֹרוֹת, שֶׁעַל-יָדָם יִמָּלֵא דְּבַר הַיַּחַשׂ שֶׁל הַזָּלַת שֶׁפַע טַל הַחַיִּים מֵהָאִידֵאָה הָאֱלֹהִית הַטְּהוֹרָה אֶל הָאִידֵאָה הַלְּאֻמִּית שֶׁלָּהּ, בָּרוּחַ בַּשֵּׂכֶל וּבַמַּעֲשֶׂה, לֹא רַק בְּחַיֵּי כָּל יָחִיד כִּי-אִם גַּם וּבְיִחוּד בְּחַיֵּי הַלְּאֹם כֻּלּוֹ.

יֶשְׁנָם בָּעוֹלָם חֲסִידִים, פִּילוֹסוֹפִים, אַנְשֵׁי קֹדֶשׁ וְאַנְשֵׁי אֱלֹהִים, אֲבָל אֵין בָּעוֹלָם אֻמָּה, שֶׁנִּשְׁמָתָהּ הָעַצְמִית לֹא תּוּכַל לְהִשְׁתַּלֵּם כִּי אִם עַל-פִּי הַמְּגַמָּה שֶׁל הָאִידֵאָה הָאֱלֹהִית הָעֶלְיוֹנָה בָּעוֹלָם, כִּי-אִם יִשְׂרָאֵל.

רוּחַ שׁוֹנֶה מֵרוּחוֹת כָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם מֻכְרָח שֶׁתִּהְיֶה לוֹ גַּם כֵּן כַּלְכָּלָה מְיֻחָדָה הַנְּאוֹתָה לוֹ, הַמְפַרְנֶסֶת אוֹתוֹ, מְחַזֶּקֶת אֶת כֹּחוֹ וְנוֹתֶנֶת לוֹ אֶת קִיּוּמוֹ.

לֹא תּוּכַל, לְפִי זֶה, הַיַּהֲדוּת לִסְמֹךְ רַק עַל הַמָּזוֹן הַתַּרְבּוּתִי הַכְּלָלִי, שֶׁאֵין בְּקִרְבּוֹ אוֹתָם הַחֲלָקִים שֶׁגּוּפָהּ הָרוּחָנִי נִבְנֶה מֵהֶם. בַּמֶּה שֶׁבִּבְחִינָה עִקָּרִית הוּא שׁוֹנֶה מֵרוּחַ כָּל הָעַמִּים, לֹא נִשְׁלֹל בָּזֶה בְּשׁוּם אֹפֶן אֶת אוֹתוֹ הַצַּד הָאֱנוֹשִׁי, שֶׁבּוֹ הוּא שָׁוֶה לְכָל הָאָדָם, וּמִצִּדּוֹ הִיא זְקוּקָה גַּם לְכַלְכָּלָה תַּרְבּוּתִית לְצִדָּהּ הָרוּחָנִי כְּכָל הַמָּזוֹן הָרוּחָנִי אֲשֶׁר לְכָל הָאָדָם בְּמִקְצוֹעַ זֶה. אֲבָל כִּלְכּוּל זֶה לֹא יִפְטֹר אוֹתָהּ מִמְּזוֹנָהּ הַמְיֻחָד לָהּ.

וְאִם תִּרְאֶה, שֶׁיָּבוֹא אֵיזֶה רוּחַ זָר לְהַעְתִּיק אוֹתָהּ מִמְּקוֹר חַיֶּיהָ הַמְיֻחָדִים וּלְהַטּוֹתָהּ לְצַד הַסִּפּוּק רַק בַּכַּלְכָּלָה הַכְּלָלִית, וּמִכָּל-שֶׁכֵּן אִם בִּשְׁלִילָה תַּקִּיפָה וּמַכְרַחַת יִשְׁלֹל אוֹתוֹ הָרוּחַ אֶת מְזוֹנָהּ, הַמְיֻחָד לְהַחֲזִיק אֶת רוּחָהּ וּלְפַרְנֵס אֶת יְסוֹד קִיּוּמָהּ, תֵּדַע כִּי הָאוֹיֵב נִצָּב לָהּ, וּבְכָל עז כֹּחָהּ הַפְּנִימִי תַּעֲמֹד עַל נַפְשָׁהּ.

הַטּוֹב הָאֱלֹהִי בְּקִרְבָּהּ וּבָעוֹלָם, שֶׁיִּגָּלֶה עַל-יְדֵי יְשִׁיבָתָהּ הַשְּׁלֵמָה בְּאַרְצָהּ, זאת הִיא תְּכוּנָתָהּ הָאִידֵאָלִית. הַיְצִירָה הַחָפְשִׁית וְהַמַּדָּע הַהוֹלֵךְ וָאוֹר הִנָּם לָהּ סְנִיפִים נִכְבָּדִים לִתְכוּנָתָהּ הָאִידֵאָלִית הַזֹּאת, אֲבָל גַּם שְׁנֵי אֵלֶּה לֹא יוּכְלוּ לָבוֹא בָּהּ לִמְרוֹמֵי גָּבְהָם כִּי אִם כְּשֶׁיִּשְׁתַּמֵּר רוּחָהּ הָעֶלְיוֹן בְּקִרְבָּהּ עַל-פִּי טִבְעָהּ הַמְיֻחָד, הַמְרוֹמָם מִכָּל יְצִירָה אֱנוֹשִׁית וּמִכָּל מַדָּע וַחֲזוֹן לֵב, כִּגְבֹהַּ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ וְכִגְבוֹהַּ מַחְשְׁבוֹת אֱלֹהִים וּדְרָכָיו מִמַּחְשְׁבוֹת בְּנֵי-אָדָם וְדַרְכֵיהֶם.

כְּשֶׁיִּשְׁתַּמֵּר בְּקִרְבָּהּ הַתַּכְסִיס הַמֵּבִיא אֶת טֶבַע הָרוּחַ לְהַבְרִיא עַל-פִּי תְּכוּנָתָהּ, שֶׁהֵם אָרְחוֹת הַיַּהֲדוּת שֶׁבַּחַיִּים, בָּאֻמָּה בִּכְלָלָהּ בְּאֹפֶן רִשְׁמִי וּבְכָל צִבְיוֹן שֶׁל פֻּמְבִּי וּבַיְחִידִים לְפִי הָאפִי הַיּוֹתֵר אֶפְשָׁרִי לְהִקָּלֵט בְּחִנּוּכָם וּבְדֵעוֹתֵיהֶם, אָז יִמְצְאוּ לָהֶם הַיְצִירָה וְהַמַּדָּע הַחָפְשִׁי כַּר נִרְחָב וּבָטוּחַ בְּקִרְבָּהּ. וְכָל זְמַן שֶׁהִיא בְּטוּחָה בְּכַלְכָּלָתָהּ הַמְיֻחֶדֶת תֵּדַע בֶּטַח כִּי תָּשׁוּב לָהּ לִבְרָכָה גַּם הַכַּלְכָּלָה הַכְּלָלִית, שֶׁהִיא צְרִיכָה לָהּ לֹא פָּחוֹת מִכָּל עַם, וְאוּלַי עוֹד יוֹתֵר לְפִי מִדַּת עִלּוּיָהּ הָרוּחָנִי.

כְּשֶׁבָּאִים נִמְהֲרֵי לֵב וּמְזַלְזְלִים בְּרוּחָהּ, וּבוֹעֲטִים בְּרֶגֶל זָדוֹן בְּתַכְסִיסֵי חַיֶּיהָ, הִיא מִתְחַלְחֶלֶת וְיוֹדַעַת כִּי עֵת צָרָה הִיא לָהּ.

הַשְׁאָלָה עַל דְּבַר הַמַּהוּת וְהָעֵרֶךְ שֶׁל הַהַכָּרָה הַטִּבְעִית שֶׁל נְמוּק הַצַּעַר הַזֶּה, כַּמּוּבָן, לֹא תּוּכַל לְהִפָּתֵר מִן הֶהָמוֹן הַמַּרְגִּישׁ כִּי אִם מֵאֲנָשֵׁי לֵב הַמְּבִינִים אֶל תֹּכֶן הַחָזָיוֹן. הִיא עוֹרֶגֶת לְמִלּוּי אָפְיָהּ, הַמִּלּוּי הַזֶּה צָרִיךְ הוּא גַּם לִיצִירָה חָפְשִׁית וּלְמַדָּע בַּמּוּבָן הַיּוֹתֵר מָלֵא, וְעִם זֶה הִיא רוֹאָה שֶׁהַמְהָרְסִים הַלָּלוּ, שֶׁנַּעֲשׂוּ לָהּ כְּזָרִים, גּוֹרְמִים לָהּ, שֶׁהִיא מֻכְרַחַת כְּדֵי לְהָגֵן עַל רוּחָהּ הַמְיֻחָד, לִסְתֹּם חַלּוֹנוֹת נֶגֶד הַהֶאָרָה הַחִיצוֹנָה שֶׁל יְצִירָה וּמַדָּע שֶׁאֵינָהּ מְיֻחֶדֶת בְּבֵרוּר גָּמוּר לְרוּחָהּ פְּנִימָה, מִפְּנֵי שֶׁבְּשֵׁם יְצִירָה וּמַדָּע זֶה בָּאִים הַלּוֹחֲמִים הַלָּלוּ לִמְחֹק אֶת דְּמוּתָהּ.

וְאִם גַּם נאמַר שֶׁלֹּא תּוּכַל לִנְחֹל נִצָּחוֹן מֻחְלָט בְּדֶרֶךְ זֶה שֶׁל הַשְׁמוּר הַמְצֻמְצָם בִּלְבַדּוֹ, הֲלֹא כָּל אֲשֶׁר לְאִישׁ יִתֵּן בְּעַד נַפְשׁוֹ 5. אַךְ אוֹתָם שֶׁהֵם בָּאֱמֶת מְלֵאִים רוּחַ אֹמֶץ בְּעֵת מַשְׁבֵּר כָּזֹאת צְרִיכִים הֵם לְהַכְרִיז וּלְפָרֵשׁ, שֶׁתַּכְסִיסֵי הַחַיִּים הַקְּדוֹשִׁים, הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה, שֶׁהֵם מְלֵאִים מֵרוּחַ הָאֱמֶת וְאוֹצָרִים בְּקִרְבָּם אֶת כֹּחַ חַיֶּיהָ בְּצִבְיוֹנָהּ הַמְיֻחָד, הֵם הֵם הַבָּסִיס הַיּוֹתֵר מֻבְטָח גַּם לְחֹפֶשׁ הַיְצִירָה וְהַמַּדָּע וְגַם לְהַפְרָחַת הָאֱמֶת וְהַכָּרַת אִידֵאָלֶיהָ, תְּחִיָּתָהּ וּבִנְיָנָהּ.

מראי מקומות והערות:

• 4 משלי כד, ו.

~ ✣ ~

פסקה 27 | השאיפה לטוב האלוהי המוחלט

מקור: אורות התחיה, ג

כְּשֶׁהַחַיִּים פּוֹרְחִים, כְּשֶׁיֵּשׁ לָהֶם גְּלוּיֵי הָיְצִירָה וְהַמַּדָּע הָרְאוּיִים, אִי-אֶפְשָׁר כְּלָל שֶׁהַדֵּעוֹת תִּהְיֶינָה קְבוּעוֹת רַק עַל-פִּי מַטְבֵּעַ אַחַת וְסִגְנוֹן אֶחָד. סִדּוּרֵי הַצִּבְיוֹן שֶׁבָּהֶם הוֹלְכִים תָּמִיד מִמַּטָּה לְמַעְלָה, מִמִּלּוּי שֶׁל חַיִּים בְּמִדָּה מוּעֶטֶת לְמִלּוּי חַיִּים בְּמִדָּה מְרֻבָּה, מִזֹּהַר קָלוּשׁ לְזֹהַר עַז וּמַקְרִין.

אֲבָל כָּל זֶה הוּא כְּשֶׁיֵּשׁ לָהֶם, עִם הַיְצִירָה וְהַמַּדָּע הַחָפְשִׁיִּים, הַבָּסִיס הַיְסוֹדִי שֶׁל רוּחַ הָאֱמָה הַיְחִידִי, שֶׁל הַשְׁאִיפָה אֶל הַטּוּב הָאֱלֹהִי הַמֻּנָּח בְּטֶבַע נִשְׁמָתָהּ.

אֵירוֹפָּה נִתְאָאֲשָׁה בְּצֶדֶק מֵאֱלֹהִים, אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתּוּ מֵעוֹלָם. יְחִידֵי הָאֱנוֹשִׁיּוּת הִסְתַּגְּלוּ אֶל הַטּוּב הָעֶלְיוֹן, אֲבָל לֹא אֱמָה שְׁלֵמָה. אֵיךְ עוֹרְגִים אֶל הַטּוּב אֶל הַכֹּל לֹא תּוּכַל כָּל אֱמָה וְלָשׁוֹן לְהָבִין, וְקַל וָחֹמֶר שֶׁלֹּא תּוּכַל לְהַטְבִּיעַ בְּזֶה אֶת הַחוֹתָם שֶׁל יְסוֹד קִיּוּמָהּ. עַל כֵּן כְּשֶׁגָּבְרָה בְּיָמֵינוּ הַלְאֻמִּיּוּת וְחָדְרָה אֶל תּוֹךְ מַעֲרֶכֶת הַפִּילוֹסוֹפְיָה, הֶכְרְחָה הָאַחֲרוֹנָה לְהַעֲמִיד סִימַן-שְׁאֵלָה גָּדוֹל עַל כָּל הַתֹּכֶן שֶׁל הַמּוּסָר הַמֻּחְלָט, הַבָּא בֶּאֱמֶת לְאֵירוֹפָּא רַק בִּשְׁאֵלָה מֵאֵת הַיַּהֲדוּת, וְכָל זְמוֹרַת זָר לֹא יוּכַל עֲדַיִן לְהַקֵּלֵט בְּרוּחָהּ. אוֹתָנוּ, אִם נִהְיֶה מַה שֶּׁהִנְנוּ, אִם לֹא נִתְגַּבֵּר לְהִתְעַטֵּף בְּשִׂמְלַת זָרִים, אֵין שְׁאֵלַת הַמּוּסָר דּוֹקֶרֶת כְּלָל. הִנְנוּ חָשִׁים בְּקִרְבֵּנוּ כֻּלָּנוּ, כְּלֻלוּת אֱמֻתֵּנוּ, שֶׁהַטּוּב הַמֻּחְלָט, הַטּוּב אֶל הַכֹּל, לְזֹאת רָאוּי לִכְסֹף, וְעַל יְסוֹד זֶה רָאוּי לְיַסֵּד מֶמְלָכָה וּלְהַנְהִיג פּוֹלִיטִיקָה, וְאָנוּ רוֹאִים מִבְּשָׂרֵנוּ שֶׁהַטּוּב הַמֻּחְלָט הוּא הַטּוּב הָאֱלֹהִי הַנִּצְחִי שֶׁבְּמִצְיאוּת כֻּלָּהּ, וְהִנְנוּ שׁוֹאֲפִים תָּמִיד לָצֵאת בְּעִקְבוֹתָיו בְּמוּבָן לְאֻמִּי וּכְלָלִי. עַל כֵּן הָאַהֲבָה הָאֱלֹהִית וְהַדְּבֵקוּת בֵּאלֹהִים הִיא לָנוּ דָּבָר עַצְמִי אֲשֶׁר לֹא יוּכַל לְהִפָּחֵק וּלְהִשְׁתַּנּוֹת.

לֹא הָיִינוּ יְכוֹלִים לַעֲמֹד נֶגֶד הַזְּרָמִים הַכְּלָלִיִּים שֶׁל הָעוֹלָם, שֶׁאֵין לָהֶם בִּיסוֹדָם כִּי אִם הָאַהֲבָה הָעַצְמִית הַגַּסָּה, וְכַאֲשֶׁר הִתְהַלַּכְנוּ עִם הַלְאֻמִּים שְׁכֵנֵינוּ קָלַטְנוּ אֶל קִרְבֵּנוּ אֶת רוּחָם הַזָּר, אֲשֶׁר לֹא הָיָה יָכוֹל לְהִמָּזֵג בָּנוּ וְהָיָה בְּעוֹכְרֵינוּ. וְהִנֵּה נִצְטָרַפְנוּ בְּכוּר עִנִּי, עָבְרוּ עָלֵינוּ שָׁנוֹת אַלְפַּיִם שֶׁלֹּא הָיָה לָנוּ מִצַּד כְּלֻלוּת הָאֱמָה עֵסֶק עִם דְּבָרִים חָמְרִיִּים, הָיִינוּ אֻמָּה פּוֹרַחַת בָּאֲוִיר וְחָלַמְנוּ רַק עַל-דְּבַר מַלְכוּת שָׁמַיִם, עַל-דְּבַר הַטּוּב הָאֱלֹהִי הַמֻּחְלָט. מַצָּב מְשֻׁנֶּה זֶה הָיָה לָנוּ לִרְפוּאָה יָפָה: הֻקְלְטָה בְּקִרְבֵּנוּ פְּנִימָה הַשְׁאִיפָה הַטִּבְעִית לָנוּ עַל דְּבַר הַטּוּב הָאֱלֹהִי הַכְּלָלִי.

אֲבָל עַכְשָׁו שׁוּב אָנוּ קְרוּאִים לְגַשְּׁמָה בַּחַיִּים, – זֶהוּ דְּבַר הַתְּחִיָּה. אִם חֲלָקִים רַבִּים מֵהִסְתָּעֲפוּת חֶזְיוֹנוֹתֵינוּ יִתְקַטְּנוּ בְּכַמּוּתָם בְּהַפָּגְשָׁם עִם הַמְּצִיאוּת, בְּרֵאשִׁית דַּרְכֵּנוּ, אֵין רַע. הַמְּצִיאוּת אֵין לָהּ כְּנָפַיִם מְהִירִים כְּאֵלֶּה אֲשֶׁר לַחֲזָיוֹן.

הַתְּחִיָּה צוֹבֶרֶת אֶת כָּל אִידֵאָלֵינוּ הַנִּצְחִיִּים וְגוֹנְזָתָם בְּהַתְחָלָתָהּ בְּמַעֲשִׂים קְטַנִּים, בְּהִשְׁתַּדְּלוּת מִתְנַחֶלֶת לְדוֹרוֹת לָשׁוּב אֶל הָאָרֶץ אֶל הַמָּקוֹם שֶׁזִּכְיוֹתֵינוּ וּסְגֻלּוֹתֵינוּ מַמְתִּינוֹת לָנוּ, בְּהִתְיַחֲסוּת שֶׁל כָּבוֹד לְכָל אוֹצָרֵנוּ בָּעָבָר וְרוּחַ נִשְׂא לִקְרַאת הִתְרוֹמְמוּת הָאֱמָה בָּעֲתִיד, הַהוֹלֵךְ וּמִתְעַלֶּה עַל-פִּי חֻפְצֵנוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ. הַחִבָּה הַהִיסְתּוֹרִית לָעָם וְלָאָרֶץ מֻכְרַחַת לְהִתְפָּרֵנֵס מֵהָאֱמוּנוֹת וְהַדֵּעוֹת שֶׁל הֶעָבָר, אָמְנָם כָּל זְמַן שֶׁמִּתְעַלָּה שְׁאִיפַת רוּחֵנוּ מִתְגַּדֵּל בָּנוּ אוֹר הֶעָבָר, וְקַל-וָחֹמֶר שֶׁלֹּא יִתְקַטֵּן, לֹא יָסוּף, וְלָעַד לֹא תַּחֲזֹר בְּקִרְבֵּנוּ הַדֵּעָה הָאֱלֹהִית לְמִין מֻכָּנִיקָה טִבְעִית עִוֶּרֶת-חֵרֶשֶׁת, אֲסוּרָה בְּדֵעוֹת עֲקָרוֹת, שֶׁאֵין לָהֶן מַה לְהַפְרוֹת וּמַה לְהַחֲיוֹת, כִּי-אִם ״יֵלְכוּ מֵחַיִל אֶל חַיִל יֵרָאֶה אֶל אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן״ 6. וְאִם גַּם נִדְמֶה בְּכַהוּת עַיִן שֶׁהֶעָבָר הוּא, לְפִי עִלְּוֹנֵנוּ הָעָתִיד, מֵעֲרָפֶל, יִזְרַח עָלָיו הָאוֹר וְיִזְהַר וְיוֹצִיא אֶל הַפֹּעַל אֶת גְּנִיזוֹתָיו. ״אָשִׁים מַחְשָׁךְ לִפְנֵיהֶם לָאוֹר וּמַעֲקַשִּׁים לְמִישׁוֹר, אֵלֶּה הַדְּבָרִים עָשִׂיתִם וְלֹא עֲזַבְתִּים״ 7 – ״עֲשִׂיתִים כְּבָר לְרַבִּי עֲקִיבָא וַחֲבֵרָיו״ 8. אִם הַיַּחַשׂ הָאִישִׁי, שֶׁל כָּל פֶּרֶט בְּכָל דַּרְכֵי הַחַיִּים, בְּמִלְאָם וּבְטוּבָם, בְּכָל עֲדִינוּתָם וּמִתְקָם, בְּכָל חֹם עֶדְנַת אַהֲבָתָם וְרַעַם עז גְּבוּרָתָם 9, אֶל הָרוּחַ הָאֱמִי הַכְּלָלִי, הַשּׁוֹאֵף רַק אֶל הַטּוּב הָאֱלֹהִי בְּכָלָל, בַּכֹּל וְעַל כֹּל, וְאִתּוֹ אֶל כָּל אָרְחוֹת חַיָּיו וְתַכְסִיסֵיהֶם, לֹא פֻּתַּח עֲדַיִן, – יֵלֵךְ הָלוֹךְ וְהִתְפַּתֵּחַ לְפִי תִּגְבֶּרֶת רוּחַ עַמֵּנוּ, וּכְשֶׁנִּגִּיעַ בְּזֶה לְמַדָּה זוֹ שֶׁיִּהְיֶה קוֹלוֹ נִשְׁמָע בָּעוֹלָם הַמְּדִינִי, כְּשֵׁם שֶׁהוּא נִשְׁמָע בְּעוֹלַם הַמּוּסָר וְהָאֱלֹהוּת, אָז יְגַלֶּה אֶת עַצְמוֹ וְכֹחוֹ.

~ ✣ ~

פסקה 28 | הכרת 'אתה בחרתנו' וייעודנו הנצחי

מקור: אורות התחיה, ה

דַּרְכֵּנוּ בַּחַיִּים הַלְּאֻמִּיִּים וְצִדּוּדָם כְּלַפֵּי הַיַּחַשׂ הָאֱנוֹשִׁי הַכְּלָלִי אֲרֻכָּה הִיא מְאֹד. אֲרֻכִּים הֵם חַיֵּינוּ וַאֲרֻכִּים הֵם, עַל כֵּן, דְּרָכֵינוּ. גְּדוֹלִים אֲנַחְנוּ וּגְדוֹלוֹת הֵנָּה מְשׂוּגּוֹתֵינוּ וּבִשְׁבִיל כָּךְ גְּדוֹלוֹת הֵן צָרוֹתֵינוּ, וּגְדוֹלִים גַּם תַּנְחוּמוֹתֵינוּ.

טָעוּת יְסוֹדִית הִיא הַחֲזָרָה מִכָּל הַיִּתְרוֹן שֶׁלָּנוּ, הַחִדָּלוֹן מֵהַהַכָּרָה שֶׁל "אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ". לֹא רַק מְשַׁנִּים אֲנַחְנוּ מִכָּל הָעַמִּים, מְשֻׁנִּים וְנִבְדָּלִים בְּחַיִּים הִיסְתּוֹרִיִּים מְצֻיָּנִים, שֶׁאֵין דֻּגְמָתָם בְּכָל עַם וְלָשׁוֹן, כִּי אִם גַּם מְעֻלִּים וּגְדוֹלִים מְאֹד מִכָּל עַם. אִם נַדַּע אֶת גְּדֻלָּתֵנוּ אָז יוֹדְעִים אָנוּ אֶת עַצְמֵנוּ, וְאִם נְשַׁכַּח אֶת גְּדֻלָּתֵנוּ אָנוּ שׁוֹכְחִים אֶת עַצְמֵנוּ, וְעַם שֶׁיִּשְׁכַּח אֶת עַצְמוֹ בְּוַדַּאי הוּא קָטָן וְשָׁפָל. רַק בְּשִׁכְחַת עַצְמֵנוּ הִנְנוּ נִשְׁאָרִים קְטַנִּים וּשְׁפָלִים, וְשִׁכְחַת עַצְמֵנוּ הִיא שִׁכְחַת גְּדֻלָּתֵנוּ. נִשְׁמָתֵנוּ מַקֶּפֶת עוֹלָם וּמְלֹאוֹ וּמַצֶּגֶת אוֹתוֹ עַל בְּסִיס אַחְדוּתוֹ הָעֶלְיוֹן, וּמְשׁוּם כָּךְ הִיא בְּקִרְבָּהּ תְּמָה וְכוֹלֶלֶת, וְאֵין בָּהּ כְּלָל אוֹתָם הַנִּגּוּדִים וְהַהַרְכָּבוֹת הַשּׁוֹנִים, הָרְגִילִים בְּנִשְׁמוֹת עַם וְלָשׁוֹן, אֶחָד אֲנַחְנוּ, אֶחָד כִּיחוּדוֹ שֶׁל עוֹלָם. זֶהוּ עֹמֶק טִבְעֵנוּ הָרוּחָנִי שֶׁיֵּשׁ בָּנוּ בְּכֹחַ, וְהַדֶּרֶךְ הַהִיסְתּוֹרִי שֶׁלָּנוּ הַהוֹלֵכוֹ אֶת מַהֲלָכוֹ בְּדְרָכִים שׁוֹנִים, בְּדַרְכֵי אוֹרָה הָעוֹבְרוֹת בֵּין הָרֵרֵי חֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת, הוּא מַדְרִיךְ אוֹתָנוּ לְהוֹצִיא אֶת עֹמֶק טֶבַע הֲוָיָתֵנוּ מִן הַכֹּחַ אֶל הַפֹּעַל. כָּל הַדְּבָרִים הַקְּטַנִּים, הַנִּדְרָשִׁים לְכָל עַם וְלָשׁוֹן בְּעֶצֶם עִנְיָנָם, הִנָּם טְבוּעִים בָּנוּ בְּמַטְבֵּעַ הַגְּדוֹלָה שֶׁל כְּלָלוּתֵנוּ. אִי-אֶפְשָׁר הוּא לָנוּ לִקְצֹץ עָנָף אֶחָד מֵעֵץ חַיֵּינוּ הַגָּדוֹל וְהֶעָנֵף וְלָתֵת לוֹ מַהֲלָךְ וִינִיקָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. כָּל הַיֵּשׁ שֶׁבָּנוּ יִתְעוֹרֵר וְיִתְנַגֵּד עַל זֶה בִּמְלֹא עֹז כֹּחוֹ הַפְּנִימִי וְהַרְגָּשַׁת עַצְמִיּוּתוֹ. הַדֶּרֶךְ הָאֲרֻכָּה שׁוֹאֶפֶת לַהֲקָמָה גְּמוּרָה לְתַחְיָה אוֹתָנוּ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָנוּ, צָרוֹר לֹא יִפֹּל אָרֶץ 12, קוֹ אֶחָד מִקַּוֵּי קְלַסְתֵּר פְּנֵי לְאֻמֵּנוּ לֹא נִתָּן לִמְחֹק. הִנְנוּ חֲזָקִים מֵרוּחַ הַזְּמַנִּים, אֵיתָנִים מִכָּל אֵיתָנֵי תֵּבֵל. הִנְנוּ שׁוֹאֲפִים לָקוּם לִתְחִיָּה בְּאוֹתוֹ הַגֶּדֶל שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ, וְלִהְיוֹת עוֹד גְּדוֹלִים וְנִשְׂאִים מֵהֶם. מוּסָר הִשְׁפַּעְנוּ רַב בָּעוֹלָם, וְהִנְנוּ נְכוֹנִים לְהַשְׁפִּיעַ עִמּוֹ גַּם כֵּן עֹנֶג וְחַיִּים רַעֲנַנִּים. אֶת הָאֱנוֹשִׁיּוּת כֻּלָּהּ הִנְנוּ מְקַפְּלִים בְּרוּחֵנוּ בְּגָלוּי, וְאֶת כָּל הַמְּצִיאוּת כֻּלָּהּ בְּמַצְפּוּנֵנוּ, וְכָל מַה שֶּׁיֵּשׁ עִמָּנוּ, וְשֶׁהָיָה חַי מֵאָז בְּקִרְבֵּנוּ, הַכֹּל יִהְיֶה מָלֵא וְחַי, דָּבָר לֹא יֵעָדֵר. רוּחֵנוּ אֵינֶנּוּ יָרֵא מִפְּנֵי הַזְּמַנִּים; הוּא יוֹצֵר אֶת הַזְּמַנִּים וּמַטְבִּיעַ עֲלֵיהֶם אֶת צוּרָתוֹ. כֹּחַ הַיְצִירָה שֶׁלָּנוּ מַטְבִּיעַ אֶת הָרוּחָנִיּוּת הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹנָה, בְּחֹמֶר רֵיאָלִי מַעֲשִׂי, שֶׁכָּל מַה שֶּׁתִּגְדַּל הַהִתְפַּתְּחוּת יִגְדַּל כִּשְׁרוֹן הַיְצִירָה וְהַצַּד הָאֲמָנוּתִי הַנִּפְלָא הַנּוֹתֵן חַיִּים לָעוֹלָם, בְּהַגְלִימוֹ אֶת כָּל הָעֶלְיוֹנִיּוּת שֶׁבְּמַחֲשָׁבָה וּשְׂאִיפָה – בְּפְעֻלּוֹת מַעֲשִׂיּוֹת מוּחָשׁוֹת וּמֻגְלָמוֹת, שֶׁבָּהֶן הוּא מְחַיֶּה אוֹתָהּ וּמַשְׁלִיטָהּ בַּמְּצִיאוּת. וְזֶה יָקוּם עוֹד לִתְחִיָּה בְּכָל מְלֹאוֹ בְּתִחְיָתֵנוּ הַשְּׁלֵמָה.

חַיִּים וְסוֹאֲנִים הֵם לִשְׁעָתָם הַחַיִּים הַחֻבָּרְתִּיִּים, אֲבָל מֶה חָדֵל מַה קָּטָן וְדַל הוּא חַיֵּיהֶם, מַה גְּדוֹלָה הִיא הָרֵיקָנִיּוּת הַנִּשְׁאֶרֶת בַּלֵּב אַחֲרֵי כָּל הַהִתְרַגְּשׁוּת הָרַבָּה שֶׁל הַמִּלְחָמוֹת וְהַמְּהוּמוֹת, כְּשֶׁאֵין בָּהֶן תַּכְלִית נִצְחִית כִּי-אִם חַיִּים עוֹבְרִים שֶׁל קְבוּצוֹת יְחִידִים. גַּם הָעֵרֶךְ שֶׁל הִתְעוֹרְרֵיוֹת חֻבָּרְתִּיּוֹת כּוֹלְלוֹת, בְּיִחוּד כְּשֶׁבָּאוֹת בְּשֶׁאוֹן וּבְהִתְפַּעֲלוּת הַמַּלְהֶבֶת אֶת הַלֵּב וּמַקְדֶּרֶת אֶת הַדַּעַת, לֹא יִגְדַּל הַרְבֵּה מִזֶּה. אִם אֵין תַּכְלִית עַצְמִית נִצְחִית אִידֵאָלִית, שֶׁתּוּכַל לְהַעֲלוֹת אֶת הַכֹּל לְכְלַל הַצּוּרוֹת הַיּוֹתֵר חֲשׁוּבוֹת שֶׁיֵּשׁ כֹּחַ בְּהִגָּיוֹן וְרֶגֶשׁ עֶלְיוֹן לִתֵּן לָהֶם, אָז כָּל הַתְּנוּעוֹת אֵינָן חֲשׁוּבוֹת כְּלוּם וְאֵינָן יְכוֹלוֹת לְהַחֲזִיק מַעֲמָד לְאֹרֶךְ יָמִים.

אֲבָל אֲנַחְנוּ שָׁבִים אֶל הַמַּנָּמָה הָאֱלֹהִית, אֶל הַטּוֹב הַכְּלָלִי הַמַּקִּיף אֶת כֹּל וּמִתְגַּלֶּה בְּהַשְׁלָמָתוֹ שֶׁל כָּל פְּרָט וְשֶׁל כָּל קִבּוּץ, אֲשֶׁר רַק אוֹתוֹ הַקִּבּוּץ הָאֱנוֹשִׁי שֶׁיּוּכַל לְהַבִּיעַ אֶת זֹאת מִמְּלֹא הַפֶּה שֶׁל כָּל פִּנּוֹת נִשְׁמָתוֹ, בְּיוֹתֵר בְּלִיטָה וּפִתּוּחַ, הוּא הוּא הַיּוֹתֵר מִתְקָרֵב אֶל הַשְׁלֵמוּת וְהַבְּטָחָה בְּהַמְשָׁכַת מְצִיאוּתוֹ וְהַיָּכוֹל לִתֵּן לְעִנְיָנָיו צוּרָה חֲשׁוּבָה, שֶׁתִּשָּׁאֵר חֲשׁוּבָה לָעַד, לֹא רַק בְּמַעֲמָד שֶׁל תִּבְעֶרֶת הַהַרְגָּשׁוֹת. אֶת אֲשֶׁר לֹא יוּכַל לְהֵאָמֵר בְּכָל שָׂפָה וְלָשׁוֹן, יֵאָמֵר וְיֵבַע בְּכָל תְּקוּפוֹ בַּמִּשְׁטָר הָאֱלֹהִי הַחוֹבֵק כֹּל וְהַנִּצָּב לָעַד.

אָמְנָם בִּשְׁעַת יְרִידָתֵנוּ כֻּלִּים הֵם נִיצוֹצֵי הָאוֹרָה הַחַיִּים בְּיִחוּד בַּזִּכְרוֹנוֹת הַמִּתְגַּלְּמִים בְּחַיֵּי הָאֻמָּה הַמָּסֹרְתִּיִּים, בְּכָל הַמִּצְווֹת וְהַהֲלָכוֹת הַמִּסְתָּעֲפוֹת מֵהֶעָבָר וּפוֹנוֹת אֶל הֶעָתִיד. אֲבָל כֹּחַ-חַיִּים אַדִּיר יֵשׁ בָּהֶם, בִּתְנוּעָה חֲרוּצָה, בְּרוּחַ הִתְעוֹרְרוּת פְּנִימִית לְחֻפֶּץ חַיִּים לְאֻמִּיִּים מְלֵאִים שֶׁלָּנוּ, יִתְפַּזֵּר מֵעֲלֵיהֶם גַּל הָאֵפֶר שֶׁל טִמְטוּם הַלֵּב הַצָּבוּר עֲלֵיהֶם מֵחֲמַת כִּשְׁלוֹן רוּחֵנוּ, וְיֵרָאוּ הַזִּקּוּקִין דִּי נוּר הָעוֹמְדִים לְהֵעָשׂוֹת שַׁלְהֶבֶתְיָה מְחַמֶּמֶת עוֹלָם וּמְאִירָה אֶל כָּל פִּנּוֹת.

צְלְלֵי הָעִנְיָנִים שֶׁלָּנוּ הֵם הָעֲתָקוֹת מֵהֶעָבָר הַגָּדוֹל, וּפוֹנוֹת הֵן תָּמִיד אֶל הֶעָתִיד הַנִּשְׁגָּב, שֶׁהוּא כָּל-כָּךְ נִשְׂגָּב עַד שֶׁהוּא מֵאִיר אֶת הַהֹוֶה וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ לְהֹוֶה מַעֲשֵׂי מִצַּד גְּדֶל כֹּחוֹ, אַף-עַל-פִּי שֶׁאֵין בּוֹ בְּעַצְמוּתוֹ כִּי אִם עֲרִיגָה וּצְפִיָּה לֶעָתִיד. אָמְנָם הַכֹּל מָדוּד לְפִי עֶרְכּוֹ, יֵשׁ עָתִיד שֶׁיּוּכַל לְחַמֵּם וּלְהָאִיר רַק אֶת הַהֹוֶה הַקָּרוֹב וְהַסָּמוּךְ בְּיוֹתֵר, וְכָל מַה שֶּׁיִּגְדַּל כֹּחוֹ שֶׁל הֶעָבָר וְעֶרְכּוֹ שֶׁל הֶעָתִיד, כָּךְ הֵם יְכוֹלִים לַעֲשׂוֹת אֶת הַהֹוֶה, הַמַּזְרִיחַ מִכֹּחָם, לְהֹוֶה גָּמוּר הַמָּלֵא חַיִּים וּתְנוּעָה אַמִּיצָה. גָּדוֹל הוּא עֲבָרֵנוּ וְיוֹתֵר מִזֶּה גָּדוֹל הוּא עָתִידֵנוּ, שֶׁמִּתְבָּאֵר יָפֶה בְּחֻפְצֵנוּ בְּצִדְקַת הָאִידֵאָלִים הַגְּנוּזִים בְּנִשְׁמוֹתֵינוּ. בְּכֹחַ הַגָּדוֹל הַזֶּה חַיִּים וְקַיָּמִים בְּקִרְבֵּנוּ בְּרוּחַ חַיִּים מָלֵא כָּל רִגְעֵי הַהֹוֶה, וְכָל הַזִּכְרוֹנוֹת מְמַלְּאִים הֵם בְּעֻצָּם כֹּחַ חַיִּים הֲמוֹן מַעֲשִׂים רַבִּים, כֹּחַ בִּינָה מְיֻחֶדֶת, כֹּחַ יְצִירָה בְּצִבְיוֹן מְיֻחָד, הַשְׁקָפַת עוֹלָם מְסֻיֶּמֶת, מִצְווֹת, מִנְהָגִים וּסְדָרִים, וְכֻלָּם מְלֵאִים לֶקַח וְלִבּוּב, אַהֲבָה וְעֵדֶן, וּמְשֻׁקִּים מִטַּל שֶׁל חַיִּים וְשֶׁל גְּבוּרָה וָהוֹד, מֵעֵדֶן שֶׁלָּנוּ, מִגְּבוּרָה שֶׁלָּנוּ, מֵהוֹדֵנוּ הַיְחִידִי.

הַצּוּרָה הַתַּמְצִיתִית שֶׁל כָּל סִדְרֵי חַיֵּי הַחֶבְרָה עַל-פִּי הַמַּטְבֵּעַ הָאֱלֹהִית הַמִּתְאֶמֶת אֶל הַחַיִּים, הַמַּרְחֶבֶת אוֹתָם, מְטַהֲרָתָם וּמְרוֹמַמְתָּם אֶל הַחֹפֶשׁ וְאֶל הָרְחִיצָה שֶׁל כָּל הָאֶמְצָעִים הָעוֹשִׂים אֶת הַחֹפֶשׁ לְמַתָּנָה טוֹבָה בֶּאֱמֶת, גְּנוּזָה הִיא בַּמַּעֲרָכָה שֶׁל הַמִּצְווֹת הַתְּלוּיוֹת בָּאָרֶץ, בַּמִּקְדָּשׁ וּבַמַּמְלָכָה הַשְּׁלֵמָה הַיִּשְׂרְאֵלִית, בָּהֶם וּבִסְדְרֵיהֶם, בְּסִגֻּלַּת הַנְּבוּאָה הַמְיֻחֶדֶת לָאֻמָּה בְּמִלּוּי צִבְיוֹנָהּ, שֶׁהִיא מְצַפָּה תָּמִיד לִשְׁיבָתָהּ אֵלֶיהָ בְּצוּרָה מְאִירָה, שֶׁתַּשְׁפִּיעַ עָלֶיהָ אֶת כָּל הַטּוֹב שֶׁל הֶעָבָר, עִם חִדּוּשׁ כֹּחַ גָּדוֹל לְפִי הֶעָתִיד וְחִדּוּשָׁיו הָרַבִּים בָּעוֹלָם וּבַחַיִּים. הֶעָתִיד אֵינֶנּוּ פּוֹסֵק מִלְּתַבֵּעַ אֶת תַּפְקִידוֹ מִן הַהֹוֶה, וְהַהֹוֶה מִתְמַלֵּא עִנְיָן כְּפִי יְדִיעָתוֹ שֶׁהֶעָתִיד נִזְקָק אֵלָיו, אֵינֶנּוּ נַעֲשֶׂה בָּזֶה רַק בָּטֶל אֶל הֶעָתִיד, כִּי-אִם הוּא מִתְמַלֵּא עַל-יְדֵי זֶה בְּכָל צִבְיוֹנוֹ וְעַצְמוֹ, וְהַהַכְלָלָה בְּתוֹךְ שְׁאִיפַת הֶעָתִיד וְרוּם מַעֲמָדוֹ מוֹסִיפָה לוֹ עֶדְנָה וּגְבוּרָה חַיָּה.

לָכֵן מִלֵּאי חַיִּים הֵם לָנוּ הַזִּכְרוֹנוֹת הָאֲצוּרִים בַּזֵּכֶר שֶׁאָנוּ עוֹשִׂים, עַל-פִּי הַמָּסֹרֶת וְעַל-פִּי תִּקּוּן סוֹפְרִים, עַל-פִּי קַבָּלַת אָבוֹת מִקֶּדֶם אוֹ עַל-פִּי שָׂרִיד מֵעִקַּר חִיּוּב דִּין תּוֹרָה, לְפִי הִתְפַּצְלוּת הַהֲכָרוֹת הַמִּתְפָּרְדוֹת בַּשִּׁטּוֹת הַמַּעֲשִׂיּוֹת שֶׁל חָכְמַת הַהֲלָכָה

לְכָל הַמִּצְווֹת הַתְּלוּיוֹת בָּאָרֶץ. מְצֻמָּקִים נִרְאִים לָנוּ עַתָּה הַדְּבָרִים, צוּרָה דַּלָּה יֵשׁ לָהֶם מִבַּחוּץ, אֲבָל חַיִּים וְעִנְיָן רַב הֵם מְלֵאִים בִּפְנִים. אָנוּ מַעֲרִימִים עַל שְׁמִירַת הַשְּׁמִיטָה בִּמְכִירָה לְנָכְרִי אֶת הַקַּרְקָעוֹת, מְקַיְּמִים אֶת נְתִינַת הַמַּעַשְׂרוֹת לַכֹּהֵן וְלַלֵּוִי עַל-יְדֵי תִּקּוּן שֶׁאֵין בּוֹ הֶפְסֵד גָּדוֹל לַנּוֹתֵן, וְלֹא רֶוַח גָּדוֹל לַמְקַבֵּל, מְבָרְכִים וּמַפְרִישִׁים, וּפוֹדִין אֶת הַמַּעֲשֵׂר הַשֵּׁנִי הָרָאוּי לְהֵאָכֵל בִּקְדֻשָּׁה בָּעִיר הַמֶּרְכָּזִית הַקְּדוֹשָׁה וְהַחַיָּה, הַמָּקוֹם אֲשֶׁר בָּחַר ד׳, לֵב הָאֻמָּה לְכָל זִרְמֵי חַיֶּיהָ, ״מְשַׁלְּמִים פָּרִים שְׂפָתֵינוּ״ 13, שֶׁפֶךְ שִׂיחַ תַּחַת סְדָרִים חַיִּים, בְּמִשְׁטָר חַי וְקַיָּם, הַמָּלֵא הוֹד וְיִפְעָה, שִׁירָה וְזִמְרָה עז וְחֶדְוָה. אֲבָל אֵלֶּה הַגַּרְגְּרִים הַזְּעִירִים כֹּחַ-צְמִיחָה גָּדוֹל גָּנוּז בָּהֶם, אֶל כָּל מַה שֶּׁהֵם עוֹרְגִים, מִכָּל מַה שֶּׁהֵם צוֹמְחִים בֶּעָבָר, וְאֶת כָּל מַה שֶּׁהֵם עֲתִידִים לְהַצְמִיחַ לְהַבָּא. כָּל זֶה כָּלוּל בָּהֶם בְּאֹפֶן טִפּוּסִי, וְכֵן הֵם פּוֹעֲלִים בַּחֲשַׁאי עַל הַנְּשָׁמָה הַמְקַיֶּמֶת, פּוֹעֲלִים לְהַלְהִיב בְּהַתְמָדָה אֵשׁ קֹדֶשׁ לְאַהֲבַת הָאָרֶץ בְּאֵלֶּה הַמְּנָיוֹת שֶׁל קְדֻשָּׁה, בַּיִּתְרוֹן הָאֱלֹהִי הַדָּתִי הַלְּאֻמִּי וְהַמּוּסָרִי הַכָּלוּל בְּכָל הַמַּעֲשִׂים הַלָּלוּ, וּמְחַנְּכִים אֶת הָעָם בִּימֵי שִׁפְלוּתוֹ לְרוּחַ גָּדְלוֹ. זֹאת הִשְׂכִּילָה כְּנֶסֶת-יִשְׂרָאֵל וּבָנֶיהָ בּוֹנֶיהָ וְלֹא חָדְלָה לְהַגְשִׁים אֶת זִכְרוֹנוֹת-חַיֶּיהָ אֵלֶּה בְּפֹעַל, כַּמָּה שֶׁאֶפְשָׁר לָהּ בְּאַרְצוֹת נוּדָהּ, וּבְצוּרָה יוֹתֵר נִכֶּרֶת וּמִתְפַּשֶּׁטֶת בְּשׁוּבָהּ בְּאֵיזוֹ צוּרָה שֶׁהִיא אֶל מְקוֹמָהּ, אֶל חֶבֶל נַחֲלָתָהּ.

הַהוֹד וְהֶהָדָר וְהַפְּאֵר הַמְיֻחָד שֶׁיֵּשׁ בַּמִּצְווֹת הַתְּלוּיוֹת בָּאָרֶץ, כְּשֶׁהֵן מִתְקַיְּמוֹת עַכְשָׁו בְּאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל עַל-יָדֵינוּ, עַל-יְדֵי אוֹתוֹ הַחַיִל הֶחָלוּץ הַהוֹלֵךְ וּבוֹנֶה אֶת אֶרֶץ הָאָבוֹת וּמֵכִין אַחֲרִית וְתִקְוָה יוֹתֵר חֲזָקָה וְיוֹתֵר בְּהִירָה לְדוֹר יָבוֹא, מִתְגַּלֶּה הוּא לָנוּ מִתּוֹךְ עז חֶפְצֵנוּ הַפְּנִימִי הַמְפַעֵם בְּקֶרֶב נִשְׁמָתֵנוּ, לְהַעֲמִיד אֶת צִבְיוֹן אֻמָּתֵנוּ עַל אֶרֶץ אֲבוֹתֵינוּ בִּמְלֹא תָּאֳרָהּ, בְּכָל שִׂרְטוּטֶיהָ וְקַוֶּיהָ הַמַּשְׁלִימִים אֶת תְּכוּנָתָהּ, הַמְגַלִּים וּמַבְלִיטִים שֶׁזֹּאת הִיא אֻמָּתֵנוּ אָנוּ בְּעֶרְכָּהּ הָרָם הַמְקוֹרִי, בִּגְוִיָּתָהּ בְּנַפְשָׁהּ בְּרוּחָהּ וְנִשְׁמָתָהּ. לְזֹאת אֲנַחְנוּ שׁוֹאֲפִים לְחַדֵּשׁ עָלֵינוּ יָמִים קַדְמוֹנִים, כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת. הִנֵּה יָשַׁנְנוּ שְׁנַת תַּרְדֵּמָה לְאֻמִּית מֶשֶׁךְ גָּלוּת אֲרֻכָּה וְקָשָׁה מְאֹד. כֹּחוֹתֵינוּ הַלְּאֻמִּיִּים נִשְׁאֲרוּ אָז בְּלוּעִים בְּקִרְבֵּנוּ פְּנִימָה, מִבַּחוּץ הַכֹּל נַעֲשֶׂה מְקֻמָּט וּמְזֻקָּן, אֲבָל מִבִּפְנִים טַל הַחַיִּים הוֹלֵךְ וְזוֹרֵם. כְּשֵׁם שֶׁהַמִּצְווֹת הַמַּעֲשִׂיּוֹת בִּכְלָלָן בְּכָל מִלּוּאֵיהֶן הָלְכוּ עִמָּנוּ בַּגּוֹלָה 14 וְשָׁמְרוּ לָנוּ בָּהּ אֶת לֵחַ חַיֵּינוּ וְאֶת חוֹתָם רוּחֵנוּ עַל-פִּי עַצְמוּתֵנוּ הַפְּנִימִית, הֵבִיאוּ אוֹתָנוּ לְאֵלֶּה יְמֵי הַתְחָלַת תְּקוּפַת הַהֶאָרָה לְחַיִּים שֶׁל חֵפֶץ תְּחִיַּת הָאֻמָּה בְּאַרְצֵנוּ, כֵּן יָבִיאוּ אוֹתָנוּ הַמִּצְווֹת הַתְּלוּיוֹת בָּאָרֶץ לִידֵי רוֹמְמוּת הַחַיִּים שֶׁעַל-פִּי צוּרָתָם הַשְּׁלֵמָה הֵן נִקְבְּעוּ. וְכָל אֲשֶׁר נוֹסִיף לְהִתְבּוֹנֵן בְּמַהוּתָן שֶׁל הַמִּצְווֹת הַתְּלוּיוֹת בָּאָרֶץ כֻּלָּן וְנִרְאֶה כַּמָּה רְחוֹקוֹת הֵן מֵאִתָּנוּ, כַּמָּה חַיֵּינוּ צְרִיכִים לִהְיוֹת בִּתְנָאִים יוֹתֵר בְּרִיאִים וַחֲזָקִים עַד שֶׁיִּהְיוּ אֵלּוּ הַמִּצְווֹת מִתְקַיְּמוֹת בָּהֶם, כֵּן יִגְדַּל בָּנוּ הַחֵשֶׁק לְקַיֵּם בְּאַהֲבָה וּבִיקַר אֶת אוֹתוֹ הַחֵלֶק שֶׁאָנוּ יְכוֹלִים לְקַיְּמוֹ בְּתוֹר זֵכֶר לַדָּבָר, זֵכֶר קֹדֶשׁ, זִכָּרוֹן לְחַיִּים שְׁלֵמִים שֶׁיָּבוֹאוּ לָנוּ בְּבוֹא תְּשׁוּעָה שְׁלֵמָה לְעַמֵּנוּ עַל אַדְמָתֵנוּ לִתְשׁוּעַת עוֹלָמִים, וַאֲשֶׁר בְּקַיְּמֵנוּ אוֹתָן עַכְשָׁו הִנְנוּ מַעֲשִׂירִים אֶת נִשְׁמַת אֻמָּתֵנוּ בְּאוֹתָהּ אֵשׁ הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר תִּהְיֶה לְשַׁלְהֶבֶת הַקֹּדֶשׁ מְלֵאַת הַחַיִּים לְעֵת חַיָּה.

כְּשֶׁאָנוּ מְקַיְּמִים עַתָּה מִצְוַת תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר, גַּם בְּשָׁעָה שֶׁאֵין לָנוּ כָּל הַיְסוֹדוֹת הַמַּמָּשִׁיִּים שֶׁמִּצְווֹת אֵלּוּ בְּנוּיוֹת עֲלֵיהֶן, ״לֹא כֹּהֵן בַּעֲבוֹדָתוֹ וְלֹא לֵוִי בְּדוּכָנוֹ״, הִנֵּה הַחִזָּיוֹן מִתְיַצֵּב לְפָנֵינוּ וְהִנְנוּ מִתְמַלְּאִים רוּחַ שִׁירָה רוֹמֵמָה בִּתְעוּפַת נְשָׁרִים, לְעֻמַּת הָאוֹרָה שֶׁל הַיָּמִים הַמְאֻשָּׁרִים הַמְחַכִּים לְאֻמָּתֵנוּ עַל אַדְמָתֵנוּ הַבְּרוּכָה. הִנֵּה הַמִּקְדָּשׁ עַל מְכוֹנוֹ לְגָאוֹן וּלְכָבוֹד לְכָל הַגּוֹיִים וְהַמַּמְלָכוֹת, וְהִנֵּה אָנוּ נוֹשְׂאִים בְּרִנָּה אֲלֻמּוֹת אֶרֶץ חֶמְדָּתֵנוּ, בָּאִים בְּרוּחַ מְלֵא חֹפֶשׁ אֲמִתִּי וּבִטְחָה טְהוֹרָה אֶל הַגֹּרֶן וְהַיֶּקֶב הַמְּלֵאִים בָּר וְיַיִן וְלִבֵּנוּ שָׂמֵחַ עַל טוּב אֶרֶץ חֶמְדָּה, וְהִנֵּה לְפָנֵינוּ מוֹפִיעִים כֹּהֲנִים אַנְשֵׁי קֹדֶשׁ מְשָׁרְתֵי מִקְדַּשׁ ד׳ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, לִבָּם מְלֵא אַהֲבָה וְחֶסֶד, רוּחַ הַקֹּדֶשׁ שָׁפוּךְ עַל פְּנֵיהֶם, וְזוֹכְרִים אָנוּ אֶת כָּל רוֹמְמוּת רִגְשֵׁי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר מָלֵאנוּ בְּעֵת רָאִינוּ אֶת פְּנֵיהֶם בַּעֲלוֹתֵנוּ לָרֶגֶל, בִּרְאוֹתֵנוּ אוֹתָם בְּעָמְדָם לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ בְּתוֹךְ מִקְדָּשֵׁנוּ גְּאוֹן עֻזֵּנוּ וּמַחְמַד עֵינֵינוּ. כַּמָּה נֶהְדָּרִים וּנְעִימִים הֵם לָנוּ, וְעַתָּה הִנֵּה גָּרְנֵנוּ הַמָּלֵא בִּרְכַּת ד׳ מֵאֶרֶץ חֶמְדָּה זֹאת אֲשֶׁר הָנְחַלְנוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ, וְחֶלְקֵי הָאֲנָשִׁים הַלָּלוּ, אַנְשֵׁי הָרוּחַ, אִתָּנוּ הֵם. מְאֻשָּׁרִים אָנוּ לִתֵּן לָהֶם אֶת תְּרוּמָתָם בְּשִׂמְחָה, מוֹצְאִים אֲנַחְנוּ בְּקִרְבֵּנוּ רֶגֶשׁ מְרוֹמָם וְעוֹלִים יַחַד עִם הַתְּרוּמָה אֶל אוֹתוֹ הַגֹּבַהּ הָרוּחָנִי שֶׁשָּׁם אַנְשֵׁי קֹדֶשׁ הַלָּלוּ מִתְעַלִּים, וְנַפְשֵׁנוּ רְווּיָה מִמֶּגֶד שָׁמַיִם. וְהִנֵּה הַלְּוִיִּים, אֵלֶּה הַטּוֹבִים וְהָעֲנֻגִּים אֲשֶׁר לָקְחוּ לְבָבֵנוּ בְּנֹעַם זִמְרָתָם בַּקֹּדֶשׁ בְּהִתְקַדֵּשׁ חַג, כַּאֲשֶׁר עָלִינוּ לִרְאוֹת בְּהַדְרַת כְּבוֹד מִקְדַּשׁ אֵל בִּירוּשָׁלַיִם לֵרָאוֹת אֶת פְּנֵי הָאָדוֹן ד׳ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל 15. פְּנֵיהֶם הַצּוֹהֲלִים וַעֲדִינִים מַזְכִּירִים לָנוּ אֶת זִמְרָתָם קֹדֶשׁ, וַאֲנַחְנוּ מִתְעַדְּנִים בְּנַחֲלֵי עֲדָנִים רוּחָנִיִּים וְנוֹתְנִים לָהֶם בְּלֵב מְלֵא שִׂמְחָה וְאשֶׁר אֶת חֶלְקָם אֶת הַמַּעֲשֵׂר. עוֹד נִתְרָאֶה בְּהַר ד׳ בַּמּוֹעֵד הַקָּרוֹב, וּמַה יִּרְהַב לְבָבֵנוּ לִרְאוֹת אֵלֶּה כֹּהֲנֵי ד׳ וּלְוִיָּו בַּעֲבוֹדַת קָדְשָׁם וּבְשִׁירַת עֻזָּם. אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁד׳ אֱלֹהָיו.

לְקַדְמוֹנִיּוּת וְלִשְׁלֵמוּת הִנְנוּ מִתְגַּעְגְּעִים, וְהַגַּעְגּוּעִים הֵם גַּעְגּוּעִים אֱלֹהִיִּים, חֵפֶץ טָמִיר מְלֵא חַיִּים עַזִּיזִים מְקוֹרִיִּים מִמְּקוֹר חַיֵּי עוֹלָמִים: מַמְלָכָה וּמִקְדָּשׁ, כְּהֻנָּה וּנְבוּאָה, הַמַּטְבִּיעִים אֶת חוֹתָמָם עַל כָּל קִנְיְנֵי חַיִּים הַכּוֹלְלִים, שֶׁאֵין אָנוּ פְּחוּתִים בְּיִחוּשָׂם מִכָּל הָעַמִּים. מִדָּה גְּדוֹלָה שֶׁל גְּבוּרָה חָמְרִית, שֶׁל מוּסָר אֱנוֹשִׁי, שֶׁל כָּבוֹד לְאֻמִּי, שֶׁל עֹשֶׁר עֲמָמִי וְשֶׁל הַרְחָבַת הַחַיִּים, דּוֹרֶשֶׁת הִיא לָנוּ תְּכוּנַת חַיִּים כָּאֵלֶּה, שֶׁמַּרְגָּלִיּוֹת רוּחָנִיּוֹת מְצֻיָּנוֹת וּמֻפְלָאוֹת מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה, הַמְצוּיוֹת בְּנִשְׁמָתֵנוּ הַלְּאֻמִּית, יְכוֹלוֹת לִהְיוֹת מְשֻׁבָּצוֹת בְּקִרְבָּהּ, לְשַׁכְלֵל אֶת יָפְיָהּ וּלְהוֹסִיף לָהּ אמֶץ וּגְבוּרָה בִּפְנִימִיּוּתָהּ, וְהוֹד וְתִפְאֶרֶת בְּחִיצוֹנִיּוּתָהּ. הָאִידֵאוֹלוֹגְיָה שֶׁלָּנוּ שֶׁל שְׁלֵמוּת חַיֵּינוּ, אֲשֶׁר הִיא כֹּה רְחוֹקָה וּמֻפְלֵאת, הִיא גַּם כֵּן קְרוֹבָה וּמוּחָשָׁה בִּמְלֹא נִשְׁמָתֵנוּ, כָּל זְמַן שֶׁאֵין אָנוּ עֲסוּקִים לְהַשְׁכִּיחָהּ וְכָל זְמַן שֶׁאָנוּ שׁוֹמְעִים בְּקוֹלֵנוּ הַפְּנִימִי, הַמּוֹשֵׁךְ אוֹתָנוּ לִתֵּן מָקוֹם לְזִכְרוֹנוֹת הַמְחַיִּים אוֹתָהּ גַּם בִּימֵי שִׁפְלוּתָהּ, בִּהְיוֹת כְּאוֹב מֵאֶרֶץ קוֹלָהּ 16.

הַמִּקְדָּשׁ, זֶהוּ הַמָּכוֹן שֶׁל הַקּוּלְטוּס הַדָּתִי, הָעַתִּיק אֲשֶׁר יִהְיֶה חָדָשׁ לָעַד, אֲשֶׁר הִכָּה חֵרֶם אֶת הָאֱלִילִיּוּת עִם תּוֹעֲבוֹתֶיהָ וְנָתַן לָאֱנוֹשִׁיּוּת בָּסִיס טָהוֹר וְנִשְׂגָּב לְחַיֶּיהָ הָרוּחָנִיִּים, אֲשֶׁר מִמֶּנּוּ יָצְאָה אוֹרָה וְחֻפְשָׁה הַהוֹלְכוֹת וּמִתְפַּתְּחוֹת בַּתּוֹלָדָה הָאֱנוֹשִׁית, וּמִתְרַשְּׁלוֹת בְּמַהֲלָכָן כְּפִי רִחוּקָן מִמְּקוֹר מוֹצָאָן, וְהֵן אָמְנָם עֲתִידוֹת לְהִתְגַּבֵּר לְפִי חֲזָרָתָן אֶל מְקוֹר מַבּוּעָן. הָאֱנוֹשִׁיּוּת הַבְּרִיאָה, כְּשֶׁהִיא מַכֶּרֶת אֶת הוֹד הָאֱלֹהוּת, תִּשָּׁאֵר נִכְחוֹ כְּגָמֵל עֲלֵי אִמּוֹ 17, תִּשְׁכַּח מִפְּנֵי גָּבְהוֹ, אוֹרוֹ וְעֻזּוֹ, אֶת כָּל הִתְחַכְּמֻיּוֹתֶיהָ, וְתֵדַע שֶׁיָּקָר לָהּ רִגְשָׁהּ הַטִּבְעִי הַמַּחְכִּימָהּ יוֹתֵר מִכָּל חָכְמָה, כְּשֶׁהוּא בָּנוּי עַל יְסוֹד הָאֵיתָן שֶׁל טִבְעָהּ הַפְּסִיכִי, וּמְעֻטָּר בַּעֲטֶרֶת הַהַכָּרָה הַמִּתְעַלָּה עֲדֵי עַד וְלָעַד תִּשָּׁאֵר עֲלוּמָה, וּמְשַׁקֶּקֶת אֵלֶיהָ אֶת כָּל נְשָׁמָה, וְלָנֶצַח תִּשְׁלַח קַוֶּיהָ לְהַעֲלוֹת אֶת כֹּל אֶל מְרוֹם עֻזָּהּ. אֶת הַיּפִי וְהַתִּפְאֶרֶת הָאֱלֹהִי תַּכְנִיס אֶל נִשְׁמָתָהּ, הַגַּעְגּוּעִים שֶׁל יַחַשׂ וְשֶׁל קֵרוּב מַעֲשִׂי יִתְגַּבְּרוּ, וְכָל פִּנּוֹת הַדַּעַת וְהַמּוּסָר יַשְׁפִּיעוּ עַל רֶגֶשׁ נַעֲרָץ זֶה אֶת אוֹרֵיהֶם. בְּמָקוֹם אֶחָד בִּמְלֹא הַתֵּבֵל כְּדַאי לָהּ לָאֱנוֹשִׁיּוּת לִרְאוֹת אֶת עַצְמָהּ בְּתֻמַּת יַלְדוּתָהּ, בְּחֹסֶן גְּבוּרַת הַנֹּעַר וּבְזִיו עֵדֶן שֶׁל עֲלִיַּת הַנְּשָׁמָה הַכְּלָלִית, הַחֲתוּמָה בְּחוֹתַם עַם-פְּלָאוֹת זֶה הָעַתִּיק,

יִשְׂרָאֵל הַשָּׁב. אֵין קֵץ לְעֹנֶג הַשִּׁירָה אֲשֶׁר תִּתְחוֹלֵל בְּכָל הָעוֹלָם הַנֶּעוֹר לְרַגְלֵי הַמַּחֲזֶה הַנִּשְׂגָּב הַזֶּה, שֶׁל הִתְחַדְּשׁוּת הָעַתִּיקוּת הַמְקוֹרִית שֶׁל מְקוֹר הַשִּׁירָה הָאֱלֹהִית אֲשֶׁר בְּיִשְׂרָאֵל בִּמְרוֹם עֻזּוֹ. רַק סָכָל וְאֵין לֵב, אֲשֶׁר לֹא יוּכַל קוֹלוֹ לִהְיוֹת נִשְׁמָע בְּעֵת תְּחִיַּת הָאוֹרָה, יוּכַל לַחְפֹּץ לִתֵּן כָּחַל וְשָׂרָק שֶׁל הַתַּרְבּוּת הַחֲדָשָׁה הַלְקוּיָה בְּחָסֵר וְיַתֵּר, בְּאֵיבָה וְתַחֲרוּת וּבְכָל חֹלִי וְקֶצֶף, עַל גַּלֵּי יָם הַחַיִּים הַבְּרִיאִים וְעַתִּיקִים הַלָּלוּ, הַמִּתְנַשְּׂאִים בְּגַאוֹנָם לִמְרוֹמֵי שָׁמַיִם. הַכֹּל יִשְׂמַח דַּוְקָא בַּמַּחֲזֶה הַנָּאוֹר הַטְּבְעִי כְּמוֹ שֶׁהוּא עִם כָּל תְּמִימוּת עַתִּיקוּתוֹ, שֶׁהוּא מַנְהִיר דַּוְקָא אָז אֶת כָּל שְׂלַל צִבְעֵי אוֹרוֹתָיו וּמְפַזְּרָם בְּיִשְׂרָאֵל וְעַל אָדָם רַב.

~ ✣ ~

פסקה 29 | החפץ להיטיב לכל כשורש הגאולה

מקור: אורות ישראל, פרק א • ד

עַצְמוּת הַחֵפֶץ שֶׁל הֱיוֹת טוֹב לַכֹּל, בְּלֹא שׁוּם הַגְבָּלָה בָּעוֹלָם כְּלָל, בֵּין בְּכַמּוּת הַנִּטָּבִים וּבֵין בְּאֵיכוּתוֹ שֶׁל הַטּוֹב, זֶהוּ הַגַּרְעִין הַפְּנִימִי שֶׁל מַהוּת נִשְׁמָתָהּ שֶׁל כְּנֶסֶת-יִשְׂרָאֵל. זֹאת הִיא יְרֻשָּׁתָהּ וְנַחֲלַת אֲבוֹתֶיהָ. הָרֶגֶשׁ הַטּוֹב הַזֶּה, לְפִי גָּדְלוֹ, הֶקֵּפוֹ וְעָמְקוֹ, כֵּן צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה מְעֻטָּר בְּחָכְמָה גְּדוֹלָה וּבְגִבּוּרָה כַּבִּירָה, לְמַעַן דַּעַת אֵיךְ לְהוֹצִיאוֹ אֶל הַפֹּעַל בְּכָל גְּוָנָיו. וְזֶהוּ סוֹד הִשְׁתּוֹקְקוּת הַגְּאֻלָּה שֶׁבָּאֱמֶת, הַנּוֹתֶנֶת לָהּ כֹּחַ לְחִיּוֹת וּלְהִתְקַיֵּם בְּאֹפֶן הַמַּפְלִיא אֶת לֵב כָּל חוֹשֵׁב. כְּנֶסֶת-יִשְׂרָאֵל בְּעֹמֶק חֻפְצָהּ אֵינֶנָּה מְחֻלֶּקֶת מֵאֱלֹהוּת כְּלָל 30, הִיא מַלְבֶּשֶׁת אֶת הָאֱלֹהוּת הַמִּתְגַּלָּה שֶׁבָּעוֹלָם הַכְּלָלִי, וַחֲפֻצָה בַּהֲוָיָתָהּ אֶת הַחֵפֶץ הָאֱלֹהִי שֶׁל טוֹב דִּ לְכֹל וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו 31. זֶה הַטּוֹב הוּא הַסּוֹד שֶׁל הַגְּאֻלָּה, הַמְכֻרַחַת לָבוֹא, הַטּוֹב מֻכְרָח לִנְצַח אֶת הַכֹּל, וְהַחֵפֶץ הָעֶמֶק וְהַמְטֻבָּע שֶׁל הַטּוֹב, וְהַשִּׁקּוּק הַפְּנִימִי לוֹ בְּעֻצְמַת תּוֹכְיוּת נִשְׁמַת הָאֻמָּה, הַמִּתְבַּלֵּט בִּתְפִלַּת הָאֻמָּה הַפְּנִימִית, מַסְמִיךְ לָהּ אֶת הַגְּאֻלָּה. ״וְהַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ עֲשִׂיתִי, זֶה שֶׁסָּמַךְ גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה״ 32.

~ ✣ ~

פסקה 30 | המגמה המוסרית של כנסת ישראל

מקור: אורות ישראל, פרק א • ה

אָנוּ, כְּלוֹמַר כְּנֶסֶת-יִשְׂרָאֵל, רוֹצָה לִחְיוֹת דַּוְקָא מִפְּנֵי הַתַּכְלִית הַמּוּסָרִית שֶׁיֵּשׁ בְּהַהֲוָיָה בִּכְלָלָהּ. וּמִתּוֹךְ שֶׁאָנוּ מַכִּירִים בְּקִרְבֵּנוּ, שֶׁהַהִתְרַכְּזוּת שֶׁל הַחַיִּים הִיא לָנוּ הַמַּגְמָה הַמּוּסָרִית הַכְּלָלִית, מִתּוֹךְ כָּךְ אָנוּ בְּטוּחִים, שֶׁבְּחַיֵּינוּ נִהְיֶה מְסִיָּעִים לְהַשְׁלָמָתָהּ. אִם בְּפַעַם אַחַת הָיְתָה אֲבוּדָה מִמֶּנּוּ כָּלִיל הַמַּגְמָה הַמּוּסָרִית שֶׁל הַהֲוָיָה, אָז הָיִינוּ אוֹבְדִים לְגַמְרֵי אֶת שְׁאִיפַת הַחַיִּים וּמְמֵילָא הָיוּ הַחַיִּים הַכְּלָלִיִּים בְּטֵלִים וְכָלִים בְּלִי תַּקָּנָה. אֲבָל לֹא תֹּאבַד כָּלִיל מִמֶּנּוּ הַמַּגְמָה הַמּוּסָרִית בִּכְלָלוּתָהּ, וְגַם זִיק אֶחָד, שֶׁנִּשְׁאַר מִמֶּנּוּ בְּעֹמֶק הַנְּשָׁמָה בְּהַסְתָּרָה גְּמוּרָה, יָשִׁיב אֶת הַכֹּל לִתְחִיָּה.

הִנְנוּ אוֹהֲבִים אֶת הַמַּגְמָה הַמּוּסָרִית הָעֶלְיוֹנָה שֶׁבַּהֲוָיָה, כְּשֵׁם שֶׁהִנְנוּ אוֹהֲבִים אֶת עַצְמֵנוּ, וְיוֹתֵר מִמַּה שֶּׁהִנְנוּ אוֹהֲבִים אֶת עַצְמֵנוּ, כִּי בְּתוֹכְיוּתֵנוּ הִנְנוּ מַרְגִּישִׁים רַק נִיצוֹץ אֶחָד מֵהַמַּגְמָה הַכְּלָלִית הַמַּקֶּפֶת כֹּל, וְהַ״כֹּל״ שֶׁבַּמַּגְמָה הָאֲהוּבָה 33 אֲהֻבַת חַיִּים יָקָר הוּא לָנוּ הַרְבֵּה יוֹתֵר מֵהַנִּיצוֹץ הָעַצְמִי שֶׁבָּנוּ. הַמַּגְמָה הַמּוּסָרִית הַנִּקְיָה שֶׁבְּהַהֲוָיָה מִתְבַּלֶּטֶת בַּשֵּׁמוֹת הַקְּדוֹשִׁים, שֶׁהַשֵּׁם הָעֶלְיוֹן הַנִּכְתָּב וּבִלְתִּי-נִקְרָא 34 הוּא מָרְכָּזָם. וְעַל כֵּן מֶנַּח בּוֹ צְרוֹר הַחַיִּים לָנוּ וְלַכֹּל, ״וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּד׳ אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם״ 35.

~ ✣ ~

פסקה 31 | דבקות באור כנסת ישראל והאנושות

מקור: אורות ישראל, פרק ג

א. כְּשֶׁהָאָדָם מֵשִׂים אֶת לִבּוֹ וְדַעְתּוֹ לְהִתְדַּבֵּק בָּאוֹר הָאֱלֹהִי, הַמֵּאִיר בִּכְנֶסֶת-יִשְׂרָאֵל בִּכְלָלָהּ, בְּכָל הַנְּשָׁמוֹת וּבְכָל הַדּוֹרוֹת מֵרֵאשִׁית וְעַד אַחֲרִית, מִתְדַּבֵּק הוּא עַל-יְדֵי זֶה מִמֵּילָא בְּאוֹר הָאֱלֹהוּת הַשּׁוֹרֶה בִּכְלָלוּת שְׁעוּר הַקּוֹמָה שֶׁל כְּלַל הָאָדָם, שֶׁכְּנֶסֶת-יִשְׂרָאֵל הִיא מֶרְכָּזָהּ וְתַמְצִיתָהּ, וְעַל-יְדֵי זֶה הוּא מִתְדַּבֵּק גַּם-כֵּן בִּכְלָלוּת הָאוֹר שֶׁל הָאֱלֹהוּת הַמִּתְגַּלָּה בְּכָל הַהֲוָיָה, שֶׁבְּצַד הָעֶלְיוֹן שֶׁל נִשְׁמַת הָאָדָם מִשְׁתַּקֶּפֶת כָּל תַּמְצִיתָהּ, וּמִמֵּילָא מְקַשֵּׁר הוּא בָּזֶה אֶת דַּעְתּוֹ לְדִבְקוּת בָּאֱלֹהוּת הָעֶלְיוֹנָה שֶׁלְּמַעְלָה מִכָּל הַהֲוָיָה, וְנִפְשׁוֹ מִתְמַלְּאָה חִיּוּת מִלֹּא קֹדֶשׁ וְתִפְאֶרֶת גְּדֻלָּה וּגְבוּרָה, וּבְתוֹסְפוֹת כֹּחוֹ מוֹסִיף הוּא כֹּחַ בִּכְלָלוּת כְּנֶסֶת-יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא חֵלֶק מִמֶּנָּה, וּמִמֵּילָא מוֹסִיף הוּא כֹּחַ בְּקוֹמַת הָאָדָם וּבְכָל הָעוֹלָמוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר תְּנוּ עֹז לֵאלֹהִים, עַל יִשְׂרָאֵל גַּאֲוָתוֹ וְעֻזּוֹ בַּשְּׁחָקִים, נוֹרָא אֱלֹהִים מִמִּקְדָּשֶׁיךָ, אֵל יִשְׂרָאֵל הוּא נֹתֵן עֹז וְתַעֲצֻמוֹת לָעָם, בָּרוּךְ אֱלֹהִים 64.

~ ✣ ~

פסקה 32 | מאהבת אלוהים לאהבת ישראל והארץ

מקור: אורות ישראל, פרק ד • י

מֵאַהֲבַת אֱלֹהִים, הַמִּטְבַּעַת בְּתוֹךְ כָּל נֶפֶשׁ יְשָׁרָה, מִיָּד כְּשֶׁמִּתְנַעֶרֶת מֵהַמְהוּמָה הַשַּׁכְרָנִית שֶׁל הַחוּשִׁים וּנְטִיּוֹתֵיהֶם הַגַּסּוֹת, מִתְעוֹרֶרֶת הִיא בְּתוֹךְ הַלֵּב אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל בְּכָל אָדָם תַּרְבּוּתִי, הַיּוֹדֵעַ יָפֶה אֶת הַמַּהֲלָךְ הַהִיסְתּוֹרִי, וְאֵיךְ פָּעֲלָה הָאֻמָּה הַזֹּאת לְטוֹבָה עַל הַמַּחֲשָׁבָה הָאֱלֹהִית בִּכְלָלוּת הָאֱנוֹשִׁיּוּת. וְאִם אָדָם זֶה הוּא בֶּן-יִשְׂרָאֵל, מִתְחַבֶּרֶת נְטִיָּה זוֹ לְאַהֲבַת הַמּוֹצָא, וְהִיא נַעֲשֵׂית עַל-יְדֵי זֶה לְשַׁלְהֶבֶת פַּטְרִיּוֹטִית חַמָּה וּמְאִירָה.

וּמִתּוֹךְ שֶׁהַמַּחֲשָׁבָה הָאֱלֹהִית הַיִּשְׂרְאֵלִית לֹא הֵנִיחָה אֶת הָעוֹלָם לִהְיוֹת שָׁקוּעַ רַק בַּמַּחֲשָׁבָה הַמֻּטְפִּיזִית לְבַדָּהּ, עַל-דְּבַר הָאֱלֹהִים וּמֻשָּׂג הָאַחְדוּת בְּטָהֳרָתוֹ, כִּי- אִם הִרְחִיבָה אֶת צַעֲדֵי הַמּוּסָר וְהַתַּרְבּוּת תַּחַת הַמַּצָּע שֶׁל הַמַּחֲשָׁבָה הָאֱלֹהִית,

בְּצוּרָה חֲשׁוּבָה כָּזֹאת, שֶׁאֵינֶנָּה יְכוֹלָה לְהִשְׁתַּכֵּחַ בַּחֲלִיפוֹת תְּקוּפוֹת רַבּוֹת, עַל כֵּן בָּא גַּם-כֵּן הַחוּשׁ הַמּוּסָרִי, הַמֻּטְבָּע בְּלִבּוֹ שֶׁל אָדָם אֲשֶׁר לֹא עִוְּת אֶת דַּרְכּוֹ, וּמְעוֹרְרוֹ לְאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל מִתּוֹךְ הַנְּטִיָּה הָאֶסְתֵּטִית שֶׁל הַמּוּסָר. וּכְשֶׁהַהִיסְתּוֹרְיָה מְלַמֶּדֶת בְּבֵרוּר, שֶׁכָּל חַיִל זֶה עָשָׂה לוֹ יִשְׂרָאֵל עַל-יְדֵי אַרְצוֹ הַמְיֻחֶדֶת, מֻכְרַחַת אַהֲבָה זוֹ לְהִתְפַּשֵּׁט גַּם עַל אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל.

~ ✣ ~

פסקה 33 | השפעה וקבלה בין ישראל לאומות

מקור: אורות ישראל, פרק ה • ב

צְדָקָה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא עִם עוֹלָמוֹ, מַה שֶּׁלֹּא נָתַן כָּל הַכִּשְׁרוֹנוֹת בְּמָקוֹם אֶחָד, לֹא בְּאִישׁ אֶחָד וְלֹא בְּעַם אֶחָד, לֹא בְּאֶרֶץ אַחַת, לֹא בְּדוֹר אֶחָד וְלֹא בְּעוֹלָם אֶחָד, כִּי-אִם מְפֻזָּרִים הֵם הַכִּשְׁרוֹנוֹת, וְהֶכְרַח הַשְׁלֵמוּת, שֶׁהוּא כֹּחַ הַמּוֹשֵׁךְ הַיּוֹתֵר אִידֵאָלִי, הוּא הַגּוֹרֵם לְהַמָּשֵׁךְ אַחֲרֵי הָאַחְדוּת הַמְרוֹמָמָה, הַמֻּכְרַחַת לָבוֹא בָּעוֹלָם, וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא – יִהְיֶה ד׳ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד 89.

אוֹצַר סְגֻלַּת עוֹלָמִים בְּיִשְׂרָאֵל הוּא גָּנוּז. אֲבָל כְּדֵי לְאַחֵד בְּמוּבָן כְּלָלִי גַּם-כֵּן אֶת הָעוֹלָם עִמָּם מֻכְרָחִים צְדָדֵי כִּשְׁרוֹנוֹת מְיֻחָדִים לִהְיוֹת חֲסֵרִים בְּיִשְׂרָאֵל, כְּדֵי שֶׁיֵּשְׁלְמוּ עַל-יְדֵי הָעוֹלָם, וְכָל נְדִיבֵי עַמִּים 90. וּבָזֶה יֵשׁ מָקוֹם לַקַּבָּלָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְקַבֵּל מֵהָעוֹלָם, וּמִמֵּילָא פְּנוּיָה הִיא הַדֶּרֶךְ כְּלַפֵּי הַהַשְׁפָּעָה, אֶלָּא שֶׁהַקַּבָּלָה הִיא מִבַּחוּץ וְהַהַשְׁפָּעָה מִבְּפָנִים, כְּלוֹמַר פְּנִימִיּוּת הַחַיִּים שֶׁלָּמָה הִיא בְּיִשְׂרָאֵל, בְּאֵין צֹרֶךְ לְהַעֲזֹר מִשּׁוּם כֹּחַ זָר בָּעוֹלָם, וְכָל שִׁלְטוֹן-מִשְׂרָה בְּיִשְׂרָאֵל מְקֹרָב פְּנִימִיּוּת הַחַיִּים הוּא נוֹבֵעַ, ״מִקֶּרֶב אַחֶיךָ – מִמֶּבְחָר שֶׁבְּאַחֶיךָ״ 91. וּלְחִיצוֹנִיּוּת הַחַיִּים מִזְדַּמֵּן שֶׁצָּרִיךְ הַשְׁלָמָה דַּוְקָא מִבַּחוּץ, ״כָּפְיפוּתוֹ שֶׁל יֶפֶת בְּאָהֳלֵי שֵׁם״ 92, ״חֵיל גּוֹיִם תֹּאכֵלוּ וּבִכְבוֹדָם תִּתְיַמָּרוּ״ 93, וּמִשֶּׁפַע פְּנִימִיּוּת הַחַיִּים כְּנֶסֶת-יִשְׂרָאֵל הִיא רַק מַשְׁפַּעַת וְלֹא מְקַבֶּלֶת, ד׳ בָּדָד יַנְחֶנּוּ וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֵכָר 94.

~ ✣ ~

פסקה 34 | צמצום מעשי והרחבה אוניברסלית

מקור: אורות ישראל, פרק ה • ג

הָרוּחַ וְהַמַּעֲשֶׂה מַתְאִימִים הֵם יַחַד בְּדֶרֶךְ יְחוּשִׁי. רוּחַ מְיֻחָד דּוֹרֵשׁ לְהַסְפָּקָתוֹ מַעֲשִׂים מְיֻחָדִים. אֲבָל לְעוֹלָם רָחָב וְגָדוֹל הוּא עוֹלַם הָרוּחַ מֵעוֹלַם הַמַּעֲשֶׂה, הַמַּעֲשִׂים, כָּל כַּמָּה שֶׁאֵינָם מֻרְגָּשִׁים לְכָל לֵב וְאֵינָם נִתְבָּעִים מִן הַטֶּבַע בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה, כְּבָר הֵם צְרִיכִים לְאִידֵאָלִים וּלְהַשְׁפָּעָה קִבּוּצִית, וְהַהַשְׁפָּעָה הַקִּבּוּצִית הִיא נֶעֱרֶכֶת לְפִי גְּדֻלַּת רוּחָהּ.

הַתְּכוּנָה הָאוּנִיבֶרְסָלִית מְמַלֵּאת לָעוֹלָם אֶת לַהַב עֲדִינֵי-הָרוּחַ שֶׁבִּבְנֵי-אָדָם. עַל-כֵּן יַרְגִּישׁוּ מַחֲנָק אִם יַסְגִּירוּ אוֹתָם בְּרוּחָם רַק בְּתוֹךְ חוּג לְאֻמִּם. אֲבָל הָאֻמָּה שֶׁהָאוּנִיבֶרְסָלִיּוּת הַגְּמוּרָה טְמוּנָה בְּעֹמֶק נִשְׁמָתָהּ, ״נְדִיבֵי עַמִּים, עַם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם״ 95, הִיא דּוֹרֶשֶׁת לָעוֹלָם מַעֲשִׂים הַחוֹקְקִים יָפֶה אֶת טִפּוּסָהּ בְּקִרְבָּהּ פְּנִימָה, וַעֲלֵיהֶם חָלִים בְּשֶׁפַע הָמוֹן אִידֵאָלִים נֶאֱצָלִים אוּנִיבֶרְסָלִיִּים, שֶׁהַכְלָלָתָם עוֹלָה עַד מְרוֹמֵי עַד, עַד מָקוֹם שֶׁהָעַיִן מִתְעַשֶּׁשֶׁת שָׁם וְהָרוּחַ הַמַּפְשָׁט הַמֻּלָּא זֹהַר רַק הוּא מִתְנַשֵּׂא עַד אוֹתָן הַגְּבָעוֹת הָרָמוֹת. צִמְצוּם מַעֲשֵׂי וְהַרְחָבָה רוּחָנִית יַחְדָּו הִנָּם הַמַּטְבֵּעַ הָרָאשִׁי שֶׁל צִבְיוֹן יִשְׂרָאֵל, עָם לְבָדָד 96 וְאוֹר גּוֹיִים 97 יַחַד. הַשְׁקִיעָה הַמֻּחְלֶטֶת בְּשִׁאֲלַת הַשָּׁעָה לֹא תּוּכַל לְהַתְאִים לְרוּחוֹ, הַטְמִיעָה שֶׁל רוּחוֹת מִפְלַגְתִּיּוֹת, שֶׁכָּל עִנְיְנֵיהֶן הֵם מְחִיָּה וְכַלְכָּלָה חָמְרִית וְסִפּוּק אֶסְתֵּטִי, רַק כְּפִי מַה שֶּׁהָעַיִן הַקִּצָרָה, הַכְּבוּשָׁה בְּחֹמֶר בּוֹעֵר, מִתְנוֹדֵד לְכָל תַּאֲוָה אֲרָעִית, תּוּכַל לְהִתְרוֹמֵם אֵלָיו, מַכְשִׁילָה הִיא אֶת כֹּחוֹ. עַל-כֵּן לֹא תִּדֹּם כְּנֶסֶת-יִשְׂרָאֵל מִזְּמָרָתָהּ הַפְּנִימִית. בְּכֹחַ הַכְּלָלִי תַּחְבֹּק בְּקִרְבָּהּ אֶת הֲמוֹן הַמִּפְלַגְתִּיִּים גַּם הֵם לִהְיוֹת מֻטְבָּעִים בְּאוֹתָהּ הַצוּרָה הַחֲבִיבָה, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ טוֹב וְנִשְׁגָּב, לֹא רַק הֶכְרֵחַ וּמִלְחֶמֶת בָּשָׂר, וְהַצוּרָה הַכְּלָלִית גַּם הִיא תִּתְרוֹמֵם עַל-יְדֵי הַבְּטָחוֹן הַמּוּסָרִי, אֲשֶׁר יַסְפִּיק לַחְדֵּר בְּכָל הָאֻמָּה, בְּצוּרָה מְתֻקֶּנֶת הַמַּלְאָה אֱמוּן שֶׁל אַחִים, לֹא רַק בִּבְטוּיִים רֵיקִים כִּי-אִם בְּעֶצֶם מַעֲמַד הַנֶּפֶשׁ וְהָרָצוֹן הַקִּבּוּעַ, הַמְרַכֵּז אֶת הַחַיִּים וּדְרִישׁוֹתֵיהֶם.

וְחִלּוּק הַמִּקְצוֹעוֹת בַּעֲבוֹדַת הַמַּעֲשֶׂה וַעֲבוֹדַת הָרוּחַ לֹא יוֹלִיד עוֹד דַּלּוּת וּמַשְׁטֵמָה, כִּי-אִם עֹשֶׁר וְאַהֲבָה מְלֵאָה חַיִּים וְתַעֲצוּמוֹת לָעָם 98.

~ ✣ ~

פסקה 35 | הסגולה האלוהית בנשמת האומה

מקור: אגרות הראי״ה, כרך א, איגרת סד

כבר אמרתי במכתבים, שמצדם של יחידי הסגולה אין אנחנו יודעים הבדל בין עם ולשון ו״נכרי שעוסק בתורה ה״ה ככה״ג״, וכבר אמרו חכמינו הראשונים ״נקבל פני פילוסופוס חברנו״. אבל מה שאנו דורשים בשבחה של כנסת ישראל בכלל, הוא על דבר הסגולה האלקית הנמצאת בנשמת האומה בכללה, וממילא היא מתגלה ג״כ בכל יחיד באיזו צורה מיוחדת, ומקרא מלא הוא: ונפלינו וגו׳. והחופש הגמור שלנו הוא, שנהיה מרימים ראש בגלוי להתפאר באהבת כנסת ישראל, החקוקה בנשמתנו פנימה, ואין לנו להכחיש אהבה טהורה זאת, לא מצד כל הגיון מדעי, ולא מצד כל חסידות קוסמופוליטית. כשנהיה יונקים מבארנו, באר ישראל, יהי׳ לנו כל, גם חסידות, גם דעה, ובהרחבת הדעת של עשירות פנימית נשקיף על כל הככר האנושי, להתכבד בחיל של חלקנו באוצר הכלל ושל חלקנו המיוחד שאין לזרים יד בו. - הללו את ד׳ כל גויים, כי גבר ע׳ חסדו.

~ ✣ ~

פסקה 36 | התחדשות הרוח ותחיית האומה

מקור: אגרות הראי״ה, כרך א, איגרת קפד

זמן רב עבר עלי ולא יכולתי בשום אופן לשלם חובי לידידי, להשיב לו על מכתביו היקרים, עד אשר בושתי לשלם כעת אחרי אורך זמן כזה. ובפרט כי בשום אופן לא אוכל לצאת ידי חובתי, להשיב בארוכה על כל פרט מפרטי דבריו, העשירים ברגש ובענין. וביותר, שאורך הדברים, שבין הצעת מחשבתי והלך רעיוני לבין דרכי המחשבה של כבוד ידידי, צריכים לא מכתבים ולא ספרים כ״א ספרות שלמה, שאע״פ שהיא מקופלת בנשמה, בנקודתה העליונה, אבל כמה עבודה וכמה סידור דרוש כדי להוציא דבר דבור על אפניו, עד שהנקודה וקוציה שכלפי מעלה וכלפי מטה תוציא לעולם הגלוי את כל חילה ואוצרותיה, אשר רק אז יבחנו הפרצופים השונים ע״י הבדליהם היסודיים. ואנכי הנני עבד נמכר לרבים, לעבוד ולמשא לעם ד׳ המחל להכות שרשיו על אדמת נחלתו, בתקות גאולה וחיים חדשים וריעננים, שהטיפול המעשי כ״כ מרובה בהתעתקה החדשה ממצב למצב, המתגלה פה בנקודת החיים האמיתיים של אומתנו, עד שמונע הוא בכח תסיסתו את העבודה הרוחנית, אפילו אותה המוכרחת לו לשפעת חייו ותנועתו, ואין צריך לומר אותה הראויה לו לתפארתו והשלמה צביונו, העולה במעלות אין קץ. ואני הנני עומד בתוך, וברוך השם אשר עשה לי את הנפש הזאת, שרוח ונשמה חיה ומרגשת את כל התנועות והזעזועים השונים עם כל ציריהם וחבליהם בקרבה, אבל גם עם כל תוקף עז חייהם ואמונת ישעם, והדברים כולם פוגשים בי פגישה מוחשית, ואני מוכרח לטפל בהם בשעל ובמעשה ולסבול את כל המשברים של הזרמים השונים ושיא דכים. ולהקשיב אל הקול הגלוי והנסתר שבהם. אדמה שנשמה עליונה של כבוד אהובי תוכל להרגיש גם מרחוק את עמל נפשי, וידון אותי לכף זכות גמורה על אשר כל כך עכבתי את דברי, וגם על אשר גם כעת הנני מוכרח להסתפק רק בקיצור דברים.

תקותיו של כבוד גאונו על אסיפות רבנים, הנן אצלי תמיד חלומות, שאין בהם כעת, לדאבון לבנו, אפילו קסם של יופי המעטר איזה דמיון נאה. בתרדמה עמוקה ישנים הם רועי עמנו, לא מרוע לב כ״א מחולשת נשמה, אשר לא טעמה ימים ושנים, וגם תקופות, מזון מחיה ומבריא באמת, שהוא רק המאור החי שבפנימיות אור העליון שבאור תורה. כשיתאספו לאסיפה לא ייחסו לעצמם שום קוצר דעת וחולשת רוח, ולא יאמינו לקול היחידים החמושים בזרע ד׳. את שולחן האסיפה יעטרו בודאי באיזו חקירה של דבר הלכה, בענין קטן שבקטנים, מצד נושאו הפנימי, אלא שיהיה אולי גדול ורחב מצד עומק התחבולות הנדרשות לפתרונה, כמי שעושה ״מכונה מאלפי אלפים ככרי זהב כדי לעשות מחט-ברזל אחת״, או באיזה דבר אגדה שישבצו אותה ברעיונות של מוסר רצוץ מן החיים, של קבלה מגומגמת או של פילוסופיה ישנה, ובזה יגדל עוד היסוד החנקי בהאטמוספירה הרבנית, ומכאוב חדש יולד לציריה הגדולים של כנסת ישראל, המתהפכת בחבליה. לא כן, אחי, לא זו הדרך. לא נבקש כעת עדיין אסיפות, כ״א ספרות ניסד, באזמל חד חרב פיפיות, שגופו וראשו ושני חודיו הנם אותיות של שם מלא, נחתך את הבשר החי, אשר לא אבד את סגולתו הלבית להיות מתחלחל ומתפחד ומלא מורך. בתחבשת של שפע רוח קודש עליון ונחל עדנים ממקור חכמת אלהים נרפא את פצעיו, בצמחי דשא שבע טללי אורות עליונים נעצור את זוב דמו, וזרם חיים חדשים ממקור חי העולמים יחל לזרום בקרב הדם החי, אשר יולד מהמזון החי והמבריא, אשר נושיט לו משדמות חכמת האמת, אשר יעבדו ע״י מחצדי חקלא הנאמנים, גבורי חיל, אוהבי ד׳ ועמו, ומחונני בריותיו ועולמו.

זאת היא מטרתנו בצעדים מדודים מאד בהתחלת עריכת ״הניר״. עלינו להחל ניר, לעקור ולשרש את הקוצים, מכל הצדדים, ולהכשיר את כנסת ישראל לזריעה של אור חדש, אשר יתן לנו את תנובתו כימי עולמי וביתר שאת של נקיון וטוהר. כי לא לחנם צורפנו ומורקנו, בכור מצרף ומטהר של גלות ארוכה ויוקדת כזאת, אע״פ שהרבה סבלנו בשביל ביסום העולם, לא נכחד כי גם אנחנו צריכים אנו מירוק, אשר פעל עלינו לטובה, ומפני שישבנו בחשך, הנה ד׳ אור לנו. בטללי אורות, שמקורם יהיה נחל עדנים של ארץ חמדה, בית חיינו ומקום גאוננו וחביון עוזנו, נחיה את הכל, דבר לא נאבד, מפכים קטנים ׳ עד הוד של ארץ ושמים, הכל נאגד לאגודה, הכל ישוב ויפרה. אהבת האומה, הפשוטה, הישרה והטבעית, הרעננה והבריאה, מוכרחת היא להולד להיות לכח פועל ומאיר בלב כל הראויים באמת להעטר בשם גדולי ישראל, ועל נקודה עליונה זו יבנו כל מגדלי עופל, וכל שלטי הגבורים עליה יתלו. בחילה העז תזרום דוקא ממקום חייה, מארץ החיים, אשר הננו מרגישים את גאון הודה בשבתנו עליה בבטחון תקות גאולה וישע עולמים, ההולך ונעור, ובזרועות עזה תחבק את כל העדרים הרחוקים, אשר ״נתפזרו מהר לגבעה ולא שכחו את גדריה״, ואת רועיהם עמם.

עורה עורה אח יקר, ומאורות נשמותינו, אשר נשאב ממקור העז והאורה, יאירו ברקים תבל, וצדיקי ארץ ישראל עם צדיקי חוץ לארץ יתאחדו, לגדולת ארץ צבי והוד חסנה, ולא יחלק עוד לבם. הסודות יגלו והרמזים יתפרשו, הדרשות יתבררו והפשט יתרומם, וכולם יחד ימלאו פני תבל תנובה, מאמצת כח ונותנת עז לאלהים.

יסיח כבוד אהובי את דעתו ממחשבתו, שרק על ספרותו, אשר עמל בה הרבה, לבדה יחיה ישראל. ספרותו נכבדה ויקרה היא לנו, אבל היא ג״כ אחד מהחזיונות החשובים המתגלים ברוח האומה, שכולם יש להם בית אב בתורה. ישתדל להפיץ את מחשבותיו בכל אשר תשיג ידו בלא הגזמה יתירה, המביאה לידי רפיון ויאוש מבפנים, ולידי מנוד ראש וליצנות מבחוץ. נאחד את כל אורותינו יחד, ואור על אור יחובר, ודרכנו ילך הלך האור.

לא לנו לריב עם הראשונים, כ״א להוסיף על אורותיהם עוד. אז ממילא יתפשטו הקמטים, והצורה הטובה והחיה הגנוזה בהם תמיד ממקור ישראל תגלה בכל הדר יפיה. ואם אנו סרים לפעמים מדרכם וממחשבותיהם, ״דור דור וחכמיו, דור דור ומנהיגיו ופרנסיו״, ״הכל מיד ד׳ השכיל״. ותמיד נוקיר את הטוב אשר פועל בזמנו מאיזה רעיון טוב לשעתו, אשר גם לא תמיד יתקיים, ו״תורה שאדם לומד בעולם הזה הבל היא לפני תורתו של משיח״.

לאט לאט, ולפעמים ג״כ בדילוג ובקיעה, נכשיר את הלבבות לחיים בריאים. אז ישוב החפץ לעסוק בבנין האומה ברוחו האיתן, לא בשביל להקרות רב או מפורסם, ולא בשביל לקבל שכר טוב וחלק נאה בגן עדן, ולא להנצל בזכות זה

ממוקדי שאול ומלאכי חבלה. כל אלה המחשבות, אף שאמת נצחית טבועה בהן, הנן קטנות ופעוטות, לגבי המחשבה העזה המתגברת ע״י ההזנה הבריאה של לחמה של תורה, העשוי סולת שמן ודבש, שכפי גדלה כך היא פשטותה, טובת האומה ותפארת עזה, הצלתה מתוך המהפכה, והרמת קרנה בכבוד, זה הוא העדן והגן, שאין קץ לעציו, ענפיו ופריו, ואין ערוך לחמדת עינים של ירק דשאיו ופרחיו.

הננו מכשירים את האמצעיים, שתוכל כנסת חכמים להולד, ואז נוכל, רק אז, לדבר ע״ד אסיפה בפועל׳ וד׳ אתנו.

~ ✣ ~

פסקה 37 | אהבת חינם ובניין היישוב

מקור: אגרות הראי״ה, כרך א, איגרת שיא

וע״ד חיפוש דברים שראוי לתלות בהם המחלות, לע״ד אין לנו חטא גדול משנאת חנם, שאנו שקועים בו בעוה״ר, ויותר מכל מקום מצא לו יצרא בישא זה מקום אצל יראי ד׳ ות״ח, ויותר מכל מקום באה״ק. וזהו לפי גודל קדושתה, מתחזק צד המחריב לחבל ולהשחית. ואנו צריכים להתאמץ בדור זה להחזיק במדת השלום, ולהרבות אהבה ואחוה בישראל, ולהרבות כבודם של ת״ח המוחזקים וידועים לאנשי אמת ועובדי ד׳ בכל לבבם׳ שאינם חשים על ממונם ועל כבודם, רק בשביל כבודו של הקב״ה וכבודן של ישראל וטובתן בעולם. ובטוח אני, שאם נחזיק בדרך הקודש הזה, יסיר ד׳ כל מחלה מעמו ומארצו, ויצוה את ברכתו בכל מעשי ידינו, וישוב אה״ק ילך ממדרגה למדרגה בעליה אחר עליה. וכל מה שיוסיפו אחינו בני עם קדוש לבא ולהתישב בארץ חמדה, כן תהיה יותר אפשרות להרחיב את גבול שמירת קדושת השמיטה, כי לא יצטרכו רבים מהם לשלח את יבולם לחו״ל, ויאכל הכל בקדושת שביעית ובלא העברת איסור סחורה, וישמח לב אוהבי ד׳ וחושבי שמו.

ובכלל אין זה דרך התורה כלל, לבנות דין ע״פ יראה חיצונית של עונשים, ד ישמרנו. אנחנו צריכים לברר ממקור התורה, אם יש מקום לסמוך על היתר זה בשעת הדחק או לא. ואם יעלה בידינו שיש מקום לסמוך, אז אסור לנו לתלות את העונשים בזה, כי אין הקב״ה עושה את תורתו פלסתר ח״ו, ואנו צריכים לפשפש במעשינו, בעניינים אחרים, במעשים ובמדות, שרבה בהם המכשלה בעוה״ר, כאשר האריכו בזה גדולי צדיקי הדורות. וד׳ ישים שלו׳ על עמו ועל נחלתו.

והנני ידי״ע דורש״ת באה״ר ואהבת עולם,

הק׳ אברהם יצחק ה״ק נ.ב. ומש״כ כ״ג, שהמתיר הראשון לא נלחם ע״ז, תמיהני למה הי׳ לו להלחם, הלא הי׳ יושב בחו״ל ולא ראה כלל את עניים ולחצם של האכרים, שעיניהם תלויות להחיות את נפשם ונפש ביתם מפרי אדמתם, בשעה שהם נלחצים ממסים וארנוניות מעבר מזה, ומהוצאה יתירה שסדר השביתה, שאחרי כל היתר המכירה, העמיס עליהם, מעבר מזה, ולא ראה ג״כ את הסכנה לכללות היהדות שנצמחת ע״י הכרזת האיסור בדבר כזה שאי אפשר לעמוד בה והעומדים בפנים לא היו צריכים להלחם, כי עד שמיטה זו הלך הענין במישרים, כל יחיד שרצה להחמיר על עצמו החמיר, אבל לא הופרע סדר המשא-ומתן שהוא מקור חיותם, ולא הוצא שום לעז על המהלכים ע״פ סדר ההיתר, כשם שאין מוציאים לעז על יהודים רבים המחזיקים, או שיש להם משלהם, פרוורים וחצרות גדולים, שהם עושים ע״י גויים את כל עבודת השדות ע״י בהמותיהם בקרקעותיהם בשוי״ט, ע״פ היתר מכירה של הערמה, מפני גודל ההפסד, ורק עכשו מחדש נקהלו המחמירים לקרא תגר ברבים, ולומר דבר שאינו נשמע בשו״א, כ״א מביא קלקולים לאין שיעור, - איך אפשר שאנכי העומד בתוכיות הענין של הישוב לא אעמוד לימינם.

והתימה שמתמיה על שהפושעים עומדים על ימיני, והיראים לנגדי, מה זו פליאה. הענין החומרי, של הרעה, שהאיסור מביא להישוב ולאה״ק, זה מכירים הכל, ע״כ כשאני מדבר להגן בזה הם מכירים שאני עושה איזה דבר טוב, והיראים שמים את עיניהם רק בצד הרוחני, ובודאי יותר טוב להחמיר מצד זה. אבל ישנם גם מהיראים שיש להם הסתכלות בהירה, ואינם מאנים לא את עצמם ולא את אחרים, והם באמת מכירים את כונתי הרצויה, ועומדים על צדי. וכבר הי׳ בימי עזרא, שכמה גדולים וטובים לא רצו ליסד את הישוב באי״י ונשארו בבבל, ועזרא לקח עמו את הפסולים ׳ שהיו מעשיהם כעורים, והי׳ העולם ראוי, להיות נהפך לתל מלח מפניהם, והיו מחללים את השבת גם באי״י, ומ״מ גרם הדבר שע״י צמיחת ישיעה זו נבנה הבית השני, שזכינו על ידו לפרסום תורה שבע״פ והרחבת גזירות חכמים והתפשטות תורה בישראל, כדאיתא בספר היכלות א שעיקר הדרה של תורה הי׳ ע״י הבית השני. וכן יהי׳ בעה״י בימינו, ע״י מה שנחזק את הישוב ההולך האור בע״ה, ויתרבו אחינו העולים לישב את אה״ק, יצמח אור גאולה וישועה. וסוף כל המורדים והפושעים לשוב בתשובה שלמה מתוך אהבה ושמחה, ע״י אור שפע קדושת אה״ק שתשפיע עליהם, ע״י סיוען של ת״ח עובדי ד׳ ואוהבי ישראל באמת, שיתהלכו עמהם בנחת ואהבה, ויראו לכל העולם שהם דואגים עבורם ונכנסים בגורלם ומצבם, וע״ז יתעורר הניצוץ הנרדם של קדושת ישראל הכמוס בעומק, אפילו בלבם של המוקצים והריקנים, ויהיו כולם יחד כלי מחזיק ברכה להיות לעם לד׳ על אדמת קדשו, אשר בחר בה מכל הארצות. ומי יתן ויכנסו דברי בלב הדר״ג, ויתן ידו עמדי ללכת בדרך הקודש הזאת, לעזור בהרמת קרן הישוב, ויתקדש על ידינו שם שמים בעולם, ויתרומם דגל התורה וכבודם של ת״ח על אדמת הקודש.

ידי״ע הנ״ל

~ ✣ ~

פסקה 38 | איחוד הישן והחדש בבניין האומה

מקור: אגרות הראי"ה, כרך ב, איגרת שמט

אין שום ספק, יקירי, שה"תחכמוני" ו"העברי" הם מפעלים תאומים, אשר ראשיתם מצער ואחריתם ישגה מאד בע"ה. בראשית באי לאה"ק, פקחתי עין לראות כי הננו מוכרחים לסול מסילה חדשה, לתקומת היהדות, שהיא תקומת האומה באמת בא"י, ראיתי את חלישות הכח ודלדול החיים, שבמוסדים שהם עמודי התורה והיהדות שבישוב הישן, ולעומת זה את הריקנות והזוהמא של הנכריות, הקוראה את עצמה עבריות, או גם שאינה כבר קוראה, שבמוסדים שבאו לרגלי הישוב החדש, ולבי נמס בקרבי על שבר עמנו אשר נגלה דוקא בעת מרפא, בעת כינוס נדחים וקבוץ גליות. ומאז הוחלט הדבר אצלי, למרות כל המפריעים אשר יסובונו, מימין ומשמאל, שהנני קרוא להרים את הדגל של קיבוץ הטוב והבריא שבשני הישובים, וללחום נגד הרקב שבשניהם, לא ברוב שפתים, ולא בשום פעולה שלילית, כ"א ע"י ביצור כחות והקמת מוסדים, שהם יאחדו את החלקים הטובים הפזורים, וממילא ינוסו הצללים. אם יאבו להתקיים יתחרו אתנו ויקחו גם הם את הטוב והרענן משני המחנות, ויהיו גם הם לכלים מחזיקים ברכה לישראל ולא"י. ואם יתעקשו לעמד דוקא על מצבם הקדום, נוכל לקוות בצדק שלא יוכלו להזיק במאומה לשאיפתנו הטובה, הממלאה את התביעות היותר נכונות של הטובים שבאומה, בעלי דעה ובעלי לב אשר רוח ד' נוססה בם. וב"ה שלא ארכו הימים וה"תחכמוני" צמח והוא הולך ופורח, הולך ומתעלה. אמנם רב ממנו הדרך, אנו צריכים ללחום מלחמת תחרות, נגד בתי-הספר מהרסי היהדות, והאחרון הכביד, יסוד הגימנסיה פה, הלוקחת לבבות רבות בתפארת בנינה ומשטרי לימודיה, ועם זה מיבשת את לשד החיים האמיתיים אשר לישראל, ועוגבת לרוח זרים בשפה וסגנון עברי, "ומדיח שאמר בלשון הקודש נעשה מסית" (ירושלמי סנהדרין פ"ז ה"ב), אמנם גם על זה הנני אומר בפה מלא, כי אלקים חשבה לטובה, כדי שנהיה מוכרחים להתחרות עם הסדרים היותר יפים ומודרנים, לעטר בהם את אור קודש ד' על אדמת הקודש. ועתה בבוא עת בית ה"תחכמוני" להבנות, הננו מחוייבים לגבר חילים שיעמד הבית בצביונו ותפארתו, בהוד תכניתו וגזרת בנינו, לא נופל מהגימנסיה. ומוכרחים אנחנו להוסיף עליו לפחות עוד שתי מחלקות, כדי שיתאים עם הפרוגרמה של הלימודים הגימנסיים, ולכונן מחלקות לבנות, כדי שיהיו לנו אמות לישראל בארץ ישראל, היודעות להלך עם החיים, חמושות בעז דעת אהבת תורה ואמונת אומן. ודבר פשוט הוא, שהרוח הלאומי כולו, השורר בבתי הספר הלאומיים, והגימנסיה בכללם, עם כל סעיפי התרבות שלו, צריך שיכנס כולו במוסדנו, כמובן מעובד ומלוטש ברוח ד' וקדושת אור תורה, באהבה נאמנה ומסירות נפש נמרצה, בהכרה ברורה לדעת את המעשה הגדול, אשר אנו עושים לתחיית האומה ותקומתה לדור דורים על אדמת מטעה.

מטרת ה"תחכמוני" ברורה היא להרים את דגל היהדות האמיתית בארץ ישראל, באופן שתהיה מלאה בכל הטוב והרענן, בכל האומץ והטוהר הנמצא בכל המפלגות השונות, ולעבד סגנון מיוחד לצורך ההתאמה הכבדה של החלקים הפזורים הללו, ע"י עז רוח ד' אשר על עמו בהר קדשו. ועל הדרך הזה הולך ה"החכמוני" הלוך ועלה ב"ה. אש קודש ד', אור האמונה השלמה, חבת תורה ועומק יראת שמים באמת, סגולת ישראל העקרית, הלא היא יסוד כל יסודותנו. רוח ה"תחכמוני" הוא כולו קודש, טוהר ותם, הצנע לכת ויראת ד', נושאים הם בו את דגלם ברמה. התכסיס החיצוני הוא כולו מודרני, מושך את הלב ומקסים את העין יפה והדור, מנומס ומסודר. הרוח הלאומי, תקות התחיה, תחיית הארץ, האומה והשפה, מרחף חי וחפשי בחללו של ה"תחכמוני". קולו של יעקב בגפ"ת הולך וצוהל לשמחת לב כל ירא ד' ואוהב תורתו באמת. המצויינים, אשר יברו להם דרכם להיות גדולים בתורה, בגפ"ת ופוסקים, בחריפות ובקיאות, אקוה בע"ה שיכנסו ל"הישיבה", אשר זה מקרוב כוננה ב"ה, שעיקר מגמתי בה.

שיחד עם השינון והגירסא המעשית הרגילה בעומקה של הלכה, הרגל הפלפול ביושר העיון ועמק הרעיון, יסגלו להם צעירינו החשובים גם דעת אור התורה הפנימית, כלומר חלקי התורה הנוגעים להלכות הלב והרעיון, מדע האמונה לכל סעיפיו, הרחבת הדעות והשיטות העיוניות, בכל חלקי המוסר והמדות, הדעות והמחשבות. ות"ל שהנני רואה שהנסיון עולה יפה, ואוירא דא"י מראה עלינו גם בזה את כחו לטובה. מעטים המה בכמות מספר התלמידים, אבל הולכים הם אלה המעטים, שהם כעשרה כעת, ומתפתחים, הולכים ונעשים לאנשים תלמידי- חכמים, בעלי רעיון ולב, יודעים ומכירים את תעודת חייהם, בתור למודי ד' בכלל, ובפרט בתור ת"ח שבארץ ישראל, ביחוד לעת כזאת, עת תחיה ובנין האומה. כמובן איני רוצה שידובר אודות ישיבה קטנת-הכמות כזאת בתור דבר עשוי וגמור, אבל כדאית היא לדבר אודותיה בתור מטע וצמח ד', שתקות עולמים נשקפת לו בעה"י.

~ ✣ ~

פסקה 39 | כנסת ישראל כתמצית האידיאלית של האדם

מקור: אגרות הראי"ה, כרך ב, איגרת תט

תשובה על שאלתו בדבר היהדות ועתידותיה, הנני להביע בזה את דעתי, הנקלטת מהופעת כל מה שלמדתי וחשבתי בענין זה: כנסת ישראל איננה אומה כפי המובן הרגיל אלא התמצית האידיאלית של האדם, המופעה בתור קיבוץ חברתי ממולא בכל תכסיסיו, שנקרא "לאם" בדרך-השאלה, מפני שכל הקיבוצים המיוחדים שבבני-אדם נקראים כן. את הופעותיה המרובות מגלה הוא בתקופות שונות בגוונים שונים. יש מהן שהיא מגלה אותן ע"י עצמה, ויש מהן שגילויה יוצא אל הפועל ע"י חלקים אחרים של האנושיות - ע"י גרמתה. והיא שואפת תמיד להתעלות למדרגה עליונה זו של רוחב-נשמה, שלא תצטרך עוד לפזר את כחותיה, בהופעות מפורדות פעם אחר פעם ומקום זולת מקום כי-אם שכולם יתגלו בתוכה בהופעה ברורה ובולטת בבת אחת, בצורה של יצירת היסתוריה חדשה. אז "ילכו גוים לאורה ומלכים לנגה זרחה" "ולה יקרא שם חדש אשר פי ד' יקבנו". וכך אומרת היא האגדה החודרת: "עתידין כל הנביאים כולם אומרים שירה בקול אחד שנאמר: קול צופיך נשאו קול יחדו ירננו, כי עין בעין יראו בשוב ד' ציון". ובשביל

העתיד אידיאל-האידיאלים הזה המובטח לכנסת-ישדאל, שהוא צפוי בבירור לכל החיים חיי האומה ברוח ובפועל הננו מחזיקים את מעמד עמדתנו. ואנו, בעלי הנשמות של ״הים ועדול שכל הנחלים הולכים אליו״, לא נלך לרעות בשדה-אחר, למצא שם מי תמציות ומי בצעים ; הים האידיאלי הוא עתידנו, וכן אמר משה איש האלהים בתפילתו: ״שבענו בבוקר חסדך, ונרננה ונשמחה בכל ימינו. שמחנו כימות עניתנו, שנות ראינו רעה יראה אל עבדיך פעלך והדרך על בניהם״.

~ ✣ ~

פסקה 40 | מושג כלל ישראל ואחדות האומה

מקור: אגרות הראי״ה, כרך ב, איגרת תכז

נכבד מאד הוא דבר הקריאה להתעודדות האומה בכללה. הפתגם ״כלל ישראל״, ההולך ונכפל במכתבם הקדוש, אות הוא, שגדולי הדור, גאוני התורה וצדיקי הזמן, עומדים הם על הבסיס של אחדות האומה כולה. ובזה אנו רואים יד ד׳ לטובה על עמו, שאחרי אשר עברו ימים רבים, של התגדריות מיוחדות, למפלגות ואגודות, שכל אחת דאגה רק לבצרונה, באים ימים של התעוררות לאחדות כללית, המאספת על דגלה את כל האומה כולה. ימים רבים ישבתי משמים, מתוך הצער הגדול, שפצע את לבבי יום יום, מאשר שמעתי את הד קולם של שלמי-אמוני-ישראל בתקופתנו האחרונה, שהוא יוצא בצביון הראוי לצאת מתוך חצרה קטנה של מפלגה פרטית אחת, מה שלא היה זה מימי עולם. וב״ה שהרבה הוקל מכאובי על-ידי הד קול קדשם, ההולך בעז, שאיננו מדבר בשם ולשם מפלגה וכתה מיוחדת, כ״א לדרישת הטוב של כללות האומה, לכל רחבה עמקה והקפה של מובן המלה.

התולדה המתחייבת לצאת מתוך מחשבתם הרחבה והקדושה הכללית הנ״ל, היא הקריאה לשימת-הלב-והעין היותר חודרת לפינת- יקרתנו, לארץ-ישראל, וזה ג״כ באופן כללי, כלומר לארץ-ישראל כולה בכל מובני ישוביה, הישן והחדש, הרוחני והחמרי, לכל צדדיו.

ועתה, רבחתי הגדולים, תרשוני לומר לפניכם דברים אחדים ממה שלמדתוני.

כשנבא למצות את מדותינו, לעמוד על בירורם של דברים, מצד חידוש זה היוצא מתוך דברי קדשם, נמצינו למדין, ששלמי-אמוני- ישראל, החרדים אל ד׳ אלהי ישראל ואל דבר קדשו, או כמו שמבטאים היום בביטוי בלתי מוצלח: ״המפלגה האורתודוכסית״ שבאומה, התחילו להוציא אל הפועל את ההכרה הפנימית הגנוזה עמוק במעמקי נשמתם שהם אינם מפלגה אחת של האומה, שאין עליה לדאוג כ״א לשלומה, החמרי והרוחני, אלא שהם הנם כללות האומה כולה, והדאגה העיקרית המקננת בלבם היא הדאגה לשלום האומה ולישועתה הכללית. ומתוך הידיעה הברורה שהם יודעים, שהם הנם נושאי הנשמה של האומה, הדבקים בכל עז במקור- חייה, הנותן לה את ערובת קיומה, ובטחון תקות עולמים שלה, הם שואפים בגלל-זה, לשפוך מרוח-החיים שבקרבם על כל פלגות האומה.

מעתה, תחת התפרדות של מיני יהדיות חלוקות, לפי הממלכות של הגליות ולפי ההשפעות השונות של הגורמים הרוחניים והחמריים, שעברו עלינו בגלות החיל הזה, הננו שבים ליהדות אחת כללית, גדולה ומקפת, הראויה לגוי אחד בארץ, כימי עולם.

וכיון עואנו עומדים על בסיס נאמן זה, הרי דאגתנו למטרת פעולותינו הולכת היא ומקפת את כל עניני האומה לכל פלגותיה. כעת כבר אי-אפשר לנו לומר, שיש איזה ענין הנעשה בכל מרחבי האומה שאנו בני-חורין מלשום עליו לב, ושאנו רשאים להתיחס אליו בשויון- נפש, מבלי להשתדל בהטבתו כמה שיעלה בידינו, הרבה או גם מעט,

רעיון כללי זה, נס האחדות, הוא מוכרח להיות לפי-זה הכח הנותן נשמת- חיים בהפרוגומה, המעשית והעיונית, שלנו.

כאן אנו כוללים כבר כאחד שני זרמי-רוח, שמבלעדי המחשבה הרוממה אשר הגה רוח קדשם, במכתבם הבהיר, היו עומדים במצב של שני הפכים שאינם יכולים להתאחד: הקנאה הקדושה, קנאת ד׳ ותורתו וכל קודש, המאזרת כח וחיל ונותנת רוח גבורה ואומץ- לבב לכל הזוכים לה בטהרתה, - והסבלנות המתונה, המלאה רוח-חסד ודרכי-שלום, המושכת חוט של חן ונעם על כל טהורי-לבב החנונים בה. קנאה גדולה אנחנו מקנאים לדגל שם ד׳, למקור רוח החיים, אשר החיה ומחיה ואשר יחיה את האומה עדי עד, אור תורה ונר מצוה חיינו ואורך ימינו. ומתוך האהבה העמוקה ההעליונה, שאנו אוהבים את עמנו הגוי כולו, ואנו חרדים בכל לב לגורלו ועתידו, הננו שואפים לתן את רוח ד׳ על כל צאצאיו, ומתוך-כך יש לנו כח-סבל גדול מאד, לבא במשא-ומתן עם כל פלגות עמנו ועם כל יחידיו, לתמוך בכל ענין שהוא מסבב אימוץ-ידים ועז-רוח לישראל, לחזק ידים רפות לכל פועל טוב לאומה, ועם זה להשפיע מרוח- החיים אשר באוצר-החיים אשד עמנו, בכל מדה האפשדית, על כל יחיד ועל כל סיעה.

מובן הדבר, שכדי להיות מוכנים לעבודה כללית זו הרינו צריכים לאימוץ פנימי ותיקון סדר נכון בהנהגתם של הענינים המסורים כולם תחת ידינו, כדי שיהיה רוחנו כ״כ אמיץ ומלא עז-ד׳, עד כדי שיהיה ראוי להית כח פועל חזק, ודבר ד׳ אשר בפינו יהיה כאש מצרף וכפטיש יפוצץ סלע״.

נשוב לארץ ישראל. כאן אנו מוצאים שלשה כחות יסודיים, שעל כל אחד מהם בפני עצמו בנויים מוסדות של חינוך ושל חסד ועבודה, האחד, הוא הכח העתיק המוחזק בישובנו הקדוש הישן מקדמת דנא, הכנוס הרבה בקדושתו הפנימית הזורה הלאה כל שכלול חדש באיזו צורה שיהיה, האוסר בחדריו וישיבותיו כל שפה זרה, ואפילו שפת הממשלה והמדינה וכל לימוד של חול, אפילו היותר מוכרח בחיים, המנהג את חניכיו בתכסיס חיצוני ישן נושן, ואינו נזקק לשנות בו כל-דהו לפי דרישות החיים החדשים אשר באו לרגלי המון רב של אחינו הבאים ממערב ומאירופא בכללה, שטעמם

דורש כבר בחזקה גם מיראי ד׳ וחושבי שמו, להביט על התכסיס החיצוני היותר מיושן, שהיה מקומו מכיר אותו בעת אשר ארץ ישראל היתה פינה נבדלת מכל המון החיים, בעין של תמהון והצטמקות של צער, בצירוף הרגשה של עלבון. הכח השני הוא הבא מחדש, ואשר התגבר לרגלי המאורעות האחרונות שבארץ ישראל, ושהוכרו ביותר מעת אשר החילותי אני הצעיר לפעול בארץ ישראל, כפי מן קטני אשר חנני ד׳, הוא הכח האומר שחובתנו הקדושה היא לתן עז ותעצומות לרוח ד׳ אשר על עמו, ולרומם בכבוד את דגל התורה והמצוה, ע״י רכישתם של כל הכחות התרבותיים הנהוגים בעולם, המאמצים את בעליהם והנותנים אותם לחן ולכבוד בעיני רואיהם, וביחוד המכשירים אותם למלחמת החיים ברוח איתן. אשר על כן עם השמירה העיקרית והראשית, להעמיד בראש את קוממיות התורה, האמונה, המצוה והיראה הטהורה, נקח את כל נתח טוב, מכל מקום אשר נמצאנו, ונעטר בו את רוחנו ואת מוסדותינו. במדרגה שניה אחרי תוה״ק נלמד את בנינו וחניכינו את הלמודים השימושיים, הנחוצים לאדם בחיים. נרגילם ברוח אמיץ ובתכסיס נאה, נשגר בפיהם את השפה הקדושה שהיא נותנת כבוד ועז לישראל בארץ ישראל, נוסף על צד הקודש והמצוה שיש בה. ניסד בתי מלאכה בעד הנערים המוכשרים לזה, וגם בבתים האלה נשפיע את הרוח החי והפועל, המכיר את הדור והמוכשר לחבב עליו באהבה את כל קדש ד׳ אשד אהב.

הכח השלישי, הוא הכת החילוני לגמרי, המנער את חצנו מכל קודש, המשים את לבו רק לצרכי החיים הזמניים, של היחידים ושל הכלל, ומתוך שאיפה זו הוא מיסד את מוסדיו, ואת בתי ספריו וארחות חינוכיו. מובן הדבר שהסחת דעה זו מן הקודש, איננה נשארת רק פעולה בלתי-מחייבת, כי-אם שוללת היא ומחרבת, כפי ערך התפשטותה וכיבושיה את איתן חיי הקודש, ונוטלת את זיו החיים של אור ד׳ וקדושת תורתו, מהמון גדול על האומה, ההולכת ומתישבת באי״י. אבל אין לכחד, שעם כל זה יש גם כאן תוכן גדול של חיים, אהבה לאומית חזקה ושאיפה ברורה ואמיצה לגדל את הישוב המעשי באי״י, לאמץ את רוח הדור להיות הולך ומתקשר לאדץ ולאומה, ברוח לאומי-היסתורי, שעם כל נכריותו. גנוז בו ניצוץ קודש חזק מאד, הראוי להתעלות ע״י טיפוח של ידים אמונות.

וכדוגמתם של מוסדות החנוך, המחולקים לפי שלשת הכחות הנ״ל, הנם ג״כ המוסדים המעשיים, מוסדי העבודה והחסד, וכך המה ג״כ המוסדים הספרותיים, שלפרט אותם לפרטיהם, ולהעמיד את הברור של כל אחד בפרט, אי-אפשר לי במכתב זה, ואין הפרטיות נוגעת כ״כ לענינינו.

והנה ראש דבר אנכי חושב, שהאגודה צריכה לבא במשא ומתן עם כל בעלי הכחות כולם, העומדים בראש המפעלים והמשפיעים היותר רשומים כולם, כדי לקנות מושג ברור מכל ענין בפרטיות, והעצות צריכות להיות מתחשבות איך לבצר את המעמד של הכח העתיק, ההולך ונחלש, מפני מיעוט סיגולו לסדרי החיים, ואיך להגביל את הארחות של הכח השני המחודש, באופן שילך ויחזק תמיד, ויהיה ג״כ למגדל עז לכח העתיק, לחבבו ולאמצו, ולעזרו לשמור את סגולותיו המצויינות המיוחדות בו, ואיך להשפיע גם על הכח השלישי החילוני, למעט כפי האפשרות את ההריסות שהוא מביא בדרכו את מהלכו בזעם, ובאין פנות אל דת וקודש, ולנסות לעורר את רוח קדושת ישראל הטמיר בכל הלבבות. של כל זרע יעקב, באותה המדה האפשרית, בזהירות ובמתינות, בסגנונים שונים, לפי הענינים והמצבים המתחלפים.

אבל בכלל צריכה האגודה הנכבדה והקדושה להכין את כחותיה, להיות מוכנת לעזור לכל, לכל דורש עזרתה ובכל מקום שתמצא שעזרתה החמרית והרוחנית יוכלו להביא אומץ ותועלת. כמובן כשתתן האגודה את עזרתה, תתן ע״פ אותם התנאים שאינם מתנגדים ליסודי מטרתה העיקרית הכוללת, שהיא טובת האומה השלמה, בצדה הקודש והחול, שיחד כולם הנם קודש קדשים. אצא כעת מאת הדרת-כבודם בתקוה טובה, שדברי המעטים יעוררו את רוח- קדשם לשא-ולתן בהם ויהי נעם ד׳ עליהם ומעשי-ידיהם יכונן להיות גודרי פרץ ומשובבי נתיבות לשבת.

~ ✣ ~

פסקה 41 | ליקוט ניצוצות הקדושה וקירוב רחוקים

מקור: אגרות הראי״ה, כרך ב, איגרת תקכב

ועל טענתו השני׳, אודיעו שכמאז כן היום הנני מתעב את הרע של הרשעים, ואת החלק הטוב שבהם לעולם הייתי מוקיר, ואוהב, כי חלק ד׳ הוא. ומי שזוכה לטעום באמת טעם רזי תורה, יודע הוא כי כל העבודה השלימה רק ע״ז היא בנוי׳, לקרב רחוקים וללקט ניצוצי הקדושה מכל מקום שנתפזרה ולענין דיעות צריכים ללמוד בעיון את המקורים שלהם, בשקידה כראוי לתורה לשמה. ובעוה״ר העוסקים רק בלבושי התורה הנם טועים בזה מאד, ד׳ ירחם עליהם ויסלח להם בגודל חסדו. ותל״י לבי מלא אהבה וידידות בשלהבת אש קודש, לכל שלמי אמוני ישראל, וביחוד לת״ח יראי ד׳ באמת, לכ״ח וחד לפי מדריגתו, ועם כל זה כשאני רואה גם בריקנין שבנו איזה מדה טובה, איזה יושר ואמת, או גם שיחה נאה ודרך ארץ, אני מקרבו בשביל זה. ואקוה תמיד שעי״ז יחזרו למוטב אם הרבה או מעט, ואפילו אם יגרום כח ההתקרבות, שרעיון כ״ד של תשובה מיראה או מאהבה יתכנס בלבבם על רגע אחד, כדאי כל הטורח שבעולם. ומי שהוא שם לבו על דרכיו, וכבוד שמים וכבודן של ישראל חביב עליו יותר מכבודו, יבין את אמתת דרך הקודש הזאת ויכיר את ערך יקרתה.

ומה שטוען שהם אומרים שאני משלהם ח״ו. הנה הובטח א״א ע״ה ״ונברכו בך כל משפחות האדמה״. ובכל הנביאים והצדיקים הראשונים, אפילו אוה״ע מתפארים בהם, וכי זהו פגם לכבודם ח״ו. ת״ל אני איני מכוין למצא ח״ו חן בעיניהם ולא בעיני כל ברי׳, ועיקר מחשבתי תל״י היא בלתי לד׳ לבדו, ב״ה וב״ש.

ומה שמתמה איך יערב לי אוכל, בראותי את ה״מגילה״ שכתבו הני בריוני. תמיהני וכי מדמה כ״ג באמת שאוכל ערב לי, ידע שאין הדבר כן, אלא אין שיעור לצערי הגדול שממש נחליתי מזה על עלבון תוה״ק מיד הפריצים. אבל חשבתי דרכי שלצאת במחאה, אין בו מועיל, שזה יהי׳ כהוספת תבן על מדורה, שבודאי היו מוצאים ע״י סגנון המחאה גופא

מקום להוסיף סרה, והייתי מוכרח לאחוז בפלך של שתיקה, דוקא מפני כבוד התורה. ותמיהני על כ״ת שכבוד התורה וחבתה ממלאים את לנו, איך לא השכיל לדון אותי לכ״ז, מה שהיא חובה גם לעומת הדיוט שבישראל.

וביותר גדלה תמיהתי, ע״מ שתמה עלי מדוע לא פרסמתי שאני מתחרט על שעקרתי שמיטה מארצנו הק׳. איך מיחס לי דבר שלא עלה על דעתי, איזה עקירה עשיתי, וכי בשביל שראיתי בבקיאות מצב הישוב שהוראה זו שיצאה מכמה ת״ח חשובים שבכל אופן בעלי הוראה הם, - אפילו אם נפקפק בגאונותם כשיטת כ״ת. ואני בעניי אינני מבין כלל על גאונות, - היא הוראה מוכרחת גם בשביעית שעברה, ולא להתיר הוצרכתי, אלא להיפך לראות שעכ״פ תעשה מכירה, כדי שלא יהי׳ המכשול יותר גדול בלא שום צד היתר, אומר כ״ת עלי שעקרתי שמיטה מאה״ק, שרא לי׳ מרי׳. וביחוד תמיהני על עצתו לצאת לחו״ל לקבל רבנות, שממש אם יתנו לי מלא חללא דעלמא בשביל רגע אחד של נשימת אוירה הק׳ של א״י, ולעומת זה אם כל כסף וזהב שבעולם יתנו לי בשביל נשימה אחת של אויר הטמא של ארץ העמים, בוז אבוז להם, זולת אם יזדמן איזה צורך גדול בשביל קדושה כללית, שאז הבטיחונו קדושי עליון שכשיוצאים לחו״ל ע״מ לחזור באופן המצווה ע״פ התורה הולך אויר א״י עם הדבק באהבת ידידות קדושתה, ובדרך רוחני גם המקום שעומד עליו יש בו קצת בחי׳ קדושת א״י, אבל לעזוב את מקום בית חיינו, ולצאת לחו״ל, שדומה כעובד ע״ז, תמה אקרא על עצה כזאת שתצא מפי גברא רבה דכותי׳ נ״י. ואת ה״שבת הארץ״ לא פיזרתי כלל. בתחילה חשבתי להדפיס רק את ההלכות שסדרתים לעצמי כדי להורות הוראה לשומרי שביעית הבאים לשאול על פרטי דברים, ואח״כ כאשר ראיתי שהרשעים חפצים שלא ימצא שום מתיר בדרך הפקעה שבעולם, כדי שיוכלו לצאת בפומבי ולהגיד בריש גלי שצריך הישוב לפרוק לגמרי את עול המצות ח״ו, שהרי בין כך וכך הכל אסור, ואז היתה הפרצה נודאה לא רק בענין שביעית, אלא בכל עניני מצות התלויות בארץ ובכל עניני היהדות, שכך הוא הדרך כשאדם חושב עצמו לרשע הוא מתפרץ יותר ויותר, כמש״כ הספרים בפי׳ א״ת רשע בפ״ע, ובטעם התשובה, על פסוק כי עמך הסליחה למען תורא - הייתי מוכרח לכתוב בזהירות גדולה דברים של מליצת זכות על הסומכים על ההיתר״, שכבר יצא ונתפרסם, מבלעדי, ע״י הגרי״א והרב הספרדי אלישר ז״ל, ועוד כמה מפורסמים. ובאמת אע״פ שטעם יחידי אין על היתר זה בבירור, אבל מכל הסניפים יחד, יוצא ענין ברור שאין כה עכ״פ למחות בחזקת יד, במקום הפסד של מליונים, ויסוד הישוב ע״פ הטבע והמצב.

והנה מה שכתב בהקדמת ספרו לא ראיתי כי לא נתכבדתי ממנו בו, ובהזדמנות לא נזדמן לי. אבל אם כ״ת סובל מתרעומות של חכמים כאלה על שלמד זכות עלי, הנני מרוצה לסבול תרעומות על שאני מלמד זכות על מאות ואלפים מישראל, שנהגו בהיתר ע״פ הוראה זו בשמיטות שעברו עד כה. ומש״כ שכתבתי בהסכמה לס׳ נחמת קא״י להתיר בקביעות, ח״ו לא תהא כזאת בישראל. ותמיד בכל יום הנני מצפה לתשועת ד׳ על עמו, שירחיב את גבולם, באופן שיוכלו לקיים את קדושת השביעית כמאמרה כדורות הראשונים, בלא שום הפקעה והערמה כלל. ואם נבוא לחוש על כל מי שרוצה לתן כונה זרה בדברינו, כדי להתלונן, אין לדבר קץ. ומי בכל גדולי ישראל שנמלטו מתלונות ודיבות עם.

~ ✣ ~

פסקה 42 | סגולה ובחירה בעקבתא דמשיחא

מקור: אגרות הראי״ה, כרך ב, איגרת תקנה

ומש״כ מר לתמוה עלי במה שאני מקרב את הכל, גם את פושעי-ישראל, כדי להחזירם בתשובה, וכתבתי לו ברמז כונתי, שכל מי שהוא מוכשר לעסוק בפנימיות רזי-תורה הוא מתמלא יותר מאור-החסד של תורת חסד, ועליו החובה לעסוק בתיקון נפולים ובקירוב רחוקים, (שבלשון חכמי-הסוד נקרא זה ג״כ בכלל ליקוט ניצוצות-הקדושה מתוך הקליפות), ומצא בזה סתירה לברכת-המינים שאנו מתפללים לעקרם ולשברם, - ישים נא כ״ג לבו לדברי, ואבאר לו לא בלשון של סתרי-תורה, שחושב מר להיות כבר יודע שאינו יודע בהם, אלא בדברים פשוטים, באמת אלו ואלו דא״ה.

ידע הדר״ג, ששני דברים עקריים ישנם שהם יחד בונים קדושת-ישראל והתקשרות האלהית עמהם. הא׳ הוא סגולה, כלומר טבע הקדושה שבנשמת ישראל מירושת אבות, כאמור: ״לא בצדקתך וגו״ ״רק באבותיך חשק ד׳ לאהבה אותם ויבחר בזרעם אחריהם״, ״והייתם לי סגולה מכל העמים״ ; והסגולה הוא כח קדוש פנימי מונח בטבע-הנפש ברצון ד׳, כמו טבע כל דבר מהמציאות, שאי-אפשר לו להשתנות כלל, ״כי הוא אמר ויהי״, ״ויעמידם לעד לעולם״. והב׳ הוא ענין-בחירה, זה תלוי במעשה הטוב ובתלמוד-תורה. החלק של הסגולה הוא הרבה, באין ערוך כלל, יותר גדול וקדוש מהחלק התלוי בבחירה אלא שברית כרותה היא, שהסגולה הפנימית לא תתגלה בזמן הזה כ״א לפי אותה המדה שהבחירה מסייעה את גילויה, ע״כ הכל תלוי לפי רוב המעשה וקדושה האמונה ותלמוד- תורה. והשי״ת, הנוהג בחסדו בכל דור, מסדר הוא את סדרי הנשמות הצריכות להופיע בעולם: לפעמים כח-הבחירה מתגבר וכח- הסגולה עומד במצב ההעלם ואינו ניכר, ולפעמים כח-הסגולה מתגבר וכח הבחירה עומד במצב הנעלם. וכל עיקרה של ברית - אבות , שאיננו פוסק אפילו כשתמה כבר זכות- אבות, הוא בא מצד כח-הסגולה, ובעקבא-דמשיחא מתגבר ביותר כח-הסגולה, שהוא תוכן ״זוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה״, כלומר לא מצד הבחירה שהיא באה מצד המעשים הטובים שבבנים ומצד התשובה, אלא למען שמו, המתגלה ע״י זכירת חסדי אבות.

אמנם לפעמים מתגבר חושך כזה שמפסיק את הופעת הסגולה ג״כ. אבל זה אי-אפשר כ״א במי שבא למדה זו להיות ח״ו שונא את ישראל, ודורש רעה להם בפועל ובצפיית-הלב, כמו המינים שמפרש הרמב״ם בה׳ תפלה שהיו מצירים לישראל, וגם זה היה קשה לחכמים מאד לתקן, ע״כ הכריז רבן גמליאל: ״כלום יש אדם שיודע לתקן ברכת המינים״, והוצרך לתקנה דוקא שמואל הקטן, שהיה נקי מכל מדה של שנאה כמו שהיה מרגלא בפומיה: ״בנפול אויבך אל תשמח״, כדי שיכוין ביסוד הברכה דוקא על אותם שכבר אבדו את הסגולה כולה. ובדורנו נתרבו נשמות רבות שאע״פ שהן שפלות מאד בענין-הבחירה, וע״כ הם נגועים במעשים רעים רבים ובדעות רעות מאד ד׳ ישמרנו, מ״מ אור-הסגולה

מאיר בהם, וע״כ הם מחבבים מאד את כללות ישראל וחושקים באי״י, ובכמה דברים טובים ויקרים מהמדות שהם באים מסגולת ישראל בטבע-נפשם הם מצוינים בהם. ונשמות כאלו, אם יזדקק לקרב אותם מי שאין בו דעה עמוקה של טביעת-עין לדעת לחלק בין הצד הסגולי הפנימי הקדוש, שבהם, ובין הצד הבחירי המקולקל שבהם, שהוא מקיף את נפשם כחוחים וקוצים הסובבים שושנה, הוא יוכל להתקלקל הרבה ח״ו, וללמוד ממעשיהם, ולהדבק בצד הרע שבהם והוא מחוייב להתרחק מהם, והשי״ת נותן בלבבו רצון זה ומחשבה זו ובל שנאה ושל התרחקות, כדי שלא יבולע לו. אבל מי שהוא תמיד שקוע ברעיונו בהסתכלות פנימית, באור תורה וקדושה ויראה עילאה, מצד רוממות רבון כל העולמים חיי החיים ב״ה, ולא ח״ו ביראה תתאה לבדה מצד עונשי עוה״ז או עונשי עוה״ב, - שהיא יראה חיצונית, שאסור לת״ח העוסקים ברזי-תורה בהבנה פנימית להרבות בה, רק לקחת ממנה מעט, כדי ליסר את הגוף ונטיותיו הגסות, במדות רעות ותכונות מגונות ח״ו, אבל העיקר צריך להיות הלב מלא אהבה קדושה, ויראה עליונה, מסוד קדושים, כיראת מלאכי-מעלה גבורי-כח עושי דברו - ת״ח כאלה הנם מכירים בטבעם את טבע הסגולה הפנימית, ויודעים להפריד ממנה בדבקות-מחשבתם את הקליפה הבחירית, והם חייבים ומוזהרים ע״ז לקרב פושעים כאלה שסגולה פנימית יש להם, כדי לעורר יותר ויותר את כח הטוב הצפון בהם, עד שיתגבר לגמרי על הרע הבחירי ויכניע אותו. ופעולת חכמים לוקחי נפשות כאלה אינה חוזרת ריקם בשום פעם; לפעמים פעולותיהם נראות בגלוי, ע״י מה שהמקורבים מהם מטיבים את מעשיהם, ומישרים את דעותיהם יותר בפועל ולפעמים נכנס רק גרעין פנימי בהם, וכבר בטוחים הם שלא יפטרו מן העולם בלא תשובה, ואפילו אם חלילה יהיה המושפע כ״כ גרוע עד שהוא בעצמו לא יזכה לשוב בתשובה, יפעול כח הגרעין הזה על טבע-נפשו ונפיק מיניה זרעא מעליא, שישוב בתשובה, ויתקן ג״כ את נפש אביו, כדין ״ברא מזכא אבא״. והשי״ת יודע, שלא את כל הפושעים אני מקרב, כי״א אותם שאני מרגיש, שכח סגולי גדול מונח בפנימיותם ודרכים רבים ישנם לידיעה זו, וספרים גדולים צריכים לכתוב בזה כדי לבאר גם רק שמץ מהדבר הגדול הזה. ועל אותם שכבר אבדו גם את הסגולה הפנימית שלהם לגמרי, אמר דוד הע״ה: ״הלא משנאיך ד׳ אשנא״, ובדרך כללות מסרו לנו חז״ל סימנין על-זה. והמינים והכופרים ע״פ רוב אבדו גם את הסגולה הפנימית, ומדה זו נוהגת ברוב הדורות, אבל דור של עקבא-דמשיחא הם יוצאים מכלל זה, שהם כדברי תקוני זוהר ״טוב מלגאו וביש מלבר״. והם ״חמורו של משיח״ שנאמר עליו ״עני ורוכב על חמור״, והכונה: כמו חמור, שמבחוץ יש בו שני סימני-טומאה, א״כ הטומאה בולטת בו יותר מבחזיר וגמל וכיו״ב, שיש בהם סימן-טהרה אחד עכ״פ, ומ״מ יש בו בפנימיותו ענין-קדושה ג״כ, שהרי הוא קדוש בבכורה, וענין מה שהתורה אמרה ע״ז שם ״קדש לי״ הוא גדול מאד מאד. וכן הן הנשמות של אותם שהסגולה הישראלית לבדה מתגלה בהם בעקבא-דמשיחא, ולהם יש תרופה, אע״פ שיש בהם סרחון גדול, וחושך רב וכבד מאד. אמר ע״ז רב יוסף: ״ייתי ואזכי דאיתיב בטולא דכופיתא דחמריה״, ורב יוסף היה דרכו להביט על הפנימיות, ותלה גדולתו בגדולת ההוא יומא דקא גרים״, ואמר על אמו: ״איקום מקמי שכינתא דאתיא״, ואמר על עצמו: ״לא תיתני ענוה דאיכא אנא״, אע״פ שמצד החיצוניות נראה הדבר לגאוה חלילה, אבל בעל סגולה נפשית שכמותו ע״ה אמר זה בכל מילוי הקדושה והענוה האמיתית, מעין ענותנותו של אדון הנביאים ע״ה, ותלמידיו הם הולכים בדרכיו. ומפני-כך היתה מדתו של משרע״ה לקרב רחוקים, עד שקרב אפילו את הע״ר, ואע״פ שזה גרם אריכות-הגלות, מ״מ סוף-כל-סוף יתעלו גם הם, כי בודאי יתקיים ביה ״יתן לך כלבבך וכל עצתך ימלא״, והשי״ת ״מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלים״. ואמרו בזוהר, שחסדיו של משה היו גדולים משל אברהם, ובאברהם אבינו, אע״פ שמדת-חסדו היתה גדולה מאד, ולא היה כנח שלא בקש רחמים על רשעים בני-דורו, מ״מ לא בקש רק בתנאי: ״אולי ימצאון שם עשרה״, אבל משרע״ה בקש בלא שום תנאים: ״אם תשא חטאתם, ואם אין - מחני נא, מספרך אשר כתבת״, שהיא מסירת-נפש אפילו מעולם-הבא, כי הספר של הקב״ה. הוא עוה״ב עצמו.

ומה שמשיג עלי, שכתבתי שאיני נפחת חלילה ממה שיש מהפושעים שמשבחים אותי, כי נאמר ג״כ באברהם אבינו ע״ה: ״ונברכו בו כל גויי הארץ״, ואמר (מר) שאוה״ע לא חשבו ח״ו לא״א שהוא כמותם, - יאמין לי כ״ג: גם רובם של החיצונים שמחבבים אותי יודעים ומכירים, שח״ו איני מהם ומהמיהם ושכרחוק מזרח ממערב רחקו מחשבותי ודרכי ממחשבותיהם ודרכיהם, וכן הם אומרים בפה מלא, אלא שבעל-כרחם מוכרחים הם להודות על האמת, שב״ה שכלי הולך למישרים, ושאין בלבבי ובשפתי רמיה, ושאני מלא ב״ה בכל קרבי באהבת ישראל. ב״ה אשר עשה לי את הנפש הזאת, לא מחכמתי, ולא בצדקתי, כי״א ברוב רחמיו וחסדיו שאין להם קץ ותכלית, ״ואל זה יביט אל עני ונכה-רוח וחרד על דברו״. וב״ה אני עושה קולות ורעשים על הטומאה במקום הנצרך, אלא שאני מדבר את דברי בסדר ובנחת, כאשר נצטוינו מעצת המלך החכם. ואין ספק אם הדר״ג ועוד גדולי-הדור שי׳ היו מחזקים את ידי, נלוים עמדי ונוהגים מנהגי כמה דאפשר לפי מדתם, היה שם- שמים מתקדש ורב שלו׳ וברכה היה נשפע על ישראל ועל א״י, ורבים רבים מאד היום שבים בתשובה שלמה, והיתה באמת במהרה מתגלה בגילוי הגון צמיחת קרן ישועה לבית ישראל, ואי-אפשר כלל לצייר ולתאר את רוב הטובה והקדושה ותקון- העולם שיהיה נצמח מזה. ואני מלא תקוה בע״ה שכן יהי׳ וסוף כל סוף ישובו לי יראיו וידעי שמו ויכירו את טהרת-לבבי ואמתת דעותי, וכולנו נעשה אגודה אחת לעשות רצונו ית׳, ולהרבות אור ד׳ וכבודו על עמו, ועל ארץ-חמדתו, ועל כל אפסי-ארץ.

ומה שמתמה כ״ג על התנצלותי, שלא יצאתי נגד המגילה המכוערה, כדי שלא להוסיף תבן על המדורה, - מה היה להם לעשות ולא עשו. אל יאמר אדוני כן. אין שיעור כמה רעות יכולה מחלוקת ח״ו לגרום כשהיא מתפשטת, ואם הייתי יוצא בדברים היו עושים מזה רעש גדול, והיו הדברים מגיעים לידי שנאות גדולות, ושליחות יד איש באחיו, ולידי מלשינות ח״ו, והיה הדבר יכול לבא ג״כ לידי אויבינו פלילים. וכעת נשתקע הענין לכה״פ במחנה ישראל, וכבוד אותם ת״ח שנתכוונו לש״ש בענין זה במקומם מונח, ולא חסר כלום ע״י כל הבלי התעלולים, ובא״י בפנים לא נתהוה מזה מחלוקת הורסת, מה שהייתי ירא מזה מאד. וב״ה אשר יעצני לשא את צערי הגדול על עלבון ת״ח החביבים עלי כגופאי בחובי, רק מפני גודל מעלת השלו׳ בכל מקום וביותר באי״י, ויותר מן הכל לפי מצבנו בחידוש, שאנו צריכים שיהיו כל הכחות שבאומה קשורים לעזור איש את אחיו, לחזק ולהתחזק בעד עמנו ובעד ערי אלהינו, אותן הנשמות שצור מצוה

חסדו הגדול שתבנינה ב״ה, ועוד ידו נטויה ב״ה לטובה, לבנות ולא להרס, לנטע ולא לעקר, ואנו חייבים להבין את רמיזת הנהגתו העליונה וללכת בדרכיו, בדרכי נועם ונתיבות שלו׳.

ומה שתמה על מה שכתבתי שלא התרתי יותר מרבנים מפורסמים גדולים וטובים זולתי, ואמר שהם התירו הוראת שעה, ולא שיתמשך יותר יותר. בודאי הם התירו הוראת שעה מפני ההכרח שהיה בזמנם, ובשמיטה העברה היה ההכרח הרבה יותר גדול, מבשמיטות הקודמות, מגודל העניות ורבוי הפועלים, ביחוד התימנים, שהיו צפויים ממש לגוע ברעב. וכבר ספרתי כמדומה לכ״ג, כי בשמיטה הראשונה שעלתה ביד המחמירים לאסור על עקרון את ההפקעה, ראיתי שכתבו אח״כ במכתב של בקשת תמיכה, שהיו ממש מקרים של מתת נפשות ברעב ח״ו שם. ויאמר נא כ״ג האם יש בנו כח לשער את גודל הערך של נפש אחת מישראל, ואם אין כדאי להכנס גם בפרצה היותר דחוקה במקום שיש חשש סכנת נפשות כ״כ קרוב. ואין ספק אצלי, שבמצב הנורא שהיה הישוב עומד בו בשמיטה שעברה לולא הנהגת ההיתר ע״פ ההפקעה, שהחיה את האכרים ואת הפועלים, והעמיד את ההקפות של הבנקים על מכונם שהיו עומדים להיות נעולים ע״י השביתה, כי לא היו מאמינים לכל בעלי הישוב ברובם אפילו פרוטה אחת, והיו גועים מרעב מאות נפשות קדושות וטהורות מאחב״י. ואין לשער גודל המהומה, העלבון חילול ד׳ וחילול כבוד התורה והאמונה בכלל, שהיה ח״ו אז , והיה עלול להיות חלילה שבר שאין לו מרפא. רק עצת ד׳ היתה זאת, שנתן כח לאין-אונים, לעמוד לשום נפשי בכפי נגד מחנה אלהים,כדי להציל את אה״ק משממון רוחני וגשמי, ואת שם השי״ת ותוה״ק מחילול נורא, ובכל לב אודה לד׳ על אורו ואמתו אשר שלח אלי בחסדו הגדול.

ומה שמחרפני כת״ר, שנעשיתי לעת זקנותי ״ציוניסט״, להקריב את נשמתי בשביל ישוב-ישראל באי״י, - אהובי, אם כל ה״ציוניסטים״ יהיו אוהבים את א״י ורוצים בישוב אה״ק בזאת הכונה והמטרה הקדושה שאני מתכוין אליה, בשביל שהיא ארץ-ד׳, שבחר בה השי״ת וחבבה מכל העולם כולו, ויש בה סגולות קדושה לנבואה, ולהשראת רוה״ק, ולזכות ע״י ההליכה בה לעוה״ב, ואפילו על רשעים מגינה זכותה, - שהרי אפילו שפחה כנענית שבא״י מובטחת היא שהיא בת עוה״ב, ובודאי אין הגמרא מדברת בשפחה צדקנית שהיא בלא״ה בת עוה״ב, ואפילו חסידי אוה״ע יש להם חלק לעוה״ב, וק״ו שפחה דמיחייבא במצות, אלא ודאי בסתם שפחה שהיא שפלה ומעשים רעים ומדות רעות מצויים בה, כדי השי״ך לענין עבדים, ומ״מ מהני לה זכות א״י לזכותה שתהי׳ מובטחת שהיא בת עוה״ב - ואפילו, מעשו הרשע נתירא יעקב אבינו ע״ה שמא תעמד לו זכות ישיבת א״י, וק״ו לזרע קודש זרע בחונים״ בני אברהם יצחק ויעקב, דאע״ג דלית בהו הימנותא איקרו בני מעלי וכדעת ר׳ מאיר, דהלכתא כותי׳ בהא, (וכמו שסתם הסלח ״בין כך ובין כך קרויים לך בנים״ וכן בתשו׳ הרשב״א ח״ב סי׳ קצד וסי׳ רמב), ואם ספק נפשות להקל אמרו בחיי- הגוף ק״ו בחיי-נצח, שמדת-החסד בהם גדולה היא הרבה מאד וכל המתאמץ להטות כלפי-חסד ולהמליץ על ישראל אפילו כשאין עושים רצונו ש״מ ה״ז משובח, וק״ו שיש למצא בכל אחד ואחד גם בקלים שבישראל כמה מרגליות יקרות של מעשים טובים ושל מדות טובות מה שאין לשער, שבודאי א״י מועילה להם להעלותם ולקדשם, ואם אין הדבר נראה בגלוי בהם יראה בזרעם ובזרע-זרעם, ככתוב: ״יראה על עבדיך פעלך והדרך על בניהם״, ואם יהיו כל ה״ציוניסטים״ חושבים כן תהיה בודאי תפארת גדולה לכל גדול בישראל ולכל גאון וצדיק להיות ״ציוניסט״ כזה, וגם כ״ג אינו צריך להתבייש מ״ציוניסטיות״ כזאת.

~ ✣ ~

פסקה 43 | אחדות האומה ושמירת מנהגי אבות

מקור: אגרות הראי״ה, כרך ב, איגרת תקסה

שמחתי לראות את הטון החריף נגדי במאמר ״שגגת רב״, שהוא לי לעדה על רגש אחדות האומה ההולך ומפעם בתוך מחננו, שהוא לנו אות חיים. ואתכבד בזה להודיע לרבים, שאין במודעה שלי שום פגם חלילה לשאיפת אחדות האומה, שאנו חפצים בה בכל לב בכל מקומות פזורנו, וביותר בארצנו הקדושה. וכמו-כן אין בזה שום עלבון לאחינו הספרדים, שאנו מכבדים אותם בכל לב ונפש ומתכבדים בם, כשם שהם מכבדים אותנו ומתכבדים בנו. אמת הדבר שהגלות גרמה הרבה לחילופי ההוראות והמנהגים, שבין חלקי האומה שנתפזרו, אבל לא ע״י זלזול במסורת מורשת אבות נוכל לתקן דבר זה. שאיפה נעלה היא. שנוכל להוציא אל הפועל תקנות כלליות, שעל פיהן לא נסבול מאלה הפרודים, ואף-על-פי שאינם פוגמים את האחדות הפנימית, שהרי אנחנו מודים זה לזה, שכל אחד חייב להזהר במנהגי אבותיו ולשמר את קבלתם. וכשם שאין רושם של תרעומות בין אחינו שבגולה ובינינו על דבר יום טוב שני של גלויות שהם חייבים להזהר בו, ולא אנו, כך אין רושם של תרעומות באמת בין אחינו הספרדים ובינינו, בשביל החילוקים שבהוראות שכל אחד מהצדדים מתנהג בהם, על פי הוראות רבותיו, שכולנו יחד מתפארים בהם, ודוגלים בשם כבודם ז״ל. מכל-מקום אע״פ שמקום לתרעומות אין כאן, אבל אי-נעימות ודאי מסבב הענין, ולפעמים ג״כ איזה הכבדה והפסד ממון, שראוי לנו להשתדל לסלקם כמה דאפשר, אבל זה יתכן להיות רק בדרך של תקנה וסידור, אבל אם ע״י זלזול והקלת ראש בעניני הדת, יפרצו הגדרים הללו שגדרו אבות, אין זה בנין של אחדות, כי״א אנדרולומוסיה וערבוביה, שהחובה מוטלת על כל מי שאחריות רוחנית מוטלת עליו, להעיר בזה את לב הציבור. וזאת היתה חובתי שעשיתיה בלב מלא אמון ואהבה בלא מצרים, לכללות האומה הגוי כולו.

~ ✣ ~

פסקה 44 | תחיית האומה בתורתה על אדמתה

מקור: אגרות הראי"ה, כרך ב, איגרת חקעא

ודאי לא נעלם מהדרת-כבודכם, אשר למרות המכשולים הרבים, החומריים והרוחניים, שהננו פוגשים תמיד על דרכי מהלך התחיה הלאומית בארצנו הקדושה, הננו רואים יד-ד' נטויה עלינו לטובה, ואורן של ישראל, אף אם קמעא-קמעא, אבל הוא ב"ה הולך ואור, הישוב מתרבה ומתרחב, הדעות והרגשות במעמקי הלב הולכות ומתחזקות, לבסס את בסיס התחיה הלאומית, והמחשבה של שיבת ציון לכל גווניה הולכת וכובשת לבבות ושדרות רחבות. הרעיון שאין אנו עסוקים בתנועה מפלגתית, כי"א בתחית-עם, הולך ומתקדם, וזה התוכן בעצמו של ההתקדמות מטיל על "המזרחי" ביחוד חובות חדשות ונמרצות. "המזרחי" עומד עד כה במעמד צנוע ושתקני, כותב על דגלו: להכניס את שלומי-אמוני-ישראל תחת הדגל הציוני ואת הלך-רוחו הוא יוצק רק בתוך חוגו המצומצם. את הציוניות הכללית מניח הוא "לקפא על שמריה", מתקשר עמה בקשר הדדי בכל מקום שאין הדעות היסודיות סותרות, ובזה באמת יוצא הוא ידי חובתו בתור חלק של מפלגה שחפצה לעשות איזה טוב לישראל. הציוניות הרחבה אינה יכולה, ע"פ הפרוגרמה שלה, בשום-אופן לדבר בשם האומה בכללה. הפרגרף ש"הציוניות דבר אין לה עם הדת" הוא כבר ההיפוך הגמור ממה שכל האומה חושבת, מציירת, מקוה ומאמנת בכל דורותיה, וההיפוך הגמור מהשאיפה הנאצלה, שטובי החושבים שבישראל ובעמים חושבים ע"ד העתיד הישראלי בעולם. האומה בכללה, עם כל גדלה וחסנה הרוחני, עם כל גאון-נשמתה, לא תוכל בשום-אופן להיות מצטמצמת רק בהעוגה הצרה של חלומו של ד"ר הרצל ז"ל, עם כל יפיו ועזו, לפי-הערך. הציוניות, המעשית, והעיונית, הפוליטית והדפלומטית וכל ענפיה יחד, כמו שיצאו מן הכח אל הפועל עד היום, יש בהם ענינים נשגבים ונעלים, שאנו נקראים ממעמקי הוייתנו הישראלית לתמכם בכל כחותינו הגשמיים והרוחניים; אבל כל אלה יחד אינם כי"א הגוף הציוני. אבל קרואים אנו מיד לזרק את הנשמה בהגויה המחוטבת הזאת, כדי שתהיה ראויה באמת לשמה, באופן שתרכש לה מיד ולדורות את אותו כח-המושך הגדול, שיהיה יכול למשוך את האומה כולה אליה, מגדולם עד קטנם, מכל המפלגות, השדרות, הסיעות, והפיזורים השונים, ושיתן לעולם את אותו המושג, שמקור הציונות, הוא המקור הקדוש העליון, התנ"ך, נותן לה, בכל העומק וההוד המסורתי. לא הד קול, שעם שנאוי בעולם, הולך לבקש לו מקלט בטוח מרודפיו, לבדו ראוי להשיב לתנועת- עולמים זו את חייה, אלא שגוי קדוש, סגולת העמים, גור-אריה יהודה, נעור מתרדמתו הארוכה, והנה הוא הולך ושב אל נחלתו, אל "גאון יעקב אשר אהב סלה". ונשמה זו אי-אפשר שתהיה נזרקת בתנועה, כי"ז שעל מצחה חקוק אות-קין זה, ש"הציוניות דבר אין לה עם הדת". ומעתה, "המזרחי" צריך הוא להכיר בגאון את גדולת תעודתו. לא להיות שמש למפלגה מעשית, פוליטית, קולטורית וכו' וכו' נוצר אותו הזיק האלהי. השרוי בלב שלמי אמוני עם ד', בשעה שהם נגשים לעבודת- קודש זאת של תחית-האומה, כי"א לתן להתנועה הגדולה, רבת הצבעים ואדירת הפעלים והשאיפות, את דחיפת-חייה היותר עצומה, להוציא את ענין הציוניות מקטנות של מפלגה בודדת, שמהלכה ביחס להאומה כולה הוא סמוי מן העין, לגדלות של תנועת- חיים של הגוי כולו, ההולך בגאון לקראת עתידו הגדול באור פני ד' אלהיו.

ה"מזרחי" מוכרח להיות בציוניות מה שישראל - בעמים: כח של תסיסה תמידית, כח שלא יחדל את עבודתו ואת סגולת-הפריתו, לעולם יתבע את תביעתו ויביע ברמה את תקותו לנצחון מוחלט ושלם של דעתו, הכוללת, העליונה והקבועה.

הדת בישראל, אור ד' שבנשמתו, הבעת החיים היותר עצמיים והיותר פנימיים שלו, מה שנתן ונותן לו את הכל, שמעמידו על הרום העליון של במתי-ארץ, על המעמד של מורה האנושיות כולה, - אי-אפשר שתנועת-החיים שלו תהיה פרודה ונעקרת ממקור-חייו זה. תקות-תחייתנו היא הרבה יותר עליונה מלהיות תלמידים קטנים או גדולים לאירופא הקולטורית, שאשרה מוטל בספק גדול, והציוניות מוכרחת היא לשוב אל מקור החיים של האומה מראש-צורים, ואי-אפשר שדבר לא יהיה לה עם הדת. זהו חיקוי שפל, והרבה יותר מחפיר מהחיקוי הציורי של שינוי מקום-המקדש שב"תל-אביב", שבצדק הרעיש עליו "אחד העם" את המחנה בשעתו.

"המזרחי" צריך הוא לתבע תמיד, שהסעיף המחפיר הנ"ל ימחק מהפרוגרמה, ותחתיו יכתב: "שהציונות מבוססת היא על יסוד תחית האומה בתורתה על אדמתה" בכל הגודל והמילוי של פתגם זה.

הפרעות, עכוב המהלך, והשפלת ערכי התחיה כולם, - התוצאות של ההסכמה האיומה הזאת. שהציוניות דבר אין לה עם הדת, אנו רואים די-והותר בכל פינה של התנועה, וביחוד באי"י. "הציוניות דבר אין לה עם הדת", - מתפרש מיד בסגנון: "הציוניות מהרסת את הדת", "הציוניות היא תחיה חדשה, שתקותה היא להבנות מחרבנה של הטרדיציה הישנה". זהו כבר פתגם שגור בפי קופצים-בראש לא מעטים. והתוצאות המעשיות שמזה הן: פריקת-עול וזלזול של קדשי האומה בהמון, בחוות הלאומיות ובספרות, במוסדות-החנוך ובמקצועות רבים משדי התחיה. כל אלה מה הם פועלים? נביקת רוח האומה, יאוש ומשטמה וקצף של חמת-מות, הראוי לעבור לירושת-דורות על כל התנועה כולה.

האומה כשהיא קמה כולה, לא רק אישים בודדים ממנה או כתה ומפלגה מחלקיה, היא יודעת - יותר ממה שהיתה יודעת לפני-זה - איך להוקיר את מה שהוא חתום בחותם-דם בנשמתה. המזרחי, כשידע את תעודתו, הוא יכול להביע את התביעה הזאה לפני כל ישראל ולפני כל העולם כולו. לא ברוח של הספרות האירופית המודרנית אנחנו שואפים לקום ולהיות לעם, - אע"פ שאנו סופגים את כל ערכי האנושיות הכללית אל תוכנו בתור בני-אדם בעלי תרבות גבוהה, - אלא ברוח תורתנו, ברוח הנביאים שלנו, ברוח ד' אלהי- ישראל אשר על עמו, שלא יוכל להנתק מהתורה ותחיתה, כפי מה שהיא מורשה קהלת יעקב. האידיאלים האלהיים שהם חיי התורה והנבואה, הנם, ברוחנו, העתיד של העולם, שתחייתנו פונה היא להגשימם בחיים. הננו שואפים לעמוד במרכזה של האנושיות, דוקא בדגלנו העתיק והנשא, שהוא לנו גאות-עולמים, בשם אלהינו נדגול וכמאז לא נחליפנו ולא נמיר אותו בדגל אחר, גם מודרני שבמודרניים.

ומפני ש״המזרחי״ יביע את תביעת האומה כולה לכל דורותיה מהציוניות, עתיד הוא להיות לכח תוסס לא רק בציוניות בחוגה המצומצם כ״א גם בישראל, בכל האומה כולה, ובמובן ידוע גם בעולם הכללי. ראוי יהיה ״המזרחי״, כשיעמוד על תפקידו הנשא הזה, להיות מתחיל לעסוק בעבודה הכללית, שלא הושם לה לב עד כה, היא עבודת השלום, שלום כללי באומה לכל פלגותיה. השלום איננו רק דבר של נטיה מוסרית, עבודת-השלום היא עבודה קולטורית תדירה, רוממה ואדירה, עבודה שצריכה להפנות אליה תמיד את כל הכחות היותר פוריים שבאומה. אנו צריכים לשום אל לב: מה יהיה האחרית מכל הפירודים כולם ההולכים ומתרבים, המפלגות, הפדרציות והפרקציות, האגודות והמניינים, הזרמים והבמות, אם לא ימצא לנו תל-תלפיות אחד שישא את הדגל הכללי של האומה ויעסוק בלא- הרף בכל התעמולות היותר רצויות בעבודת אחדות האומה, השוית-המחלוקת והתקשרות-השאיפות. כשם שאנו מכירים ומאמינים שתשועת ישראל תבא ע״י התחלה של קץ-המגולה, שנעשה אנו בכח אשר נתן לנו ד׳ לעשות חילי, לרכוש את הארץ, לגאול אותה. לעבדה ולבנותה, לכבש אותה בכיבושים קולטוריים ומעשיים, כן עלינו לדעת יותר ויותר. כי רוח ד׳ אשר על אליהו , להשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם, לעשות שלום בעולם, להשוות את המחלוקת, צריכה להתגלות גם בפעולה נפשית שלנו, פעולת האומה כולה, ע״י כחותיה היותר טובים, תלמידי- חכמים המרבים שלום בעולם.

יקרא ״המזרחי״ למועצה בקונגרס, ישתמש תמיד בכל האמצעיים שיזדמנו לו להוציא מן-הכח-אל-הפועל את הבעתו העמוקה, של רוח האומה כולה, שמכל הפלוגות הציוניות רק על-ידו יכולה היא להתגלות, מפני שהוא הנהו הכח האחד בציוניות הנושא עליו את שם ד׳, את קדושת אור התורה, מקור החיים, את יסוד השלום שמו של הקב״ה, שאך בו יושע ישראל לעולמים.

~ ✣ ~

פסקה 45 | חטיבת החיים הישראלית השלמה

מקור: אור לנתיבתי, שער אור השלמות – מאמרות • מאמר חטיבת החיים הישראלית

מַאֲמָר חֶטְיַבת הַחַיִּים הַיִּשְׂרְאֵלִית

התפיסה האורגניית את היהדות, שאינה מכירה בה - בתור חטיבה חיה שלמה, אם נשתדל להנמיך במדה ידועה את שמות-התאר של קדש בתרגמנו אותם ללשון הקרובה לחול. מדרגות של מעלה ומטה, של עיקר וטפל, שאינה יכולה בטבעה לקבוע בה הגדרות מוגבלות ולהציב בה יסודות של עיקרים מיוחדים, זו שהתבטאה בתקף כמרץ ב״אין הפרש בין בני חם כוש מצרים, שם אשתו מהטבאל, תמנע היתה פלגש ובין אנכי ה׳ אלהיך ושמע ישראל״ של הרמב״ם, ראש חכמת היהדות הנגלית, ואחר כך ב״יגדל אל תחפוץ לאומרו״ של האר״י, ראש חכמת היהדות הנסתרת, הנה הולכת ומתפשטת בדורותינו ובימינו, יחד עם התגלות והתעוררות הרגשת החיות הצבורית הכללית-הישראלית ותנועות החיים והתחיה הממשיות שלנו, לכל חלקיהן פלגותיהן וצורותיהן, הולכת ומתגלית, מתכוננת ומתבססת.

ודין הוא. במחקר המפורט של המדע כשהוא לעצמו, בודאי יד ״המפרט-לכלל״ על העליונה, ולא עוד אלא שדוקא התיחדותו והצטמצמותו של כל פרט ופרט לעצמו היא המכשרת ומאפשרת כאן את ברור אמתתו המדעית; אחרי הפרידו ונתחו את כל חלק פרוטרוטי שבנדונו בפני עצמו, כדי שתהיה שליטת בחינתו זכאית בו להקיפו ולבחנו, אך אז יוכל שכל האדם המוגבל להוציא משפט, לצרף את הפרטים לכלל שלם ולמצא את אמתת ערך מציאותם הכללית השלמה של הדברים, אשר לא יכל להקיפה ולתפסה מתחלת סקירתו בבת אחת.

לא כן בהסתכלות הדנה על דבר שבחיים, על ארגניות פועלת, פה יד ״המכלל-לפרט״ על העליונה. כח החיים, בתמותו הטבעית מידי יוצר בראשית ב״ה, אינו מתחלק לחלקים נפרדים, ואין ״מרובע בבריות״, ״ולא כאחד המנוי״. בהפרד הפרטים ובהתיחדם במעמדם המצומצם לעצמו, באין להם חבורם הטבעי התמים והעז, הישר, התכוף והבולט, עם מקורם וכללם, אין להם עוד כחם העצמי ולא ערך מציאותם, אפילו הפרטי, החלקי. משנקצץ הנטע ומשנתלש האבר, משנקבעו לענינים מיוחדים בפני עצמם, הלא אבדו את לח- חיותם ואת כחם, את שמם ואת ערכם, גם בממשיות המציאות גם בהכרת ההסתכלות, אין שלום ואין אמת, ומזה ארח מוטה לפירוד הויות, לקיצוץ נטיעות, לעשית פסילים. רק באור-החיים וזרם-עזו המקורי הכללי, המקיפם וכוללם והשופע ומופיע בהם, יקומו ויראו ויתבררו הפרטים והחלקים בכל ערכיהם גם המיוחדים ומפורטים לגמרי. מובן ממילא לפי זה, שצדדי החיוניות הנמצאים בנושא החקירה המדעית מעבר מזה וצדדי ברור-ההכרה מעבר מזה הנמצאים בנושא המציאות הממשית הפועלת, בהכרעתם ובהתיחסות ערכם בכל אחת משתי המערכות העיקריות האלה, הם קובעים את היחוסים שביניהן וגומרים את צורותיהן, ולפי רבות ולפי מעוט אלה בזו ואלה בזו כן תערך התמזגות יסודות כל אחת ברעותה והתרשמותה מהם (ולכשתדקדק בדבר הלא תמצא את ה״אוביקטיביות״ וה״סוביקטיביות״, ה״אנליטיות״ וה״סינתיטיות״ מוקבלות ועומדות אף הן זו לעומת זו בכלל הגדרת מערכות אלה והקבלתן).

ועל כן אם במחקר המדעי של היהדות נזקק היה הרמב״ם, למשל, לתת לה הגדרות מסוימות ולקבוע בה עיקרים, הנה בהגיעו בדרכו זו למעמקה החיוני, לתורה מן השמים, נתגלו ממנו אותם הדברים על ״התמימות הטהרה הקדושה והאמת״ של כולה, הכל אשר בה. והחכמה הפנימית אשר בתוכתוכה [כך כתוב] של היהדות היא גנוזה, בלא פגישה פרטיית עם העולם החיצוני, שבטבע סתרה העליון אינה מתיחדת לצד אחד אלא מקפת את כל החיים וכל המהות, שללה את ״החפץ של אמירת יגדל״ (אולי בעיקר של אמירתו בצבור, שכך מצינו לחז״ל שבטלו אמירת עשרת הדברות בצבור בגבולין מפני תרעומת המינין), ובהתפשטות רשמיה אחר כך נעשתה הכללת כל תרי״ג מצות התלויות בה״ בכל מצוה בעת קיומה לדבר שגור בפי העם.

ובאחרית ימינו זו עתה, בהסתיים התמזגותן ההיסטורית של כל מערכות היהדות, מהלכי רוחותיה ורשמי תנועותיה שבתקופותיה השונות, והתארגנותן הטבעית בשלמות כלליות שיעור-קומת נשמתה, נשמת האומה הישראלית, עם העולם, הגוי הקדוש, המתגלית ומתעוררת וקמה לתחית עם ונחלה. כל ערכי הגדרות קצובות ועיקרים מפורטים בטלים הם ומובלעים באור אבוקתה הכללית העליונה ואין להם קימה לעצמם, לא שרירין ולא קימין בטלין ומבוטלין.

ולפיכך, אם תמיד תשתלם ותערך צורתו של היחיד אך בהתאמו עם מהלך צבורו - וביחוד אצלנו (״בשם כל ישראל״). על אחת כמה וכמה לקבוץ צעירים יהודים מלומדים בעלי דעה והרגשה, שאיפה ומחשבה רוחנית בימינו, שמוצא לו הלך נפש ומרחב-הרוח, הפורה והאיתן, כראוי לו, - כאשר תחת הבלטתם המפורטת בלבדה של ארבעת היסודות: ״מסורת, דעת אלקים, תחית ישראל, חנוך מוסרי״, שבודאי הם כלם נחוצים ומוכרחים, יהיו כלם כלולים ומובלעים בתוך הישראליות הבריאה, הקימה, השלמה, התמימה, הטהורה, הקדושה, אשר עליה יתכונן הוא ויסודותיו, בקרבה ומתוכה יתפרנסו, יחזקו וישגשגו בהתפתחותם האמיצה -יתבלטו ויתקימו ויתבססו כלם. באחיזתנו בכלליות כנסת ישראל, בהפראת ההכרה וההרגשה של מהותנו הישראלית, נמצא את קיום רוחנו והשתכללותו בכל פרטיו וצדדיו; אך בה, בכל עזוז קדשה, נמצא באמת דבקות במסורת, רוממות דעת ד׳, שאיפות ותקות התחיה הלאומית, מוסריות אישית מקוימת בתורה ומצות ומקודשת בהן. כל אלה צריכים להיות מובלטים, מובעים ונדרשים, אבל דוקא בהמשך ובהתאם למעמד כללי זה, דוקא בהיותם מבוססים על יסודו ומובלעים בכל עצמיותם המיוחדת בתוך כלליותו, מופעים באורו ומוטבעים מכחו, מוצאים ממנו ושבים אליו בתור טבעות אורגניות, תולדות מוכרחות ותנאים מוכרחים שלו, אך אז יקבלו כלם את ערכם האמתי הקים. ותפיסה אורגניית זו עצמה מטבעת ממילא את חותמה גם על כל אלה היסודות הפרטיים.

אחת היא ארגניותו של ישראל בכל הזמנים ובכל המקומות, בכל המסבות והאפנים, בעתות הקטנות והגדלות, הירידה והעליה, האדירות והחלישות. עתות או תקופות כאלה יש לנו, כמו לכל באי עולם, אשר יחושינו אליהם הם של התקשרות והתבדלות עמוקה בבת-אחת, מאז נהיינו לעם לד׳ אלהינו ביציאת מצרים ומעמד הר סיני לקבלת התורה וכניסה לארץ, בין בזמן קיומנו המדיני מלא עז- הקדש, כשהקימונו מבחורינו לנזירים ומבנינו לנביאים וכמו שאנו מקוים לשיבתו המיועדת, בין בזמן הקטנת המאורות של בית שני ובין בזמן השתיירות הפליטה לכל מדרגותיה של פזור הגלות. לכן תורת אלהים חיים אשר לנו, שהיא כוללת ומחיה את כל מדרגותינו ותקופותינו אלה, אינה לנו נחלת תקופה מופתית של עבר קדום, כמו שישנה לאחרים, ״תקופת התנ״ך״, אלא ״חיינו וארך-ימינו״, נר- נשמתנו ואור לכתיבותינו, הממלאת את כל עצמיותנו וכל חלקי חיינו כלם וממולאת מהם, אשר על יסוד מקור אותו מעמד ההתגלות האלהית הנבחרת על ידי אדון הנביאים - הלא ככללו ונכונו בה כמו ״נביאים וכתובים״ כן גם ששנה וגמרא״ שכולם נתנו למשה מסיני״, גם ״דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים ומה שהסופרים עתידין לחדש״ ״שהראהו הקב״ה למשה״, גם ״תלמוד״ ו״תוספתות הלכות והגדות״ ״וכל מה שתלמיד ״ותיק״ עתיד לחדש״, ״לשאול״, ״לומר״, ״להורות״, ״לפני רבו״, ״נתן״ ו״הראה״, ״למשה מסיני״, ולא כל הנביאים בלבד קבלו מסיני נבואתן אלא אף החכמים העומדים בכל דור ודור קבל כל אחד ואחד את שלו מסיני״, ״שמוע תשמעו״ -״אם שמוע בישן תשמע בחדש״, ״אנכי מצוה היום״ - ״חדשים כאילו שמעתם בו ביום״, ״תורה שבכתב לא אשתמודע אלא בגין תורה שבע״פ ותורה שבע״פ לא אשתמודע אלא (בגין) מתורה שבכתב, ודאי כלל הצריך לפרט ופרט הצריך לכלל, שכינתא לא מתישבא לעילא (ותתא) אלא (עם תורה) באורייתא דלתתא, דכל זמנא דאורייתא אשתכחת יכילא למיקם בעלמא, - הה״ד כי הוא חייך ואורך ימיך וכו״, ובאותה ההבעה החיונית של יסוד התורה מן השמים נכלל בדברי הרמב״ם גם ״פירוש התורה המקובל שהוא גם כן מפי הגבורה״, והוא הנותן בשיטתו ההלכתית למצות דרבנן בכלליותן כח דאורייתא, ואת ״נותן התורה״ אנו מברכים בלשון הוה, כדברי הט״ז: ״שהוא יתברך נותן לנו תמיד בכל יום תורתו, דהיינו שאנו עוסקים בה וממציא לנו הוא יתברך בה טעמים חדשים, וכמו שאמרו חז״ל על ״דדיה ירווך בכל עת״: ״מה התינוק הזה״ וכו׳.

מצב רוח זה המבוסס על הכרת עצמיות מהותנו הישראלית הבריאה ועל שאיפתנו אליה ולהגדלתה והאדרתה, מקשרנו ומאחדנו בקשרי אהבת ודעת נפש חיה אל כל כלל ישראל כלו בכללו ובפרטיו כראוי לו ואל כל דורותיו וקורותיו, עם ההשראה החיה אשר ישרה בקרבנו את חיות הקודש הארגניית של תורת ה׳ ומסרתה המתגלית ומתגשמת באלה ומתוכם גם בנפשותינו הפרטיות האישיות (סימן לדבר: רמ״ח ושס״ה שבתרי״ג), של אמת אלהי עולם מלכנו צור יעקב מגן ישענו, אשר לדר ודר הוא קים ושמו קים וכסאו נכון ומלכותו ואמונתו לעד קימת, ודבריו החיים והקימים, הנאמנים ונחמדים לעד ולעולמי עולמים על אבותינו ועלינו, על בנינו ועל דורותינו, ועל כל דורות זרע ישראל עבדיך, על הראשונים ועל האחרונים, דבר טוב הוא וקים לעולם ועד אמת ואמונה חק ולא יעבור, ובו יש לנו דבקות אמתית, עזה ובהירה במסורת.

ומתוך כך יש מקום שאיפה והתרוממות לדעת-האלהים הישראלית העליונה, שהיא בעצם אפי אמתתה הארגניית-הרוחנית מחוברת דוקא וישר עם עבודת-האלהים ״וידעת - והשבות ללבבך״, ״דע- ועבדהו״, ״וידע אותי - כי אני עושה חסד משפט וצדקה ובאלה חפצתי״ ואב לכל זה י״ג מדותיו ב״ה, ומתלכדת בזה בסופה עם מרומי טהר האמונה, שהיא ״הענין המצויר בנפש כשיאמינו בו שהוא כן כמו שיצויר״ או ״שהוא כפי מה שנראה לנפש״. זוהי הכרת ״הענין האלהי״, (זה בטויו החביב של ה״כוזרי״, הפך בשורת ״הדבר - האלהים״).- הענין המנהג ומתגלה ומחיה בכל עלילות ההיסטוריה כבכל מסבות הטבע בחקיו ותורתו, אשר כל צדדי אפולוגיות פרטיות ודאי שפלים או אולי גם ״שנואים״ הם, לא מצד עצמם, כמוכח מכל וכוחי התשובה למינים בכתב ובעל פה שאנו מוצאים בעתות הצרך שבכל הדורות אלא כהסברתו של מרן אבא שליט״א שאת החלוק של ״ענה״ ו״אל תען... כאולתו״ שבין אפיקורוס נכרי ובין אפיקורוס ישראל, - לגבי אפיה הארגניי הרוחני המיוחד של הכרה זו, שגם צדדי הבריאות וגם צדדי החולי, גם החסרונות וגם היתרונות לא על פי חשבונות פרטיים מצד עצמם יוכלו להערך ולהסתדר ולהתקן בה אלא על פי יסוד כלליותו

הארגניית, שהוא מתגלה ומתבלט ומתגשם בחיים ובהכרה בתקופתנו הנכחית בערכה המיוחד לה בין פרקי ההסתוריה האלהית הישראלית, בהגלות והתעורר הצורה הכללית של האומה הישראלית והרגשת חיותה המיוחדת.

ובעמדנו במעמד זה האם דבר שצריך להאמר הוא עוד - כי גם עמדת לאומיותנו הישראלית ושאיפות תקות ואמונות תחיתנו, ״גאולתנו ופדות-נפשנו״, לא נגן בחשבונות אפולוגיות פרטיות כלפי שאיפות אנושיות רחבות, אלא בכוננותו החיובית של מעמדנו החיוני וההכרי המיוחד בתקופתנו זאת ? וכי צריך עוד להתפרש, שאין בהן בלאמיותנו ובתחיתנו מן ה״צמצום״, אותו הצמצום המונח בהכרח ביסוד הקבוצים הלאומיים שבחברה האנושית בזמננו, בעוד לא כלתה הרשעה ולא שפלה גבהות אדם ? כי נחלת יעקב היא דוקא בלא מצרים, כי עבודותינו הלאומיות ותחיתנו הממשית לא תפרדנה בעיקרן וביסודן אף רגע מהאידיאלים האלהיים המקיפים את כל האנושיות, וגם הרבה יותר ממנה, אשר בתורה ובנבואות, באגדות ובתפלות, באמונות ובתקוות העתיד הישראליות ? ואיה איפוא מקום אחדותן הטבעית של ה״קוסמופוליטיות״ והלאומיות - והאישיות היחידית בעמק פנימיותה, כבישראל ותורות ה׳ אשר לו תורת חייו? הלא היא סגולתו האחת, שכל הכשרונות המיוחדים הפרטיים שנדמה למצוא בו, בה הם כלולים ומיוסדים, סגולת ארגניות מהותו, קדושתו האלהית הנבחרת, ישראליותו, המתגלית עתה בצורת האומה הקמה לתחיה.

כן גם האישיות היחידית, הלא גם היא כמובן, בהתבכר ההכרה וההרגשה הישראלית, ביחוד בתקופתנו זאת שהצורה הלאומית הצבורית הכללית בישראל מתגלית ומתעוררת, אך בארגניות הכלליות השלמה של האומה וצורתה הרוחנית, בידיעת היהדות ובארחות חייה, בתורה ובמצות, המכוונות לשם ארגניות זו ומחוברות אתה, יהיה לה בסיס נכון וקים מגדיל ומפרה גם לכל נטיותיה הרוחניות המיוחדות, אישיות-יחידיות או אנושיות-כלליות ואיזו שתהיינה, כשם שמוסרנו הלאומי האמתי המקורי, שעם התפתחותן הממשית של עבודות תחיתנו הלאומית מחוברת בטבע התגלותו והתחזקותו, של זה רוח חייהן הפנימי, הוא אותו המוסר האלהי שברוח ישראל הכולל כל, המנוחל ומבוסס באמון המוסר האישי, המעשי והעיוני, שבחיי כל יחיד ויחיד מבני ישראל, אשר חובתו וישותו מתכפלת במדת בריאות הרוח האישי בכוּר הכרתו והרגשתו הלאומית מעבר מזה וגמדת גדל ערך פרק הזמן ההסתורי בדברי ימי האומה מעבר מזה, במסורת המצוה והתורה כלילת הדרכת כל פנות חיינו הפרטיות היחידיות ומשאות-נפשנו ויעודי אמונותינו ותקוותנו הלאומיות והאנושיות הקוסמופוליטיות.

כי שני היסודות הממשיים האלה, העשויים צבת בצבת, יסוד תחייתנו הלאומית ויסוד המוסריות האישית היהודית, בצעירינו בעלי הכרה מפותחת, גם הם והם ביתר שאת לפי מדת ממשיותם הגלויה - אך מבסיס קרקע הארגניות השלמה הכלל ישראלית בצורת האומה ותחיתה הקדושה, המתגלית ומתבלטת ונתפסת עתה בחיים הממשיים, ויזונו הזנת קיומם האמתית הבריאה והמבריאה, העומדת לפתח ולהעלות אורים גדולים ואדירים לדעת אמת ולרוממות בינה וחכמה עליונה, להתלהבות הנפש לשמחה של מצוה לתורה לקדושה ולטהרה, להשפעת גאולה וישועה ופדות ובנין עולמי (ם פרטיות וכלליות.

ומקרקע היסתורי זה עולות וגדלות תחית הארץ הממשית ואחריה תחית השפה הממשית. תחית השפה בממשיותה, בהתרחבותה התקיפה והחיונית, שבאה בשנותינו אלה האחרונות, אחרי השתרשותו והתרחבותו המרנינה של ישוב הארץ ורעיון תחיתה, סימן התבכרות היסתורית היא למהלך תחית האומה בכללה. כי כשם שהארץ היא מכון-הטבע של האומה, אשר בקשר התאמתם היצירתי המכוון הם ממלאים את תפקידם המיוחד במציאות, כן השפה, סגנון האומה ואוצר גִלוי נשמתה, היא מכון-הסתוריתה דברי ימי חייה; כן הארץ, אמצעית העולם שממנה הושתת ומתמציתה הוא שותה, של אותה אומַת העולם, שבשבילה הוא נברא, בעלת התורה, שהיתה כלי האמנות להקב״ה בבריאת העולם. וכן השפה, לשון קדשה שבו נברא העולם ונאמרו מאמרות בריאתו, ״כשם שהתורה נתנה בו״.

הארץ והשפה שתיהן יצירות מתאימות לאומה ולרוחה, ואין בין זו לזו אלא שהארץ היא דבר-הטבע, שהוא מחוץ לאדם וקודם לו ושהאדם הוא אתו ובתוכו, אשר היא לו לאדם ארץ חייו בתכונת אדמתה שהוא יושב עליה ועובד אותה. ופרי הצומח והחי שהיא מגדלת לברכה ולתפארת, שמיה ורוחות אוירה המאירים ומפארים ומברכים ברשמיהם של כל אלה עליו וביחוסים החזקים והמכוונים שביניהם, והשפה היא דבר ההיסתוריה אשר כמוה - ההסתוריה - כן גם היא של האדם ונעשית על ידו, שורה וגדלה בתוכו וקימת בחייו ומתפתחת בהתפתחותו, והיא לו לאדם ״המדבר״ ״המדיני בטבעו״ חית נפשו ״רוח-מלולו״ העצמית, בסדרי ואפני חתוכי האותיות וצלצולי הקולות, ע״י תנועותיו הנפשיות והגופניות בשכלו ובחושיו ובעצביו ואבריו בצרופי המלים ונטיות המשפטים ההגיוניים, שהתיחסותו הטבעית ומחשבתו התחתונה שבתחתונות והעליונה שבעליונות מובעת ומתגלה בזה, מתוך פעולות עמק אפיו הפנימי ותבונתו המבוכרת, ונכנסת לקיום ולגדול ולברכה לדורות, ומזה יסוד החבור הפנימי שבין מדע הלשונות ומדע נפשות העמים. וכן בארצנו ובלשוננו, בארץ הקדש ובלשון הקדש, בערכיהם הראוים להם.

כשגלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו מפני חטאינו אבדנו את מכון טבענו, נשמט הקרקע הטבעי מתחת רגלינו ונעלמו מאתנו טהר רקיעה ואוירה של ארץ חמדת ד׳, ובגלותנו ל״אדמת נכר״ ש״לא במקומנו״ ל״ארעא דמחשכא״ גלתה אתנו שכינה ונלקו גם מאורות תורתנו בחשכתנו. התקשרותנו הפנימית לארץ-חיינו לכל סגולות תכונותיה החמריות והרוחניות, שכל נשמתנו מחוברת אתה, הוחזקה במרחק הגלות המפסיק בינינו על ידי דיני תורה ודברי חז״ל. מה שאין מקום וצורך לזה במכון הסתוריתנו - השפה, אם גם על הארץ בערכה, כמו על התורה בערכה, נאמר: ״תהא בעיניך כאילו נתנה לך בו ביום ואל תהי בעיניך ירושת אבות״, היתכן להתפרש כן גם על השפה, שהיא ממש בפיו ובלבבו של אדם ? הפסקים ומרחקים גשמיים הלא אינם שולטים בזו כלל ! הלא דבר שממנו ובתוכנו ואתנו היא, ואת חיינו היא חיה, ולפי מדת קרבתנו אל בהירות תכונתנו המקורית ושורת חיינו הבריאה והשלמה, במלא כחה האלהי לנו ולעולם כלו, כן מצב שפתנו, שהלכה והתפתחה גם היא אתנו לפי דרכה בכל גלגולי תקופות גלותנו עם כל רב הטוב והרכוש הגדול העומדים להצטרף לנו - במתכנת עלילותינו ומקרא דורותינו - מתוך כולן לחשבון חיינו ותפקידנו. גלינו,

ולשון ״בית אמנו ״, מקום תחלת גלותנו, ״קרובה ללשון תורה״, נטפלה ללשוננו העצמית בדבור החי ואחר כך גם בכתב ובספרות, ובשתיהן נאצרה לנו תורתנו שבעל פה וכל גלויי נשמתנו ופירות רוחנו עמה ממקורנו האלהי למזון ולמחיה ולברכה ולאורה לכל היסתורית פיזורנו בכל נוראות ואדירות מעלותיה ומורדותיה, אורותיה ומחשכיה, עד הגיע יום הכתב התורה יונית, ״שהיה קשה לישראל כיום שנעשה בו העגל״. ומדי ״הפזר עצמינו אל פי שאול כפולח וכבוקע בארץ״ הוסיפה ממשיותנו להתדכדך, סדרי חיינו להתבלבל, ולשוננו להתפלג. אחת היא אי הטבעיות שבמרירות גלות השכינה וגלות ישראל, שבבטול תורה ומצות, בארץ העמים ואויר מחנקה ושמי מחשכה, בשפת הלעז ועקומי דבוריה וגמגומי צלצוליה, לנשמה ולגוף, לרוח ולבשר, לשכל ולמחשבה ללב ולנפש ולגידים ולאברים של כל איש יהודי, ועל אחת כמה וכמה לשל כלל הצבור הישראלי, העם המפוזר והמפורד - כמה ממשית בולטת היא אי הטבעיות שבגלות השפה בחיי כל יחיד מישראל, בתנועות הגוף והנפש הפנימיות והחיצוניות ובצרופי המלים והדבורים אשר לא לפי אפיו העצמי, אשר לא ללשון קדשו, כמו גם בקלקלת מוסר ישראלית או אנושית שבארחות החיים וכמו בזרות האקלים הנכרי וסביבתו בערכיהן הן, ועל אחת כמה וכמה בחיי האומה בכללה אשר שפתה המיוחדת היא המטבע הממשי של קבוציותה, שפנימיות תכונתה הארגנית הכללית מתגלה ומתבלטת בו, בדרך הדבור ובאפן המחשבה המופיעים במהלך החיים וארחותיו ומאחדים וכוללים את בניהאחרי התקבצם בשטח מקום מיוחד הראוי להם.

ועל כן ישר וטבעי הוא בהגיע בנו מהלך תחית האומה, מתוך תחית הארץ הממשית ותחית השפה הממשית, האחרונה והממשית שבמטבעות האומה, המביעה בהתגלותה את התבכרות צורת האומה הארגניית הכלליית; אף על פי שימצאו יחידים בעלי בחינות אחרות וממשיות ומחוסרי התרוממות למעלה מהן ולתוכיות שבהן, הטועים להחזיקה לענן מיוחד בפני עצמו שיוכל להיות נפרד מכלליות מהות האומה וכל גדלה וקדשה לאלהים - וגם סותר לה. ומי בעל נפש ישראלית חיה, המבין אל פעולת ד׳ הגדולה המובלטת בתקופתנו ההיסתורית ומפלאות ערכיה ״נוטעי שמים ומסדי ארץ ואומרי לציון עמי אתה״, ימלא את תכנה הטבעי הקים בהחיותו בו את לשון עמו הקדוש, בהשתתפו בפעל ממש ושמתוך דבקות לב וכוון דעה, בתחית השפה בתור מטבע הלאומיות המוטבעת בממשיות החיים הפרטיים האישיים של כל יחיד, והמתגלית מתוך מהלך תחית אורגניות האומה בתתו לו עם התאמת ארחות חייו העיוניים והמעשיים לאמתת טבעו הישראלית - את דרך ההבעה ואפן הדבור של אמתת הטבע הישראלית, כראוי לגופו ולנפשו, לבשרו ולרוחו ולאפיות נשמתו הפנימית, ועל אחת כמה וכמה לקבוץ צעירים בעלי הכרה, שהצבוריות הכוללתם, עם ההכרה המתפתחת ומתבכרת, מחייבות גם יחד את מלוא תכן ישראליותם. בפנימיות חיינו, בחיי הצבור, שהיו תמיד מובדלין ומבוצרים באמץ אפים הישראלי, ובאוצר הקדש התורה והתפלה - שממנו שאבנו תמיד חיים ועז בכל פזורינו, היתה שפתנו חיה וקימה בלי הפסק גם בכל עתות הגלות, ומהמשך חיות זו וקיום זה תלך ותשוב להתפשט ולהתקים ולחיות בכל מרחבי חיינו וממשותם, כל מה שיוסיף עז קדש חיינו הפנימי המקורי להתמלא בהם, להתקבץ פזורינו, להבנות הריסותינו ולבא דבר תחיתנו וישועתנו השלמה. ואם מדברנו העברי אינו כל כך נאוה, מבטאנו לא כל כך מחוור ודבורנו לא כל כך מדוקדק, ואפילו אם יפתיותנו הגלותית מקלקלת ומגרעת את כח שֶׁמיותו הטבעית, נדע כי כל אלה עומדים להתברר ולהתקן עם התקדמות מעלות חיינו בתוך כנסת ישראל אמנו השבה לחדוש נעוריה, שאנחנו דבקים בה ובדעתה וחיים בתחיתה הארגניית.

והארת הדרך ברוממות רוח וגדל דעת ואמץ נפש ממקור הקדש הישראלי ימצא לו מעמד ארגניי זה במרן מאור הקדש והטהר שליט״א, בדבריו ובכתביו של זה הנושא והממשיך ההיסתורי של דעות היהדות בדורנו האחרון הזה ורועה עם ה׳ המתישב ושב לחייו בחבל נחלתו ומפיח הוא בהם את רוח קדש התחיה.

~ ✣ ~

פסקה 46 | חיבת הארץ וחיזוק כוחותיה החומריים

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק שישי – כיצד מברכין, מ. ברכות מא/ב

רב חמדא ורב המנונא הוי יתבי בסעודתא אייתו לקמייהו תמרי ורמוני, שקל ר״ה בריך אתמרי ברישא, א״ל ר״ח לא מ״ל מר להא דאר״י ואיתימא ר״י כל המוקדם בפסוק זה מוקדם לברכה, א״ל זה שני לארץ וזה חמישי לארץ, א״ל מאן יהיב לן נגרי דפרזלא ונשמעינך. כשם שהברכות עצמם מעירות את הלבבות לדיעות ישרותי שהן אבות למעשים ישרים ומדות טובות, כן גם פרטיהם להלכותיהם בנויים ע״פ דרכים מפולשים למדות טובות ויקרות, ועקרי תורה באמונות ודעות. ובאשר חבת אה״ק היא יסודה של תורה, שהיא מביאה את כלל עם ד׳ וכלל העולם כולו להשלמתם, ע״כ מחוברים הם עניני הברכות בהקדמתם בסמיכתם לארץ שבתורה, להורות כי כל הקרוב קרוב יותר לארץ, ומי שיש לו יותר אהבה לארץ ויותר השתדלות בענין ישוב ארה״ק הוא מוקדם לברכה והוא קרוב יותר אל השלימות. ובאשר חבת הארץ מחולקת היא לפי מעלת האנשים והכרתם, כי יש שמחבב ארה״ק בשביל סגולותיה היקרות, וצמא מאד לרצות אבניי ולחונן עפרה כדי לקיים המצות התלויות בארץ ובשביל התכלית העליונה הנמצאת בה לכלל ישראל ולכלל העולם במעלתם הרוחנית. ויש מי שמחבב ארה״ק וישתדל בישובה ובדירתה בשביל שמכיר בה התכלית של המנוחה החומרית לכלל ישראל, שהוא ג״כ דבר טוב ונשגב, ובכ״ז לא בא עד המעלה הראשונה למי שמכיר יסוד התכלית העליונה שבחבת הארץ. ע״כ רמוז בפסוק קירוב הברכות לארץ בשתי מערכות, חמשה מינים, נגד ההשתוקקות לארץ באופן העליון המעולה, מכוונים נגד חמשה חומשי תורה שהם יסוד ההשלמה הישראלית וממנה נמשכת ההשלמה האנושית, וכל המוקדם בה וקרוב יותר לארץ מוקדם לברכה. והחלק השני, [זית שמן ודבש], נגד המכירים ההשלמה הטבעית של כלל ישראל בארץ בהשלמתם הרוחנית הטבעית, כראוי לכל עם גדול וחכם ברוח ובחומר.

ולמדנו מכאן כמה גדולה היא המעלה של מי שמשתוקק לישב ארה״ק אפי׳ לשם התכלית החומרית של הכלל, כי אצל הכלל יהפך תמיד כל ענין גשמי לרוחני, והתכלית העליונה בא תבוא ע״י חבור עם ד׳ בארץ ד׳. ע״כ מי שיש לו קורבה

יתירה לארה״ק אפי׳ במדרגה הנמוכה, יש לנו לחזקו ולאמצו ולהקדימו לברכה, ממי שמתאחר ומתרחק אע״פ שבתוך הלב יהי׳ המתרחק בעל מדרגה יותר עליונה, מ״מ ישוב הארץ וחבתה בפועל הוא דבר נשגב, וכמו שאמרו חז״ל על עמרי שזכה למלכות בשביל שהוסיף עיר אחת באי״י, אע״פ שהיתה כונתו ודאי חומרית. ויש לנו לימוד שצריך לחזק את הכוחות החומריים של כלל האומה ומזה יבא ג״כ חיזוק להכוחות הרוחניים. ע״כ אמר להם זה שני לארץ, אע״פ שהוא שני לארץ במדרגה השני׳ מ״מ הוא קדום לחמישי לארץ שבמדרגה הראשונה, לענין הרושם שאנו צריכים לעשות עלינו בחבת הארץ, אע״פ שהוא בעל נפש שפלה נגד הראשון, מ״מ פעולותיו הגשמיות מתקרבות למטרה רמה, ע״כ מתוך החוזק החומרי יבא חוזק נפשי רוחני. ע״כ אמרו לו כהלכה וכענין, מאן יהיב לן ננרא דפרזלא ונשמעינך, מי יתן לנו חוזק גופני וכח חומרי אמיץ כברזל, להיות שרירי הגוף חזקים, ונוכל לקבל ממך שלימות רוחני גדול כמדתך, לחבב את החוזק החומרי בכלל עם ד׳, מפני שמביא ודאי לחוזק הרוחני. ועל ענייני הכלל בצד הלאומי של ישראל יוסב ג״כ, מי יתן לנו אמצעיים חזקים לחזק את הצד הגשמי והחומרי של הכלל, בנגרי דפרזלי, ברכב ברזל, בבריחי ברזל, ובכח אמיץ וגוף חזק כברזל להתאזר בגבורה ולרומם קרן ברוח גבורה, ונשמעינך, ונלך בדרכך איך לזכות לזה ע״פ דרכה של תורה, באהבה ושלו׳ שלא לעלות בחומה ולא למרוד באוה״ע, כ״א להרבות כח ועצמה פנימית, אפי׳ גשמים, כי זאת תביא לנו המשמעת הרוחנית, שהיא המטרה, ״לא בחיל ולא בכח כ״א ברוחי אמר ד׳״. ואמר ״שבחי ירושלים את ד׳ הללי אלהיך ציון כי חזק בריחי שעריך ברך בניך בקרבך השם גבולך שלום חלב חטים ישביעך״. והחותם והתכלית הבא מזה בהכרח כפי קדושתם של ישראל הוא, מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל.

~ ✣ ~

פסקה 47 | התכלית הלאומית ודקדוק המצוות

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק שביעי – שלשה שאכלו, יח. ברכות מז/ב

והני כותאי עשורי מעשרי כדחזי רבמאי דכתיב באורייתא מזהר זהירי, דאמר מר כל מצוה שהחזיקו בה כותים הרבה מדקדקים בה יותר מישראל. תכלית התורה היא כפולה, השלימות הפרטית של עבודת ד׳ של כל יחיד ויחיד, בין מיראת ד׳ באיזה מין ממיני היראה שתהי׳, יראת העונש או יראת הרוממות, או מצד אהבת ד׳ וגעגועי הנפש בכללה אל אביה שבשמים, שמוציא מן הכח אל הפועל בכל מין עבודת ד׳ שתשיג ידו, בין בדברים מחוייבים ע״פ התורה, בין בהנהגות ומוסרים מוסכמים לעצמו ע״פ שכלו והדרכתו בכונתו לשמים.

ועוד יתרון עקרי יש לישראל מורשה קהלת יעקב, והוא התכלית הלאומית שיש בכלל התורה והמצות, שהם בכללם מחזקים את האגד הלאומי ומוסיפים עוצמה בסגולות הלאומיות. ויען שלאומיותם של ישראל היא הדרך הכבושה להדריך את כל העולם כולו בדרכי ד׳, ע״כ בתיקון ושכלול של כנסת ישראל תלויים כל גופי תורה ומצות. אמנם בענין הדקדוק הפרטי, לדקדק הרבה בדקדוקי מצות, יש הפרש בין אלה ב׳ התכליות, מי שאינו מכיר התכלית הלאומי לא יוכל להבין מושג כללי לכללות התורה והעבודה. ע״כ רק מצד אמונה ויראה, וע״פ רוב יראת העונש, ישקיף על המצות, כי בלא הבנה עקרית בעומקה של תורה שבנויה ע״פ יסוד כנסת ישראל בכללה לא יוכל לעלות למדע מבורר לדעת את ד׳ ולעבדו באהבת אמת. ע״כ לא יכיר שום הבדל בין עיקר מצוה לדקדוק רחוק. כי כולם תכלית אחת היא למי שאינו יודע דרך התכלית הכללית, ואם אמנם הדרך כשהוא לעצמו הוא טוב מאד, דבאמת גם ע״י ההבנה הכפולה של השלימות הפרטית והשלימות הלאומיות דכנסת ישראל בכלל. יש יתרון רב לכל דקדוק ודקדוק קל שנכנס לאוצר הכללי ומתלקט לחשבון גדול של אושר וגדולה כללית, מ״מ לזה צריך השקפה יותר ברורה. אבל מי שלא עלה בתכלית המעלה, לפעמים ע״י היתרון יולד איזה חסרון, שמתוך שמבין התכלית הכללי, יוכל לעלות על דעתו כי ימצא התכלית רק בכלל המצוה, והפרטים הם בכלל מלואים ושומרים שלא תזנח תכלית המצוה, כי הדקדוקים שומרים את משמרת הכלל, ע״כ יש הבדל ברעיון הישראלי בין כללות המצוה לדקדוקיה. והנה הכותים אינם מכירים כלל לאומיותם של ישראל, כי עוד כצר נחשבו לכלל האומה מצד לאומיותה, והשתתפם בתורה אינו כ״א מצד רצונם לזכות בשכרה, או הכרת האמת למצויינים שבהם. ומדוייקים דברי חז״ל, שגם המעלה את הכותים ונותן להם יתרון שאינם גרי אריות, אומר שהם ״גרי אמת״, ואינו כלשון המורגל להם ז״ל בכל מקום על הגרים ״גרי הצדק״. והיינו שצדק נקראת כנסת ישראל, שיסודה להביא צדק עולמים לכלל המין האנושי. ומי שאין לו יד ושם באלהי ישראל, אע״פ שמכיר הוד התורה מצד צד האמת שבה לעצמה, נוכל לקרותו גר אמת ולא גר צדק. ע״כ כל מצוה שהחזיקו בה כותים, הרבה מדקדקים כה, ביחוד רק במאי דכתיב באורייתא, כי יסוד תורה שבע״פ הוא ביחוד מצד התכלית העליון של הכסא, שהוא התכלית הלאומי שצריך שיהי׳ המרכז חזק מאד, וערבים דברי סופרים יותר מיינה של תורה שבהם מבואר התכלית הכללי בגילוי ברור. אמנם יש ג״כ בכלל הדקדוקים, דקדוקים של תפלות, שיוכלו להולד ממנו דרך להבחין בין עקר לטפל, וביותר שאין דרך להגביר מדת הצדק ע״י העבודה כ״א בההבנה הברורה של התכלית הכללי, שעל ידה האדם מוצא את עצמו עוסק בצרכי ציבור הכלליים וגומל חסד עם אומתו ועם כל העולם כולו. איזהו חסיד המתחסד עם קונו ועם קן דילי׳ מקום שממנו שאב כל אשרו והפרחתו, דהיינו אומתו. ע״כ רק ההבנה האמתית תיישר את דעת האדם לכונן אשוריו במעגל הטוב והישר, להיות זהיר בכל דבר בדעת ותבונה ולערוך ערך לכל דבר כערכו, ולהשמר ג״כ מהפרזה בדקדוקים כאלה שאין רוח חכמים נוחה מהם, ומביא ג״כ לשקוד על דלתי תורה כדי שיוכל להכיר ההבדל הראוי בין עיקר וטפל ולדעת מי נדחה מפני מי. מה שאין כל אלו המדות היקרות הנמשכות בדרך המצומצם הפרטי, שאין בו מדת תורת ד׳ התמימה, שהיא מורשה קהלת יעקב הגוי כולו. ואחרית תקלה זו של ביטול ההערה הרוממה הלאומית מביאה ג״כ לעבודה זרה, כי בהיות שכל האדם משוטט לתן טעמים למצות, ולא ימצא באמת רק בהכנסו דרך השער אשר לד׳ שהיא שערי צדק של כנסת ישראל, ממילא ישגה לתלות דמיוני שוא ובוקי סריקי של הבלי ע״ז או קרוב לה בתורת אמת. וזהו שהביאה להכותים סופם שמצאו דמות יונה להם בראש הר גריזים, תחת ירושלים שהיא מקדש מלך ויסוד הלאומית בחרו בהר גריזים להורות על תכלית הפרטי לזכות רק בברכות, שע״פ רוב לא תתרומם נפש האדם בזה יותר מהשער הנמוך של

עבודה ע״מ לקבל פרס. והיא דמות יונה שכנסי״י אמנם נמשלת ליונה שמצות מגינות עלי׳, והמצות כולם המה לתכלית העליון של הצורה הרוחנית של עבודת ד׳ המיוחדת לישראל, שאין בזה שום הגשמה חלילה הם בערכם המצות לא לשם הדעה האמתית הזאת כ״א לתכלית הפרטית של ברכות המכוונות להר גריזים, לא יוכלו להנצל מהגשמה ימצאו להם דמות יונה, שאמנם אינה מחלפת בת זוגה באחר, אבל חשבו רק בעבור הפרטיות של מציאות הברכות. אשר ״לא כאלה חלק יעקב כי יוצר הכל הוא״, ו״ד׳ אלהים יתן אמר המבשרות צבא רב״, שאמרו ע״ז חז״ל שכל דיבור ודיבור נחלק לשבעים לשון, שהוכן בו פתח תקוה לכל האדם אשר ע״פ האדמה. וע״ז אמר ״אם תשכבון בין שפתים כנפי יונה נחפה בכסף ואברותיה בירקרק חרוץ״. תכלית ההוד וההדר הוא כדי להודיע תפארת ישראל בעולם ע״י שכלול האמיתי של כנסת ישראל, וע״י ההכרה של תפארת ישראל ידעו כל העמים להשכיל ולאמר ״בית יעקב״, שבו תלוי כל תפארת ישראל בעל הקורה שראוי שיכנס בעוביה של קורה. ״לכו ונלכה באור ד׳ י׳, ״והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ד׳ ואל בית אלהי יעקב, ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו, כי מציון תצא תורה, ודבר ד׳ מירושלים״. אמנם לפי ערך גדולת התכלית ראוי להתגדל אהבת הדקדוק ביותר לכל פרט קטן מרוב אהבה ויקרת ערך. אבל התרוממות הנפש לתכלית הכללית תשבית מעט את הקשר הטבעי לדקדוקים היותר רחוקים, וצריך ע״ז זהירות מיוחדת והגברת הכח השכלי, לקשרו בשכל המעשי יפה. ואצל הכותים אשר לא ידעו את שם ד׳ אלהי ישראל, שאינם מתנשאים אל רוממות התכלית הכללי, אינם צריכים ע״ז התגברות כי משפט אחד להם, הכלל והפרטים. דוגמת הדבר מצינו בבנ״א היותר נמוכים אין להם מרכז של חיים במח, וע״כ גם כל חלק קטן מגופם מפרפר בחתכו, ולפעמים ישוב ג״כ ויגדל שאר חלקי הגוף ויהי׳ לבע״ח נמוך בצורתו הראשונה. ובע״ח השלמים להם יש מרכז מיוחד במח, ויש הבדל בין האבר המרכזי לאברים הצדדיים, מ״מ ודאי שע״י הכרת המרכז מרומם יותר אפי׳ ערך האברים הצדדיים, מפני שהם עשויים לשמש מרכז גדול ואדיר העשוי לתכלית נשגבה ורמה, כצלם אלהים שבאדם.

~ ✣ ~

פסקה 48 | סדר הברכות ושלבי בניין האומה

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק שביעי – שלשה שאכלו, לא. ברכות מח/א

אר״נ, משה תקן להם לישראל ברכת הזן כשעה שירד להם המן, יהושע תקן ברכת הארץ כיון שנכנסו לארץ, דוד ושלמה תקנו כונה ירושלים, דוד תקן על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ושלמה תקן על הבית הגדול והקדוש הטוב והמטיב ביבנה תקנוה כנגד הרוגי ביתר, דאמר״נ אותו היום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה תקנו ביבנה הטוב והמטיב, הטוב שלא הסריחו המטיב שנתנו לקבורה. החוט המחריז בכל דרכי התורה הוא קשר הכלל אל הפרטים במה שהפרטים מוצאים אשרם בכלל הגדול. ע״כ בהיות האכילה משפלת את האדם אל גסות חושיו והנאתו הבהמית הפרטית, כבר הוכן לנו מראש בעצת ד׳ הסולם המוצב ארצה וראשו מגיע השמימה לעלות משפלות הפרטי אל רוממות הכלל. אמנם סדרי הבנין הכללי צריכין להיות מותחלים מהפרטים, ע״כ ראשית הכל צריך הקיום הגופני הפרטי ואחריו הקיום הגופני הכללי. ואחר שעלו ביד האומה שתי אלה, אז צריך להתחיל התיסדות הצורה הפרטית, בתור אומה דואגת לעצמה, לקיומה וצביונה, ואח״כ תגיע עד הצורה הכללית, בדאגתה לכל המון גויים ברואים בצלם אלהים. אמנם כאשר במשך הגלות הלב חרד אל אלה התעודות, שאחרי שהננו נדכאים בהמון צרות ופזורים נוראים, שלא תפסד חלילה הצורה הפרטית מהאומה ועמה יחד תאבד חס ושלום התקוה הגדולה, שעתידה על ידה להיות בקץ הימים, אל כללות האדם. אמנם מובטחים אנחנו על שמירת צורתינו הפרטית גם אם נחשבנו כמו חללים, בכל זאת תחיינו רוח ד׳ ועמה יחד תתרקם בסתר התעודה הנפלאה שתצא אל הפועל בקץ הימים, לקרא בשם ד׳ אל עולם באזני כל האנושיות, שאז נראה שאין לנו דבר שיהי׳ מונע את הקישור הנפלא של פרטיות הפרטים אל גדולת הכלל היותר כולל ויותר נשגב. ע״כ קודם לכל תקן משה הזן בשעה שירד להם המן לתקנתם וקיומם החומרי הפרטי. אמנם, בהיות דור המדבר ההכנה לכל המסיבות האדירות שנולדו ושעתידין להולד בעולם ע״י ישראל, ע״כ אם שעל פי הסדר ראוי שתהי׳ המטרה הראשונה הקיום הגופני הפרטי, שמבלעדו אין חומר במה לבנות צורות וכללים. אבל כבר היו בתוכן כלולים כל ההכנות היותר נשגבות, כי דרך ההנהגה הניסית והמון האמתיות שנתגלו על ידה הם האירו הדרך לכל התוצאות העתידות. ע״כ הי׳ המן מתגבר עד שיהיו רואין אותו ויודעין ממנו מלכי מזרח ומערב, שקיום האומה לבדה מבלי האמצעים לקיומה בטבע הפשוט היתה ההכנה לישר לב עמים רבים לדעת את ד׳, מ״מ כחק הסדר, הערך הגלוי בזה הוא הקיום הגופני הפרטי. ואח״כ עלינו מזה שנכנסנו לארץ, ובאנו אל מצב דאגה של הקיום הכללי הגופני. ע״כ תיקן יהושע ברכת הארץ כשנכנסו לארץ, שבאנו אל המדרגה השני׳ ממעלת ההתקדמות הדרושה לנו. אח״כ דוד ושלמה תקנו בונה ירושלים, שכבר בא הזמן ליסד מרכז רוחני כללי לכלל האומה. אמנם בזה תיקן דוד על ישראל עמך ועל ירושלים עירך, היינו הדאגה הרוחנית עבור ישראל עצמם, במה שכל ישראל יתאגדו ע״י ירושלים לעם אחד בצורתם הרוחנית, ובזה נשלמה המטרה הרוחנית הלאומית הפרטית. ושלמה תיקן על הבית הגדול והקדוש, להעיר ג״כ על המטרה העליונה של הרוחנית הכללית, כמו שאמר׳ ביסוד הבית ״למען דעת כל עמי הארץ כי ד׳ הוא האלהים אין עוד״. ע״כ ראוי לאיש הישראלי להכיר ערך מזונו הפרטי, שהוא מניח בזה אבן אחת בבנין העולם היותר כללי והיותר קדוש ונשגב. ומה מאד תרומם נפשו וידע כי הוא יושב על השולחן אשר לפני ד׳. אמנם שלא יפול לבבו עליו ממראה עיניו מנפילת הגלות, באין הכרה לרוח החיים הנשגב הנתון בכלל העם הנפלא אשר בחר בו ד׳ להיות לאור עולם, ויתיאש מהצטיינות הפרטית מיראתו שע״י ביטול כל היסודות הלאומיים תפסד ג״כ הצורה הלאומית הפרטית, ואז אין עוד על מה לחול התקוה הכללית היותר רוממה. ע״כ תקנו ביבנה הטוב והמטיב כנגד הרוגי ניתר שהוא סימן לדורות, כי ע״י נפילת ביתר נגדעה קרן ישראל לשעתה. והנה נשמרה צורת ההרוגים עד שלא די שלא הרקיבו לאבד צורתם אלא שגם לא הסריחו, להיות לאות שגם אם הננו חשובים כנטולי כח החיים מחרב האויב שהרע בקודש, שמור בנו כח חיים נפלא לשמור צורתינו העצמית, וממילא אנו בטוחים על התעודה היותר רוממה שהיא תעודת הכלל, שאם רחוקה היא מאד בא תבא בזמנה. וזאת היא

דוגמת הגבורה המורה על שמירת ישיני עפר עד עת קץ שישובו לתחיה, כן תשוב כל הגדולה היותר נשגבה אל עמנו באחרית הימים. וזהו הטוב לעצמינו שלא הטריחו, כי לא תשיג יד הגלות וההריסה היותר נוראה לבטל צורתנו העצמית. ולא זו בלבד כי גם לא תגע ג״כ באושר הכללי השמור לעולם כולו מידינו להיות מטיבים לזולתינו. והמטיב שנתנו לקבורה, עד עת קץ שיעמדו לגורלם הנשגב. ע״כ הכל הולך אל הכלל הגדול שקשר הקדושה ורוממות הנפש שראוי להמצא ברגשי לב כל אדם מישראל בבאו לשבת על שולחנו, אין עצב הגלות ומראהו האיום מערבב כלל את אור האמת, שמראה בעליל שיצא כנגה צדקינו וישועתינו כלפיד יבער, ולאות ומופת מגמתינו העליונה. כבר הננו מבארים ביסוד התחלת המעלה בההודאה על הקיום הפרטי, כי לבבינו מרגיש כי טוב ד׳ על כל בריותיו. ועל מה שזן את העולם כולו אנחנו מודים לו, עד שאנו באים לסדר את הדרכים המובילים את המזון לתעודתו ע״י העבודה המסורה בידינו.

~ ✣ ~

פסקה 49 | מדרגת ישראל ומדרגת יעקב

מקור: עין איה, ברכות א, פרק ראשון – מאימתי, קעב. ברכות יב/ב

כיוצא בו אתה אומר לא יקרא עוד שמך יעקב כי ישראל יהי׳ שמך. לא שיעקר יעקב ממקומו, אלא ישראל עיקר ויעקב טפל לו. האדם הפרטי והעולם הם דומים בהנהגתם לשלימותם. באדם ישנם כוחות טובים ורעים, הרעים כשהם יוצאים לפעול אם יהיו מעוכבים שלא יצאו כלל אל הפועל, יהיו הרבה דברים טובים חסרים שצריך להם כח הכוחות הרעים וחזקתם וקשיותם. אמנם אם יצאו בלא שום מונע, יעברו גבול ויביאו את העולם למצב נשחת מאד. בתורה נרמז, כי יצא תחילה עשו, שהוא הנושא של הכוחות הגסים, אמנם יעקב לא מנע יציאתו, אבל ידו אוחזת בעקב עשו, שלא ילך כרצונו בלא גבול. אמנם כאשר הכוחות הרעים יצאו אל הפועל, אין די במה שהכוחות הטובים לא יניחו אותם לעבור גבול, כ״א העיקר הוא שצריך שיסורו למשמעת הטוב ויהי׳ הטוב השר והשליט עליהם, אז תצא ההשתלמות בכל הדרה, וע״ז יורה שם ישראל שבא אח״כ ״כי שרית עם אלהים ועם אנשים״. ע״כ גם בהיות הטוב עסוק בסידור הכוחות הרעים צריך הוא מ״מ לשום מתג ורסן שלא יפרצו גבול להתחזק יותר מדאי במציאותם. כי אם יהיו חזקים יותר מדאי לא יסורו למשמעתם, ע״כ יעקב טפל לישראל. גם בכלל העולם לא הי׳ אפשר שכלול בעולם בשום אופן לבא, כ״א בהתחזק ג״כ הכוחות החומריים ואפי׳ הפחותים שבהם, ובאו ע״י אנשים שלא השכילו לאחוז בטוב ולשאוף לשלימות האמיתי. כחן של ישראל שהודיעו דעת ד׳ ודרכיו, שהם צדקה ומשפט וחסד בעולמי, שם רסן שלא יוסיף הרע להגדיל עקב יותר מראי ולשלול לגמרי את רוח הנדיבה של האדם. אמנם כ״ז שישראל בגולה, פועלת פעולתן זאת בהעלם ומועלת עכ״פ להשביח שאון גלי רעת הירוס המוסר וחוזק הרשע. אבל כשירים ד׳ קרן עמו, אז יהיו גם המסדרים את הכוחות החומריים הנתונים לכל עמי הארץ, איך יפעלו כל אחד לתכליתם לענין הטוב והצדק. ע״כ ילכו עמים רבים אל הר ד, ואל בית אלהי יעקב, לאמר יורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו. ומ״מ גם אז לעת השלימות הכללי, שיהי׳ העיקר הסידור השלם, צריך יהי׳ להנהיג סדר ג״כ כדי שלא יתרומם הרע החומרי המביא לפריעת מוסר ולשבור מוטות הצדק. כאמרם ז״ל ״כי הנער בן מאה שנה ימות והחוטא בן מאה שנים יקולל״ באו״ה כתיב, ובישראל נאמר׳, ״בלע המות לנצח ומחה ד׳ אלהים דמעה מעל כל פנים״.

~ ✣ ~

פסקה 50 | זכות אבות וטביעת מידותיהם באומה

מקור: עין איה, ברכות א, פרק חמישי – אין עומדין, נה. ברכות לב/א

ואעשה אותך לגוי גדול, אר״א אמר משה לפני הקב״ה, ומה כסא של שלש רגלים א״י לעמוד לפניך בעת כעסה, כסא של רגל אחד על אחת כו״כ. יסוד זכות אבות השמור לבנים הוא מפני שהאבות מטביעים מדותיהם הטובות בטבע בלב בניהם, ואפי׳ סרו בפועל הבנים מדרך הישרה מ״מ כשהי׳ כח הטוב של האבות גדול מאד, פועל כח ירושת אבות שלעולם אי אפשר שיהי׳ קלקול הבנים גדול כ״כ עד שלא יהי׳ אפשר שירפאו ממשובתם, כ״א באיזה הערות מוסריות של חכמה או שבט ד׳ ע״י יסורין יחזרו לעצם טבע נפשם הטובה שירשו מאבותיהם הצדיקים. והנה כח הירושה מאבות תלוי הרבה בחוזק הקנין שהי׳ למדות הללו בנפש האבות, וגודל הרושם וההתעצמות שהי׳ בנפשם עמהם. וכל שיגדל יותר הרושם על נפש האבות מתכונות המדות הטובות כה תעמיק פעולתם בטבע הבנים. עד שאבותינו הקדושים אברהם יצחק ויעקב היו כ״כ דבקים במדות הקדושות והטובות שראויות להיות לנחלה לעם קדוש ששם ד׳ נקרא עליו, עד שהספיקה מעלתם להקנות קנין נצחי לבניהם, מרותיהם הטובות כפי מה שאפשר לקבל לעם שלם בכללו. ואמנם המדות הראשיות כאשר יתבודדו בהתגברותם באנשים מיוחדים, יגדל רשומם בנפש יותר מאלו יקבצו כולם באחד, שאז אע״פ שתשתכלל השלימות יותר באדם אחד שהשלים נפשו עם כלל המדות הטובות. אבל בהכרח חוזק הרושם יחלש מפני שכל אחת פועלת רושם על הנפש ומחלשת את זולתה. ואולי שלשת המדות הראשיות שמצטיינים בהם עם ד׳, רחמנות, ביישנות, גמ״ח, כ״א מהם פועלת בנו ביותר מפני שכ״א מהאבות לקח לו אחת מהנה לעיקר בחייו. אברהם מדת החסד, יצחק הצניעות והביישנות כנראה מהנהגתו בנשואיו, יעקב מדת הרחמים שמהם באים אהבת הורים לבנים שהתגברה בו ביותר. ואף שלגבי ערך מנהיג יותר טוב הוא השתכללות כל חמדת המדות, אבל אצל אבות להוריש לבנים, לבנות גוי איתן מצויין בצדקת מדותיו ותכונותיו הנעלות, יש יתרון להתיחדות המדות מפני חוזק הרושם שבא מצד ההתיחדות. והנה עד כמה יפעלו הכוחות מצד הירושה להתגבו על קלקולי הבחירה רק לאלהים הוא המשפט. והנה העם אז נשחת, שאבד סגולותיו ע״י חטא העגל, שעבודה זרה גלוי עריות ושפיכות דמים, שנכללו בע״ז, שלשתם הן הפך מרחמנות ביישנות גמ״ח. שפיכות דמים היפך הרחמנות, גלוי עריות היפך ביישנות, ע״ז היפך גמילות חסדים. כי גמ״ח באה רק מההכרה השלימה של אחדות השי״ת, שמזה באה הידיעה לאחד ג״כ כל הברואים והמעשים ע״י שיתוף

הפעולות לטובת הכלל, וע״ז תעוות הדרך הישרה הזאת להרחיק את האדם מהשקפת ההתאחדות ובזה יגבר כח הפירוד וכח ההרגשה הגשמית רק לבצעו ותאוותיו של כל אחד. ואם אבדו עכ״פ בפועל את מעלתם אבל מ״מ ע״י השתדלות רבה של הרועה הנאמן מוכנים היו להאיר עוד מחשכי נפשם, ולהוציא הסגולות הטובות הטמונות אל הפועל. ואם מדת דינו ית׳ יחייב שכבר אין תקוה מזה, שכיון שנפל העם כ״כ עד שמעצמו לא יוכל להתיצב על דרך טוב בטבעו, אין לו תקנה ואין שוה להניחו כ״א להכחידו ולהוציא עם שיהי׳ טוב מעצמו ושומר תכונתו, אמר כי מי יערב שהבאים ישמרו תכונתם הטובה והם יותר עלולים להתקלקל. באשר כלל ישראל, שהתפשט ברובם שרידי המדות שהתגברו אצל כ״א מהאבות ביחידות, ראויים יותר לשמירה הטבעית של המורשה הקדושה. ואם הם אפשריים לקלקול שאין תקוה לו איך תתכן תקוה מובטחת. וכיון שיש תקוה מובטחת וכריתות ברית, ע״כ הוא מפני שיש דבר במורשה שאינו מתאבד לעד, והיא ההכנה שצפונה ויש בה יכולת להתרומם ע״י עבודת אדם גדול העומד בפרץ כמשה רבינו ע״ה, א״כ הם ראויים לסליחה. ואם הקנין העמוק של שלשת האבות אינו מספיק למורשה מובטחת, איכה יספיק הקנין שכבר נתאחד בשכלול שאף שהוא נעלה מצד שלימות ההנהגה, אבל כ״א מהמדות ע״כ הוחלשה מעט מעומק הרגשתה, וכשתתפשט בהמון עם רב לא תבא מצד ההשתכללות שזה בא רק מצד הבחירה והכשרון היחידי, כ״א תבא מצד עומק הרושם והתאחדותו בטבע הנפש ואיך יכול לעמוד לפ״ז בהיות הכסא של רגל אחד.

שער חמישה עשר: עבודת המידות

לקט פסקאות נבחרות ומבוארות מכתבי מרן הראי״ה קוק זצ״ל • 81 פסקאות

מבוא לשער עבודת המידות

השער הרחב ביותר באספה זו מוקדש לזיכוך המידות, הנפש וההתנהגות המוסרית. עבודת המידות במשנת הרב אינה כפייה חיצונית וסגפנות, אלא בירור עמוק של כוחות הנפש – הענווה האמיתית, מידת האושר, הסתפקות במועט, אהבת הבריות, תיקון הגאווה והכעס. עבודת המידות היא היסוד שעליו נבנית כל הקומה הרוחנית והאמונית של האדם.

מפתח פסקאות השער:	
1. מידת הענווה	42. הארת כוחות נפולים והפיכת עצבות לשמחה
2. ענוה וגאוה	43. חדוות ה׳ כמעוז החיים
3. אהבת הבריות	44. אמונת האדם בחייו ובנשמתו
4. היחס לעושר ועוני – עושר ועוני פנימיים	45. המוסר הטבעי וצלילות התשובה
5. הגאווה חיובית	46. תורה קבע ומלאכה עראי כמקור שלווה
6. ריד להיות אדם כללי	47. עץ הדעת ושלוש נטיות הקלקול
7. אושר והסתפקות במועט	48. רגש היופי וטהרת הבחרות
8. גאווה ועבודה זרה	49. יחס האדם לבעלי החיים ואכילת בשר
9. העיקר המאמץ ולא התוצאה	50. הסיבה הטבעית, הרצונית וההשגחית
10. ולא בשמן קיק	51. שמחת החיים ופיתוח חושי היופי
11. דרשתי את ד׳ ועניני, ומכל מגורותי הצילני	52. הברכה על כוס מלא והרחבת החיים
12. ואכלתם אכל ושבע והללתם את שם ד׳ אלקיכם אשר עשה עמכם להפליא ולא יבושו עמי לעולם	53. תעודת האישה ובינתה היתירה
13. ואכלתם אכל ושבע והללתם את שם ד׳ אלקיכם אשר עשה עמכם להפליא ולא יבושו עמי לעולם	54. השפעת האישה על הנהגת הבית והמוסר
14. ההגנה מעין הרע והעוצמה הפנימית	55. קדושת כוח הדיבור לתכליות שכליות
15. פעולת רשמי המאורעות על הנפש	56. ממשלת החיים והצורך בשימור חברתי
16. שמירת המדרגה העצמית והימנעות מחיקוי	57. אחדות השכל והמעשה כחוסן פנימי
17. מהות הקדושה והתעלות אל הכלל	58. הכרת חסרונות העצמי והישמרות מעין רעה
18. כוחות הדמיון ואחדות המציאות	59. השבת הדעת הטבעית והרחבתה העליונה
19. קידוש ההנאה החומרית בברכה	60. איחוד השכל והרגש ביצירת האדם
20. קדושת האכילה והעלאת כוחות החיים	61. גדלות הנפש ותכלית הבחירה החופשית

21. עידון כוחות החיים באות ברית קודש	62. חיבור החומריות והרוחניות לשלמות העולם
22. הכרת הטובה כיסוד מוסרי עליון	63. השקפת עין טובה על ההשגחה והבריאה
23. עירוב הפרט בכלל ואהבת ישראל	64. ארבעת יסודות תיקון העולם ועליונות התורה
24. תעודת העושר ושימושו לטובת הכלל	65. משפט מתנות עניים ותפקיד העוני בבריאה
25. הרחבת החיים הטבעיים בשירות הקודש	66. שחרור משעבוד ושמירת היושר בשמיטת כספים
26. איחוד ההפכים ורוממות הקודש	67. גדלות הנפש ופנימיות המצווה בהחזרת חוב
27. ענווה אמיתית וכבוד עצמי	68. עילוי בעלי החיים וחזון הקרבנות לעתיד
28. הטבע והמלאכה בחיי האדם	69. כאב הזוהר המוסרי ועדינות הנפש
29. ערך היופי הפנימי והחיצוני	70. החוש הרוחני והחמלה לתיקון הנשמות
30. הגאווה ואובדן העצמיות בחיזור חיצוני	71. התכללות הנשמה בהוויה ואהבת הכלל
31. פרישות משה והדבקות הכללית	72. המגמה המוסרית כדרישת אלוהים נסתרת
32. גבורת הנעלבים ואינם עולבים	73. נועם ה׳ כמרפא החיים וטהרת הקדושה
33. סוד הצדקה וגמול דלים	74. שלבי ההתגברות על היצר וחיזוק הטוב
34. רדיפת חסד וריצה אחרי דלים	75. מניעות הקדושה ושמירת מידות החכמים
35. שותפות הדל בגמילות החסד	76. הפירוד כשורש הרע והאחדות כיסוד הקדושה
36. מתן בסתר ושמירת כבוד הדל	77. התאמת המוסר למדרגת החיים המעשית
37. נאמן כפוף ונאמן פשוט בעבודת ה	78. טהרת הרצון וסגולת יוסף מעין הרע
38. מידת הכעס ושורש עבודה זרה	79. קדושת העדה וההתעלות לטובת הכלל
39. מעלת הפשטות הטבעית מול ההתחכמות	80. דרכי השמחה האמיתית בכוח התורה והמצוות
40. השקפת האחדות הכוללת את כל השיטות	81. אהבת הפרט כיסוד ברכת כהנים
41. המוסר האלוהי והתפתחות האנושות	

❖ ❖ ❖

פסקה 1 | מידת הענווה

מקור: שמונה קבצים, קובץ א׳, שיב

השמחה העליונה מתגברת דוקא ע״י ביטול גמור של מהות עצמו, מפני שהנשמה מתחילה להכיר את כל הטעות שיש במהותיות עצמותית, והחפץ מתגבר לאשתאבא בגופא דמלכא, בשלמות אין סוף של נועם העליון. והיא הענוה הגמורה והשפלות העמוקה, שהעצמיות היא בה רק שירים, כלומר ענין של חסרון שנשאר בלתי כלול בשלימות העליונה. משים עצמו כשירים. והרגשה זו היא ההרגשה המיוחדת לישראל, שהם ממעטים את עצמם בכל גדולה הניתנת להם.

~ ✣ ~

פסקה 2 | ענוה וגאוה

מקור: שמונה קבצים, קובץ ה׳, כד

הגאוה המזוהמת היא שקרנית, שהרי היא באה ממקור השקר הכפול, שקר יסודי, משכחת גודל אין סוף, ושקר ענפי, שאחרי שהכל מתקטן ונאפס, איפה הוא הגודל והישות של הפרט. והענוה כוללת גאות אמת וענות צדק. הזכרון באור

אין סוף, המתגבר, מבליט את האפסיות הפרטית, ואת האפסיות של כל היש העולמי, לגבי מקורו העליון. ומתוך אותה הענוה באה השמחה על ידי מחשבת החשיבות של היש, שבסיסו כ״כ חשוב וגדול, וממילא ערכו מזריח על הכל. בד׳ תתהלל נפשי, ישמעו ענוים וישמחו.

~ ✣ ~

פסקה 3 | אהבת הבריות

מקור: שמונה קבצים, קובץ ד׳, עט

כל מה שההסתכלות הרוחנית נעשית יותר טבעית לאדם, נעשות כל הבריות יותר חביבות ונכבדות בעיניו. כי הרוחניות החיה שבכל בריה, יקרה ונשגבה היא למאד, וכפי בהירות הסכיה הרוחנית, מתנוצצת התכונה העצמית והמהותית של כל בריה נגד עיניו, ואין כל גוף מוגלם יכול לעלות בכבודו, גם כשיהיה מלא חמדה חיצונית עד אותה המדרגה החמודה, שניצוץ קטן רוחני שבצעיר שבבריות מגיע אליו. ואהבת החיים ואהבת הטבע, אהבת האדם ואהבת החברה, האומה, המשפחה, העצמותית האידיאלית של עצמו, הולכות ומתפשטות, מתאחדות בזיו חיי החיים ומושפעות ממקורו. וכל מבט, כל שרעף, כל הגה וכל תנועה, המושפעת ממלא חיים של עצמיות חשובה ועליונה של בעל הסתכלות אצילית זו, מלאים הם חיים, ברכה, אושר וכבוד. וזהו רז היקר הסגולי, שמיחס העולם הגדול לאנשי קודש, שהם הם האוהבים והמכבדים הגדולים של הבריות, שכשהם באות להכרה זו, מקיימים הכל בהם. כי מכבדי אכבד, ואני אוהבי אהב.

~ ✣ ~

פסקה 4 | היחס לעושר ועוני – עושר ועוני פנימיים

מקור: שמונה קבצים, קובץ ה׳, קו

קדושת הפסח מרשימה את עומק הטבעיות של האמונה האלהית מראשיתה, וכל סעיפיה, שהם כל התורה כולה, וכי כל הניגוד והכבדות שכל העולם פוגע בה, איננו כי-אם מפני השאור שבעיסה הראשונה, חטא האדם בכללו. והעולם הולך ושואף לתיקון מוחלט, שאז יוכר מהי הטבעיות המוחלטה של האדם, יוכר העושר שבעוני, יוכר איך כל רשמי החוץ אינם אלא מדלדלים את התוכן הפנימי. והשארתי בקרבך עם עני ודל וחסו בשם ד׳. וכשהעושר שבעוני מושרש הוא יפה, אז אין כל עושר מזיקו, כי-אם מוסיף הוא עליו את עושר העוני, את העשירות הפנימית העצמית, שאל זה עורג כל העולם באמת לאמתו, אלא שאיננו מכיר עוד את עצמו, וחושב הוא שישקיט את צמאונו בעושר, ברכוש קנוי והוא לוחם ומתמלא איבה קנאה וזעם, יראה ופחד חיצוני, המרשש את החיים ומאבד את טוב העולם. וכל-זה בא מפני שאין בו כח להכיר את פנימיותו ואת עצמת רצונו בעומק פשטות עושר טבעיותו, שהיא עושר העוני, הכולל בקרבו את כל מיני העשירות שבעולם. הטבעיות הפשוטה של ההשתאבות האלהית, הכוללת את כל ההרגשה, את כל החיים, את כל המפעל ואת כל השכלול, המזרז את הכל להגדיל מעשים, ולשכלל עולם בגשמיותו ורוחניותו, מתוך דחיפה פנימית של שלום והשקט, המכוננת סדר חיים אישיים וקיבוציים. מראש מקדם בזוהר של שכל ושל מטרה מהוגנה וקבועה, המקדשת את החיים מראשית יצירתם, המרבה נשמות פועלות בשביל הגודל המוכר ומסוים, שאין בו שום סמיות עינים כי-אם בהירות ועצמה, ברירות וצלילות הדעת, תגבורת כח של תיקון עולם ותיקון עולמים, הכברת טוב והוספת פאר ועונג מרגע לרגע, פתיחת מעינות מלאות חיים והוד אהבה מלאה, רעננה וקדושה, ומילוי מפעל, מעשה ועבודה, מתוך שמחה, עדינות, תפארת וזיו משוכלל ומתעלה. יום ליום יביע אומר ולילה ללילה יחוה דעת.

~ ✣ ~

פסקה 5 | הגאווה חיובית

מקור: שמונה קבצים, קובץ ו, יקנח

שורש הגאוה הוא בקדושה גדולה, היא הגאוה הקדושה. מתגאים אנו בד׳, באלהים הגדול חרב גאותנו, מתגאים אנו ביחד עם כל העולמים, עם כל היצורים, כי כולנו יצורי אלהים חיים אנו, כולנו הננו קשורים באור החיים השלמים העליונים, כי סוף הכל להאגד בחיי כל. מה רבה היא ההארה המפוארת של מקור חיי העולמים, ההולכת ושוטפת על הכל. מתגאים אנו בגאות ד׳. גאות ד׳ היא מקור הענוה, מקור השלום, אש אוכלה המכלה את כל הזוהמא של גסות והפרדה. של כל טומאת רעיון, של כל חולשה וטמטום, אור ד׳ ויאר לנו, עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה.

~ ✣ ~

פסקה 6 | ריד להיות אדם כללי

מקור: שמונה קבצים, קובץ ו

האדם צריך להחלץ תמיד ממסגרותיו הפרטיות, הממלאות את כל מהותו, עד שכל רעיונותיו סובבים תמיד רק על דבר גורלו הפרטי, שזהו מוריד את האדם לעומק הקטנות, ואין קץ ליסורים גשמיים ורוחניים, המסובבים מזה. אבל צריך שתהיה מחשבתו ורצונו, ויסוד רעיונותיו נתונים להכללות, לכללות הכל, לכללות העולם, לאדם, לכללות ישראל, לכל היקום. ומזה תתבסס אצלו גם הפרטיות שלו בצורה הראויה. וכל מה שהתפיסה הכללית היא יותר חזקה אצלו ככה תגדל שמחתו, וככה יזכה יותר להארת האור האלהי, כי שם מלא חל על עולם מלא, ולית שכינתא שריא באתר חסיר, וכיון דבאתר חסיר או פגים לא שריא, איך תשרה באתר שהכל נטול וחסר, ואין שם כי אם נקודה דלה מצערה ואפסית,

שהיא הפרטיות האנכית לבדה. והתביעה הזאת להיות תמיד נתון ביסוד הכללי, בצרורא דלעילא דביה חיי כולא, הוא יסוד נשמת הצדיקים, המתהלכים לפני האלהים, ומתענגים על ד׳. והם צריכים להתחזק לדעת את עצמות רצונם, ושלא לעזבו משום מניעה שבעולם, רק תמיד יגדלוהו יקדשוהו ויפארוהו, ויזכו לברכת ד׳, מיסוד בכל מכל כל.

~ ✣ ~

פסקה 7 | אושר והסתפקות במועט

מקור: שמונה קבצים, קובץ ז׳, כ

באור תחיית המתים סרה הקנאה מיסודה. לעתיד לבוא נאמר ונתתי לכם לב בשר, לב בוסר בחלקו של חבירו. מתברר אז הגורל המוחלט של כל יחיד, ורואה הוא את אשרו במילואו במנת כוסו. מי שבא עד הרום הזה, שאור תחיית המתים מתנוצץ עליו במילוי, כבר סרה מדת הקנאה ממנו מיסודה, ואין עצמותיו מרקיבים, מאחר שסבת הרקבון, שהיא עצבונא דגופא, הבלי דגרמי וקטנות הנחשית, בטלה ממנו, ורואה עולמו בחייו, ולבו שמח בכל עמלו, הרי הוא טוב עין במלוא המדה.

~ ✣ ~

פסקה 8 | גאווה ועבודה זרה

מקור: שמונה קבצים, קובץ ו׳, קפז

הגאוה והאכזריות הן המדות היוצאות מהתכונה האלילית. הסביכה של הדעות הרעות של עבודה זרה מגררת אחריה את הגאוה ואת האכזריות, בתור מדות תרבותיות בצורה סיסטמטית. אותה הזוהמא נקלטת היא מהעורון הכללי של השכל היותר טהור והיותר עליון. פגם המחשבה העליונה שאינו מניח לרומם את האדם עד כדי הזיקוק הראוי לו, לתעופת היחש אל בורא כל העולמים, אל בורא כל. זה לא יוכל הרעיון האלילי לנשא את עצמו, נרעד הוא רעדה פרואה מתקיפת האור שבמחשבה זו העליונה, עיניו הכהות מתעורות מתוקף הזוהר שבמחשבה קדושה זו, מהאמת הנצחית שלה הוא מתעלף, נופל ומתחלש. והוא מעמיד את קישורו, לא אל כח כל הכחות, לא אל מהוה כל ההויות, שממילא הוא שלם בתכלית השלמות, וממילא כל המדות הטובות שופעות ממקורו, וכל היקום מאוחד הוא בשרשו, ואל הכל מתקשר הכל באהבה ורחמים. וכל יחיד מיחידי היצורים בעצמותו הבודדה כלא נחשב. ושפלות רוח ביחד עם גבורה קדושה, ואהבת חסד עם עוז חיים מתגברת היא בהדר קדשה. ומסלות החיים הולכות ונבנות על יסודות הצדקה והענוה. כי אם לכחות פרטיים של איזו זהרורית קלוטה מאיזו פנה שביש, מאיזה מקצוע שבהויה, שתוכל איזו עין של איזה יחיד בעל כשרון או איזה קיבוץ לסופגו ברוחו, לאלילים ישאף רוחם העכור. והנפש המזוהמת שהושפלה ממרום פסגתה לא תדע מקור רחמים וחסד במציאות, ולא אחדות וקישור בכל היש. עומד הוא כערער בערבה כל יצור מתגאה בהוייתו הפרטית בגאות רשע, מלא חמה על רעהו המתנשא גם הוא להמצא. וכה הולכת היא הרשעה ומתרחבת עד כדי שנאת הצדקה, ועד כדי הערצת הגאוה. עד אשר באה האורה של תורת אמת, והכריזה, שכל המעלים עינו מן הצדקה, וכל המתגאה הרי הוא כעובד עבודה זרה. ותוסד התרבות האנושית בעיקר יסודה בעם ד׳ בגוי קדוש, על יסוד הענוה והרחמים. והגוי הזה גוי איתן הוא, גוי עז הוא, שואף הוא לבצר את עמדתו בחיים, במציאות העממיות המסובכה שבעולם, כדי לכונן כסא ד׳, לקדש שם ד׳ אחד, בורא כל היקום, ד׳ אלהי השמים ואלהי הארץ, רבון כל המעשים אדון כל הנשמה, המאיר לעולם כולו בכבודו, ורחמיו תמיד על כל מעשיו, ובמקום שאתה מוצא גדולתו שם אתה מוצא ענותנותו, המגביהי לשבת, המשפילי לראות בשמים ובארץ. ואותה התמצית הטובה הקלושה והרפויה, שהיא נאה למראה עינים, מהעצמה החיצונה של האכזריות והגאוה הוא כולל אותה בקרבו ברב כשרון מיסוד הקודש בעצמו, מראש פסגת הטוהר. ד׳ מלך גאות לבש לבש ד׳ עז התאזר, אף תכון תבל בל תמוט, עדותיך נאמנו מאד, לביתך נאוה קודש ד׳ לאורך ימים.

~ ✣ ~

פסקה 9 | העיקר המאמץ ולא התוצאה

מקור: שמונה קבצים, קובץ ח׳, לו

אל יפול לבבינו בקרבנו, אם אחרי עמל שנים רבות, הננו מוצאים את עצמנו עומדים בראשית הדרישה של אותם התוכנים שכ״כ עסקנו בהם וסבבנו את מרכזם, וביחש המוסר ונטיית הטבע הננו עומדים לפעמים על אותו המעמד הזעיר, עד שאנו צריכים לישר את עקמימותנו בכל אותו הזירוז שבראשית מצעדנו על הכבר המוסרי. אחרי כל אלה יודעים אנו שלא לשוא היה עמלנו, ועושר גדול עשה רוחנו בעמלו, וההחשכה הבאה לנו אחרי מהלכים ארוכים ורבים, אינינה באה כ״א להורות לנו דרך חיים סלולה, שנהיה תמיד, גם עד זקנה ושיבה, עומדים חמושים בכחותינו הרוחניים לעבוד ולמשא, ולא נאמר בשום פעם כי כבר מלאנו את החק, כי לא להגיע לאיזה מדה ידועה היא מטרתנו הכללית, כ״א להתעלות וללכת תמיד הלוך ועלה. וכאשר תבא איזה עצלה לבהלנו ולהרפות ידינו מעבודה, באה מיד האפלה קודרת, ומשימה את כל העמל העבר כאילו לא נשא לנו פרי, וכאילו הננו עומדים במצבי העוני והדכדוך כבראשית ימי התחלת עבודתנו, למען נדע, כי לא לרכוש סכומים ידועים בנכסים הרוחניים נקראנו, כ״א להרבות פעל ולעבוד. אשרי איש ירא את ד׳ במצותיו חפץ מאד, במצותיו ולא בשכר מצותיו. ואחרי אשר נקבל בחפץ לב גם את המעבר המחשיך, יגיהו לנו אורים חדשים גם ישנים, ד׳ אורי וישעי ממי אירא.

~ ✣ ~

פסקה 10 | ולא בשמן קיק

מקור: עולת ראיה ב׳, כב

מאי שמן קיק, אמר שמואל שאלתינהו לכל נחותי ימא ואמרו לי עוף אחד יש בכרכי הים וקיק שמו. רב יצחק, בריה דרב יהודה אמר משחא דקאזא. ריש לקיש אמר קיקיון דיונה (שבת כא.) שבת הוא יום שכולו קודש, עונג ומנוחה. הדלקת הנרות מוסיפה שלום ושמחה פנימית. ע״כ ראוי שילמד האדם עצמו אז להסתכל ולהבין מה היא ההצלחה, שיסודה באמת, שהיא מצלחת את האדם בגופו ונפשו, מביאתו לחיי עד וממלאתו חדות לב ושלות צדיקים בחיי הבלו, ומה היא ההצלחה הכוזבת, שרוב בני-אדם רודפים אחריה, הצלחת העושר, מבלי להקפיד על האמצעים והדרכים, שעל ידם תהי׳ קנויה להם. ההצלחה דומה לשמן במושג הציורי, ״בתר מארי נכסי ציבי משיך ״ (בב״ק צג.), ״עתיר משח״ בבב״ת קמה:), ״קרב לגבי דהינא ואידהן ״ (שבועות מז:). אמנם כל זמן שההצלחה היא עומדת חוץ לאדם, ואינה נמשכת עמו יפה, אינה ממלאת את לבבו שמחה ומנוחה, ואינה מרוממת את חייו במעלתו הראויה להם, היא כשמן שאינו נמשך אחר הפתילה, שאינה מאירה ואינה ממלאת את תעודת השלום והאורה, שצריכה להמשך מהצלחה הראויה באמת לחשוק בה. לזאת יש להסמיך זכר ההצלחה, הבלתי- נמשכת כראוי, בתכן השמן שאינו נמשך אחר הפתילה, שלא זאת היא תעודת נר של שבת. לא שמחה מעורבבת וחיצונה כזאת ראוי׳ להיות נחשקת מהאיש הישראלי, המפלס ארחות חייו ע״פ תורת אמת וחוקי חיים. ״כרכי הים ״ המה נודעים בשחיתותם המוסרית מורגל בכ״מ לומר ״שמע שיש זונה בכרכי הים ״ (עבודה זרה יז. מנחות מד.), ״מדינת הים ״ בכלל הוא ציור למקום שאינם בני תורה (גיטין ב:), ששמותיהם בשמות נכרים (שם יא:). אמנם לעומת זה רגיל לקנות שמה עושר, ע״כ ישוטו שמה בני-אדם (ע׳ עירובין נה.). ודאי יזיק מצב הדת והחיים המקולקלים שם, לכל אלה השטים שמה אחר פרנסתם ועשרם, והצלחתם שבאה להם בהפסד הקנין היותר מעולה שבאדם, בהפסד התורה והמוסר האמיתי, אינה נמשכת אחר הפתילה, אינה מתדבקת לגוף הנושא את ההצלחה ולנפשו, ואינה מצליחתו, ולא אל שמחה ושלום הבאה מהצלחה כזאת ראוי שיחשק בביתו של האיש הישראלי, בשומו נגד עיניו הצלחת האורה, השמחה והשלום, שבאה ע״י קדושת הנפש וחיי התם והצניעות, אהבת המשפחה וחיי התורה האמיתיים, המעוררים וממלאים את הלב רגשי קודש לאור הנרות המאירות בבית כל איש יהודי בליל שבת קודש. כן אישתעו כל נחותי ימא, היודעים את תוכן הקלקולים המוסריים, שנלקים בהם השטים בכרכי הים לבקשת הצלחתם, ששמנם אינו מהנמשכים אחר הפתילה, לא זאת המנוחה ולא זאת המרגעה, הוא ראשית השמנים הפסולים, שראוי לכל איש ישראל למאס אותו, ואת הברק החיצוני שלו, מצד האמצעים המקולקלים והמקלקלים את הנפש, את הוד נשמת האדם, שיש בהשגת הצלחה זו. אמנם זולת ההשקפה על החסרון שיש באמצעים של האצים להעשיר, ורודפים למקומות שמקריבים בעבור העושר את כל קדושת החיים, עוד עצמותה של ההצלחה הזאת היא רק מדומה גם לשעתה, ויש עוד הערה, שמצד עצמה לא יחשק לב אדם הישר לרדוף אחרי הצלחה, ששמחתה היא רק חיצונית. לעין הרואה מבחוץ ידמה, שיש שמחה בלב שוכן בארמנות מרווחים, ומרבה חגים ושאון עליזים, אבל הלב באמת ריקן, הידיעה הפנימית שבקרב נפשו, שחייו הם אפס ותהו, שמאומה לא ישא בעמלו, ושאינו עושה טוב ואינו מועיל בחייו והצלחתו, לא לעצמו ולא לעולם. הרעיונות הללו יגזלו השמחה התמידית האמיתית מאלה המתמכרים להצלחה החיצונה. והנה הגפן הוא ציור השמחה, ״תירושי המשמח אלהים ואנשים ״, האילן הנושא עליו את הצמר-גפן הוא דומה לגפן (כרא״ש כלאים פ״ז ט), - אבל היתן גם הוא דבר המשמח את הלב, כגפן האמיתי. לא, רק דבר שיוכל האדם לעטות עליו בחיצוניותו, ועד הנפש לא יגיע. כן השמחה החיצונה, שאינה נובעת מחיי צדק ומישרים, כי-אם מהרבות העושר החיצוני, היא רק כדמות גפן המשמח, אבל גפן בוקק הוא. המשחא, של ההצלחה הזאת, משחא דקאזא, אינו נמשך אחר הפתילה, אינו דבק בבעליו וקוניו, גם לשעה של ההוה, שההצלחה לפניו משחקת. אבל יותר על כל הנה הבחינה הגלויה להבחין בין אורה ושמחה של הצלחת אמת, שהיא ראויה שתהי׳ נאהבת ונחשקת לכל אדם מישראל, שמחתה של תורה וחדות ד׳, לבין השמחה המזויפת מעושר וכבוד מדומה, היא מיעוט הקיום. השמן הזה, הבלתי-נמשך אחר הפתילה להיות לו קשר פנימי עם בעליו, הוא קקיון דיונה, שבין לילה היה ובין לילה אבד, גלגל החוזר ומתגלגל מהרה, ורמי הקומה יגודעו על נקלה, ומכל עשרם בשתם משנה, ולא ישאו מאומה בעמלם, וחיי הזמן בעצמו לקקיון דומים. ע״כ מה היא האורה וההצלחה, שתחשק בצדק מקדושת השבת-קודש, האורה הקדושה, השמחה הטהורה, שהיא באה לאדם ע״י אמצעים הגונים וכשרים, לא ע״י העוף של כרכי הים, המלאים מרמה וזימה, לא כמשחא דקאזא, המתדמה לגפן, המשמח אלהים ואנשים בתירושו, והוא גפן בוקק, לא כקקיון דיונה, שבעלה ישמח בו שמחה גדולה בשעתה, וכעבור לילה אכלתהו התולעת, כי-אם שמחה טהורה, נקנית ביגיע כפים ולב טהור, ״נקי כפים ובר לבב״, שמחה שבהצלחתו ישמח לבב נדכאים, ויגדיל ויאדיר כל דבר טוב ומועיל, יקדש שם ד׳ בתמכו ידי חכמי תורה, להשכיל ולהיטיב, שמחה פנימית שזכה משמחתו (יומא עו:) כיין המשמח אלהים ואנשים, והיא שמחה קימת, שגם בחלפה תשאיר אחריה כל צביונה, ״לזכר עולם, יהי׳ צדיק״, ״נפשו בטוב תלין וזרעו יירש ארץ ״, לא כקקיון הזה שלא יעמוד ״ולא יחיל טובו״. אלה המה השמנים, הראויים להאהב לאור קדושת נר שבת קודש, המישרת מסילה למטרותיו של האדם בעמלו בכל ימי המעשה, והם נמשכים אחר הפתילה, דבקים בבעליהם קנין עצמי, ובהם ראוי להדליק נר של שבת.

~ ✣ ~

פסקה 11 | דרשתי את ד׳ וענני, ומכל מגורותי הצילני

מקור: עולת ראיה ב׳, סב

עצמותה של דרישת ד׳, המביאה את האדם להשגה הטהורה באמתת השם יתברך, כל אחד כפי מדריגתו, זאת היא בעצמה העניה היותר גדולה על כל מבוקש. כי החסרון, של כל מה שיש במציאות, הוא באמת רק חסרון הכרת האמת העליונה, וכל המגורות והפחדים, שהם באים מאי-הבטחה של הקיום העצמי באמתתו, הכל בא מתוך הכהות של דעת האמת האלהית בטהרתה. ונמצא, שהמגור והרעה אין להם מקום כי-אם בהעדר ההכרה האמיתית בשלמות הקדושה האלהית העליונה וכל מה שהאדם מפנה יותר את לבו לדרישת ד׳, כל מצוקותיו הולכות ממנו, וכל משאלותיו מתמלאות. המילוי הפנימי הזה, המרומם את האדם מכל מגור ופחד, הוא מתבלט ג״כ בהרבה פעמים במילוי המבוקש לפי הציור המוגבל, אשר העולם החצון תופש אותו. אבל זהו רק צל צלו של מילוי המבוקש, אבל עקרו הוא מרוכז בעצמיותה של דרישה ד׳, והופעת האורה האלהית הבאה עקב הדרישה, המבטיחה את עצמיותו של האדם, את עשרו הפנימי, ואת קיומו הנשגב. דרשתי את ד׳ וענני, ומכל מגורותי הצילני.

~ ✣ ~

פסקה 12 | ואכלתם אכל ושבע והללתם את שם ד׳ אלקיכם אשר עשה עמכם להפליא ולא יבושו עמי לעולם

מקור: עולת ראיה ב׳, רד

הנה כתבנו במקום אחר ענין הרח רע והרחקת הקדושה מד״ת ותפילה ממקום הטנופות, שחכמי שיקול דעת האנושי לא יבינוה איך יפגם דבר רוחני ע״י לכלוך גשמי, ועוד יש להוסיף ביאור מה דאמרינן שיש שד של בה״כ מהו ובהקדמת הזוהר (דף י:) אי׳ דמתהני מההוא טינופא, ומה זאת. וכתבנו שענין עה״ד גרם כ״ז, שהבדל בין חכמה ודעת, חכמה נקרא שמכיר הדבר יודע ערכו ונמשך לו בבחירה גמורה, ודעת נקרא אחרי שהעמיק בחכמה ונמשך אחרי הדבר שהחכמה החליטתו, ונדבק בכל כוחותיו שהם לבד מהחכמה. והנה בדבר שכולו טוב הדעת הוא מעלה גדולה וחשובה, מעטרת את עצם החכמה, כמו עיקר הכל לדעת את ד׳ ב״ה, ע״י החכמה מכיר גדולתו ותפארת הדר מלכותו ית׳, ומ״מ עדיין הוא עומד מבחוץ, אע״פ שכיון שמכיר הדברים לאמתתם לא יעשה שום דבר נגד החכמה, ויראת ד׳ תהי׳ אוצרו, לשמור רגלו מלכד בשום דבר חטא ועון ח״ו, אבל כל כוחותיו עוד לא נכנסו להרגש הנמשך מהחכמה, וע״י עשק הדעת ומשיכת הרצון ימצא בו ענין הדעת, ואז לבבו ובשרו אל אל חי ירננו ויכמה לעבוד את ד׳ יתי׳, ובאהבתו ישגה תמיד. זאת היא מעלת הדעת נוספת על החכמה. אבל לפ״ז נדע שאין הדעת דבר טוב כ״א בדבר שהוא טוב מכל צדדיו, ואין שייך אצלו כלל העברת הגבול, כי כל מה שיוסיף ויתדבק מוסיף אושר והצלחה, ולא בא עד מרום עוזה כלל, אבל בדבר שיש בו גם ענין הרע מאיזה צד, אע״פ שהחכמה טובה בו, שהרי עכ״פ יש בו דבר טוב וידע להמשיך ענין הטוב, מ״מ הדעת, שהיא קישור הכוחות והמשכתם בו, הוא דבר מפסיד מאד, כי כיון שימשכו גם הכוחות שאינם מבחינים ומכירים בו, ימשכו אחרי הרע כמו אחר הטוב, ויולד קלקול גדול. ואע״פ שבאמת בלעדי הדעת אין הכרה שלמה, מ״מ אין להכנס בשביל עדיפת ההכרה שיש בין החכמה אל הדעת בסכנת ההתדבקות ברע. וזה הי׳ פיתוי הנחש, שבכח עץ הדעת טו״ר הי׳ זה והי׳ אסור להדבק בו, וע״י האכילה נמשך הרצון וכל הכוחות שבאדם ונדבק בטוב וברע שבו ג״כ, ונמשך מזה שבכל דבר שהי׳ ראוי להשתמש רק בחכמה משתמש בדעת ונמשך קלקול מצד הרע שבו. וזהו יוסיף דעת יוסיף מכאוב, ולא אמר יוסיף חכמה יוסיף מכאוב, חלילה, החכמה תחי׳ את בעלי׳, רק אם במקום הדרוש חכמה יוסיף דעת יוסיף מכאוב, אע״פ שהוא מוסיף בהכרה של זה הדבר כל המוסיף גורע, וכדאמרו חכמים בעץ הדעת גופי׳ בסנהדרין (כט.), שנמשך המכשול מכל המוסיף גורע. ומזה הי״א ארורים וי״א סממנים לברר זה בקטורת כדאי׳ בע״ח (היכל ב׳ שער ד׳ פרק י). וחז״ל רמזו דבר זה בסוכה (מב:) שאמרו ״בגדול אע״פ שאינו אוכל כזית בכדי אכילת פרס צריך להרחיק, משום יוסיף דעת יוסיף מכאוב״. כי מצד החכמה האכילה היא אחת מהתיקונים הנדרשים, ובודאי כשמתקן למטה כך מתקן לעומת זה גם למעלה כשהוא עומד על טהרת קדושתו, אבל מצד עטיו של נחש נמשך הדעת במקום שרק חכמה ראוי׳ לו, כי בחכמה הי׳ אוכל רק כפי הדרוש לו, והי׳ משער בעין יפה כדי סיפוקו, והי׳ זה תיקון והעלאה, אבל ע״י הדעת כיון שמכיר ההנאה של האכילה בדעת נמשך אחר זה הפרט שהיא חלק קטן ובאמצע הדרך הגדול שאליו מגמת פני האכילה, ודעתו משתנית מפני רצונו ומשער יותר מהדרוש לו. וגם השלם שבאדם ישגה בזה כמעט, וממילא אינו תיקון כ״א קלקול, כי אין כוחות הגוף מקבלים ומבררים אותו להחזירו לענין אד״ם, רק נופל מערכו, מפני שמקבל אחר ההנאה יותר מכפי ערך הכלי, ונשבר הכלי דהיינו החומר שכולל ההנאה בו ונופל. וגם הכלי החיצוני שהוא הגוף מתקלקל ע״ז, וממילא דבר זה נמשך בכל הדברים התלוים באילו הענינים, שהם סבותיהם העצמיות המסבבים אותם ומסובבים מהם. ונמשך מזה הריח רע, שענין הרח ביאר החסיד רמ״ח לוצאטי זללה״ה בביאורו לאד״ר (ד׳ עו-עז) שהוא ע״י חיזוק הרוח, והנשמה נהנית מזה ומתפשטת בכל הגוף, ע״ז מתחזקים גם כוחות הגוף, ולא כמזון שכחות הגוף מתחזקים ועי״ז מתחזקת הנפש. רק ע״י חוזק הנפש מתחזק הגוף וממילא מתחזקת הנפש בעניני׳ ובפעולותי׳. ולפ״ז קלקול שמתחיל בגוף ומתפשט בנפש הוא ענין רע כמו מאכל רע ארסי וכיו״ב, ודבר שמתפשט מקלקול הרוח לקלקול הגוף הוא ריח רע וסרחון. וזהו שע״י הדעת שהשתמש בו במקום חכמה מתקלקלים אלו המעשים, ע״כ בא מזה הרח רע, שההתחלה היא מעין ריח רע, שהוא מכאוב של הדעת שאינו נמשך כ״א מצד שימשך הדעת הרוח דעת שלא כראוי לו בגוף. והנה כיון שגברה הזוהמא באדם, עד שלא יתוקן לגמרי עד לע״ל, המציא הקב״ה רפואת תעלה, למכתו האנושה שלא תתפשט הרבה, באופן שתהי׳ ראויה להתקן בהדרגה ע״י הבחירה והעבודה, ע״כ ניתן מקום לזוהמא להתפשט גם בכל מאכל האדם, ואותה הזוהמא אינה ראוי׳ כלל שתשאר בגוף האדם וא״א שיהי׳ ממנה בנין כלל, נמצא כי מה שמצד המשך הזוהמא בגוף האדם דעתו נוטה להגדיל המדה מאכילתו אינו מקלקל

כ״כ, כי הגרעון אינו נשאר בגופו רק נדחה ממנו ואין חיות בא ממנו. וזה פלא למעלה מחכמה, כי מצד החכמה היינו אומרים שראוי להתקן מזון האדם שיכניס בו כדי צרכו, שלא יצטרך להוציא מותר ופסולת, אבל באמת הפליא אלקים לעשות עמו, וברב חסד אע״פ שנדחה ממעלתו מ״מ לא יתאחז בו הרע עד לאין מרפא חלילה. וע״כ הולך הדבר ומתתקן בהדרגה, מה של״ה אפשר אלו הי׳ נשאר בבנין וקבלת החיות כל מה שיקח האדם בתוך מעיו מצד עצת הרע שהי׳ החיות מוטבע ברע וכל פעם הי׳ מוסיף קלקול ח״ו, ע״כ אנו חותמים ״ומפליא לעשות״. ועל ע״ל שהכל ישאר נקי, יכירו שד׳ עזרם והפליא עצה, יאמרו ברוך ד׳, כמש״כ ואכלתם אכל תחילה ואח״כ ושבע, לא כמו בעת הקלקול שהיתה האכילה מעורבת בסיגים להיות שבע, ועכ״ז אכל מצד אחיזתו במשכא דחויא, והללתם את שם ד׳ אלהיכם אשר עשה עמכם להפליא, כמו ״ומפליא לעשות״, שע״ז היה מקום והכנה לזאת המעלה. וענין הבושה בא ע״ז כי משתעבד היקר לזולל כמו שאדה״ר נתבייש היפך מש״כ קודם זה ולא יתבוששו, וא״כ כשמסתלקת זוהמא זאת לא יבושו עמי לעולם כי לא ינזרו עוד לבושת, רק תהלת ד׳ יתנו.

~ ✣ ~

פסקה 13 | ואכלתם אכל ושבע והללתם את שם ד׳ אלקיכם אשר עשה עמכם להפליא ולא יבושו עמי לעולם

מקור: עולת ראיה ב׳, רד

הנה כתבנו במקום אחר ענין הרח רע והרחקת הקדושה מד״ת ותפילה ממקום הטנופות, שחכמי שיקול דעת האנושי לא יבינוה איך יפגם דבר רוחני ע״י לכלוך גשמי, ועוד יש להוסיף ביאור מה דאמרינן שיש שד של בה״כ מהו ובהקדמת הזוהר (דף י:) אי׳ דמתהני מההוא טינופא, ומה זאת. וכתבנו שענין עה״ד גרם כ״ז, שהבדל בין חכמה ודעת, חכמה נקרא שמכיר הדבר יודע ערכו ונמשך לו בבחירה גמורה, ודעת נקרא אחרי שהעמיק בחכמה ונמשך אחרי הדבר שהחכמה החליטתו, ונדבק בכל כוחותיו שהם לבד מהחכמה. והנה בדבר שכולו טוב הדעת הוא מעלה גדולה וחשובה, מעטרת את עצם החכמה, כמו עיקר הכל לדעת את ד׳ ב״ה, ע״י החכמה מכיר גדולתו ותפארת הדר מלכותו ית׳, ומ״מ עדיין הוא עומד מבחוץ, אע״פ שכיון שמכיר הדברים לאמתתם לא יעשה שום דבר נגד החכמה, ויראת ד׳ תהי׳ אוצרו, לשמור רגלו מלכד בשום דבר חטא ועון ח״ו, אבל כל כוחותיו עוד לא נכנסו להרגש הנמשך מהחכמה, וע״י עשק הדעת ומשיכת הרצון ימצא בו ענין הדעת, ואז לבבו ובשרו אל אל חי ירננו ויכמה לעבוד את ד׳ ית׳, ובאהבתו ישגה תמיד. זאת היא מעלת הדעת נוספת על החכמה. אבל לפ״ז נדע שאין הדעת דבר טוב כ״א בדבר שהוא טוב מכל צדדיו, ואין שייך אצלו כלל העברת הגבול, כי כל מה שיוסיף ויתדבק מוסיף אושר והצלחה, ולא בא עד מרום עוזה כלל, אבל בדבר שיש בו גם ענין הרע מאיזה צד, אע״פ שהחכמה טובה בו, שהרי עכ״פ יש בו דבר טוב וידע להמשיך ענין הטוב, מ״מ הדעת, שהיא קישור הכוחות והמשכתם בו, הוא דבר מפסיד מאד, כי כיון שימשכו גם הכוחות שאינם מבחינים ומכירים בו, ימשכו אחרי הרע כמו אחר הטוב, ויולד קלקול גדול. ואע״פ שבאמת בלעדי הדעת אין הכרה שלמה, מ״מ אין להכנס בשביל עדיפת ההכרה שיש בין החכמה אל הדעת בסכנת ההתדבקות ברע. וזה הי׳ פיתוי הנחש, שבכח עץ הדעת טו״ר הי׳ זה והי׳ אסור להדבק בו, וע״י האכילה נמשך הרצון וכל הכוחות שבאדם ונדבק בטוב וברע שבו ג״כ, ונמשך מזה שבכל דבר שהי׳ ראוי להשתמש רק בחכמה משתמש בדעת ונמשך קלקול מצד הרע שבו. וזהו יוסיף דעת יוסיף מכאוב, ולא אמר יוסיף חכמה יוסיף מכאוב, חלילה, החכמה תחי׳ את בעלי׳, רק אם במקום הדרוש חכמה יוסיף דעת יוסיף מכאוב, אע״פ שהוא מוסיף בהכרה של זה הדבר כל המוסיף גורע, וכדאמרו חכמים בעץ הדעת גופי׳ בסנהדרין (כט.), שנמשך המכשול מכל המוסיף גורע. ומזה הי״א ארורים וי״א סממנים לברר זה בקטורת כדאי׳ בע״ח (היכל ב׳ שער ד׳ פרק י). וחז״ל רמזו דבר זה בסוכה (מב:) שאמרו ״בגדול אע״פ שאינו אוכל כזית בכדי אכילת פרס צריך להרחיק, משום יוסיף דעת יוסיף מכאוב״. כי מצד החכמה האכילה היא אחת מהתיקונים הנדרשים, ובודאי כשמתקן למטה כך מתקן לעומת זה גם למעלה כשהוא עומד על טהרת קדושתו, אבל מצד עטיו של נחש נמשך הדעת במקום שרק חכמה ראוי׳ לו, כי בחכמה הי׳ אוכל רק כפי הדרוש לו, והי׳ משער בעין יפה כדי סיפוקו, והי׳ זה תיקון והעלאה, אבל ע״י הדעת כיון שמכיר ההנאה של האכילה בדעת נמשך אחר זה הפרט שהיא חלק קטן ובאמצע הדרך הגדול שאליו מגמת פני האכילה, ודעתו משתנית מפני רצונו ומשער יותר מהדרוש לו. וגם השלם שבאדם ישגה בזה כמעט, וממילא אינו תיקון כ״א קלקול, כי אין כוחות הגוף מקבלים ומבררים אותו להחזירו לענין אד״ם, רק נופל מערכו, מפני שמקבל אחר ההנאה יותר מכפי ערך הכלי, ונשבר הכלי דהיינו החומר שכולל ההנאה בו ונופל. וגם הכלי החיצוני שהוא הגוף מתקלקל ע״ז, וממילא דבר זה נמשך בכל הדברים התלוים באילו הענינים, שהם סבותיהם העצמיות המסבבים אותם ומסובבים מהם. ונמשך מזה הריח רע, שענין הרח ביאר החסיד רמ״ח לוצאטי זללה״ה בביאורו לאד״ר (ד׳ עו-עז) שהוא ע״י חיזוק הרוח, והנשמה נהנית מזה ומתפשטת בכל הגוף, ע״ז מתחזקים גם כוחות הגוף, ולא כמזון שכחות הגוף מתחזקים ועי״ז מתחזקת הנפש. רק ע״י חוזק הנפש מתחזק הגוף וממילא מתחזקת הנפש בעניני׳ ובפעולותי׳. ולפ״ז קלקול שמתחיל בגוף ומתפשט בנפש הוא ענין רע כמו מאכל רע ארסי וכיו״ב, ודבר שמתפשט מקלקול הרוח לקלקול הגוף הוא ריח רע וסרחון. וזהו שע״י הדעת שהשתמש בו במקום חכמה מתקלקלים אלו המעשים, ע״כ בא מזה הרח רע, שההתחלה היא מעין ריח רע, שהוא מכאוב של הדעת שאינו נמשך כ״א מצד שימשך הדעת הרוח דעת שלא כראוי לו בגוף. והנה כיון שגברה הזוהמא באדם, עד שלא יתוקן לגמרי עד לע״ל, המציא הקב״ה רפואת תעלה, למכתו האנושה שלא תתפשט הרבה, באופן שתהי׳ ראויה להתקן בהדרגה ע״י הבחירה והעבודה, ע״כ ניתן מקום לזוהמא להתפשט גם בכל מאכל האדם, ואותה הזוהמא אינה ראוי׳ כלל שתשאר בגוף האדם וא״א שיהי׳ ממנה בנין כלל, נמצא כי מה שמצד המשך הזוהמא בגוף האדם דעתו נוטה להגדיל המדה מאכילתו אינו מקלקל כ״כ, כי הגרעון אינו נשאר בגופו רק נדחה ממנו ואין חיות בא ממנו. וזה פלא למעלה מחכמה, כי מצד החכמה היינו אומרים שראוי להתקן מזון האדם שיכניס בו כדי צרכו, שלא יצטרך להוציא מותר ופסולת, אבל באמת הפליא אלקים

לעשות עמו, וברב חסד אע״פ שנדחה ממעלתו מ״מ לא יתאחז בו הרע עד לאין מרפא חלילה. וע״כ הולך הדבר ומתתקן בהדרגה, מה של״ה אפשר אלו הי׳ נשאר בבנין וקבלת החיות כל מה שיקח האדם בתוך מעיו מצד עצת הרע שהי׳ החיות מוטבע ברע וכל פעם הי׳ מוסיף קלקול ח״ו, ע״כ אנו חותמים ״ומפליא לעשות״. ועל לע״ל שהכל ישאר נקי, יכירו שד׳ עזרם והפליא עצה, יאמרו ברוך ד׳, כמש״כ ואכלתם אכל תחילה ואח״כ ושבע, לא כמו בעת הקלקול שהיתה האכילה מעורבת בסיגים להיות שבע, ועכ״ז אכל מצד אחיזתו במשכא דחויא, והללתם את שם ד׳ אלהיכם אשר עשה עמכם להפליא, כמו ״ומפליא לעשות״, שע״ז היה מקום והכנה לזאת המעלה. וענין הבושה בא ע״ז כי משתעבד היקר לזולל כמו שאדה״ר נתבייש היפך מש״כ קודם זה ולא יתבוששו, וא״כ כשמסתלקת זוהמא זאת לא יבושו עמי לעולם כי לא ינזרו עוד לבושת, רק תהלת ד׳ יתנו.

~ ✣ ~

פסקה 14 | ההגנה מעין הרע והעוצמה הפנימית

מקור: פנקסי הראי״ה, ראשון ביפו, יא

מה שאמרו חז״ל האי מאן דבעי למיעל למתא ודחיל מעינא בישא, לינקוט זקפא דידי׳ בימינא בידי׳ דשמאלא, וזקפא דידי׳ דשמאלא בידי׳ דימינא, ולימא הכי, אנא פלוני בר פלוני מזרעא דיוסף קאתינא דלא שלטא ביה עינא בישא כו׳. אין הכונה שיועיל דברי שקר אם אינו מזרעא דיוסף, כי אם מפני שכל ישראל נקראו על שם יוסף הצדיק כדברי חז״ל במדרש רבה על פסוק נוהג כצאן יוסף, ועל כן צריך לומר שאיזה כח תכונה של יוסף ישנה בכל ישראל. על כן אף על פי שבזרעי׳ ממש הכח של אין עין הרע שולטת בהם הוא בפועל, ואינו צריך לשום התעוררות הכח על ידי דיבורים והכנות מצד האישיות הפרטית, בכל ישראל הוא בהעלם, בתור כח שלא יצא אל הפועל, שמועיל להוציא לפעל כשמעירים אותו על ידי דיבורים ראויים לכך. על כן אנן מזרעי׳ דיוסף הוא מובן אמיתי, לעומת אותו היחש שפעולת עין הרע מתיחסת להרע ח״ו. גם באופן פשוט, אי אפשר כלל בריבוי הזמן, שהמשפחות מתערבות על ידי החיתון, שלא יהי׳ קצת תערובות מזרעיה דיוסף בכל אדם מישראל, ואותו החלק המועט מתעורר על ידי התעוררות כח הדיבור, והיינו ממש מזרעי׳ דיוסף קאתינא. וענין שימת זקפא דידא דימינא בידי׳ דשמאלא וכו׳ הוא כי הכח הדמיוני להרע פועל על ידי שני ענינים הפכיים, או כשמצייר לו מושגי רעדה ופחוד על ידי גודל הצעת חסרונו והענינים הרעים שבמצבו ובמעשיו ובכל המתיחס לו עד שיפול רוחו בקרבו, ועל ידי נפילת הרוח יבא לעצבות ועצלות, ומזה נמשכת גם כן נפילה מוסרית. וכל זה נמשך ממה שימשך ביותר אחרי ההשפעה החיצונה להתהדר בעיני זולתו, ולא לחוש על הענין הפנימי שבעומק נפשו, וממילא בעומק נפשו חותרת העצבות על ידי התביעות הפנימיות ומוסר הכליות יותר ויותר. על כן ההגנה של עין הרע נמשכת ליוסף ממה שקידש שם שמים בסתר, דהיינו החוזק הפנימי מבלי הבטה אל ההשפעה של ההתהדרות מחוץ, שאין לה ערך אמיתי כי אם דמיוני. וכל מה שיותר יתמכר האדם להיות בכל דרכיו משועבד רק להתהדרות בעיני זולתו, ידחקהו ביותר כח הטבעי התובע שיקוע בחלק הפנימי שבנפש, להעלות ברעיון את כל החסרונות הפנימיות, וממילא לפי הנהוג יתאמץ להשכיחם ממנו בחפזון, לא בסדר שכלי ושימת לב להטבתם, כי אם למעכם ולבטלם. ועל ידי זה מתרועע יסוד המוסרי, והעין הרע השולטת ביחוסה להקנינים החיצוניים שולטת ח״ו. ולהיפוך, יש אשר יגביה דמיונו יתרונו לאין שיעור, מפני שטחיות הבנתו בערך השלימות, וזחיחות הלב תביא גם כן רפיון ברוח הפנימי, שהוא אב לכמה רפיונות כלליים ופרטיים. אמנם דרך הטובה היא הכרת עצמו לפי האמת, הבנת יחוסו להצדדים הטובים והרעים, בין במעשה בין בשכל, בין בכל דבר טוב, ולא יפול רוחו לגמרי, כי אם ישמח על מעט הטוב שעלה בידו, ויאמץ להתרחק מכל הרע, ואז יהי׳ שמח ושפל ברך, ולא יחוש להתעצם בהשפעה החיצונה כי אם בהפנימית, ועל ידי זה לא תפול עליו עין הרע. כח הימין מורה על יתרונות, השמאל על חסרונות. כח הכפים מוציאים לפועל את הפעולות. הזקפא, הגודל, בו מתרכז כח תפיסת הפעולות הידימיות. על כן ינקוט הזקפא זה בזה, להרכיב היתרונות עם החסרונות ולבסמם זה בזה, ולהעמיד עצמו בתוכן ממוצע בין נפילת הרוח לבין זחיחות הלב. אז יושם עיקר תכונתו בערכו הפנימי המושג בהערכה שכלית, לא על פי ציורים דמיוניים המפסידים בכל ענינם.

ואי דחיל מעינא בישא דידי׳, ליחזי בטרפא דנחירי׳ דשמאלא. כשמתעצם הכח הדמיוני באדם, להיות בעצמו, מצד השפעת הדמיון הפנימי שלו, מתפעל בעצמו על יתרונותיו, הוא אות שאיננו מכיר כלל ערכו האמיתי, וחסרונותיו נעלמים ממנו לגמרי ואיננו יודע כלל ערך חולשתו, על כן יראה להיות מסתכל בעצמו. והנה עיקר ההכרה היא בפנים, ובפנים העיקר הוא החוטם, בחוטמא אשתמודע פרצופא, ואין מעידים אלא על פרצוף פנים עם החוטם. על כן רק חלק החוטם יוכל אדם לראות מצורתו על ידי הסתכלות, להורות שיש יכולת לעיקר האופי שלו להיות מוכר לו. על כן ליחזי אטרפא דנחירי׳ דשמאלא, שיעוררו בסגולה לצמצם השקפתו על מגרעותיו, ואז לא יפול בעינא בישא דעצמו.

~ ✣ ~

פסקה 15 | פעולת רשמי המאורעות על הנפש

מקור: פנקסי הראי״ה, ראשון ליפו, טו

לא כל הרשמים הבאים בנפש פועלים עליה לטובה, כי הרבה מהם פועלים לרעה גם כן, ועליהם נאמר העבר עיני מראות שוא. אבל אין דבר שלא יפעול על הנפש, מכל רושם הבא עליה, בין מצד מצבה בין מצד מקריה. על כן כל מיני המצבים שעוברים על האדם לכל פרטי פרטיהם וכל מקריהם היותר שונים ויותר דקים, הכל הם מילואים למלא בהם את צביון הנפש, ועל ידם תטביע את חותם פעולותיה, מחשבותיה ורגשותיה. והכוחות השופעים ממנה על העולם הכללי, תלויים הם באיכותם לפי ערך התיחשם לאותם הרשמים. על כן אין לך כל רושם עובר על האדם שאינו נועד לתעודה. וחייב האדם להיות שמח בכל העובר עליו, ולדעת שהכל הם תוצאות מהמחשבות הטובות שד׳ חושב על יצוריו. ובודאי יוצא

הדבר אל הפועל ביותר על ידי הידיעה הכללית והפרטית בערכם של הרשמים, ויחושם זה לזה ולהכלל. ואינה דומה הפעולה למי שמשיג את הענין בדרך כלל, למי שמשיגו בפרטיות, והכל תלוי באיכות ההשגה ובהירת ציורה, שמתחלף לפי מעלת האדם והכנותיו הקודמות. והן הן העלאת הניצוצות, שראוי לכוין עליהם בכל ענין בתור בכל דרכיך דעהו לרבים מבעלי עיון ומארי דחוכמתא.

~ ✣ ~

פסקה 16 | שמירת המדרגה העצמית והימנעות מחיקוי

מקור: פנקסי הראי״ה, ראשון ליפו, מט

אני בריה וחברי בריה, אני מלאכתי בעיר והוא מלאכתו בשדה, כשם שהוא אינו מתגדר במלאכתי כך אני איני מתגדר במלאכתו – זהו כלל גדול להחזיק לאדם במדריגתו ובעומק מוסרו הפנימי, בין ברעיון בין במעשה. ולא יביט למה שחבירו שהוא איש מעשי ביותר ממנו או שתכונתו אחרת ושונה, מתנהג באופן אחר, לא לענין הנוגע לחבירו שיבזה אותו עבור זה, ולא יחשוב עליו רעה. ואל יתאר הפסד הרוחני של חבירו במעשה ובתכונה ההיא, שהוא רואה שלפי תכונתו היה הדבר מפסיד אותו הרבה והיה משפיל אותו מערך מוסרו למטה מאד, או על כל פנים היה זה אצלו אות על שפלות מוסר. אל יחליט שהוא כן בחבירו, שיתכן הדבר שמה שהוא אצלו אות על חסרון רגש פנימי או גורם הריסה מוסרית, אצל חבירו לפי תכונתו הוא אינו מפסיד, ולפעמים גם כן מתקן. זהו מה שנוגע לחבירו. ומה שנוגע לעצמו, שלא יחשוב כיון שחבירו מתנהג כן והוא חושב עליו טוב, גם הוא ישלים דרכו המורגש לפי פנימיות לבבו שכה נחוץ הוא לו לשמירת דרך ד׳ הטובה, כי אין הדבר כן, כי קרוב הדבר שמה שחבירו מתנהג על פי תומת לבו ואינו מזיקו מאומה, אם הוא ינסה כחו בזה לא על פי תכונתו הפנימית כי אם על פי חיקוי חיצוני, לו יפסיד הדבר הרבה מאד. על כן צריך מאד להתחזק בתומתו, ולחשוב עם זה טוב על הבריות ולקבלם בסבר פנים יפות. אז ימצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם, והחן הוא מקושר לשכל טוב. וההבדל שיש בין שכל טוב לשכל שאינו טוב, הוא שהשכל הטוב הוא השכל המקורי הנובע מעצמיותו, אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו, והשכל שאינו טוב הוא מה שנובע מהשכלה זרה המעוררת לחיקוי, ואינה באה מעצם נקודת הלב. וזה אינו יכול להיות נלוה אל החן הפנימי, שאינו נמשך כי אם לדבר העומד בצביונו ושלא יצא מגדרו. ואפילו קדשים כיון שיצאו חוץ למחיצתן נפסלו, וביותר קדשים, שהחולין אין להם מחיצה קבועה, אבל הקדשים המתעלים לפעול דברים נעלים, המה צריכים לשמור מחיצתם. איש על מחנהו ואיש על דגלו.

~ ✣ ~

פסקה 17 | מהות הקדושה והתעלות אל הכלל

מקור: עולת ראי״ה, חלק א • עמוד רעא

"אמר רב אדא בר אהבה מנין שאין היחיד אומר קדושה שנאמר ונקדשתי בתוך בני ישראל, כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה״ (ברכות כ״א:). עיקר תכן מעלת הקדושה הוא, שיתרומם האדם לשום כל מגמתו ומעיניו לא לצרכי עצמו כי-אם לכבודו של אדון כל העולמים יתי׳ וקדושתו והשלמת רצון קונו. וכל זמן שיחשוב האדם רק להשלים את עצמו, אפילו בשלמות רוחנית, אין זה בכלל קדושה. כי במצב הקדושה התרוממות האדם היא אל הטוב והישר מצד עצמו, כפי הכרת האמת המבוררת, מה שאין כן התשוקה לשלמות עצמו, שהיא נמשכת ג״כ מאהבת-עצמו הפרטית, שאינה זקוקה כי-אם לרגש הקיום הטבעי הנטוע בכל חי. על כן עיקר העבודה הרוממה היא להשלים את הכלל ולזכותו ולהיטיב לו, ומי ששם את העבודה הזאת נר לנתיבתו תמיד הוא באמת מתעלה לקדושה, כיון שאין מגמתו לאהבת-עצמו. אבל היחיד כשהוא לעצמו אי אפשר שיתעלה לקדושה לולא ההתרוממות למעלת הקדושה שע״י הרבים, לטובתם ולזכותם. וביותר מתגלה ערך העבודה הזאת בהכרת קדושת שמו יתי׳, שלפי רוממות עליוניותו תצויר העבודה אליו רק בהשלמת רצונו העליון, שנתן כח לטובים ולישרים בלבותם, להוציא את שלמות היצירה באדם מן הכח אל הפעל, המופיע בעיקר ברוממות קרן הכלל והרבים, בגילוי כחם וקדושתם. ועל כן אין היחיד אומר קדושה ואין דבר שבקדושה בפחות מעשרה, שהוא התחלת ציור הרבים בכללות. ולפי שעקר רעת הרשע הוא לא מצד ההרעה לעצמו, שחוטא חומס נפשו, כי אם מפני הרעה שבאה מזה אל הכלל כולו, ״להפרע מן הרשעים שמאבדים את העולם שנברא בעשרה מאמרות״, למדנו מתוך הקפידה שבהריסה הכללית, ״עד מתי לעדה הרעה הזאת״, שמקור הטוב וצדק הקדש במרומי מעלתו רק באוצר הכלל ינוח, ואלהים נצב בעדת אל.

~ ✣ ~

פסקה 18 | כוחות הדמיון ואחדות המציאות

מקור: עולת ראי״ה, חלק א • עמוד שמ

שבע זמנין ליגזרו עלך מן שמיא דלהוי טבא, ויהוי טבא. את היחש של הרהורי הלב וכחות המדמה, שבהם ועל ידם יארגו החלומות, אל עולם המעשה והעלילות המתהוות בפעל, אי-אפשר להשכיל אם תוקח הבנת המציאות באפן פרטי וגס, כי-אם בהקפה כללית זכה איך הגשמיות והרוחניות, חוקי הטבע וחוקי השכל, חוקי המוסר והצדק וחוקי הנפש, כולם אחוזים בארג אחד, מעבר וההווה והעתיד נסקרים בסקירה אחת, שכולם מאדון אחד הכל יכול וכוללם יחד. אז ישכיל האדם את היחש האמתי של הרהורי לבבו וכחות נפשו, איך שגם שם בעולם הדמיון יש סדר ומשטר, גם שם יש הנהגה של חכמה וצדק עולמים, וכולם קשורים הם בשלשלת ההשגחה העליונה, להיות עזרה להרמת מצב האדם,

בכללו ובפרטיו, המחובר בלולאות עם כל המציאות הגדולה והרחבה. להערת אפשרות ההפעלה של רשמים, הנראים לפנינו דקים ודומים לאין, כרגשי חלומות, על כל המציאות, המלא כחות איתנים, יושקף לנו מזג הגשמיות והרוחניות ואחדותן - במספר השבע. בשבעת ימי בראשית יובנו ששת ימי המעשה הגשמיים והשבת הרוחנית, שהיא מטרתם והשלמתם, וכד׳ מהר״ל מפראג ז״ל (ע׳ תפא״י פ׳ מ׳) על היחש של ששת הקצוות הגשמיות, שהם תנאי כל חומר, והצורה השכלית הכוללתם, כלומר שמידי אדון כל, החפץ בצדקת בריותיו והצלחתם, יתכוננו כל הסבות הגשמיות והרוחניות בחוברת, אשר, מצד ההשקפה השלימה הזאת אין דבר שמתפרד מהאחדות הכללית. שבע זימנין ליגזרו מן שמיא, - הפעולות, המכנסות את הפירודים אל האחדות, בגשם ורוח, בטבע ושכל, בנפש וכחותיה, בהסכמה וחפץ טבעי, דליהוי טבא, לתכלית טובה והצלחה בהוה, ויהוי טבא בתולדות יוצאות ושופעות על העתיד. כי זהו פרי האחדות של המיזוג הכללי, אשר האדון המיוחד האיר עולמו באור שבעת הימים, ״אור עולם באוצר חיים״, וכך היא תכונת החיים להיות נקשר כל מיתר ופתיל, עב וגס, בחוברת עם כל שרעף ומחשב דק וקלוש, לערך עיני החומר, החושבות כל חמריות לחזקה במציאות. וע״ז נאמר ״למשפטיך עמדו היום כי הכל עבדיך״, ובכל עושה הקב״ה שליחותו מכש״כ במדה טובה המרובה ממדת פורענות, כי חפץ חיים הוא מלך חי העולמים.

~ ✣ ~

פסקה 19 | קידוש ההנאה החומרית בברכה

מקור: עולת ראי״ה, חלק א • עמוד שמו

"ר׳ לוי רמי כתיב לד׳ הארץ ומלואה וכתיב השמים שמים לד׳ והארץ נתן לבני אדם. כאן קודם ברכה, וכאן לאחר ברכה״ (ברכות שם). במאמר ״לד׳ הארץ ומלואה״ יובן להכיר את כל הענינים החמריים כמכשירים את השלימות הרוחנית, שאמתתה היא הדעת את ד׳, ותכלית חזוק כחותיהם והרחבתם לא תמצא כי-אם כפי ערך ההכרח, שמבלעדיו לא תכון ההשלמה הרוחנית. ובמאמר ״והארץ נתן לב״א״ יורה, שיש יתרון בעצם התגדלות הכחות החמריים, והרחבתם בקנינים רבים, והשתלמם ע״י חכמה וכשרון מעשה. אמנם הישרת המדה בזה היא, שאם לא ישקל האדם את ערך הנאותיו החמריות, כדי לקחת את הראוי בהן להשלמה הרוחנית, אז הגדלתו את הכחות החמריים תמשכהו להתבהם ולרדת כרוח הבהמה למטה, אבל בהיותו יודע להוקיר את ערך הצד הרוחני שבהנאה החמרית, בשמושה אל הצדק ואל השכל האמתי, לפי היושר האלהי, שהיא יסוד הנהגת התורה, אז לא זו שההרחבות החמריות לא יעיקו להשלמה הרוחנית כי- אם יוסיפו לה אונים. על-כן קודם ברכה, שעוד לא הרים את מכסת ההערה הרוחנית שבאותה ההנאה החמרית, ראוי שיכיר כי לד׳ הארץ ומלואה, ואין נכון להשתמש בהנאות החמריות כי-אם כפי המדה הראויה להשתמשות האפשרית לצד המעלה שבאדם. ולאחר ברכה, שקבע את ציור היחש הרוחני שיש לו עם ההנאה החמרית ההיא, אז בהרחבת שמושו בכח החמרי תוסיף להרחיב את דעתו, וכחותיו הגופניים בהתגדלם יהיו תמיד מוכנים לפעול צדק וטוב, כפי ההערה הרוחנית אשר תפעול עליו כל פגישה של הנאה חמרית, ובמעמד כזה ראוי לשנן והארץ נתן לבנ״א, ולהביט בעין טובה על העוסקים בישובו של עולם לשכלל את העולם המעשי גם בכל צדדיו החמריים. ולכן ישועות ונחמות, היעודות לנו ע״י הנביאים, משובצות בהרחבות חמריות רבות, שהן לעדה על רוממות המצב הרוחני, שאליו נקוה, שכל אלה הגדולות החמריות ראויות להיות לנו בו לתפארת. ״ושמתי כדכד שמשתיך, ושעריך לאבני אקדח, וכל גבולך לאבני חפץ. וכל בניך למודי ד׳, ורב שלום בניך. בצדקה תכונני, רחקי מעשק״, שלא יהי׳ צורך לעשוק כל כח וכל חפץ מחוקו, כי הכל יפנה ישר אל הראוי והטוב.

~ ✣ ~

פסקה 20 | קדושת האכילה והעלאת כוחות החיים

מקור: עולת ראי״ה, חלק א • עמוד שעא

עולם. סוד הברכות, ברכת הנהנין וברכת המזון וקדושת האכילה. הכחות האלהיים מתפשטים בהויה לפי מדרגתם. בהופעת הפעולות בכחות הדומם, הצומח והחי, הנן בתור פעולות של כח בלתי משוכלל. אור השכל וכל סעיפיו העליונים חסר בהם. באים הם לידי מעלה באכילת האדם ובהוציאו את כחו בשכל וביושר ע״פ ההופעה של האורה והדעה האלהית העליונה שזורחת בנשמתו. כשהכח הנוסף מתוך המאכלים מתהפך באדם לכח שכלי מלא אור קודש, מתעלה עמו חלק רשום מן ההויה. כשרעיון האדם שפל, נוטה לעבדות החושים, צולל הוא האדם בכל כחו אל אותן מצולות הים של הכחות העורים ומגרע את אור ההויה. בהופעת רעיון צלול ומחשבה עזה, מנצחת את הבהמות והשיעבוד של החמריות, ובהמשכה של כל הכח אל עדן אור הקודש החי באדם, מחיה הוא את כל הכחות העורים, מעלם ומאירם. כשהנצחון בעת התכונה המעשית של האכילה גומר את פעולתו, מוכרח הוא בכל זאת להיות נלקה באיזו חולשה מצד טבע החמריות, העושה את פעולתו בתכונה מוכנית, בלא דעה וממילא גם בלא יושר צדק. בברכת המזון מתעוררת התכונה הנשמתית, הציור הרוחני של הגברת עז הקודש מתאחד עם הכחות החמריים, המתהפכים כעת ויוצאים ממאסר השפלות אל הרום, מכללות העולם הנמוך אל גובה האדם שבצלם יוצרו. מאירה היא ברכת המזון את הכחות כולם באורה, מופיעה היא עליהם בברק הקודש וברכת שמים. ההויה מתברכת בתוספת כחות מאירים, וחדות קודש מתפשטת על היקום באותו החוג הגדול של הנשמה של המברך, וכל סעיפיה, מעומק שרשה עד רום ענפיה ציציה ופרחיה כולם. כברכת המזון, שמופיעה באורה בעת פעולת התהפכות ועלית הכחות משפלות עבדותם, כך הן ג״כ שאר הברכות שלפני המזון וההנאה כולן. מעוררות הן את הכח הרוחני שבאדם להתגבר באור ד׳, לשלוט על העבדות ולעכל עכול רוחני את אוצר החיים הנכנס בתוכו בהנאה, כשם שהוא מעכלו עיכול גשמי. ההכנה המאירה עושה את פעלה, והקודש מוסיף אור ואומץ. ומזה נלמד כמה ראוי להיות מלא גבורה בקדושת המזון, כמה ראוי למלא אז את הנשמה

רצון -קודש, חפץ אידיאליות של אור ד׳, של טוב העליון, המתגלה לפי הערך של קודש הנשמה, המופיע בסוד יראים. וכפי מדת הקדושה שבאכילה כך העולם מתעלה והכל מתברך בזה השלחן אשר לפני ד׳.

~ ✣ ~

פסקה 21 | עידון כוחות החיים באות ברית קודש

מקור: עולת ראי״ה, חלק א • עמוד שצז

אות ברית קודש. המילה באה לא רק למעט את התאוה המינית, היא באה לעדן את תאות המין, שתהיה ממולאה בעדינות עליוניות הרוח שבאהבה, המתגלה באהבת המין בתכונתה היותר עליונה. הערלה אינה נותנת לאהבה זו להתעדן, והצד הבהמי החמרי שלה גובר על הצד האידיאלי, והשכרון הבשרי מזהם את כל הנטיות הנאורות והיפות, היא אוטמת את נביעתה של תשוקת החיים ממקור הכל, ומטה אותה לצד החלקיות והפרטיות המנותקת ממקור הכל. ואנו נכנסים לברית-קודש שעל-ידו מתגלה הצביון של המשכת החיים לדורות בתכונה הקשורה ליסוד הכל, אשר בהופעת אורו מובלעים כל החלקים בזיו הכללי של הכל ומאירים גם הפרטים בזיו אשר למקור הכללי של הכל. המילה מכינה את האפשרות לתכונת ההתעלות של האהבה המינית כפי מה שהיא מוטבעה בצורתה הרוחנית של רוממות הנפש, עד שאפילו בעת התגבורת הגופנית אינה עוזבת את אורה הרוחני. על כן יהיו נמשכים על ידה ילדי קודש פרי אהבה טהורה.

ובזה, המילה היא באמת אות ברית קודש, ונקראת תמיד על שם ישראל, שהאידיאליות הרוחנית מונחת בטבע נשמתם הלאומית. ולא תוכל ההסרה את ערלת הבשר לתן את התכונה הלאומית, אשר חסרה בתחלת היצירה, אלא ע״י התבטלות רוחנית גמורה לכללות האומה הישראלית. אבל בכלל אין הערלה קרויה כי-אם לשמם של גויים, ומוליהם הם ערלים, וערלי ישראל הם מולים, שאמנם חסרה היא המילה הפרטית את השלמת היציאה אל הפעל של הקדושה האידיאלית באותו הפרט, אבל התכונה של הכשר המילה של הדורות כולם לא תמחק ע״י זה, והרי הוא באמת מהול, וחתום באות ברית קודש.

~ ✣ ~

פסקה 22 | הכרת הטובה כיסוד מוסרי עליון

מקור: עין איה, שבת א, פרק ראשון, יד

וא״ר בר מחסיא אר״ח ב״ג א״ר, הנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו, שנאמר לדעת כי אני ד׳ מקדשכם. הכרת טובה היא העמוד המוסרי היותר גדול ונשגב, שכשיתפתח כל צרכו בלבות בני אדם יהי׳ עוזר מאד אל התיקון הכללי. כי אנו רואין שגם עכשיו שלב בנ״א מלא הוללות, וטמטום הלב מכח סדרי החיים הגרועים מתגבר מאד, מ״מ במה שהרגש האנושי מגיע להכרת טובה, הוא פועל להכשיר את הנפש להביע במה שיכול את הרגשה העדינה הזאת, במאמר ובפועל. כיבוד הורים, וביחוד כבוד זכרונם אחרי מותם חזק מאד בלבות בנ״א, והרבה פעמים פועל הוא לרכך לבבות קשים מאד. מאין בא הרגש הזה? רק מכח הכרת טובה המושרש עמוק מאד בלב בנ״א. אמנם כך היא המדה שכ״ז שהאדם אינו מוכשר כראוי, הוא עלול רק להכיר יחושו הרוחני לדברים קטנים, ולדברים גדולים שראוי שיהי׳ יחושו אליהם יותר חזק אלפים פעמים, לא יוכל להכניס [יחש] בלבבו הקצר והמוגבל. ע״כ כח הכרת טובה להורים מוכר בלב רבים, וכח הכרת טובה לאל היחיד החנון והטוב, שראוי שיהי׳ ער בלב מאד, עד שלא יתן דמי כ״א לחפש ולבקש במה להשקיט את הצמאון הגדול של ההוראה שאנו מכירים את טובותיו של הטוב והמטיב ב״ה, דבר זה מפני קטנותו של האדם וגדולתם של הטובות והמטיב ב״ה אי אפשר שיכנס בלב עם כל רישומו. אמנם לכשתתגדל האנושיות והכחות המוסריים יתפתחו יפה, עד שיהיה ראוי להכניס בלב, באורח ישר וטבעי, גם רעיונות היותר גדולים ואדירים, יופיע כח ההכרה הזאת באור גדול, עד שתשפיע רב כחה על כל עלילות האנושיות הכוללות והפרטיות, וכ״כ תהי׳ פועלת בחזקת ידה עד שתעורר בחיל את הלבבות לדעת את ד׳, להכיר כי הוא הוא המטיב באמת, ולהכיר ג״כ את הדרכים שבהם נוכל להביע רחשי הכרתנו את טובותיו הנשאות. וכשיעמוד האדם על ראש פסגת ההכרה איך שתיקון המציאות בכללה, בגשמותה ורוחניותה, הוא הדבר היותר ראוי להיות כיתד לתלות עליו רגשי הכרת טובתנו, ירדוף כל המין האנושי לתקן את הכלל כולו בכל מעיניו. והפעולות שמיוסדות בכח הרגש הטבעי האנושי, מצד כח השכל וכח הרגש השירי להביע בהן רחשי תודתנו בהכרת טובת אל עליון עלינו, תגדל עליהן התשוקה בדעה והשכל באין ערוך לתוקפה, אז יקבצו גוים יחד וממלכות לעבוד את ד׳ בצמאון אדיר ונפש שוקקה. ע״כ כל מה שיבא לידינו להשריש בלב בנ״א ולתן מקום לכח הנעלה של הכרת טובה שיגדיל ויצא אל הפועל, היא עלינו חובה גדולה, למען תת דרך להיסוד הנעלה שעתיד לקחת חלק גדול בתיקון העולם הכללי, להיות מתחזק ומתרחב. ע״כ הנותן מתנה לחבירו, שכפי הנימוס האנושי בהודע למקבל ימלא לבבו רגשי הכרת הטובה, למדונו חז״ל שלא ימנע הטוב הזה להיות יוצא מן הכח אל הפועל, אם שהנותן איננו חפץ לא בהכרת טובה ולא בתשלומי תודה. אבל היסוד המוסרי שעתיד להיות נוטל חלק גדול בהטבת המציאות ראוי לטפחו ולתן לו מקום להתרחב, וכל רגש קטן מצטרף אל התיקון הכללי כשיוכר בכל כחו. ופירשה התורה בכונת קדושת השבת שהיא להשריש כח ידיעת היחש של הכרת הטובה היותר עליונה, שראוי באמת שתהיה נובעת מצד הטובות הרוחניות, שעמהן ראויים להיות החיים מוכרים לטובה רבה ונשגבה. אבל החיים מבלעדי צד הקדושה שבהם, יחשבו רק למשא, אם שיבור לו האדם תענוגים מדומים כדי להעביר השממון שבחיים, אינם כ״א להצילו מרעת שחיתות החיים, אבל לא יוכלו להחשב לטובה מוחלטת. אמנם החיים עם קדושתם, החיים שהאדם יתרומם עמהם לתענוגים שהם מכובדים, גם נצחיים, למעשים שהם עומדים לעד וראויים להיות נחשקים מצד השכל והיושר הטהור, הם באמת טובה עליונה ואדירה, ולהכיר כח טובה זו בהוצאת ההכרה אל הפועל, יהי׳ האדם נזקק בשמחת לב לדרך עז

במעשה הקדושה והצדק. ע״כ באה השבת שהיא זכר למעשה בראשית, העד שד׳ פעל את כל המעשים, מוכתר בכתר קדושה רבה, להורות שאמנם כח הכרת הטובה האלהית יצא אל הפועל רק עם הכרת טובת הקדושה שבחיים, והדעת שהיא מתנת ד׳, לדעת כי אני ד׳ מקדשכם, יצרתי אתכם בתכונה (וחנן) [וחננתי] אתכם באמצעים מביאי הקדושה, שעל ידם תביאו את החיים לתעודה כזאת שיהיו באמת הטובה היותר עליונה, עד שעל ידם ימשך האדם להביע הכרת טובתו בכל הדרכים היותר רחבים מרב טוב ושמחה נשגבה. ולמדנו מזה שהידיעה המכשרת את האדם להכרת טובה היא יסוד התורה ואות בין ד׳ ובין עמו. ע״כ חובה עלינו להדריך את החיים בכללם לחנכם ביסוד כח הכרת טובה, אם שיהיו בדברים חלקיים וטובות קלות ערך, יצא הכה אל הפועל. ולכשתשתלם הידיעה האנושית ויתגדלו כחות הטוב והיושר יביא כח הכרת טובה את פעולתו הטובה, עד שכל לב יאמר ״נדעה נרדפה לדעת את ד׳ כשחר נכון מוצאו״.

~ ✣ ~

פסקה 23 | עירוב הפרט בכלל ואהבת ישראל

מקור: עין איה, שבת א, פרק ראשון, מז

כמאן אזלא הא דאמר רבי חנינא, מי שיש לו חולה בתוך ביתו צריך שיערבנו בתוך חולי ישראל, כמאן כר׳ יוסי. לא די שראוי לקשר האהבה היותר עליונה לכל פרט יחידי מפרטי האומה, מצד שהוא חלק מן הכלל הגדול והקדוש של האומה הישראלית בכללה, ונמצא שהפרט מתברך מן הכלל, לא הכלל מצד קיבוץ פרטיו, כ״א גם החולה שבתוך ביתו, קרובו ושארו, ראוי לו לאדם שישתדל לקדש נפשו ורגשי לבבו, להעצימם בקדושת הכלל, עד שלא יפנה לאהבת קרובו החולה שבתוך ביתו מצד צרת עצמו ולא מצד ערכו הפרטי, כ״א מצד היותו חלק מהכלל הגדול הראוי מאד לחיבה ואהבה רבה, כמאן כר׳ יוסי, שהעלה אהבת הכלל בתור עיקר שממנו תצמח אהבת הפרטים, כאמרו בתוך חולי ישראל, לא ״עליך ועל חולי ישראל״, שמורה על אהבת הכלל מצד התקבצות הפרטים אליו, זה אינו נקרא עירוב, אבל מדת הכלל הרמה, שהפרטים בטלים בו מצד עצמם, ונחשבים עוד ביתרון יותר גדול מצד שהם חלקי הכלל, שמציאותו נחמדת ונאהבת מאד, זהו עירוב גמור, צריך שיערבנו בתוך חולי ישראל. אמנם תכלית המדה הרוממה הזאת היא, שאפילו אהבת בני ביתו הקרובים אליו ביותר, ישאב ממעיין הכלל מפני שהם פרטי הכלל. ומתוך שהם קרובים אל לבו ביותר הוא מוצא עצמו מוכשר ביותר לשפוך עליהם את כח האהבה הנובעת מאוצר הכלל. וכל ראש בית אב יראה בעצמו כאילו משפחתו היא החלק שנפל לו מאת ההשגחה העליונה, לעבוד ביותר על ידם את עבודת הכלל, כלומר לתקן מצבם של חלק זה הרשום מן הכלל שנתיחדו אליו ע״י קרבת הבשר וחיי המשפחה, ע״כ הם קודמים בהשתדלותם עבורם ליתר חלקי הכלל שאינם כ״כ מיוחדים לו. אבל מושג האהבה מצד עצמה היא כללית מתפשטת על כל כלל האומה כולה, והיא שבה עד התפרטות המשפחה, עד שגם החולה שבתוך ביתו צריך שיערבנו בתוך חולי ישראל, ולהרגיש הד קול של צרת הכלל שיש בזה, במה שאחד מפרטיו, שהוא אבר מאבריו, נתון בצרה ומחלה, ומצד זה ישתוקק לישועתו ורפואתו.

~ ✣ ~

פסקה 24 | תעודת העושר ושימושו לטובת הכלל

מקור: עין איה, שבת א, פרק שני, ב

אמר רבב״ח לדידי חזי לי קיקיון דיונה ולצלוליבא דמי, ומדפשקי רבי, ועל פום חנוותא מדלן יתיה, ומפרצידוהי עבדא משחא, ובענפוהי נייחן כל בריחי דמערבא. ההצלחה הזאת של העושר העוברת ואינה מתקיימת כלל, כקיקיון הזה, העמיד פה במחזה את תכונתה, תעודתה בכלל ואופן השימוש הראוי להשתמש בה. והנה ראשית הציור צריך להיות אצל כל איש השואף לעושר, כי לא יגע כל אדם במה שמוכן לחבירו אפילו כמלא נימאו. ע״כ לא ישלח ידו בעולתה כי לא יצליח, באשר תעודת ההצלחה הזאת ותכונתה היא שתעמוד בגבולה לפי חוג הצדק והיושר שיגיע לאדם מברכת ד׳ עליו, הציור הזה ישמרהו משלח יד בעול. אבל להשקיט את רוחו הסוער לעמול ולהשיג עושר רב, צריך לדעת עוד ציור אחר, שתחום העושר המגיע לכל איש הוא מצומצם ומוגבל לפי אותו הערך הראוי לו, ״שוא לכם משכימי קום מאחרי שבת״, וההטרדה היתירה לא תוסיף על המקור שכבר הוא מוגבל ומצומצם, מפני שיש לכל עושר פרטי תעודה ותכלית כפי מדתו. אמנם מה שנוגע לתכלית העושר בכלל, ראוי לדעת כי איננו תכלית לעצמו, וכי רק אמצעי הוא להרחיב על ידו טוב וחסד כפי ברכת ד׳ עליו. בהיותו מכיר העושר בתור אמצעי להגדיל טוב וצדקה ראוי הוא שגם הוא יהנה בו במשפט, אבל חלילה לו מלשכח תעודתו בתור אמצעי להרבות על ידו קנינו בצדקה ומעשים טובים. תכונת הצדקה הראויה לגדולי העושר צריכה שתתפשט לטובת כל נקשה ומר נפש, אבל הענין היסודי שלה צריך שיהי׳ ממנה תוצאות לטובת כלל האומה. הצד היותר עיקרי צריך שיהי׳ הרמת התורה, אור האומה עם ד׳ אלה, וקיומה הרוחני, וישלח ג״כ פארות להרחיב צדקתו בעסקי האומה הכלליים החומריים, והצד הטוב הוא כשיגיעו למקום שתקבל כלל האומה מהם כח ועז. לדידי חזי לי קיקיון דיונה, ציירתיו בכל צדדיו איך הוא צריך להיות ידוע בלב בעליו, למען יהי׳ באמת על ידו מוצלח לעד ולא יהי׳ סופו רק מפח נפש. הידיעה הפשוטה הקודמת לכל צריכה להיות, דלצלולינא דמי, צלוליבא נראה שהוא אילן צלף כמו צלוליפא, וניתוספו כפילות אותיות כדרך לשון ארמית, אתרונגא, גינוניתא וכיו״ב, בו תיחם יהושע לישראל את הארץ, והוא מקטע רגליהון דרשיעיא מסיגי גבול, כלומר הוא שומר את תחומו ואינו נכנס לגבול חבירו. ההצלחה הזאת המדומה של העושר דומה לו בזה, שאין לה יכולת לבלע כלל ולינק את הלשד השייך ע״פ דרכי ההשגחה העליונה לחבירו. אמנם מה שנוגע לעצמו, מדפשקי רבי, לא על נחל שאין לו סוף ישלח שרשיו, שיוכל להאמיץ חיל לבלע הרבה באין קצב, כ״א יניקתו מצומצמת כצמצום בצעי המים שאינם נובעים, כלומר כפי החק הנקצב אשר עליו אין להוסיף, ע״כ השתדלות יתירה איננה מביאה להרבות הון. ומה שנוגע לתעודתו, על פום חנוותא מדלן יתיה. המקשט

את חנותו אין כוונתו כ״א כדי שיבאו לתוכה קונים ותמכר סחורתו ביותר, הרי עינו היא להרבות סחרו ואתננו, לא הקישוט העצמי. כן העושר ניתן לאדם הראוי לו שירבה קנינו על ידו, ירבה צדקה ויעשה טוב כפי השגת ידו, וכאשר ישתמש בו בתור אמצעי כקישוט זה שעל פום חנוותא, יבא לתעודת אושרו. וכאשר הדבר המהנה הניתן על פום חנוותא, יודע החנווני כי כפי אשר ירבו לשבת בצילו כן תרב הצלחתו, כן צריך להיות מושרש בלבבו של אדם שמקור הצלחתו הקיימת תהי׳ לפי מרבית הנהנים מהצלחתו הזמנית, והנאתו הפרטית תהי׳ טפילה כאותה ההנאה של בעל החנות מקישוט חנותו שמעוטרת בפרחים יפים. ומפרצידוהי, מהצד העקרי והמרכזי שבעושר, כך ראוי להיות עבדין משחא, להוציא על ידה שמנה של תורה, לחזק את האומה בכללה במצבה הרוחני ע״י החזקת התורה להפיץ אורה ע״פ תבל.

ובענפוהי נייחן כל בריחי דמערבא. ארץ ישראל, היא מרכז האומה גם בימי גלותינו ופיזורינו, והשרויים בה בגלות המה הסובלים יסורין ומכאובים רבים, ואותן צריך לחזק ולאמץ בתור צדקה כללית השייכה לכלל ישראל. וצריך כל איש עשיר בעם ד׳ לפשט ענפי צדקתו על אחינו יושבי א״י החולים והמעונים לעודדם ולחזקם, למען ירבו הישוב ותתכונן יותר ישיבת א״י. כלל הדבר שאם שבכלל תכונת השימוש בהצלחה צריך שתהי׳ ההטבה לכל, כהא דמדלין על פום חנוותא, מ״מ הצפיה העקרית צריכה להיות טובת הכלל בתור עיקר ומרכז רוחניות האומה קדושתה ותורת ד׳ אשר בקרבה, ובתור התפשטות והרחבה בכמות לחזק נפילת ארץ ישראל וחולשתה, שהיא מצוה קבועה בכל דור ודור, זה הוא צביון העושר באופן הראוי לו.

~ ✣ ~

פסקה 25 | הרחבת החיים הטבעיים בשירות הקודש

מקור: עין איה, שבת א, פרק שני, כט

הזהיר במזוזה זוכה לדירה נאה, הזהיר בציצית זוכה לטלית נאה, הזהיר בקידוש היום זוכה וממלא גרבי יין. ישנם אנשים שהשקיפו על מרחב החיים עם כל התפשטותם, וראו כי נפש האדם בבריאותה היא נוטה לחיות חיים רחבים, נאותים לפי הרחבתם של כחות נפשו ששואפת להתפשט. חשבו ע״כ וטעו, שלא ימצא האדם למלא נפשו בחיים, כ״א אם ישים את החיים ההוים החומריים מקום מרכז תכליתו, שאז ישאף למלא את חק החיים. אבל אם תעודתו ומגמתו הפנימית תהי׳ רק יסוד החיים הרוחניים והנצחיים, ויהיו לו כל עניני החיים הרחבים שבעוה״ז רק בערך הכשר והכנה להשגת קיום התורה והמצות, יצטמצם אצלו יסוד החיים, ונמצא שיהיו חייו אז שלא כפי טבע נפשו האנושית שמתגעגעת לחיים רחבים, ומפני משפט מעוקל זה באו לעשות הטפל לעיקר. אבל באמת שקר בימינם, כי אע״פ שהרחבת החיים היא נטיה טבעית באדם, אבל לא מפני זה צריכות אותן ההרחבות המוחשיות להיות תכלית החיים, אלא יסוד החיים ותכליתם הוא הצד הקדוש שבהם, פרי הטוב העומד לעד. אלא שכ״כ ישנם מעמדים גבוהים ובקשות גדולות בדרכי ד׳, עד שכל הרחבת החיים הטבעים, הכל נתבעים הם לצורך התעודה ההכנית, לרגלי ההכשר של צד הקדושה שנמצא בפנימיות החיים. ע״כ אל יאמר אדם כי הזהיר במזוזה, ודאי יסוד מגמתו במושג הדירה הוא למען יקיים על ידה את המצוה התלויה בה, שמגמתו זאת מתנגדת אל הרחבת עצם החיים שיש בחלק הטבעי של האדם, אל דירה נאה רחבה והדורה. לא כן הוא, כי עם עשיית התמצית העקרית שבחיים את היסוד הרוחני התכליתי, מ״מ כל ההרחבות נזקקות לו, והזהיר במזוזה משו״ה זוכה לדירה נאה. וכמ״כ בציצית, אע״פ שיסוד השקפתו העקרית בבגדים ויחשו אליהם בעיקרם הוא מצד ערך המצוה שאפשר להעשות על ידם, לא יצומצם מפני זה כח הנטיה של צורך ההתרחבות הנטועה בנפש האדם, וזוכה ג״כ לטלית נאה. וה״ה הזהיר בקידוש היום, אע״פ שמציאות היין אצלו אינה לשמחת החיים ההדיוטית, אל יחשוב הטועה כי השקפה כזאת גורמת לסגור את דלת הרחבת תענוגי החיים, כ״א זוכה וממלא גרבי יין. אלא במקום שמי ששמים כל מגמתם התכליתית בדברים המגושמים לבדם לא יוכלו להתרומם אל קדושת הרעיונות, ולשמח שמחה עדינה בחייהם, ובמלאת ספקם והזקנה תכביד עליהם ידה, ימצאו עצמם מבוהלים ודעתם מטורפת, לעומת זה קוי ה׳ שהכירו את החיים בתור אמצעי הגון, אע״פ שערכו בתור אמצעי לא גרם כלל לצמצומו, אבל גרם להיות השמחה קיימת בו בכל עת וכל מצב, וההכשר להתרומם אל מרומי הציורים הרוחניים מאהבת ד׳ וכבודו, וכל דרכי היושר והטוב נעוצים אצלם בעצם החיים החושיים עצמם, עד שאותה הדירה הנאה, הטלית הנאה וגרבי היין, יש להם ערך נעלה ומיוחד בהיותם באים בערך זכות למי ששם כל ענינם רק כהרחבה אמצעית לתמצית החיים וגרעינם הפנימי שתלוי בהם, הוא צד המצוה והקדושה שבהם.

~ ✣ ~

פסקה 26 | איחוד ההפכים ורוממות הקודש

מקור: עין איה, שבת א, פרק שני, סט

אר״י אמר רב כך היה מנהגו של ר״י ב״ר אילעאי, ע״ש מביאין לו עריכה מלאה חמין ורוחץ פניו ידיו ורגליו, ומתעטף ויושב בסדינין המצוייצין ודומה למלאך ד׳ צבאות. הקודש והחול הם מובדלים בעצם תכונתם, החול וכל מעשיו אינו כ״א מכשיר את החיים לתעודתם, נותן חומר כח והכנה להם למען יתרוממו לתכליתם האמיתית שהוא הקודש, והקודש הוא התכלית עצמה, המנוחה השלמה, שהנשמה האלהית מופיעה באדם בכל הדרה בעת תגבורת הקודש, ואז הוא מכיר כי הוא חי חיי אמת, חיים של נועם ד׳ וההתענג מזיו כבודו. והנה בהמון האנשים, בכל ימות החול הנם נתונים לצרכי החול, דאגות החול ממלאות את כל בתי נפשם, וחפצי החול ונטיות החומר ממלאים את כל לבם. ע״כ בבא יום הקודש יום השבת, הם צריכים להתנשא מעמק עכור של החול, להתרחץ כולם מביצת החמריות למען יזכו להתעדן מעדן הקודש, ותהיה להם לברכה ג״כ לימי החול. לא כן הוא מצב הנפש של קדוש ד׳ מכובד, החסיד האמיתי המתחסד עם קונו, הוא הנהו כולו מסור לקודש ג״כ בכל ימות החול, כל צרכיו, חוליו, על טהרת הקודש הם נעשים,

בפנימיות לבבו אש קודש תמיד יוקדת באהבת ד׳ ואור תורתו. אמנם בבא השבת, הנה רק יצא אצלו הדר הקודש יותר בגלוי לעין כל, תחת אשר בימות החול מעטה החול והעסק החיצוני בצרכיו יכסה על האור האלהי שבנפש האיש הקדוש לאלהיו, שלא יוכל להראות בכל זיוו והדרו. ע״כ ר״י ב״ר אילעאי, חסיד עולם זה, רק את חלקי הגוף החיצונים, הנגלים לפעמים, אותם רחץ לכבוד השבת, כלומר במה שנוגע להצד החיצוני שבחייו, במה שמוחש לעין הרואה החיצוני היה הרושם גדול בין הקודש אל החול, רק פניו ידיו ורגליו. אבל כל עצמיותו, הנה כמעשהו בקודש כן מעשהו בחול, קודש קדשים הי׳ לאלהיו, וכל עצמותיו תמיד תגלנה בחדות ד׳ ובקדוש ישראל. אם שהעריבה היתה מלאה חמין, שהיה אפשר לו לרחוץ בה כל גופו, במכוון היה ממנו למען הדריך את המוכשרים להיות גדולי מעלה וערך גבוהים מאד, להשריש אצלם שהצד הפנימי שבאדם ראוי לו להשתדל שיהיה כולו שבת ומנוחה, כולו קודש ואומר כבוד. והרחיצה הזאת, שיחוסה לשבת וקדושתו היא הצד הרוחני שבה, ראויה היא שתהיה בולטת ביותר על הצד החיצוני שבאדם המעלה, שמצדו הוא מתיחש לזולתו ולמעשיו החיצונים. בזה יש הבדל עצמי בין הקודש ובין החול, עד שצריך להתרומם ולהתרחץ מהחלאה החיצונית של החול, למען יהיה מוכשר גם מצד חיצוניותו כולו אל הקודש. ההתרוממות הקדושה האמיתית של חסידות טהורה עליונה אי אפשר לה להיות נמצאת במלא הדרה כ״א במקום ששם כבר שוכנת חכמה גדולה, השכלת דעת אלהים האמתית והרמה. איש כזה המתנשא לרום מעלת ההשגות הטהורות, הוא יכול וגם צריך לשוטט על פני כל הנטיות השונות האפשריות להמצא בלבו של אדם החושב וההוגה, בכלל האנושיות ובפרטה של האומה לכל פלגות בניה המשתנים בצביונם ונטיותיהם, ומתוך שהוא מתנשא עד רום מעלת דעת ד׳ היסודית הוא מציץ ומשכיל את המקור העליון שממנו מפכים כל ההפכים והנטיות השונות שנראות כ״כ רחוקות וסותרות זו את זו. ובאמת התכלית האמיתית, שמצדה שם יוצר רוח האדם בקרבו את ההכנה לכל דרכי הנטיות והצדדים המרובים בארחות החיים הרוחניים, אינה כ״א לטובה, למען בקיבוץ כל הצדדים יראה הדר האמת והצדק ויוכר הוד היושר והקדושה, א״כ גם הצדדים היותר רחוקים הרי הם מתאחדים למקור אחד. אלא שאותן הנטיות שאין בהן אמת וטוב כל דהו, עתידות להתבער ולהתבטל כליל. ואותם הפנים שרק ע״י שינוי של צורה חיצונית או של מקרים צדדיים נחשבו לדבר מרוחק ומופרש, הם יזדככו ויתעלו, ומכולם יתנוסס הוד מלך הכבוד שהשלום שלו. אמנם רק מצד ההתעלות אל הקודש, אפשר להראות בגלוי הכח המאחד המתפשט על כל הצדדים הזרים ומרוחקים ג״כ, אבל בחול, בדרכי החיים המעשיים, הרי צריך שישקל כל דבר כפי פעולתו המעשית החיצונה. א״כ אותו הדרך שההשפעה שלו על המעשים החיצונים יוכל להביא לאיזה רפיון או קלקלה, אפילו כשיהיה הרפיון ההוא בא לא מצד עצמותה של הנטיה או הדעה ההיא כ״א מצד חולשת המקבלים המושפעים החיצונים, מ״מ מאחר שהיא גורמת תקלה איננה בכלל ברכה וא״א לחברה אל הקודש. רק בהתעלות הקדושה, בהתרוממות האדם בכללו גם מצד חיצוניותו אל הוד ד׳ וכבודו, אז ראוי להראות איך גם הצדדים היותר נראים מובדלים והפכים, הם מתאחדים ועולים לקשר אחד, ותכלית אחת עליונה וקדושה מכוננת מידי צור העולמים, אדון כל הצבאות ב״ה. ע״כ היה אז, בעת רוממות הנפש, מתעטף ~סדינין המצוייצין, שבהם מתחברים ההפכים הגדולים ע״פ התורה, צמר ופשתן. ודומה למלאך ד׳ צבאות, שם צבאות מורה על ההתאחדות של הריבוי השונה והמפוזר, כערך צבא רב המתאחד מבעלי דיעות שונות, פרצופים וטפוסים שונים, מצבאי צבאות. הנה המלאך, שהוא מכונה בשם מלאך ד׳ צבאות, הוא העשיר בנטיותיו, היודע את תוכן המון הצבאות המשונים בהגיונם בתכונתם ורחש לבבם, ויודע הוא שמלאכותו האמיתית מיד ד׳ היא המחייבתו לשוטט על פני כולם, ולהרחיב דעתו ממעל לנטיותיהם הפרטיות ולהשכיל את הצד התוכי שיש בכללותם, שמאגדם לתכלית אחת ונהדרת שהציב להם צור העולמים, שהוא אות בצבא שלו, באופן שדוקא מכולם יתקלס עילאה ויפואר מלך הכבוד. ע״כ באיש אלהי כזה, הדומה למלאך ד׳ צבאות, האהבה האלהית היא משתפכת בלבבו על כל היקום, על כל מעשי ד׳, שאוהבם באהבת יוצרם, ובנועם שיח קודש ישא אז ידיו אמונה לאל צורו וישעו ויאמר: ״כי שמחתני ד׳ בפעלך במעשי ידיך ארנן״.

~ ✣ ~

פסקה 27 | ענווה אמיתית וכבוד עצמי

מקור: עין איה, שבת א, פרק שני, קטז

נתעטף ויצא לקראתו. דרך הענוה האמיתית היא לכבד ג״כ את עצמו במדה הראויה, כי יסוד הענוה היא הכרת האמת לאמתתה, בלא שום עורון וערבוביא של דמיון, שברוב האנשים האהבה הנפרזה לעצמם מסמאת את עיניהם מלראות בחסרון הנמצא בעצמם, וממילא גם בטובת ריעיהם וביתרונם. אבל הענו רואה את עצמו מכובד מצד צלם אלהים אשר בו, מצד החכמה והטוב הנקנה בנפשו, ומוכן לראות ג״כ את חסרונותיו בלא שום משוי פנים, וכן רואה הוא ביתרון חבירו מצד צלם אלהים וסגולת הנפש. ע״כ בהיותו מכבד את עצמו, יתכוין שיהיה בכבודו מכבד לאחרים, שיותר ניכר הוא כבוד הבריות כשמכובד מכבד אותם משיכבדם בזוי. ע״כ מצא לנדרש שיהי׳ מתעטף, שזהו רגש הכבוד, שמתיחש לעצמו בהיותו הדור בלבושו מעוטף בנימוס, להורות שאין הענוה באה מחסרון הכרה של רגש הכבוד כ״א דוקא מהכרתו והכרעתו לטוב ובמדה הוגנת. ויצא לקראתו כשהוא עטוף, כדי שיהיה הבא אצלו מתכבד בכבודו.

~ ✣ ~

פסקה 28 | הטבע והמלאכה בחיי האדם

מקור: עין איה, שבת א, פרק שני, קצ

וגברי היכי מבדקי, אמר ריש לקיש בשעה שעוברים על הגשר, גשר ותו לא, אימא כעין גשר. הטבע והמלאכה שניהם יחדיו מעמידים את חיי האדם. אמנם הטבע הוא היסוד ועליו נבנה בנין המלאכה, כ״ז שהאדם (הוא) נתן בחק הטבע

הוא בטוח מכשלון, מפני שכה חקק צור העולמים ב״ה שיהיה הטבע משמר את החיים על פיו ועמדו. אמנם האדם כבר התרומם ולא יוכל לחיות רק עם הטבע לבדו, (הוא) מוכרח הוא לרגלי צרכיו המרובים, החמריים והרוחניים, להשלים במלאכה את אשר יחסיר הטבע ממנו. אז אמנם כשיצא להשתמש בעולמו המלאכותי, אז גורלו תלוי לפי ערך חוזק הטבע שלו. שאם הקנינים הטבעיים שלו הם חזקים ככל הצורך, אז תביא לו המלאכה ברכה ויתרון. ובכלל שכיון שהכחות הטבעיים שלו והקנינים החיצוניים הטבעיים הם מושפעים לו יפה, אז לא יעלה על לבבו להרוס את השכלול שבטבע כדי להתגדר במלאכה, כ״א הוא ישתדל להוסיף בנין ושכלול ע״פ אותם הכחות שכבר יש לו מעצם הטבע הנקי, ע״כ יצליח ג״כ במלאכתו. אבל אם המלאכה בחשבונותיה הרבים תעור עיניו, מפני חולשת קנייניו הטבעיים ומיעוט הסתגלותו להם, להלחם בטבע בחלקיו הבריאים והטובים, למעט את השלמותיו, כדי לכונן על חרבנן בנין מלאכותי, אז הוא בסכנה גדולה, בנפול היסוד יתמוטט הבנין. ובאמת אין האדם חי לעולם כ״א בטבע, ביצירה האלהית. אמנם המעבר ממצב למצב יהיה לפעמים מלאכותי, וזהו עיקר שימוש המלאכה, אבל הצלחתה תלויה במהות החוזק של הטבע ויחושה הטוב אליו, שעל פיהם ילך מחיל אל חיל לקחת עמו כל אשר קנה במצב טבעי יותר פשוט ובלתי מעובד, אל מצב טבעי מקושט ומעובד, להוסיף כח ויתרון. אבל באין לו שורש כראוי, אז במעבר ממצב למצב יתמוטט ע״י שימושו בקנינים המלאכותיים כל רכושו הטבעי או חלק רשום ממנו, וישאר חלש ורפה כח, מסוכן במצבו, בעת עברו באפס מעמד חזק. העברת הגשר, הוא נושא אחד המראה ערך המלאכה לאדם בהוספה על הטבע, להעבירו מחלק לחלק באדמה הטבעית, הנפסקת ע״י המים הטבעיים השמים לפניו מעצור. מעברות כאלה נמצאות רבות, מהן מקושרות עם כל היחש של שני המצבים, הקדום והמאוחר, בקשר תמידי הולך מדור לדור. מהן העומדות להעביר את האדם וקנייניו הפנימיים והחיצוניים לחלקה שאין הקשר התמידי קבוע בה לפי המבט החיצוני. מ״מ התאחדות המלאכה עם הטבע ע״י הכרה רחבה שבאמת אין המלאכה כ״א התגלות טבע כשרון האדם כאשר עשהו ד׳ יתברך ישר, היא נצבת וקיימת. מעמדים כאלה מזדמנים בין בדברים החומריים, במצב גופו של האדם בכללו ובפרטיו, בין בדברים הנפשיים בהליכות נפשו, בציוריו הפנימיים, בדיעותיו, במנהגיו, בשאיפותיו. שהיסוד הכללי, יסוד הטוב, הכרת השם יתברך ודרכיו בהכרה מלאה וחיה כפי יכולת האדם היותר עליונה, במילוי המוסר הרחב הכללי והופעת הנשמה המוסרית של העולם, אורן של ישראל. שהכח הזה מתחזק הוא בטבעו, לפי הקישור של היחושים הקדומים במעמדים הטבעיים ששמירתם וחזקתם תלויות לפי השמירה הטבעית, שמירת חוקי ד׳ וההזנה הטבעית מלחמה של תורה.

לפי מדה זו גברי מבדקי בשעה שעוברים על הגשר במצבים תדירים, ולפעמים כעין גשר במצבים מתגלים לעתים, והסכנות הגופניות והנפשיות יש להן יחש נערך, והשמירה בשניהם מכוונת יפה. אמנם הכח החובק הכל, הישות החומרית והרוחנית, הטבעית והמלאכותית, ההתאמה אל ההתעלות בפנותו את מכשולי הדרכים מכל צד, עיני ד׳ המה משוטטות בכל הארץ. ע״כ גברי מבדקי בפועל בכל ארחות השמירה, בעברם על הגשר ודכוותי׳ כעין גשר.

~ ✣ ~

פסקה 29 | ערך היופי הפנימי והחיצוני

מקור: עין איה, שבת ב, פרק רביעי, ט

אמימר ומר זוטרא ור״א הוי יתבי בסעודה, אייתו לקמייהו ברדא, אמימר ור״א משו ידייהו, מ״ז לא משי ידיה. א״ל, לא ס״ל מר להא דאר״ש, ברדא שרי. א״ל רב מרדכי, בר מיניה דמר, דאפילו בחול נמי לא ס״ל, דס״ל כי האי תנא דתניא, מגרר אדם גלדי צואה וגלדי מכה מעל בשרו בשביל צערו, ואם בשביל ליפות עצמו, אסור. ואינהו כמאן סברוה, כי הא דתניא רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום בשביל כבוד קונהו, משום שנאמר ״כל פעל ד׳ למענהו״. הנטיה אל היופי יש לה שני צדדים, האחד טוב והשני רע. מצד אחד, היא מרוממת את הנפש ומפעלת על העין הרואה פעולה טובה ומכובדת, ומצד השני, האדם עלול לאבד על ידה את היסוד הראשי להצלחתו, שיסוד ההצלחה הפנימית הוא שידע האדם שאשרו ימצא תמיד בעצמו, בקרב נפשו ולבבו, ולא ילך לבקשה אצל אחרים. שהנטיה ליופי משעבדת את האדם לזולתו, שרוב עניני היופי המה רק ביחש העין החיצוני, ובזה האדם עלול לשכח את עצמו בצד המוסרי שלו, ולעשות מעשיו רק ע״פ המציאות המצוירת אצל זולתו, ובזה הוא מתרחק מכל דרך האמת ויראת ד׳ האמיתית, שיסודה היא הדעת העליונה ש״נר ד׳ נשמת אדם חופש כל חדרי בטן״ 1, שהטוב העליון נובע רק מכפי הישרתו הפנימית ע״פ עומק חפצו לטוב לצדק ולמ [י] שרים, לא בשביל מציאות חן בעיני זולתו.

ע״כ, שתי הנטיות צריך שימצאו בהן מחזיקים. כי הנטיה למציאת חן בעיני זולתו, חוץ מרוממות הנפש שיש בעצם היופי, היא בעצמה תועיל מ״מ בחיי החברה ג״כ הרבה, מפני שע״ז מתגדלת ההשתעבדות החברותית לדברים הטובים והנכבדים שכבר קנה אותם הכלל. אמנם באשר מחילופים הנמצאים בסגולות הנפש, נמצא אנשים שיסוד התיחדותם תלוי בהדרכת עצמם לצד הטוב הנעלה, לחסידות ולקדושה, ורק בתור פעולה שניה, ע״כ תצא מאלה הקדושים תועלת גדולה להכלל כולו.

הם הנם המורים הגדולים, שלא בהשפעה מעשית של פעולה הם מדריכים את דורם בדרכי חיים כ״א בעצם הוייתם ומציאותם, וישנם אנשים שנוצרו להיות מדריכים בפועל ומשפיעים בדיבור ובמעשה. האנשים הגנוזים, שכל טובם בפנימיותם, יותר הם ראויים שיעשו רושם על עצמם ועל העולם בשינאתם את היופי וההתהדרות, ובבטלם את חפישת החן מהסביבה שלהם, כדי שיבאו הלימודים היוצאים מזאת הנטיה האמיתית הזאת בעולם להרבות השקט והשלום הפנימי, הצניעות והקדושה שבלב ועומק הנפש. אבל האנשים המוכנים להשפעה בפועל, הם ע״כ קשורים הם עם העולם, והרושם הטוב והמכובד שהם עושים ע״י היופי המלוה אותם הוא מכלל עבודתם בקודש, הם צריכים להיות רוחצים פניהם ידיהם ורגליהם בכל יום לכבוד קונם, שזהו כבודו של מקום ב״ה, שיגדל רושם הטוב של אנשי קודש צדיקים וחכמים לפעול על הבריות, ושיגדל כח הבושה בעולם ע״י מה שימצא האדם משועבד להסכמת החברה בכל

דבר טוב, שמכריע את החסרון היוצא מזה למי שמשתמש בנטיה של ההשתדלות ביופי החיצוני לסמות את עיני זולתו, ולאבד את מרכז האושר הפנימי שהוא "נחלת שדי ממרומים" 2, הנתונה דוקא לאדם לבדו בפנימיותו ואין לזרים אתו. וע"י שתי ההשפעות יחד, יצאו הדברים הטובים שצריכים להולד משתי הנטיות, "ו"אלו ואלו דברי אלהים חיים" 3.

2 איוב לא, ב.

3 עירובין יג, ב.

מראי מקומות והערות:

• 1 משלי כ, כז.

~ ✣ ~

פסקה 30 | הגאווה ואובדן העצמיות בחיזור חיצוני

מקור: עין איה, שבת ב, פרק שישי, כט

"ומשקרות עינים", דהוו מלאן כוחלא לעינייהו ומרמזון. הקצוות פוגשים הם זה את זה מתוך הגאוה העוברת כל גבול, המסכמת שכבר הגיע האדם למרום השלמתו עד שאינו צריך עוד לבקש ולשאוף השלמה פנימית אמיתית. הנפש החופשת היטב את תוכן הפנימי שלה, מרגשת מיד בריקניותה ואפסותה, שכיון שחסר לאדם אותו תוכן החיים של חפץ ההתעלות מפני ארסה של הגאוה, כבר אין לחייו שום תוכן. ולמלא את הריקניות הנוראה מוכרחת היא למצא את עולמה לא בקרבה פנימה כ"א בחוץ, במציאת חן של הסביבה. נמצא שהתגדלות הקיצונית שהיתה חפצה להתגדר בה, נהפכת לה לשפלות גדולה, עד שהיא חפצה רק להיות משועבדת למצב הנפש של הסובבים אותה ותשתדל ביפוי חיצוני במדה מופלגת. וההשתדלות הזאת לא תשאר רק בגבול ההסכמה, הלוקחת רק איזה זמן ואח"כ הרושם הולך לו, כ"א היא מטבעת עמוק יפה את המבוקש של התמכרות למצא חן, עד שמלבשת את התנועות הטבעיות בזה הזרם, וזה הולך עד הקצה האחרון של אבידת העצמיות לגמרי ושל שפלות הנפש היותר קיצונה, עד שבהתפשטה באומה מביאה לה הרס גמור, שמביא אותה לידי התרוקנות פנימית ולידי שפלות נוראה, לבקש את כל כבודה ורוממותה רק בעין הזר ולא בתוכה פנימה, עד שנעשים סדרי פעולות החיים מכוונים רק אל החנופה החיצונית. ולא די בזה, כ"א עוד נבנית והולכת בזאת השיטה ג"כ השתדלות שפלה להסב את העין החיצונית על אותו היפוי הזר החיצוני שפארה בו את עצמה בלא צדק ושכל, דהוו מלאן כוחלא לעינייהו ומרמזון.

~ ✣ ~

פסקה 31 | פרישות משה והדבקות הכללית

מקור: עין איה, שבת ב, פרק תשיעי, לב

ופרש מן האשה. עם כל הרוממות שיש ברוח האדם בגדלו וטהרו, הרי [הוא] אסור במאסר פרטיותו, וכנר לפני אבוקה, נחשב הוא לגבי אורה של שכינה הכוללת כל ממש, מאור העליון הזורח ממעל כל העולמים וכל אשר בהם. ההויה מלאה קודש בכל פרטיותיה, התולדה והמשכותה, יצירתה וכל נטיות שביליה המעשיים והרוחניים, כל אסוריה וחופשתה, כל עליותיה וירידותיה, ברוח אלהים עליון, כולה קודש היא, כולה אוצר ד' היא, כולה כוללת כל היא. אבל כיון שהאדם הרי הוא צריך מעולמו לבא לעולם הגבוה, פה צריכה המקוריות של ראשית הדעת להיות נשמרת מתוכן גורם איזו הסתגרות באהבה פרטית אף לרגע. אמנם דעה זו לדעת הקב"ה היא מסכימה. רועה נאמן אינו יכול להיות גם מעט קט מוסגר במסגרת מצמצמת את הפרטיות שלו, אפילו מצד איזה מגע טבעי. ועולמו, עולם ד' הוא, עולם כללי, כולו קודש. אבל לא ממקור דעת עליון, תצא הכרחיותה של שמירה זו, אלא מדעתו. אבל הולכת היא למ [י] שרים למעלה ומסכמת לדעת המקום. והיסוד להתשתאבות הנשמתית התמידית באין הפסק רגע בנשמת כל עולמים, שרק משם יוכל זיו התורה להופיע לאור עולם באוצר חיים, הוא מה שפירש מן האשה מדעתו, והסכים הקב"ה על ידו.

~ ✣ ~

פסקה 32 | גבורת הנעלבים ואינם עולבים

מקור: עין איה, שבת ב, פרק תשיעי, פג

ת"ר הנעלבים ואינם עולבים, שומעים חרפתם ואינם משיבים, עושים מאהבה ושמחים ביסורים, עליהם הכתוב אומר "ואוהביו כצאת השמש בגבורתו". ישנן הדרכות מוסריות כאלה שבתכונתן הן מחלישות את כח העז של החיים, ואלה הן לא לרצון לפי הציור של ההשלמה האמיתית שאליה ראוי לערוג ע"פ מגמתה של תורת חיים הבאה מאור אל חי העולמים. אמנם התכונות הנשאות העומדות ברום המעלה ממקור הקודש, הנן אלה שעצמת החיים מפכה בהן, כח המרץ הנפשי פועם בהן בכל ההוד והמילוי, ודוקא עם זה אור הקודש הוא המעדן אותן ונותן בהן חן תפארתו. לא אמר מי שמעליבים אותם ואינם עולבים, כי אז היה אפשר להכניס בכלל גם אותן שהושפלה נפשם עד למדריגת ההמתה הרוחנית, באופן שהחוש המרגיש את רגשי ההנאה של הכבוד ורגשי הצער של העלבון נתטמטם אצלם, ובאמת לא זוהי דרכה של תורה, כ"א שהנשמה תהיה חזקה, כח החיים יהיה במילואו, הרגש של הרגשת הכבוד ומכאוב העלבון הטבעי יהיה במלא בנינו הנפשי, במדה הראויה לאדם מצד צלם אלהים אשר לו, המופיעה על מעלת נשמתו שהיא כבודו 1,

אבל בכל המעמק של ההרגשה הברורה בצער העלבון, עד שהם נעלבים, בכ״ז רגש המוסר ואהבת הבריות, גם אותם שהעוו את דרכם והעבירו את הדרך עליהם, הוא חזק כל כך עד שהם אינם עולבים, דוקא עם אותו המכאוב הגדול שנפשם מציירת בעלבונם הם משתמשים בו לעצור ברוחם, שלא להיות הם מזיקים ומכאיבים את אחרים אע״פ שהם הם עולביהם עצמם. זאת היא גבורת הקודש של החיים. כשם שיש עירות רוח וטמטום רוח, בחיי ההרגשה, שהחיים השלמים של הנעלבים הגבורים הללו שאינם עולבים, מתגלים בהם השבילים של עירות הרוח מצד הרגשתם המלאה, כן יש עירות הרוח השכלי לעומת טמטומו, השומעים חרפתם, שומעים בשמיעה שכלית ומכירים את התוכן החודר ונוקב שישנו בכל מין ממיני החירופים גם היותר נסתרים שיוכלו כל זדים מחרפים לבטא על ידם את חירופיהם, ובכ״ז אינם משיבים מצד גדולת רוחם וקדושת דעותיהם העליונות, מלאי חיים כאלה, חדי הרגש וזהורי הדעת, הם הם הראויים להכיל בקרבם את מתק האהבה ולגשת עמה אל רום הקודש העליון, עושים מאהבה. ואותם המרגישים את נעימת כל נועם בעלי החושים הגשמיים והרוחניים היותר חדים ויותר מפותחים, הם מרגישים את היסורין בכל מרירותם ואין שום דקירה מדקירותיהם נעלמת מרשת תפיסת החיים שלהם ובכל זה הם שמחים ביסורים, בידעם שהיסורים הם הם שלוחי אל עליון החונן ומרחם, הטוב ומטיב, המנהיג בחסדו כל דור, ומעלה ומצחצח את יצוריו מכל סיג וקדרות, להאירם באור חיי האמת המוחלטים. עליהם הכתוב אומר ״ואוהביו כצאת השמש בגבורתו״, אוהביו אינם מטושטשי החיים, מדולדלי הכח, חסרי דם הרוחני, שבעצמת כשרון החיים, שנכשלים כאלה לפעמים יתראו כצנועים וטהורי המדות, אבל החולשה החיונית אינה האהבה האלהית, שהיא בתכונה מלאה חיים ועז, רק אוהביו הם כצאת השמש בגבורתו, שבכל מלא זהרו ורב חומו, הוא פועל את מפעלי החיים והאור, ההפראה והברכה על מלא עולם.

1 מנורת המאור נר א' כלל ג ספ"ב הערת מו"ר הרצ"י זצ"ל על גליון כתי"ק. פד.

~ ✣ ~

פסקה 33 | סוד הצדקה וגמול דלים

מקור: עין איה, שבת ב, פרק שנים עשר, יג

גימ״ל דל״ת, גמול דלים. ההבנה של ערך הצדקה בעולם, שאינה באה רק מפני המית הלב המסתערת בנפש הרואה את המחסור של העני ומרגיש את צערו כאילו הוא צער עצמי אליו, ובשביל כך הרי הוא חש למלא את החסר להדל כדי לרפאות את כאבו, ואפילו לא רק באותו המובן השכלי המחייב את מדת הרחמים והחמלה, כי אם בדבר ד׳ אשר ברא סדרו של עולם שיהיו בו עניים ועשירים. והדלים הם ממלאים תפקיד ידוע בעולם, שלולא הם היה העולם חסר מצביונו ולא היה שלם, ולא מגיע לאותה המטרה העליונה שהציב לפניו יוצרו ברוך הוא. ונמצא שהדלים, המשלימים צביון העולם בדלותם, והם עוד סובלים מזה חיי צער, הרי הם באים על גמולם בצדק מלא. וזהו הרז היותר פנימי במצות הצדקה לפי מובנה העליון, המסלק ממנה ג״כ את השפלות הנפשית של המקבל חסד מזולתו בלא חק ומשפט. וזהו שהכירו הדרדקי הנפלאים הללו בחוש הקדוש של נשמתם העליונה, גימ״ל דל״ת, גמול דלים.

~ ✣ ~

פסקה 34 | רדיפת חסד וריצה אחרי דלים

מקור: יד. שבת דף קד ע״א

מ״ט פשיט כרעיה דגימ״ל לגביה דלי״ת, שכן דרכו של גומל חסדים לרוץ אחרי דלים. גומל החסדים שכבר הגיע למדריגתו העליונה, להכיר שהצדקה שהוא נותן איננה באה רק מפני האיסטניסות שלו, שאינו יכול לראות בצערם של הדלים, שאז אין מקום לה רק בזמן שהדלים מזדמנים לפניו והצער שלהם מוצג לפניו במלא הפלצות שלו. אבל גומל החסדים, היודע את התפקיד העליון של הצדקה, את האושר הקדוש שהכלל והפרט משיג בעילויו ע״י הצדקה וגמילות החסדים, הוא יהיה תמיד רודף צדקה וחסד, ודרכו יהיה תמיד למצא מקום להרחיב את מפעלי החסד. מ״ט פשיט כרעיה דגימ״ל לגביה דלי״ת, שכן דרכו של גומל חסדים לרוץ אחרי דלים.

~ ✣ ~

פסקה 35 | שותפות הדל בגמילות החסד

מקור: שבת דף קד ע״א

ומ״ט פשיט כרעיה דדלי״ת לגבי גימ״ל, דלימצי ליה נפשיה. רעיון הצדקה בישראל ברום האצילות שלו, העומד למעלה מיסורי החיים ופגעיהם, למעלה מההכרחים למלא את המחסורים הדוחקים כל כך את האדם בחייו החומריים, אלא אותה התכונה המושרשת במעוז הקודש, אותה המטרה המוסרית הקדושה שבשבילה יצר הקב״ה את העולם החברותי בזאת הצורה, שהיא לא תוכל לעמוד מבלעדי מדת הצדקה, היא מתפשטת לא רק על הנותנים, על משפיעי הצדקה, כי אם גם על המקבלים. והדל שבישראל, המוכרח לפי מצבו לקבל צדקה, יכול לבא לידי ההתרוממות הזאת עד כדי לבטל את כל הסבות החמריות שהן דוחקות אותו לקבל צדקה, ולהתעלות בחוג של שמחת היצירה שיש בתיקון העולם וזיכוכי הנפשות שבאים על ידי מפעלות הצדקה. והעליה הזאת מצד המקבלים, המעשירה אותם עושר רוחני עליון מאד, תוכל להשכיח מהם את כל ענותם, עד אשר הם לא יתעוררו כלל לדרוש את הצדקה מטעם כל מועקה גשמית, שכל זמן שהמקבל עומד על מדריגה זו, איננו צריך כלל זירוז שימציא את נפשו לפני אלה שהם חפצים להיטיב עמו ולהצילו מרעתו.

אבל במעמד ההתרוממות, שאז המקבל הוא עלול לשכח את כל מחסוריו, והוא אחוז במעמד של קבלת הצדקה רק בשביל התוכן הקדוש והנאצל שיש בה, אז הוא עלול להיות שוכח גם כן את הפעולה של המצאת נפשיה לפני אלה הנדיבים החפצים לזכות בו, ולהתרומם על ידו לאותה המדריגה שהצדקה מרוממת את עושיה. ולשם כך באו רשמי המחשבה בתמונת הדלי״ת וסמ [י] כותה להגימ״ל, דלימצי ליה נפשיה, למען הוציא מן הכח אל הפועל את הצד המרומם של הצדקה, המאשר את נפשות בני אדם באשרה של הנדיבות ושל האהבה, שבה משתתפים שוה שני הצדדים, הדל וגומל החסדים ביחד. ורגש הצער הולך הוא וסר מכל התכונה הזאת של הצדקה, אע״פ שהעוני והמחסור נלוים עמה, כי ״ברכת ד׳ היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה״ 1.

מראי מקומות והערות:

• 1 משלי י׳, כב.

~ ✣ ~

פסקה 36 | מתן בסתר ושמירת כבוד הדל

מקור: טז. שבת דף קד ע״א

ומ״ט מהדר אפיה דדלי״ת מגימ״ל, דליתן ליה בצנעה כי היכי דלא ליכסוף מיניה. אחרי כל העילויים שמדת הצדקה תוכל לעלות, בין מצד הנותן בין מצד המקבל, בכל זה חק עולם הוא שכל מקבל מוכרח להיות סובל מאיזו מדת בושה בעת שהוא מקבל מתת חסד. אע״פ שיותר ממה שהוא מקבל מצד הערך הגשמי הרי הוא נותן מצד הערך הרוחני, סוף כל סוף מצד המעטה החיצוני של הדברים, מדת הבושה כרוכה עמה ביחש להמקבל, וחובתו של הנותן היא לשמור את יסוד הכבוד של המקבל, כדי שלא להשפיל את הערך הנאצל של מדת הצדקה, שבאמת היא מעולפת כולה בכבוד והדר. וההתאמצות מוכרחת להיות רבה, שלא ילוה עמה שום צל של גרעון הכבוד, וק״ו של בזיון וכסופא. ומתוך כך מהדר אפיה דדלי״ת מגימ״ל, להודיע שככה היא החקה המיוסדת בטבע הנפש, שלא יוכל המקבל לשאת עינים אל הנותן, ומתוך כך ידע הנותן ליתן ליה בצינעה, כי היכא דלא ליכסוף מיניה.

~ ✣ ~

פסקה 37 | נאמן כפוף ונאמן פשוט בעבודת ה

מקור: עין איה, שבת ב, פרק שנים עשר, כ

דף קד ע״א

נו״ן כפופה נו״ן פשוטה, נאמן כפוף נאמן פשוט. הנאמנות לתעודת המציאות וההויה שבגללה 1 יצר הקב״ה את כל מצוי, היא מתבלטת באדם בשתי דרכים שונות. הדרך האחת היא ההדרכה המוסרית הראשונה, שהיא באה לברר לאדם את קטנו ואפסיותו, שלא יתגדר במה שהוא חושב שיש בו מן המעלות והיתרונות, כי הלא כולן כאין הנה, ולא מידו הוא טובו כי אם מידי אדון כל, אשר לו לבדו הוא הכח והגבורה, החכמה והמדע, העז והממשלה. אמנם אחרי אשר דעתו של אדם היא מתישבת בהכרעת הענוה והכפיפות המוחלטה, אז באה ההדרכה המוסרית השניה היותר עליונה, המבארת לפניו את גדלו ותפארתו, את זיו נשמתו ואת הערך המרומם אשר נתן לו רבון כל העולמים בתפיסת ההויה והכרת ההוד האלהי. אז הוא מתרומם, ושיעור קומתו מתפשט הוא על כל מרחבי עולם. ומתוך הכרה זו, הבאה מתוך תוצאותיה של ענות הצדק, הוא בא להיות נאמן לתעודת הויתו במדריגה היותר עליונה. הכפיפות היא מתאחדת עם הפשיטות, ושני המצבים ביחד מאדרים את יסוד הקודש, להוציא לאור עולם את התכנית הגדולה של הנאמנות. ״עצות מרחוק אמונה אמן״ 2. נו״ן כפופה נו״ן פשוטה, נאמן כפוף נאמן פשוט.

1 בכתי"ק: שבגללם.

מראי מקומות והערות:

• 2 ישעיה כה, א.

~ ✣ ~

פסקה 38 | מידת הכעס ושורש עבודה זרה

מקור: עין איה, שבת ב, פרק שלשה עשר, א

תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר משום [חילפא בר אגרא שאמר משום] 1 רבי יוחנן בר נוריא [נורי] 1, המקרע בגדיו בחמתו, והמשבר כליו בחמתו, והמפזר מעותיו בחמתו, יהא בעיניך כעובד עבודה זרה, שכך אומנתו של יצר הרע, היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו עבוד עבודה זרה, והולך ועובדה. כל זמן שקשר הקדושה הטהורה של קבלת עול מלכות שמים לא נותק (ה) מנשמתו של האדם, הרי נפשו מקבלת ישוב וריצוי. כל הדברים שבעולם שהם נגד רצונו, בין בענינים שהם בגדר העבר, בין בענינים שהם בגדר ההוה, בין בענינים שהם בגדר העתיד, עד כמה שהם עומדים נגד מאוייו ונגד חפצו וטבעו לא יוכלו להרגיז אותו עד היסוד הנפשי, עד כדי אבידת שלטון הצדק והשכל לגמרי על פעולותיו. כי הידיעה שסוף כל סוף טוב ד׳ לכל 2, וכי כל המעשים כולם הנם תפקידים שהקב״ה מנהיג על ידם את עולמו, ושם 3 בודאי משמשים הכל לטובה באחרית, ההקשבה האמיתית הזאת מוכרחת להניח במדה

ידועה את מדת החימה של האדם, בהיותו נפגש במה שהוא נגד רצונו, שלא תתפרץ בכל מילואה. ואם אנו רואים שאחד קורע בגדיו בחמתו, שזה בא על פי רוב מצד קצף נורא על דבר שעבר, כמו שהקריעה החיובית משמשת על צרה שלא תבא, בהיותה כבר בגדר עבר. והמשבר כליו בחמתו על איזה קצף נגד עובדא נמשכת של ההוה, והמפזר מעותיו בחמתו נגד איזה מחזה שהוא רואה, שבעתיד יעשה דבר נגד חפצו ותשוקתו, יהא בעיניך כעובד עבודה זרה. ההתחלה של הכעסנות הקיצונית היא באה מהנתיקה הגמורה של הארת חסד עליון מנפשו של האדם. והרוגז הנורא המתפרץ על גדרי הדעת והיושר, הוא מתחלחל כארס בטבעו הנפשי של האדם, שמצא לו כבר קן בלבבו עד שקצף כללי ומשטמה נוראה עלולה להתפרץ מתוך הנפש הזועמת, על הכל, על כל היצור, והיא עלולה ממילא לבא עד כדי הטומאה של עבודה זרה, שהיא יונקת מהיסוד הכעסני שבהשקפת המציאות המוטעית, שמפני כך היא מרוגזת. ומפני שאע"פ שתחילתה של מדה מסואבת זו, של הכעסנות הפראית, היא דבר של הפתעה שבא בלא משקל השכל, בכל זאת ההשחתה הנמשכת אחר כך ממנה, היא כבר המשכה אומנתית שנעשה גם שכלו של אדם עבד מכודן 4 לה. וזוהי כבר אומנתו השכלית הרעה של יצה"ר, שעושה מהרשעה הזועפת כבר שיטה שלמה בחיים, עד שהוא יוצא מכל מסורת הקדושה. ואם רוחו הרעה מגיעה עד הגבול של הרשעה הקיצונית שהיא עבודה זרה, אינו יכול כבר להתנגד לה. ועל כן אם ראית אדם המקרע בגדיו בחמתו מצד העבר, והשובר כליו בחמתו מצד ההוה, והמפזר מעותיו בחמתו מצד העתיד המורגש לו נגד רצונו, יהא בעיניך כעובד עבודה זרה, שכך אומנתו של יצה"ר, היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו עבוד עבודה זרה, והולך ועובדה.

2 תהילים קמה, ט.

3 אולי צ"ל: והם, או: ושהם.

4 ב"ר יד, י, רש"י.

מראי מקומות והערות:

• 1 מרן הראי"ה קוק זצ"ל הקיף מילים אלה בסוגרים מרובעים, כנדפס בעין יעקב שבידינו.

~ ✣ ~

פסקה 39 | מעלת הפשטות הטבעית מול ההתחכמות

מקור: עין איה, שבת ב, פרק ארבע עשר, יג

שלח ליה רבי ינאי למר עוקבא, לישדר לן מר מהנך קילורין דמר שמואל. שלח ליה, שדורי משדרנא לך דלא תימא צר עין אנא, אלא הכי אמר שמואל, טובה טפת צונן שחרית ורחיצת ידים ורגלים [בחמין 1] ערבית מכל קילורין שבעולם. החכמה היא מחדשת תמיד דרכים חדשים, אמצעיים רבים, להיטיב מצב האדם, לרפאו ממחלותיו, להצילו מכל הדברים שיכולים לפגוע בו. אבל ברבות המדע וכפי אותה המדה שההמצאות החדשות הולכות ומתפרסמות בעולם, ככה הולך הוא ונשכח המעמד הפשוט הטבעי של האדם, שהוא משמש הרבה פעמים בסיס יותר איתן לכל עמדת הצלתו, מכל הפעולות, מכל החשבונות היותר רחוקים שחדשה המדע [י] ות. הדבר הזה נוהג לא רק בעניני הבריאות והדברים החומריים, כי גם בהדברים הרוחניים, במעלות הנפש, בהשגות עליונות ובמדריגות גבוהות, גם כן אחרי כל העליוניות שבחכמה ובחסידות, כל מה דפשיט טפי מעלי 2. והפשיטות המוסרית והעבודה הטהורה שבפשטות, היא מאירה את העינים הרבה יותר מכל ההתחכמויות הרחוקות, שהנן רק טפילות, לחזק ולפאר על ידיהן את היסוד הפשוט, אבל עיקר הכל היא ההדרכה של התמימות הפשוטה, "תמים תהיה עם ד' אלהיך" 3. אמנם היכולת העליונה, רכישת השכל בכל דרכיו, והדעת העליון הבהיר עם כל הרחבות, זה צריך להיות נמצא בכחו של האדם, כל אחד כפי מדריגותיו, כאשר תוכל נפשו שאת, אבל הדרך הכבושה שצריכה להיות הקבועה והתדירית, היא התכונה הפשטנית הבריאה, היתירה בערכה מכל התולדות המחוכמות. וכזו היתה התשובה הנבונה, על המשאל של שליחות הקילורין דמר שמואל, החכים 4, האסיה 5, הירחינאה, הבקי בשבילי דרקיע 6, והצולל במעמקי המדעים כולם, יחד עם תורתו הגדולה העמוקה והרחבה, עם קדושתו העליונה וטהרת מדותיו הקדושות. אמנם השיב לו מר עוקבא, הנשיא, רב ההדר: שדורי משדרנא לך, דלא תימא צר עין אנא. יהיה זה אצור אצלך כמו שהוא מצוי אצלי, אבל השימוש התדירי, לא יהיה מיוסד על ההמצאות הגדולות, כי אם על הפשטות התמימה, הנותנת בריאות וחיים לגויה ולנשמה. הכי אמר שמואל, יפה טפת צונן שחרית, ורחיצת ידים ורגלים בחמין ערבית, מכל קילורין שבעולם.

2 ר"ה כו, ב.

4 ב"מ פו, א.

5 שם.

6 שם פה, ב.

מראי מקומות והערות:

• 1 מרן הראי"ה קוק זצ"ל הקיף מלה זו בסוגרים מרובעים, כנדפס בעין יעקב שבידינו.

• 3 דברים יח, יג.

~ ✣ ~

פסקה 40 | השקפת האחדות הכוללת את כל השיטות

מקור: אגרות הראי״ה, כרך א, איגרת עט

כלל גדול אומר לכבודו, שההשקפה היותר מאירה בעניני אמונות ודעות, כמו בכל ענינים נשגבים, היא לצאת מהחוג הצר, שבו נמצאים שיטות מחולקות, הצוררות זו את זו ומבטלות אלו את אלו, ולבא עד מרום הפסגה, שמשם נשקפות כל הדעות בשרשן, איך שכולן עולות למקום אחד, ורק שינוי תנאים בארחות החיים ובמצב הנפשות הוא המחלק ביניהן. והחוקר המיושב, המשתמש בשכל ישר, מצורף לרגש בהיר ונכון, ידע איך להוקיר כל דבר בערכו, ואיך לשלב כל הדעות במצב כזה, שכל אחת תשלים את החסרון שיש בחברתה, אפילו במקום שהן נראות כחולקות זו על זו. זאת היא ההשקפה העליונה, הנובעת מההכרה האלקית האמיתית, ״הכולל הכל וכללם יחד״ וצריך בזהירות לחלק בין הצעה כוללת זאת, שהיא יודעת להעמיק אל חקר כל אחת מהדעות, ולהוקיר כל רגש כפי עומק שיוויו, ובין הסבלנות הקרה, הבאה מתוך מה שאין העולם הרוחני תופס מקום בנפש: זאת האחרונה מוכרחת היא לסגת אחור מפני האורה וברק החיים, והראשונה תגדל ותפרה תמיד במעלה יותר גדולה, עד אשר תמלא הארץ דעה את ד׳, שאז ״לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי״, ועם מילוי העושר המדעי והרחבת כל שיטה לפרטיה יהיה גדול כח השלום המקורי המאגד את כולם,

ונשוב עתה אל התענית. אנו רואים בעינינו, שהעולם כולו, ביחוד עולם החיים, הוא משתכלל, לא ע״י חיבורי כחות מצומצמים שכ״א ואחד פועל על גבולו, כ״א ע״י התחברות של כחות, שכ״א שואף להתרחב יותר מגבולו, וחברו ג״כ שואף כן, וכשהם פוגשים זה בזה דוחק כ״א את חברו ועוצרו, וע״י התגוששויות כאלה מתהוה חזיון החיים. זה נוהג בין בטבע החמרי, בין אפילו בטבע השכלי והמוסרי. וזהו אור זיו חסד החיים, המתמלאים תמיד ממקור אין-סוף בכל צדדיהם, עד שהם מסבבים חיים, בין בהתגברם והתפרצם, בין בהדחקם והעצרם. ועפ״ז הכחות הגופניים של האדם הם צריכים להיות בריאים ומלאים, לא רק ע״פ אותה המדה שההגבלה המוסרית דורשת אותם, כ״א במדה יותר חזקה מזה. כן צריך להיות כשהעולם הוא כתיקונו. אותו המותר של ההתגברות הגופנית, באופן הגון צריך הוא להיות הולך ע״י איזה עמל המכשיר את המוסר העליון, זהו עמל התורה והמצות, שכדי להעמיק את רישומם, ולקבע את ערכם חזק בחיים, יש להם דוקא דברים העוצרים בעדם, בין מצד החברה, בין מצד הרעיון האנושי טרם שנתבכר יפה, ובזה הוא משלים את תעודתו. האדם לא נברא ג״כ באופן כזה שלא יחטא כלו, כ״א שיזהר מן החטא, ואם ישגה ויחטא ישוב. התשובה בעצמה היא ג״כ התעוררות-חיים נפלאה. בכללות המציאות, ההתעסקות של ההריסה שלצורך בנין גם היא בנין תקרא. ע״כ מובן הדבר, שאדם שכחותיו הם מלאים יותר מכל הצורך לפעולה, יותר מהנדרש לו להרגשת החיים הישרים ולעבודה נדרשת, עד שגם עמל הדרישה והעיון לא יספיקו להעמיד את הכחות על מדתם הראויה, לאיש הזה התענית היא חובה קדושה, נדרשת לו ע״פ רוב לפי תכונת מצבו החומרי ג״כ, וק״ו לפי מצבו המוסרי. רק הנטיה הפראית של הזלילה תסבול מעט מזה, וזה יוסיף עוד לויית חן על המבוקש של התענית. אבל כל חלקי הגוף והנפש יוסיפו בזה ערך ויופי, וגם אמץ מסודר. זוהי התענית המפוארת בפי חכמי תורה. ממילא מובן, שבזמן שהעולם לקוי והכחות הנם מחוסרים, ע״י קלקולי המנהגים של התרבות הפגומה, עד שלא די שלא נמצא באדם שפע כח יותר על הנדרש לעבודת מעשה ועבודת עיון, כ״א עוד חסר לו הרבה מההכרח, אז תהי׳ התענית לחטא ולא למצוה. תעניות הצבור, שאנו מחזיקים לזכרון החרבן, יש בהן ג״כ ממין זה. חסרון העבודה הלאומית, שאוכלת הרבה בחיי אומה סדורה, גורם שכחות מיותרים יקבצו באומה בכללה, והתיקון המוסרי הנובע מהם הוא להריקם ע״י תענית, שנועדה ג״כ לזכרון, שהשמוש בכחות המיותרים לרעה גרם לאבד את אשרנו הכללי, ״והיה תף וחליל וגו׳ ואת פועל ד׳ לא יביטו״ וגו׳.

החלומות. מהשקפה בהירה של דעת אלקים, אנו באים להחליט, שהעולם הפנימי שלנו הוא מונהג בסדרים לא פחות מכוונים ומדויקים מהעולם החיצוני, ע״כ א״א שהמצב של החלום, שהוא חלק הגון מהחיים, לא יהי׳ מקושר בקשר חשוב עם כללות החיים, החמריים והמוסריים. וכאשר ע״פ רוב א״א לאדם להכיר אל נכון מצבו הפנימי, יחושו הנאמן אל המושגים האלקיים, שהמה יסוד האושר והמוסר, נטייתו אל האשר והטוב מצד עצמם, לא מצד שום סבה חיצונית הפועלת עליו, ולפ״ז ערך כחותיו לענין שמושם וצרכם. הכרעה פנימית כזאת מתבחנת יותר בדרך אינסטינקטיבי, שלא רק השכל יבחין אותה, כ״א ביותר כח המדמה החפשי, שבצירוף הבחנה שכלית מעמידים את הדברים על מכונם, ומבררים את הרשמים הנובעים מתוך התוכן היותר פנימי של ההכרה העצמית, שהם היותר ראויים לסמוך עליהם ביושר לבב, שזהו התוכן של הבחנת החלומות ורגשי הנפש הפנימיים בכלל.

בנוגע לתענית-חלום. בכלל ראוי לתן מקום הגון בחיים לרגשי הנפש כמו שהם, בלא התחכמות יתרה, שזאת היא עצם חכמת החיים. ע״כ המצב הנפשי, שתובע מהאדם למלא את דרישתו ע״י איזה צער וסיגוף, שהיותר טבעי היא התענית, הוא ענין הראוי לתן לו מקום. ובזה הוא מיצא את ערכו לזכר נפש יקרה ואהובה וכל כיו״ב. אמנם בענין יו״כ, צריכים אנו לשים לב כי המחשבה האלקית כוללת כל רעיון חדש או ישן, ע״כ כל דרך וענין אשר נמצא לטוב נוכל בבטחה לתלות בטעמי תורה, ובכלל זהו דרך התורה לרמז על איזה יסוד, שממנו אנו יכולים לשאוב מקורי ידיעות והכרות מוסריות כלליות, להעמיד לנו דרך חיים לעד, בכלל חקים ומשפטים צדיקים.

אמנם יתר ההשערות בענינים הנפשיים, העומדים חוץ מגבול החיים המעשיים והמוסריים, אף שאין אנו יכולים להכחישם, מ״מ אין לנו להמשיך על פיהם ארחות חיים ע״פ תורתנו הק׳, שהרחיקה אותנו מלהיות צוללים בחזיונות בלתי-ברורים, כאשר אסרה לנו כל מיני כשוף ודרישה אל המתים, ואסרה לכהנים להטמא למתים. וקשרה את המצות כולן אל החיים. ואמרו בירושלמי דברכות פ״ג, ״כל ימי חייך, ימים שאתה עוסק בהם בחיים, ולא ימים שאתה עוסק בהם במתים״. העולם המופשט מן החיים המעשיים ראוי להיות יותר מלא ונשא מהחיים המוגבלים, אבל אם נבא

להמשיך ממנו מעשים ונמוסים ורעיונות מעסיקים את הכלל, ודאי יטמאו את הרעיון. ע״כ אפילו הנביאים לא נתנבאו כ״א לימות המשיח, אבל עוה״ב עין לא ראתה אלקים זולתך.

~ ✣ ~

פסקה 41 | המוסר האלוהי והתפתחות האנושות

מקור: אגרות הראי״ה, כרך א, איגרת פט

ואחרי ההערה הקטנה הזאת אבא לדבר על הערותיך המחוכמות, אף שהמה דברים שכבר נשאלו הם או כיוצא בהם בדורות שעברו, מ״מ הדברים צריכים בירור בדורנו. אבל תוכן הבירור צריך להיות ע״י העלאת כח המדע למושגים יותר רחבים, שזהו התכלית הנמצאת בכל הניגודים המעשיים והעיוניים, וע״י השקפה יותר אמיתית כללית מתגלה אור האמת, עד שאין צורך כלל לתירוצים מיוחדים על כל פרט.

דע לך יקירי, שכאשר האדם נכנס לחקור איזה מחקר ועיון צריך להיות תמיד להכשיר עצמו כפי כחו להיות קרוב אל הדבר הנחקר, ואם יוכל שכ״כ יתקרב אל המושג עד שיוכל לחוש אותו מעצמו, מנפשו ומעומק רגשותיו, אז אם לא ימלא את מה שיכול יחסר תנאי עקרי מהתנאים המוכרחים אל דרישת האמת. א״כ כאשר ניגשים אנחנו לחקור איך להבין דרכי היושר הגנוזים באורה של תורה, שהיא כוללת את החזיון של המציאות ביחש להמוסר האנושי העיוני והמעשי, הפרטי והכללי, החברותי והמדיני, מראשית ועד אחרית, צריך תחילת-כל החפץ לעמוד על האמת לתמם את חזיונות החיים כולם לפי כחו, דהיינו שלא להשקיף על המדריגות המוסריות לפי מצב פרטי של דור מיוחד, כי-אם לפי ערך הנדרש לקבע מוסר כזה שיהיה פועל פעולתו, לפי עצמו ולפי השתלשלות המאורעות שיהיו נמשכים ממנו, עד סוף כל הדורות, להיות תמיד פועל להיטיב ולהשכיל. ולמהלך זה צריכות הפסיעות להיות מדודות הרבה, ואם מדת הרחמים תתפרץ, באיזה חלק קטן של תקופה מיוחדת, יותר מהמדה המסכמת עם התוצאות של העתיד היותר רחוק, תסבב היא פעולות מזיקות ומהרסות לפעמים יותר מהעול הגלוי היותר גדול. וממוצא דבר תשכיל, שאע״פ שאין אנו רשאים כלל לבטל את רגשי היושר והחקים הנולדים מהם ביחש המעשה בהוה, לפי אותן התמונות שהן מתגלות ברגשותינו בהוה, מ״מ אין לנו להתמכר אליהם ביחש של ״מה למעלה מה למטה מה לפנים מה לאחור״. והנה את החיים צריכים אנחנו להבין בשני ערכים, איך המה נמצאים ואיך הם צריכים להיות. היושר המוחלט נעוץ לעולם באותו הצד שהחיים צריכים להיות, אמנם היושר הארעי, הנוגע יותר למעשה בהוה, הוא בנוי על הצד שהחיים הם נמצאים בו בפועל. רוממותה של תורה ואלהיותה א״א כלל שתהי׳ אחרת כ״א כלי חמדה, לסבב לכונן את החיים אל המצב שהם צריכים להיות בו. אבל צריך אתה להזהר שלא תחשוב ששני המעמדים האלה אין להם יחש וצירוף זל״ז, כ״א הם ענינים מצורפים, כאופקים המתחלפים להולך בדרך רחוקה.

ודע עוד, שהעבדות, כמו כל דרכי ד׳ הישרים, שצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם, לא הביאה מצד עצמה לעולם שום תקלה, כי עצם חק העבדות הוא חק טבעי בבנ״א, ואין שום הבדל בין העבדות החוקית להעבדות הטבעית, ואדרבא העבדות החקית שהיא ע״פ רשותה של תורה באה לתקן כמה תקלות, שהעבדות הטבעית היא צפויה אליהם. למשל, הרי המציאות של עניים ועשירים חלשים וגבורים דבר מוכרח ונהוג הוא, א״כ אותם שקנו להם נכסים מרובים, שהם משתמשים בכח המשפט לשכר עובדים עניים לעבודתם, הרי השכירים הללו גם להם עבדים בטבע, מצד ההכרח החברותי, והנה למשל העובדים במכרה-הפחמים, שהם נשכרים מרצונם, הרי הם עבדים לאדוניהם, ובודאי חלק האנשים שהם צריכים להיות שפלים במצב, לולא הרשעה ששלטה כ״כ בלבות בנ״א, עד כדי רמיסת משפט, הנה אם היו עבדים קנויים קנין כסף אז היה מצבם יותר טוב. למשל עכשיו אנחנו צריכים להערות מוסריות לדאוג בעד חיי העובדים, החומרי והמוסרי, והעשיר שלבו אטום לועג לכל צדק ומוסר, ויותר נח לו שבמנהרה יחסר אור ואויר, אע״פ שע״ז יתקצרו חייהם של עשיריות אלפים אנשים, ויעשו חולים אנושים, רק שלא יוציא מכיסו עשיריות אלפים שקלים לכונן את המנהרה במצב יותר טוב, ואם לפעמים תפול מכרה, ויקברו חיים עובדיה, לא ישים על לב, כי ימצא עבדים אחרים נשכרים. מה שא״כ אם היו העבודות הללו נעשות ע״פ חק עבדות חוקית, שהעבדים המה קנין כספו של אדוניהם, אז הדאגה לחייהם ואשרם תהיה שוה לדאגתו על הונו, ״כי כספו הוא״, אז היו באמת העובדים הדלים הללו יותר מאושרים וצפויים לעתיד יותר טוב. ע״כ תורתנו הקדושה היא הולכת בדרכה לרומם את לב האדם, לקרבו אל דרכי אדון כל המעשים ב״ה, וממילא כל זמן שהעבדות הטבעית תהיה מוכרחת להיות נהוגה בחברה האנושית, ״בראתי יצה״ר בראתי לו תורה תבלין״, תהיה העבדות החוקית מבסמתה ומחזירתה לטובה. אמנם כל אלה ההשפעות היו הולכות בדרך ישרה, לולא גרמו חטאינו ועונות אבותינו להפסיק על משך זמן ארוך את פעולתנו ע״י אור תורתנו על עצמנו ועל העולם כולו. אבל מיום שחרב ביהמ״ק ונתפזרנו בין העמים אין לך יום שאין קללתו מרובה מחבירו, וחשכת ימי הבינים דוקא אז הרימה ראש, ותעות את יושר התעודה של ארחות חיים, ותעשה העבדות למפלצת, ותאבד את תעודתה, שהיא לשמור את הכושלים שבבנ״א מתגרת יד אנשים רעים ותקיפים, ע״י מה שתביאם לאותו מצב של בטחון הרכוש, עד שכפי המצב ההוה היה נשקף שיוצא שכרה בהפסדה, ותגמר האנושיות אומר לבטל את חק העבדות החוקית, אע״פ שלא תעצר כח לבטל את העבדות הטבעית, גם אין בכחה להגן על המגרעות, שביטול העבדות החוקית מביא על החלק העבדותי שבבנ״א. זה צריך להיות גנוז בתורה עד תקופת האורה שמציון תצא תורה, ״ועשרה אנשים מכל לשונות הגויים יחזיקו בכנף איש יהודי לאמר נלכה עמכם כי שמענו אלקים עמכם״. אז תכיר החברה האנושית כולה, כי אחרי תיקון הלב, להיות לב בשר, מלא יושר חנינה חסד ורחמים, ראוי וכשר הוא לירודים שבבנ״א שיהיו כולם מסורים תחת חסות מעולים וצדיקים חכמי לב, שתהיה דאגתם עליהם מתיחסת כיחס הקנין ובזה ימצאו אשרם ובטחונם בחיים.

אמנם המצב החברותי והמוסרי נעוצים זה בזה ע״פ דעתו של אל דעות ב״ה. ע״כ האנשים הראויים להיות עבדים המה ע״פ תקונו של עולם אנשים כאלה, שהרחבת חופשתם תביא רעה להם ורעה לעולם, בהיותם בטבעם נוטים לחיים שפלים, שרק ע״י כח מעיק מבחוץ יתישרו ויתרוממו, וזה יארע הרבה מהשפעת אבות. כי כמו שמעלות הנפש ותכונות לטובה יבאו בחק ירושה כן תכונות שפלות ג״כ יהיו למורשה, ולפעמים יקנה אדם לעצמו ע״י התגלות נטיה תכונה כ״כ שפלה, שאלפי דור צריכים להרימה, ויחש האבות פועל, בין מצד היחש החומרי בין מצד הקשר הנפשי, אפילו בריחוק מאד. ע״כ התגלות השפלות של חם היא פעלה, שהיוצאים מגזעו יותר הם ראויים להיות עבדים משיהיו מושלים בעצמם, ועומק התכונה היא הארירה, שאין ראוי לברוך, שתכונות רמות-ערך ושאיפה לחכמה ואהבת השי״ת ובריותיו הן טבועות בהם, להתדבק בו. וכדי להעיד על עומק היושר, שהאנושיות צריכה להמצא בו, מצד השפעתה של תורה, אסור או ראוי עכ״פ שלא למחק חק העבדות ממציאותו, כ״א לישרו על תכונתו הראויה. וזהו עומק הרושם שצריך להמצא בדין ״יום או יומים״ בדיוק שהרי יסוד כל העונשים, אפילו עונש של הורג נפש, צריך שיהי׳ נשקל ע״פ הפלס של תיקון העולם בעתיד, א״כ כל מאורע שיש לו הגנה על העתיד והרוב, חוץ מהיושר הפנימי שבלב, ע״כ שהעונש צריך שיהי׳ מוגבל לפי הערך של ההגנה החיצונה, שאם לא יהי׳ פועל כלל בהכרעתו הרי המשפט יוצא מכלל רחמים ותיקון-עולם לכלל נקמה. ע״כ כיון שכספו הוא, והאדם חס על כספו, ולא תארע כ״כ בנקל הריגת עבד בזדון, מפני הפסד ממונו, ע״כ לא יוקם, כי אין ראוי למנע ממשפט רושם של שלילת נקמה כ״א תיקון,ורחמים על הכלל. ויש לזה רושם ג״כ בהראב״ע ז״ל. ובין תבין, שהערת רבותינו ז״ל במדרש ובאגדה ע״ד הכרתו של נח בצורך השירות לבנ״א, שאינה כ״א ההכרה בטיב החברה והכרחיותה לעבדות, ושעל כן ראוי שיהי׳ החלק היותר נאות לשפלות העבדות, מצד שפלות תכונתו למוסר ולחכמה, המוכן להכנע. וזהו יסוד הרצון של ביטול טענת הכנענים, שתעודת הכיבוש הנהוגה בכלל האנושיות היא לתכנית הרמת קרן רוח האדם, שהקיבוצים הקטנים עלולים יותר להשפל, וע״י הכיבוש נתאחדו יותר ממלכות גדולות, והוא צעד להתרכזות האנושיות למשפחה אחת באחרית הימים, אמנם ראוי תמיד, שהקיבוץ שממנו יהי׳ נובע אור יותר גדול וטוב להשלמת הכלל יהי׳ נכבד, והמתגבר יהי׳ היותר הולך לדרך האורה, וזהו יסוד העבדות בטבע, עד שיש לכיבוש ישראל מיד הכנענים היסוד היותר חזק בשאיפת ההתקדמות האנושית, שמזה נובע החק של ״מה שקנה עבד קנה רבו״.

ממוצא דבר תשכיל, שאותם שרצו להעמיד את השאיפה לביטול העבדות בהוה מפני שתמכו א״ע בכה״ק, הם דומים לאיצטגנינים הרואים ואינם יודעים מה רואים. אמנם יש ערך לחק העבדות החוקית, שיהי׳ משמש לטוב בעולם, אבל צריך לזה עולם מסודר כראוי, ומ״מ הד-קול של אותם היתרונות, שהעבדות פועלת באופן בלתי-מבורר למחזיקים עצמם, הוא הגורם את התביעה מצד המחזיקים. אבל מבלעדי הכנה כוללת גדולה ועצומה א״א שיהיה העולם נשפע כראוי מקדושת כה״ק, כ״א עם-ד׳ לבדו בהיותו מוכשר הכשר פנימי יותר קרוב, ומאז גזרו חז״ל שכה״ק מטמאים את הידים, ולפי חבתן טומאתן, למי שרוצה להשפיע מהם דברים מעשיים בעולם הכללי, שאינו מוכשר אל הדרכה כ״כ רוממה כעת עד עת קץ.

ודע עוד, שהחזיון של הכחות המתפתחים לטובה ולאורה מצד כח התורה הוא הולך במערכה, עד כמה ראוי שיהי׳ נובע מכח הדין והמשפט ועד כמה ראוי שיהי׳ נובע דוקא מטוב הלב ומהסכמה פנימית בלא שום מעיק כלל, אפילו מועקה מוסרית. וזהו היסוד שאנו מחברים תמיד ברית אבות עם כל הדברים היותר עקריים, וברית א״י היא מחוברת מחזקת ירושת אבות וקבלת התורה. אמנם האבות קיימו את התורה מהכרה פנימית וחפשית, וזה היתרון ראוי שלא יחסר על חלק גדול מהמציאות המוסרית, וזהו יסוד החלקים הגנוזים שהמה יוצאים דוקא בתור מדות חסידות ולפנים משוה״ד, שאם היו באים בתור הלכה הכרחית היו מטשטשים את ההדרכה הקבועה, להיות הולכת הלוך ואור לדורות עולם ולהיות לאור גויים ועמים רבים לפי מעלות רוחם השונה מאד. כי הצד המוסרי שצריך להמצא בתור נדבה ואהבת חסד הוא צריך לעולם להיות לו משקל נודע לפי הערך המוסרי הכללי החיובי, כערך האויר החפשי לעומת הבנינים והמעשים הקולטוריים הממלאים אותו, שא״א שלא ישאירו בעבורו מקום רחב מאד. ומה שצריך להסתפח ע״פ נדבת הרוח וחופש הרצון הטוב חייב להרשם בתור מדת חסידות. ואין לשער גודל ההפסד, שהיתה התרבות האנושית סובלת, אם אלה המדות הנעלות היו נקבעות בקבע חיובי. כי רק מה שהוא יותר הכרחי לחיים החמריים והמוסריים בהוה, ופוגע אם יחלש להשרשת העתיד, זה נכנס באזהרה, וגדול המצווה ועושה, אבל מה שקולע לעומק הטוב בהיותו עומד ומתפשט בתור טל של תחי׳ לימים יוצרו, מבלי לפגוע ברכותו וספוגיותו את כל מטרת העילוי העתידי, זכה להקבע בתור נדבה ואהבת חסד. זהו גורל ה״לפנים משורת הדין״, שמאד יפעל לטובה לעת אשר יהפך לב האבן אשר לבנ״א ללב בשר. ע״כ אותו החלק הנשאר לפנים משוה״ד מוכרח להשאר במדתו, וכל אשר תתרומם האנושיות יצאו מדות-החסידות מרשות היחיד לרשות הרבים, ויהיו קנין כל העם, ״וכל בניך לימודי ד׳״.

ודע יקירי, שכל הדברים ההיסתוריים שהיו במציאות צריכים שיובנו ע״פ תעודותיהם, עם הדברים המסובבים מהם בהשגחת ד׳, לכונן הטוב והחסד באחרית, וכיון שאנו רואים שהרבה עבדים יצאו מגזע חם יותר משני הגזעים האחרים, אנו מכירים שלתכלית ההשלמה הכללית היו הם ראויים לעבדות, ולו התרוממו לחירות בלא-עת פעלו בודאי, בחירותם, הבלתי-ראויה להם, לרעה על הרוח האנושי ועל דרכי חיי הציבור והיחיד, וזהו תכלית הבנת קללת נח. וה״ה בכל עבר היסתורי, שהכל הוא מעשה ד׳ בחסד ובחכמה.. ואין זה מונע כלל את שורת היושר האנושי לעשות לתיקון הציבור כל מה שאפשר, לפי המתגלה בדור. אדרבא לולא ההשקפה הברורה, שכל העובדות שבעבר היו נועדות לתכלית הטוב, יש להרשים על החיים רק את כח האגרוף, ולא יקום רוח לחוקק צדק, אבל בידיעה שגם הרשע-כסל הי׳ טוב ותכליתי בעבר, וע״כ לא נדמנו לו סיבות מספיקות להדפו, א״כ יסוד היושר מבונה יפה, וכשמזדמנות סיבות נאותות לגרש את ההיזק המוסרי, שנסתבב ע״י השימוש לרעה בדברים הטובים, רק אז מתמלא הלב חריצות של צדק להרים כח המשפט והיושר. ואין מעכב ומונע כלל מה שישראל מצווים לשמור את הרושם האלהי, לתעודת בנין העולם לזמן היותר מרומם במוסריותו, והמתעלה מקלקולי העבר ביותר, זהו עבודה מיוחדת לישראל, מוגבלת ומעשית, ועמה דוקא

יחדור רוח ד׳ להרבות חסד וצדק בכל העמים, ע״פ השקפותיהם המתבררות להם. וראוי לכל ירא-ד׳ באמת לחזק ידי חסידי האנושיות, ולהרחיב יושר דעותיהם, עם תמימות ההשקפה להבדיל בין עבודת פנים לעבודת חוץ. והכלל הוא, שכ״מ שתמצא בזה רושם של יחס הגזע בתורה ובדחז״ל הוא להצדיק משפט עובדא של מציאות, להכיר מעשה ד׳ במהלך ההיסטוריה, לא פחות מבמהלך צבא השמים, ״זכור ימות עולם״ ״ושאו מרום עיניכם״ בחוברת. ע״כ טבע העבדות בכלל האנושיות היתה ראויה להיות נקבעת במקום הראוי לה ביותר, ע״פ נטיות הנפשיות, והפיכת הסדר של שחרור העבדים אינה פועלת טוב כללי, כ״א אותו המספר המוכרח להיות נכנס בעול העבדות הטבעית יובא לאוצר הכלל גם מאותם שהם ראויים להיות בנ״ח ע״פ תכונותיהם, ונעשה ע״ז עולם הפוך, ״שרים הולכים כעבדים״ ״ועבד כי ימלוך״. ואל תחשוב, שאם נקח לנו את מי שהוא ראוי להיות עבד, ע״פ תכונתו הפנימית, ונשכילהו, שבזה יצא מכלל העבדות. לא כן, אם העבד הזה יהי׳ יושב על קתדרא ידרוש דברים כאלה שהמדות הראויות לעבדים יהיו נטבעות בהם. וזהו היסוד שראינו חכמים גדולים דורשים דברי דופי ורשעה, מפני שזוהמת העבדות דבקה בהם. אמנם לולא הרשיעו האדונים הרעים, להתעמר בעבדיהם, יותר מההכרח הטבעי, היה הדבר הולך בטבעו, אבל רעי-אדם הפסידו את זכותם ע״י אכזריותם, והוכרח קשר העבדות הקבוע במצריו להיות ניתר, ומקומו לקחה העבדות הטבעית, שבודאי לא תוכל להתאים לכל הצדק, עד אשר תצא מציון ישועה ואורה לכל העמים, לדעת איך צריכה צדקת ד׳ להעשות ע״פ רוחה של תורה, בכח החסידות והנדיבות, הממלא את לבב האומה, אשר רוח ד׳ אשר עלי׳, שלא ימוש מפיה ומפי זרעה וזרע זרעה, היא הערובה לגאולתה. רוממות אומה על חברתה, הקבוע בסדר עליות וירידות העמים, היא ג״כ בנוי׳ על היסוד של ההכשר שיש לכל אומה לשמש ברוחה הכללי, להשלמת כלל האנושיות. וזהו העומק היסודי של תמצית הלימוד, היוצא מ״מה שקנה עבד קנה רבו״. כשמשתמש במקום זכיות מכריעות בין משפטי עמים, ועל מציאות ההכרח של השימוש לאדם התבונן נח בהשקפתו על הצביון הכללי של העולם בתיבה, וההכרח עצמו הי׳ סיבה כללית שימצא ג״כ צד שפל וגרוע במין האנושי, הראוי לעבדות, ובהיותו ראוי לזה ״אין ברוך מתדבק עמו״, כי עירוב מדות העבדים במזגי בנ״ח יפעל לרעה על כלל בנין מהלך הנפש.

והנה מכתבי נפסק ימים רבים מהמון הטרדות, וע״ב הנני אוחז דרך קצרה שיספיק לנבון כמוך, יקירי. בענין דיני ב״נ, דע שישראל, בהיותו העם אשר בחר בו ד׳ לאור גויים, יש לו זכיות מיוחדות, שלפעמים כשצריך לקיומו, או לתועלת הרשמת מעלתו, לותר על איזה חק מוסרי, גם זה הוא טובה כללית, שחוזרת באחרית אל הכלל כולו. אמנם הגדרים כמה יש לותר צריכים להגבלה תורית, לפעמים מקבלה או מתקנה, ולפעמים גם בדברים מפורשים בתורה. והנה ההכרעה בין שיתוף הקנין, המעביר קו על כח הצדק של ״שלי שלי ושלך שלך״, ובין הגבלת זכיות כל יחיד ויחיד, זה אחד מהדברים הקשים שבעמקי המשפט. והנה על הדבר הנאבד באמת הכריעה תורה, שאחר היאוש כבר כח השיתוף גובר בו על כח היחוד, והשיקול האלקי השוה בזה את כף המאזנים לצד הקומונא, שגם בה נמצא גרעין טוב, ובלא יאוש נתן מקום להכריע על ידו את יתרון השימוש לטוב ולצדק בכח הרכוש. ע״כ בין ישראל לישראל המשפט הכללי הוא, שהשימוש בכח הרכוש הוא כערך שוה, כמובן ביחש נערך כללי, שאינו צריך להזדקק לדקדוקי פרטים, וע״כ כח ההתיחדות עודנו פועל גם על האבדה. אבל אם החזקה היא שכח השימוש ברכוש זה כשיהי׳ ביד המוצא יהי׳ יותר נאות לטובת כלל האנושיות באחרית, מאשר יהי׳ ביד בעל האבדה, אז כבר מספקת היא תביעת הצדק להכריע לצד הקומוניא והשיתוף הכללי ג״כ באבידה מבלעדי יאוש, והוא איסור החזרת אבידה לגוי, שלולא הדעה הכוללת של רדיפת הצדק הרחוק לא די שלא הי׳ נאסר כ״א הי׳ נכנס בכלל חיוב , וע״כ בכל מקום שיוכל שם שמים להתקדש, וקדושת שם שמים היא באמת ע״י הכרה הבאה מן החוץ, שכחה של תורה פועל כ״כ על פרטי אישי האומה, לותר מזכיותיהם הפרטיות בשביל כבוד הכלל, שהיא עצמה מדה משובחת מאד, אז כבר הדבר חוזר לעצמיות חיובו, ו״דרכי-שלו״ זה הוא מיוסד על עומק האמת מצדי-צדדים. ובשום אופן וענין אין צדקה לשום אומה בעולם להגביל זכיות חברתה בלא תכלית נשגבת כללית, ע״כ צדקו מליצי ישראל בתביעתם ״הלא אב אחד לכולנו״, לבד מה שהעיקר הוא כדעת המאירי, שכל העמים שהם גדורים בנימוסים הגונים בין אדם לחבירו הם כבר נחשבים לגרים תושבים בכל חיובי האדם. אמנם גם אם נאמר כפשטם של פוסקים אחרים ג״כ אין בזה בית מיחוש כיון שיש לפנינו ענין תכליתי.

ולימוד התורה, דע יקירי שאין לך דבר המפסיד את יסוד השלמת החברה האנושית, כהשפעת ענינים נעלים בהמון שאינו ראוי לקבלם. ומי שחשב שיצליח את כל באי עולם ע״י מה שילעיט אותם ממוסר התורה, קודם שהוכשרו לכך, לא ירד כלל לעומק הכונה הטובה האלקית. והראי׳, שתחת המסוה של ״ואהבת לרעך כמוך״ ערכו במות-תופת לשרוף אנשים, שלא יכלו לדבר על מוסרם שום דופי. והכל הוא מפני שעניני התורה הזכים הם צריכים הכשר, והיא למימינים בהם סמא דחיי, אבל פושעים יכשלו בה, ע״כ אסור ללמד ד״ת לנכרי. ואם יזדמן יוצא-מן-הכלל, שפעלה התורה עליו להיטיב, אין למדים מן הכללות, וכל ההלכות הקבועות נאמרו על הרוב הנהוג, והרשות ניתנה לחכמים מובהקים להורות היתר להוראת שעה, מכ״ש כשיש בזה משום קידוש השם או מגדר מילתא, ויתר הגדרים הנצרכים לזה, שאין כאן מקום ביאורם.

וחסידי או״ה, שכתב הרמב״ם שאם עשה אותם מהכרע הדעת אינו מחסידי או״ה ולא מחכמיהם, הנה הגירסא האמיתית היא ״אלא מחכמיהם״. ודעתי נוטה, שכונת הרמב״ם היא שמעלת ״יש להם חלע״ה״ היא מעלה ירודה מאד, אע״פ שהיא ג״כ טובה גדולה, אבל כיון שאפילו רשעים וע״ה שבישראל זוכין לה היא לפי ערך המעלות הרוחניות מעלה ירודה, והרמב״ם סובר שהמושכלות מצליחים את האדם הרבה עוד יותר מהצדק של ההנהגה, ע״כ סובר שהמדרגה של ״יש להם חלע״ה״ היא מעלה של חסידי או״ה דוקא, שלא גברו במושכלות, כ״א קבלו האמונה בתמימות רגשי לבב, והתנהגו בדרך ישרה, ע״י מה שקבלו שהמצות שלהם ניתנו כך ע״פ ד׳, אבל מי שע״י הכרע הדעת זכה להשיג ז׳ מצות ב״נ הוא באמת חכם לב ומלא תבונה, הוא נחשב מחכמיהם, שמעלת החכמה היא גדולה מאד, וא״צ לומר שיש לו חלע״ה, כ״א הוא עומד במדרגה קדושה, שצריכה להתפרש במבטא יותר מלא מהלשון של ״יש לו חלע״ה״. וגם אם יהיו דברי הרמב״ם כפשטם, אין בהם זרות אם נאמר, כי מדת עוה״ב, שהוא מדבר עלי׳ בספרו, היא אותה המדה המיוחדת,

שהיתרון האלקי שיש לתורתנו הקדושה הוא מקנה למקיימיה, ויש מעלות אחרות שכל דבר טוב יכול להקנות אבל אין זה נקרא בשם עוה״ב, ובאותו היתרון הוא בא מכחה של תורה, ומסתגל למי שמקבלה בקדושת אמונתה, ואין זה שולל כלל מעלות אחרות מצויירות לכל פילוסופיה כדרכה.

ועניני המלחמות, אי אפשר הי׳ כלל, בשעה שהשכנים כולם היו זאבי ערב ממש, שרק ישראל לא ילחם, שאז היו מתקבצים ומכלים ח״ו את שאריתם ; ואדרבא הי׳ מוכרח מאד גם להפיל פחד על הפראים גם ע״י הנהגות אכזריות, רק עם צפיה. להביא את האנושיות למה שהיא צריכה להיות, אבל לא לדחוק את השעה. ודע שבהלכות הציבור לא החמירה תורה כלל לדחוק את רוח העם לחסידות, מפני שאז היתה החסידות הכללית נעשית דרך קבע וחובה, ותכלית התורה היא שתקבע ההערה השכלית בכח אהבה ונדבה. וזהו יסוד כמה קולות שיש בדין-תורה ביחש לסדרי המלחמות, ועזיבת האלילים היא נאותה לתעודת ישראל הכוללת, ומובן שמ״מ הי׳ הדבר מסור לב״ד לראות מצב המוסר של הע״ז ההיא, ולא היו כל הענינים שוים, ובעוה״ר לא נתפרשו לנו הדברים לפרטיהם, ממיעוט השימוש המעשי מאז אבדנו חסננו הלאומי, עד אשר ישיב לנו השי״ת עטרת תפארתנו במהרה בימינו.

והדעות הרעות, צריך אדם להתגבר עליהן בכח שכלו, ואם אינו יכול לברר לעצמו עכ״פ כיון שהם גורמים הירוס בחיי החברה ע״כ יש כח להכריח שלא ידבר בהם באזני זולתו, שזהו דבר מעשי, וכשישמור זה ממילא יבא להכרת האמת. ותדע שסמכה תורה ענין נוקב שם ד׳ למכה אדם ומכה בהמה, כלומר שהוא ענין הריסה חברותית נוסף על הקלקול השכלי והמוסרי.

ומה שכתבת על דברי בענין החפשים, אבאר לך: כונתי היא, שיכולים להסביר להם ג״כ, כי מה שנתקיימה האומה עד כה ע״י קיום המצות אנו רואים בעדות של נסיון, שא״א להכחישו, ואם אפשר שתתקיים היא ורוחה בלא קיום התורה לפי ידיעתנו הוא דבר נמנע, אבל גם אם ניתן להם טעותם לא יוכלו לומר שקנו ע״י נסיון ארוך, השוקל כאותו הניסיון הבטוח שלנו, א״כ להכניס בסכנה קיום האומה, החביבה גם להם לפי דברם, הוא רשע וכסל. ומי שמכיר, אפי׳ רק מהכרע הדעת, שיש נפש משכלת במציאות, ושכל דבר שהוא עול ורשע אי אפשר שיהי׳ לו אחרית טובה, יבין כי מי ששולח יד בקיום האומה, בין מצד תאותו בין מצד דמיונו, הוא חבר לאנשי-משחית היותר רעים. עכ״ז אינני שולל טענת כף זכות, שרבים מרעועי הדיעות שבדורנו הם קרובים לאנוסים, מפני שיבושי הדיעות ומיעוט השפעה לברר דרך הישרה לנבוכים. וד׳ יגיה חשכנו בחסדו.

~ ✣ ~

פסקה 42 | הארת כוחות נפולים והפיכת עצבות לשמחה

מקור: אגרות הראי״ה, כרך ב, איגרת תנו

ידיד-לבי, מחמד רוחי ונפשי. מה מאד. חפצתי להשביעהו רצון כחפץ-קדשו, לדבר בהרחבה בנעימות-קודש בנעם ד׳ וחמדת כבוד קדשו בנשמתא דאורייתא, לשמח בהם את לבבו הטהור ולהשביע את נשמת-רוחו, השואפת לאור יקרות באהבת ד׳ וחבת קודש ד׳ אשר אהב, אבל להרחיב אמרים קשה כעת מכמה מניעות. בעיקר הענין, אין לנפש טהורה ככת״ר ידי״נ שליט״א לסבול כלל מעניני נפילות ברוח. מה טוב לדעת, שהשרידים אשר חלק ד׳ להם תשוקה פנימית, להתענג על ד׳ בנעם רזי תורה, כל חד לפום שיעוריה, סיבת נפילתם באיזה עצבון באה להאיר פרטי כחות-חיים נפולים, השייכים לתכונת-רוחם ושרש-נשמתם. והמגע הירוד הזה דומה ממש למכניס נר במרתף אפל בתחתיות-ארץ, למען יביטו יושבי חשכים וינהרו, ותיכף שמחשבה את עולה על הרעיון חוזרת העצבות לשמחה, ונס יגון ואנחה, וכן בכל פעם של התגברות איזה רוח-עצב, כי אין קץ לשטף החיים הדורשים שחרור ואורה מתוך מחשכים, ועיניהם נשואות לצדיק-יסוד-עולם שלהם העוסק בתקונם תמיד. וישמח ויעוז כת״ר ידיד-נפשי בשמחתה-של-תורה המוכנת לו תמיד להאיר אה נפשו הטהורה באור יקרותיה. וביחוד בימי קודש הבעל״ט, שחדות-ד׳ ואהבת ישראל וחבת נעימות קדושת ארץ-ישראל וחמדת צלצח של ירושלים עה״ק ת״ו מתגברת בנעימה קדושה בחדרי לב, ונר ד׳ נשמת אדם, בטיסה אחת מהירה יעלה כל ישר-לב מדורשי ד׳ ממעמקים עד מרומי עז ״מגדל עז שם ד׳״. והחשדות אינם כי-אם טובות עצומות לדידי׳ ולאחריני, שלא יזיק האור המבהיק לחלושי-עינים ושיתרחקו בחינות-הסיגים הנמצאים בהכרח, שלא יחוצו את דרכי-ההארה כאשר נדברנו מאז בעה״י. ועל כולם נא ונא יחזיק בשמירת בריות גופו היקר ויתגבר בצהלת-רוח, ושערי ששון ושמחה יפתחו לו בחסד עליון ברוחה, ועל חדות ד׳ יתענג ויראה רב טוב, ויכתב ויחתם בספר חיים טובים ויפיש חיי ויגדיל תורה ויאדיר בהצלחה רבה בקדושה וטהרה ועבודה תמה, כנה״ר ונפש ידי״ע דוש״ת באה״ר מקירות לב,

~ ✣ ~

פסקה 43 | חדוות ה׳ כמעוז החיים

מקור: אגרות הראי״ה, כרך ב, איגרת תרמה

שמחתני יקירי ביקרתך, אם כי נדהמתי קצת מקוצר רוחך, אשר לרוח נכון שכמותך רחימי לא יאתה לא דבר ריק הוא מה שמסורת בידנו מאבותינו חכמי- עולמים, להיות חדות ד׳ מעוזנו, וחדות-ד׳ היא יסוד החיים, תהום האמת ועמקה הנצחי, אור ההגיון ומקור נשמת פילוסופית הפילוסופיה, ראשיתה ואחריתה. וכל נטיית האמונה-בד׳, שאינה פוסקת מכל נשמה, בתוכיותה, וכל מהלכי החיים המדריכים את הנטיה האלמותית הזאת, אם כל חכמה וכשרון ויסוד כל עליצות בחיים, שהם לוקחים בנו בתור בני-ישראל את החלק היותר עיקרי במהות-חיינו, בהמשכת היהדות המסורתית, ברעיון ובמעשה, עם כל תכסיסיה, שהם כל-כך נשאים, כל-כך חביבים ומלאי ענין נשגב וקדוש, - כולם יחד מלאים הם לשד-חיים של חדות- ד׳ מעוזנו, המכשיר את כל העצבנות המודרנית להתהפך לגילת-לבב וחדות- חיים. ״כי

יש שכר לפעולתך ויש תקוה לאחריתך״, - לפעולת הכלל ולפעולת הפרט, לאחרית הכלל ולאחרית הפרט, והם כ״כ משתלבים זה עם זה, מתאחדים זה עם זה, כ״כ אחד ממולא מזוהר אורו וחדותו של חברו, עד שכל ישר-לב לא יוכל להבדיל ולהפריד בין שניהם, - וקוצר רוח זה למה הוא בא, והחקים, הגדרים והסיגים, לא תנחומים אנו צריכים לקבל עליהם כי-אם מקור-גודל ושמחת-נצחים הם לנו. הם הם מוציאים אל-הפועל ומבליטים הם את הוייתנו בכל בירורה. השלמתנו הרוחנית, המוסרית, האישית והכללית, תלויה ומאוגדת היא בכל הארג הגדול המלא חיים זורמים של דורי-דורות, שחק ומשפט כתוב ומסור ממלא את כל מהותם, בגאותם האצילית ורוממותם המלאה הוד-קודש וגדולת-זיו-עליון. מסתגלים אנו בהם ועל-ידם, לחיות חיים אין-סופיים גם במסגרתם של זמן ומקום, גם בתוך מועקה של חומר עכור ורוח כהה. אילו עצר אדם עלינו, שלא נוציא אל-הפועל את הרחבת הוייתנו, שלא נסגנן את חיינו על-פי המעמד הנפשי הפנימי שלנה שהם הנם כל הפרטים והכללים של החקים והגדרים והסיגים, הדבקים בנו דבקות של חיים עמוקים ומלאים, אז היינו מוצאים עצמנו חשוכים ואומללים. ואומללים שבאומללים הם אותם שטומטם לבם, עד בלי להכיר את האמת הגדולה הזאת, ומכיריה הם הם המאושרים, החיים חיי-האמת, המתאימים למקור-נשמתם ואמתת-ישותם. ואתה ידידי, אשר ב״ה בתוך המחנה הטהורה הזאת, מאושרת- החיים, היית והנך, - האתה תסבול מקוצר-רוח ? לא מחמדי, לך שמחה וגילה יאתה. וכולנו נשמח ונגיל בנחלה שפרה עלינו, ״ד׳ מנת חלקי וכוסי, אתה תומיך גורלי״. ואומה, שכ״כ נצחה על שדי-הרוח, שכ״כ הבליטה את חותמה המוסרי והאצילי על המון גויים רבים, ושאחרי בלותה כבימי-נעורים מתחלת היא לפרוח ולצמח מחדש על ארצה מלאתי-הפלאות, בניה המצויינים, מכירי-הודה ומחיי-רוחה, ההם יהיו מתנודדים וקצרי-רוח ? לא, אהובי, רבבות פעמים לא, ״רנו ליעקב שמחה וצהלו בראש הגוים״. ואם עמוק הצער על מכאובי הגוף והנשמה, אם גדול הכאב על עלבון העולם ומחשכיו, - על הכל אור חדות ד׳ ומשוש תקות ישעו הולך ומתגבר.

וכשאנחנו מצטערים בכלל על חסרון-שלמות, האין זה אות ומופת שהננו צפויי שלמות, שהננו הולכים ועולים לעתיד כ״כ מלא אור, מלא פאר והדרת-קודש ? ואם נסתרים הם השבילים, הננו קרואים מעומק ההגיון למסמך אהימנותא דרחמנא, כי כל מעבדוהי קשוט, אשרי כל חוכי לו. ורוח האדם, השואף למרחבי-עולם, היש לפניו מסלה אחרת כי-אם אותו המרחב, שאין לו באמת כל מצר ומועקה, הצפיה לחסד עליון ולגבורה של מעלה, הפרוש כשפריר-שחקים על כל היקום ומגוון בשלל צבעים לוקחי-לב על כל חיי האומה המיוחדת, אשר ד׳ מנת-גורלה מראשית ועד אחרית. לא לצערנו נברא ים-היופי כ״א לעדננו ולרוממנו, ולשום אותו עם כל המון גליו מכון למסע-של-טיול ליופי יותר נערץ ונשגב ממנו, שנשמתנו החפשית תמיד היא טסה אליו בכנפי-נשרים שלה, המתרחבות ונארכות, לפי הגודל של הסתגלותנו לחיים הרחבים של החקים, הסיגים והגדרים, עם כל המון המחשבות והרגשות התלויים בהם. וזה וזה עולה בידינו, והמלאכה המחממת - מתוך עצמותם של החיים נובעת היא, אותם החיים העליונים - והטבעיים כל-כך לנו, למזגנו, לתולדתנו, לרוחנו, לעברנו ועתידנו, האשר רק מפני תגרת יד הגלות הולכים הם ונמשלים, נחלשים ונמקים. הננו בכל מרץ קרואים להשיבם לאיתנם ע״י חינוך וספרותי ע״י עבודה ציבורית ויחידית, ע״י קחת מכל פינה ועבר את הטוב, היפה, האמת והמועיל, ולטעת בגנינו, וע״י הרחבת ביטויינו והשפעת-רוחנו על החוגים כולם, הקרובים והרחוקים, בתוך ומעל לגבול ישראל. ומה יקרים הם חיי-עבודה גדולי-ערך מלאי-יפעה כאלה, והם הם חיינו באמת. ברוכים יהיו כל תומך ידם, כל מתעודד להוסיף לשד- חיים לעצמותיהם, בחשבון צלול חדותי כזה עתידה עבודתנו להתברר.

~ ✣ ~

פסקה 44 | אמונת האדם בחייו ובנשמתו

מקור: אורות התורה, פרק יא – פעלת התורה והדרכתה • ב

הָאָדָם הַיָּשָׁר צָרִיךְ לְהַאֲמִין בְּחַיָּיו, כְּלוֹמַר שֶׁיַּאֲמִין בְּחַיֵּי עַצְמוֹ וְהַרְגָּשׁוֹתָיו הַהוֹלְכוֹת בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה מְיֻסּוֹד נַפְשׁוֹ, שֶׁהֵם טוֹבִים וְיִשָּׁרִים וְשֶׁהֵם מוֹלִיכִים בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה. הַתּוֹרָה צְרִיכָה שֶׁתִּהְיֶה נֵר לְרַגְלוֹ, שֶׁעַל יָדָהּ יִרְאֶה אֶת הַמָּקוֹם שֶׁשָּׁם הַטָּעוּת עֲלוּלָה, שֶׁלִּפְעָמִים תֵּתַע הַנֶּפֶשׁ בְּתֹהוּ לֹא דָרֶךְ. אֲבָל הַמַּעֲמָד הַתְּמִידִי צָרִיךְ לִהְיוֹת הַבִּטָּחוֹן הַנַּפְשִׁי. הָאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי מְחֻיָּב לְהַאֲמִין, שֶׁנְּשָׁמָה אֱלֹהִית שְׁרוּיָה בְּקִרְבּוֹ, שֶׁעַצְמוּתוֹ כֻּלָּהּ הִיא אוֹת אַחַת מִן הַתּוֹרָה, וְאוֹת מִן הַתּוֹרָה הִיא עוֹלָם מָלֵא, הַהוֹלֵךְ וּמִתְרַבֶּה לְאֵין שִׁעוּר; כִּי אֲפִלּוּ הַהִתְפַּשְׁטוּת הָרוּחָנִית שֶׁל גֶּרֶגֶר חוֹל אֶחָד גַּם כֵּן אֵין מִדָּה וְקֶצֶב, וְלֹא יָכִילוּ שְׁנוֹת הָאָדָם לְבָאֵר אֶת כָּל הַמּוֹן הַחֻקִּים הַמְיֻשָּׁדִים בְּחָכְמָה וּמְשֻׁלָּבִים בְּדַעַת וּגְבוּרָה נוֹרָאָה שֶׁבְּקִרְבּוֹ. וְקַל-וָחֹמֶר הָעָם צָרִיךְ בְּכָלָלוֹ לְהַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה בְּהִירָה וְנֶהֱבֶת מְאד בְּחַיָּיו בִּנְטִיּוֹתָיו וְלָלֶכֶת בָּהֶם בְּבִטְחָה, אָז יֵדַע אֵיךְ מִשְׁתַּמְּשִׁים לְאוֹרָהּ שֶׁל תּוֹרַת חַיִּים.

~ ✣ ~

פסקה 45 | המוסר הטבעי וצלילות התשובה

מקור: אורות התשובה, פרק ו – מציאותה ופעולתה הפנימית של התשובה בעמקי גנזי האדם והעולם וכנסת • ד

ד הפגמים המוסרים שהשורש שלהם הוא הנטיה מהמוסר הטבעי, הינם גומרים את פעולתם ע״י נטיה מהמוסר האלהי3 של נסיגה מהדת. העזיבה והמרידה נגד מצות ה׳, היא ירידה מוסרית נוראה, אינה באה לאדם כי אם ע״י שיקוע נורא בגסות החיים החומריים. יש אפשרות שאיזה משך זמן יסתבך דור, בכללו או בחלקיו, במדינות ובמחוזות, בסבך עיוורון מוסרי כזה, עד שלא יחוש כלל את הירידה המוסרית שיש בעזיבת חקי ד׳. אבל לא מפני זה יאבד הדבר את ערכו, התשובה היא תמיד מוכרחת לבא ולהתגלות, כי המחלה של שכחת העולם האלהי לא תוכל לקחת מעמד איתן בטבע האדם, דמיונה כמעין נרפש וחוזר לצלילותו.

~ ✣ ~

פסקה 46 | תורה קבע ומלאכה עראי כמקור שלווה

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק שישי – כיצד מברכין, יא. ברכות לה/ב

אמר רבב״ח אריו״ח משום ר״י ב״ר אילעי, בא וראה מה בין דורות ראשונים לדורות אחרונים, דורות ראשונים שעשו תורתן קבע ומלאכתן עראי זו וזו נתקיימה בידם, דורות אחרונים שעשו מלאכתן קבע ותורתן עראי זו״ז לא נתקיימה כידם. יסוד השלוה, אפילו בעוה״ז, תלויה גם היא בתיקון המוסר הכללי והפרטי. כי בהיות האדם מוכתר במדות טובות ביראת ד׳ ובאמונה, הוא משתמר מהרבה דברים המכשילים את כחו ומכבידים עליו את סבל החיים, ומסתפק ג״כ בשמחה ונחת גם מהמעט שיזמין לו ד׳.

אבל בהיותו ממעט במוסר אז לא יאמר די בכמה שישיג מההון, ומדותיו שנפגמות נוטות לתאוה העוברת גבול שמהרסת אשיות בריאותו ומולידה חלאים בו ובזרעו. ע״כ גם אם יאסוף עושר, לא יספיק לו ולא ינוח לבבו ולא ימצא בהם קורת רוח שלמה. ע״כ דורות ראשונים שעשו תורתן קבע, והיא הדריכה אותם אל דרך המוסר האמיתי, ליראת ד׳ ולמדות טובות והגונות, ומלאכתן עראי, זו וזו נתקיימה בידם, כי המעט הספיק להם בהיותם בעלי מדות יקרות וגופם הי׳ בריא ונפשם שמחה בעמלם. דורות האחרונים, שעשו מלאכתן קבע, שהדאגה על החומריות מלאה את לבבם ולא הניח מקום ראוי לדאגות המוסריות, ותורתן עראי, זה וזה לא נתקיימה בידם, כי נתקלקלו המדות ומנוחת הלב נטלה, ולא יאמר די בקיבוץ רכוש רב, ולא ימצא קורת רוח בעולם בכל קניניו. א״כ גם הרב שהוסיף לקנות ע״י ריבוי הזמן לא התקיים בידו, כי לא יוכל למלא צרכיו שנתרבו כדי ערך תאות נפשו, וממילא נקרא באמת שזה וזה לא נתקיימה בידם. ועיקר שם עראי וקבע, אין תלוי כ״כ בזמן, כמו בהסכמת הדעת, שהדבר שמחזיק האדם לעיקר הוא קבע, גם שמסבות יעסוק בה מעט זמן.

~ ✣ ~

פסקה 47 | עץ הדעת ושלוש נטיות הקלקול

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק שישי – כיצד מברכין, לד. ברכות מ/א

במשנה. בירך כו׳ ועל פירות הארץ בורא פרי העץ לא יצא, פשיטא ארנב״י לא נצרכה אלא לר״י דאמר חטה מין אילן היא רתניא אילן שאכל ממנו אדם הראשון ר״מ אומר גפן הי׳ כו׳ ר״נ אומר תאנה היתה כו׳ ר״י אומר חטה היתה שאין התינוק יודע לקרות או״א עד שיטעום מעם דגן כו׳. הסיבות שנמצאות בהליכות האדם להטות רגליו מדרך הישרה הן שלש [כללות], האחת שיטה הנאותיו הרוחניות לצד הדברים החומריים, וזה יסוד תאות השכרון והשיטוף ביין, שהיין ישמח הלב, וחשק השמחה שהיא הנאה רוחנית וטובה במדתה, כשתעבור גבול תביא לידי כל השחתה וממנה תוצאות לכל הכוחות הרוחניים שישתעבדו להשתמש להרע, שמכאן באה ג״כ הגאוה שחברוה חז״ל עם שכרות ואמרו ע״ז כל המפיק מגין בשעת גאוה (עירובין פ׳ הדר)!. הצד השני הוא בקשת ההנאות המותריות, שאין בהם צורך הכרחי לגוף רק כדי לבקש הנאה ופינוק, שזה יעיר את לב האדם לסור מדרכי יושר ולבקש רק הנאת השעה, והיא תתפשט בבקשות דברים ערבים וטעמים נעימים. והצד השלישי הוא בבקשת האכילה הגסה, להשביע בטנו יותר על טבעו, וכשהאדם בא להשחתה זו לא יבקש דוקא דברים ערבים ומינים יפים כ״א יאכל אכילה גסה מכל אשר יאכל, ותהי׳ לו פתח נפתח להשפיל נפשו לכל דבר שפל ופחות. ע״כ אמר ר״מ שעץ הדעת גפן הי׳, שעליו ראוי לתלות הסרחון הראשי, והשורש מכל הרעות הוא השיעבוד של הכוחות הרוחניים לתשוקות החומריות, וזהו שמביא יללה לאדם. ר״נ אומר תאנה היתה, הפרי המתוק שאין בה צורך כ״א שהיא נוטפת דבש. שכשמה כה תארה, תאנה יבקש הרודף אחרי המותרות במאכלים ערבים כדי ליהנות בהם הנאת הטעם לבדו בלא תועלת. ור״י אומר שרק בבקשת המותרות בעקרם לא תשפל הנפש כ״כ, רק בהשפל האדם להתאוות לאכילה גסה במאכלו הטבעי, חטה היתה, שהיא נותנת לאדם דעת. ע״כ ההשערה הטבעית הנתונה לבהמה שלא תאכל יותר ממדתה חסרה ממנו, כי עליו לנהל עצמו בדעת וע״י הוספת הדעת יוסיף מכאוב, כי מדת הטבע נטלה ממנו ועם הדעת לא התקשר להיות נוטה רק לטוב, ע״כ הוא מערב רע בטוב, ובאכילתו הנצרכת לקיום גופו הוא מרבה על עצמו חלאים גופנים ונפשים ע״י מה שנוטל יותר מכדי צרכו. וממנו בא תוצאות למדות רעות ותכונות נמאסות, עד שפועל ג״כ על כל הכוחות הגופניים והנפשיים. וס״ל לר״י דקודם החטא שלא הי׳ צריך האדם ליגיעה ולא נאמרה הקללה דבזיעת אפיך תאכל לחם, הי׳ ראוי שיהי׳ מזונו נתון לו בלא טורח רב. ע״כ החטה היתה כאילן, וכאשר יהי׳ לע״ל שאמרו חז״ל עתידה חטה שתתמר כדקל ועולה בראש ההרים, אלא שלא הי׳ לו לאדם לעורר בו הנטי׳ לתאות האוכל מצד הדעת, שבזה המכשול קרוב לקלקל ג״כ דרך תיקונו, והי׳ יותר טוב שהנטי׳ הגופנית לאכילה ולדאוג לקיומו יהי׳ נשאר רק מהתעוררות טבעית כמו שהוא בכל בע״ח, ויתרון הדעת שלו לא יהי׳ נמצא כ״א בהשבות דברים הנשגבים שהוא שימוש השכל לבדו וכולו טוב. א״כ לדעת ר״מ לולא החטא לא היתה נמצאת התכונה של השתעבדות ההנאות הרוחניות לצרכי הגשם. ולד׳ ר״נ לא היתה נמצאת בקשת הערב ללא תכלית מועיל. ולר״י לא היתה נמצאת כ״א התעוררות הטבעית לכל צרכי הגוף ולא הי׳ מתערב עמו הדעת, ע״כ הי׳ תמיד במדתו הנכונה כי הטבע נאמן במלאכתו ולא ישנה תפקידו לא יוסיף ולא יגרע, כי כל אשר עשה האלהים עליו אין להוסיף וממנו אין לגרע. והי׳ אז ראוי שמאכלו העקרי יהי׳ בלא יגיעה של חרישה וזריעה מחודשת, וכאשר אמרו דורשי רשומות שהי׳ סוף העץ הדעת להיות ניתר לאדם, שאחר שהי׳ קובע בנפשו יפה ההדרכה של ההתנהגות הטבעית בצרכי הגוף לא הי׳ הדעת שנמסך בזה מקלקלו כ״א מוסיף בו עצמה והוד, והי׳ ראוי למצא מאכלו גם המעוררו, להיות ג״כ הנטיות הטבעיות באות בדעת ולא בטבע, ג״כ ׳בלא עמל. והי׳ מין אילן, והעמל ישאר למטרות משמחות ומרהיבות נפש ביתרון הכשר כאשר יאתה לאדם מצד צורתו האנושית.

~ ✣ ~

פסקה 48 | רגש היופי וטהרת הבחרות

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק שישי – כיצד מברכין, מה. ברכות מג/ב

ואמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב עתידין כל בחורי ישראל שלא טעמו טעם חטא שיתנו ריח כלבנון שנאמר ילכו יונקותיו ויהי כזית הודו וריח לו כלבנון. האופן של הישרת הדרך בימי הבחרות, ביחוד שכוחות הגוף והנפש המה בתקפם וחמדת החיים עזה עד מאד, היא בשני אופנים. הדרך הרגיל הוא, שאע״פ שכל רגשי היופי הם טובים ומרהיבים את הנפש ומי שהוא צדיק תמים שמשתמש בהם בדרך ישרה ודאי הוא דבר טוב ונעים, כי לא לחנם נברא הרגש הגדול הזה באדם. ולא עוד אלא שרגשי היופי הם מפתחים כחות השכל ומגדילים ג״כ את כוחות הנפש הטובים, דירה נאה אשה נאה וכלים נאים הם מרחיבים דעתו של אדמי׳. הריח הטוב שהוא המושג הכללי של ההנאות היפות שראוי רק לבעלי נפשות עדינות והרגשות זכות, ע״כ אמרו חז״ל במוגמר שהוא דבר שאינו שוה לכל נפש, ואמרו חמרי וריחני פקחין, ומי שהתפתח אצלו חוש הריח באופן נעלה אמרו (בסוטה) בני טהרה יש בך, שכוחות הנפש כשהם מלאים בגבורתם הם כלים יקרים לכל אשר שאר רוח לו להשכיל ולהיטיב. והנה למרות כל השבח שיש ביסוד היופי בכל זאת ע״פ הרוב יאלץ ההכרח לדחותו בפרט בימי הבחרות, מפני ההפסד המוסרי שעלול לבא לרגליו. כדמצינו באותו נזיר שבא מן הדרום, יפה עינים וטוב ראי וקווצותיו סדורות לו תלתלים, ובכ״ז ראה להשחית שערו הנאה מפני שפחז עליו יצרו, ושמעון הצדיק נשקו על ראשו ואמר כמוך ירבו נוזרי נזירות בישראל, (נדרים). אמנם אם שהדרך הוא דרך משובח לדחות את היופי שאינו כ״א טוב חיצוני מפני הפסד עקרי, אבל כל זמן שיאלץ ההכרח לשחת איזה דבר טוב ויקר אין זו מציאות שלימה. והמעלה היותר עליונה היא שיהי׳ השכל שלם כ״כ וכוחות המוסר כ״כ חזקים, עד שיפונק גם רגש היופי בכל צבעיו ופרטיו, והם עוד יוסיפו הוד והדר לשלימות האמיתית של המוסר הטוב וקדושת ההנהגה ודעת אלהים ביראת ד׳ ואהבתו. והנה הריח של הלבנון הוא צד היופי שבו, שבא מרב כחו הטבעי של צמיחת ארזיו הנשאים והרמים, ודומה צד הריח הטוב שבו לצד היופי, וצד הגבורה שבארזיו לצד הטוב הפנימי שבנפש, ותחת שבזמן הזה שעוד לא בא העולם לשכלולו ולפתח חטאת רובץ, אי אפשר כמעט להמצא בחור בישראל שלא טעם טעם חטא, כ״א שמהרס ופורץ פרצות בחוקי הנימוסים המיוסדים מטעם היופי ומבטלם. ואם רואה יצה״ר אדם שמסלסל בשערו אומר דידי הוא, שצריכין למעט היופי והריח הטוב, וגנאי לת״ח שיצא מבושם לשוק, והכל הוא מפני שליטת היצה״ר והמדות הרעות שאי אפשר לקבל רוב טובה. ע״כ מחלישים ג״כ כוחות טובים שאינם עיקריים כ״כ כדי להציל העיקר. ומזדמן לפעמים שהמראה החיצוני של אדם נעלה במוסרו ויראת ד׳ עושה מחוץ רושם בלתי מרהיב את הנפש. ונקרא ת״ח פתיא אוכמא, בפרט אם הוא בימי הבחרות ועומד במדרגה חשובה ביראת ד׳. ע״כ אמר שעתידין בחורי ישראל שלא טעמו טעם חטא, שלא יצטרכו לחסר מנפשם שום טובה ושום הוד ונעם המרחיב את הנפש ומחזקה, כי בזמן חסרון המוסר מחלישין כחות הנפש ע״י מה שאין נותנים לכל כח את כל התפתחותו. אבל לעת השלימות יתנו ריח טוב כלבנון, שההוד וההדר והרחבת הנפש הבא מהשלמת כל תנאי הרגשת היופי יהיו שלמים אצלם בכל פרטיהם, ולא די שיעיקו להשלימות הפנימית אלא יחזקוהו. והריח הוא הציור של הנוי הפועל רגשי הכבוד של חוש היופי על זולתו. וזאת היא המעלה העליונה שבהרגשת היופי, וזה יבא דוקא מצד הקדושה והשלימות, כי לא תהיה עוד מלחמה פנימית כ״א כל כוחות הנפש יכירו ויודו הטוב העליון של עבודת השם השלימה, וכמו שהובטחנו מפי השם ית׳: ״ואוליך אתכם קוממיות״. והנה המעלה השלימה של העמדת כל הכוחות על מכונם ומלואם יהי׳ למנה למי שלא טעם טעם חטא. אמנם מי שנכשל בחטא, כפי ערך הרושם שעשה עליו החטא, שבא מצד שלא רצה לותר שום הרגשה נעימה בעוד שלא הי׳ מוכשר לקבלה, יופחת לו משלימותו ביחש קבלת הכח הרענן של שלימות ההוד בכל תנאיו, ורמזו ז״ל בב״תם יש שעושין לו צלצל ויש שעושין לו ענק כו׳.

~ ✣ ~

פסקה 49 | יחס האדם לבעלי החיים ואכילת בשר

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק שישי – כיצד מברכין, סה. ברכות מד/ב

טבא ביעא מגוגלתא כו׳ לבר מבשרא. אם הי׳ איזה מאכל שימלא מקום הבשר בהזנה הי׳ נחשב טביחת בע״ח לאכול בשרם לדבר בלתי הגון, כיון שיוכל האדם להניח הבע״ח בחיותם ולהספיק מזונו הראוי לו מדברים זולתם. אמנם כאשר באמת כח ההזנה הנמצא בבשר.לחזק כחות הגוף והנפש לא ימצא דוגמא שלהם בשום דבר אחר זולתי הבע״ח. ע״כ חובה ישרה היא ג״כ לבע״ח להיות משלמים מס הראוי להם כפי הנחוץ להשתלמות האדם על חשבונם. שהרי ע״י עילוי מעלת האדם סופם שגם הם יתעלו, ובטוב לאדם יחיל גם טובם הם. והדבר דומה למספר האנשים הנופלים במלחמות, שנוסדו על דבר צדק ומטרה רוממה להשתלמות האדם, שלא תחשב עול גם בחק האדם. וכפי ערך ירידת ערך חיי הבע״ח מערך חיי האדם לא יחשב ערך המס הלקוח מאתם לחזק מוסרי גוף האדם, וכפי תוה״ק נתן לישראל הרשות רק במדה מצומצמת, כי לא נמית לאכלינו רק מספר בלתי נחשב לעומת ריבוי הבע״ח. ומהם ג״כ אותן שראויים ביותר לקבל טובה מהאדם, כבע״ח הבייתיים, ובע״ח הבלתי תלויים באדם צותה תורה גם אחרי ההיתר לכסות דמם, להורות שיש בזה קצת עול אלא שלא בא האדם למדה זו שנוכל לאסור אותם עליו, דוגמת לא דברה תורה אלא כנגד יצה״רי.

~ ✣ ~

פסקה 50 | הסיבה הטבעית, הרצונית וההשגחית

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק שביעי – שלשה שאכלו, לד. ברכות מח/ב

וכ״כ למה לפי שהנשים דברניות הן, ושמואל אמר כדי להמסתכל ביופיו של שאול, דכתיב משכמו ומעלה גבוה מכל העם, וריו״ח אמר לפי שאין מלכות נוגעת כחברתה אפילו כמלא נימא. שלש סבות הן, סבה טבעית, סבה רצונית, והכלל של כולן הסבה ההשגחית, שהיא מחוללת מצד יד ד׳ יתברך אשר הועיד לכל דבר וענין תעודתו, באשר אין לך דבר שאין לו שעהי. ע״כ למדנו שגם בהיותינו יודעים את הסבה ההשגחית אנו צריכים מ״מ לחקור, אחר הסבה הטבעית ע״פ הרוב, וגם על הסבה הרצונית, שמכל אלה תשתלם ידיעתינו בדרכי ההשגחה העליונה שהוא עמוד של דעת האלקים. ע״כ בתור סבה טבעית אמר שהנשים דברניות הן, והסבה הרצונית היא להסתכל ביופיו של שאול, והכלל העולה על כולם הסבה ההשגחית שהיתה בזה הוא מפני שאין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא. אמנם שלשה אלה הענינים אפשרים הם להיות הערות נחוצות להעיר רוח מי שהי׳ צריך להיות מתחיל במלוכה הישראלית. כי הנה ישנן השלמות נמוכות, שהם אפשרים להיות חסרות דוקא בבעל נפש גבוהה. ובאשר ע״פ רוב הם ראויים להיות יסודות להתנהגה המעשית, ובאשר היסוד העקרי הוא עכ״פ גדולת הנפש ע״כ צריך להיות הערות מיוחדות בשמירה על כל הדברים שאפשר להיות קטנים בעיני מורם מעם מצד תשוקתו לכללים גדולים ונעלים. האחת היא, כאשר ישנם דברים כלליים ודברים פרטיים שמתחלקים לפרטים ולפרטי פרטים בין בהשגת השכל בין בהנהגה. והנה האיש אשר אין נפשו מוכנת לגדולות הוא אין לו עסק כ״כ עם הענינים הכלליים ע״כ נמצאת בנפשו הכנה טובה לשמירת הפרטים, להשגתם והעמדתם. אמנם בעל נפש הגדולה שמשוטט ברומו של עולם להשקיף על גוי ועל אדם יחד, תקצר דעתו לפעמים בעסקים הפרטיים. אמנם כל יתרונו של מלך חכם המכין בחסד כסאו, להיות יכול להרחיב דעתו מעל עילוי הדברים הנשגבים הכללים על כל פרטי הפרטים, יחוס על דל ואביון ונפשות אביונים יושיע. והנה אמרו חז״ל שנתן הקב״ה בינה יתירה באשה יותר מבאיש. וכבר יש מי שהרגיש בזה, שהוא עצמו נבנה ע״פ היסוד של יתרון השיחה שנטלו נשים, שאמנם הדבר נובע מקטנות מעלתם לגבי ערך שכל הגברים הכלליים. אמנם השיחה מתרחבת ע״י ההרגשה המוכנה בנפש להרגיש כל פרט וכל חלק במציאות ובחיים, שלא יתעלם בתוך הכללים הגדולים. ועל בינה יתירה זו של החיפוש הפרטי, הוכנה האשה, שהמה ג״כ משמשניות כדחז״ל. אמנם יפה הזדמן דבר זה אצל בחיר ד׳ בשעות שהי׳ מוכן לעלות על כסא המלוכה, להורות על מדת הבינה היתירה הזאת שראוי לו שישתדל לקנותה נוסף על שלימות מעלתו, שבאמת סייג לחכמה שתיקה. כי אין התועלת בהרבות הדברים, רק בתכונה שמביאה לריבוי הדברים שהיא הסקירה הפרטית על כל פרט קטן. ועוד נוסף דבר נחוץ למי שמנהיג עם שלם בהדרת המלוכה, שישכיל שאף ששלימות המעלות האמיתיות אינם בנויות לפי ערך ההוד והזיו החיצוני, מ״מ כשנערוך את הצורך להנהגה השלימה של עם כולו, זה הוא אחד הטכסיסים המיוחדים היופי החיצוני של סדר המלכות. וכן אמר הכתוב ״מלך ביפיו תחזינה עיניך״ וכבר הרבו חז״ל לדקדק בזה. ע״כ בהיות איש המעלה בשבאמת רבו שלמיותיו הפנימיות למעלה ראש, ומשכמו ולמעלה גבה מכל העם גם בתכונות נפשו וצדקתו, אשר אפשר שלא שם מעולם לב על ברכת ד׳ של היופי שניתן לו, כאן נרמז לו כי גם כשרון זה לא על מגן ניתן, ושכלל שלימות האומה בכללה יש לכל צד כשרון חפץ וענין. ע״כ משפט היופי גם הוא יהי׳ לקו לפי ערכו, לתת לו את החסר והדרוש לו. וכמו שקיים באמת, כעדות הכתוב ״בנות ישראל אל שאול בכינה, המלבישכן שני עם עדנים המעלה עדי זהב על לבושכן״. וכדדרשו מזה חז״ל ג״כ על ריי״ש, במשנה דנדרים. וזהו שנרמז לו בהסתכלות ביופיו, שהגביל את שעת המלכה להורות על ענין היופי וערכו, עם היותו בלתי נערך אל השלימות האמיתי הפנימי, אמנם הוא משלים ומכתיר את התכונות היקרות, ביחוד במה שנוגע לכלל האומה וסדריה. הצד השלישי שראוי להתבונן עליו הרבה בחק המלוכה, וגם למכשול בזה אין עלול בחק השלמים ויראי ד׳ כ״א בעל נפש גבוהה, הוא יסוד ההגבלות הנמצאות בהכרח בכל דבר חק ומשפט. כשיעורי חכמים, שכך הם בארבעים סאה הוא טובל בארבעים סאה חסר קורטוב א״י לטבול, ואלה ההגבלות הם מעמידים את יסוד ההנהגה כולה. ומי שמשים עיונו אל התכלית הכללית בכל דבר וענין, לפעמים לא יוכל כ״כ להיות חרד על העברת ההגבלה כחוט השערה. אבל באמת צריך להשכיל כי ההגבלות בהיותם מעמידי כל המוסר ע״כ ההשגחה האלהית גדולה עליהם, ויותר ממה שיוכל האדם להבחין מהקלקלה היוצאת מחסרון הגבלה יש בו באמת. ע״כ הי׳ גם כאן בהתחלת מלכותו העיכוב המועט להשלים ההגבלה המכוונת מצד ההשגחה האלהית מפני שאין מלכות נוגעת בחבירתה כמלא נימא. וכשעמד ע״ז הכה בהכרח שורש עמוק בלבבו על יקרת ערך ההגבלות, שרק בהם יכן כסא ותסודר הנהגה. וכבר נכשל במיעוט השיעבוד אל ההגבלה של שמואל משבעת הימים שצוהו שלא יעלה העולה עד באו, ולעומת זה דוד הצליח בשמירת ההגבלה של מול בכאים י. וזאת היא ג״כ מדת הענוה הנכונה, שראוי לאדם השלם להכיר כמה דלה היא ערך סקירתו המוקפת בגדרים צרים של ההוה והמקום הקטן לעומת מרחב המציאות שעיני ד׳ המה משוטטות בו בכללו. והתאמת הכללים אל הפרטים המה יסודי ההגבלות, ובזה נכלל ג״כ כלל הזמן אל ההוה שהוא הנצח הנמשך, שביחוד כסא המלכות ראוי להיות נכון תמיד על יסודות מחוזקים, ״על כסא דוד ועל ממלכתו להכין אותה ולסעדה באמת ובצדקה מעתה ועד עולם״.

~ ✣ ~

פסקה 51 | שמחת החיים ופיתוח חושי היופי

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק שביעי – שלשה שאכלו, מד. ברכות נא/א

ת״ר איספרגוס יפה ללב וטוב לעינים וכש״כ לבני מעיים, והרגיל כו יפה לכל גופו, והמשתכר ממנו קשה לכל גופו. ראוי לאדם שישמח בחייו, כי כה נתן ד׳ מדת השמחה חקוקה בנפש האדם, מפני שממנה תוצאות לזוהר החכמה ויושר המעשים. האמצעיים לשמחת הנפש הוא ההרגשה של הוד ויופי של הבריאה כולה, ״כי שמחתני ד׳ בפעלידי״, ״הוד והדר

לבשת״. אמנם ראוי להעמיד תכונת הלב על מכונה כדי שירגיש הלב את היופי של המציאות כולה. ע״כ להשלמת בריאות הלב מצד פעולתו ההרגשית הרוחנית יאמר יפה ללב, שמפתח יפה את כשרון הרגש להדרת היופי שבמציאות. אמנם אין הכרת היופי באה אל הלב להנעימו כ״א ע״י הסקירה הטובה של העינים, בהיותם מוכנים להביט הבטה כללית ונאותה הבאה ג״כ מחוזק הנפש ובריאותה, שאז יובילו החושים את ההרגשות באופן ישר ונאות, עד שירגיש הלב את יפים ויתעדן על הדרם ויהי׳ שמח בחייו ומוכן לכל המעלות העליונות. אמנם חידוד החושים ויתרון הרגשת הלב בצד היופי של המציאות, כשהאדם רגיל בהם ומתרגל להשתמש בזה כשורה, באופן שלא תטרף דעתו המוסרית מהממת ההדר החיצוני, הוא יפה לכל גופו ומישר את כל דרכיו, עד שילך בדרך חיים טובים בעוה״ז, בשמחת לב וצהלת רוח, ותביאהו ג״כ לאחרית ותקוה טובה בחיים הנצחיים. אמנם מי שלא הרגיל נפשו להשתמש בהכרת ההוד והיופי שבחיים לתכליתם הרצויה, הוא משתכר מהדר הברק החיצוני, ויבא לנטות אחר ההברקה החיצונית יותר מדאי, עד שיעזוב תעודת היופי ומטרתה, ויפסיד המושגים האמתים הראויים להתרומם ע״י התפתחות הנפש בכל כחותיה. וזהו המשתכר ממנו שקשה אמנם לכל גופו, כי יתרון ההתרגשות כשם שפועלת להרע על הנפש כן תפסיד ג״כ כחות הגוף, ויראת ד׳ רק היא תוסיף ימים. אמנם ההולך בדרך ישרה בשימוש פיתוח כשרונותיו, לא די שמועיל לו על החושים וההרגשות להנעימם, כ״א גם עצם כוחות החיים מתחזקים. כי לולא חוזק החיים לא הי׳ מקום להנעמת ההרגשה ברגש המבט לשמחת הלב. וכיון שהוא יפה ללב וטוב לעינים, כש״כ לבני מעיים שהם כחות ההזנה שהם מכשירים את כוחות החיים להיות על מלואותם. וכל אלה המדות הם עומדים בטובתם לרגיל ומתנהג בכשרון ונהפכים לרועץ למשתכר ומתהמם על ידם. ע״כ הננו מוזהרים לנהל את רגשות הנפש ופתוח חושי היופי ע״פ מתג השכל האלהי, ולפי רוב השליטה השכלית כן יגדל ג״כ שימוש היופי, עד שביהמ״ק ששם הוא המכון לאור השכל הטהור והשם יאמר בו בכתבו, הוא ג״כ נויו של עולם. ופרצוף אדם שאסור לעשות אפי׳ לנוי, כאשר כך יאתה לנו, להגביל ג״כ רגש היופי ע״פ משפט השכל ולא לתן לו כל שולטנו, כי רבים המה הרוגיו. אמנם זהו רק בגבולים, אבל במקום המקדש, בקה״ק, שמה מצווים אנחנו להעמיד את הכרובים, שפני אדם להם, ברב כשרון, כי ראוי לתן ליופי חלקו כפי ערך הגברת השכל עליו, שאז יתנהל במשרים לאושר האדם והצלתו האמתית. ומה רבו העמים שהשתכרו ממה שהוא יפה ללב וטוב לעינים ואבדו את עולמם. אמנם אנחנו עינינו אל ד׳ אלהינו שמשמי קדשו יענינו, ״והיו עיני ולבי שם כל הימים״, על מקום מקדשינו שהוא נויו של עולם, שמשם יצאה האורה, שנאמר ״והנה כבוד אלהי ישראל בא דרך הקדים [וקולו כקול מים רבים] והארץ האירה מכבודו״, ״אשר בנינו כנטיעים מגודלים בנעוריהם, בנותינו כזויות מחוטבות תבנית היכל. מזוינו מלאים מפיקים מזן אל זן, צאנינו מאליפות מרובבות בחוצותינו, אלופינו מסובלים אין פרץ ואין יוצאת ואין צוחה ברחובותינו, אשרי העם שככה לו אשרי העם שד׳ אלהיו״ י.

~ ✣ ~

פסקה 52 | הברכה על כוס מלא והרחבת החיים

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק שביעי – שלשה שאכלו, מה. ברכות נא/א

א״ר יוחנן כל המברך על כוס מלא נותנים לו נחלה כלי מצרים, שנאמר ומלא ברכת ד׳ ים ודרום ירשה. וריבר״ח אמר זוכה ונוחל שני עולמים, העוה״ז והעוה״ב. ההשקפה החיצונה של הדרך הנאותה לאדם החפץ בחיים לפי מובנם האמיתי, הוא להיות מסתפק רק במוכרח לו וירחיק מאתו אהבת המותרות. אמנם אהבת הרחבת החיים הוא נטוע בנפש האדם, ובודאי לא לחנם נחקקה מיוצר רוח האדם בקרבו תכונה כזאת ברוח האדם. אלא שכשם שבקשת הרחבת החיים היא מדה שאינה הוגנת כשיבקש האדם את תעודתה רק למען השביע נפשו וחושיו, כי אז ודאי המדה היפה לאדם שישים גבול לתשוקותיו ויאמר להם עד פה תבאו. אבל כשישתמש האדם בכוחותיו שאינם מוגבלים, ובחפץ החיים שבו שהוא בהרחבה גדולה, להיות מוכן על ידם לעשות הטוב והישר בעיני ד׳, אז א״צ כלל להדריכו לצמצם כוחותיו, כ״א ראוי ללמדו לבקש בקשות גדולות כי אין קץ למעשים טובים שיוכל האיש הישר והטוב לעשות כשתשיג ידו די הרחבת החיים. הכוס המלא יורה אמנם על השביעה של המותרות וההרחבה היתירה, אבל בהיותו משתמש בו לברכת ד׳ לצד המעשה, לעשות הטוב והישר, שע״ז תעיר הברכה על כוס מלא, ללמד שאמנם ראוי לאהוב את החיים עם הרחבתם אמנם לתכלית המעלה והטוב שהוא ברכת ד׳. לאיש כזה נותנים לו נחלה בלא מצרים, כי תחת שהמבקש את החיים עם הרחבתם לטובת עצמו ע״כ הוא מוגבל, כי כמה יוכל האדם להיות נהנה בעצמו מכל טוב. אבל המבקש את כל המותרות של עושר וכבוד והצלחה גדולה כדי להיות פועל רב טוב להשכיל ולהיטיב, אין קצה לתכונה, ע״כ נותנים לו נחלה בלא מצרים. ויסוד ההנהגה הטובה היא המדה הטובה של הכרת טובה, שבהיות האדם מחזיק בה בשכלו הטהור נגד כל הטוב שיקבל מהמטיב האמיתי יתברך, תתפתח נפשו בכל המדות היקרות ויחרץ לעבודת ד׳ ועשות הטוב והחסד. וכל מה שיוסיף לקבל טוב וחסד כה יוסיף להיות ציר אמונים להפיץ רב חסד בעולם, שזה אמנם הוא היתרון שתתעלה אלי׳ נפש האדם המכיר את טובת יוצרו, ובזה יבא לידי מעלה יקרה, מה שאינו נוהג ברוב בנ״א שהם מחלקים את ההנאות הגשמיות והרוחניות לשני מערכות, ואין עוה״ז ועוה״ב יכולים להיות אצלם באהבה בנפשם, כמאמר המוסרי המפורסם: כשם שאין המים והאש יכולים להכנס בכלי אחד כן לא תחול יחד אהבת עוה״ז עם אהבת עוה״ב, זאת היא המדה באהבת עוה״ז הבנוי׳ ע״פ תקות ההנעמה החושית לעצמו. אבל אהבת עוה״ז הבנויה מצד הטוב שיוכל להשפיע על ידה, הלא האהבה הגשמית גם היא רוחנית, ובעודו בחיי עוה״ז חייו הם חיים רוחניים מלאים ממושגים טהורים של אהבת חסד וצדקה שהם חיים וקיימים גם בעוה״ב. ע״כ זה המברך על כוס מלא הוא זוכה ונוחל ׳ עולמות, עוה״ז ועוה״ב, ואין הם סותרים זא״ז בהתכנסם בלב. ומשני המאמרים יחד למדנו כי הנטיה של הרחבת החיים כיון שאין לה קצבה בטבע הנפש ראויה היא למצא תעודתה בדבר שאין לתן לה קצבה, שאי אפשר לדון שיש כח בנפש שאין לו מקום שימוש לפי הצדק והמעלה. ע״כ יש מקום גם להרחבת החיים בכל מילואיהם ע״פ דרכה של תמימות דרך

ביראת ד׳, והיא מכשרת את הנפש לקבל את כל חמדת החיים החומריים והרוחניים גם יחד. ע״כ זוכה ונוחל ב׳ עולמות העוה״ז והעוה״ב.

~ ✣ ~

פסקה 53 | תעודת האישה ובינתה היתירה

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק שביעי – שלשה שאכלו, מו. ברכות נא/ב

תניא רנ״א מנין שאין פרי בטנה של אשה מתברך אלא מפרי בטנו של איש שנאמר וברך פרי בטנך, פרי בטנה לא נאמר אלא פרי בטנך. התעודה הטבעית ביחש האשה, תלמדנו ארחות חיים בכלל ההנהגה והחינוך הראוי אל הבנות, האשה הכללית של כלל האומה, ע״פ דרכה של תורת ד׳ התמימה. כי הננו רואים את הבנות והם ג״כ ברוכות בשכל טוב וכשרון נפשי הגון, ומעבר מזה הננו רואים כי לא נוצרו להיות עסוקים בעמקי המדעים והמוסרים, בין מצד תכונת נפשן וכן מצד הטיפול הראוי להם בגידול הבנים, עיבורם לידתם והנקתם. ועוד כי אם יתגבר דור אחד ויאבה לשכלל את הבנות ג״כ בהשלמת השכל במעלה עליונה, אז ירע לאושר הדור הבא, כי תושיה מתשת כחו של אדם, וההתעסקות בכשרון השכל מחליש עכ״פ, ברב או במעט, חוזק הגוף. ע״כ ראוי לכה״פ להניח חזקת הגוף של האמהות שלא יתמוטט מעבודת הלימודים, וישלים עכ״פ איזה חלק רשום מחסרון הנמנה מחולשת האבות מחלישים את גופם ע״פ עבודת השכל. אבל בהיות ג״כ האם נתונה אל עבודת המושכלות, יצא בהמשך הזמן דור חלש ורפה אונים, שלא יהי׳ מוכשר כלו מרוב חולשתו לקבל את יסודי החכמה והצדק ואור דעת אלהים שצריכים נפש בריאה וגוף בריא. ע״כ גדולים מאד דברי חכמים ז״ל כל המלמד את בתו תורה כאלו מלמדה תפלות, ואין קץ לאושר הכללי שהצלנו ע״פ ההדרכה המעולה הזאת. אמנם עדיין יש לשאול, על כשרון השכלי של האשה על מה נוצר, היתכן שיחוק יוצר הנפש יתברך כוחות נפלאות במין שלם מהאנושיות על מנת שלא יצא אל הפועל בכל תכונתו. ע״ז נקח לנו לעד את הגלוי, את הטבע עצמו, לראי׳ שלא נוצרה האשה לחולל חדשות מעצמה, כ״א רב כח שכלי בה להשכיל עד כמה ראוי להיות מודרכת, ע״פ ההנהגה המעולה של שלימי האנשים, והנפש העדינה. המוכנת ע״פ רכות מזגה להרגיש את הוד ההדרכה המוסרית וטוב הטעם של יראת ד׳ ודרך צדקה ומשרים, כפי התכנית ששלימי האנשים ישכילו בחכמתם ובהעמיקם חקרם, חנן לה בזה הקב״ה בינה יתירה, כדברי חז״ל, הרגשה דקה ושנונה שתצא אל פועל הנעלה רק בהיותה פועלת ע״פ ארחה להרחיב ולהטעים את יסודי המוסר, ולבארם ע״פ רגשות טבעיות טובות הנקלטות מחזיון הנהגת בית יפה. ע״כ רק בהיות חובת הדרישה מסתלקת מהאבות לחינוך הבנות, רק אז יצא אל הפועל הכשר הבנות, לכלכל ולטפח ע״פ רגשות לבבם את המדעים המוסרים ואורחות הטובות של יראת ד׳ שיורו חכמים ושרי קודש, ואז גם המצויינות ביותר תביננה את תעודתן. ואם כשרונן ירבה, יוסיפו דעת להרחיב את ארחות הצדק והטוב, ע״פ המקור הראשי שישאבו מאור התורה, שיכרוה הגברים מעמקה של תורה, ואז יבנו לנו בתים נאמנים שלמים עם ד׳ ועם עמו. אבל בהתפרץ המנהג להלעיט את הבנות תורה וחקר, אז תטעינה בתעודתן לחשוב שעליהן לחפש חדשות יסודיות, מה שאינו ע״פ תכונתן, ויצא מזה קלקול עצום בחיים המוסריים והחומריים. ע״כ למדתנו תורת אמת שאין פרי בטנה של אשה מתברך אלא מפרי בטנו של איש, וכהטבע הגופני כן הוא הנפשי, שהבינה היתירה של האשה, שהיא אשת חיל באמת, תביא רק טוב, באורח ההוראה המעשית של מוסר האב המקורי, ״ שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך״.

~ ✣ ~

פסקה 54 | השפעת האישה על הנהגת הבית והמוסר

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק שביעי – שלשה שאכלו, מז. ברכות נא/ב

עולא איקלע לכי רב נחמן כריך וכריך ברכת מזונא יהיב לי׳ כסא דברכתא, א״ל רב נחמן לשדר לה מר כטא דברכתא לילתא, א״ל הכי אר״י אין פרי בטנה של אשה מתברך אלא מפרי בטנו של איש, אדהכי שמעת ילתא קמה כזיהרא ועלתה לכי חמרא ותברת ד׳ מאה דני דחמרא, א״ל ר״נ נשדר לה מר כסא אחרינא, שלח לה כי כ״ה נבגא דברכתא היא, שלחה לי׳ ממהדורי מילי ומסמרטוטי כלמי. בהיות הוראת כוס הברכה הוא על יסוד הרחבת החיים והנהגתם ע״פ השלימות השכלית, ראוי לחוק בזה רושם קיים שתהי׳ הנהגת כל בית בישראל מתנהגת ע״פ דעתו המקורית של האיש, והאשה תמלא ברגשותיה הטהורות אל המטרה שיציב הבעל החכם המקורי, ואיזוהי אשה כשרה שעושה רצון בעלה. ואף שיש מקום לדון כי המצויינות ביותר ממין הנשים, ראוי להן שתקחנה חלק בהנהגה לפי מושגיהן הפנימיות, סבר עולא כי ראוי להרשים בחותם ההלכה את היסוד הראוי בהנהגת רוב המין. וזהו תמיד שלימותו של הפרט בהיותו נכלל עם הכלל עם שימצא בו הצטיינות באופן מופלא. ילתא אמנם בהיותה בת הנשיא, מגודלת בטכסיסי מלכות וגדולה ומצויינת בשאר רוחה, סברה שראוי לתן מקום להנהגה של האשה לפי רגשותיה בדברים הנאותים ביותר אל הרגש, מבלי התלות על מקוריות האיש. ע״כ בהיותה עסוקה בהשפעתה על הכלל לפי שטתה בתהלוכות הנהגת הנשיאות, חשבה מחאת עולא לרבת ערך על שלטונה ותעודתה שהציבה לה לחינוך הבנות, וערכן בהנהגה כללית למצויינות מהנה. ע״כ עלתה לבי חמרא, ותברא, להורות שלטונה הבלתי תלוי באישה ג״כ, וכי יש מקום לה ג״כ לדון לפי עומק הרגש המיוחד למינה, בתור מנהגת עיקרית לא רק נטפלת. ור״נ להפיס דעתה בקש אמנם לשלח לה כסא אחרינא, להוראה שעם שבכלל צדק עולא ע״פ מוסדי ההלכה הכוללת, אפשר ג״כ להמצא אשה גברת ראויה להנהגה עיקרית בהרחבת החיים ע״פ יסוד השלימות השכלית, המכוון בכוס של ברכה. עולא אמנם רצה להשריש כי עם כל הצטינות אשת החיל בכשרון רוחה, היא נוטה אל הרגש שמבלעדי השכל א״א לו להיות יסוד בהנהגה, ע״כ לעולם ראוי שתכיר האשה עכ״פ גם את הצטיינותה בתור מערכה שני׳ אם לא נטפלת לגמרי. ע״כ בשלח לה כסא אחרינא לא חזר משיטתו, כ״א שלח לה כל כ״ה נבגא דברכתא הוא, בתור מערכה שני׳ נגד מערכה השכלית, כערך הכוס השני אחר הכוס-של-ברכה העצמי,

ראוי להכיר יתרון האשה המצויינת. ע״כ אין מקום להזניח צד היתרון של האיש והוראת ההטפלה של האשה. היא אמנם השיגה, שישנם מקצועות הגונים בעולם המוסרי, שרק ביד האשה להנהיגן באופן מבורך וטוב לפני ד׳. כי הנה חיי המשפחה בהיותו הולך באופן טוב והגון ע״י השכלות האשה וטוב לבבה, יפעול הרבה על שלילת מצבים מוסרים רעים שיש להם מקום במי שחיי המשפחה שלו אינם על מלואותם. ע״כ אמרה ממהדורי, הבלתי חיים חיי משפחה תמידית, מילי, יצמחו דיעות בלתי נאותות ע״פ השקפותיהם הבלתי טבעיות. ומי מכיר בהוד חיי המשפחה כאשת החיל טובת השכל שהיא יסוד הבית, והיא תוכל בשכלה ושלטונה להסיר את ה״מילים״ הרעים והפרעות שמסובבות ע״י החיים הפרועים של המהדורי שאין חיי הבית שלהם עומד על טבעו הנאה. ומה שנוגע לרגש, הלא האשה בעלת הרגש מטבעה, ראוי להוקיר הדרכתה לא רק בתור מרחבת ומפנקת את חוש היופי של האדם, כ״א משמרתו מניוול האפשרי לבא ע״י שפלות ידים של השגחה על ההנהגה הביתית. ומסמרטוטי, הבגדים הקרועים שמבזין את לובשיהן מצד עצמם, עוד יוסיפו בוז בהיות הגיעול מתוסף בהם בטבעם, בעזוב האדם הנקיות וסידור היופי שאי אפשר להבנות כ״א ע״י אשה צופיה הליכות ביתה. ובהיות האדם אובד את רגשו להיופי יוכל לבא עד הדיוטא התחתונה של ביזוי וגיעול, עד שגם הוד המוסר והדרת החכמה ונועם כל נשגב בדעת ויראת ד׳ לא יקחו לבבו כראוי. ע״כ ראוי לחשוב את המצויינת שבנשים לעיקרית בההנהגה הכללית, ולא לעשותה רק טפילה. ובאשר יש פנים גם לדבר זה באופן מצויין, נכתב למטרה זו החזיון הזה, במכתב אלקים חרות על לוח התלמוד הקדוש.

~ ✣ ~

פסקה 55 | קדושת כוח הדיבור לתכליות שכליות

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק שביעי – שלשה שאכלו, נה. ברכות נא/ב

אמר רב אטי אין מסיחין על כוס של ברכה. כבר ביארנו בהוראת כוס של ברכה, שהיא על ענין הרחבת החיים בכל מילואיהם, שראוי לאדם השלם שישתוקק להם לעצמן וביותר לעמו ולכלל האנושיות, למען השתמש בהם לתכלית המעלה והשלימות, ליראת ד׳ ולאהבתו, ולעשות החסד והטוב. והנה הכח הדברי שבאדם לפי תכונתו ראוי שיהי׳ משמש רק לדברים שכליים, כי יסודו אינו כ״א מצד יתרון השכל של האדם על כל החי, ומה שהאדם משתמש בו להנאותיו וצרכיו החומרים, ראוי שיכיר בזה צד חסרון, וחוסר סדר שההכרח יאכף עליו להשתמש בכלי חמדה של הדיבור לדברים שאינם מערכו. ע״כ ראוי להרשם כי זה החסרון לא יתמיד, כ״א כל זמן שעוד לא נשלם העולם בכל אורחות החיים. אבל כשתתמלא ברכת ד׳ בכוס החיים בעולם לעת המאושר, אז לא יהי׳ כל חסרון סדר ושימוש בלתי טבעי בכל כח שבעולם, אז לא יהי׳ האדם מוכרח להשתמש בכח הדיברי כ״א לענינים שכליים נשגבים, אבל לצרכי החיים החומריים בהמלאם בכל תנאיהם, כמראה כוס של ברכה ותקותו בחסדי הטוב לכל יתברך, לא תהי׳ שיחה נוהגת עבור אלה הענינים. וכבר אמר רשב״י בירו׳ אלו הואי בטורא דסיני הוינא בעי תרין פומין, כי הכיר עלבון הכח הדברי להשתמש על ידו בהשגת דברים חומרים. וכך היא המדה שכלי שמשתמש בו קודש לא ישתמש בו חול כ״א לצד ההכרח, והכרח המותר על מה שהי׳ ראוי אינו בא כ״א מצד חסרון, אשר לעת השלמת כל חסרון ראוי לקוות שיסור, ביחוד בעם ד׳ אלה המובטחים שיעמדו ״זרים ורעו צאנכם ובני נכר אכריכם וכורמיכם ואתם כהני ד׳ תקראו משרתי אלהינו״, שיכירו כל העמים כולם, שראוי לכונן שלום העולמים ע״י חלוקת העבודה לכל עם ולשון לפי מה שהוא ראוי להצטיין בו. וחלק העבודה של עיונים ולימודים המוסריים, של דעת אלהים ודרכיו, יפול בגורלו של ישראל, ״עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו״. א״כ בחפץ לב ושמחה יסירו מהעם הזה הנועד לנשגבות וחקר אלה ודרכי טובו לאור עולם, את עמל החיים וטרדתם. ע״כ לא תבא שיחתם ושיגם כ״א בדברים עליונים שכליים, ולא לדברי חיה וכלכלה וצרכי החיים החומריים שהם יבאו להם בלא עמל וטורח, ומכל שכן שלא יצטרכו להפך את הסדר, להתעמר בכח הנשגב של הדיבור לצרכי החומר. ע״כ אין מטיחין על כוס של ברכה.

~ ✣ ~

פסקה 56 | ממשלת החיים והצורך בשימור חברתי

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק תשיעי – הרואה, כא. ברכות נד/ב

אמר רב יהודה שלשה צריכין שימור ואלו הן חולה חתן וכלה, במתניתא תנא חולה חיה וחתן וכלה, וי״א אף אכל, וי״א אף ת ח בלילה. הידיעה היותר ברורה בעמקי המציאות תחייב להרבות את גבול החיים ככל האפשר. בכל פינה שאנו פונים אנו רואים את ממשלת החיים, מגדולי היצורים עד קטניהם, ואין צר לכח החיים לעמוד גם ביצורים היותר דקים וקלים. סבות המחלות שהי׳ נדמה שאין בזה יחש לאיזה ענין שיש בזה חיים, כ״א מעמד של דברים חומריים בלתי מרגישים ודוממים. בהתרחב הדרישה ידענו שגם שם יד החיים שלטת המה היצורים הקטנים מחוללי המחלות, המקרובים והבצלים למיניהם. כשנקיש מזה ג״כ על העולם הרוחני, הרעיונות ומסבביהם, שגדולה פעולתם בחיים והם התוך של החיים, יורה אותנו ההיקש הרחב שגם שם יד החיים הויה. אם מקטנות היצורים יראה כל איש חכם לו אורח משפט להחליט, שגם העולם הגדול בכללו הוא מלא חיים כי אין ראוי לומר שיש בכלל ההיפך מכל הפרטים, ראוי ג״כ לדון מהיצירות בעלי חומר אל תנועות וכוחות מופשטים. ע״כ קרוב מאד הוא המשפט, שהסבות השכליות מעוררי השכל ומוציאים אותו לפעלו גם שמה יד החיים באמצע, ולא חזון רחוק הוא יחש הפילוסופיא הקדמונית הוצאת השכליות אל הפועל, אל שכל פועל עומד ונבדל.ולא עוד שאין כאן מקום למעמד גבולי החיים, כיון שהם מושג הרוחניות והרעיון הפנימי, הם נמצאים בכל גבול החיים, עד שגם בעולם הדמיון המלא תנועה, ופעולתו רמה על האדם, מביאו להצלחה ונועם חיים כשהוא בטבעו ההגון, ומאבדו אבדה גופנית וחומרית כשהוא משנה עליו נתיבו, גם שם החיים שולטים, מובן הדבר שכמו שהבראת הגוף ע״י הזנה טבעית מבריאה, מכוננת את הגוף על טבעו שלא ישלטו עליו לרעה

כוחות החיים של היצורים המוכשרים להתמלא מחורבנן, כן החזרת האדם אל טבעו המדיני ע״י ריעות עם אנשים והתחברו בחברתם תחזק את הרוח האנושי לבל ימוט לרגלי תנועות החיים שבאים שלא כדרכם בעולם הרעיון והדמיון. ע״כ כל מצב אנושי היוצא מטבעו שולט הוא ג״כ על הרוח האנושי, וצריך לחזק את היסוד הבריא של הרוחניות, שהוא ננער לרגלי הכשרו של אדם להיות חי בחברה האנושית, בחומר וברוח, בשכל ובדמיון. והנה החולה מצבו הגופני היוצא חוץ לטבע הקבוע, פועל ג״כ על מצבו הרוחני לרופפו, ונעשה מוכשר לקבל השפעה רעה ובלתי טבעית מכחות החיים הרוחניים הפועלים על הדמיון שלא כדרכו, וצריך הוא שימור ע״י ריעות ושיקוע בחברה האנושית, שמחזקת את הכח הרוחני האנושי ע״פ ארחו שיצרו יוצר כל, שהכל עשה יפה בעתו. חתן וכלה, שפע הרעיונות הבאות על האדם בבת אחת, לעת שמצבו גורם לצייר לפניו את העתיד הארוך, בכל צדדיו הטובים והרעים, שעמהם מתגלה ג״כ כל חתחתי החיים ומכשוליהם, הוא מעמד בלתי טבעי לרוח האדם שראוי לו להיות עיניו מביטים לא לקצה הארץ כ״א לפניו, אל מעמדו החומרי והמוסרי, ולהשליך יהבו על ד׳ כי בעשותו כל אשר תשיג ידו בעד ההוה והעתיד תהי׳ דרכו נכונה. ע״כ חולשה רוחנית עלולה להפגע בחתן וכלה שלא כטבע הרוח האנושי הבריא, וע״כ גם הם צריכים שמירה ע״י החזרתם אל המצב הקבוע של החברה האנושית ע״י חברת רעים המחזקת את רוח האדם בטבעו המדיני. במתניתא תנא חולה חיה כו׳, החיה היא אמנם רק בערך הוספה הבאה לרגלי מכשולות החיים האנושיים שבבקשם חשבונות רבים, נעשה כבד להם גם המעמד הטבעי. החיה, שהיא מצב טבעי תמידי למין האדם, לא היתה ראויה להיות באה לידי גירוי וחלישות רוח בלתי טבעי, עד שתהי׳ כ״כ עלולה להפגע מכוחות חיים דמיוניים הפועלים על הרוח שנחלש שלא כטבעו. אבל מעללי יצר האדם השפיעו על המעמד הגופני והנפשי לרעה, עד שיצאה הלידה האנושית ברובה מכלל מצב טבעי, ובאה למצב היוצא מסדרי טבע הבריאה [או הטבע הבריא], וממילא ג״כ המעמד הרוחני של החיה עומד הוא במצב חלש שדורש שמירה וחזרה אל הסדר הקבוע של חברה אנושית חזקה ברוחה ונפשה. והיא אמנם אינה ראויה להחשב בין המנויים הראשונים, שיציאתם מהסדר המורגל ראויה להם בהכרח, החולה מחליו וחתן וכלה, מפני שפע התרגשות הרעיון המכביד על הרוח של הצפיה על העתיד המרובה בחזיונות. וי״א אף אבל, האבילות באשר היא הגלגל החוזר בעולם, לולא השחיתה החברה האנושית את דרכה הטבעי והיו מחזות המות באים תמיד לפי מצבם הטבעי, הי׳ ראוי שלא תוציא האבילות את רוח האדם ממצבו הבריא. מחזה המות הטבעי של האדם שחי תכלית שנותיו הטבעיות כפי הראוי לו, ומלא ג״כ את תעודת החיים כראוי, מצד הצדק והמוסר בחייו הפרטיים, ובחיי המשפחה, העם והחברה בכללה, ועל כולם הצדק הכללי ביחש כל היצור, שהוא חפץ עליון בעולמו, לא הי׳ ראוי להחריד יותר מדאי את יצורי האדם ורעיוני לבבו. אמנם המצב המקולקל גורם שהמחזה של המות האנושי הוא תמיד מלא פרעות, ומעמד בלתי טבעי הבא מהשחתה חינוכית של האדם עצמו או של הוריו, וכלל המעמד האנושי המלא חסרונות רוחניות וחומריות. ע״כ נכלל ג״כ האבל בכלל החלושים העלולים להיות נגועים מן המעמד הרוחני ע״י הכוחות הרוחניים החיים העלולים לפעול לרעה על רוח חלש, כמו שיצורי החיים האורגנים הקטנים יכולים לפעול פעולתם החיה להזיק על גוף חלש. ו״ א אף ת״ח בלילה,הת״ח הוא ג״כ יוצא ממעמד האנושי הטבעי רק ע״פ חסרון מצב האנושיות, שאינה יכולה עדיין לתן את כל התביעות החומריות והרוחניות והנימוסיות בדרך מספיק לכל הכוחות, והיא מוכרחת עדנה מחסרון השתלמות לערוך מלחמה ולגרע חק איזה כח כשתרצה להעמיד על נכון כח אחר. ע״כ הת״ח ההוגה דיעות ומשאות נפש שאינן מורגלות ברוב החברה, גם מעמד רוחו נוטה לאיזה התחלשות ועלול להשפעה של חולשה מכוחות דמיוניים מבעיתים הבאים לרגלי חסרון סדר טבעי במהלך הרעיונות, מה שלא נמצא כן בהמון העם הבלתי חושב הרבה. אמנם היום, שאורו משביע את חושי החכם ברב צהלה והרגשת נועם החיים הכלליים הרבה יותר ממה שירגישם העני בדעת, הם מוסיפים אומץ ומחזירים לו את טבעו וחוזק רוחו. אבל בלילה, שלא יוכל להשביע את עינו השואפת להוד היקום כולו, אז עלול הוא מצד רוחו המלאה לה משא רעיונות ובהם ג״כ אורות וצללים, דמיונות וציורים בלתי טבעיים, כחק העוזב מערכתו הטבעית להיות נפגע מתגרת הרעיון, וצריך צירוף וחברה של ריעות בפועל להעמידו על מעמד טבע הלך הנפש האנושית ע״פ אורחה הראוי לה כאשר עשה אלהים את האדם ישר.

~ ✣ ~

פסקה 57 | אחדות השכל והמעשה כחוסן פנימי

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק תשיעי – הרואה, סב. ברכות נה/ב

פתח אידך ואמר, האי מאן דסליק למתא ודחיל מעינא בישא לינקט זקפא דידא דימיניה בידא דשמאליה, וזקפא דידא דשמאליה בידא דימיניה, ולימא הכי אנא פלוני בר פלניתא מזרעא דיוסף קא אתינא דלא שלטא ביה עינא בישא דכתיב בן פורת יוסף בן פורת עלי עין, ואמר רב א״ת עלי עין אלא עולי עין. וריב״ח אמר וידגו לרב בקרב הארץ, מה דגים שבים מים מכסין אותם ואין העין שולטת בהם, אף זרעו של יוסף אין עין רעה שולטת בהם. ע״י מה שהנפשות פועלות זו על זו יש מקום לעין הרעה שתפעול לרעה, אמנם לא תפעל כ״א על ידי חלישות הנפש המתפעלת. ותוכן החלישות בא ע״י מה שלא תמצא את הכרת ערך עצמה כראוי, ולא יהיו מרכז לפעולותיה כ״א מבט חיצוני של העין. ונפש חלושה כזאת שההשפעה החיצונה פועלת עליה להיות מרכזת את דרכה בחיים, תקבל על נקלה רושם מההשפעה החיצונה לרעה ג״כ. והנה באשר בכלל יתחלקו פעולות האדם, למעשיות גופניות הבאות מצד הכרח ותועלת התבצרות מצבו החומרי, ומעשיות שכליות הבאות להקנותו הדרכים המושכלים. והנה כל זמן שלא ישכיל האדם בדבר הקשר החזק שצריך לקשר את שני חלקי כללי פעולותיו, ואיך שמגמתו השכלית תהיה נשלמת רק אם יראה שתהי׳ כולה מתאמת בהיותה יוצאת מכחה אל הפועל להכתיר ולהשלים את הכח המעשי. והכח המעשי כשיהי׳ משוכלל כל צרכו ישים מקום להשלים ביותר את כל הקנינים השכליים. אז ימצא האדם את מטרתו בחיים ישר בעולמו הפנימי, ונפשו תדבק ביראת יוצרה ואהבתו, שהוא חופש חדרי בטן ע״י נר אלהים נשמת אדמי. אז תהי׳ הנפש רוממה הרבה יותר, מאותה המדרגה הפחותה של תליית מרכז חייה רק על פי המבט של עולם החיצוני והשפעה של זולתו, שמזה באים רוב הקלקולים

הנהוגים בחיים המורגלים, גם יהי׳ כל כבוד נפשו פנימה. ומתוך שימצא את האושר האמיתי ומנוחת נפשו בעולמו הפנימי, לא יהי׳ משועבד להשפעה החיצונה של הבריות הסובבות אותו, לשום את מבטיהן מרכז לחייו ודרכיו, ועם זה יהי׳ מתעלה משליטה הרעה החיצונית, הפועלת בפועל על אלה הנפשות הנמוכות והחלושות. פעולת יד הימין מכוונת נגד הפעולות השכליות, ופעולות היד השמאלית אל המעשים החומריים, האמצעי להוציא אל הפועל את פעולות הידים. אם אמנם האצבעות בכלל המה כלי המעשה, ״מעשה אצבעותיך״, אמנם הגורם הראשי להוציא אל הפועל הגמור את כלל פעולות האצבעות היא אצבע האגודל המשמשת ומסייעת לכולם. ובאשר יסוד התורה הוא שהפעולות לעולם פועלות על הדיעות ע״פ ערך של הפעולות עצמן, אע״פ שאין הפועל יודע איכותם הפרטיות, אבל כח הפעולה הוא גדול עד מאד ופועל על כל אחד כפי הכנתו וכשרונו, ובלא תועלת לא תצא כל פעולה מכוונת אל חכמה ושלימות כשתעשה, לבד התועלת הגדול שיש להתנחלות הפעולה להנחיל ג״כ את הדיעות הכרוכות עמה והסתעפותיהן בין המוכשרים לזה שבעם בכללו. הנה כדעיילֿ למתא, עיר כפי המובן שהוא רוצה בטבע לקנות לו חברה וריעות המועלת לכל ענייניו הגשמיים והרוחניים. אז האדם ראוי ביותר להשפעה של שיעבוד העולם החיצוני, שיעשה מרכז ענייניו רק הסכמת הזולת ומציאות החן בעיני זולתו בערכו החיצוני לבדו. וזאת היא עבדות פנימית וחלישות נפשית ומצב נמוך מאד, מה שמכשרת את האדם לידי כל מצב מושחת ועושהו להיות נפעל בעצמו מכל עין רעה, בשכל במדות ובמעשים, ובזה ג״כ בתוך עמקי הנפש בין השכלית בין החיונית, ע״פ סוד השפעת הנפשות אלה על אלה, שכל שהנפש יותר חלושה, יותר נבובה בערכה הפנימי, היא יותר עלולה לאלה ההשפעות. ע״כ צריך שיכין עצמו בעושר פנימי, להשלים את הכרתו הפנימית על כל אופק החיים שלו, באופן שלא יהי׳ צריך להשלימם מצד הכרח מנהגי זולתו, שאז כבר הוא משתעבד להשפעתם במדה יתירה. מובן הדבר שאין הדרכה זו חולקת על ערך השלום ושיווי הדיעות וההתרחקות ממחלוקת, ושינוי הנהגות המקום שהוא בו, שהם ראשי אשיות החברה האנושית והלאומית, כ״א שתהיינה כל אלה תוצאות הכרתו הפנימית, שכך הוא ראוי לפי היושר והצדק, ע״פ דרכה של תורה ומצותיה, שיתנשא לקיימה באהבה גמורה וחפץ עליון וקדוש, השוכן עמק בנפש פנימה.

וההשלמה זו של ההשקפה תבא בהראותו לנפשו את קשר החיים המעשיים והשכליים, איך הם-קשורים זה בזה וצריכים זה לזה, ושראוי להכיר שהכח הפנימי המוציא אל הפועל את המעשים השכליים, יהי׳ בגלל ההשלמה המעשית ביחש הגופניות. כי הקנינים השכליים כשישארו בלתי מכוונים למעשה יאבדו תכליתם, ואז מבלי משים ימצא להם מקום אותה התכלית המדומה המוצאת קן בנפשות החלושות ליחש המרכז אל צד השפעת הבריות החיצוניות עליו, שהוא מאבד כל טוב פנימי ועושק כל כח הגון מכשרון ומוסר ויראת ד׳ טהורה, עושה את האדם לחנף ויהיד בגאוה חיצונית ועבדות של שפלות פנימית. וכן הכח המוציא אל הפועל את המעשים הגופניים צריכים למצא להם מרכז עולמו השכלי הפנימי. אז למשל כאשר יעסוק בתורה יהי׳ למען ידע את המעשה אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, וכאשר יעמול לצבור הון יהי׳ למען תעודת הטוב והצדק, לכלכל נפשו ונפשות ביתו בכבוד מבלי שיהי׳ למשא על אחרים, ולמצא ידו לו להרבות צדקה וחסד ביד נדיבה. אמנם בהנתק קשר פעולות השכל מעסקי המעשה, ותכלית המעשי אל הפועל ממגמת השכל, אז ימצא לו ציור חלוש וכוזב לעשות את תורתו לעטרה של ציצת נובל לכבוד המדומה של השפעת זולתו עליו, והמעשים יהיו ג״כ משועבדים למגמות כאלה שמזה מקור לכל חלישות נפשית, ושיעבוד של שלילת שליטת עצמו על נפשו באמת, המכשרת את הנפש לכח השפעה של עין רעה מרפיונה וכשלון כחה הפנימי. ע״כ לנקוט זקפא דידיה דימיני׳, שמוציא אל הפועל פעולותיו המתיחסות על מטרת השכל, בידא דשמאלא, להראות יחש השכליות כולם אל צד המעשי שבאדם, ובזה ימצא סקירה כללית למגמת השכל בעולמו הפנימי. וזקפא דידא דשמאלא, הכח המוציא אל הפועל עסקי המעשים הגופנים בידא דימינא, להשלימם לפי תכונת השכל ותביעותיו. וכשיהי׳ אדם שלם שהשכל וכל סעיפיו ופעולות הבאות מכחו ומכח תולדותיו והמעשים על כל ענייניהם וסעפותיהם יהיו נארגים בארג אחד ע״פ הכרה פנימית, תתחזק נפשו בשלימה פנימית ולא תוכל יד השפעה זולתו לגעת בו לרעה. והנה כח החוזק הנפשי הפנימי מצינו באמת ביוסף באופן מאד נעלה בנסיונו, עלם יפה תואר עבד, שתהי׳ נפשו חזקה כ״כ עד שהצדק הפנימי של הקריאה: ״ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלהים״, יהי׳ חזק כ״כ מבלי תת כח לפעולה של השפעת אדונתו, הוא כח נעלה פנימי מאד, עד שזכה באמת ע״ז להנחיל ג״כ לבניו את אותה ההכנה של החוזק הפנימי מבלי שאת פנים אל העולם החיצוני במקום שהוא עומד לשטן על העולם הפנימי. ע״כ הוא שטנו של עשו, ״בית יוסף להבה ובית עשו לקש״ שעשו אינו מוציא את חובת מרכז עולמו כ״א ע״פ ההשפעה החיצונה לבדה. כי במה תוכל החרב להיות למרכז החיים, אם לא שכבוד המדומה של גבורים שופכי דם יגדיל עקב על היושר והצדק הפנימי. הוא אדום וארצו אדומה, אין לך צבע הפועל ככה בחיצוניותו לגרות את עצבי הראות כצבע האדום, אבל פורע פרעות בסדרי העין פנימה. ובאשר יחש כלל ישראל גדול הוא אל יוסף, ובפרט שע״י עירוב המשפחות א״א כלל כמעט שיהי׳ אדם מישראל שלא נתערב בו מאומה מגזע יוסף. ובזה נתברכו להיות ״בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו״ היינו יופי עם גבורה, מתאים לגבורה, לא יופי המחליש את הגבורה הפנימית האמיתית. ע״כ נקראו כל ישראל בשם יוסף, כמו שהעיר ג״כ המהרש״א [כאן]. ובאמת מפני ההשפעה הגדולה של הכשרון המיוחד של השליטה הפנימית שהוחן בזה יוסף ויצא אל הפועל ע״י נסיונו, שמאז נקראהו בשם צדיק כדברי הזוהרי. אמנם אין די שהכח של השליטה הפנימית יהי׳ רק בערך מושכל אצל האדם כ״א צריך לו ג״כ שיהי׳ מורגש ומוטבע. ובאשר חינוך ההרגשה והטבעיות של קנינים גמורים התלויים ברב פעולות מני ילדות תלויים בחינוך האם. ע״כ באמרו אנא פלוני מזרעיה דיוסף קא אתינא, יאמר בר פלניתא ע״ש אמו. וגדולה היא פעולת האמירה עם המעשה המתיחש להוראות הנשגבות והקדושות הללו, להפעיל על האדם כח של חוזק פנימי מוסרי וטבעי, וממילא ינצל מעין רעה מכל הצדדים, בהיות נפשו מתרוממת לשאיפות גדולות וברורות אצלו, מתיחדות בכל חלקי חייו המפוזרות לכלל גדול ושלם. ע״כ יהי׳ עולי עין, יותר רוממים מאפשרות שליטת העין וכל השפעה חיצונית נפרזה לרעה. וביותר ביאור וצד כללי, לבד ההתרוממות, גם החפצים הנמוכים יש להם התבצרות בטוחה, מפני היות מרכז חייו עולמו הפנימי וממנה ישלח קוים אל עולמו החיצוני, מצד ההכרה הברורה של חובתו הגדולה והצודקת. אבל כדגים הללו שבים שמים מכסין עליהם כן עין הרע [לא] שולטת בהם בזרעו של יוסף הבאים בכחו ויורשים השפעת

קדושתו, המתעוררת בכל אחד מישראל מצד כללותו ויחוסו ליוסף, שמורה על גדולת ההשפעה שהשפיעה עליהם מדתו של יוסף הצדיק, להכיר את הגבורה הפנימית הבאה באמת ע״י נסיון כביר, שמכנים את האדם בכלל גבורי כח עושי דברו. כדאמרינן בקדושין כגון רבי צדוק וחביריו, אותם הקדושים הנוחלים מדתו של יוסף הצדיק, שמכירים הוד הגבורה הפנימית, והם ע״ז גבורים בעבודת יוצרם, עושים דברים לשם פעלם ומדברים בהם לשמו.

~ ✣ ~

פסקה 58 | הכרת חסרונות העצמי והישמרות מעין רעה

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק תשיעי – הרואה, סג. ברכות נה/ב

ואי דחיל מעינא בישא דיליה ליחזיה אטרפיה דנחיריה דשמאליה. כשם שהאדם צריך להגביר כח עצמו שלא יהי׳ מושפע מאחרים יותר מדאי, כן צריך שלא לחפוץ להיות יותר מהראוי משפיע על אחרים לאכוף עליהם לקבל את מדותיו דיעותיו הפרטיות וכיו״ב. וצריך תמיד להיות מסתפק בחופשו הפנימי, שהוא המקור [המאפשר] להיות עבד נאמן ליוצרו. אמנם לא יאבה להיות נכנס כ״כ בעומק עולמו הפנימי של חבירו לרעה, כי בזה ירכש לעצמו כשרון של עין רעה, והעין הרעה תוכל להשפיע לרעה על זולתו מחלושי הנפש. אמנם במה יוכל האדם להגביל את שאיפתו לשליטתו העצמית, הוא בהכירו באמת חסרונות עצמו. ובהיותו יודע תוכן חסרונותיו וחסרון כח השלמתו, יהי׳ טרוד בהשלמת עצמו וימוד לחבירו ג״כ כח של חופש ושליטה במדה הגונה וראויה המביאה לשלום הבריות, וע״י השלום והאהבה מכיר כ״א יותר את הגיוני חבירו, ומתוך כך מתרבה הדעת והאמת מתבררת והנזקין מתמעטים. והנה באשר באמת תכונותיו של אדם ניכרות בפרצופו לטוב ולהפכו, ״חכמת אדם תאיר פניו״, ו״הכרת פניהם ענתה בם״. וכבר נודע הוא למדי כי יש לחכמים דרך להחוות תכונת איש וערך מוסרו וחכמתו ע״פ פרצופו. עיקר הכרת הפרצוף הוא החוטם, אין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם, ובזוהר בחוטמא אשתמודע פרצופא, ובירושלמי יבמות פרק בתרא הכרת פניהם ענתה בם זה החוטם, מאן דבעי דלא מתחכם (שלא יכירוהו) יהיב אספלני על נחיריה ולא מתחכם. והנה האדם אינו יכול לראות את פרצוף פניו בטבע, רק צדדי החוטם יוכל להסב עליהם את עיניו, ובאשר יש לחוטם ב׳ צדדים ימין ושמאל, ראוי ליחש את רושם פעולות הטובות והתכונות הטובות לצד הימין של הכרת הפרצוף, ורושם הפעולות והתכונות הרעות לצד השמאל. ע״כ יהי׳ הרמז המביא לידי מעשה ועיון פנימי, להיות מכיר חסרונותיו הפנימיות, שהם ודאי ניכרים למבין וחכם גדול וקדוש עליון בפרצופו. ובהיותו יודע שיש עמדו חסרונות פנימיים לא יהי׳ חפץ להגדיל השפעתו באין מעצור, עד שע״ז תתפתח אצלו ג״כ כחה של עין רעה, ותבא לו הערה זאת הנכונה במה שיחזיר לעצמו, בהיותו דחיל מעינא בישא דיליה שלא יזיק את אחרים בעין רעה. יחזיה אטרפיה דנחיריה דשמאלא, צד השמאל של נחיריה, כלומר הצד השמאלי של הכרת פרצופו, שמזכירו אמנם שיש ג״כ מה להכיר אצלו מצד השמאלי, מצד החסרון, ע״כ יביט ג״כ על זולתו בעין טובה ויסבול חסרונות זולתו ג״כ. וזהו כלל מוחלט שמי שאינו מוצא לנפשו שום חסרון תרע עינו בזולתו, ודרכי חביריו תמיד יהיו בעיניו לאינם ישרים, ומזה יבא לידי כל הפחיתות של קנאה ועמה הגאוה הפחותה והחפץ של התגדלות בלא גבול. וכל אלה יפתחו את כשרון של עין רעה הנמצאת בטבע האדם, שפועלת לרעה על זולתו. אמנם בהכרת פחיתות עצמו ינצל מכל אלה, ויהי׳ קרוב לענוה וסבלנות ואהבת השלום והאמת.

~ ✣ ~

פסקה 59 | השבת הדעת הטבעית והרחבתה העליונה

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק תשיעי – הרואה, קיא. ברכות נז/ב

שלשה משיבין דעתו של אדם, קול ומראה וריח, שלשה מרחיבין דעתו של אדם, דירה נאה ואשה נאה וכלים נאים. נפש האדם בראה אלהים ישרה, שמחה בחייה ומוצאת נחת ברגשותיה, וכל זמן שיתאים האדם את חייו לחיי הטבע הכללי ימצא אושר ושמחת לב. אמנם בתגרת יד החברה האנושית, התרחק האדם מרגשות הטבע הטהורים ונעכרה ג״כ דעתו. ע״כ המדה שתשיבהו אל ישוב דעתו הטבעית היא הקורת רוח הכללית המשותפת שימצא האדם בטבע, חסד ד׳ המלא את כל היקום, קול זמרת הצפרים מבין עפאים יתנו קול, מראה הדר הכרמל והשרון בפרחיהם הנחמדים, ריח השושנים וכל פרי חמד אשר בגן ד׳ הארץ אשר נתן לבני אדם. אלה הם משיבין את דעתו אל הטבעיות אחרי התרחקו ממנו ע״י התרבות והחברה שהרחיקתו, ובשוב דעתו אל מקור הטבע מעשי ידי יוצר, ישובו אליו כל חמדת הנפש הטבעיות, רגשי קודש והתרוממות נפש אל אל אלים, וכל מדות טובות הטבעיות אשר לאדם הישר, אשר לא השחית דרכו ע״י עזיבתו אורח ישרים הסלולה. אמנם לא זאת היא לבדה התעודה האחרונה אשר לאדם, לא רק ההשבה אל הטבע הישרה הוא גמר הרוממות האפשרי לו לעלות אליה, כ״א עודהו צריך להרחיב את כחות נפשו להוציא מן הכח אל הפועל את הצפון בה מגדולה וחשק אל מעלות רמות. ואלה היתרונות לא יצאו אל הפועל ע״י קנינים הכלליים לבדם, כ״א עוד צריך הוא להיות קונה קנינים פרטיים של מעלות רמות. והבסיס הנפשי בציור הקנינים הפרטיים, שהם יהיו סבות בדרך הרגיל להרחבת הדעת יותר מחקה הקבוע הטבעי, שבמעלות הרוחניות יהיו היתרונות של הלימודים והמדות הקנויות בקדושת הנפש ביתרון גדול ומופלא. הם אינם מתכנסים בערך של ענינים כלליים כקול מראה וריח, כ״א ענינים פרטיים שבהם יש יתרון לבעליהם הפרטיים. אשה נאה נחלת ד׳, דירה נאה וכלים נאים. הרחבות מלאכותיות פרטיות, באות רק ע״י ההתרוממות מעל הטבע, וההכנסה לגבול השתלמות השכל במעשה וכשרון מלאכת מחשבת. וערכם במעלות הרוחניות ההתרוממות אל ההוד העליון הפרטי, שלא נמצא דוגמתה בהכנת הנפש האנושית הכללית. שמזה נמצא בסוד ההשגחה העליונה, בחירת עם, משפחות ואישים מיוחדים במעלות היותר עליונות, שהם ערך ההרחבה העולה מערך ההשבה, כי הטבע אף שיהי׳ מישר את דרך האדם ביושר פנימי, לא תעוז לחכם להתגדל מעל לגבול, ולשאוף בכל לב ונפש לטובת הכלל האנושי או הלאומי, ומכש״כ כלל כל המציאות מעשה ד׳ אשר ברא

אלהים לעשות לשכלל ולהעלות. אלה התשוקות אינם באות כ״א בדרך הגידול הפרטי שבאדם, לא לבד ע״י השבת דעתו של אדם כ״א ע״י הרחבת דעתו.

~ ✣ ~

פסקה 60 | איחוד השכל והרגש ביצירת האדם

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק תשיעי – הרואה, קצא. ברכות סא/א

אי נמי כדרבי ירמיה אר״א, דאר״ י דו פרצופין ברא הקב״ה באדם הראשון, שנאמר אחור וקדם צרתני. הרגש, כח המצייר והמדמה בעל הטעם והחן, והשכל החודר ומשקיף במשפט וחשבון, לשניהם יש מערכה שלמה. האדם הוא מורכב משירה הנובעת מעומק כח המצייר והרגש, והשקפה שכלית הנובעת ממקור המשפט. והנה האיש והאשה מחולקים בזה בתכונות נפשותיהם, האיש מיוחד להיות גובר בשכלו ע״פ הרגש והטעם הציורי, האשה בנויה בכוחות נפשה להיות מבונה בלב רגש וטוב טעם, במשפט כל הכחות שכשהם מתערבים יחד הם מעכבים זע״ז ומונעים כ״א השלמת זולתו. אמנם כאשר כ״א יצא בפני עצמו לפעל הגמור כאילו הי׳ לו תחום בפ״ע יצא כל כח כלול בהדרו, ולמקום שימושו יהי׳ עתיד להשפיע טובה שלמה. ע״כ ביצירת הנפשות שלפיהן יצטיירו הגופות ג״כ, דו פרצופין ברא הקב״ ה. למען יהי׳ כח הרגש מלא ומוקף בכל צדדיו בלא שום הפרעה מהתרחבות השכל והמשפט, וכח השכלי ג״כ יהי׳ בכל חזקו עלול להשתלם בלא שום מניעה מכח הרגש. ובזה עלתה היצריה במעלה נשאה שבהתחברות השנים ימצא- ערך נאה ומתוקן ועולם מלא כל טוב, בין לשימוש השכל בין לשימוש הטעם והרגש.

~ ✣ ~

פסקה 61 | גדלות הנפש ותכלית הבחירה החופשית

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק תשיעי – הרואה, רכד. ברכות סא/ב

ואמר רבא לא איברי עלמא אלא לצדיקים גמורים ולרשעים גמורים. שיהי׳ האדם חפשי בבחירה, זאת היא תכונת האדם וגדרו וע״ז נברא האדם. ותכלית הכללית יוצאת מן הרשעים ג״כ, אלא שאוי לו לרשע שבחר שיצא התכלית הכללית מצדו בדרכים רעים שמסבבים רעות לו ולזולתו, ואשרי לצדיק שבחר לעבוד לתכלית הכללית באורח ישרה המלאה אור וטוב לו ולעולם. אבל בעיקר הדבר שיהיו מהמין האנושי צדיקים וגם רשעים זהו חק היצירה ותעודתה. אבל זה ודאי שהיצירה על מתכונתה נוסדה שיהיו הנפשות נפשות גדולות ואמיצות, בעלי כח ורצון כביר וראויות לעשות גדולות. ע״כ כשיהיו צדיקים יעשו צדקות גדולות ורבות ערך ויהיו לברכה בארץ, וכשיהיו רשעים יהיו מרגיזי ארץ ומרעישי עולם ברשעם, אבל יהיו אנשים גדולים רבי פעלים. זאת היא תכונת היצירה לאמתתה, אלא שטבע היצירה שכחה השלם יצא רק בחלק ממנה, ורבים מיצורים יצאו שלא לפי שלמות הכונה התכליתית וישתלמו בהמשך הזמנים. ע״כ עיקר בריאת עלמא היא שיהיו בה אנשים גדולים, בעלי נפשות גדולות ושאיפות חזקות ורבות ערך. וכיון שהבחירה היא בהכרח חפשית, הלא אי אפשר לומר אחרת, כ״א שאיברי עלמא אלא לצדיקים גמורים ולרשעים גמורים,.שהם המה בעלי הנפשות הגדולות רבות האון. אבל הבינונים, הנדים בחפצם כאשר ינוד הקנה, הם אינם האנשים של שלימות היצירה. שכיון שהאדם עלול לנטות פעם לטוב ופעם לרע הוא אות על רפיון נפשו וקטנותה. ולא זו היא תכלית היצירה ומטרתה, הכונה העליונה היא שיהיו נמצאים אנשים רבי ערך ורבי כח, שהם ראויים להעשות על ידם דברים גדולים, ולא ננסים ונפשות שפלות מתנודדים כקנים ונוטים לכל רוח.

~ ✣ ~

פסקה 62 | חיבור החומריות והרוחניות לשלמות העולם

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק תשיעי – הרואה, רכה. ברכות סא/ב

ואמר רבא לא נברא העולם אלא בשביל אחאב בן עמרי ור״ח בן דוסא, לאחאב העוה״ז ולרחב״ד העוה״ב. מצד אהבת עצמו ואהבת הכלל כולו, הם כסותרים זא״ז. כשיהי׳ אדם קובע עצמו לאהבת עצמו, תהי׳ אהבת הכלל רחוקה מכליותיו, וכשיתגבר באהבת הכלל, תה׳ אהבת עצמו בטלה אצלו. אמנם ראוי הוא שיהי׳ האדם חש טעם אהבת עצמו בכל תקפו, ועם כל עומק הרגשתו באהבת עצמו יהי׳ מבטל אהבתו הפרטית לצורך ותכלית אהבת הכלל, אז יצא האור האמיתי בצדקת האדם שממנה תוצאות גדולות למעשה הטוב ודרך ד׳. והנה מדת האהבה לעצמו במדה גדושה מצינו אצל אחאב לפי מצב רשעו, וביותר עובדא דנבות!, שמלך שבמשפט יעמיד ארץ יעות משפט בעדי שקר, כדי להפיק אהבתו הפרטית לעצמו להיות לו גן ירק. לעומת זה ביטול אהבת עצמו עד קצה האחרון ונתונה לאהבת הכלל, מצינו בר״ח ב״ד המסתפק בקב חרובין מע״ש לע״ש וכל העולם כולו ניזון בזכותו. הרי שהיתה נפשו עורגת לזה שיטיב ד׳ לכל העולם עד בלי די, והוא לא יחוש להנות מכל טובו של עולם. והנה כל ערך בפ״ע הוא רק חצי המציאות, והמציאות השלמה היא שתהי׳ אהבת עצמו בלבו של אדם גדולה, כי מצד עצמה אין חסרון באהבת עצמו כ״א אדרבא מעלה גדולה היא. אלא שכל זמן שאין העולם בשלימותו עלינו להרחיקה, מפני שבכל מקום שתבא תהי׳ גוררת עמה אהבה זו עול הבא לרגלי דחיית אהבת זולתו ואהבת הכלל מאהבת עצמו. אבל אם יצוייר שעם האהבה היותר גדולה לעצמו תבא יחד ג״כ אהבת הכלל היותר אדירה, אז ודאי הוא טוב וישר, ע״כ העולם נברא כשביל ב׳ הענינים. אהבת עצמו, מדת אחאב, היא חלק בלתי רע מצד עצמה, והיא ראויה לענין עוה״ז ותיקוניו. אלא שצריך להלות עמה אותה אהבת הכלל הטהורה, מדת רבי חנינא בן דוסא, שיכולה ליסד את הרוחניות היותר עדינה ונשגבה, העוה״ב וכשיתקבצו שתיהן אל מקום אחד, אז יהי׳ שכלול עניני עוה״ז ושכלול עניני עוה״ב באות עד מרום מעלתן. והענינים הגשמיים עם הענינים הרוחניים

שניהם יפרחו ברב תפארת, ויהיו לתועלת גדול זמני ונצחי אל הכלל והפרט. ובכלל אין אהבת החומריות מצד עצמה שום חסרון כ״א מעלה גדולה לישובו של עולם ותיקונו, והחסרון האחד הוא מפני שע״פ רוב לבו של אדם אינו רחב לקבל בכל שלימות ותוקף שתי האהבות, אהבת החומריות ואהבת הרוחניות בכל שלימותם. אבל המעלה האמיתית היא שישתלם האדם כ״כ, עד שתהי׳ בו אהבת החומריות ונטיה רבה לישובו של עולם גדולה כ״כ, כמו שתצוייר להיות באיש אשר לא יתערב בו שום אהבה רוחנית המונעתו מהתמכרות לאהבת החומריות. ע״כ יהיו מעשיו גדולים בעניני החומריות ותיקוני העולם, ויהיה כ״כ איש נאצל, קדוש אלהים ועובד ברב קדושה לשם השם ית׳, עד שתהיה פנייתו לצד הרוחניות גדולה כ״כ, עד שתתראה לפנינו כאילו הוא איש שאין לו דבר עם החומריות. ולערך זאת השלימות שנגיע אליה בחסד עליון לעתיד, היא תכונת בריאת העולם שתשתלם ע״י האדם בהשלמה גמורה, בין מצד גשמיותה בין מצד רוחניותה. כי באמת ישנם הרבה דברים שמצד עצמם הם מעלות ויתרונות ואנו רגילים להרחיקם בתור רעות וחסרונות. והדבר בא לא מצד עצמם כ״א מפני שהורגלנו להיות איך שהמעלות ההם דוחקים ודוחים את המעלות הגדולות מהם בערך גדול. ע״כ עלינו להשתדל שלא יהיה המצב הזה מתמיד, להיות תמיד יוצא בקשרי מלחמה, לדחות מעלות ויתרונות יהיו בערכנו גדולות או קטנות, רק להרחיב כ״כ כשרונינו, גבורת נפשינו וטהרת לבבינו, עד שכל מעלה תתן עז לחבירתה, החכמה והיראה, הגבורה והענוה, הכשרון לכל עסקי העולם בין בהרגל בין בלימודיות, והדבקות והאהבה האלהית וההליכה בדרך ד׳ כתורה וכמצוה, כולם יחד צריכים להיות בחוברת אחת בנו. ולא די שלא יתנגדו אחד לזולתו כ״א יגבירו כ״א כח זולתו, וכל מעלה תתגלה בכל הודה כאילו לא היו לה שום דבר דוחק ולוקח מקומה. וכן הנטיות הגשמיות והרוחניות, כשתתגלה הנטיה לענינים של תיקוני החומריות בתוקף גדול כ״כ, כערך הראוי להתגלות אצל איש שאין לו כל מושג רוחני כאחאב, האיש המגושם שלא היה לו אפשר לצייר ברצונו שלימות רוחנית מפני רוב התמכרו אל החומריות כאשר אנו רואים ממעשיו. ועם זה תהי׳ כ״כ חזקה הנטיה הרוחנית לתורה ולעבודה ולכל מדה קדושה כר׳ חנינא בן דוסא, שלא הי׳ לו דבר וענין בעסקי החומר. לעת מעמד של שלום גדול כזה בין הגשמיות והרוחניות וכל התלוי בהם, הוא תיקונו של עולם והאופן הראוי לצאת אל הפועל כל חפץ השי״ת בעולמו, שישמח ד׳ במעשיו, שהוא יתׂ הוא אל עליון קונה שמים וארץ.

~ ✣ ~

פסקה 63 | השקפת עין טובה על ההשגחה והבריאה

מקור: עין איה, ברכות ב, פרק תשיעי – הרואה, רפז. ברכות נח/א

הוא היה אומר אורח טוב מה הוא אומר כמה טרחות טרח בעה״ב לפני כו׳, אורח רע מהו אומר מה טרחות טרח בעה״ב זה כו׳. מפני שישנם בעולם אנשים בעלי יאוש וספק המדברים תועה על ההשגחה העליונה ומוצאים בעולם רעות רבות, ועל פי דבריהם ישפל רוח האדם ויאבד את ישרו וטוהר לבבו ויראת ד׳ תלך תמס מקרבו. ע״כ למען לא יתפתה האדם לטענותיהם הכוזבות, יצייר כי באמת היאוש וההשקפה בעין רעה על המציאות והבטחון וההשקפה בעין טובה, שניהם אינם באים לאדם ע״פ חילוקים בשכל החיצוני המופשט כ״א הדבר תלוי בתכונת הנפש הטובה היא אם רעה. כי כמו שאנו רואים במקרים הקטנים, שהאורח הטוב יצייר את טובו של בעה״ב ואין בזה מן השקר כלל, כי המסתכל בעין טובה ימצא באמת את הצדדים הטובים שמחייבים אותו להכיר טובה ולקנות אהבה וקורת רוח מבעה״ב. וכיון שנפשו טובה הרי הוא מוצא לפניו נכון לדון לכף זכות וכף צדק, שיודע בעצמו מדת טובו שאלמלא הי׳ הוא בעה״ב מכניס אורחים, אם יהי׳ בידו היו מקבלם בסבר פנים יפות בשמחה ובעין יפה. א״כ גם בעה״ב זה ודאי טרח ג״כ הכל בשבילי, מפני שהתכונה הטובה של אהבת רעים הי׳ כדאי להכריעו לכל אלו המעשים. אבל האורח הרע, שאינו מצייר בנפשו עושה טוב באמת, לא יוכל לצייר ציור הגון וטוב ומחפש צדדים להקטין את הרושם הטוב, ואם ימצא צדדים ליחש לרע מיחשם. כן נפש צדיק הזכה המוכנת לעשות טוב, תשקיף על ההשגחה האלהית בעין טובה, כי מנפשו יחזה שרצונו רק להיטיב. ומנין נמצא בנפשו הכשרון הזה, אם לא מאור העליון הטוב והמטיב. ע״כ יהי׳ בטוח כי הכל נעשה לטוב, והרעות המתרגשות בעולם יש להם אחרית טובה, וממילא ישמח בחייו ויהי׳ עובד ד׳ באמת ולבו טוב על הבריות. והנפש הרעה שלא תוכל לצייר כ״א רק רע, תשקף ג״כ על העולם בעין רעה, ותתיאש מכל צדדי החיים שתוכל לדון אותם לרעות ולהקטין את הטובות בקטנות ערך. ונתנה הבחירה הזאת ביד האדם, כדי שתהי׳ מקושרת בעקב הנפש הטובה ג״כ עריבות החיים ושקיטת הלבבות בעוה״ז. ומטובת העין לגבי ההשגחה העליונה תבא ג״כ טובת עין אל הבריות באהבה ושלום. ואמר שבעל העין טובה יגדיל כל פעל, לפי התכונה האנושית המתיחשת לשירה מתוך עונג והרחבת הדעת על מחזה מעשה ד׳ הנהדרים ״מה גדלו מעשיך ד׳״י, ״במעשי ידיך ארנן״. והשירה הרי היא ג״כ יצירה נפשית הנכונה לענג את האדם בעונג רוחני, להרבות ששונו וטובו. והמביט בעין יפה יראה טוב גם בחלק השירי, גם במה שהדמיון יוכל להיות נהנה ממנו ג״כ יודה ע״ז לד׳ חסדו שיצר את העולם באופן הגון כזה, שיש ג״כ מקום להנאות עדינות ונעלות ע״י כח השירה, ״זכור כי תשגיא פעלו אשר שוררו אנשים״. אמנם בעל עין הרע, לא די שלא תהי׳ נפשו ישרה בו להתענג מחלק השירי שבמציאות, כ״א גם מה שראוי מצד החכמה לאהוב ולכבד ג״כ לא יראה, ויראה תמיד באנשים רעות וחשדות. והצדדים הטובים יסתיר. ע״כ יטיל אימה על הבריות, ״יראוהו אנשים ולא יראה כל חכמי לב״, כי את הכל יבקר מצד עינו הרעה, וירומם את צדדי השלילה המגלים הקלון ומכסים את הזוהר וההוד שבמעלות הנפשות הקרובות אל חוגו. ומתוך התוצאות שבאלו שתי הנטיות, נבין שהדרך האמתית שעליה ובגללה נוצר האדם הוא להיות בעל עין טובה נגד המקום ונגד הבריות, ולקנות בנפשו מושגי יושר של הכרת טובה לאדון כל ב״ה, ״והתענג על ד׳ ויתן לך משאלות לבך״. ומתוך העין הטובה תבא כל טוב, וממנה יוצאת ואליה שבה מדת הסבלנות המשובחת, אותה שהיא משכללת את העולם ומביאה אותו לשכלולו. לא הסבלנות המביאה לעקירת כל טוב מן העולם בשביל הפזיזות שבה, כי הסבלנות הרעה באה מתוך ההחלטה הריקניות שהכל שמם והכל ריק ואין יתרון לתכונה על תכונה, מתוך שכל הנטיות האנושיות וכל המציאות בכלל הכל הבל, זאת הסבלנות היא מבלה עולם ובאה מעין רעה. כ״א

סבלנות טהורה מפני ההכרה האמתית איך יד ד׳ אוחזת בכל ההפכים לתקנם לקשרם ולאחדם ע״י תיקוני כל חסרונותיהם, למען יצא לפעלו אדם מתוקן ומשוכלל המוצא את נפשו ישרה וכל חפציו הגשמיים והרוחניים עומדים לפניו ברב הוד והדר ושלימות מרובה, סבלנות המוסיפה יראת שמים ויראת חטא עם אהבת ד׳ ואהבת הבריות היותר שלמה ומפוארה, זה כל האדם.

~ ✣ ~

פסקה 64 | ארבעת יסודות תיקון העולם ועליונות התורה

מקור: עין איה, מסכת פאה, א. פאה א/א

אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעוה״ז והקרן קיימת לו לעוה״ב, כבוד אב ואם וגמ״ח, והבאת שלום בין אדם לחבירו ות״ת כנגד כולם. כלל עבודת ד׳ שנעשה ע״י התורה והמצות כולם וכל המדות הטובות, הם נמצאים בתכליתם הטוב לשעתן והם מושרשים במה שהם מביאים את הטוב הגדול הכללי הצפון בעתיד לכל מעשה ד׳, שינהרו אל ד׳ ואל טובו. מפני שעין בשר לא תוכל לראות את כח המצרף, שמצטרפות ע״י כל המון פעולות ודקדוקים הנראים קלים, אל תכלית רם ונשא כללי, ע״כ אין בנו יכולת להציץ אל גדולת טעמי מצות. והנה הדברים הראשיים שתיקון העולם תלוי בהם בעילוי נפשות בנ״א הם ארבעה ראשים. הא׳ הוא כח הכרת טובה, הב׳ אהבת החסד, הג׳ אהבת השלום, הד׳ מעלת הידיעה שלמה. ואלו הראשים כשיבאו לתכלית שלמותם, תמלא הארץ אור פני מלך חיים, ונבארם אחד אחד. הכרת טובה, אנו רואים שהאדם כשנפשו ישרה בו יהי׳ בו כח הכרת טובה חזק מאד, עד שיהיה סבה גדולה לפעולות טובות רבות. וכ״כ נטועה היא כח הכרת טובה בנפש האדם, עד שתחשב ככח מעיק ומשא על הנפש להביע רגשי הכרת טובתו, גם אם לא ייייר שיגיע מזה טובה למטיב לו, אבל חפצו הפנימי יעיק עליו שהוא יעשה את שלו, יביע ההכרה בדיבור או במעשה הכל לפי הענין. המצוה שמפתחת יפה את כח הכרת הטובה היא כבוד הורים. אנו רואים בנים מגעגעים בכל לב לעשות מצדם איזה דבר המציין אמונת רוחם להוריהם, וביותר אחרי מותם. וזה בא מצד כח הכרת הטובה החזקה מאד ושולטת בכח רב בנפש האדם. והנה כשתהיה הטובה גדולה, עד שימצא האדם עצמו קשור בחובה גדולה לציין במעלליו והגיוני רוחו ודיבוריו את הכרתו ותודתו, וביותר אם ילוה עמה גודל חשיבות המטיב ותכונת המעלה שיוצאת מההכרה ההיא כשתהיה גדולה, לא ינוח הלב כ״א כשיכניס אותה במעשים וענינים ראויים לפי התפשטותה וגדלה. והנה מזה עלינו להשכיל כי כשיסור העורון מלבות בני אדם, ודעת ד׳ תמלא כל הארץ, כמה יבער כל לב מאין שקט עד אשר יוצק הרגש האדיר הזה, שאינו נותן מנוח, בתוך מערכה של מצות ועבודת ד׳ קדושה. ע״כ אין לשער את עוצם הצמאון שתהי׳ לעת המאושרה לעבודת ד׳ מצד עומק הרגש של הכרת טובה האדירה. ע״כ כבוד אב ואם שהוא מפתח את רגש הכרת טובה הוא פועל טוב לשעתו, כי גם בעוד לא הושלם כח הכרת טובה בכל ערכו, רבה פעולתו על פרטי בנ״א לטובה. והקרן קיימת לעוה״ב, מפני שמצטרף את היסוד המעולה הכללי שיביא את המאור של הכרת הטובה היותר כוללת ועליונה, שהיא תביא לאותו המעמד, בהקבץ עמים וממלכות לעבוד יחדיו את ד׳. אמנם הדרכים שהם דרכי ד׳ ועצות להרחבת עבודת ד׳ כפי התביעה הגדולה והצמאון הנורא שיתחייב להיות לעת האורה, יתפלגו ע״י כח אהבת החסד הנטועה ג״כ בלבו של אדם, כשתצא אל הפועל במלואה, אז תכה גלים ותפליא לעשות תחלה על שדי החסד שבין אדם לחבירו. אמנם כאשר לא תמצא כבר את פעולתה בחוג האנשים, מפני שאביון לא יהיה בארץ, חלי ומדוה יסורו, ברכת ד׳ תמלא את כל זרע האדם, והחכמה והמדע תמלא את כל הארץ, לא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו לאמר דעו את ד׳, כי כולם ידעו אותו מקטנם ועד גדולם, א״כ בהכרח יתור האדם לו מקום לשפע חסדו על כל היצורים מעשה ד׳, להטיב מצבם, לחנכם ולחכמם ולהרבות אשרם כיד ד׳ הטובה עליו. ע״כ הגמ״ח הפרטי יביא בצירופו להתפתחות כח הגמ״ח הכללי שיתפשט מאד בעולם, לתקנו באחרית הימים, עד אשר יגור זאב עם כבש ונמר עם גדי ירבץ ושעשע יונק על חור פתן, והכל יבוא ע״י עבודת ד׳ הטהורה של האדם, שתבא מכח האדיר והקדוש של הכרת טובה. הכרת הטובה בהשלמתה היותר רוממה, שתביא לידי מדת השלמת החסד היותר רחבה, תביא ג״כ להכרה הנאמנה שכשם שלכושלים הצריכים עזרה ראוי לערוג לעזרתם, כן ראוי לדרוש לשלום לעומדים כבר במעלה אדירה. והשלום כשיבורר בעומק תביעתו יביא לידי כך שהחכמה האנושית תתעסק בעיקרה להכיר את כל הסבות המביאות את מניעת השלום וחסרון ההסכמה בעולם ולסלקם, וממילא יהי׳ אור ד׳ ואמתתו מאיר בעולם. כי ההשתדלות להביא את השלום יבא עד תחום הדיעות, וממילא יתבררו הדיעות ויאיר אוה ד׳ בעולם. עכ״פ הנטיה לשלום המונחת בפרטי בנ״א, כשהיא נעשית עם כל פרט יש בה ערך לשעתה, וערך צירופה שמגדלת את התביעה הפנימית אל השלום, עד שתביא אל שלום הכללי, עד שלא ישא גוי אל גוי חרב וכל העמים יהיו שכם אחד לעבוד את ד׳ בדרכי החסד ואור השלום, א״כ יש לזה פירות בעוה״ז וקרן לעוה״ב כמדתה. אמנם כל אלה הם דברים תלויים בעיקרם ברגש נפש האדם הטבעית, הכרת טובה, אהבת חסד ואהבת שלום. אבל ברגש לבד לא ימצאו הדרכים שיוכלו עמקי אלה הגדולות לצאת מן הכח אל הפועל בכל מלואיהם. ע״כ הדבר הגורם לאלה החמודות ועומק ההצלחה למלא בהם את כל חללו של עולם, הוא אור הדעת הגנוז בעקרו באור תורה, ע״כ ת״ת כנגד כולם. כי כל חלק שבתורה וכל כשרון יחידי בה יצורף לחשבון גדול, מעשה אבות יורשים בנים, וההגיונות המתבררות בדור אחד ע״פ התורה ילך לאורו דור אחר עוד הלאה, עד שדרישת התורה והגיונה הוא יהיה העמוד הימיני להוציא לאורה את כל התעודות הכלליות הרמות, חוץ ממה שפועל ת״ת רב טוב לשעה, לתיקון המעשים והמדות לאור ד׳ ואהבתו. אור עולם באוצר חיים, חיי עולם בתוכנו.

~ ✣ ~

פסקה 65 | משפט מתנות עניים ותפקיד העוני בבריאה

מקור: עין איה, מסכת פאה, ב. פאה א/ב

מי שאינו מניח את העניים ללקוט כו׳. ע״ז נאמר אל תסג גבול עולם. התורה צותה דוקא לעזוב לפני העניים את הפאה, והם ילקטו כאדם המלקט מתוך שדהו. להורות שהנתינה לעניים אינה בתור יתרון נדיבות והכמרת רחמים מצד הנותן, כ״א הוא חק ומשפט חיובי, וזה שקצבה להם תורה הוא ממש חלקם. הרעיון הצפון בזה הוא להוציא מלב בנ״א את הטעות לחשב שהעניות היא רק רע בעולם, ושאינו אלא חסרון מוחלט שאין עמו טוב, באשר אין העניים פועלים מאומה לטובת החברה והם רק נהנים ממנה, ובאופן כזה אין להם שום משפט חיובי כ״א נדיבות יתרה. ומזה הרעיון יוכל ג״כ לצאת משפט מעוקל של התנגדות אבירית לכלל דרך ד׳, שהוא דרך משפט וצדקה, ובכלל ע״ז נאמר ״לועג לרש חרף עוטהו״. כי הסובר שיש בבריאה חסרון מוחלט, כבר הוא רחוק מהשגת דרכי השם יתברך העליונים איך שפעלו תמים הוא, ואין לך רעה בעולם שהוכנה כ״א שיצא ממנה תכלית טובה, וציור הרעה אינו מושקף כ״א ע״פ השקפה קצרה פרטית, אבל בכללות הזמן והמציאות הכל מצטרף לטובה. וכן הוא במדות העניות, ודאי כמה מדות טובות נמשכות ממנה, הטבת המדות האנושיות וריכוך קושי הלב, ועצם נטיית ההתנדבות והשתתף בצערו של חבירו, וההוצאה אל הפועל אהבת הטוב והחסד, שהם תכונות יקרות, שמכתירות את הנפש האנושית לעילוי יקר מאד, בהיותן מצורפות אל עטרת השכל וההשגה האמתית, והם באים לצאת בפעלם רק ע״י מציאות העניות. וכאלה טובות רבות בלתי ידועות לנו, עד שהעניים בעניותם הם ג״כ נוטלים חלק בעבודה האנושית הכללית, להביאו לתכליתו המאושרת כמו כל העובדים כולם. ע״כ צריך שיהי׳ למתנתם צורה של משפט, כנוטל את שלו מדין ולא צורה של חסד וחנינה. והמופת היותר ברור הוא על הכרח מציאות העוני לשכלול התיקון הכללי, הוא מצד היותו מתמיד, נוהג הרבה. נבול עולם, דבר נהוג באורך זמן בטבע האנושי א״א שלא יהי׳ לו מטרה מהכונה של ההשגחה העליונה. ע״כ המראה את ההיפך, שאינו מניח את העניים ללקוט אע״פ שנותן להם משלו, מ״מ כבר הוא מקלקל את היסוד שצריך להכיר שאינם מחוננים כ״א הם ג״כ זוכים במשפטם משלהם. ע״כ לא לבעה״ב המשפט, אפילו להיות מניח את אחד ואחד לא, או לסייע אחד מהם, שכ״ז הי׳ לו מקום בערך הדעה שתהי׳ הנתינה לעניים רק חנינית. אבל השרשת העיקר הוא שאין. במעשה ד׳ חסרון, ומדת העניות והעוני יש לה תכלית במציאות שדוקא העניים משלימים אותה, והוא ניכר ביותר בהטבת המדות שגוררת הטבת המעשים כדי שננצל אנו בהם מדינה של גיהינם, ע״כ אל תסג גבול עולם.

~ ✣ ~

פסקה 66 | שחרור משעבוד ושמירת היושר בשמיטת כספים

מקור: עין איה, מסכת שביעית, יב. שביעית י/ח

יב. שביעית י/ח

המחזיר חוב בשביעית יאמר לו משמט אני, א״ל אעפ״כ, יקבל ממנו שנאמר וזה דבר השמיטה. התכלית העקרית של שמיטת החוב בשביעית הוא מפני כי קרא שמיטה לד׳, להסיר את העול היותר כבד שמתקבץ לרגלי שליטת העשירים על העניים, מפני שהוצרכו להם איזה פעם להלואה, שהכניעה והעבדות תהי׳ מוטבעת בלב מי שירגיש על עצמו חוב לחבירו ״עבד לוה לאיש מלוה״!, והשיעבוד הזה עלול להכניע את ישרי לב לפני עשירים תקיפים שיהיו המה המלוים. ע״כ תבא השמיטה ותתיר אלה החרצובות עם היסוד העקרי להעיר שיסוד הקנינים הוא מחובר עם התכלית העליון הכללי, שהוא הטוב המשותף לכל הנמצאים יצורי ד׳. אלא שעם זה צריך לדעת ולהכיר שלא עם דרך ביטול הקנינים הפרטיים יבא האדם למטרה העליונה הזאת של הצלחת הכלל, כ״א עם חילוק הרכוש והזהירות מתוצאות רעות הבאות לרגלי היתרון הדמיוני הזה. והנה כל דרך ישר צריך להיות נשמר שלא יפעול על המודרכים על פיו תכונות שהם רעות כשיוצאות חוץ למדתן, ע״כ ההשמטה של שביעית צריכה עם זה שמירה, שלא תחליש את רגש היושר והצדק מנגע ברכוש רעהו. ע״כ די לו ליסוד תכלית השביעית בדיבור משמט אני, שבזה יסור הסבל ועול העבדות מלוה למלוה. אמנם מקום הניחה תורה לרגש היושר הטהור שילך ע״פ דרכו, כי בעל נפש טהורה כאשר יאתה לאיש הישראלי המודרך ע״פ חקי תורת ד׳, לא יאבה להיות נהנה מיגיע רעהו. ע״כ באמרו אעפ״כ יקבל ממנו, להורות שלא יעתקו גבולי יסודי היושר גם לשעה, כ״א יגבלו כדי להישיר אל המטרה הכללית היותר עליונה שתבא לרגלי קריאת השמיטה לד׳ בצדדיה החומריים והרוחניים.

~ ✣ ~

פסקה 67 | גדלות הנפש ופנימיות המצווה בהחזרת חוב

מקור: עין איה, מסכת שביעית, יד. שביעית ח/ט

המחזיר חוב בשביעית רוח חכמים נוחה הימנו. כי אין תכלית השמיטה של החוב מניעת הפרעון ונטיית המשקל בענייני הרכוש, שיסוד התורה במשפטיה היא הגבלת הרכוש והעמדת הצדק בקנין כ״א מבני אדם במה שהוא שלו. אלא שעם הגבלת הקנין צריך שתשפע רוח הנדיבות, עד שתשלול את צדדי החסרון הבאים ממנו, א״כ עיקר התכלית היא מניעת הנגישה. זכירת השמיטה מצד ההכרה כי יש תכלית נשגבה וקנינים יותר נשגבים ויקרים לאדם מקניני הרכוש, שהם קניני החכמה והצדק, שכדי לקנותם צריך שיכנעו לפניהם ג״כ קניני הרכוש. ובאשר אין להעמיד את מניעת הנגישה שהיא התכליתית כ״א ע״י פטור התשלומין, אבל מי שנפשו זכה ומשכיל ע״ד אמת, כי יסודי היושר קיימים הם לעד. ועוד יתר כי לפי המעלות הנפשיות שראויים לבא בעם כולו ע״פ ההדרכה העליונה של הגברת ערך הקנינים הרוחניים, ותוצאות תכלית הטוב הכללי על ערך הרכוש הפרטי שבהם שקועים רוב בנ״א יותר מדאי, יבא ג״כ היתרון שמבלעדי

הכרח משפטי ימאס האיש אשר רוח בו את ההנאה מעמל זרים, בהיותו מכיר יתרון נפשו רק בהיותו עוזר ומהנה ולא עזור ונסבל. ע״כ המחזיר חוב בשביעית, בהיות כל דבר מעיק חיצוני, לא חומרי ולא מוסרי חיובי נמצא, הוא לאות על מעלת חכמת נפשו שמשכיל אל הצד הפנימי שבתכלית המצוה, וממנה יבא להשכיל לעבוד את ד׳ בחכמה וכשרון ודעת נפשו, בכל התורה והמצות וכל חקי החיים. ע״כ רוח חכמים המשכילים אל היסוד הפנימי והגרגיר המוסרי שבכל דבר חק ומשפט לפי הראוי לו להיות פועל על רוח האדם להשכילו ולהיטיבו, רוחם נוחה הימנו. כי נפש נדיבה כזאת היא הקרובה למדרגת ההערה השכלית של גדולת הנפש שדיבר אודותיה החסיד בחוה״ל, ועליהם נאמר ״ואורח צדיקים

~ ✣ ~

פסקה 68 | עילוי בעלי החיים וחזון הקרבנות לעתיד

מקור: בויסק א׳, ח

זבחי בעלי חיים יתמעטו מאכילת רשות ודאי, כי הכתוב אומר כי תאוה נפשך לאכול בשר, ואיך תאוה הנפש השלמה לאכול בשר החי, שרואה בו כלי מוכשר להשלמת הצדק על ידי ההשתדלות להיטיבו ולהשכילו. לצרכי חובת היום, יתכן להיות שעוד יעמדו בעלי חיים רבים במשך תקופה שלמה על מפתן שלימות כזה שירגילום להקריב חייהם לקרבן לד׳, לאות על ההכרה הגדולה של הטובה הבאה להם, ושתבא על ידי עבודת ד׳ שהביאה את האדם עד הלום, להיות עולה במעלה רמה כל כך עד ששם כל השתדלותו לרוממות הבעלי חיים וכבודם, ולפי ערך השקפתם יהיו צריכים לאותה ההדרכה. או שיהי׳ עדיין איזה צורך להחזיק כח המשכה בגבורה בעולם שלא יחזור הגרוע והשפל שבמין האנושי לעשות בבחירה מעשים רעים, לעשות נסיגה לאחור בשלימות המוסרית, ויהיו הקרבנות מוציאים דבר זה אל הפועל. או שהסנהדרין אז ימצאו לנכון, על פי הכח שיש להם לעקור מן התורה בשב ואל תעשה, לפטור מקרבנות החובה של מין החי, כיון שכבר חדלה הריגת החי מן המנהג של תשמישי הרשות. והמקרא מסייע, שקרא הכתוב לקרבן לחם, את קרבני לחמי לאישי, ואחר כך אומר את הכבש האחד, הא כיצד, כל זמן שבעלי חיים קרבים לתשמיש הרשות עשה בעלי חיים לגבוה, אבל כשבעלי חיים אינם קרבים לרשות עשה הקורבנות מלחם. ועל זה רמזו חז״ל כל הקרבנות בטלים ותודה אינה בטלה, שיש בה לחם. ועל כן נאמר וערבה לד׳ מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות, כי הנשארת אחרי ההשלמה העליונה האנושית ראוי שתהיה המנחה. ודייק הכתוב בפרשת קרבנות, את קרבני לחמי כדאמרן, ואמר ואמרת להם זה האשה אשר תקריבו לד׳, היינו אתה תשיג כי סוף כל סוף יהי׳ הקרבן לחמי לאישי, לחם מנחה, רק כעת עד זמן ההשלמה תאמר להם שיקריבו כבשים, ומותנה תמיד לריח ניחוח, וכיון שיבורר בזמן ההשלמה שהריגת הבעלי חיים אי אפשר שתהי׳ לריח ניחוח.

ויוכל להיות שעל פי סנהדרין ועל פי נביאים תשוב העבודה לבכורות, כיון שימצא על זה מקרא מפורש בתורה אין זה עוקר דבר מן התורה כי אם מקיים את התורה. וכיון שהבכורות נפסלו על ידי חטא העגל, אי אפשר שיהי׳ דבר של חטא קיים לעולם, כי התשובה קדמה לעולם, על כן כשיתוקן כל רושם של חטא העגל תשוב העבודה לבכורות. והכהנים אמנם גם הם ודאי לא יפסלו, כיון שעלו לא ירדו. ויש לדרוש שחובת קרבנות בעלי חיים אינם אמורים כי אם כל זמן שהמקריבים הם רק הכהנים, על כן כתיב ושחט אותו על ירך וכו׳ וזרקו בני אהרן הכהנים את דמו, אבל כשיהי׳ כשרים גם כן בכורות, אז מטעם העילוי של בעלי חיים וכלל המציאות אין הבעלי חיים נהוגים, כי אם לחם ומנחה, לאות הכרת טובה ועילוי. וכך היא המדה בכל פעם שנמצא פסוק בתורה וסברא ישרה, שיש כח ביד בית דין הגדול, מכל שכן בצירוף הנביאים, לפסוק הוראות גדולות כאלה. אמנם זה החזיון הוא לימים רחוקים מאד, ויוכל היות שתיקון העולם בתחית המתים יהי׳ לפני זה, ואז באמת כמה ענינים ישתנו לפי ערך הזמן. רק הרשעים הם האוכלים פגה את עץ הדעת, ולא ידעו גודל הערך של כל דבר בשעתו.

וזה הי׳ מקור תרבות הרעה דאחר, שחשב שהמצות יש להן יחש מוגבל ותכליתי, חשב שבאמת אפשר להתעלות מהמעשים, גם בלא עת, ובאמת הכל אחדות יחיד, היה הוה ויהי׳, וכל עת וזמן את חובותי׳ נשמור בלא נדנוד צל פקפוק. וזהו דיתיב, הישיבה, מנוחה, אינה בהכנה לעלי׳ והליכה, חשב שזכויותיהם של ישראל ישארו במוגבל, ולא ידע שאמנם הפעולות מוגבלות וכרוכות בזמן, אבל הן עולות, ודוקא עמהן יבא האושר, ואין כאן ב׳ רשויות כלל, רק הקהל חוקה אחת, וגם העליון בהשגה חלילה לפרוש אפילו מדבר קל שבציבור. ובאשר האמת היא שהשכלים פועלים בהשגת המשיג, אם שלא בא השכל האנושי הטבעי לזאת ההבנה כי באמת כל הבריאה מתאמת [זל״ז], החושים נפעלים ממוחשיהם ובודאי השכל נפעל ממושגיו, והמושגים כפי ערכם חיים וקיימים, והשכל הפועל אינו חזון קסם כי אם מחזה אדיר וכללי. על כן אם לא הוכן להשיג כי אם כפי המצב של ההגבלה בשרשי המצות, אמנם כי חזיתי׳ הי׳ לך למיקם מקמי׳, להשכילו יותר ממה שראוי לפי הכנתו, שיבין אחדות המעשים עד הנעלה מגבולים וקצוות, ושאי אפשר כי אם על ידם לעבור הלאה, כתכונת העמידה המוכנת להליכה, והרי זה נטי׳ מהראוי, שהרגיש בקלקולים הנמשכים במצב המוסרי הכללי, שנוגע לכל ההקפה המעשית, כפי ערך הקצוות. שיתין פולסי דנורא. ברוך שבחר בהם ובמשנתם.

~ ✣ ~

פסקה 69 | כאב הזוהר המוסרי ועדינות הנפש

[35] **מקור:** פנקסי הראי״ה, פנקס הדפים א

קשה מאד לעמוד במקום שהאור מאיר ביותר. העין מתעששת לפני אור השמש ולפני כל אור גדול. באורות הרוחניים הדבר גם כן נוהג בכל תוקף. ביחודה לעמוד נגד האור המוסרי בשעה שהוא זורח על הנשמה. נורא הוא מאד להיות עלוב מעצמו, וכל מה שהאורה יותר מתגדלת, כן הפגמים של הנשמה יותר בולטים, והצער מתרבה. על כן זוהר המוסר

התיאורי מביא את הדיכדוך של הנשמה וגם של הגוף. אם לא יוחש מרפא לחלי הנכבד הזה, ירושש יותר מדאי את הכחות היותר טובים. המרפא הוא הנחמה של הטוב המתגלה בעצם זה הצער. ההכרה בעדינות הנפש וביקר ערכה, כשהיא באה למדרגה זו להיות עלובה מעצמה, עושר גדול זה הוא מעודד ענוים בישועה. ויותר שהלב מתמלא צער על מיעוט הטוב, האור והיושר, שבתוכו, יותר הוא מתרומם בקרבו פנימה על עצם הצער המורה על גדולת ערכו.

~ ✣ ~

פסקה 70 | החוש הרוחני והחמלה לתיקון הנשמות

[41] **מקור:** פנקסי הראי״ה, פנקס הדפים א

ההטבעה הנשמתית העצמותית מתגלה היא בגדול בכל פרטי קויו ושרטוטיו. ההכללה של הרוח לאיזה דרך הוא פונה, אל הטוב או אל הרע, זה יגלה גם לעין בינונית הבלתי חמושה כל כך בזוהר עליון. האופי הנשמתי הצלול, כשהוא מתחבר עם הדרכה של חינוך זך לימודי והרגשה אלהית פנימית, המתגדלת לפי ערך של צלילת חפץ האמת והצדק המתגבר בלב, ברעיון ובפועל, על פי חופש הרצון העצמי, ולפי בהירותו ואורו, ולפי הרגלו ותרבותו המדוייק, מתגדל כח ההכרה הדקדוקית, ולעיני הרוח יתגלה כל קו ושרטוט, כל נטיה קטנה להימין או להשמאיל, לצד הזיכוך והעילוי או לצד ההכערה והמורד, ולכל פרטיותיהן של הנטיות הצפונות ברוח, המטביע חותמו על הפיזיגנומיה בכל דקות ודיוק נמרץ. ולמראה העין הבוחנת את הנפשות הסובבות עם כל נטיותיהם, ליקוייהם ורפיונותיהם, מתעוררת החמלה, ומתגדל החפץ לתקן ולהעלות, להרטיב ולהאיר, עד שהנשמה הגדולה מתבודדת בהמון געגועי חמלתה, ולא תדום מהעיר כל כח חפצה להזריח אור ישרה על פני תבל ובניה. אור אלהים הוא המתגלה בבחיריו, שהוא מקיים את בנין העולם. כי לד׳ מצוקי ארץ וישת עליהם תבל.

והחוש הרוחני כשמתפתח, כשמתבכר על ידי המון טללי חיים, איננו נזקק עוד למראה עין. ההפעלות הבלתי פוסקות של המרוצות הרוחניות העצמותיות של כל גלי הנשמות, מתגלות הן בקרב הרוח הגדול, המחובר בקשר אהבה נצחת עם כל היקום. ההופעות הזרמיות פועלות בלא הרף, והן שולחות את קרניהן בדרך תיקון או קלקול, עונג או נגע, שמחה או עצב, לכל מרחביה. והנשמה המרכזית סוקרת הכל וצופה כל, שמחה בכל זיק של אור, בכל קו של תיקון, בכל נקודה מזהירה בזוהר של שלום ושלות עולמים, וחפץ אהבת כל הולך ומתגדל לרגלי גדולת הידיעה ההכרה והחושיות. ומלאכי אלהים אלה הולכים בין בני אדם הדומים לבהמה, סתומי עין ואטומי מח ולב, אשר רק בהרגשה עורת יכירו מעט מזער את יקרת הסגולה ואוצר החיים אשר אתם. אבל מה מאושרים יהיו בני אדם בעת אשר יכירו וידעו את האור המתלוה עמם בכל עת. כמה ירמו וינשאו כי ידעו כי החלק היותר עליון [---] עליון מהוייתם העצמית, מוצא מקום בבני מינם, אשר בהם הוא מתעלה לאומץ עולמים ולעדנת אלים. בריתי היתה אתו החיים והשלום. התרבות הולכת ומבקשת את האדם העליון, עד אשר תמצאהו. וזה שמו אשר יקראו לו ד׳ צדקנו.

~ ✣ ~

פסקה 71 | התכללות הנשמה בהוויה ואהבת הכלל

[43] **מקור:** פנקסי הראי״ה, פנקס הדפים א

הנשמה המפותחת היא תמיד קשורה בנשמת ההויה כולה. היא מקשבת תמיד את הד קולה, ועורגת את העריגה הכללית הראויה לפי גודל הוייתה. המעמד הפרטי שלה תמיד מכונף הוא ומתבטל בתוך ההויה הכללית, וחפץ ההטבה והעילוי מונח אצלה רק בתוך הכלל כולו. מתוך אהבת הכלל היא באה לאהבת הפרטים, אפילו לאהבת עצמה. בכל מקום שהשכל והרגש הטהור שולטים, שם אין אהבת הפרט מובנת, אפילו אם תהיה חוזרת לעצמות האוהב, כי אם בהיותה מכונסת בתוך אהבת הכלל. הפרט כשהוא לעצמו הוא מלא כל כך ניגודים וכיעורים, עד שלא יוכל למצא חן בעיני הנפש היפה, ואיך תוכל לרחוש לו אהבה. ומה יועיל אם הפרט הזה יהיה היא עצמה, וכי שוחד תקח הנשמה המפותחת לנטות לעצמה מה שלא תהיה יכולה לנטות אל אחרים. וכל המדה של העצמיות מה היא אצל הרגיל תמיד בהסתכלות כללית על חזיוני הכלל. לא כן הכלל. הכלל הוא שלם מצד עצמו, נחמד הוא מצד מהותו, אין בו שום כיעור ושום ניגוד, הוא כולו הרמוני, וממילא הוא כליל יופי, וכל נפש יקרה מתרוממת לאהבה אותו, וממילא חוזרת האהבה על כל חלקיו, ואהבת עצמו הנטועה בלב בשר תמצא אז את מעמדה הרוחני המתאים לרוממות הדעה העליונה. ומתוך פיתוח אהבה כללית זאת הולכים הדברים ומתפרטים, ונולדים כל חזיונות האהבה הפרטית, המלבבים כל כך ביפים ועוזם. על כן ההכללה וגדלות ההצטיירות, זהו תעודת הגודל אשר לנשמת האדם, שכל התרבות לכל מדותיה סוף סוף תביא אותו אליהם, [למען] יגדל וחי לעולם.

~ ✣ ~

פסקה 72 | המגמה המוסרית כדרישת אלוהים נסתרת

[23] **מקור:** פנקסי הראי״ה, פנקס הדפים ה

המהומה הכפרנית, כל זמן שהיא עסוקה במגמות מוסריות הרי היא ממש דרישת ד׳. המוסר והרחבתו, הגדלת ערכם של החיים, ענוגם ושאיפותיהם, הוא בעצמו דרישת ד׳, יותר משארי דרישות הבאות ברחשי לב המתעוררים על פי איזה דמיונות פנימיות שאין בהם הטבה מעשית לסדרי החיים. מכל מקום אומללים הם בני אדם כל זמן שאינם יודעים שכל

מה שהם עסוקים לרדוף אחריו במובן המוסרי ובקשת הטוב זהו דרישת ד׳, ונהרה רבה תופיע עליהם כשיגלה להם רז זה.

~ ✣ ~

פסקה 73 | נועם ה׳ כמרפא החיים וטהרת הקדושה

[153] **מקור:** פנקסי הראי״ה, פנקס הדפים ה

אור נעם ד׳ מרפא את העולם מכל תחלואיו. חסרון הנועם של החיים על ידי החלק הגדול שהעולם טבוע בו, על ידי מעמדו הרחוק מההרגשות הנעימות של נועם אלהים חיים, מביא אותו לידי קצף נסתר תמידי. הוא מלא זעף חמה על עצמו, על הוייתו, על הכל. הוא מנוגד מעצמו אל עצמו, תביעותיו הטבעיות מעלות בו את רוגזן. מתוך שאינו מוצא שום מטרה לכללות החיים, על כן הוא נשא רק עם שאונם, הוא נמסר רק ליד ההכרח, ההכרח שולט עליו נגד מדעו והכרתו. האסונות הגדולים של תוצאות השכרון והזימה וכל תולדותיהם, באים גם הם מתוך עומק התביעה שיש לתגבורת החיים, ועומק הניגוד המוסרי והמדעי הגנוז בנפש ובחברה על כל ערכם, על כן כשהם מתפרצים יוצאים הם בלא מעצור, באפס כל כבוד וכל הגבלה נכונה והדורה. אמנם הנועם האלהי, שהוא נותן את הפתרון המתוק לכל שאלות החיים, מפני שהחיים כיון שהם מתוקים ונעימים על ידו כבר חדלו מהיות לשאלה. חיים מתוקים ונעימים ראויים הם שימצאו, וחיים נעימים ועדינים ראויים להיות מתחדשים ומתרבים, על כן נעשה מובן נטיית השמחה וחפץ ההתרבות. וכיון שאין ניגודים עזים לכחות הסוערים, הם מושקפים בדרך של דעה ונחת, והחיים כולם נעשים מכובדים ואהובים. אותו הקצף והזלזול הכלבי המצוי בפני הדור, יוצא ונדף. ותחתיו בא רגש קדוש נעים ומתוקן, המביא עונג אהבה ואושר, ועמו שלום צניעות תפארת וקדושה. ומתוך שדמות דיוקנו של יעקב אבינו היא חקוקה תחת כסא הכבוד, ותפארת החיים האלהיים ואמתם היו ערוכים בנשמתו בסדר אמיץ, מידי אביר יעקב משם רועה אבן ישראל, על כן מצאה בו משכן האהבה הצנועה, המרוממת את הנשמה ומביאה אור חיים וקדושה, מנוחה ועונג, אל הגוף. העמדת המשפחה היתה בקשתו הנאורה והמובנת באלהיותה, על כן הקימה בקרבו צביון של טהרת רעיון ומנוחת לב, כחי וראשית אוני. וכשתכסיס החיים כולו נעשה מובן, מיושב ומיושר, על פי הזוהר של ההמתקה של הנועם האלהי, נעשים המעשים כולם מיושרים בתכלית המוסר והטוהר, ומאן דנטיר ברית אתקרי צדיק.

~ ✣ ~

פסקה 74 | שלבי ההתגברות על היצר וחיזוק הטוב

מקור: עין איה, ברכות א, פרק ראשון – מאימתי, כד. ברכות ה/א

א״ר לוי בר חמא א״ר שב״ל, לעולם ירגיז אדם יצה״ט על יצה״ר, נצחו מוטב, ואם לאו יעסוק בתורה, ניצחו מוטב ואם לאו יקרא ק״ש, אי אזיל מוטב וא״ל יזכיר לו יום המיתה כו׳. הכוחות שבאדם הטובים והרעים, תכליתם להשתמש בהם בדרך הטובה, ע״כ כוחות הרעים שמצד היצה״ר אין זה עצה טובה להחלישם ולמעטם, כי לפעמים יהיו נצרכים לתכלית טוב ולא יוכל להנות מטובם. ע״כ הטוב שבהדרכות הוא שיהיו הכוחות כולם במילואם וטובם, רק שהכוחות הטובים יהיו השליטים בנפש והרעים יהיו כפופים תחת ידם. כי באמת גם הרעות טובות הנה, בשמרם את גבולם. והנה מצד טבע האדם הכוחות הרעים המה נעורים ומוכנים לפעולה יותר מהכוחות הטובים. ע״כ ירגיז אדם יצה״ט לעורר הכוחות הטובים שיהיו מוכנים לפעולה ושליטים על הכוחות הרעים. וכ״ז יתכן באדם שההרגש המוסרי יפה בו, ומרגיש מעצמו כל הדרכים הטובים. אבל מי שנפשו לא נטהרה כ״כ, אינו מרגיש יופי הדרכים הטובים, עד שיקבלם מהתורה והלימוד, ע״כ יעסוק בתורה, פירוש בתורת אותם הדרכים הטובים שצריך להגבירם בנפשו. דעל עסק התורה בכללה א״צ לאזהרה זו, שהוא מוזהר ועומד ע״ז. והנה ע״י הידיעה יקנה כח ההתעוררות לכסוף אל הדרכים הטובים. אבל אם נפשו עופלה כ״כ, שאין הידיעה מספקת לעורר כוחות הטובים שבנפשו, אז צריך לעורר את כח ההרגש, שהוא עושה בנפש רושם יותר מן הידיעה. וכבר ביארתי במקום אחר בעה״י, ויתבאר בס״ד במאמרי, ״תדע שהרי אדם קורא ק״ש שחרית וערבית וערב אחד לא קרא דומה לו כמי שלא קרא ק״ש מעולם״, שסגולת ק״ש היא לעורר את ההרגש הטוב, שהוא מוסיף אומץ להשכל הטוב. וכל אלה הדרכים יכונו רק להחזיק את הכוחות הטובים, אבל לא להחליש שום כח מכוחות הנפש. אלא שאם עכ״פ לא אזיל, אז ההכרח להשתמש במדה שהיא מחלשת את הכוחות הרעים, הבאים לעבור גבולם ע״י התגברות הדמיון הכוזב לחבב הנאות העוה״ז יותר מהראוי, ע״כ יזכיר לו יום המיתה, אבל אם אפשר להשתמש באופן המחזק את הכוחות הטובים, היא עצה יותר הגונה מהדרך שהיא להחליש הכוחות הרעים, כי בהחלש כוחות הנפש לא ימנע שיהי׳ זה הפסד גם לדברים הטובים.

~ ✣ ~

פסקה 75 | מניעות הקדושה ושמירת מידות החכמים

מקור: עין איה, ברכות א, פרק ראשון – מאימתי, מה. ברכות ו/א

אמר רבא, האי דוחקא דהוי בכלה מנייהו הוי, הני ברכי דשלהי מנייהו, הני מאני דרבנן דבלו מחופיא דידהו, הני כרעי דמנקפין מנייהו. מפרש אחת לאחת הסוגים של חסרון השלמות הנמשך מצד הכוחות הרעים. הנה מצד נפש האדם החכמה, הי׳ ראוי שתהי׳ אהבת התורה והחכמה אצלו בטבע. וכבר נודע מאמרם ז״ל, כד עזיזא רחימתין אפותיא דספסירא שכיבן, ולא הי׳ ראוי שיהי׳ מורגש דוחקא בבא העם לשמע דבר ד׳. כ״א מנייהו, שע״י הכוחות הרעים הפועלים בטבע לקדר ולהחשיך אור אהבת התורה, ע״כ הוא מרגיש דוחקא, וכל מניעה קלה טורדתו. וה״נ בעסק

המצות והטוב והחסד, הי׳ ראוי שלא להרגיש עייפות מצד טבע הנפש הטובה להשתוקק לדברים טובים. והני ברכי דשלהי, בהיותו רץ לדבר מצוה ולכל דבר טוב, מנייהו הוי, ולענין הת״ח, הי, ראוי שיהי׳ הת״ח מקושט לעולם בכל מדות טובות שהתורה משמרתו מכל רע. אלא מפני שע״י שמעורר כחותיו הרוחניים בעבודת השכל, מתרגשים ומתעוררים ג״כ המדות הרעות, שצומחות מהכוחות הרעים שבמציאות, שמקיפים את האדם, ומזה חשב לפעמים שתהי׳ בת״ח מדות בלתי שלמות. וזה רמז במה שאמר, הני מאני דרבנן דבלו, כי המדות המה כערך הלבושים, ונקראים מדות, כענין ״מדו בד״, כאשר אמרו בעלי הלשון ובעלי המחקר וגם בד׳ הקבלה. דבלו מחופיא דידהו, שמתעוררים כמו שמתעוררים כוחות טבעיים בחומרים, ע״י החיכוך, כענין אש היוצא ע״י הקשת וחיכוך דברים חומריים.

כמו כן יוצאות ההרגשות הרעות שצפונות בטבע, ע״י התרגשות הכוחות. ע״כ צריך ת״ח שמירה במדותיו הרבה מאד. אמנם עוד נמצא שע״י הכוחות הרעים מתרגשות ג״כ מניעות חיצוניות לכל דבר טוב, לבד המניעות שבגופו של אדם, כי הכוחות הרעים נמזגים ג״כ בחללו של עולם והם מתנגדים לכל טוב, ע״כ צריך האדם להתגבר עליהם. ואמר משו״ה הני כרעי דמנקפי, אע״פ שמתנגפים מדבר שחוץ לגופו של אדם, בהיותו הולך לדבר מצוה, ג״כ מנייהו הוי, ומזדמנים יותר עיכובים ומניעות בדבר מצוה משאר דברי הרשות.

~ ✣ ~

פסקה 76 | הפירוד כשורש הרע והאחדות כיסוד הקדושה

מקור: עין איה, ברכות א, פרק ראשון – מאימתי, מו. ברכות ו/א

האי מאן דבעי למידע להו לייתי קיטמא נהילא ונהדר אפוריא ולמחר חזי כי כרעי דתרנגולא. יסוד הכוחות הרעים הוא הפירוד ומניעת האחדות, כי השלום הוא הכלי המחזיק ברכה. ובכח האחדות נמצאת מצות אהבת רעים, ומתוכה יבא לאהבת השי״ת. אבל הנפרד אינו מבקש כ״א תאוותו וחפצו, כמו שכתובי ״לתאוה יבקש נפרד״. וכה״א ״יתפרדו כל פועלי און״. והנה אפר מורה על הפירוד, שקודם שריפתו הי׳ גוש ונפרד לאפר, והוא בתכלית הפירוד, שהרי אינו בר גיבול ואינו ראוי להתאחר כלל. [ובצדק] הפירוד מורה בהיותו נהילא, שאין שם גוף מחובר כלל, כ״א חלקים נפרדים. ולמחר חזי כי כרעי דתרנגולא, יש בזה רמז כי הפירוד גורם להיות נשתקע בתאות חומריות, מאחר שאינו מרגיש כ״א את עצמו, והוא ע״ר שלא יהיו ת״ח מצויין אצל נשותיהם כתרנגולים׳, ע״כ מרמז על ההשתקעות בתאות החומריות, שבא מכח הפירוד הנמשך מהכוחות הרעים, שמטביעים בכחם שלא לחוש כ״א על עצמו, כי כרעי דתרנגולא הילוכו ומנהגו. כאשר ציירתי במק״א בדחז״ל שאמרו בפ׳ כל הבשר, בדבר מים אחרונים משום מלח סדומית שמסמא את העינים, דמשתכח כי קורטא בכורא. ובאמת אמרו שמים אחרונים מוסמכים ממקרא ״והתקדשתם והייתם קדושים״ אלו מים אחרונים. הרי יש בזה משום ענין קדושה. ע״כ ביארתי שדבריהם ז״ל כפולים הם. ולבד הדבר הפשוט של תערובות מלח סדומית האפשרית להמצא כי קורטא בכורא, יש בזה דבר מוסרי נעלה מאד. כי הלא זה חטאת סדום, להיות פונה רק לתאות גופם, ולא פנו ג״כ את ראשי יסודי המוסר המוטבעים באדם הישר ״גאון שבעת לחם ויד עני ואביון לא החזיקה״. והנה הנטיה אחרי הערב אל החושים, מעבה טבעו של אדם ונוטלת ממנו הרגשותיו הנעלות, שראשיתם הוא החסד והרחמים. ע״כ מכל סעודה אשר יאכל האדם, שההשתמשות בהנאת החושים בהכרח פועל ליקר בקרבו את ערכם, ולהעביר מנגד עיניו ההרגשות הרוחניות המקרבות את האדם אל השלמות האמיתי. תקנו חז״ל כעין תרופה קודמת לרומם ההרגשות הקדושות לפני המזון בנטילת ידים, שיצויר יפה שהוא אוכל לחם קודש. והוא דומה לכהן משרת ד׳, כי כל העדה בכלל נקראים ממלכת כהנים. אמנם אחרי כל הציור המוקדם עושה הטבע את שלו, ולא ימלט שפעל השימוש החושי להפיל את אור המוסרי שבנפש הטהורה. ע״כ אחר האכילה, עוד הפעם תקנו חז״ל מים אחרונים, לשוב אל הקדושה הנאותה. ויפה נבין דברם ז״ל, מים ראשונים מצוה מים אחרונים חובה. כי הראשונים באו להקדים הרפואה קודם שיתעוררו החושים להפסיד את יקר ערכה של מושג היושר הטהור, ע״כ הם מצוה, ולא יאמר עליהם חובה, כי לא נתחייב הדבר בהכרח. אבל האחרונים באים למהר לתקן את אשר בהכרח נתעוות, ע״כ הם חובה. [והתערובות] הזה שבהכרח, נמצא גם בשלם שבאנשים, המונע את תנובת החסד והצדק הראוי לשא ענף ולשאת פרי ברכה בכל נפש יקרה, הם המה המלח סדומית המסמא את העינים, וראוי להעבירם על הפעולות הנמשכות מעצת הנפש ויוצאות בפועל ע״י הידים, לשוב אל הקדושה. והייתם קדושים, כמו שאתם צריכים להיות ואתם מוכנים לכך, בלא עירוב של ההפסד העלול מהתגרות ההתמכרות להנאת החושים. כי הפעולה הקדושה הזאת תקלע מטרתה, להסיר החסרון של הרגשת עצמו יותר מדאי, שהיא חטאת סדום, ״לתאוה יבקש נפרד״. כי ההרגשה השכלית מובילה את האדם להשכיל אל זולתו כאל עצמו. כי בשכל אין פרטיות כ״א כלליות, ובהיות האדם נוטה אל שכלו יותר מאל חמרו, נמשכות רגשותיו אל ההרגשה השכלית שמכרת רק צדק ויושר. ע״כ איננו נפרד לעצמו, אבל כל זמן שימשך אחר הערב לחושיו בלבד הנה הוא נפרד לעצמו, כי אין בחושים כ״א פרטים, כדברי הרמב״ם במו״נ אין פרט בשכל ואין כלל בחוש. ויסוד הקדושה היא תמיד התאחדות הפרטים לכלל אחד. ע״כ אין דבר שבקדושה פחות מעשרה, שהוא מהפרטים המתאחדים, להעשות כלל אחד.

~ ✣ ~

פסקה 77 | התאמת המוסר למדרגת החיים המעשית

מקור: עין איה, ברכות א, פרק שני – היה קורא, טז. ברכות טז/ב

ת״ר, עבדים ושפחות אין עומדים עליהם בשורה, ואין אומרים עליהם ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים כו׳, אלא אומרים לו, כדרך שאומרים לו לאדם על שורו ועל חמורו שמתו, המקום ימלא חסרונך כו׳. יסוד המוסר האנושי תלוי רק במה שיהיו הדברים הנשואים על שפתיו, לשבח קרובים אל לבו ולמעשי ידיו, באופן שהתלמוד יביא לידי מעשה.

אבל ההשחתה גדולה מאד, אם יתיר האדם לנפשו לדבר גבוהות בארחות המוסר והצדק ולבו רחק מהם, וזה נוטל כל יסוד התעודה והטוב. וכמה נגוע הוא דורינו זה בהרחבת פה ולשון על הטוב והחסד ונועמם, ובאמת רחוקים המה מכליותיהם ומפעולותיהם. ע״כ באשר ידעו חז״ל את רוח האדם לנכון, כי הבן-חורין שעלה במעלה יתירה לא ירגיש בעצמו קישור של אחוה אל העבד כלל. ואם נחייבו או נתיר לו אפילו לומר בעת רגשת הלב על מותו, דברי תנחומים והנהגות המורות אחוה ואהבת ריעות אל העבדים, הנה יהיו הדברים מוכחשים מן החיים, ולא ייטיבו את אורח המוסר בהתנהגות האדם עם עבדיו כלל. אמנם כאשר נשפיל מדריגה אחת, ונלך עם האדם לפי האפשרי לו לשמע לפי מצבו, ולא לו על קנינם, וישימו ג״כ אל לב כי כחק כל בע״ח ראוי לחוס ולחמול עליהם, וכאשר נבא בארח השפל הזה יתקיים הדבר בידינו להיטיב. ובאמת כפי מצב האדם המוסרי גם לעת כזאת ושרירות לבו, ובפרט שע״פ הרוב המתגברים לעשות חיל הם פחותי המדות והמוסר, ובנ״א דלי הכשרון נדחים על כרחם לעבוד את העבודות המפרכות את הגוף, הכבדות ביותר והבזויות, שאי אפשר למין האנושי להתקיים מבלעדי העבודות הללו. ועלינו להכיר כי השי״ת ברא ג״כ אנשים בעלי רגשות כהות, שלא יחשב להם לסבל יוצא מטבעם ההתעסקות בעבודות הפחותות. הנה למדריגת האדם הפחותה הזאת, טוב לה יותר אם היו הרודים בהם יודעים שיחשם להם הוא יחש של מקנת כסף, שעכ״פ ישגיחו על בריאותם ועל אורך ימי חייהם כשם שהם משגיחים על קניניהם לחזקם ולהברותם. אבל בהיות מצב האמללים האלה נעזב רק על מדת הצדקה של תקיפי בנ״א, נמצא גורלם רע מאד. למשל העובדים מפני דלותם במערות וכיפי עפר ששם האויר משחת, וכמה סכנות צפויות להעובדים ע״י הריסות מפלי העפר וכיו״ב. אם היו העובדים עבדים וקנין-כסף להבעלים, אז אף בהיותם דלי מוסר לא היו חסים על כספם להיטיב את מצב העובדים, לטהר את האויר, לחזק את התקרות לבל יזדמן שיעשו מכרותיהם קבריהם, כי יחוש על עבדיו וישמרם כשומר כספו ונכסיו. אבל עכשיו יאמר העשיר אביר הלב, הנה אם יקצרו ימי חיי הפועלים ע״י השחתת האויר, לא יפסיד מאומה, כי בשכירות שמשלם מדי יום ביומו ישיג פועלים אחרים. ואם בבת אחת יקברו חיים מהם מאות ואלפים, לא לו נוגע הדבר. וכ״ז בא מפני שנאבד יחש הקנין, וחשבנו להתרומם למעלת המוסר הגבוה שהוא מושג האחוה. אבל עוד לא בא הזמן לזה, עוד לא נטהרו הלבבות עד זאת המדה, ער יערה ד׳ רוח ממרום ואת רוח הטומאה יעביר מן הארץ, ואז יהי׳ יחש העבדות יחש אחר לגמרי. כי הנכשלים במעמדם המוסרי והשכלי, מטוב לב יחפצו להתפאר בכבוד, להיות עבדי השלמים הצדיקים והנדיבים חכמי קודש. עכ״פ יחש הקנין אל העבדים היא השמירה המעולה לטובתם, ויחש האחוה תשאר רק באומר ודברים ולא תועיל להם מאומה, כ״א מה שיפסד הרגש שמירתם מצד הקנין וההרגש הטבעי לחוס עליהם כעל כל בע״ח. והננו רואים בעינינו, כי בכל מקום שהקשיחו בנ״א רחמים מאיזה מפלגה של אנשים בתור בנ״א, יתעוררו גם לרחם על בע״ח ולא עליהם. ע״כ חלילה לאבד הכרת ערך בע״ח מהעבדים.

~ ✣ ~

פסקה 78 | טהרת הרצון וסגולת יוסף מעין הרע

מקור: עין איה, ברכות א, פרק שלישי – מי שמתו, לז. ברכות כ/א

א״ל ר׳ לא מסתפי מר מעינא בישא, אמר להו אנא מזרעו דיוסף קא אתינא דלא שלטא בי׳ עינא בישא כו׳, א״ת עלי עין אלא עולי עין. ר״י ברח״א כו׳ מה דגים שבים מים מכסין עליהן ואין ע״ה שולטת בהן כו׳. העין הרעה בפרט היא אחת מהכוחות שמקבלות נפש אחת מזולתה ע״י קשר העלם שביניהם. מפני שהנפשות עומדות הכן להיות נפעלות מזולתן, ע״כ הננו רואים ש״הולך את חכמים יחכם״, ואת צדיקים ילך בעקבותיהם, והמתחבר לרשעים יהי׳ כמות~נ, מפני שטבע הנפש הוא להתפעל מזולתה מהנפשות. אמנם מי שהתגבר ושם נפשו חזקה לבל תטה בשום אופן מהדרך הנכונה, גם אם יתעמלו זולתו הרבה לשפוך עליו פעולותיהם, הוא קנה עז בנפשו שתהי׳ חזקה ולא תהי׳ מוכנה להתפעלות מזולתה ע״כ אין עין הרע שולטת בה. ויש בזה שני ענינים, האחד הוא שהנפש המתרוממת למעלה מערך הדברים והסיבות שיוכלו להפעילה הדברים שחוץ לה, מפני היותה יודעת כי גדול ערכה במגמתה לעלות תמיד אל השלימות, ע״כ לא תחול עלי׳ פעולה של זולתה מפני שהיא מתיחדת וחזקה בשלימותה. והשני, מפני היותה משימה כל תכליתה בשלימותה הפנימית שהיא עלומה מזולתה מהנפשות, ממילא אין יחש וקשר פנימי אל נפשות זולתה לפעול עליה לרעה. ע״כ על הצד הראשון אמר ״עולי עין״, שהם נעלים מהעין, גבוהים ממדה זו שיתפעלו מזולתן. ועל הצד השני אמר ״וידגו״, שהם מכוסין מהעין, ואין לעין זולתם עמהם יחש אמיתי מפני היותם מתיחדים בפנימיות שלימותן. וע״ז סיים, ואבע״א עין שלא רצתה להנות ממה שאינה שלה, אין עין הרע שולטת בו. שיוסף הקנה לנפשו שגם בניו אחריו זכו בסגולה זו ממנו בזכותו, בהיותו מגביר כח נפשו הפנימית שלא יתפעל מאומה מכל השתדלות הרשעה להעבירו מדרך השלימות והצדק, מפני היותו מכיר שלימות עצמו בהיותו מתגבר על הבהמיות. ע״כ לא תוכל נפש זולתו לפעול עליו לרעה, כי מה שפועלת נפש הזולת עליו לטובה, הוא מפני בחירתו בעצמו בדרך טובים.

~ ✣ ~

פסקה 79 | קדושת העדה וההתעלות לטובת הכלל

מקור: עין איה, ברכות א, פרק שלישי – מי שמתו, מ. ברכות כא/א

מנין שאין היחיד אומר קדושה. תוכן הקדושה היא שיתרומם ע״ז האדם אל רוממות השלימות, לשום כל מגמתו לא צרכי עצמו כ״א כבודו ית׳ של אדון כל העולמים וקדושתו. והנה כל זמן שיחשוב האדם רק להשלים את עצמו, אפי׳ בשלימות רוחנית, אין זה בכלל קדושה. כי הקדושה היא ההתרוממות אל הטוב והישר מצד עצמו כמו שהשכל גוזר, ולשלימות עצמו התשוקה נמשכת ג״כ מצד אהבת עצמו, שאין צריך עמה שכל כ״א רגש טבעי נטוע בכל חי. אמנם הקדושה האמיתית, שלזה צריך שישים האדם כל מעיניו, הוא השלמת רצון קונו, [ועושה] זה יהי׳ מעושי רצונו של

מקום בשלימות. עיקר העבודה הרוממה הוא להשלים את הכלל ולזכותו, ולהיטיב לו בכל הפרטים. ומי ששם העבודה הזאת נר לרגליו כל ימיו הוא באמת מתעלה לקדושה, כי אין מגמתו אהבת עצמו. ע״כ אין היחיד אומר קדושה, כי היחיד אלולי שיש נושא לזכותו להתרומם למעלת הקדושה ע״י הרבים, שבידו להיטיב להם ולזכותם, א״א שיתעלה לקדושה. ע״כ אין דבר שבקדושה פחות מעשרה, שהוא התחלת ציור הרבים והכלל. וביותר יש בזה הכרה לקדושתו יתי׳, כי ידיעת הקדושה ליחשה לשמו יתי׳ היא שהוא מובדל ומופרש, והכונה שלם בתכלית השלימות. ע״כ אין לו יחש לנבראים, כי בהיותם אפשרי המציאות לא ישוו כלל אל ערך מחויב המציאות יתעלה. וכיון שלא יצוייר בחוקו חסרון איך תצוייר העבודה לו, ואם תצדק מה תפעל לוי, ע״כ רוממות העבודה הוא רק בשימת לב להרים מעלת יצוריו. וכאשר יבין האדם את האמת המורם הזה, ישים כל מעייניו לכבוד שמו, לרומם את קרן הכלל, להשלים רצון היוצר שרוצה בשלימותם, ונתן כח לטובים ולישרים בלבותם להוציא את שלימות היצור מן הכח אל הפועל. ע״כ א״א שתתגלה קדושתו יתי׳ באמת ביחש לעבודת ד׳ כ״א ברבים, שהתחלתם בכללות הוא מספר העשרה. ולא לחנם נלמד הדבר ממקום הרשע של ״עד מתי לעדה הרעה הזאת״. כי מן הרשע נשכיל אל הצדק. כי אם הי׳ תכלית הרשע רק להרע לעצמו, לא היתה מדת הדין מדקדקת כ״כ עם חוטא חומס נפשו. אבל באמת, האדם נברא להיות פועל על הכלל ונפעל ממנו. א״כ עיקר רעת הרשע הוא ג״כ מפני הרעה שגורם אל הכלל כולו. ״להפרע מן הרשעים שמאבדים את העולם שנברא בעשרה מאמרות״. ע״כ היתה הקפידה גדולה במהרסי הכלל עד מתי לעדה הרעה הזאת. ומהם למדנו שמקור הטוב והצדק ג״כ במרומי מעלתו רק באוצר הכלל ינוח, ו״אלקים נצב בעדת אל״.

~ ✣ ~

פסקה 80 | דרכי השמחה האמיתית בכוח התורה והמצוות

מקור: עין איה, ברכות א, פרק חמישי – אין עומדין, טו. ברכות לא/א

א״ל רבנן לר״ה זוטי כו׳ לישרי לן מר, א״ל וי לן דמתנן וי לן דמתנן, ואנן מה נענה בתרך, א״ל הי תורה והי מצוה דמגנא עלן. יש שני אופנים לשמח את האדם, האופן האחד הוא לשכח ממנו את עמלו ולהסיח דעת מכל הדברים המעציבים. אמנם שמחה זו אינה שלמה ומתמדת, כי הלא הדברים שהאדם מתעצב עבורם הם קיימים ונמצאים ומערבבים את שמחתו. ע״כ הדרך המובחר הוא הדרך השני, שהאדם יצייר לעצמו באמת הדברים שמעציבים את רוחו, ויעמיק וישכיל בשכלו שאפילו בשביל הדברים שהם הסיבות היותר גדולות להתעצב אין בהם דרך עוצב באמת. כי כל מה שברא הקב״ה הכל הוא לטובה, וגם הרע הגדול של המות אינו רע וראוי להתעצב עבורו כ״א להשתדל להשלים תכלית החיים כראוי. ע״כ באמרם, לישרי לן, אמר להו וי לן דמתנן, כלומר נצייר תחילה הדברים שאפשר להתעצב עבורם ונשכיל כי באמת אין לאדם כלל על מה להתעצב רק להתחזק ללכת בדרך השלימות לעסוק בתורה ומצות, ואז הוא מביא עצמו אל תכלית החיים, ואין לו להתירא מן המות כשהשלים חוקו. וכיון שהתורה והמצוה מגינים גם על מר המות, ק״ו שהם מגינים על יתר הדברים שהאדם מתעצב עבורם שכולם הם פחותים בעוצב מן מר המות. ע״כ בזה ההשתכלות סרו כל דרכי העוצב, והאדם מתעורר בשמחה אמתית ושלמה והוא בטוח מכל הרעיונות העלולות לערבב את שמחתו, ע״כ ענו על הצעת העוצב, הי תורה והי מצוה דמגני עלן, וראוי להיות אך שמח וחדות ד׳ יהי׳ מעוז ליראיו וחושבי שמו.

~ ✣ ~

פסקה 81 | אהבת הפרט כיסוד ברכת כהנים

מקור: עין איה, ברכות א, פרק חמישי – אין עומדין, עד. ברכות לב/ב

אריו״ח, כל כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו, שנאמר ידיכם דמים מלאו. יסוד ברכת כהנים ועמה שתהי׳ בנשיאת כפים, מורה שתכלית העבודה שראוי להיות מציירת ושמורה בלב עובד ד׳ האמיתי היא טובת הכלל ואשרו. הברכה תורה דעת שאהבת הכלל ממלאת את כל לבבו של הכהן המיוחד לעבודת השם יתי׳ ועסק תוה״ק. ונשיאת הכפים תורה שגם כל פעולותיו מוקדשות הנה לטובת והצלחת הכלל. וצריך עם זה לדעת שני ענינים, האחד שאין אהבת הכלל נקנית באדם כ״א שילמד עצמו לאהבת כל פרט, ע״כ ״ואהבת לרעך כמוך״ הוא יסוד תוה״ק ואידך פירושא. והבי אע״פ שתכלית הצלחת הכלל והפרט הוא תלוי במעלות עליונות רוחניות, מ״מ לא תושלם בשום אופן כ״א אם תתפשט האהבה לכסוף בכל לב ונפש לחיים, וטובתה של כל נפש גם בחיים הגשמיים. כי בהיות הקשר שלם, של אהבת כל הטוב לזולתו, אז ישכיל בעבודת ד׳. אבל אם יהרס אצל העובר האהבה הפרטית וגם אם לא תתפשט על אהבת החיים הגופניים של זולתו, לא ימצא המעמד האמיתי. וע״ז מורה נשיאת כפים שעם הברכה, הברכה בעצמה היא בלב והיא כללית גם רוחנית, ומגמתה לשאוף אל הברכה האמיתית שהיא תכלית הכל באמת. אמנם בפועל תצא ע״י כל האמצעיים המכשירים אותה, באה בפעולות כפים הגשמיים והאצבעות הפרטיות להורות על התפשטותה בפרטים, כן באישים כן בתכונות הפרטיות שהם כל צרכי חיי הגופים. ע״כ כהן שהרג את הנפש, הוא הפסיד תכונתו נגד אהבת הפרט ביחוד לעומת חיי הגוף, הוא לא ישא את כפיו. כי בהאבד ממנו המדרגה התחתונה של אהבת הפרט הגופנית לא יוכל לעלות לאהבת הכלל הרוחנית שהיא התכלית.

שער שישה עשר: ארץ ישראל

לקט פסקאות נבחרות ומבוארות מכתבי מרן הראי״ה קוק זצ״ל • 5 פסקאות

מבוא לשער ארץ ישראל

חתימת החוברת מוקדשת לארץ ישראל – מרכז החיים והתחייה של נשמת האומה. ארץ ישראל אינה רק קניין חיצוני, מולדת גיאוגרפית או אמצעי להצלת הגוף, אלא ארץ הקודש הקשורה בקשר נשמתי וסגולי עם ישראל ועם התורה. רק בארץ ישראל יכול עם ישראל לחיות חיים שלמים, הרמוניים ומאוחדים, שבהם מתמזגים הקודש והחול, הרוח והמעשה, לכלל יצירה לאומית ורוחנית אחת המאירה לכל העולם כולו.

מפתח פסקאות השער:	
1. ארץ ישראל מקום גילוי האחדות	4. סגולת ארץ ישראל להפיכת הרע לברכה
2. מכון לשבתך פעלת ד׳ מקדש ד׳ כוננו ידיך	5. סדר היושר של החסידות וביטול המשחית
3. קדושת אדמת ישראל ככלי לאור התורה	

❖ ❖ ❖

פסקה 1 | ארץ ישראל מקום גילוי האחדות

מקור: שמונה קבצים, קובץ ז׳, סב

כשההתגלות של העולם המפורד מתגברת על ההתגלות העליונה של העולם המאוחד, החומריות מתגברת על הרוחניות, והתאוות הגופניות עומדות הן אז בשורה הראשונה של תכנית החיים, ואפלת העולם רבה היא וכשההשקפה של העולם האחדותי מתגברת, אז התשוקות הרוחניות וכל השאיפות העדינות מתגברות, והעולם הולך הלוך ואור. אוירא דארץ ישראל הוא המחכים, הנותן הארה בנשמה להשכיל את היסוד של העולם המאוחד. בארץ ישראל יונקים מאור החכמה הישראלית, ממהות החיים הרוחניים המיוחדים לישראל, מהשקפת העולם והחיים הישראליים, שהיא ביסודה ההתגברות של העולם המאוחד על העולם המפורד. וזהו היסוד של ביטול עבודה זרה וכל שאיפותיה וסעיפיה. בארץ העמים הטמאה אי אפשר להשקפת העולם המאוחד להגלות, והעולם המפורד שולט. בחזקה, והשקפתו הפרטית והמפורדה, המחולקה ומנוכרה, היא הרודה בכל מערכי החיים, ועם כל ההתאמצות לנשום נשימה ישראלית ולהשכיל אל הסוד של העולם האחדותי, אויר ארץ העמים מעכב. על כן מלאה היא האדמה הטמאה שבחוץ לארץ מסרחון עבודת זרה, וישראל שבחוץ לארץ עובדי עבודה זרה בטהרה הם. ואין דרך להנצל מחרפת עבודה זרה כי אם בכינוסן של ישראל לארץ ישראל, לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלהים. מסוגלת היא ארעא דחשוכא לפלפול הפרטים, הבא מתוך הפרוד, אבל חכמת האורה רק בארץ האור נמצאת, אין תורה כתורת ארץ ישראל.

~ ✣ ~

פסקה 2 | מכון לשבתך פעלת ד׳ מקדש ד׳ כוננו ידיך

מקור: עולת ראיה, רלו

אמר ר״א גדול מקדש שניתן בין שתי אותיות, שנאמר פעלת ד׳ מקדש ד״י (ברכות ל״ג). מציאות קדושת המקום, שבתכלית המעלה הוא נמצא במקום המקדש, שמשם יצאה האורה לעולם, נשגבה היא מהשקפת בינת אדם. כי איך תתכן הגבלת מקום אצל הקדושה העליונה, שלמעלה מכל משיגי הגוף. אמנם כאשר התיחדות קדושת המקום פועלת, להיות בני-אדם מתרכזים לתכלית המעלה והקדושה וכבוד שמים, שמזה בא יסוד ההדרכה השלמה האנושית בכללה, הרי אנו רואים את גודל הטובה הנמשכת ממנה, שהיא נקבעה לכך מהשי״ת היודע מראשית אחרית ותוכן רוח האדם. א״כ המקדש נתון בין ב׳ אותיות, אשר מהשגת השי״ת ורוממותו כפי מדת ציורי האדם, והיותו משתלם בטבעיות חייו החברתיים ע״ז במרכז של אחדות ונשיאת-דגל נבחרת, מזה נעלה אל הכרת עצם ענין סגולת הערך המיוחד, ששם השי״ת בהתיחדות קדושת המקום מראש מקדם, שתכלית השלמות לפי מדתם של בני-אדם תהיה נמשכת ממנה. מכון לשבתך פעלת ד׳, הפעולות העקריות של הכנות עצמיות קדושת המקום וסגולותיו המיוחדות, מקדש ד׳ כוננו ידיך, את התרכזות שאיפת תכלית השלמות האמתית, כפי ציור האדם, שחסד השי״ת התוה לו

~ ✣ ~

פסקה 3 | קדושת אדמת ישראל ככלי לאור התורה

מקור: עין איה, שבת ב, פרק ארבע עשר, ג

אזל אשכחיה לרב, אמר ליה, מנין שאין כותבין תפילין אלא על גבי עור בהמה טהורה. אמר ליה, דכתיב "למען תהיה תורת ד' בפיך", מן המותר לפיך [בפיך] 1. יחידי הסגולה שבבבל היו מקושרים לאהבת ארץ ישראל בכל לבבם, ורצו תמיד להביע את הוקרתם שהם מוקירים את ארץ הקודש. כמו שבכל התלמוד הבבלי פזורים הם הענינים המדברים בהערך הגדול של קדושת הארץ ומעלת יושביה, שהם מקושרים עם ההכרה של שלילת הגלות אפילו אם היא במצב טוב, בין מצד המעמד הגשמי של קיבוץ היהדות שבתוכה, בין מצד המעמד הרוחני, שסוף כל סוף החומר הנושא את העם עליו הרי הוא הארץ, והגלות, האדמה הטמאה, מוכרחת היא להיות פוגמת את אור הקודש של התורה וכל המעלות הרוחניות העליונות שבכלל האומה. ואדמת הקודש, כשהיא תהיה הנושא המחזיק את האומה, עליה יחול אור הקדושה. והסימן לזה הוא העור אשר עליו כותבים דברי קדושה, שלא יוכל להיות מבהמה טמאה, אע"פ שיוכל להיות מעובד יפה מאד מ"מ אין הקדושה האלהית מתקשרת עם החומר הטמא. וכיוצא בזה, אין הקדושה הנשמתית שבאור ישראל, יכולה להיות מתקשרת יפה עם הקיבוץ השוכן על אדמה טמאה. ורמז בזה להורות, שרק איזה אונס גדול היה יכול לסבב את ירידתו של רב מארץ ישראל לבבל, אבל לא הטלת איזה ספק ביתרון הקודש הנצחי של ארץ ישראל, אדמת הקודש, וגבול הקדושה והטהרה העליונה. ורב הורה לו על שאלתו, המרמזת את הענין של המאורע הזה של ירידתו לבבל מא"י, שכן מה שאין כותבין תפילין על גבי עור בהמה טמאה, שהוא מן הכתוב "למען תהיה תורת ד' בפיך", מן המותר בפיך. ואע"פ שהתורה הכתובה על גבי הפרשיות של העור אינה נאכלת, מכל מקום החומר המקבל את קדושת הענין התורני מוכרח להיות חומר טהור, והוא הדין שהארץ שבה יוכל ענין הקודש של כנסת ישראל להתקשר בה, אינה ארץ אחרת כי אם אדמת הקודש הטהורה, אשר היא ניתנה לישראל לאכול מפריה ולשבע מטובה 2, להשביע יחד את הגויה ואת הרוח, הקשורים יחד בלולאות הקודש של אור התורה, אשר מאיר הוא בברק אורו רק במקום אשר אוה ד' למושב לו 3, ולא בארעא דחשוכא 4, ששם אין האור מתעצם עם החומר הנושא עליו את העם הגולה, שהוא מוכרח להתעכב בה עד עת קץ.

4 פסחים לד,

מראי מקומות והערות:

- 1 מרן הראי"ה קוק זצ"ל הקיף מלה זו בסוגרים מרובעים
- 2 ברכה מעין שלוש. ועיין סוטה יד, א.
- 3 עפ"י תהילים קלב, יג.

~ ✣ ~

פסקה 4 | סגולת ארץ ישראל להפיכת הרע לברכה

מקור: ארץ חפץ, פרק א – ארץ – ישראל והאמה הישראלית

י. "וְהָיָה כִּי-יְבִאֲךָ ד' אֶל-אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי, כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ וְלַאֲבֹתֶיךָ, וּנְתָנָהּ לָךְ" 40. אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהּ הַסְּגֻלּוֹת הַחַיּוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת, שֶׁל יְסוֹד הַקְּדֻשָּׁה הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹנָה הַמִּתְגַּלָּה בָּעוֹלָם, שֶׁיֵּשׁ בְּכֹחָהּ לְהַפֵּךְ אֶת הַתֹּכֶן הַיּוֹתֵר רַע וְהַיּוֹתֵר מְקֻלְקָל - לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה.

לְשֵׁם כָּךְ שֵׁם הָאָרֶץ הוּא כְּנַעַן, - הָאִישׁ הַמְקֻלְקָל 41 וְהַמְקֻלְקָל, אוֹצַר הַכִּעוּר וְהַבְּהֵמִיּוּת וְהַשִּׁפְלוּת הָאֱנוֹשִׁית. וְכָל הַנְּטִיּוֹת הַשִּׁפָּלוֹת הָאֵלֶּה נֶטְעוּ בָּאֱנוֹשִׁיּוּת, מִפְּנֵי שֶׁאוֹצַר חַיִּים נַעֲלֶה מְאד - גָּנוּז בָּהּ דַּוְקָא, וְהֶעָלוּל לְהִתְגַּלּוֹת רַק עַל-יְדֵי כֹּחַ נַעֲלֶה, הַנּוֹבֵעַ מִיסוֹד הָאוֹרָה הָעֶלְיוֹנָה, יְסוֹד שְׁבוּעַת עוֹלָמִים בְּדָבָר ד', הַמֻּטְבָּע בִּסְגֻלַּת הָאָרֶץ הַפְּנִימִית, עַל-יְדֵי עַם ד', הַמַּמְשִׁיכִים אֶת יְסוֹד קְדֻשָּׁתָם מֵאֲבוֹת הָעוֹלָם עַד דּוֹר אַחֲרוֹן.

זֶהוּ הַיְסוֹד הַבְּסִיסִי לַבְּחִירָה הַנִּפְלָאָה שֶׁל הָעָם וְשֶׁל הָאָרֶץ יַחְדָּו, הַמְקֻשָּׁר מְאד בַּיְסוֹד הַתּוֹלַדְתִּי הַתִּכּוּנִי הַהוֹלֵךְ וּמוֹפִיעַ בַּחַיִּים הַדּוֹרִיִּים, לָאָרֶץ וְלַדָּרִים עָלֶיהָ, עַל-פִּי בְּרִית וּשְׁבוּעָה.

וְעַל-כֵּן נֶאֱמְרָה הַקְּדָמָה זוֹ שֶׁל פָּסוּק זֶה בְּכָל פָּרָטֵיוּתֶיהָ: "וְהָיָה כִּי-יְבִאֲךָ ד' אֶל-אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי". הַ'הֲבָאָה' הַזֹּאת, הֲרֵי הִיא: "כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ, וְלַאֲבֹתֶיךָ". הַתֹּכֶן הַיְסוֹדִי שֶׁהֻחַן בִּתְכוּנַת סְגֻלַּת הָאָרֶץ בְּאפֶן בִּלְתִּי מִשְׁתַּנֶּה בְּעֶצֶם, לִהְיוֹת לָהּ קֶשֶׁר רוּחָנִי אַמִּיץ עִם הָאָבוֹת וְהַבָּנִים יַחְדָּו, וְהַיַּחַס שֶׁל הַכְּנַעֲנִיּוּת שֶׁל הָאָרֶץ כֵּלָּהּ, - מָסַר וּנְתָנָהּ לָךְ, בְּכֹחַךְ לְמַזְּגוֹ, לְהָפְכוֹ וּלְהַעֲלוֹתוֹ אֶל מְרוֹם הַקְּדֻשָּׁה, לְהוֹצִיא מִמַּסְגֵּר אָסִיר 42.

(עולת-ראיה חלק ראשון, עמוד מ)

~ ✣ ~

פסקה 5 | סדר היושר של החסידות וביטול המשחית

מקור: עין איה, ברכות א, פרק חמישי – אין עומדין, צא. ברכות לג/א

באותה שעה אמרו אוי לו לאדם שפגע בו ערוד, ואוי לו לערוד שפגע בו ר״ח ב״ד. האדם שפגע בו ערוד הוא אות שכבר חטא חוץ משורת הטבע, שע״כ נשתלח בו מזיק שנברא רק לשם עונשם של רשעים. אמנם כח המשחית הזה שהוא יוצא מחוקי הטבע, הוא מוכרח להתבטל מפני קדושת חסיד כרחב״ד, שחסידותו יוצאת מגבול הטבע. ומפני שקיומו של ערוד הוא חוץ לטבע בהווייתו, ע״כ כשפגע בו רחב״ד הוכרח להתבטל. וכשנדקדק בדבר שורש החסידות האמיתית נמצא שהיא ההנחה האמיתית של כל דבר ע״פ תכונתו האמיתית בתכלית היושר והתיקון, עד שלא תמצא הפרעת סדר מפני כל רוח ונטי׳ אף כחוט השערה. ע״כ חסיד עולם כזה הי׳ יודע בתפילתו אם מקובלת ואם לאו מסידורה ושגירתה בפיו. כי בשמרו בסדר מכוון את כל סדרי היושר, הרגיש גם ביציאה קלה מתכונת היושר שראוי להמצא. ע״כ בהיות הערוד נברא בחטא מרביעת כלאים, כפי׳ רש״י שם בחולין, הם עשו דבר שלא בראתי בעולמי, ויסוד איסור הכלאים הוא מורה החסרון של היציאה מסדר הישר ששם השם ית׳ במציאות וחוקותיו הישרים שהם ראויים להשתמר, כדכתיבי ״את חוקותי תשמרו בהמתך לא תרביע כלאים״. ע״כ כח הרע שמחי׳ את הערוד, שהוא בנוי רק על הירוס השיווי וערך היושר, מוכרח להתבטל בפגע בו ר״ח בן דוסא, שהוא הישר האמיתי אשר לא נטה משורת היושר ודרכי הצדק, שהם חוקי המציאות האמיתים ע״פ חכמת יוצרם.

חתימת החוברת

אורות התחייה והציפייה לגאולה שלמה

עם סיום המעבר בין שישה-עשר שערי החוברת, מתבררת למול עינינו התמונה הגדולה והמרהיבה של הגות מרן הראי״ה קוק זצ״ל. אין אלו רעיונות מבודדים, אלא שירה אלוהית אחת, רחבת כנפיים, המאחדת את שמי מרום וארץ תחתית, את החומר והרוח, את היחיד ואת האומה, את ההיסטוריה ואת הנצח.

עוצמתה של תורת הרב טמונה ביכולתה לרומם את האדם מעל קטנות הדעת והמחלוקת, לפתוח את הלב לאהבת כל הבריות כולן, ולטעת אמון עמוק בתהליך הגאולה, בתחיית עם ישראל בארצו, ובייעודו הנשגב להביא תיקון וברכה לאנושות כולה.

יהי רצון שדברי קודש אלו יאירו את דרכנו, יוסיפו בנו אומץ, טהרה וחיות בעבודת ה׳, ויקרבונו אל אותה הרמוניה עליונה שעליה חלם ולמענה פעל רבנו הגדול: ״והיה ביום ההוא יהיה ה׳ אחד ושמו אחד״.

תַּמָּה וְנִשְׁלְמָה שֶׁבַח לְאֵל בּוֹרֵא עוֹלָם

❖ ❖ ❖